

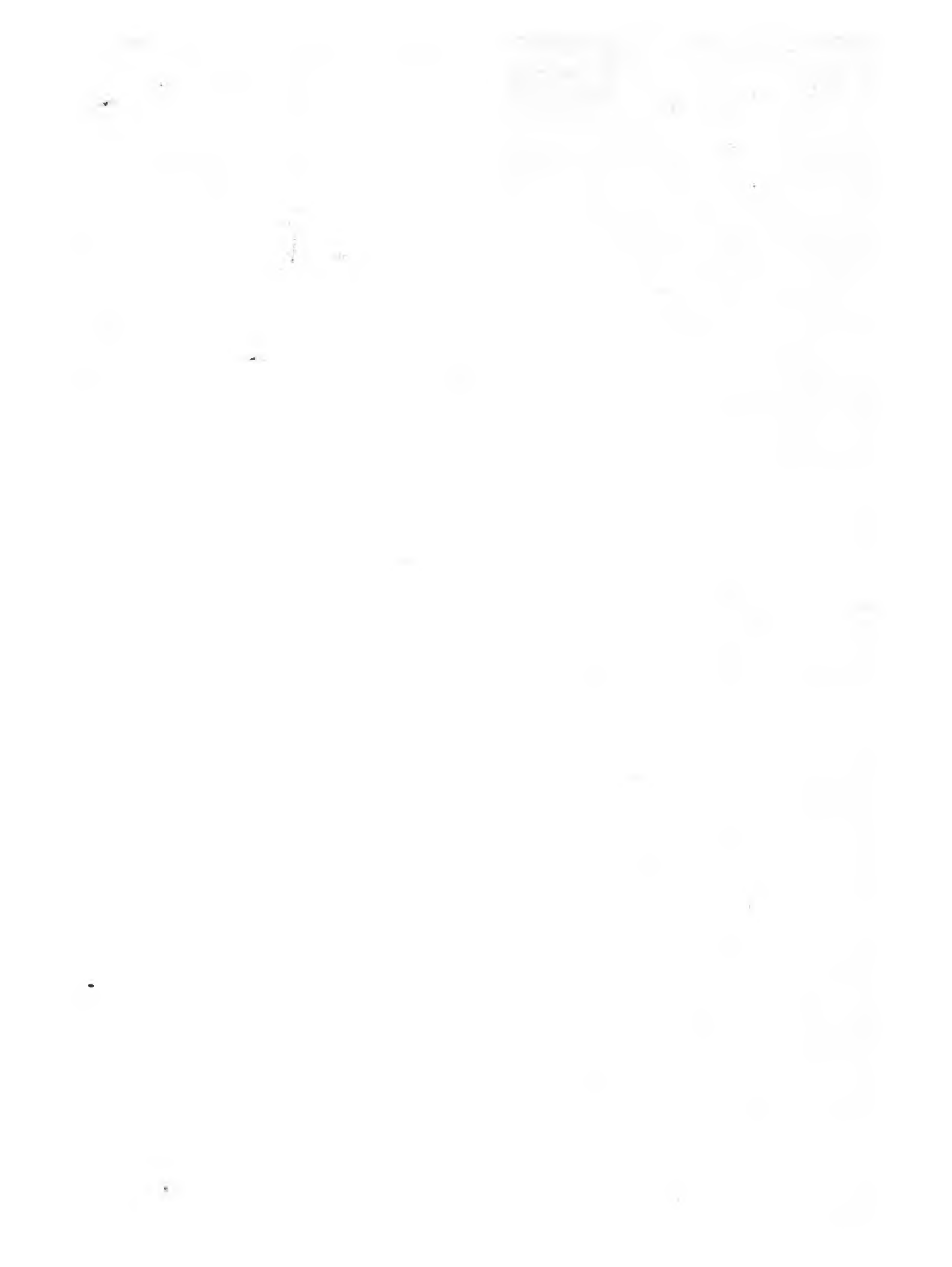

आयुर्वेदीय-महाकोशः अर्थात्

आयुर्वेदीय-शब्दकोशः

संस्कृत-संस्कृत द्वितीयः खण्डः (पूरणिका)

आयुर्वेदीय महाकोशः

अर्थात्

आयुर्वेदीय शब्दकोशः

संस्कृत-संस्कृत द्वितीयः खण्डः
(पूरणिका)

संपादकौ

आयुर्वेदाचार्य वेणीमाधवशास्त्री जोशी
आयुर्वेदविशारद नारायण हरि जोशी

१९६८

म हा रा ष्ट्र रा ज्य सा हि त्य आ णि सं स् कृ ति मं ड ल
मुं ब ई

प्रकाशक :

तर्कतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी

अध्यक्ष :

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृति मंडळ, मुंबई १

सर्वेअधिकारः प्रकाशकाधीनः

मुद्रक :

लक्ष्मीबाई नारायण चौधरी,

निर्णय सागर प्रेस,

२६-२८, डॉ. एम्. बी. वेल्कर स्ट्रीट,

मुंबई २.

पूरणिका - निवेदनम्

वयमत्र आयुर्वेदीय शब्दकोशस्य महाकोशात्मक-
स्यान्ते परिशिष्टात्मिकां पूरणिकां संपाद्य वाचकेभ्यो
समर्पयामः । आयुर्वेदीय शब्दकोशे सर्वेभ्य आयुर्वेदतन्त्रेभ्यः
मानवाधिष्ठितां चिकित्सां अवलम्ब्य प्रणीतेभ्यः परिभाषां
संग्राह्यात्र समावेशयामः । हस्त्यश्वादि वैद्यकतन्त्रेषु प्रयु-
क्तानां पारिभाषिक शब्दानां मानवाधिष्ठित चिकित्साश्रित
पारिभाषिक शब्दातिरिक्तानां अपि अस्यां पूरणिकायां
संग्रहः कृतोऽस्ति । अन्यच्च आयुर्वेदशब्दकोशे अस-
माविष्टानां केषांचित् मानववैद्यकीय पारिभाषिकशब्दा-
नामपि अस्यां पूरणिकायां उद्धारः कृतोऽस्ति न्यूनता-
परिहाराय ।

इयं हि पूरणिका वंगदेशे पञ्चाशद्वर्षेभ्यः प्राक् मुद्रि-
तस्य सद्यः पुस्तकापणे कुत्रापि अनुपलभ्यमानस्य प्रसिद्ध-
ग्रंथालयेष्वपि कचिदेव संगृहीतस्य वैद्यकशब्दसिंधुरिति
प्रख्यातस्य आलोडनं कृत्वा ते शब्दाः अत्र संगृहीताः ये
आयुर्वेदीय शब्दकोशे नोपलभ्यन्ते । अत्र तु इदम-
प्यवधातव्यं यत् वंगदेशीय वर्णोच्चारणव्यत्यासः
व-ब- इत्यादि वर्णविषये उपलभ्यमानः तथैवानुसृतः ।
वैद्यकशब्दसिन्धौ संगृहीतानां बहूनां शब्दानां अन्यत्र
प्रसिद्धार्थातिरिक्तार्थविवरणं विस्मयावहं भवति तदपि
विवरणं अस्यां पूरणिकायां संगृहीतमास्ति । इत्यादयो
बहवो अस्याः पूरणिकाया विशेषा विदुषां संतोषाय
भवेयुः इत्याशास्महे ।

लक्ष्मणशास्त्री जोशी

अध्यक्षः

महाराष्ट्रराज्य साहित्य संस्कृति मंडलस्य

आयुर्वेदशब्दकोशः अर्थात् आयुर्वेद महाकोशः

पूरणिका (सङ्केतसूचिः)

आधारग्रंथाः	संकेताः	आधारग्रंथाः	संकेताः
अध्यायः	अ.	आमावतः	आम. वा., आ. वा.
अगुर्वादिफलं	अगु. तैलं	आमातीसारः	अमातीसा
अग्निमान्द्य	अग्निमा.	आम्रवर्गः	आ. व., आम्र. व.
अरोचकः	अ. च., अरो.	इन्द्रियस्थानं	इ. (इन्द्रिय)
अपची	अ. ची.	उत्तरखण्डः	उ.
अजीर्णं	अजी.	उत्तरतन्त्रम्	
अमरटीकानीलकण्ठः	अ. टी. नी.	उदरम्	
अमरटीकाभरतः	अ. टी. भ.	उणादिः	उणा.
अमरटीकाभानुदत्तः	अ. टी. भा.	उत्कलः	उत्.
अमरटीकामथुरेश	अ. टी. म.	उपदेशः	उ. द.
अमरटीकारमानाथः	अ. टी. र.	उदावतः	उदा., उ. व.
अमरटीकारायमुकुटः	अ. टी. रा.	उन्मादः	उन्मा.
अमरटीकारामाश्रमः	अ. टी. रामा.	उपरसवर्गः	उ. रसव.
अमरटीकासारसुन्दरी	अ. टी. सा.	ऊरुस्तम्भः	ऊ. रत
अमरटीकासुभूतिस्वामी	अ. टी. सुभूति. स्वा.	एकार्थवर्गः	एकार्थः
अमरटीकाक्षीररामा	अ. टी. स्वा. (मी.)	एकाक्षरकोषः	ए. को.
अत्रिसंहिता	अत्रि.	एलादिवर्गः	एलादि.
असुग्वरः	अ. दर.	ओष्ठरोगः	ओ. रो.
अनुपानं	अनु. (पा.)	कर्णाटः	कं.
अनेकार्थवर्गः	अने. व.	कटिवातः	कटिवा.
अक्षद्वयशूलं	अक्षद्व (व) शू.	कण्ठगत मुखरोगः	कण्ठ. मु. रो.
अपस्मारः	अप (स्मा)	कर्णरोगः	कर्णरो.
अग्लपितं	अ. पि.	कल्पस्थानं	कल्प.
अभिज्ञासज्जरः	अभि. (न्या). ज्व.	कर्पूरवर्गः	क. व.
अमरकोषः	अम.	काण्डः	का.
अरुणदत्तः	अरुणः, अरु. द.	काङ्कायनगुटी	काङ्काय. गु.
अर्कप्रकाशः (रावणकृतः)	अर्कः (रावणः)	कालिकापुराणम्	का. पुराणम्
अर्कप्रकाशचिकित्सा	अर्क. चि.	कामला	काम.
अर्कादिवर्गः	अर्कादिः	कुम्भकामला	कु. काम, कुम्भ.
अर्धावभेदकः	अर्धा. द. (अर्धा)	कुसुमावलीटीका	कु. टी., कुसुमा.
अलसकः	अल.	कोङ्कणः	कों.
अम्रवृद्धिः	अ. व.	क्लीबलिङ्ग	क्ली.
अश्मरी	अश्म. (री)	खण्डः	ख.
अतीसारः	अ. (अति, ती) सा.	गणः	ग.
आरवीयः	आ.	गलगण्डः	ग. ग.
		गजवैद्यकः	गज, वै.

आधारग्रंथाः	संकेताः	आधारग्रंथाः	संकेताः
भारतम्, भावप्रकाशः	भा.	रोगः	रो.
भावप्रकाशपूर्वभागः	भा. पू.	वर्गः	व.
भावप्रकाशमध्यभागः	भा. म.	वटादिवर्गः	वटा, व.
भूतोन्मादः	भू. उन्मा.	वम्याहं	वम्
भूरिप्रयोगः	भूरि. प्र.	वाग्भटः	वा.
भैषज्यरत्नावली	भैष.	वाजीकरणं	वाजी. क.
महाराष्ट्र	मं.	वातज्वरः	वा. ज्व.
मध्यखण्डः	म.	वातपित्तज्वरः	वा. पि. ज्व.
मदनपालः	मद.	वातरक्तः	वा. र. (रक्त)
मधुमतीटीका	मधु.	वातव्याधिः	वा. व्या.
मधुमेहः	मधु. मे., म. मे.	विमानस्थानं	वि., विमा.
मसूरिका	मसू.	विश्वप्रकाशकोषः	वि., विश्व.
भाषा.	भा.	विजयरक्षितः (व्याख्यामधु- कोषः)	विज. र., वि. र.
माधवनिदान	मा. नि.	विषमज्वरः	वि. ज्व.
मिश्रकाध्यायः	मिश्र.	विदग्धाजीर्णः	विदग्धाजी.
मुखरोगः	मु. रो.	विद्रधिः	विद्र.
सूत्रकुच्छः	सू. कु.	विलम्बिका	विल.
सूत्राघातः	सू. घा.	विसूचिका	वि. सू.
सूत्ररक्तः	सू. र.	वृद्धिचिकित्सा	वृ. चि.
मेदिनी	मे.	वृहत्सुश्रुतम्	वृह. सु.
योगरत्नाकरः	योग. र., यो. (रत्न. रत्ना.)	वैद्यकचन्द्रिका	वै. चन्द्रिका.
योनिव्यापत्	यो. (नि) व्या. रो.	वैद्यजीवनं	वै. जी.
रक्तिका	र.	वैद्यकनिघण्टु	वै. निघ.
रक्तातिसारः	रक्ताति.	वैद्यकसंग्रहः	वै. सं.
रसेन्द्रचिन्तामणिः	र. चि., रस. चि.	अव्ययं	व्य.
रत्नावली	रत्ना.	व्याकरणम्	व्याक.
रक्तपित्तं	र. पि.	व्रणशोथः	व्र. (ण) शो.
रसमञ्जरी	र. म., रस. म.	शरावः	श.
रत्नमाला	र. मा.	अर्धशरावः	॥० श.
रत्नमालासंग्रहः	र. मा. सं. (ग्रहः)	शब्दचन्द्रिका	श. च.
रसकौमुदी	रस. कौ.	शब्दचिन्तामणिः	श. चि.
रसप्रदीपः	रस. प्र.	शब्दकल्पद्रुमः	शब्दकल्प.
रसरत्नाकरः	रस. र.	शब्दमाला	श. मा.
रसायनाधिकारे	रसायना.	शब्दरत्नावली	श. र.
रसेन्द्रसारसंग्रहः	र. सा. सं.	शारीरस्थानं	शा.
रसेन्द्रचिन्तामणिः	रसे. चि., रसेन्द्र. चि.	शाङ्गधरः	शा. ध., शाङ्ग
राजवल्लभः	राज.	शाकवर्गः	शा. व.
राजयक्ष्मा	राज. य., रा. य.	शारीरव्रणः	शा. व्र.
राजतरङ्गिणी	रा. तर.	शिरोरोगः	शि. रो., शिरोगे.
राजनिघण्टुः	रा. नि.		

आयुर्वेदशब्दकोशः अर्थात् आयुर्वेद महाकोशः

पूरणिका (सङ्केतसूचिः)

आधारग्रंथाः	संकेताः	आधारग्रंथाः	संकेताः
अध्यायः	अ.	आमावतः	आम. वा., आ. वा.
अगुर्वादितैलं	अगु. तैलं	आमातीसारः	अमातीसा
अग्निमान्द्य	अग्निमा.	आम्रवर्गः	आ. व., आम्र. व.
अरोचकः	अ. च., अरो.	इन्द्रियस्थानं	इ. (इन्द्रिय)
अपची	अ. ची.	उत्तरखण्डः	उ.
अजीर्णं	अजी.	उत्तरतन्त्रम्	
अमरटीकानीलकण्ठः	अ. टी. नी.	उदरम्	
अमरटीकाभरतः	अ. टी. भ.	उणादिः	उणा.
अमरटीकाभानुदत्तः	अ. टी. भा.	उत्कलः	उत्
अमरटीकामधुरेश	अ. टी. म.	उपदेशः	उ. द.
अमरटीकारमानाथः	अ. टी. र.	उदावत्तः	उदा., उ. व.
अमरटीकारायमुकुटः	अ. टी. रा.	उन्मादः	उन्मा.
अमरटीकारामाश्रमः	अ. टी. रामा.	उपरसवर्गः	उ. रसव.
अमरटीकासारसुन्दरी	अ. टी. सा.	ऊर्हस्तम्भः	ऊ. रत
अमरटीकासुभूतिस्वामी	अ. टी. सुभूति. स्वा.	एकार्थवर्गः	एकार्थः
अमरटीकाक्षीरस्वामी	अ. टी. स्वा. (मी.)	एकाक्षरकोषः	ए. को.
अत्रिसंहिता	अत्रि.	एलादिवर्गः	एलादि.
असुरदरः	अ. दर.	ओष्ठरोगः	ओ. रो.
अनुपानं	अनु. (पा.)	कर्णाटः	कं.
अनेकार्थवर्गः	अने. व.	कटिवालः	कटिवा.
अक्षद्वयशूलं	अक्षद्व (व) शू.	कण्ठगत मुखरोगः	कण्ठ. मु. रो.
अपस्मारः	अप (स्मा)	कर्णरोगः	कर्णरो.
अम्लपित्तं	अ. पि.	कल्पस्थानं	कल्प.
अभिन्यासज्वरः	अभि. (न्या). ज्व.	कर्पूरवर्गः	क. व.
अमरकोषः	अम.	काण्डः	का.
अरुणदत्तः	अरुणः, अरु. द.	काङ्कायनगुटी	काङ्काय. गु.
अर्कप्रकाशः (रावणकृतः)	अर्कः (रावणः)	कालिकापुराणम्	का. पुराणम्
अर्कप्रकाशचिकित्सा	अर्क. चि.	कामला	काम.
अर्कादिवर्गः	अर्कादिः	कुम्भकामला	कु. काम, कुम्भ.
अर्धावभेदकः	अर्द्धा. द. (अर्द्धा)	कुसुमावलीटीका	कु. टी., कुसुमा.
अलसकः	अल.	कोङ्कणः	कों.
अन्त्रवृद्धिः	अ. व.	क्लीबलिगं	क्ली.
अश्मरी	अश्म. (री)	खण्डः	ख.
अतीसारः	अ. (अति, ती) सा.	गणः	ग.
आरवीयः	आ.	गलगण्डः	ग. ग.
		गजवैद्यकः	गज, वै.

आधारग्रंथाः	संकेताः	आधारग्रंथाः	संकेताः
भारतम्, भावप्रकाशः	भा.	रोगः	रो.
भावप्रकाशपूर्वभागः	भा. पू.	वर्गः	व.
भावप्रकाशमध्यभागः	भा. म.	वटादिवर्गः	वटा, व.
भूतोन्मादः	भू. उन्मा.	वग्याह	वग्
भूरिप्रयोगः	भूरि. प्र.	वाग्भटः	वा.
भैषज्यरत्नावली	भैष.	वाजीकरणं	वाजी. क.
महाराष्ट्र	मं.	वातज्वरः	वा. ज्व.
मध्यखण्डः	म.	वातपित्तज्वरः	वा. पि. ज्व.
मदनपालः	मदः	वातरक्तः	वा. र. (रक्त)
मधुमतीटीका	मधु.	वातव्याधिः	वा. व्या.
मधुमेहः	मधु. मे., म. मे.	विमानस्थानं	वि., विमा.
मसूरिका	मसू.	विश्वप्रकाशकोषः	वि., विश्व.
भाषा.	भा.	विजयरक्षितः (व्याख्यानमधु- कोषः)	विज. र., वि. र.
माधवनिदान	मा. नि.	त्रिषमज्वरः	वि. ज्व.
मिश्रकाध्यायः	मिश्र.	विदग्धाजीर्णः	विदग्धाजी.
मुखरोगः	मु. रो.	विदग्धिः	विद्र.
मूत्रकुच्छः	मू. कु.	विलम्बिका	विल.
मूत्राघातः	मू. घा.	विस्चिका	वि. स्.
मूत्ररक्तः	मू. र.	वृद्धिचिकित्सा	वृ. चि.
मेदिनी	मे.	वृहत्सुश्रुतम्	वृह. सु.
योगरत्नाकरः	योग. र., यो. (रत्न. रत्ना.)	वैद्यकचन्द्रिका	वै. चन्द्रिका.
योनिव्यापत्	यो. (नि) व्या. रो.	वैद्यजीवनं	वै. जी.
रक्तिका	र.	वैद्यकनिघण्टु	वै. निघ.
रक्तातिसारः	रक्ताति.	वैद्यकसंग्रहः	वै. सं.
रसेन्द्रचिन्तामणिः	र. चि., रस. चि.	अन्यथ	व्य.
रत्नावली	रत्ना.	ध्याकरणम्	व्याक.
रक्तपित्तं	र. पि.	वणशोधः	व. (ण) शो.
रसमञ्जरी	र. म., रस. म.	शरावः	श.
रत्नमाला	र. मा.	अर्धशरावः	॥० श.
रत्नमालासंग्रहः	र. मा. सं. (ग्रहः)	शब्दचन्द्रिका	श. च.
रसकौमुदी	रस. कौ.	शब्दचिन्तामणिः	श. चि.
रसप्रदीपः	रस. प्र.	शब्दकल्पद्रुमः	शब्दकल्प.
रसरत्नाकरः	रस. र.	शब्दमाला	श. मा.
रसायनाधिकारे	रसायना.	शब्दरत्नावली	श. र.
रसेन्द्रसारसंग्रहः	र. सा. सं.	शारीरस्थानं	शा.
रसेन्द्रचिन्तामणिः	रसे. चि., रसेन्द्र. चि.	शार्ङ्गधरः	शा. ध., शार्ङ्ग
राजवल्लभः	राज.	शाकवर्गः	शा. व.
राजयक्ष्मा	राज. य., रा. य.	शारीरव्रणः	शा. व्र.
राजतरङ्गिणी	रा. तर.	शिरोरोगः	शि. रो., शिरोगे.
राजनिघण्टुः	रा. नि.		

आधारग्रंथाः	संकेताः	आधारग्रंथाः	संकेताः
गण्डमाला	ग. मा.	धरणिः	धर.
गुटी (डी)	गु.	धान्यवर्गः	धा. (न्य) व.
गुजरी, गुजरादी	गु. गुर्जः	ध्वजभङ्गः	ध्व. भ.
गुदभ्रंशः	गुदभ्र.	नानार्था	नाना.
गुडूच्यादिवर्गः	गु. व.	नासारोगः	ना. रो.
ग्रहः	ग्र.	नाडीव्रणः	ना. व्र.
ग्रहणी	ग्रह.	निदानस्थानं	नि.
चरकसंहिता	च. (चर.)	निदानम्	निदा.
चक्रपाणिदत्तद्रव्यगुणः	चक्र. द.	नेत्रगतदृष्टिरोगः	ने. दृ. रो.
चक्रपाणिदत्तकृतसंग्रहः	च. द. (सं.)	नेत्ररोगः	ने. रो.
चन्द्रनादितैलम्	चन्द्र. तैल.	नेत्रगतवर्त्मरोगः	ने. व. रो.
चरकविमानस्थानम्	च. वि.	नेत्रगतशुक्ररोगः	ने. शु. रो.
चातुर्थकञ्जरः	चातु. ज्व.	नेत्रगतसन्धिरोगः	ने. सन्धि. रो.
चिकित्सास्थानं	चि.	पञ्जावः	पं. पञ्जा.
चिकित्साक्रमकल्पवल्ली	चि. क्र. क. (वल्ली)	पलं, परिच्छेदः	पं
चूर्णम्	चू.	पथ्यापथ्ये	प. प.
जटाधरः	जटा.	परिभाषाप्रदीप	प. प्र.
जयदत्तः	ज. (जय.) द.	परमदः	प. म. (परमदः)
ज्वरः	ज्व.	पर्यायमुक्तावली	प. मु.
ज्वरातिसारः	ज्वराति.	पानाजीर्णः	पा. अजी.
टीका	टी.	पानात्ययः	पाना.
डल्बण	ड.	पित्तज्वरः	पि. ज्व.
तामिलः	ता.	पिप्पल्यादिवर्गः	पि. व.
तालुगतमुखरोगः	तालु. मु. रो.	पुलिङ्ग	पुं.
नृणा	नृ.	पुष्पवर्गः	पु. व.
तेलुगु, तैलङ्गः	तै.	पूर्वखण्डः, पूर्वभागः	पू.
तैलम्	तै.	प्रत्येकम् प्रयोगः, प्रसारणी	प्र.
अर्द्धतोलकः	॥० तो.	प्रमेहः	प्रमे (हः)
तोलकः	तो.	प्रयोगरत्नाकरः	प्रयोगरत्न.
तोडनानन्दः	तोड.	प्रयोगासूत	प्रयोगा.
त्रिलिङ्ग	त्रि.	प्रहरः	प्रह.
त्रिकाण्डशेषः	त्रिका.	प्राकृतं	प्रा.
दन्तरोगः	दन्तरो.	फलवर्गः	फ. व.
दन्तगतमुखरोगः	द. मु. रो.	कारसी	फा.
दधिवर्गः	द. व.	भागः	भ.
द्रव्यगुणः	द्र. (व्य.) गु.	भगन्दरः	भग.
द्रव्याभिधानं	द्रव्याभि.	भरतद्विरूपकोषः	भ. द्विरूपको.
द्विरूपकोषः	द्वि. (रूपः)	भरतधृतराजसः	भ. रभसः
धन्वन्तरिनिघण्टुः	ध. निघ.	भल्लातकगुडः	भल्लागुडः

आधारग्रंथाः	संकेताः	आधारग्रंथाः	संकेताः
शिरोविरेचनम्	शिरोवि.	सूत्रस्थाने	सू.
शीतपित्तम्	शी. पि.	सूतिका	सूति.
शूकदोषः	शू. दो.	सूर्यसिद्धान्तः	सूर्यसि.
शेषः	शे.	स्तवकः	स्त.
श्लोकः	श्ल.	खीलिङ्ग	खी.
श्लीपद	श्ली.	स्थानं	स्था.
संग्रहः	सं.	स्वरभेदः	म्व. भे (द).
संग्रहग्रहणी	सं. ग्रहणी.	हलायुधः	हला.
सन्निपातः	स. सन्निपा.	हलीमकाः	हली.
सन्न्यासज्वरचिकित्सा	सन्न्या. ज्व.	हरीतकीवर्गः	ह. व.
सर्वगतमुखरोगः	सर्व. मु. रो.	हारीतः	हा.
सद्योव्रणः	स. व्र.	हारितोत्तरे अत्रिः	हा. अत्रिः
साधारण, सान्निपातिक	सा.	हारावलिः (वली)	हारा.
सारकौमुदी	सा. कौ.	हिन्दी	हिं.
सारसुन्दरी	सा. सु.	हिक्काशासः	हि. स्वा.
सिद्धिस्थानं	सि.	हृद्रोगः	हृद्रो.
सिद्धयोगः	सि. यो.	हेमचन्द्रः	हे. च.
सुश्रुतं	सु.	हेमाद्रिः, तत्कृतटीका	हेमा.
सुश्रुतटीकाडवणः	सु. टी. ड.	क्षारपाणिः	क्षार.
सुश्रुतनिदानस्थानम्	सुनि.	H. H. WILSON	WIL.
सुश्रुतमिश्रकाव्यायः	सु. मि.		

आयुर्वेदीय - शब्दकोश:-पूरणिका

[अंशल]

[अकोट]

अंशल-त्रि., मांसलः

अंशुकाय-पु., प्रवालादिः

अंशुपर्णिका-स्त्री., शालपर्णी

अंशुपर्णी-(श. र.) शालपर्णी

अंशुमतीफला-स्त्री., कदलीवृक्षः (भा. पू.)

(१ भ. फ. व.)

अंशुमत्फला-स्त्री., कदलीवृक्षः (रा. नि. व. ११)

अंशुदक-न. पु., हंसोदम् । तच्चाहोरात्रं रविचन्द्रकिरण-
जुष्टत्वात् निर्मलं शैत्यगुणयुक्तं भौमं जलं शरदि
प्रशस्तम् । शस्तं शरदि नादेयं नीरमंशुदकं परम् ।
दिवाकैकिरणैर्जुष्टं निशायाभिन्दुरश्मिभिः ॥ अरुक्ष-
मनभिर्यन्दि तत्तुल्यं रागनाम्बुना ॥ '

(सुसू. ४६ अ. वारिव.) (भा. पू.)

तस्य गुणाः- बल्यं रसायनं शीतलं लघु च
(मद. ८ व.) श्रमघ्नं पित्तोष्णदाहविषमूर्च्छा-
रक्तमदात्ययेषु हितम् (रा. नि. व. १४)

अंसपारिक-पु., महानिम्बवृक्षः (वै. नि.)

अंहति-स्त्री., रोगः (मे) पीडा (अम रा. नि)

अंहि-पु., पादः तरुमूलम् (अम.)

अंहिप-पु., वृक्षः (हला.)

अंहिस्कन्ध-पु., गुल्फम् (हेच.)

अकच-त्रि., केशशून्यम्

अकरा-स्त्री., आमलकीवृक्षः (श. च.)

अकराकरभ-पु., अर्ककरः (शार्ङ्गः अकारादिचूर्णं ६ अ.)

अकराम्भक-पु., अर्ककरः (वै. नि.)

अर्ककर-पु., स्वनामख्यातं पण्यद्रव्यम्

अकर्ण-त्रि., बधिरः (हे. च.)

अकर्तन-त्रि., वामनः

अकलकर-फा. अर्ककरहा अकल्करा गुणाः-सीर्योष्णः
बलकरः कटुः प्रतिश्यायशोथवातघ्नश्च
(वै. नि.)

(मद) गुवाकशिरः- भेदनं मदकरं च (च. द.)

स्वादु तित्कं कषायं शुक्रलं मूत्ररोगघ्नं च (राज.)

निर्यासः-हिमो गुरुः त्रिपाके उष्णः वातघ्नः पित्तकरः

क्षारः अम्लः मोहनश्च (ता) हिमो गुरुः

आ. को. पू. १

वातघ्नः कृमिहृन्पित्तलक्ष्णेति (रा. नि. व. ११)

पूगं सङ्कोचकं कृमिघ्नं च । आमं तत्-कषायं
मुखकण्ठशोधनं रेचनं पाचनं रुचिकरं च । शुष्कं
पूगं मुखकण्ठशोधनं सरमुदराभ्रानहरं श्लेष्म-
पित्तरक्तामशमनं च । पर्णेन विना खादितं तद्-पाण्डु-
वातशोषादिरोगजनकं भवति (रा. नि. व. ११)

अकल्य-त्रि., रुग्णः

अकल्य-पु., अर्ककरः (अ. टी. सा. वै. नि.)

अकालकुष्माण्ड-पु., अकालजकुष्माण्डम्

अकालभोजन-न., अप्राप्ते काले अतिप्राक् कालेऽतीते वा
भोजनम् । तच्च गुणैरसामर्थ्यकरं शिरःपीडाविसृचि-
कादिव्याधिजनकम् । यथा “ अप्राप्तकाले भुज्जानो
ह्यसमर्थतनुर्नरः । तांस्तान्ध्याधीनवान्भोति मरण-
व्याधिगच्छति ” (भा. पू.)

अकालशयन-न., न यथायोग्यकाले शयनम्

(वा. सू. ८) गुणाः- “ अकालशयनाद् श्लेष्मा
प्रतिश्यायः प्रपीनसः । क्षयः शोफः शिरोऽतिश्च
जायते चाग्निमन्दता ” (हा. अत्रि. १ स्थाने २३ अ)

अकुप्य-न., स्वर्णम् । रौप्यम् । (हला)

अकुल-त्रि., निरस्थिद्रव्यम् (चचि. १) लम्बकर्ण-
जटाहीनमध्यमाश्वः
यथा “ लम्बकर्णोऽजटश्चैव अकुलः परिकीर्तितः । ”
(जयद. ९)

अकूट-पु., फलवृक्षविशेषः आगङ्गफल . इति लोके ।
(रत्ना)

अकूपार-पु., कच्छपः (त्रिका)

अकोट-पु., गुवाकवृक्षः, फलगुणाः- गुरु हिमं रुक्षं
कषायं कफपित्तहरं मोहनं दीपनं रुच्यं मुखवैरस्यहरं
च । आर्द्रं तत्-गुरु अभिर्यन्दि अग्निघ्नं दृष्टिघ्नं च ।
स्त्रिंशं नाम शुष्कमेव तत् त्रिदोषघ्नम् । पुष्प-कषायं
मधुरं गुरु च स एव निघण्टुः पूगस्याष्टभेदानङ्गी
करोति । शैली-तैलवण-गौल्य-घोण्टा-चेउल-बल्लिगुल-
चन्द्रापुरीयः चैल्यः इति । तेषु शैली-मधुरा रुच्या
कटुकवायाम्बला । तैलवणं मधुरं लघु दीपनं रसालं च ।
गौल्यम्-कटु कषायं पाचनं द्रावकं लघु च । घोण्टा
कटु-कषायोष्णा दीपनी च । चेउलसंज्ञं कोंकणे

प्रसिद्धं-तच्च सुगन्धि दीपनं पाचनं पुष्टिकरं
रसाढ्यं च । वल्लिगुलमपि कोंकण एव प्रसिद्धं
त्रिदोषहरं प्राप्त्यं दीपनं च । चन्द्रापुरीयं स्वादु
कटु कषायं रुच्यं दीपनं पाचनं च । चोलीपुर्गं
आन्ध्रदेशीयं कषायमधुरम्

अक्रान्ता-स्त्री. पु. बृहतीधुपे (र. मा.) तस्या गुणाः-
उष्णवीर्या पाचनी सङ्गाहिणी च (चक्र. द. राज)
कटु-तिक्त-रसा उष्णा लघुः वातघ्नी ज्वरघ्नी अरोच-
कामकासघ्नी श्वासहृद्दोगहरी च (रा. नि. व. ४)
हिं.—वरहृष्टा, भटकटायी.

म.—क. डोरली, पांढरी वानभण्डी.

उत्.—आक्रान्ति.

ते.—ब्राह्मरुचेष्टु.

अक्लिका-स्त्री., नीलीवृक्षः (श. च. हिं-नीली.) सा
द्विधा-नीली महानीली च गुणाः-कटुतिक्तोष्णा
केदया कासकफामघ्नी लघुः वातविषोदरगुलमृमि-
ज्वरघ्नी च (रा. नि. व. ४) रेचनी मोहभ्रमाम-
वातोदावर्तघ्नी च (भा. पू. १; भ. मद. १ व.)
“ महानीली गुणाढ्या स्यात् रज्जुश्रेष्ठा सुवीर्यदा ।
पूर्वोक्तनीलिका देव्या सगुणा सर्वकर्मसु
(रा. नि. व. ४)

अकथितक्षीर-न., आमदुग्धम् तत् श्लेष्मप्रकोपि गुरु
च (वै. नि.)

अक्षकारका-स्त्री., धृतकुमारी (वै. नि.)

अक्षकाष्ठ-न., विभीतककाष्ठम् (च. द. पाण्डु. वि.)

अक्षगण-पु., श्रोत्रादीन्द्रियसङ्घातः

अक्षगन्धिनी-स्त्री., अतिबला (वै. नि.)

अक्षधर-पु., शाखोटवृक्षः (भूरिप्र.)

अक्षधूर्त-(-र्तिल)-पु., हिं. वैला (हारा)

अक्षपाक-पु., संचललवणम् (वै. नि.)

अक्षपिण्ड-पु., शङ्खपुष्पी (वै. नि.)

अक्षपीड-पु., श्वेतवुन्हा श्वेतवुन्हामूलं (रसेन्द्र. वि.
९ अ) । दुरालभा (सु. वि. ९ अ)

अक्षपीडका(डा)-स्त्री., श्वेतवुन्हा (प. मु.) यवतिक्तलता
(रा. नि. व. ३)

अक्षम-पु., स्थूलमूलकम् । वनचटकः (वै. नि.)

अक्षमा-स्त्री., अक्षान्तः । ईर्ष्या (श. र.)

अक्षर-पु., अपामार्गः (हे. च.)

अक्षर-नपुं., जलम्

अक्षरुचक-न., मृत्तिकावणम् (वै. नि.)

अक्षवीर्यवत्-पु., श्वेतकरवीरः (वै. नि.)

अक्षशिरोधिजा-स्त्री., मन्यास्थिशिरा (वै. नि.)

अक्षसस्य-न., कपित्थफलम् (वै. नि.)

अक्षारलवण-न., अकृत्रिमसैन्धवादि । यथा—“ गोक्षीरं
गोघृतं चैव धान्यं मुद्रास्तिला यवाः । सामुद्रं
सैन्धवं चैव अक्षारलवणं स्मृतम् । ” (हारलता)

अक्षिक-पु., रजनवृक्षः (रत्ना.)

अक्षिकूट-(कः) पु., ईषिकायाम्
गजाक्षिपुटकम् (हे. च.)

अक्षिकृणित-न., अपाङ्गदृष्टिः

अक्षिगोल-पु., नेत्रतारकः

अक्षिच्छादन-न., अक्षिवर्म (रत्ना.)

अक्षिपक्ष्म-न., नेत्रलोमन्

अक्षिपञ्चक-न., श्रोत्रं त्वक् रसना नेत्रं नासा चेति
(रा. नि. व. १८)

अक्षिपटल-न., नेत्रपटलम्

अक्षिपीलु-पु., महातिम्बः (वै. नि.)

अक्षिव-पु., शोभाजनवृक्षः (हिं. शिघ्रु) मरिचम्
(रा. नि. व. ७) न., सामुद्रलवणम् (अ. टि. भ)

अक्षिविचूर्णित-न., अपाङ्गदृष्टिः (हे. च)

अक्षिहुण्डन-न., नेत्रव्युदासः (मा. नि. विज. र.)

अक्षेय-पु., रक्तार्कः । अर्कमन्दारः (वै. नि.)

अक्षोट-(कः) (की)-पु., स्त्री.,) गिरिजपीलुः । आखोट
इति हिमवति प्रसिद्धः

प्रा.—अक्रोड.

कों.—अखोट.

हिं.—खरोटनासपीती.

तत्पर्यायः-अक्षोटः, अक्षोटकः, आखेटः, पर्वत-

पीलुः, कर्पूरालः, कन्दरालः, आक्षोटः (ख),

आस्फोटकः इति (शा. र.)

गुणाः-मधुरः बल्यः स्निग्धोष्णः वातपित्तघ्नः

रक्तदोषहरः शीतलः कफकोपनश्च (रा. नि. व. ११)

मधुरं बल्यं गुरु उष्णं सारकं वातघ्नं च (मद. व. ६)

अक्षोटकोऽपि वातादसदृशः कफपित्तकृत् (भा. मि.)

अक्षोटक-पु., अक्षोटवृक्षः (र. मा.)

अक्षोहार-पु., मधुखर्जूरी (वै. नि.)

अक्ष्य-न., सौवर्चललवणम्

अखट्ट-पु., पियालवृक्षः (हिं. चिरोडी । म. चारोली)

गुणाः-कफपित्तासन्नः, तत्फलगुणाः-मधुरं स्निग्धं

बृंहणं वातपित्तघ्नं गुरु सरं ज्वरदाहवृष्णाहरं च ।

तन्मज्ज-मधुरं हृद्यं वृष्यं वातपित्तहरं दुर्जरं स्निग्धं
विष्टम्भि आमवर्धनं च । अस्य पक्वं फलम्-वृष्यं गौल्यं
अम्लकं गुरु च । तद्वीजं-मधुरं वृष्यं पित्तदाहघ्नं च
(रा. नि. व. ११) “ चारः पित्तकफास्त्रस्तफलं
मधुरं गुरु । स्निग्धं सरं मरुत्पित्तदाहज्वरतृषापहम् ।
पिथालमज्जा मधुरो वृष्यः पित्तानिलापहः । हृद्यो-
ऽतिदुर्जरः स्निग्धो विष्टम्भी चामवर्धनः ॥ ”
(भा. आम्नादि-व.)

अखरोट-पु., अखोटः

अखल-पु., उत्तमवैद्यः (वै. नि.)

अखात-न., देवखातम् (हे. च. का. ४) पुष्करिणी
(अम.)

अखिलिका-स्त्री., क्षुद्रकारवेली (हिं. करेली छोटी)
कारवेली

अग-पु., पर्वतः (हिं. पहाड) अगो द्विविध आग्नेय-
सौम्यभेदेन । तयोर्विन्ध्य आग्नेयः, हिमालयः
सौम्यः । आग्नेयगिरिजान्यौषधानि अग्निगुण-
भूयिष्ठानि, सौम्यगिरिजानि च सोमगुणभूयिष्ठानि ।
“ आग्नेयाः विन्ध्यशैलाद्याः सौम्यो हिमगिरिः
स्मृतः । अतस्तद्वैषधानि स्युरनुरूपाणि हेतुभिः ”
(भा.) वृक्षः । सर्पः । सूर्यः (हे. च.)

अगज-पु., तुम्बुरुः । आर्द्रधान्यम् (हिं. आर्द्रधनिया)
(मद.) विशेषस्तुम्बुरुशब्दः द्र० वन्दा

अगज-न., शिलाजतु (र. मा.)

अगदङ्कर-(ङ्कार) पु., वैद्यः (रा. नि. व. २०)

अगदन्नस्य-न., सर्पदृष्टादौ नखविशेषम् (सु. कल्प.)

अगदाञ्जन-न., विषमूर्च्छितादौ अञ्जनम् (सु. कल्प.)

अगन्धिक-न., सौवर्चललवणम् (भा. मद.) द्र०
सौवर्चलम्

अगरा (री)-स्त्री., देवदाली (अ. टी. भ)

पीतदेवदाली (भा. रा. नि. व. ३) द्र०
देवदाली

अगस्तिकुसुम-पु., बकपुष्पम् (त्रिका)

अगस्तिद्रु - पु., बकवृक्षम् (त्रिका.)

अगस्तिद्रुम् “ “ “

अगस्त्यरस-पु., उदररोगघ्नरसः रस-गन्धक-जैपाल-
बीज-लौह-शिलाजतु-ताम्र-हरिद्राणां प्रत्येकं सम-
भागः एकत्र त्रिकटुभृङ्गराजार्द्रकनिम्बनिर्गुण्डी-
स्वर्णुलीकाश्चैरेकवारं मर्द्यः । अनुपा. गुडहरितकी,
कम्पिलचूर्णं वा (र. सा. सं.)

अगाध-न., जलम् (हे. च. ४. का.) छिद्रम् (मे)

अगिर-पु., चित्रकवृक्षः । द्र० चित्रकः

अगुरुगन्ध-न., हिङ्गुः

अगुरुशिशपा-स्त्री., शिशपावृक्षः (हिं. शीसव)
(अ. टी. स्वामी)

अगुरुसार-पु., कृष्णागुरुवृक्षः । द्र० कृष्णागुरुः ।
लौहम् (रत्ना. एकार्थः)

अगुरुसारा-स्त्री., शिशपावृक्षः (भा.)

अगूढ-पु., श्वेतैरण्डः (हिं. एरण्ड) वैनि. द्र० एरण्डः

अगूढगन्ध-न., हिङ्गुः (रा. नि. व. ६)

द्र० हिङ्गुः । पलाण्डुः । मृगनाभिः । लशुनः ।

अगूढि-स्त्री., अनभिलाषः (वा. चि. ७; अ. १०८)

अगौकस्-पु., शरभः । पक्षी । सिंहः (मे.)

अग्नि-पु., इन्द्रगोपकीदविशेषः (सुमित्र) (हे. च. ४ का)
चित्रकवृक्षः (वा. चि. ७. अ.) भलातकवृक्षः
(भा. पू. १; म. ह. व.)

अग्निकर्णी-स्त्री., वृक्षविशेषः (वै. नि. २; भ.
अभिन्यासज्वरचि.)

अग्निकाष्ठ-न., अगुरुः । अग्निकाष्ठं करीरे स्यात्
(रा. नि. व. २३) शमीकाष्ठम् (रा. नि. व. १२)

अग्निकुमारलौह-न., स्त्रीदाधिकारः रसयोगः । रामठं
हिङ्गु । तुत्यहिङ्गुदङ्गणसैन्धव-धान्यजीरकयमानी-
मरीचशुण्ठीलवङ्गैलाविडङ्गानां प्रत्येकं १ तो. लौहं
सर्वसमं, रसस्य ४ तो, गन्धकस्य च ४ तो, अनु-
पानं घृतं मधु च (र. सा. सं. ३३४ योगः)

अग्निगर्भ-पु., अग्निजारवृक्षः (रा. नि. व. ६)

अग्निघृत-न., अग्निमान्ये घृतम् । घृतं ४ श. पिप्पल्यादि
कल्कद्रव्यं प्रत्येकं ४ तो. दधि ४ श. काजिकं
४ श. शुक्रं ४ श. आर्द्रकरसः ४ श । एभिः यथा-
विधि घृतं पचेत् (च. द. अग्निमा. चि.) पिप्पली
पिप्पलीमूलं चित्रको हस्तिपिप्पली । हिङ्गु चव्याज-
मोदे च पञ्चैव लवणानि च, द्वौ क्षारौ हृष्या चैव
दद्याद्घृतपलोन्मितम् । दधिकाजिकशुक्रानि स्नेह-
मात्रासमानि च । आर्द्रकस्य रसप्रस्थं घृतप्रस्थं
विपाचयेत् । इति पाठः

अग्निचूड-पु., ताम्रचूडपक्षी (दा. हिं. कोमडा, हिं-मुर्गा)
स द्विविधः वन्यप्राम्यभेदेन । तयोर्ग्राम्यः-बृंहणः,
वृष्यः, बल्यः, गुरुः, शुक्रकफकृत्, स्निग्धः, उष्ण-
वीर्यः, कषायरसश्च । वारण्यः-स्निग्धः, बृंहणः,

श्लेष्मलः, गुरुः, वातपित्तक्षतवमिविषमज्वरनाशकश्च
(भा.) तन्मासम् इदं श्लेष्मन् लघु च (रानिव ११)
रुक्षं स्वादु कषायं शीतलं च (राज.)

अग्निज-पु., अग्निजारवृक्षः (रा. नि. व. ६) भक्ष्यतकः
सुवर्णम् । मांसधातुः

अग्निजननी-स्त्री., भैषज्यमेतदग्निमान्द्योपशमनम्
(रस. नि.) "पलैकं मूर्छितं सूतं मरिचं हिङ्गुजीरकम् ।
प्रतिकर्षं वचां शुण्ठीं तत्सर्वं मार्कवद्रवैः । दिनं
पिष्ट्वा लिहेन्मांसं मधुना वह्निदीप्तये । कर्षैकं भक्ष-
येच्चानु दाढिमं नागरं गुदैः" मार्कवद्रवैः भृङ्गराजसैः
(प्रयोगा.)

अग्निजातज-पु., अग्निजारवृक्षः (रानिव. ६)

अग्निजिह्विका-स्त्री., लाङ्गलीवृक्षः (रत्ना.)
(हिं.-फरिहारी) गुणाः-सरा, तिक्ता, कटुका,
तुवरा, तीक्ष्णा, उष्णा, पित्तला, सक्षारा, गर्भ-
पातिनी, कुष्ठशोफाशौत्रणशूलश्लेष्मकृमिजित्, कफ-
वातघ्नी अन्तःशल्यनिष्कासनी च (भापू. १ भगुव)

अग्नितुण्डीरस-पु., अजीर्णाधिकारे रसयोगः ।
"शुद्धसूतं विषं गन्धमजमोदा फलत्रिकम् ।
सजिक्सारं यवक्षारं वह्निसैन्धवजीरकम् सौवर्चलं
विडङ्गानि सामुद्रं त्र्युषणं तथा । विष-मुष्टिसमं
सर्वं जम्बीराम्लेन मर्दयेत् । मरिचाभां वर्टी स्वादेत्
वह्निमान्द्यप्रशान्तये ॥" अत्र वह्निश्चित्रकः, अज-
मोदा यवान्नी । विषमुष्टिः, महानिम्बः, अस्य
त्वक् पत्रं वा सर्वसमम् (रसासं. १३३ योगः)
द्वितीयः-अमृतवरावटकमरिचैर्द्विपञ्चनवभागिकैः
कृतैः क्रमशः । वटिका मुद्रसमाना कफपित्ताग्नि-
मान्द्याजीर्णहरा ॥ अत्र लिम्पाकरसैर्वटिका कार्या ।
प्रयोज्या अजीर्णैः । अमृतवटीति (भैष.)

अग्निदमनक-पु.,

अग्निदमनी-पु., स्त्री.,

क्षुद्रकण्टकवृक्षविशेषः । गणिकारीति प्रसिद्धा ।
दुरालभाभेदः (म. धमासाभेद. अग्निदवणा)
(वै. नि.) अस्याः पर्यायाः- वह्निदमनी
बहुकण्टका, वल्लिकण्टकाडिका, गुच्छफला, क्षुद्रफला,
क्षुद्रकण्टकारी, क्षुद्रदुस्पर्शा, क्षुद्रकण्टकारिका,
मर्त्येन्द्रमाता, दमनी । गुणाः-कटूष्णरूक्षत्वं, रुचि-
करत्वं, अग्निदीपकत्वम् (रानिव ४) वातगुल्म-
कफघ्नत्वं स्त्रीहृष्टत्वं च (वै. नि)

अग्निदीपन-पु., वरणवृक्षः (भापू १ भ)

अग्निपत्री-स्त्री., अग्निवती इति लोके

अग्निपाली-पु., चित्रकधुपम् (मद. २ व)

अग्निप्रस्तर-पु., अग्निजनकपाषाणः

म.-गारगोटी

अग्निबलवृद्धि-स्त्री., जठरानलस्य वृद्धिः

(च. द. अर्श वि.)

अग्निबीज-न., सुवर्णम् (त्रिका)

अग्निबीज-पु., अग्निमन्थः

अग्निभ-पु., सुवर्णम् (रानिव. १३)

अग्निभा-स्त्री., ज्योतिष्मतीलता (हिं.-कवुइ) द०
ज्योतिष्मती

अग्निभु-न., स्वर्णम् जलम्

अग्निमणि-पु., सूर्यकान्तमणिः

अग्निमय-पु., श्वेतवृद्धदारकः (वैनि.) श्वेतबुद्धा

अग्निमुखचूर्ण-न., अग्निमान्द्ये हितम् । हिङ्गु १ भा.
वचा १ भा. पिप्पली ३ भा. शुण्ठी ४ भा.
यमानी ५ भा. हरीतकी ६ भा. चित्रकः ७ भा.
कुष्ठं (भा. च. द. अग्निमा. भि. प्रयोगा.)
अजीर्णं । भैष. सा. कौ. अन्यत्स्वल्पं वृहत्
उदरे (सा. कौ. रस. २)

अग्निमुखताम्र-पु., रसोऽयमम्लपित्ताधिकारे प्रशमनः ।

"गन्धकेनाक्षमात्रेण सूततुल्येन निर्मिता । कज्जली
या तथा लेप्यं ताम्रपत्रं तु तत्समम् । अर्जुनत्वग्रसैः
सार्धं पकोदुम्बरपल्लवे । आच्छाद्य कृष्णलवणैश्चूर्णै-
श्चापि च मृण्मये । अन्धमूषागतं ध्मातं तत्सिद्धं
भक्षयेन्नरः । शाणकं रक्तिकावृद्धा मासमात्रं प्रयो-
गतः । अम्लपित्तं क्षयं शूलं जरत्पित्तं सुदारुणम् ।
सप्तरात्रप्रयोगेण शरीरं निर्मलं भवेत् (रस. र.)
पञ्चलवणैरिति प्रयोगः

अग्निमुखमण्डूर-न., शोथाधिकारे । मण्डूरस्य १२ प
गोमूत्रस्य १२ श. । प्रक्षेपार्थं-पञ्चकोलं देवदारु
सुस्तकं त्रिकटु त्रिफला विडङ्गश्च । प्रत्येकं चूर्णं
१ प. । मात्रा १ तो. । अनु० तक्रम् (भैष)

अग्निमुखरस-पु., रसोऽयं शूलरोगोपशमनः

(र. स. । र. सा. सं. २८२; योगः)

अग्निमुखलवण-न., अग्निमान्द्ये हितम् । अत्र-चित्रक-
मूलं, त्रिफला, दन्तीमूलं, त्रिवृन्मूलं कुष्ठम्; एषां
प्रत्येकं चूर्णं समं सर्वसमं सैन्धवमेकत्र स्तुहीक्षीरैः
सम्भाव्य तत्काण्डमध्ये दत्त्वा पट्टेनालिप्य मृदावस्त्रौ
क्षिपेत् (भैष)

अग्निमुखलौह-पु., न., अर्शसि हितः । त्रिवृन्मूलदीनां
८ पलम् (रसेन्द्र. १ च. द. अर्शः वि)
द्र० 'अग्निर्लौह'

अग्निरजस्-पु., इन्द्रगोपकीटः

अग्निरज्जु- (हे. च. ४)

अग्निरुहा-स्त्री., मांसरोहिणी (रानिव १२)

अग्निर्लौह-पु., अग्निमुखापरनामकोऽर्शोऽर्थः रसः
(रस. र. अर्शः वि.)

अग्निपक्व-पु., भलातकवृक्षः (मद. व. १) चित्रकक्षुपः

अग्निवती-स्त्री., आगिया इति लोकप्रसिद्धौषधिविशेषः

अग्निवर्धक-वि., अग्निदीपकं आग्नेयद्रव्यं अग्न्युदीपकम्
आग्नेयद्रव्यमात्रे मरिचादौ (मरिचादि) (राज)

अग्निवह्नी-स्त्री., लताविशेषः (रसांश)

अग्निवाह- (द. पु., धूमः (हे. च. ४ का)

अग्निविकार-पु., तन्नामकरोगभेदः स चतुर्भेदः
(शाङ्ग. पू. ७ अ) द्र० अग्निः

अग्निवर्धन-वि., अग्निवर्धनं, यमानी

अग्निवृद्धि-स्त्री., अग्निदीप्तिः

अग्निशिख-न., सुवर्णम् (रा नि. व. १३)

कुसुम्भपुष्पम् । कुङ्कुमम् (भा. पू., २. म.;
मद. व. ३)

अग्निशिखा-स्त्री., लङ्गलिकौषधिः (हिं. करिहारी,
भा. पू. १ म. पु. व)

अग्निष्ट-पु., तण्डुलादिभर्जनार्थं निर्मितं लौहमयपात्रम् ।

अग्निसंस्कार-पु., अग्निदाहकर्म

अग्निसंस्पर्शा-स्त्री., पर्पटीनामसुगन्धद्रव्यम् । सा
चोत्तरदेशे प्रसिद्धा (भा. पू. १ म. क. व.)

अग्निसन्दीपन-वि., अग्निवर्धकं नाम अग्निदीपनम्

अग्निसन्दीपनरस-पु., अग्निमान्धे रसः

(२ भा.; ४ मा.; भैष.)

अग्निसहाय-पु., वन्यपारावतः । (रानिव-१९) वायुः

अग्निसाध्य-वि., अग्निदाहसाध्यः (च. द. अर्शः-वि.)

अग्निसारा-स्त्री., फलशून्यशाखा (रानिव. २) मञ्जरी

अग्निसुन्दररस-पु., अजीर्णाधिकारे रसः । यथा-
टङ्कणं भागमेकञ्च मरिचञ्च द्विभागिकम् । आर्द्रकस्य
रसेनैव भावना चात्र दीयते ॥ भनु. लवङ्गम् ।
(प्रयोग०)

अग्निसेवन-न., अग्निसेवा । गुणाः—तदिदं शीतवातस्तम्भ-
कफवेपथुक्षं रक्तपित्तकरं आमभिष्यन्दपाचनं च
(मद. १३ व.)

अग्निहानि-स्त्री., अग्निमान्धम् (वा. नि. १३ अ.)

अग्निहोत्र-पु., घृतम् अग्निः च (मे)

अग्न्या-स्त्री., तित्तिरपक्षी गौः (हला.)

अग्न्याशय-पु., पक्वाशयः

अग्रकाण्ड-पु., काण्डाग्रम्

अग्रजङ्घा-स्त्री., जङ्घाग्रभागः (हे. च.)

अग्रधान्य-न., धान्यविशेषः

अग्रपर्णी-स्त्री., शूकशिखी (प. सु.) द्र० आत्मगुप्ता
अजलोमवृक्षः (र.)

अग्रपाणि-पु., हस्ताग्रम्

अग्रपुष्प-पु., वेतसवृक्षः (प. सु.)

अग्रवीज-पु., वीजाग्रवृक्षमात्रम् । यथा कुरण्टादिः
(हे. च.)

अग्रमांस-न., हृदयम् । बुक्क । हृदयान्तर्गतमांसवृद्धि-
रूपरोगविशेषः (सु. शा.)

अग्रलोडय-पु., चिञ्चोदकक्षुपः । सोऽयम् गुरुपाकः,
शीतलः, अजीर्णकरश्च (राज.)

अग्रलोहिता-स्त्री., चिलीशाकम् (रानिव. ७)

अग्रवीहि-स्त्री., प्रसाधिका (र. मा)

अग्रहायण-पु., मार्गशीर्षमासः

अग्निमा-स्त्री., लवलीवृक्षः । इति गौडे (श. च.)

अश्रु-स्त्री., अङ्गुली

अघन-न., दधि (हला)

अघविष-पु., सर्पः

अघाट-पु., अपामार्गः (रा.)

अघ्ना-स्त्री., गौः

अघ्न्या-स्त्री., स्त्रीगौः

अघोरनृसिंहरस-पु., सान्निपातिकज्वरे रसः ।
द्र० 'घोरनृसिंहरसः'

अङ्कतिः-पु., वायुः (त्रि) अग्निः, पु., (वि)

अङ्कन-पु., अङ्कोटवृक्षः

अङ्कपाली-स्त्री., धात्री । वेदिकाख्यगन्धद्रव्यविशेषः
'धात्रीवेदिकयोरपि' (मे. लचतुष्कम्)

आलिङ्गनम् (मे.)

अङ्गलेख्य-पु., चिञ्चोदवृक्षः

अङ्गश-पु., कोडस्थमालकः

अङ्गा- (ङ्)-स्त्री., मृदङ्गविशेषः (शब्दर.)

अङ्कुर-पु., प्ररोहः (ता. उ. ३६ अ) अस्य पर्यायाः—
अभिनवोद्भिद् (अ) । उद्भिदः, पुरोद्भिः, अङ्कुरः

(रा) रोहः (ह) । जलम् । रुधिरम् । लोमन् ।
मुकुलम् । फलम् (सर्वत्र मे, रत्रिकम्) अभिनवो-
द्भिदम् (मे)

अङ्कुरक-पु., पक्षिवासस्थानम् ।

अङ्कोटक-पु., स्वनामख्यातवृक्षः (हिं. डेरा भा ।
रा. नि. व. ९) अस्य पर्यायाः— निकोचकः (अ)
निकोठकः (भ), अङ्गोलकः, बोधः, नेदिष्ठः,
(दीर्घकीलकः) (ज) अङ्कोठः, रामठः (र) कङ्करोलः,
धलण्डः दृढकण्टकः (श), कोठरः, रेची, गूढपत्रः,
गुप्तस्नेहः, पीतसारः, मदनः, गूढवह्निका, पीतः,
ताम्रफलः, दीर्घकीलः, गुणाढ्यकः, कोलकः,
लम्बकर्णः, गन्धपुष्पः, रोचनः, विशालतैलगर्भः ।
अस्य गुणाः—कटुः, तीक्ष्णः, स्निग्धः उष्णः, तुवरः,
लघुः, रेचनः, कृमिशूलामशोकश्लेष्मविषमश्च ।
तत्फलगुणाः—शीतलं, स्वादु, श्लेष्मलं, बृंहणं,
गुरु, बल्यं, विरेचनं, वातपित्तदाहक्षयात्मजिह्व
(मद. व ११) विषलतादिदोषनुत् वातकफहरं
शुद्धिकृच्च (रा. नि. व. ९१) (च. द. अ.
सा. चि.)

अङ्कोठचटक-पु., रक्तातिसारे देयवटकः । यथा-
पलमङ्कोठमूलस्य पाठां दार्वाञ्च तत्समाम् पिष्ट्वा
तण्डुलतोयेन वटकानक्षसंमितान् ॥ छायाशुष्कांश्च
तान् कुर्यात् तेष्वेकं तण्डुलाम्बुना । पेययित्वा
प्रदद्यात्तं पानाय (भा. म. ख.)

अङ्गोलफलसङ्काश-पु., फलविशेषः इति लोकं
अङ्गगौरव-न., शरीरगुरुत्वम् (वा. नि. १३ अ)

अङ्गघात-पु., अङ्गाघातः

अङ्गचय-पु., गुदवृषणयोर्मध्यभागः (वै. नि.)

अङ्गचेष्टा-स्त्री., अङ्गचालनम् (वा. नि. १५ अ)

अङ्गज-न., रक्तम्, मलम् (मे.)

अङ्गज-पु., केशः, रोगः मांसघातुः मदः (वि.)

अङ्गज्वर-पु., राजयक्ष्मा

अङ्गण-न., अङ्गनभूमिः

अङ्गताप-पु., शरीरोष्णता

अङ्गति-पु., वायुः । अग्निः (श.)

अङ्गदरण-न., पित्तजन्यपीडा

अङ्गदाह-पु., गात्रदाहः

अङ्गना-स्त्री., नारी (मे. नत्रिकम्) प्रियङ्गुः (भा.)

अङ्गनाप्रिय-पु., अशोकतरुः (र. मा.) द्रुमोत्पलम्
(प. सु.)

अङ्गनाप्रिया-स्त्री., प्रियङ्गुनामगन्धद्रव्यम्

(भा. पू. १ भ. क. व.)

अङ्गपाकता-स्त्री., पित्तजन्यरोगः तल्लक्षणम्

अङ्गपीडा-स्त्री., वायुजन्यरोगः तल्लक्षणम् वा

अङ्गपूजित-पु., अश्वतरः (मद. व. व. १२)

अङ्गप्रसारण-न., कायविस्तारः (वा. नि. ४ अ)

अङ्गचली स्त्री., त्रिचली

अङ्गभङ्ग-पु., शरीरस्य भङ्गः (वाउ २ अ) गुदवृषणयो-
र्मध्यभागः, रोगः, वायुरोगः

अङ्गभेद-पु., वायुरोगः

अङ्गमर्दन-न., गात्रमोदनम्

अङ्गमेजयत्व-न., अङ्गकम्पनम्

अङ्गरक्त-पु., कम्पिलके (अम)

अङ्गरक्षिणी-स्त्री., अङ्गनाम

अङ्गरुहा-स्त्री., लोमन्, केशः

अङ्गलाघव-न., कायलघुत्वम् (वा. उ. १९ अ.)

अङ्गलेप-पु., चन्दनादिद्रव्यम्

अङ्गलोड्य-पु., भार्द्रकः, चिञ्चोटकतृणम्

अङ्गव-पु., शुष्कफलम् (श. च)

अङ्गवस्त्रोत्था-स्त्री., श्वेतयमानी

अङ्गविकृति-पु., अपस्माररोगः (रानि व २०)

अङ्गविक्षेप-पु., अङ्गहारः । अङ्गचालनम् (वा. उ. २ अ.)

अङ्गविभ्रंश-पु., कायशैथिल्यरूपवायुजरोगः (भा.)

अङ्गशोथ-पु., कायशोकः

अङ्गशोष-पु., वायुरोगविशेषः

अङ्गशोषण-न., अङ्गस्य शुष्कता (वा. उ. ३ अ.)

अङ्गसङ्ग-पु., मैथुनम्

अङ्गसुन्दर-पु., दद्रुमवृक्षः (अम.)

अङ्गसुप्ति-स्त्री., कायस्पर्शज्ञता, शरीरस्वापः

अङ्गसेन-पु., अगस्तिद्रुमम् (रत्ना.)

अङ्गहर्ष-पु., रोमाञ्चः (वा. नि. ३ अ.)

अङ्गहार-पु., अङ्गचालनम्

अङ्गहीन-वि., विकलाङ्गः काणादिः ।

अङ्गारक-पु., कुरुण्टकः । अङ्गारः (मे. कचतुष्कम्)

भृगराजः (रा. नि. व. ४; भा. पू. १ भ. गु. व.)

अङ्गारकतैल-न., स्वनामख्यातविषमज्वरघ्नतैलविशेषम्
(रस. र. च. द.; च. द. व्रणशो. चि)

अङ्गारकमणि-पु., प्रवालम् (रा. नि. व १३)

अङ्गारकर्कटी-स्त्री., रोटिका (अगाकडी, रोटी, लिटी
इति हिन्दी) (वै. नि. भा.)

अङ्गारकुष्ठका-स्त्री., हितावली
 अङ्गारधानिका-स्त्री., अङ्गारधारणपात्रम्
 अङ्गारधूप-पु., अङ्गारेण यो धूपो हिङ्गवादिना प्रसिद्धः
 (वा. नि. ८ अ)
 अङ्गारपरिपाचित-न., शूलादिपक्वमांसम् (वि.)
 अङ्गारपक्वम्
 अङ्गारपर्णी-स्त्री., भार्गी (र सा सं)
 अङ्गार-(क) पुष्प (पु.) जीवपुत्रद्रुमम् । जियापुता-
 इति लोके (श. र.)
 अङ्गारपूरिका-स्त्री., रोटकः
 अङ्गारमञ्जरी-स्त्री.,
 अङ्गारमञ्जी-स्त्री., करञ्जविशेषः (श. र.) महाकरञ्जः
 (रा. नि. व. ९)
 अङ्गारमणि-पु., प्रवालम्
 अङ्गारवर्णी-स्त्री., भार्गी
 अङ्गारवल्लरी-स्त्री., करञ्जविशेषः
 अङ्गारवल्ली-स्त्री., महाकरञ्जः रक्तकरञ्जश्च । भार्गी
 (वा. सू. १५ अ) सुरसादि (भा. पू. १. भ)
 गुञ्जा (भा. पू. अने. व.) कटुकरञ्जः । करञ्ज
 वल्ली रक्तगुञ्जा (भा. पू. १ भ. गु. व.)
 अङ्गारवृक्ष-पु., इक्षुदीवृक्षः (भा. पू. १ भ. वटा. रत्ना.)
 पूतजिया इति च
 अङ्गारवेणु-पु., रक्तवर्णविशेषः
 अङ्गारशकटी-स्त्री., चुली
 अङ्गारा-स्त्री., हितावली इक्षुदीवृक्षः (प. सु.)
 अङ्गारिका-स्त्री., इक्षुकाण्डम् किंशुककोरकम्
 (मे. कचतुष्कम्)
 अङ्गारित-न., कंशुक । पलाशकलिकोट्टमः (हारा.)
 अङ्गारिता-स्त्री., लतामात्रम् । चुली (मे. तचतुष्कम्)
 अङ्गिका-स्त्री., कञ्जुकः
 अङ्गुण-पु., घातकी (श. र.)
 अङ्गुरि (री)-स्त्री., अङ्गुली पाणिपादाङ्गुली (अ. टी.)
 अङ्गुरीय-पु., न., अङ्गुरीयकः
 अङ्गुलिकण्टक-पु., नखम्
 अङ्गुलितोरण-न., ललाटे चन्दनायकृतोऽर्द्धचन्द्रचिह्न-
 विशेषः
 अङ्गुलिपञ्चक-न., कराङ्गुलिपञ्चकं-यथा, अङ्गुष्ठतर्जनी-
 मध्यमानामिकाकनिष्ठम्
 अङ्गुलिफला-स्त्री., श्वेतनिष्पावः (रा. नि.)

अङ्गुलिमान-न., अङ्गुल्या योजनपर्यन्तमानम् । ८ यवैः
 १ अङ्गुलिः । २४ अङ्गुलिभिः १ हस्तः । ४ हस्तैः
 १ दण्डः । २००० दण्डैः १ क्रोशः । ४ क्रोशैः
 १ योजनम् । इति
 अङ्गुलिमुख-न., अङ्गुल्यग्रभागः
 अङ्गुलिमोटन-न., अङ्गुलिमर्दनजशब्दः (त्रिका.)
 अङ्गुलिसंज्ञा-स्त्री., यवागुः
 अङ्गुलिसम्भूत-पु., नखम् (रा. नि. व. १८)
 अङ्गुप-पु., नकुलः । बाणः
 अङ्गुष्ठाना-स्त्री., अङ्गुष्ठम् अङ्गुलित्राणकम्
 अङ्गुलजी-स्त्री., अङ्गुलजीरोगः । द्र० अङ्गुलजी
 अङ्गुलिग्रन्थिक-न., पिप्पलीमूलम्
 अङ्गुलिजिह्विक-पु., दमनकवृक्षः
 अङ्गुलिनामक-(नामन्)-पु., दमनकवृक्षः । वृक्षमूलम्
 (रा. नि. व. २ । अम)
 अङ्गुलिप-पु., वृक्षः (रा. नि. व. २ । हला)
 अङ्गुलिपर्णिका-स्त्री., पृश्निपर्णी
 अङ्गुलिपर्णी (भा. पू. १ गु. व)
 अङ्गुलिवलि (का)-स्त्री., पृश्निपर्णी (अ. टी. र.)
 अङ्गुलिवल्ली " " " "
 अङ्गुलिष-पु., तन्नामकतालुरोगः द्र० अधुष
 अङ्गुलिसन्धि-पु., पादगुल्फः
 अङ्गुलिस्कन्ध-पु., गुल्फः (हे. च)
 अङ्गुथ-पु., पादगुल्फः
 अचलत्विद-पु., कोकिलः (श. च)
 अचिकुर-पु., चिकुराभावो नाम निष्केशता; खालित्यम्
 अचिन्त्यज-पु., पारदः (रा. नि. व. १३)
 अचिन्त्यशक्तिरस-पु., रसोऽयं नवज्वरे प्रयोज्यः
 (भैष. ज्व. नि.)
 अचिन्त्यात्मन्-पु., परमात्मा
 अचिरपल्लव-पु., सप्तपर्णवृक्षः (प. सु.)
 अचिरप्रभा-स्त्री., चपला
 अचेल-वि., वस्त्रहीनः
 अचैतन्य-वि., चैतन्यरहितः
 अच्छभल्ल (ल्लुकः)-पु., भल्लकः (रा. नि. व. १९ रत्ना)
 अच्छर्दिका-स्त्री., घान्तिः (रा. नि. व. २०)
 अच्छल-पु., तिलकल्कः
 अच्छन्नपत्र-पु., शाखोटवृक्षः युक्तपत्रवृक्षमात्रः
 अच्छुक-पु., तन्नामकरञ्जनपुष्पवृक्षः, तिनिशवृक्षः (प. सु.)

अजका-स्त्री., अजागलस्तनम् । छागपुरीषम् । तन्नामक-
कृष्णगतशोणितजनेत्ररोगविशेषः । आताम्रपिच्छला-
ससुदाताप्रपिटिकातिरुक् । अजाविट्सदृशोच्छ्राय-
काण्यो वर्यासृजाऽजका (वा. उ. १० अ)

अजकेशी-स्त्री., नीलीवृक्षः (वै. नि. १)

अजक्षीर-न., छागदुग्धम् (वा. उ. १६ अ) द्र०
' छागदुग्धम् '

अजक्षीरनाश-पु., शाखोटवृक्षः (रा. नि. व. ९)

अजगन्धिका-स्त्री., वनयमानी । क्षेत्रयमानी (अम. रत्ना.)
तत्पर्यायाः-बस्तगन्धा, खरपुष्पा, अविगन्धिका,
' उग्रगन्धा, ब्रह्मगर्भा, ग्राह्णी, पूतिमयूरिका । गुणाः-
कटुः, तीक्ष्णा, रुक्षा, हृद्या, अग्निवर्धनी, दृष्टिहास-
करी, लघुः, शुक्रनातकफघ्नी च (मद. व. १)
वनतुलसी । हिं-बवरी, बवइ । तिलौणि (मद.)
रानतुलस, तिलवण, (रा. नि. व. ४) गुणाः-
लघुः, रुक्षा, हृद्या, वातकफघ्नी च (मद. व. १)
वनयमानी (च. द. वि. उव.) " नीलिनीमजग-
न्धाञ्च । " फोफान्दी, वनयमानीति (च. सू. ४ अ-
च. सू. २ शिरो वि. । वाचि. १५ अ.; उ. २२ अ)

अजगन्धिनी-स्त्री., मेघशङ्की (रा. मा.)

अजघोष-पु., त्रयोदशविधसन्निपातज्वरान्यतमसन्निपात-
ज्वरः । लक्षणम्-छागलसमानगन्धः स्कन्धरुजा-
वान्निरुद्धगलरन्ध्रः । अजघोषसन्निपातादाताप्राक्षः
पुमान्भवति (भा. म. १ भ)

अजडाफल-न., शुक्रशिम्बीफलम् (चवि २ अ) कषिकच्छुः
(भा. पू. गु. व.) कुमरिचम् (अत्रि.)

अजध्या-स्त्री., स्वर्णयूषिका । छागसमूहः

अजनामक-न., माक्षिकम् (हे. च.)

अजन्तुजग्ध-त्रि., अकीटभक्षितः (च. द. अ. सा. वि.)

अजप्रिया-स्त्री., बदरीवृक्षः (भा. पू. १ भ. फ. व)

अजबला-स्त्री., कृष्णतुलसी

अजभक्ष-पु., बदरीवृक्षः (रा. नि. क्षा.) क्षुद्रदुरालभा
(रा. नि. व. ४)

अजमल-पु., गोधूमः (प. सु.)

अजमांस-न., छागमांसम् । द्र० छागमांसम्
(वा. सू. ६ अ.)

अजमोदाख्या-स्त्री., वनयमानी । क्षेत्रयमानी (रत्ना.)
बृहल्लवङ्गादिचूर्णम् । यमानी (रा. नि.)

अजमोदाद्यवटक-पु., आमवाते हितः । अत्रयमान्यादि-
चूर्णं प्रत्येकं १ पलं, शुण्ठ्याः १० पलानि, वृद्ध-

दारकस्य १० पलानि, हरीतक्याः ५ पलानि,
सर्वचूर्णसमं च गुडं दत्त्वा एकत्रं विमिश्रयेत्
(च. द. आ. वा. वि.)

अजम्भ-पु., भेकः (श. र.)

अजया-स्त्री., विजया (भङ्गा, सिद्धिरिति भाषा) (रा. नि.)

अजर-न., स्वर्णम् (रा. नि. व. १३)

(-वि.) जरारहितः

अजरक-न., अजीर्णम् (सि. यो. कास-चि. वृद्धः । च. द.
पाण्डु-चि. योगराजे)

अजलम्वन-न., यामुनस्रोतोऽञ्जनम् (श. च.)

अजलोमा- (मी)-पु., शुकशिम्बी (रा. मा.) द्र०
आत्मगुप्ता । महौषधिविशेषः द्र० औषधिः ।

अजवह्नी-स्त्री., मेघशङ्की

अजशृङ्गिका-स्त्री., (भा. पू. १ भ. गु. व. ३७१)
तिक्तशाकगणीयस्वनामख्यातवृक्षः (रा. नि. व. ९ ।
सु. सू. ३८ अ । मद. व. १ । भा. पू. १ भ. गु. व. ।
सु. सू. ३७३ । भा. ४ भ. रेवती ग्रह-चि. । सु. सू.
३८ अ) वल्लीपञ्चके (वाचि. ८ अ । भा. पू. २ भ
अने. व.)

अजश्री-स्त्री., फटिकारिका (भा. नि)

अजहा-स्त्री., शुकशिम्बी (अ. टी)

अजाक्षी-स्त्री., काकोदुम्यरिका (रा. नि. व. ११)

अजागर-पु., भृङ्गराजवृक्षः । (श. र.) महासर्पः

अजाजिक(का)-पु., पीतजीरकः (रा. नि. व. ६)

अजातक्र-न., छागीतक्रम् गुणाः-अजातक्रं लघु क्षिग्धं
दाहगुल्माशनाशनम् । त्रिदोषशोथग्रहणीपाण्डुरोग-
हरं परम् (वै. नि)

अजातदन्त-स्त्री., मासपट्कातीतेऽपि यस्य शिशोर्दन्तो-
द्गमो न भवति

अजादुग्ध-न., छागदुग्धम्

अजानय-पु., उत्तमाश्वः (जयदत्तः)

अजानेय-पु., उत्तमाश्वः (जयदत्तः)

अजापक्व-न., पक्वपृतविशेषः

अजापञ्चकम्-न., यक्ष्मरोगे घृतम् । छागघृतं ४ श.
छागविष्टारसः ४ श. छागीदुग्धं ४ श. छागदधि
४ श. छागमूत्रं ४ श. तत्र प्रक्षेपः यवक्षारः ८ पलं,
यथाविधि च सर्वमिदं पाच्यम्

(च. द. यक्ष्म-चि. ; भैष.)

अजाप्रिया-स्त्री., बदरीवृक्षः (भा. फ. व.)

अजामांस-न., छागमांसम्; गुणाः-लघुः स्निग्धं किञ्चिच्छीतं रुचिप्रदं मधुरं पुष्टिकृद्द्रव्यं वातपित्तघ्नं च (वै. नि.)

अजाविप्-स्त्री., छागविष्टा (वा. उ. १० अ.)

अजाह्वा-स्त्री., आत्मगुप्ता (अ. टी. भ.) द्र० अजहा

अजिततैल-न., नेत्ररोगे हितं तैलम् । तिलतैलम् अर्ध-शरावकं मतान्तरे शरावकम् । आमलकीरसः (४ श. दुग्धं ४ श.) कल्कार्थं यष्टिमधु पलमितम् (च. द. नेत्ररोग-वि.) “अकल्कोऽपि भवेत्स्नेहः यः साध्यः केवले द्रवे । स्नेहपाकविधौ यत्र प्रमाणं नेरितं क्वचित् । स्नेहस्य कुडवं तत्र पचेत् कल्कपलेन तु ॥” इति (प. प्र.)

अजिनपत्रा-स्त्री., चर्मचयी (रा. नि. व. १९)

अजिनपत्रिका-स्त्री., चर्मचटी (हे. च.) पेषकः

अजिनपत्री-स्त्री., जतुका (रा. नि. व. १९)

अजिनयोनी-पु., हरिणः (प. सु.)

अजिह्व-पु., भेकः (त्रिका)

अजीगर्त-पु., सर्पः

अजीर्णकण्टकरस-पु., रसोऽयमजीर्णे प्रयोज्यः (र. स. र. । र. सा. सं.) (सा. कौ. । भा. । भैष)

अजीर्णजरण-पु., कर्चूरः द्र० कर्चूर

अजीर्णिन्-त्रि., अजीर्णरोगयुक्तः

अजेय-पु., अर्जुनवृक्षः (वै. नि.)

अज्झटा-स्त्री., भूम्यामलकी (हिं-भुद आम्वरा) (भा. पू. १ भ. गु. व.)

अज्झल-पु., कोकिलः

अञ्चक-न., नेत्रम् (रा. नि. व. १८)

अञ्जन-पु., गृहगोधिका

अञ्जन-पु., ज्येष्ठी नाम प्राणिविशेषः

अञ्जनकर्मन्-न., नेत्रप्रसाधनम् । शुर्मा इति पश्चिम-देशे । “अञ्जनं क्रियते येन तद्रूपं चाञ्जनं स्मृतम्” (भा. पू. ख. २ भ) कज्जलं (हे. च. । सि. यो. कामलाचि. रक्तपित्तचि) स्रोतोऽञ्जनं (भा. सुवि. २५ अ) रसाञ्जनं (च. द. अ. सा. वि प्रियङ्गादिः (रक्तपित्ता चि. च ३ अ) प्रदेहपट्के, स्तम्भनयोगे च । (भा. बालचि) सौवीराञ्जनं (वा. सू. १५ अ) अञ्जनादिः (सु सू. ३८ अ) द्र० अञ्जनविधि आ. कौ. पू. २

अञ्जनकेशिका-स्त्री., हृदयविलासिनीनामगन्धद्रव्यम् उत्तरदेशे प्रसिद्धं नालिकानामगन्धद्रव्यम् (भा. पू. १; भ. क. व.)

अञ्जनकेशी-स्त्री., नालिका नाम गन्धद्रव्यम् (भा. पू. १ भ. क. व.)

अञ्जनगुडिका-स्त्री., विसृचिकायामौषधविशेषः । गुड-पुष्परसः, अपामार्गबीजं, अपराजितामूलं, हरिद्रा-त्रिकटु च । ततः अञ्जनं कर्तव्यम् (च. द. अभिमन्युचि.)

अञ्जनत्रय(त्रितयम्)-न., कालाञ्जनस्रोतोऽञ्जन-रसाञ्जनं च “कालाञ्जनसमायुक्तं स्रोतोऽञ्जनरसा-ञ्जनेषु” (रा. नि. व. २२)

अञ्जनभैरव-पु., सांनिपातिकज्वरे रसः । यथा, “सूत-तीक्ष्ण-कणा-गन्धमेकांशं जयपालकम् । सर्वैस्त्रि-गुणितं जम्भवारिणा च सुपेषितम् । नेत्राञ्जनेन हन्त्याशु सर्वोपद्रवमुद्धतम् ॥” (भैष.) अत्र एकांशमिति प्रत्येकमेकांशम् । तीक्ष्णं तीक्ष्णलौहम् (र. सा. सं. सांनिपाति. ज्व.)

अञ्जनरस-पु., सांनिपातिकज्वरे नस्यम् । इह ईशाः पारदः । मरिचचूर्णं समम् (र. सा. सं. ज्व. वि.) अन्यः सांनिपातिकज्वरदाहे । तत्र बाह्विकं हिङ्गु । रसकं स्फटिकारी

अञ्जनाधिका-स्त्री., कृष्णकार्पासक्षुपः । द्र० कालाञ्जनी अञ्जनी । अञ्जनी लेपकारिणी (हे. च. ४ का) क्षुद्रमूषिका

अञ्जनाम्भस्-न., अञ्जनजलम्

अञ्जलिनी-स्त्री., लज्जालुका

अञ्जिष्ठ-पु., सूर्यः (उ)

अञ्जीर-पु., स्वनामध्यातवृक्षः (हिं.-अंजीर) तत्पर्यायः मञ्जलं काकोदुम्बरिकाफलम् । फलगुणाः-शीतलं स्वादु, गुरु, रक्तपित्तवातघ्नं किमिशूलहृत्पीडा-कफमुखवैरसनाशकं च (मद. व. ६)

अटरूप-पु., वासकवृक्षः (रसासं), सूतकारिरसे, कन्दर्पसारतैले च प्रयुज्यते (वा. चि. २ अ) द्र० वासकः

अटरूप-पु., वासकवृक्षः (र. मा. । च. द.)

अटवी-स्त्री., अरण्यम्

अटवीलता-स्त्री., कुम्भाटवृक्षः । कुम्भाडुया इति (रत्ना)

अटि-पु., शरारिपक्षी (हला)

अट्ट-न., अन्नं शुष्कं च (मे. ट द्विकम्)

अट्ट-पु. क्षौमम् । द्वितल-दृष्टकगृहम्

अट्टन-न., अन्नमेदः (त्रिका)

अट्टालक-पु., उपरितलगृहम्

अट्टालिका-स्त्री., राजोचितगृहम्

अडगज-पु., चक्रमर्दः । द्र० चक्रमर्दः

अडङ्ग-पु., गोधूमः

अडहु-पु., लकुचवृक्षः

अथुव्रीहि-पु., सूक्ष्मधान्यम् (रा. नि. व. १९)

तत्पर्यायः— प्रसातिका (र)

अण्डक-पु., अण्डकोपे (हे. च.) क्षुद्रडिम्बे

अण्डकोटरपुष्पा-स्त्री., अजात्री नीलबुन्हा इति लोके (रत्ना)

अण्डकोष-पु., कुट्टमलः वृषणम् (रा. नि. व. १८)

तत्पर्यायाः— मुष्कः, वृषणः (अ) अण्डं, पेलं,

अण्डकः (हे) सीमा (ज) फलकोशकः (त्रि)

फलं (के) बीजपेपिका (रा) अण्डकोषलक्षणम्-

रेतःसूत्रसमाबद्धं कोशगर्भेऽवतिष्ठते । रेतःस्त्रावाण्ड-

युगलं ग्रन्थ्याभं चाण्डवर्तुलम् भ्रूणस्योदरवेष्टन्याः

पण्या उदरगह्वरे । तिष्ठेदप्राक्स्पर्शानाद्भ्रूमेः कोषमा-

याति तद्वयम् । दक्षिणस्मात्स्थूलतरं वामाण्डं निम्न-

लम्बिच । वामं रैतसिकं सूत्रं यतो दीर्घतरं परात् ।

उपर्युपरसंस्थानस्तरद्वन्द्वेन निर्मितः । कोषो रैत-

सिके सूत्रे धत्तेऽण्डयुगलं तथा

तनोराभ्यन्तरो रक्तः सङ्कोचनगुणान्वितः । तनोर्बाह्य-

श्चर्ममयो लोमभिः कतिभिश्चन । तनोस्तिरक्क-

रण्यान्तरेकया भिद्यते द्विधा । तद्गर्भद्वयमध्यान्ते

पुंसोऽण्डयुगलं ननु । उदराद्वेतसः सूत्रे पश्चाद्भाग-

मवाण्डयोः । नियतं समनुप्राप्ते धरास्त्रायादि-

निर्मिते, अत्रिरिति कश्चित् ।

अण्डकोषक-पु., अण्डकोषः (श. र.)

अण्डग-पु., गोधूमः

अण्डजा-स्त्री., शरटः (वि.) सर्पः । मत्स्यः । पक्षी

(मे. जत्रिकं) मृगनाभिः (वा. हेमा.)

अण्डपर्ण-पु., मलाण्डतरुः अत्रि.

अण्डपेशी-स्त्री., कोषः । मुष्कम् (हे. च.)

अण्डस्कन्द-पु., अण्डेषु स्कन्द इव, अश्वस्याण्डरोगविशेषः

(जयदत्तः ५० अ)

अण्डालु-पु., मत्स्यः । श. च.

अण्डिनी-स्त्री., साक्षिपातिकथोनिरोगविशेषः । लक्षणम्-

“अतिकायगृहीतायास्तृण्यास्त्वण्डिनी भवेत् (मुचि)

अण्डीर-पु., पुरुषः (मे. रत्रिकं)

अण्वस्थि-न., मणिबन्धादिस्थं सूक्ष्मास्थि (सु. शा.)

अण्वी-स्त्री., अङ्गुली

अतन्द्रा-स्त्री., काफि इति ख्यातफलम् (अत्रि.)

अतरुणदार (कः)

हिं.—विधारा.

अतरुणदारुरास्त्रापुराः (भा. म. १ भ.

सन्धिकज्व. चि.)

अतरुणदारु-पु., वृद्धदारुकः

अतलस्पृक्-न., जलम् (हे. च. ४ का.)

अतिकटु-वि., निम्बादिद्रव्यम्

अतिकण्ट (कः)-पु., लघुगोक्षुरकः । दुरालभा

(मद. व. १)

अतिकृश-वि., अतिदुर्बलः

अतिक्षिप्तसन्धि-पु., सन्धेरतिशयविश्लेषः । सन्धिच्युतं

सदुच्चैरवस्थानम् । तेन सन्ध्यक्षोरुभयोरेवाति-

क्रान्तता वेदना च (सु. नि. १५ अ.)

अतिगण्ड-पु., न., स्त्री., घृहदण्डः (मे. डचतुष्कम्)

अतिगन्धक-पु., हस्तिकर्णपलाशवृक्षः । चम्पकवृक्षः

(रा. नि. व. १०)

अतिघूर्णता-स्त्री., अतिनिद्रा (भा. म. ४ भ.) मसूरि-

कानि (“ तृष्णा-दाहातिघूर्णता ”)

अतिचर-पु., पक्षिभेदः । वृक्षविशेषः

अतिचरणा-स्त्री., तन्नामकफजयोनिरोगविशेषः । अति-

व्यवायेन शोथयुक्ता योनिरतिचरणोच्यते । “सैवाति-

चरणा शोफसंयुक्तातिव्यवायतः । ”

(बा. उ. ३३ अ.) द्र० अचरणा

अतिच्छत्र-पु., रक्तकोकिलाक्षः (प. सु. रत्ना) छत्रा

स्थूलतृणविशेषः

अतिच्छत्रिका-स्त्री., शताह्व (रा. नि. व. ४; म. द.

व २; वा. उ. ६ अ) “ अतिच्छत्रा पलङ्का ” ।

(सि. यो. उन्मादवि. महापैशाचघृते) मधुरिका

(च. चि. अ.) छत्रवृक्षः । यस्य मूले पत्रे वा

वचाकारः कटुरसश्च । मूततृणम् (रा. नि)

विषाणिका (वा. सु. २९ अ) तन्नामकमहौषधिः

अतिजागर-पु., नीलकौञ्जः (रा. नि. व. १९)

अतिजृम्भ-पु., वायुरोगविशेषः (वै. नि)

अतितपस्विनी-स्त्री., गोरक्षमुण्डी (भा. पु. १ भ. गु. व)
अतितीक्ष्ण-वि., मरिचादिः

पु., शोभाजनवृक्षः न., भजमोदा

अतितेजिनी-स्त्री., त्रिपर्णी (मद. व. १)

अतिदीप्य(क)-पु., रक्तचित्रकः (रा. नि. व ६)

अतिदुष्ट-पु., गोक्षुरकः (वै. नि)

अतिपक्वमांस-न., पाकाधिकसिद्धमांसम् । गुणाः-अति.
पक्वन्तु यन्मांसं विरसं वातलं गुरु (वै. नि)

अतिपक्वक्षीर-न., अतिशुतघनदुग्धम् । इदमतिगुरु ।
“ भवेद्दूरीयोऽतिशुतम् ” ।

(वा. टी. हेमाद्रौ; क्षारपाणिः)

अतिपत्रा-स्त्री., बला (हिं-खरेली)

अतिपिच्छ-पु., श्वेतकालुकः (वै. नि.)

अतिपिच्छला-स्त्री., कुमारी (वै. नि.)

अतिपिञ्जर-पु., च., दुष्टव्रणः

अतिपीडक-दुष्टव्रणः (च)

अतिवलिका-स्त्री., वाय्वालकः (रानिव ४)

अतिबली

अतिभारग-पु., अश्वतरः

अतिभी-स्त्री., क्षणप्रभा

अतिभोजन-न., अतिमात्रया भोजनम् गुणाः-तत्र
आलस्यगौरवाद्योपसादांश्च कुरुतेऽधिकम्
(सु. सू. ४६ अ.)

अतिमङ्गल्य-पु., विष्ववृक्षः (रा. नि. व. ११)

अतिमञ्जुला-स्त्री., कण्टकसेवतीवृक्षः

(हिं-सेवती गुलाब भा. पू. १ भ. पु. व.
मद व. ३) द्र० सेवती

अतिमण्डल-पु., भूधामनवृक्षः (वै. नि.)

अतिमन्थ-(क) पु., अग्निमन्थक्षुपः

अतियुक्त-स्त्री., वारंवारं प्रयुक्तम् (भा. म. ख. १;
भ. अ. सा.) “ स्नेहाद्यैरतियुक्तैः । ”

अतिरक्त-पु., हिङ्गुलः (वै. नि.)

अतिरक्ता-स्त्री., जवापुष्पवृक्षः (वै. नि.)

अतिरस-पु., पौण्ड्रकः (श. मा.)

अतिरुक्ष-त्रि., स्नेहशून्यम् (कङ्गुकोद्रवाद्यौ)

अतिरेचक-पु., काकोली (वै. नि.)

अतिरोग-पु., क्षयरोगः । राज्यक्षमा (रा. नि. व. २०)

अतिरोमश-पु., वन्यच्छागः (हारा.)

अतिरोमशा-स्त्री., नीलवृन्दा (प. सु.)

अतिलङ्घित-वि., कृतातिलङ्घनः अत्युपवासः ।

तलक्षणम्-पूर्वभेदोऽङ्गमर्दश्च कासः शोषो मुखस्य
च । क्षुत्प्रणाशोऽरुचिस्तृष्णा दौर्बल्यं श्रोत्रनेत्रयोः ।

मनसः सम्भ्रमोऽभीक्ष्णमूर्ध्वातस्तमो हृदि ।

देहाग्निबलहानिश्च लङ्घनेऽतिकृते भवेत् (चद)

अतिलम्बी-स्त्री., शताह्वा (भा. पू. १ भ.)

अतिलोहितगन्ध-पु., दमनकवृक्षः (प. सु.)

अतिवर्तुल-पु., कलायविशेष (र. मा.)

अतिविदाहिन्-स्त्री., राजसर्षपादिः

अतिविद्धा-स्त्री., दुष्टव्यधनविशेषः प्रमाणातिरिक्तविद्धा
(सु. शा. ८)

अतिबीज-पु., बबूलवृक्षः (वै. नि)

अतिवृहत्फल-पु., पनसवृक्षः (भा. पू. १ भ)

अतिव्यथा-स्त्री., अतिशयितयन्त्रणा । पीडा

अतिव्यायाम-पु., व्यायामाधिक्यम् अतिव्यायामो न
पथ्यः । अतिव्यायामतः कासो ज्वरश्छर्दिः श्रमः
कुमः । तृष्णा क्षयः प्रतमकः रक्तपित्तञ्च जायते
(भा. पू. १ म)

अतिशङ्कुली-स्त्री., तिलकृतरोदिका तस्या गुणाः-
रूक्षा श्लेष्मपित्तास्रघ्नी गुरुः विष्टम्भिनी
अचक्षुष्या च (भा. पू. कृताञ्जवर्गः)

अतिशारिवा-स्त्री., अनन्ता (र. मा)

अतिशूक-पु., यवः (प. सु)

अतिशूकज-पु., गोधूमः

अतिश्रुतक्षीर-न., अतिक्रथिते दुग्धे कवलभोज्यवत्
सज्जातः । तत् गुरुतरम् । ‘ स्यान्नृजलं शृतं
द्वित्रिचतुरष्टांशोऽपि तम् । तथा शृततमं सारं गुरु
बल्यतमं पथ्यः ’ (वा. सू. ५ अ. अरु. टी. खरनाद)

अतिशोष-पु., क्षयरोगः

अतिसर्या-स्त्री., वल्लीयष्टिमधु

अतिसर्जन-न., वेधः (मे. नपञ्चकम्)

अतिसान्द्र-पु., राजमाषः (रत्ना)

अतिसाम्या-स्त्री., कृष्णमुखगुजावल्ली, लतायष्टिमधु

अतिसार-किन् त्रि., अतिसाररोगी

अतिसारघ्न-पु., क्षेत्रपर्पटकः (वै. नि)

अतिसारघ्नी-स्त्री., अतिविषा (वै. नि)

अतिसारमेषज-न., लोघ्नः तद्रोगनिवारक औषधिः

अतिसारवारणरस-पु., अतिसारे प्रयोज्यो रसः ।

अत्र कृतकर्पूरं पक्वकर्पूरं । खाखसी क्षीरं अदिफेनम्
इति त्रैयम् (र सा स)

अतिसारस्या-स्त्री., राक्षा (वै. नि.)
 अतिसूक्ष्म-वि., अतिशयसूक्ष्मम्
 अतिसेवन-न., अधिकमात्रया सेवनम्
 अतिसौम्या-स्त्री., वलियष्टिमधुकम् (रा. नि. व. ६)
 अतिस्कन्धा-स्त्री., रक्तकुलत्थकः (वै. नि.)
 अतिस्थूलचर्तमन्-पु., दुष्टवर्णविशेषः (च)
 अतिस्निग्ध-त्रि., अत्यन्तस्निग्धम् तत्र लक्षणम्-कफ-
 प्रसेकः ? शिरसो गुरुतेन्द्रियविभ्रमः लक्षणं तदति-
 स्निग्धे रूक्षं तत्र प्रदापयेत् (वै. नि.)
 अतिस्त्रवा-स्त्री., मयूरवल्ली (वै. नि.)
 अतुल-पु., कफः । तिलकवृक्षः (श. च.)
 अतेजस्-स्त्री., छाया (रा. नि. व. २१)
 अत्क-पु., अङ्गम् (उणा.)
 अत्न-पु., सूर्यः (वै. नि.)
 अत्य-पु., अश्वः
 अत्यग्नि-पु., क्षुधाधिक्यम् (चन्द्र.) भस्माकः (विजर)
 अत्यन्तपद्मा-स्त्री., कमलिनी (वै. नि.)
 अत्यन्तशोणित-त्रि., अतिरक्तम् (न.)
 सुवर्णगैरिकम् (वै. नि.)
 अत्यन्तसुकुमार-पु., कन्दलीवृक्षः । कङ्कनी
 (रा. नि. व. १६)
 अत्यम्बुपान-न., मात्रातिरिक्तवारिपानम् । लक्षणं यथा-
 अत्यम्बुपानाच्च विपच्यतेऽन्नमनम्बुपानाच्च स एव
 दोषः । तस्माच्चरो वह्निविवर्धनार्थं सुदुर्मुहुर्वारि
 पिबेद्भूरि । इति जलपानलक्षणम् (रा. व. १४)
 अत्यम्ल-पु., न., वृक्षागलम् (रा. व. ६) वनमातुलङ्गम्
 त्रि., अत्यन्ताम्लरसयुक्तम्
 अत्यम्लपर्णी-स्त्री., वल्लीशूरणः लताविशेषः । अम्ल-
 लोणिका । गुणाः-अत्यम्लपर्णी तीक्ष्णाम्ला प्रीहृशु-
 विनाशिनी । वातहृदीपनी रुच्या शुल्मश्लेष्मा-
 मयापहा (रा. नि. व. ३)
 अत्यम्ला-स्त्री., मातुलङ्गवृक्षः वनजीजपूरः
 (रा. व. ११ रत्ना.) तन्तिडी (श. र.)
 अत्यय-पु., नाशः । दोषः । कृच्छ्रम्
 (रत्ना. अने. व. मे. यत्रिकम्)
 अत्यारक्ता-स्त्री., जपापुष्पवृक्षः

अत्युदीर्णा-स्त्री., दुष्टव्यधनविशेषः यत्र तीक्ष्णमहामुख
 शस्त्रेण वेधो भवति (शा. ८अ)
 अत्यूहा-स्त्री., नीलशेफालिका नीलिका (मे. ह्रिकम्)
 अदन-न., भक्षणम्
 अदन्त-त्रि., दन्तहीनः
 अदल-पु., हिज्जलवृक्षः (श. च.) घृतम्
 अदला-स्त्री., घृतकुमारी (रा.)
 अदंश-पु., महामूलकम्
 अदारिका-स्त्री., वृक्षकमलम् वृक्षोत्पलम् (वै. नि.)
 अदृढ-स्त्री., अस्थिरः
 न., तृणविशेषम् (वै. नि.)
 अद्य-न., धान्यम्
 अद्यश्विना-स्त्री., आसन्नप्रसवा गौः
 अद्यश्वीना- , , , ,
 अद्रक-पु., महानिम्ववृक्षः (वै. नि.)
 अद्रि-पु., पर्वते शैलवृक्षः (मे. रद्रिकम्)
 अद्रिका-स्त्री., धान्यकम् महानिम्वः (भा. पू. १ गु. व.)
 अद्रिभू-स्त्री., आखुपर्णीलता (रा. व. ३)
 अद्रिमाषा-स्त्री., वनमाषः (वै. नि.)
 अद्रिसानुजा-स्त्री., प्रायमाणा (वै. नि.)
 अद्रिसार-पु., लौहम् (रत्ना)
 अद्रेष्क(ष्का)-पु., स्त्री., निम्बविशेषः (भैष. कृष्णि.)
 अधः-(अव्ययम्) अधोभागः । योनिः (वै. नि.)
 अधःकुन्तल-पु., अन्तर्लोमम्
 अधःपातन-न., पारदस्य यन्त्रमारोणोपाधःक्षेपणम्
 (र. सा. सं.)
 अधःपुट-पु., चारोलीवृक्षः (वै. नि.)
 अधःपुष्पी-स्त्री., गोजिह्वाक्षुपः (रा. व. ४) चोरपुष्पीतृ-
 णविशेषः । ब्रह्मदण्डी
 (वै. नि. २ भ)
 अधःप्रस्तर-पु., तृणासनम् (वै. नि.)
 अधःशाल्य-पु., अपामार्गक्षुपः (रा. व. ४ ; भा. पू. १ भ)
 श्वेतापामार्गः
 अधःशाख-पु., संसाराश्वत्थवृक्षः
 अधःशेखर-पु., श्वेतापामार्गः
 अनामय-न., आरोग्यम् (रा. व. २०)
 अनार्जिव-न., रोगः (रा. व. २०)

अधम-पु., अम्लवेतसम्
 अधमाङ्ग-न., चरणः (श. च)
 अधर-पु., ओष्ठम् (रा. नि. व. १८) न. स्त्रीयोनिः
 अधरकण्ठक-पु., दुरालभा (वै. नि.)
 अधरकण्ठिका-स्त्री., क्षुद्रशतावरी (वै. नि.)
 अधरा-स्त्री., नीचदिक् (वै. नि.)
 अधामार्ग-पु., अपामार्गः
 अधामार्गव-धामार्गवृक्षः (अ. टी.)
 अधिकप्रिय-न., स्वर्ग (वै. नि.)
 अधिकारिन्-पु., पुरुषः (वै. नि.)
 अधिजिह्वक-पु., जिह्वागत रोगविशेषः
 अधिजिह्वा-स्त्री., जिह्वारोगविशेषः कफशोणितजे । अत्र
 जिह्वोपरि जिह्वाग्रवत् शोथो जायते । पक्वश्चेदसाध्यः
 उपजिह्वा जिह्वानिम्नतो भवतीत्यनयोर्भेदः ।
 अश्वत्थ जिह्वागतरोगे जिह्वोपरि शोकरूपः
 (ज. द. २८ अ.)
 अधिमुक्तक-पु., माधवीलता (वै. नि.)
 अधिमुक्तिका-स्त्री., मुक्तागृहम् । शुक्ति. (वै. नि.)
 अधिरूढा-स्त्री., प्रौढा अधिराहिणी-स्त्री., वंशकाण्डादि-
 निर्मितरोहणमार्गः
 अधीर-पु., अयोग्यवैद्यः (वै. नि.)
 अधोऽशुक-न., परिधेयवस्त्रम् (अम.)
 अधोगत-पु., अस्थिभङ्गरोगः (वै. नि.)
 अधोघण्टा-स्त्री., अपामार्गः (रत्ना.)
 अधोऽङ्ग-न., मलद्वारम्
 अधोमर्मन्-न., गुदम् । गुह्यद्वारम् (हे. च.)
 अधोजिह्विका-स्त्री., तालुमूलस्थक्षुद्रजिह्वा (हारा)
 जिह्वाधःशोथरोगः । कफादधन्नादधिजिह्विका चेति (च)
 अधोद्वार-न., मलद्वारम् । योनिः (हे. च)
 अधोयन्त्र-न., बकयन्त्रम्
 अधोवायु-पु., अपानवायुः
 अधोरेचन-पु., वासवधवृक्षः
 अधोऽस्त्रपित्त-न., अधोगतरक्तपित्तरोगः
 अध्यक्ष-पु., क्षीरिकः वृक्षः (श. र.) मद्वाकवृक्षः ।
 वि., प्रत्येकं कर्षार्थमानम् (सि. यो. र. पि. वि.)
 प्लादिगुटिकायाम्
 अध्युषित-पु., सर्वाक्षिरोगः । (वि.) उपविष्टः
 अध्वग-पु., उष्ट्रः । अश्वतरः (हे. च.)
 अध्वगक्षमिन्-पु., खेचरः । पक्षी (वै. नि.)
 अध्वगभोज्य (ग्य)-पु., आम्नातकवृक्षः (त्रिका.)
 अध्वगवृक्ष-पु., आम्नातकवृक्षः

अध्वजा-स्त्री., स्वर्णलीक्षुपः (रा. व. ४)
 अध्वनिषेयण-न., अध्वचलनम् (वै. नि.)
 अध्वरा-स्त्री., मेदा (भा. पू. १ ह. व.)
 अध्वसिद्धक-पु., सिन्धुवारवृक्षः (रा. व. ४)
 अध्वाण्डशात्रव-पु., श्योणाकवृक्षः
 हिं--नाक्ष्या श्योनाल. (श. च.)
 अनंशुमत्फला-स्त्री., कदलीवृक्षः (जटा.)
 अन-न., अन्नम् (उणा.)
 अनग्ना-स्त्री., कार्पासी (वै. नि.)
 अनघ-पु., गौरसर्षपम् (रा. व. १६)
 अनघ-पु., गौरसर्षपम् (वै. नि.)
 अनङ्ग-(क-न., मनस् (शर.)
 अनङ्गसुन्दररस-पु., वाजीकरणाधिकारे रसः
 (र. सा. सं.)
 अनङ्गजिह्वा-स्त्री., गोजिह्वा (रा. व. ४)
 अनङ्गुही-स्त्री., गौः
 अनङ्गवत्-पु., वृषः (भा. पू. १ रत्ना.)
 अनङ्गवाही-स्त्री., गौः (हला.)
 अनणु-पु., न., सूक्ष्मधान्यम् (वै. नि.)
 अनन्तक पु., मूलकम् । नलतृणम्
 हिं, नरकट (मद. व. १)
 अनन्तमूल-न., करालाख्यौषधिः । सुगन्धा वचाभेदः
 (श. चि.) अनन्ता
 अनन्तमूली-स्त्री., दुरालभा । रक्तदुरालभा (वै. नि.)
 अनन्तरन्ध्रका-स्त्री., खर्परपोलिका (वै. नि.)
 अनभिलाष-पु., अन्नविद्वेषः । अरोचकम् (रा. व. २०)
 अनलनामन्-पु., चित्रकवृक्षः
 अनलविवर्धनी-स्त्री., कर्कटिका
 अनलिन्-लि-पु., वकवृक्षः (त्रिका.)
 अनाक्रान्ता-स्त्री., कण्टकारी (र. मा.)
 अनागतार्तवा-स्त्री., (कन्या) अजातरजस्वा
 (रा. व. १८)
 अनाचार-पु., असत्कर्म (वै. नि.)
 अनातङ्क-वि., अरोगी
 अनातप-पु., आतपाभावः
 अनातुर-वि., अरोगी
 अनामक-न., अर्शरोगः (श. र.)
 अनार्तवजल-न., पौषादिमासचतुष्टयभवे वृष्टिजलम्
 तच्च वातादिदोषत्रयकोपनम् (भा. पू. वारिवर्गः)

अनातवा-स्त्री., रजःशून्या । तन्नामकयोनिव्यापदि
अनातवाऽस्तनी षण्डी खरस्पर्शा च मैथुने (मा. नि.)

अनार्यज-न., अगुरुः

अनार्यत्तिक-(क)-पु., भूमिम्बः (अम.)

अनासिक-वि., नासिकाहीनः

अनाह-पु., आनाहरोगः

अनाहार-पु., आहाराभावः

अनिच्छ-वि., वृषः (वै. नि.)

अनिमिष-पु., मत्स्यः (त्रिका. मे. षचतुष्कम्)

अनिमेष-वि., निमेषशून्यम्

अनिर्माल्या-स्त्री., पिण्डिका । पृक्का (रत्ना.)

अनिर्वाण-पु., ककः (वै. नि.)

अनिलकपित्थक-पु., स्थूलप्रातकः (वै. नि.)

अनिलकारक-पु., काञ्जिकाभेदः (वै. नि.)

अनिलनिर्यास-पु., प्रियालवृक्षः म-बिबला

म.—विबला (वै. नि.)

अनिलपर्यय-पु., न., वायुरोगः

अनिलभुक्-पु., सर्पः (वै. नि.)

अनिलरस-पु., रसोऽयं पाण्डुरोगे हितः (रस. र.)

अनिलरिपु-पु., एरण्डवृक्षः (वै. नि. २ भ. सन्धि.
ज्व. वि. रास्नादिः)

अनिलहर-न., कृष्णागरः (वै. नि.)

अनिला-स्त्री., नदी । खटिका (र. मा.)

अनिलाजीर्ण-न., वाताजीर्णम् (वा. सू. ८ अ.)

अनिलाटिका-स्त्री., रक्तपुनर्नवा

अनिलामय-पु., वायुरोगः । वातव्याधिः

अनिलारिरस-पु., वातव्याध्यधिकारे रसः (र. सा. सं.)

अनिलोचित-पु., नीलमाषकः (वै. नि.)

अनिष्टा-(घा)-स्त्री., नागबला (रा.)

अनिःसारा-स्त्री., कदलीवृक्षः (रा. व. ११; वै. नि.)

अनीकस्थ-त्रि., हस्तिशिक्षाविचक्षणः (मे. षचतुष्कम्)

अनीली-स्त्री., काशतृणम् (र. मा.)

अनुकदली-स्त्री., कदलीविशेषः

म.—लोखंडी केळ

अनुकर्षण-न., पानपात्र (हारा.)

अनुकल्प-अभावे तद्वृणद्वयान्तरग्रहणम्

अनुकूलका-स्त्री., लघुदन्ती

अनुकूलिनी-स्त्री., क्षुद्रदन्ती

अनुजा-स्त्री., त्रायमाणलता (रा. व. ५;

भा. पू. १ भ. गू. व.)

अनुतक्र-न., तक्रानुपानम् 'जग्ध्वा तक्रं पिबेदनु'
(सि. यो. पाण्डवि. वृन्द)

अनुत्क्लेश-पु., उत्क्लेशभावः (च. सं. विसृचि.)

अनुत्थितविद्धा (शिरा)-स्त्री., दुःस्थानबन्धनात् वेप-
मानायाः यस्याः शिरायाः शोणितसम्मोहो भवति
(सु. शा. ८ अ.)

अनुपज-वि., अनुपदेशजातः ते च कूलेचरकोषस्थमत्स-
प्लवपादिनो भवन्ति

अनुपदीना-स्त्री., उपान्त (हला.)

अनुपालु-पु., पानीयालुकः (रा. व. ७)

अनुपुष्प-पु., शरतृणम् (श. च.) खड्गतृणम् । वेतसः

अनुबन्धिन-पु., वृष्णा, हिक्का (मे.)

अनुभास-पु., काकविशेषः (वै. नि.)

अनुभूति-स्त्री., त्रिवृता

हिं.—निसोत्तर.

अनुरुहा-स्त्री., नागरमुस्ता (रा. व. ६)

अनुरेवती-स्त्री., क्षुद्रदन्ती

अनुलास-पु., मयूरपक्षी

अनुलास्य-पु., मयूरपक्षी

अनुल्की-स्त्री., हिक्का । वृष्णा (मे.)

अनुवास-पु., न., सौरभ्यम् स्नेहवस्तिः । स्नेहनम् ।
धूपनम् (मे.) 'यः स्नेहो दीयते स
स्यादनुवासन नामकः' तस्य मात्रा च पलद्वयं
तदर्धं वेति (भा.)

अनुवासन-पु., न., सौरभ्यम् स्नेहवस्तिः । स्नेहनम् ।
धूपनम् (मे.) 'यः स्नेहो दीयते स स्यादनुवासन
नामकः' तस्य मात्रा च पलद्वयं तदर्धं वेति (भा.)

अनुवासनक-पु., न., सौरभ्यम् स्नेहवस्तिः । स्नेहनम्
धूपनम् (मे.) 'यः स्नेहो दीयते स स्यादनुवासन-
नामकः' तस्य मात्रा च पलद्वयं तदर्धं वेति
(भा.)

अनुवासनवस्ति-पु., स्नेहवस्ति । मात्रावस्तौ

अनुवासाख्य-पु., अनुवासनम् (वै. नि.)

अनुष्णवल्लिका-स्त्री., नीलदूर्वा (रा. व. ८)

अनुष्णवल्ली-

अनुसार्थक-न., सुगन्धद्रव्यविशेषः

म.—छडीला.

अनूचा-न., पु., उत्तमवैद्यः साङ्गवेदाध्यायी

अन्तरापत्या-स्त्री., गर्भिणी

अन्तरि(री)क्ष-न., आकाशः (रा. व. १३)

अन्तरुहा-स्त्री., श्वेतद्वी ।
 अन्तर्जठर-न., कोष्ठेः । कुक्षिमध्यः (अम.)
 अन्तर्दधन-न., सुरवीजम् (श. च.)
 अन्तर्धूम-वि., बद्धमुखहण्डिकाभ्यन्तरे अग्निदग्धे
 (च. द. ग्रहणी चि.) चित्रकक्षारे
 अन्तर्मल-पु., मलान्तर्वृक्षः (कश्चिन्नि.)
 अन्तर्धमि-स्त्री., अपरिपाकः
 अन्तर्विद्रधि-पु., जठरान्तरस्थविद्रधिरोगः (भा.)
 अन्तर्वृद्धि-पु., अन्तर्वृद्धिरोगः
 अन्तर्वेध-पु., मर्मवेधः । मर्मपीडा
 अन्तश्शय्या-स्त्री., मरणम् (मे.)
 अन्तःस्नेहफला-स्त्री., श्वेतकण्टकारि ।
 अन्तावसायिन्-पु., नापितः (मे.)
 अन्तिका-स्त्री., सातला (मे. कत्रिकम्)
 अन्त्य-पु., सुखा (मे.)
 अन्त्यपुष्पा-स्त्री., धातकीवृक्षः (वै. नि.)
 अन्त्रवल्ली-स्त्री., सोमवल्लीलता
 अन्त्री-स्त्री., वृद्धदारकलता (अ. टी.)
 अन्धक-न., अङ्गारः (रत्ना.)
 अन्धक-पु., तुम्बुरी (भा. पू. १ भ. ह. व.)
 अन्धकाक-पु., काकाकारः पक्षी (त्रिका.)
 अन्धकार-पु., आलोकाभावः तस्य गुणाः-
 तेजोऽवरोधकः रोगजनकश्च (राज.)
 अन्धकूप-पु., मोहः
 अन्धता-स्त्री., पित्तरोगः
 अन्धमूषिका-स्त्री., देवताडवृक्षः । तृणविशेषः
 (श. च.)
 अन्धाहुली-स्त्री., आहुत्यनामक-शिखरीफलवनस्पति-
 विशेषः
 अन्धिका-स्त्री., सर्षपः (मे कत्रिकम्) नेत्ररोगविशेषः
 (श. र.)
 अन्धु-पु., कृपम् (त्रिका.)
 अन्धुल-पु., शिरीषवृक्षः (श. च.)
 अन्नकोष्ठ-पु., तण्डुलधान्यादिरक्षणाधारः
 अन्नगन्धि-पु., अतिसाररोगः (त्रिका. (म. हगवण)
 अन्नज-न., त्रैदिवससिकाग्रमण्डः
 (म. तीन दिवसांची शिळी पेज)
 अन्नजा-स्त्री., हिकाभेदः (भा.)
 अन्नद्रवशूल-पु., न., परिणामशूलम्
 अन्नद्रवाख्यशूल-पु., अन्नद्रवशूलम् (मानि.)

अन्ननाडी-स्त्री., अन्नपाकनाडी सा च २० हस्तमिता
 कलापेशीविनिर्मिता । तदुक्तम्-
 'हस्तविंशतिप्रमाणा
 कलापेशीनिर्मिता । अन्नपाकक्रियार्था च पाकनाडी
 प्रकीर्तिता । ऊर्ध्वांशो मुखनामास्य अधोऽंशो
 गुदनामकः । कण्ठादामाशयं यावदज्ञानडी तु कथ्यते ।
 ततश्चामाशयस्तस्मात् स्थूलान्तः स्थूलमस्तकः ।
 आमाशयात् समारभ्य भागः प्रथम आन्त्रिकः । ग्रहणी
 चाग्न्यधिष्ठानं बुधैराद्यैः प्रकीर्तितः । ततः पक्वाशयः
 प्रोक्तः पक्वान्नपरिधारणात् । स्थूलान्नस्याप्यधोभागः
 सरलो गुदसंज्ञकः । अन्नकिट्टं मलं, सर्वं बहिर्निःसार-
 यत्ययम् । आसनाड्याः स्थिता पश्चादज्ञानाड्यन्न-
 वाहिनी । अधस्तात् कुण्डलीभूता नाडी चोदर-
 मध्यगा । कण्ठादधोगतिर्नाडी भित्त्वा वक्षःस्थला-
 श्रयाम् । पेशीमुखद्वयवतीं प्रविष्टेयमधोगुहाम् ।
 इत्यादि (आत्रेय.)

अन्नमण्ड-पु., भक्तमण्डः । तस्य गुणाः-
 क्षुद्रोधनो
 बस्तिविशोधनश्च प्राणप्रदः, शोणितवर्धनश्च । ज्वरा-
 पहारी कफपित्तहन्ता वायुअयेदृष्टगुणो हि मण्डः
 (च. द. अग्निमांश चि.)

अन्नमयकोश-पु., शरीरम्
 अन्नमल-न., पुरीषम् । मद्यम्
 अन्नरस-पु., भक्तमण्डः
 अन्नलिप्सा-स्त्री., अन्नभोजनेच्छा । क्षुधा (वै. नि.)
 प्रकृतिगामिनोऽन्नलिप्सा
 अन्नवहा-स्त्री., धमनीयुगलम् याभ्यां धमनीभ्यां भुक्त-
 मन्नमुदरं नीयते (सु. शा. ९) तयोर्मूलामाशयः,
 अन्नवाहिधमन्यश्च ।

अन्नवाहिस्रोतस्-न., गलनाडी

अन्नविकार-पु., भुक्तविकृतिः

अन्नविपाकनाडी-स्त्री., अन्ननाडी । विचित्रविधिना पक्व-
 मन्नं सत्वानि जीवयेत्
 अन्नप्राप्तो रसैः पिष्टो लालाङ्गिन्नोऽन्ननाडिकाम् ।
 आसरन्ध्रं नासारन्ध्रञ्चातिक्रम्य सुखं विशेत्
 निरुणध्युपजिह्वा सा सर्वथा आसनाडिकाम् । जिह्वा
 प्रयाति पश्चाच्च पाकनाडीं ततोऽभितः । किञ्चिदूर्ध्व-
 मुखी भूत्वा पिण्डं ग्रसति यत्नतः । आद्यरन्ध्रप्रविष्टं
 चेदन्नं कालैर्विनिर्दिशेत् । द्वितीयगं ~ श्वधुना
 क्षणेन प्रकृतेर्वैलात् । अतो नैवातिस्वरणं श्रेयः
 पानान्न कर्मणि (आत्रेयः)

अनुबन्धी-पु., तृष्णा हिका (मे.)

अन्नाजीर्ण-न., अन्नं भुक्तं तदजीर्णं अन्नाजीर्णम्
(भा.म.१भ.) अन्नातिसारलक्षणे । तन्नामकशूलरोगे
अन्नाद्य-न., अन्नम् (रा. व. २०) धान्यम्
अन्नाशय-पु., उदरम्
अन्यकारुक-पु., शकुत्कोटः (हारा.)
अन्यपुष्ट-पु., कोकिलः
अन्यभृत्-पु., कोकिलः (हला.) काकः (हे. च.)
अन्यभृत्-पु., कोकिलः (रत्ना.)
अन्यलोह-न., कांस्यधातुः (वै. नि.)
अन्या-स्त्री., हरीतकी (वै. नि.)
अन्वासन-न., कर्मशाला (हला.) स्नेहवस्तिः ।
अपक्व-वि., आमः । अशृतः । तैले विपर्ययं विद्यात् पक्वे
चापक्व एव च (प. प्र.)
अपक्वकदली-स्त्री., अपक्वम्भाफलं । गुणाः-अपक्वकद-
लज्जैव मलस्तम्भकरं मतम् । तिक्तं कषायं रुक्षश्च
रक्तपित्ततृषाहरम् । मेहाक्षिरोगरक्तातिसारज्वर-
विनाशकृद् (वै. नि.)
अपक्वमांस-न., असिद्धमांसगुणाः-अपक्वन्तु भवेन्मांसं
रक्तदोषकरं मतम् । वातादिदोषजनकमिति
मांसविदां मतम् (वै. नि.)
अपक्ववस्तु-न., असिद्धं अशृतं च वस्तु (रा. मा.)
अपक्वक्षीर-न., अपक्वदुग्धम् गुणाः-अभिष्यन्दि
गुरु च
अपघन-पु., शरीरावयव । अङ्गम् (अ. म)
अपचार-पु., अजीर्णम्
अपटु-त्रि., रोगी (रा. व. २०)
अपतन्त्र-पु., स्त्रनामख्यातवातव्याधि
अपतन्त्रक-रोगः (मा. नि)
अपतान - पु., वातव्याधिविशेषः (मा. नि)
अपतानक- ,, ,, ,,
अपत्यशत्रु-पु., कर्कटः (श. च)
अपत्यसिद्धिकृत्-पु., पुत्रजीववृक्षः (वै. नि.)
अपत्रा-स्त्री., पुष्पवृक्षविशेषः नेवती इति महाराष्ट्रादौ
ख्यातम् (वै. नि.)
अपथ-न., योनिः (श. र.)
अपथ्यज्वर-पु., कुपथ्यजन्यज्वरः ।
अपथ्यजे मध्यभवे च हेतुर्हेतुज्वरे पित्तमुदाहरन्ति ।
दाहश्च शैत्यञ्च शिरोव्यथा च कोष्ठाभिवृद्धिः

कथितोदकण्डूः । मलातिपातस्त्वतिबद्धता च अपथ्य-
दोषेण भवेज्ज्वरे च (वै. नि. २ भ. ज्व.)
अपद्-त्रि., पादहीनः । पङ्क्तुः ।
अपदरुहा-स्त्री., वन्दा वादांगुल (वै. नि.)
अपदरोहिणी-स्त्री., वन्दा वादांगुल (वै. नि.)
अपदेवता-स्त्री., पिशाचादिः
अपयाचित-पु., रोगाः
अपर-न., गजपश्चादर्थम् (मे. रत्रिकम्)
अपराजितधूप-पु., धूपोऽयं सर्वज्वरघ्नः स च गुग्गुलु-
गन्धतृणवचासर्जनिम्बाकांगुरुदेवदारुकृतः
(च. द. ज्व. चि.)
अपलापिका-स्त्री., पिपासा (हे. च.)
अपवन-न., कृत्रिमवनम् (हे. च.)
अपवरक-पु., गर्भगृहम् (हला.)
अपविषा-स्त्री., निर्विषतृणम् (रा.)
अपस्कर-पु., मलद्वारम् । पुरीषम् (धर.)
अपस्तम्भ (स्त्र) मर्मन्-स्त्री., तन्नामकशिरामर्म ।
तस्य स्थानं वक्षस उभयत्र वायुवाहिनी नाडी
(सु. शा. ६ अ.)
अपस्तम्भिनी-स्त्री., शिवलिङ्गिनीलताविशेषः (वै. नि.)
अपस्मारनाशिनी (वटिका)-स्त्री., अपस्मारे हिता वटिका
अपस्वर-(अव्ययं) स्वभावादपगतः स्वरो यस्मिन् कर्मणि
यथा स्यात्तथा हीनस्वरमिति यावत् (वा. शा. ५ अ.)
अपांघातु-पु., रसजलमूत्रस्वेदःकफपित्तरक्तादयः
(भा. म. १ भ. अतिसार चि.)
अपांपित्त-न., चित्रकवृक्षः (अम.)
अपाक-पु., अजीर्णम् पाकाभाव उदरामयः
अपाकशाक-न., आर्द्रकम् (रा. व. ६)
अपाङ्गक-पु., अपामार्गक्षुपः (श. र.)
अपाटव-न., रोगः जाड्यम् (रा. व. २०)
अपानदेश-पु., गुददेशः (वै. नि.)
अपामार्गजटा-स्त्री., अपामार्गमूलम् (सि. यो.) तृतीयक-
ज्वर (श्रीकण्ठः) । एतत् बन्धनं तृतीयकज्वरे हितम् ।
अपामार्गस्य मूलञ्च सम्यगक्षालिताननः
बस्त्रियाद्गमहस्तेन सर्वज्वरविमोक्षणम् (वैद्यकम्)
अपामार्गतैल-न., शिरोरोगहितम् (च. द.)
अपामार्गक्षार-पु., अष्टविधक्षारान्यतमक्षारः । एष
गुल्मशूलघ्नः (भा. पू. १ भ. ह. व.)
अपामार्गक्षारतैल-न., कर्णरोगे हितम् (च. द. ; भैष.)

अपालापमर्मन्-न., पृष्ठवंशवक्षःस्थलयोरन्तरालभागः ।
तथा तयोरेव च पृष्ठोरसोर्ये पार्श्वे, तयोरुपरि-
भागयोरंसकृद्योरधोऽपालापारुख्ये द्वे मर्मणी इति
ज्ञेयम् (वा. शा. ४अ.)

अपासन-न., मारणम् (अम)

अपुच्छा-स्त्री., शिशपावृक्षः (श. र.)

अपुष्ट-त्रि., अपरिपक्वम्

अपूप्य-पु., गोधूमः गोधूमचूर्णम् (ज. टा.)

अपूरणी-स्त्री., शाल्मलीवृक्षः (श. च.) कार्पासवृक्षः

अपेक-पु., दुरालभा

अपोगण्ड-त्रि., वलिमः । विकलाङ्गः

पु., शिशुः (मे वचतुष्कम्)

अपोदिका-स्त्री., पूतिकाशकः (अ. टी.)

अप्र (स)-न., जलम् ।

अपिपत्त-न., चित्रकवृक्षः (अम.)

अप्रकाण्ड-पु., काण्डरहितो वृक्षः (झिण्डिकादौ)
(अम.)

अप्रकृष्ट-पु., काकः (श. र.) त्रिः अधमः

अप्रतिकार्य-त्रि., दुश्चिकित्सः

अप्रसवधर्मिन्-त्रि., यः पुरुषः प्रसवधर्मो न भवति तः
(सु. शा. १ अ.)

अग्रहृत-वि., मालक्षेत्रम् । मालभूमिः । खिलभूमिः
(रा. नि. व. २)

अग्रिया-स्त्री., शृङ्गिमत्स्यः । वोदालीमत्स्यः

अप्रेतराक्षसी-स्त्री., तुलसीवृक्षः (र. मा.)

अप्रोट-पु., मारद्वाजपक्षी (वै. नि.)

अफेनफल-न., अहिफेनफलम् (भैष. स्त्री. रोग. वि.)

अफेल-न., आफूकम् । हिं-अफीम् । (वै. नि.)

अवर-न., अन्तर्बन्धम् (मे. र. त्रिकम्)

अवल-पु., वरुणवृक्षः (श. च.)

अबालुक-पु., पानीयालुकः (रा. नि.)

अविला-स्त्री., मेघी

अब्जकर्णिका-स्त्री., कमलबीजकोशः (वै. नि.)

अब्जकेशर-पु., पद्मकेशरम् (च. द.)

अब्जभोग-पु., कमलकन्दः (श. च.)

अब्दनाद-पु., मेघनादश्रुपः (स्त्री.) शङ्खिनी । मेकी
म. तान्दुलजा (वै. नि.)

अब्दसार-पु., कर्पूरभेदः (रा. नि.)

अब्धिज-पु., समुद्रफेनः । (रत्ना जौ) अश्विनी कुमारी

अब्धिफल-न., समुद्रजातफलम् । महाराष्ट्रादौ ख्यात
औषधविशेषः । समुद्रफल इति लोके । गुणाः-फलं
आ. को. सं. ३

समुद्रस्य कटूष्णकारि वातापहं भूतनिरोधकारि
त्रिदोषदावानलदोषहारी कफामयश्रान्तिनिरोधकारि
(रा. नि.)

अब्ध-न., अभ्रधातुः । मुक्ता (रा. नि.)

अभयदा-स्त्री., भूम्यामलकी (वै. नि.)

अभयनृसिहरस-पु., रसोऽयं अतीसारग्रहणीगदयोर्हितः
(भैष.)

अभयाद्यमोदक-पु., विरेचनाधिकारे हितः
(च. द. विरेचनाधिकारे)

अभयारिष्ट-पु., अश्वीधिकारे हितः (भैष.)

अभयालवण-न., औषधमिदं यकृतप्लीहाधिकारे देयम्
(सा. कौ. रस. भैष.)

अभयावटी-स्त्री., गुल्माधिकारे हिता (र. सा. सं.)
एषा वटी भैषज्यरत्नावल्यामुदरे घृता

अभयाष्टक-न., अष्टहरीतकीभक्षणम् (प्रयोगा. रसायन.)

अभिघातज्वर-पु., आघातजन्यागन्तुकज्वरः । अत्र
ज्वरे दोषा नारम्भकाः, परन्तु पश्चादनुबन्धिनः
स्युः (च.)

अभिज्ञ-त्रि., कुशलः

अभिनवकामेश्वर-पु., वाजीकरणमिदं भैषजम्
(रस. र.)

अभिन्यास(क)-पु., सन्निपातज्वरविशेषः
(मा. नि. ज्वर)

अभिपीडन-न., अभिचारः

अभिमन्थ(मन्युः)-पु., नेत्ररोगः (त्रिका)

अभिमर्द-पु., अवमर्दः

अभिमर्षण-न., यक्षपिशाचादिभूतकृतपीडा (र. मा.)

अभिमानित-न., मैथुनम् (त्रिका)

अभिरूप-पु., बुधः (मे) पचतुष्कम् । वि., श्म्यम् (मे)

अभिलकपित्त-पु., आम्रातकवृक्षः

अभिलाव-पु., छेदः (अम.)

अभिषुविक्रान्त-न., माधवीसुरा (वै. नि.)

अभिष्यन्दिन्-त्रि., दोषधातुमलस्रोतसां क्लेदजननम्
(कुसुमा. टी. ज्वरे) स्रोतःस्त्राविद्वन्म
(वा. टी. हेमा.) कफकृत्पदार्थैः दध्यादि (भा. नि.)

अभिसार-पु., शङ्खलिमत्स्यः मत्स्यः (मद. व. १२)
बलम् (धर)

अभीक-पु., कामुक (मे. क त्रिकम्)

अभीरणी-स्त्री., दुन्दुभसर्पः (वै. नि.)

अभीरुपत्री (त्रिका)-स्त्री., शतावरी (अम.)

अभीशु-(शु)-पु., प्रग्रहः (मे)

अभीष्टगन्धक-पु., माधवीलता । (मद. व. ३)
 अभीष्टा-स्त्री., रेणुकगन्धद्रव्यम् (श. च)
 अभुक्त-त्रि., कृतोपवासः । 'अभुक्तस्य दिवा निद्रा
 पाषाणमपि जीर्यति (वै. नि.)
 अभुग्ण-त्रि., अरोगी
 अभोजन-न., उपवासः, अमात्रभोजनम् 'अजीर्णं
 भोजनं येषां जीर्णं येषामभोजनम् । रात्रावभोजनं
 येषां तेषां नश्यन्ति धातवः (संग्रह)
 अभ्यन्त-त्रि., आतुरः (अम.)
 अभ्यूष-पु., ईषत्पक्कलायादिः (अम.)
 अभ्रनामक-पु., सुस्ता (श. र)
 अभ्रपटल-पु., न., अभ्रकम् (वै. नि)
 अभ्रपुष्प-पु., वेतसलता (भा. पू. १ भ. गु. व.)
 वारिवेतस् (अम.) न., जलम्
 अभ्रमांसी-स्त्री., आकाशमांसीलता (रा. नि.)
 अभ्ररोह-पु., न., वैडूर्यमणी (रा. नि. व. १३)
 अभ्रवटिका-स्त्री., रसविशेषोऽयं ज्वरातिसारगदे
 प्रयोज्यः (रस. र. । र. सा. सं.) भैषज्य-
 रत्नावल्यामियमेव ग्रहण्यां महाभ्रवटिका उक्ता,
 इयमेव ग्रयोगामृते ग्रहण्यां रसाध्रवटी
 अध्राद्ध-न., कुङ्कुमम् (मद. व. ३)
 अम-पु., रोगः त्रि., पक्कलादिः (श. र.)
 अमङ्गल-पु., एरण्डवृक्षः (श. च.)
 अमण्ड-पु., एरण्डवृक्षः (प. सु. हारा)
 अमध्यस्थधर्मिणी-स्त्री., चेतनजडोभयधर्ममध्यवर्तिनी
 न भवति । तस्याः केवलं जडमयत्वात्
 (सु. शा. १ अ.)
 अमरकणा-स्त्री., गजपिप्पली (वै. नि. २ भ. पाण्डु
 चि. भूनिम्बादिगुटी)
 अमरकन्द-पु., कन्दविशेषः (वै. नि)
 अमरकुसुम-न., लवङ्गम् (वै. नि. क्षयरो. वैलोक्यचि.
 रसे)
 अमरज-पु., दुष्खदिरः (रा. नि.) देवदारुः, नदीवटः
 (वै. नि. २ भ. ग्रन्थ्यादिज्व.)
 अमरदु., पु., विट्खदिरवृक्षः
 अमरपुष्प-पु., न., पूगफलम् काशतृणम् । आत्रः ।
 केतकः (मे. पपञ्चकम्)
 अमरपुष्पक-पु., काशतृणम् (प. सु.) काशभेदः
 (र. मा.)

अमरपुष्पिका-स्त्री., चोरपुष्पीतृणम् (र. मा.)
 काशतृणम्

अमरपुष्पी-

अमर (ल) रत्न-न., स्फटिकम् (रा. नि.) काचः

अमरवल्ली-स्त्री., आकाशवल्ली

म.—अमरवेल.

हिं.—अमरवेलि.

(भा. पू. १ भ. गु. व. मद. व. १) सालशेतिख्यातलता

गुणाः-वृष्यवल्ली बलकरी परं शृष्या रसायनी ।

मूत्रकृत्स्वेदजननी पुष्टिदा काश्यवारिणी ।

औषदंशिकरोगांश्च रक्तदोषं हरेदियम् (वैद्यकि.)

अमरसर्षप-पु., देवसर्षपः (वै. नि.)

अमरसुन्दरी-स्त्री., ज्वराधिकारे रसः

अमराद्ध-न., देवदारुकाष्ठम् (वा. सू. १५; एलादि.

अरुणः)

अमरुफल-न., उत्तरदेशप्रसिद्धफलम्, गुणाः- 'अमरोश्च

फलं शीतं मलद्रवकरं मतम् । सरं वाहं रक्तपित्तं

कामलां मूत्रकृच्छ्रकम् । मूत्राश्मरीश्च हन्तीति

ऋषिभिः परिकीर्तितम् (वै. नि.)

अमरेन्द्रतरु-पु., देवदारुवृक्षः (वै. नि. २ भ. ज्व
 निर्गुण्डीधूपे.)

अमलदीप्ति-पु., कर्पूरः (च. द.)

अमलपतत्री-पु., हंसः

अमलमणि-पु., स्फटिकम् (रा. नि. व. १३) कर्पूरमणिः ।

अमलरत्न-न., स्फटिकम् (रा. व. १३)

अमलाज्झटा-स्त्री., भूधात्री (अ. टी. भ.)

अमस-पु., रोगः (उ.)

अमानस्य-न., पीडा, दुःखम्

अमूला-स्त्री., अग्निशिखावृक्षः (वै. नि.) अर्कपत्री

अमृतकल्परस-पु., अजीर्णाधिकारे रसविशेषः

(र. सा. सं.)

अमृतगुडिका-स्त्री., भैषज्यमिदम् अजीर्णे हितम्

(र. से. चि.)

अमृतजा-स्त्री., हरीतकी (वै. नि.)

अमृतप्राशावलेह-पु., अयं राजयक्ष्माधिकारे उक्तः

(भा. म. सं. २ भ.)

अमृतबन्धु-पु., अश्वः (वै. नि.)

अमृतभल्लातकावलेह-पु., कुष्ठाधिकारेऽवलेहः

(भा. म. ४ भ. कुष्ठ. चि.)

अमृतभल्लातकी-स्त्री., रसायनोऽयं योगः (रसर. सा. कौ. भैष. कुष्ठाधिकारे च. द. रसायने च. द. विविधाधिकारे)

अमृतमञ्जरी-स्त्री., गोरक्षदुग्धीधुपम् । सामान्यज्वरे रसविशेषः । अन्या च कासाधिकारे (र. सा. सं.)

अमृतमण्डूर-पु., परिणामशूले देवः (र. सं. र.)

अमृतमन्थ-पु., दुग्धादिपरिगोलितः मन्थः

(प. सु. २० व)

अमृतयोग-पु., नक्षत्रयोगविशेषः । (अभि० २ स्थ ६ अ)

अमृतलतादिघृत-न., पाण्डुरोगाधिकारे घृतम्

(भा. म. २ भ)

अमृतवर्तिका-स्त्री., मृत्पुञ्जयतत्रोत्तरसायनवर्तिः

(भैष.)

अमृतवल्लरी-स्त्री., गुडची (भा. पू. १ भ. गु. व) उपोदकी

अमृतसङ्गम-पु., खर्परिका

म.—कलखापरी. (वै. नि.)

अमृतसञ्जीवनी-स्त्री., गोरक्षदुग्धी (रा. नि. व. ५)

अमृतसहोदर-पु., घोटकः (जय. द.)

अमृतसारज-पु., गुडः (रा. नि. व. १४) तवराजखण्डः

(रा. नि. व. १४) गुणाः—तृष्णाज्वरदाहरकपित्तघ्नः

अमृतसारजा-स्त्री., शर्करा

अमृतसारताम्र-न., रसायनाधिकारे

अमृतसोदर-पु., घोटकः (रा. व. १९)

अमृतहरीतकी-स्त्री., अजीर्णे हिता (सा. कौ.)

अमृतक्षार-पु., नवसागरः (वै. नि.)

अमृताख्यगुग्गुलु-पु., वातरक्ते हितः

(च. द. वात. रो. वि.)

अमृताख्यलौह-पु., न., रक्तपित्ताधिकारे लौहः

(रस. र. रक्तपित्तवि.)

अमृतागुग्गुलु-पु., रात्र्यक्ष्मणि हितः

(च. द. भा. म. ३ भ.)

अमृताङ्कुरलौह-पु., न., उपदंशे लौहविशेषः

(र. सा. सं. । रस. र. । प्रयोगा उपदंश. चि. रसे चि. कु. । साकौ)

अमृतादि-पु., कषायद्रव्यसमूहः । अयं विसर्प-विस्फोटके

हितः (रस. र. । च. द. विसर्प. नि. भैव. सा. कौ.)

अमृतादिवटी-स्त्री., इयं कफे त्रिदोषेऽग्निमान्ये च

हिता (भा. म. १ भ. ज्वर वि.)

अमृताद्यघृत-न., वातरक्ते हितम् (भा. म. २ भ.)

अमृताद्यचूर्ण-न., आमवाते हितम् । गुडचीनागर गोक्षुरमुण्डितिकावरुणचूर्णानि प्रत्येकं समभागानि ग्राह्याणि । (भा. म. २ भ.)

अमृतारिष्ट-न., अरिष्टमिदं विषमज्वरादौ हितम् (भैष.)

अमृताणव-पु., रसोऽयम् अतिसारे ज्वरातिसारे च हितः (र. सा. सं. भतिसारवि.)

अमृताणवरसा-पु., कासहरोऽयं रसः (रस. र. भैष. र. सा. सं. रसायने)

अमृताणवलौह-न., कुष्ठाधिकारे हितम्

अमृताघटिका (गुग्गुलुः)-स्त्री., सद्योग्रण्ठी वटिका । घणशोथे इति (च. द.)

अमृताष्टक-पु., न., गुडच्यायष्टद्वयसिद्धकषायः । एष श्लेष्मपित्तज्वरे हितः (च. द. चि. सा. कौ.)

अमृताह्व-न., अमृताह्वम् नास्पाति इति लोके (मद. व. ६) गुणाः—गुरु वातघ्नं स्वादु त्रिदोषघ्नं च । नास्पाति मुद्गलदेशे प्रचुरं लभ्यते (भा.) खर्वजम् (मद. व. ६)

अमृताह्वतैल-न., वातरक्ते समुपयोज्यं तैलम् (भा. म. २ भ. घातरोगवि.)

अमृतेश्वररस-पु., अवं रसो यक्ष्मणि हितः

अमृतोत्था-स्त्री., सुधामूला सालम्भिरीति भाषा (अत्रि.)

अमृतोत्पन्न-न., तुत्थम् । खर्परीतुत्थम् (रा. नि. व. १३)

अमृतोत्पन्ना-स्त्री., गृहमक्षिका (रा. नि. व.)

अमृतोपम-न., खर्परीतुत्थम् (वै. नि.)

म. मोरचूद.

अमृतोपहिता-स्त्री., तोपचिनी इति ख्याते द्रव्यम्

अम्बक-पु., बकुलवृक्षः (जटा)

न., नेत्रे (हे. च.) ताम्रम् (रा. नि. व. १३)

अम्बरद-पु., कार्पासवृक्षः (वै. नि.)

अम्बरा-स्त्री., कार्पासवृक्षः (प. सु.)

अम्बरातक- (रीय) पु., अम्बरातकवृक्षः (जटा.)

अम्बरि- (री) य पु., न., अम्बरातकवृक्षः । भर्जनपात्रम् (अम.)

अम्बष्ठे-पु., देशविशेषः । वैश्वनाथां ब्राह्मणाज्जाते अपत्यम्

अम्बष्ठादि-पु., पाटादिगणविशेषः (सु. सू. ३८ अ.)

अम्बुक-पु., श्वेताकमन्दारः । रक्तैरण्डः

अम्बुकण्टक-पु., नक्ष्म (त्रिका.)

अम्बुकन्द-पु., शृङ्गाटकः (वै. नि.).
 अम्बुकिरात-(ट)-पु., नरकम् (त्रिका.)
 अम्बुकीश-पु., गोधा । शिशुमारः (त्रिका.)
 अम्बुकूर्म-पु., गोधा (वै. नि.)
 अम्बुकृष्णा-स्त्री., जलपिप्पलिः (वै. नि.)
 अम्बुकेशर-पु., छोलङ्गवृक्षः (र. सा. सं.)
 अम्बुचामर-पु., शेवालम् (जटा.)
 अम्बुचारिणी-स्त्री., स्थलपद्मिनी (हिं स्थलपद्म)
 (वै. नि.)
 अम्बुजामलकी-स्त्री., पानीयामलकः (वै. नि.)
 अम्बुट-पु., अश्मन्तकः (रा. नि. व. ९)
 म.—आपटा.
 अम्बुताल-पु., शैवालम् (त्रिका.)
 अम्बुधि-पु., सागरः
 अम्बुधिफेन-पु., समुद्रफेनम् (भा.)
 अम्बुनामन्-न., द्वीवरम् (भा.) बालकम् (भा.)
 अम्बुपत्रा-(त्रिका) (पत्री) स्त्री., उच्चटा (र. मा.)
 अम्बुमयूरक-पु., जलापामार्गः (वै. नि.)
 अम्बुमात्रज-पु., शम्बूकम् (हे. च.)
 अम्बुयष्टिका-स्त्री., भार्गी (र. मा.)
 अम्बुवल्ली-स्त्री., क्षुद्रकारवेल्ली । जलपिप्पलिः (वै. नि.)
 अम्बुवारिणी-स्त्री., स्थलकमलिनी (वै. नि.)
 अम्बुवाह-पु., मुस्तकः (चि. क. क. वल्ली. प्रदर. चि.)
 अम्बुवेतस-पु., जलवेतस
 म.—लम्हाळे.
 अम्बुशिरीषिका-स्त्री., जलशिरीषः (वै. नि.)
 अम्बुशिरीषी-
 अम्बुशुक्ति-स्त्री., जलशुक्तिः (वै. नि.)
 म.—जलशिपी.
 अम्बुसर्पिणी-स्त्री., जलौका
 अम्बुसादन-न., निर्मलीबीजम् (वै. नि.)
 अम्बुसारा-स्त्री., कंदलीवृक्षः (भा. पू. १ भ. फ. व.)
 अम्बुसाह-पु., कुम्बपुष्पक्षुपः (वै. नि.)
 अम्भःपा-पु., चातकपक्षी
 अम्भःसार-पु., मुक्ता (वै. नि.)
 अम्भःसू-स्त्री., शम्बूकः (म. घुके) धूमः (हे)
 अम्भोजनाल-पु., पद्मनालः (वै. नि.)
 अम्भोजा-स्त्री., वल्लीयष्टिमधु (वै. नि.)

अम्भोरुहकेशर-न., पद्मकेशरम् (च. द. रक्तपित्तचि.)
 अम्भ-पु., आम्रवृक्षः रा. नि. (माचिका) हिं. मोहुया
 अम्लवेतसम् (रा.)
 अम्भगन्धहरिद्रा-स्त्री
 अम्भहरिद्रा- हिं. आम्रहलदी
 अम्भवेतस-पु., अम्लवेतसम्
 अम्भसार-पु., अम्लवेतसम् (रा. नि. व.)
 अम्भ्रात-(क.)-पु., आम्रातकवृक्षः हिं. अम्बाडा.
 म. अंबाड्याचे झाड. (रा. मा. त्रिका)
 अम्लकरञ्ज-पु., करञ्जविशेषः । तत् फलगुणाः—
 पिपासाघ्नं गुरु रुचिकरं पित्तकरञ्ज (राज.)
 अम्लका-स्त्री., पालङ्कः (शाकः) (प. मु. पलाशीलता
 रा. नि. व. ४)
 अम्लकूचि-पु., वृक्षविशेषः
 अम्लकेशर-पु., मातुलङ्गम् (पमु.) दाडिमवृक्षः
 अम्लकेशरी-पु., अम्लरसनम्बुकवृक्षः (वै. नि.)
 अम्लकोश-(शाकः)-पु., तिन्तिडीवृक्षः (मद. व. ६)
 अम्लगोरस-पु., अम्लतकम् (वै. नि.)
 अम्लचाङ्गेरी-स्त्री., चाङ्गेरीभेदः (चचि. १ अगुरुतैले)
 अम्लजम्बीर-पु., अम्लरसनम्बुकवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 म.—इडनिवू.
 अम्लटक-पु., अश्मन्तकः
 अम्लत्वक्-पु., प्रियालः
 म.—चारोळी
 अम्लदोलक-पु., चुक्रम् (वै. नि.)
 म.—अंबोती.
 अम्लद्रव-पु., बीजपूरादिरसः ।
 (भा. म. १ भ. जिह्वाकज्वरचि.)
 अम्लद्रव्यं-न., बीजपूरादिः । तक्रम् (वै. नि.)
 अम्लनिम्बुक-पु., महाम्लनिम्बुकः (वै. नि.)
 म.—मोटे इडनिम्बू.
 अम्लनिशा-स्त्री., शठी (रा. नि. व. २१)
 अम्लपत्र-पु., वण्डालुकः (वै. नि.) अश्मन्तकः
 (रा. नि. व. ९) क्षुद्रपत्रतुलसीवृक्षः (र. मा.)
 अम्लपत्र-न., चुक्रशाकम् (रा. व. ७)
 अम्लपत्रा-स्त्री., चुक्रला (प. मु.)
 अम्लपनस-पु., लिङ्गुवृक्षः (वै. नि.)
 म.—ओटीचे झाड.
 अम्लपर्णिका-स्त्री., वृक्षविशेषः । सुरपर्णी (भा.)
 गुणाः—अम्लपर्णी वातकफशूलस्य विनाशिका (वै. नि.)

अम्लपादप-पु., वृक्षाम्लः (वै. नि.)

म.—कोर्कबी.

अम्लपित्तान्तकमोदक-पु., अम्लपित्ते योगविशेषः

(भैष.)

अम्लपित्तान्तकरस-पु., रसोऽयम् अम्लपित्तघ्नः

(रस. चि. र. सा. सं. भैष.)

अम्लपुष्पिका-स्त्री., आरण्यशणवृक्षः (वै. नि.,)

म. रानताग.

अम्लपूर-न., वृक्षाम्लः (रा. व. ६.)

अम्लफल-न., वृक्षाम्लम् (रा. व. ६.)

अम्लफला-स्त्री., कर्थाविका (वै. नि.)

म.—लघुकन्धारी

अम्लमेदन-पु., अम्लवेतसम् (रा. व.) चुक्रम्

अम्लमारीष-पु., अम्लशकविशेषः हि.—सारा.

गुणाः—अम्लमारीषको दोषकोपनो मधुरः पटुः

(वै. नि.)

अम्लमूलक-न., यूषितकाजिकपक्कमूलकम् (प. प्र.

३ ख. च. द. संग्रहणीचि. वृहचक्र.)

अम्ललोणिका-स्त्री., (अ. टी.) पालङ्कविशेषा

(र. मा.)

म.—चुका.

अम्ललोणी-स्त्री., चाङ्गेरी

अम्लवाटा-स्त्री., नागवल्लीभेदः (रा. व. ११)

अम्लवाटिका-,, ,, ,,

अम्लवाटी-,, ,, ,,

अम्लवातक-(वाडकः)-पु., आम्नातकवृक्षः

अम्लवाष्प-पु., चाङ्गेरी (वै. नी.)

म.—(घेणे.)

अम्लविदुल-पु., अम्लवेतसम् (वै. नि.)

अम्लवीज-न., वृक्षाम्लम् (रा. वै. ६.)

अम्लष्टा-स्त्री., चाङ्गेरी.

म.—आंवोती.

अम्लसरा-स्त्री., नागवल्लीभेदः (रा. व. ११)

अम्लसार-पु., अम्लवेतसम् (रा. व. ६.) सिन्धुकः

(रा. व. ११.) द्विन्तालवृक्षः (रा. व. ९)

अम्लसार (कम्)-काञ्जिकचुक्रनामक काञ्जिकभेदः

(रा. व. १५)

अम्लस्कन्ध-पु., अम्लगणः (वासू. १०.२२)

अम्लस्तम्भनिका-स्त्री., तित्तिडी (वै. नि.)

अम्लहरिद्रा-स्त्री., शठी (रा. व. ६)

अम्लाटन-पु., महासहावृक्षः (मे.) गुणाः—कषायो

मधुरस्तिक्त उष्णवीर्यः क्षिग्धश्च भा. पू.

१ म. पु. व.)

अम्लाढ्य-पु., करुणनिम्बुकः (पमु.)

अम्लात-पु., अम्लाटनवृक्षः (भा. पू. १ म. पु. व.)

अम्लादान-पु., करण्टक (पीयावांसा इति प्रसिद्धे ।

बाणपुष्प इति गौडे)

अम्लादि-पु., तित्तिडी, (रा. व. ६) चुक्र नामक पत्रशाकम्

(रा. व. ७)

अम्लादि-पु., तित्तिडी (रा. व. ६) चुक्रनामकपत्रशाकम्

(रा. व. ७)

अम्लान-पु., बन्धुजीवकवृक्षः (त्रिका) क्षिण्टिकाभेदः

अम्लाटनवृक्षः (भा. प. ४ म. योनिरोगचि.)

महासहा (मे. नत्रिकम्) महाराजतरणीवृक्षः

अम्लान-पु., बन्धुजीवकवृक्षः, (त्रिका) क्षिण्टिकाभेदः

अम्लाटनवृक्षः । (भा. म. ४ म. योनि रोग. चि.)

महासहा (मे. न. त्रिकम्) महाराज-तरणी वृक्षः

(रा. व. १०)

(रा. व. १०)

अम्लान-न., पद्मम् (रा. र.)

अम्लाना-स्त्री., महासेवतीपुष्पवृक्षः (वै. नि.)

म.—थोरानशेवंती.

अम्लानिनी-स्त्री., पद्मसमूहः । पद्मिनी (त्रिका.)

अम्लान्ना-स्त्री., चाङ्गेरी (रा. व. ६)

अम्लायनी-स्त्री., मल्लिकाभेदः (वै. नि.)

म.—नेघाली.

अम्लिकापान-न., तित्तिडीपानकम् (भा. पू.

पानकदर्गे)

अम्लिकावटक-पु., वटकविशेषः (भा.)

अम्लीकाफल-न., तित्तिडीफलम्, तद्गुणाः—शुष्कं

सन्दीपनं मेदनं तृष्णाघ्नं कफवातयोः पथ्यञ्च

(वा. सू. ६) अम्लो हि चाम्लफलमविपक्वं तदम्ल-

पित्तामकरं विदाहि वाताभये शूलगदे प्रशस्तं पक्वं

तथा शीतगुणोपपन्नम् (अत्रि. १७ अ.)

अम्लीय-पु., अम्लवेतसम् (वै. नि.)

अम्लोटक-पु., अम्लन्तकवृक्षः असौ स्वनाम्नैव प्रसिद्धः

(हि-आमरोडा) (रत्ना.)

अम्लोटज-पु., चाङ्गेरी (चद चातुर्यकज्वरचि.)

अम्लोत्तम-न., दाडिमः (प. मु.)

अयस्-न., लौहमात्रम् (रत्ना.)

अयस- (च. द. पाण्डुचि.) कान्तलौहम् (प. मु.)

मुण्डलौहम् (रा. व. १३.)

अयस्कान्तशिला-स्त्री., लौहचुम्बकम् (वै. नि.)

अयस्कार-पु., जङ्घाप्रभागः (त्रिका.)

अयस्कीट-पु., लौहकीटः (वै. नि.)

अथान-न., स्वभावः (हरा.)

अयुग्मक-पु., सप्तपर्णवृक्षः (वै. नि.)

अयुग्मच्छद-पु., सप्तपर्णवृक्षः (अ. टी.)

अयोच्छिष्ट-न., लौहकिटम् (वै. नि.)

अयोमल-न., लौहमलम् (प. मु. सि. यो. पाण्डुचि. वृत्. च. द. पाण्डुचि.)

अयोवस्ति-पु., स्त्री., बलिकर्मविशेषः (भा.)

अरक्त-पु., लाक्षा (रा. व. ६)

अरग्वध-पु., महाकर्षिकारः

अरग्वध-न., स्पर्णालुफलम् (सि. यो. बृहदमिषुखचूर्णे)

अरङ्ग- (गा.) (गी) पु., स्त्री., मत्स्यविशेषः (वै. नि.)
वनस्पति० मधुसिमुः (रत्ना.)

अरङ्गर-पु., कृत्रिमविषम्

अरङ्गदी-स्त्री., माधवीलता (वै. नि.)

अरजा-स्त्री., घृतकुमारी

अरट्ट-पु., अरलुः (अ. टी.)

अरण-पु., चित्रकः (वै. नि.)

अरणिका-स्त्री., अग्निमन्थः (वा. सू. १५)

अरणीकेतु-पु., महाग्निमन्थः (रा. व. ९)

अरण्य-पु., कटफलवृक्षः (श. च.) शालभेदः (वै. नि.)

अरण्य-न., काननम् उद्यानमहावनोपवनप्रमदवनभेदात्
तश्चतुर्विधम् । तत्रोद्यानं वनं राणिणः क्रीडन्ति ।

नृपालयेषु अन्तःपुरोचितं वनं प्रमदवनम् । उपवनं

पुरस्य प्रान्तस्थानम् (रा. व. २)

अरण्यक-पु., महानिम्बः (वै. नि.)

म.—यकाणनिम्ब.

अरण्यकणा-स्त्री., कटुजीरकम् (वै. नि.) वनपिप्पलिः

अरण्यकर्कटी-स्त्री., वनजातकर्कटी

म.—रानतयसे.

गुणाः—अरण्यकर्कटी चोष्णा रसे तिक्ता च भेदका ।

पाके कट्टीकफकृमीपिचकण्डुज्वरापहा (वै. नि.)

अरण्यकाक-पु., वनकाकः (द्रव्यगुणः) (वै. नि.)

अरण्यकुक्कुट-पु., वनकुक्कुटः तन्मांसगुणाः—

‘हृद्यं लघु श्लेष्महरञ्च (रा. व. १७) बृंहणं क्षिणं वीर्योष्णं

वातघ्नं गुरु च (मद. व. १२)

अरण्यकोलि-स्त्री., वनबदरम्

अरण्यगवय-पु., वनगवयः । अयं कूलचरजातीयः
(सुसू. ४६)

अरण्यघोली (लिका)-स्त्री., वनघोलीति प्रसिद्ध-
पत्रशाकम् घोलीशाकम् (रा. व. ६) मन्थनदण्डः

अरण्यचटक-पु., वनचटकः, तन्मांसम्—लघु हितावहं
चटकसमगुणञ्च

अरण्यचम्पक-पु., वनचम्पकः । गुणाः—शीतलं लघु
शुक्रवृद्धिकरं बलकरञ्च (रा. व. १०)

अरण्यछाग-पु., वनछागः

अरण्यज-पु., तिलकवृक्षः (हे. च.)

अरण्यजार्द्रक-स्त्री., वनार्द्रकम्, गुणाः—तत्र कटु अम्लं
रुचिकरं बल्यं आम्रेयं च (रा. व. ६)

अरण्यतुलसी-स्त्री., वनतुलसी । कृष्णवर्चरी

म.—रानतुलस.

वैजयन्ती तुलसी । सा द्विधा ह्रस्वदीर्घभेदाद् । गुणाः—

‘अरण्यतुलसी चोष्णा कटुका च सुगन्धिका । वात-

स्वरदोषवीर्यविषशैवं विनाशयेत् ।’ ‘अरण्यतुलसी

क्षुद्रा कट्टी-चोष्णा च तिक्तका । रुच्यग्निदीपनी

हृद्या विदाही-लघु-पित्तला । रुक्षा कण्डुविषच्छर्दि-

कुष्ठज्वरविनाशिनी । वातं कृमीन् कफं दग्धं रक्त-

दोषं च नाशयेत् । बीजञ्चत्या दाहशोषनाशकं परि-

कीर्तितम्’ (वै. नि. द्र. व्य. गु.)

अरण्यत्रपुसक-पु., वन्यत्रपुसकम् (वै. नि.)

म.—गोडशैदनी.

अरण्यत्रपुसी-स्त्री., इन्द्रवारुणी महाकाललता

(वै. नि. अपस्मारवि. नस्यम्)

अरण्यधेनु-स्त्री., वनजाता गौः

अरण्यपलाण्डु-पु., वनजातपलाण्डुः । गुणाः—मूत्र-

वैरेचनः, श्लेष्महरणोऽत्युग्र एव च । मात्रातिरेका-

द्भवति वान्तिकृत् मलभेदनः । अतिमात्रं प्रयुक्तोऽसौ

विषवन्मारयेन्नरम् । शोथे श्वासे कासे च मूत्रसङ्गे

प्रयुज्यते (अ. वि.)

अरण्यपिप्पली-स्त्री., वनपिप्पलीनाम क्षुपः (रा. व. ६)

अरण्यमक्षिका-स्त्री., वनमक्षिका (श. र.)

अरण्यमेथी-स्त्री., वनमेथिका (वै. नि.)

म.—रानमेथी.

अरण्यरजनी-स्त्री., वनहरिद्रा (वै. नि.)

म.—रानहल्लद. बाणपुष्प इति गौडे

अरण्यवायस-पु., अरण्यकाकः (रा. व. १९)

म.—डोमकावला.

अरण्यशालि-पु., नीवारधान्यम् (रा. व. २३)

म.—देवभात.

अरण्यशुन-पु., वनकुङ्कुमः

अरण्यशूरण-पु., वनजशूरणः (रा. व. ७)

म.—गोडा सूरण.

अरण्यश्वा-पु.; कपिः । चित्रकल्याणः

अरण्यसम्भूत-पु., कर्कटकः ।

अरण्यहलदीकिन्द-पु., वनहरिद्रा गुणाः—कुष्ठः वात-
(अरण्यहरिद्रा)—स्त्री.,

रक्तपत्रश्च (भा. पू. १ अ.) इयं कटुः मधुरा रुच्या

अग्निदीपनी तिक्ता कुष्ठवातहा सती रक्तदोषविष-

थासकासहिक्काश्च नाशयेद् (वै. नि.)

अरम-पु., नेत्ररोगविशेषः

अरल-पु., शोणाकवृक्षः

अरलपुटपाक-पु., शोणाकवृक्षपुटपाकः

(शार्ङ्ग. म. ख. १ अ.)

अरविन्ददलप्रभ-न., ताम्रम् (वै. नि.)

अरविन्दिनी-स्त्री., पद्मसमूहः (रा. मा.)

अराल-पु., सर्जरसः शालवृक्षः मत्तदन्ती (वै. मे.)

अरिपूरिम-पु., विद्वदिरः (वै. नि.)

म.—गन्धी हिंवर.

अरिम-पु., विद्वदिरः (रत्ना, मैष. मुखरो. चि.)

अरिमेदाद्यतैल-न., तदिदं मुखरोगे हितम्

(च. द. मुखरोगचि.)

अरिष्टत्रय-न., स्वस्थारिष्टं वेधारिष्टं कीटारिष्टञ्चेति

अश्वारिष्टत्रयम् (जयदत्त २३-२५ अ.)

अरिष्टफल-पु., कटुनिम्बवृक्षः (रा. व. ९)

अरिष्टलक्षण-न., मृत्पुलक्षणम् । रोगिणो मरणं यस्मादव-
श्यम्भावि लक्ष्यते । तल्लक्षणमरिष्टं स्याद्विष्टञ्चापि
तदुच्यते

अरिष्टाद्व-पु., रीटाकरञ्जः (वै. नि. २ भ. उन्मा. नि.)

अरुः (स्त्र.)-पु., आरम्बधः रक्तखदिरः

न., क्षतव्रणः । मर्म । सन्धिस्थानम् (उ.)

अरुज्-त्रि., सुस्थः

अरुण-त्रि., सुस्थः

अरुणिर्निमेष-स्त्री., नेत्ररोगविशेषः

अरुणकपिश-पु., द्राक्षाभेदः (वै. नि.)

म.—फकीरीद्राक्षा.

अरुणकमल-न., कोकनदम् (रा. व. १०)

अरुणचूड-पु., ताम्रचूडः (वै. नि.)

अरुणतण्डुलीय-न., रक्ततण्डुलीयकः (च. द.)

अरुणनाग-पु., मुद्राशङ्खः (अत्रि.)

अरुणनेत्र-पु., पारावतः (वै. नि.)

अरुणपुष्पी-स्त्री., बन्धुजीवकः (वै. नि.)

म.—रक्तदुपारी.

अरुणमक्षिका-स्त्री., रक्तमक्षिका (वै. नि.)

अरुणलोचन-पु., पारावतः (रा. व. १९)

हिं.—कबूतर.

अरुणसर्प-पु., तक्षकसर्पः (वै. नि.)

अरुणक्षार-पु., हिङ्गुलः (वै. नि.)

अरुणात्मिका-स्त्री., कुमरिचम् (वै. नि.)

म.—लारव.

अरुणाभ-न., वज्रलौहम्

अरुणार्क-पु., रक्तार्कः (प. सु.) (रा. व. १०)

म.—मन्दार.

गुणाः—सरः वातकुष्ठकण्डूविषमण्डः श्लेहगुल्मार्शः

कफोदरमलकृमिहरश्च । कटुतिक्तोष्णः कफघ्नो

मेदोघ्नो विषघ्नः वातकुष्ठमण्डः शोथकण्डूविसर्प-

हरश्च । पुष्पगुणाः पुष्पं मधुरं तिक्तं धारकं

कृमिकुष्ठकफार्शोविषरक्तपित्तघ्नं गुल्मशोथहरं च

(भा. पू. १ अं.)

अरुणोपल-पु., अरुणवर्णमणिविशेषः; पद्मरागः (वै. च.)

अरुणकर-न., भल्लातकफलम् (च. द. अर्श. चि.)

मैष. कुष्ठचि. पञ्चतिकृत्यते चसू. ४ कुष्ठप्रवर्गे)

अरुपा (टा)-स्त्री., भूम्यामलकी (रा. व. ५)

अरोकदन्त-त्रि., कृष्णदन्तम् (वै. नि.)

अककान्ता-स्त्री., आदित्यभक्ता (रा. व. ४. मृदव. १.)

अर्कगन्धिका-स्त्री., क्षीरविदारी (प. सु.)

अर्कच्छत्र-न., अर्कमूलम्

अर्कतैल-न., कुष्ठाधिकारे प्रोक्तमिदम् (च. द. कुष्ठचि.)

अर्कदल-पु., आदित्यपत्रक्षुपः (रा. व. ४)

अर्कनामन्-पु., रक्तार्कः (भा.)

अर्कपत्र-पु., आदित्यपत्रक्षुपः (रा. व. ४.)

अर्कपत्रा-स्त्री., (त्रिका)-स्त्री., ईश्वरमूलवृक्षः

(प. सु. र. मा.)

अर्कपर्ण-पु., रक्तार्कवृक्षः (भा. पू. १ अं.)

म.—सूर्यमन्दार.

अर्कपाद-पु., सूर्यकान्तमणिः । निम्बवृक्षः (वै. नि.)

अर्कपादप-पु., निम्बवृक्षः (नि. का.) अर्कधूपम्
 अर्कपुष्पा-स्त्री., क्षीरकाकोली
 अर्कप्रभागुडिका-स्त्री., रसायन० रसायनाधिकारे
 अर्कमूर्तिरस-पु., रसोऽयं त्रात्रिपातिकज्वरे प्रयोज्यः
 (भेष. ज्वरनि.)
 अर्कमूल-न., तन्नामकवृक्षमूलम् (च. द. अग्निमान्य
 चि. क्षारगुडे प्रयोज्यम्)
 अर्कमूला-स्त्री., ईश्वरमूली (रत्ना.)
 अर्कलवण-न., अर्कक्षारः (वै. नि.)
 अर्कवल्ली-स्त्री., आदित्यभक्ता (वै. नि.)
 अर्कवेद-(ध)-न., तालीशपत्रम् (रा. व. ६.)
 अर्कसुता-स्त्री., कृष्णापरजिता (वै. नि.)
 अर्कसुधा-स्त्री., अर्कौत्थसुधा । गुणाः-असौ गुल्मरोगस्य
 नाशनी (वै. नि.)
 अर्कक्षीर-न., अर्कवृक्षनिर्घासः । गुणाः-कृमिघ्नं व्रणघ्नं
 कुष्ठार्शोदरेषु च हितम् (रा०) तिक्तलवणमुष्ण-
 वीर्यं लघु क्षिणं गुल्मोदरकुष्ठहरं विरेचने हितं च
 (भा. पू. १ भ.; च. द. अर्शचि.)
 अर्काश्मन्-पु., सूर्यकान्तमणिः (हला.)
 अर्काद्भ-पु., तालिशपत्रम् । सूर्यकान्तमणि, अर्कवृक्षः
 (अ. म.)
 अर्की-पु., मयूरः (वै. नि.)
 म.—मोर.
 अर्केश्वररस-पु., रसोऽयं वातव्याध्युपशमनः द्विविधश्च ।
 तृतीयो रक्पित्ते । चतुर्थः कुष्ठाधिकारे प्रोक्तः
 अर्कोपल-पु., सूर्यकान्तमणिः (रा. व. १२)
 अर्गट-पु., आर्तगल इति प्रसिद्धः कण्टकवृक्षविशेषः ।
 गुणाः-शीतः व्रणशोधनरोपणश्च (मद. व. ५)
 तथा ' अर्गटस्तुवरः शीतवीर्यो व्रणशोधनः । व्रण-
 रोपणश्चैव पुष्पमस्य मधु स्मृतम् । तिक्तञ्च श्वर-
 पित्तघ्नं कफरकरुजापहम् ' (वै. नि.)
 अर्गल-न., मांसम् (वै. नि.)
 अर्धट-न., भस्म (हारा.)
 अर्च्य-न., मधुविशेषभूतः आर्घ्यमधु द्व० ' मधु '
 अर्च्योट(ल)-पु., शुक्ला । शुक्ला चालुपत्रः स्यादर्घ्या-
 तोऽर्च्योटलो मतः (द्रव्याभि.)
 अर्च्योत-पु., अर्च्योटः (द्रव्याभि.)
 अर्चिस्-स्त्री., न., कान्तिः । अग्निज्वाला
 अर्जकज-पु., असनवृक्षः

अर्जुन-पु., नेत्रशुक्लगतारोगः । लक्षणम् एको यः क्षारुधि-
 रोपमश्च बिन्दुः शुक्लस्थो भवति तमर्जुनं वदन्ति
 (मा. नि.)
 अर्जुन-न., कासतृणम् (र. मा.)
 अर्जुनघृत-न., हृद्रोगे हितम्
 (च. द. हृद्रोगे चि. भेष. भा. रस. स.)
 अर्जुनत्वक्-स्त्री., अर्जुनवल्कलम् (च. द. अतिसार. चि.)
 अर्जुननामाख्या-स्त्री., अर्जुनवृक्षः
 अर्जुनसुधा-स्त्री., अर्जुनोत्थसुधा गुणाः-सुधा अर्जुनजा
 श्रोक्ता कफस्य च विनाशिनी (वै. नि. द्रव्यगुणे)
 अर्जुनाख्य-पु., कासतृणम् (र. मा.) अर्जुनवृक्षः
 अर्जुनाद-वि., दर्भकाशलादकः (च. चि. २ अ.)
 अर्जुनाद्यघृत-न., इदं प्रमेहे घृतम् उपयोज्यम्
 (र. मा. ३ भ. मेहचि.)
 अर्जुनी-स्त्री., गौः (मे. नचिकं.)
 अर्जुनोपम-पु., शाकद्रुमम् (र. मा.) शालवृक्षः (रत्ना.)
 अर्ण-पु., शाकवृक्षः (श. च.)
 अर्णभव-पु., शङ्खः (वै. नि.)
 अर्णव-पु., समुद्रः (रत्ना.)
 अर्णवज-पु., समुद्रकेतम् (रत्ना.)
 अर्णवजमल-पु., समुद्रकेतम् (रत्ना.)
 अर्णस्-न., जलम् (रा. व. १४)
 अर्णोद-पु., मुस्तकम् (रा. व. १४)
 अर्त्तगल-पु., नीलझिण्टी
 (सु. द्रव्यस. आगद इति ख्याते फलवृक्षे । रत्ना.)
 अर्थचम्पिका-स्त्री., कर्कटशृङ्गी (वै. नि.)
 अर्थप्रसाद-स्त्री., धामनवृक्षः (वै. नि.)
 अर्थसाधक-पु., पुत्रजीववृक्षः (मद. व. १ भा.)
 अर्थसिद्ध-(कः)-पु., पुत्रजीववृक्षः । श्वेतनिर्गुण्डी ।
 कृष्णनिर्गुण्डी (रा. व. ४)
 अर्दनि-पु., अग्निरोगः (अ. टी. मा. नि.)
 अर्धक-पु., जलसर्पः (वै. नि.)
 अर्धचोलक-पु., कुर्पासः । (हारा.)
 अर्धधारक-न., अस्त्र० । तच्च छेदनभेदनार्थम् (सुस्. ८)
 अर्धनारीद्वररस-पु., रसोऽयं सान्निपातिकज्वरे गुञ्ज-
 मात्रं नस्यकर्मणि योज्यः । अपरे जीर्णविषमज्वरे
 नस्यमित्याहुः । तेन तत्क्षणमेव वामाङ्गो ज्वरो नश्यति
 (भेष.)
 अर्धपल-न., कर्षद्वयम् । ४ तो. (प. प्र. १ ख)
 अर्धपादा-स्त्री., मूय्यामलकी ।

अर्धपारावत-पु., वनकुक्कुटः । चित्रकण्ठपारावतः ।

तित्तिरः (अत्रि.)

अर्धपुष्पा-स्त्री., महाबला

अर्धभोजन-न., अर्धाशनम्

अर्धमात्रिक-पु., निरुहणाधिकारे तन्नामकबस्तौ

(च. द.)

अर्धवीरच्छा-स्त्री., कृष्णदूर्वा

अर्धश(स)फर-पु., दण्डपालाख्यमत्स्यविशेषः (हारा.)

अर्धशराव-पु., प्रसृतिद्वये । ३२ तो.

(प. प्र. १ ख. भा.)

अर्धसह-पु., पेचकः (वै. नि.)

म.—घुबड.

अर्धोशनजल-न., अर्धाशेन हीनं पक्वं जलम्

(रा. व. १४)

अर्धालिग-पु., जलसर्पः

अर्धाशन-न., अर्धभोजनम् (श. च.)

अर्धेन्दु-पु., अतिप्रौढस्त्रीयोनौ अङ्गुलीयोजनम्

(मे. दत्रिक)

अर्धेन्दुशलाका-स्त्री., नासाकपालभोष्ठअर्धद्वयगल-

तालुकर्णरोगेषु उपयुज्यते (वै. नि.)

अर्धोदकक्षीर-न., अर्धोदकशृतदुग्धम् ' अर्धोदकं पयः

शिष्टमामालघुतरं स्थितम् ' (हेमाद्रौ क्षारपाणिः)

अर्ध-(क)-पु., बालकः (रा. व. १८) कुशः (मे. कत्रिक)

पक्षजातशिशुः (रा. व. १८)

अर्ध-स्त्री., गुग्गुलुः । अर्धचूर्णं सहयुतम्

(प्रयोगा. भग्न. चि.)

अर्धमार्थ-पु., अर्धवृक्षः (रा. व. १०) सूर्यः

अर्वण-पु., अश्वः (भा. पू.)

अर्वन्-पु., अश्वः (भा. पू.)

अर्वती-स्त्री., वडवा कुम्भदासी (मं.)—मे सत्रिकम्

अर्वुद-पु., न., पुरुषः । दशकोटिपरिमाणं, (मे.—सत्रिक)

मांसकीलकाकाररोगविशेषः (भा. नि. सुनि. ११ ;

मा. म. ४ ; म. मुखरोगचि.)

अर्वुदाकार-पु., बहुवारवृक्षः (वै. नि.)

अर्वुदाद्रिज-पु., मेषशृङ्गी (वै. नि.)

म.—सुरदारशिग.

अर्वुर-न., आहुल्यनामक्षुपः । काश्मीरे तडवड इति

प्रसिद्धः (वै. नि. २ भमसंग्रहणी चि. तालिशादिवर्ण)

म.—तडवड.

आ. को. सं. ४

अर्श-न., अर्शरोगः (श. र.)

अर्शकुठाररस-पु., रसोऽयं अर्शसि हितः

(रस. र. प्रयोगाः)

अर्शःसूदन-पु., शूरणः

अर्शन्-त्रि., अर्शयुक्तः (श. र.)

अर्शोघ्नवलकला-स्त्री., तेजवलो (वै. नि.)

अर्शोघ्नी-तालमूली (रत्ना. मे. सत्रिकं) भल्लातकः

(वै. नि.)

अर्शोज-पु., भगन्दररोगः

अर्शोहररस-पु., रसोऽयं अर्शसि हितः रसवैक्रान्तशुद्धा-

अक्रान्तभस्मसगन्धका । तुल्यांशं मर्दयेच्चावर्द्धादि-

मोक्षैः रसेस्ततः (रस. र.)

अर्शोहित-पु., भल्लातकवृक्षः (त्रि. का.)

अर्ह-न., सुवर्णम् (वै. नि.)

अर्ह-स्त्री., प्रायमाणालता (वै. नि.)

अलकप्रिय-पु., कृष्णभल्लातकः (म. द. व.)

अलककाय-पु., कटुनिम्बः (वै. नि.)

अलगण-पु., नेत्ररोगविशेषः (वै. नि.)

अलगर्ध-पु., अलगर्धः (अम.)

अलङ्कारसुवर्ण-न., शृङ्गीकनकम् (हारा)

अलम्ब्यमुष्क-पु., मुष्कवृक्षः

अलम्बा-स्त्री., तिकाळा (यु. २) द्र० पत्रविषम्

अलम्बुजा-स्त्री., गोरक्षमुण्डी (वै. नि.)

अलम्बुद-न., बालकम् (वै. नि. क्षयचि. शिवगुटी.)

अलम्बुष-पु., वान्तिरोगः (मे. पचतुष्क) भूकदम्बः

(र. मा. रत्न.)

अलम्बुषा-सा-स्त्री., लज्जालुकामेदः (भा. पू. १ म

गु.) महाभ्रावणी (रा. व. ५ वै. नि. वा. व्या.

षडशीति) गुग्गुलुः श्युषणाद्यलौहः च । लौहमलम्

(च. द. १ म. आमवाते अलम्बुषाचूर्णे)

अलम्बुषाचूर्ण-न., चूर्णम् । आमवाते देयम्

(च. द. आमवातचि. भा. रस. र.)

अलम्बोर्ध्वस्तनी-त्रि., यस्याः स्तनौ न लम्बौ नोर्ध्वमुखौ

च सा (सु. शा. १०)

अलम्बोष्ठी-त्रि., यस्याः ओष्ठौ लम्बमानौ न भवति सा

(सु. शा. १०)

अलमोस-पु., मत्स्यभेदः (वै. नि.)

अलसा-स्त्री., हंसपदीकता (मे. सत्रिकं.)

अलसी-स्त्री., अतसी (वै. नि.)

अलसेलुका-स्त्री., रक्तलज्जालुः (वै. नि.)

अलात-न., अङ्गारकः (रत्ना.)
 अलायुक्त-पु., अश्वत्थं मुखरोगः अत्र मुखदौर्गन्ध्यं तालु-
 शोफः प्रासग्रहणे विदेशश्च भवति (ज. द.)
 अलायुक्ता-स्त्री., कटुदुग्धालावुनि (भा.)
 अलायुनी-स्त्री., कटुदुग्धालावुः कटुतुम्बी । मिष्टतुम्बीलता
 (मद. ७)
 अलायुविधि-पु., अल्यवारक्तमोक्षणम् (सुसू. १३)
 अलायुयन्त्र-न., यन्त्रविशेषः । लक्षणम्-स्याद्वादशा-
 ङ्गुलाऽलायुर्नाहे त्वष्टादशाङ्गुला । चतुर्ध्वङ्गुलवृत्तास्य-
 दीक्षान्तक्षेमरक्तहृत् (कश्चित्. अत्रि.)
 अलायुसुहृत्-पु., अम्लवेतसम् (वै. नि.)
 अलास-पु., जिह्वास्फोटम् । जिह्वागतमुखरोगः
 (सु. नि. १६)
 अलि-(इन्)-पु., वृश्चिकः । अमरः (मे)
 अलिक-न., ललाटम् (हे. च.)
 अलिक-पु., न., कपोलः (रा. व. १८) ललाटम् (रत्ना.)
 अलिकमस्त्य-पु., अङ्गारः । भिन्नतिलतैलभृष्टमांसम्
 पिष्टकम्
 अलिकुलप्रिया-स्त्री., काष्ठसेवन्ती (वै. नि.)
 अलिकुलसङ्कुला-स्त्री., कण्टकसेवती । कुञ्जकावृक्षः
 (रा. व. १०. भा. पू. १ भ.)
 अलिगर्द-पु., जलसर्पः (श. र.)
 अलिजिह्वा-(द्विका)-स्त्री., क्षुद्रजिह्विका (श. र.)
 अलिज्वर-न., फलविशेषः
 म.—चिरफोटी.
 अलिता-स्त्री., अलक्तकम् । गुणाः—अलितोष्णा तिक्तका
 स्यात्कफवातत्रणापहा । व्यङ्ग्यारुचिकण्ठरुजं घ्न-
 दोषश्च नाशयेत् । अन्ये गुणाश्च लाक्षावत्प्रोक्ताः पूर्व-
 महर्षिभिः (वै. नि.)
 अलिपक-पु., अमरः । कोकिलः । कुक्कुरः
 (सर्वत्र. मे. कचतुल्लम्)
 अलिपत्रिका-स्त्री., वृश्चिकाली (रा. व. ५)
 अलिप्रिय-न., रक्तोत्पलम् (त्रिका.)
 पु., धाराकदम्बवृक्षः । आम्रवृक्षः (श. र.)
 अलिप्रिया-स्त्री., पाटलावृक्षः (पमू.)
 कदम्बवृक्षः (भा. पू. ११)
 भूजम्बवृक्षः (वै. नि.)
 अलिमक-पु., भेकः । कोकिलः । अमरः । पद्मकेत ।
 मधुकवृक्षः (मे. कचतुल्लम्)
 अलिमोदा-स्त्री., राणिकारा (रा. व. ९)

अलिम्पक-(स्त्रवक)-पु., कोकिलः । मधुमक्षिका ।
 कुक्कुरः । पद्मकेतारम् (वै. नि.)
 अलिवल्लभा-स्त्री., रक्तपाटला भा. पू. १ थ.)
 अलिवाहिनी-स्त्री., कोकणदेशप्रसिद्धे केरिका वृक्षः ।
 केवेर इति भाषा (रा. व. १०)
 अलिसमाकुल-पु., पुष्पवृक्षविशेषः । द्रवणसेवन्तीति
 महाराष्ट्रदौ (वै. नि.)
 अलीकमस्त्य-पु., अङ्गारस्त्रिजितिलतैलभृष्टमांसपिष्टकः
 (भा. पू. २ भ.)
 अलीनक-न., वझम् (हे. च.)
 अलीष्ट-पु., तिलकवृक्षः (वै. नि.)
 अलु-पु., स्त्री., गलन्तीका आलौ । तुलसी (न) मूलम्
 (मे. कद्विकम्)
 अलुक-न., आलुकसाधारणम् । एतच्च राजालुरकराजालु-
 श्वेतकृष्णवर्णकांस्यालुभेदेन बहुविधम् । आलु-
 बोखार इति प्रसिद्धे कावेरिदेशीयफलम्, आमिषम्
 अलोमश-पु., मस्त्यविशेषः (रा. व. १७)
 अलोहित-न., रक्तपद्मम्, हृत्पद्मपद्मम्
 अल्क-पु., वृक्षविशेषः । शरीरावयवः
 अल्पकेशिका-स्त्री., भूतकेशी (रा. मा. प. सु. रत्ना.)
 अल्पकेशी-
 अल्पक्षुपा-स्त्री., हस्त्रलज्जालुका (वै. नि.)
 अल्पगन्ध-न., रक्तकैरवम् । रक्तकमलम् (वै. नि.)
 अल्पगोधूम-पु., तृणगोधूमः (प. सु. मद. व १०)
 अल्पघण्टिका-न., हस्त्रशण्णुपी
 म.—लघु ताग.
 अल्पतनु-त्रि., खर्वः (अम.)
 अल्पनायिकाचूर्ण-न., औषधमिदं ग्रहण्यां हितम्
 (रा. वि.)
 अल्पपत्र-पु., क्षुद्रपत्रतुलसी (रा. मा.)
 न., रक्तपद्मम् (रा. मा.)
 अल्पपत्रक-पु., गिरिजमधूकवृक्षः (रत्ना.)
 अल्पपत्री-स्त्री., मिश्रेया मुपली (वै. नि.)
 अल्पपद्म-न., रक्तपद्मम् । रक्तोत्पलम्
 (वै. नि. द्रव्यगुण.)
 अल्पपर्णिका-स्त्री., सुद्रपर्णी (वै. नि.)
 अल्पपर्णी-
 अल्पपुष्पिका-स्त्री., पीतकरवीरः (वै. नि.)
 अल्पप्रमाणक-पु., लतापनसः (रा. मा.)
 अल्पमस्तक-पु., चित्रकक्षुपः (वै. नि.)

अल्पमक्षिका-स्त्री., मक्षिकाविशेषः (वै. नि.)
 अल्पमारिष-पु., क्षुद्रमारिषः (भा. पू. १ म)
 अल्परसा-स्त्री., हैमवती (रा. व २३)
 अल्पवर्त्तक-पु., तित्तिरः (म. द. व. १२)
 अल्पशोफ-पु., सर्वाक्षिरोगः (वै. नि.)
 अल्पास्थि-न., परुषकफलम् (रा. व. ११ भा. पू. १ म)
 अल्पिका-स्त्री., वनमक्षिका (हे. च. ४) मुद्रपर्णी
 (भा. पू. १ म.)

अल्लुफ-पु., ककूलविशेषः । धान्यकम् (वै. नि.)
 अल्ला-स्त्री., माता । धान्यकम्
 अल्लु-न., अल्लकः (म. द. व. ६.)
 अवकुन्थन-न., आर्तनाथः
 अवकूलन-न., अग्रावृष्णीकरणम् (च. द. अतिसारचि.)
 अङ्गारेण्वकूलयेत्

अवकेशिन्-त्रि., अफलवृक्षः (हे. च.)
 अवक्र-पु., सरलवृक्षः
 अवक्षितसंधि-पु., सन्धिविशेषः । सन्धियुतं सत् नीच-
 मुखेनावस्थानम् । सन्ध्यस्थोरतिक्रान्तता वेदना च
 अवक्षेपणी-स्त्री., (वल्गा हेच) (सु. नि. १५ अ)
 अवगण्ड-पु., गण्डदेशस्वप्नः (त्रिका.)

म.—पुटकुळी.

अवगथ-पु., प्रातःस्नानम्
 अवगाह-पु., स्नानम् । स्नानगृहम्
 अवगाहनस्नानम् । मजनपूर्वकस्नानम्
 अवगाहस्वेद-पु., अवहगाहनेन स्वेदः (वा. सू. १७)
 अवगीर्ण-त्रि., अपानवर्गितम् ।
 अवगुण्ठन-न., योषितः शिरःप्रावरणम् स्त्रीमुखाच्छा-
 दनम् ।

अवगुण्ठित-न., चूर्णितम् (त्रिका.)
 अवग्रह-पु., गजललाटदेशः (हा. रा.)
 अवग्राह-पु., अवहारकः
 अवचूर्ण-न., स्थूलचूर्णम्
 अवचूर्णित-त्रि., चूर्णितम्
 अवञ्चक-त्रि., भक्तिसान् (रोगी) (वै. नि.)
 अवट- (टी)-पु., नाडीवणः, कूपपः (मे.)
 अवटीट-त्रि., नतनासिका (अम.)
 अवड-पु., मन्यापृष्ठभागः (वै. नि.)
 अवताप-पु., अजाविज्वरः (गजवै.)

अवतारण-न., भूतादिग्रहः वस्त्राञ्चलम् (मे. णपञ्चकम्)
 अवतोका- (दा)-स्त्री., सवद्रर्भा गौः, पतितगर्भा गौः
 (हला.)

अवदंश-पु., सुरापानरुचिजनकभक्ष्यद्रव्यम् (हला.)
 शिशुवृक्षः । कृष्णशिशुः (वै. नि.)
 अवदान-न., उशीरम् (अ. टी.)
 अवदान्त-पु., शिशुवृक्षः (वै. नि.)
 अवदाह- (कम्)-न., लामज्जकतृणम् (भा. पू. १ म.)
 वीरणमूलम् (वै. नि.)
 म.—पिवळा वाळा.

अवदाहेष्ट-न., वीरणमूलम् (अ. टी.)
 अवदाहेष्टकापथ-न., उशीरभेदः (अ. टी. म.)
 अवदोह-पु., दुग्धम् (त्रिका.)
 अवध्वंस-पु., अवचूर्णनम् (मे.)
 अवध्वस्त-पु., अवचूर्णितम् (मे. तचतुर्कं)
 अवना (नी)-स्त्री., प्रायमाणा (रा. व. ५)
 अवनाट-त्रि., नतनासिका (अम.)
 अवनि-वि., अशुष्कम् अशुष्कफलादौ (श. र.)
 अवनीसारा-स्त्री., कदली (वै. नि.)
 अवन्ति (न्ती) सोम-न., काञ्जिकम् (प. म.)
 (हारा.) राव १५१ वर्णच्छायाप्रकाशिका स्वक् ।

अवभासिका (नी) स्त्री.,
 सा च व्रीहेरष्टादशभागप्रमाणा (सु. शा. ५ अ.)
 अवभ्रट-त्रि., नतनासिका
 अवमर्ह- (न)-पु., न., पीडनम् (अम.)
 अवमोटन-न., आमोटनम् (मा. नि. वातव्या)
 अवयवस्थान-न., शरीरम् । अवयविन् (पु.) पक्षी
 (वै. नि.)
 अवर-न., गजपञ्चाज्जहादि (अम.)
 अवरदारुक-न., तन्नामकस्थावरविषान्तर्गतपत्रविशेषः
 (सुक. २)

अवरिका-स्त्री., धान्यकम् (रा. व. ६)
 अवरोहक-पु., अश्वगन्धा (मद. व. १)
 अवरोहशाखिन्-पु., वृक्षवृक्षः (रा. व. ११)
 अवरोहिका-स्त्री., अश्वगन्धा (रा. व.)
 अवरोहिन्-पु., वटवृक्षः (रा. व. ११)
 अवलग्न-पु., मध्यप्रदेशः (हलायुधः)
 अवला-स्त्री., नारी (रत्ना) प्रियङ्गुः, गलगण्डे प्रयोज्येयम् ।
 ' मधुलोधावलासजे ' ।

अवलुञ्चन-न., मुण्डनम् । शैथिल्यम् (सुसू. २५)
 अवलेप-पु., गर्बः । लेपनम् । मूषणम् (म. प. चतुर्कं)
 अवलेहन-न., लेहनम् ।
 अवल्क-पु., मेषशृङ्गी (वै. नि.)
 अवल्गुजबीज-न., सोमराजीबीजम्

अवलुजा-स्त्री., कृष्णसोमराजी (भैष. भङ्गा. गुडे)
 अवशकुथिका-स्त्री., जानुदेशः
 अवश्य-पु. स्त्री., तुषारः (भा. म. ४ भ)
 अवश्या-पु. स्त्री., " "
 शिरोरोगः अर्धावभेदकः । प्राग्वातावश्यायमैथुनैः
 जातः (भङ्गा गुडे)
 अवश्याय-पु., शिशिरम् (च. द. पि. ज्व.) सृद्धी-
 कादि ' अवश्यायस्थितं पाक्यम् तुषारः
 (भा. म. ४ भ. नासारोगे)
 अवध्वाण-न., भक्षणम् (हे. च.)
 अवसित-न., सर्वितधान्यम्
 अवसेकीम-पु., वटकिः (वै. नि.)
 अवस्कन्द-पु., अवगाहनस्नानम्
 अवस्कयणी-स्त्री., बहुदिनानन्तरप्रसूता गौः
 अवस्कर-पु., विष्टा, गुह्यदेशः (मे. र. चतुष्क)
 अवहस्त-पु., हस्तपृष्ठम् (हे. च.)
 अवहार-क. पु. ग्राहारण्यजलजन्तुः (मे. र. चतुष्क)
 अवाचीन-विपर्यस्तः (मे न चतुष्क)
 अवाच्यदेश-पु., योनिः (त्रिका)
 अवि-पु., मेषः (भा. पू.) स्त्री. कुलत्थिका (र. म.)
 अविक-न., हीरकम् (रा.)
 अविकमांस-न., मेषमांसम् (वै. नि.)
 अविगन्धनी-स्त्री., अजगन्धा तिलोणीबर्बरीति लोके
 (रा. व. ४)
 अविगन्धिनी-,, ,, ,, ,,
 अविगन्धिनीका-,, ,, ,, ,,
 अविग्र- (म)-पु., पानीयामलकः
 अवितक्र-न., मेषीतक्रम् । गुणाः— अवितक्रमपथ्यं
 स्याद्गुल्मुर्गन्धकारकम् । दीपनं कटुकखोणं लेखनं
 लघु पित्तकृत् । रक्तदोषकरञ्जैश्च कफवातविनाशकम्
 (द्रव्यगुणः)
 अवित्यज-पु., पारदः । शब्दकल्पद्रुमः (रा. व. १३)
 अविदुग्ध-न., आविकक्षीरम् मेषीदुग्धम् (हला)
 अविदु (दू) ष्य-न., आविकक्षीरम्
 अविद्वकर्णा-स्त्री., पादा (अ. टी. सा. कौ.) जाती-
 फलावटी । भृङ्गराजः (अ. टी.)
 अविद्वकर्णिका-स्त्री., पादा (अ. टी.) जातीफलावटी
 अविद्धा-स्त्री., दुष्टशिराव्यधनम् (सु. शा. ८)
 अविपक्ति (त्ति) करचूर्ण-न., अरुपित्ते उपयोज्यम्
 (र. सा. सं. । भैष)

अविपट-पु., ऊर्णामयवस्त्रम् । कम्बलादिः
 अविभुज-पु., व्याघ्रः (वै. नि.)
 म.—ठाङ्गा.
 अविमरीष (स)-न., अविकक्षीरम् (हला)
 अविमुक्तक-पु., माधवीलता (वै. नि.)
 अविमुक्तका-स्त्री., तिम्रुकवृक्षः काकतिन्दुकः (वै. नि.)
 म.—टैभुरणी.
 अविमोच-न., आविकक्षीरम्
 अविला-स्त्री., मेषी (हे. च.)
 अविवृक्ष-पु., मेषशृङ्गी (वै. नि.)
 अविशिर-न., सूर्यावर्तफलम् (वै. नि.)
 अविश्वासा-स्त्री., चिरप्रसूता गौः (श. च)
 अविषा-स्त्री., अतिविषा (रा. व. ६)
 अविसोढ-न., अविकक्षीरम् (हला.)
 अविस्र-त्रि., पूतिगन्धरहितः (च. चि. २ अ.)
 अवी-स्त्री., वनकुलस्थः (र. मा.) ऋतुमती स्त्री
 (हे. च.)
 अवीजधर्मिन्-त्रि., यो बीजधर्मी न भवति (सुशा. १)
 अवीजा-स्त्री., गोस्त्रीसदृशगुणद्राक्षा (भा.)
 अवीदुग्ध- (न.) मेषीदुग्धम् (च. द.)
 अवीमूत्र-न., मेषीमूत्रम् (च. द.)
 अवुक-पु., छागः (श. र.)
 अव्येद्य-पु., गोवत्सः (श. र.)
 अवोद-न., आर्द्रकम् (जटा)
 अव्यक्ता-स्त्री., कृष्णगोकर्णी
 म. काली-गोकर्णी (वै. नि.)
 अव्यङ्ग-त्रि., अविकलाङ्गम् स्त्री., शूकशिखी
 अव्यजन-त्रि., शृङ्गहीनः (हला.)
 अव्यण्ड-पु., स्त्री., भूम्यामलकी, कपिकच्छुः
 (च. चि. ३. अ)
 अव्यथि-पु., अश्वः
 अव्यथ्या-स्त्री., हरीतकी (भा. पू. १ भ.)
 अव्यया-स्त्री., गोरक्षमुण्डी (वै. नि.)
 (च) (सु. नि. १५ अ)
 अव्रणशुक्र-पु., नेत्रस्य कृष्णभागगतरोगविशेषः
 अभिप्यन्दजः ज्वालायुक्तः शङ्खेन्दुकन्दुसदृशवर्णः
 नभःस्थतनुमेघाकृतिश्च सुसाध्यः (सु. उ. ५ अ.
 मानि)

अशकुम्भी-स्त्री., पानीयोपरिवृक्षः (रमा.)
 अश(स)नक-पु., असनपुष्पाकारधान्यविशेषः
 (सु. सू. ४६ अ.)
 अशनपर्णी-पु., स्त्री., विजयसार इति प्रसिद्धवृक्षः
 (माराठी इति च पश्चिमदेशे) गोकर्णलता (अम.)
 अशनपुष्प-पु., अशनपुष्पाकारशालिः (सुसू. ४६)
 अशनमल्लिका-स्त्री., आस्फोता (च. द.)
 अशना(या)-स्त्री., क्षुधा (हला) शुक्लनिष्पावः
 (रा. व. ७)
 अशनि-पु., हरिकम् (वै. नि.)
 अशान्तगन्धाढ्या-स्त्री., आम्रहरिद्रा
 अशितलता-स्त्री., नीलदूर्वा (वै. नि.)
 अशिशिम्बी-स्त्री., स्वनामव्यातशिम्बीविशेषः (रा. व. ७)
 अशिश्विका-स्त्री., अनपत्या (श. र.)
 अशीता-स्त्री., भूमिकृष्माण्डः (वै. नि.)
 अशुक्ल-,,
 अशुक्लजा-स्त्री., बोरोधान्यम् (वै. नि.)
 अशूकज(क)-पु., मुण्डशालिः (रा. व. १६)
 अश्रुत-न., अपक्वम्
 अशोकघृत-न., प्रदराधिकारे प्रयोज्यम् (भैष. प्रयोगः
 असूक्ष्मरचि.)
 अशोका-स्त्री., कटुरोहिणी (भा. पू. १ भ.)
 अशोकारि-पु., कदम्बवृक्षः (श. च.)
 अशोथनेत्रपाक-पु., विनाशोथनेत्रपाकः (मा. नि.)
 अयं कण्डूपदेहाश्रुयुक्तः पकोदुम्बरनिभः संरम्भी च
 भवति
 अश्मकर-न., स्वर्णम् (रत्ना.)
 अश्मकृच्छूहा-स्त्री., धेनुतरवृक्षः (म. वेलतूर.)
 (वै. नि.)
 अश्मगर्भक-पु., तिनिशवृक्षः (मद. व. ५)
 अश्मपुष्प-न., शैलजः (अम.)
 अश्मभाण्ड-न., लौहभाण्डविशेषः (श. च.) खड्गः
 इति भाषा
 अश्मयोनि-(नी)-स्त्री., नीलमणिः (अ. टी.) अश्म-
 न्तकवृक्षः (मद. व. १०)
 अश्मरीघ्न-पु., वरुणवृक्षः (त्रिका.)
 म.—वायवरणा.
 अश्मरीप्रिय-पु., महाशालीधान्यम् (प. मु.)
 अश्मरीभेद-पु., पाषाणभेदवृक्षः (मद. व. १)
 अश्मरीभेदन-पु., पाषाणभेदकः (वै. नि.)

अश्मरीशर्करा-स्त्री., तन्नामकरोगविशेषः, शर्करा सिकता
 मेहो भस्माख्योऽश्मरिवैकृतम् (सु. नि. ३ अ.)
 अश्मरीहर-पु., देवधान्यम्, वरुणवृक्षः (र. मा.)
 म.—वायवरणा.
 अश्मर्याहरणयन्त्र-न., तदाहरणयन्त्र० । ' अश्मर्या-
 हरणं सर्पफणावद्यन्त्रमग्रतः ' (कश्चिद्वि.)
 अश्मसम्भव-न., शिलाजतुः (र. सा.)
 अश्मसुता-स्त्री., पाठा (वै. नि.)
 म.—पहाडमूल.
 अश्म (हन्)-पु., पाषाणभेदः
 अश्मद्वत्-पु., न., कवाटवक्रक्षुपः (रत्ना) शिलाजतुः
 अश्मीर-पु., सूत्रकृच्छः (उणा.)
 अश्यामा-स्त्री., श्वेतत्रिवृता
 अश्र-न., रुधिरम् (अ. टी.)
 अश्रुनाली-स्त्री., भगन्दररोग० (वै. नि.)
 अश्वक-पु., कुलिङ्गपक्षी
 अश्वकन्दक-पु., अश्वगन्धा (रत्ना)
 अश्वकन्दिका-स्त्री., वनस्पतिविशेषः । अश्वगन्धा
 (र. मा)
 अश्वकातरा-स्त्री., हयकातरा
 म.—घोडेकाथर.
 गुणाः-असौ तिका वातघ्नी दीपनी । काथरा-
 न्द्वयपर्यायैः कथरा वै प्रकीर्तिता । (रा)
 अश्वकाथरि-स्त्री., ,,
 अश्वक्षुरा (रिका) री- स्त्री., श्वेतापराजीता कृष्णापरा-
 जिता (वै. नि.)
 अश्वखरज-पु., अश्वतरः (रा)
 अश्वगन्धाघृत-न., बालरोगाधिकारे देयम् । पाद-
 कल्केऽश्वगन्धायाः क्षीरे दशगुणे पचेत् । द्वितीयं
 वातव्याधौ देयम् । (च. द. वातव्याधिनि.) । तृतीयं
 चतुर्थं बृहदभिधाने वातव्याधौ वृष्ये च उक्तम्
 (र. स. र. भैष.)
 अश्वगन्धातैल-न., प्रथमं वातव्याधौ हितम् (च. द.
 प्रयोगा) द्वितीयं रसायनाधिकारे (च. द.)
 अश्वगन्धाद्यचूर्ण-न., स्वरभङ्गनाशनमिदम् (र. स. र.)
 अश्वगोष्ठ-न., वाजिशाला.
 अश्वजीवन-पु., चणकः (वै. नि.)
 अश्वतर-पु., अश्वखरजः । स च अश्वयां गर्दभाजातः
 तन्मांसं बल्यं वृंहणं कफपित्तकरञ्च (म. द. व. १२)
 अश्वत्थक-न., मल्लिका पुष्पदलम् (वै. नि.)

अश्वत्थफलका-लाः (स्त्री.) हपुषा
 (हिं. हौ हवर; म. लघुशेरणी) (भा. पू. १ म)
 अश्वत्थमित्-(भेदः) पु., नन्दीवृक्षः (हिं. वालिया-
 पीपर) (भा. पू. १ म. वटादिवर्गः)
 अश्वत्थिका-(स्त्री.) (स्त्री.) क्षुद्रपयोश्वत्थवृक्षः
 (रा. व. ११) श्रीवल्लीवृक्षः (रा. व. ८)
 अश्वदंष्ट्रक-पु., गोक्षुरकः (वै. नि.) हिंस्रजन्तुविशेषः
 अश्वदंष्ट्रका-स्त्री., गोक्षुरकः (भा. पू. म.)
 अश्वपर्णिका-(णीं) स्त्री., भूतकेशीलता
 अश्वपाल-पु., अश्वरक्षकः
 अश्वपुच्छका-पु., खड्गलता
 अश्वपुच्छा-स्त्री., पृश्निपर्णी (रा. व.)
 अश्वपुटभावना-स्त्री., द्वात्रिंशत्पलपरिमितद्रव्यस्य
 भावना (वै. नि.)
 अश्वपुत्री-स्त्री., शल्लिकीवृक्षः (रत्ना) द्रवन्ती (वै. नि.)
 अश्वबल-स्त्री., मेथिका नारीशकम्, गुणाः-शकमाश-
 बलं रुक्षं बद्धविण्मूत्रमास्तम् (सु.)
 अश्वबाल-पु., कातातृणम् (स्त्री. का.)
 अश्वमाराख्य-पु., श्वेतकरवीरवृक्षः (रा. व. १०)
 अश्वमाल-पु., सर्पविशेषः (वै. नि.)
 अश्वयान-न., अश्वेन भ्रमणम् । 'घोटकारोहणं वात-
 पित्ताग्निभ्रमकृन्मतम् । मेदोवर्णकफघ्नञ्च हितं
 तद्वलिनां धरम् (दिनचर्या)
 अश्वरक्षक-पु., अश्वपालः
 अश्वरिपु-पु., करवीरवृक्षः । महिषः (भा.)
 अश्वरोहका-(हा)-स्त्री., अश्वगन्धा
 अश्वल-न., क्षुद्रतृणविशेषः । 'अश्वलज्जतृणं बल्यं रुच्यं
 पशुहितावहम् (वै. नि.)
 अश्वलोमन्-पु., सर्पविशेषः (त्रि. का.)
 अश्ववराह-पु., वाराहीकन्दः (वै. नि.)
 अश्ववह-(वाह)-पु., अश्ववाहकः (जटा.)
 अश्ववारण-पु., गवयः (हे. च.)
 अश्ववैद्य-पु., अश्वशास्त्रप्रणेता शालिहोत्रादिः
 अश्ववैद्यक-न., अश्वचिकित्साशास्त्रम् । तच्च बहुविधं
 शालिहोत्रनकुलजयदत्तादिप्रणीतम्
 अश्वशाला-स्त्री., मन्दुरा (हला.)
 अश्वहा-स्त्री., श्वेतकरवीरवृक्षः (म. द. व. १)
 अश्वक्ष-पु., देवसर्पः । अम । वृक्षभेदे (रा.)
 अश्वतक्र-न., घोटकीतक्रम् । तस्य गुणाः-अश्वतक्रं तु
 तुवरं किञ्चिदातक्रं मतम् । अग्निदीप्तिकरं रुक्षं
 नेत्र्यं मूर्च्छाकफापहम् (वै. नि.)

अश्वानादिखुरा (री)-स्त्री., श्वेतापराजिता (रा. व. ३)
 अश्वान्तक-पु., श्वेतकरवीरः (रा. व. १०)
 अश्वारि-पु., करवीरवृक्षः (भेष. कुष्ठचि.) मरिच्याद्य-
 तैलम् । महिषः (जटा.)
 अश्वसना-स्त्री., कद्धिः । घोटका (वै. नि.)
 अश्वहा-स्त्री., अश्वगन्धा (वै. नि.) वातव्याधिं शता-
 वरीतैलं, नारायणतैलं
 अश्विज-पु., अश्विनीकुमारौ
 अश्विनी-स्त्री., जटामांसी (वै. नि.)
 अश्विन्-पु., अश्विनीकुमारद्वये (रत्ना.)
 अश्विभेषज-न., लघुभेषजद्वयी (वै. नि.)
 अश्वीघृत-न., घोटकीक्षीरोत्थनवनीतजघृतम् । गुणाः-
 तच्च कटु मधुरं कषायम् ईषदीपनं गुरु मूर्च्छाहरं
 वाताल्पत्वकरञ्च (रा. व. ६)
 अश्वीदधि-न., घोटकीदुग्धजातदधिगुणाः-मधुरकषाय-
 रुक्षं कफरोगमूर्च्छाहरं इषद्वातलं दीपनं नेत्रदोषघ्नं
 च (रा. व. १६)
 म.—घोडीचे दही.
 कं.—कुदिरैयसोसर.
 अश्वीनवनीत-न., घोटकीजातनवनीतम् । गुणाः-
 कषायं कफवातघ्नं चक्षुष्यं कटु उष्णं ईषद्वातलञ्च
 (रा. व. १६)
 अश्वीय-न., अश्वसमूहः (वि.) अश्वहितम्
 (मे. यत्रिक.)
 अश्वीक्षीर-न., घोटकीदुग्धम् गुणाः-उष्णं रुक्षं बल्यं
 वातकफघ्नं-एकशकक्षीरमात्रं लवणाम्लं लघु स्वादु
 च (मद व. ८)
 अश्वेता-स्त्री., कृष्णापराजिता । कृष्णातिविषा (वै. नि.)
 गम्भारीवृक्षः (रा.)
 अष्टकद्वरतैल-न., तैलमिदं वातरक्ते ऊरुस्तम्भे च हितम्
 (च. द. उ. स्त. वि.) अस्नेहदधि अघृततक्रं
 आह्वम् (रत्न. २)
 अष्टकर्म-न., अष्टादशसकर्मणां मध्ये रुवेदनादि दीपन-
 पर्यन्ते सुतस्याष्टविधसंस्करणम्
 अष्टका-स्त्री., वृक्षभेदः
 अष्टमाद्य-पु., कर्णनाभिः
 अष्टगुणमण्ड-पु., भृष्टसुद्रतण्डुलान् चतुर्दश गुणे तोये
 पक्त्वा, तत्र हिङ्गुसैन्धवधान्यशुण्ठीमरिचपिप्पली-
 चूर्णानि आसिक्थः गृहीतः मण्डः ।

गुणाः-क्षुधावर्धनः बलकरः, बस्तिशोधनश्च
(वै. नि.) अत्र तण्डुलस्याष्टभागः मुद्गस्य च
चत्वारः ग्राहाः

अष्टधातु-पु., स्वर्णरौप्यताम्रसीसपित्तलङ्गकान्तलौह-
मुण्डतीक्ष्णलौहेषु (र. सा. स. टी.)

अष्टफल-न., शरावमानम् (भा.)

अष्टपलघृत-न., ग्रहणीरोगे उपयोज्यम् (च. द.)

अष्टपात्-(द)-पु., काश्मीरदेशीयशरभः (भद्र. १२)
ऊर्णनाभिः (हे. च. ४ का.)

अष्टपादप-पु., वृक्षभेदः (वै. नि.)

अष्टपादिका-स्त्री., शारदमल्लिका (रत्ना) आस्फोता
(प. मु. व. ११)

अष्टभाव-पु., स्रग्भ-स्वेद-रोमाञ्ज-स्वरभङ्गवैस्वर्य-कम्प-
वैवर्ण्याश्रुपातेषु (वै. नि.)

अष्टमङ्गल-पु., पुच्छोरःसुरकेशास्थैः शुक्रः वाजी
(हे. च.) यस्य पादाः सिताः सर्वे पुच्छं वक्षो
मुखं तथा । मूर्द्धजाश्च सिता यस्य तं विद्यात्
अष्टमङ्गलम् (ज. द. ३ अ) ब्राह्मणतावान्निस्वर्ण-
घृतसूर्याश्वनृपचारचर्याः (वै. नि.)

अष्टमङ्गलघृत-न., बालरोगशमनसर्पिः तच्चाष्टौषधि-
पक्वं बालानां हितम् । वचाकुष्ठब्राह्मीसर्पप शारिवा-
सैन्धवपिप्पलीकल्केनाष्टमं घृतं घृतपाकविधिना
पाच्यम् ।

अष्टमधुजाति-स्त्री., माहिकभ्रामरक्षौद्रपौत्तिकलात्र-
काध्यौहलदलेषु मधुप्रकारेषु इयं प्रसिद्धा (वै. नि.)

अष्टमी-स्त्री., क्षीरकाकोली (वै. नि.)

अष्टमूत्र-न., गोच्छागमेवमहिषाश्वहस्त्युष्ट्रगर्दभीमूत्राणि
(वै. नि.)

अष्टमूल-न., त्वञ्जासक्षिराक्षायस्थिसन्धिकिट्टामर्ममूलेषु
(सु. नि. १)

अष्टमौक्तिकस्थान-न., शङ्खहस्तिसर्पमत्स्यमेघवंश-
शूकरशुक्तिषु (वै. नि.)

अष्टलौहक-न., लौहसमूहः (रा. व. २२)

अष्टवर्गप्रतिनिधि-पु., मेदादीनामभावे तत्तुल्यगुणद्रव्यं
ग्राह्यम्, तच्च मेदामहामेदाभावे शरावरी, जीवकर्ष-
भक्स्थाने भूमिकृष्णाम्बुमूलं, काकोलीक्षीर-
काकोल्यभावे अश्वगन्धामूलं, ऋद्विवृद्धिस्थाने
वाराहीकन्दं तत्तुल्यगुणं क्षिपेत् (भा. म. १ अ)

अष्टविधान-न., चर्च्यचौष्यलेह्यपेयस्वाद्यभोज्यभक्ष्य-
निष्पेयरूपं भोजनद्रव्यम्

अष्टाङ्ग-न., आयुर्वेदस्य स्थानाष्टकानि, तद्यथा-शल्यं,
शालाक्यं, कायचिकित्सा, भूतविद्या, कौमारभृत्यम्,
अगदतन्त्रं, रसायनं, वाजीकरणञ्चेति । कायबाल-
ग्रहोर्ध्वाङ्गशल्यदंष्ट्राजरावृषान् । अष्टावङ्गानि तस्याहुः
(वा. सू. १ अ.) द्रव्याभिधानगदनिश्चयशल्य-
कायभूतनिग्रहविषनिग्रहरसायनबालचिकित्सा च
(वैद्यकम्)

अष्टाङ्गघृत-न., वाजीकरणाभिदं घृतम्

अष्टाङ्गधूप-पु., ज्वरघ्नोऽयं धूपः (च. द.)

अष्टाङ्गयोग-पु., योगविशेषः । तद्यथाकट्फलं पौष्करं
शङ्खी व्योषं यासश्च (कारवी) । इति (संप्रहः)

अष्टाङ्गरस-पु., अशौऽधिकारे देयम् (र. सा. सं.)

अष्टाङ्गवैद्यक-न., शालाक्यकायभूतगदबालविषवाजी-
रसायनम् अष्टाङ्गवैद्यकम्

अष्टाङ्गावलेह-(हिका)-पु., स्निग्धातज्वरहिका-
श्वासादौ हितः (भेष. ज्वर वि.)

अष्टादशधान्य-न., कलायगोधूमाढकीयवयावनालशालि-
चणकमसूरातसीमुद्गतिलकुलत्थर्यामाकमाषराज-
माषवर्तुलहरिककुत्तेरणीः (वै. नि.)

अष्टादशमूल-न., शिल्वाग्निमंथ शोणाकगम्भारीपाठा-
पुनर्नवावाद्यालकमाषपर्णी जीवकैरण्डर्षभकजीवस्ती
शतावरीशरेष्ठुदभंकासशालिधान्यमूलानि (वै. नि.)

अष्टादशशतिकमहाप्रसारणीतैल-न., इदं वात-
व्याधौ देयम् (च. द. वा. व्या. वि.)

अष्टादशाङ्ग-पु., स्निग्धातज्वरे कषायविशेषः स चतु-
र्विधः, दशमूल्यादिः, भूनिम्बादिः, द्राक्षादिः,
मुस्तकादिश्च (च. द. भेष.)

अष्टादशाङ्गलौह-न., पाण्डुधिकारे लौहम्
(भा. म. २ म.)

अष्टावक्ररस-पु., रसायनाधिकारे रसः (भेष.)

अष्टि-(ष्टी) स्त्री. अष्टयाम्

अष्टौषधी-स्त्री., ब्रह्मसुवर्चलाऽऽदित्यपर्णानारीकाष्टगोधा-
सर्पासोमपञ्चाजनील्य इत्यष्टौ ओषधयः
(च. चि. १ अ.)

अष्टि-(ष्टी) चतु पु., शूकररोगविशेषः (सुनि. १४)
जानुष्टी (रा. व. १८)

असंक्लिप्त-त्रि., नसम्यगार्द्रम् (भा. पू. १ अ) पिण्डी
कृतमसाङ्कलम्

असन-छागकर्णवत्पत्रशालवृक्षविशेषः पीतशाल इति प्रसिद्धः
(प. मु.) विजयसार इति प्रसिद्धः (भा. पू. १ म
वटादि च) असन इति प्रसिद्धः (र. भा. रत्ना)

असनपर्णिका-(पर्णी) स्त्री, अपराजिता
 असरु-पु, भूकदम्बः (श. च.)
 असल-न., लौहम् अलम् (वै. नि.)
 असात्म्य-त्रि., प्रकृत्यसुखावहम् (न.) सात्म्यवैपरीत्यम्
 असारदधि-न., गृहीतनवनीतदधि । गुणाः- असारं
 दधि संग्राहि शीतलं वातलं लघु । विष्टम्भि दीपनं
 रुच्यं ग्रहणीरोगनाशनम् (भा. पु दधिच)
 असारा-स्त्री., कदलीवृक्षः (वै. नि.)
 असिक-न., विषुकौष्ठमध्यभागः (हे. च.)
 असिक्तिका-(क्ती) स्त्री., अवृद्धान्तःपुरःप्रेषी
 (मे. नत्रिकम्) दासी (जटा.)
 अस्तिगण्ड-पु., क्षुद्रोपधानम् (चटा.)
 असितक-न., काष्ठागुरुः (भा. भ. २ भ. भा. वा.)
 असितकाविचूर्ण-न., आमवाते धूर्णम् । असितकं
 मागधिका गुडुची श्यामा धराही गजकर्णशुण्डौ ।
 समा धृताः कृत्स्नमिदं तु चूर्णं पिबेत्तदुष्णौदकमण्ड-
 यूषैः (भा. नि. म. २ भ.)
 असितजफल-पु., नारिकेलवृक्षः (वै. नि.)
 अतसितफल-पु., मधुनारिकेलम् ।
 असितवेन-न., श्यामलता (वा. र.) अमृतादिकषायः ।
 रसायनकरी, गुणाश्चान्ये जयन्तीवत् (वै. नि.)
 असिताबलमोटा-स्त्री., कृष्णजयन्ती ।
 असिवल्ली-स्त्री., नीलदूर्वा (वै. नि.)
 असितसार-(क)-पु., तिन्दुकवृक्षः (वै. नि.)
 असिताञ्जन-स्त्री., कृष्णकार्पासी (रा. व.) द०
 कालाञ्जी
 असिताभ्रशेखर-पु., नीलीवृक्षः
 असितालता-स्त्री., नीलदूर्वा श्यामलता (वै. नि.)
 असिदंष्ट्र-(क)-पु., मकरः (त्रिका)
 असिधेनु-(का)-स्त्री., क्षुरिका (हला. हे. च.)
 असिन्दत-पु., मकरः कुम्भीरः (वै. नि.)
 असिपत्रतृण-न., गुण्डतृणम् (रा. व. ८) गुणाः-शीतं
 मधुरं कफवातनुत् । रक्तदोषातिसाराणां नाशकं
 दाहनुत्परम्, द्विप्रकारं दीर्घलघुभेदात्, दीर्घं गुणा-
 धिकम् (वै. नि.)
 असिपुच्छा-(क)-पु., जलचरविशेषः (ह. रा.)
 असिमैद-पु., खदिरश्लुपः, विट्खदिरः (श. र.)
 असुख-न., दुःखम् (हे. च.)
 असुधारण-न., जीवनम्, जीवनधारणम् (अम.)

असुभृत्-पु., प्राणिमात्रम्
 असुरग्रह-पु., भूतग्रहविशेषः (मा. नि.)
 असुरसा-स्त्री., बर्बटी (र. मा.)
 असुरा-स्त्री., रजनी । हरिद्रा (मे. रत्रिकम्)
 असुराह्न(ह्ना)-न., स्त्री., कांस्यम् (हे. च.)
 असुराह्नपतङ्ग-पु., तैलपायितपतङ्गः
 असुराह्नविद्-पु., कांस्यमलः (वै. नि. २ भ. ज्व. असुराह्नजने)
 असुरी-स्त्री., राजिका (अ. टी. म.)
 असुस्थ-वि., रोगयुक्तः
 असृक्कर-पु., शरीरस्थरसधातुः (हे. च.)
 असृक्प-(पा)-पु., स्त्री., जलौका (अ. टी. भ.)
 असृक्मद-पु., कोष्ठम् (वै. नि.)
 असृगुत्थ-पु., स्त्री., कसरम्.
 असृग्दरशैलेन्द्ररस-(सर्वाङ्गसुन्दर)-पु., रक्तप्रदरोक्त-
 रसे हितः (प्रयोगा अ. दर. चि.)
 असृण-न., स्वर्णैरिकम् वै. नि.)
 हिं.—सोनगेह.
 असृत-स्त्री., असिद्धम् अपक्वम् (रत्ना.)
 असृपाटी-स्त्री., रक्तधारा (अ. टी. सा.)
 अस्त-पु., न., मृत्युः (हे. च.)
 अस्तमती-स्त्री., शालपर्णी (श. र.)
 अस्त्रघात-पु., अस्त्रप्रयोगः (वै. नि.)
 अस्त्रचिकित्सक-पु., अस्त्रवैद्यः (सु.)
 अस्थिकृत्-पु., मेदोधातुः (हे. च.)
 अस्थिगतज्वर-पु., तदाश्रितज्वरः । ' भेदोऽस्मां कृज्जं
 श्वास्तो विरेकश्छर्दिरेव च । विक्षेपणञ्च गात्राणां
 विद्यादस्थिगते ज्वरे ' (वै. नि.) दान्तिग्नौषधं,
 वस्तिकर्म, अभ्यङ्गोद्वर्षणे चेति तत्र प्रतीकारः ।
 अस्थिजननी-स्त्री., वसा, मेदोधातुः (वै. नि.)
 अस्थितुण्ड-पु., पक्षिविशेषः (श. मा.)
 अस्थिपञ्जर-पु., कङ्कालम् (रा. व. १८)
 अस्थिफल-पु., पनसवृक्षः
 अस्थिमक्ष-पु., कुक्कुरः । शृगालः (हा. रा.)
 अस्थिमक्षा-स्त्री., ओषधिविशेषः । घायमारी इति
 महाराष्ट्रादौ (वै. नि.)
 अस्थिशृङ्खला-(लिका)-स्त्री., अस्थिसंहारा । गुणाः-
 वृज्या, श्लेष्मला, मधुरा, पित्तरक्तानिलघ्नी च
 (म. द. ७)
 अस्थिसन्धानकर-पु., लंशुनः (वै. नि.)

अस्थिसन्धानजननी-स्त्री., अस्थिसंहारः (वै. नि.)
 अस्थिसन्धिक-पु., अस्थिसंहारा (भेष.)
 अस्थिसमुद्भव-पु., मज्जा (वै. नि.)
 अस्थिसंहति-स्त्री., अस्थिसंहारा (मंदव. ७)
 अस्थिसंहारः (कः)-पु., स्वनामख्यातवृक्षः । गुणाः-
 द्वातीलः वृष्यः वातघ्नः अस्थिसन्धानकृच्छ्र
 (मद. व. १) अस्थियोजनः वातश्लेष्महरः उष्णः
 सरः कृमिघ्नः अशौघः नेत्ररोगघ्नः रूक्षः स्वादुः वृष्यः
 लघुः पित्तलक्ष (भा. पू. १ भ.)
 हिं.—हरसङ्करी, हरजोबी, हरसङ्कारि.
 अस्थिसंहारिका- (री)-स्त्री., अस्थिसंहारः
 (भा. पू. १ भ.)
 अस्थिसंहत-पु., अस्थिसंहारः (च. द.) (भेष. भग्न. नि.)
 अस्थिसारास्थिता-स्त्री., मज्जा
 अस्थिरस्नेह-पु., मज्जा (रा. व. १८)
 अस्थिरस्नेहसंज्ञ-पु., मज्जा (रा. व. १८)
 अस्पृशा-स्त्री., आकाशवल्ली (रा. व. ३)
 अस्फोट-पु., काञ्चनवृक्षः (वै. नि.)
 अस्मन्त-न., चुल्ली (अ. टी. भ.)
 म.—चूल.
 अस्मित-वि., विकसितम् (वै. नि.)
 अस्त्र-पु., तेजबलः (वै. नि.)
 अस्त्रज-न., मांसम् (रा. व. १७)
 अस्त्रजित्-पु., वनस्पतिविशेषः (र. मा.)
 अस्त्रप-पु., जलौका, मत्कुणः (रा. व. १३)
 अस्त्रपत्र- (कः)-पु., भण्डावृक्षः (रा. व. ४)
 अस्त्रपा-स्त्री., जलौका (मे.)
 अस्त्रफला- (ली)-स्त्री., शलकीवृक्षः (रा. व. ११)
 अस्त्रमातृका-स्त्री., रसधातुः (रा. व. १८)
 अस्त्ररेणु-पु., लिन्दुरम् (मे.)
 अस्त्रविन्दुच्छदा-स्त्री., लवणाकन्दम् (रा. व. ५)
 अस्त्रवैद्य-पु., अस्त्रचिकित्सकः ।
 अस्त्रशिम्बी-स्त्री., रक्तशिम्बी (वै. नि.)
 अस्त्रश्रुति-स्त्री., रक्तसावः (वै. नि.)
 अस्त्रार्जक-पु., रक्ततुलसीवृक्षः । श्वेततुलसी (वै. नि.)
 म.—पांढरी तुलस.
 अस्त्राक्ष-पु., न., कुङ्कुमम् (मद. व. ३)
 अस्तु-न., नेत्रवारिः अस्तुनिरोधात् पीनसाश्रुत्पत्तिः पीन-
 सादीनामुत्पत्तिः (वा. सू. ४ अ.)
 अस्तुक-पु., अक्षीरवृक्षः (रत्ना.)
 अस्तुवाहिनी-स्त्री., अश्वहृदमनीद्वयम् (सु. शा. ८)
 आ. सं. पू. ५

अहङ्कार-पु., क्षेत्रज्ञपुरुषस्य चेतने इन्द्रियादिनिखिल-
 शरीरव्यापी योऽहंभावस्तद्विशिष्टप्रवृत्तिरेव । वैका-
 रिकतैजसभूतभेदेन स च त्रिविधः (सु. शा. १)
 अहत-न., नवाम्बरम्, नूतनवस्त्रम् (हला.)
 अहरदृक्-पु., गृध्रः (वै. नि.)
 अहर्धण-पु., मांसम् (हारा.)
 अहर्बान्धव-पु., अर्कवृक्षः (हे. च.)
 अहर्मणि-पु., अर्कवृक्षः (हे. च.)
 अहर्मुख-न., प्रातःकालः ।
 अहस्कर-पु., अर्कवृक्षः (हे. च.)
 अहस्पति-पु., अर्कवृक्षः । सूर्यः (अम.)
 अहिंस्त्रा-स्त्री., कण्टकपालीवृक्षः (रत्ना.) आमवातप्रलेपे
 उपयुक्तः; गुणः-विषशोधहरत्वम् (रा.)
 अहिक- (फा)-पु., स्त्री., शास्मलीवृक्षः (श. च.)
 म.—सावरी.
 अहिकाण्ड-पु., वायुः (हे. च.)
 अहिकुटी-पु., भारद्वाजपक्षी (वै. नि.)
 अहिगन्धफला-स्त्री., शलकीवृक्षः (रा. व. ११)
 अहिगन्धा-स्त्री., सर्पगन्धा (वै. नि.)
 म.—सापगन्ध.
 अहिच्छन्ना-स्त्री., शताह्वाक्षुषः (रा. व. ४) शर्करा
 (रा. व. १४)
 अहिजाहक-पु., कृकलासः (वै. नि.)
 अहिजिह्विका-स्त्री., महाशतावरी (वै. नि.)
 अहितद्रव्य-न., स्वभावत एवाहितद्रव्यम् । यथा-
 शिम्बीधान्येषु ग्रीष्मे माषकलायः फलेषु इदुकाः,
 शाकेषु सर्पपशाकम्, मांसेषु गोमांसम्, वसासु
 महिषीवसाम्, दुग्धेषु मेघीदुग्धम्, तैलेषु कुसुम्भ-
 तैलम्, इक्षुविकारेषु फाणितञ्च (भा. पू. १ भ.)
 अहितपदार्थ-पु., वृद्धरमणी, पृथिमांसम्, प्रभातनिद्रा,
 मैथुनम् ।
 अहिताहार-पु., अहितकरद्रव्यभक्षणम्, तस्य गुणः-
 पीडाजनकत्वम् (वा. सू. ७)
 अहिस्थ-पु.; वनमेधिका (मद. व. २)
 अहिपुत्रक-पु., तरालुः (हारा)
 अहिपुष्प-न., नागकेशपुष्पम् (च. द.) कुम्भीकातैलम्
 (सु. वि. १७)

अहिफल-(ला)-पु., दीर्घकर्कटिका ।

म.—टरकाकडी.

अहिफेनबीज-न., खसखंसबीजविशेषः

अहिफेनवटिका-स्त्री., योगोऽयं रक्तातिसारे उपयुज्यते
(र. सा. सं)

अहिफेनासव-पु., आसबोऽयमतीसारविसूच्योर्हितः
(भेष.)

अहिभयदा-स्त्री., भूम्यामलकी (रा. व. ५)

अहिभुज्-पु., मयूरः (रा. व. १८) तार्क्ष्यः क्षुद्र-
सापसंद इति प्रसिद्धः वृक्षः । नाकुलीनामकमहा-
कन्दशाकम् (रा. व. ७) गन्धनाकुली
(रा. व. ७)

अहिमर्दनी-स्त्री., गन्धनाकुली । अहिलताविशेषः ।
सापसंद इति पाश्चात्ये (रा. व. ७. १५४
पृ. १५५)

अहिरणि-पु., द्विमुखसर्पः (हा. रा.)

अहिरिपु-पु., मयूरः (रत्ना.)

अहिलोकिका-स्त्री., भूम्यामलकी (वैनि.)

अहिल्या-स्त्री., वनमेधिका (वैनि.)

अहिल्ली-स्त्री., नागवल्ली (भेष. ध्व. भ. वि.)

अहिविषापहा-स्त्री., अहिलता, म० सापसंद (वैनि.)

अहिस्कन्ध-पु., गुल्फः

अहीन्द्र-पु., शारिवा (च. द यश्म. वि.)
(लवङ्गादिचूर्णे)

आ

आकरज-न., रत्नम् (वैनि.)

आकर्णन-न., श्रवणम्

आकर्ष-पु., इन्द्रियम् (मे.)

आकर्षक-पु., शिलाभेदः (श. मा.)

आकली-स्त्री., चटका (वै. नि.)

आकल्प-पु., रोगः (हे. च.)

आकल्पक-पु., तमः मोहः । ग्रन्थिः उत्कलिका
(मे. कचलुष्कम्)

आकल्ल-क., पु., अकर्करा (वै. नि.) (२. भ. अरो.
वि. आकल्लादिचूर्णे.)

आकष-पु., निकषप्रस्तरः (श. र.)

आकारकरभ-(भा.) पु., स्त्री., अकराम्भकः
(भा. भ. १ भ. ज्वरघ्नी वटिका (शार्ङ्ग.)

आकाशपटल-न., अभ्रघातुः (वै. नि.)

आकाशमूली-स्त्री., जलौषधम्

आकुला-स्त्री.; तसापकगोधूमादिः (रा. व. १६)

आकूलकृत्-स्त्री., अकर्करा (भा. भ. १ भ. जिह्वक
ज्वरवि.)

आहृतिच्छत्रा-त्री. स्त्री. जलौषधम् कोषातकीलता
(र. मा.)

आक्रीड-पु., ग्रामान्तोद्यानम् (अ. म.)

आक्रोश-(नम)-पु., न., अभिषङ्गः शापः (हे. च. अम.)

आक्लेदीभाव-पु., आद्रकारित्वगुणहेतुः
(चद. विदग्धाजीर्ण वि.)

आक्षारणा-स्त्री., मैथुनं प्रत्याक्रोशः (अम)

आक्षिकशीघ्र-पु., विभीतकगुडकृतं धातकीपुष्पकृततीक्ष्ण-
मद्यम्; गुणाः—आक्षिकः पाण्डुरोगघ्नः बल्यः
संग्राहको लघुः । कषायमधुरः शीघ्रः पित्तघ्नोऽस्क्-
प्रसादनः (सु. सू. ४५. १८६)

आक्षिकी-सुरा-स्त्री., विभीतकवक्रशालितण्डुलकृतसुरा ।
सा च पाण्डुशोफार्शःपित्तालकफकुष्ठघ्नी किञ्चिद्वातकरी
रक्षा दीपनी रेचनी लघुश्च । (मद. व. ८) तिमिश-
कृतसुरेति केचित् ।

आक्षिव-पु., शोभाजनवृक्षः (अ. टी. रा.)

आखुक-पु., मूषिकः । (रत्ना) वन्यमूषिकः (मद. व.
१२) शूकरः (हे. च.) देवताडवृक्षः । (र. मा.)

आखुकर्णपर्णिका-स्त्री., क्षुद्रमूषिककर्णी (म. -लघु
उंदीरकानी) (वै. नि.)

आखुकर्णी-स्त्री., जलजमूषिककर्णी (रा. व. ३)
द्रवन्तीक्षुपः (रा. व. ५) दन्तीभेदः (भा. पू.
१ भ. वै. नि. रा. सी. यो. कृमि. वि. कृमिघ्न-
पूषिकायां श्रीकण्ठ)

आखुगन्धी-स्त्री., कर्पूरहरिद्रा (वै. नि.)

आखुजित्-स्त्री., भूम्यामलकी

आखुपाषाण (कः)-(पु.) लौहचुम्बकः (रा. व.
१३. १९) गुणाः—स्निग्धः पारदस्य नियामकः ।
लौहभेदकरश्चैव वीर्यकृत् कान्तिवर्धनः । त्रिदोष-
सर्वव्याधीनां नाशकः परिकीर्तितः । अशुद्धः स
तु विज्ञेयः सप्तभालुविनाशकृत् । दाहं चित्तभयञ्चैव
लालास्रावं तथा मृतिम् । अनेकवेदनाश्चैव बहु-
व्याधिं नृषां तथा । करोत्यतो मूर्खहस्ते न दातव्यः
कदाचन । तत्समीपे नैव वाच्यः प्राणघातकरो
ह्यसौ (वै. नि.)

आखुफला-स्त्री., ह्रस्वदन्ती (वैनि.)

आखुभुज्-पु., रक्तापामार्गः । बिडालः (मद. १२)

आखुमांस-न., मूषकमांसम्
 आखुविष-न., दारुमोचम् (प. सु.)
 आखुविषजित्-पु., सप्तपर्णवृक्षः ।
 आखुश्रुति-स्त्री., क्षुद्रमूषिककर्णा
 आखेट-(क)-पु., मृगया; व्याधः (अमाशर)
 आखोट-(ड)-अक्षोटवृक्षः (रा. व. ११)
 आगन्तुकज्वर-पु., अभिघाताद्युत्पन्नः ज्वरः
 (भा. म. १. भ. ज्व. वि.)

आगन्तुव्रण-पु., सद्योव्रणः
 आगारधूमाद्यतैल-न., इदम् उपदंशे हितम् ।
 (च. द. उ. द. वि.)

आगारलोमिका-स्त्री., गृहलोमिका
 आग्नेयवायु-पु., अग्निकोणस्थसमीरणः ।
 आग्रमास-पु., चित्रकवृक्षः
 आग्रहायणिक-पु., अग्रहायणमासः (अम.)
 आघाट-पु., अपामार्गः (रा. व. ४)
 आघातज्वर-पु., अभिघातजन्यज्वरः ।
 आघार-पु., घृतम् (हला.)
 आघ्रात-त्रि., शिश्रितः (मे.) तृप्तः (हे. च.)
 आङ्ग-त्रि., कोमलङ्गः (त्रिका.)
 आङ्गार-न., अङ्गारसमूहः (अ. टी. रा.)
 आङ्गिक-पु., अश्वत्थवृक्षः (रा. व. ११)
 आचमनक-पु., निष्टीवनपात्रम्
 आचान्तः-वि., कृताचमनम्

आचाम-पु., आचमनम् (श. र.) भक्तमण्डः (रत्ना)
 आचारी-स्त्री., हिलमोचिका हुरहुर इति लोके । गुणाः-
 असौ शोथकुष्ठकफपित्तघ्नी (भा. पु. १ अ)

आचु-पु., आच्छुकवृक्षः (भेष. कन्दर्पसारवैले)
 आच्छक-पु., रज्जनद्रुमम् (र. मा.)
 आच्छानफल-स्त्री., रक्तकार्पासः
 आच्छादनी-स्त्री., कार्पासी

आच्छुक-पु., स्वनामख्यातवृक्षः हिं.-आल (र. मा.)
 आच्छोदन-न., मृगया (अ. म.)

आजनवनीत-न., छागदुग्धजातनवनीतम् गुणाः-मधुरं
 कषायं त्रिदोषघ्नं चक्षुष्यं दीपनं बल्यं च
 (रा. व. १५) नवोरथं नवनीतं क्षयकासघ्नं बल्यं
 नेत्ररोगघ्नं कफघ्नं दीपनं च (अत्रि. ८ अ)

आजमूत्र-न., छागमूत्रम् (मद व ८)
 आजरस-पु., छागमांसकायः (च. द. यक्ष्म वि.)
 आजवल्ल-पु., वनतुलसी
 हिं.-श्वेतवर्बरी.

म.-रानतुलसभेद.

प्रा. आजवला, आजवल्लः कटुश्चोष्णः शीतो दाहकरः
 प्रियः । रुक्षो रुच्यो दीपकः स्याल्लघुः पाके च
 पित्तलः तिक्तश्च मधुरश्चैव सुखप्रसवकारकः ।
 व्रणयो वातहरश्चैव कफनेत्ररुजापहः । मूत्रकृच्छ्रासुचि-
 विषकामलाकुम्भकामलाः । आनाहवातशूलाग्निमाद्य-
 त्वग्विषरुक्किमीन् । रक्तदोषश्वासकासददुहृत्पाश्व-
 र्गज्वरान् । कण्डूकुष्ठवर्मीश्चैव नाशयेदिति
 कीर्तितः । सुगन्धाजवल्लः प्रोक्तः कटुश्चोष्णश्च
 तृप्तिकृत् । सुगन्धः पित्तकृच्छिद्राजनको वान्तिवात-
 सुत् । ग्रहवाधापाश्वर्यशूलकासश्वासकफाज्जयेत् ।
 शोथज्जाङ्गस्य दौर्गन्ध्यं नाशयेदिति कीर्तितः
 (वै. नि.)

आजक्षीर-न., छागदुग्धम् आजं गव्यगुणं ग्राहि दीपनं
 लघु क्षयाशोऽस्तीसारप्रदरास्त्रभ्रमज्वरघ्नम् । एतच्च
 दुग्धं सर्वरोगघ्नम् (मद. व ८) छागं कषायं मधुरं
 च शीतं ग्राहि लघु पित्तक्षयापहारि । कासज्वराणां
 रुधिरातिसारे हितं पयश्छागलजं त्रिदोषजित्
 (अत्रि. ८ अ । वा. टी. हेमाद्रि)

आजनेय-पु., कुलीनाशः (शालिहोत्रः)
 आज्जिनेय-पु., जन्तुविशेषः (श. मा.)
 आटि-(टी)-पु., स्त्री., शरारिपक्षी (मद. १२)

म.-वगली पक्षीण

आटीकर-पु., वृषः (वै. नि.)
 आडम्बर-पु., नेत्रच्छदम्
 आडि-पु., शरारिपक्षी; गुणाः-गुरुः क्षिग्धः वातश्लेष्म-
 कोपनः बलकरः शुक्रमेधाग्निवर्धकश्च (रा.)
 आडिका (डी) (डीकी)-स्त्री., शरारिपक्षी (मद. १२)
 आडी वातविकारकासहृन्नी बल्या वृष्या
 दीपनी (अत्रि २२ अ)

आढकिक-(कीन)-त्रि., आढकमितवपनयोग्यक्षेत्रम्
 (अम.)

आढकिका-स्त्री., आढकी

आढकीयूष-पु., न., तुवरीयूषः । गुणः-बल्यम्
 (रा. व. १६) भवेदाढक्या मधुरञ्च यूषं विशेषणं
 वातनिवारणञ्च । श्लेष्मापहं पित्तहरं चराणाम् ।
 (अत्रि. १३ अ)

आतञ्जन-न., तर्पणम् (अम.) उपद्रवः निक्षेपः (पु)
 प्रतीवापः ।

आतन-न., दर्शनम्.

आतप-पु., रौद्रः । एतस्सेवनं स्वेदमूर्च्छारकतृष्णा-
दाहश्रमकरं पित्तवैवर्ण्यकरञ्च (मद् व. १३)
असौ कटुः रुक्षः नित्ररोगकोपनश्च (रा. २१.३८;
पृ. ४१६)

आतपतण्डुल-पु., असिद्धतण्डुलः

आतपर्णिका (र्णी)-स्त्री., क्षीरिका

आतपशुष्क-वि., रौद्रशुष्कः

आतर्पण-न., वृत्तिः (मे.)

आतपाभाव-पु., छाया

आतापि-(पी)-पु., चिलपक्षी (हला.)

(म. शशमारी)

आति-पु., शरापिपक्षी (हला.)

आतृष्य-पु., आता इति प्रसिद्धफलवृक्षः

हिं.-सरीफा.

म.-सिताफलीचे झाड

न., तत्फलम् । फलगुणाः-तृप्तिजनकं रक्तवर्धकं
स्वादु शीतलं हृद्यं बल्यं मांसकरं दाहरक्तपित्त-
वातघ्नञ्च (रा)

आत्मगंधक-पु., गन्धबोलः

म.-रक्त्यावोल (वै. नि.)

आत्मगन्धिहरिद्रा-स्त्री., कर्पूरहरिद्रा

म. कापूरहलदी (वै. नि.)

आत्मग्राहिन्-वि., कुक्षिम्भरः स्त्रोदरपूरकः

आत्मघोष-(पा) (पु. स्त्री.) काकः (हारा) कुक्कुटः
(श. च.)

आत्मन्-पु., शरीरम् (भेलत्रिकम्) जीवः । वायुः । अग्निः
(हे. च.) मनस् (मे)

आत्मनीन-स्त्री., पथ्यम् आत्महितम् (रा. व. २०;
पृ. ३१०) पु. प्राणाधारः । पुत्रः

आत्ममूली-स्त्री., दुरालभा (श. मा.)

(म. धमासा)

आत्मम्भरि-वि., आद्यूनम् (अम.)

आत्मवत्-वि., यत्नवान्, दृष्टिमान् ।

आत्मविज्ञान-न., योगाभ्याससमाधिना परमात्मस्वरूप-
विज्ञानम् (वा. सू. १ अ; रा. व. ४)

आत्माशिन्-पु., मत्स्यविशेषः (त्रिका)

आत्यूक-पु., धङ्गम्

आत्यूह-पु., दात्यूहः

आत्रेय-पु., शरीरस्थरसधातुः (हे. च.)

आत्रेयिका-(यी)-स्त्री., ऋतुमती स्त्री

(हला मे. यत्रिकम्)

आदिकारण-न., निदानम् (अम.)

आदित्यतेजस्-स्त्री., आदित्यभक्ता; ब्राह्मीशाकम् ।

आदित्यपत्र-(क)(त्रा)-पु., स्त्री., आदित्यभक्ताभेदः ।

गुणाः-कटुः उष्णवीर्यः कफघ्नः वातरोगघ्नः दीपनः

जाठरगुल्मघ्नः, अरोचकघ्नश्च (रा. व. ४) अर्कवृक्षः ।

आदित्यपुष्पा-स्त्री., धातकीपुष्पवृक्षः

आदित्यपुष्पिका-(ष्पी)-स्त्री., अर्कवृक्षः (र. मा.)

आदिवलप्रवृत्त-वि., शुक्रशोणितान्वयजः । ये रोगाः

शुक्रशोणितान्वयाः कुक्षार्शःप्रभृतयः तेषां पुनर्हि-

विधा मातृजाः पितृजाश्चति (सुसू. २४.५) एते

आध्यात्मिका इति कथ्यन्ते ।

आदिमा-स्त्री., भूमिः

आदिवृक्ष-पु., अश्मन्तकवृक्षः (म. आपटा) (वै. नि.)

आदीनव-पु., द्रोणः । (हारा.) कुंशः (अम.)

आद्यधातु-पु., शरीरस्थरसधातुः । (वै. नि.)

आद्यपुष्प-न., त्रिभागकुङ्कुमापेत-हीवेरचन्दने ।
(रा. व. २२)

आद्यमापक-पु., पञ्चगुत्तापरिमितमाषः (अ. म.)

८० गुञ्जाः (वै. नि.)

आद्यमाषा-स्त्री., मापपर्णीलता

आद्या-स्त्री., भूमिः

आद्यून-वि., औदरिकः (अम)

आधानिक-न., गर्भधातुसंस्कारः (त्रिका.)

आधिभोग-पु., अश्वगन्धाधुपभोगः ।

आधिमन्यु-पु., ज्वराग्निः (हारा.)

आधिशमी-स्त्री., शमीभेदः (वै. नि.)

आधोरण-पु., इस्तिपकः (हला.)

आध्मान-पु.न., वातव्याधिविशेषः-आनाहः उदरस्फीतः ।

स्वरूपं यथा साटोपमस्युग्ररुजमाध्मातमुदरं

भृशम् । आध्मानमिति जानीयात् घोरं वातमिरो-

धजम् । आध्माने लङ्घनं पूर्वं दीपनं पाचनं ततः ।

फलवर्तिक्रियां कुर्यात् बस्तिकर्म च शोधनम्

(सु. नि. १.८८)

आध्मानी-स्त्री., नलिका नाम वणिग्द्रव्यम् (रा. व. १२)

आध्या-(न)-स्त्री., न., स्मृतिः चिन्ता (अम. शर.)

आनन्दपट-न., नवोढावस्त्रम् (हारा.)

आनन्दप्रभव-न., रेतः । वीर्यम् (हे. च.)

आनन्दभैरव-पु., शीताङ्गसन्निपाते रसः (र. सा. सं.)

आनन्दमयकोष-पु., कारणशरीरम् । सुषुप्तिः

आनन्दा-स्त्री., विजया

हिं.-भाङ्ग.

वार्षिकीपुष्पवृक्षः ।
 हिं—वेला.
 (भा. पू. १ भ मुव.) आरामशीतला
 (रा. व. १०-५२; पृ. ३७२) मुद्रपणी (वै. नि.)
 आनन्दी—स्त्री., आरामशीतला (रा. व. १०)
 आनन्दोदयरस—पु., पाण्डुरोगरसः
 (भैष. पाण्डुरोगवि.)
 आनय—पु., उपनयनम् ।
 आनत्त—पु., जलम् (मे. तत्रिकम्)
 आनाखु—पु., इक्षुतुली (प. मु.)
 आनुलोमन—वि., अनुलोमनकरः (च. द. अर्यावि.)
 आनूपजल—न., अनूपदेशस्थजलम् । गुणाः— स्वादु
 स्निग्धं गुरु पित्तहरं पामाकण्डूवातकफज्वरकरञ्च
 (रा. व. १४-३३२; पृ. २५९)
 आनूपजाङ्गलसाधारणमांस—न., रुहहरिमृगकोट-
 सारङ्गणां मांसानि । तच्च लघु स्वादु बल्यं वृष्यं
 रुच्यञ्च (रा. व. १७-३; पृ. ३९९)
 अनूपपक्षिमांस—न., सारसहंसचक्रवाकादिमांसम्
 गुणाः— शीतलं स्निग्धं वातकफघ्नं गुरु च
 (रा. व. १७-४; पृ. ३९९)
 आन्त्रिक—वि., अन्त्रसम्बन्धिनि
 आन्दोलन—न., कम्पः
 आन्ध्रदेशपूग—न., तद्देशीयपूगफलम् । गुणाः—पाके मधुरं
 किञ्चिदम्लं तुवरं घातकफघ्नं सुखजाड्यकरञ्च
 (वै. नि.)
 आप—न., जलसमूहः (पु.,) अष्टवस्वन्यतमम् (स्त्री.,)
 बालकः (अम.)
 आपक—वि., ईषत्पक्काः कलायादयः (अम) रोदिका इति
 केचित् ।
 आपगाजल—(वारि)—(सलिलम्)—न., नदीजलम्
 गुणाः—' नादेयं दीपनं रुक्षं वातलं लघु लेखनम् '
 (मद्र. ८)
 आपण—पु., हट्टः । पण्यविक्रयस्थानं (अम)
 आपत्तिक—पु., श्येनः
 आपन—न., मरिचम् (श. च.)
 आपनिक—पु., हृन्द्नीलमणिः
 आपन्नसत्त्वा—स्त्री., गर्भवती
 आपस्तम्भिनी—स्त्री., लिङ्गिनीलता (रा. व. ३)
 आपाक—पु., पौषान इति कुम्भकारस्य आर्द्रशुष्कमृत्पात्र-
 दाहस्थानम् (जटा.)
 आपालि—पु., केशकीटः (अम.)

आपीन—न., ऊधः (हला) सुवर्णमुखी (अम.) (पु.,)
 कूपः ।
 आपुप—(पूप)—पु., पिष्टकः (रत्ना.) आनूपजन्तु-
 मात्रः (रा.)
 आपूप्य—पु., शकुम् । चूर्णम् (त्रिका.)
 आपूर्यमाण—पु., शुक्लपक्षः
 आपूप—न., रङ्गम् (रा. व. १३)
 आसा—स्त्री., जटा (हारा.)
 आफु (फू) क—न., अहिफेनः (भा. पु. १४)
 आचिद्रिका—स्त्री., तित्तिडी (श. र.)
 आभागुगुलु—पु., भग्नाधिकारे, भग्नसन्धाने च हितः ।
 आभावव्यूलः । ' आभाफलत्रिकन्धोषैः सर्वै-
 रेभिः समीकृतैः । तुल्यो गुग्गुलुरायोज्यो भग्नस-
 न्धिप्रसाधकः (च. द. भग्न. वि.)
 आभील—न., क्षरीरपीडा (वै. नि.)
 आमक—पु., कृष्माण्डः (अम.)
 आमगन्धि—वि., विस्मगन्धयुक्तः (अम.)
 आमगन्धिहरिद्रा—स्त्री., आमहरिद्रा (हिं—आमहृदी
 (वै. नि.)
 आमचणक—पु., अपकचणकः (कच्चे हरभरे)
 गुणाः—शीतलः रुच्यः सन्तर्पणः तृष्णादाहहरः
 गौल्यः अमरीशोषघ्नः कषायः ईषत्कटुवीर्यश्च
 (रा. व. १६.१५८, पृ. २२८)
 आमण्ड—(क)—पु., एरण्डवृक्षः (प. मु.) शुक्लैरण्डः
 (रा. व. ८, भा. पू. भ)
 आमण्डवास—पु., आसवः (वै. नि.)
 आमतिन्तिडि—(टी)—स्त्री., अपकतिन्तिडी
 आमनस्य—न., वैमनस्यम् दुःखम् पीडा (अम.)
 आमपत्रिका—स्त्री., चिल्लीशाकम् (चिचिला) (वै. नि.)
 आमपीनस—न., कफः । कफाक्रमणम्
 आमय—पु., न., कृष्णागुरुः (र. मा.) कुष्ठम् (रा. व.
 ११ सि. यो. अप. वि.) ' शिरीषलङ्गुनामयैः '
 (भा. म. १४. ज्वर. वि.) शाल्मलपण्यादिमूलाम-
 यमधुमुता । रोगः । उष्ट्रः । (रा. व. २०)
 आमरक्त—न., रक्तमाशयरोगः (मा. नि.) द्र० अति-
 सारः
 आमरस—पु., अपकरसः । (सि. यो. अती. वि. श्रीकण्ठः)
 आमलकशुण्ठ—पु., काष्ठामलकः । ' मुद्रामलक शुण्ठ्याः '
 (च. द. ज्वरपञ्चमुष्टिः)
 आमलकायस—न., रसायनविशेषः । इदं ब्रह्मरसायन-
 मपि कथ्यते (च. चि. १ पा. उ. ३-६)

आमलक्यादि-पु., तदादिवर्गः । आमलकी हरितकी पिप्पली विभीतकश्चेति । 'आमलक्यादिरित्येष गणः सर्वज्वरापहः । चक्षुष्यो दीपनो वृष्यः कफारोचक-नाशनः' (सुसू. ३८; ६०-६१)

आमलक्यादिचूर्ण-न., सर्वज्वरे हितम् भेदि दीपनं च । 'आमलं चित्रकं पथ्या पिप्पली सैन्धवं तथा । चूर्णितोऽयं गणो ज्ञेयः सर्वज्वरहरः परः ।'

(भा. म. १ भ अरचि.)

आमलच्छद्-पु., तालिशपत्रम् (वै. नि.)

आमलाद्यलौह-न., रक्तपित्ते रसविशेषः, अत्र लौहं सर्व-चूर्णसमम् । 'आमला पिप्पलीचूर्णं तुल्यया सितया सह । रक्तपित्तहरं लौहं योगराजमिदं स्मृतम् ।'

(र. सा. सं.)

आमली-स्त्री., भूम्यामलकी

आमवातगजसिंहमोदक-पु., प्रयोज्योऽयम् आमवाते । (र. सा. सं.)

आमवातारिगुडिका-(वटिका)-स्त्री., आमवाते रस-योगः । (रस. र.)

आमवातेश्वररस-पु., आमवाते रसः (र. सा. सं.)

आमानुबन्ध-पु., आमसातत्यम् सर्वदा आमसञ्चयः (च. द. ग्रहणी. चि. शुंक्रादि.)

आमान-न., अपकाञ्चम् ।

आमान-न., बालाञ्चः । गुणाः—'कषायमम्लरसं रुच्यं वातपित्तवर्धकञ्च' (भा. पू. १ भ)

आमावस्था-स्त्री., अपकावस्था

आमिषकर-न., शोणितम्

आमिषगन्धिनी-स्त्री., पूतना ।

आमिषप्रिय-पु., कट्टः (रा. व. १८)

आमिषभुज्-वाशिन्-वि., मांसभक्षकः मत्स्यमांस-भक्षकः

आमिषस्नेह-पु., वसा

आमिषी-स्त्री., जटामांसी

आमि (मी) क्षा-स्त्री., क्षीरसा तक्रचूर्चिका सान्ता-निका तप्ते पक्वे च पथसि दधियोगेन जाता दुग्ध-विकृतिः शृते क्षीरे दधि क्षिप्तमामिक्षा कथ्यते बुधैः' (हल.)

आमिक्षीय-न., दधि

आमुप-पु., कण्टकयुक्तवंशविशेषः ।

आमोदक-पु., यमानिका (वै. नि.)

आमोदा-स्त्री., शतावरी शुल्फा

आमोदिन्-वि., मुखवासनम् । कर्पूरादिवटिकाकृतमुख-गन्धम् (अ. टी)

आम्योली-स्त्री., रक्तकुरुण्टकभेदः । कोङ्कणदेशे स्वनाम्ना ख्यातः ।

आम्भसिक-पु., मत्स्यः । वि., जलसम्बन्धीयः

आम्र-पु., स्वनामख्यातवृक्षः । आंवा फल, आम्रः पञ्च-विधः साधारणाम्र-कोनाम्र-राजाम्र-महाराजाम्र-रसालाम्राश्च । एषां विशेषाः स्वपर्याये मृग्याः । बालाम्रादिगुणाः—कषायाम्लरसं सुगन्धि कण्टरोग-घ्नम् अग्निकरञ्च । ग्राहि मेहरक्तकफपित्तघ्नं च (म. द. व. ६) पित्तप्रकोपवातरक्तकरं लवणादिना रुचिकरञ्चेति । बद्धास्थिपित्तानिलकफकरं बालवदेव । पक्वं तत् त्रिदोषशमनं स्वादु पुष्टिकरं गुरु धातुवृद्धिकरं सन्तर्पणं कान्तिकारि तृष्णाश्रमघ्नञ्च (रा. व. १८; वा. सू. १५) न्यग्रोधादिः । तरुपकाम्रं गुरुवातहरं मधुरारलं पित्तप्रकोपनञ्च । कृत्रिमपक्वं पित्तघ्नम् । पर्युषिताम्रं रुच्यं बल्यं वीर्यकरं लघु शीतलं वात-पित्तहरं सारकञ्च । गालिताम्ररसः बल्यः गुरुः वातहरः सारकः अहृद्यः अतितर्पणः बृंहणः कफ-वर्धनश्च । आम्रखण्डम्—गुरु अतिरोचनं दुर्जरं च । दुग्धाम्रं वृष्यं वर्ण्यं स्वादु गुरुशीतलं रुच्यं बृंहणं बल्यञ्च । आम्रातिरोगे मन्दाग्निर्वा विषमज्वरं रक्ताभयं बद्धगुदोदरं नेत्राभयं च करोति । शुण्ठ्य-म्भसोऽनुपानं स्यादात्राणामतिभक्षणे । जीरकं वा प्रयोक्तव्यं सह सौवर्चलेन च (भा. पू. १ अ.) आपकमाम्रं फलमेव शस्तं संग्राहि पित्तासृजि कोप-नञ्च । तथा विषकं मधुरञ्च चाम्लं भेद्यं सपित्ताभय-नाशनञ्च (अत्रि. १७ अ)

आम्रगन्धा-स्त्री., कर्पूरहरिद्रा (भा. पू. १ भ)

आम्रत्वचा-स्त्री., आम्रवल्कलम्; गुणः—कषायः (रा. व. ११)

आम्रनिशा-स्त्री., आम्रहरिद्रा (वै. नि.)

आम्रपल्लव-पु., आम्रफिसलयम् (चसू. ४.२) प्रयो-ज्योऽसौ छर्द्यम् । गुणः—रुच्यः कफपित्तघ्नश्च (भा. पू. १ भ)

आम्रपुष्प-न., आम्रमुकुलम् । गुणाः—रुच्यं दीपनञ्च (रा. व. ११) अतिसारकफपित्तघ्नमेदुघ्नं रक्तदुष्टिहरं शीतं वातलञ्च (भा. पू. १ भ)

आम्रपेशिका (शी)-स्त्री., शुष्काम्रखण्डः (आंबोशी) गुणाः—अम्ल-मधुरा कषायरसा भेदिका वात-कफघ्नी च (भा. पू. १ भ)

आम्रफल-न., आम्रः ।

आम्रफलपानक-न., आम्रफलपानकविशेषः 'आम-
मात्रजले स्विन्नं मर्दितं दृढपाणिना । सिता-
शीताम्बुसंयुक्तं कर्पूरमरिचान्वितं, प्रपानकमिदं श्रेष्ठं
भीमसेनेन निर्मितं । सद्योरुचिकरं बल्यं शीघ्रमि-
न्द्रियतर्पणम् ।' (भा. पू. १ भ.)

आम्रमय-वि., आम्रकृतः ।

आम्रमूल-न., आम्रशिकागुणाः—सुगन्धि रुच्यं संग्राहि
शीतलञ्च (रा. व. ११-१५)

आम्ररसाकृति-पु., रसालाभेदः ।

किञ्चित्कुक्षुमसंयुक्ता विमस्तुदधिगालिता । सशर्करं
भवेत्पीता पक्वाभ्ररससन्निभा । पीता शिखरिणी या
सा लघ्वी वर्णवती हि सा । सुरुच्या मधुरा बल्या
वातपित्तहरा परेति ।

आम्रलेह-पु., आम्रकृतलेहः । 'तरुणाग्रं भर्जयित्वा
मर्दयेत् गुडशर्करे । सैन्धवं मरिचं हिङ्गुं भर्जितं
तत्र निक्षिपेत्; रुचिकृत् चाम्रलेहोऽयं मधुरस्तृप्ति-
कारकः । हृद्यः स्निग्धो गुरुश्चोक्तः पाकविद्यावि-
शारदैः (वै. नि.)

आम्रवन्द-पु., आम्रवन्दा (वै. नि.)

आम्रव (वा)ट-पु., आम्रातकः (मद. व. ६)

आम्रवीज-न., आम्रास्थिः; गुणाः—कषायं छद्यतीसारघ्नम्
ईषदम्लं मधुरं हृद्यं दाहघ्नञ्च (भा.)

आम्रहरिद्रा-स्त्री., आम्रनिशा गुणाः.....तिक्ता
चाम्ला रुचिप्रदा ।

लघ्वग्निदीपनी चोष्णा तुबरा च सरा मता ।
कफज्वोम्रवणं कासं श्वासं हिक्कां ज्वरं तथा । मुख-
रोगं रक्तदोषं नाशयेत् ।

आम्रावर्त-पु., आम्रातकः । विधिः—'पक्वाभ्ररसः पटे
विस्तारितः रौद्रशुष्कः आम्रावर्त उच्यते ।
गुणाः—तृष्णाच्छर्दिवातपित्तघ्नः सारकः रुच्यः
लघुश्च (भा. पू. १ भ.)

आम्ल-पु. तन्तिडी । अम्लवेतसम्
(मद. व. ६ । वै. नि. २ भ वाक्या. प्रत्यष्टीलानि.)
त्रि., अम्लरसः । अम्लस्तु पाचनो रुच्यः लघुः
पित्तकफप्रदः । लेखनोष्णः क्लेदनश्च बाह्ये शीतल-
ताकरः । क्षिग्धोष्णः सारकश्च भ्रूसङ्कोचनकारकः ।
द्विजरोम्णां हर्षदश्च वातनाशकरो मतः ।
अस्यातिसेवनेनैव तिमिरं दाहदृष्ट्रमाः । ज्वर-
कण्डूपाण्डुरोगविसर्पस्फोटकुष्ठहृत् (वै. नि.)

आम्लका-स्त्री., नागरदेशप्रसिद्धपलाशीलता (वै. नि.)

आम्लटक-पु., चुक्रुषुपः (र. मा.)

आम्लपञ्चक-न., अम्लरसयुक्तफलपञ्चकम् यथा—कोल-
दाडिमवृक्षाम्लचुक्रिकाम्लवेतसैः पञ्चाम्लफलम् ।
जम्बीरनारिकेलाम्लवेतसतन्तिडीबीजपूरकमिति वा
फलाम्लपञ्चकम् (रा. व. २२)

आम्लपत्रक-पु., चुक्रुम् (वै. नि.)

आम्लपत्री-स्त्री., पलाशीलता ।

आम्लपित्त-न., स्वनामख्यातरोगविशेषः

आम्लफल-न., कपित्थफलम् (वै. नि.)

आम्ललोटिका-स्त्री., क्षुद्रचिञ्चा (वै. नि.)

आम्ललोणिका-स्त्री., अम्ललोणिका

आम्लवक्त्रत्व-न., पित्तजन्यरोगविशेषः

आम्लवर्ग-पु., अम्लवर्गः

आम्लवल्ली-स्त्री., आंशदवेल् इति महाराष्ट्रे प्रसिद्धता ।

गुणाः—आम्लवल्ली दीपनी स्यात् तीक्ष्णाम्ल-
रुचिदा मता । कफशूलगुल्मवातप्लीहनाशकरी
मता (वै. नि.)

आम्लवास्तुक-पु., चुक्रिका (वै. नि.)

आम्लवेतस-पु., अम्लवेतसम्

आम्ला-स्त्री., तन्तिडिकालिङ्गिनीलता (श. र.)

श्रीवल्ली (रा. व. ८)

आम्लातक-पु., आम्रातकः (रत्ना.)

आम्लातकी-स्त्री., पलाशीलता (रा. व. ४)

आम्लानीका-पु., पीतशण्डी क्षुपः ।

आम्ली-(म्ली का) (स्त्री.,) आम्लिका अम्लोद्गारः
(श. मा.)

आयतच्छदा-स्त्री., कदलीवृक्षः (म. द. ५)

आयतन-न., अधिष्ठान आश्रयं, हेतुः (भा.)

आयतपत्रा-त्रि., स्त्री., कदलीवृक्षः (त्रि. का.)

आयसमल-न., मण्डुरलौहम् (च. द. पाण्डु चि.)
लोहमलः ।

आयस्त-वि., तेजितम् । क्षिप्तम् (मे. तत्रिकम्)

आयामकाञ्जिक-न., ग्रहण्यां हिता (च. द. ग्रहणीचि.)
(भेष.)

आयास-पु., श्रान्तः (हे. च.)

आयुस-न., जीवितकालः (जटा) औषधम्, घृतम्
(रा. व. १५) वसा (रा. व. १८)

आयुःशेष-पु., मृत्युः

आयुधदीर्घपृष्ठ-पु., सर्पः (हा. रा.)

आयुधधर्मिणी-स्त्री., जयन्तीक्षुपः (श. च.)

आयुर्द्रव्य-न., औषधम् । (र. मा.)

आयुर्योग-पु., औषधम् (रा. व. २०)

आयुर्वेद-पु., ऋग्वेदस्योपवेदविशेषः । अथर्ववेदोपाङ्गे शल्यादिस्थानाष्टकसम्पन्ने धन्वन्तर्यादिप्रणीतचिकित्सा-शास्त्रे । 'आयुर्हिताहितं व्याधेः निदानं शमनं तथा । विद्यते यत्र विद्वद्भिः स आयुर्वेद उच्यते' (वैद्यशास्त्रे । (च. सू. १) (सु. सू. १)

आयुर्वेदमय-वि., आयुर्वेदाभिज्ञः ।

आयुर्वेदिन्-पु., वैद्यः (रा. व. २०)

आयुष्कर-वि., परमायुर्जनकः ।

आयुष्मन्-पु., तृतीययोगे । जीवकमहाशुषः (रा. व. ५ वि., दीर्घजीवी

आयुष्य-वि., पथ्यम् आयुर्हितकरः । (रा. व. २०)

आरक्त-न., रक्तचन्दनम् । वि. सम्यग् रक्तवर्णः

आरक्तपुष्पी-स्त्री., बन्धुजीवकवृक्षः

आरक्ष-गजकुम्भाधोभागः । (हला. । हे. च.) गजकुम्भ-सन्धिभागः (त्रिका.)

आरग्वधपञ्चक-न., वातकफज्वरे कषायविशेषः । आरग्वधस्तिकररोहिणी च हरीतकीपिप्पलीमूल-मुक्ताः (हा. अवि. २ स्थानं. २ अ)

आरग्वधादि-अयं द्रव्यवर्गविशेषः (वा. सू. १५ अ) (सु. सू. ३८.६-५)

आरग्वधाद्यतैल-न., योनिव्यापदधिकारे तैलम् (च. द. योनिव्या. चि) कुष्ठरोगे च तैलम् । आरग्वधत्वक् वटश्वक् कुष्ठं हरितालं मनःशिला हरिद्रा दारुहरिद्रा च एषां मिलितपादिककत्वेन तैलग्रस्थं विपचेत् (च. द. कुष्ठ. चि)

आरट्टज-पु., तद्देशीयाश्ववि० (जटा.)

आरणाल-(क)-न., काजिकम् (भा. पू. सन्धानव)

आरणि-पु., कुलहण्डके आवर्तः (हारा.)

आरण्यगोमय-पु., वन्यगोमयम् (च. वि. १)

आरण्यपशु-पु., वनजपशुः । स सप्तधा-ऋक्ष-महिष-वानर-सरीसृप-रुह-पृषत-मृगाः

आरण्यमश्विका-स्त्री., दंशकम् (रत्ना.)

आरण्यमुद्रा-स्त्री., मुद्रपणी (रा. व. ३)

आरण्यनिम्बिका-स्त्री., तुण्डिका (रा. व. १३)

आरण्योपलभस्स-न., वनकरीषभस्स (वै. नि. २ भ. ज्वरभस्मेश्वररसे)

आरति-स्त्री., स्वस्थचित्तत्वम्

आरम्भ-पु., उद्यमम् शूलर्योर्भेदात् आरम्भोऽपि आलम्भ-समानार्थकत्वात् वधे रुढो भवितुमर्हति । वधः । दर्पः (मे.)

आरस्य-न., विस्वादः ।

आराग्र-न., अर्धचन्द्राद्यसमुच्चम् । ' आराग्रन्तु मुखं तेषां पुष्पपत्रादिभेदतः ' (हला)

आराधन-न., पचनम् (मे. नचतुष्कम्)

आरामघोलि-(लिका)-स्त्री., पत्रशाकविशेषः । पश्चि-मदेशे प्रसिद्धः । गुणाः-आरामघोलिका चाम्लरूक्षा रुच्यानिलापहा । पित्तश्लेष्मकरी चान्या सूक्ष्मा जीर्णज्वरापहा (रा. व. ७)

आरामवल्लिका-स्त्री., मल्लिकाविशेषः । (रा. व. २३)

आरामुख-न., व्यधनार्थशस्त्रविशेषः । (सु. सू. ८)

आरालिक-पु., पाचकः (अम.)

आरि-(री)-पु., कण्टकवृक्षः । खदिरसारः । गुणाः-कटुः तिक्तोष्णः कफवातघ्नः व्रणकण्ठरोगघ्नः रुच्यः दीपनश्च (रा. व. ८)

आरु-पु., वृक्षविशेषः, कर्कटः (मे. रत्निकं) कूष्माण्ड-लता अलातुः

आरुक्-न., हिमालयदेशजाते. स्वनामकौषधिविशेषः । पत्रपुष्पादिभेदेन तस्य चातुर्जात्यं, सर्वाण्येव गुणैः तुल्यानि । गुणाः-आरुक् वातमेहाशः कफघ्नश्च (मद व. ६) मधुरं हिमम् अर्शः प्रमेहगुल्म-रक्तदोषघ्नश्च (रा. व. ११) पु., कावेलदेशे आलुबुखार इति ख्यातं खाद्यद्रव्यम् आरुको ग्राहितुवरो हृद्यः शीतो गुरुः स्मृतः । मलावष्टम्भको ग्राही भेदी चोष्णः कफापहः । पित्तहृत्पाचक-श्राम्लो मधुरश्च सुखप्रियः । मुखस्वच्छकरश्चैव मेहगुल्माशेनुत्पन्नः । रक्तवातरुजां हन्ता स पको मधुरो गुरुः । कफपित्तकरश्चोष्णो रुच्यो धातु-विवर्धकः (वै. नि.)

आरोग्य-न., रोगनिर्मुक्तः । ' आरोग्यं वह्निवर्धनम् ' (रा. व. २०) बलाधिष्ठानमारोग्यम् (चर.)

आरोग्यपञ्चक-न., पथ्यारभधतित्तात्रिदामलकाः (भा. म. १ भ ज्व. चि.)

आरोग्यशाला-स्त्री., चिकित्सालयम्

आरोग्याम्बु-न., पादशोषोष्णजलम्, पादशोषन्तु यत्तोयम् आरोग्याम्बु तदुच्यते

आरोह-पु., अवरोहः । वरखियाः श्रोण्याम् । (रा. व. १८) परिमाणविशेषः (हे. च.) गजाद्यवरोहः (मे. हत्रिकम्)

आरग्वध-पु., आरग्वधवृक्षः

आदर्शशर्करा-स्त्री., आदर्शमधुकृतशर्करा इयं गुणैरादृश्य-मधुतुल्या (रा. व. १४)

आध्या-स्त्री., मधुमक्षिकाविशेषः । सा च पीततुण्डा
भ्रमरसदृशी (रा. व. १४)

आतवी-स्त्री., घोडकी (रा. व. १८)

आति-स्त्री., पीडा, वेदना (रा. व. १८)

आर्द्र-(क) न., मूलविशेषः । (हि-अदरक,)
गुणाः--कफवातघ्ने स्वरकरं विबन्धानाहशूलघ्ने
कट्वाण रुच्यं हृद्यं वृष्यं च (सु.सू. ४५ अ) (पु.,)
जलमार्जरीः

आर्द्र-स्त्री., सजलं वस्तु । तच्च सरसनीरसभेदेन द्विधा ।
तयोस्तु वास्तुकाद्यम् आर्द्रम् । नीरसमपि स
दुग्धगुसरसभेदात् । तयोः वटाश्वत्थाद्यं नीरसम् ।
सदुग्धमपि द्विधा । मृदुतीक्ष्णभेदेन । तयोः
सातलाद्यास्तीक्ष्णाः दुग्धिकाद्याः मृदवः इति ।
यथा ' आर्द्रं द्रव्यं द्विधा प्रोक्तं सरसं नीरसं तथा ।
वास्तुकं सार्षपं शाकं निर्गुण्डधेरण्डमार्धम् ।
धत्तुराद्यमिदं सर्वमार्द्रं स्वरसमुच्यते । वटाश्वत्थक-
रीराद्यम् आर्द्रद्रव्यन्तु नीरसम् । सदुग्धं तु
द्विधा प्रोक्तं मृदुतीक्ष्णमिति क्रमात् । सातलावज्र-
शीतुण्डसौरिण्याद्यास्तु तीक्ष्णकाः । दुग्धिकाक-
क्षीरिकाद्या मृदुद्रव्याः प्रकीर्तिताः (प. प्र.)
क्लिष्टम् (मे०)

आर्द्रक-न., स्वनामख्यातकन्दशाकविशेषः; गुणाः—
शुण्ठीसमगुणं कटुकमपि पाके मधुरं प्राग्भोजनं
सलवणं सेतितम् अग्निदीपनं रुचिकरं जिह्वाकण्ठ-
शोधनञ्च भवति । ग्रीष्मे शरदि च न सेव्यम्
(भा. पू. १ भ. वा.) आर्द्रकं नागरगणं भेदेन
दीपनं गुरु (म. द. व. १८)

आर्द्रचिकण-न., आमचिकणगुवाकम् (रा. व. २३)

आर्द्रकस्वरस-पु., आर्द्रकस्य स्वरसः (च. द. ज्व. नि.
कवलधारणे)

आर्द्रज-न., शुण्ठी (रा. व. ६)

आर्द्रदाडिमनिर्यास- पु., आर्द्रदाडिमफलस्वरसः
(सि. यो. अरोच. चि. श्रीकण्ठः)

आर्द्रमरिच-न., आममरिचम् । गुणाः--आर्द्रं तु
मरिचं किञ्चिद्वोष्णं पाके रसे मधु । अपित्तलज्ज
कटुकं गुरु चाग्निप्रदीपनम् । तिक्तञ्च रुचकं स्वादु
कफवातहरं परम् । हृद्गोगञ्ज कूर्मीश्वैव नाशयेत्
(वै. नि.)

आर्द्रवटक-पु., भोज्यद्रव्यम् । (भा. पू. १ भ.)

आर्द्रास्य-न., आर्द्रकम्

आलमर्द-पु., अलमर्दः । जलसर्पः ।

आ. सं. पू. ६

आलदूषक-पु., तन्नामकप्रतुदः (सु. सू. ४६)

आलस्य-न., अलसता, सामर्थ्येऽपि कर्मण्यनुत्साहः
(भा. म. १ भ. ज्व. वि.)

आलात-न., अङ्गारः (रा. व. २०)

आलान-न., गजबन्धनस्तम्भः (मे.)

आलावु(वृ.)-स्त्री., अलाव्वाम् (श. र.)

आलावर्त-न., वलव्यजनम् (हे. च.)

आलास्य-पु., कुम्भीरः (हे. च.)

आलि-पु., वृश्चिकः । भ्रमरः (मे.)

आलिङ्गन-न., आश्लेषः ।

आलिङ्गर-पु., अलिङ्गरः (त्रि. का.)

आलिम्पना-स्त्री., वृषिः (त्रि. का.)

आलिवह्ना-स्त्री., हालिम इति खंके । आशाखबीज इति
गुर्जरे (वै. नि. २ भ. वा. व्या. कटिवा. नि)

आली-स्त्री., कफोणिः ।

आलूकी-स्त्री., रक्तालुभेदः । या दीर्घा कठिना तन्वी च ।

गुणाः--बलकृत् क्षिग्धा गुर्वी हृदयकफघ्नो विष्टम्भिनी
तैलभजिताऽत्यन्तरुचिकरी । (भा. पू. १ भ. शा. व)

आलेप-(नम्)-पु., न., जातमात्रशोधव्रणादौ यथो-
क्तौषधलेपः (सु. वि. १)

आलेय-न., पत्रकाष्ठम् (वै. नि.)

आलोक-(नम्)-पु., न., दर्शनम् । दीपः (मे.)

आलोल-पु., कम्पः । वि., कम्पितः । लम्बमानः

आलूक-न., आलुकः । हिं.-अलु, आलुबोहार, गुणाः-
रसतः शीतं स्वादुमूलं वातपित्तकरञ्च (मद्रव. ६)

आवट्टज-पु., उत्तमाश्वः । पारसीकाश्वः (त्रिका.)

आवपन-न., भाण्डम्, बीजवपनम् (भम.)

आवरक-त्रि., आच्छादकः

आवर्त-पु., भ्रमः (भा. म. ३ भ. उदा. चि.) राजावर्त-
मणिः । (रा. व. १३) तन्नामकमर्मस्थानम्
(सु. शा ६)

न., स्वर्णमाक्षिकम् (रा. व. १३)

आवर्तक-पु., कीटविशेषः, तद्वष्टे वायुजन्यरोगा जायन्ते
(सु. क. ८ अ) राजावर्तमणिः । (रा. व. १३)

न., स्थलपद्मम् । रौप्यमाक्षिकम् (रा. व. १३)

आवर्तकी-स्त्री., स्वनामख्यातलता कोकणादिदेशे आहुली
तलाडवल्ली, भगतवल्ली इति च प्रसिद्धा । गुणाः-
कषायोष्णा सरा तिक्ता रसायनी वृष्या वाता-
मवातरक्तशोथमेहघ्नो (मद्रव. १) कषायाम्ला शी-
तला पित्तहा । (रा. व. ३) बृहद्दन्ती, भद्रदन्ती
(रा. व. ६)

आवर्तन-न., आलोडनं दुग्धादीनाम्, घातुगालनम्
(अ. टी.)
आवर्तनी-स्त्री., (हिं.-मरफली) घातुगालनपात्रम्
(श. र)
आवर्तपूलिका-स्त्री., पूलिकाभेदः
आवर्तमणि-पु., राजावर्तनामकोपरत्नम् (रा. व. १३)
आवर्तनी-स्त्री., अजशृङ्गी (र. मा.)
आवलीकन्द-(क)-पु., मालाकन्दः । (रा. व. ७)
आव(व) ल्य-न., दौर्बल्यम्
आवस्थिक-वि., अवस्थोचिते अवस्थानुसारीणि
(सु. वि. ३८)
आवाधा-स्त्री., पीडा (श. र.)
आवारि-न., हृष्टगृहम् (उणा.)
आवि-पु., पक्षिणि (वै. नि.)
आविक-पु., कम्बलम् (हे. च. । हला)
वि., मेघसम्बन्धिनि-न., मेघमांसादि । मेघीदुग्धम्
आविकघृत-न., मेघीनवनीतजातघृतम्, गुणाः—तच्च
मुखरोगे परं हितम्, रष्टफलम् । आविकं
पिचकृद्वातशमनं कफकोपनं । गुल्मार्शःकुष्ठरोगे च
रक्तपित्ते न शस्यते (अत्रि. ८ अ.)
आविकी-स्त्री., कम्बलम्, शलकी (वै. नि.)
आविट-पु., वृक्षविशेषः (म—आपटा)
आविध-पु., वेधनास्त्रम्
आवि-पु., प्रसववेदना-सूत्रकफप्रसेकादीनि
(मा. नि. मूढगर्भे)
आविलकन्द-पु., मालाकन्दः (रा. व. १)
आविलमत्स्य-पु., मत्स्यविशेषः । तल्लक्षणम् यथा—
शुभ्राङ्गः ताम्रपक्षः स्थूलङ्गश्च । गुणाः—अतिरूच्यः
मधुरः बल्यः यीर्यपुष्टिवर्धनश्च गुणाल्पश्च
आविला-स्त्री., मत्स्यः, चाङ्गेरी (अम.)
आचिवृक्ष-पु., मेघशृङ्गी (वै. नि.)
आचिष्ट-वि., प्रेतादिभिर्गृहीतम् (हा. रा.)
आवेशनमन्त्र-पु., येन मन्त्रेण भूतादयः शरीरे
विशन्ति (अत्रि. ३ स्था. ५ अ.)
आवेशिक-वि., आगन्तुकः (अम.)
आशन-पु., आसनवृक्षः (द्विरूपकोष)
आशय-पु., आधारः अभिप्रायः । पनसवृक्षः (मे.)
अजीर्णम्, कोष्ठगारम्
आशयफल-न., पनसः (विश्वः)
आशयाश-पु., वायुः । अग्निः (अ. टी.)
आशा-स्त्री., तृष्णा (अम.)

आशाढ-पु., चतुर्थमासः (द्विरूप अ. टी.)
आशापूरसम्भव-पु., भूमिजगुग्गुलः (रा. व. १३)
आशाबन्ध-पु., मर्कटजालम् (मे.)
आशित-वि., भुक्तम् । आशितम् (जटा.)
न., भोजनम्)
आशितम्भव-न., अभ्यादौ (पु.,) तृप्तिः (मे.)
आशित-वि., अतिशयभोक्ता
आशुग-पु., वायुः (अम.)
आशुतीक्ष्णक-न., ताम्रम्
आशुप-पु., वंशविशेषः (श. च.)
आशुपत्री-स्त्री., शलकीलता
आशुमण्ड-पु., आशुभक्तमण्डम् ; गुणाः—ग्राही मधुरः
कफकरः तर्पणः क्षयदोषघ्नः शुक्रवर्धनश्च (अत्रि
१. स्थान २३ अ.)
आशुव्रीहि-पु., बोरोधान्यम् (रत्ना.) आशुधान्यम्
(अ. टी. भ.)
आशुशुक्षणि-पु., अग्निः (रत्ना.)
आशुकुटी-पु., पर्वतः (श. मा.)
आश्रयाश-पु., चित्रकवृक्षः । अग्निः (अम.)
आश्रय-पु., क्लेशः (मे.)
आश्वत्थ-न., अश्वत्थफलम् (अम.)
आश्वयुज-पु., षष्ठमासः । आश्विनः
आश्विन-मासि, अत्र रवेः कन्याराशिस्थितिः
आश्विनेय-पु., अश्विनीकुमारौ (अम.)
आश्वीन-वि., एकैताश्चैन एकदिनगम्यपन्थः (पथि) (अम.)
आषाढ-पु., स्वनामक्यातचतुर्थमासः । यत्र रवेः मिथु-
नराशिस्थितिः (अम.) पलाशदण्डः (मे.)
आषाढक-न., पलाशबीजम्
आसङ्गा-स्त्री., सौराष्ट्रमृत्तिका (रा. व. १३)
आसङ्गिनी-स्त्री., चक्रवायुः (त्रि. का)
आसङ्गिगम-पु., कर्णबन्धनाकृतिविशेषः । स चाभ्यन्त-
रदीर्घकपालिः (सु. सू. १६)
आसनपर्णी-स्त्री., अपराजिता (म. गोकर्णवल्ली) (वै. नि.)
आसन्द-पु., खट्वाभेदः (मे. द. त्रिकम्)
आसन्दी-स्त्री., लघुखट्विका (हारा.)
आसन्नकाल-पु., मृत्युकालः ।
आसारण-पु., वृक्षभेदः (मेघ.)
आसुति-पु., मद्यसन्धानम् (हे. च.)
आसुर-न., विड्ढलवणम् (रा. व. ६) (भा. पू. १ भं)
सामुद्रलवणम् (म. द. व. २

आसुरी-स्त्री., चिकित्साविशेषः । आसुरी मानुषी दैवी
चिकित्सा त्रिविधा मता (श. च)
आस्कन्दन-न., संशोषणम् (मे. न. त्रिकम्)
आस्तर-पु., करिकम्बलम् (हे. च.)
आस्तिक्यमति-पु., उत्तमवैद्यः
आस्था-स्त्री., यत्नः । अपेक्षा, आलम्बनम् (मे. थ. द्विक)
जलम् (हे. च.)
आस्थागम-पु., जलम् (हे. च.)
आस्पद-न., स्थानम् (हे. च.) प्रतिष्ठा (अम.)
आस्यन्दन-न., अतिक्रमः । स्पन्दनम्
आस्यदेश-पु., मुखमध्यः
आस्यपत्र-न., पत्रम् (श. च.)
आस्यपुष्प-पु., श्वेतकिण्वीवृक्षः (वै. नि.)
आस्यफल-पु., श्वेतधत्तुरवृक्षः (वै. नि.)
आस्यलाङ्गल-पु., शूकरः । वन्यशूकरः
आस्यलोमन्-न., श्मश्रुणि (मे.)
आस्यशाखोट-पु., गुल्मविशेषः । ' बहुदुश्चास्यशाखोटः
स पित्तकफनाशनः । वातलश्च कृमिं हन्ति पाण्डु-
ताजवरकामलाः (अत्रि.)
आस्यासव-पु., लाला (हे. च)
आस्रव-पु., प्रस्रावः
आहक-(ज्वर)-पु., नासाज्वरः । तल्लक्षणम्- ' तनुना
रक्तशोथेन युक्तो नासापुटान्तरे । गात्रशूलज्वरकरः
श्लेष्मणा हि आहकज्वरः । ' (वै. नि.)
आहूर-पु., उच्छ्वासः । अन्तर्मुखनिःश्वासः (हे. च.)
आहलीव-न., आसलबीज इति गुजरातदेशे प्रसिद्धम् ।
गुणाः-आहलीव मत्तं चोष्णं तिक्तं त्वग्दोषनाशनं ।
वातं गुल्मं नाशयतीत्येवं प्रोक्तं चिकित्सकैः (वै. नि.)

इ

इ-पु., पुरुषोत्तमः (हला.)
इकट-पु., वंशाङ्कुरः
इकट-पु., तृणविशेषः (प. मु.) बदरवृक्षः (रत्ना)
इक्षुकण्डिका-स्त्री., इक्षुकण्डम् । काकोली भूमि-
कृष्माण्डः (वै. नि. । वा. टी. हेमाद्रि)
इक्षुकाश-पु., काशतृणम् (मद. व. १)
इक्षुकीय-पु., इक्षुयुक्तदेशः
इक्षुगण्डिका-स्त्री., काशतृणम् (वै. नि.)
इक्षुजटा-स्त्री., इक्षुमूलम् (चि. क. क. प्रदरवि.)
इक्षुनेत्र-न., इक्षुमूलम् । येनेक्षुः पुनरुत्पद्यते (रा. व. १४)
इक्षुपत्र (क)-पु., यावनालः
इक्षुपत्री-स्त्री., वचा, शुक्रभूमिकृष्माण्डः

इक्षुपाक-पु., गुडः ।
इक्षुपुष्पा-स्त्री., शरपुष्पा (रा. व. ४)
इक्षुप्र-पु., शरतृणम् (रा. वा. ८)
इक्षुभक्षिका-स्त्री., इक्षुरसनिष्कासने यन्त्रम्
इक्षुमद्य-न., इक्षुविकारजमद्यम् ' इक्षुदण्डं मरिचं
बदरञ्च तथा दधि । शोषे तु लवणं दत्त्वा इक्षुमद्यं
प्रकीर्तितम् ' (वै. नि.)
इक्षुरवी (बी) ज-न., कोकिलाक्षबीजम्
इक्षुरसविकार-पु., इक्षुगुडः
इक्षुरालिका-स्त्री., इक्षुरालिका (रत्ना । च. २ चि. अ.)
वृहणीवत्त्वाम्)
इक्षुविदारिका (री)-स्त्री., भूमिकृष्माण्डः (प. मु.)
इक्षुवेष्ट (लः) पु., मुञ्जतृणम् (भा. पू. १ भ. गु. क)
इक्षुरक (बीज) न., कोकिलाक्षबीजम्
इक्षुरालि (क) (का)-वि., इक्षुभक्षकः (च. चि. २)
इक्षवाद-पु., काशतृणम् (मद. व. १)
इक्ष-वि., जङ्गमम् (हे. च.)
इक्षल-पु., इक्षुदीवृक्षः (वै. नि.)
इक्षुल- (ली) पु., स्त्री., -इक्षुदीवृक्षः (रा. व. ८
न., हिङ्गुलः (मा. नि. वि. जर.)
इच्छामेदिन-पु., भेदकरसविशेषः
(र. सा. सं. विरेकाधिकारे)
इच्छुक-पु., मातुलङ्गवृक्षः (श. च.)
इज्जल-पु., हिज्जलवृक्षः समुद्रफलं इति च लोके ।
' शीतलः संग्राही वातकोपनः विशेषेण विपन्नः
(मद. व. ५) कुष्ठहृत् वातकोपनश्च (भा. पू. १ भ.)
इञ्चुक-पु., मत्स्यविशेषः (त्रि. का.)
इटचर-पु., षण्डः (अम.)
इडा-स्त्री., शरीरवामभागस्थनाडी वाममुष्काधःस्था
धनुर्वक्रा वामनासिकापर्यन्तगता या नाडी, सा
इडा इत्युच्यते (हे. च.)
इडाचिक-स्त्री., वरदा (श. च.) गन्धोली
इडिक- (कः) पु., वन्यच्छायाः वानरः (हा. रा.)
इङ्गर-पु., वृषः (अ. टी.) स्वामी
इत्कटा-स्त्री., सूक्ष्मपत्रिका- दीर्घलोहितयष्टिकाकाष्ठ-
विशेषः (वा. सू. १५) वेहन्तरादिवर्गः
इत्किला-स्त्री., गोरोचनाख्यगन्धद्रव्यम् (श. च.)
इदङ्कार्या-स्त्री., दुरालभा (श. च.)
इध्म-न., अग्निदीपनकाष्ठम् (अम.)
इनानी-स्त्री., वटपत्रीवृक्षः (रा. व. ५)
इन्दवर-न., नीलकमलम् । नीलपत्र (श. मा.)

इन्द्रिन्दिर-पु., भ्रमरः (वि. का)
 इन्द्रिरा-स्त्री., लक्ष्मी (त्रिका)
 इन्द्रिरामन्दिर-न., विष्णुः (रा.)
 इन्द्रिरालय-पु., पद्मम् (श. र.)
 इन्द्रिरावर-न., नीलपद्मम् (प. मु. श. र.)
 इन्दीवरा (री) स्त्री., शतमूली (प. मु.)
 अजम्भृष्णी (प. मु.) कदलीवृक्षः (वै. नि.)
 इन्दीचिर्मटी (रा. व. ३)
 इन्दुकान्त-पु., चन्द्रकान्तमणिः (रा. व. १३)
 इन्दुचन्दन-न., हरिचन्दनम् (वै. नि.)
 इन्दुपत्र-पु., भूर्जवृक्षः (संग्रह)
 इन्दुपोदकी-स्त्री., वेष्टिका (रा. व. ३२)
 इन्दुफल-पु., आम्नातकः (वै. नि.)
 इन्दुमुखी-स्त्री., पद्मिनी (वै. नि.)
 इन्दुर-पु., मृषिकः अयं विलेशयः विलेशयत्वान् एत-
 न्मांसं वातघ्नं मधुरं शृङ्गं बद्धविषमूत्रं वीर्योष्णञ्च
 (भा. पू. १ भा.)
 इन्दुरकर्णिक (र्णी)-स्त्री., आलुकर्णिलता
 इन्दुरसा-स्त्री., पिष्टकभेदः (वै. नि.)
 इन्दुरा-स्त्री., सोमराजी (वै. नि.)
 इन्दुयष्टिका (ह्री)-स्त्री., सोमलता गुडूची (अटा)
 सोमराजी यमानी (वै. नि.)
 इन्दुशकला-स्त्री., सोमराजी (वै. नि.)
 इन्द्रकर्णिक-पु., रक्तैरण्डः ।
 इन्द्रकोप-पु., निर्यूहः । निर्यासः । तमस्कम्
 (हे. च. हला.)
 इन्द्रगुप्त-न., उद्गीरम् (अ. टी. भ.)
 इन्द्रचन्दन-न., हरिचन्दनम् । रक्तचन्दनम् (रा. व. १२)
 इन्द्रच्छन्द-न., सहस्रगुच्छदारः । (हे. च.)
 इन्द्रज-पु., इन्द्रयवः । (वै. नि.) कुटजवृक्षः (वै. नि.)
 अ. सा. वि. कुटजवृक्षः)
 इन्द्रजतु-न., शिलाजतुः (वै. नि.)
 इन्द्रजम्बूकवत्पात्रा-स्त्री., कृष्णसारिवा (भा. पू. १ भा.)
 इन्द्रजिह्वा-स्त्री., लालवृक्षः
 इन्द्रतरु-पु., अर्जुनवृक्षः । (वै. नि.)
 इन्द्रतूल(क)-न., आकाशे उड्डीयमानसूत्रम् । कार्पासः ।
 अर्कवृक्षतूलकः (त्रिका.)
 इन्द्रधुति-न., चन्दनम् (वै. नि.)
 इन्द्रद्रु- (म)-पु., अर्जुनवृक्षः (श. र. अ. म.) कुटज-
 वृक्षः (रा. व. ८) देवदारुवृक्षः (भा. पू. अने.)
 इन्द्रपुष्प-न., लवङ्गम् (र. सा. सं. पूर्णचन्द्रसे)

इन्द्रप्रज्ञावटी-स्त्री., अपस्मारे हिता (र. सा. सं.)
 इन्द्रभेषज-न., शुण्ठी (श. र.)
 इन्द्रमद-पु., तरुगुल्मज्वरः (गजवै.)
 इन्द्रमहाकामुक-पु., कुकुरः (त्रिका.)
 इन्द्रलोहक-न., सौम्यम्
 इन्द्रवचा-स्त्री., इन्द्रयवः (रा. व. ८)
 इन्द्रवटी-स्त्री., प्रमेहाधिकारे प्रयोज्येयम् । मृतं सूनं वङ्ग-
 मर्जुनस्य त्वचान्वितं । तुल्यांशं मर्दयेत् खले
 शात्मरुपा मूलजद्रवैः (र. सा. सं. का. सौ.)
 इन्द्रवि(वृ)द्धा-स्त्री., वातपित्तजन्यक्षुद्रोगान्तर्गतघण-
 रोगविशेषः (भा. नि. ५५. ८)
 इन्द्रसुत-पु., अर्जुनवृक्षः (रा. व. ८)
 इन्द्रमुरस- (सा) (पु. स्त्री.) निर्गुण्ठीवृक्षः (रत्ना.)
 इन्द्रसुरिप- (स) (पु.) निर्गुण्ठीवृक्षः
 (र. मा. अ. म.)
 इन्द्रस्वरस-पु., पुष्टिजलम् (च. द. अर्शचि. नागार्जुनयोगे)
 इन्द्रार्धपादप-पु., कमुकवृक्षः (रा. व. ११)
 इन्द्राशन- (क) पु., सविदावृक्षः (जानीफलादिवज्याम्)
 गुञ्जा कुष्ठौषधे (हा. रा.)
 इन्द्रियकर्म-न., चक्षुरादीनां शब्दाकार्णनस्पर्शग्रहण-
 रूपदर्शन-रसग्रहण - गन्धग्रहणवचनादानविसर्गम-
 नानन्दाख्यानि (सु. शा. १)
 इन्द्रियगोचर-वि., इन्द्रियविषयः
 इन्द्रियग्राम-पु., शरीरम् (वै. नि.) इन्द्रियसमूहः
 इन्द्रियघ्न-पु., चक्षुरोगविशेषः
 इन्द्रियज्ञान-न., इन्द्रियजन्यज्ञानम्
 इन्द्रियबुद्धी-स्त्री., इन्द्रियजन्यज्ञानम्
 इन्द्रियवर्ग-पु., एकादशेन्द्रियाणि इन्द्रियसमूहः
 इन्द्रियवैकल्य-न., इन्द्रियदुर्बलता
 इन्द्रियसंताप-पु., इन्द्रियवैकृतिः
 इन्द्रियस्वा-न., प्रलयः, निद्राचेष्टानाशः (रा. व. २०)
 इन्द्रियागोचर-स्त्री., अतीन्द्रियम्
 इन्द्रियायतन-न., शरीरम् (हे. च.)
 इन्द्रियार्थ-पु., इन्द्रियजन्यज्ञानविषयम् । यथा-रूप-
 रसगन्धस्पर्शशब्दाः (अम.)
 इन्द्रोपल-न., नीलहीरकः (प. मु.)
 इभदन्ता-स्त्री., हस्तिशुण्ठीवृक्षः । (रत्ना.)
 नागदन्ती (र. मा.)
 इभदन्ताह्वा-स्त्री., नागदन्ती (र. मा. रत्ना.)
 इभपुष्प-न., नागकेशरम् (भेष. मु. रो. वि.)
 (बृहत्संस्कारवज्याम्)

इभपोटा-स्त्री., करिशावकः

इभवला-स्त्री., नागबला (वै. नि. क्षय चि.
वासाद्यवृते ।)

इभमज्जक-पु., पुत्रदात्री लता (वै. नि.)

इभमाचल-पु., सिंहः

इभमूलक-न., हस्तिमूलकम् । गन्धतृणम् (वै. नि.)

इभपा-स्त्री., स्वर्णक्षीरी (र. मा.)

इभाख्य-पु., नागकेशरवृक्षः (त्रिका.)

इभाचती-स्त्री., वटपत्रीवृक्षः

इभी-स्त्री., हस्तिस्त्री

इभोषणा-स्त्री., गजपिप्पली (श. च)

इभ्या-स्त्री., शलकीवृक्षः । करिणी (मे. यद्विकम्)

इरणम्-न., उपरभूमिः (अ. टी. र. रा. व. २)

इरिक्कील-पु., अङ्गोलवृक्षः (वै. नि.)

इरिणम्-न., ऊपरभूमिः (अजय. रा. व. २)

इर्म (म्)-न., ध्रुवः । क्षतम् (अम.)

ईर्वा-पु., स्त्री., कर्कटीनामफलशकवि० (प. सु.)

रोमशकर्कटीति (ड. सु. सू. ४२ अ. मधुरवर्गः)

ईर्वाशुक्ति (का)-स्त्री., फुटीति ख्यातनिभिन्नकर्कटी
(हा. रा.)

ईर्वालु-पु., स्त्री., कर्कटिका (अ. टी. रा.)

इली-स्त्री., करवालिका (अ. टी. रा.)

इल्ल-पु., पक्षिभेदः (श. च.)

इल्वल-पु., मत्स्यभेदः (मे. लत्रिकम्)

इशि (शी) का-स्त्री., गजाक्षिमोलकः । शरकाण्डम्
(अ. टी. भ.)

इशिर-पु., अग्निः

इपुगोलक-पु., कोकिलाक्षवृक्षः

इपुणत्रिका-(त्री)-स्त्री., अर्कमूली (र. मा.)

इष्ट-पु., एरण्डवृक्षः (श. च) (न) उशीरम् (अ. टी. भ.)

इष्टा-स्त्री., शमीवृक्षः (रा. व. ८)

ई

ईक्षणिक-पु., स्त्री., हस्तरेखाद्यवलोकनम् (नेन)

सुभाशुभकथनजीवी

ईक्षा-स्त्री., दृष्टिः

ईज्या-स्त्री., भूमिः । गौः (वै. नि.)

ईडा-स्त्री., नाडी

ईड्या-स्त्री., भूम्यामलकी (वै. नि. उज्वरचि.)

ईप्सितफल-पु., नारिकेलवृक्षः

ईरिण-न., उपरक्षेत्रम् (मे. णत्रिकम्)

ईर्म-न., ध्रुवः (हारा. क्षतम् (अम.)

ईर्वा-पु., स्त्री., कर्कटी (श. र.)

ईर्वाशुक्ति-स्त्री., खर्भूज इति प्रसिद्धफललता
(श. र.)

ईशा-पु., पारदः (अज्जनरसः) (र. सा. स.)

(पञ्चवक्त्ररसः) (वै. नि. उज्वरचि.)

ईशलिङ्गिनी-(ङ्गी)-स्त्री., भवलिङ्गीलता
(भा. म. ४ भ. यो. व्या. चि.)

ईशा-स्त्री., लाङ्गलदण्डम् (मे. शद्विकं)

ईशादन्त-पु., हस्तिदन्तः (शर) (न्तः न्ती) उदयदन्तिः
(हे. च. त्रिका.)

ईशानवायु-पु., तद्विभववातः । सच कटुकः (वै. नि.)

ईशावस-पु., कर्पूरभेदः । गुणाः-भेदी वृष्यो मदापहः

अतिशुभ्रोन्मादन्वाश्रमकासकृमिक्षयान् स्वेदप्रैवाङ्ग-
दाहञ्च नाशयेत्

ईशिर-पु., अग्निः (त्रिका.)

ईश्वरमल्लिका-स्त्री., वक्रवृक्षः (वै. नि.)

ईश्वरमूलक-पु. न., तरुभेदः (भेष.) (कुष्ठ.)
(कन्दर्पसारतैले)

ईष-पु., आश्विनमासः (अ. टी. भ.)

ईषत्पाण्डु-पु., धूसरवर्णः (अम.)

ईषदुष्णा-त्रि., कवोष्णम्

ईषदीर्घ-न., वातामफलम् (वै. नि.)

ईषद्वीजा-स्त्री., वेदाना इति ख्यातफलवृक्षः

ईषादन्त-पु., दीर्घदन्तराजः (हे. च.)

ईषिकास्त्र-न., अस्त्रविशेषः । येन वासवोऽश्वानां पक्ष-
च्छेदं कृतवान् (नकुलः १ अ)

ईष्म-पु., वसन्तकालः (उणा.)

ईहामृग-(वृक)-पु., कोकः (रत्ना.) कुङ्कुर्वत् हरिण-
घातिकपिलवर्णजन्तुविशेषः (रा. व. १८ वृकः)
(श. र.)

उ

उकनाह-पु., पीतरक्तवर्णवोटकः (हे. च.) लक्षणम्
रक्तपीतकपायोत्थवर्णजो यस्य दृश्यते । उकनाहः
स विख्यातो वर्णो वाहस्य देहजः (ज. द. ३. अ)

उकुण-पु., शिरःकीटः

उत्क्रेद-पु., वमिः

उख (ष) र. न., क्षारभूमिः यत्रोसं बीजं न रोहति ।
क्षारमृत्तिका (वै. नि. रा. व. २)

उख (ष) रज-न., पांशुलवणम् रोमकनाम अयस्का-
न्तभेदम् लवणम् (रा. व. २०)

उखर्वल-पु., नृणविशेषम् (हिं-उखल) गुणाः-बलदः
रुचिजनकः । पशूनां सदा हितश्च
उखल-पु., उखर्वलनृणम् (रा. व. ८)
उख्य-त्रि., उखासंस्कृतम् मांसादि (हिं-हाण्ड)
उग्रनासिक-पु., दीर्घनासिकः (ह. व.)
उग्रपत्रक-पु., महानीली (वै. नि.)
उग्रभा-स्त्री., गोनसवली (वै. नि.)
उग्रवीर्य-न., हिङ्गुः (रा. व. ६)
उङ्गुण-पु., उत्कुणः (श. भा.)
उच्च-पु., नारिकेलवृक्षः (रा. व. ११) सरलदेवदारः
(त्रि.) उन्नतः
उच्चट-पु., वङ्गम् (वै. नि.)
उच्चटापत्र-पु., क्षुद्रतालिकापत्रम् न., चिञ्चोटकपत्रम्
उच्चटाफल-न., रक्तगुञ्जा (भेष. कुष्ठ. चि.
महाभस्मातकगुडे)
उच्चटामूल-न., चिञ्चोटकमूलम् (सु. चि. २६)
उच्चन्द्र-पु., निशाचतुर्थग्रहरः (श. र.)
उच्चल-न., मतः (हे. च.)
उच्चललाटा(टिका)-स्त्री., मरुण्डी (हारा) उच्चललाट-
विशिष्टा (त्रिका)
उच्चाटन-स्त्री., उत्प्लावनम् । षट्कर्मान्तर्गताभिचारकर्म
(तन्त्रम्)
उच्चिट्टिङ्ग-पु., उच्चिट्टिङ्गनामकीटः
उच्चूल-पु., ध्वजोर्ध्वमुखकूर्चम् (हे. च.)
उच्चिल्लीन्ध्र-न., गोमयच्छत्राकम् (भागवत)
उच्चिल्लप्रमोदन-न., सिक्ककम् (रा. व.)
उच्छेद-पु., उन्मूलनम्
उज्जासन-न., मारणम् (अम.)
उज्झटा-स्त्री., भूम्यामलकी
उज्ज-पु., उज्जशिला (जटा)
उट-पु., शुष्कनृणम् (वै. नि.)
उटङ्क-न., मूत्रम् । अन्नभेदः ।
उटु-न., उदकम् (अ. टी. भ.)
उटुपप्रिया-स्त्री., कमलिनी (म. द. व. ३)
उटुम्बर-पु., स्त्री., उटुम्बरवृक्षः (अम.) कुष्ठरोगविशेषः
(मे.) लक्षणम्-उटुम्बरफलाभासं कुष्ठमौडुम्बरं
वदेत् (मा. नि.) ताम्रम् (प. मु.) कर्षमानम्
(२ तो.) (प. प्र.)
उटुम्बरदला-स्त्री., दन्तीवृक्षः (रा. व. ६)
उटुम्बरपर्णी-स्त्री., दन्तीवृक्षः (श. च.)
उट्टामररस-पु., पित्तगुल्माधिकारे रसः
(रसरगुल्मचि.)

उट्ट- (पुष्प)-पु., न., जपापुष्पवृक्षः । जपापुष्पम्
(वै. नि.)
उट्ट-पु., न., जपापुष्पवृक्षः
उत्कट-पु., उष्णवारणः (हा. रा.)
उत्कण्टक-न., वृक्षभेदः (च. चि. ३)
उत्कालिका-स्त्री., उत्कण्ठा (हा. रा.)
उत्कुट-न., उत्तानशयनम् (हारा.)
उत्कुण-पु., केशकीटः (हे. च.)
उत्खला-स्त्री., सुरानाम गन्धद्रव्यम् (श. च.)
उत्तप्त-न., शुष्कमांसम् त्रि., तप्तः । स्नातः
उत्तमफलिनी-स्त्री., दुग्धिका (प. मु.)
उत्तमवारि-न., तण्डुलोदकम्
उत्तमवैद्य-पु., कृतसाङ्गवेदाध्ययनः वैद्यः
उत्तमाङ्ग-न., मस्तकम् (रा. व. १८ (त्रि.)
उत्कृष्टाङ्गम्
उत्तरकाल-पु., भाविकालः
उत्तरङ्ग-न., द्वारस्योपरितरिथकाष्टम् (हला.)
उत्तरायण-न., मकरसंक्रान्तितो मिथुनसंक्रान्ति-
समाप्तिपर्यन्तकालः सवितुरुत्तरमार्गगतिरूपः
वा कालः । तत्रादानं जानीयात् यतस्तदा नृणां
प्रतिदिनं सारमादत्ते, आदित्यपवनयोः भुवः
सौम्यगुणहरत्वात् (वा. सू. ३ अ)
उत्तरिणी-स्त्री., उत्तमारणी
उत्तानक-पु., मुस्ताभेदः; उच्छटा (रा. मा. रत्ना.)
उत्तानशय-पु., स्तन्यपायिशिशुः अतिशिशुः (अम.)
उत्तानशायी-त्रि., उत्तानशायि (वै. नि.)
उत्ताप-पु., तेजः, उष्णता
उत्तापन-न., उष्णताकरणम्
उत्तार-पु., वमनम्
उत्ताल-पु., मर्कटः (मे. लत्रिके त्रि.) उत्कटः
उत्तुष-पु., लाजा (हा. रा.)
उत्तेजि (रि) त-न., अश्वस्य मध्यवेगगतिः इयं चतुर्थ-
पञ्चमगतिः
उत्तोलन-न., उत्क्षेपणम्
उत्थित-पु., सरलवृक्षः (रा. व. १२) (त्रि.) उत्पन्नम्
(मे. तत्रिकम्)
उत्थिताङ्गुलि-पु., चपटः (श. च.)
उत्पलकुष्ठक-पु., कुष्ठौषधिः (वै. नि.)
उत्पलकेसर-न., पद्मकेसरम् (भेष. क्षुद्र.) (रो चि.)
(कनकतैले)

उत्पलगन्धिक-न., अतिसुरभिचन्दनविशेषः

उत्पलगोपा-स्त्री., श्वेतसारिवा

उत्पलदल-न., तन्नामकारम् छेदने भेदने च । लक्षणं
यथा 'उत्पलाध्यर्द्धधाराख्ये भेदने छेदने तथा
(अ. त्रि.)

उत्पलमृत्-स्त्री., सौराष्ट्रमृत्तिका (च. द. रक्तपित्ति.)

उत्पलशारिवा-स्त्री., श्यामालता (प. मु.) (र. मा.)
अनन्तमूलम् (अम.) (मेघ. ध्व. भ. चि.)

उत्पलपट्क-न., योगविशेषः । ' उत्पलं धान्यकं शुण्ठी
पृश्निपर्णी बलायुवं । बालबिल्वं गवां तत्रेणात्युष्णे
न च पेषयेत् । तेन लाजकृतं मण्डं देयमातीय
शीतलम् । ज्वरातिसारशमनं हुताशनबलप्रदम्
(हा. अत्रि. ३ स्था ३. अ.)

उत्पल्ली-स्त्री., तुषचर्पटी (मे. लत्रिकम्)

उत्पादक-पु., शरभः (हे. च.)

उत्पादशयन-पु., विट्भिः (हे. च.)

उत्पादिका-स्त्री., उपजिह्विका (हारा.) हिलमोचिका
उपोदिका (त्रिका.) देहिकानामकीटविशेषः
(श. च.)

उत्पार-पु., शुद्धतम्

उत्पाली-स्त्री., आरोग्यम् (श. च.)

उत्पिञ्जल-त्रि., मृशमाकुलः (हे. च.)

उत्पीड-पु., सुरामण्डः फेनः

उत्प्राण-पु., श्वासः (वै. नि.)

उत्सङ्गपिडिका-स्त्री., नेत्रवर्मगतारोगविशेषः नेत्रा-
धोवर्मनि सङ्गातपिडिका । सा च स्थूला कण्डूमती
अधोवर्मनि सोत्तमज्ञा वर्माभ्यन्तरमुखी बहिस्ता-
ग्रान्तःपूया च (मा. नि.)

उत्सर्जन-न., दानम् (अ. म.)

उत्सर्जनी-स्त्री., गुदस्य द्वितीया वली । उत्सर्जनी तु
तदधः सा सार्द्धाङ्गुलसम्मिता (भा.)

उत्सर्ग-स्त्री., प्राप्तप्रजननकालायां गतिः (जटा.)

उत्सर्ग-पु., इच्छाप्रसवः उत्सेकः उत्साहः । क्रोधः
(मे. वत्रिकम्)

उत्साहयुक्त-पु., शरभः (मद व. १२)

उत्साही-पु., भक्तरीणी

उत्सिह्न-न., नासया ऊर्ध्वश्वासधारणः (वा. सू.)

उत्सुक-त्रि., उत्कण्ठितः व्यग्रः

उत्सूर-पु., सन्ध्याकालः दिनावसानम्

उत्समय-पु., मन्दहास्यम् (वै. नि.)

उत्क्षितिका-स्त्री., आवकविशेषः (हे. च.)

उदकमञ्जरीरस-पु., रसोऽयं निरामज्वरे देयः, सूतो
गन्धदृक्कणः सोपणः स्यादेतैस्तुल्या शर्करा मत्स्य-
पित्तैः । भूयो भूयो भावयेच्च त्रिरात्रं बहो देयः
शृंगवेरस्य वारा । शर्करास्थाने मनःशिलादानेन
चन्द्रशेखररसो भवति

उदकषट्पल (घृत)-न., अक्षरोगे देयः
(च. द. अर्शचि.)

उदक्रिका-स्त्री., बला नामक्षुपः (रा. व. ४)

उदकी-स्त्री., पाठा (वै. नि. ग्रह. चि. २, अतिविषादि.)

उदकोदर-न., जलोदरनामरोगः

उदक्या-स्त्री., रजःखला (अम.)

उदण्डपाल-पु., मत्स्यविशेषः (मे. लपञ्चकम्)

उदद्या-स्त्री., तैलपिपीलिका (रा. व. १८)

उदधिफल-न., समुद्रफेनः (वै. नि.)

उदधिलवण-न., सामुद्रलवणम् (भा. नि.)

उदधिशुक्ति-स्त्री., मुक्तास्फोटः

उदधिसम्भव-न., सामुद्रलवणम् (भा. पू. १ भ)

उदन्तिका-स्त्री., वृत्तिः (हारा.)

उदन्या-स्त्री., पिपासा (रा. व. २०)

उदपर्णी-पु., कुधान्यविशेषः (सु. सू. ३८)

उदमन्थ-पु., उदकप्रधानमन्थः (च. सू. ६) आलोहित-
सघृतशक्तौ । स च ग्रीष्मे पेयः (भा.)

उदमान-न., वारिमानाढकः

उदम्बर-पु., शरीरजकृमिभेदः (शार्ङ्ग ७ अ)

उदयभास्करकर्पूर-पु., स्वनामख्यातकर्पूरः, स च
पक्वः । सदलनिर्दलभेदेन द्विभेदः । गुणाः-पीतः
सरः स्वच्छकः सम्प्रोक्तः कठिनः कटुः समुदितः
स्याद्दीपकोऽग्नेर्लघुः । श्रीदः पित्तकरः कफकृमिभि-
षान् वातञ्च नासासुतिं लालास्रावगलग्रहौ च शम-
येत् जिह्वाजडत्वापहः (वै. नि.)

उदरग्रन्थि-पु., अमरीरोगः । गुल्मरोगः (हे. च.
अन्वम् ग्रीहा)

उदरनाडी-स्त्री., अन्त्रनाडी

उदरपरीक्षा-स्त्री., जठरपरीक्षा

उदरपिशाच-पु., सर्वोन्नमक्षकः (पे. च.)

उदरपीडा-स्त्री- उदरामयः

उदरभङ्ग-पु., अतीसाररोगः

उदररस-पु., उदरस्थपाचकरसः

उधरव्याधि-पु., उदरामयः

उदरस्फुटा-स्त्री., नायबह्वी (वै. नि.)

उदराग्नि-जठराग्निः लघुतालीशपत्रम् (वै. नि.)

उदरानलपत्रक-पु.,

उदरामय-पु., अतिसाररोगः

उदरामयकुम्भकेशरी-पु., फ्रीदाधिकारे रसः

(र. सा. सं.)

उदरारिस-पु., उदराधिकारे रसः (र. सा. सं.)

उदरावर्त-पु., नाभिः (रा. व. १८)

उदरिणी-स्त्री., गर्भवती (हे. च.)

उदरिल-त्रि., महोदरयुक्तः

उदरी-त्रि., उदरिलः (हे. च.)

उदकं-पु., धुस्तूरवृक्षः मदनकण्टकः (मे. कत्रिकम्)

उदार्चि-पु., अग्निः (मे.)

उदरु-पु., ज्वरविशेषः

उदलावणिक-त्रि., लवणोदकसिद्धव्यंजनम्

उदात्यूह-पु., जलकाकः (वै. नि.)

उदार-पु., दीर्घशालिः

उदित-पु., निवारः (प. मु.)

उदीक्षण-न., दर्शनम्

उदीच्यकाष्ठ-न., तोपचिनीति ख्यातद्रव्ये (वै. नि.)

उदुम्बरच्छदा-स्त्री., ह्रस्वदन्तीवृक्षः (रा. व. ६)

उदुम्बरपर्णी-स्त्री., दन्तीवृक्षः (प. मु.) (र. मा. लघु-
दन्तीवृक्षः (भा. पू. १ भ.)

उदुम्बरमशक-पु., मूषिकः (वै. नि.)

उदूखलसन्धि-पु., उदूखलाकारमीवोर्ध्वगतसन्धि (भा.)
कक्षावह्णदशनसन्धिः । (सु. शा. ५)

उद्गम-पु., वान्तिः

उद्गमनी-न., धातवस्त्रम् (अम.)

उद्गारकमणि-पु., प्रवालम् (पोचले) (राव १३)

उद्गारण-न., उद्गारकरणम्

उद्गारशोधन-पु. न., श्वेतजीरकम् कृष्णजीरकम्
(भा. पू. १ भ.)

उद्गारशोधिनी-स्त्री., जीरकम् (वै. नि.)

उद्गाह-पु., उद्गारः (वै. नि.)

उद्ग-पु., देहस्थवायुः (मे. धादिकम्) हस्तपुटम् (हे. च.)

उद्गट-न., वार्ताकुपुष्पम् (वै. नि.)

उद्गस-न., मांसम् (हा. रा.)

उद्गाटक-न., घटीयन्त्रम् (हे. च.)

उद्गात-पु., पादस्वलनम् कालभेदः (मे.) (तत्रिकम्)

पवनाभ्यासयोगाय कुम्भकादित्रयाणि (विश्व.)

(तत्रिकम्) अस्त्रम् (त्रिका)

उद्गंश-पु., मत्कुणः (हे. च.) दंशकीटः

उद्गण्डपाल-पु., मत्स्यविशेषः । सर्पविशेषः (मे.)

उद्गानक-पु., शिरीषवृक्षः (रा. व. ८) चुल्ल्याम्
(विश्व.)

उद्गाला-स्त्री., आरी इति महाराष्ट्रे

उद्दिष्ट-पु., बदरवृक्षः

उद्दीप-प्र. पु. गुग्गुलुः (अ. टी. भ.)

उद्देश-पु., गिरिगण्डकूपम् (हा. रा.) समासकथने ।

“ समासकथनमुद्देशः, यथा शल्यमिति

(सु. उ. ६५) उपदेशः ” (हा. रा.)

उद्देहिका-स्त्री., उत्पादिका ‘ वालवी ’ इति ख्यातः
महाराष्ट्रिये कीटविशेषः

उद्गम-पु., कष्टभासः

उद्गान्त-पु., निर्मदकारि (अम.)

उद्गारा-स्त्री., गुडूची (श. च.)

उद्गूषण-न., रोमाञ्चः (ह. ला.)

उद्गूत-त्रि., परिभुक्तोद्भिः (मे. तत्रिकम्)

उद्गट-पु., कच्छपः

उद्गूत-स्त्री., उत्पन्नः जातः

उद्गद-पु., अङ्कुरः (रा. व. २)

उद्गम-पु., उद्गमः (अम.)

उद्गाव-पु., मिश्रणम् । संयोजनम्

उद्गोग-पु., चेष्टा

उद्ग-पु., जलमार्जारः (हा. रा.) जलनकुलः (त्रि. का.)

उद्गथ-पु., वृक्षविशेषः ताम्रचूडः म. पाचकः (मे.)

उद्गाल-पु., रक्तचित्रकः (वै. नि.)

उद्गिक्तचित्ता-स्त्री., पानात्ययरोगः मत्तता
(रा. व. २०)

उद्गत्सर-पु., संवत्सरः (हे. च.)

उद्गह-पु., पुत्रः । उद्गानवायुः (स्त्री.) कन्या

उद्गान्त-पु., निर्मदगजः त्रि., उद्गमितः (मे. तत्रिकम्)

उद्गाहनी-स्त्री., वराटकः

उद्गिडाल-पु., जलविडालः

उद्गस्-न., (र.) म् न आपीनम् (हला.)

उद्गमान-न., जुह्वी (अ. टी. भ.)

उद्गक-पु., धवलयावनालः (रा. व. १६)

उद्गद-पु., मूषिकः

उद्गिरमारी-स्त्री., मूषिकारी तन्नाम्ना कोट्टपे प्रसिद्धा ।

गुणाः-मूषिकारी तु कटुका नेत्र्या चाखुविषापहा ।

व्रणदोषं नेत्ररोगं नाशयेदिति च स्मृतम्

(रा. व. ४)

उन्दरुपणी-स्त्री., आलुकर्णी (रा. व. ३)
 उन्दूर-ताम्रम् (भा.)
 उन्न-न., सुरतः । त्रि., किन्नम् (मे. नदिकम्)
 उन्नाह-न., काञ्जिकम् (अम)
 उन्मत्तकारिणी-स्त्री., दुग्धिका
 उन्मत्ता (हिं-दुधियार)
 उन्मत्तरस-पु., शीताङ्गसन्निपाते रसः
 (र. सा. सं. शीताङ्गसन्निपातज्वरः)
 उन्मन-पु., उन्मादवायुः । द्रोणपरिमाणम्
 (प. प्र. १ भ)
 उन्मनायित-न., उन्मादः (रा. व. २०)
 उन्मन्थक-पु., कर्णपालीगतरोगविशेषः (सु. नि. २५)
 उन्मादगजाकुश-पु., उन्मादाधिकारे रसः (र. सा. सं.)
 उन्मादपर्पटीरस-पु., उन्मादाधिकारे रसः (र. सा. सं.)
 उन्मादभञ्जनरस-पु., उन्मादाधिकारे रसः (र. सा. सं.)
 उन्मादभञ्जिनी-स्त्री., उन्मादाधिकारे रसविशेषः ।
 (भेष. रसे. चि) उन्मादगजाकुश इति नामान्तरम् ।
 उन्मादिनी-स्त्री., विजया
 उन्मीलन-न., उन्मेषः (हे. च.)
 उपकण्ठ-न., अश्वस्यास्कन्धितः । कण्ठसमीपः (हे. च.)
 उपकर्णिका-स्त्री., मूर्धकर्णिका (वै. नि. २ भ. अर्श. चि.)
 विडङ्गादिचूर्णलेहे)
 उपकारिका-स्त्री., पिष्टकमेदः (मे. कपञ्चकम्)
 उपकुम्भा-स्त्री., दन्तीवृक्षः (वै. नि.)
 उपकूप-पु., दीर्घिका (हे. च.)
 उपक्रोष्टा-पु., स्त्री., गर्दभः
 उपघातक-पु., आरग्वध्वंशः (वै. नि.)
 उपघ्न-पु., निकटाश्रयः (अम)
 उपचक्षु-न., चक्षुःप्रतिनिधिः चप्पा इति भाषायाम् ।
 उपचर्या-स्त्री., चिकित्सा, सेवा
 उपचार्य-पु., चिकित्सा (हे. च.)
 उपचित-त्रि., दग्धम् (मे.)
 उपचित्रका-स्त्री., हस्तदन्ती
 उपचिल्ली-स्त्री., श्वेतचिल्लीशाकम् (रा. व. ७)
 उपतप्त-पु., रोगः (अ. टी. भ.)
 उपदन्त-पु., कुस्तुम्बरी
 उपदल-न., पुष्पदलम्
 उपदी-स्त्री., वन्दाकः (रा. व. ५)
 उपदीका-स्त्री., उपजिह्वाख्यकीटः (हे. च.)
 उपदेधता-स्त्री., यक्षभूतपिशाचादि
 आ. सं. श. पू. ७

उपदेहिका-स्त्री., उपजिह्वाकीटः (हे. च.)
 उपधूपित-त्रि., आसन्नास्त्रमयः (हा. रा.) आसन्नमरणम्
 उपपुष्पिका-स्त्री., हाफीका (हा. रा.)
 उपभूती-स्त्री., महांतीली (वै. नि.)
 उपभोग-पु., भोगः । भोजनाधिकभोगः
 उपमाता-स्त्री., धात्री
 उपमेत-पु., शालवृक्षः
 उपयोग-पु., औषधिकया औषधसेवनम् । आनुकूल्यम्
 उपरन्ध्र-न., अश्वस्य उदरगद्दरोपरिभागः
 उपरोधक-न., गर्भगृहम् (श. च.)
 उपलवीरुत्-स्त्री., गुल्मिनी (हे. च.)
 उपला-स्त्री., शर्करावालुका (मे.)
 उपलाख्यक-पु., दद्रुवृक्षः
 उपलासिता-स्त्री., तृष्णा (वै. नि.)
 उपलालिका-स्त्री., खटीशर्करा (वै. नि.)
 उपलिङ्ग-न., उपद्रवम् । अरिष्टम् (हे. च.)
 उपलेपन-न., गोमयादिलेपनम् (त्रि. का.)
 उपलौह-न., स्वर्णादिधातुविशेषः । यथा-स्वर्णं तारं
 ताम्रनागं रसं कान्तञ्च तीक्ष्णकं । मुण्डान्तमष्टधा
 लौहं कांस्यं शोषकं तथा । उपलौहाः समाख्याताः
 —(वै. संग्रहे)
 उपवन-न., बहिरुद्यानम् (अम.)
 उपवनस्थ-पु., तरुः
 उपवल्लिका- (स्त्री)-स्त्री., अमृतस्रवा लता (रा. व. ३)
 उपवर्ह- (ण)-पु., न., उपधानम्
 उपवस्त-न., उपवासः (अम.)
 उपवाह्य-पु., राजवाहकहस्ती
 उपविषपञ्चक- न., स्नुह्यर्करवीरलाङ्गलिकुचेरकानि
 (रा. व. १२) करवीरार्कधुस्तूरलाङ्गलिगुञ्जाहि-
 फेनं वज्रञ्च (प. पु.) अर्कक्षीरं स्नुहीक्षीरं लाङ्गली
 करवीरकः । गुञ्जाहिफेनधुरतूरश्चाति सप्त (भा.)
 दुग्धपूर्णपात्रे दोलायन्त्रेण तत् सर्वं शोधितं भवति
 (र. सा. सं.)
 उपविषाणिका-स्त्री., कृष्णातिविषा
 उपविष्टक-पु., गर्भज्वरः
 उपवीत-न., यज्ञसूत्रम् (अ. म.)
 उपवेद-पु., आयुर्वेदः
 उपवेश-पु., उपवेशनम्
 उपव्याघ्र-पु., चित्रकः (रा. व. १८)
 उपशमक्रम-पु., साधारणौषधम् (वै. नि.)

उपशान्ति-स्त्री., आरोग्यम्
 उपशायिता-स्त्री., रोगमुक्तिसाधनभूतपथ्यम्
 उपसन्नवर्तन-न., दुष्टवर्णविशेषः
 उपसम्पन्न-न., वृत्तिः (हला) वि., निहतः । सुसंस्कृतः
 (मे. नपञ्चकम्)
 उपसंव्यान-न., परिधानवस्त्रम्
 उपसत्ति-स्त्री., सेवा (मे. तचतुष्कम्)
 उपसर-पु., प्रथमगर्भधारणा
 उपसर्या-स्त्री., वर्षप्रसविनी गौः (हला.)
 उपस्थपत्र-न., अस्थपत्रकम् । पित्तश्लेष्मणि शस्यन्ते
 सूत्रे वा लेपेषु चेति (चरक)
 उपाङ्ग-पु., चित्रकः (जटा.)
 उपाङ्गचिकित्सा-स्त्री., छिन्नादिप्रतीकारः । यथा-
 ' छिन्नं भिन्नं तथा भग्नं क्षतं पिञ्चितमेव च । तेषां
 दग्धप्रतीकारः प्रोक्तश्चोपाङ्गसंज्ञकः
 (भवि १ स्था. २ अ)
 उपाञ्जन-न., अनुलेपनम्
 उपानद्धारण-न., चर्मादिपादुकाधारणम् गुणः- उपा-
 नद्धारणं नेत्र्यमायुष्यं पादरोगहृत् । सुखप्रचार-
 मोजस्यं वृष्यञ्च परिकीर्तितम् । पादाभ्याम-
 नुपानज्ज्यां सदा चंक्रमणं नृणां । अनारोग्यमना-
 युष्यमिन्द्रियक्षमदृष्टिदम् (वै. नि.)
 उपाश्रय-पु., मत्तहस्ती
 उपास-पु., उपवासः
 उपासन-न., शुश्रूषा (अम.) आसनम् (मे.)
 उपासना-स्त्री., सेवा (अम)
 उपासि-स्त्री., सेवा (हे. च.)
 उपास्थि-न., कोमलास्थि (अम.)
 उपेक्षा-स्त्री., त्यागः । अनारः
 उपोदिकातैल-न., क्षुद्ररोगे हितम्
 (च. द. क्षुद्रो. वि.)
 उपोष-पु., उपवासः ।
 उपोषण-न., उपवासः ।
 उप्य-न., वपनक्षेत्रम् (रा. व. २) ।
 उभयकण्टका-स्त्री., बदरवृक्षः (भा.)
 उभयलिङ्गिनी-स्त्री., लिङ्गिनी पञ्च गुह्येति लोके
 प्रसिद्धा । (वि. क. क. वन्धा. वि.)
 उमाकट-पु., उमाधूलिः ।
 उम्पा (म्पिका) (शालि.), (स्त्री.) शालिधान्य-
 विशेषः । (रा. व. १६) ।

उम्बर-पु., उदुम्बरवृक्षः । गुणाः-स्निग्धः स्वादादिगुण-
 युक्तः उष्णवीर्यः कफपित्तकरो गुरुश्च । (वा.) ।
 उम्बिका-(म्बा) स्त्री., यमानी । वर्धपक्वतृणानलसं-
 भ्रष्टयवगोधूममञ्जरीगुणाः-
 कफकरत्वं बलकरत्वं लघुत्वं पित्तानिलापहारित्वञ्च;
 (भा.)
 उम्य-न., अतसीक्षेत्रम् । हृदिदाक्षेत्रम् (भ. द्विरूपाक्षर-
 कोषश्च)
 उरःक्षतकास-पु., क्षयकासरोगः ।
 उरग-(ङ्ग)-पु., सर्पः । (न.) शीर्षकम् (म. द. व. १४)
 नागकेशरवृक्षः ।
 उरगगृह-न., सर्पगृहम्
 उरगारि-पु., क्रौञ्चः
 उरगाशन-पु., गरुडः । (जटा.)
 उरगेन्द्रसुमन-न., नागकेशरम् (भा. म. ४ अ.)
 उरच्छ-पु., गुग्गुलुः (भा. पू. १ भ)
 उरण-पु., मेघः । (अम.) (न.) रौप्यम् ।
 उरणा-स्त्री.-मेपी ।
 उरणाख्य-(क्ष)-(क)-पु., दद्रुवृक्षः । (अ. टी. स्वा.
 श. र.)
 उरभ्र-पु., मेघपशुः (प. मु.)
 उरभमारिका-स्त्री., वातप्रकृतिकीटविशेषः । तद्दृष्टे वायुज-
 रोगा भवन्ति (सुक्लप ८ अ)
 उरसिज-पु., स्तनम् (रा. व. ८)
 उराह-पु., कृष्णजाम्बीपत्पाण्डुवर्णाश्च । (ज. द. ३ अ)
 उरीहा-स्त्री., कारवेल्लकम् ।
 उरुकाल-(क)-पु., महाकाललता (त्रिका.)
 उरुमाल-पु., फलशाकविशेषः ' उरुमालं प्रियालं च
 बृंहणं गुरु शीतलं । स्वादुपाकरसं स्निग्धं विष्टम्भि
 कफशुक्रकृत् (वा.)
 उरुस्तम्भा-स्त्री., कदलीवृक्षः ।
 उरोज-पु., स्तनम् (हे. वि.)
 उरोघात-पु., हृद्रोगः ।
 उर्णनाभ-पु., उर्णनाभः ।
 उर्णा-स्त्री., उर्णा ।
 उर्णायु-पु., उर्णायुः ।
 उर्मिकफ-पु., समुद्रफेनः ।
 उर्व्या-स्त्री., शीपकम् । (भा. म. ३ भ. अम)
 (वि. वरुणगुडे)
 उल (लु) प-पु., प्रतानवती लता, सा तु त्रुपपीदाक्षा-
 ताम्बुलीप्रभृतिः ।

उलु (लृ) पी-पु., शिशुकः (अम.) तदाकारमीनः
(श. र) उपल इति ख्यातः मत्स्यः । शिशु-
माराकृतिमत्स्यभेदः, स कलिङ्गादिदेशेषु दृश्यते ।
शोषु इति ख्यातमत्स्यः । भौगल इति च केचित् ।
शिशुमार इति सर्वस्ये । चुलपः शिशुमारः स्यात्
उलुपी शिशुकस्तथा (अ. टी. भ)

उलुम्बा-स्त्री., यमानी (वै. नि.)

उलूकपाद-पु., अश्वस्य पादरोगविशेषः लक्षणं-कूर्चमा-
वृत्य यः शोथो जङ्घायामुपजायते । उलूकपादो
विशेषः (ज. द. ३८ अ)

उल्कामुखी-स्त्री., शृगालीविशेषः । (हा. रा.)

उल्मुक-न., ज्वलदङ्गारः (हा. रा.)

उल्लस-(नक)-पु., न., रोमाञ्चः (हे. च.)

उल्लाघ-पु., रोगमुक्तिः (रा. व. २०) मरिचम्

उल्लोच-पु., चन्द्रातप (हला.)

उशीरादि-पु., तृतीयकज्वरे कषायः ।

उशीरी-स्त्री., क्षुद्रकाशतृणम् । गुणाः-मधुरशीत
पित्तदाहक्षयघ्नी च (रा. व. ८)

उष-पु., गुग्गुलुः । रात्रिशेषः । (मे. षट्ठिक) क्षारमृ-
त्तिका (श. र) (न) पांशुजलवणम् (प. मु)

उषक-पु., टङ्गणक्षारः (रत्ना.) मृत्तिकालवणम् (प. मु.)

उषरा-स्त्री., क्षारमृत्तिका (रत्ना.)

उषर्वुध-पु., रक्तचित्रकः । (श. च)

उषस्-न. स्त्री., प्रत्यूष (मे. स. त्रिकम्)

उषाकल-पु., कुक्कुटः (त्रिका)

उषाक्षार-पु., टङ्गणम् । क्षारमृत्तिका । (रत्ना.)

उषित-त्रि., दग्धः । व्युषितम् (मे. तत्रिकम्)

उषीर-पुन., वीरणमूलम् (अ. टी. रा) (च. द. र. पि.
चि. दूर्वाद्यैले)

उष्ट्रकण्टक-पु., सकण्टकगुल्मविशेषः (च. द.) गोक्षुरः
(मसू. वा. चि.)

उष्ट्रकाण्डिका-(ण्डी)-स्त्री., पुष्पवृक्षविशेषः । (म.
उट्कटारा) गुणाः-तिक्ता उष्णा रुच्या हृद्रोग-
हारी । तद्बीजं मधुरं शीतं वृष्यं संतर्पणञ्च ।
(रा. व. १०)

उष्ट्रधूसरपुच्छिका-स्त्री., वृश्चिकाली

उष्ट्रपादिका-स्त्री., मदनः

उष्ट्रप्रमाणः-पु., काश्मीरदेशीयशरभः । (मद्. व. १२)

उष्ट्रप्रिय-पु., महभूमिजातकण्टकवृक्षविशेषः ।

उष्ट्रभक्ष्य-पु., बंशकरीरः । (प. मु)

उष्ट्रशिरोधर-न., उष्ट्रमीनभगन्दरः ।

उष्णाक-पु., पूगवृक्षः । ज्वरः ग्रीष्मः (त्रि)

उष्णागन्धा-स्त्री., कुलिञ्जनवृक्षः (वै. नि.)

उष्णामल(मूत्र)त्व-न., पित्तजन्यरोगलक्षणं

उष्णवारण-न., छत्रम् (हा. रा.)

उष्णवाष्प-पु., नेत्रजलम् । स्वेदः (वै. नि.)

उष्णविदग्धदृष्टि-पु., दृष्टिगतरोगविशेषः

उष्णसुन्दर-पु., न., बिभीतकवृक्षः । बिभीतकः ।

उष्णस्निग्ध-त्रि., तत् यद्वातघ्नं वस्तु । (सुसू. ४१ अ.)

उष्णा-(घ्मा)-स्त्री., क्षयरोगः । सन्तापः । पित्तम् ।
(वै. नि. रा. व. २०)

उष्णा(भि)गम-पु., ग्रीष्मकालः । (अम.)

उष्णाङ्गत्व-न., पित्तजन्यरोगः ।

उष्णान्न-न., उष्णभक्षम् ।

उष्णाम्बु-न., सुखोदकम् ।

उष्णासह-पु., शरत्कालः ।

उष्णिका-स्त्री., यवाणः ।

उष्णोपगम-पु., ग्रीष्मकालः । (अम.)

उष्मः(कः)-पु., क्षारः (रा. मा.) क्षयरोगः (रा. व.
२०) ग्रीष्मऋतुः (अम.) वसन्तकालः । उष्णता
आतुरः (मे. कत्रिकम्)

उष्मगम-न., लवणसाधारणम् ।

उष्मागम-न., ग्रीष्मकालः । उष्तापः ।

उस्त्र-(स्त्रा)-पु., स्त्री.; वृषः । अर्जुनी उपचित्रा । आसु-
कर्णी (मे. रट्टिकम्)

उक्ष-त्रि., धातुः । सिक्कम् ।

उक्षण-न., सेचनम् ।

उक्षतर-पु., महावृक्षः (हे. च.)

उक्षा-न., पु., वृषभः (भा. पू. १ भ.) ऋषभकः
(रा. व. ५)

उक्षाभद्र-पु., वृषः (वै. नि.)

उक्षाल-पु., वानरः (वै. नि.) ।

ऊ

ऊची-स्त्री., भृष्टद्रव्यम् ।

ऊजः-पु., बलम् (चर.) ।

ऊध-आपीनम् । न., (अम.)

ऊधस्य-न., दुग्धम् (रा. व. १५)

ऊम्बी-स्त्री., यवगोधूमयोरपक्वमञ्जरी तृणमिना भर्जिता
ऊम्बीत्युच्यते । गुणाः-कफदा बल्या लघ्वी पित्तनि-
लघ्वी च (भा. पू. वै. भ.)

ऊरण-पु., मेघः । (प. मु.)

ऊरुपर्वा-पु., न., जातुः (अ. म.) ।

ऊरुमाण-पु., मायीफलम् (सू. सू. ४६ अ.)
ऊरुमालः ।

ऊर्ज-(क.) पु., कार्तिकमासः । (हे. च.) न.,
जलम् (श. र.)

ऊर्णनाभ-पु., मर्कटकः (अ. म.)

ऊर्णा-स्त्री., मेघलोमि । भ्रूमध्यावर्तः । (मे. णट्टिकम्) ।

ऊर्णायु-पु., कम्बलम् । मेघः (प. सु.) ऊर्णनाभिः ।
(हे. च.)

ऊर्ध्वका-स्त्री., वायुजन्यरोगविशेषः ।

ऊर्ध्वग-पु., अस्थिमङ्गलरोगः ।

ऊर्ध्वगुणभूयिष्ठ-त्रि., वसनद्रव्यमात्रम्
(सु. सू. ४१ अ)

ऊर्ध्वगुद-पु., गुदोर्ध्वगरोगः ।

ऊर्ध्वग्रह-पु., अश्वस्य ग्रहदोषजन्यरोगविशेषः । तस्य ल-
क्षणं-जिह्वास्यकृष्णत्वं दर्शनस्मरणनाशश्चेति । 'इयामं
जिह्वासुखं यस्य नष्टदृष्टिस्मृतिर्भवेत् । ऊर्ध्वग्रहकृतं
दोषं तस्य दीनस्य निर्दिशेत् । (ज. द. ५७ अ.)
(सु. सू. ४१ अ.)

ऊर्ध्वजत्रु-न., स्कन्धसन्धेरूर्ध्वभागः ।

ऊर्ध्वजानु-त्रि., ऊर्ध्वजौ । उपरिस्थजानुकः (भा.)

ऊर्ध्वतक्त-(क.)-पु., जेपालनिम्बः ।

ऊर्ध्ववर्ति-पु., तन्नामकाश्चक्षुरोगः । लक्षणम्-
यवसङ्कादनञ्चैव यो बाजी स्यादितं पुनः । मुखेन
प्रोद्गिरत्याशु तं विद्यादूर्ध्ववर्तिनम्
(ज. द. ४३ अ)

ऊर्ध्वस्थिति-पु., अश्वस्योदावर्तः (त्रि. क.)

ऊर्ध्वासित-पु., कारवेलम् (त्रि. का)

ऊर्मण-पु., द्रोणपरिमाणम्

ऊर्मि-स्त्री., तरङ्गः । दुःखम् वेदना पीडा । वेगः । भङ्गः
(मे. म. द्विकम्)

ऊर्मिका-पु., अश्वस्य पादरोगभेदः । 'ऊर्मिकञ्चोर्मिसं-
स्थानैर्बलिभिः खुरसम्भवैः । (ज. द. ३८ अ)

ऊर्ध्वशोधन-न., अरिष्टकफलम् वमनम् ।

ऊर्व-पु., बाढवाभिः

ऊर्वङ्ग-न., गोमयचक्रिका ।

ऊर्षा-स्त्री., देवताडवृक्षः ।

ऊलूक-पु., पेचकः । अयं प्रसहजातीयः । एतन्मांसं
उष्णवीर्यम् । एतद्वक्षणात् शोषभस्मकोन्मादाः
क्षीणशुक्रता च जायन्ते (भा. पू. १ भ) उलूक-
पललं भ्रान्तिकरं वातप्रकोपकरञ्च (मद. व)

ऊलूपी-पु., शिशुमारः (अ. टी.)

ऊपरक (ज)-न., औषरकं । पांशुलवणम् ।
औषरलवणम् रोमकनामायसकान्तभेदः ।
(रा. व. १३)

ऊपरतृण-न., स्वनामख्याततृणम् । घासविशेषः ।
गुणाः-- बलदं रुच्यं पशूनां हितं च (रा. व. ८)

ऊपवान्-त्रि., उपरम् (अम.)

ऊपसूत-न., मृत्तिकालवणम् । (सु. सू. ४६)

ऊपक्षार-पु., क्षारमृत्तिका । गुणाः--उष्णोऽतिलघुः
प्रक्रेदी ऊपक्षारो बलापहः । (सु. सू. ४६)

ऊपाकर-पु., कुकुटः (श. र.)

ऊपापान-न., प्रत्युषजलपानम् (भ.)

ऊष्मक-पु., पित्तम् (रा. व.) ग्रीष्मः जेष्ठाषाढौ
ग्रीष्मऋतुः

ऊष्मा-उष्णता, क्षयरोगः (वै. नि.)

ऊहिनी-स्त्री., सम्मार्जनी

ऋ

ऋक्थ-न., स्वर्णम् । धनम् । (अम.) (सु. सू. ३८)

ऋक्षगन्धा-स्त्री., वृद्धदारकवृक्षः । ऋषिजाङ्गला
(र. मा. च. सू. ४ अ. वृहणे) श्वेतभूमि-
कुष्माण्डम्

ऋक्षगन्धिक-स्त्री., कृष्णभूमिकुष्माण्डम् वृद्धदारकलता
(वै. नि.)

ऋक्षचिद्र-स्त्री., तैलपार्थविष्टा (वै. नि. २१) (अंश. चि.
कृष्णाक्षिरीषलेपे)

ऋक्षार्हा-महामेदालताक्षुपः (रा. व. ५)

ऋची(जी)प-न., धातुम् (हे. च)

ऋजीक-पु., धूमः ।

ऋजुध्रेणी-स्त्री., सूर्वा (रत्ना.)

ऋत-न., जलम् (मे.)

ऋतुजन्म-स्त्री., पुनर्नवा

ऋतुपरीक्षा-स्त्री., आवर्तपरीक्षा तद्यथा, ऋतौ कण्डूयनं
योनौ क्वचिद्वेच वेदना । बाहुल्यं स्वरूपता वापि
चानुबन्धित्वमस्य वा । संरोधः सर्वथा वापि वेद्या-
न्येतानि यत्नतः । आमयवस्त्रिलेज्वेव भिषग्भिर्भयो-
यितां सदा (अ. त्रि.)

ऋतुराज-पु., वसन्तऋतुः (रा. व. २१)

ऋतुविपर्यय-पु., ऋतुन्यायत् वसन्तादिस्थाने शरदादि-
धर्मप्रवृत्तिः ।

ऋतुवैषम्य-न., ऋतुचर्याविपरीताचारणम्

(भा. म. ४ भ.)

ऋतुशूल-न., ऋतुकालेरजोरोधजन्यशूलरोगः । पुष्पस्य
वातादिभिर्हृतत्वं तस्य कारणम् । बहुलं पिच्छिलं
स्निग्धं घनं स्रवति शोणितम् । योनौ नाभौ
तु शूलानि कृतौ परमदारुणम्
(रस. र. यो. व्या. चि.)

ऋतुपट्क-न., हिमशिशिरवसन्तग्रीष्मवर्षाशरत्सु ॥

‘चयकोपसमा यस्मिन् दोषाणां सम्भवन्ति हि ।

ऋतुपट्कं तदाख्यातं रवैराशिशु संक्रमात् (भा.)

ऋतुहरीतकी-स्त्री., ऋतौ ऋतौ हरीतकीभक्षणविधिः ।

‘यथा- सिन्धुतथशर्कराशुण्ठीकणामधुगुडैः क्रमात् ।

वर्षादिष्वभया सेव्या रसायनगुणैषिणा (च. द.)

भट्टारस्तु ग्रीष्ममधिकृत्याह । ग्रीष्मे तुल्यगुडां

सुसैन्धवयुतां मेघावनद्वाग्बरे सार्धं शर्करया शरथ-

मलया शुण्ठ्या तुषारागमे । पिप्पल्या शिशिरे

वसन्तसमये क्षौद्रेण संयोजितामित्यं प्राश्य हरी-

तकीमिव रजो नश्यन्तु ते शत्रवः (प्रयोगा. बाजी)

ऋद्ध-न., सम्पक्कधान्यम् (अम.) पक्कमर्दितधान्यम्

निर्वृषीकृतं धान्यम् (अ. टी.)

ऋपिजाङ्गलिक- (ला) (लिका) (की) (ली.)

ऋक्षगन्धा (रत्ना.)

ऋषिध्रेष्ठ-पु., पुण्डरीकवृक्षः ऋदिः ।

ऋषिध्रेष्ठा-त्रि., ऋदिः । वृदिः (वै. नि.)

ऋषिरुष्टा-स्त्री., ऋदिः (मद. व १)

ऋषीक-पु., काशवृणम् (मद. व १)

ऋष्यगता-स्त्री., माषपर्णी (श. र.)

ऋष्यगुष्पी-स्त्री., अतिबला (वै. नि.)

ऋष्याह्वा-स्त्री., नागबला । बला (वै. नि.)

ए

एककन्द-पु., पानीयालुकः । पाणशारु इति प्रसिद्धः

कन्दशाकः । (प. सु.)

एकचर-पु., गण्डकः (त्रिका)

एकदृक् (घृ.)-पु., काकः । (हला.) त्रिकोणम् (हे. च.)

एकपत्र (क.)-पु., चण्डालकन्दविशेषः ।

एकपत्री-स्त्री., नागवल्लीलता (वै. नि.)

एकमूल-पु., पुण्डरीकवृक्षः । (वै. नि.)

एकमूला-स्त्री., शालपर्णी । अतसी (संग्रहः)

एकरज-पु., भृङ्गराजवृक्षः । (जटा.)

एकरन्ध्र-पु., नदीवटः । (वै. नि.)

एकवर्षीया-स्त्री., एकहायनी गौः ।

एकविंशतिगुग्गुलु-पु., कुष्ठरोगे उपयुक्तः

(च. द. कुष्ठ. नि.)

एकवीरा-स्त्री., वन्ध्याककोटी । गुणाः-एकवीरा स्मृता

तिक्ता चात्युष्णा वातहा स्मृता । पक्षाघातं पृष्ठ-

कटीशूलञ्चैव विनाशयेत् (वै. नि.)

एकवृक्ष-पु., शलरोगः । (वै. नि.)

एकशिखा-स्त्री., पात्र (प. सु.)

एकशृङ्ग-पु., गण्डकः (वै. नि.)

एकहस्ती-स्त्री., अश्वस्य शोभनवल्लगा भेदः । ‘द्विहस्ती

चैकहस्ती च शुभगा शोभना मता’ । (ज. द. ७ अ)

एकहायनी-स्त्री., एकवर्षीया गौः । (अ. म.)

एकाङ्गी-स्त्री., मुरामांसी-गुणाः-तिक्ता हिमा स्वाद्री

लघुः वातपित्तघ्नी उग्रभृतरक्तक्षोभी कुष्ठकासघ्नी

च (भा. पू. १ भ.) कटुः कषाया अममूर्च्छा-

नृणां विषदाहघ्नी च (रा. व. १२)

एकाण्ड-पु., तन्नामकदोषान्विताश्वः । एकेन हम्बमानेन

मुक्तेणैकाण्डसंज्ञकः (ज. द. ३ अ)

एकादशशतिकमहाप्रसारणीतैल-न., वातन्याधौ

उपयुज्यते (प्रयोगा. भेष.)

एकादशायस-पु., ब्रह्मवृष्ट्यधिकारे उपयुक्तः

(रस. र. ब्रह्म. चि.)

एकादिवीर-पु., एकवीरवृक्षः (वै. नि.)

एकाष्टी-स्त्री., कार्पासी, कार्पासबीजकोषः (वै. नि.)

एकाष्टीका-स्त्री., पात्र (वै. नि.)

एकाह्वा-स्त्री., एकवर्षीया गौः (अ. म.)

एकाक्ष-पु., काकः । त्रि., एकनेत्रम् (रा. च.)

एकैषी-स्त्री., पात्र (म.—पहाडमूल) (वै. नि.)

एकोशि (पि) का-स्त्री., पात्र (र. मा.) वक्रवृक्षः

इति केचित् ।

एड-त्रि., बधिरः (अ. म.)

एडकघृत-न., एडकनवनीतोत्थघृतम् । गुणाः-अति-

गुस्त्वात् वज्रं सुकुमारानाम् । बुद्धिपाटवकरं

बलकरञ्च (रा. व. १५)

एडमूक-त्रि., बधिरः वाक्श्रुतिवर्जितः ।

एडहस्ती-पु., चक्रमर्दः ।

एडुक-त्रि., बधिरः (मे.)

एणक-पु., हरिणः (श. र.) कृष्णसारः ।

एणीदाह-पु., सन्निपातज्वरविशेषः । लक्षणं-परिधाव-
तीव गात्रे रुक्पात्रे भुजङ्गपतङ्गहरिणगणः । वेपथु-
मतः सदाहस्येणीदाहज्वरार्तस्य (भा. म. १ भ)

एत-पु., हरिणः । (श. र.) घोटकः ।

एतन-पु., निश्वासः (हे. च.)

एता-स्त्री., हरिणी

एधतु-पु., पुरुषः ।

एरङ्ग-(ङ्गी)-पु., स्त्री., मत्स्यभेदः । मंजिष्ठा (चरक.)

एरण्डक-पु., एरण्डः (भरत)

एरण्डज-न., एरण्डतैलम्

एरण्डतैलमूच्छा-स्त्री., मूच्छाद्रव्याणि-मंजिष्ठा मुस्तकं
धान्यं त्रिफलाजयन्तीपत्रं

एरण्डमूल-न., एरण्डशिका (च. द. विषमज्वरवि.)

एरण्डबीज-न., एरण्डफलम्

एरण्डशिका-स्त्री., एरण्डमूलम् (भा. वा. व्या.)

एरण्डसप्त(द्वादश)क-पु., शूलरोगः ।

एरण्डा-स्त्री., बृहन्तीवृक्षः (म. द. व. १) पिप्पली ।
(श. च.)

एरण्डादि-पु., तदादिद्रव्यवर्गः । यथा एरण्डसारिवा-
द्राक्षा शिरीषश्च प्रसारणी । मायमुद्राख्यपणिन्यौ
विदारीकन्दकेतकी । एरण्डादिगणो द्वेष वातपित्त-
विकारनुत् (रसचन्द्रिका)

एर्वाक-न., कर्कोटकफलम् (र. मा. भेष. क्षुद्ररोगवि.)

एलक-पु., मेषः । (रा. व. १८)

एलङ्ग-पु., मत्स्यविशेषः । गुणाः-मधुरो वृष्यः ग्राही
कफवातघ्नः मेघाम्निपुष्टिकरः शीतलः गुरुश्च
(रा. व. १८)

एलादिगुडिका-स्त्री., रक्तपित्ते हिता (च. द. (रस. र.)

एलादिचूर्ण-न., छर्द्यधिकारे हितम् । (च. द. भेष)

पाठः-एलात्रक् मरिचं शुण्ठी पिप्पली नागकेशरं,

भागवृद्ध्या चूर्णं तु सितया समम्

(रस. र. राजयक्ष्म वि)

एलादितैल-न., वातव्याधौ उपयुज्यते (च. द.)

एलादिमन्थ-पु., यक्ष्मरोगः (च. द.)

एलान-न., फलविशेषः (रा. व. ११)

(म—हिरवे फल)

एलापर्णी-स्त्री., वृक्षविशेषः । रास्ना (भा. पू. १ भ)

एलीका-स्त्री., सूक्ष्मैला (रा. व. ६)

एलीय-पु., एलवालुकः (वै. नि)

एलुक-(काख्या)-न., स्त्री., एलवालुकः

(सु. चि. १८ अ.)

एलव-न., एलवालुकः (सु. चि. १८ अ.)

एषण-पु., शालकीवृक्षः वै. नि.)

एषणिका-स्त्री., स्वर्णादिपरिमाणतुला (अम.)

एष्या-स्त्री., आमलकीवृक्षः (रत्ना.)

ऐ

ऐक्षवी-(सुरा) स्त्री., इक्षुरसकृतमद्यम् तन्मद्यगुणा-
शीतलं अतिमादकं (रा. व. १५)

ऐण-(पोय)- त्रि., एणमृगचर्मादिः ।

ऐणेयक-न., एलवालुकम्

ऐन्द्रयव-पु., इन्द्रयवः (मद)

ऐन्द्रलुप्तिक-पु. इन्द्रलुप्तारोगः

ऐन्द्रवारुणी-स्त्री., इन्द्रवारुणीलता (मद. १)

ऐन्द्रि-पु., काकः (मे. रक्षिकम्)

ऐन्द्रीफल-न., इन्द्रवारुणीफलम् (च. द.)

(उ. मा. चि.) पकैन्द्रीफलमूत्रजम्

ऐभी-स्त्री., हस्तीघोषलता

ऐरावतक-पु., हस्तीशुण्डी (च. चि. ३ अ.) नागरङ्ग-
वृक्षः (वै. नि. १)

ऐरावतपदी-स्त्री., काकजङ्घा (महाज्योतिष्मतीलतायाम्)

ऐरेय-न., मद्यम् (वै. नि.) एलवालुकम् (अम)

ऐलवालुक-न., एलवालुकम् (श. र.)

ऐलेय-न., मलुका एलवालुकम् (अ. म.)

ऐल्वालु-न., एलवालुकम् (मद. व. ३)

ऐशमूल-न., लाङ्गलीमूलम् (रस. र.) (वा. ल. चि)

ऐषिका-स्त्री., पाठा त्रिवृता (वै. नि.)

ओ

ओकण-पु., केशकीटः (श. र.)

ओकणि-(नी)-पु., स्त्री., उत्कुणम् (श. र.)

ओकोदनी-स्त्री., यूका (श. र.)

ओक्कणी-स्त्री., उत्कुणम् (श. र.)

ओडिका-(डी) स्त्री., नीवारः (प. मु.) गुणाः-शोषणी
रूक्षा कफवायुवृद्धिकरी, पित्तनाशिनी च (रा.)

ओडू-(क)-पु., जपाकुसुमवृक्षः । (म—जासवन्द)

गुणाः संग्राही केशहितश्च (भा. पू. १ भ. पुष्पवर्ग)

मलमूत्रस्तम्भनरञ्जनश्च (रा.) कुटुरुणाः इन्द्र-
लुप्तहरः विच्छर्दिजन्तुजनकः सूर्याराधनश्च

(रा. व. १० । मात्रा ३ मा.)

ओडूपर्याय-पु., सर्वकान्तपुष्पवृक्षः स्वनामख्यातः

(अम.)

ओडूपुष्प-न., जवा (पा) कुसुमम् (प. मु)

ओडूपुष्पा-स्त्री., जपाकुसुमम् ।

ओदापलङ्कषा-स्त्री., गोरक्षमुण्डी (वै. नि.)

ओतु-पु., स्त्री., विडालम् । (अम.) वनविडालम्
(वै. नि.)

ओद-पु., अन्नम् ।

ओल-(लु)-पु., स्वनामख्यातकन्दशाकवि० (र. मा. भा.
पू. १ भ.) गुणाः—अग्निकरः कफघ्नः रुचिकरः लघुः
अर्शसि पथ्यः । ग्राम्यकन्दस्तु दोषल इति (रा.)

ओल(लु)कन्द-पु., शरणम् (र. मा.) वनौलः
(पानीयभक्तव्याम्)

ओपण-(णि)-पु., कटुरसः (हे. च.) (गी.) पुराति-
शाकम् । गुणाः—कफशायुनाशित्वम् (रा.) पुनर्नवा

ओषधिगण-पु., रसायनिकौषधिगणः । ताः सोमसम-
वीर्या महौषधयः ख्याताः । तासाञ्च सोमवत्
क्रियाशीः स्तुतयः शास्त्रे कथिताः (सु. चि. ३०)

ओषधीश-पु., कर्षरम् (हे. च.)

ओष्ठधर-पु., ओष्ठः ।

ओष्ठप्रान्त-पु., सूक्ष्मभागः (रत्ना.)

ओष्ठफला-(भा)-स्त्री., विम्ब्रीलता (म.—गोड
तोंडली) (वै. नि.)

ओष्ठरञ्जनी-स्त्री., ताम्बूलम् (प. सु.)

ओष्ठा(ष्टी)-स्त्री., विम्बी (प. सु.)

औ

औख्य-स्त्री., स्थालीपकं अन्नादि ।

औडूपुष्प-न., जपापुष्पम् (हे. च.)

औदखित(त्क)-न., अर्धजलयुक्तघोलम् (हे. च.)

औदुम्बरच्छद-पु., दन्तिवृक्षः (वै. नि.)

औदुम्बरी-स्त्री., कृमिभेदः ।

औहालकशर्करा स्त्री., औहालकमधुकृतशर्करा सा
गुणैरौहालमधुसदृशी (रा. व. १४)

औद्भिद-न., औद्भिदलवणम् (रा.)

औद्भिदजल-न., उद्भिदजातं जलम् प्रस्तरसलिलम्—तस्य
गुणाः—मधुरं पित्तशमनं अविदाहि च (रा.) लघु
(रा. व. १४) विदार्य भूमिं निष्ठां यत् महत्यां
धारया खवेत् । तन्तोयमौद्भिदं नाम वदन्तीति
महर्षयः । औद्भिदं वारि पित्तघ्नं अविदाह्यति-
शीतलं । शीणनं मधुरं बल्यमीषद्वातकरं लघु (भा.
पू. १. वारिव.) वर्षासु औद्भिदं पथ्यम् ।

औद्भिदद्रव्य-न., उद्भिजं पृथिवीं जायते इत्युद्भिज् ।
तच्च वनस्पतिलतावानस्पत्यौषधात्मकम्

(च. सू. १ अ.)

औद्भिदलवण-न., पांशुलवणापरनामधेयलवणम्

यद्भगर्भतः स्वयमुत्पद्यते (च. द. महापदपलपृते)

गुणाः—क्षारयुक्तं गुरु कटु स्निग्धं शीतं वातघ्नं च
(भा. पू. १ भ. ह. व) रक्तलं सूक्ष्मं लघु वातानु-
लोमनञ्च (म. द. व. २) तीक्ष्णं उत्कृष्टजनकं क्षार-
युक्तं कटु तिक्तं कोष्ठबद्धतानाहशूलघ्नञ्च (रा)

औधस्य-न., पशुदुग्धम् ।

औनीत-न., अश्वरोगविशेषः । (ज. द. ५१ भ.)

औन्दुम्बर-न., ताम्रम् (भा. म. १ अ.)

औपवस्त-न., उपवासः । लङ्घनम् (हे. च.)

औपस्थ्य-न., उपस्थेन्द्रियसुखम्

औपीन-न., उप्यक्षेत्रम् (रा. व. २)

औमीन-न., अतसीक्षेत्रम्

औरिण-न., सृत्तिकालवणम्, यवक्षारः । (वै. नि.)

औरुवुक-न., एरण्डतैलम् (च. द.)

औल-न., श्वेतसूरणम् (वै. नि.)

औलूक-न., उलूकसमूहः (ज. टा.)

औशीर-न., पु., वालकम् चामरदण्डः । आसनम् ।
(त्रि) उशीरजः (मे. रत्रिकम्)

औषण-न., कटुरसः ।

औषधालय-पु., औषधगृहम्

औषधिप्रतिनिधि-पु., यदौषधं न लभ्यते तस्य स्थाने
तत्समगुणद्रव्यान्तरग्रहणम् । यथा मेदाभावे श्लेष्म-
गन्धा, महामेदे च शारिवा । जीवकर्षकाभावे
गुडूची वंशरोचना इत्यादि । चित्रकाभावे दन्ती,
अपामार्गक्षारो वा, धन्वयासाभावे दुरालभा, तग-
राभावे कुष्ठं, मूर्त्ताभावे जिङ्गिनीत्वक्, अहिंसालक्ष-
णाभावे मानकमयूरपुच्छग्रहणम्, बकुलाभावे
कल्हारोत्पलपद्मग्रहणम् नीलोत्पलाभावे कुमुदं,
जातीपुष्पाभावे लवङ्गं, अर्कादि क्षीराभावे तत्पत्ररसः,
पुष्करमूलाभावे कुष्ठं, लाङ्गलकी ग्रन्थिपर्णाभावे,
कुष्ठञ्च ग्राह्यम् (भा. पू. १ भ.) चविकाभावे गज-
पिप्पली, पिप्पलीमूलम्, सोमराज्याभावे चक्रमर्द-
फलम्, दार्व्याभावे हरिद्रा, रसाज्जनाभावे दार्वी-
काथः, सौराष्ट्रमृदाभावे फटिकारी, तालीशाभावे
स्वर्णताली, भार्यभावे तालीशं कण्टकारीमूलं वा,
रुचकस्याभावे पांशुलवणं, यष्टिमध्वभावे धातकी-
पुष्पम्, अम्लवेतसाभावे लुङ्गं, द्राक्षाभावे गम्भारी-
फलम्, तदभावे पीतशालपुष्पं, नखाभावे लवङ्गं,
कस्तुर्यभावे काकोली, तदभावे जातीपुष्पम्, कर्षरा
भावे ग्रन्थिपर्णी, सुगन्धिमुस्तकं वा, कुङ्कुमाभावे

कुसुम्भं, श्रीखण्डचन्दनाभावे कर्पूरम्, तदुभयाभावे रक्तचन्दनं ग्राह्यम्, मध्वभावे जीर्णगुडः, पुरातनाभावे यामवतुष्टयशुष्कः गुडः, क्षीराभावे मौद्गो मासूरश्च रसः, शर्कराभावे खण्डम्, शाल्याभावे षष्टिकं, दाढिमाभावे वृक्षाम्लं, सौराष्ट्रमृदभावे पङ्कपर्वटी, लौहाभावे तन्मलम्, चव्यगजपिप्पल्यभावे पिप्पलीमूलं, मुञ्जतिकाभावे तालमुस्तं ग्राह्यम् । माजुफलमिति केचित् (प. प्र. १ ख.)

औषधीपञ्चामृत-न., गुडचीगोक्षुरमुसलीमुण्डीशतावयादि ।

औष्ट्रतक्र-न., उष्ट्रीदुग्धजातघोलम् । गुणाः—औष्ट्रं तक्रं तु विरसं गुरु हृद्यं च दोषलम् पीनसन्धासकासेषु शस्तमुक्तम् (वै. नि.)

औष्ट्रनवनीत-न., उष्ट्रीदुग्धजातनवनीतम्, गुणाः—लघुपाकं शीतलं क्षणकृमिकफरक्तदोषघ्नं वातघ्नं विषघ्नञ्च (रा. व. १५.११; पृ. ३८५)

औष्ट्रमूत्र-न., उष्ट्रमूत्रम्, गुणाः—उन्मादशोफार्शःकृमिशूलोदरघ्नम् (म. द. व. ८)

औष्ट्रशीर-न., उष्ट्रीदुग्धम्

औष्ट्रीघृत-न., उष्ट्रनवनीतजघृतम्, गुणाः—सधुरं पाके कटुशीतलं कृमिकुष्ठहरं वातकफगुल्मोदरघ्नञ्च (रा. व. १५.२०९; पृ. २३७)

क

क-न., जलम् (रा. व. १४) मुखम् (मे.) केशः (धर.) कंसक-न., पुष्पकाशीशम् इदं श्वेतवर्णम् (हे. च.)

कंसास्थि-न., कांसधातुः (त्रिका.)

कंसोद्भवा-स्त्री., सौराष्ट्रमृत्तिका (हे. च.)

ककन्द-पु., स्वर्णम् (उणा.)

ककरीमुख-पु., केशः (रा. व. १८.१८; पृ. ३९५)

ककारपूर्वद्रव्य-न., ककारपूर्वकद्रव्याणि तानि यथा—कटुकः, कालशार्कं, कुष्माण्डं, कर्कटी, कर्कण्डुः, कर्कोटकः, कलिङ्गः, कर्मर्दः, करीरः, कतकः, कशेरुः, काञ्जिकञ्चेति रक्तपित्ते वर्ज्यम् (भा. म. रक्तपित्तवि.)

ककुङ्गिनी-स्त्री., ज्योतिष्मतीलता (भा. म. १ भ.)

ककुञ्जल- (लङ्) -पु., स्त्री., चातकः (रा.)

ककुण (न) क-पु., स्त्री., बालरोगविशेषः

ककुब्ब-पु., ऋषभकक्षुपः (रा. व. ५.१५९)

ककुब्बती-स्त्री., कटिः (अम.)

त्रि., ककुब्बिशिष्टः

ककुन्दर-न., नितम्बगताधिष्ठाने वैकल्यकरपृष्ठसन्धिर्मर्मद्वयम् । मेरुदण्डोभयतः पार्श्वजघनबहिर्भागे ईषदधस्तस्य स्थानम् । तत्र स्पर्शज्ञानमधःकाये चेष्टोपघातश्च (सु. शा. ६.२६) ककुन्दरौ तु सर्वेषां स्यातां जघनकूपकौ (रा. व. १८.४२) वृक्षविशेषः । गुणाः—ककुन्दरः कटुस्तिक्तः उवरण-श्रोष्णकृन्मतः । रक्तस्कफदाहानां तृषायाश्च विनाशनः । अस्याद्रिमूलञ्च मुखे धारितं मुख-दोषनुत् (वै. नि.)

ककुप्-स्त्री., चम्पकमाला, प्रवेणी (मे. भत्रिकम्)

ककुभत्तवक्-स्त्री., अर्जुनवृक्षवल्कलम् (च. द. । सि. यो. यक्ष्मचि. ककुभादौ)

ककुभशाखा-स्त्री., भार्गी (रत्ना)

ककुभादनी-स्त्री., नलीनाम गन्धद्रव्यम् (श. च.)

ककुणक-पु., न., शिशोर्नैत्रवर्मजरोरः ।

कक्खट-त्रि., कठिनम् पु., खटिका (अ. म.)

कक्खटपत्रक-पु., वृक्षविशेषः । तच्छाकगुणाः—सधुरं दुर्जरं गुरुपाकी च (रा. शा. व.)

कक्खटी-स्त्री., खटिका

कगित्थ-पु., कपित्थम् (अ. टी.)

कङ्कट (क) -पु., कदरः (हा. रा.)

कङ्कटेरी-स्त्री., हरिद्रा (वै. नि.)

कङ्कति (ती) का-स्त्री., केशप्रसादनार्थद्रव्यम् । (अ. म.) अतिबला नागबला (भा. पू. १ भ. गु. व.)

कङ्कत्रोट- (टि) -पु., स्वनामख्यातमत्स्यः । (त्रिका.) (हारा. । जटा.) खलीशमत्स्यः ।

कङ्कदम्-न., सुवर्णम् (वै. नि.)

कङ्कपुरीषम्-पु., कङ्कविष्टा इदं दारणम् । (सु. सू. ३६)

कङ्कभोजन-पु., अर्जुनवृक्षः

कङ्कर-न., कञ्जरः (हे. च.)

कङ्कराल-पु., पिप्पला इति प्रसिद्धः वृक्षः ।

कङ्करोल-पु., निकोचवृक्षः (श. च.)

कङ्कलोड्य-न., चिञ्चोदकमूलम् (रा.)

कङ्कशत्रु-पु., पृश्निपर्णी (श. च.)

कङ्कशाय-पु., कुबकुरः ।

कङ्का-स्त्री., गोशीर्षचन्दनम्, पद्मगन्धा “ गोशीर्ष-चन्दनकृष्णताम्रमुत्पलगन्धिकम् । कङ्का ” (श. मा.)

कङ्काल-पु., शरीरास्थि । समुदितशरीरास्थिसङ्घातः त्वङ्मांसरहितः ।

कङ्कावीज-पु., गोशीर्षचन्दनवीजम् ।

कङ्किरात-न., कुरुण्टकः (हला.)

कङ्कु-पु., कङ्कुणम् (द्विरूपकोश.)
 कङ्कुर-पु., काकविशेषः । यकपक्षी (त्रिका.)
 कङ्कल-पु., वास्तुशाकः (श. मा.)
 कङ्ग (क)-पु., क्लोमम् (हे. च.)
 कङ्गु-स्त्री., कङ्गुधान्यम् (अ. टी.)
 कङ्गुका-स्त्री., कङ्गुः । म्रियङ्गुः (रत्ना.)
 कङ्गुल-पु., हस्तः (श. च.)
 कचङ्गल-पु., समुद्रः (त्रिका.)
 कचट-न., कञ्चटशाकः (भा. पू. १ भ.) तृणम् ।
 पत्रम् (उणा.)
 कचदधिका-स्त्री., अलातुः
 कचद्रात्री-पु., अम्लवेतसम् (प. मु.)
 कचपक्ष-पु., केशसमूहः (अम.)
 कचमाल-पु., धूमः । (हारा.)
 कचा-स्त्री., हस्ती (मे. चन्द्रिकम्)
 कचाकु-पु., विलेशयः । सर्पः (मे. कत्रिकं)
 कचाटुर-पु., पक्षिविशेषः । दास्युहः
 कची-स्त्री., कुचायिवीजम् (रस. र. बालचि.)
 कचूरक-न., कञ्चूरम् (वै. नि. २ भ. अर्शचि.)
 (पिप्पिलोकातैले)
 कचेरुक-पु., कशेरुः । (र. मा.)
 कचोरा-स्त्री., शालिधान्यविशेषः सा पित्तघ्नी
 (अत्रि. १५ अ.)
 कचटम्-न., जलपिप्पली
 कञ्चर-न., तक्रम् (मे. तत्रिकम्) (त्रि.) मलिनः
 कञ्चूर-पु., कलुनामककन्दशाकः ।
 कञ्चोर-न., शटी (प. मु.)
 कचयी-स्त्री., कचुवृक्षः, स्वनामकन्दविशेषः ।
 कच्छ(क)-पु., जलप्रायदेशः । तुल्यकद्रुमम् (मे. छद्रिकं)
 नन्दीवृक्षः । परिधानाञ्जलः (हे. च.) जलप्रान्तः ।
 (अ. म.)
 कच्छकाण्डन-पु., अश्वत्थभेदः
 कच्छ(च्छा)(च्छी)(टिका)-स्त्री., कच्छः (श. र.)
 कच्छपि-पु., क्षुद्ररोगः । तालुरोगः ।
 कच्छपोलि-(का)-स्त्री., जलवेतसम् (वै. नि.)
 कच्छा-स्त्री., भद्रामुस्ता
 कच्छालङ्कारक-पु., काशतृणम्
 कच्छु(च्छु)मती-स्त्री., शुकशिम्वी (श. च.)
 कच्छुराल-पु., शेलुवृक्षः ।
 कच्छुरी-स्त्री., धातकी
 आ. सं. श. पू. ८

कच्छेष्ट-पु., कच्छपः (रा. व. १९. ४५६; पृ. २७४)
 स्त्री., भद्रमुस्ता
 कच्छोर-न., शटी (र. मा.)
 कञ्चट-(ड)-पु., न., गजपिप्पली (वै. नि.) जलत-
 ण्डुलीयापरनाम-स्वनामख्यातशाकम् (र. मा.)
 हिं.—चवडाईभेद.
 कलोटावाशाकम् (च. द.; सि. यो. कञ्चटादि;
 भा. म. १ भ. शाकवर्ग.)
 कञ्चटपत्रक-न., कञ्चटच्छदम्
 कञ्चटपल्लव-पु., कञ्चटः (सि. यो.; ग्रहणीची; जम्बादि)
 कञ्चटादि-पु., अतिसारे कषायविशेषः
 (च. द. अतिसारचि.)
 कञ्चटावलेह-पु., ग्रहण्याधिकारे उपयुज्यते
 (च. द. सा. कौ.)
 कञ्चन-पु., काञ्चनवृक्षः (वै. नि.)
 कञ्चिका-स्त्री., वेणुशाखा (श. च.) क्षुद्रस्फोटः
 (रा. व. २०)
 कञ्चुकालु-पु., सर्पः । कालसर्पः (श. च.)
 कञ्चुकि-पु., यवः (रा. व. १९)
 कञ्चुलिका-स्त्री., अङ्गरक्षिणी कांचोलि इति भाषा
 (हे. च. नाना.)
 कञ्जक-पु., पक्षिविशेषः (श. च.)
 कञ्जन-(ल)-पु., कञ्जकः पक्षी (श. च.)
 कञ्जमूल-न., कमलकन्दः (वै. नि.)
 कञ्जयोनि-पु., शालुकः । कञ्जस्य पञ्चस्य योनिरुत्पत्तिः
 (श. च.)
 कञ्जर-पु., गजः । केशः ।
 स्त्री., धातकी पाटला उदरम् (मे. रत्रिकम्)
 कञ्जलिका-स्त्री., अङ्गरक्षिणी (हे. च.)
 कञ्जार-पु., जठरम् । गजः (मे. रत्रिकम्)
 कञ्जिक-न., काञ्जिकम् (अ. टी. भ.)
 कञ्जिका-स्त्री., भार्गी (श. र.)
 कटक-पु., न., सामुद्रलवणम् (रत्ना) परिहार्यः ।
 (हा. रा.) हस्तिदन्तमण्डलम् (मे. कत्रिकम्)
 कटकी-पु., गजः (श. र.)
 कटकोल-पु., निष्ठीवनपात्रम् (त्रिका.)
 कटखदिर-पु., काकः । शृगालः (मे)
 कटखादक-पु., काचलवणम् । काचकलसः । बलिपुष्टः ।
 जम्बुकः । (मे. कषण्वकम्)
 कटङ्कट-पु., अग्निः । दारुहरिद्रा (भैष. मुखरोगचि.)
 बृहत्खादिरवटी)

कटङ्कटा-स्त्री., आच्युकवृक्षः (द्रव्याभि.)
 कटङ्कटी-स्त्री., दासहरिद्रा (वै. नि.)
 कटपञ्चक-न., अश्वचालनाय पञ्चविधा भूमिः । एका
 मण्डलाकारा, द्वितीया चतुरस्रा, तृतीया गोमूत्रा,
 चतुर्थी अर्धचन्द्रा, पञ्चमी नागपाशा चेति । तदुक्तं
 नकुलेन । 'धनुरष्टादशे योज्यं बाजीनां मण्डलं
 क्रमात् । सङ्कोचयेज्जवं यावदावत्कटकपञ्चकम् ।
 तदूर्ध्वं मण्डली योज्या गोमूत्रा तदनन्तरम् । ऋतु-
 वर्गसु वर्ती च गोमूत्रा सर्वकर्मसु । युज्यमाना न
 वृश्यते प्रायशो हि विचक्षणैः (ज. द. ७ अ.)
 कटप्रोथ-पु., सिक्कः । कटिः (श. चि.)
 कटभङ्ग-पु., हस्तेन शस्यच्छेदः (हा. रा.)
 कटभीत्वक्-स्त्री., कटभीत्वक्फलम् (च. द. उन्मा)
 कटमालिनी-स्त्री., मदिरा (श. च.)
 कटसारिका-स्त्री., झिण्टीः (भा. पू. १ भ.)
 कटाकु-पु., पक्षिविशेषः । (उणा)
 कटाक्ष-पु., अपाङ्गदुष्टिः (अम. अश्वस्य शङ्खकर्णयोर-
 न्तरभागः । (ज. द. २ अ.)
 कटायन-न., वीरणम् (श. च.)
 कटाहक-पु., मातुलुङ्गादेरभ्यन्तस्थान्त्रवत् भागः ।
 (अत्रि. सू. १७ अ.)
 कटाह्य-न., पथकन्दः (रा. व. १०. २६०)
 कटितट-न., नितम्बम्
 कटिदेश-पु., कटिः
 कटि-(टी) प्रोथ-पु., सिक्कः (रा. व. १८)
 कटिदेशस्थमांसपिण्डः (अम.)
 कटिरोहक-पु., करिपश्चाद्भागोहकः ।
 कटिशीर्षक-पु., कटिदेशः (हला.)
 कटिशृङ्खला-स्त्री., कटिकिङ्किनी (हारा.)
 कटी (इन्)-पु., हस्ती । खदिरवृक्षः (रा. व. ८)
 श्रोणिफलकम् (अम.) पिप्पली (मे. टद्विकम्)
 सिक्कप्रदेशः (रत्ना.)
 कटीकपाल-न., कटीफलकः (विज. र.)
 कटीर-पु., न., जघनस्थलम् (जटा.) कटिदेशः (हे. च.)
 कटिपार्श्वम् (अ. टी.)
 कटीरक-पु., नितम्बस्थलम् (रा. व. १८)
 कटुकन्दः-पु., शिशुवृक्षः । आर्द्रकम् लघुनः
 (मे. दचलुष्कम्)
 न., मूलकम् (प. मु.)

कटुकन्दरी-स्त्री., गोविन्दीति कोङ्कणे प्रसिद्धा
 (प्रा. बाधेची) गुणाः-कटुकन्दरिका चोष्णा तिक्ता
 वातकफापहा विसृयादीनाशयति (वै. नि.)
 कटुकशर्करा-स्त्री., पित्तश्लेष्मज्वरे कटुरोहिणी-
 शर्करायोगः ।
 कटुकाख्या-स्त्री., कटुकी (मु.)
 कटुकाद्यलौह-न., शोधाधिकारे उपयुज्यते
 (भैष. रस. र. शोयचि.)
 कटुकापाली-स्त्री., कण्टकपालीवृक्षः (रत्ना. प. मु.)
 कटुकीट-(क)-पु., मशकः (जटा.)
 कटुकाण-पु., टिटिभः । (हे. च.)
 कटुङ्कता-स्त्री., नित्यकर्मसमाचारनिष्ठुरत्वम् ।
 कटुचतुर्जातक-न., समभागत्वगोलापत्रमरिचानि
 (रा. व. २२)
 कटुच्छद-पु., तगरवृक्षः । (श. र.) सुगन्धारकम्
 (वै. नि.)
 कटुजीरक-पु., जीरकम् (रा. व. ६ पृ. ८२)
 कटुता(त्व)-स्त्री., न., तीक्ष्णता दौर्गन्ध्यम्
 कटुतिक्त-स्त्री., कटुगुम्बी (रा. व. ३)
 कटुतिन्दुक-पु., कुचेलकः (श. च.)
 कटुतैलमूर्च्छा-स्त्री., सफेनतामतादिदोषनाशार्थमामतैलस्य
 पाकेन निष्फेनीकृतस्यावतार्य सजलहरिद्रादिवारि-
 क्षेपेण शनैः शनैः शीतलीकरणम्, तेन पाककाले
 स्फीत्याद्युपद्रवो न जायते । मूर्च्छाद्रव्याणि यथा-
 आमलकी, हरिद्रा, मुस्ता, विषवत्त्वक्, दाडिमत्वक्,
 नागकेशरं, कृष्णजीरकं, वालकं, नलुका, बिभीत-
 कञ्च । (भैष. ज्व. वि.)
 कटुदुग्धिका-स्त्री., तिकायावु (रा. व. ७)
 कटुभङ्ग-पु., शुण्ठी (रा. व. ६)
 कटुमञ्जरिक-(का)-पु., स्त्री., शुक्लापामार्गः ।
 कटुमोद्-न., गन्धराजः (रा. व. १२)
 कटुम्भर-स्त्री., प्रसारणी (च. द. वातव्याधि.
 एकादशशतिकप्रसारणीतैले ।)
 कटुर-न., तक्कम् (जटा.)
 कटुरा-स्त्री., आर्द्रहरिद्रा
 कटुरुणा-स्त्री., त्रिवृता (रत्ना.)
 कटुलता-स्त्री., कटुकी (भैष.)
 कटुवाष्पिका-स्त्री., महाराष्ट्री
 कटुवीजा-स्त्री., पिप्पली (रा. व. ६)
 कटुवीरा-स्त्री., कुमरिचम्
 हिं.—लालमरिच.

गुणाः— कटुवीराग्निजननी दाहिनी बलासही
अजीर्णविसृचीव्रणकुंक्षी । सञ्जिपातजडीमूतं
हृतेन्द्रियञ्च नरं जीवयति (अत्रि.)

कटुशृङ्गाट-(ल)-न., चित्रकूटदेशप्रसिद्धगौरसुवर्ण-
शाकम् (रा. व. ७)

कटुत्कट-(क)-न., शुण्ठी । आर्द्रकम् (र. मा.)

कटूद्री-स्त्री., गोविन्दीति कोङ्कणे ख्यातं औषधम् ।

गुणाः—विपूचीही कटूष्णा कफवातहा ।

कटोर-न., मृत्पात्रम् (श. च.)

कटोरा-स्त्री., स्वनामख्यातपात्रम् (श. च.)

कटोल-पु., कटुरसः (उणा.)

कटुरतैल-न., ज्वरे विदाहे च हितम् । सुवर्चिका
नागरकुष्ठमूर्वालाक्षानिशालोहितयष्टिकाभिः । तैलं
ज्वरे षड्गुणतत्प्रसिद्धमभ्यञ्जनाच्छीतविदाहनुच ।
(वै. नि.)

कटुतृण-न., गन्धतृणम् (सि. यो. वातव्याधिचि.)

माषबलादि) सुगन्धरोहिषतृणम् (वा. उ. ३७)

कटफलादि-पु., कासरोगे कपायविशेषः

(च. द. कासचि.)

कटफलादिपान-न., दीर्घकालानुबन्धि ज्वरे देयम्

(भा. म. १ भ. ज्वरचि.)

कटुम्बरा-स्त्री., प्रसारणी (ज. द.)

कटुरतैल-न., द्र० कटुरतैलम् ।

कटर-त्रि., कठिनम् । (जटा)

कटा-स्त्री., करिणी (श. च.)

कटाकु-पु., पक्षी

कटाहक-पु., दात्यूहः (श. र.)

कटीक-स्त्री., तुलसीवृक्षः । खटिका (वै. नि.)

कठिनपृष्ठ-(क)-पु., कूर्मः (रा. व. १९)

कठिनिका-स्त्री., खटिका (हारा.)

कठिनी-(क)-स्त्री., पु., खटिका

(र. मा. प. सु.; त्रिका; मे मत्रिकम्)

कठिनोपल-पु., कौसुम्भीशालिः (रा. व. १६)

कठोर-(ल)-त्रि., कठिनः (अ. टी.)

कडक-न., सामुद्रलवणम् (र. मा.)

कडङ्कर-पु., तुषः (वै. नि.)

कडङ्ग-पु., सुराविशेषः ।

कडम्ब-(क)-पु., कलम्बिशाकम्

शाकनाडीका, द्र० कलम्बी ।

कडम्बी-(म्युका)-स्त्री., कलम्बीशाकम् (श. र.)

कडुहुस्त्री-स्त्री., क्षुद्रकारवेलम् (रा. व. ७)

कणगुग्गुलु-पु., श्वेतजीरकम् स्वनामख्यातगुग्गुलुः ।

गुणाः—कटूष्णः सुरभिः वातघ्नः शूलगुल्मोदरा-
ध्मानकफघ्नः रसायनश्च (रा. व. १२)

कणजिल्लिका-स्त्री., महासमङ्गा । सारिवाबहुपुत्रिका
(रा. व. २३)

कणनिर्यास-पु., गुग्गुलुः (रत्ना.)

कणप्रिय-पु., सूक्ष्मचटकः (वै. नि.)

कणभक्षक-पु., इयामचटकः । भारिटः (रा. व. १९)

कणमूल-न., पिप्पलीमूलम् (पञ्चतित्तघृते.)

कणही-स्त्री., लताशिरीषः (प. सु.)

कणजटा-स्त्री., पिप्पलीमूलम्

(वै. नि. २ भ. अजीर्णवडवानलचूर्णे ।)

कणाटीन्-(र)-(क)-पु., खञ्जनपक्षी (त्रिका, श. र.)

कणादिगण-पु., पिप्पल्यादिगणः (च. द. कफज्वरचि.)

कणादिवटी-स्त्री., स्त्रीपदाधिकारे उपयुक्ता (र. सा. सं.)

कणादीप्य-पु., श्वेतजीरकम् (रा. व. ६)

कणाद्यलौह-न., आतिसाराधिकारे हितम्

(यो. र.; र. मा. सं.; र. चि. ९ अ.)

कणिक-पु., पिप्पली । शुष्कगोधूमचूर्णम् (रा. व. १९)

कणित-न., आर्तनादः (हे. च.)

कणिश-न., शस्यमञ्जरी (अम. हे. च.)

कणी-स्त्री., हयकण्डलता (श. र.) कणिका (अ. टी. भ.)

कणीची-स्त्री., गुञ्जा । किरांचीति ख्याता । पुष्पितलता

शाटकम् (मे. चत्रिकम्)

कणेर-पु., कर्णिकारवृक्षः (उणा.)

कणेरा-स्त्री., हस्ती (श. च.)

कणेरु-पु., कर्णिकारवृक्षः (मे.)

कण्टक-करञ्ज पु., करञ्जभेदः (अ. टी. भ.)

कण्टककिंशुक-पु., कण्टकीपारिजातः ।

म.—पांगारा.

(वै. नि.)

कण्टकच्छद-पु., श्वेतकेतकवृक्षः (वै. नि.)

कण्टकत्रय-न., कण्टकारीत्रयम् (रा. व. २२) बृहती,

कण्टकारी, गोक्षुरश्च । गुणाः—कण्टकत्रितयं प्रोक्तं

त्रिदोषभ्रमनाशकम् । ज्वरं पित्तञ्च हिक्काञ्च तन्द्रा-

लापञ्च नाशयेत् (वै. नि.)

कण्टकदला-स्त्री., केतकीवृक्षः (वै. नि.)

कण्टकपाली-स्त्री., स्वनामख्यातवृक्षः

हिं.—हिनस.

कण्टकफल—(ला)-पु., स्त्री., पनसवृक्षः । (अ.टी.म.)
गोक्षुरः, (रा. मा.) कण्टकारी, एरण्डवृक्षः धुस्तर-
वृक्षः । देवदाली । कुसुम्भवृक्षः । ब्रह्मदण्डीवृक्षः ।
करञ्जवृक्षः ।

कण्टकभुक्-पु., उद्भूतः ।

कण्टकलता-स्त्री., व्रणपा । कर्कटिका ।

कण्टकवृन्ताकी-स्त्री., वार्ताकी (रा. व. ७)

कण्टकश्रेणी-स्त्री., कण्टकारी (श. च.)

कण्टका-स्त्री., कण्टकारिका । दुरालभा । वनमुद्गम् ।
कर्कटिका (वै. नि.)

कण्टकागार-पु., शरटः (रा. व. १९) शलकी

कण्टकारित्रय-न., कण्टकारीत्रयम्

कण्टकारीत्रय-न., वृद्धतीगणिकारी दुरालभा च
(रा. व. २२) सिद्धयोगे तु गणिकारीस्थाने गोक्षु-
रमाह । गुणाः—कण्टकारीत्रयं तन्द्रा प्रलापभ्रम-
नाशनम् । पित्तं, ज्वरं त्रिदोषञ्च नाशयेत् (वै. नि.)

कण्टकारीद्व- (म)-पु., विककृतवृक्षः (वै. नि.)

कण्टकारीद्वय-न., वृद्धीकण्टकारीति द्वयम्
(भा. म. सन्निपातज्वर.)

कण्टकारीफल-न., कण्टकारिकाफलम् । गुणाः—
कण्टकारीफलं तिक्तं कटुकं दीपनं लघु । रुक्षोष्णं
श्वासकासघ्नं ज्वरानिलकफापहम्
(भा. पू. १ म. शाकवर्गः)

कण्टकार्या-स्त्री., कण्टकारीवृक्षः । (रस. र. बालवि.)

कण्टकार्यादि-पु., पित्तश्लेष्मज्वरे कषायः
(च. द. ज्वरवि.)

कण्टकाल-पु., पनसवृक्षः (श. च.)

कण्टकालिका-स्त्री., कण्टकारी (भा. पू. १ म.)

कण्टकाशन-पु., उद्भूतः (हे. च.)

कण्टकाष्टील-पु., कुलिशमत्स्यः । (नि. का.)

कण्टकिल-पु., वंशविशेषः ।

कण्टकिला-स्त्री., वेणुविशेषः ।

कण्टकिद्रुम-पु., खादिवृक्षः । (रत्ना.)

कण्टकिपारिजात-पु., पारिभद्रकः ।

हिं.—पांगारा, (वै. नि.)

कण्टकिशरपुष्पा-पु शरपुष्पाभेदः । इयं कटूष्णा कृमि-
शूलघ्नी च ।

कण्टकि (किं) शुक्र-पु., पारिभद्रवृक्षः । (वै. नि.)

कण्टकुरण्ट-पु., पीतझिण्डी (वै. नि.) झिण्डीवृक्षः ।
(रा. व. १०)

कण्टल-पु., बाबलवृक्षः (श. च. वै. नि.)

कण्टचलुरी-स्त्री., श्रीवल्लीवृक्षः । बाघेण्डीति कोङ्कणे
प्रसिद्धलता (वै. नि.)

कण्टसारका-स्त्री., श्वेतझिण्डी (वै. नि.)

कण्टाकुम्भाङ्ग-पु., कण्टकलताविशेषः । कुमिरके इति
भाषा (च. द.)

कण्टाफल-पु., धुस्तरवृक्षः । (रा. व. १०) पनसवृक्षः
(रा. व. ११)

कण्टारवी-स्त्री., वासा

कण्टारिका-स्त्री., भद्रिदमनीवृक्षः । कण्टकार्या
(रा. व. ४)

कण्टार्गल- (र्त्तगला)-पु., स्त्री., नीलझिण्डी
(रा. व. १०)

कण्टार्हलता-स्त्री., नीलझिण्डी ।

कण्टाल-पु., मदनवृक्षः (रा. व. ८) पनसवृक्षः ।

कण्टाद्वय-न., पञ्चकन्दम् (रा. व. १०)

कण्टिका-स्त्री., अतिबला (वै. नि.)

कण्टकूजन-न., गलकूजनम् (मा.)

कण्टग्रह-पु., कण्टकुञ्जकः (भा. म. १ ज्वर) बृह द्वौ
कर्णकण्टग्रहौ ।

कण्टतलासिक-स्त्री., अश्वबन्धनरज्जुः (श. मा.)

कण्टनीडक-पु., चिल्लपक्षी (त्रिका.)

कण्टनीलक-पु., उल्का (श. मा.)

कण्टपाशक-पु., करिगलवेष्टनरज्जुः (श. मा.)

कण्टबन्ध-पु., करिकण्टबन्धनरज्जुः (हे. च.)

कण्टमणि-पु., ग्रैवेयमणिः (त्रिका.)

कण्टलता-स्त्री., कण्टभूषणम् अश्वबन्धनम्

कण्टशुद्धी-पु., गलस्य कफाद्यलिसत्वम्

कण्टाग्नि-पु., पक्षी (त्रिका.)

कण्टाल-पु., शूरणम्, उद्भूतः (मे.)

कण्टालङ्कार-पु., कासः (रा. व. ८)

कण्टाला-स्त्री., जालगोणिका (त्रिका.)

कण्टालु-स्त्री., कण्टपुष्पा । त्रिपर्णी नाम कन्दशाकम् ।

कण्टिका-स्त्री., कण्टमाला ।

कण्ठी-स्त्री., गलः (अ. टी. म.) अश्वकण्ठवेष्टनरज्जुः
(चर्मादिः) (श. मा.)

कण्ठीरव-पु., प्रसहजातीयः सिंहः । (हारा.) पारावतः
(रा. व. ४)

कण्ठीरवी-स्त्री., वासकपुष्पवृक्षः (रा. व. ४)

कण्ठील-पु., क्मेलकः (मे. लत्रिकम् ।)

कण्ठीला-स्त्री., द्रोणीभेदः (मे. लत्रिकम् ।)

कण्डक-पु., कासामयवृक्षः (वै. नि.)

कण्डनम्—न., निस्तुपीकरणम् (हे. च.)
 कण्डरज्जण—पु., ज्जणरोगः ।
 कण्डवल्ली—स्त्री., काण्डवल्ली (वै. नि.)
 कण्डूका—स्त्री., काकतुण्डी (वै. नि.)
 कण्डूयना—स्त्री., कण्डूतिः (अम.)
 कण्डूया—स्त्री., कण्डूयनम् (रा. व. २०)
 कण्डूर—पु., कारवेल्लता । कुन्दरतुणम् । (रा. व. ३)
 कण्डूर—पु., माणकः (प. सु.)
 कण्डूरा—स्त्री., शूकशिम्बी ।
 कण्डूरा—स्त्री., कपिकच्छलता । कर्पूरकचोरकन्दः
 (रा. व. १०) अत्यम्लपर्णी (रा. व. ३)
 कण्डोल—पु., उड्डः (उणा.) गोणीभेदः । वंशादि-
 निमित्तधान्यरक्षणभाण्डम् (अम.)
 कण्डोलक—पु., कण्डोलः (हे. च.)
 कण्डोलवीणा—(ली)—स्त्री., कण्डालवीणा (अम.)
 कण्डूय—पु., शूककीटः (श. च.)
 कत—(क)—पु., निर्मलीफलवृक्षः कासमर्दः । कुचेलकः
 (र. मा. च. सू. ४ विपन्न.) जम्बीरवृक्षः (त्रिका.)
 कत्तोय—न., मद्यम् । मैरेयम् (त्रिका.)
 कत्सवर—न., स्कन्दः (श. च.)
 कथाप्रसङ्ग—पु., विषवैद्यः (हे. च.)
 त्रि., वातुलः । (त्रिका.)
 कथिका—स्त्री., तक्रादिसाधितखाद्यद्रव्यविशेषम्, कठीति
 महाराष्ट्रे । प्रकरणं यथा-नात्यम्लं मधुरं तक्रं सैन्धवेन
 तथा युतम् । पिष्टं मरिचं घाणक्यं निक्षिप्य सुनि-
 धाय च । तप्तस्थाल्यां घृतं वाथ तैलं तप्त्वा च
 निक्षिपेत् । तस्मिन्निशां रामठं च पश्चात्स्थालीं
 पिधाय च । तक्रार्धं निक्षिपेत्तस्यां पिधाय च पुनः
 क्षिपेत् । बुद्बुदोत्पत्तिपर्यन्तं पक्त्वा सा कथिताभिधा ।
 कथिता पाचनी रुच्यालक्ष्मी च वन्निहदीपनी । कफा-
 निलविबन्धघ्नी किञ्चिद्विपत्तप्रकोपिनी । (वै. नि.)
 कदन—न., मारणम् (जटा.)
 कदन्न—न., कुत्सितान्नम् कदर्यान्नम् (जटा.)
 कदम्बका—स्त्री., कलहंसी (वै. नि.)
 कदम्बद—पु., सर्षपः (श. च.)
 कदम्बपुष्प—पु., हरिद्वृक्षः
 न., कदम्बकुसुमम्
 कदम्बवायु—पु., सुगन्धवायुः ।
 कदम्बिका—स्त्री., कदम्बवृक्षः । (वै. नि.)
 कदल—(क)—पु., कदलीवृक्षः । पृथ्विपर्णी (मे. श. र.)
 कदल—न., नराङ्गुरः कपालम् (मे. लत्रिक.)

कदला—स्त्री., कदलीवृक्षः पृथ्विपर्णी शाल्मलीवृक्षः ।
 डिम्बिका (मे. लत्रिकम्)
 कदलि (ली) क्षता—स्त्री., कर्कटीभेदः (वै. नि.)
 कदलीकन्द—पु., रम्भामूलम् । गुणाः—शीतलः कदली-
 कन्दो बल्यः केशयोऽम्लपित्तजित्, वन्निहृदाहारी च
 मधुरो रुचिकारकः (मद. व. ६)
 कदलीकुसुम—न., रम्भापुष्पम् । गुणाः—कदल्याः
 कुसुमं स्निग्धं मधुरं तुवरं गुरु । वातपित्तहरं शीतं
 रक्तपित्तक्षयप्रणुत् (वै. नि.)
 कदलीजल—न., कदलीरसः, गुणाः—कदल्यास्तु जलं
 शीतं ग्राहकं मूत्रकृच्छ्रहृत् । मेहं तृषां कर्णरोगं
 चातिसारञ्च नाशयेत् । अस्थिस्त्रावं रक्तपित्तं
 विस्फोटं रक्तपित्तकं योनिदोषञ्च दाहञ्च नाशयेत् ।
 सारः कदल्याः संग्राही चाग्निभ्यो गुरुशीतलः ।
 तृद्दाहमूत्रकृच्छ्रातिसारमेहांश्च सोमकम् । अस्थि-
 स्त्रावं रक्तपित्तं विस्फोटंश्चैव नाशयेत् (वै. नि.)
 कदलीदण्ड—(नाल)—पु., थोड इति ख्याते मोचा-
 वृक्षगर्भस्थकोमलदण्डवत् भागः (श. च.)
 गुणाः—योनिदोषहरो दण्डः कदल्योऽसुरदरं जयेत् ।
 रक्तपित्तहरः शीतः सुरच्योऽग्निप्रवर्धनः ।
 कदलीमूल—न., कदलीमूलम् । गुणाः—बल्यं वातपित्तघ्नं
 गुरु च ।
 कदलीवलकल—न., प्रसिद्धकदली त्वच् । गुणाः—तिक्तं
 कटु लघु वातहरञ्च । (वै. नि.)
 कदलीसार—पु., कदलीरसः ।
 कदलीक्ष्या—स्त्री., फललताभेदः ।
 कदम्ब—पु., कुत्सिताश्वः ।
 कदाख्य—न., कुष्ठौषधम् (श. च.)
 कनककन्दर्परस—पु., वाजीकरणे औषधम् (रस. र.)
 कनकचम्पक—पु., चम्पकविशेषः ।
 कनकजोद्धव—पु., रालः ।
 कनकतैल—न., क्षुद्ररोगाधिकारे तैलम् । यथा-मधुकस्य
 कषायेन तैलस्य कुडवेन पचेत् । कल्कैः प्रियङ्गु-
 मज्जिष्ठाचन्दनोत्पलकेशरैः । कनकं नाम तत्तैलं
 सुखकान्तिकरं परम् । अमीरं नीलिकाव्यङ्गशोधनं
 परमाचितम् (च. द.)
 कनकपराग—पु., सुवर्णरेणुः ।
 कनकपल—पु., सुवर्णादिमापकषोडशमापकाः (हारा.)
 कनकप्रस्तन—पु., धूलिकदम्बः
 कनकवतीरस—पु., अशोधिकारे रसः । (रस. र.)
 कनकवीज—न., धुस्तूरबीजम् । कनकसुन्दररसे उपयुज्यते ।

कनकसङ्कोचरस-पु., कुष्ठाधिकारे रसः । (रस. र.)

कनकसुन्दररस-पु., ज्वरातिसाराधिकारे रसः
(र. सा. सं.)

कनकक्षार-पु., टङ्गणक्षारः । (रा. व. १३)

कनकान्त(र)क-पु., कोविदारवृक्षः । (रा. व. १०)

कनकालुका-स्त्री., सुवर्णभङ्गारः । (हला.)

कनकासच-पु., हिक्काशसे आसवः । (भैष.)

कनन-त्रि., काणः (श. च.)

कनिक्या-स्त्री., समिता (श. वि.)

कनीचि-स्त्री., सूरणम् (प. मु.) गुञ्जा ।

कनिष्ठक-न., शूकतृणम् (श. च.)

कनी-स्त्री., कन्या (हे. च.)

कनीचि-स्त्री., गुञ्जालता (श. र.) सपुष्पलता
(उष्णादिकोषः ।)

कनीया-पु., सोमलताभेदः (सु. वि. २८)

त्रि., अतुजः (त्रिका.) अत्यल्पम् (मे.)

कनेरा-स्त्री., हस्ती

कन्तु-पु., हृदयम् (वै. नि.)

कन्था-स्त्री., स्यूतकर्पटः (अम.) धीरम् तूलपूर्ण-
गात्रवस्त्रम्

कन्थारी-स्त्री., स्वनामख्यातवृक्षः । फणीनिवडुंग कोट्टये ।
प्रसिद्धः । गुणाः—कटुतिक्तोष्णा वातकफघ्नी शोथघ्नी
दीपनी रुचिकरी रक्तप्रस्थिरुजाघ्नी ज्वरघ्नी च
(रा. व. ८. २०-२१; पृ. ३५८)

कन्दक-पु., मुखालुः (रा. व. ७-२२) वनशूरणम्
(भैष. कुष्ठवि. कन्दर्पसारतैले ।)

कन्दगुडूची-स्त्री., गुडूचीविशेषः । गुणाः— कन्दोद्भवा
गुडूची च कटूष्णा सन्निपातहा । विषघ्नी ज्वरभूतघ्नी
वलीपलितनाशिनी (रा. व. ३)

कन्दट-न., शुक्रोत्पलम्

कन्दतृण-न., तृणविशेषः (वै. नि.)

कन्दमालक-स्त्री., गोजिह्वा (वै. नि.)

कन्दपञ्चक-न., तैलकन्दा हि नेत्रकन्दसुकन्दकोडकन्दरुद-
न्तीकन्दाः । गुणाः—कन्दस्य पञ्चकं प्रोक्तं ताम्रादि-
रसमारकं । सर्वरोगहरं प्रोक्तमेतद्वै त्रिगन्धपञ्चकम्
(वै. नि.)

कन्दपत्र-पु., क्षुद्रकारवेलकम् । विदारी (रा. व. ७)

कन्दबहुला-स्त्री., त्रिपर्णीनामकन्दः (रा. व. ७)

कन्दर-पु., श्वेतखदिरः । क्षुद्ररोगविशेषः

न., आर्द्रकम् । शुण्ठी (रा. व. ९) गिरिगुहा

कन्दरूल-पु., कटुसूरणम् (वै. नि.)

कन्दरोग-पु., योनिरोगविशेषः (मा. योनिरोगः)

कन्दरोद्धवा-स्त्री., क्षुद्रपाषाणभेदवृक्षः (रा. व. ५)

कन्दर्पकूप-पु., योनिः ।

कन्दर्पज्वर-पु., कामज्वरः

कन्दर्पमुशल-लिङ्गम् (त्रिका.)

कन्दर्पसारतैल-न., कुष्ठाधिकारे तैलम् । (भैष.)

कन्दलता-स्त्री., मालाकन्दः (रा. व. ७) क्षुद्रकारवल्ली

कन्दलीकुसुम-न., शिलीधूम (श. च.)

कन्दवर्ग-पु., विदारीकन्दशतावरीकन्दमृणालबिसकशेर-
शृंगाटकपिण्डालुमध्वालुहस्यालुकाष्टालुशृङ्गालु-
रक्तालुकेन्दीवरोत्पलकन्दादि (सु. सू. ४६)

कन्दवर्धन-पु., शूरणम् (रा. व. ७. ६) कटुशूरणम्
(वै. नि.)

कन्दविष-न., कन्दजातविषम् । तच्चाष्टविधम्, यथा—
शक्तुकं मुस्तकं कौर्मं दार्वीकं सार्षपं तथा । सैकतं
वत्सनाभं च शृङ्गी चैव विशेषतः । इति । एतानि
औषधार्थं ग्राह्याणि । अपराणि च दशनामा-
नुरूपाणि न भैषज्यरसायने प्रयोज्यानि । तत्शुद्धिः—
विषभागांश्चणकवत् स्थूलान् कृत्वा तु भाजने । तत्र
गोमूत्रकं क्षिप्वा प्रलहं नित्यमृतनं । शोषयेत् त्रिदिनं
पूर्वं धृत्वातीवातपे ततः । प्रयोगेषु प्रयुज्जीत भाग-
मानेन तद्विषम् (श. र.)

कन्दशाक-पु., द० कन्दवर्गः ।

कन्दशालिनी-स्त्री., बन्ध्याकर्कोटकी

कन्दसंज्ञ-न., योन्यर्शः (त्रिका.)

कन्दाढ्य-पु., धारणी नाम महाकन्दशाकम्
(रा. व. ७ । वै. नि.)

कन्दिरी-स्त्री., लज्जालुका (श. वि.)

कन्दुपक-त्रि., जलोपसेकं विना केवलपात्रे अग्निना
भृष्टतण्डुलादि । यथा— कन्दपकानि तैलानि पायसं
दधि शक्नवः । द्विजैरेतानि भोज्यानि शूद्रगेह-
कृतान्यपीति (स्मृतिः ।)

कन्देशु-पु., कासभेदः (वै. नि.)

कन्दोट-पु., न., शुक्रोत्पलम् । कुसुदम् नीलोत्पलम् (श. र.)

कन्दोत-पु., कुसुदम् (त्रिका.) श्वेतपद्मम् (श. र.)

कन्दौषध-न., आर्द्रकम् (वै. नि.)

कन्धर-पु., मारिषशाकः । मेघः ।

न., ससारस्य दध्नः तर्कं कन्धरमिष्यते

(कु. टी. श्रीकण्ठः) सस्नेहं दधि कन्धरम्

(सि. यो. षट्कन्धरतैले ।)

कन्धि-स्त्री., ग्रीवा (हारा.)
 कन्धुक-पु., भूमिवदरम् । आरण्यवदरम् (वै. नि.)
 कन्धम्-न., मुर्च्छा (श. मा.)
 कन्यसा-स्त्री., कनिष्ठाङ्गुलिः ।
 कन्याट-पु., लम्पटम् (हारा.) आभ्यन्तरगृहम्
 कन्युप-न., वस्तपुच्छम् (हारा.) वन्ध्या कर्कोटकीफलम्
 (भा. पू. १ भ.)
 कपटचीडा-स्त्री., चीडानामदेवदारुविशेषः ।
 कपटिनी-स्त्री., चीडानामगन्धद्रव्यम् । देवदारुः वा
 (रा. व. १२)
 कपटी-स्त्री., परिमाणभेदः (श. र.)
 कपर्दकरस-पु., रक्तपित्ताधिकारे रसः । (र. स. र.)
 कपर्दी-स्त्री., वराटकः (वै. नि.)
 कपर्दि-स्त्री., कपर्दकः (रा. व. १२)
 कपाटिनी-स्त्री., चीडानाम गन्धद्रव्यम्
 कपालकुष्ठ-न., महाकुष्ठभेदः, “ कृष्णारुणं कपालभे
 यद्रुक्षं पश्यं तनु । कपालं तोदयादुल्लं तत्कुष्ठं
 विषमं स्मृतम् (भा. १ सु. नि. ५)
 कपालनालिका-स्त्री., तर्जुनी (त्रिका.)
 कपालास्थि-न., स्वनामख्यातशरीरमध्यस्थकर्परसदृ-
 शास्थि (सु. शा. ५)
 कपिकच्छुकफल-न., शूकशिम्वी फलम्
 कपिकच्छुरा-स्त्री., शूकशिम्वी (प. सु.)
 कपिकन्दुक-न., शिरोऽस्थि (श. च.)
 कपिका-स्त्री., नीलसिन्धुवारवृक्षः (रा. व. ४)
 कर्कवृक्षः (रत्ना)
 कपिकोलि-पु., शृगालकोलिका (र. मा.)
 कपिचूड- (डा)-पु. स्त्री., आघ्रातकवृक्षः (रा. व. ११)
 कपिजङ्घिका-स्त्री., तैलपिपीलिका (श. च.)
 कपिज्जला-स्त्री., शालिधान्यविशेषः । सा श्लेष्मकरी
 (अत्रि. १५ भ.)
 कपित्थत्वक्-न., एलावालुकम् (रा. व. ४)
 कपित्थपत्रा (पी.)-स्त्री., वृक्षविशेषः । कपित्थालीति
 कंवठपत्रीति महाराष्ट्रे (रत्ना.)
 गुणाः-कपित्थपत्रा तीक्ष्णोष्णा पाके कट्टी च त्वरा ।
 रसे तिक्ता कृमिकफमेदमेहविषं जयेत् । स्नायुरोगं
 नाशयति । .... (वै. नि.)
 कपित्थानी-स्त्री., कपित्थपत्री
 कपित्थाम्र-पु., आम्रभेदे । (वै. नि.)
 कपित्थार्जक-पु., श्वेतार्जकः तुलसीभेदः । (मद व. ३)

कपित्थास्य-पु., वानरविशेषः गोलाङ्गुलः । (त्रिक.)
 कपित्थाष्टकचूर्ण-न., ग्रहण्याधिकारे उपयुज्यते
 (च. द. वा. टी.)
 कपिनामा-पु., शिलारसः (रत्ना.)
 कपिप्रभा-स्त्री., शूकशिम्वी (श. र.)
 कपिभूत-पु., पारिशाश्वतः (वै. नि.)
 कपिरस-पु., शिलारसः ।
 कपिरसाढ्य-पु., आघ्रातकवृक्षः (रा. व. ११)
 कपिरोमा-स्त्री., कपिकच्छुः । रेणुका (रा. व. ९)
 कपिलच्छाया-स्त्री., सृगनाभिः (भा. म.)
 कपिलद्रुम-पु., काक्षीनाम सुगन्धकाष्ठम्
 कपिललोह-न., पित्तलम् (हे. च. वै. नि.)
 कपिलाधिका-स्त्री., तैलपिपीलिका ।
 कपिलार्जक-पु., कपिलवर्णतुलसीवृक्षः (वै. नि.)
 कपिलोमफला-स्त्री., कपिकच्छुः (रा. व. ३)
 कपिलोमा (ला)-स्त्री., रेणुकवीजम् (रा. व. ९)
 कपिलुक-पु., कम्पिलकः (वै. नि.)
 कपिल्लिका-स्त्री., ओषधिविशेषः (र. मा.)
 कपिवदन्य-पु., आघ्रातकवृक्षः ।
 कपिवल्लिका (ली)-स्त्री., गजपिप्पली । (भा. पू. १ भ.)
 कपित्थवृक्षः ।
 कपिवास-पु., पारिशाश्वतः ।
 कपिविरोचन (विरोधि)-न., मरिचम् (रा. व. ९)
 कपिवीज-न., शूकशिम्वीवीजम् (भेष. कामेश्वरमोदके)
 कपिवृक्ष-पु., पारिशाश्वतः (वै. नि.)
 कपिश-पु., सिल्हकनामगन्धद्रव्यम् । द्राक्षामयम् (वै. नि.)
 त्रि., इयामवर्णः (मे. शत्रिकम्)
 कपा (शी) शिका-स्त्री., सुरा (त्रिका) माधवीलता
 (मे. शत्रिकम्)
 कपिशायन-न., मयविशेषः (त्रिका)
 कपिशिर्षिक-न., हिङ्गुलः (श. च.)
 कपिहस्तक-पु., कपिकच्छुः (रस. र.)
 कपिकच्छु-पु., कपिकच्छुलता (श. र.)
 कपीज्य-पु., क्षीरिकावृक्षः (जटा.)
 कपीत-पु., श्वेतवृक्षावृक्षः (र. मा.)
 कपीन्द्र-पु., हनुमान् (श. र.)
 कपोत (क) न., सौधोराञ्जनम् (मे. तत्रिकम्)
 कपोतकनिषादी-पु., अश्वस्य वातव्याधिभेदः, लक्षणं
 यथा-कृच्छ्रादुत्थापितश्चापि पुनर्यो यति मेदिनी ।
 कपोतकनिषादीति स ज्ञेयः कृच्छ्रजीवनः
 (जद. ५५ अ)

कपोतचक्र-पु., कवाटचक्रवृक्षः (रत्ना.)
 कपोतपर्णी-स्त्री., एला (रा. व. १२)
 कपोतवक्रा-स्त्री., काकमाची (च. द. अरोचक वि. कषाद्यतैले)
 कपोतविष्टा-स्त्री., पारावतपुरीषम्, इयं व्रणदारणी (सु. सू. ३७.१०.)
 कपोताङ्गी-स्त्री., मलिका गन्धद्रव्यविशेषम् (अम)
 कपोताञ्जन-न., नीलाञ्जनम्
 कपोताण्डोपमफल-न., निम्बुभेदः (वै. नि.)
 कपोतारि-पु., श्येनः (श. र.)
 कपोतिका-स्त्री., चाणक्यमूलम् । कोमलमूलकः (वै. नि.)
 कपोलफलक-न., प्रशस्तगण्डस्थलम्
 कप्याख्य-पु., सिल्हकः
 कप्यास-पु., वानरगुदम्
 कफकूर्चिका-स्त्री., लाला (हे. च.)
 कफकेतुरस-पु., कफरोगाधिकारे रसः । (र. सा. सं. भैष. कफज्वरवि.)
 कफगण्ड-पु., गलरोगः (मा०)
 कफगुल्म-पु., श्लेष्मजगुल्मः (च. वि. ५)
 कफघ्न-त्रि., श्लेष्मनाशकम् ।
 कफ(फो)णि-पु., स्त्री., भुजमध्यग्रन्थि (रा. व. १८)
 कफनाडी-स्त्री., दन्तमूलगत रोगविशेषः ' दन्तमूलगता नाड्यः पञ्च यथेरिताः । ज्ञेया कफात् बहु-घनाहुन-पिच्छिलाऽऽस्ता स्त्वधा सकण्डुररुजा रजनी प्रवृद्धा (मा. नाडीव्रणानि.)
 कफप्रकृति-स्त्री., स्थिरचित्ता स्निग्धकेशत्वादि ।
 कफमन्दिर-न., भण्डभेदः ।
 कफरुहा-स्त्री., नागरमुस्ता
 कफरोग-पु., कफजन्यरोगः
 कफरोहिणी-स्त्री., कफजन्यगलरोगः, लक्षणम्—स्रोतो-निरोधिन्यपि मन्दपाका स्थिराङ्गुरा या कफसम्भवा सा (मा० गलरोग)
 कफवर्धक-त्रि., श्लेष्मवर्धकः ।
 कफवर्धन-पु., पिण्डितगरवृक्षः (त्रिका.) कफवर्धकः ।
 कफसंशमनवर्ग-पु., कफशान्तिकरद्रव्यगणः (भा. पू. १ भ)
 कफसंभव-त्रि., कफोत्थः ।
 कफस्थान-न., कफाशयः
 कफस्राव-पु., नेत्रसन्निधगत रोगविशेषः (मा.)

कफातिसार-पु., कफजन्यातिसारचिकित्सा— श्लेष्मा-तिसारे प्रथमं हितं लङ्घनपाचनं । योज्यश्वाति-सारघ्नो यथोक्तो दीपनो गणः । तस्य लक्षणं यथा—शुक्लं सान्द्रं सकफं श्लेष्मयुक्तं विस्त्रं शीतं हृष्टरोमा मनुष्यः (मा.)
 कफापहा-स्त्री., जीरकम्
 कफी(इन्)-त्रि., कफयुक्तः (अम.)
 पु., गजः ।
 कफेलु-त्रि., कफयुक्तः (उणा.)
 कफोत्कट-त्रि., कफप्रधानः (च. द. ; साञ्जिपातिकज्वर वि.)
 कफोत्क्लृष्ट-पु., नेत्ररोगभेदः । ' कफेन पश्येद्द्राणि स्निग्धानि च सितानि च । सलिलप्लावितानीद परिजाड्यानि मानवः (मा.)
 कफोत्क्लेश-पु., कफस्य वसनोपस्थितिः ।
 कफोदर-न., कफजन्योदररोगः (सु. नि. ७)
 कविस्थ-पु., कपित्थम् ।
 कम्-अध्यय., मसकम्
 कमटी-स्त्री., कच्छपी
 कमण्डलु-(तरुः)-पु., श्लक्षवृक्षः (प. सु.) करकः (मे. चतुष्कं) अश्वत्थभेदः गजदण्डसद्वार (भा. पू. १ भ वटा. व.)
 कमन-पु., अशोकवृक्षः (मे. नत्रिकम्) मदनः । (त्रि.,) कामुकः ।
 कमनच्छद-पु., कङ्कपक्षी (हे. च.) क्रौञ्चपक्षी
 कमन्ध-न., जलम् (अ. टी. १)
 कमलकन्द-पु., शालकः, गुणाः—शालकः कटुकश्चोक्तः । तुवरः मधुरः गुरुः । मलस्तम्भकरो रुच्यो नेत्र्यो वृष्यश्च शीतलः शुर्जरो ग्राहको रक्तपित्तं दाहं कृपा कफं पित्तवातञ्च गुल्मं च पित्तं कासं कुर्मिस्तथा । मुखरोगं रक्तदोषं नाशयेदिति च स्मृतः
 कमलकर्णिका-स्त्री., पद्मबीजकोशः, गुणाः—बीजकोशस्तु मधुरः तुवरः शीतलो लघुः तिक्तो मुखस्वच्छकरो रक्तदोषवृषाहरः (वै. नि.)
 कमलकेसर-पु., न., पञ्चकिञ्जल्कम्, गुणाः—शीतलः ग्राही मधुरः कटुः रुक्षः गर्भस्थैर्यकरः रुच्यश्च (वै. नि.)
 कमलच्छद-पु., कङ्कपक्षी, पद्मदलम्
 कमलनाल-न., पद्मनाली (वै. नि.)
 कमला-स्त्री., वरा स्त्री (मे. लत्रिकम्) निम्बुकविशेषः (तन्त्रसारः)

कमलाक्ष-पु., कमलबीजम् । गुणाः— स्वादुरुच्यश्च
पाचनः कटुकः स्मृतः । शीतलस्तुवरस्तिको गुरु-
विष्टम्भकारकः । गर्भस्थितिकरो रुच्यो वृष्यो
वातकरो मतः । कफकृल्लेखनो ग्राही बल्यः पित्त-
विनाशनः । रक्तहावमिदाहासपित्तनाशकरो मतः
(वै. नि. छर्दिचि. वमनामृतयोगे)

कमलिनी-स्त्री., पद्मिनी । गुणाः— शीतला गुरुः मधुरा
लवणा रुक्षा पित्तासृक्कफघ्नी वातविष्टम्भकारिणी
च (भा. पु. १. पुष्प व०) तत्च्छब्दः— शीत-
स्तुवरो मधुरो मतः । तिक्तः पाकेऽतिकटुकः लघुर्वै
ग्राहको मतः । वातकृत्कफपित्तानां नाशको
मुनिभिः स्मृतः । (वै. नि.)

कमलोत्तर-न., कुसुम्भपुष्पम् (हे. च.)

कमोदपुष्प-न., जलपुष्पविशेषः

कम्पलक्ष्मा-स्त्री., वायुः (श. र.)

कम्पवायु-पु., वायुरोगविशेषः ।

सर्वाङ्गकम्पः शिरसो वायुर्वैपथ्यसंज्ञकः
(भा. वातरोग)

कम्पित-न., चलनम् (शर.) (त्रि.) कम्पयुक्तम्

कम्पिला-स्त्री., कुमारी

कम्पिलमालक-पु., बकुलभेदः ।

कम्बलिवाहक-न., वृषवाहकशकटः । (अम.)

कम्बि-स्त्री., दूर्वा (श. च.) वंशांशः । (मे. बद्रिकम्)
वंशाङ्कुरः ।

कम्बुककुसुमा-स्त्री., शङ्खपुष्पी

कम्बुका-स्त्री., अश्वगन्धवृक्षः (र. मा.)

कम्बुग्रीवा-स्त्री., शङ्खाकृतिरेखात्रयाभ्यग्रीवा
(रा. व. १८)

कम्बू-स्त्री., शङ्खः । वलयः ।

कम्बोज-पु., शङ्खविशेषः । हस्तिविशेषः (मे. जत्रिकम्)

कम्बवातायी (इन्)-पु., शङ्खचिलः ।

कम्भु-न., उशीरम् (रा. व. १२)

कम्भ-त्रि., मैथुनेच्छायुक्तः । (अम)

कयस्थ-स्त्री., हरीतकी । काकोली । (अ. टी. स्वा.)
सूक्ष्मैला । (च. द. उन्मादचि. महापैशाचवृते)

कयाह-पु., पक्कतालसदृशवर्णाशः । लक्षणं यथा— पक्क-
तालनिभो बाजी कयाहः परिकीर्तितः (ज. द. ३ भ)

करकच-पु., नखम् (वै. नि.)

करकट-पु., भरद्वाजपक्षी (वै. नि.)

करकण्टक-पु., नखम् (त्रिका.)

आ. श. सं. ९

करकशालि-पु., रसालेष्टुः ।

करकाजल-न., दिव्यजलभेदम् दिव्यवायव्यशिसंयोगात्सं-
हताः स्वात् पतन्ति याः । पाषाणखण्डवच्चापक्ताः
कारकयोऽमृतोपमाः । करकाजं जलं रुक्षं विशदं
गुरु च स्थिरं । दारुणं शीतलं सान्द्रं पित्तहृत्कफ-
वायुकृत् (वैद्यके)

करकाम्बु-न., करकजलम् (वै. नि.)

करकाम्भा-पु., नारिकेलवृक्षः (त्रिका.) (न.)
करजलम्

करकुड्मल-न., करकुली ।

करकृष्णा-स्त्री., जीरकम् (वै. नि.)

करग्रह-पु., विवाहः (त्रिका.) करग्रहणम् ।

करघर्षण-पु., दधिमन्थनदण्डः (श. च.)

करघर्षी-स्त्री., ध्रुवमन्थानदण्डः । हिं-छोटीरयी ।

करङ्क-पु., मस्तकम् (विश्व कत्रिकम्) अशस्यनारिकेल-
फलास्थिः (श. च.) कङ्कालः (रा. व. १८)

करङ्कीभूत-त्रि., अस्थिमात्रेण स्थितः । (भा. म ४
गर्भचि.)

करजाख्य-पु., नखीनामगन्धद्रव्यम् । (रत्ना)

करज्योडि-पु., हस्तज्योडी महाकन्दशाकम् । (रा. व. ७)
काष्ठपाषाणभेदः ।

करज्योडिकन्द-पु., तन्नामकवृक्षकन्दः । (रा. व. ७)
रसबन्धकृत् वृष्यश्च ।

करञ्जी-स्त्री., महाकरञ्जवृक्षः (श. च.) गुणाः—
स्तम्भनी तिक्ता तुवरी कटुपाका वीर्योष्णा पित्ता-
शौवमिकृमिकुष्ठप्रमेहघ्नी च (भा. पू. १ भ) करञ्जवल्ली
हिं.—भरारि.

करणत्राण-न., मस्तकम् (हे. च.)

करणाधिप-पु., जीवः ।

करण्टक-पु., पत्रकन्दः ।

करण्डु-पु., लोणिकाशाकम् (प. मु.)

करण्ड-पु., मधुकोषः । दलाढकः । कारण्डी (मे. वत्रिकम्)
कारण्डवपक्षी (हारा.)

करण्डफल-पु., कपित्थवृक्षः (रा. व. ११)

करण्डा-स्त्री., यकृतः । कालखण्डम्

करण्डी (इन्)-पु., मत्स्यः (त्रिका.)

करतल-पु., हस्ततलम् (रा. व. १८)

करत्तण-न., श्वेतकेतकः ।

करतोय-न., वर्षीयजलम्

करद्रुम-पु., कारस्करवृक्षः (रा. व. ९)

करपत्रवान्-पु., तालवृक्षः (श. च.)
 करपल्लव-पु., अङ्गुली (शब्दकल्प)
 करपात्र (त्रिका)-न., स्त्री., जलक्रीडा (हारा.)
 करपा(बालिका)-स्त्री., एकधारास्त्रम् (अ. टी. सा.)
 करबडावल्ली-स्त्री., अत्यम्लपर्णी (रा. व. ३)

हिं.—वल्लीपूरण.

करबाल-पु., नखम् (श. मा.) खड्गः ।
 करभञ्जि (ण्ड) का-स्त्री., महाकरजः (भा. पू. १ भ)
 लताकरजः ।

हिं.—भरारि.

करभप्रिय-पु., क्षुद्रपीलुवृक्षः
 करभचारुणी-स्त्री., उद्वकण्टकगुल्मः (रस. र. वाजी)
 करभीर-पु., सिंहः (श. र.)
 करमट्ट-पु., गुवाकुवृक्षः (त्रि. का.)
 करमध्य-न., कर्षः २ तो (प. प्र. १ ख)
 करमर्दक- (का. पु. त्रि.) करमर्दवृक्षः (लताविशेषः)
 करमर्दी-पु. स्त्री., करजवृक्षः करमर्दवृक्षः (रत्ना.)
 करमाल-पु., खतमालः धूमः (हे. च.)
 करमूल-न., मणिबन्धः (रा. व. १८)
 करम्बी-स्त्री., कलम्बीशाकम्
 करम्भक-पु., श्वेतकिणिही
 कररी-स्त्री., करिदन्तमूलम् (हला)
 कररेखा-स्त्री., करस्थ रेखा (रा. व. १९)
 करल-पु., कपिस्थवृक्षः
 करवालिका-स्त्री., करपालिका
 करवी-स्त्री., हिङ्गुपत्री
 करवीरका-स्त्री., मनःशीला

करवीरणी-स्त्री., करवीरणी ककरखिरणी इति
 कोङ्कणदेशे प्रसिद्धे पुष्पवृक्षविशेषः या रक्तपुष्पा
 ग्रीष्मे जायते । गुणाः-तिका चोष्णा कटु च
 कफवातविषापहा । आध्मानवातं छर्दिश्च ऊर्ध्व-
 श्वासकृमीजयेत् (वै. नि. रा. व. १०)

करवीराद्यतैल-न., भगन्दराधिकारे तैलम्
 (च. द. रस. र.) अन्यत् नासारोगे (च. द.)

करवीरानुजा-स्त्री., आढकी
 करवीरिका-स्त्री., मनःशिला (र. सा. स)
 करशाखा-स्त्री., अङ्गुलिः (रा. व. १८)
 करशीकर-पु., वसनम् । करिशुण्डनिर्गतजलकणः
 (हला.)
 करशूक-पु., नखः (त्रिका.)

करशोथ-पु., हस्तशोथः ।
 करसम्भव-न., रोमकलवणम् (रत्ना.)
 करसाद-पु., हस्तदौर्बल्यम्
 कराग्र-न., करिपुष्करम् (हला.)
 कराग्रपल्लव-पु., अङ्गुलिः ।
 कराघात-पु., वृद्धाङ्गुलिः ।
 कराङ्गण-न., हटः (हारा.)
 कराचीन-पु., खजनः ।
 करामर्द-पु., करमर्दवृक्षः ।
 कराम्बुक-पु., पानीयामलकवृक्षः ।
 करायिका-स्त्री., पक्षिभेदः । क्षुद्रवकः । (वै. नि.)
 करालकलिका-स्त्री., कुन्दपुष्पवृक्षः (प. मु.)
 करालत्रिपुटा-स्त्री., लङ्कानाम् शिम्बीधान्यम् । (रा. व. १९)
 करालाङ्ग-न., विडङ्गम् (वै. नि.)
 करालास्य-त्रि., दन्तुरवदनः ।
 करालिक-पु., वृक्षः । (हे. च.)
 कराली-स्त्री., अग्निजिह्वा (पु.,) (लिन्) महादोषान्नि-
 ताश्चः (यस्य नीचत ऊर्ध्वे वा एको दन्तुरो दन्तो
 जायते स कराली (ज. द. ३ भ.)
 करिक-पु., विद्मदिरः ।
 करिकणावल्ली-स्त्री., चविकालता ।
 करिकवल-पु., विधानः (हारा.)
 करिका-स्त्री., कारीवृक्षः (रा. व. ८) नखक्षतम्
 करिकुम्भ-पु., गजकुम्भः
 करिकुम्भक-पु., नागकेशरचूर्णम् (हारा.)
 करिकुसुम्भ-पु., नागकेशरवृक्षः । नागकेशरचूर्णम् ।
 (हला)

करिकृष्णा-स्त्री., गजपिप्पली ।
 करिकेसर-न., नागकेसरम् (वै. नि. श्वासचि.)

क्षुद्रावलेहः

करिचर्म-न. गजचर्म ।
 करिज-पु., गजशार्बकः (श. मा.)
 करिणी-स्त्री., हस्ती (अम.)
 करिदन्त-पु., गजवदनम्
 करिदन्ताभ-पु., मूलकम्
 करिदमन-पु., नागदमनः । (भैष. स्त्रीरोगचि.)
 करिदारक-पु., सिंहः (श. र.)
 करिनासिका-स्त्री., यन्त्रविशेषः ।
 करिपर्णपलाश-पु., हस्तिकर्णपलाशः (भैष. अम्लपि.
 चि. सर्वतोभद्रसे)
 करिपिप्पली-स्त्री., गजपिप्पली (प. मु.) (भा. पू. १ भ.)

करिपोत-पु., करिशावकः । (हला.) ।
 करिभ-पु., अश्वत्थवृक्षः । चैत्यवृक्षः (त्रिका.)
 करिमाचल-पु., गजमाचलः । सिंहः (त्रिका.)
 करियाद-पु., जलहस्ती ।
 करिशावक-पु., दशवर्षपर्यन्तः हस्तिशिशुः
 करिस्कन्ध-पु., गजांसस्थलम्
 करी (इन्) पु., हस्ती (रत्ना.)
 करीरकुण-पु., करीरफलकालः
 करीरफल-न., करीरबीजम् । 'टोंट' इति ख्यातफलम् ।
 करीरा-स्त्री., हस्तिदन्तमूलम् क्षीरिका (उणा.)
 मनःशिला (हे. च.)
 करीरिका-स्त्री., हस्तिदन्तमूलम् (त्रि. का.)
 करीरी-स्त्री., हस्तिदन्तमूलम् क्षीरिका (मे. रात्रिकम्)
 करीषाग्नि-पु., गोमयाग्निः (हा. रा.)
 करुण-पु., फलितवृक्षः । करुणस्तु रसे वृक्षः (मे.)
 मल्लिकावृक्षः (हे. च.) स्वनामख्यातनिम्बुकवृक्षः
 (प. सु.) गुणाः- कफवायशाममेदोघ्नं पित्तकोपनञ्च
 (राज. ३. प.)
 करुण (णा) मल्ली-स्त्री., नवमल्लिका (श. च.)
 करुणा-स्त्री., दया, दयालुः (वै. नि.)
 करुणी-स्त्री., ग्रीष्मपुष्पी । पुष्पवृक्षविशेषः (रा व १०.)
 करुषक-न., फलविशेषः
 करेट-पु., नखम् (त्रिका.)
 करेटव्या-स्त्री., धनेच्छूपक्षी
 करेटु- (का) (पु.) कर्कटी (रत्ना.) नखम् (त्रिका.)
 करेटुक-पु., करेटुपक्षी । कर्कटः
 करेणुक-न., कर्णिकारफलम् । तच्च विषमयमिति ज्ञेयम्
 करेणुभू-पु., पालकाख्यमुनिः (त्रिका.)
 करेणुसुत-पु., पालकमुनिः (त्रिका.)
 करेनर (वर)-पु., मूषिकः । सिलहकम्
 (वै. नि.; रा. व. १२)
 करोट- (टि)- (का) (टी)-पु., स्त्री., शिरोस्थि
 (रा. व. १८)
 करोद्वेजन-पु., कृष्णसर्पः (वै. नि.)
 कर्कचिर्भिटिका (टी)-स्त्री., चिर्भिटा । कर्कटीभेदः
 (रा. व. ७)
 कर्कटकास्थि-न., कुलीरकास्थि ।
 कर्कटकी-स्त्री., कर्कटशृङ्गी (वा. वि. ३) कर्कटी ।
 कर्कटचरण-पु., कुलीरकपादः (रस. र. बाल. वि.)
 कर्कटच्छदा-स्त्री., पीतघोषा (वै. नि.)

कर्कटचल्ली-स्त्री., गजपिप्पली । शूकशिम्बी । अपामार्गः
 (वै. नि.)
 कर्कटादिलेह-पु., बालरोगे उपयुज्यः
 (रस. र. बाल. वि. भैष.)
 कर्कटीबीज-न., कर्कटीफलबीजम् (च. द. भस्म. वि.)
 कुशावलेहे
 कर्कटु-पु., करेटुपक्षी (श. र.)
 कर्कड-पु., खटिका (र. मा.)
 कर्कन्धुकी-स्त्री., बदरीभेदः (मद. व. ६) क्षुद्रबदरवृक्षः
 (र. मा.)
 कर्कफल-पु., कर्कटवृक्षः (रा. व. ११)
 कर्कर-पु., कङ्करः । सुद्वरः (हारा.) अस्थि (न.)
 चूर्णजनकपाषाणखण्डः । घुटिं । दर्पणम् (हारा.)
 तरुणपशुः (हला.)
 कर्करट-पु., पक्षिविशेषः
 कर्कराङ्ग-पु., कालकण्ठपक्षी ।
 कर्कराटु- (क)-पु., कटाक्षः (जटा.) कर्करेटुपक्षी
 (श. रा.)
 कर्करान्ध (न्धु) क-पु., अन्धकूपः । (त्रिका.)
 कर्कराल-पु., चूर्णकुन्तलः (हे. च.)
 कर्कराक्ष-पु., खजनपक्षी (हारा.)
 कर्करिका-स्त्री., चक्षुःखर्जा
 कर्करी (रि) क-स्त्री., सनालजलपात्रम् (अम.) (उणा.)
 तण्डुलधावनपात्रम् । गलन्तिका । भाण्डविशेषः ।
 दर्पणः (मे. रात्रिकम्)
 कर्करेटु-पु., करेटुपक्षी (रत्ना.)
 कर्कचल्ली-स्त्री., अपामार्गवृक्षः । गजपिप्पली शूकशिम्बी
 (वै. नि.)
 कर्कशच्छदा-स्त्री., घोषा । दग्धावृक्षः । (रा. व. ९)
 कर्कशदल-पु., पटोलफलवृक्षः ।
 कर्कशिका-स्त्री., वनकोली (र. मा.)
 कर्कसार-न., दधिशकुः (हारा)
 कर्काक-पु., कर्कटिका
 कर्कारु-स्त्री., कुष्माण्डीलता
 कर्कधुकी-स्त्री., भूबदरी ।
 कर्कोटकीफल-न., घोषाफलम् । वृत्तकुष्माण्डसिम्भा-
 फलम् (वै. नि.) कर्कोटकफलम् ।
 कर्कोटपत्र-न., कर्कोटदलम् । एतद्वमने हितम्
 (वा. ज्व. वि. १ अ)
 कर्कोटमूल-न., कर्कोटकमूलम् । (सि. यो. कास. वि.)
 नखं कर्कोटमूलं स्यात् (च. द. पाण्डु. वि.)

कर्कोटिका-स्त्री., कुष्माण्डीलता कर्कोटकः (रा. व. ७)
कर्कोटिकाकन्दरज-न., खेकसामूलचूर्णम् । (भा. म.
१३ शीतलाङ्ग सा. ज्वरनि०)

कर्कोल-न., कङ्गोलः (रा. व. १२)

कर्चरिका (री) स्त्री., कचुडीति प्रसिद्धः पिष्टकभेदः
(पाकराजः)

कर्चु (र्चू) र-न., सुवर्णम् (मे. रत्निकम्)

हरितालविशेषः ।

कर्णकिट्ट-न., कर्णमलः

कर्णकीटा (टी)-कर्णजलौका शतपदी (हे. च.)

कर्णगूथ-पु., कर्णमलः (हारा.)

कर्णजलूका-स्त्री., कर्णजलौका (श. र.)

कर्णजलौका-स्त्री., पु., शतपदी (हिं-कान खजुरा)
(हे. च. भ. टी. भ.)

कर्णजार्श-न., कर्णशोरोरोगः (सु. नि. २) ' प्रकुपिता
दोषाः श्रोत्रादिघ्राणवदनेषु अर्शास्थुपनिर्वर्तयन्ति
तत्र कर्णजेषु बाधिर्ये पूतिकर्णता च ' ।

कर्णजाह-न., कर्णमूलम्

कर्णजित्-पु., गुडकेशः

कर्णजीरक-न., धुदजीरकम्

कर्णज्योति-स्त्री., कर्णस्फोटा (वै. नि.)

कर्णदुन्दुभि-स्त्री., शतपदी (श. मा.)

कर्णधारिणी-स्त्री., हस्ती

कर्णपात्रक-पु., कर्णबाह्यभागविशेषः

कर्णपुत्रिका-स्त्री., कर्णशङ्कुली । मोरटलता

कर्ण (कीर्ण) पुष्प-पु., नीलशिण्टी मोरटम् (रा. व. ३)

कर्णपूर-पु., बालग्रहः (र. मा.) शिरीषवृक्षः

नीलोत्पलम् (मे) अशोकवृक्षः (रा. व. १०)

नदीवृक्षः (त्रिका)

कर्णफल-पु., मत्स्यविशेषः । गुणाः—अजीर्णकफकरः ।
(रा. ३ प.)

कर्णभूषण- (न. पु.) अशोकवृक्षः । नागकेशरः । (प. सु.)

कर्णमुद्गर-पु., मत्स्यविशेषः (वै. नि.)

कर्णमल-न. कर्णगूथः (हारा.)

कर्णमोचक-पु., कर्णस्फोटा (वै. नि.)

(२ भ. रक्तपित्तचि. दूर्वाद्यतैले)

कर्णमोटा-पु., स्त्री., बर्बरवृक्षः (वै. नि.)

कर्णमोरट-पु., कर्णस्फोटा (रसेन्द्र.) (चि. सूर्यपातक-
तात्रे) काणछिदाद्वयम्—जलस्थलभवः कर्णमोरटः
(सा. कौ. दूर्वाद्यतैलम्)

कर्णलतिका-स्त्री., कर्णपाली (हे. च.)

कर्णवंश-पु., मज्जः । (हारा.)

कर्णवर्जित-पु., सर्पः । (श. च.) (चि.) कर्णहीनः

कर्णवंश-पु., मत्स्यविशेषः । तस्य लक्षणम्—वृत्तः गोलः
कृष्णः शल्कवांश्च । तन्मांसगुणाः—दीपनं पाचनं
पथ्यं घृण्यं बलपुष्टिकरञ्च (वैद्यकम्)

कर्णविधि-पु., कर्णस्वेदनादिः । तद्विधिः यथा—स्वेदयेत्
कर्णदेशान्तु किञ्चित् पार्श्वशायिनः । मूत्रैः स्नेहैरस्त्रै-
रुष्णैः श्रोत्ररन्ध्रं प्रपूरयेत् । कर्णं च पूरितं रक्षेत्
शतं पञ्चशतानि वा । सहस्रं वापि मात्राणां श्रोत्र-
कण्ठशिरोगदे । मूत्राद्यैः पूरणकृण्वे भोजनात्प्राक् प्रश-
स्यते । तैलाद्यैः पूरणकृण्वे भास्करेऽस्तमुपागते (भा)

कर्णशङ्कुली-स्त्री., कर्णगोलकः कर्णमध्यवर्ती । आका-
शम् (हे. च.)

कर्णशूली-त्रि., कर्णशूलयुक्तः

कर्णशेखर-पु., शालवृक्षः ।

कर्णसमीप-पु., शङ्खदेशः (रा. व. १८)

कर्णसूटी-स्त्री., कीटविशेषः ।

कर्णारुय-पु., श्वेतशिण्टी (वै. नि.)

कर्णाञ्जलि-पु., कर्णशङ्कुली ।

कर्णान्दु (न्दू)-स्त्री., कर्णपाली (हे. च.)

कर्णारा-स्त्री., कर्णवेधनी ।

कर्णकारिका-स्त्री., हारिद्रावृक्षः (वै. नि.)

कर्णिकी (इन्)-पु., गजः (जटा.)

कर्णिन-त्रि., विवृद्धकर्णः ।

कर्णरथ-पु., स्कन्धवाहयानम् (अ. टी. भ.)

कर्णवान्-पु., आरम्भवृक्षः ।

कर्णेजपमन्त्र-पु., विषनाशनमन्त्रविशेषः ' ॐ हर हर
नीलम्रीवश्वेताङ्गसङ्गजटाग्रमण्डितखण्डेन्दुस्फूर्तमन्त्र-
रूपाय विषमुपसंहर उपसंहर हर हर हर नास्ति विषं
नास्ति विषं नास्ति विषं उच्छिरे उच्छिरे उच्छिरे ।'
इति कर्णे जपमन्त्रेण वारं वारं तालुमुखं सिञ्चेत्
शीतवारिणा वारपट्टम् (अत्रि ३ स्थान अ. ५६)

कर्णेन्द्रिय-न., श्रवणेन्द्रियम् (सुशा. १ अ.)

कर्णोर्ण (णा)-न., स्त्री., कर्णरोम (सु. शा. १)

कर्तन-न., छेदनम् (मे. नत्रिकम्) तर्कटम् (त्रिका.)

कर्तरीयुग-न., सिन्धुवारद्वयम्

कर्द-पु., कर्दमम् (श. र.)

कर्दट-पु., करहाटः । पङ्कम् (मे. टत्रिकम्) मृणालम् ।
जलतृणमात्रम्

कर्दन-न., कुक्षिशब्दः । (हे. च.)

कर्दम-न., गन्धराजः (रा. व. १२)
 कर्दमाटक-पु., विद्यादिनिक्षेपस्थानम् (श. र)
 कर्दमी-त्री., सुद्वरवृक्षः (रा. व. १०)
 कर्पट (क)-पु., लकटकः । लत्ता इति लोके ।
 कर्परांश-पु., मृत्कपालखण्डम् (श. र.)
 कर्परी-त्री., काथोज्ज्वलतुल्यम् । तुल्याजनम्
 कर्परीतुल्य-न., खर्परम् । कर्परिकातुल्यम् रसकम् ।
 (हिं-खपरियाथोया) कर्परीतुल्यकं तुल्यादन्यत्
 तद्रसकं स्मृतं । ये गुणास्तुल्यके प्रोक्तास्ते गुणा
 रसके स्मृताः (वैद्यकम्)
 कर्पास (क)-पु., स्वनामख्यातक्षुषः । (हे. च. मद. व १)
 कर्पासफल-न., कर्पासबीजम् । गुणाः—कर्पासफल-
 मित्युक्तं कषायं मधुरं गुरु । वातश्लेष्महरं रुच्यं
 विशेषेणास्थिवर्जितम्
 कर्पासी-त्री., कर्पासवृक्षः (मद. व. १)
 कर्पूरतुलसी-त्री., कर्पूरगन्धितुलसीभेदम् (वै. नि.)
 कर्पूरतैल-न., कर्पूरस्नेहः । गुणाः—कटूष्णरसं वातरोग-
 हारत्वं कफामहरत्वं दन्तदाढ्यकरत्वं पित्तहरत्वं च
 (रा. व. १५)
 कर्पूरनालिका-त्री., पक्काञ्जविशेषः । घृताढ्या समेतया
 कृत्वा लम्बपट्टं ततः । लवणोषणकर्पूरयुतं सित-
 यान्वितं । पचेदाज्येन सिद्धैषा श्रेया कर्पूरनालिका ।
 संयावसदृशो श्रेया गुणैः कर्पूरनालिका ।
 कर्पूरमणि-पु., पाषाणभेदः गुणाः—मणिः कर्पूरकस्तिकः
 कटुश्चोष्णो ब्रणापहः । श्वग्दोषवातदोषादीन्
 नाशयेत् (रा. व. १३)
 कर्पूररस-पु., रसविशेषकः (भैष. अतिसार चि.)
 रसकर्पूरतत्करणविधिः (भा.)
 कर्पूरहरिद्रा-त्री., स्वनामख्यातद्रव्यम् । गुणाः—शीतला
 वातला मधुरा पित्तघ्नी तिक्ता सर्वकण्डूघ्नी च
 (भा. पू. १. भ.)
 कर्पूरा-त्री., तरदी-
 कर्पूरादितैल-न., योनिरोगे हितम् । पाठः—कर्पूर-
 भलातकशङ्खचूर्णं क्षारो यवानाञ्च मनःशिला च ।
 तैलं विपकं हरितालमिश्रं रोमाणि निर्मूलयति
 क्षणेन ' कर्पूरादिभिः कलकसिद्धे हरितालचूर्णं
 पादिकं प्रक्षेपम् ।
 कर्पूराश्मा-पु., उपरत्नविशेषः (हिं-कर्पूरचीनी)
 स्फटिकम् (वै. नि.)
 कर्ष-पु., मूषिकः

कर्वर-पु., पुण्ड्रकेक्षुः । (रा. व. १४) स्वर्णम् धुस्तर-
 वृक्षः, व्याघ्रः (मे. रत्रिकम्)
 कर्वरी-त्री., शृगाली, व्याघ्रः (मे. रत्रिकम्) हिङ्गुपत्री
 (ज. टा.)
 कर्मकरी-त्री., मूर्बा (वै. नि.) विम्बीकालता
 (मे. रत्नतुल्यम्)
 कर्मज-पु., वटवृक्षः (जटा.)
 कर्ममूल-न., कुवाः (श. च.) शरतृणम् ।
 कर्मरङ्ग-पु., स्वनामख्यातवृक्षः । फलगुणाः—अम्लत्वं
 उष्णत्वं वातहरत्वं पित्तजनकत्वं । पक्वस्य मधुरा-
 म्लत्वं बलपुष्टिरुचिकरत्वं च (रा. व. ११. १४ ;
 पू. ३७४) कटुपाकित्वं अम्लपित्तकारित्वं तीक्ष्ण-
 स्वञ्च (रा. ३ प.) कर्मरस्य फलज्जामं ग्राह्यमलं
 वातनाशनं । उष्णं पित्तकरञ्चैव तत्पकं मधुरं
 मतम् ॥ अम्लञ्च बलपुष्टीनां रुच्यैश्चैव तु वर्धकम् '
 (वै. नि.) ' कर्मरङ्गं हिमं ग्राहि स्वादुमलं कफवात-
 हृत् ' (भा.)
 म.—कर्मराचे झाड.
 कर्मविपाक-पु., पूर्वजन्मकृतशुभाशुभफलभूतरोगादि ।
 कर्मार्ह-पु., मनुष्यः ।
 कर्मरक-पु., शाखोटवृक्षः ।
 कर्व-पु., मूषकः । कामम् (उणा.)
 कर्वर-पु., व्याघ्रः (मे.)
 कर्वरी-त्री., हिङ्गुपत्री ।
 कश्यप-पु., कर्वूरः (रा. व. ६)
 हिं.—कचूर.
 कर्षिणी-त्री., क्षतसीवृक्षः (उणा.)
 कर्षफला-त्री., आमलकीवृक्षः (रत्ना.)
 कर्षार्ध-न., तोलकपरिमाणम् (प. प्र. १ ख.)
 कर्षिका-त्री., काशबीजम् (वै. नि.)
 कर्षिणी-त्री., क्षीरिणीक्षुपः (रा. व. ५; वै. नि.)
 कलक-पु., शकुलमत्स्यः (हे. च.) चेतसवृक्षः
 कलकण्ठ-पु., हंसः । पारावतः । कोकिलः (मे. उच्चतुल्य)
 शुकः (प. मु.)
 कलकफल-पु., दाहिमवृक्षः ।
 कलकल-पु., सर्जनिर्यासः (मे. लच्चतुल्य)
 कलघण्टिका-त्री., कृष्णशारिवा (भा. पू. १ भ.)
 कलघोष-पु., कोकिलः (श. र.)
 कलङ्क-पु., लौहमलम् क्रीडः । अपवादः (मे. कत्रिकम्)
 मत्स्यभेदः (वै. नि.)

कलङ्कष-पु., सिंहः (श. मा.)

कलङ्की-नि., लौहमलयुक्तम्

कलज-पु., कुक्कुटः (वै. नि.)

कलञ्ज-पु., ताम्रकूटम् (हिं.—तमाकू, सुरती) धूम्रपर्णी
धूमपानगुणा :- कलञ्जसंवेष्टनधूमपानात् स्वाहन्त-
शुद्धिर्मुखरोगहानिः । कफघ्नमज्जरहानिकृष्ट
गान्धर्वविद्याप्रणवैकसेव्यम् (इति विष्णुसिद्धान्त-
सारावली) संख्याविशेषे यथा :- सञ्जाली प्रोच्यते
गुञ्जा सा तिस्रो रूपकं भवेत् । रूपकैर्वशभिः
प्रोक्तः कजली नाम नामतः (युक्तिकल्पद्रुमः)

कलत्र-न., श्रोणी (रा. व. १८) भार्या (मे. रत्रिकम्)
भगः (त्रिका.)

कलधूत-न., रौप्यम् (रा. व. १३)

कलध्वनि-पु., मयूरः । पारावतः । कोकिलः

कलन-पु., वेतसम् (रा. व. ९)

न., एकमासिकगर्भः । गर्भवेष्टनम् (हला)

कलनाद-पु., कलहंसः (वै. नि.)

कलन्धु-पु., घोलीशाकम् (रा. व. ७)

कलभवल्लभ-पु., पीलुवृक्षः (रा. व. ११)

कलभवल्लभा-स्त्री., पिकीम् (रा. व. २२)

कलम्बशाली-स्त्री., शालिधान्यविशेषः

कलम्बिक-पु., पक्षिविशेषः (वै. नि.)

कलम्बिका-स्त्री., कलम्बीशाकम् (श. र.) ग्रीवा
पश्चात्ताडी

कलम्बिकी-स्त्री., पक्षिभेदः (वै. नि.)

कलम्बु- (म्बु), पु., स्त्री., कलम्बीशाकम् (श. र.)

कलम्बुका-स्त्री., जलजशाकविशेषः (भेष.) (शलचि. शम्बू-
कादिगुडौ)

कलम्बुट-न., हैयङ्गचीनम् । नवनीतम् (हारा.)

कलयञ्ज-पु., सर्जरसः । (वै. नि.)

कलरय-पु., गृहपारावतः (अम.) कोकिला (रा. व. १९)
वनकपोतः (वै. नि.)

कललजोद्भव-पु., शालवृक्षः । (रा. व. ९)

कलह-पु. मुण्डी । (हिं.—मुण्डीरो) (वा. सू. १५) ।
खड्गम् । (मे)

कलहंसक-न., अरोचकाधिकारे कवलमात्रम् । अस्य
कवले धूते मुखवैशद्यं रुचिश्च भवति । (च. द.)
(अरोचकवि. । रस. र.)

कलहनाशन-पु., कुटजवृक्षः । पूतीकरञ्जः ।

कलहप्रिया-स्त्री., सारिका (रा. व. १९)

कलहाकुला-स्त्री., शारिका (वै. नि.)

कलाकुल-न., विषम् (रा. व. ९)

कलाकुल-पु., सारसपक्षी (त्रि. का.)

कलाङ्गुलि-पु., शालिधान्यविशेषः । (च. सू. २७)

कलाचिका (ची) स्त्री., प्रकोष्ठः । कफोणेरधो मणि-
बन्धपर्यन्तम् (हे. च.) अश्वस्य जानुनोऽग्रिमः
भागः । (ज. द. २ अ.)

कलाजाजी-स्त्री., कारवी । कृष्णजीरकः । (हिं—कलौजी
मंगरैला)

कलाटीन-पु., खजनपक्षी (हा. रा.)

कलाद-पु., स्वर्णकारः । (त्रिका.)

कलाधिक-पु., कुक्कुटः ।

कलानुनादी-पु., कलविद्धः । चटकः । चातकः ।
भ्रमरः । (मे. नषट्कम्)

कलापक-पु., करिकण्ठबन्धः ।

कलामक-पु., कलमधान्यम् । (हे. च)

कलायक-पु., कलमशालिः (रा. व. १६) गुणाः—
किञ्चित्कषाया मधुरा प्रदिष्टा रक्तप्रशान्तिं जनयन्ति
यल्याः । किञ्चित् सवातं विनिम्नन्ति पित्तं कला-
यका मुद्रसमानरूपा (अत्रि. १५ अ)

कलायका-स्त्री., मत्स्याक्षी । गण्डदूर्वा । (वै. नि)

कलायसूप-पु., कलायकृतयूषः । गुणाः—कलायसूपः
कथितो लघु ब्राह्मी सुरीतलः । रुच्यो मेध्यः पाक-
काले स्वादुस्रगदपित्तनुत् । अरोचकहरश्चासौ
कफनाशकरो मतः (वै. नि)

कलारुहा-स्त्री., स्वर्णकेतकीवृक्षः ।

कलालाप-पु., भ्रमरः (रा. व. ९)

कलाविक-पु., कुक्कुटः (त्रिका)

कलाविघल-पु., चटकः (श. र.)

कलिकार-पु., धूम्याटः । पीतमस्तकपक्षी । करञ्जवृक्षः
(म.) जलपिप्पली (वै. नि.)

कलिकारक-पु., शूतिकरञ्जः । लट्वाकरञ्जः । (अम.)

कलिकारिका-स्त्री., लाङ्गलीवृक्षः (वै. नि.)

कलिकोत्तम-न., पु., लवङ्गम्, गन्धशालौ ।

कलिङ्गद्रु-पु., कुटजवृक्षः (भा. म. १ भ. कास. वि)
कलिङ्गद्रुफलं रजः ।

कलिङ्गशुण्ठी-न., तद्देशजशुण्ठीविशेषः । गुणाः—
तिक्ता बलकरी अग्निदीपनी अजीर्णहरी बालकाति-
सारिणी । सा यवक्षारयुता गर्भिण्या शान्तिं हरेत्
(अत्रि)

कलिङ्गा-स्त्री., कर्कटशृङ्गी (रा. मा.) श्वेतत्रिवृता
(शु. च.)

कलिङ्गादिकषाय-पु., 'कलिङ्गाः पटोलस्य पत्रं
कटुकरोहिणी' इत्येतद्रव्यकृतकषायः । स च

सन्ततादीनां शमनः (वा. वि. १ अ.) कषायोऽयं

पित्तज्वरघ्नः (च. द. पित्तज्वर वि.)

कलिङ्गाद्यगुडिका-स्त्री., ज्वरातिसारे हिता (च. द. भैष.)

कलिङ्ग-पु., कलिजनः (वै. नि. २ भ. जिह्वकज्वर. वि.)

कलिन्द-पु., सूर्यः । विभीतकवृक्षः (रा. व. २३) भेलक-
वृक्षः । सरलदेवदारः (वै. नि.)

कलिन्दक-पु., कर्कारी । तरबुजः (वै. नि.)

कलिप्रद-पु., मद्यशाला (वै. नि.)

कलिप्रिय-पु., वानरः (श. र.)

कलिफल-न., विभीतकफलम् (च. द.)

कलिम-पु., शिरीषवृक्षः (वै. नि.)

कलिमार-(कः)-पु., पृथिकरजः । कण्टककरजः
(अ. टी. र.)

कलियुगालय-पु., विभीतकवृक्षः (भा. पू. १ भ.)

कलियुगावास-पु., विभीतकतरुः (भा.)

कलिवृक्ष-पु., विभीतकवृक्षः (हे. च.)

कलिहारी-स्त्री., लाङ्गली (भा. पू. १ भ. वै. नि.
वातव्याधि-महाविषगर्भतैले)

हिं.—करिहारी.

कली-स्त्री., कलिका (अ. टी. भ.)

कलुपमञ्जरी-स्त्री., जिह्विनी (वै. नि.)

कल्पक-पु., नापितः (श. मा.) कर्चूरः (भा. पू. १ भ.)

कल्पतरु-पु., कल्पवृक्षः । क्रमुकवृक्षः (रा. व. ११)
तन्नामकज्वरघ्नरसः (भैष. ज्वरवि.)

कल्पद्रु-(म)-पु., कल्पतरुः । नृस्वारग्वधवृक्षः

कल्पनी-स्त्री., कर्तरी (हे. च.)

कल्पपादप-पु., कल्पवृक्षः । विभीतकवृक्षः

कल्पवृक्ष-पु., विभीतकवृक्षः । कल्पपादपः

(अम. रत्ना.)

कल्पा-स्त्री., श्वेतजातीवृक्षः । मद्यम् (वै. नि.)

कल्पान्त-पु., प्रलयकालः (अम.)

कल्मष-न., पापम् । कर्पुच्छम् (त्रि. का.)

कल्य-न., सुरा (हला.)

कल्यजग्धि-स्त्री., प्रातर्भोजनम् (जटा.)

कल्यद्रुम-पु., विभीतकवृक्षः (वै. नि.)

कल्यवर्त-पु., प्रातराशः (त्रि. का.)

कल्या-स्त्री., मद्यम् (मे. यद्विक.) हरीतकी (श. र.)

कल्याङ्ग-पु., पर्पटशुपः (रा. व. ५)

कल्याणलेह-पु., वातव्याध्यधिकारे हिकायां उपयुज्यते

श्वासे च (च. द. वातव्याधिचि. रस. र. भैष.)

कल्याणसुन्दराभ्र-न., राजयक्ष्मणि रसः (भैष.)

कलु-पु., बधिरः (त्रिका.)

कलुता-(त्व) न., बाधिर्यम् । स्वरभेदः (हे. च.)

कवचपत्र-न., भूर्जपत्रम् (श. च.)

कवचीयन्त्रम्-न., औषधपाकार्थं यन्त्रविशेषः । नाति-

न्दस्वां काचकूर्पीं न चातिमहतीं हृदां वाससा

कर्दमाक्तेन परिवृत्य समन्ततः । स्तलिष्य मृदु-

भृत्स्नामिः शोषयेद्भानुरदिमना । निधाय भेषजं

तत्र मुखमाच्छादयेत्ततः । कठिम्या इतया वापि

पचेद्यन्त्रविधानतः । कवचीयन्त्रमेतद्धि रसादिपचने

मतम् (भात्रेय.)

कवड-पु., कवलः । (रत्ना.)

कवडग्रह-पु., कर्षः । (प. प्र. १ ख. च. द.)
(खदिरादिवटि)

कवयि-(यी)-स्त्री., मत्स्यविशेषः । गुणाः—मधुरा

ज्विग्धा कषाया हृष्या हृषत्पित्तकरी बल्या वातघ्नी च

(भा. हारा.)

कवर-पु., स्त्री., कवरी (त्रिका.) लवणम् अम्लम्

(मे. हे. च.) सामुद्रलवणम् (र. मा.)

कवरा (री)-स्त्री., बर्वरी (श. र.) बर्वरवृक्षः वन-

तुलसी (अम.) । रक्तकरवीरः । मनःशिला ।

हिङ्गुपत्री । (रा. व. ९)

कवरीक-पु., सुगन्धपत्रवृक्षविशेषः ।

यथा—कस्तूरीकाक्षवेडगन्धः कवरीकः स्वनामकः ।

(इति द्रव्याभिधानम्)

कवरीकला-स्त्री., मनःशिला ।

कवरीकूटक-पु., कवरी (त्रिका.)

कवली-स्त्री., बदरीवृक्षः (हला.)

कवस-पु., कण्टकगुल्मः ।

कवाटच (व) क्र-न., स्वनामख्यातवृक्षः ।

कवाडवक्र-पु., कवाटवक्रवृक्षः (र. मा.)

कवार-न., पद्मम् (त्रिका.) पु. ; पक्षिविशेषः (वै. नि.)

कविञ्जक-पु., पक्षिविशेषः ।

कवि (ग) त्व-पु., कपित्थवृक्षः (अ. टी.)

कवेल-न., उत्पलम् (श. च.)

कशिपु-पु., भक्तम् । वक्षम् (रा. व. २०)

कदमल-न., मूच्छी. मोहः । (अ. म.) पापम् (शब्दरं.)

कश्मीरजं-(न्म)-न., पु., कुङ्कुमम् । (अ. टी. रं.)

कश्य-न., मद्यम् । पु., अश्वः । (मे यद्विकम् ।)
 कषाहोऽश्वः । (हे. च.) अश्वमध्यभागः । (वै. नि.)
 कषण-पु., शलाघुः । कण्डूयनम् । (त्रि.) अपक्वम् ।
 (श. च.)
 कषपाषाण-पु., स्पर्शमणिः ।
 कषायकृत्-पु., रक्तरोधः (जटा.)
 कषायजल-न., पृष्ठाश्वत्थोदुम्बरं शिरीषवटसिद्धजलम्
 कषायनित्य-पु., नित्यमतिमात्रकषायरससेवी (च)
 कषायवृक्ष-पु., बटामलकादिकषायत्वक् फलवृक्षः ।
 (च. नि. ४ भ.)
 कषाया-स्त्री., रक्तदुरालभा । क्षुद्रदुरालभा (रा. व. ४)
 आम्नातकः । खर्जुरीवृक्षः (वै. नि.)
 कषिका-स्त्री., पक्षिजातिः । (उणा.)
 कषेरुका-स्त्री., कशेरुका । (भ. टी. रा.)
 कष्टकारक-पु., पीडाकरः । (त्रिका.)
 कष्टि-स्त्री., पीडा (वै. नि.)
 कष्टीर-न., रङ्गम् । (रत्ना.)
 कसका-स्त्री., कासमर्दः । (वै. नि. २ भ. कुलत्थादिपृते)
 कसन-मर्दन- (पु., कासमर्दवृक्षः (वै. नि.)
 कसनोत्पाटन-पु., वासकवृक्षः । (श. च.)
 कसिपु-पु., अश्वम् (जटा.)
 कसेरुका-स्त्री., कसेरुः । (रा. व. ८)
 पृष्ठास्थि (रा. व. १८)
 कस्तीर-न., पिच्छम् । वङ्कः । (हे. च.)
 कस्तीर्ण-न., रङ्गम् (प. मु.)
 कस्तुरि (री) क-पु., करवीरवृक्षः ।
 कस्तूरिमुगाण्डज-पु., मृगनाभिः (रत्ना.)
 कस्तूरीभैरवरस-पु., शीतान्नसन्निपाते रसः
 (रसर. ज्वरचि. भैष.)
 कस्तूरीमल्लिका-स्त्री., मृगनाभिः (वै. नि.) मल्लिका-
 पुष्पवृक्षभेदः (या मृगमदवासा भवति) शुणैः
 वार्षिकादितुल्या (रा. व. १०)
 कस्तूरीमोदक-पु., प्रमेहाधिकारे हितः (रा. सा. स.)
 कस्तूरीहरिण-पु., मृगनाभिहरिणः (वै. नि.)
 कस्य-न., सुरा (हला.)
 कह्लक-न., कह्लारः (भा. पू. १ भ. शु. व.)
 कह्लाराद्यघृत-न., हृद्रोगाधिकारे उपयुज्यते
 (रा. स. र.)
 कह्ल-पु., बकपक्षी (अम.)
 कांसिका-स्त्री., सुद्वर्णी (रा. व. ३)
 कांसी-स्त्री., सौराष्ट्रस्थिका (प. मु.) कांस्यधातुः ।

कांसीय-न., कांस्यधातुः (रा. व. १३)
 कांस्यपिष्टीरस-पु., पाण्डुधिकार उपयुक्तः (रा. चि. ९)
 कांस्यालुक-न., कासालुकः ।
 काककङ्कु-पु., चीनक इति प्रसिद्धधान्यम् सर्जरसः
 (वै. नि.)
 काककण्टक-पु., जलचरपक्षिविशेषः ।
 काककर्कटी-स्त्री., खर्जुरीवृक्षः (भा.)
 काककला-स्त्री., काकजङ्घवृक्षः (जटा.)
 काककुड्मल-न., नीलपद्मम् (वै. नि.)
 काकचिञ्चा (चि.) (स्त्री)-स्त्री., गुञ्जा (त्रिका.)
 रक्तगुञ्जा (भा. पू. १ भ. गु. व.)
 काकच्छद- (दि.) (दि.)-पु., खञ्जनपक्षी (श. र.)
 चाषपक्षी (त्रिका.)
 काकजानुक-स्त्री., काकजङ्घा । (भैष. स्त्री. रोग. चि. -
 रस. र. प्रदरे)
 काकडुम्बुर-पु., कृष्णडुम्बुरः ।
 काकणध्वज-स्त्री., कुष्ठपौषधिविशेषः (रस. र.)
 काकणान्तक-पु., सिन्दूरम् (वै. नि.)
 काकण्डा-स्त्री., काकनासा (रा. व. ३)
 काकनामा-पु., बकवृक्षः (रा. मा.)
 काकन्ती-स्त्री., कृष्णशिम्बी (रा. मा.)
 काकन्दी-स्त्री., चिञ्चा
 काकपर्णी-स्त्री., सुद्वर्णी (भा.)
 काकपक्ष-पु., शिखण्डकः (भ. म.)
 काकपुच्छ- (प.)-पु., कोकिलः (श. र.) (हे. च.)
 काकपुष्प-न., ग्रन्थिपर्णम् । सुगन्धतृणम् (वै. नि.)
 काकशन्ध्या-स्त्री., एकमात्रप्रसवा नारी
 काकभण्डी-स्त्री., श्वेतगुञ्जा (वै. नि.)
 काकभाण्डी-स्त्री., महाकरञ्जवृक्षः (रा. व. ९)
 लघुरक्तमाचिका (वै. नि.)
 काकभीरु-पु., पेक्कः (रत्ना. त्रिका.)
 काकमर्द-क-पु., महाकालता (प. मु.)
 काकमांस-न., वायसमांसम्
 काकमाचीतैल-न., अरुणिकादौ हितम्
 काकयव-पु., शस्यहीनधान्यम् (महा. भा.)
 काकयान-न., कोङ्कणदेशख्याते हासानामवृक्षविशेषः
 (वै. नि.)
 काकरिपु-पु., उल्लूकः
 काकरुहा-स्त्री., वृन्दावृक्षः (त्रि. का.)
 काकरूक-पु., उल्लूकः निम्बवृक्षः (त्रि.) भीतः
 स्त्रीजितः (मे. कवतुक्न)

काकलीख-पु., कोकिलः (रा. व. १९)
 काकवल्लभा-स्त्री., काकजम्बूवृक्षः (रा. व. ११)
 काकवल्लरी-स्त्री., स्वर्णवल्ली (भा. पू. १ भ.)
 पीतकाञ्चनम् (वै. नि.)
 काकविष्टा-स्त्री., काकमलः
 काकवृन्ता-स्त्री., रक्तकुलथः (वै. नि.)
 काकशालि-पु., कृष्णशालिधान्यम् (वै. नि.)
 काकशीर्ष-पु., बकवृक्षः (प. मु.)
 काकसस्य-पु., तन्नामकपक्षिविशेषः (वै. नि.)
 काकसादी-पु., अशुभलक्षणाश्वः (आग्नेय)
 काका-स्त्री., श्वेतत्रिवृत् । काकोदुम्बरिका-काकोली
 काकजङ्घा । गुञ्जालता मलपूवृक्षः । काकमाची
 (मे. कद्रिकम्)
 काकाङ्गा(ङ्गी)-स्त्री., काकनासा (भा. पू. १ भ.)
 काकजङ्घा (वै. नि.)
 काकाश्री-स्त्री., काकजङ्घा (श. र.)
 काकाण्ड-पु., काकतिन्दुकः । महानिम्बः (रा. व. ९)
 काकाण्डफल-न., शूकरशिखीफलम्
 काकानन्ती-स्त्री., रक्तगुञ्जा (भा. पू. १ भ.)
 काकायु-पु., स्वर्णवल्ली (भा. पू. १ भ.)
 काकारि-पु., पेचकः (हे. च.)
 काकाल-पु., द्रोणकाकः । (श. र.) वत्सनाभविषम्
 (हे. च.)
 काकास्या-स्त्री., महाश्वेतकाकमाची
 काकाक्षा-स्त्री., काकनासा (रा. व. ३)
 काकु-स्त्री., जिह्वा (त्रि. का.)
 काकुद्(द)-स्त्री., तालु (रा. व. १८)
 काकुदी-पु., काकुदावर्तः महादोषान्विताश्वः । ' आवर्ता
 यस्य काकुदि काकुदी स उदाहृतः ' (ज. द. ३ भ.)
 काकुस्त-न., विकृतशब्दम् ।
 काकेष्ट-पु., निम्बवृक्षः (रा. व. ९)
 काकेष्टा-स्त्री., रेणुका काकमाची (वै. नि.)
 काकोचिक-(ची)-पु., स्त्री., काऊचीति प्रसिद्धमत्स्य-
 विशेषः (हा. रा.)
 काकोदुम्बरिकाफल-न., अजीरम् (वै. नि.)
 काकोनालक-पु., झ्वज्जातीयपक्षी । गुणाः-झ्ववत् ।
 काकोल-पु., न., द्रोणकाकः (हला.) काकोली (धरणि)
 कृष्णवर्णस्थावरविषभेदः (रत्ना.)
 काकोलमुग्रतेजः स्थाव कृष्णच्छवि महाविषम्
 (वै. नि.) सर्पः । वनशूकरः । (श. र.)
 आ. श. सं. १०

काकोल्यादिवृत्-(न.) वातरक्ते घृतम् उपयुक्तम्
 (रस. र. १)
 काग-पु., काकः (जटा.)
 कागद-पु., कागज इत्यारबीयभाषाप्रसिद्धाणपत्रम् ।
 काङ्कायनगुडिका-स्त्री., गुल्मरोगे दृष्टफलौषधम्
 (च. द. रस. र.)
 काङ्कायनमोदक-पु., अश्वीरोगे हितः (च. द.)
 (अर्श. वि.)
 काङ्गा-स्त्री., वचा (श. च.)
 काङ्गत्-पु., कौञ्चपक्षी । (वै. नि.)
 काचक-पु., न., काचलवणम्, स्फटिकम्, काचमणिः,
 (वै. नि.)
 काचज-पु., काचलवणम्; (वै. नि.)
 काचतिन्तिडी-स्त्री., आमतिन्तिडी
 काचभव-पु., काचलवणम् (वै. नि.)
 काचभाजन-न., काचनिर्मितपात्रम् ।
 काचमालिका-स्त्री., मयम् (त्रिका.)
 काचलवण-न., स्वनामस्थानलवणम् । काचलवणं इति
 महाराष्ट्रकर्णाटदेशे ख्यातम् (म-बांगडखार)
 गुणाः-रुच्यं ईषत् क्षारं पित्तलं दाहकं कफघातघ्नं
 गुल्मशूलनुच (रा. व. ९)
 काचवकयन्त्र-न., अर्कोदिनिष्कासनार्थं काचनिर्मित-
 वकयन्त्रम्
 काचबिन्दु-पु., नेत्ररोगविशेषः ।
 काचस्थाली-स्त्री., काषपाग्रम् । पाटलावृक्षः । (अम.)
 (प. मु.) श्वेतपाटलः । (वै. नि.)
 काचा-स्त्री., काचमणिः । काचा तु सारका लघ्वी द्रवण-
 नेत्रहितावहा । लेखनी शूलहृत्पित्तोक्ता... ।
 (वै. नि.) वयोनिरूपिका अश्वस्य दन्तेषु पञ्चदशा-
 ब्दादारभ्य सप्तदशपर्यन्तं जाता सर्पपाकाराः शुभ्रा
 रेखाः (च. द. ४ भ.)
 काचाङ्गा-स्त्री., हरिद्रा (वै. नि. २ भ. अप. वि.)
 काचि (जि घ)-पु., काञ्चनम् । मूषिकः (मे. घत्रिकम्)
 शिम्बीधान्यादि (वै. नि.)
 काचिञ्चिक-(लिन्दि)-पु., काकचिञ्चा ।
 काचित-त्रि., शिष्यारोपितम् (पदार्थम्) (अम.)
 काचिम-पु., देवकुलोद्भववृक्षः (त्रिका.)
 काजूत-पु., जांबीक्षुपः महाराष्ट्रादौ ख्यातः । गुणाः-
 तुवरः मधुरोष्णो लघुः स्मृतः । धातुवृद्धिकरो
 वातकफगुल्मोदरज्वरान् । कृमिघ्नाग्निमान्द्यानि
 कुष्ठञ्च श्वेतकुष्ठकम् । संग्रहण्यशमानाहान् नाशयेत्
 ... (वै. नि.)

काञ्चज-न., काचलवणम् (वै. नि.)
 काञ्चनकारिणी-स्त्री., शतमूली (श. च.)
 काञ्चनगुडिका-स्त्री., गलगण्डाधिकारे हिता (रस. र.)
 काञ्चनपत्रिका-स्त्री., कृष्णमुशली (वै. नि.)
 काञ्चनपुष्पिका-स्त्री., पीतजाती (रा. व. ४)
 काञ्चनभूषा-स्त्री., स्वर्णनैरिकम् (वै. नि.)
 काञ्चनमाक्षिक-पु., स्वर्णमाक्षिकम् महाद्रावकः ।
 काञ्चनमोहनरस-पु., गुल्माधिकारे रसः (रस. र.)
 काञ्चनसूप-पु., काञ्चननामकद्रिदलधान्यसाधितं सूपम्
 काञ्चनाभ्ररस-पु., यक्ष्माधिकारे रसः (र. सा. सं.)
 काञ्चनारगुगुलु-पु., गण्डभालागलगण्डापच्यवृद्धादौ
 हितः (भा.)
 काञ्चनाल-पु., श्वेतकाञ्चनवृक्षः (र. मा.) आरम्भ-
 वृक्षः (वै. नि.)
 काञ्चनाक्षय-पु., नागचम्पकवृक्षः नागकेशरवृक्षः
 (अम.) पद्मकेशरम् (वै. नि.)
 काञ्चनीया-हरितालः (श. वि.) गोरोचना
 (रा. व. १२)
 काञ्ची-स्त्री., रसना (उणा.) गुञ्जा (वै. नि.)
 काञ्चिक-न., काञ्चिकम् (हे. च.)
 काञ्ची-स्त्री., गुञ्जा (हे. च.) रसना (अम.)
 काञ्चीपद-न., जघनदेशः (हला.)
 काञ्चिकवटक-पु., खाद्यद्रव्यविशेषम् (भा.)
 काञ्चिकषट्पलघृत-न., आमवाते घृतम् हितम् (च. द.)
 काञ्चितैलम्-न., काञ्चिकविशेषः (रा. व. १५)
 काञ्चिपत्रक-स्त्री., कृष्णदन्तीक्षुपः
 काञ्जी-स्त्री., महाद्रोणपुष्पी (रा. व. ५) काञ्चिकम्
 (अ. टी.) भागी (र. मा.)
 काटुक-न., कटुता
 काठ-पु., पाषाणः (त्रि. का.)
 काठिन-पु., खर्जूरवृक्षः
 काठिन्यफल-पु., कपित्थवृक्षः (रा. व. ११)
 काठोदुम्बर-पु., काष्ठोदुम्बरिका (र. सा. सं. कुष्ठ. वि.)
 काणभाग-पु., त्रिभागः (भैष. कालाभिभैरवरसे)
 काणु (णू) क-पु., कटः । हंसमेदः । कुङ्कुटः ।
 वायसः (उणा.)
 काणैय-(र)-त्रि., काणः । एकनेत्राक्षेयः पुत्रः
 काण्डकण्ट (क)-पु., अपामार्गक्षुपः (रा. व. ४)
 श्वेतापामार्गः (वै. नि.)
 काण्डका-स्त्री., करालत्रिपुटा वालुकीनामकर्कटी ।
 आलालुः (रा. व. १६)

काण्डका (की) र-न., गुवाकः (श. मा.)
 काण्डखेट-वि., अधमः (हला.)
 काण्डणी-स्त्री., सूक्ष्मपर्णीलता
 काण्डतित्त-(क)-पु., किराततित्तः । (रा. व. ९)
 काण्डनी-स्त्री., रामदूती नागवल्ली
 काण्डनील-पु., लोध्रम् । (रा. व. ६)
 काण्डपट-पु., तिरस्करीणी (हे. च.)
 काण्डपुष्प-न., 'दोना' इति प्रसिद्धः सुगन्धपुष्पविशेषः
 (श. च.)

काण्डभङ्ग-पु., अस्थिभङ्गः
 काण्डमध्या-स्त्री., काण्डवल्ली (वै. नि.)
 काण्डव-पु., केसुकवृक्षकन्दः (वै. नि.)
 काण्डहिता-स्त्री., लोध्रवृक्षः (वै. नि.)
 काण्डा-स्त्री., मुषली (प. मु.)
 काण्डिनी-स्त्री., इक्षिगुण्डीलता । (प. मु.)
 काण्डीरा-(री)-स्त्री., मञ्जिष्ठा (र. मा.)
 कारवेल्लकः । अमृतलव्वा (वै. नि.)
 काण्डेरी-स्त्री., नागदन्तीवृक्षः (र. मा.)
 काण्डेरुहा-(स्त्री.), कटुकी (र. मा.)
 काण्डोल-पु., उष्ट्रः ।
 कातर-(ल) पु., मत्स्यविशेषः (श. र.) गुणाः-मधुरो
 गुरुः त्रिदोषघ्नश्च (राज. १९)
 कातोली-स्त्री., कोहलसुरा । यवमाषादिपिष्टोत्था कातोली
 कोहला सुरा (वाचस्पति)
 कात्यायनी-स्त्री., कापायवृक्षम् । (मे. नचतुष्कम्)
 कादम्यकर-पु., कदम्बवृक्षः (वै. नि.)
 कादम्बर-पु., न., नानाद्रव्यकदम्बकृतं मद्यम् 'नाना-
 द्रव्यकदम्बेन मद्यं कादम्बरं स्मृतम् । (राज.)
 गुणाः-मधुरं पित्तभ्रममदघ्नञ्च (रा. व. १४)
 कदम्बपुष्पोत्थमये (मे) न., दधिसारः (हे. च.)
 शीघ्रः (विश्व.)

कादम्बरीबीज-न., सुराबीजम् (र. मा.)
 कादिर-न., खदिरसारः (रा. व. ८)
 काद्रवेय-पु., सर्पः । रङ्गम् (मे.)
 कानक-न., जैपालबीजम् । पुस्तूरबीजम् । (द्रव्याभिधानम्)
 कानकचूर्ण-न., मुखरोगे हितम् । "गृध्रभूमो
 यवक्षारः पाठा व्योषं रसाञ्जनम् । तेजोव्हा त्रिफला
 लौहं चित्रकञ्चेति चूर्णितम् । सक्षौद्रं धारयेदास्ये
 (सा. कौ.)

काननारी-पु., शमीवृक्षः (श. च.)

कान्तनौका-पु., कविः । वानरः ।

कानीन-पु., लोभवृक्षः (श. च.)

कान्तपक्षी-(इन्) पु., मयूरः । (श. च.)

कान्तपाषाण-पु., चुम्बकनामप्रस्तरः । गुणाः- शीतो
लेखनो विषदोषहा । मेदं पाण्डुं क्षयं कण्डूं मोहं
मूर्च्छाञ्च नाशयेत् (वै. नि.)

कान्ताङ्घ्रि(चरण)दोहद-पु., अशोकवृक्षः (त्रिका.)

कान्ताराश्मज-न., कान्तलौहम् (वै. नि.)

कान्तारेक्षु-पु., इक्षुविशेषः (भा.)

कान्तालक-पु., नन्दीवृक्षः (वै. नि.)

कान्तिद-न., पित्तम् (श. च.)

कान्तिदायक-न., कालीयकचन्दनवृक्षः (जटा.) (त्रि.)
शोभादायकम् ।

कान्तिवृक्ष-पु., महासर्जवृक्षः (वै. नि.)

कान्तोली-स्त्री., कुष्माण्डसुरा (वै. नि.)

कान्द-न., पक्षाघातविशेषः (श. च.)

कान्दर्पिक-न., बाजीकरणम् (श. च.)

कान्दविक-त्रि., आप्पिकः (अम.)

कान्दाविष-न., विषभेदः (श. च.)

कान्यजा-स्त्री., नलीनामगन्धद्रव्यम् (श. च.)

कापथ-न., उशीरम् (अ. टी. भ.)

कापाल-न., अष्टादशकुष्ठान्तर्गतवातिककुष्ठम् (पु.)
कण्टकलता । कालियाकडा इति लोके (र. मा.)
कपालस्थि । कर्कटीभेदः (वै. नि.)

कापाला-स्त्री., रक्तत्रिसन्धिका (वै. नि.)

कापालि-पु., स्त्री., अहिना (रत्ना.)

कापाली-स्त्री., विडङ्गम् (रा. व. ६) कण्टकपाली
(प. मु.)

कापिकेक्षण-पु., कोकिलाक्षक्षुपः (रा. व. ५)

कापित्थ-न., कपित्थफलम्

कापिश-न., द्राक्षामयविशेषः (हे. च.)

कापिशायन-न., मयविशेषः । मधु (हला. जटा.)
द्राक्षाकृतमयम् (वै. नि.)

कापिशायन-त्रि., द्राक्षानिर्मितम्

कापिशायनी-स्त्री., द्राक्षा । (वै. नि.)

कापोतचक्रक-पु., कपोतवङ्गा । अयं शिरीषसदृशस्वल्प-
पत्रः (च. द. वीरतरादौ)

कापोताञ्जन-न., सौवीराञ्जनम् । स्रोतोऽञ्जनम् (भा. अम.)

काफल-पु., कदफलवृक्षः (श. र. अत्रि) (२ स्थान २ अ)

कावायशर्करा-स्त्री., विडङ्गवत् फलविशेषः । मुस्तकादि-
मोदकः)

कामकला (वटी)-स्त्री., वातरक्ते हिता । (रस. र.)
कामकलाख्यरस-पु., बाजीकरणौषधम् (रस. र.)
बाजी. नि.)

कामगा-स्त्री., कोकिला (वै. नि.)

कामचारिणी-स्त्री., सुगन्धलताविशेषः (वै. नि.)

कामचारी (इन्)-पु., कलविङ्कः (श. र.)

कामजान-(नि)-पु., कोकिलः (त्रिका.)

कामतरु-पु., वन्दाकवृक्षः ।

कामताल-पु., कोकिलः (त्रिका.)

कामदीपकरस-पु., बाजीकरणौषधविशेषः (रस. र.)

कामदूतरस-पु., बाजीकरणे हितः (रस. र.)

कामदूता-स्त्री., मनःशिला (वै. नि.)

कामदुति-(का) (ती)-स्त्री., मनःशिला पाटलावृक्षः
(श. र.) कोकिला । (का) नागदन्तीक्षुपः (प. मु.)

कामदेवघृत-न., रक्तपित्ते हितम् (रक्तपित्तवि.)
(रस. र.)

कामना-स्त्री., वन्दाकः (वै. नि.)

कामनीडा-स्त्री., कस्तूरिका (वै. नि.)

कामपर्णिका (र्णी) स्त्री., आहुल्यक्षुपः (वै. नि.)

कामपा (फ) ल-पु., महाराजचूतः (रा. र. ११)

कामप्रियकरी-अश्वगन्धा (वै. नि.)

कामफला-स्त्री., कदलीवृक्षः (वै. नि.)

काममलोलुप (भ)-पु., सदैवः (वै. नि.)

कामयाना-स्त्री., गर्भिणी

कामराजमोदक-पु., बाजीकरणौषधम्

कामरूपी (इन्) पु., शूकरः

कामरूपोद्भवा-स्त्री., कृष्णकस्तूरी

कामलता-स्त्री., लताविशेषा । शिश्म (हे. च.)

कामलिका-स्त्री., कहुधान्यम् (श. नि.)

कामली (इन्)-त्रि., कामलारोगी

कामवल्लभा-स्त्री., ज्योत्स्ना (रा. व. २१)

कामवृद्धि-पु., स्त्री., कामजा नाम महाक्षुपः

कामवृन्ता-स्त्री., पाटलावृक्षः (श. मा.)

कामसख-पु., वसन्तकालः (रा. व. २१)

कामाशिसन्दीपनरस-पु., वृष्याधिकारे रसः
(भेष. । रस. र. । प्रयोगा. । सा. कौ.)

कामाङ्कुश-पु., नखम् । शिस्म (त्रिका.)

कामाङ्गनायकरस-पु., बाजीकरणौषधम् (रस. र.)

कामाची-स्त्री., लघुकाकमाची

कामान्ध-पु., कोकिलः (रा. व. १९)

कामान्धा-स्त्री., कस्तूरी (रा. व. १२)
 कामायु-पु., गुध्रः (वै. नि.)
 कामालिका-स्त्री., मयम् (वै. नि.)
 कामालु-पु., रक्तकाञ्चनम् (श. च.)
 कामाह-पु., राजाघ्नः (भा.)
 कामिक-पु., कारण्डवपक्षी (श. र.)
 कामिनीदर्पण-पु., ध्वजमङ्गे रसः (भेष. ध्वजभ.)
 कामिनीपुष्प-पु., वृक्षविशेषः ।
 कामिनीप्रिया-स्त्री., मद्यसामान्यम् (रा. व. १४)
 कामिनीश-पु., शोभाञ्जनवृक्षः (श. च.)
 कामीकजीव-पु., कामजवृक्षः (वै. नि.)
 कामीन- (ल)-पु., रामपूगः (त्रिका.)
 कामुक-पु., अशोकवृक्षः । पुत्रागवृक्षः । माधवीलता
 (मे.) घटकः (रा. व. १९) चक्रवाकः । कपोतः
 (वै. नि.) (त्रि.) कामातुरः ।
 कामुककान्ता-स्त्री., अतिमुक्तकलता (रा. व. १०)
 कामुका(की)-स्त्री., रक्तमञ्जरी । अतिमुक्तकलता
 (च. सू. १५ अ.) बकः (त्रि.) वृषस्यन्ती (अम.)
 कामुद्रा-स्त्री., सुद्रपणी (रत्ना.)
 काम्पिल्य-(ल)-पु., न., गुण्डारोचनी नाम सुगन्ध-
 द्रव्यम् । गुणाः—कफपित्तश्लेष्मकृमिगुल्मोदरघ्न-
 प्रमेहानाहविषादमरीरोगघ्नः । रेचकः । कटुरूप-
 वीर्यश्र (भा. पू. १ अ.) म. कमिला, कपिला ।
 काम्पिल्लिका-स्त्री., गुण्डारोचनिका (हा. रा.)
 काम्पील-(क)-पु., गुण्डारोचनी (श. र. र. मा.)
 काम्बुका-स्त्री., अश्वगन्धा (र. मा.)
 काम्बोज-पु., तद्देशजघटकः (ज. द.) श्वेतखदिरः ।
 पुत्रागवृक्षः । कटुफलम् (मे. जत्रिकम्) वरुणवृक्षः ।
 न., पद्मकाष्ठम् (वै. नि.)
 काम्य-पु., असनवृक्षः (वै. नि.)
 काम्यक-न., काष्ठविशेषः (वै. नि.)
 काम्ल-त्रि., ईषदम्लम् ।
 कायफल-न., कटुफलः । (वै. नि.)
 कायमान-न., वृणकुटी (त्रिका.)
 देहपरिमाणम्
 कायवाल-पु., कृकलासः (वै. नि.)
 कायसौख्य-न., शरीरसुखम्
 कायस्थादिधूपन-न., शीतज्वरे हितम् ।
 (भा. म. १ अ. ज्वरचि.)
 कायस्थाली-स्त्री., रक्तपाटलवृक्षः (वै. नि.)
 कायस्थिका-स्त्री., काकोली (भा. पू. १ अ.)

कायिक-त्रि., शारीरकः
 कारज-पु., गजबालकः (वै. नि.)
 कारञ्जसुधा-स्त्री., करञ्जचूर्णम् । गुणः—कारञ्जा तु
 रुचिप्रदा (वै. नि.)
 कारणशरीर-न., सत्वप्रधाने अज्ञानम्
 कारणा-स्त्री., गाढवेदना दुःखम् (अम.)
 कारन्धमी (इन्)-त्रि., धातुपरीक्षकः (हारा.)
 कारमिहिका-स्त्री., कर्पूरः (रा. व. १२)
 कारव-पु., काकः (त्रिका.)
 कारवारि-न., करकाजलम् । गुणाः—कारोदकं
 तु विशदं गुरु रुक्षं स्थिरं घनं । कफकुट्टातलं
 चातिशीतं पित्तविनाशकम् (वै. नि.)
 कारव्यादि-पु., कषायभेदः । कषायोऽयं अभिग्न्यास-
 ज्वरे हितः (भेष.)
 कारस्कराटिका-स्त्री., कर्णजलौका (त्रि. का.)
 कारा-स्त्री., पीडा । दुःखम् (हा. रा.)
 कारायिका-स्त्री., सारसा । बलाका (जटा.)
 कारिबेल्ल-पु., कटिल्लकवृक्षः (हे. च.)
 कारी-स्त्री., स्वनामख्यातक्षुपः । कण्टकारी, आकर्षका-
 रीति द्विधा (मः—करीकार) गुणाः—कषाया
 मधुरा पित्तघ्नी दीपनी संग्राहिणी रुध्या गुरुः ।
 कण्टशोधनी (रा. व. ८. २५ पृ. ३५८) एतत्फलं
 तु सुवरं पटुम्लं दोषघ्नं च । (वै. नि.)
 कारीरम्-न., करीरफलम् ।
 कारुक-पु., कर्मरङ्गवृक्षः ।
 कारुककर्म-न., सूफकारकर्म
 कारुज-पु., हस्तिशिशुः । वामल्लः (मे.) नागकेशरम् ।
 फेनः । गैरिकम् (हे. च.)
 कारुण्डिका(ण्डी)-स्त्री., जलौका (हारा. श. च.)
 कारुण्यसागर-पु., अवरातिसाराधिकारे रसः
 (र. सा. सं.)
 कारोत(त्त)र-पु., सुरामण्डः (अम.)
 कार्कण-पु., वनकुक्कुटः (वै. नि.)
 कार्ण-न., कर्णमलः (त्रि.) कर्णसम्बन्धीयम् ।
 कार्तिकशालि-पु., कार्तिकपक्षशालिधान्यभेदः ।
 कार्तिकिक-पु., कार्तिकमासः (वै. नि.)
 कार्पट-पु., जतुः (मे.)
 कार्पासकी-स्त्री., कार्पासी (भा. पू. १ अ.)
 कार्पासतैल-न., नाडीव्रणे हितम् । पाठः—कार्पासमूल-
 रजनीकल्कं दत्त्वा जले शृतं तैलं । पुरणमात्राच्चिरं
 नाडीव्रणमाशु नाशयति (रस. र.)

कार्पासनासिका-स्त्री., तर्कः ।
 कार्मरी-स्त्री., वंशरोचना (रा. व. ६)
 कार्यद्वेष-पु., आलस्यम् (रा. व. २०)
 कार्यपुट (ध्वनि)-पु., क्षपणकः (त्रि.,) उन्मत्तः ।
 अनर्थकरः (हारा.)
 काश्मरी-स्त्री., काश्मरीवृक्षः (अ. टी. भ.)
 काश्मर्य (र्म)-पु., गाम्भारीवृक्षः ।
 काश्मर्यहरलौह-पु., रसायनाधिकारे हितम् (रा. सा. सं.)
 कार्पापण-पु., न., कर्षपरिमाणम् (मे.)
 कार्पा-पु., कृष्णसारमृगः (न.,) कृष्णमृगचर्म (वै. नि.)
 कार्पा-स्त्री., लघुशतावरी (वै. नि.)
 कार्पा-स्त्री., शतावरी (रा. व. ४ अम.)
 कार्पावन-न., शालवनम्
 कार्पा-पु., सर्जंतरुः (अम.) कृष्णसारमृगः
 कालक-पु., न., जलसर्पः (रा. र.) जलकम् (अम.)
 कालशाकः (भा. शाकवर्गः) यकृत (हे. च.)
 नेत्रतारका । शंखभेदः
 कालकण्टक-पु., गिलोड्यफलवृक्षः (सु. सू. ४२)
 कालकचु-स्त्री., कचुभेदः
 कालकचूर्ण-न., मुखरोगे हितः (च. द.)
 कालकण्टकरस-पु., वातव्याधौ रसः (रा. चि. ९ अ)
 कालकण्ट (क)-पु., शीतशालः । मयूरः । खञ्जनः
 कलविहङ्गः (मे.) जलकुक्कुटः । कासमर्दवृक्षः ।
 अन्धकाकः (वै. नि.) (क) दात्यूहः (अम.)
 कालकन्द-पु., महाकन्दः (रत्ना.)
 कालकन्दक-पु., जलसर्पः (रा. र.)
 कालकन्या-स्त्री., जरा
 कालकमुष्क-पु., कृष्णपुष्पघण्टापाटलिका
 (च. द. अर्शवि. क्षारविधाने)
 कालकर्म (क्रिया) न., स्त्री., मृत्युः
 कालकलाय-पु., कृष्णकलायः ।
 कालकस्तूरी-स्त्री., कस्तूरीवृक्षविशेषः ।
 कालकूटजोद्धव-पु., रालः (वै. नि.)
 कालकृत् (त) पु., सूर्यः (त्रिका, शार.)
 कालकेशी-स्त्री., नीली ।
 कालकोठ-पु., पातशाह इति प्रसिद्धः कन्दशाकविशेषः
 (प. मु.)
 कालक्रीतक-पु., नीलीवृक्षः ।
 कालखञ्ज- (न)-न., यकृत (हे. च)
 कालखण्ड-न., यकृत (रा. व. १८) यकृतरोगभेदः
 (वै. नि.)

कालगन्ध-पु., सर्पविशेषः ।
 कालग्रन्थि-पु., संवत्सरः (हा. रा.)
 कालङ्कृत-पु., सुवर्णमुखी (वै. नि.) कासमर्दः ।
 कालङ्ग-पु., कुक्कुटः (रा. व. १९, ४५८)
 कालज्ञान-न., चिकित्साशास्त्रविशेषः येन कालो ज्ञायते
 रुग्निनिश्चयशास्त्रविशेषः शम्भुनाथकृतः ।
 कालतिन्दुक-पु., कुपीलुः ।
 कालतुण्ड-न., कृष्णागुरुः (वै. नि.)
 कालत्रय-न., वर्तमानभूतभविष्याणि
 कालदोला-स्त्री., नीलीवृक्षः (भा)
 कालधर्म- (र्मन्)-पु., मृत्युः (अ. म)
 कालपत्री-स्त्री., शालीशपत्रम्
 कालपर्ण-पु., तगरवृक्षः (श. र)
 कालपर्णिका (र्णी)-स्त्री., कृष्णत्रिवृत् (भा. पू. ११ भ.)
 कालपाशी-स्त्री., श्यामलता ।
 कालपीलुक-पु., कुपीलुः (भा.)
 कालपृष्ठ-पु., मृगविशेषः । कङ्कपक्षी (मेठचतुष्कम्)
 कालपेयी-स्त्री., शामलता (रत्ना.)
 कालप्रभात-न., शरद्वर्षः
 कालप्रिया-स्त्री., अश्वगन्धा (रा. व. ४)
 कालवाल- (लुक)-पु., कङ्कः (प. मु.)
 कालभण्डी-स्त्री., श्वेतगुञ्जा (वै. नि.)
 कालभाण्डिका-स्त्री., मज्जिष्ठा ।
 कालभृत्-पु., सूर्यः ।
 कालमान- (ल) (क)-पु., कृष्णपत्रक्षुद्रतुलसी (प. मु.)
 कृष्णमल्लिका । बर्बरिका इति लोके (सु. सू. ३७ ;
 भा. पू. १ भ. ; च. चि. ३ अ. वा. सुरसादिः)
 कालमारिष-पु., बृहत्पत्रतण्डुलीयशाकम् क्षुद्रमारिषः
 (भेष. च. द. अम्लपित्तवि. अभ्रशुद्धौ रा. मा.)
 कालमुख-पु., वानरः (रा. व. १९)
 कालमेशिका-स्त्री., मज्जिष्ठा (अ. टी. रा.)
 कालवङ्क-पु., कालियाकडा इति ख्यातः क्षुभः
 (रसेन्द्र चि. क्षुधावतीगुडौ)
 कालवानर-पु., कृष्णमुखवानरः (रा. व. १९)
 कालवाहन-पु., महिषः (वै. नि.)
 कालविषाणिक-स्त्री., काकोलीक्षीरकाकोलीः (वा. उ.)
 कालवीजक-पु., महानिम्बवृक्षः । काकतिन्दुकः (वै. नि.)
 कालवृन्ताक-पु., पेटिका ।
 कालवृन्ती-स्त्री., पाटलावृक्षः (रा. व. १०)
 कालवेला-स्त्री., शनैश्चरवेला ।

कालसङ्घर्षा-स्त्री., नववर्षीयकन्या ।

कालसर्प-पु., कृष्णसर्पः (त्रिका.)

कालसार-न., पीतचन्दनम् । कलंवक इति लोके ।
(भा. पू. १ भ.) पु., कृष्णसारमृगः कृष्णागुरुः
तिन्दुकः (वै. नि.) हरितालकः ।

कालस्कन्ध-पु., तिन्दुकवृक्षः गुणाः- कालस्कन्धश्च
मधुरो बल्यो वृष्यो गुरुः स्मृतः । धातुवृद्धिकरः
श्रीतः श्रमदाहकफापहः । पित्तशोथञ्च विस्फोटं
पित्तञ्चैव विनाशयेत् (वै. नि.) विट्खदिरः ।
(रा. व. ८) जीवकद्रुमः तमालपत्रकवृक्षः
(वै. नि.) काकतालः (मे.)

कालस्थाली-स्त्री., पाटलवृक्षः (भा. पू. १ भ.)

कालहीन-पु., लोध्रवृक्षः ।

कालाग (गु) रु-न., कृष्णागुरुः (रा. व. १२)

कालाग्निभैरव-पु., ज्वरेरसः (भैष. ज्वरचि. रस. कौ.)

कालाग्निरस-पु., भगन्दरे रसः (रस. र.)

कालाग्निरुद्ररस-पु., कुष्ठाधिकारे रसः
(रस. र. ज्वरचि.)

कालाजाजी-स्त्री., कृष्णजीरकम् । मङ्गरैला च
(भा. म. १ भागन्तुज्वरचि.)

कालाण्डज-पु., कोकिलः

कालानुसारिणी-स्त्री., पिण्डितगरः । श्वेतशारिवा

कालान्तकरस-पु., कासाधिकारे रसः

कालान्तरविष-पु., न., मूषिकादिः । ललादिः (हे. च.)

कालाप-पु., शिरःकेशः । सर्पफणा (धरणि)

कालाह-पु., काकतुण्डी, काकतिन्दुकः (वै. नि.)

कालि (ली) क-पु., जलकुङ्कुटः । कौञ्चपक्षी (श. र.)
(न.,) कृष्णचन्दनम्

कालिकाशाक-पु., कालशाकः (वै. नि.)

कालिकास्थि-न., नेत्रास्थिविशेषः । (वै. नि.)

कालिङ्गत-पु., कासमर्दवृक्षः । (प. मु.)

कालिङ्गिका- (झी)-स्त्री., त्रिवृत् (रा. व. ६)
राजककंदी (मे. गत्रिकम्)

कालिन्दीसू-पु., सूर्यः । (त्रिका.)

कालीक-पु., कौञ्चः (श. र.)

कालीची-स्त्री., यमविचारभूमिः (त्रिका.)

कालीतनय-पु., महिषः । (हे. च.)

कालीयका-स्त्री., दारुहरिद्रा । (भैष.)

कालीयक्षोद-पु., कुङ्कुमम्

कालीयागुरु-न., कृष्णागुरु । कलम्बकटु इति लोके ।
(भा. उ. वाजी. च. चन्दनादितैले)

कालीरसा-स्त्री., कदलीवृक्षः (वै. नि.)

कालोड्य-न., कमलबीजम्

कालोल-पु., द्रोणकाकः । विषभेदः (मे.)

कालप- (ल्य)- (क)-पु., गन्धशटी (प. मु.)

व्याघ्रनखम् (वै. नि.) आमहरिद्रा (श. र.)

काल्य-न., प्रत्युषः । (हे. च.)

काल्या-स्त्री., गर्भग्रहणप्राप्तकालायां रजःस्वला गौः ।

प्रतिवर्षप्रसवशीला गौः (हला.)

काचार-न., शैवालः । (हारा.)

कावारी-स्त्री., कृणादेच्छत्रम् (त्रिका)

कावुक-पु., कुङ्कुटः । पीतमस्तकपक्षी

कावेर-न., कुङ्कुमम् (जटा)

कावेरी-स्त्री., पु., हरिद्रा (मे. रत्रिकम्) खनामभसिद्रा

भारतवर्षीयदाक्षिणात्यनदी । एतज्जलं स्वादु श्रमघ्नं
लघु दीपनं द्रुक्कुष्ठं मेधावृद्धिस्त्वचिप्रदञ्च (रा. व. १४)

काशनाशन-पु., कर्कटशुद्धी (रत्ना.)

काशपुष्पक-न., स्थावरविपान्तर्गतकन्दविषम्

(वाउ ३५ अ)

काशमर्द-पु., कासमर्दक्षुपः (अ. टी. रा)

काशा (शी)-स्त्री., काशतृणम् (अ. टी. भ)

काशाल्मलि-स्त्री., कृशाल्मली (जटा)

काशि-धन्वन्तरिपिता सुहोत्रः

काशिकन्या-स्त्री., काशितनया

काशि (शी) काप्रिय-पु., दिवोदासः धन्वन्तरिः (श. र.)

काशिग्रह-पु., जन्मस्य दुष्टग्रहविशेषः । लक्षणं यथा—
अकस्माद्यस्य लोमानि शीर्यन्ते यश्च लङ्गति ।
शून्यपश्चिमपादस्य तस्य काशिग्रहं वदेत्
(ज. द. ५७ अ)

काशिल-त्रि., काशतृणमयः । काशनिर्मितम्

काशी-त्रि., कासरोगी (राज.)

काशीशत्रितय-न., काशीशधातुः काशीशपुष्पम्,
काशीशम् (भैष. ग्रीहृवि. महाद्रावके)

काशीशाद्यतैल-न., स्त्रीरोगे हितम् (च. द.)

काशीसम्भूत-पु., पारदः (र. सा. सं. पार्वतीरसे)

काशूकार-पु., गुवाकवृक्षः (वै. नि.)

काशेशुः-पु., काशः (भा. पू. १ भ.)

काश्मीरजा-स्त्री., अतिविषा (मे.)

काश्मीरपुष्प-न., गाम्भारीकुसुमम् (सुचि. २५ अ.)

काश्मीरफल-न., गाम्भारीफलम् (च. द. रक्तपि. चि.)
(शतावरीपृष्ठे)

काश्मीरा-स्त्री., कपीलद्राक्षा (रा. व. ११) अतिविषा
(प. सु.) स्थलपद्मिनी (वै. नि.)

काश्य-पु., काशिराजः (न.) मद्यम् (रा. व. १४)
काश्वरी-स्त्री., ह्रस्वगाम्भारीवृक्षः (द्विरूपकोषः भरतः)
काष्ठक-न., कृष्णागुरुः (वै. नि.) अगुरुः काष्ठागुरुः
(रा. व. १२)

काष्ठकीट-पु., घृणः (हे. च.)
काष्ठकु (कूटः) (टकः कुट्ट)-पु., पक्षिविशेषः (त्रिका.)
गुणाः— तथा लघुवातहरः काष्ठकूटोऽभिवर्धनः ।
वातश्लेष्माधिको ज्ञेयः शीतलः शुक्रवर्धनः । अश्मरीं
हन्ति विशदो बलकृत् मांसलक्षणः (अत्रि. २१ अ.)

काष्ठतन्तु-पु., काष्ठकृमिः (हारा.)
काष्ठतक्षक-पु., काष्ठतन्तुः (श. र.)
काष्ठधात्रीफल-न., क्षुद्रामलकफलम् । गुणाः— कषायं
कटु शीतलं रक्तपित्तघ्नम् (रा. व. ११)

काष्ठपुष्प-पु., केतकीवृक्षः (प. सु.)
काष्ठमल्लिका-स्त्री., स्वनामख्यातपुष्पवृक्षः ।
काष्ठमार्जारिका-स्त्री., काष्ठमिडालिका (भैष.)
काष्ठलेखक-पु., घृणः (हारा.)

काष्ठवास्तुक-पु., वास्तुकशाकमेदः ।
काष्ठविचर-न., तरुकोटरम् (श. वि.)
काष्ठशारिका-स्त्री., उत्तरापथप्रसिद्धे शारिकाभेदः अनन्ता
(मद. व. १)

काष्ठशालि-पु., रक्तशालिः (रा. व. १६)
काष्ठामलकी-स्त्री., काष्ठधात्री
काष्ठान-पु., घृणः
काष्ठील-पु., राजार्कः (रा. व. १०) कुलिशमस्त्यः
(त्रिका.)

काष्ठीला (लिका)-स्त्री., राजार्कः (वै. नि.) कदली-
वृक्षः (रा. व. १२)

काष्ठोदुम्बरिका-स्त्री., काकोदुम्बरिका
कासघ्नधूम-पु., पञ्चविधधूमपानान्यतमः धूमः । येन
पीतेन कासो नश्यति, तस्योपकरणं बृहती
कण्टकारीत्रिकटुकासमर्दहिङ्गुगुर्वज्जनःशिलाप्रभृतीनि
कासहराणि द्रव्याणि, तैः कल्कीकृतैः धूमपानम्
(सू. वि. ४०.४)

कासजित्-स्त्री., भार्गी (रा. व. ६)
कासनाशिका-स्त्री., अरुणत्रिवृत् (रा. व. ६) कर्कट-
शङ्गी (प. सु.)

कासन्दीवटिका-स्त्री., कफघ्नौषधम् । वेशवारविशेषः ।
गुणाः— हृत्वा रुच्याग्निजननी वातमज्जानुलोमनी

वातश्लेष्माघ्नी च (राज.)

कासभञ्जन-पु., पटोलः (भा. पू. १ अ.)
कासमर्दकपत्र-न., कासमर्दकदलम्
कासमर्ददल-न., कासमर्दकदलम्
कासमर्दिका-स्त्री., कासमर्दः (वै. नि.)
कासर-पु., महिषः (हारा.)
कासरोग-पु., रोगविशेषः

काससंहारभैरव-पु., कासाधिकारे उपयुक्तः
(र. सा. सं.)

कासहा-पु., कण्टकारीकृतः पिप्पलीचूर्णसहितः कासहर-
काथः । तन्नामकधूमपानम् । तत्र धूमनाडी १६
अङ्गुलिमिता । धूमद्रव्यं च क्षुद्रकोषणं भाष्यम् (भा.)

कासान्तकरस-पु., कासाधिकारे हितः (र. सा. सं.)
कासार-न., स्वनामख्यातपकाञ्चविशेषः (पु.) सरोवरः
(वै. नि.)

कासिका-स्त्री., कफः । वनसुद्रः (वै. नि.)
कासिमृत्तिका-स्त्री., सौराष्ट्रमृत्तिका (रा. व. १३)
कासीय-न., कांस्यम् (वै. नि.)
कासु (स्क)-न्द-पु., कासमर्दः (भैष. कुष्ठ. वि. कन्दर्प-
सारतैले)

कासुम्भी-पु., कौसुम्भीशालिः (रा. व. १६)
कासूर-पु., महिषः (हारा.)
कासु-स्त्री., विकलवाक्यम् (मे. सत्रिकम्) रोगः (हे. च.)

कासेधु-पु., ह्रस्वकासतृणम् (वै. नि.)
कासोली-स्त्री., अतिबला (वै. नि.)
कास्तीर-न., तीक्ष्णलौहम् (र. मा.)

काहलापुष्प-पु., श्वेतधुस्तरवृक्षः (रा. व. १०)
काही-स्त्री., कुटजवृक्षः (रा. व. ९)

काक्ष-पु., न., अपाङ्गदर्शनम् ।
काक्षी-स्त्री., गोपीचन्दनम् । सौराष्ट्रमृत्तिका (र. मा.)
तुवरिका (हे. च.)

काक्षीरी-स्त्री., वंशलोचनाभेदः (रत्ना.)
काक्षीव- (क)-पु., शोभाञ्जनवृक्षः (अम., श. र.)
किंशा (सा)-पु., न., शस्यशूकम् (अम.) रोदकः ।
बाणः । कङ्कपक्षी (मे. रत्रिकम्)

किंशुकादिगण-पु., त्रिशोषहरद्रव्यसमूहः (र. सा. सं.)
किंशुलुक-पु., हस्तिकर्णपलाशः (श. र.)
किकि-पु., चापः (श. मा.) नारिकेलवृक्षः
(रा. व. ११)

किकि (की) दि (दी) (व) (वि)-पु., चापः
सुवर्णचापकः (भरत । श. मा.) (अम.)

किकिदीधिति-पु., कुक्कुटः (हला.)

किकिर-पु., कोकिलः पक्षी । अश्वः (वै. नि.)

किकी (इन्)-पु., चाषः

किखि-पु., वानरः (स्त्री.) लघुशृगालः (हे. च. त्रि. का)

किङ्किनि (नी)-(पु., स्त्री.) विकङ्कतवृक्षः
(रा. व. ९) (भैष. शिरोरोग चि. किङ्किनीतैले)
आम्लद्राक्षा (वै. नि.)

किङ्किर-पु., विकङ्कतवृक्षः (रा. व. ९) कोकिलः घोटकः
न., करिकुम्भं बृहत्कृष्ण मक्षिका (शब्दकल्प)

फङ्किरा-(री)-स्त्री., रक्तम् (सारस्वतः) विकङ्कत-
वृक्षः

किङ्किराल (य)-पु., बर्धूरवृक्षः)

किङ्किरी-पु., विकङ्कतवृक्षः (जटा.)

किङ्किलास-पु., अशोकवृक्षः (प. सु.)

किञ्चन-पु., हस्तिकर्णपलाशः (श. र.) वस्तु
(वै. नि.)

किञ्चित्-त्रि., चतुर्थांशः (वै. नि.)

किञ्चित्पाणि-पु., कर्पमितमानम्

किञ्चिदुष्ण-त्रि., ईषदुष्णम्

किञ्चलिक-पु.,

किञ्चलिक-गण्डूपदः

किञ्चलुक-त्रिका.

किञ्जल-पु., पयस्केसरम् (श. च.) किञ्जल्कमात्रम् ।

किञ्जलुक-न., ककुष्ठः । पार्वतीयमृत्तिकाविशेषः ।

किटि-(टी)-पु., वनशृकरः । (भम्) वाराहीकन्दः ।

किटिदंष्ट्रा-स्त्री., शृकरदंष्ट्रा (वै. नि.)

किटिमूलक-(लाभ)-पु., वाराहीकन्दः । शृकरकन्दः
(वै. नि.)

किटवर्जित-न., शुकम् (हे. च.)

किटाल-पु., लौहगुथम् । ताम्रकलशः । (मे. लत्रिकम्)
न., ताम्रम् (वै. नि.)

क्रिडिभ-न., द्रवद्रव्यविशेषः ।

क्रिणि-स्त्री., अपामार्गश्लुपः (श. र.)

किण्वमूलक-पु., बकुलवृक्षः । (वै. नि.)

किण्वी-पु., अश्वः ।

कितवराज-पु., धुस्तरवृक्षः (वै. नि. २ भ) (तृष्णावि.)

किनी-स्त्री., हस्त्वहती ।

किन्तनु-पु., ऊर्णनाभिः (त्रिका.)

किन्दी (न्धी) (इन्)-पु., घोटकः (त्रिका.)

किम्भरा-स्त्री., नलीनामगन्धद्रव्यम्

कियाह-पु., शृगालः । रक्तवर्णाश्वः । ' पक्कतालनिमो
वाजी कियाहः परिकीर्तितः । ' (ज. द. ३ अ ।
हे. च.)

किर-पु., बराहः । (अम.)

किरटा-स्त्री., कुसुम्भबीजम् (वै. नि.)

किरमाल-पु., आरग्वधवृक्षः । (सु. चि. ९ अ)

किराटिक-स्त्री., सारिका

किरातकान्त-न., कोङ्कणप्रसिद्धे शबरचन्दनम्
(रा. १२)

किराततित्तादि-पु., वातपित्तज्वरे

किरातादि-

कषायविशेषः । ' किराततित्तामृता द्राक्षामामलकी
शर्टी । निष्काथ्यं पित्तानिलजे काथ्यं सगुदे
पिबेत् । अयं चतुर्भेदकोऽपि उच्यते ।
(भा. म. १ अ.)

किरातादिचूर्ण-न., दुर्जलदोषज्वरे हितम्
(भा. म. १. भ. उवरचि.)

किरातिनी-स्त्री., जटामांसी (श. र.)

किरि-पु., शृकरः (रत्ना.) वाराहीकन्दः (वै. नि.)

किरीट-पु., कुसुम्भवृक्षः (वै. नि.)

किर्मी-स्त्री., पलाशवृक्षः (मे. मद्विकम्)

किर्मीर-(त्वक्)-पु., कर्धूरः । नागरज्वरवृक्षः (मे. त्रिका.)

किर्याणी-स्त्री., वनशृकरः

किलपादिका-स्त्री., क्षुद्रलज्जालुका (वै. नि.)

किलाटी (इन्) पु., वंशः । एरण्डवृक्षः (हा. रा.)
स्त्री., क्षीरविकृतिः (हे. च.)

किलात-त्रि., वामनः । हस्वः ।

किलाल-न., गोमूत्रम् (वै. नि.)

किलासघ्न-पु., कर्कोटकः (हे. च.)

किलासनाशन-पु., किलासघ्नः ।

किलि-व्य., कण्ठकृजितम्

किलिञ्च-न., सूक्ष्मकाष्ठम् (जटा.)

किलिञ्चन-पु., गलः, मीनभेदः (वै. नि.)

किल्बी-पु., घोटकः (त्रिका.)

किशरा-स्त्री., कृशरा (द्विरूपकोष)

किशरोमा-पु., शुकशिम्बी (वै. नि.)

किशल(य)-पु., न., कोमलपल्लवम् (त्रिका.)

किशोर-पु., घोटकशिशुः (रत्ना.) तरुणावस्था । शिशुः ।
तैलपर्णी (मे. रत्रिकम्) सूर्यः ।

किष्कुपर्वा-पु., इक्षुः । वंशः । नलः (मे.)
 किसर-न., सुगन्धद्रव्यविशेषः ।
 कीकट-(क)-पु., घोटकः (विश्व.) तद्देशजाश्वः ।
 कीकटी(इन्)-पु., वन्यवराहः (वै. नि.)
 कीकश-(स)-., न., कृमिजातिः (मे.) अस्थिः
 (रा. व. १८)
 कीकसमुख-(सास्य)-पु., पक्षी (हारा.)
 कीकि-पु., पाषः (अ. टी.)
 कीटगर्दभक-पु., सौम्यकीटविशेषः । तेन दष्टे श्लेष्मजन्म-
 रोगो जायन्ते ।
 कीटज-न., ख्यातद्रव्यविशेषः ।
 कीटनामा-स्त्री., रक्तलज्जालुका (वै. नि.)
 कीटपादिका(टी)-स्त्री., हंसपादीलता (रा. व. ५)
 रक्तलज्जालुका (रा. व. ५) रक्तलज्जालुका
 (वै. नि.)
 कीटमणि-पु., पतङ्गम् । खद्योतः ।
 कीटमाता(री) स्त्री., हंसपादीलता (रा. व. ५) रक्त-
 लज्जालुका (वै. नि.)
 कीटमेघ-पु., मृगचरा इति प्रसिद्धकीटः । अयं नदीतीरे
 सिक्तामध्ये जायते ।
 कीटरिपु-(शत्रु)-(हारि)-(टारः)-पु., पु. न.
 विडङ्गः (वै. नि.) (संग्रहणीवि. कल्याणगुडे)
 कीटारिरस-पु., कृमिघ्नमौषधम् ।
 कीटारिप्त-न., अश्वस्य कीटवेधरोगः (ज. द. २५ अ)
 कीडेर-पु., तण्डुलीयशकम् (भा.)
 कीतनीका-स्त्री., यष्टिमधु (वै. नि.)
 कीन-न., मांसघातुः (वै. नि.)
 कीनाश-पु., वानरविशेषः (अ. टी. स्वा.)
 कीरक-पु., वृक्षभेदः । धराणिः ।
 कीरट-(टा)-पु. स्त्री., वङ्गघातुः (वै. नि.)
 कीरतनुफल-स्त्री., तूळकवृक्षः (वै. नि.)
 कीरनासा-स्त्री., शुकनासा (वै. नि.)
 कीरमणि-पु., धूम्राटः (वै. नि.)
 कीर्ति-स्त्री., यशम् । पङ्कः (विश्व.)
 कीर्तिशेष-पु., मरणम् (जटा.)
 कीलक-पु., कक़ोलः (वै. नि.)
 कीलशायी-पु., कुकुरः (हे. च)
 कीलसंस्पर्श-पु., तिन्दुकवृक्षः (श. च.)
 कीश-पु., वानरः (हला.) पक्षी । (श. र.) सूर्यः (वै. नि.)
 कीशपर्ण-(र्णी)-पु., स्त्री., अपामार्गवृक्षः । (श. र.
 अ. म.)

कीशफल-न., कक़ोलः (वै. नि.)
 कु
 कुक-पु., चक्रवाकपक्षी (वै. नि.)
 कुकुभ-न., मद्यविशेषः । (श. च.)
 कुक(कु) र-पु., ग्रन्थिपर्णीलता (त्रि.) रोगादिना
 कुञ्चितहस्तः ।
 कुकाञ्चन-न., पित्तलम् (प. सु.)
 कुकुट-पु., सितावरवृक्षः । शाल्मलीवृक्षः । (रा. व. ४)
 कुकु(कु) टी-स्त्री., ऋषभकः । शाल्मलीवृक्षः (रा. व. ८)
 कुकु(र) दु-पु., कुकुरदुग्धम् (वै. नि.)
 कुकुन्दनी-स्त्री., ज्योतिष्मतीलता (वै. नि.)
 कुकुन्दरमेचक-पु., गोरक्षतण्डुली (रस. र.
 स्तनरोगवि.)
 कुकुभ-पु., कुक्कुभपक्षी (वै. नि.)
 कुकुरजिह्वा-स्त्री., मत्स्यविशेषः
 कुकुरन्द-पु., कुकुरदुग्धम् । (वै. नि.)
 कुकुवाक्-पु., कुक्कुभपक्षी (वै. नि.)
 कुकूट-न., मयूरपिच्छम् (वै. नि.)
 कुकूल(क)-न. पु. अपां वाष्पस्येदः, गोशकृतादि-
 चूर्णसन्ताप इत्यन्ये, अपूपपचनार्थं मृण्मयपात्रम्
 (अहसू. ६.४२ हेमाद्रिः)
 कुकोल-न., कोलीवृक्षः । (श. च.)
 कुकुटपादप-(पादी)-पु., देवसर्षपः, गुणाः- सरा
 कुक्कुटपाद्युक्ता मूले रक्ता च रुक्षदा । गन्धे चोष्ण
 सन्निपातकफवातनाशिनी (वै. नि.) कटूष्णः कफघ्नः
 कृमिशेषघ्नः रुच्यः मुखरोगघ्नश्च । (रा. व. ९)
 कुक्कुटपुटभाचना-स्त्री., मिलितपलद्वयसेन भावनां
 दत्त्वा कुक्कुटपुटेन शोषणम् । (वैद्यकम्)
 कुक्कुटमञ्जरी-स्त्री., चविका (रा. व. ९)
 कुक्कुटमर्दका-(स्त्री.) आरामशीतला (वै. नि.)
 कुक्कुटमस्तक-न., चव्यम् (रा. व. ६) मरिचभेदः
 (वै. नि.)
 कुक्कुटशिख-पु., कुसुम्भवृक्षः (श. च.)
 कुक्कुटा-स्त्री., पीतक्षिण्टी (वै. नि.)
 कुक्कुटाण्डसम-पु., तदाकारवर्णवार्ताकी (वै. नि.)
 कुक्कुटाभ-(हि) पु., कुक्कुटसदृशवर्णचरणसर्पभेदः
 कुक्कुटाहिरिति लोके (हे. च.) (न) कुक्कुटडिम्ब-
 कपालः । व्रणोत्सादने हितम् (सु. सू. ३१ अ.)
 कुक्कुटीमूल-न., शाल्मलीमूलम् (ज. द.)
 कुक्कुटोरग-पु., गणसर्पः

कुक्कुरद-पु., वृक्षविशेषः गुणाः— कटुत्वं तिक्तत्वं
ज्वरशोणितकफघ्नत्वं (ज. द.) तन्मूलमार्द्रं मुखे
धृतं मुखशोषहृच्च (भा.)

कुक्कुरमेषुका- (ण्डुक) स्त्री., गोरक्षतण्डुली

कुक्कुरी-पु., कुक्कुरपत्नी (श. र.)

कुक्कुवाक-पु., सारङ्गमृगः (रा. व. १९)

कुक्ष-पु., कुक्षिः (उणा.)

कुक्षि-स्त्री., उदर (रत्ना.)

कुक्षिम्मरी-त्रि., स्वोदरपूरकः (अम.)

कुग्राम-पु., कुत्सितग्रामम्, धनिनः श्रोत्रियो राजा नदी
वैद्यस्तु पञ्चमः । पञ्च यत्र न विद्यन्ते तत्र वासं न
कारयेत् ।

कुङ्कुमरेणु-पु., स्त्री., कुङ्कुमगुण्डकः

कुङ्कुमशालि-पु., स्वनामव्यातशालिधान्यविशेषः ।
गुणाः— मधुरः शीतलः रक्तपित्तातिसारघ्नः ।
(रा. व. १९)

कुङ्कुमा-स्त्री., शाल्मलिवृक्षः (वै. नि.)

कुङ्कुमागुरुक- पीतरक्तं हरिचन्दनम् गुणाः— शीतस्तिक्तः
पित्तश्रमापहः । शोषश्च द्रवधुश्चैव नाशयेदिति
कीर्तितः । स्वर्गिभोग्यो मनुष्याणां दुर्लभः परि-
कीर्तितः (वै. नि.)

कुङ्कुमाद्यतैल-न., नीलिकापिष्कादौ हितम् ।
(च. द. रस. र.)

कुङ्गानी-स्त्री., महाज्योतिष्मतीलता (रा. व. ३)

कुचण्डिका (ण्डी) स्त्री., मूर्वा (श. च.)

कुचतटाग्र-न., चूचकम्

कुचमुख (चाग्र)-न., चूचकम् (अम.)

कुचाङ्गेरी-स्त्री., चुकम् (र. मा.)

कुचि-पु., अष्टमुष्टिपरिमितमानम् (वै. नि.)

कुचिक-पु., मत्स्यविशेषः । एतदृष्टे गौर्ध्रियते ।

कुचिकर्ण-पु., तन्नामककर्णरोगभेदः । तच्च वातादभ्य-
न्तरे शङ्कुलौ सङ्कुचिता भवति (वा. उ. १७ अ)

कुचिल-न. कुचेलम् (वै. नि. २ भ. वा. व्या.) (समीर-
गजकेसररसे)

कुचुटक-पु., जलशाकविशेषः (वै. नि.)

कुचेलिका (ली)-स्त्री., पाठा (प. सु. रा. व. ९)

कुच्छ-न., कुसुदम् । श्वेतपद्मम्

कुच्छाया-न., शरीरम् (वै. नि.)

कुच्छुट-पु., बन्बूलवृक्षः (वै. नि.)

कुजि (ज्झ) श-पु., कुडिशमत्स्यः ।

कुज्झटि- (का) (टी)-स्त्री., कुज्झटिका (श. र.)

कुज्झिका (ज्झी) स्त्री., कुज्झटिका (श. र.)

कुज्ज-पु., न., निकुञ्जः । हनुदेशः । हस्तिदन्तः (मे. जद्विकम्)

कुज्जप्रिय-पु., जवा (पा) वृक्षः (वै. नि.)

कुज्जरापादप-पु., कुन्दुरकवृक्षः (वै. नि.)

कुज्जरपिप्पली-स्त्री., गजपिप्पली (वै. नि.)

कुज्जरपुट-पु., गजपुटः (र. सा. स.)

कुज्जरा (री) स्त्री., धातकीवृक्षः (र. मा.) पाटलवृक्षः
(मे. रत्रिक.) (री) हस्तिनी (श. च.)

कुज्जरासति पु., शरभः (हे. च.)

कुज्जरालुक-न., आलुकविशेषः (श. च.)

कुज्जराशन-पु., अश्वत्थवृक्षः (अम.)

कुज्जरिका-स्त्री., सलकीवृक्षः (वै. नि.)

कुज्जल-पु., लघुनभेदः (न.,) काजिकम् ।

कुट-पु., न., कोटः । घटः (मे.) चित्रकवृक्षः (हे. च.)

कुटङ्क (क)-पु., गृहाच्छादनम् (क) (अ. टी.)

कुटीरम् (अ. टी.)

कुटजक्षीर-न., रक्तातीसारे प्रशस्तम् (भा. म. १ भ.
अतिसारचि.)

कुटजपुटपाक-पु., सन्निपातरक्तातिसारे हितः

(भा. म. १ भ. रक्तातिसारचि. सा. कौ. भैष.)

कुटजमल्ली-स्त्री., वृक्षविशेषः ।

कुटजलेह-पु., अशोरांगे हितः (च. द. अर्श. चि.)

कुटजसुधा-स्त्री., कुटजचूर्णम् । कौटजा शोषनाशिनी
(वै. नि.)

कुटजादिकाथ-पु., रक्तातीसारे हितः (भा. म. १ भ.
रक्तातीसारे भैष.)

कुटजाद्यघृत-न., अशोरांगे हितम् (च. द. अर्श. चि.)

कुटजावलेह-पु., अतीसारे हितः (च. द. अतिसारचि.)

कुटजाष्टक-न., अतीसारे औषधम् (च. द.)

कुटजाष्टकावलेह-पु., अतीसारे हितः (भा. म. १ भ.)

कुटनी-स्त्री., महाज्योतिष्मतीलता (मे.)

कुटम्बक-न., सुगन्धरोहिपत्रवृक्षम् (वै. नि.)

कुटरवाहिनी-स्त्री., श्वेतत्रिवृतम् (वै. नि.)

कुटर-पु., पटगृहम् । कानात् (उणा.)

कुटल-न., पटलम् (हारा.)

कुटामोद-पु., गन्धमार्जारान्द्रम् (वै. नि.)

कुटिचर-पु., जलशूकरः । (श. र.)

कुटि (ठि) ज्वर- (पु.) पत्रशाकविशेषः । अनवास्तुक
गुणाः— कुटिज्वरः स्वादुपाकः क्षारी रक्षणः

शीतलः । गुरुर्मलस्तम्भकरो दोषोत्पादनकारकः
(वै. नि.)

कुटि (टी) र-न., क्षुद्रगृहम् (जटा.)

कुटिलपुष्पिका-स्त्री., तगरपादिकः । (प. मु.) स्पृक्षा
नामगन्धद्रव्यम् (रा. व. १२)

कुटीका-स्त्री., भृशयमृगः । (व. सू. ४ अ)

कुट्टल (क)-न., नीलोत्पलम् (रा. व. १०)

कुट्टार-न., सुरतम् (मे.)

कुट्टितमांस-न., मांसव्यञ्जनभेदः (श. वि.)

कुट-पु., चित्रकक्षुपः (रा. व. ९)

वृक्षः (अम.)

कुठर-पु., दण्डविष्कम्भः । (अम.)

कुठाकु-पु., पक्षिविशेषः (हिं. खुटक्वडैया)
(उणा. विश्व.)

कुठाटक-पु., कुठारः (जटा.)

कुठार-पु., कुठेरकवृक्षः (र. सा. स.) अस्त्रविशेषम्

कुठारकतैल-न., शारीरवणादौ तैलम् (रस. र.)

कुठार-पु., कुठेरकवृक्षः । कोशः (मे.) धानरः

कुठि-पु., वृक्षः (उणा.)

कुठिक-पु., कुष्ठौषधम् (हारा.)

कुठिलक-पु., रक्तपुनर्नवा (वै. नि.)

कुठेरज-पु., श्वेततुलसी (श. र.)

कुठेर-पु., चामरवातः (त्रि. का.)

कुडप- (व) पु., परिमाणविशेषः

कुडली-पु., काञ्चनारभेदः (मद. व. १)

कुडिश-पु. मत्स्यविशेषः; गुणाः—मधुरो वृण्यः कषायो
दीपनः लघुः स्निग्धः वाते पथ्यः रोचनो बल्यः
कोष्ठबन्धकरश्च (रा.)

कुड्य-न., विलेपनम् (मे)

कुड्यकीटक-पु., स्त्री., गृहगोधिका

कुड्यमत्सी (त्स्य) (श. र. । च. शा. ८ अ)

कुणक-पु., बालकः । सद्योजातशिशुः (श. वि.)

कुणपा (पी) स्त्री., विशारिका (हा. रा.)

कुणारी-स्त्री.,- कुष्ठरोगविहितभक्ष्यद्रव्यम् यवपर्पटीति
ख्यातम् (सु. वि. १० अ) कोणाडिकेति कश्चित्
पठति ।

कुणाल-पु., पक्षिविशेषः

कुण्ट-न., ध्वजकः गुण्डतृणम् (वै. नि.)

कुण्टक-त्रि., स्थूलम् (श. मा.)

कुण्टकुरण्ट-न., झिण्टी (वै. नि.)

कुण्डगोलक-न., काञ्चिकम् (हे. च.)

कुण्डङ्ग-(क)-पु., कुञ्जः (हे. च.)

कुण्डलपत्र-पु., दना इति ख्यातवृक्षः (वै. नि.)

कुण्डलिका-स्त्री. (स्त्री.) जिलेवी इति ख्यातमिष्टान्नम्
तन्निर्माणविधिः—गोधूमप्रस्थद्वितयस्य कृत्वा
सूक्ष्माः कणाः प्रस्थमिताः सुनिस्तुषाः दुग्धेन
क्लिप्तास्तु तथैव भाण्डे यावदभ्यस्त्रमुपेयुरीपत् ।
उद्धृत्य दुग्धेन द्रवं सुघृण्य सच्छिद्रपात्रेण च श्रीक-
लस्य । धारां धृते कुण्डलिकाकृतिं सज्जन् पचेदयो-
द्धृत्य सुशर्करायाः । पाके निमज्जितामाहुः सर्वे कुण्ड-
लिकाभिधां । सा शुक्रला ह्यवृद्ध्या इंद्रियाणां
सुतृप्तिदा । पुष्टिकान्तिकरी बल्या द्वितीयास्याकृति-
मता (वै. नि.) (गृह्यसू. रा. व. ३)

कुण्डलिनायक-पु., पिङ्गलसर्पः ।

कुण्डलीचालन-पु., सर्पिणीवृक्षः ।

कुण्डिका-स्त्री., कमण्डलुः (हे. च) पिठम् (श. च)

कुण्डी-स्त्री., शक्ययूथिका (वै. नि.) (इन्द्र. पु., अमः

कुण्डीर-पु., मनुष्यः (धरणी)

कुतक-पु., रसाञ्जनम् (प. मु.)

कुतप-पु., न., दर्भविशेषः छागकम्बलम् (मे.) वृषः ।
अग्निः । सूर्यः (हे. च.) दिवसस्याष्टममुहूर्तः । (त्रि.)
ईषदुष्णम्

कुतपसप्तक-न., कृष्णतिलः । रौप्यम् । दर्भः । ऊर्णवस्त्रम्
(वै. नि.)

कुतु-प-पु., न., चर्मपात्रम् ।

कुतुम्बा (म्यिका)-स्त्री., द्रोणपुष्पीक्षुपः (रा. व. ९)

कुतुम्बुरु-न., कुत्सिततन्दुकीफलम्

कुतूष्णक-पु., बालरोगविशेषः ।

कुत्सला-स्त्री., नीलीवृक्षः (श. च.)

कुत्सशिम्वि (कुत्सा)-स्त्री., शिम्बीभेदः (वै. नि.)

कुत्सितशाल्मली-स्त्री., कृष्णशाल्मली ।

कुथित-त्रि., पूतियुक्तः (सू. चि.)

कुदलि-पु., अश्मन्तकवृक्षः ।

कुदेह- (क)-पु., कुत्सितदेहः ।

कुदल-पु., गिरिकाञ्चनम्

कुदर (ल)-अश्मन्तकवृक्षः ।

कोविदारवृक्षयः (र. मा. रा. व. ९, १०) आरगध-
वृक्षः (वै. नि.) कोद्वयान्यम् (प. मु.)

कुद्रव- (चल)-पु., कोद्वयः (वै. नि.)

कुधर-पु., पर्वतः (रा. व. २)

कुन्ट-पु., पृथुशिम्वद्योनाकवृक्षः (रा. व. ९) पीत-
लोधः (वै. नि.)
कुनली (इन्)-पु., वक्रवृक्षः (त्रिका.)
कुनाल-पु., कोकिलः ।
कुनालिक-पु., कोकिलः ।
कुनाशक-पु., दुरालभा रक्त्यवासः (अम.)
कुन्तलोशीर-न., डीवेरम् (रा. व. १०)
कुन्ती-स्त्री., गुग्गुलवृक्षः (मे. तत्रिकं शल्लकीवृक्षः ।
कुन्दम-पु., मार्जारः (त्रिका.)
कुन्दरिका-स्त्री., सल्लकी (रा. व. ११)
कुन्दसाक्षा-कुन्दा-स्त्री., श्वेतयूथिका (वै. नि.)
कुन्दाल-पु., महारवधवृक्षः । (वै. नि.)
कुन्दिनी-स्त्री., पद्मसमूहः (त्रिका.)
कुन्दु-स्त्री., कुन्दुरुस्त्री कुन्दुरु नाम गन्धद्रव्यम् । (रा. व.
१२) (च. द. वातव्याधि एकादशशती प्रसारणीतैल)
पु., मूषिकः (श. र.)
कुन्दुकुन्डुक-पु., कुन्दुरुस्त्री (रा. व. १२.)
कुन्दुखोटी-स्त्री., कुन्दुरुस्त्री (भैष.)
कुप-पु., भारद्वाजपक्षी
कुपथ्य-न., अस्त्रास्थिकरं पथ्यम् ।
कुपनस-पु., पनसवृक्षः । (प. सु.)
कुपाणि-त्रि., कुकरः वक्रहरतः (हिं. डण्डा.) (जटा.)
कुपिनी-स्त्री., खालुई इति गौडभाषाप्रसिद्धायां स्वल्प-
सत्स्यधान्यम् । (श. र.)
कुपिन्द-पु., वस्त्रनिर्माता (वै. नि.)
कुपि (पी) लु-पु., काकपीलुः । कारस्करवृक्षः ।
(रा. व. ९)
कुप्यधौत-न., रौप्यम् (रा. व. १३)
कुप्यलवण-न., लवणविशेषः (च. वि. ८)
कुप्यशाल-पु., धातुद्रव्यनिर्माणशाला
कुवाहुल-पु., उष्ट्रः (श. च)
कुबेरेनेत्र- (राक्ष.) पु., पाटलावृक्षः लताकरञ्जः
(वै. नि.)
कुब्जका-स्त्री., कुब्जकवृक्षः गुलावः (रा. व. १० म. द)
कुब्जकिरात-पु., } कुब्जः
कुब्जचामन- }
कुब्जपुष्प-न., पीतझिण्डी (रा. मा.)
कुब्जप्रसारणी तैल-न., वातव्याध्यधिकारे हितम्
(च. द.)
कुब्जा-स्त्री., वनचटका (वै. नि.)
कुभुक्त-न., कदर्यान्नम्

कुमरिच-पु., मरिचवृक्षविशेषः (हिं-लालमरिच)
उतनोकोमरिच
कुमारकल्याणकघृत-न., बालरोगाधिकारे हितम् (च. द.)
कुमारभृत्या-स्त्री., गर्भिण्या परिचर्या । बालतन्त्रम्
(त्रिका.)
कुमारललिता-स्त्री., शिशुकीडा
कुमारवाही (इन्) पु., मयूरः (श. र.)
कुमारीकन्द-पु., मयूराः कन्दः
(वै. नि. २ कामलाचि, नरये)
कुमुख-पु., शूकरः
कुमुदक-पु., प्रपौण्डरीकः (वै. नि.)
कुमुदघ्नी-स्त्री., तन्नामकस्यावरविषम् यस्य क्षीरे विषं
वर्तते (सु. क. २ अ)
कुमुदप्रिय-पु., कर्पूरः । चन्द्रः । वै. नि.
कुमुदवान्धव- " " "
कुमुदसुहृत्- " " "
कुमुदरागा-स्त्री., धानकीवृक्षः (वै. नि.)
कुमुदवीज-न., कुमुदतीवीजम् । हिं-मेढवेरा गुणाः—
स्वादु गुरु रुक्षं हिमं च । (भा.)
कुमुदाभिख्य-न., रूप्यम् (हे. च)
कुमुदिका-स्त्री., कुमुदिनी (अम.) कटफलवृक्षः (भा. पू. १ म)
कुमुदिनीवीज-न., कुमुदवीजम् (वै. नि.)
कुमुदेश्वररस-पु., यक्षमाधिकारे हितम् (रा. सा. सं)
कुमुदतीवीज-न., कुमुदवीजम् । भवेत्कुमुदतीवीजं
स्वादु रुक्षं हिमं गुरु । (वैद्यकम्)
कुमुदान्-त्रि., कुमुदविशिष्टः ।
कुम्प-पु., बाहुकण्ठः (जटा.)
कुम्भकरेचना-स्त्री., जेपालवृक्षः । (वै. नि.)
कुम्भकार-पु., कुक्कुभपक्षी (हे. च.)
कुम्भकारकुक्कुट-पु., धुद्रकुक्कुटविशेषः ।
कुम्भकालुक-न., घोलः (वै. नि.)
कुम्भज-पु., वक्रवृक्षः (प. सु.)
कुम्भडिका-स्त्री., कृष्णान्डशालिः । (रा. व. १६)
कुम्भपर्णी-स्त्री., कृष्माण्डीलता
कुम्भपुटा-स्त्री., श्वेतत्रिवृत् (वै. नि.)
कुम्भपुष्पी-स्त्री., रक्तपाटलावृक्षः (वै. नि.)
कुम्भरेता-पु., अग्निः ।
कुम्भला-स्त्री., मुण्डरी (रा. मा.)
कुम्भचारुणी-स्त्री., मुण्डरीभेदः (प. सु.)
कुम्भशालि-पु., स्वनामख्यातशालिधान्यविशेषः । गुणाः—
मधुरा, स्निग्धा, वातपित्तघ्नी च (रा. व. १९)

कुम्भसन्धि-पु., करिकुम्भद्वयमध्यभागः (त्रिका.)
कुम्भा-स्त्री., उखा कटफलवृक्षः । वृक्षपर्णी । पाटलावृक्षः
(मे.) द्रोणपुष्पी (वै. नि.) श्वेतत्रिवृत् । तुम्बी
(वै. नि.)

कुम्भाख्या-स्त्री., रक्तपाटला ।

कुम्भाट-पु., कुम्भाडुया इति ख्यातः वृक्षः (रत्ना.)
कुम्भारी (द्री) (द्री)-स्त्री., कूष्माण्डी (वै. नि.)

कुम्भालावु-स्त्री., महादुग्धालावुः (वै. नि.)

कुम्भिकाद्यतैल-न., नाडीवर्णाधिकारे हितम् (रस.र.)

कुम्भितित्तिर-पु., तित्तिरपक्षिभेदः (वै. नि.)

कुम्भिपाकी-स्त्री., कटफलवृक्षः (भा.)

कुम्भिल-पु., शालमत्स्यः (मे. लत्रिकम्)

कुम्भीपाक-पु., सन्निपातज्वरभेदः । घोणाविवरक्षरद्रुह
शोणसितलोहितं सान्द्रम् । विलुठनमस्तकमभितः

कुम्भीपाकेन पीडितं विद्यात् (भा. म. १ भ.)

कुम्भीरमक्षिका-स्त्री., मक्षिकाविशेषः । (हा. रा.)

कुम्भीरबल्क-पु., कायफलवृक्षः । (वै. नि.)

कुम्भीवृक्षफल-न., कायफलम् (वै. नि.)

कुम्भोद्भवतरु-पु., अगस्त्यवृक्षः । (भा. म. १ भ.)
(चित्तविभ्रमज्वरवि.)

कुम्भोलु- (लूक)-पु., पेचकभेदः ।

कुम्भोलूखलक-पु., गुगुलुः । (वै. नि.)

कुयव-पु., कुत्सित यवः ।

कुरका-स्त्री., सलकीवृक्षः (रा. व. ११)

कुरङ्क (कू) र-पु., सारसपक्षी (हे. च.) (हारा.)
क्रौञ्चपक्षी (वै. नि.)

कुरङ्गम-पु., हरिणविशेषः । (त्रिका.)

कुरङ्गमांस-न., शृगविशेषस्य मांसम् एतन्मांसं रक्तपित्ते
हितम् । तथा कफघ्नं मधुरं पित्तघ्नं मांसवर्धकं च ।

(सि. यो. रक्तपित्) (चि. खण्डकाद्यवृत्ते)

कुरङ्गी-स्त्री., कुरङ्गपत्नी

कुरचिल्ल-पु., कर्कटः (हे. च.)

कुरण्टमूल-न., पीतपुष्पक्षिण्डीमूलम्
(भा. म. ४ अ योनिरोगवि.)

कुरण्डी-स्त्री., सिंहविष्पली (वै. नि.)

कुरण्ड-पु., मुष्कवृद्धिरोगः (हे. च. । मा.) अक्षोटवृक्षः
(वै. नि.) गुर्जरदेशख्यातं साकुरण्डवृक्षः ।
रा. व. ६)

कुरण्डक-पु., मदनवृक्षः । श्वेतमदनः । (वै. नि.)

कुरण्टक वृक्षः । (अ. टी.) (च. द. माषतैले)

कुरण्ड(ण्ड)का-स्त्री., वृक्षविशेषः । गुणाः—सरा रुच्या
गुर्वी चाग्निप्रदीपनी । नाशिनी कफवातानां वैद्यैस्तु
परिकीर्तिता । बृहत्कुरण्डका शीता पाके माथ्वी
कटुः स्मृता । तिक्ता क्षारा च रुक्षा च सरा वृष्या
जडा मता । वातला पित्तला वस्तौ वातकारी कफा-
पहा । रक्तदोषं सूत्रकृच्छ्रं नाशयेदिति कीर्तिता
(वै. नि.)

कुररव-पु., पारावतः (वै. नि.)

कुरल-पु., उत्क्रोशः (हला.) चूर्णकुन्तले (धरणी)

कुरस-पु., भासवम् । मद्यविशेषम् (हारा.) कुत्सितरसः
त्रि., कुरसयुक्तः ।

कुरसा-स्त्री., गोजिह्वालता (श. च.)

कुराल-पु., कुलाहयोटकः । ईषत्पाण्डुकृष्णजङ्घयोटकः
(हे. च.)

कुराह- " " " "

कुरीर-न., मैथुनम् (उणा.)

कुरुकन्दक-न., मूलकम् (श. मा.)

कुरुचिल्ल-पु., कर्कटः (वै. नि.)

कुरुटी (इन्)-पु., अश्वः ।

कुरुण्टका-स्त्री., पीतक्षिण्डी (च. द. अश्मरीचि.)

कुरुनाश-पु., उष्ट्रः (वै. नि.) पीतक्षिण्डी
(सु. सु. ३८ अ.)

कुरुम्ब-न., पु., कुलपालकः । नागरज्जविशेषः (श. च.)

कुरुम्बा (म्विका)-स्त्री., द्रोणपुष्पी (रा. व. ५)

कुरुम्बी-स्त्री., सैहलीवृक्षः (रा. व. ५)

कुरुरी-पु., } कुररपत्नी । भालस्थ-

कुरल-पु., } चूर्णकुन्तल. (हे. च.) (वै. नि.)

कुरुविल्व- (लु) (क)-पु., नागरमुस्ता (ज. द. १२ अ.)
पञ्चरागमणिः (त्रिका.) वनकुलस्थः । (रत्ना.)

कुरुविस्त-पु., सुवर्णपलम् (अ. म.)

कुरुप्य-न., रज्जम् (रा. व. १२)

कुरुकुट-पु., कुङ्कुटः ।

कुरुकुर-पु., ग्राम्यमृगः । (अ. टी. रा.)

कुर्विका-स्त्री., सूची । (त्रिका.)

कुर्णक-न., पटोल्लता । (श. चि.)

कुर्णज-पु., कुलिजनवृक्षः । गन्धमूलम् (रा. व. ६)

कुर्पर-पु., कफौणिः (हे. च.)

कुर्पास- (क)-पु., स्त्रीणां स्तनाच्छादनवस्त्रम् (अम.)

कुल-न., वदरम् । देशः । कृष्णाञ्जनम् (त्रिका.)

कुलका-स्त्री., पटोल्लतिका (भैष. अम्लपित्त. वि०
क्षुधावतीगुडौ) मन.शिला कन्दर्पसारतैलम्

कुलकृत-पु., अकर्करः (वै. नि. जिह्वक. ज्वर. नि.)
 कुलक्षया-स्त्री., कर्करशरी (वै. नि.) कपिकच्छुः (श. च.)
 कुलङ्ग-पु., कृष्णसर्पविशेषः (वै. नि.)
 कुलङ्गी-स्त्री., मेघशङ्गी (वै. नि.)
 कुलटी-स्त्री., मनःशिला (र. मा.)
 कुलतृण-न., दमनकः (प. मु.)
 कुलत्थगुड-पु., हिक्राश्वासाधिकारे हितः (र. स. र.)
 कुलत्थषट्पलघृत-न., हिक्राश्वासाधिकारे हितम्
 (र. स. र.)

कुलत्थसूप-पु., भृष्टकुलत्थसिद्धयूषः गुणाः- कुलत्थ-
 सूपो वातघ्नः कटुः पाके कषायकः । कफाविरोधी
 शुक्रास्त्रकरोष्मश्वासकासनुत् । शुक्राश्मरीहरः
 पित्तकारकः कथितो नृभिः (वै. नि.)

कुलत्था-स्त्री., कुलत्थाञ्जनम् (रा. व. १३) वनकुल-
 तिथिका (म. रानकुलीथ) गुणाः-कटुः तिक्ता
 भर्शःशूलघ्नी विषयन्धाध्मानघ्नी चक्षुष्या ज्वरोपणी
 च (रा. व. ५)

कुलत्थाञ्जन-न., स्वनामख्याताञ्जनविशेषम् (हिं-काला-
 शुर्मा खापरिआ) गुणाः- कुलत्थिका तु चक्षुष्या
 कषाया कटुका हिमा । विषविस्फोटकण्ड्वतिव्रण-
 दोषनिवर्हिणी (रा. व. १३)

कुलत्थादिलेप-पु., कर्णमूलशोथे हितो लेपः ।
 कुलत्थः कटुफलं शुण्ठी कृष्णजीरकञ्च समभागं
 जलेन पेषयित्वा ईषदुष्णो लेपः
 (भा. म. १. भ. ज्वरचि.)

कुलत्थान्न-न., तत्कृतभक्तम्, गुणाः-कुलत्थान्नन्तु मधुरं
 तुवरं रुक्षमुष्णकं । लघु वृत्तिकरं पाके कटुकञ्जामि-
 दीपनम् । कफवातकुमिश्वासनाशनं परिकीर्तितम्
 (वै. नि.)

कुलनाश-पु., उष्ट्रः (हे. च.)

कुलपालक-न., कुसुमम् (श. च.)

कुलभृत्या-स्त्री., गर्भिणीपर्युपासना (जटा.)

कुलयी-स्त्री., वृक्षविशेषः । गुणाः-

कुली-शीतला स्वादुः वातघ्नं गुरुश्च । 'कुलयी शीतला
 स्वादुः वातला कफकृदुरु' (वै. नि.)

कुलवधूरस-पु., सन्निपातज्वरे हितम् (रसा. सं.)
 पारदशीषकताम्रमनःशिलातुल्यकानि द्रव्याणि ।
 इन्द्रवायुणीरसेन चणकाभा वटी कार्या
 (वै. रत्नावली)

कुलराह-(क)-पु., सेराहापरनामा पीयूषवर्णाश्वः ।

'कुलराहस्तु सेराहः सुरराहकः' (ज. द. ३ अ.)

कुलर्क-पु., तालमर्दनः । (हारा.)

कुलसौरभ-न., मरुवकवृक्षः । (हिं.-मरुआ) (श. मा.)

कुलहण्ट-(ण्डक)-पु., जलावर्तः (हारा.)

कुलहला-स्त्री., गोरश्वमुण्डीक्षुपः । (वै. नि.)

कुला-स्त्री., मनःशिला (वै. नि.) शूकशिम्बी

कुलाक्षिका(क्षता)-स्त्री., शून्या ।

कुलाट-पु., शुद्रमत्स्यविशेषः । (श. मा.)

कुलाय-पु., पक्षिनीडम् । स्थानमात्रम् (मे.) (न.)
 शरीरम् ।

कुलायस्थ-पु., पक्षी (श. च.)

कुलायिका-स्त्री., पक्षिशाला (त्रिका)

कुलासक-पु., दुरालभा (प. मु.)

कुलाह-(क)-पु., ईषत्पीतवर्णकृष्णजानुबोटकः (हे. च.)
 ईषत्पीतः कुलाहस्तु यो भवेत्कृष्णजानुकः
 (ज. द. ३ अ.) रक्तकोकिलाक्षः । गुणाः-

आमवातघ्नः रक्तरोगाघ्नश्च (रा.) कृकलासः (श. र.)

कुलि-(ली)-चविका (रत्ना.) कण्टकारी (मे.)

पु., काञ्चनारभेदः (म. द. व. १) इस्तः (त्रिका.)

चटकः (वै. नि.)

कुलिक-पु., कण्टकपालीवृक्षः (भैष.) अश्ववर्णशालः
 (रत्ना.)

कुलिकच्छ-पु., नन्दीवृक्षः (प. मु.)

कुलिका-स्त्री., मेघशङ्गी ।

कुलिङ्गा(ङ्गी)-स्त्री., कुलिङ्गपक्षिणी, कर्कटशङ्गीवृक्षः
 (प. मु. च. सू. ४ अ.)

कुलित्था-स्त्री., रक्तकुलत्थः (वै. नि.)

कुलिथिका-स्त्री., वनकुलत्थः । त्रिवृता । मसूरिकादेवी
 (वै. नि.)

कुलिशतरु-पु., अश्वकर्णशाललता (रा. व. १)

कुलिशद्रुम-पु., सुदीवृक्षः (वै. नि.)

हिं.-महूर.

कुलिशमत्स्य-पु., कुडिशमत्स्यः (रा.)

कुलीनक-पु., वनमुद्गरम् । कर्कटः (प. मु.)

कुलीनस-न., जलम् (हे. च.)

कुलीयक-न., नेत्रसन्धिः (वै. नि.)

कुलीरविपाणिका(णी)-स्त्री., कर्कटशङ्गी

(भा. पू. १ म.)

कुलीरात्-पु., कर्कटशिशुः (त्रिका.)

कुलुक-न., जिह्वामलः (..)

कुलुकगुञ्जा-स्त्री., उल्काग्निः (हारा.)
 कुलूल-न., तुषानलः (मे.)
 कुलोत्कट-पु., कुलीनघोटकः (श. च.)
 कुलोत्थिका-स्त्री., कुलत्थः (वै. नि.)
 कुल्फ-पु., कुल्फः । रोगः (उणा.)
 कुल्मास-न., पु., कुल्माषः ।
 कुल्य-न., अस्थि । द्रोणाष्टकपरिमाणम् । आमिषम् ।
 कीकसः (मे.)
 कुल्वक-न., जिह्वामलः (वै. नि.)
 कुव-न., वारिजपुष्पमात्रम् । पद्मम् (हे. च.)
 कुवकालुका-स्त्री., घोलीशाकम् (रा. व. ६)
 कुवङ्गा-न., शीषकम् (रा. व. १३)
 कुवञ्जक-न., वैक्रान्तमणिः (रा. व. १३)
 कुवर-पु., सुवररसः (अ. टी.) (च. सू. ४ अ.)
 कुवलकी-स्त्री., शल्लकीवृक्षः (वै. नि.)
 कुवलकुण-पु., कोलिफलकालः ।
 कुवला-स्त्री., मुक्ताविशेषः ।
 कुवली-स्त्री., कोलिबृक्षः (हे. च.)
 कुविड-न., विड्मलवणम् (रा. व. २३)
 कुवृत्तिकृत्-पु., पूतिका करजभेदः (श. च.)
 कुवेणी-स्त्री., मत्स्यधानिका (अ. म.)
 कुबेल-न., कुबलयः (हे. च.)
 कुवैद्य-पु., कुरित्तवैद्यः ।
 कुशनामा-पु., उद्गः (हे. च.)
 कुशप-पु., पानपात्रविशेषः (उणा.)
 कुशपुष्प-न., ग्रन्थिपर्णी (प. मु.)
 कुशमुत्तली-स्त्री., कुशमयी मुटिका कुशानां रचनावि-
 शेषो मुत्तलीत्युच्यते (वा. क. १ अ.)
 कुशमूल-न., दधिमूलम् । गुणाः— हिमं रुच्यं मधुरं
 पित्तघ्नं रक्तज्वरतृष्णाश्वासकामलाहृच्छ
 (रा. व. ८)
 कुशरीर-पु., महाशालवृक्षः (वै. नि.) (त्रि.) कुरित्त-
 शरीरम्
 कुशल-त्रि., निपुणः (पु.), कुक्कुरः (हे. च.) महा-
 जलरेतस् । मत्स्यभेदः (वै. नि.) (न.,) पर्या-
 सम् (अम.)
 कुशली-त्रि., अश्वमेतकवृक्षः शुद्रास्तिका (भा. पू. १
 म. (शाकवर्ग) कुमारी (वै. नि.)
 कुशख-न., कुरित्तखम्
 कुशाक्ष-पु., वानरः (श. मा.)
 कुशादिशालिपण्यं-न., वृणपञ्चकमूलम् विदारिगन्धादि-

गणे च (सि. यो. दाहचि.)
 कुशाद्यघृत-न., अश्वमेतकवृक्षः हितम्
 (च. द. अश्वमेत.)
 कुशाद्यतैल (घृत)-न., दाहाधिकारे हितम्
 (च. द. दाहचि. रस. र.)
 कुशात्मली- (ली)-पु., स्त्री., रक्तरोहितकः । रोहित-
 तकवृक्षः
 कुशावलेह-पु., प्रमेहाधिकारे औषधविशेषः (च. द.)
 कुशिशपा-स्त्री., कपिलवर्णशिशपा (रा. व. ९)
 कुशि (पि) त-त्रि., जलमिश्रितम् (उणा.)
 कुशिम्वि- (म्वी) पु., स्त्री., शिम्बीविशेषः, गुणाः—
 ज्ञेया विपाके मधुरा रसे च बलप्रदा । पित्तनिवर्ह-
 णा च (वैद्यकं)
 कुशी-पु., फालः लौहविकारः (मे.)
 कुशीद-न., फालरक्तचन्दनमुण्डमालातंत्रम्
 कुशीपु-पु., अन्नम् (वै. नि.)
 कुशूल-पु., तुषाग्निः (जटा) अन्नकोष्ठम्, धान्यकोष्ठम्
 (हला.)
 कुशेशय-पु., न., पद्मम् (प. मु.) कर्णिकारः (श. च.)
 सारसपक्षी (अम.)
 कुपक-पु., बिभीतकवृक्षः (वै. नि.)
 कुपाकु-पु., वानरः । अग्निः । (विश्वः) । अर्कः । (मे.)
 कुपुकण्टक-पु., खदिरवृक्षः (वै. नि.)
 कुपुकालानलरस-पु., कुष्ठे हितः (र. चि. ८ अ.)
 कुपुगन्धा (न्धिनी)-स्त्री., अश्वगन्धा (भा. पू. १ म.)
 कुपुगन्धि-न., पलवालुकम् (अम.)
 कुपुदलनरस-पु., कुष्ठाधिकारे रसः । (रस. र.)
 कुपुनोदन-पु., रक्तखदिरवृक्षः (वै. नि.)
 कुपुवैरी (इन्)-पु., वृक्षविशेषः । चालमोगरा इति
 भाषा । गुणाः— कुपुवैरी शैलरोषी महागदमही-
 रुहः । वैवस्वतद्रुमः स स्यादलकृत् च, रसायनः ।
 पामाविचर्चिकार्कहृत्सिध्मदद्रुविपादिकाः । इत्याम-
 वातं वातासं कुष्ठानि च विशेषतः (अत्रि)
 कुपुशैलेन्द्रचज्जरस-पु., कुष्ठाधिकारे रसः । (रस. र.)
 कुपुहन्त्री-स्त्री., बाकुची (रा. व. ४)
 कुपुहरतालेश्वर-पु., कुष्ठाधिकारे रसः । (र. सा. सं.)
 कुपुहा-पु., पटोलवृक्षः (भा. पू. १ म. शाकवर्ग)
 कुपुहत्-स्त्री., खदिरवृक्षः (त्रिका.)
 कुपुद्युर्तन-न., कुष्ठरोगे उद्धर्षणम् (च. द.)
 कुष्ठान्तकरस-पु., कुष्ठाधिकारे रसः (रस. र.)

कुष्ठिक-न., अश्वस्य किणाधोमध्यभागः । 'किणं तत्रैव मध्यस्थमधोभागे च कुष्ठिकम् ।'

(ज. द. २ अ.)

कुष्णीष-पु., सरीसृपज्वरः (गज. वै.)

कुष्मल-न., छेदनम् (उणा.)

कुसिम्बी-स्त्री., रक्तशिम्बीलता (रा. व. १६)

कुसुमफल-न., जातीफलम् । (वै. नि.)

कुसुममध्य-न., भव्यफलम् । (श. च.)

कुसुमवती-स्त्री., रजस्वला

कुसुमसार-पु., मधु । 'वृत्तकुसुमसारलीढः (च. द. यन्मचि, गर्भचि.)

कुसुमा-स्त्री., मालीपुष्पवृक्षः । रक्तपाटला । जातीपुष्प-वृक्षः । रक्तपाटला । (रत्ना.)

कुसुमाकर-पु., वसन्तसमयः ।

कुसुमात्मक-न., कुङ्कुमम् (हारा.) पु., केशः (वै. नि.)

कुसुमाधिप-पु., चम्पकवृक्षः (श. र.)

कुसुमाधिराज- (राद-) पु., महानागकेशरचम्पक-वृक्षः (त्रि. का.)

कुसुमावली-स्त्री., वृन्दकृतसिद्धयोगटीका

कुसुमोदर-न., भव्यफलम् (प. मु.)

कुसुम्भपत्र-न., कुसुम्भशाकम्

कुसुम्भला-स्त्री., दासहरिद्रा (वै. नि.,)

कुस्वप्न-पु., कुत्सितस्वप्नम्

कुहकस्वन- } पु., वनकुङ्कुटः (हे. च.)
कुहकस्वर-

कुहन-स्त्री., ईर्ष्यालुः (हारा.) पु., मूषिकः सर्पः (हे. च.) (न.,) सृङ्गाण्डविशेषः काचपात्रम् (मे.)

कुहली-पु., सज्जितताम्बूलः पूगपुष्पिका (त्रिका.)

कुहा-स्त्री., गोपघोषा (वै. नि.)

कुडुकी (श. च.) बदरवृक्षः (भा.)

कुडुक-न., ग्रन्थिपर्णी (श. नि.)

कुडूक- (कण्ठ-) (मुख-) (ख-) पु. कोकिलः (त्रि. का.) स्त्री., कोकिला (वै. नि.)

कुहोडिका (डी) लिका-स्त्री., कुल्लिका (हारा. त्रिका)

कू

कूकुर-कूकुरः (वै. नि.)

कूच-पु., कुचः । स्तनम् (उणा.)

कूची-स्त्री., तक्रकूर्चिका दुग्धकूर्चिका (वै. नि.)

कूटक-पु., न., मुरानाम गन्धद्रव्यम्

कूटगृह-न., जेन्ताकगृहम् (च. शा. ३ अ.)

कूटज-पु., कुटजवृक्षः (भा. पू. १ अ.) श्वेतकुटजः (वै. नि.)

कूटजीव-पु., पुत्रजीववृक्षः (रा. व. ९)

कूटतूला-स्त्री., कुत्सिततूला ।

कूटपाक-पु., सन्निपातः । पैत्तिकज्वरः (वै. नि.)

कूटपालक-पु., पित्तज्वरः । कुलालस्य पवनः (हारा.)

कूटप (पू) दर्व-पु., हस्तिनखिदोषज्वरः (त्रिका.)

कूटमान-न., कुत्सितमानम् ।

कूटलमस्तक-पु., चविका । (वै. नि.)

कूटार्थसिद्धिकृत-पु., पुत्रजीववृक्षः

कूणि-त्रि., रोगादिना कुञ्चितकरः । (अ. टी)

कूणिका-स्त्री., पशुशृङ्गम् (हे. च.)

कूथन-न., कुन्धनम् (वै. नि.)

कूडाल-पु., कुडालवृक्षः । (अ. टी. र.)

कूपकच्छप-पु., कूपस्थकच्छपः ।

कूपज-पु., केशः, लोमम्

कूपजल-न., कूपसलिलम् । निर्झरजलम् ।

कूपदूर्ध्व-पु., कूपस्थभेकः ।

कूपमण्डक-पु., "

कूपाङ्ग (ज्)-पु., रोमाञ्चः (श. र.)

कूपिका-स्त्री., नदीजलगतोपलम् (मे.)

कूपी-स्त्री. पात्रविशेषः, कपिकच्छुः (वै. नि.)

कूपोदक-न., कूपजलम् ।

कूप्य-न., रौप्यम् । माणिक्यम् ।

कूभ (म)-न., अल्पसरोवरः (जटा.)

कूर-पु., अन्नम् । भक्तम् (रा. व. २०)

कूर्चपर्णी-स्त्री., मेषशृङ्गी (वै. नि.)

कूर्चभाक्-न., भूर्जपत्रम् (वै. नि.)

कूर्चमर्म-न., तन्नामकस्यायुर्मर्मषट्कम् ।

कूर्चल-पु., प्राणिनां पुनर्दन्तोद्भेदकालः ।

कूर्चिकापिण्ड-पु., किलाटः (र. मा.)

कूर्दन-न., शिशुकिडा (अम.)

कूर्प-न., भ्रुवोर्मध्यभागः ।

कूर्पास- (क)-पु., स्त्री., अर्धतोलकः । चोलः । स्त्रीणां कञ्चुलिका (हे. च.)

कूर्मपृष्ठ-पु., अम्लानवृक्षः (श. च.)

न., कूर्मपृष्ठदेशः ।

कूर्मपृष्ठक-न., शरावः (श. च.)

हिं.—सकोरा.

कूर्मपृष्ठास्थि-न., कच्छपास्थिः एतत्स्वेदः वातव्याधि-
हरः ।

कूल-न., तीरम् । तटम् (अम.) जलाशयः ।

कूलक-न., पु., पटोलपत्रम् (सि. यो. ज्वरनि.)

पटोलः (भा., पू. १ भ. शाकवर्ग)

कूला-स्त्री., ह्रस्व दन्तीवृक्षः (वै. नि.)

कूलाल-न., एलाकरवीरम् (रत्ना.)

कूलिका-स्त्री. औषधिविशेषः, तन्मूलनस्येन कालदृष्टोऽपि
जीवति (च. द.)

कूवर-पु., कुञ्जकः

कूष्माण्डकघृत-न., अपस्माराधिकारे हितम्
(च. द. अपस्मारचि.)

कूष्माण्डकशिफा-स्त्री., कूष्माण्डमूलम् (वै. नि.)
(श्वा. वि.)

कूष्माण्डखण्ड-न., रक्तपित्ताधिकारे घृतम्
(वा. वि. ३ अ.)

कूष्माण्डगुडकल्याणक-न., ग्रहण्यधिकारे हितम्
(च. द. ग्रहणीचि.)

कूष्माण्डग्रह-पु., भूतग्रहविशेषः । लक्षणं— बहुप्रलापं
कृष्णास्यं प्रविलम्बितयायिनम् । शून्यप्रलम्बवृषणं
कूष्माण्डाधिष्ठितं वदेत् (वा. उ. ४ अ.)

कूष्माण्डनाडिका(डी)-स्त्री., कुष्माण्डस्य नालम्
गुणाः— कुष्माण्डनाडिका गुर्वी सर्कराश्मरिनाशिनी

कूष्माण्डवटक-पु., कुष्माण्डकृतवटकः, यथा—कूष्माण्डं
कर्तयित्वास्य जले निष्कास्य अस्नतः । कुस्तुम्बर-
निशामावचूर्णं सतिलसैन्धवं । निक्षिप्य वटकाः
कार्या जातपे शोषयेत्ततः । रुचिर्दा वातहन्तार-
स्तिलतैले सुपाचिताः (वै. नि.)

कूष्माण्डशालि-पु., स्त्री., स्वनामख्यातशालिधान्य-
विशेषः । गुणाः—मधुरा गुरुः सुगन्धा पीता
दुर्जरा स्थूलतण्डुला कोमला च । (रा. व. १६)

कूष्माण्डसुरा-स्त्री., कुष्माण्डकृतसुराविशेषः
गुणाः—कुष्माण्डस्य सुरा गुर्वी धातुवर्धनकारिणी ।
अग्निमान्यकरी वृष्या प्रोक्ता दृष्टिप्रदा बुधैः । (वै. नि.)

कूष्माण्डक्षार-पु., कूष्माण्डमस्मोत्थक्षारः कूष्माण्डं
तनु कृत्वा तु क्षिप्वा धर्मैः विशोषयेत् । स्थाल्यां
निक्षिप्य, तत्सर्वं पिधानेन पिधाय च । चुल्ल्यां

आ. श. सं. १२

निवेद्य वह्निञ्च ज्वालेत् कुशलो जनः । यदा तत्र
भवेद्भस्म किन्त्वङ्गारो दृढो भवेत् । तदा निर्वा-
पयेच्छीतं सर्वथा चूर्णितन्तु तत् । (भा. प्र. ३
शूलचि.)

कूष्माण्डी-स्त्री., कर्कोटकी, कूष्माण्डलता (रा. व. ७)

कूष्माण्डोन्माद-पु., भूतोन्मादभेदः । स च कूष्माण्ड-
ग्रहजातः । (शार्ङ्ग. पू. ७ अ. वा. उ. ४ अ.)

कृ

कृकपा-स्त्री., कङ्कणहारिकपक्षी

कृकालिका-स्त्री., पक्षिभेदः ।

कृकुकुत्स्या-स्त्री., मर्कटः । (वै. नि.)

कृकर-पु., करीरः । (रा. व. ८)

कृच्छ्रहर-पु., पाषाणभेदः (वै. नि.)

कृणञ्ज-पु., कुणञ्जरः ।

कृतक-(ण्टक)-न., रसाञ्जनम् (रा. व. १३)

बिडलवणम् (रा. व. ६)

कृतक-त्रि., कृत्रिमम् (उणा.)

कृतच्छाया-स्त्री., श्वेतकोषातकी (रा. व. ३)

कृतज्ञ-पु., कुञ्जुरः (मे.)

कृतत्राणा-स्त्री., त्रायमाण (रा. व. ५)

कृतपिण्डीत-(क)-(पु.) शिलारसः (वै. नि.)

कृतफला-स्त्री., कोलशिखी (रा. व. ७)

कृतबन्धन-न., कोषातकफलम् (भा. म. ४ भ.
प्रस्ता वि.)

कृतरस-पु., स्नेहशुण्ठ्यादियुक्तः कृतः तद्विपरीतः च अकृतः
मांसरसः । (वा. टी.)

कृतवेध-(क)-पु., कोषातकी (रा. मा.)

कृताख्ययूषः-पु., लवणस्नेहकटुकादिकृतयूषः ।
अयं च गुरुगुणः (वैद्यके)

कृताञ्जलि-स्त्री., लज्जावती लता

कृतान्त-पु., यमः (अम.)

कृतान्ता-स्त्री., रेणुकानाम् गन्धद्रव्यम्

कृतालय-पु., भेकः । मण्डकः । (त्रिका.)

कृति-स्त्री., करणम् । हिंसा (मे.) (का)

-स्त्री., भूर्जवृक्षः । (नकुलः १२ अ.)

कृती (इन्)-त्रि., कुशलः ।

कृत्तिवास-पु., शिकः (अ. म)

कृत्योन्माद-पु., कृत्याजातभूतोन्मादः रोगः (शार्ङ्ग.)

कृत्रिमधूपक-पु., पोडशाङ्गधूपः (अम.)

कृत्रिमरत्न-न., काचम् (वै. नि.)

कृन्तन-न., छेदनम्
 कृपणा-स्त्री., सविषकीटविशेषः । (सु. क. ८)
 कृपाणिका (णी) स्त्री., कर्तरी । कुरिका (मे)
 कृपीट-न., उदरम् । तोयम् (मे.) वनम् काष्ठम् (श. र.)
 कृपीटपाल-पु., वायुः (श. र.)
 कृपीटयोनि-पु., अग्निः (हे. च.)
 कृमिक-न.; पूगफलम् (पु.) क्षुद्रकृमिः ।
 कृमिकण्टक-न., विडङ्गम् । उदुम्बरः । (हे. च.)
 कृमिका-स्त्री., ग्रन्थिपर्णी । राजिका । शोथः (वै. नि.)
 कृमिकालानलरस-पु., कृम्यधिकारे हितः (र. सा. सं.)
 कृमिकुम्भा-स्त्री., महाकाललता
 कृमिकोश (ष)-पु., फलविशेषः । तच्च संग्राहि तिक्तं
 रक्तरोधनं ज्वरार्शःप्रदरातीसारघ्नं कण्ठरोगघ्नं च
 (वै. चन्द्रिका)
 कृमिगुहा-स्त्री., इन्द्रवारुणीलता
 कृमिघातिनी- (गुडी)-स्त्री., कृमौ रसः (र. वि)
 कृमिघ्नरस-पु., कृम्यधिकारे रसः । विडङ्गं पलाशबीजं;
 निम्बबीजं रससिन्दुरं, एषां चूर्णं समम् (र. सा. सं.)
 कृमिघ्ना (घ्नी) स्त्री., हरिद्रा लाक्षा विडङ्गम् (वै. नि.)
 धूमपत्रा (रा. व. ५) सोमराजी (श. च.)
 कृमिद्रव-पु., लाक्षा (वै. नि.)
 कृमिनाशनी-स्त्री., अजमोदा (वै. नि.)
 कृमिपाना (मा)-स्त्री., लाक्षा (वै. नि.)
 कृमिफल-पु., उदुम्बरवृक्षः
 कृमिमक्षिका-स्त्री., कृमिनुल्यमक्षिका
 कृमिमुद्गर-पु., कृमिघ्नरसः (भैष.)
 कृमिरिपु-पु., वि., विडङ्गम् (श. र.)
 कृमिलक-कृमिविशिष्टः
 कृमिला-स्त्री., अनेकप्रसवा बहुसन्तानप्रसवा (हे. च.)
 (स्त्री.) कृमियुक्तः
 कृमिविनाशरस-पु., कृम्यधिकारे रसः (र. सा. सं.)
 कृमिवृक्ष-पु., कोषाग्रः (भा.)
 कृमिशङ्ख- (पु., न.) जीवशङ्खः अयं रसवीर्याद्यैः
 शङ्खसदृशः (रा. व. १८)
 कृमिशत्रु-पु., विडङ्गम् (प. मु. वै. नि. २)
 (स्त्री. ज्वरसि) पारिजातकः ।
 कृमिशत्रव-पु., विट्खदिरः
 कृमिशुक्ति- (सू.) शु-स्त्री. जलशुक्तिः (रा. व. १३)
 मत्स्यभेदः (वै. नि.)
 कृमिशल- (क)-पु. बल्मीकः (श. र.)

कृमिहन्त्री- (हा)-स्त्री विडङ्गम् (वै. नि.)
 कृमिहररस-पु., कृम्यधिकारे (र. सा. सं.)
 कृशरोमा-स्त्री., शूकशिखी (वै. नि.)
 कृशला-स्त्री., शिरःकेशः (श. च.)
 कृशशाक- (ख)-पु., पर्पटकः (रा. व. ५)
 कृशाकु-पु., उष्णकरणम् (वै. नि.)
 कृशाङ्गी-स्त्री., प्रियङ्गुलता (श. च.)
 कृशाक्ष-पु., ऊर्णनाभिः (वै. नि.)
 कृशीयल-पु., काकजङ्घायुग्मः (र. मा.)
 कृशोदरी-स्त्री., श्वेतसारिवा (भा. पू. १ भ.)
 कृष-पु., अरण्यम् (हे. च.)
 कृषक-पु., फालकर्षकः (त्रिका.) वृषः (श. च.)
 कृषिलौह-पु., मुण्डलोहम् (रा. व. १२)
 कृष्णक-पु., कृष्णमुद्गरः ।
 कृष्णकदली-स्त्री., महाराष्ट्रप्रसिद्धः कदलीविशेषः । गुणाः-
 'कृष्णा तु कदली रुच्या तुवरा मधुरा लघु । वायो-
 र्धातोर्वृद्धिकरी मेहपित्ततृषाहरा' (वै. नि.)
 कृष्णकन्द-न., रक्तोत्पलम् (त्रिका.)
 कृष्णकरवीर-पु., कृष्णपुष्पकरवीरवृक्षः, गुणः-करवीर-
 तुल्यः (रा. व. १०)
 कृष्णक(के)लि-पु., स्वनामख्यातपुष्पवृक्षः । गुलालकुल
 इति गौडीयाः । तस्याः शाखा रक्ततण्डुलीयनाल-
 वत् ग्रन्थियुक्ता च । पत्रं ताम्बूलवत् परं क्षुद्रं भवति ।
 तत्पुष्पं श्वेतरक्तपाटलापीताभं युक्तपञ्चदलं शृ-
 ङ्गेसरमध्यं हृषत्तन्धं सायाह्ने विकसति प्रायेण
 सुलभं । बीजञ्च तस्य कृष्णं मरिचाभञ्च (वै. नि.)
 कृष्णका-स्त्री., राजिका (प. मु.)
 कृष्णकाक-पु., द्रोणकाकः (हला.)
 कृष्णकातरा-स्त्री., रक्तगुञ्जा । (वै. नि.)
 कृष्णकाय-पु., महिषः (वै. नि.)
 कृष्णकुटज-पु.; कृष्णपुष्पकुटजवृक्षः (वै. नि.)
 (अतिसार चि० कुटजपुटपाके)
 कृष्णकुलत्थ- (क)-पु., कुलत्थभेदः गुणः-कृष्णकुल-
 त्थको ग्राही रक्तपित्तकरो मत्तः । रसे च सुवरः
 पाके कटुकफहरो मत्तः । वातशुक्राश्मरीगुल्म
 पीनसन्धासजित् । आनाहगुदकीलाशोमेदोधातु-
 विनाशकः (वै. नि.)
 कृष्णकुलथिका-स्त्री., वनकुलत्थकः (वै. नि.)
 कृष्णकुसुम-पु., कृष्णकरवीरः (वै. नि.)

कृष्णगर्भ-पु., कदफलवृक्षः (रा. व. १०)

कृष्णगाल-पु., कुक्कुभपक्षी (वै. नि.)

कृष्णगोकर्णी-स्त्री., कृष्णकुसुममूर्वालता (हिं.-काला मुरहरा म-सुपली) गुणाः-कृष्णा गोकर्णिका तिक्ता रसे क्षिग्धा त्रिदोषहा । शीतवीर्या वातपित्तज्वर-दाहश्रमापहा । अतिकासश्वासकफकुष्ठजन्यक्षयापहा अन्ये गुणास्तु सुश्वेतगोकर्णीसदृशा मताः (वै. नि.)

कृष्णचणक-पु., कृष्णवर्णचणकक्षुपः । (म-करियाचणा) गुणाः-मधुरः कासपित्तघ्नः पित्तातिसारकासघ्न-बल्यः रसायनश्च (रा. व. १९)

कृष्णचञ्चुक-पु., चणकवृक्षः (रा. व. १६)

कृष्णचटक-पु., श्यामाकपक्षीः

कृष्णचन्दन-न., पीतचन्दनम् (प' सु)

कृष्णचूडा-स्त्री., स्वनामख्यात पुष्पवृक्षः गुलतुरा इति यवनाः । तत् पुष्पं पीतरक्तवर्णं दीर्घवृत्तं दशदल-मिषत्सुगन्धं वर्षास्वेव प्रचुरं भवति । काञ्चनशिखी-तुल्यमिति । (कल्पद्रुमः) । रक्तगुञ्जा । (रा. व. ३)

कृष्णचूरक-पु., चणकवृक्षः । (प. सु.)

कृष्णजटा-स्त्री., पिप्पलीमूलम् (वै. नि. २ भ.)
(वातव्या, पक्षवध, वि.)

कृष्णजयन्ती-स्त्री., कृष्णजयन्ती क्षुपः । सा रसायनी । (रा. व. ४)

कृष्णजिह्व-पु., अशुभाशः (ज. द. ३ भ.)

कृष्णजीर-(क) पु., स्वनामख्यातजीरकवृक्षः । (म-कालेजिरे) (हिं-मन्नरइल) तद्विविधं स्थूल-सूक्ष्मभेदेन । गुणाः-कृष्णजीरः च चक्षुष्यं रुच्य-ज्ज्ञोष्णं सुगन्धिकं । ग्राहकं कटुकं रुक्षं दीपकं जीर्ण-जृतिनुत् । कफं शोथं शिरोरोगं कुष्ठञ्चैव विनाशयेत् । (वै. नि.) जरणा कटुरुष्णा च कफ शोफनिकृन्तनी रुच्या जीर्णज्वरघ्नी च चक्षुष्या ग्राहिणी परा (रा. व. ९) तैलं मूलकतैलवत् जीरकभेदे (हिं-सहाजीरा, कलोजी) (भा. म. ४ भ.) (नासारोगवि.)

कृष्णताम्रबल्ली-स्त्री., कृष्णनालनागबल्ली । गुणा-
तिक्तोष्णा कटुका मता । कषाया च मलस्तम्भका-
रिणी दाहकारिणी । मुखजाड्यकरी प्रोक्ता-
(वै. नि.)

कृष्णताम्र-न., गोशीर्षचन्दनम् (शसा)

कृष्णतार-पु., हरिणः । (रा. व. १९)

कृष्णतिल-पु., स्वनामख्यातक्षुपः । (रा. व. १६)

कृष्णतीक्ष्णा-स्त्री., कृष्णजीरकः (वै. नि.)

कृष्णतुलसी-स्त्री., कृष्णपत्रतुलसी; गुणाः- 'कासवात-
कृमिविमृतघ्नी' (रा. व. १०)

कृष्णत्रिवृत्-(ता) स्त्री., कृष्णमूल त्रिवृत् गुणाः-
श्वेताया ईषत् हीनगुणा विशेषस्तु तीव्रविरेचनी
मूर्च्छादाहमत्तताभ्रान्तिकण्ठोत्कर्षता जननी च
(भा. पू. १ भ.)

कृष्णत्वक्-पु., बकुलवृक्षः (वै. नि.)

कृष्णदन्ता-स्त्री., काश्मरीवृक्ष

कृष्णदेह-पु., भ्रमरः

कृष्णधान्य-कृष्णवर्णपट्टिकाधान्यः श्यामाकः (वै. नि.
च. सू. २७)

कृष्णपर्णी-स्त्री., कृष्णतुलसी (रा. मा.)

कृष्णपल्लवा-स्त्री., कृष्णकलंकी (प. सु.)

कृष्णपिण्डितक-(क) पु., पियार इति प्रसिद्धः
फलविशेषः (रत्ना.)

कृष्णपिपीलिका (ली)-स्त्री., कृष्णवर्णपिपीलिका
(रा. व. १९)

कृष्णपुच्छ-पु., शृङ्गहीनः हरिणतुल्यवन्धजन्तुविशेषः
कोङ्कणप्रसिद्धः (हिं-लोमकी) (वै. नि.)

कृष्णपुष्प-न., कृष्णधुस्तूरकः (रा. व. १०)

कृष्णपुष्पी-स्त्री., प्रियङ्गुवृक्षः (श. च.)

कृष्णपूतिफला-स्त्री., सोमराजी (रत्ना.)

कृष्णप्रिय-स्त्री., कदम्बवृक्षः (वै. नि.)

कृष्णफल-(फलपाक) करमर्दवृक्षः (हिं-करोदा)
(अ. टी. पु. । द्विकोष)

कृष्णबीज-पु., रक्तलिप्ताः । (जटा.) (न) कालि-
द्रुम् (रा. व. ७)

कृष्णभस्म-न., पारदस्य भस्मीकरणेन कृष्णतापादनम्
(रा. सा. सं. दृश्या)

कृष्णभूकृष्माण्ड-पु., कृष्णवृन्तपत्रभूमिकृष्माण्डः
(श. नि.)

कृष्णभूभवा-स्त्री., कारवेल्लिका (वै. नि.)

कृष्णभूम-(मि)-पु., स्त्री., कृष्णमृण्मयः देशः
(हे. च. रा. व. २)

कृष्णभूषण-न., मरिचम् (वै. नि.)

कृष्णमदन-पुं., कृष्णवर्णमदनवृक्षः । गुणा-कृष्णः
श्वेतस्तु मदनः शीतलो मधुरः स्मृतः कटुस्तिक्तश्च
तुवरः वान्तिकृत् कफनाशनः । पक्वामाशयशुद्धेश्च
कारकः पित्तनाशकः (वै. नि.)

कृष्णमधुरज्वर-पु., मधुरज्वरभेदः (वै. नि.)

कृष्णमक्षिका-स्त्री., मक्षिकाविशेषः (वै. नि.)

कृष्णमालुक-पु., कृष्णार्कः (रा. व. १०)

कृष्णमाष-पु., कृष्णकलायः । गुणाः—कृष्णमाषो बल-
करो रुच्यो दोषत्रयापहः (वै. नि.)

कृष्णमुख-पु., वानरः (वै. नि.)

कृष्णमुखा-स्त्री., कृष्णसारिवा (वै. नि.)

कृष्णमुखी-स्त्री., अलगदंजलौका (सु. सू. १३)

कृष्णमृग-पु., कृष्णहरिणः (वै. नि.)

कृष्णमृत्तिक-पु., कृष्णभूमिः (हे. च.)

कृष्णमेह-पु., तन्नामकप्रमेहद्वयः (भा. मा. नि.)

कृष्णरङ्ग-न., शीसधातुः (वै. नि.)

कृष्णरम्भा-स्त्री., रम्भाविशेषा (वै. नि.)

कृष्णरस-पु., पारदस्य कृष्णीकरणम् तत्प्रकरणम्—
लौहपात्रेऽथवा तात्रे पलैकं शुद्धगन्धकं । मृद्वग्निना
द्रुते तस्मिन् शुद्धसूतं पलत्रयं । क्षिप्त्वा च घालये-
त्किञ्चिद्लौहद्रव्या पुनः पुनः । गोमये कदलीपत्रं
तस्योपरि च ढालयेत् । इत्येवंगन्धबद्धन्तु सर्व-
रोगेषु योजयेत् (अ. नि.)

कृष्णराज-पु., कृष्णशिमुवृक्षः ।

कृष्णराजिका-स्त्री., कृष्णसर्पः (वै. नि.)

कृष्णरुहा-स्त्री., जतुकालता (वै. नि.)

कृष्णल-(क)-पु., रक्तिका । धुंधुटी, चिरमुटी, इति च
पाश्चात्ये । गुप्ता । कृष्णगुप्ता (वै. नि.)

कृष्णला-स्त्री., श्वेतजिह्वालता (भा. पू. १ भ.) जिह्वा-
लता (रा. व. ३) भुजाढकी (प. मु.) कृष्णजिह्वा
(वै. नि.)

कृष्णवक्त्र-पु., श्याममुखवानरः । (हला.)

कृष्णवनालुक-न., वनजकृष्णालुकविशेषः । गुणाः—कृष्णं
वनालुकं रुच्यं महासिद्धिकरं परम् । मुखजाड्यहरं
प्रोक्तं मुनिभिस्तत्त्वदर्शिभिः (वै. नि.,)

कृष्णवर्ण-पु., वाराहमदनवृक्षः । (रा. व. ८) कस्तू-
रिका । मुस्ता । रीडाकरजः । कालशाकम् मत्स्य-
भेदः । न., जलम् । लवङ्गम् । कृष्णागुरुः (वै. नि.)
स्त्री., (र्णा)-असाध्यसविषलताविशेषा ।
(सु. क. ८. अ.)

कृष्णवर्मा-पु., अग्निः । चित्रकवृक्षः । (अम)
भलातकवृक्षः । (वै. नि.)

कृष्णवल्मीक-पु., न., कृष्णवर्णवल्मीकम्

कृष्णवानर-पु., गोलाङ्गुलः वानरः (रा. व. १९)

कृष्णवार्ताकु-पु., कृष्णवर्णवार्ताकी । (रस. र. ज्वरा-

तिसारे । ग्रहणीकृन्नादरसे)

कृष्णवालुक-न., कङ्कष्टम् (वै. नि.)

कृष्णवेत्र-पु., केलेलता । इति प्रसिद्धलता (भैष. महा
भलातकगुडे । रस. र. वज्रकष्टते)

कृष्णवो(वो) ल-पु., कृष्णच्छविबोलभेदः । गुणाः—
कृष्णवोलः कटुः शीतः भेदको रसशोधनः । शूल-
ध्मानकफान्वातकृमिगुल्मौ च नाशयेत् (वै. नि.)

कृष्णशठ-पु., दुर्लक्षणाश्वा (ज. द.)

कृष्णशार-पु., स्वनामप्रसिद्धः मृगः (अ. टी. र.)

कृष्णशारिवा-स्त्री., कृष्णसारिवा ।

कृष्णशिखिक-न., अगुस्काष्टम् (वै. नि.)

कृष्णशिम्बा-स्त्री., कुलस्थभेदः (वै. नि.)

कृष्णशिम्बिका(म्बी)-स्त्री., कृष्णवर्णा शिम्बिका
(र. मा.)

कृष्णश्वेता-स्त्री., पाटलवृक्षः । गाम्भारीवृक्षः

कृष्णसंज्ञक-न., सौवर्चललवणम् (वै. नि.)

कृष्णसख-पु., अर्जुनवृक्षः ।

कृष्णसखी-स्त्री., जीरकम् (श. च.)

कृष्णसर्जन-पु. अश्वकर्णशालवृक्षः (वै. नि.)

कृष्णसारका-स्त्री., कृष्णशिशपावृक्षः (हारा.)

कृष्णसारमांस-न., स्वनामख्यातमृगमांसम्; गुणाः—
रक्तपित्ते हितम् । संग्राहि रुचिकरं बलकरं ज्वरघ्नं च
(राज.)

कृष्णसारिवा-स्त्री., श्यामालता छलहेण्टापत्रसदृशश्च
चन्दनगन्धा कालवेलि इति लोके (भा. पू. १ भ.)
गुणाः—कृष्णा तु सारिवा शीता वृष्या तु मधुरा-
वृता । कफघ्नी चैव सम्प्रोक्ता गुणाश्चान्ये तु पूर्व-
वत् (वै. नि.)

कृष्णसूक्ष्मफल-स्त्री., सारिवाभेदः । गुणाः—स्वायुः
स्निग्धा गुरुः शुक्रजननी अग्निमान्धारुचिश्वास-
कासामविषनाशिनी दोषत्रयघ्नी रक्तदोषप्रदरज्वराती-
सारघ्नी च (वै. नि.)

कृष्णस्कन्ध-पु., तमालवृक्षः (अ. टी. भ.)

कृष्णस्रोत-न., रसाजनम् (रत्ना.)

कृष्णरङ्ग-न., जीरकभेदः (हिं. कलौजी) (वै. नि.)

कृष्णाजाजी-स्त्री., कृष्णजीरकः (च. द. संग्रहणी) (वि.)

कृष्णाढकी-स्त्री., कृष्णपुष्पाढकी गुणाः—कृष्णा तु सुवरी
बल्या चाग्निदीप्तिकरी मता । पित्तदाहप्रशमनी
ऋषिभिः परिकीर्तिता (वै. नि.)

कृष्णातण्डुल-न., पिप्पलीबीजम् (सि. यो. छदि. वि)

कृष्णादिगण-पु., पिप्पल्यादिद्रव्यगणः (वा.)

कृष्णाद्यतैल-न., नेत्ररोगे हितम् (च. द.)

कृष्णाद्यमोदक-पु., श्लेष्मदाधिकारे हितम् (रस. र.)
(सा. कौ.)

कृष्णाद्यलोह-न., शूललोहम् (र. वि. ९ अ.)
(रस. र.)

कृष्णाभा-स्त्री., कालाङ्गनी । णकार्पासः (रा. व. ४)

कृष्णाभ्र-न., नीलाभ्रम्

कृष्णामिष-न., लौहम् (हे. च.)

कृष्णामूल-न., पिप्पलीमूलम् (वै. नि.)

कृष्णार्चि-पु., अग्निः । चित्रकवृक्षः (वै. नि.)

कृष्णार्जक-पु., कृष्णपत्रक्षुद्रतुलसी (म. काला-
अजवला) (रा. व. १०)

कृष्णावास-पु., अश्वत्थवृक्षः (हे. च.)

कृष्णिका-स्त्री., राजिका (अम.)

कृष्णी-पु., रात्रिः

कृष्णीकरण-न., श्वेतादेः कृष्णतासम्पादनम् (सु. वि. १ अ)

कृष्णेन्द्रिय-न., कदम्बः (वै. नि.)

कृसर-पु., तुल्यतिलाक्षम् । तिलतण्डुलसम्पकः कृसरः
सोऽभिधीयते (हे. च.)

कृसरा (यवागु)-स्त्री., यवागुभेदः । लक्षणगुणाः—
तिलतण्डुलमाषाणामथवा तिलतण्डुलात् षड्गुणञ्च
जलं दत्त्वा साधनीया यवागुका । सा जरा दुर्जरा
बल्या मदपुष्टिदा मता । कफपित्तमलसम्भशुक्र-
कृदासनाशिनी । (वै. नि.)

कृतसधूप-पु., सिद्धकः (जटा)

के

केकर-पु., निम्बोज्जताक्षिपुरुषः (हिं-ऐञ्जाताना) (अम.)

केका-स्त्री., मयूरवाणी (अम.)

केका (क्क) (का) (ण)-पु., तद्देशजाताश्वः ।

केकाबल-पु., मयूरः

केकिक- (की)-पु., स्त्री., मयूरः (रत्ना)

केचुक-पु., न., वज्रामकवृक्षः (त्रिका.) केमुकः

केचुकाकन्द-पु., केचुकः । (सु. वि. ९)

केतकफल-न., कुचेलकम् (च. द. अश्मरी.) (वि. कषा.
घृते) केतकीफलम् । तच्च त्रिदोषविषघ्नम्
(च. सू. २७ अ.)

केतकाद्यतैल-न., वातव्याध्याधिकारे उपयुक्तम्
(च. द. वातव्या. वि.)

केतन-न., चिह्नम् । स्थानम् (हे. च.)

केतुग्रहचलभ-वैदूर्यरत्नम् (भा. पू. १ अ.)

केतुरत्न-पु., वैदूर्यमणिः (प. मु.)

केदारक-पु., केदारजातपट्टिकधान्यजातिभेदः (सु. सू. ४६)

केदारजल-न., तद्देशस्थजलम् । गुणाः—विपाके स्वादु
गुरु दोषदञ्च । तदेव बद्धमुक्तं विशेषेण दोषदं
भवेत् (रा. व. १४)

केदारभूमि-स्त्री., मालक्षेत्रम्

केदारशालि-पु., केदारक्षेत्रजशालिधान्यम् गुणाः—मधुरा
वृष्या बल्याः पित्तवर्धनाः । ईषत् कषाया मलपमला
गुर्व्यः कफघ्नाश्च । (रा. व. १६) धान्यं—मधुरं शीतलं
रुचिकरं स्तन्यवर्धनम् । (वै. नि.) केदारप्रभवा
रूक्षा वातपित्तविनाशिन्यः रक्तपित्तविकारघ्नाः
वातलाः कफकारकाः । (अत्रि. १५ अ.)

केना (नी)-स्त्री., पत्रशाकविशेषः । गुणाः—मधुरा
शीता रुच्या स्तन्यवर्धनी च । (वै. नि.)

केन्दु- (क)- (र)-पु., तिन्दुकः (श. र. १ श. च.)

केमुक-का-त्रि., केचुककन्दः उत्तरदेशख्यातः (हिं-
कोवी) केमुआ (र. प्र. त्रिकट्वायमोदके) गुणाः—
मधुरा वृष्या कटुपाका तिक्ता शीता लघुपाचिका
दीपनी ग्राहिणी हृद्या वातला कफपित्तज्वरघ्नी प्रमेह-
कुष्ठकासघ्नी रक्तुरोगघ्नी पित्तभ्रमं पिपासाञ्च नाश-
येत् (वै. नि.) केमुकं कटुकं पाके तिक्तं ग्राहि
हिमं लघु । दीपनं पाचनं हृद्यं कफपित्तज्वरापहम् ।
कुष्ठकासप्रमेहास्त्रनाशनं वातलं कटु (भा. पू. १ अ)
कफपित्तघ्नं रोचनं अग्निदीपनं च (राज.) मधुरं
रूक्षमच्छं शीतलं भेदकं ग्राहकं रुच्यं गुरु पित्त-
कफघ्नं वातघ्नं च (वै. नि.)

केलट-न., कुसुम्भबीजम् (वै. नि.)

केलटक-पु., केमुककन्दः (वै. नि.)

केलास-पु., स्फटिकमणिः (वै. नि.)

केलिक- (किल) पु., अशोकवृक्षः (वै. नि.)

केलिकिण- (कीर्ण)-पु., उष्ट्रः (वै. नि. हे. च.)

केलिपिक-पु., कोकिलः ।

केलिवृक्ष-पु., केलिकदम्बः ।

केवलद्रव्य-न., मरिचः (श. र.)

केवा (विका)-स्त्री., केवार इति कोङ्कणदेशे ख्यातः ।
पुष्पवृक्षविशेषः । गुणाः—मधुरा शीतला दाहपित्त-
श्रमघ्नी वातश्लेष्मघ्नी छिदीघ्नी च (रा. व. १०)

केशकार-पु., इक्षुविशेषः ।

हिं.—कुशियार.

केशकारी-स्त्री., रोहिणी (वै. नि.)
 केशकीट-पु., उकुणः ।
 केशगर्भक-पु., कवरी (त्रिका.)
 केशच्छिन्त-पु., नापितः (श. भा.)
 केशट-पु., उकुणः । छागः (मे.) द्योनाकवृक्षः (त्रिका.)
 केशधृत्-पु., मस्तकम् । भृतकेशः (श. च.)
 केशनाम-न., ह्रीवेरम् (अम.)
 केशपक्ष-पु., केशसमूहः (अम.)
 केशपर्णी-स्त्री., अपामार्गवृक्षः । रक्तपामार्गः (भा. पू. १ भ.)
 केशपाश-पु., केशभारः (अम.)
 केशपाशी-स्त्री., शिरोमण्यस्थशिखा ।
 केशमार्जक (न)-न., कङ्कतिका ।
 केशयन्त्र-न., उपविषादिशोधनायम् यन्त्रविशेषः ।
 लक्षणं यथा- ' घान्यपूरितसुस्थाल्यां सुमुञ्चायां
 मुखोपरि । सुदुग्धैर्नारिकेलस्य स्वर्परे विसमर्दयेत् ।
 केशो दुग्धे प्लुतो यस्मात् केशयन्त्रं तथा स्मृतम्
 (वै. चन्द्रिका)
 केशर-स्त्री., नागरमुस्ता (रा. व. ९)
 केशरङ्गिनी-स्त्री., सहदेवीलता ।
 केशरञ्जन-पु., भृङ्गराजः (रा. व. ४) नीलक्षिणक्षिण्टी
 (वै. नि.)
 केशरपाक-पु., बाजीकरणपाकविशेषः
 केशराग-पु., भृङ्गराजवृक्षः (भा. गण्डमालाचि)
 केशराज-पु., स्वनामख्यातः शाकविशेषः (हिं-भेगरीय)
 गुणाः-तिक्तोष्णः चक्षुष्यः केशरञ्जनः कफामशोथ-
 श्वित्रघ्नः, तत्र नीली रसायनी । आग्नेयः केद्रयः
 चक्षुर्हितः पाण्डुकफघ्नः रसायनश्च (राज. । भृङ्गराज)
 केशराह्वय-न., बालकम् (सु. चि. ९ अ)
 केशवप्रिया-स्त्री., गोरोचना (प. सु.)
 केशवायुध-पु., आभ्रवृक्षः (श. मा.)
 केशवालय (वास)-पु., अश्वत्थवृक्षः (त्रिका. जय)
 केशशौक्ल्य-न., फलितम् (रा. व. १८)
 केशा-स्त्री., जटामांसी (वै. नि.)
 केशाख्य-न., ह्रीवेरम् (रत्ना. भैष.)
 (अचिन्त्यशक्तिरसे)
 केशापह-पु., शमीवृक्षः (वै. नि.)
 केशारी-पु., नागकेशरः (वै. नि.)
 केशाली-पु., भृङ्गराजः (वै. नि.)
 केशाह्व-न., बालकम् (वै. नि.)
 केशिनी-स्त्री., जटामांसी (रा. व. १२)
 वन्ध्या (वै. नि.)

केसरीसुत-पु., हनूमान् (हे. च.)
 केसरोच्चटा-स्त्री., मुस्ता । नागरमुस्ता
 कैङ्कु-पु., गरगण्ड इति ख्यातः वृक्षः (सुस. ३६)
 कैटज-पु., कुटजवृक्षः (भा. पू. १ भ.)
 कैतव-न., कुमुदम् । वैदूर्यमणिः । (रा. व. १३)
 राजिका । (त्रिका.)
 कैपीला-स्त्री., कृष्णत्रिवृता । (वै. नि.)
 कैरली-स्त्री., विडङ्गः । (रा. व. ६)
 कैरविका-स्त्री., कुमुदिनी (भा. पू. १ भ.)
 कैरविणीफल-स्त्री., कुमुदबीजम् (हिं-भेट) (भा.)
 कैराट-(क)-पु., करवीरवृक्षः । स्थावरविषभेदः । (हे. च.)
 कैरातचन्दन-पु., न., जातिपीतचन्दनम् कोङ्कणे ख्यातम्
 गुणाः-शीतलश्च तिक्तः क्रान्तिकरो मतः । विच-
 च्चिकाकुष्ठकण्डूकफदुविषापहः । रक्तपित्तकृमि-
 व्यङ्गपित्ततृट्त्वरदाहहाः (वै. नि.)
 कैराल-न., विडङ्गम्
 कैराली-स्त्री., भूनिम्बः । विडङ्गम् (रा. व. ६)
 कैवर्त-पु., महानिम्बः (वै. नि.)
 कैवर्तम् (सु) स्त (क)-न., कैवर्तिका जलजमुस्ता ।
 गुणाः-हिमं तिक्तं कषायं कटु क्रान्तिकरं कफघ्न
 पित्तघ्नं रक्तदोषघ्नीसर्पकुष्ठकण्डूघ्नञ्च । इदन्तु
 वितुन्नकनाम्नो वृक्षस्य त्वक् मुस्तकाकृतिः ।
 " मुस्तावरपेलवपुटं शुक्राभं स्यात् वितुन्नकमिति "
 (भा. पू. १ भ.)
 कैवर्तिका (ती)-स्त्री., माठवे स्वनामख्यातजलमुस्ता ।
 गुणाः-लघु वृष्या कषाया कफघ्नी कासश्वासघ्नी
 मण्डाग्निहरी च । (रा. व. ३)
 कैवल-न., विडङ्गः । (रा. मा.)
 कैशोर-न., एकादशाब्दात् पञ्चदशपर्यन्तम् वयः
 (रा. व. १८)
 कैशोरको गुग्गुलु-पु., वातरक्ते हितः (च. द. सा. कौ.)
 कैपि (पी) का-स्त्री., आघ्रातकः । शरमूलमिति केचित्
 (च. चि. ३ अ.)
 कैषी-स्त्री., पाठा (वै. नि.)
 को
 कोक-पु., खर्जूरीवृक्षः । जेष्ठिका । भेकः (मे.) ईडाभृगः
 (रा. व. १९) चक्रवाकः (त्रिका.)
 कोकड-पु., चमरपुच्छम् । विलेशयमृगः कटुण्डारइतिभाषा
 कोकवाचः, तन्मांस गुणाः-श्वासानिलकासहर
 पित्तदाहकरश्च (रा. व. १९)

कोकदेव-पु., कपोतः (रा. व. १९)
 कोकाह-पु., पाण्डुवर्णघोटकः । कर्कः इति नामधेयः
 शुक्लाश्वः (ज. द. ३ अ.)
 कोकिलनयन-पु., कोकिलाक्षक्षुपः (अ. टी. र.)
 कोकिलावर्ति- (ती)- नेत्ररोगे वर्तिविशेष (च. द.)
 कोकिलाक्षी-स्त्री., कोकिलाक्षवीजम् (श. र.)
 हिं.— तालिमखाना,
 कोकुराह-पु., मुखपुण्ड्रकयुक्तश्वेताश्वः (ज. द. ३ अ.)
 कोङ्क (झा) ण-पु., कोङ्कणदेशजोत्तमाश्वः ।
 कोचिला-स्त्री., कुचेलकम् (भैष. ज्वरचि. पानीयव्याम.)
 कोट-पु., कोटरोगः । गुवाकवृक्षः (त्रिका.)
 कोटज-पु., कुटजवृक्षः (रा. व. ९)
 कोटरवासिनी-स्त्री., श्वेतत्रिवृता (वै. नि.)
 कोट (इ) वी-स्त्री., नम्रस्त्री (अम.)
 कोटिबालिका-स्त्री., सरतः (वै. नि.)
 कोटिर-पु., नकुलः । इन्द्रगोपकीटः (मे.)
 कोटि (टी) वर्षा-स्त्री., पिडिङ्गशाकम् (श. र.)
 कोटिवृक्षक-पु., कुटजवृक्षः (मद. व. १)
 कोटिश-पु., लोष्टभेदनः (भरत.)
 कोटीर-पु., जटा (त्रिका.)
 कोटोदुम्बर-पु., यज्ञोदुम्बरः (भैष. स्त्री.) (रोग. चि.)
 कोट्टार-पु., कृपम् (हारा.) पुष्करिण्याः पाटकः (मे.)
 कोठर-पु., अङ्गोलवृक्षः (रा. व. ९)
 कोण-पु., अस्त्राद्यग्रभागः (अम.)
 कोणकुण-पु., उत्कृणः (हे. च.)
 कोदकार-पु., अश्वाकारमृगभेदः (वै. नि.)
 कोदण्ड-पु., भ्रूः (मे.)
 कोद्रवमण्ड-पु., कोद्रवधान्यकृतमण्डम्, गुणाः—मूच्छा
 ग्लानिजननः (वै. नि.)
 कोद्रविक-न., सौवर्चलवणम् (वै. नि.)
 कोद्रुभक्त-पु., कोद्रुवाजम् (म-हरकाना भात.)
 गुणाः—कोद्रुभक्तो रुचिकरो मधुरस्तु प्रमेहहा ।
 मूत्रदोषवृषाच्छदिकफवातामदाहनुत् ।
 कोनफल-न., रक्तालुः (वै. नि.)
 कोना (नी) ल-वर्तिकाख्यजलपक्षी (वै. नि.)
 कोपना-स्त्री., रक्तकरवीरः (वै. नि.)
 कोपलता-स्त्री., कर्णस्फोटलता (रा. व. ३)
 कोपिन- (पी) -पु., जलकपोतः (रा. व. १९)
 कोम-न., पिपासास्थानम् (अ. टी.)
 कोमलक-न., मृणालम् (श. र.) षड्मकाष्टम् (वै. नि.)

कोमलकंदल-न., बालकंदलफलम् (म. कोचले केले)
 गुणाः—शीतमधुरकषायरुच्याम्लपित्तघ्न
 (वै. नि.)
 कोमलदल-न., पद्मम् (वै. नि.)
 कोमलनारिकेल-न., बालनारिकेलः
 कोमलप्रसव-पु., श्वेतक्षिण्टी (वै. नि.)
 कोमलवलकला-स्त्री., लवलीवृक्षः (भा.)
 कोमला-स्त्री., क्षीरिका (श. च.) क्षीरिणी । खजूरिका
 (वै. नि.)
 कोमलेक्षु-पु., इक्षुविशेषः । गुणाः कोमलेक्षुर्मैदकफमेह-
 कारी च कीर्तितः । तरुणस्तु मधु प्रोक्तः किञ्चित्क-
 दुश्च वातहः । पित्तं नाशयत्येवं स शृद्धोवीर्यवर्धकः
 रक्तपित्तहरो बल्यो क्षतनाशकरो मतः (वै. नि.)
 कोमासिका-स्त्री., जालिका [हारा.]
 कोरकवृक्ष-इक्षुदीवृक्षः (वै. नि.)
 कोरजी-स्त्री., सौराष्ट्रिका (वै. नि.)
 कोरण्टी-स्त्री., बदरीवृक्षः (मद. व. ६)
 कोरिमद-पु., कासमदः (प. मु.)
 कोलकर्कटिका (टी)-स्त्री., मधुखजूरिका
 (रा. व. ११)
 कोलका-स्त्री., शुक्रशुक्रशिम्बी [वै. नि.]
 कोलगजिनी-स्त्री., गजपिप्पली [वै. नि.]
 कोलङ्क-आमलकवृक्षः (वै. नि.)
 कोलदल-न., नखीनामगन्धद्रव्यम् । (अम.)
 कोलनाशिका-स्त्री., वङ्किनीवृक्षः । (हारा.)
 कोलपुच्छ-पु., कङ्कषक्षी (हा. रा.)
 कोलबालुक-पु., कङ्कषः । (वै. नि.)
 कोलशिम्बि- (म्वी)-स्त्री., कपिकच्छुः । (म. द. व. १)
 कोलात्मज-पु., बदरफलम् । (वै. नि.)
 कोलादिमण्डूर-न., परिणामशूले हितम् ।
 कोलास्थि-न., बदरास्थि । (सि. यो. छर्दितनि.)
 कोलाहल-पु., भृकदम्बः । (वै. नि.)
 कोलि- (ली) पु., स्त्री., बदरीवृक्षः (त्रिका.)
 (अ. टी. भ.)
 कोलिका-स्त्री., घण्टाबदरः । (वै. नि.)
 कोविद-पु., तिलकवृक्षः । (वै. नि.)
 कोशकाली-स्त्री., जलचरपक्षिमेदः । (वै. नि.)
 कोशकृत्-पु., कोषकारः । (वै. नि.) कृष्णेक्षुः (भा.)
 कोशफल-न., त्रपुषी । देवदाली घोण्टा (रा. व. २३)
 कक्कोल । (अम.) बदरः । (वै. नि.)

कोशस्थमांस—न., शङ्खशुक्र्यादिमांसम्, गुणाः—मधुरं शीतलं स्निग्धं शुक्रकरं वृष्यं विट्त्वर्धकं बलवृद्धिकरं वातपित्तघ्नं च । (वै. नि.)

कोशा—स्त्री., मद्यम् (वै. नि.)

कोशाङ्ग—न., इत्कटः (हा. रा.)

कोशिला—स्त्री., मुद्गरपर्णी (वै. नि.)

कोष—(क)-पु., स्त्री., जातीकोषः । पात्रम् (मे)

कुडमशालः । वृषणः । (श. र.) शिस्नम् । अण्डम् ।

कृताकृतस्वर्णरौप्यम् (अम.) योनिः । शिम्बी

(हे. च.) पनसादिफलस्यान्तम् (धरणि.)

कोषकारज—न., कौषेयः (रत्ना.)

कोषचक्षु—पु., सारसपक्षी (श. मा.)

कोषफल—न., कर्पूरगन्धिकोलः (भा. पू. १ अ.)

घोषकलता (जटा.)

कोषफला—स्त्री., पीतदेवताद्वृक्षः (र. व. ३) पीत-

घोषा (प. मु.) लिम्पाकः ।

कोषला (ह्या)-स्त्री., जीवशाकम् (प. मु.)

कोषवृद्धि—कुरण्डः (श. र.) वृद्धिरोगः

कोषा (चिन्)-स्त्री., पु., पादुका (श. र.) शुक्ला

(हे. च.) आभ्रवृक्षः (श. मा.)

कोषाम्बी—स्त्री., महाकोषातकी (प. मु.)

कोष्ठपुष्पा—स्त्री., क्षीरमूत्रां (वै. नि.)

कोष्ठसन्ताप—पु., अन्तर्दाहः (रा. व. २०)

कोष्ठाग्नि—पु., पाचकाग्निर्नाम योऽग्निर्जठरे अन्नं पचति ।

(निदानम्)

कोष्पा—न., ईषदुण्यम् (रत्ना.)

कोहली—स्त्री., कृष्णाण्डसुरागुणो—वृंहणी गुर्वी च (वै. नि.)

कौ

कौकिल्य—पु., कोकिलावृक्षः (वै. नि.)

कौकृत्य—न., अनुवापः (त्रिका.)

कौक्कुटिक—पु., अवूरप्रेरिताक्षः (मे.) पक्षिविशेषः (वै. नि.)

कौक्कुटिकन्दलः—पु., सर्पविशेषः (त्रिका.)

कौङ्क (ड्किण)—पु., कोङ्कणदेशः (श. र.)

कौककिक—त्रि., मांसविक्रेता (श. र.)

कौटजलेह—पु., अशोधिकारे लेहः (सा. कौ.)

कौटजबीज—न., इन्द्रयवः ।

कौटिक—त्रि., मांसविक्रेता

काटी—न., कुटजवृक्षः (वै. नि.)

कौणप—त्रि., कुणपगन्धः (च. इ. १ अ.)

कौतुक—न., भोजनकालः (हे. च.) हर्षः । विवाह-
सूत्रम् (मे.)

कौद्रविक—न., सौवर्चललवणम् (रा. व. ६)

कौवी (वी)-रा—स्त्री., भूम्यामलकी ।

कौवेरग्रह—पु., अश्वजानेर्दुष्टग्रहविशेषः । लक्षणम्—स्त्रिंशद्भो
वेपमानश्च जानुभ्यां यश्च तिष्ठति । कौवेरग्रहसंयुष्टं
तं विद्यात्कष्टजीवनम् (ज. द. ५७ अ.)

कौमुद—पु., कार्तिकमासः (त्रिका.)

कौमुदीजीवन—पु., चकोरपक्षी (वै. नि.)

कौलथीन—पु., कुलथोत्पादकं (क्षेत्रम् अ. टी. अ.)

कौलीन—न., गुह्यम् । उपस्थम् (मे.)

कौलीरा—स्त्री., कर्कटशृङ्गी (रा. व. ६)

कौल्मायीण—त्रि., कुल्मापोत्पादकं (क्षेत्रादि. अ. टी. रा.)

कौवल—न., कोलीफलम् (द्विरूपकोषः)

कौशिकफल—पु., नालिकेरवृक्षः (शर.)

कौशिका—स्त्री., ग्रन्थिपर्णीक्षुपः । सुरा (वै. नि.)

पानपायम् (हे. च.)

कौशिकाराति (कारि)-पु., काकः (रा. व. २९)

कौशिक्य (क्या)-पु., स्त्री., शाखोटवृक्षः (रा. व. ९)

गुणाः—पित्तला चोष्णा तिक्ता वातविनाशिनी
(वै. नि.)

कौशिर—न., नखीनामगन्धद्रव्यम् ।

कौय—न., कमलम् (वै. नि.)

कौषिक—पु., कौशिकः । अहितुण्डिका (रत्ना.)

कौसिद्य—न., तन्द्रा आलस्यम् (हे. च.)

कौसुम—न., पु., पुष्पाञ्जनम् (रा. व. २२)

कौसुम्भतैल—न., कुसुम्भबीजोद्भवतैलम् । तच्च कटु

सक्षारं वातघ्नं कफपित्तहरं च । (वा. टी.)

कौसुम्भगुण्डिका—स्त्री., स्वनामख्यातशालिः ।

कौसुम्भीशाली—गुणाः—लघुपाकः वातपित्तघ्नश्च
(रा. व. १९)

कौस्त—न., दशाब्जिकवृक्षम् (रत्ना.)

क्र

क्रकचपात् (पाद)-पु., कृकलासः (हारा.)

क्रकचपृष्ठी—स्त्री., कवरीमत्स्यः (हारा.)

क्रकण—पु., तित्तिरपक्षी । क्रकरपक्षी

क्रकराद्—पु., भरद्वाजपक्षी (वै. नि.)

क्रकौद्य—पु., पक्षिविशेषः । (वै. नि.)

क्रतुपशु-पु., घोटकः । (हारा.)
 क्रथनक-न., श्वतागुरुकाष्ठम् (श. च.)
 क्रन्दन-पु., विडालम् (श. मा.) न., रोदनम् । (श. र.)
 क्रमण-पु., चरणम् । (हे. च.)
 क्रमिकण्टक-न., विडङ्गः । उदुम्बरः । (मे.)
 क्र (क्रि) मिज-न., अगुरुकाष्ठम् (अम.)
 क्र (क्रि) मिजा-स्त्री., लाक्षा (र. मा.)
 क्रमिरिपु- (शत्रु)-पु., विडङ्गम् (र. मा.) प्रवालतरु.
 (वै. नि.)
 क्रमीलक-पु., वनमुद्गः । (प. मु.)
 क्रमु-पु., गुवाकवृक्षः । (भ.)
 क्रमुकफल-न., गुवाकः (रा. व. ११) सन्धिबन्ध
 विश्लेषकरस्त्रात् चिकारि । (शार्ङ्ग.)
 क्रमुकी-स्त्री., गुवाकः । (श. र.)
 क्रमेल-क-पु., उद्गः (प. मु. । हला.)
 क्रमोद्वेग-पु., वृषः (वै. नि.)
 क्रयशीर्ष-न., कपिश्रीर्षम् (त्रिका.)
 क्रयारोह-पु., हृष्टः (त्रिका.)
 क्रयिक- (क्रयी) पु., केतरः (अम.)
 क्रड्य-न., मांसम् (रा. व. १७)
 क्रड्यघातन-पु., खगः (श. च.)
 क्रड्यात्-पु., राक्षसः । मांसाशी (मे)
 क्रड्याद-पु., राक्षसः (अम.) इयेनपक्षी सिंहः
 क्रशिमा-पु., कृशता
 क्रशीयान्-त्रि. अतिकृशम् । क्षीणम्
 क्रान्ति-स्त्री., सूर्यगत्यर्थं खगोलमध्यस्थतिर्यगोलरेखा
 (सूर्यसि.)
 क्रान्तु-पु., पक्षी (उणा.)
 क्रामक-पु., क्रमुकमूलम् (र. सा. सं.) लौहपुटपाकम् ।
 क्रिमिरिपु- (शत्रु) पु., (विडङ्गम्) (सा. कौ.
 बाहुशालगुडे) प्रवालम् । पालिधावृक्षः (श. च.)
 क्रिमिशत्रव-पु., विद्वद्विदः (श. च.)
 क्रिमिशिरोरोग-पु., कृमिजिशिरोरोगः (मा. नि.)
 क्रिमिशैल-पु., बलमीकं (त्रिका.)
 क्रिमिहर-न., मरिचम् । विडङ्गम् कृष्णलवणम् (वै. नि.)
 (त्रि.) क्रिमिघ्नम्
 क्रियातियोग-पु., वमनाद्यतियोगः (भा. म. ३. ख.
 कासचि.)
 क्रियावस्ति-स्त्री., वमनादिपञ्चकर्मसु प्रयोज्योवस्तिः (च.
 आ. सं. श. पू. १३

क्रियासाधन-न., चिकित्सासाधनम्
 क्रियेन्द्रिय-न., कर्मेन्द्रियम् वाक्पाण्यादि (हे. च.)
 क्रीडारत्न-न., मैथुनम् (त्रिका.)
 कुङ् (श्व)-पु., बकपक्षी (रत्ना.)
 कुत् (धा)-स्त्री., क्रोधः (अम.)
 कुश्वा- पु., शृगालः (उणा.)
 कूरक-पु., रक्तपुनर्नवा (रा. व. ९)
 कूरदर्शना-स्त्री., श्वेतकाकमाची (वै. नि.)
 कूरधूर्त-पु., कृष्णधुस्तूरः (रा. व. १०)
 कूररव-पु., काकः । कर्करेतपक्षी (वै. नि.) द्रोणकाकः
 कूररावी-पु., " " (रा. व. १९)
 कूरलोचन-पु., शनैश्चरः (हा. रा.)
 कूरव-पु., शृगालः (वै. नि.)
 कूरा-स्त्री., रक्तपुनर्नवा । (रा. व. ५)
 कूरालापी-स्त्री., द्रोणकाकः (वै. नि.)
 क्रोञ्च-पु., क्रौञ्चपक्षी (वै. नि.)
 क्रोडकन्द-पु., वाराहीकन्दः (वै. नि.)
 क्रोडकशे (से) रु (क)-पु., भद्रमुस्ता (वै. नि.)
 क्रोडचूडा-स्त्री., मण्डूकपर्णी (रा. व. ५)
 क्रोडपर्णी-स्त्री., कण्टकारिका (श. च.)
 क्रोडपाद-पु., कच्छपः (हे. च.)
 क्रोडपुच्छी-स्त्री., पृश्निपर्णी
 क्रोडा (डी)-स्त्री., वाराहीकन्दः (रा. व. ७)
 क्रोडाङ्घ्रि-पु., कच्छपः (त्रिका.)
 क्रोडीकन्या-स्त्री., वाराहीकन्दः (वै. नि.)
 क्रोडीमुख-पु., गण्डकः । (रा. व. १९)
 क्रोथ-पु., हननः । (हे. च.)
 क्रोधज-पु., मोहः (गीता)
 क्रोधज्वर-पु., क्रोधजन्यज्वरः ।
 क्रोधना-स्त्री., ग्रन्थिपर्णीलता
 क्रोधमूर्च्छित-पु., चोरानामगन्धद्रव्यम् (श. र.)
 त्रि., अतिकुदः
 क्रोधी-पु., महिषः (रा. व. १९) (त्रि.) कुदम्
 क्रोश-पु., ४००० हस्तपरिमाणम्
 क्रोष्टा (षुक)-पु., शृगालः, शृगालकोली
 क्रोष्टुघाण्टिका-स्त्री., अस्थिसंहारकः (मद्. व. १)
 क्रोष्टुविन्ना-स्त्री., पृश्निपर्णी (र. मा.) वृक्षविशेषः
 (अ. टी. भ.)
 क्रोष्टुहित-पु., चोरानामगन्धद्रव्यम्
 क्रोष्टू-स्त्री., वृश्चिकाली (प. मु.)

क्रोष्टेक्षु-पु., पुण्ड्रकेक्षुः श्वेतेक्षुः
 क्रोष्ट्री-स्त्री., शुक्लभूमिकृष्णान्धः (अम.) लाङ्गलिका ।
 शृगाली । पिप्पली (मे) वाराहीकन्दः
 (रा. व. ७) वृश्चिकाली (रत्ना.)
 क्रौञ्चनायक-पु., पद्मबीजम् (वै. नि.)
 क्रौञ्चलोहित-न., दिङ्गुलः (वै. नि.)
 क्रुमथ-पु., आयासः (अम.)
 क्रान्ति-स्त्री., क्रमः
 क्रिन्नाक्ष-त्रि., श्लेष्मादिना क्रिन्नचक्षुः न., (क्षि)-क्रिन्न-
 नेत्रम् (अ. म.)
 क्रिशित-क्रिष्ट-त्रि., क्लेशयुक्तः (अ. म.)
 क्रिष्टि-स्त्री., क्लेशः सेवा (धरणि)
 क्लेदा (दु)-पु., चन्द्रः सन्निपातः (उणा.)
 क्लेश-पु., दुःखम् । क्रोधः । व्ययसायः (मे.)
 क्लैततिक-न., मयविशेषः (श. च.)
 कङ्कु-पु., कङ्कः (हे. च.)
 कणन-पु., जलाधारविशेषः (त्रिका.)
 कणितेक्षण-पु., गृध्रः (वै. नि.)
 कथन-न., काथकरणम्
 कथिका-स्त्री., काथः (वै. नि.)
 कथित-त्रि., पक्वः । सृतः (पाचनादौ) (प. अ.) (न)
 माधवीमयम् । काथः । कषायः ।
 कथितजल-न., उष्णोदकम् पारिभाषिकं नाम
 कथितद्रव्य-न., अरिष्टम् (वै. नि.)
 काथोद्भव-न., कर्परीतुल्यकम् । कृत्रिमरसाजनम् ।
 कुलत्थाजनम् (अ. म.)
 क्ष
 क्षणनिःश्वास-पु. शिशुमारः (श. र.)
 क्षणरामी (इन्)-पु., पारावतः (श. मा.)
 क्षतकास-पु., पञ्चकासान्तर्गतकासरोगभेदः ।
 क्षतकृत्-पु., भङ्गातकवृक्षः (वै. नि.)
 क्षतघ्न-पु., भूकदम्बः (श. च.)
 क्षतविध्वंसी (इन्)-पु., वृद्धदारकलता (श. च.)
 क्षतक्षीरी-स्त्री., तूलकः पु., इन् अर्कवृक्षः (वै. नि.)
 क्षत्रपादप- (वृक्ष) पु., क्षीरिणीवृक्षः (वै. नि.)
 मुचुकुन्दवृक्षः (रा. व. १०)
 क्षत्रिणी-स्त्री., मञ्जिष्ठा (रा. व. ९)
 क्षपाकर-पु., { कर्पूरः (अम.)
 क्षपापति- }
 क्षमादंश-पु., शोभाजनवृक्षः (रा. व. ७)

क्षयकास-पु., धातुक्षयजकासरोगः (मा. नि.)
 क्षयज्वर-पु., धातुक्षयजन्यज्वरः । राजयक्ष्मज्वरः
 (च. द. ज्वरचि.)
 क्षयतरु-पु., नन्दीवृक्षः (भा.)
 क्षयथु-पु., क्षयरोग
 क्षयनाशिनी-स्त्री., जीवन्तीलता (प. सु.)
 क्षर-न., जलम् (मे.)
 क्षवका-स्त्री., सर्पपवृक्षः (वै. नि.)
 क्षवतरु-पु., नन्दीवृक्षः (वै. नि.)
 क्षवपत्र-न., क्षवकपत्रम् (च. द. परिणामशूलचि.)
 स्त्री., द्रोणपुष्पी (रा. व. ७)
 क्षवस्तम्भ-पु., क्षवधुनिग्रहः (सा. कौ.)
 क्षवा-स्त्री., सर्पपवृक्षः (वै. नि.)
 क्षामदंश-पु., शिशुः (रा. व. ७)
 क्षामास्य-न., अहितपथ्यादिः (श. च.)
 क्षारदशक-न., दशविधक्षाराः, ते च शिग्रूमूलकपलाशा
 चुक्रिकाचित्रकाद्रैकनिम्बकेल्यापामार्गमोचाजाता
 इति (रा. व. १२)
 क्षारदाह-पु., क्षारवृक्षभस्मजक्षारेण दाहः
 (ज. द. १४ अ)
 क्षारद्रु-पु., घण्टापाटलीवृक्षः (र. मा.)
 क्षारद्वय (युग्म)-न., सज्जियवक्षारः । सज्जिका-
 यावशूकश्च क्षारद्वयमुदाहृतम् (भा.) श्लेथी वह्नि-
 समौ क्षारौ सज्जिका यावशूकौ (शाङ्ग. म. ६ अ.)
 क्षारपत्र (क)-पु., न., वास्तुकशाकम् (भा. पू. १
 भ. हे. च.) पालङ्गीशाकम् (वै. नि.)
 क्षारमध्य-पु., अपामार्गवृक्षः (वै. नि.)
 क्षारमृत्-पु., उपरभूमिः (रा. व. २)
 क्षारराज-पु., टङ्गणक्षारः (र. सा. सं.)
 क्षारवस्ति-पु. न. निरुहवस्तिभेदः (च. द. निरुह-
 वस्ति.)
 क्षारसप्तक-न., सप्तक्षारः सज्जिक्षारो यवक्षारटङ्गणश्च
 सुवर्चिका । पलाशसौर्यशिखरी क्षारसप्तकमीरितम्
 (रावण.)
 क्षारसर्पि-न., क्षारपकृष्टम्
 क्षाराच्छ-न., सामुद्रलवणम् (हा. रा.)
 क्षारिका-स्त्री., क्षुधा (हा. रा.)
 क्षारोत्तम-पु., घण्टापाटलिका
 क्षितिक्षम-पु., खदिरवृक्षः (रा. व. ८)

क्षितितलविधि-पु., पाताल्यन्त्रम् (प्र. र. सा. सं. शृङ्गाराभरसे)
 क्षितिनाग-पु., भूनागः (रा. व. १३)
 क्षित-त्रि., परस्मादस्य उपरिगतम् अस्थि (भा. म. ३. भ. भ्रमाधिकारे)
 क्षीणकर-पु., कृशताजनकः
 क्षीरक-पु., क्षीरमोरेटलता
 क्षीरकंचुकी-स्त्री., क्षीरीश्वरः (प. सु.)
 क्षीरकण्ठ-(क) पु., शिशुः (हे. च. । त्रि. का.)
 क्षीरकन्द-पु., क्षीरविदारी
 क्षीरश्व-पु., दुग्धपाषाणः (रा. व. १३)
 क्षीरजल-न., क्षीरमिश्रजलम् (सि. यो.) (तृष्णाचि. श्रीकण्ठ)
 क्षीरदल-पु., अर्कवृक्षः (रा. व. १०)
 क्षीररस-पु., क्षीरसारः ।
 क्षीरवान्-पु., क्षीरमोरेटः (प. सु.)
 क्षीरव्यापत्-स्त्री., अश्वत्थामाक्षीरभोजनजन्यविकारः
 लक्षणं यथा-क्षीरव्यापत् गृहीतोऽश्वो मन्दं
 पिबति खादति । निद्रालुर्वेदनात्तश्च ध्यायी गुरु-
 शिरा भवेत् (ज. द. ६१ अ)
 क्षीरशर-पु., दुग्धसरः । आमिक्षा (हे. च.)
 क्षीरसन्तालिका-स्त्री., दुग्धविकारः, गुणाः- वृन्त्या
 स्निग्धा पित्तानिलक्षी च (राज.)
 क्षीरसार-पु., नवनीतम्; गुणाः- ईषत् श्लेष्मकरं गौल्यं
 पित्तघ्नं तर्पणं गुरु । पुष्टिश्चैवाभिधा तस्य क्षीर-
 सारस्तु क्षीरसः । (रा. व. १५)
 क्षीरस्फटिक-पु., स्फटिकविशेषः क्षीरतैलस्फटिकाभ्या-
 मन्यौ च (स्फटिकाविमौ)
 क्षीराङ्ग-पु., सरलद्रवः (त्रिका.)
 क्षीराब्धिज-न., सामुद्रलवणम् मुक्ता (मे.)
 क्षीरामय-पु., स्तन्यदोषः (रस. र. बाल) चि.
 क्षीरायिका-(वी) स्त्री. दुग्धिका
 क्षीराह्न-पु., सरलवृक्षः (त्रिका)
 क्षीरिकन्द-पु., भूमिकृष्माण्डः (वै. नि.) (श्वासचि.
 राजिकादिगुदयाम्)
 क्षीरिकपाय-पु., वृद्धिक्षीरवृक्षकपायः (सि. यो.
 दाहचि. श्रीकण्ठ.)
 क्षीरीश-पु., स्वनामख्यातह्रस्ववृक्षः क्षीरकञ्जुकीति लोके
 (प. सु.)
 क्षीरेयी-स्त्री., पायसम् (हला.)
 क्षीरोदन-न., क्षीरपकाक्षम् (नकुल ११ अ.)

क्षुब्धनिका-स्त्री., राजिका (भा. पु. १. भ. धा. व)
 क्षुण-पु., रीठाकरजवृक्षः (श. च.)
 क्षुतक-पु., राजिका । रक्तसर्पपः (रा. व. १९)
 क्षुतकरी-स्त्री., सर्पकङ्कालिका (श. च.)
 क्षुता-स्त्री., छिन्निका (श. र)
 क्षुताभिजनन-(क) न. पु. कृष्णसर्पपः [भा. पु.
 १ भ. धा. व.)
 क्षुद्र-पु., कैटयः (प. सु.) रक्तपुनर्नवा (वै. नि.)
 तण्डुलावयवः (उणा.) डहुकः (श. र.)
 क्षुद्रक-श्वासरोगभेदः । कृमिशङ्कः (वै. नि.)
 क्षुद्रकण्टकी-स्त्री., बृहती.
 क्षुद्रकण्टिका-स्त्री., कण्टकारी (रा. व. ४) बृहती
 क्षुद्रकन्द-पु. शृङ्गाटकः (प. सु.)
 क्षुद्रकम्बु-पु. क्षुद्रकारवेली (वै. नि.) क्षुद्रशङ्कः (हे. च.)
 क्षुद्रक्षुर-पु., क्षुद्रगोक्षुरः (रा. व. ४)
 क्षुद्रखर्जुरी-स्त्री., धूखर्जुरीका
 क्षुद्रगोधूम-पु., सूक्ष्मगोधूमः (वै. नि.)
 क्षुद्रघोली-स्त्री., चिविल्लिका (रा. व. ७)
 क्षुद्रचुञ्चु-पु., स्वनामख्यातह्रस्वक्षुपः । (म-लहानचञ्चु,
 नाङ्चञ्चु) गुणाः-मधुरः कटुः उष्णः कषायः दीपनः
 शूलगुल्माशौविबन्धनश्च (रा. व. ४)
 क्षुद्रचूड-पु., सचूडक्षुद्रपक्षी (श. च.)
 क्षुद्रजम्बू-स्त्री., जलजम्बूः (हिं-जामुनी नदीजामुनी) गुणाः-
 जम्बूः संग्राहिणी रुक्षा कफपित्तालसदाहजिद (भा.)
 क्षुद्रजीर-पु., क्षुद्रजीरकम् ।
 क्षुद्रतण्डुल-पु., विडङ्गः (वै. नि.)
 क्षुद्रदंशिका (शी)-स्त्री., क्षुद्रदंशः (जटा.)
 क्षुद्रद्रु-पु., कुमरिचवृक्षः (प. सु.)
 क्षुद्रधान्य-न., कुधान्यापरनामतृणधान्यम् । तानि यथा
 इयामाकः कोद्रवः कङ्कुर्मर्कटी कपिकक्षुरा
 क्षुद्रधान्यमिदं प्रोक्तम्... । (अत्रि.)
 क्षुद्रधान्यमण्ड-पु., न., कुधान्यकृतमण्डः । गुणाः-
 अन्येषां क्षुद्रधान्यानां मण्डं वातहरं स्मृतम्
 (अत्रि. १२ अ.)
 क्षुद्रधान्याम्ल-न., क्षुद्रधान्यकृतकाजिकविशेषम्
 गुणाः-तद्रूपक्षुद्रधान्याम्लं वातलं पित्तकारकं । करोति
 श्लेष्मदं गुल्मं प्रतिशयायादिकोपनम् (अत्रि. १२ अ)
 क्षुद्रनासिक-त्रि., नतनासिका । (हे. च.)
 क्षुद्रपञ्चक-पु., स्वल्पपञ्चमूलम् (सू. चि. २४ अ.)
 क्षुद्रपत्रा-स्त्री., चाङ्गेरी (हारा.) लघु ब्राह्मी (रा. व. ५)

क्षुद्रपत्रिका-स्त्री., श्वेतपुनर्नवा (वै. नि.)
 क्षुद्रपत्री-स्त्री., वचा (रा. व. ९)
 क्षुद्रपनस-पु., लकुचवृक्षः (भा.)
 क्षुद्रपाटला-स्त्री., मुष्ककवृक्षः (वै. नि.)
 क्षुद्रपाषाणभेद- (दा) पु. स्त्री. हस्वपाषाणभेदक्षुपः ।

गुणाः-व्रणकृच्छ्राश्मरीघ्नः (रा. व. ५)

क्षुद्रफलक-पु., जीवनवृक्षः (श. च.)
 क्षुद्रभण्टाकी-स्त्री., बृहतीक्षुपः (वै. नि.)
 क्षुद्रमत्स्य-पु., मुरलादिमत्स्यः (वै. नि.)
 क्षुद्रमूषिका स्त्री., अञ्जना (जटा.)
 क्षुद्रमोरट-पु., क्षुद्रमोरटः (वै. नि.)
 क्षुद्रमोरटक-पु., टङ्कद्वयम् (प. प्र. १ ख)
 क्षुद्रवंशा-स्त्री., वराहकान्ता (शब्दकल्प)
 क्षुद्रवज्रक-न., वैकान्तमणिः (प. सु.)
 क्षुद्रवर्षणा-स्त्री., वराटा (रा. व. १९)
 क्षुद्रवारुणी-स्त्री., तुषधान्वकृतवारुणीमद्यम् । यथा-
 सर्वं संक्षुद्य यत्नेन वितुषीकृत्य यत्नतः । तत्र वा
 कचिदश्ले वा आक्रीटं तद्विनिक्षिपेत् । ततो
 निष्काशयेदर्कं भवेत् सा क्षुद्रवारुणी । गुणाः-
 क्षुधादिवर्धकं बलवर्धकञ्च (अर्कचि.)

क्षुद्रवार्ताकी-स्त्री., बृहती (अम.)
 क्षुद्रशङ्ख-शङ्खविशेषः (रा. वि. व. १६)
 क्षुद्रशार्दूल-पु., चित्रकव्याघ्रः (रा. व. १९)
 क्षुद्रशीर्ष-पु., मयूरशिखा (श. च.)
 क्षुद्रशुक्ति-स्त्री., हस्वशुक्तिः (रा. व. १३)
 क्षुद्रश्यामा-स्त्री., कृष्णकटभीवृक्षः (रा. व. ९)
 क्षुद्रश्लेष्मान्तक-पु., हस्वश्लेष्मातकवृक्षः (रा. व. ११)
 क्षुद्रस्फोटा-स्त्री., क्षुद्रस्फोटकाः (रा. व. २०)
 क्षुद्रहिङ्गुलिका (ली)-स्त्री., कण्टकारी (श. च.)
 क्षुद्राण्डमत्स्यसंघात-पु., पोताधानः (अम.)
 क्षुद्रादि-पु., कण्टकार्यादिद्रव्यचतुष्टयकृतकषायः वात-
 श्लेष्मज्वरेहितः (च. द. ज्वरचि.) अन्यः सामान्य-
 ज्वरे हितः । यथा-क्षुद्रामृतार्भ्यां सद नागरेण
 सपौष्करज्ज्वै किराततिकम् । पिबेत् कषायान्तिह
 पञ्चतिकम् (सं.)

क्षुद्राफल-न., बृहतीफलम् (र. सा. सं.) (गन्धकयोगे)
 क्षुद्रामलकसंज्ञ-पु., कर्कटवृक्षः (रा. व. ११)
 क्षुद्राम्बुपणस-पु., डहुकफलः (त्रिका.)
 क्षुद्राम्लपनस-पु., लकुचवृक्षः (त्रिका.)
 क्षुद्रोदुम्बरिका-स्त्री., काकोदुम्बरिका

क्षुद्रापोदकनाम्नि-स्त्री., क्षुद्रापोदकी
 क्षुद्रापोदकी-स्त्री., क्षुद्रापोदकी (रा. व. ७)
 क्षुद्रोलूक-क्षुद्रपेचकः (रा. व. १९)
 क्षुद्रिवोधन-पु., क्षवकवृक्षः (वा. सू. १५ अ.)
 (सुरसादिगण)

क्षुधित-वि., जातक्षुधः (अम.)
 क्षुप-पु., क्षुद्रवृक्षः । गुल्मः (अम.)
 क्षुपडोडमुष्टि-पु., विपमुष्टिः (रा. व. ४)
 क्षुरकवीज-न., कोकिलाक्षवीजम् (प्र. भीमनाथरसे ।
 भैष. वाजी. चि. रतिवह्मभमोदक)
 क्षुरवीज-न., कोकिलाक्षवीजम्. शतावरीमोदकः (च. द.
 वातरक्तचि. अमृताद्यष्टत)
 क्षुरभाण्ड-न., नापितस्य क्षुररक्षणाधारः (शब्दकल्प)
 क्षुरमर्दी (इन्)-पु., नापितः (हे. च.)
 क्षुरिका-स्त्री., पालङ्कशाकम् (प. सु.)
 क्षुरिणी-स्त्री., वराहकान्ता (श. च.)
 क्षुरी (इन्)-पु., स्त्री., (णी) क्षौरकारः सत्पत्रंज
 (अम.) स्त्री., क्षुरिका (हे. च.)

क्षेडकन्द-पु., करवीरवृक्षः [प. सु.]
 क्षेत्रपर्पटी-स्त्री., पर्पटकः [शब्दकल्प]
 क्षेत्रयमानिका-स्त्री., वनयमानी [त्रिका.]
 क्षेत्रवित्-पु., परमार्थतत्त्वज्ञानी जीवात्मा [भागवतन]
 क्षेत्रसंभूत-पु., कुन्दुरुवृक्षम् [रा. व. ८]
 क्षेत्रामलकी-स्त्री., भूम्यामलकी [श. मा.] सुषली
 [प. सु.]
 क्षेत्रिय-न., शाकम् । घासम्, परदेहचिकित्सा (मे.)
 क्षेत्रङ्करी-स्त्री., शङ्करचिल्ली (शब्दकल्प)
 क्षेत्रे (म) माफला-स्त्री., उदुम्बरवृक्षः [श. च.]
 क्षेत्रिका-स्त्री., हरिद्रा (च. चि.) (३ अ. अगुरुतैले)
 क्षेत्रित-न., चूर्णम् श. च. (त्रि.) चूर्णितम्
 क्षेत्र-न., अतसीवस्त्रम् (अम.) (यु. चि. १ अ.)
 क्षेत्राणीघ्नज-न., शैलजः (भैष.) वातव्याधिचि. (गन्धद्रव्य-
 कथने)

क्षौद्र-पु., चम्पकवृक्षः । (ज. द. १ श. च.)
 क्षौद्रसाह्य-न., वटमाक्षिकम् (वा. उ. ३५ अ.)
 क्षौद्रेय-न., सिक्थम् (रा. व. १३)
 क्षौमी-स्त्री., अतसी (र. मा.)
 क्षौर-न., मुण्डनकर्म (हे. च.) गुणाः-केशश्मश्रुनखा-
 दीनां कर्तनं संप्रसाधनम् । (रा. १)
 क्ष्वेडन-न., वेणुघोषतुल्यस्वरः

ख

खण्ड-पु., खडिका (अ. टी. रा.)
 खखास-पु., वृक्षभेदः (प्रयोगा. उ. मा. वि.) (मदनरसे)
 खखोल्क-पु., सूर्यः (वै. नि.)
 खगम-पु., पक्षी
 खगवक्त्र-पु., लकुचवृक्षः (श. च.)
 खगशत्रु-पु., वृक्षिपर्णी (श. च.)
 खगस्थान-न., वृक्षकोटरः (श. च.)
 खगान्तक-पु., धूम्राटपक्षी । (वै. नि.) इयेनः
 (रा. व. १९)
 खगेन्द्र-पु., गृध्रः (वै. नि.)
 खगो (गग) ड-पु., स्वनामख्याततृणविशेषम् (र. मा.)
 खगट-पु., कोकिलाक्षवृक्षः (वै. नि.)
 खग्राह-पु., खग्राहापरनाम्नः श्वेतपीताम्नः । खग्राहश्चेत-
 पीतकः (ज. द. ३ अ.)
 खचमस-पु., चन्द्रः (त्रिका.)
 खचर-पु., न., पक्षी । बायुः । सूर्यः । (वै. नि.)
 खजप-न., धृतम् (उणा.)
 खजल-न., सुषारः (त्रिका.) आकाशजलम् तनु अग-
 स्त्योदयात् प्राक् न सेव्यम् । यथा-‘ वर्षासु
 चरन्ति घनैः सहोरगाः वियति कीटल्लाश्च ।
 तद्विषजुष्टमपेयं जलमगस्त्योदयात् पूर्वम् (राज.)
 खजाक-पु., पक्षी. (उणा.)
 खज्योति-पु., खद्योतः (रा. व. १९)
 खजकारि-पु., सुष्मा शिष्मीधाम्यविशेषः (रा. व. १९)
 खजखेट-(ल)-पु., खजनपक्षी (श. मा. त्रि. का.)
 खजना(निका)-स्त्री., क्षुद्रखजनतिः जाता हापुत्रिका (मे.)
 खजनाकृति-पु., खजना (श. च.)
 खट(टि)क-पु., कुञ्चितपाणि (श. मा.)
 खटखादक-पु., काकः । काचपात्रम्, शृगालः (वै. नि.)
 (त्रि.) भक्षकः ।
 खटाल-पु., तण्डुलीयवृक्षः (वै. नि.)
 खटी-स्त्री., कठिनी; गुणाः- मधुरा तिक्ता शीतला
 पित्तदाहघ्नदोषघ्नी कफरक्तनेत्ररोगहरी च
 (रा. व. १३) ‘खटिका दाहजिच्छीता मधुरा
 विषशोधजिह्व । लेपादेतद्गुणा प्रोक्ता भक्षिता
 मृत्तिकासमा । खटी गौरखटी द्वे च गुणैस्तुल्ये
 प्रकीर्तिते (भा. पू. १ भ.)
 खट्टन-पु., खर्बः (हे. च.)

खट्टा-स्त्री., खट्टा (श. च.)

खट्टाश(शी)स-पु., स्त्री., सुगन्धमार्जारः । यस्याण्डेन
 तैलं सुवासितं क्रियते (त्रिका. जटा.) तस्याण्डं
 खाटाशी इति उच्यते । शुद्धो मृगनाभिसमो
 भवति (च. द. भैष. वातव्याधि. वि.)

खट्टिक-पु., शाकुनिकम् (श. मा.) महिषीक्षीरफेनः ।

खट्टिका-स्त्री., क्षुद्रखट्टा (त्रिका.)

खट्टेरक-त्रि., खर्बः (श. मा.)

खट्टाबन्ध-पु., न., वृणवन्धनाकृतिविशेषः (सु. उ.)

खट्टिका(डी)-स्त्री., खट्टिका(जटा.) शुक्रमृत्तिका (श. च.)

खट्टु-पु., मृतशय्या (उणा.)

खट्टकोष-(पत्र)-पु., खट्टलता (श. च.)

खट्ट-पु., बृहत्काशतृणम् (हारा)

खट्टधेनु-स्त्री., गण्डक क्षुरिका (मे.)

खट्टमांस (ड्रामिष)-न., गण्डकमांसम्

खट्टिक-पु., महिषीक्षीरफेनः । (मे.)

खट्टिमार-पु., खट्टकोषलता (श. च.)

खडडक-पु., देवतावृक्षः (प. सु.)

खण्डकर्ण-पु., आलुविशेषः । गुणाः-कटुपाकीखण्डकर्णः
 कफपित्तविनाशनः । (रा. ३ प.) शाकविशेषः (च. द.)

खण्डका-स्त्री., यवासशर्कराविशेषः । (वै. नि.)

खण्डकाचलौह-न., रक्तपित्ते हितम् । (रस. र.)

खण्डकालु (क)-न., खण्डकर्णालुकः । (श. च.)

खण्डकूष्माण्ड-न. पु., } रक्तपित्तेहितम् (भा.)

खण्डकूष्माण्डायलेह- } खण्डशः कृतं निष्कुलीकृतं
 पुराणकूष्माण्डशस्यम्

खण्डखर्जूर-न., स्वनामख्यातपकाश्वविशेषः ।

खण्डज-पु., खण्डः । गुदः (जा) यवासशर्करा
 (रा. व. १४)

खण्डजोद्धव-पु., तवराजोद्धवखण्डः (रा. व. १४)

खण्डधारा-स्त्री., कर्तरी [श. मा.]

खण्डन-पु., छेदनम् । भेदनम्

खण्डनील-पु., खण्डकर्णालुकः (रा. मा.)

खण्डपरशु-(पशु) पु., खण्डामलकभैषजम् ?

खण्डपाल-पु., मोदकः (हारा.)

खण्डपाश-पु., धातकीपुष्पशर्कराजातं मधम् (वै. नि.)

खण्डपिप्पली-स्त्री., अस्त्रपित्ते पिप्पलीखण्डः प्रशस्तः
 (भैष.)

खण्डर-पु., यवासशर्करा

खण्डराजी-स्त्री., बाकुची (वै. नि.)

खण्डवल्ली-स्त्री., काण्डवल्ली (वै. नि.)
 खण्डविकार-पु., शर्करा (वै. नि.)
 खण्डविन्दु-पु., सर्पजातिभेदः (अत्रि. ५६ अ ३ स्थान)
 खण्डशाखा-स्त्री., मक्षिवल्ली [रा. व. ३]
 खण्डशुण्ठी-[शुण्ठीखण्ड] स्त्री., अम्लपित्ते हिता
 (रस. र.)
 खण्डाघ्न-क न., वाजीकरणौषधभेदः (वै. नि.)
 खण्डाली-स्त्री., तैलमानपात्रम् (वै. नि.)
 खण्डितकर्ण-पु., खण्डकर्णालुः खारकोण इति ख्यात-
 शाकः (रसेन्द्रगुडो)
 खण्डी-(इन्) पु., वनमुद्गः (हे. च.)
 खण्डीर-पु., पीतमुद्गः (हे. च.)
 खण्डोपल-पु., खडीशर्करा
 खतमाल-पु., धूमः (मे.)
 खदन-न., भोजनम्
 खदिका-स्त्री., खधि ।
 खदिरवल्ली-स्त्री., अरिखदिरः । (हिं-मटिकफल । (स्त्री)
 द्रुमोत्पलम् (वै. नि.)
 खदिरा-स्त्री., लज्जालुकालता (रा. व. ५)
 खदिरादिपञ्चतित्तकपुत-न., कुष्ठे धृतम् हितम् (रसर.)
 खदिराष्टक-पु., मसूराधिकारे कषायः । खदिरत्रिफला-
 रिष्टपटोलासृत्ववासकैः काथोऽष्टकाङ्गो जयति रोमा-
 न्तिकामसूरिकाः । (च. द.)
 खदिरिका-स्त्री., लाक्षा (रा. व. ९) लज्जालुका (वै. नि.)
 खदिरी-स्त्री., वराहकान्ता (प. मु.)
 खदिरीबीज-न., अशोकबीजम् (च. द.) ' जलेन खदिरी-
 बीजम् '
 खदिरोपम-पु., बर्बरकवृक्षः (वै. नि.) कदरम् (र. मा.)
 खदूरक-पु., वामनः ।
 खनक-पु., मूषिकः (त्रिका.) वनमूषिकः । (वै. नि.)
 खनिजौषध-न., रसोपरसधानुलवणरत्नानि पञ्चविधानि-
 खनिजद्रव्याणि । (वैद्यकम्)
 खनित्र-न., अस्त्रविशेषम् (अम.)
 खनिसम्भव-पु., स्वर्णम् (वै. नि.) खनिजम् ।
 खपुष्प-पु., पनसवृक्षः (वै. नि.)
 खभ्रान्ति-पु., चिल्लपक्षी (त्रिका.)
 खमणि-पु., सूर्यः (वै. नि.)
 खमीलन-न., तन्दा (श. र.)
 खमूलि-(का)-स्त्री., कुम्भिका (श. र.)
 खरकुटि-(टी)-स्त्री., नापितशाला (त्रिका.)

खरको (का) ण-पु., तित्तिरपक्षी (हे. च.)
 खरगृह (ग्रह)-न., गर्दभशाला (त्रिका) गेहम् (श. र.)
 खरघातन-पु., नागकेशवृक्षः (श. च.)
 खरच्छन्द-पु., उल्लूकनामवृणम् इत्कटनामक्षुद्रक्षुपः
 (र. मा.) कुन्दुरुवृणम् (रा. व. ८) भृमीसहवृक्षः
 (भा.) शाकवृक्षः । शाकोटवृक्षः रक्तापामार्गः (वै. नि.)
 खरच्छन्दा-स्त्री., त्रिपुरमल्लिका (प. मु.) चिचिल्लिका
 (रा. व. ५)
 खरटी-स्त्री., रङ्गधातुः (वै. नि.)
 खरतुण्वक-पु., लज्जालुका (भा.)
 खरावक्-स्त्री., अलम्बुषा लज्जालुकाभेदः (भा.)
 खरदंष्ट्रा-स्त्री., गोक्षुरक्षुपः (ज. द.)
 खरदण्ड-न., पद्मम् (धरणि)
 खरदला-स्त्री., श्यामालता काष्ठोदुम्बरः । (श. च.)
 खरदूषण-पु., न., धुस्तूरवृक्षः (फलम् च) (श. च.)
 खरधन्विका-स्त्री., गोरक्षतण्डुला (प. मु.)
 खरनादिनी-स्त्री., रेणुकः । (श. च.)
 खरपत्रक-पु., तिलवृक्षः । (श. च.)
 खरपल्लव-पु., शाखोटकवृक्षः । (प. मु.)
 खरपाच्य-पु., कपित्थवृक्षः ।
 खरपात्र-न., लौहपात्रः । (त्रिका.)
 खरपादाढ्य-पु., कपित्थवृक्षः । (श. च.)
 खरप्रिय-पु., पारावतः । (श. मा.)
 खरराह-पु., मुखपुण्ड्रकं युक्तः खज्जाहाश्वः । खरराहः
 खज्जाहः (ज. द. ३ अ.)
 खररोमा-पु., नागविशेषः ।
 खरवल्लिका-स्त्री., } गोरक्षतण्डुला (रमा)
 खरवल्लुरिका- }
 खरशब्द-पु. कुररपक्षी (रा. व. १९)
 खरशाक-पु., भार्गी (भा.)
 खरसोन्द-पु., लौहपात्रभेदः (त्रिका.)
 खरस्पर्शा-स्त्री., पीतदेवदाली (भा. त्रि.) (श.) गोजिह्वादि-
 वस्त्रः (मा. नि.)
 खरस्वरा-स्त्री., वनमल्लिका (र. मा.)
 खरा-स्त्री., पीतदेवताडः । (भा.)
 खरागरी-स्त्री., पीतदेवताडवृक्षः । (अ. टी. रा.)
 खराग्नि-पु., अर्कनिष्कासनार्थं तीक्ष्णाग्निविशेषः । (रावण)
 खरिका-स्त्री., नेपालजचूर्णौकृतिकस्तूरीभेदः
 (रा. व. १२) द्र० कस्तूरी ।
 खरु-पु., घोटकः दन्तः (त्रि.) श्वेतः (त्रिका.)

खरुवक-पु., श्वेतमरुवकवृक्षः (वै. नि.)
 खर्जिका-स्त्री., अवदंशम् (श. च.)
 खर्जु-जू पु., पिण्डीखर्जूरवृक्षः उणा. खर्जु. (रा. व. २०)
 खर्जूरफलक-पु., गोधूमविशेषः (वै. नि.) खर्जूरफलम्
 खर्पतुत्थ-न., खर्परीतुत्थम् (वै. नि.)
 खर्पवटिका-स्त्री., ग्रहण्यधिकारेहिता (र. को. मेष)
 खर्पराल-पु., अश्वत्थविशेषम् [म. लास्वी पिंपरी]
 (वै. नि.)
 खर्परिका (री) तुत्थक-न., नेत्रप्रसाधनविशेषम् तुत्था-
 ज्ञनम् कृत्रिमरसाज्ञनम्, गुणाः- कटु तिक्तं चक्षुष्यं
 रसायनं त्वग्दोषघ्नं दीपनं बलपुष्टिकरञ्च
 (रा. व. १३) खर्परम् (म. कलखापरी)
 खर्परीयक-न., खर्परीतुत्थम् खर्परम् (वै. नि.)
 खर्परीरसक-खर्परीतुत्थम् (रा. व.) खर्परम् (वै. नि.)
 खर्षशाख-स्त्री., वामनः (हे. च.)
 खर्षु [वू] रा-पु., नदीनिष्पावः [रा. व. १६]
 खर्षु [वू] र-स्त्री., तरदीवृक्षः [रा. व. ८]
 खर्वूज-न., तन्नामकफलविशेषः । गुणाः-मूत्रलं बल्यं
 कोष्ठशुद्धिकरं गुरु । श्लिग्धं स्वादुतरं शीतं वृष्यं
 पित्तानिलापहम् । तेषु यवाम्लं मधुरं सक्षारञ्च रसा-
 ज्ञवेत् । रक्तपित्तकरं तत्तु मूत्रकृष्णकरं परम् (भा.)
 खलकाम्बलिक-पु., तिलकलकः (वै. नि.)
 खलमूर्ति-पु., पारदः (श. च.)
 खलयूष-पु., खण्डयूषः ।
 खलाधारा-स्त्री., तैलपायिका (जटा.)
 खलिद्रुम-पु., सरलदेवदारुः (वै. नि.)
 खलि (ली) न-पु., न., खली (अ टी रा)
 खलिनी-स्त्री., कृष्णतालमूली (वै. नि.) खलसमूहः (अम.)
 खलिश-पु., मत्स्यविशेषः (हारा.) गुणाः-ग्राहित्वं
 कषायत्वं वायुकोपनत्वं रुक्षत्वं लघुत्वं शूलहरत्वं
 किञ्चिदामलप्रवञ्च (राज. ३. प.) (रा. व. १९)
 खलेशय- " " " "
 खलुरेष-पु., मृगविशेषः (श. च.)
 खलेधानी-स्त्री., खले पशुवन्धनदारुः (जटा.)
 खलेवाली-स्त्री., खले गोवन्धनकाष्ठम् (हे. च.)
 खलुकी-स्त्री., शर्करा (वै. नि.)
 खल्लि (ल्ली) ट-त्रि., खली (श. र.) (त्रिका.)
 खल्वट-पु., कासरोगः (वै. नि.)
 खल्वट-पु., खली (हे. च.)
 खल्वुका-स्त्री., नाभिशङ्खः । (र. सा. सं.)

खवल्ली-स्त्री., अ. काशवल्ली (रा. व. ३)
 खवारि-न., आन्तरिक्षोदकम् । (रा. व. १४)
 खवास्प-पु., हिमम् । (हारा.)
 खशब्दाङ्कुर-पु., न., वैदूर्यमणिः (रा. व. १३)
 खशा-स्त्री., मुरामांसी । म-मरवा । (श. च.)
 खशेट-पु., खलिसमस्त्यः (त्रिका.)
 खश्वास-पु., वायुः (त्रिका.)
 खस-पु., पामा । वीरणमूलम् (वै. नि. वातव्याधिवि.)
 खसकन्द-पु., वाराहीकन्दः । (वै. नि.) क्षीरीशवृक्षः
 (प. सु.) क्षीरकवुकीवृक्षः । (र. मा.)
 खसगन्ध-पु., क्षीरकवुकी (रमा.)
 खसतिल-पु., खस्वसः । गुणाः-तिलभेदः खसतिलः
 कासश्वासहरः स्मृतः । (भा.)
 खसफल-न., खस्वसम् (वै. नि.)
 खसम्भवा-स्त्री., आकाशमांसी (रा. व. १२)
 खसर्पणवटी-स्त्री., ग्रहण्यधिकारे हितम् मू. खर्परवटिका ।
 खसवीज-न., खस्वसम् (हिं-खाखसदानां) गुणाः-
 बल्यं वृष्यं सगुरु कफकरं वातशमनञ्च (भा.)
 खस्वससार-(क्षीर)-पु. न. अहिफेनम् (वै. नि.)
 खस्फटिक-पु., चन्द्रकान्तमणिः । सूर्यकान्तमणिः ।
 (वै. नि.)
 खाखस-(तिल)-पु., खसतिलः ।
 खाखसतिलोद्भूत-न., खस्वसम् (वै. नि.)
 खाजिक-पु., लाजा (हारा.)
 खाटि-स्त्री., किणम् (मे.)
 खाड (ण्ड) व-पु., मधुराम्ललवणनानासुगन्धिद्रव्यकृत-
 खाद्यविशेषम् (शिवदास.) द्वीपान्तरखर्जूरम् (वै. नि.)
 खादनकोष्ठक-न., अश्वस्य द्विहस्तोन्नतभोजनपात्रम्
 (नकुल. १८ अ.)
 खादिरसार-पु., खदिरः । गुणाः-कटुत्वं तिक्तत्वं
 उष्णत्वं कफवातघ्नकण्ठामनाशित्वं रुचिकरत्वं
 दीपनत्वं च (रा. व. ८)
 खाद्यपत्री-स्त्री., खदिरवृक्षः (रा. व. ८)
 खानि-स्त्री., खनिः (हे. च.)
 खानिक-न., कुड्यच्छेदः (त्रि. का.) रत्नम् (वै. नि.)
 खानोदक-पु., नारिकेल (त्रिका.)
 खापगा-स्त्री., गङ्गा (हे. च.)
 खार-पु., खारीपरिमाणम्
 खार्जूरसुरा-स्त्री., खर्जूरघातकीपुष्पकृतसुराविशेषा (वै. नि.)
 खर्जूरमद्यम्

खाश्मरी-स्त्री., गाम्भारीवृक्षः (वै. नि.)
 खिखि-पु., शृगालविशेषः (मे.)
 खिङ्गिर-पु., खिखौ (मे.) वारिवालकम् (विश्व. हे. च)
 खिच्चा-स्त्री., खेचरिकाश्वम् (वै. नि.)
 खिदिर-पु., चन्द्रः (वै. नि.)
 खिद्र-पु., रोगः (उणा.)
 खिरहिट्टि-पु., महासमझानाम क्षुपः । (रा. व. ४)
 खिलाह-पु., पाण्डुकेशरपुच्छः कपिलवर्णाश्वः (ज. द. ३ अ)
 खुङ्गाह-पु., श्वेतपीतवर्णाश्वः खङ्गाहः श्वेतपीतकः
 (ज. द. ३ अ)
 खुजा (जा) क-पु., देवतावृक्षः (र. मा.)
 खुडक-पु., गुल्फः (सु. नि. १ अ.)
 खुट्टाकपञ्चकतैल-न., वातरक्ते तैलम् (रस. र. ।
 च. चि. २० अ.)
 खुरणस-त्रि., विपिटनासः (अ. म.)
 खुरसाना-स्त्री., खोरासनीयमानी (वै. नि.) पुं., खोरा-
 सानदेशीयोत्तमाश्वः ' ताजिकाः खुरसानाश्च तुषा-
 राश्चोत्तमा हयाः (नकुल)
 खुराक-पु., यवनालः पशुः (वै. नि.)
 खुरालिक-पु., नापितभण्डी उपधानम् (मे)
 खुरासनी-वच्चा-स्त्री., तद्देशीयवचा (म. श्वेतवेखण्ड)
 (वै. नि.)
 खुरासानी-यमानी-स्त्री., यमानीभेदः खुरमाण इति
 महाराष्ट्रादौ (वै. नि.)
 खुरिकापत्र-पु., केनी नामकंपत्रशाकम् म. केनी (वै. नि.)
 खुलक-पु., जङ्घापादयोः सन्धिः (सु. चि. १८ अ.)
 खुल(ह्व) का स्त्री., नाभिशाङ्कः (र. सा. सं)
 खुल्ल-न., नखीनामगन्धद्रव्यम् (श. च.)
 खुल्लक-स्त्री., स्वल्पम् (अ. टी.)
 खेगमन-पु., कालकण्ठपक्षी श. मा.
 खेचरा-स्त्री., आकाशवह्नी (वै. नि.)
 खेचराञ्जन-न., काशीपम् (वै. नि.)
 खेचराञ्च-न., खेचरिका (पाकराज.)
 खेदिनी-स्त्री., अशनपर्णीवृक्षः (श. च.)
 खेला-स्त्री., स्वनामख्यातक्षुपः । गुणाः—मधुरा शीता
 स्तन्यदा रुचिकृच्छ (रा. व. ५)
 खेसर-पु., अश्वतरः (रा. व. १९)
 खोङ्गा (ङ्गा) ह-पु., श्वेतपिङ्गलवर्णाश्वः (हे. च.)
 खोटि (टी) -पु., स्त्री., कन्दुरखोटी । (च. द.
 वातव्याधिचि.) पालङ्कावृक्षः (श. च.)

खोड-र-(ल)-त्रि., खड्गः (अम.)
 खोरक-पु., गर्दभज्वरः (गजवै.)
 खोलक-पु., वल्मीकम् । शिरस्त्राणम् (त्रिका.) पूगकोश (मे.)
 खोली-स्त्री., तूणम् (श. मा.)

ग

गगनमारकगण-पु., अभ्रकमारकद्रव्यम् ।
 गगनसुन्दर-पु., ग्रहण्यां रसः हितः (र. चि. भैष.)
 गगनरूपर्श-पु., वायुः । (वै. नि.)
 गगनादिलौह-न., सोमरोगे हितम् । (र. सा. सं.)
 गगनादिचटी-स्त्री., वातरोगे हिता । (र. सा. सं.)
 गङ्गाका (ङ्गा) का-स्त्री., स्वनामख्याता नदी । तजलगुणाः—
 शीतं स्वच्छं स्वादु भतिरोचकं पथ्यं पावनं तृष्णा-
 मोहघ्नं दीपनं प्रज्ञाकरञ्च । (रा. व. १४)
 लज्जालुका (वै. नि.)
 गङ्गाचिल्ली-स्त्री., चिलविशेषः । (हारा.)
 गङ्गाटेय-पु., चिङ्गटमत्स्यः (त्रिका.) द्र. चिङ्गटः ।
 गङ्गाधरकाथ-पु., अतीसारे कञ्चटाद्यपरनामकषायः । (भा.)
 गङ्गाधरचूर्ण-(वृहत्)न., अतीसारे औषधम् (भा. म. १ भ.)
 गच्छ-पु., वृक्षाः । (हे. च.)
 गजकन्द-पु., हस्तिकन्द नाम महाकन्दशाकम्
 गजकर्णा (र्णी)-स्त्री., करिकर्णवत्पत्रकन्दशाकविशेषम्
 (हि-हस्तिकर्णा । गुणाः—तिक्ता उष्णा वातकफहृदा
 पाके स्वादुः शीतज्वरघ्नी पाण्डुशोथकुमिसृग्गुल्मा-
 नादोदरघ्नी वनशूलणवत् ग्रहण्यशोघ्नी च । (भा. पू.
 १ भ.) (शाकदर्गः) आयुर्कर्णी लता (रा. व. ३)
 गजकुसुम-पु., न., नागकेशरवृक्षः तदुष्पं च
 (भैष. मुखरोगचि. अरिमेदागुडी)
 गजकेश (स) र-पु., नागकेशरम् (सि. यो. छदिचि.
 एलादिगुडी)
 गजकेश (स) रीरस-पु., आमज्वरादौ रसः (रस. कौ.)
 गजजाति-स्त्री., हस्तिजातिः सा त्रिधा भद्रः मन्दः मृगश्चेति
 गजदन्त-पु., करिदन्तः (वै. नि.) एतन्मशी श्वित्रघ्नी
 गजदन्तवत्-न., मूलकम् (वै. नि.)
 गजदन्तिका-स्त्री., हस्तिदन्ता (वा. उ. ३६ अ.)
 गजद्रुम (पादप) पु., नन्दीवृक्षः (हि. बालिया पिपल.)
 गजाप्रिया-स्त्री., शलकीवृक्षः (हे. च.)
 गजवला-स्त्री., गोरक्षी
 गजमदहरणी-स्त्री., शिवालङ्गिनी लता (वै. नि.)
 गजमाचल (मोटन)-पु., सिंहः (हारा. । श. मा.)
 गजमुक्ता-स्त्री., करिगण्डस्थमुक्ता (वै. नि.)

गजल (ले) ण्ड-पु., इस्तिविष्टा (भैष. कुष्ठचि. । सु. चि. ९ अ)
 गजचाजिप्रिया-स्त्री., भूमिकूष्माडम् (वै. नि.)
 गजवैद्यक-न., पालकाप्य (व्य) कृत गजचिकित्सा-शास्त्रम् (चरक)
 गजादन-पु., अश्वत्थवृक्षः (र. मा.)
 गजादिनामा-स्त्री., गजपिप्पली (सु. चि. १८ अ)
 गजारि-पु., गजमादनशालकीवृक्षः चन्द्रः (दृष्ट चन्द्रः)
 गजाह्व-पु., न., नागकेशरवृक्षः तत्पुष्पञ्च (च. द. अर्धचि. बाहुशालगुडे)
 गजाह्वया-स्त्री., यूथिकाक्षुषः (रा. व. १०) गजपिप्पली (भा. पू. १ भ.)
 गजोपकुल्या-स्त्री., गजपिप्पली (वै. नि. २ भ. ग्रहणी. चि. । भैष. कुष्ठ. चि.)
 गजोपम-पु., कुमारिः (वै. नि.)
 गजा (ह्वा) (जिक्का)-स्त्री., मद्यभाण्डम् (श. र.) मदिरागृहम् (अम.) रत्नखनिः (मे.) गुक्का (वै. नि.) गांजा इति प्रसिद्धं यणिकद्रव्यम्
 गजायिका-स्त्री., शाक्राशनम्
 गड-(क)-पु., मत्स्यभेदः (मे) गुणाः—मधुरः रुक्षः कषायः शीतः लघुश्च । (राज. ३ प.) (न.) साम्भरलवणम् (रा. व. ६)
 गडलवण-न., शाम्भरदेशजलवणम्, गुणाः—लवणं ईष-दम्लं मलम्लं उष्णं दीपनं कफवाताशोभं कोष्ठशोधनञ्च (रा. व. ६)
 गडाख्य(आदि) लवण-न., शाम्भरलवणम् (रा. व. ६)
 गडि-पु., तरुणवृक्षः (रा. व. १९)
 गडिश-पु., तन्नामकमत्स्यविशेषः । गडिशो मधुरो ग्राही बल्यो वह्निप्रदो गुरुः (राज. ३ प.)
 गडु-(डू.)-पु., पृष्ठग्रन्थिः (रा. व. २०) गलगण्डः । पृष्ठगुडः । स च घातमस्तकयोर्मध्ये मांसवृद्धिः । (अम.) शल्यास्त्रम् (श. र.) किञ्चुलुकः । (त्रिका.) मन्वास्तम्भरोगः । (वै. नि.) (त्रि.) कुञ्जः । (मे.)
 गडूर-(ल)-त्रि., कुञ्जः । (श. र.)
 गड्या (घा) ण (ल) क-न., ४८ अथवा ६४ रक्तिका-माने । लीलावती (वैद्यकम्) शाणषट्कम् शताधिकदिनवर्तिरक्तिकासु वा । ‘ त्रिभिः शाणै-र्भवेत्तेलाषड्भिर्गद्याणकं विदुः ’ । (तोडनानन्दः)
 गणकर्णिका-स्त्री., इन्द्रावारुणी (रा. व. ३)
 गणपीठक-न., वक्षस् (श. च.)
 आ. सं. श. पू. १४

गणरूपी (इन्)-पु., श्वेतार्कः । (रमा) अर्कवृक्षः (वै. नि.) रक्तार्कः । (रा. व. १०)
 गणवतीसुत-पु., दिवोदासः । ‘ धन्वन्तरिर्दिवोदासः काशिराजः सुधोद्भवः । पालिकाख्या गणवती करेणरुचिरासुतः । ’ पालकाप्ये । (त्रिका.)
 गणेरुक-(का)-पु., स्त्री., गणिकारिपुष्पवृक्षः (वै. नि.)
 गणेश (कुसुम)-पु., रक्तकरवीरवृक्षः । (रा. व. १०)
 गणेशप्रिय-पु., रक्तकरवीरः । ‘ गणेशप्रियमूलानि ’ । (अर्कप्रकाशः)
 गण्डकारी-स्त्री., वराहक्रान्ता । श्वेतलज्जालुका (र. मा.) खदिरीवृक्षः । (अम.) काकजङ्घा । शालकीवृक्षः । (श. च. ।)
 गण्डकी-स्त्री., इक्षुदण्डः । (नकुल. १२ अ.)
 गण्डकुसुम-न., गजमदः (हारा.)
 गण्डगात्र-न., आतापिकम् (हिं-शरीका । म-शीता-फल) गुणाः—गण्डगात्रं हिंसं वृष्यं वातपित्तनिपू-दनं । श्लेष्मलं तर्पणमनं वान्त्युत्प्लेशनिपीडनम् (अत्रि. । श. च.)
 गण्डगोपालिका-स्त्री., आत्रवादिकास्थकीटविशेषः (हिं-गण्डगुयारि)
 गण्डफलक-पु., प्रशस्तगण्डस्थलम् (वै. नि.)
 गण्डरोग-पु., अश्वस्य मुखरोगविशेषः गण्डाभ्यन्तरगो गण्डः गण्डरोग इति स्मृतः (ज. द. २९ अ.)
 गण्डशैल-पु., ललाटम् (हे. च.)
 गण्डस्थल-न., कपोलदेशः (वै. नि.)
 गण्डाङ्ग-पु., खड्गी (श. च.)
 गण्डारि-पु., कोविदारवृक्षः (भा.) मत्स्यविशेषः (वै. नि.)
 गण्डि-पु., त्रुषम् । कण्ठमणिः । तरुशाखा (वै. नि.) तरुकाण्डम् (हे. च.)
 गण्डीराद्यतैल-न., मण्डलकटिभादिकुष्ठरोगेषु हितम् (च. द.)
 गण्डीरिका (री)-स्त्री., सुहीवृक्षः (रा. व. ८ । ब.) द. गण्डीराद्यतैल) मञ्जिष्ठा (प. सु.) शाकविशेषः (भा. म. प्रमेहचि.) इक्षुः । रक्तकाञ्चनवृक्षः (वै. नि. संग्रहणीचि.) चाङ्गेरीपुतम्
 गण्डु-स्त्री., ग्रन्थिः (वै. नि.) उपधानम् (जटा.)
 गण्डूपदभव-न., शीषकम् (हे. च.)
 गण्डूपदाद्यतैल-न., व्रणरोगे हितम् (च. द.)
 गण्डूपदी-स्त्री., जलपिप्पली (वै. नि.) क्षुद्रकिञ्चुलुका (अम.)

गण्डूली-स्त्री., गण्डवूर्वा (वै. नि.)
 गण्डोल-पु., न., गुडः (त्रिका.) शर्करा ग्रासः
 (वै. नि.)
 गतार्तवा-स्त्री., निवृत्तरजस्कावृद्धा स्त्री (रा. व. १८)
 गदघ्न-पु., नन्दीवृक्षः (वै. नि.)
 गदनिश्चय-पु., माधवीयारोगनिश्चयकग्रन्थः
 गदमुरारि-पु., प्रौढामञ्जरे रसः (र. सा. सं)
 गदविनोदनिघण्टु-पु., वैद्यकनिघण्टुभेदः
 गदहर- (री) इन्-पु., वैद्यः (वै. नि.)
 गदाख्य-न., कुष्ठम् (र. मा.)
 गदागदौ-पु., द्वि., अश्विनीकुमारौ (त्रिका.)
 गदाग्रणी-पु., क्षयरोगः (रा. व. २०)
 गदारति-पु., औषधम् (रा. व. २०)
 गदार्तिका-स्त्री., गोजिद्धा
 गदाह (य) न., कुष्ठम् (श. र.)
 गदी (इन्)-पु., रोगी (वै. नि.)
 गन्ता-त्रि., संवरणशीलः (सु. शा. ३ अ.)
 गन्धककज्जलि-पु., सन्निपातज्वरे देयः (रस. र.)
 गन्धकली-स्त्री., प्रियङ्गुः (च. द. विषवि.) चम्पक-
 कलिका
 गन्धकाष्ट-न., अगस्त्याष्टम् (त्रिका.) शबरचन्दनम् ।
 ईषत्पीतचन्दनम् (रा. व. १२) कृष्णागुरुः
 (वै. नि.)
 गन्धकी-स्त्री., सहकी (च. द. वातव्याधि एकादश-
 शती प्र. तैले)
 गन्धकेलिका-स्त्री., कस्तुरी (रा. व. १२) गन्धमालती
 (वै. नि.)
 गन्धकोलिका-स्त्री., गन्धमालतीतुल्ये गन्धद्रव्यविशेषम्,
 गुणाः-स्निग्धोष्णा कफहृत्तिक्ता सुगन्धा गन्ध-
 कोलिका । गन्धकोलिकया तुल्या विज्ञेया गन्ध-
 मालती (भा. क. व.)
 गन्धखेड-क-न., गन्धवीरणः एतच्च सुगन्धि ईषत्तिकं
 रसायनं स्निग्धं मधुरं शीतलं कफपित्तश्रमहरञ्च
 (रा. व. ८)
 गन्धगृहा-स्त्री., मुरामांसी (वै. नि.)
 गन्धग्राही-स्त्री., नासिका (वै. नि.)
 गन्धजात-न., तेजपत्रम् (श. र.)
 गन्धज्ञा-स्त्री., नासा (हे. च.)
 गन्धतुलसी-स्त्री., सुगन्धतुलसीशृङ्गः (प. सु.)
 गन्धत्वक्-स्त्री., एलाबालुकः (रा. व. ४.)

गन्धद्रावक-न., अर्की कृतौषधविशेषः साधनविधिः
 यथा-काशीनां गन्धकं वापि सन्दहेद्यन्त्रयोगतः ।
 सोरकञ्चापि सन्दह्य द्वयोर्धूमं विमिश्रयेत् ।
 शीघ्रपात्रेऽम्बुवाप्येण द्रावकं तेन जायते । निर्जलं
 तन्न सेवेत परं दाहकरं हि तत् । चतुर्दशगुणै-
 स्तोयैर्युतं बिन्दुमिति पिबेत् (अनि.)
 गन्धधूलि-(ली)-स्त्री., कस्तूरी (हे. च.)
 गन्धनकुल-पु., द्युच्छन्दरिः (हारा.)
 गन्धनालिका (ली)-स्त्री., नासिका
 गन्धनिलया-स्त्री., नवमलिका (म-वटमोगरा.) (श. च.)
 गन्धपर्ण-न., काकपुष्पम्
 गन्धपलाशजा (शिनी)-स्त्री., वंशलोचनभेदः (वै. नि.)
 गन्धपलाशिका (शी)-स्त्री., गन्धशशी तन्नामकसुगन्ध-
 द्रव्यम् । गन्धपलाशी काश्मीरे प्रसिद्धा ।
 (म-कापूरकाचरी, आविहलद्) (रा. व. ६)
 गन्धपल्लवा-स्त्री., गन्धपलाशी (वै. नि.)
 गन्धपिण्डिका-स्त्री., गन्धकजारणमारणार्थं सगन्धक-
 पिष्टी (र. वि. ५ अ.)
 गन्धपिण्डीर-पु., कृष्णमदनवृक्षः (वै. नि.) (म-कालेक)
 गन्धपिशाचिका-स्त्री., धूपः (हे. च.) द्युच्छन्दरिः
 गन्धपूतना-स्त्री., पूतनाभेदः
 गन्धफणिज्जक-पु., रक्ततुलसीवृक्षः (र. मा.)
 गन्धवधू-स्त्री., शठी (म-कापूरकाचरी, कचोरा) चिरा-
 नामगन्धद्रव्यम् चीडानाम देवदारुभेदः (रा. व. २२)
 गन्धवन्धु-पु., आश्रवृक्षः (रा. व. २३)
 गन्धभद्रा-स्त्री., प्रसारणी (म-गन्धलीलता) (श. च.)
 गन्धभाण्ड-पु., गर्दभाण्डवृक्षः (श. र.) आश्रतकः
 (च. सु. ४ अ.)
 गन्धभेदक-पु., कटकः । काचकः । लौहम् तिलकम् ।
 (रा. व. २३)
 गन्धमातृका-स्त्री., गन्धमात्रेति प्रसिद्धं वणिगद्रव्यम्
 (भेष. स्त्रीरोग. उत्पलादि)
 गन्धमार्जार-पु., लोमशमार्जारः । मार्जारी नामौषधी ।
 गन्धमार्जारवीर्य-न., गन्धमार्जाराण्डोद्भवा कस्तूरीः ।
 गुणाः-वीर्यकृत्कफवातहृत् कण्डूकुष्ठहरं नेत्र्यं
 सुगन्धं स्वेदगन्धनुत् (भा.)
 गन्धमालती-स्त्री., गन्धकोकिलानामगन्धद्रव्यविशेषम्
 (भा.)
 गन्धमुण्ड-पु., पारीषाश्वत्थ. । (भा.)

गन्धमूषिक—(पिका) पी-पु., स्त्री., छुच्छुन्दरः ।
(त्रिका. । हे. च.)

गन्धमृग—पु., खट्वाशः । (म-जवादी मांजर) (श. मा.)

गन्धमृत्पुष्प—पु., कदम्बवृक्षः (वै. नि.)

गन्धमैथुन—पु., वृषभः । (त्रिका.)

गन्धराजतैल—न., वातव्याधौ तैलम् (रस. र.)

गन्धराजी—स्त्री., नखी (श. च.)

गन्धर्वगन्ध—(न्धा)—पु., स्त्री., अश्वगन्धा । (भा. म.)

४ म. स्नायुरोगे । उ. ख. वाजी)

गन्धर्वभूषण—न., सिन्दूरम् (वै. नि.)

गन्धर्वलता—स्त्री., प्रियङ्गुः । (भा. म. १ भ.)

(रक्तप्लीवीधि.)

गन्धर्वशाका—स्त्री., भार्गी (र. मा.)

गन्धर्वहस्तकतैल—न., श्रद्धवृद्ध्याधिकारे तैलम् ।

(रस. र.)

गन्धर्वा—स्त्री., कोकिला ।

गन्धलोलुपा—स्त्री., मक्षिका । (श. र.)

गन्धवर्णा—स्त्री., महाबला (वै. नि.)

गन्धव (वा) हा—स्त्री., नासिका (रा. व. १८ । हे. च.)

गन्धवासिनी—स्त्री., मुरामांसी (वै. नि.)

गन्धवाही—(इन्)—पु., वायुः (रा. व. २१)

गन्धविह्वल—पु., गोधूमः । (वै. नि.)

गन्धवीज—पु., कुलिजनवृक्षः । (वै. नि.)

(जा)—स्त्री., मेथिका (रा. व. ६)

गन्धवीरा—स्त्री., शलक्रीवृक्षः (वै. नि.)

गन्धवेधिका—स्त्री., कस्तूरी (वै. नि.)

गन्धव्याकूल—न., ककूलः (श. च.)

गन्धशटी—स्त्री., स्वनामख्यातौषधम् । गन्धपलाशी

(श. र.)

गन्धशाक—न., गौरसुवर्णशाकम् (रा. व. ७)

गन्धशुण्डिनी—स्त्री., छुच्छुन्दरी । (रा. व. १९)

गन्धशेखर—पु., कस्तूरी (हारा.)

गन्धसम्भवा—स्त्री., सगन्धशालिः (रा. व. १६)

गन्धसारण—पु., बृहन्नखी (र. मा.)

गन्धसूत्री—स्त्री., आन्नातकः (म-आंवाडी)

गन्धसूयी—स्त्री., क्षुद्रछुच्छुन्दरी (वै. नि.)

गन्धसेवि—न., रोहिषतृणम् (वै. नि.)

गन्धसोम—न., कुमुदम् । श्वेतकमलम् (त्रिका.)

गन्धारु—पु., छुच्छुन्दरी (हारा.)

गन्धागुरु—न., मङ्गल्यागुरुः (वै. नि.)

गन्धाजीव—पु., गन्धवणिक् (जटा)

गन्धादि—न., तृणकेशरम् (वै. नि.)

गन्धान्न—पु., गन्धशालिः (प. सु.)

गन्धामृतरस—पु., वाजीकरणाधिकारे हितः (रस. र.)

गन्धारि—(री)—स्त्री., दुरालभा रक्तदुरालभा । गन्ध-

पलाशी आमहरिद्रा (वै. नि.)

गन्धाला—स्त्री., अग्निमन्यक्षुपः (वै. नि.)

गन्धादिव—पु., अश्वगन्धा (भेष. कुष्ठवि.)

गन्धाष्टक—न., सुगन्धाष्टद्वयगणः तच्च नानाविधम् ।

तत्र मांसादियूषसुगन्धीकरणार्थं यथा—जातीपत्र-

लवङ्गरवेलेनागकेशरमरिचमृगनाभयः (रावणः)

देवतादिगुह्यर्थं यथा—चन्दनकर्पूरनागकेशरवालक-

नागरमुक्तादेवदारुगोरोचनाकुसुमानि । तथा चन्द-

नागुरुकर्पूररोचनाकुङ्कुममृगमदचन्दनहीबेराणि गण-

पतिप्रीत्यर्थम् । चन्दनागुरुकर्पूरतमालाहीबेरकुङ्कुम-

कुशीदकुष्ठानि शिवस्य । चन्दनागुरुकर्पूरचोरकुङ्कुम-

रोचनाः । जटामांसीकपियुता शक्तेर्गन्धाष्टकं विदुः ।

चन्दनागुरुहीबेरकुष्ठकुङ्कुमसेव्यकाः । जटामांसी

मुरा चेति विष्णोर्गन्धाष्टकं विदुः ।

गन्धाह्ला—स्त्री., प्रियङ्गुः (पु. वि. ९ अ.)

गन्धि—न., तृणकुङ्कुमम् (रा. व. १२)

गन्धिक—पु., गन्धकम् (भा.)

गन्धिरस—पु., गोपकः ।

गन्धिला—स्त्री., मुस्ता । (रा. व. ६.)

गन्धी (इन्) पु., कस्तूरीमृगः (वै. नि.)

गन्धोग्रा—स्त्री., वचा (च. द. वातव्याधिचि.)

गन्धोतु—पु., सुगन्धमार्जारः (त्रिका.)

गन्धोत्तमा—स्त्री., मदिरा (अम.)

गन्धोलि—ली—स्त्री., शठी (श. र.) वराटी (अम.)

मक्षिकाविशेषा । कर्कटीभेदः (वै. नि.)

गन्धौषध—न., सुगन्धिद्रव्यरूपौषधम् अगुरुकुष्ठादौ

(सि. यो. वातव्याधिचि. । च. सू. ३)

गभोलिक—पु., मसूरः (हारा.)

गमूच्छा—स्त्री., मरुया इतिख्याततृणम् (र. मा.)

गम्भीरक—पु., फणिजकवृक्षः

गम्भीरज्वर—पु., अन्तर्वैगान्तर्दाहयुक्तज्वरः (मा.)

गम्भीरदृष्टि—पु., नेत्ररोगविशेषः (वै. नि.)

गम्भीरपाक—पु., अन्तःपाकः (वै. नि.)

गरुड्री—स्त्री., मत्स्यविशेषः, गुणाः—मथुरा कषाया वात-

पित्तकफघ्नी रुचिबलवीर्यकरी दीपनी लघुश्च (भा.)

गरजध्वज-न., अन्नकम्- (वाचस्पति.)
 गरण-न., निगरणम् । वनम्
 गरद-न., विषम् । गरलः (रा. व. ६.)
 (वि.) विषदायी ।
 गरदिग्ध-त्रि., कृत्रिमविषलितम् (च. सि. २ अ.)
 गरनाशिनी-स्त्री., देवदालिका (म. देवडांगरी)
 (वै. नि.)
 गरभ-पु., गर्भः (हे. च.)
 गरला-स्त्री., मधुमक्षिका (वै. नि.)
 गरवत-पु., मयूरः (श. र.)
 गरहा-स्त्री., कालदाकम् (त्रिका.)
 गरा (री)-स्त्री., देवताडवृक्षः (अ. टी. स्वा.) निगर-
 णम् (धरणी)
 गरात्मक-पु., न., शोभाजनवृक्षः तट्टीजं च (श. च.)
 गराधिका-स्त्री., लाक्षा (र. मा.)
 गरारिचटिका-स्त्री., कासे हिता । (प्रयोगा. कास. चि.)
 गरुडचलि-पु., बालरोगशान्त्यर्थं बलिविशेषः । ॐ नमो
 भगवते गरुडाय श्यम्बकाय-स्वाहा (च. द. बालचि.)
 गरुडशालि-पु., स्वनामख्यातशालिधान्यविशेषम्
 (रा. व. १६) गुणाः—गरुडान्त्रा च वातघ्नी
 पित्तमुत्रमदापहा ।
 गरुडाङ्कित-न., मरकतमणिः (जटा.)
 गरुडी-स्त्री., गुडूची (रस. र. विषवि.)
 गरुडोत्ती (ड्री) ण-न., मरकतमणिः (रा. व. १३)
 गरुत्-पु., पक्ष्म (अम.)
 गरुद्योधी (इन्)-पु., भारतीपक्षी (त्रिका.) लावः
 (वै. नि.)
 गर्गरी-स्त्री., मन्थनी । दधिमन्थनपात्रम् (अम.) कलसः
 गर्गाट-पु., गर्गरमत्स्यः (हारा.)
 गर्जक-पु., मत्स्यविशेषः ।
 गर्जरी-स्त्री., रक्तलघुनः (वै. नि.)
 गर्त-पु., श्वश्रुम् (जटा) कुकुन्दरः । (मे.) रोगविशेषः ।
 (श. र.)
 गर्तकलम्बुका-स्त्री., गण्डदूर्वा मत्स्याक्षी (वै. नि.)
 गर्ताटक-पु., वनमूषिकः । (वै. नि.)
 गर्तिका-स्त्री., तन्तुशाला (हे. च.)
 गर्दभगद-पु., ज्वालागर्दभरोगः । (रा. व. २०)
 गर्दभगन्धिका-स्त्री., भागी (वै. नि.)
 गर्दभमांस-न., गर्दभस्य पिशितम् (रा. व. १७)
 गर्दभाह्वय-पु., कुमुदम् । षण्डः । (हे. च.)

गर्द्व-पु., गर्दभाण्डवृक्षः । (श. च.)
 गर्भक-न., रजनीद्वयम् (हे. च.)
 गर्भकण्टक-पु., पतसवृक्षः । (वै. नि.)
 गर्भकर-पु., पुत्रजीववृक्षः । (भा.)
 गर्भघातिनी-स्त्री., लाङ्गलीनाम क्षुपः (रा. व. ४)
 गर्भचिन्तामणि-पु., गर्भाधिकारे रसः । स चतुर्विधः
 (१) सूतिकाविनोदरसे तुल्यस्थाने स्वर्णदानेन
 चिन्तामणिर्भवति । र. सा. सं. (२) यः—जातीफलं
 टङ्कणं त्रिकटुं हिङ्गुलं प्र. समभागः । जम्बीररसेन
 वटी कार्या । (३) यः—रसः रौप्यं लौहं प्र. २ तो.
 अभ्रं ६ तो. (मतान्तरे ४ तो.) कर्पूरं वङ्गं ताम्रं
 जातीफलं जयित्री गोक्षुरबीजं शतावरी बला गोर-
 क्षतण्डुला प्र. १ तो. जलेन वटी कार्या । (४) चतुर्थः
 रसः गन्धकः स्वर्णं लौहं रौप्यमाक्षिकं हरतालं वङ्गं
 अभ्रं प्र. समभागः ब्राह्मीवासाभृङ्गराजक्षेत्रपर्पटी
 दशमूलानां प्रत्येकं रसेन ७ भावना देयाः (बृहत्-
 चिन्तामणिः)

गर्भचर्या-स्त्री., गर्भोपचारकर्म
 गर्भनाश-पु., गर्भपातः
 गर्भनाशना-स्त्री., अरिष्टकवृक्षः (वै. नि.)
 गर्भनुत्-पु., लाङ्गलिका (म. कळलावी) (भा.)
 गर्भपरिस्त्रव-गर्भवेष्टनम्
 गर्भपाकी-इन्-पु., षष्टिकवीहिः (हे. च.)
 गर्भपात-पु., गर्भपातः
 गर्भपातक-पु., रक्तशोभाजनवृक्षः (जटा.)
 गर्भपीयूषवर्द्धारस-पु., स्त्रीरोगाधिकारे रसः (भैष.)
 बृहत्गर्भचिन्तामणिः
 गर्भपोषण-न., गर्भपुष्टिकरणम्
 गर्भभाण्डक-पु., पुश्रवृक्षः (म. द. व. ५)
 गर्भविनोदरस-पु., सूतिकाधिकारे रसः (र. सा. सं)
 गर्भविलासतैल-न., गर्भाधिकारे गर्भस्थापनतैलम्
 (भैष.)
 गर्भविलासरस-पु., गर्भिणीज्वरे रसः
 (र. चि. ९. अ.)
 गर्भविलाविणी-स्त्री., एला (वै. नि.)
 गर्भस्थान-न., गर्भाशयः । अन्तःपुरम् (वै. नि.)
 गर्भागार-न. पु., शयनगृहम् अन्तर्गृहम् । गर्भाशयः
 (रा. व. १८)
 गर्भाम्भ-पु., गर्भस्थजलं (वाउ. १ अ.)
 गर्भारि-पु., सूक्ष्मैला (रा. व. ६)

गर्भाष्टम-पु., गर्भजननमासादष्टममासः (त्रिका.)
 गर्भिण्यवैक्षण-न., कुमारभृत्या गर्भिणीपरिचर्या
 गर्भी (इन्)-पु., पुत्रजीववृक्षः
 गर्भुत्-पु., वृणधान्यविशेषम् (अम.) सुवर्णम् । नलम् (मे)
 गलक-पु., गडकमत्स्यः (श. र.)
 गलकम्बल-सासना (अम.)
 गलग्राह-पु., मकरः (वै. नि.)
 गलत्कुष्ठारिरस-पु., कुष्ठे रसः । (र. सा. सं.)
 गलन्तिका-स्त्री., कर्करी (अम.)
 गलमेखला-स्त्री., गलसूत्रम् (हा. रा.)
 गलव्रत-पु., मयूरः (त्रिका.)
 गलशोथ-पु., गलस्फोटः (भैष. ज्वरचि.)
 गलस्तन-पु., गलगण्डरोगः (रा. व. २०) छागगलस्थ-
 स्तनम् (वै. नि.)
 गल (ले) स्तनी-स्त्री., छागी (वै. नि.)
 गला-स्त्री., जलशुषा (भा.)
 गलाङ्कुर-पु., रोहिणीलपर्यायः गलरोगविशेषः
 गलानि (वि) ल-पु., गङ्गादेयमत्स्यः (त्रिका.)
 गलायुक्त-पु., गलरोगभेदः (वा. उ. २१ अ.)
 गलितकुष्ठ-न., गलत्कुष्ठम्
 गलितदन्त-त्रि., दन्तहीनः ।
 गलेगण्ड-पु., मर्कटपक्षी (त्रिका.) गलगण्डरोगः
 (रा. व. २०)
 गलोद्भव-पु., रोचमानाश्वः (त्रिका.)
 गलुच्चातुरी-स्त्री., उपधानविशेषः (जटा.)
 गल्लिर-पु., उन्मथ्यनामकर्णपालीगतारोगः ।
 गल्वर्क-पु., वैदूर्यमणिः । इन्द्रनीलमणिः । (त्रिका.)
 सुरापानपात्रम्
 गधराज-पु., महावृषः (श. च.)
 गवाची (टी)-स्त्री., पङ्कालमत्स्यः । गुणाः—अजीर्ण-
 कारित्वं गुरुत्वं श्लेष्मकोपनत्वञ्च (राज. ३ प.)
 गवादन-न., घासः (श. च.)
 गवालूक-पु., गवा ।
 गवाधिका-स्त्री., लाक्षा (र. मा.)
 गवाक्ष-पु., गोक्षुरकः (वै. नि.) वातायनम् (अम.)
 गवाक्षिका-स्त्री., गवाक्षी (र. मा.)
 गविन-पु., कोकडनामकविलेशयमृगः । जविन इत्यपि पाठः
 (रा. व. १९)
 गवेडु-स्त्री., धान्यविशेषः
 गवेरि (रु) क-न., गैरिकम् (त्रिका.)

गवेश (शि) क-स्त्री., गोरक्षीवृक्षः (श. च.)
 गव्यघृत-न., गव्यनवनीतजातघृतम्, गुणाः—बुद्धिकान्ति-
 स्मृतिदं बलमेधावर्धकं पुष्टिकरं वातश्लेष्मघ्नं पाक-
 मधुरं वृष्यं देहस्थैर्यकरञ्च । (रा. व. १५)
 गव्यतक्र-न., गोदुग्धभवघोलम् । गुणाः—‘ गव्यं त्रिदोष-
 शमनं पथ्ये श्रेष्ठं तदुच्यते । दीपनं रुचिकृन्मेध्यं
 अर्शोदरविकारजित् ’ (अत्रि. ८ अ.)
 गव्यदधि-न., गोदुग्धजातदधिगुणाः—अतिपवित्रं शीतलं
 स्निग्धं दीपनं मधुरं बल्यं अरोचकघ्नं ग्राहि
 वातरोगघ्नं च (रा. व. १५) अगलं स्वादुरसं
 ग्राहि गुरुण्यं वातरोगजित् । स्निग्धं विपाके मधुरं
 दीपनं रुचिवर्धनं । वात्पापहं पवित्रं च दधि गव्यं
 रुजाकरम् (अत्रि. ८ अ.)
 गव्यनवनीत-न., गोदुग्धजनयनीतम् सर्वदोषघ्नं बल-
 कृत् पुष्टिवर्धनञ्च (रा. व. १५)
 गव्यमांस-न., गोमांसम् (सु. सू. ४६)
 गव्या-स्त्री., गोरक्षना (रा. व. १२)
 गव्यूति-पु., स्त्री., क्रोशद्वयम् (हे. च.)
 गहन-न., वनम् । दुःखम्, पीडा (वै. नि.)
 गाक्षीरी-स्त्री., क्षीरशुक्ला
 गाङ्गट (क) पु., मत्स्यविशेषः (श. र.)
 गाङ्गटेय-पु., गाङ्गटमत्स्यः (श. र.)
 गाङ्गेरिका-स्त्री., नागबला (वै. नि.)
 गाङ्गेष्टी-स्त्री., कटशर्करालता (हारा.)
 गाजर-न., गृजनम् (भा. पू. १ भ. शाक (वर्गः)
 गाञ्जि (जी) काय-पु., वृत्तिकपक्षी
 गाढ-न., बहुकालजातम् । बद्धमूलम् सान्द्रम्
 (सु. नि. ६ अ.)
 गात्रघर्षण-न., शरीरमार्जनम्
 गात्रभङ्गा-स्त्री., शूकशिम्बी (श. च.) गन्धशठी (वै. नि.)
 गात्रमार्जनी-स्त्री., अङ्गमार्जनार्थवस्त्रम् ।
 गात्रशोष-पु., पूतना नाम बालरोगविशेषः ।
 गात्रसङ्कोची- (इन्)-पु., जादकजन्तुः । कृष्णकृकालसः
 (रा. व. १९) गोमससर्पः । (वै. नि.)
 गात्रसम्प्लव-पु., पुत्रजातीयपक्षी हंसादिः । (वै. नि.)
 गात्रानुलेपनी-स्त्री., गात्रानुलेपनयोग्ये घृष्टपिष्टसुगन्धि
 द्रव्यम् (अम.)
 गाघा-पु., स्थानम् । लामेच्छा (हे. च.)
 गानिनी-वचा । (वै. नि.)
 गान्धार-न., गन्धरसः (त्रिका.) पु. सिन्दूरः (मे.)

गान्धिक-पु., कीटविशेषः । (श. र.) लेखकः । (नाना.)
 गाम्भारिका (री) स्त्री., गम्भारीवृक्षः । (म-सीवनी
 तें-गम्भारी) (प. मु.)
 गायड्य-पु., सोमलताभेदः (सु. वि. २९ अ.)
 गारित्र-न., धान्यविशेषम् (वै. नि.) ओदनम् (उणा.)
 गारुडिक-पु., विषवैद्यः (श. र.)
 गार्जर-न., गर्जरमूलम् (रा. व. ७)
 गार्ङ्ग-त्रि., आयूनम् । न., (ङ्) आयूनता
 गार्भ- (भिक) -त्रि., गर्भसम्बन्धिः ।
 गालफल-न., मदनफलम् (वै. नि.)
 गाहित-त्रि., कम्पितम् । स्नातम् (वै. नि.)
 गिरजातेज-न., अभ्रधातुः (वै. नि.)
 गिरण-न., भक्षणम् (वै. नि.)
 गिरिक-पु., गिरिनिम्बः (वै. नि.)
 गिरिका-स्त्री., बालमूषिका (अम.)
 गिरिकाण-त्रि., गिरिरोगेणैकषुहीनः (उणा.)
 गिरिकौटजफल-न., इन्द्रयवम् (वै. नि. २३. अतिसार
 वि. मुस्तादिचूर्णम्)
 गिरिगोचर-पु., श्वेतमर्कटः (वै. नि.)
 गिरिजनु (न्म)-न., शिलाजतुः (रा. व. १३) (वै. नि.-
 क्षयचि. सूर्यप्रभागुही.)
 गिरिजामल-न., अभ्रधातुः (अ. टी. रा.)
 गिरिजावीज-न., गन्धकम् (भैष.) (ग्रहणीकवाटरसे.)
 गिरिजाह्वय-न., शिलाजतुः (वै. नि.)
 गिरिज्वर-पु., वज्रम् (श. र.)
 गिरिपत्र-न., गिरिनिम्बः (हि.-चकाननिम्ब) (वै. नि.)
 गिरिपादिका-स्त्री., कपिकच्छुः (वै. नि.)
 गिरिप्रिया-स्त्री., चमरीगौः (रा. व. १९)
 गिरिभित्त-न., पाषाणभेदक्षुपः (भा.)
 गिरिमनोहर-पु., आरग्वधवृक्षः । (वै. नि.)
 गिरिमान-पु., गजः (श. र.)
 गिरिमाल-पु., आरग्वधवृक्षः (वै. नि.)
 गिरिमालपञ्चक-न., आरग्वधाद्यपरनामयोगविशेषः
 (सि. यो. वातकफज्वरवि.)
 गिरिमेद-पु., विट्खदिरः (र. सा.) हरिमेद इत्यपि पाठः
 गिरिशान्तक-पु., लौहमारकत्रिफलादिगणः (र. सा. सं.)
 गिरिशायी (इन्)-पु., पर्वतपक्षीविशेषः
 गिरिशालाह्व-पु., प्रतुदः (सु. सू. ४६)
 गिरि (श) शालिनी-स्त्री., अपराजिता (पुराणम्)
 गिरिशेखर-पु., महाबकुलः (वै. नि.)

गिरिसानुगा-स्त्री., श्रायसाणा (वै. नि.)
 गिरिसिन्दु (न्धु) क-पु., कृष्णनिर्गुण्डी (वै. नि.)
 गिरिस्वेद-पु., शिलाजतुः (वै. नि.)
 गिल-पु., जम्बीरवृक्षः (श. च.)
 गिलग्राह-पु., नक्रः (वै. नि.)
 गिलन-न., गलाघःकरणम् । भक्षणम्
 गुग्गुलुचटक- (आदित्यपाक) -पु., वातव्याधौ हितः ।
 (च. द. प. प्र.)
 गुच्छक-पु., गुच्छकन्दः । तैलसार इति लोके (गज. वै.)
 रीठाकरजवृक्षः (रा. व. ९) (न.,) ग्रन्थिपर्णी (भा.)
 गुच्छकच्छद-पु., ग्रन्थिपर्णी (वै. नि.)
 गुच्छकन्द-पु., कन्दशकम् तैलसार इति लोके (म-
 कुलोहाल.) (क-मुकुलियागट्टे) गुणाः—मधुरः
 शीतलः वृण्यः दाहघ्नः तर्पणः (रा. व. ७)
 गुच्छगुल्मिका-स्त्री., स्नुहीवृक्षविशेषः
 गुच्छसंघा-स्त्री., क्षुद्रघातकी (वै. नि.)
 गुच्छाल-पु., भूतणम् (रा. व. ८) भूकदम्बम् (प. मु.)
 गुञ्ज-पु., गुच्छः (श. र.)
 गुञ्जकृत्-पु., भ्रमरः (श. र.)
 गुञ्जरत्नमाला-स्त्री., वैद्यकग्रन्थभेदः
 गुञ्जागर्भरस-पु., हृद्दोगे रसः (र. वि.)
 गुञ्जातैल-न., कुष्ठे, गण्डमालायां तैलम् (भा. सा. कौ.)
 गुञ्जाभद्ररस-पु., ऊरुलम्भे हृद्दोगे रसः (र. वि.)
 गुञ्जिका-स्त्री., गुञ्जात्रियवर्परिमाणम् (श. च.)
 गुटिक-पु., मत्स्यण्डी (ज. द. १२ अ.)
 गुण्ट-पु., तृणविशेषः (रा. व. ८) सुगन्धरोहिषतृणम्
 (वै. नि.) दाक्षिणात्याश्वः (ज. द. ६ अ.)
 गुडक-पु., गुडपकोपधमात्रम् (प. प्र.)
 गुडकाष्ट-पु., इक्षुः (वै. नि.)
 गुडकुष्माण्डक-न., बाजीकरणाधिकारे प्रशस्तम्
 (रस. र.)
 गुडखण्ड-पु., गुडकृतखण्डः
 गुडगडा-स्त्री., यावनालशर्करा (रा. व. १४)
 गुडची-स्त्री., गुडची (अ. टी. भ.)
 गुडचुक-न., गुडकृतचुकविशेषः (भा.)
 गुडत्वक्-स्त्री-स्वनामख्यातगन्धद्रव्यम् गुणाः— तच्च-
 लघूष्ण स्वादु तिक्तं रुक्षं पित्तवर्धकं अरुचिकण्डूहृद्-
 स्तिवातार्शःकृमिपीनसमृञ्च (भा.) कफशुकामवातघ्नं
 मधुरं कटु चेति । (राज.)
 गुडत्वच्-न., गुडत्वक् । जातीकोषः । (श. च.)

गुडदारु-न., इक्षुः । (त्रिका.)

गुडपाक-पु., औषधस्य गुडपाकः । तल्लक्षणम्—‘यदा दूर्वाप्रलेपः स्यात् यदा वा तन्तुली भवेत् । तोयपूर्णं च पात्रे तु क्षिप्तौ न ह्रवते गुडः । क्षिप्तस्तु निश्चल-स्तिष्ठेत्पतितस्तु न शीर्यति । एष पाको गुडादीनां सर्वेषां परिकीर्तितः । सुखमर्दः सुखस्पर्शो गन्ध-वर्णरसान्वितः । पीडितो भजते मुद्रां गुडपाकः सुपाकतः । गुडवत् गुग्गुलोः पाकः रस्यगन्धविशेषतः । श्रेष्ठमध्यमहीनेषु द्वादशाष्टचतुष्टयैः । मापकैः गुग्गुलोर्मात्रां व्याधिं वीक्ष्य प्रयोजयेत् । रसक्रियाया चे लेद्वा गुडाश्चैव प्रकीर्तिताः । तेषां विन्दुर्जले न्यस्तो न शीर्येत् पाकलक्षणम् । (प. प्र. ३ खण्डः)

गुडपात्रक-पु., इक्षुः (वै. नि.)

गुडपिप्पली-स्त्री., जीर्णज्वरे शस्तम् । पिप्पलीचूर्णं १ भा. गुडस्यच भागद्वयं मर्दयित्वा गुडपिप्पली-कल्पः कार्यः । अन्यः कल्पः (भैष.)

गुडपुष्पसार-पु., मधुक पुष्प सारः (च. द.)

गुडफला-स्त्री., दहस्वकाकमाधी । (वै. नि.)

गुडमण्डूर-न., अक्षद्रवशूले हितम् । पुराणगुडः १ प. आमलकीचूर्णं १ प. हरीतकीचूर्णं १ प. गुडमण्डूरं ३ प. घृतमधुभ्यां समर्थं २ तो. भोजनायमध्या-वसानेषु सेव्यम् । (रस. र.)

गुडमूल-पु., स्वल्पमारिषशाकम् (श. च.) इक्षुः (भा.)

गुडयोगफला-स्त्री., मधुरालावुः (वै. नि.)

गुडल-न., गौडी मदिरा (श. च.)

गुडबीज-पु., मसूरः (रा. व. १९)

गुडशिग्रु-पु., रक्तशोभाजनः (श. च.)

गुडशुक्त-न., सतैलगुडाम्बुना कन्दशाखादि एकत्र संहितमभ्ररसं गुडशुक्तमुच्यते (प. प्र. ३ ख.) गुडाम्बुना सतैलेन सन्धानकाजिकन्तु यत् । कन्द-शाकफलैरुक्तकुडशुक्तं तदुच्यते (शार्ङ्ग.)

गुडाका-स्त्री., निद्रा ।

गुडाख्या-स्त्री., स्नुहीवृक्षः (रा. व. ८)

गुडादिवटिका-स्त्री., शोथे रसः (भा.)

गुडाम्बु-न., गुडकृतजलम् (वा. वि. ६) ‘गुडयोगा-द्गुडाम्बु स्यात् गुडवर्णरसान्वितम् (प. प्र. ३ ख.)

गुडाष्टक-न., उदावर्ते अजीर्णे च हितम् ।

गुडासव-पु., गुडकृतासवम् (च. सू. २७)

गुडी-स्त्री., स्नुहीवृक्षः ।

गुडूचीसत्व-न., गुडूची (भैष.)

गुडूच्यादिलौह-पु., वातरक्ते रसः (र. वि.)

गुडेर(क)-पु., घासः । आसः (उणा.)

गुडोदक-न., गुडाम्बु ।

गुडूक-पु., गरुडशालिः (रा. व. १६)

गुणमहौदधि-पु., कासाधिकारे हितम् (र. कौ.)

गुणवतीवर्ति-स्त्री., व्रणरोगे हिता ।

गुणवत्तरा-स्त्री., जीवन्तीशाकम् (प. सु.)

गुणा-स्त्री., दूर्वा मांसरोहिणी । मद्यसामान्यम् (रा. व. ८।१२।१४)

गुण्डक-पु., चूर्णम् (भैष.)

गुण्डता-स्त्री., यावनालशर्करा (रा. व. १४)

गुण्डस-पु., सर्पजातिभेदः (अत्रि. ३ स्थान.)

गुण्डा-स्त्री., काशतृणभेदम् (रा. व. ८)

गुण्डाफली-स्त्री., देवदाली (वै. नि.)

गुण्डारोचनिका (नी)-स्त्री., स्वनामध्यातगन्धद्रव्यम् (र. मा.)

गुण्डिक-पु., तण्डुलादिचूर्णम्

गुत्थ-पु., गवेषुका (र. मा. भा. म.) (अश्म. वि.)

गुडूची (च. द. अतिसारवि.)

गुत्थक-न., ग्रन्थिपर्णी (र. मा.)

गुत्स-पु., ग्रन्थिपर्णवृक्षः (मे.) गुच्छम्

गुत्सपुष्प-पु., सप्तच्छदवृक्षः (जटा.)

गुदजम्ब-पु., कटुशूरणः (वै. नि.)

गुदजारि-पु., देवताडवृक्षः (वै. नि.)

गुदवलि-स्त्री., शङ्खावतैवत् गजतालुसवर्णाः पायुस्यवलि-त्रयम्

गुदामय-पु., अर्शः (र. सा. सं.)

गुदामयहर-पु., कटुशूरणम् (वै. नि.)

गुन्थफल-पु., नारिकेलवृक्षः (वै. नि.)

गुन्दगुच्छक-पु., गुच्छकरञ्जः (वै. नि.)

गुन्दा (द्रा) ल-पु., जीवजीवः (हे. च.)

गुन्द्रक-पु., गुन्द्रशरः (प. सु. भा. म. अश्म. वि.)

गुन्द्रमूला-स्त्री., एरकावृणम् (भा.) मुस्तकवृणम् (वै. नि.)

गुप्तगन्धि-स्त्री., एलालुकः ।

गुप्तपत्रक-पु., मध्वालुकः । (प. सु.)

गुप्तबीज-न., वृणम् (वै. नि.)

गुप्ताफल-न., शूकशिम्बीबीजम् (सु. नि. २६)

गुमृटी-स्त्री., वृणधान्यभेदः । गुणाः—श्यामकवत्, (च. सू. २७)

गुरुगन्धिक-न., अगुरुः (वै. नि.)

गुरुगुण-त्रि., यच्चिरेण पक्वं तद्वरुणम् (वा. टी. हेमाद्रिः)

गुरुघ्न-पु., गौरसर्पः । (रा. व. १६)

गुरुण्डक-पु., तिलमयूरः (त्रिका.)

गुरुपञ्चमूली-स्त्री., बृहत्पञ्चमूली-सा विल्वश्यानाक-
गाम्भारीपाटलागणकारिका इति पञ्चमूलारिमका
वातकफे हिता ।

गुरुपत्र-न., वङ्गम् (हे. च.)

गुरुपत्रा-स्त्री., तिन्तिडीवृक्षः । (श. र.)

गुरुपाक-त्रि., यः पकः विष्मूत्रे सृजति श्लेष्माण्ड
करोति स गुरुपाकः सृष्टविष्मूत्रतया कफोत्क्लेशेनानु-
मेयम्' (सु. सू. ४१-११.)

गुरुपुष्प-पु., क्रमुकवृक्षः (वै. नि.)

गुरुरत्न-न., पुष्परागमणिः । (रा. व. १३)

गुरुवर्चोघ्न-पु., लिम्पाकवृक्षः (श. च.)

गुरुवीज-पु., मसूरः । (रा. व. १६)

गुरुशिशपा-स्त्री., शिशपावृक्षः (वै. नि.)

गुरुश्रेष्ठ-न., वङ्गधातुः । (वै. नि.)

गुरुस्कन्ध-पु., क्षीरिणी वृक्षः (वै. नि.)

गुरुस्वेद-पु., अश्वत्थस्वेदविशेषः । ' यत्र कायेन यः
स्वेदः गुरुस्वेदः स उच्यते । (ज. द. १८ अ.)

गुरुर्वचन-न., पूज्यार्चनम्, गुणाः- स्वर्ग्यं यशस्यामायुष्यं
अलक्ष्मीकविनाशनम् । धनधान्यकरं नित्यं गुरुदेव-
द्विजार्चनम् (राज. २. प.)

गुरुर्विणी-स्त्री., गर्भवती (रा. व. १८)

गुर्वी-स्त्री., गुवाकवृक्षः । गर्भिणी (मे.)

गुल-पु., गुडः (मे.)

गुलक-पु., गुण्डलृणम् (वै. नि.)

गुलञ्चकन्द-पु., गुच्छकन्दः (म. कुलीहाल) गुणाः-
मधुरत्वं शीतलत्वं वृष्यत्वं तर्पणत्वं दाहघ्नत्वं च
(रा. व. ७)

गुला-स्त्री., स्नुहीवृक्षः (मे.)

गुलिकालवण-न., गुदिकालवणम् (वै. नि.)

गुलुच्छ-पु., पुष्पस्तवकम् (त्रिका.)

गुलोरिका-गुम्फः (वै. नि.)

गुल्मकालानलरस-पु., गुल्माधिकारे रसः
(र. सा. सं.)

गुल्मगण-पु., गुल्मवृक्षाणां वर्गः । यथा-बलाचतुष्टयं
पर्णी पञ्चकञ्चाग्रिमस्थकः । पात्रावासाशार्ताकी
कोकिलाक्षो गणो द्विधा । अपामार्गद्वयं मूर्त्ता
त्राहिमान शरपुङ्खिका । कान्तासा काकजङ्घा मेघ-

शङ्खी च भृङ्गकम् । वन्ध्याकर्कोटकी त्रेधा बर्बरी

तुलसी द्विधा । वज्रदन्ती द्विधा जाली नाश्या

गुल्मगणस्तवयम् (अर्कः)

गुल्मगवेधुका-स्त्री., गवेधुका (प. सु.) देवधान्यम्
(र. मा.)

गुल्मघ्न-न., हिङ्गुः (रा. व. ६)

गुल्मशार्दूलरस-पु., गुल्मे रसः । रसगन्धकलौहगुग्गुल-
त्रिवृतापिप्पलीशुण्ठीशडीधान्यकजीरकानि प्र. ८ तो.
जैपालबीजं ४ तो. संचूर्य घृतेन घटी कार्या । मात्रा
२ र. (र. सा. सं.)

गुल्मिक-पु., रक्तकरवीरः ।

गुल्मिनी-स्त्री., उलुपः । विस्तृतलता (अम.)

गुल्य-त्रि., मयूरः (हे. च.)

गुवाक-पु., स्वनामख्यातवृक्षः

हि.—शुपारि.

गुणाः-कषायत्वं शीतलत्वं दीपनत्वं गुरुपाकित्वञ्च
(राज.)

गु(गु)ष्टि-स्त्री., गाम्भारीवृक्षः (वै. नि.)

गुहिन-न., वनम् (श. र.)

गुहिल-न., धनः (उणा.)

गुहेर-पु., लौहकारः (उणा.)

गू-पु., विष्टा

गूढकामी(इन्)-पु., काकः (वै. नि.)

गूढगर्भक-पु., गर्भजरोगविशेषः (वै. नि.)

गूढनीड-पु., खज्जरीटपक्षी (श. मा.)

गूढपथ-पु., अन्तरात्मा (हे. च.)

गूढपात्(द)-पु., सर्पः (अम. । श. र.) कच्छपः
(वै. नि.)

गूढफला-स्त्री., गृध्रनखी (वै. नि.)

गूढमैथुन-पु., काकः (वै. नि.)

गूढवर्चा-पु., भेकः (त्रिका.)

गूढचल्लिका(ली)-स्त्री., अङ्गोलवृक्षः (रा. व. २३)

गूढाङ्ग-पु., कच्छपः (रा. व. १९) उपस्थम् (वै. नि.)

गूढाङ्गि-पु., सर्पः (रा. व. १९)

गूथ-न., विष्टा (अम.)

गूथलक्त-पु., पक्षिविशेषः (श. च.)

गून-त्रि., कुतपुरीयोत्सर्गः (अम.)

गूवाक-पु., गुवाकः (श. र.)

गूषणा-स्त्री., मयूरपिच्छचन्द्रका (श. च.)

गूञ्जर-पु., गज्जरम् (वै. नि.)

गृण्डीव-पु., महाशृगालः (हे. च.)

गृधू-पु., अपानः (उणा.)

गृध्नखीद्वय-न., श्वेतलोहितपुष्पमेदौ अहिंसाद्वयम् ।
कालीयकद्वयम् । ' द्वे गृध्नखयौ राज्ञा च '
(सि. यो. च. द. वा. व्या. वाजिगन्धाधिक्याये)

गृध्राकार-पु., भाषपक्षी (वै. नि.)

गृहकच्छप-पु., पेणशिला (श. र.)

गृहकर्ता-पु., धृसरवर्णोऽतिसूक्ष्मचटकः (रा. व. १)

गृहाकरी (इन्)-पु., कीटविशेषः ।

गृहकूलक-पु., चिचिण्डी (भा. पू. १ भ.)

गृहचटक-पु., गृहपालितचटकः, गुणाः- गृहस्य चटको
वृष्यः बलशुक्रविवर्धनः । सर्वदोषहरश्चापि दीपनो
मांसवर्धनः (अत्रि. २३ अ.) रक्तपित्तहरो वेदम-
कुलिङ्गस्त्वतिशुक्रलः (सु. सू. ४६)

गृहचुलिमृत्-स्त्री., चुलीमृत्तिका (चि. क. क.)

गृहणी-स्त्री., पलाण्डुः (वै. नि.) काञ्जिकम् (त्रिका.)

गृहधूमाद्यतैल-न., नासारोगे तैलम् । गृहधूमकणा-
दाहक्षारनकाहसैन्धवैः । सिद्धं शिखरित्रीजैश्च तैलं
नासारिशां हितम् (रस. र.)

गृहनाशन-पु., कपोतः (रा. व. १९)

गृहनीड-पु., चटकपक्षी (हारा.)

गृहपुत्रिका-स्त्री., धृतकुमारिः (भैष.) (कुष्ठचि. कन्दर्प-
सारतैल.) श्रायमाणा (सा. को.)

गृहबलिप्रिय-पु., चटकः । काकः (वै. नि.) बकः (श. र.)

गृहबलिभुक्-,, ,, ,, ,,

गृहमणि-पु., प्रदीपः (त्रिका.)

गृहमाचिका-स्त्री., चर्मचट्टी (त्रिका.)

गृहमृग-पु., कुक्कुरः (हे. च.)

गृहशायी (इन्)-पु., पारावतः (वै. नि.)

गृहाम्बु (म्ल)-न., काञ्जिकम् (त्रिका.) (च. द. गर्भचि.)

गृहा (हो) लिका-स्त्री., जेष्टी (हारा.) (हे. च.)

गृहाशया-स्त्री., ताम्बूलीलता (श. च.) पूगीवृक्षः (वै. नि.)

गृहाश्मा-पु., पेणशिला

गृहिणी-स्त्री., काञ्जीकम् (त्रिका.) भार्या (हे. च.)

गृह्य-न., गुदम् (मे.)

गृह्यक-पु., गृहासक्तमृगादिः (अम.)

गृहपक्षी-पु., पारावतः (वै. नि.)

गैरी-स्त्री., लाङ्गलिकवृक्षः (रा. मा.)

गोकण्ठी-स्त्री., गोपघण्टा (वै. नि.)

गोकर्णा-स्त्री., अश्वगन्धा (वै. नि.)

आ. सं. श. पू. १५

गोकिरा (री) टिका (टी)-स्त्री., सारिका (हे. च.)
रा. व. १८)

गोकि (की) ल-पु., मुषलम् (हारा.)

गोकुलिक-स्त्री., काणः (वै. नि.)

गोकृत-न., गोमयः (श. च.)

गोखरी (खुर)-पु., गोक्षुरक्षुपः (श. र.)

गोग्रन्थि-पु., गोजिह्विकौपधम् (मे.) करीषम् । शुष्क-
गोमयम् (त्रिका.)

गोघृत-न., गव्यघृतम्, गुणाः-विपाके मधुरं शीतलं
वातपित्तविपन्नं चक्षुष्यं बल्यं श्रेष्ठं च (सु. सू. ४६)
वर्षोपलम् (त्रिका.)

गोचर्म-न., गोत्वक्

गोचर्मकण्टक-पु., पर्पटकः (वै. नि.)

गोच्छलगल-पु., न., गोमयः (वै. नि.)

गोच्छाल-पु., अलम्बुपक्षुपः ।

गोच्छाला-स्त्री., गोरक्षमुण्डी (वै. नि.)

गोजागरिक-पु., कण्टकारीक्षुपः (मे.)

गोजीकाण-पु., मध्यमाश्वः ।

गोड-पु., नाभौ संवृद्धमांसगुडकः ।

गोडम्बी-स्त्री., भलातकयीत्रम् (वै. नि.)

गोडवास्तुक-पु., वास्तुकशाकविशेषः (वै. नि.)

गोडुम्ब-पु., कालिङ्गलता (मे.)

गोडुम्बा (म्रिका)-स्त्री., फलशाकलताविशेषः ।

गोणा-स्त्री., मनःशिला (रा. व. १३)

गोणी-स्त्री., द्रोणीपरिमाणम् (प. प्र.)

गोण्ड-पु., गोडः ।

गोतैल-न., गोवसा (भैष. शुद्र रो. चि.)

गोत्र-न., कुलम् । गव्यम् (त्रिका.) शरीरम् घत्रम्
(वै. नि.)

गोत्रद्रुम- (पुष्प) (क) (विटपी) (वृक्ष)-पु., धन्वन-
वृक्षः (वै. नि.)

गोत्रभुत्-पु., पर्यतः (रा. व. २)

गोत्रेष्ट-न., शीषकम् ।

गोद-पु., मल्लकस्नेहः । मस्तिष्कम् (हे. च.)

गोदन्ता-स्त्री., दारुमोचभेदः (प. मु.) तन्नामकहरितालः
(भैष. ग्रीहचि. शङ्खदावके.)

गोदावरी-स्त्री., विन्ध्यस्य दक्षिणप्रसिद्धभारतीयनद्याम् ।

तज्जलगुणाः-पित्तरोगहरं रक्तदोषहरं वातहरं पथ्यम्
अतिदीपनं पापघ्नं कुष्ठादिदुष्टरोगघ्नं तृष्णाहरञ्च

(रा. व. १४)

गोदुग्धदा-स्त्री., चणकालयतृणम् (रा. व. ८)
गोदुग्धा-स्त्री., गोदुग्धा । इन्द्रवारुणीलता । विभिंटिका
(वै. नि.)

गोद्व-पु., गोमूत्रम् (रा. व. १५)
गोधज-पु., गोधा (वै. नि.)
गोधावल्ली-स्त्री., हंसपदीलता (प. मु.)
गोधासुत-पु., गोधेरः, अयं चतुष्पात् (वा. उ. १६ अ.)

गोधि-पु., ललाटम् (रा. व. १८) गोधा (श. र.)
गोधिका-स्त्री., गोधा (अम.)
गोधिकात्मज (सुत)-पु., गोधाशिशुवदाकारकोटरस्थ-
स्थलगोधा (सा. सु.)

गोधिकासूदन-पु., गौधेरकः (वै. नि.)
गोधूमक्षीरिका-स्त्री., गोधूमपायसः । गुणाः—गोधूम-
पायसो यलयः कफभेदकरो गुरुः । शीतलः
पित्तशमनो वातकुष्ठुक्रतर्धनः । (वैद्यकम्)

गोधूमचूर्ण-न., चूर्णीकृतगोधूमः गोधूमगुणम् ।
गोधूमफल-न., गोधूमः (वै. नि.)
गोधूममण्ड-पु., गोधूमकृतमण्डः । गुणाः—‘तद्वद्गोधूम-
संभूतं मधुरं पित्तवारणम्’ । (अत्रि. १२ अ.)

गोधूमसौवीर-न., गोधूमजातकाञ्जिकम् (वै. नि.)
गोधूमाद्यघृत-न., रसायनाधिकारे हितम् (च. द.)
गोधूमिका (मी)-लि., गोलोमिका (रा. व. ५)
गोनन्दी-स्त्री., सारसपक्षी (हारा.)

गोनिष्यन्द (नीर)-पु., न., गोमूत्रम् (रा. व. १५)
गोपति-पु., ऋषभकौषधम् (रा. व. ५) वृषः (मे.)
गोपदल-पु., गुवाकवृक्षः (त्रिका.)

गोपवधू-स्त्री., शारिवा कृष्णशारिवा (भा. पू. १ अ.)
गोपभद्र-न., शालकः (श. च.)

गोपरस-पु., बोलः (श. र.)
गोपाङ्गना-स्त्री., श्वेतसारिवा
गोपानीय-न., गोमूत्रम् (वै. नि.)

गोपालप (पु) त्रिका-स्त्री., विभिटा गोपालपत्रिकामूलम्
(वै. नि. २ अ. विषमज्वरवि.)

गोपालिका-स्त्री., इन्द्रगोपकीटकभेदः (हे. च.)
गोपिका-स्त्री., कृष्णशारिवा (वै. नि.)

गोपित्तजा-स्त्री., गोरोचना (वै. नि.)
गोपिनी-स्त्री., श्यामालता (श. च.)

गोपीचन्दन-न., सौराष्ट्रमृत्तिका शुभ्रमृत्तिका (वै. नि.)

गोपीजल-पु., गुल्माधिकारे रसः । जैपालाष्टौ द्विको
गन्धः शुष्णीमरिचचित्रकम् । एकः सूतो ससौ-
भाग्यो गोपीजल इति स्मृतः ॥ (रा. सा. सं.)

गोपीवल्लभ-पु., प्रवालः । (प. म.)
गोपुच्छ-पु., वानरविशेषः । गवां लाङ्गुलम् (वै. नि.)

गोपुरीष-न., गोमयः (रा. व. १५)
गोपुष्ट-न., परिपेलवृणम् (रा. व. ८)
गोप्रिय-न., पलालम् (वै. नि.)

गोप्रेरक-पु., पक्षिविशेषः । कालवट इति महाराष्ट्रे (वै. नि.)
गोवन्धना (नी)-स्त्री., गोवल्ली पीतपुष्पदण्डोत्पला
(रा. मा.)

गोवल्य-पु., श्वेतयावनालः (वै. नि.)
गोवालधी-स्त्री., चमरीमृगः (वै. नि.)

गोभण्डीर-पु., जलकुक्षपक्षी (त्रिका.)
गोभिरामा-स्त्री., रामतरणी (वै. नि.)
गोभी-स्त्री., गोजिह्वा (वै. नि.)

गोमत-न., रक्तबोलः (वै. नि.)
गोमतल्लिका-स्त्री., सुशीला गौः । गोश्रेष्ठा । (हला.)

गोमयचूर्णीय-वि., गोमयचूर्णमधिकृत्य कृतं चरकीया-
ध्यायः (च. इन्द्रिय. १२ अ.)

गोमयच्छत्र-न., करकम् (त्रिका.)
गोमयच्छत्रिका-स्त्री., गोमयच्छत्रम् (हारा.)
गोमयतैल-न., नेत्ररोगे तिमिरे च तैलम् । गवां शकृत्काथ-
विपकमुत्तमं हितञ्च तैलं तिमिरेषु नस्ततः (भैष.)

गोमयप्रिय-न., भूतृणम् (रा. मा.) बालकः (वै. नि.)
गोमयाद्यघृत-न., तिमिरारुच्यनेत्ररोगे घृतम् (रस. र.)
गोमयोत्था-स्त्री., गोमयजातकीटः ।

गोमयोद्भव-पु., आरग्वधः (श. च.)
गोमर्द-पु., सारसपक्षी (त्रिका.)

गोमल-न., गोमयः (रा. व. १५)
गोमाक्षी-स्त्री., कर्णस्फोटा (वै. नि.)
गोमी (इन्)-पु., शृगालः (मे.)

गोमीन-पु., मत्स्यविशेषः ।
गोमूत्रवीजक-पु., रक्तबीजासनवृक्षः । (रा. व. ९)

गोमूत्राभ-पु., मन्दविषवृक्षिकभेदः । (सु. क. ८ अ.)
गोमूत्रिका-स्त्री., स्वनामख्यातवृणम्, तांबडु, गोढवि इति
पश्चिमदेशे । गुणाः—मधुरा वृज्या गोदुग्धदा
(रा. व. ८)

गोमूत्री-स्त्री., रक्तकुलत्थिका (वै. नि.)
गोमेदसन्निभा-स्त्री., दुग्धपाषाणः । (प. मु.)

गोऽम्बु (म्भ)-पु., गोमूत्रम् (रा. व. १५)
 गोरक-पु., विषधरसर्पविशेषः (अत्रि.)
 गोरण्टक-पु., कोङ्कणदेशप्रसिद्धो निकण्टकवृक्षः।
 गोरसज-न., पादजलेन त्रिभागदधिकृततकम्
 (रा. व. १५)
 गोरक्षजम्बू-स्त्री., धोण्टाबदरीवृक्षः (जटा) बला
 (वै. नि.) गोधूमः। गोरक्षतण्डुला (वै. नि.)
 गोरक्षतण्डुला-स्त्री., नागबला (प. मु.)
 गोरक्षदुग्धा (ग्धी)-स्त्री., गोरक्षीनाम क्षुद्रक्षुपः।
 गुणाः-मधुरा शीतला वृष्या यक्षकरो रसे
 सिद्धा (रा. व. ५)
 गोराली (ण्टका) (रिका) स्त्री., शारिकापक्षी
 (हे. च.। रा. व. १९)
 गोरुची-स्त्री., गोरुचना (वै. नि.)
 गोरुच-न., हरितालः (रा. व. १३)
 गोर्द-न., शिरोमलः (अम.)
 गोलवत-न., पुष्पप्रियङ्गुः (हि.-फुलप्रियङ्गु)
 गोलाङ्गुल-पु., कपिः (त्रिका.)
 गोलास-पु., गोमयच्छत्रकम् (हा. रा.)
 गोली-स्त्री., गोजिह्वा (वै. नि.)
 गोवत्सारि-पु., ईहामृगः (रा. व. १९)
 गोवर्णी-स्त्री., अश्वगन्धा (वै. नि.)
 गोवशा-स्त्री., वन्ध्या गौः।
 गोवारि-न., गोमूत्रम् (वा. उ. ३६)
 गोविट्-न., गोमय (अम.)
 गोविन्दिनी-स्त्री., प्रियङ्गुः (रा. व. १२)
 गोविराटी-स्त्री., सारिकापक्षी (वै. नि.)
 गोविषाणाहा-स्त्री., बन्डुलवृक्षः (वै. नि. हिक्का. वि. धूमे)
 गोविष्टा-स्त्री., गोमयः (रा. व. १५)
 गोवृष-पु., वृषः (श. र.)
 गोवेष्ट-न., शीषकम् (प. मु.)
 गोषाडचल-पु., ग्रन्थिपर्णी (वै. नि.)
 गोष्ठकुक्कुट-(गोचर)-पु., भासः। काकविशेषः
 (वै. नि.)
 गोष्ठीश्वर-पु., उद्गजरः (गज. वै.)
 गोस-पु., रक्तगन्धबोलः (मे.)
 गोसङ्ग(र्ग)-पु., प्रभातम् (हारा. च. इन्द्रिय. ८ अ.)
 गोसदृक्ष-पु., गवयमृगः (हे. च.)
 गोसशश-पु., रक्तबोलः (अ. टी. रा.)
 गोस्तना-स्त्री., द्राक्षा (अ. टी. च. द. सि. यो. रक्तपि. वि.)
 'पथ्याखजैरगोस्तनाः'

गोस्तनाकारा-स्त्री., मधुखजैरीवृक्षः (वै. नि.)
 गोस्तनीभव-पु., द्राक्षासवः (वै. नि.)
 गोस्रव-पु., अनामिकाङ्गुष्ठयुतकरविस्तारः (रा. व. १८)
 गोमूत्रम् (रा. व. १५)
 गोहन (हृ)-न., गोमयम् (रा. मा.)
 गोहरीतकी-स्त्री., बिल्ववृक्षः (प. मु.)
 गोहित-घोषालता बिल्ववृक्षः (श. च.)
 गोहिर-पु., अधमजातीयाश्वः (नकुल.) न., पादमूलम्
 (हे. च.)
 गोक्षीर-पु., गोक्षुरकः (रा. व. ४) न., गोदुग्धम्
 गोक्षुरादिगण-पु., लौहमारकवर्गभेदः। गोक्षुरः क्षुरको
 व्याघ्री सिंहपुच्छी कुक्षिम्बिका। गोक्षुरादिरिति
 प्रोक्तो वातश्लेष्महरोगणः (रस. च.)
 गोक्षुराद्यघृत-न., मूत्राघाते घृतम् (च. वि. ८ अ.)
 गोक्षुरी-स्त्री., गोक्षुरः (रा. व. ४ अ.)
 गोक्षुरु-पु., गोक्षुरः। कुकलासः।
 गौ-पु., स्त्री., स्वनामख्यातपशुः (अम.) पु., स्वर्गम्
 (मे.) चणिकातृणम् (रा. व. ८) ऋषभकः
 (रा. व. ५) न., लोमन् (अ. टी. भातु.) स्त्री.,
 नेत्रम्। वाक्यम्। रोहिणीजलम् (मे.) भूमिः।
 (त्रिका.)
 गौड (र) वास्तुक-पु., न., चिल्लीशाकम्। बृहस्पत्र-
 रक्तवास्तुकम् (रा. व. ७) (भा. पू. १ अ. शाकव.)
 गौडारस-पु., शूले रसः (रस. र.)
 गौडासव-पु., गुडकृतासवः। धातकीसगुडैर्मैद्यभेदः
 गौडः प्रकीर्तितः (तोड. द्रव्यगुणमाला.)
 गौडी-स्त्री., गुडकृतमद्यम् (त्रिका.) धातकीरसगुडादि-
 कृताम्लमद्यम्। गुणाः-तीक्ष्णा उष्णा मधुरा वातघ्नी
 पित्तजननी बलकरी दीपनी पथ्या कान्तिजननी
 तर्पणी च (रा. व. १४)
 गौडी कषाया मधुराम्लशीता सन्दीपनी शूलमला-
 पहन्त्री। हृद्या त्रिदोषं शमयत्यजीर्णं पाण्ड्वाम-
 यार्शःश्वसनं निहन्ति (अत्रि. १९ अ.)
 गौणबिम्बी-स्त्री., बिम्बीभेदः (वै. नि.)
 गौणी-स्त्री., लोणिकाशाकम् (प. मु.) मनःशिला
 (रा. सा. सं.)
 गौण्य-पु., कशेरुकः।
 गौधार-(धेय)-(धेर)-(क)-पु., गोधिकात्मजः।
 गोधा इति ख्यातम् (सु. क. ८ अ.)
 गौरक-पु., गिरिमृत्तिका (वै. नि.) (ज्वरचि. लाक्षा-
 तैले) लावपक्षी (वै. नि.)

गौरकदम्ब(क)-पु., हरिद्रकः (भा. म. ४ भ.)
(रेवतीप्रहचि.)

गौरखटी-स्त्री., श्वेतखटिका (वै. नि.)

गौरचणक-पु., धवलचणकवृक्षः

म.—श्वेतचणा.

गुणाः—मधुरः द्रव्यः रोचनः वातकरः पित्तघ्नः

शीतलः गुरुः च (रा. व. १६)

गौरत्वक्-पु., इहुरीवृक्षः (रा. व. ८)

गौरद्रु-पु., हरिद्रावृक्षः (वै. नि.)

गौरधान्य-न., शालिधान्यविशेषम् (च. सू. २७)

गौरपाषाण-न., श्वेतखटिका (वै. नि.)

गौरमाल्य-पु., गिरिजमधूकवृक्षः

गौरवर्णवती-स्त्री., हरिद्रा (वै. नि.)

गौरस्त्रीहि-पु., गौरशालिः (वै. नि.)

गौरशाक-पु., मधूकवृक्षभेदः (र. मा.)

गौरशाखी (इन्)-पु., जलमधूकः (वै. नि.)

गौरसुवर्णशाक-पु., न., चित्रकूटदेशे स्वनामप्रसिद्ध-
शाकविशेषम्, गुणाः—शीतलं कफपित्तज्वरघ्नं दाहा-

रुचिभ्रान्तिरक्तश्रमघ्नं च (रा. व. ७)

गौराजाजी-स्त्री., श्वेतजीरकम् (रा. व. ६)

गौराट-पु., श्वेतखटिका (वै. नि.)

गौराटिका-स्त्री., शारिकापक्षी (वै. नि.)

गौराद्यघृत-(तैलञ्च)-न., व्रणे हितम् । (च. द.)

गौरार्द्रक-पु., स्थावरविषभेदः । (हे. च.)

गौराभ-पु., हरिद्रावृक्षः (वै. नि.)

गौरास्य-पु., नीलवानरः । (रा. व. १९)

गौरिका-स्त्री., जलमधूकः । (सु. वि. ३० अ.)

(अलस. वि.) शारिकापक्षी (वै. नि.) अष्टवर्षीय-
कन्या (श. र.)

गौरिणी-स्त्री., तेरणक्षुपः । (वै. नि.)

गौरि (री) ल-पु., राजिका, लौहकिट्टम् । लौहचूर्णम् (मे)

गौरीकेश-पु., न. अश्रधातुः । (प. सु.)

गौरीरज-न., गन्धकम् (चि. क. कल्प)

गौर्जर-पु., मेघशृङ्गी

गौर्य-न., तमालपत्रम् (वै. नि. अर्कचि.) (गणसंख्या-
शतके)

गौर्यश्मा-पु., शुक्लपाषाणः । (व. नि.)

गौर्यमल-न., अन्नकम् (अ. टी. स्वा.)

गौलिक-पु., कालमुष्कवृक्षः (रा. व. ११)

गौल्य-न., चिकणपूगफलम् (न.) मद्यविशेषम् । (स्त्री.)
विम्बोलता (वै. नि.)

ग्रन्थिका-स्त्री., ग्रन्थिपर्णी, वचा (वै. नि.)

ग्रन्थिकोप-पु., ग्रन्थिपर्णी (च. द.) (वा. व्या. नि.)

ग्रन्थिखेटी-स्त्री., गन्धमात्रा

ग्रन्थितक-पु., शूकरोगः (वै. नि.)

ग्रन्थिनी-स्त्री., कदलीवृक्षः (वै. नि.)

ग्रन्थिभा-स्त्री., अस्थिसंहारवृक्षः (वै. नि.)

ग्रन्थिमत्फल न., धुद्रकण्डालिका

ग्रन्थिमान्-पु., अस्थिसंहारवृक्षः (प. सु.)

ग्रन्थिवर्ही (न)-पु., ग्रन्थिपर्णवृक्षः (श. च.)

ग्रन्थिसंवृता-स्त्री., नकुला (वै. नि.)

ग्रहजित्-पु., चीडानामदेवदारुभेदः (रा. व. १८)

ग्रहणीगजेन्द्रवटिका-स्त्री., ग्रहण्यधिकारे रसः

(रस. र.)

ग्रहणीरुक्-स्त्री., सग्रहग्रहणी (अम.)

ग्रहणीवज्रक्वाट-पु., ग्रहण्यां रसः (र. वि.)

ग्रहणीशार्ङ्गलवटिका-स्त्री., ग्रहण्यां हिता (भेष.)

ग्रहणीहर-न., लवङ्गम् (श. च.) त्रि., ग्रहणीहरद्रव्य-
मात्रा ।

ग्रहद्रुम-पु., शाकतरुः

ग्रहनाश (शन)-पु., सप्तपर्णवृक्षः (र. मा.)

ग्रहपति-पु., अर्कवृक्षः (अम.)

ग्रहभीतिजित्-पु., न., चीडानाम गन्धद्रव्यम्
[रा. व. १२]

ग्रहागम-पु., भूतसञ्चारः [रा. व. २०]

ग्रहाङ्ग-न., स्वर्णरत्नताम्रपुष्पकृष्णलोहम् [रा. व. २२]

ग्रहापहा-स्त्री., गोरोचना (वै. नि.)

ग्रहामय-पु., ग्रहपीडा (रा. व. २०)

ग्रहाशी (इन्)-पु., सप्तपर्णवृक्षः (श. र.)

ग्रहाद्वय-पु., भूताङ्गवृक्षः (रा. व. ९)

ग्राम(म्य)कन्द-पु., ग्रामजौलः । कचुरिति ख्यातं
कन्दशाकम् (र. मा.)

ग्रामकोल-पु., ग्रामशूकरः (वै. नि.)

ग्रामक्रोड-पु., ग्रामशूकरः (वै. नि.)

ग्रामजनिष्पावी-स्त्री., नखनिष्पावी (रा. व. ७)

ग्रामजा-स्त्री., खर्जूरवृक्षः (प. सु.)

ग्रामणी-पु., नीली (हे. च.)

ग्राम(म्य)महुरिका-स्त्री., शृङ्गीमत्स्यः (मे. हारा.)

ग्राम(म्य)मृग-पु., कुक्कुरः (श. र.) गवादिग्रामवासि-
पशुवर्गः (सु. सू. ४६)

ग्रामिणी-स्त्री., नीलीवृक्षः (जटा.)

ग्रामीण-पु., ग्राम्यकुक्कुरः (रा. व. १९) काकः ।
 कुक्कुरः (मे.)
 ग्राम्यकर्कटी-स्त्री., कृष्णण्डम् (त्रिका.)
 ग्राम्यकुङ्कुम-न., कुसुम्भः (त्रिका.)
 ग्राम्यकोशा-स्त्री., हस्तिकोशातकी (रा. व. ७)
 ग्राम्यचराह-पु., ग्राम्यशूकरः । गुणाः—तन्मांसं मेदो-
 बलवीर्यवर्धकं वनवराहमांसादुरु च (रा. व. १७)
 ग्राम्यशूकर-पु., ग्राम्यचराहः (रा. व. १७)
 ग्राम्याह्व-पु., गर्दभः (त्रिका.)
 ग्राम्योदक-न., ग्राम्यजलम् (वै. नि.)
 ग्रावारि-पु., पाषाणभेदः (प. मु.)
 ग्राहलोमशा-स्त्री., वचा (रा. म. ६)
 ग्राहिवस्ति-पु., निरुहवस्तिभेदः । सच अम्यष्टादिप्रिय-
 द्रव्यादिकाथेन क्षौद्रघृतयुक्तेन साध्यते (मु.)
 ग्राह्य-पु., अम्लवेतसम् (प. मु.)
 ग्रीवी (इन्)-पु., स्त्री., विनी-ऊर्ध्वः । (जटा)
 ग्रीष्मकर्कटी-स्त्री., ग्रीष्मजर्कटीविशेषः । (वै. नि.)
 ग्रीष्मका-स्त्री., पुष्पविशेषम् (वै. नि.)
 ग्रीष्मसुन्दरक-पु., सूक्ष्मपत्रशाकविशेषः । गुणाः—
 तित्कं रुचिकरं कफपित्तदोषघ्नञ्च (राज. ३ प.)
 ग्रीष्महासा-स्त्री., इन्द्रतुलकः (त्रिका.)
 ग्रीष्मा-स्त्री., लोधवृक्षः (वै. नि.) नवमल्लिका (रा. व. १०)
 ग्लान-त्रि., रोगी (रा. व. २०)
 ग्लाना-स्त्री., बलहीनता (हे. च.) रोगः (रा.)
 ग्लास्तु त्रि., रोगी (रा. व. २०) ग्लानः (अम.)
 ग्लौ-पु., कर्पूरः (अम.)

घ

घट-पु., कलसः । (अम.) द्रोणपरिमाणम् । (६४ श.)
 (प. मु.) करिण्डस्थलम् (मे.) कुम्भपरिमाणम्
 द्रोणविंशतिः ।
 घटक-पु., विना पुष्पं फलवान् वृक्षः । उदुम्बरादिः ।
 घटदेशज-न., गढलवणम् । (रा. व. ६)
 घटा-स्त्री., मधुरकर्कटिका । (मद. व. ६)
 घटाभिधा-स्त्री., घटाकारशुक्लावृभेदः । कुम्भ-
 तुम्बी (वै. नि.)
 घटालावु-(वू)-स्त्री., कटुतुम्बी (रा. व. ७)
 घटालिका-स्त्री., मधुरकर्कटी (मद. व.)
 घटिक-न., नितम्बम् (श. च.)
 घटिकालवण-न., विडलवणम् (वै. नि.)
 घटीयन्त्रग्रहणी-स्त्री., ग्रहणीरोगभेदः (मा.)

घट्टगा-स्त्री., दाक्षिणात्यनर्दाविशेषः । एतत् जलं गुणैः
 कृष्णासदृशम् । स्वादुतरं, पथ्यं कान्तिदञ्च ।
 (रा. व. १४)
 घण्ट-पु., शाकादिसिद्धलवणविशेषम् । गुणाः—बल्यः
 रुचिकरः वातघ्नश्च । (राज.)
 घण्टक-पु., क्षुद्रक्षुपविशेषः । (सा. कौ.) तस्य मूलम्
 गुणाः—कफघ्नं कटुपाकि पित्तकरञ्च । (राज. -
 घण्टापाटलवृक्षः (ज. द.)
 घण्टकर्ण-पु., क्षुद्रक्षुपविशेषः (भैष.) (अम्लपित्तवि.)
 घण्टाक-पु., घण्टापाटलवृक्षः (ज. द.) जालिनी
 (वै. नि.)
 घण्टाकर्ण-पु., घण्टक्षुपः (प. मु. ग्रहणी)
 (चि. नित्यानन्दरसे)
 घण्टापाटलि-स्त्री., स्वनामख्यातवृक्षः (हिं.—मोरवा.)
 (प. मु.)
 घण्टारवा-स्त्री., वनराणवृक्षः (हिं.—जनकानिया.) (अ.)
 घण्टालिका-स्त्री., मधुरमानुलुङ्गवृक्षः । (मद. व. ६)
 घण्टाली-स्त्री., कोशातकी (रा. व. ३)
 घण्टाशब्द-न., कांस्यधातुः (हे. च.)
 घण्टाशीता-स्त्री., अतिबला (रा. व. ४)
 घण्टाशीला-स्त्री., महाशणवृक्षः (वै. नि.)
 घण्टिक-पु., पादिजलजन्तुविशेषः ।
 घण्टिका-स्त्री., सूक्ष्मजिह्वा (रा. व. १८)
 (गलगुण्डिकारोगे.) (रा. व. २०) शणपुष्पी
 (वै. नि. २ भ.) (अपस्मारवि. द्राक्षावलेहे.)
 कुमरिचम् (वै. नि.)
 घण्टिनीवीज-न., जैपालवीजम् (रा. व. ६)
 घण्टु-पु., करिकण्ठभूषणम् (उणा.) उण्णता (वै. नि.)
 घण्ड-पु., मधुमक्षिका, भ्रमरः (उणा.)
 घन-पु., सुखा । (रा. व. २३. सि. यो.) (कास. वि.)
 पथ्यादिगुडै.) नागरमुस्ता (च. द. पित्त. वि.)
 (विश्वादि.) शरीरम् (रा. व. १८) अन्नकम् ।
 मेघः (रा. व. २३) वज्रम् । गुडः (वै. नि.)
 त्वक् (रा. व. १२) न., लौह (हे. च.) वल्क-
 लम् (रा. व. २) त्रि., निविडम् (अ. म.)
 घनकाल-पु., वर्षाऋतुः (श. र.)
 घनगोलक-पु., स्वर्णं, रौप्यं च । संश्लिष्टरजतसुवर्णम् (हे. च.)
 घनचन्दनादि-पु., वातपित्तज्वरे कषायः घनचन्दनपर्प-
 टकं कटुकं समूणालपटोलदलं सजलं, शृतशीत-
 सितायुतपित्तहरं ज्वरहृद्विन्तुषारुचिदाहहरम् ।
 (सा. कौ.)

घनजम्बाल-पु., चुलुकः (त्रिका.)
 घनता(तो)ल-पु., चातकपक्षी । सारङ्गपक्षी (जटा, त्रिका.)
 घनत्वक्-पु., शुक्रोद्गः (वै. नि.)
 घनध्वनि-पु., मुस्ता (र. सा. सं. रसानियामके)
 घनपल्लव-पु., शिशुवृक्षः (वै. नि.)
 घनपापाण्ड-पु., मथुरः (श. मा.)
 घनप्रभ-पु., राजावर्तमणिः (वै. नि.)
 घनप्रिया-स्त्री., काकजम्बुवृक्षः (रा. व. ११) नदी-
 जम्बुः (वै. नि.)
 घनफेनिला-स्त्री., काकमाची (वै. नि.)
 घनमूला-स्त्री., काकमाची । क्षीरमूर्वाविशेषः (वै. नि.)
 घनरूपा-स्त्री., खटीशर्करा (वै. नि.)
 घनवास-पु., कूष्माण्डः (हारा.)
 घनशृङ्गी-स्त्री., मेघशृङ्गी (वै. नि.)
 घनसंज्ञा-स्त्री., मुस्ता (वै. नि.)
 घनसून-पु., मोरदलता (रा. व. ३)
 घनस्कन्ध-पु., कोशाग्रवृक्षः (रा. व. १२)
 घनाकर-पु., वर्षा (वै. नि.)
 घनाग्निसह-न., उत्तमकांस्यम् (वै. नि.)
 घनाघटा-स्त्री., काकजङ्घा (श. च.)
 घनाघन-पु., मत्तहस्ती (भम.)
 घनाघना-स्त्री., काकमाची (श. च.)
 घनामय-पु., खर्जूरवृक्षः (त्रिका.)
 घनामल-पु., पुनर्नवा । चन्दनवटः (वै. नि.) वास्तुक-
 शाकम् (त्रिका.)
 घनारात्र-पु., चातकपक्षी (वै. नि.)
 घनावहा-स्त्री., काकमाची । कर्णस्फोट (प. सु.)
 घनाश्रय-पु., आकाशम्
 घनाह्वय-न., अभ्रधातुः (प. सु.)
 घनोद्भव-पु., लौहकिट्टम् (वै. नि.)
 घनोपल-पु., करका (हे. च.)
 घरट्ट-पु., पेयण्यन्त्रम्
 घर्घट-पु., मत्स्यभेदः (श. र.)
 घर्घर-पु., पेचकः (त्रिका.) तुपानलः (हे. च.) (क)
 नदविशेषः । तज्जलं रुच्यं शीतलं दीपनं पथ्यं बल्यं
 क्षीणाङ्गपुष्टिकरञ्च (रा. व. १४) त्रि. स्वरविशेषः
 घर्घरिका-स्त्री., घर्घरनदः । भृष्टधान्यम् क्षुद्रघण्टिका
 (हे. च.)
 घर्घूर्घा (पा)-स्त्री., तन्नामककीटः । यमकीटः (र. मा.)
 घर्मचर्चिका-स्त्री., घर्मचिका 'स्वेदवाहीनि दुष्यन्ति
 कोधशोकभयैस्तथा । ततः स्वेदः प्रवर्तते दुर्गन्धा

चर्मचर्चिका । राजिकाकृतिरुष्णोत्थायतो घर्मविच-
 चिका (प्रयोगा.)

घर्मज-पु., जवादिकस्तूरिका (वै. नि.)
 घर्मपय-न., घर्मजलम् । उष्णोदकम् (वै. नि.)
 घर्मविचर्चिका-स्त्री., घर्मचर्चिका
 घर्मान्तकामुकी-स्त्री., पक्षिविशेषः
 घर्मास्म-न., घर्मः (रा. व. १८)
 घर्षणाल-पु., मुशलम् । शिलापुत्रम् (त्रिका.)
 घसि-पु., अन्नम् । आहारः (हे. च.)
 घाट-पु., घाटा (श. र.)
 घाण्टिक-पु., धुस्तूरवृक्षः ।
 घातकृच्छ्र-न., मूत्रकृच्छ्ररोगः (नि.)
 घा (ति) पक्षी (इन्)-पु., इयेनपक्षी (हारा.)
 घार-पु., प्रोक्षणम् (हे. च.)
 धार्तिक-पु., घृतपूरम् (हे. च.)
 घास-पु., तृणम् । शपम् (भम.)
 घु-स्त्री., नासा (वै. नि.)
 घुघुकृत्-पु., वनकपोतः (वै. नि.)
 घुघुलारव-पु., पारावतः (वै. नि.)
 घुट-पु., पादग्रन्थिः (हे. च.)
 घुटि- (टी) (क)- (का)-पु., स्त्री., जङ्घाग्रिसन्धिग्रन्थिः
 जङ्घाग्रिसन्धिग्रन्थौ तु घुटिका गुल्फ इत्यपि
 (हे. च. रा. व. १८.)
 घुणदयिता-स्त्री., अतिविषा (वै. नि.)
 (उव. चि. अर्कादि.) ' पञ्चोषणघुणदयिता ।
 घुणवल्लभा-स्त्री., कृष्णातिविषा (भा.)
 घुणा-स्त्री., कालातिविषा
 घुण्ट- (क)-पु., गुल्फः (श. मा. हे. च.)
 घुण्टा-स्त्री., क्षुद्रबदरः (वै. नि.)
 घुण्टिक-न., वनकरीपम् (श. च.)
 घुण्ड-पु., अमरः (उणा.)
 घुलञ्च-पु., गवेषुका (र. मा.)
 घुलघुलाख-पु., पारावतभेदः (रा. व. १९)
 घूक-पु., उलूकः (हे. च.)
 घूकारि-पु., काकः (हे. च.)
 घूर्ण-पु., ग्रीष्मसुन्दरकः (श. च.)
 घूर्णि-स्त्री., चूर्णनम् (हे. च.)
 घृणावास-पु., कूष्माण्डः (त्रिका.)
 घृणि- (णी)-पु., वनशूकरः (वै. नि.)
 अश्वरोगविशेषः । तेनाश्वस्य नासाभ्यन्तरे व्रण-
 पिडकशोफा भवन्ति । " नासिकाभ्यन्तरे यस्य

पिडकानां समुद्भवः । व्रणं वा यदि वा शोथः तस्य
विद्यात् घृणीरुजम् (ज. द. ३८. अ.)
घृतकरञ्ज-पु., करञ्जविशेषः । गुणाः कटूष्णः वातघ्नः
व्रणनाशनः त्वग्दोषघ्नः अर्शोघ्नश्च । (रा. व. ९.)
घृतका-स्त्री., घृतकुमारिः (वै. नि.)
घृतकुमारिका (री)-स्त्री., स्वनामरख्यातश्रुपः
घृतपशु-पु., घृतम् (वै. नि.)
घृतमण्डा-स्त्री., मधूलिः (र. मा. श. च.) रक्तलज्जा-
लुका (वै. नि.)
घृतवर-पु., घृतवरः । मोहनभोगः (हे. च.)
घृता-स्त्री., काकजङ्घा (श. च.) काकतुण्डिका (वै. नि.)
घृताङ्ग-पु., सरलद्रवः (त्रिका.)
घृताची (गर्भ) संभवा-स्त्री., श्यूलैला (रा. व. घ.)
घृताभ्यङ्ग-पु., घृतमर्दनम् । तत्र विधिनिषेधां ।-वाते
पित्ते कफे रक्ते सन्निपाते कृशाङ्गके । मदमूर्च्छा-
प्रलापेषु तृष्णादाहज्वरेषु च । सन्तप्ते सन्तते
जीर्णे हृष्टश्रान्ते विशेषतः । बालमध्यमजीर्णानां
घृताभ्यङ्गः प्रशस्यते । गुल्मद्वीहाक्षिसदनकामला-
सातिसारेषु । श्वासकासोदरच्छर्दिपाण्डुसर्वाङ्गशोषिषु ।
विद्रव्यौ पार्श्वशूलेषु गण्डमालार्तुदादिषु । शीतज्वरे
प्रमेहे च घृताभ्यङ्गो न शस्यते (वृद्धाः ।)
घृताह्वा-पु., वृक्षधूपः कृत्रिमधूपः (त्रिका.)
घृतिला-स्त्री., घृतिपर्णी (प. मु.)
घृतेली-स्त्री., तैलपायिका (हे. च.)
घृष्टतल-पु., अश्वस्य पादरोगविशेषः । लक्षणं यथा-घृष्टं
भूमौ तलं यस्य ताम्रीभवति वाजिनः । तस्य घृष्ट-
तलो नाम पादरोगः प्रकीर्तितः (ज. द. ३८ अ.)
घृष्टि-पु., शूकरः (प. मु.) घृष्टी-स्त्री., वराहक्रान्ता ।
वाराहीकन्दः (अम.)
घर्षणम् अपराजिता (मे.)
घृष्टिला-स्त्री., घृष्टिपर्णी (र. मा.)
घृष्टि-पु., वनवराहः (वै. नि.)
घेक्षुलिका-स्त्री., क्रौञ्चदनः (र. मा.)
घोट-(क)-पु., अश्वः (प. मु.)
घोटकारि-पु., महिषः (वै. नि.)
घोटकीदुग्ध-न., अश्वीदुग्धम् । गुणाः-रुक्षमम्लं
लघु दीपनं लघु देहस्थैर्यकरं बल्यं गौरवक्रान्ति-
कृच (रा. व. १५)
घोटगल-पु., कासतृणम् (वै. नि.)

घोटिका-स्त्री., वडवा । बृहल्लोणीशाकम् । शाकगुणाः-
कटूष्णं मधुरं वातघ्नकण्डूकुष्ठरक्तशोथघ्नं च
(रा. व. ५)

घोणक-पु., गोनससर्पः (वै. नि.)
घोणसा-स्त्री., लताविशेषः (वै. नि.)
घोणान्तभेदन-पु., आरण्यशूकरः (वै. नि.)
घोणी(इन्)-पु., शूकरः, वनशूकरः (प. मु.)
घोण्टाख्य(स्थ)-पु., मदनवृक्षः (रा. व. ८)
घोनस-पु., गोनससर्पः । तिलित्ससर्पः । (हे. च.)
घोरकुष्ठहा-स्त्री., हितालीति ख्यातलता (वै. नि.)
घोरण्ट-पु., पूगवृक्षः (म. द. व. ६)
घोरदर्शन-पु., उलकः । तरशुः । (रा. व. १९)
घोरनृसिंहरस-पु., सन्निपातज्वरे रसः (भैष.) विष-
माख्यं कुचेलकः ।
घोरप्रदा-स्त्री., गोधा (वै. नि.)
घोररासन-(रासी)-पु., शृगालः (त्रिका.)
घोलवटक-पु., घोलकृतवटकः (वै. नि.)
घोषक-पु., कोशातकी । हस्तिघोषालता
(भा. पू. १. भ. शाकव.)

घोषका-स्त्री., घोषालता (वै. नि.)
घोषकाकृति-पु., घोषा (र. मा.)
घोषण-पु., कोकिलः (श. र.)
घोषयित्तु-पु., कोकिलः (त्रिका.)
घोषवती-स्त्री., शताह्वा (वै. नि.)
घोषा-स्त्री., शताह्वाधूपः (रा. व. ४) कर्कटशृङ्गी
(रा. व. ६) विडङ्गम् (वै. नि.)
घोषातकी-स्त्री., श्वेतघोषातकी (र. मा.)
घोषित-पु., शिशुमारः । (वै. नि.)
घोषिल-पु., वनशूकरः । (वै. नि.)
घ्राणतर्पण-त्रि., घ्राणेन्द्रियतृप्तिजनकः (अम.)
घ्राणदुःखदा-स्त्री., छिकिनी (भा.) नासारोगः । (वै. नि.)
घ्राणेन्द्रिय-न., नासिका (वै. नि.)
घ्राणोदक-न., नासारन्ध्रेण प्रातः निशीथोदकपानम् ।
गुणाः-ताक्ष्यैर्नेत्रत्वं स्वर्गाचार्यैस्सदृशबलशालित्वं
बुद्धिमत्त्वमश्विनीकुमारसदृशत्वं शिरोरोगनाशित्वं
वलीपलितविहीनत्वञ्च । (रा. व. १४.)
घ्राति-स्त्री., नासिका (श. च.)

च

च-पु., कच्छपः (मे.)
चक्रकर-पु., स्थलचक्रवाकः (वै. नि.)

चक्रकारक-पु., नखीनामगन्धद्रव्यम् (वै. नि.)
 चक्रकुल्या-स्त्री., पृश्निपर्णी (श. च.) कृष्णतुलसी (वै. नि.)
 चक्रगुच्छ-पु., अशोकवृक्षः (श. च.)
 चक्रगुल्म-पु., उष्ट्रः (वै. नि.)
 चक्रदन्ता (स्त्री.)-स्त्री., जैपालवृक्षः (प. मु.)
 चक्रधर-पु., सर्पः (त्रिका.)
 चक्रधार-न., अर्धधारास्त्रविशेषः (सु. सू. टी. उ. ८ अ)
 चक्रमामा (न)-पु., माक्षिकधातुः । नखीभेदः । (प. मु.)
 चक्रपद्माट-पु., चक्रमर्दक्षुपः (श. च.)
 चक्र-परिव्याध-पु., आरग्वधवृक्षः ।
 चक्रपर्णा (र्णी)-स्त्री., कृष्णतुलसी (वै. नि.)
 पृश्निपर्णी (श. च.)
 चक्रपाणि-पु., स्वनामख्यातप्रकृष्टसंग्रहाधिकारः । स गौडराजस्य पाकशालाध्यक्ष आसीत् 'गौडाधिनाथ-रसवत्यधिकारिपत्रम्' (च. द.)
 चक्रग्रन्थना-स्त्री., वनमल्लिका (वै. नि.)
 चक्रवाला-स्त्री., आघ्रातकवृक्षः (वै. नि.)
 चक्रवालिक-पु., अश्वस्य पादरोगभेदः । 'क्लिद्यन्ते बलयो यस्य सुरसन्निधिसमुद्भवाः । अक्लिप्तावाथ सरुजः तं विद्याच्चक्रवालिकम्' (ज. द.)
 चक्रमण्डली (इन्)-पु., मण्डलिसर्पज्ञातिभेदः (हे. च.)
 चक्रमर्द-(क)-पु., स्वनामख्यातक्षुपः लघुः स्वादुः रुक्षः वातपित्तघ्नः हृद्यः हिमः कफश्वासदद्गुक्कुष्ठकृमिहरश्च । तत्फलम्-उष्णं कुष्ठकण्डूदद्गुत्रिपवातघ्नं गुल्म-कासकृमिश्वासघ्नं कटु च । तत्पत्रम्-अम्लं दद्गुघ्नं वातकफघ्नं कण्डूकासकृमिश्वासकुष्ठघ्नञ्च (भा.) (दं) कञ्चटभेदः (श. च.)
 चक्रमुख-पु., शूकरः (वै. नि.)
 चक्ररथ-पु., चक्रवाकपक्षी ।
 चक्ररद (दंष्ट्र)-पु., शूकरः । वनशूकरः (वै. नि.)
 चक्ररेणुका-स्त्री., रक्तकरवीरः (वै. नि.)
 चक्रल-पु., रक्तकुलस्थः (वै. नि.)
 चक्रला-स्त्री., उच्छा (अम.) नागरमुस्ता (वै. नि.)
 चक्रवल्लरी-स्त्री., स्नुहीभेदः (वै. नि.)
 चक्रवीज-न., जैपालवीजम् (रा. व. ६)
 चक्रश्रेणी-स्त्री., अजशङ्गी (र. मा.)
 चक्रसंक्ष-न., वज्रम् (हे. च.)
 चक्राङ्गा-स्त्री., नागरमुस्ता (रा. व. ६) सुदर्शना पद्मगुड्दी (वै. नि.)

चक्राङ्ग-पु., हंसः (अम.)
 चक्राट-पु., विषवैद्यः (मे.)
 चक्राधिवासी-पु., नागरवृक्षः (त्रि. का.)
 चक्रालु-पु., महारसालाघ्नः (वै. नि.)
 चक्रिक-पु., रक्तकुलस्थः (वै. नि.)
 चक्रिपत्नी-स्त्री., चक्रवाकस्त्री । श्वेततुलसी (वै. नि.)
 चक्रीवान्-पु., गर्दभः (अम.) चक्रवाकः (वै. नि.)
 चक्रेन्द्रक-पु., देवसर्पवृक्षः (वै. नि.)
 चक्रेश्वरी-स्त्री., वत्सनाडीका (वै. नि.)
 चक्रोत्थ-पु., कुट्टपादीलता (वै. नि.)
 चङ्क (ङ्क) र-पु., वृक्षः (मे.)
 चचण्डी-स्त्री., क्षुद्रजिह्वा (वै. नि.)
 चचेण्डा-स्त्री., चिचिण्डागुणाः- शोषरोगे हितं पटो-लादीनिगुणञ्च (मद.)
 चञ्चत्कुठाररस-पु., अशंसि हितः (र. सा. सं.)
 चञ्चरी (इन्)-पु. स्त्री. लघुमक्षिका भ्रमर (वै. नि.)
 चञ्चरीक-पु., भ्रमरः (त्रिका.)
 चञ्चलतैल-न., शिलारसः (त्रिका.)
 चञ्चला-स्त्री., पिप्पली (श. च.)
 चञ्चिमूचि-पु., कारण्डवपक्षी (त्रिका.)
 चञ्चुलु-पु., रक्तैरण्डः (वै. नि.)
 चञ्चुसूचि (क)-पु., पक्षिविशेषः । कारण्डवपक्षी (त्रिका, हे. च.)
 चञ्चू-स्त्री., पक्षितुण्डः (हे. च.)
 चट (टि) काशि (शी) र-पु., पिप्पलीमूलम् (रा. व. ६)
 चटाफल-पु., नारिकेलवृक्षः (श. र.)
 चटु-पु., उदरम् (मे.)
 चट्टिका-स्त्री., जलौका (वै. नि.)
 चट्ट-पु., लौहपात्रविशेषम् ।
 चण-(क)-पु., स्वनामख्यातशिखीधान्यम् । गुणाः—रक्तपित्ते हितम् (नि. यो. रक्तपि० चि.) रक्ते कफे पीनसके च कण्ठे गत्यामये वातरुजे सपित्ते । शीत-प्रतिश्यायकृमीन् निवृत्ति शुष्कस्तार्द्राश्चणकः प्रशस्तः (अत्रि. १५ अ.) मधुरः रुक्षः मेहघ्नः वात-पित्तकरः दीप्तिवर्णकरः बलकरः रुच्यः आध्मान-करश्च । तद्यूपगुणाः—मधुरः कषायः कफघ्नः वात-विकारकरः श्वासोर्ध्वकासपीनसघ्नः बलदीपनश्च । (रा. व. १६) कषायः कटुकश्चोष्णो वातघ्न कफदो-षकृत् । रक्तपित्ते तिहन्त्याशु चणानां यूथ उच्यते ।

अङ्गारभृष्टतैलभृष्टश्च तद्वृण एव । आद्रभृष्टः बल्यो
रुचिकरश्च । शुष्कभृष्टस्तु रुक्षो वातकुष्ठप्रकोपनः ।
स्निग्धः पित्तघ्नः कफघ्नश्च । तत्सूपः क्षोभकरः ।
आद्रौऽतिकोमलः रुच्यः पित्तशुक्रहरः शीतलश्च
(भा. पू. १ भ. धान्यव०) तत्साकं रुच्यं दुर्जरं
कफवातकृत् अम्लं विष्टम्भजनकं पित्तघ्नं दन्तशोथ-
हरञ्च (भा. शाकव०) पर्युषितचणकजलगुणाः—
शीतं प्रातःपीतं पित्तरसहरं पुष्टिदं सन्तर्पणञ्च
(रा. व. १६)

चणकरोटिका—स्त्री., चणकचूर्णकृतरोटिका । गुणाः—
रुक्षा विष्टम्भकरी गुहः श्लेष्मपित्तरक्तघ्नी च (भा.)

चणकलोणी—स्त्री., चणकाम्लम् (वै. नि.)

चणकशक्तु—पु., चणककृतशुक्तिः ।

चणकक्षार—पु., चणकपुष्पम् (रस. कौ. कथ्यादरसे)

चणकपत्रक—(पत्री)—पु., स्त्री., रुदन्तीवृक्षः ।

रोदन्तीति उत्कलः (रा. व. ५) गोक्षुरकः
(वै. नि.)

चणकाम्लक—न., पिप्पलीमूलम् । चणकक्षारः, गुणाः—
चणकाम्लकमल्यम्लं दीपनं दन्तद्वर्पणं लवणानुरसं
रुच्यं शूलजीर्णविबन्धनृत् (भा. र. सा. सं.)
(अम्लवर्ग)

चणकाम्लवा—न., क्षेत्रस्थकलवचणकपत्रशीतलजलम्
(रत्ना.)

चणक्य—न., चाणक्यमूलम् (वैद्यकम्)

चण्डका—स्त्री., वचा

चण्डचुक्रा—स्त्री., तिन्तिडीवृक्षः (वै. नि.)

चण्डरुद्रिका—स्त्री., रसजारणाविज्ञानम्

चण्डाख्या—स्त्री., दाहुरिद्रा

चण्डात—(क)—पु., करवीरः (अम.) रुदन्तीवृक्षः
(वै. नि.)

चण्डाल—(क)—पु., रक्तकरवीरः । तण्डुलीयशाकम्
(वै. नि.)

चण्डालिका—स्त्री., रक्तकरवीरः । चण्डालवल्ग्वी

चण्डी—स्त्री., चिडादेवदारुः । शिबलिङ्गी (रा. व. अ.)

चण्डीकुसुम—पु., रक्तकरवीरवृक्षः (रा. व. १०)

चण्डीलता—पु., ग्रन्थिपर्णभेदः (वै. नि.)

हिं.—चोरा.

चण्डु—पु., मूषिकः (रा. च.)

चण्डेश्वररस—पु., नवज्वरे रसः (रस. कौ.)

चतुर—पु., काकः (हे. च.)

आ. सं. श. पू. १६

चतुरङ्ग—पु., कलायभेदः (वै. नि.)

चतुरङ्गा—स्त्री., घोटिकावृक्षः (रा. व. ८)

चतुरङ्गावलेह—पु., ज्वरे अवलेहः । स च समभाग-
द्राक्षामलकशुष्कीमधुकृतः (भा.)

चतुरूध्वपात—पु., शरभमृगः (वै. नि.)

चतुरूपण—न., कणामलसहितम्, द्यूषणम् । व्योषस्येव
गुणः प्रोक्ता अधिकाश्चतुरूपणे (वैद्यकम्)

चतुर्गति—पु., कच्छपः (हे. च.)

चतुर्थक—पु., विषमज्वरभेदः । चातुर्थिकज्वरः ।

चतुर्थिका—स्त्री., पलमानम् । ४ वा ८ तो (प. प्र.)

चतुर्दंष्ट्रा—स्त्री., गोक्षुरक्षुपः (वै. नि.)

चतुर्दल—पु., सुनिषन्नशाकः (भा.)

चतुर्दशाङ्ग—पु., साक्षिपातिकज्वरे कषायभेदः
(सा. कौ.)

चतुर्दशी—स्त्री., श्वेतनिर्गुण्डी (वै. नि.)

चतुर्द्वेव—पु., चतुर्गुणद्रवद्रव्यम् (सि. यो.)

चतुर्धारी—स्त्री., चतुर्धोरकाण्डवली (वै. नि.)

चतुर्भङ्गा—स्त्री., शुक्रवृद्धदारकः (वै. नि.)

चतुर्भद्रिकावलेह—पु., चातुर्भद्रावलेहः ।

चतुर्मुख—पु., वातग्याधौ रसविशेषः (र. सा. सं.)

चतुर्वर्ण—पु., कलायभेदः (वै. नि.)

चतुर्वीज—न., मेथिकादिबीजचतुष्टयम् । मेथिका चन्द्र-
सूरश्च कालाजाजी यवानिका । एकश्चतुष्टयं युक्तं
चतुर्वीजमिति स्मृतम् । तच्चूर्णभक्षितं नित्यं
निहन्ति नयनामयम् । अजीर्णं शूलमाभ्मानं
पाश्वशूलं कटिन्वधाम् (भा.)

चतुश्छद—(दा)—पु., स्त्री., चाङ्गेरी सुनिषणकः (वै. नि.)

चतुष्की—स्त्री., मशकहरी

चतुष्कुवलय—न., कुवलयस्थ नालकन्ददलकेसरम्
(वा. उ. ३८ अ. सिद्धरसायनधृतम्)

चतुष्पदा—स्त्री., भण्डा (वै. नि.) जलजपुष्पविशेषम्
(अर्कवि.)

चतुष्पर्णा—स्त्री., धुद्राम्लिका (रा. व. च.)

चतुष्पुटोदर—पु., पीतपुष्पकरवीरवृक्षः (वै. नि.)

चतुस्सम—पु., आमज्वरयोगविशेषः । हरीतकीलवङ्ग-
सैन्धवयवानीसमभागेषु । मिलितचन्दनागुरु-
कस्तुरिकुङ्कुमेषु (ह. च.) गुणाः—आमशूलविबन्धनं
पाचनं दोषशोषणम् (च.) आमातिसारशूले
जातीफलं लवङ्गं जीरकं टङ्कणं समभागचूर्णे साक्षिक-
सितासहितं लिङ्ग्यात् ।

चत्वाल-पु., दर्भभेदः । गभांशयः (वै. नि.)
 चदिर-पु., हस्ती । कर्पूरम् । सर्पः (उणा.)
 चन-पु., भक्तम् (वै. नि.)
 चन्दक-पु., मत्स्यविशेषः । गुणाः—तन्मांसं अनभिष्यन्दि
 मधुरं बलकरं च (रा. व. १९.)
 चन्दनगोपी-स्त्री., शारिवाविशेषः (रा. व. १२.)
 चन्दनद्रुम-पु., रक्तचन्दनवृक्षः, सर्जः (वै. नि.)
 चन्दनपुष्प-न., लवङ्गम् (रा. व. १२)
 चन्दनमूल-न., चन्दनतस्मूलम् । इदं जङ्गमविषमम् ।
 (नकुलः १६ अ.)
 चन्दनमूलिका-स्त्री., कृष्णसारिवा (वै. नि.)
 चन्दनादिलौह-जीर्णज्वरहितः (र. सा. सं.)
 चन्दनाम्बु-न., सुगन्धजलभेदः । (वैद्यकम्)
 चन्दिर-पु., कर्पूरम् (उणा.) हस्तिनि (मे.)
 चन्द्रक-पु., मत्स्यविशेषः । गुणाः—चन्द्रकस्तवनमिष्यन्दो
 मधुरो बलवर्धनः । (राज. ३ प.) मेचकः ।
 (अ. म.) नखम् (श. च.) न., श्वेतमरिचम्
 (रा. व. ६) चन्द्रकम् (स्त्री.) मेथिका । कपि-
 कच्छुः । (वै. नि.)
 चन्द्रकवान्-पु., मयूरः । (वै. नि.)
 चन्द्रकान्ति-न., रुप्यम् । (वै. नि.)
 चन्द्रगोलिका-स्त्री., चन्द्रकमीनः । (वै. नि.)
 चन्द्रचञ्चल-पु., खलिशमत्स्यः (त्रिका.) चन्द्रकमत्स्यः ।
 (जटा.)
 चन्द्रजोषल-पु., चन्द्रकान्तमणिः (रा. व. १३)
 चन्द्रट-पु., त्रिशच्छलोकी व्याख्याकारः ।
 चन्द्रतरु-पु., महासोमवल्ली (वै. नि.)
 चन्द्रद्युति-न., चन्दनम् (वै. नि.)
 चन्द्रनामा (न.)-पु., कर्पूरम् । (वै. नि.)
 चन्द्रपुष्प-न., रौप्यम् (वै. नि.)
 चन्द्रभस्म-न., कर्पूरम् (त्रिका.)
 चन्द्रभा-स्त्री., श्वेतकण्टकारी ।
 चन्द्रभागा-स्त्री., भारतवर्षीयनदीविशेषः । तज्जलगुणाः—
 सुशीतलं पित्तदाहं वातकरञ्च (रा. व. १४)
 चन्द्रमणि-पु., चन्द्रकान्तमणिः । (हे. च.)
 चन्द्रमल्लिका(ह्री) -स्त्री., मल्लिकाभेदः ।
 चन्द्रमसी-स्त्री., योनिमध्यस्थनाडीविशेषः । या चापरा
 चान्द्रमसी च नाडी कन्दर्पगर्भे भवति प्रधाना ।
 सा सुन्दरी योषितमेव स्ते..... (भा.)
 चन्द्रमा-पु., सोमलताभेदः । (सु. वि. २९)

चन्द्ररश्मिन्-पु., चकोरपक्षी (वै. नि.)
 चन्द्रराजी-स्त्री., बाकुची (रा. व. ४)
 चन्द्ररुक्-न., चन्द्रकमत्स्यः । (वै. नि.)
 चन्द्रलता-स्त्री., एललता (वै. नि.)
 चन्द्रविहङ्गम-पु., वक्रपक्षी (त्रिका.) सारसपक्षी (वै. नि.)
 चन्द्रशकला-स्त्री., बाकुची (वै. नि.)
 चन्द्रशालिका-स्त्री., प्रासादशिरोमृहम् (हारा.)
 चन्द्रशेखररस-पु., शीताक्षसन्निपातज्वरे रसः ।
 (र. सा. सं.)
 चन्द्रसंज्ञ-पु., कर्पूरम् (अम.)
 चन्द्रसम्भवा-स्त्री., सुक्ष्मैला (श. च.)
 चन्द्रापुरपूग-न., तत्स्थानजातपूगफलम् (रा. व. ११)
 चन्द्रामृतसर(लौहञ्च) -पु., राजयक्ष्माधिकारे रसः
 (र. सा. सं.)
 चन्द्रादमा-(न्द्रिकाद्राव)-पु., चन्द्रकान्तमणिः
 (रा. व. १३.)
 चन्द्रिकापायी(इन्)-पु., चकोरः (रा. व. १९)
 चन्द्रिल-पु., नापितः । वास्तुकशाकम् (मे.)
 चन्द्री-स्त्री., बाकुची (रा. व. ४)
 चन्द्रेष्ट-न., कुमुदपुष्पम् (वै. नि.)
 चन्द्रोदयमकरध्वज-(रस)-पु., रसायनाधिकारे रसः
 (रस. र.) तत् बृहदध्वजभङ्गाधिकारे हितम्
 स्वल्पः—ध्वजभङ्गे रसः (भैष.)
 चन्द्रोदयवर्ति-स्त्री., नेत्ररोगे हिता ।
 चन्द्रोपल-पु., चन्द्रकान्तमणिः (हे. च.)
 चपलाजटा(मूल)-स्त्री., पिप्पलीमूलम् (वै. नि.)
 (२ भ. कासचि. मज्जिष्टायचूर्ण.)
 चपेट-पु., तलम् (रा. व. १८)
 चमट-पु., स्थूलगोधूमः (वै. नि.)
 चमत्कार-पु., अपामार्गः (श. र.)
 चमरपुच्छ-पु., कोकडमृगः (रा. व. १९)
 चमस-पु., पर्पटः । पिष्टभेदः । लङ्कः । अजयपालः । (सी)
 -स्त्री., मुद्रमसुरादिपिष्टं तच्चूर्णञ्च । चूर्णं यच्छुष्क-
 माषाणां चमसी साभिधीयते (भा.)
 चमूरु-पु., हरिणभेदः (अम.)
 चम्पककलिका-स्त्री., चम्पककोरकः (रा. व. १०)
 चम्पकागद-पु., लताकीटादिविषहरोऽगदभेदः । यथा—
 'हरिद्राद्वयपत्तङ्गमज्जिष्ठानतकेसरैः । सक्षौद्रसर्पिः'
 (वा. उ. ३७ अ.)

चम्पकालु (सु)-पु., पनसवृक्षः (श. र.)
 चम्पाळु " " "
 चम्पकुन्द-पु., मत्स्यविशेषः, गुणाः- चम्पकुन्दो गुरु-
 वृक्षः मधुरो वातपित्तजित् । शुक्रलो बलकृत् प्रोक्तः
 स्नेहनः श्लेष्मकोपनः (रा. ३ अ.)
 चम्पकोल- (प)-पु., पनसवृक्षः ।
 चम्पल-पु., महानागकेशरचम्पकः (त्रिका.)
 चरट-पु., खजरीटपक्षी (श. भा.)
 चरणग्रन्थि-पु., पदगुल्फः (हे. च.)
 चरतिपत्रिका-स्त्री., रास्ना (वै. नि.)
 चरप्रिय-न., मरिचम् (अम.)
 चरित्रा-स्त्री., तन्त्रिणीवृक्षः (श. र.)
 चरुका-स्त्री., तृणधान्यभेदः । गुणाः- श्यामाकवत्
 (च. सू. २७ अ.)
 चरुवण-पु., चित्रपूषः । रोदिका (त्रिका.)
 चर्चरीका- स्त्री., पु., शाकम् । महाकालः (मे.)
 चर्चा-स्त्री., नियमापरित्यागः ।
 चर्मट-पु., कर्कटिकालता (हला.)
 चर्म (कण्टक)-पु., स्वस् (रा. व. १८) पर्पटकः
 (वै. नि.) (जिह्वकज्वरचि.)
 चर्मकारतरु-पु., शुक्रमदनवृक्षः (वै. नि.)
 चर्मकारालु- (क)-पु., वाराहीकन्दः (वै. नि.)
 चर्मकारिका (री)-स्त्री., चर्मकषा (मे. ज. द.)
 चर्मक्री (इन्)-स्त्री., पु., चर्मपक्षी । (रा. व. १९)
 चर्मघटिका-स्त्री., जलौका (वै. नि.)
 चर्मचट (टि) का (टी)-स्त्री., चर्मचटी
 चर्मचित्रक-न., श्वित्रकुष्ठम् (रा. व. २०)
 चर्मज-न., रक्तधातुः । लोमम् (रा. व. २०)
 चर्मजा-स्त्री., मसूरिकाभेदः । चामरगोटीति लोके (भा.)
 चर्मटी-स्त्री., जलौका (वै. नि.)
 चर्मण्वती-स्त्री., कदलीवृक्षः (मे.)
 चर्मतरङ्ग-पु., त्वक्सङ्कोचम् (रा. व. १८)
 चर्मकीलरोगः (वै. नि.)
 चर्मदूषिका-स्त्री., चर्मरोगविशेषः । (रा. व.) खर्जुः
 (वै. नि.)
 चर्मद्रुम-पु., भूर्जवृक्षः (रा. व. २३)
 चर्मनाशक-पु., चन्द्रशूरः (भा.)
 चर्मपत्रा (त्री)-स्त्री., पु., (त्र) (क्ष)-चर्मचटिका
 (जटा. । रा. व. १९)
 चर्मपिडका-स्त्री., मसूरिकारोगभेदः (मा. नि.)

चर्मप्रभेदिका-स्त्री., चर्मप्रभेदनाख्यम् (अम.)
 चर्मवन्धन-न., मरिचम् (वै. नि.)
 चर्मविन्दुका-स्त्री., शीतपित्तोदरकोठरोगेषु उपयोग्या
 (वै. नि.)
 चर्मव्रण-पु., चर्मरोगभेदः । लूतारोगादिः (वै. नि.)
 चर्मसम्भवा-स्त्री., एला (हारा.)
 चर्मसा-स्त्री., जलौका (वै. नि.)
 चर्मसार-पु., शरीरस्थरसधातुः (रा. व. १८)
 चर्महन्त्री-स्त्री., चन्द्रशूरः (भा.)
 चर्माभ-पु., रसधातुः (रा. व. १८)
 चर्मारक-पु., शुक्रहिङ्गुलम् (वै. नि.)
 चर्माह्वय-पु., पर्पटकः (वै. नि.)
 चर्मी (इन्) पु., भूर्जपत्रवृक्षः (अम.) भृङ्गरीटः (श. र.)
 चर्मचटकः (वै. नि.)
 चर्वण-न., अष्टविधास्नान्यतमं अन्नम् (रा. व. २०)
 भक्षणम् । दन्तैर्भक्षणम् (हे. च.)
 चर्वित-पु., दन्तैर्भक्षितम् (अम.)
 चर्विणी-पु., मनुष्यः (वै. नि.)
 चलघ्नी-स्त्री., स्पृका (वै. नि.)
 चलचञ्चु-पु., चकोरः (हे. च.)
 चलत्पूर्णिका-स्त्री., चन्द्रकमत्स्यः (त्रिका.)
 चलदङ्ग-क पु., मत्स्यभेदः । गुणाः- ' चलदङ्गोऽनभि-
 प्यन्दी हितो वाते च रोचनः (राज ३ प.)
 चलदल-पु., अश्वत्थवृक्षः (मद. व. ५) (रा. व. ११)
 चलद्रुम-पु., गोक्षुरक्षुपः (वै. नि.)
 चलन-न., कम्पनम् । भ्रमणम् (मे.) पु., हरिणः (जटा.)
 पादः (हे. च.)
 चलपुच्छ-पु., खजरीटः (वै. नि.)
 चला-स्त्री., सिलहकम् (रा. भा.)
 चलाचला-स्त्री., काकः (रा. व. १९) त्रि चञ्चलः
 (अम.)
 चलातङ्ग-पु., वातव्याधिः (रा. व. २०)
 चलापह-पु., वरुणवृक्षः । रक्तकुलत्थः (वै. नि.)
 चलु-पु., गण्डूषः (हे. च.)
 चलुक-पु., प्रसूतिमानम् (मे.)
 चवि- (वी) स्त्री., चविका (श. र.)
 चव्या-स्त्री., कार्पासी (रा. व. ४) चव्यम् (रा. व. ६)
 वचा (मे.) पिप्पली (वै. नि.)
 चपति-पु., जीर्णता । भक्षणम् (उणा.)
 चक्षुष-न., अवदंशः (हे. च.)

चक्षु-न., नेत्रम् (रा. व. १८) मेघशृङ्गी (रा. मा.)
 चक्षुपुष्प-पु., पात्र (प. मु.)
 चक्षुक-पु., तिनिशवृक्षः (प. मु.)
 चक्षुर्धावन-न., नेत्रधावनम् ।
 चक्षुर्वहुल-पु., न., मेघशृङ्गी (रा. मा.)
 चाकचिञ्चा-स्त्री., श्वेतबुद्धा (रा. मा.)
 चाक्षुक-पु., तिनिशवृक्षः (प. मु.)
 चाङ्ग-पु., चाङ्गेरी (अटी. रा.)
 चाङ्गेरीसदृशपत्र-पु., सुनिषण्णशाकम्
 (भा. पू. १ भ. शाकवर्गः)
 चाटकैर-पु., चटकशिशुः (वै. नि.)
 चाटुकर्ता-पु., पारावतः (वै. नि.)
 चाणक्य (मूलक)-न., चणकमूली, मूलकभेदः
 म.—थोर मुळा.
 गुणाः—उष्णं कटुकं रुच्यं दीपनं गुरु ग्राहि
 कफवातकुमिगुल्मघ्नम् (रा. व. ७)
 चाण्डाला (लिनी)-स्त्री., लिङ्गिनी
 (रा. व. ३ रा. सा. सं. रसमारकवर्गः)
 चातक-पु., तन्नामकपक्षी
 हि.—तोका.
 गुणाः—तन्मांसं लघु शीतलं रक्तपित्तकफघ्नं अग्नि-
 करञ्ज (राज.) धृप्यं बलपुष्टिदञ्ज (रा. व. १९)
 चातुर्मद्रपञ्चमूल-न., तत्पञ्चमूलः किराततित्तादिगणे
 सान्निपातिकज्वरे योगविशेषः (सि. यो.)
 चातुर्भेदावलेहिका-स्त्री., कासश्वासहरे कफघ्नेऽवलेह-
 भेदः, कटुफलं पौष्करं शृङ्गी कृष्णा च मधुना सह ।
 'वनकृष्णरुणाशृङ्गीचूर्णं क्षौद्रेण संयुतं । शिशो-
 र्ज्वरातिसारघ्नम् (च. द.)
 चान्द्र-न., रौप्यम्
 पु., चन्द्रकान्तमणिः (हे. च.)
 चान्द्रक-न., शुण्ठी (रा. व. ६)
 चान्द्रा-स्त्री., अतिविषा (रा. व. घ.)
 चान्द्राख्य-न., आर्द्रकम् (रा. व. घ.)
 चामरपुष्प- (क)-पु., गुवाकवृक्षः । आम्रवृक्षः ।
 कतकवृक्षः (क) काशः (भे.)
 चामली-स्त्री., अन्नमण्डः (प. मु.)
 चारणी-स्त्री., करवीरपुष्पवृक्षः । स्थलपद्मिनी
 (वै. नि.)
 चारवायु-पु., शीतलसुरभिवातः (त्रिका.)
 चारवीज-न., पिथालवीजम् (हिं-चारशना रा. व. ११)

चारिणी-स्त्री., करुणीपुष्पवृक्षः (रा. व. १०.)
 चारित्रा-स्त्री., तित्तिडीवृक्षः (श. र.)
 चारिल-पु., शशघाती (यु. सू. ७ अ.)
 चारिवाक्-स्त्री., अजशृङ्गी (वै. नि.)
 चारी-स्त्री., हिलमोचिका (भा. पू. १ भ.) शाकवर्गे
 चारुक्-पु., शरबीजम् । गुणाः—चारुको मधुरो रुक्षो
 रक्तपित्तकफापहः ।
 चारुकेशा-स्त्री., वनमल्लिका (वै. नि.)
 चारुदारु-पु., लक्षवृक्षः (वै. नि.)
 चारुधाम-न., आम्रहारद्रा (वै. नि.)
 चारुनालक-न., रक्तपद्मम् ।
 चारुपत्रिका- (श्री)-स्त्री., प्रसारिणी (रा. व. ५ मदन. १)
 चारुयूथी-स्त्री., शुक्रयूथिका (वै. नि.)
 चारुलोचन-पु., हरिणः (त्रिका.)
 चारुवर्तिनी-स्त्री., लाक्षा (वै. नि.)
 चारुवृक्ष-पु., लक्षवृक्षः (मदन. व. ५)
 चारुशिला-स्त्री., रत्नम् (त्रिका.)
 चिक (क)-पु., दुधुन्दरी (त्रिका.) (क) न., गुवाकः
 (वै. नि.)
 चिक (कु) र-पु., केशः (रा. व. १८) वृक्षभेदः (त्रिका.)
 चिकित्साकलिका-स्त्री., वैद्यकसंग्रहविशेषः ।
 चिकित्साञ्जन-न., वैद्यकग्रन्थभेदः विद्यापतिकृतः ।
 चिकित्सादीपक-पु., धन्वन्तरिकृतचिकित्साग्रन्थः ।
 चिकित्सादीपिका-स्त्री., बङ्गसेनकृतचिकित्सासंग्रहः ।
 चिकित्सामृत-न., चिकित्सासंग्रहभेदः ।
 चिकित्सार्णव-पु., सदानन्दशुक्रकृतचिकित्साशास्त्रम् ।
 चिकित्स्य-त्रि., चिकित्साईः । तद्वृणाः— ' निजप्रकृतिः
 वर्णाभ्यां युक्तः सत्त्वेन चक्षुषा । चिकित्स्यो भिषजां
 रोगी वैद्यभक्तो जितेन्द्रियः (भा.)
 चिकूल-पु., दन्तीवृक्षः (वै. नि.)
 चिक्रिणा-स्त्री., पूगवृक्षः (वै. नि.)
 चिङ्गट (ड)-पु., मत्स्यभेदः । गुणाः— ' चिङ्गटस्तु
 गुरुग्रीही मधुरो बलवर्धनः । मेदःपित्तास्रजिह्वयो
 रोचनः कफवातलः (राज. ३ प. श. मा.)
 चिङ्गटी-स्त्री., क्षुद्रचिङ्गटा, गुणाः—मधुरा हृद्या वातघ्नी
 गुरुः श्लेष्मकरी च (राज. ३ प.)
 चिचण्ड (ण्डा) (ण्डिका)-पु., स्त्री., फलशाकविशेषः
 गुणाः—वातपित्तघ्नः बल्यः पथ्यः रुचिप्रदः शोषे
 हितः गुणैः पटोलत ईषदीनश्च (भा. पू. १ भ.)
 (शाकवर्गे) शोषरोगे हिते पटोलान्मन्यूनगुणः (मदन.)

चिचि-पु., चित्रकवृक्षः । गुणाः--दीपनः पाचनः भाम-
पाचनश्च (शाङ्ग.)

चिचिटिङ्ग-पु., वायव्यकीदृशिविशेषः । (सु. कल्प. ८ अ.)

चिचिलैल-न., तिन्तिडीबीजभवंतैलम्, गुणाः--कटुपाकं
लेखनं वातकफघ्नं रुच्यं नातिशीतलं कषायघ्न
(रा. व. १५)

चिचितिका-स्त्री., तिन्तिडीवृक्षः (च. सू. २६ अ.)

चिचि-स्त्री., गुञ्जा ।

चिचोद (क)-पु., मुस्ताकृतिलक्षुकेसरी मूलशाकविषः ।
गुणैः--कसेरुतुल्यः (भा. पू. १ भ. शाकवर्गे.)
गुणाः--गुरुत्वं अजीर्णकरत्वं शीतलत्वञ्च (राज. ३५)

चिटिका-स्त्री., आरामशीतला (वै. नि.)

चित्तभ्रमसन्निपात-पु., स्वनामख्यातसन्निपातज्वर-
विशेषः, यथा-गायति नृत्यति हसति प्रलपति विकृतं
निरीक्षते मुह्यति च । दाहव्यथाभयार्तो नरस्तु चित्त-
विभ्रमे ज्वरे भवति । (भा. म. १ भ.)

चित्तिविप्लव-पु., उन्मादः (हे. च. अम.)

चित्रकजीवी-पु., जीवकः (वै. नि.)

चित्रकण्टक-पु., गोक्षुरकः (वै. नि.)

चित्रकण्ठ-पु., पारावतः । जटा. । सारसपक्षी (वै. नि.)

चित्रकन्धर-पु., पक्षिविशेषः (वै. नि.)

चित्रकर्मा-पु., तिन्तिडीवृक्षः (श. च.)

चित्रकाण्डाली-स्त्री., गोनसवल्ली (वै. नि.)

चित्रकायलौह-न., शोथान्धिकारे (सा. कौ.)

चित्रकाय-पु., चित्रकव्याघ्रः (रा. व. १९)

चित्रकूला-स्त्री., ह्रस्वदन्तीवृक्षः (वै. नि.)

चित्रकृत्-पु., तिन्तिडीवृक्षः (अम.)

चित्रकोल-पु., आज्ञनेयः (त्रिका.)

चित्रगन्धा-स्त्री., शुक्रनासा (वै. नि.)

चित्रगुडिका-स्त्री., वातग्रहणी (च. द. भा.)

चित्रग्रीव-पु., सारसपक्षी (वै. नि.)

चित्रट-न., वङ्गम् (वै. नि.)

चित्रतनु-पु., लावपक्षी (वै. नि.)

चित्रदण्डक-पु., झूलशुपः (र. सा. सं.) वनशूरणः ।
कार्पासवृक्षः (वै. नि.)

चित्रदेवी-स्त्री., महेन्द्रवारुणीलता (रा. व. ३)

चित्रदेह-पु., लावपक्षी (वै. नि.)

चित्रनेत्रा-स्त्री., शारिका (हारा.)

चित्रपत्रक-पु., मयूरः (वै. नि.)

चित्रपत्री-स्त्री., महाराष्ट्रीनामशुपः जलपिप्पलिः
(रा. व. ४) पृश्निपर्णी (वै. नि.)

चित्रपदा-स्त्री., गोधापदी लता (श. मा.)

चित्रपाटी (लि)-पु., चित्रकः (वै. नि.)

चित्रपादा-स्त्री., शारिका (हारा.)

चित्रपिच्छ (क)-पु., मयूरः (त्रिका.)
(च. वि. २७ अ.)

चित्रपुङ्ख-पु., शरः (त्रिका.)

चित्रप्रिया-स्त्री., हरितालः (वै. नि.)

चित्रमृग-पु., चित्रवर्णमृगः (च.)

चित्रमेखल-पु., मयूरः (त्रिका.)

चित्ररञ्जक-न., वङ्गम् (वै. नि.)

चित्रलेखिनी-स्त्री., त्रिका. (हारा.)

चित्रलोचना-स्त्री., शारिकापक्षी (जटा.)

चित्रचदाल-पु., मत्स्यभेदः (जटा.)

चित्रवर्तिनी-स्त्री., रेणुक्रीडाम् (वै. नि.)

चित्रवीज-पु., रक्तैरण्डः (रा. व.)

चित्रवीर्य-पु., रक्तैरण्डः (रा. व.)

चित्रव्याघ्र-पु., चित्रकव्याघ्रः (रा. व. १९)

चित्रशोक-पु., अशोकवृक्षः (वै. नि.)

चित्रसर्प-पु., मालुधानसपः (श. र.)

चित्रसारा-स्त्री., हरितालः (वै. नि.)

चित्रशुप-पु., झोलपुष्पी (रा. व. ५)

चित्रांशु-पु., गुग्गुलुः (ज. द. १२ अ.)

चित्राक्षी-स्त्री., शारिका (त्रि. का.)

चित्रान्न-न., सेचराजम् (वै. नि.)

चित्राभूष-पु., अपूपविशेषः (त्रि. का.)

चित्राम्बररस-पु., ग्रहण्यां हितः ।

चित्राली-स्त्री., तिलकुसुमम् ।

चित्रिक-पु., चैत्रमासः (श. र.)

चित्रौदन-न., विचित्रान्नम्

चिन्तामणिचतुर्मुख-पु., वातव्याधौ रसः । (भैष.)

चिन्तामणिरस-पु., जीर्णज्वरे रसः (र. सा. सं.)

चिन्तिडा (डी)-स्त्री., तिन्तिडी (द्वि. कोषः)

चित्र-पु., चीनधान्यम् (श. च.)

चिपिटक-पु., पृथुकः (हिं.-चूडा) (त्रिका.) गुणाः--
गुरुः स्निग्धः वृंहणः कफवर्धनश्च (राज.)

चिपुट-पु., चिपिटकः (हद्रकोष.)

चिप्पट-न., वङ्गम् (वै. नि.)

चिम-पट्टशाकम् (श. मा.)

चिमि (क)-पु., तिमिमत्स्यः पट्टशाकम् (श. मा.)
शुक्रपक्षी (श. र.)

चिमचिमी-स्त्री., वातपीडा क्षिणक्षिणीति लोके ।
 चिरजीवक-पु., असनवृक्षः । जीवकवृक्षः (वै. नि.)
 चिरज्वर-पु., दीर्घकालानुबन्धी ज्वरः
 चिरन्तन-स्त्री., पुष्करमूलम् (वै. नि.)
 चिरपत्रा (त्री)-स्त्री., भूमिजम्बूवृक्षः (वै. नि.)
 चिरपत्रिका-स्त्री., चञ्चुकशाकम् (वै. नि.)
 चिरपर्ण-पु., सर्जवृक्षः (वै. नि.)
 चिरपोटा-स्त्री., वासुकभेदः (वै. नि.)
 चिरमेही-स्त्री., गर्दभः (त्रिका. हे. चं.)
 चिरम्भण-पु., चिल्लपक्षी (त्रिका.)
 चिरा-स्त्री., स्वनामख्यातगन्धद्रव्यम्, जलौका (वै. नि.)
 चिराटिका-स्त्री., श्वेतपुनर्नवा (रा. व. ९) लौहचट्वा
 (भैष. शूलचि. विद्याधरात्रे) घटिका (वैद्यक-
 संप्रहः)
 चिरातच्छद-स्त्री., कदलीवृक्षः (वै. नि.)
 चिरातित्त-पु., चिरतित्तकः
 चिरायु-पु., तालवृक्षः (रा. व. ९) काकः (वै. नि.)
 चिरि-पु., चिल्लपक्षी (वै. नि.) शुक्रपक्षी (त्रिका.)
 चिरिण्डी-स्त्री., शङ्खपुष्पी (रा. व. ३)
 चिरिपत्र-पु., क्षुद्रकारवेल्म (वै. नि.)
 चिरिल्ला-पु., महामत्स्यभेदः (वै. नि.)
 चिरिविहव-पु., करञ्जवृक्षः (अ. टी. भ.)
 चिरु-न., बाहुसन्धिः (च. श.)
 चिर्मटी-स्त्री., राजसुपत्री (प. मु.) फलशाकविशेषम् ।
 गुणाः—बाह्ये तिक्ता ईषदम्ला च, पाके दीपनी ।
 शुष्का रक्षा भ्रूमवातारुचिघ्नी जाड्यघ्नी रोचनी
 दीपनी च (रा. व. ७) चिर्मटं मधुरं रुच्यं गुरु
 पित्तकापहम् । अनुष्णं ग्राहि विष्टम्भि पक्वतूष्णं
 च पित्तलम् (भा. पू. १ भ. शाकवर्ग.) पुष्पञ्च
 चिर्मटश्चैव दोषत्रयकरं स्मृतम् । अपक्वं जीर्णकफ-
 कृत् पक्वं किञ्चिद्विशिष्यते (अत्रि. १६ अ.)
 चिलमीलिका-स्त्री., खद्योतः (मे.)
 चिलि(ली)चि(ची)म(मि)-पु., मत्स्यभेदः ।
 चिलिमीलक-(लिका)-पु., स्त्री., चिलिचिममत्स्यः ।
 (अ. टी. भ.)
 चिलिम्ब-पु., उश्ववृक्षः । (वै. नि.)
 चिल्लका-स्त्री., झिल्लिका (श. च.)
 चिल्लभक्ष्या-स्त्री., वल्लीनामकद्रव्यम् (श. रा.)
 चिवि(वु)-चिवुकः (ज. टा. । म.)
 चिविट-पु., चिपिटः (अ. टी.)

चिविल्लिका-स्त्री., पत्रशाकविशेषः ।

म-चिविली

गुणाः—कटुः कषाया ज्वरे अतीसारे च हिता रसा-
 यनी च (रा. व. ५.)

चिवुक-पु., मुचुकुन्दवृक्षः (रा. व. १०.)

न., ओष्टाधरभागः (रा. व. १८)

चीडागन्ध-पु., श्रीवेष्टनामकगन्धद्रव्यम् (रा. व. १२)

चीनवङ्ग-न., शीषकम् (रा. व. १३)

चीनाकर्कटी-स्त्री., चित्रकूटदेशप्रसिद्धस्वनामख्यात-
 कर्कटिका, गुणाः—रुच्यं शीतलं पित्तदाहशोषघ्नं मधुरं
 तृप्तिदं हृद्यञ्च (रा. व. ७)

चीनीचोप-पु., सोपचीनी इति ख्यातवाणिगद्रव्यम्
 (भैष. वाजी.)

चीरि-स्त्री., नेत्रांशुकः (श. र.)

चीरिका (री)-स्त्री., झिही (हे. च.)

चीरितच्छदा (पत्रिका)-स्त्री., पालङ्कशाकम् (भा.)

चीरुक-न., चे ऊर इति ख्यातफलम् । गुणाः—रुचिकरं,
 दाहकरं कफकरं पित्तकरं भस्मलञ्च । (राज. ३५.)

चीर्णपर्ण-पु., निम्बवृक्षः । खर्जूरवृक्षः (मे.)

चीलिका-स्त्री., चीरिका (श. र.)

चीलुका-स्त्री., झिही (श. र.)

चील्लिका-स्त्री., चिल्लिशाकम् (वै. नि.)

चीवर-स्त्री., शाकविशेषः । (उणा.)

चुक्रक-न., चुक्रम् (प. मु.) गुणाः—दुर्जरं भेदि वातघ्नं
 पित्तकरं गुरु च (राज. ३५.) पु., अम्लवेतसम्
 (वै. नि.)

चुक्रकेतु-पु., अम्लवेतसम् (वै. नि.)

चुक्रचण्डिका-स्त्री., तिमितीवृक्षः । (मद्र. व. ६)

चुक्रवेतस-पु., अम्लवेतसम् (वै. नि.)

चुक्रवेधक-न., काञ्चीविशेषम् (रा. व. १०)

चुक्रशाक-पु., चुक्रपालङ्कः (वै. नि.)

चुचुन्दर-पु., चुचुन्दरः (वै. नि.)

चुचुपत्र-पु., चुचुक्षुपः (रा. व. ४)

चुचुर-पु., चुचुक्षुपः (रा. व. ४)

चुण्टा (ण्टी)-स्त्री., कुन्निमजलाशयभेदः (हे. च.)
 कूपम् (त्रिका.)

चुत-(ति)-पु., स्त्री., अपानद्वारम् (श. र.)

चुरी-स्त्री., उपकूपम् । स्तरपजलाशयः (हे. च.)

चुलुम्प-पु., बाललालनम् (जटा.)

चुलुम्पा-नी., छागिः (त्रिका.)

चुलुम्पी-पु., शिशुमाराकृतितमस्यः । उत्पलमस्यः (श. र.)

चुल-पु., क्लिन्ननेत्रतारोगः ।

चुलकी-स्त्री., शिशुमारः । कीलीभेदः (मे.) । (श. र.)

चुलि-स्त्री., पाकार्थमग्निस्थानम् (अ. टी.)

चुलिकालवण-न., लवणविशेषः (वै. नि.)

चुल्ली-स्त्री., गुवाक्पुष्पम् (च. द. वा. व्या. महाराजप्र तैले)
चिता (मे.)

चुवुक-पु., अधरोष्ठाधोभागः, मुखम् (वै. नि.)

चुस्त-पु., न., स्थालीपकमांसम्-पनसफलस्यासारभागः
(लिङ्ग सं. मः) कूपः । त्रिका) मयूरशिखा (अम.)

चूडा-स्त्री., मस्तकम् । श्वेतगुञ्जा (वै. नि.)

चुडाल-न., मस्तकम् (श. र.)

स्त्री., श्वेतगुञ्जा (रा. व. २) उच्छटा (अम.
ज. द. अ.) नागरमुखा (रा. व. ६)

चूर्णकील-पु., अश्वस्य पादरोगभेदः । सूक्ष्मचूर्णतलश्चैव
चूर्णकीलः (ज. द. ३८ अ.)

चूर्णकुन्तल-पु., अलकः (अम.)

चूर्णखण्ड-पु., स्त्री., कङ्करः (हारा.)

चूर्णमशी-स्त्री., मसीविशेषः । कृष्णसर्पौ दृष्टमानो यदा
कृष्णत्वं गच्छति तदा चूर्णमसीत्युच्यते
(सु. चि. ९ अ.)

चूर्णशाकाङ्क-पु., गौरसुवर्णशाकः (रा. ७)

चूर्णि-(णी)-स्त्री., कपर्देकः (उणा. मे.)

चूर्णिका-स्त्री., सक्तुः ।

चूर्धर-पु., ऋषभकः (रा. व. ५)

चूल(क)-पु., केशः ।

चूलिक-न., लोचिका (श. च.) गुणाः—ग्राहि वात-
श्लेष्मणं पाके किञ्चिद्भस्कारि रुक्षं आसग्रहणी-
कासघ्नम् (वैद्यचन्द्रिका.)

चूषा-स्त्री., चूषणम् । कक्षा (अम.)

चेउलपूग-न., कोङ्कणदेशख्यातं पूगफलविशेषम्
(रा. व. ११)

चेतनिका-स्त्री., चेतकीहरीतकी (रा. व. ११)

चेदार-पु., सरटः (वै. नि.)

चेलकत्वक्-स्त्री., गुवाक्पुष्पत्वक् (च. द. वा. व्या. वि.)

चेलान(ल)-पु., लतापणसः । गुणाः—शुरु मधुरं
विष्टम्भि कफवातकरञ्ज (राज. ३ प.)

चेलीम-पु., मत्स्यविशेषः (वै. नि.)

चेष्टक-पु., तपस्विमत्स्यः (वै. नि.)

चेष्टानाश-पु., इन्द्रियस्वापः । प्रलयः (रा. व. २०)

चेतसवृत्त-न., उन्मादे धृतविशेषः, गुणाः—सर्वचेतो-
विकाराणां शमनं परमं मतम् ।

(सा. कौ.) भैष. (च. द. भा. १)

चैत्यद्रु-पु., अश्वत्थवृक्षः (प. मु. । रा. व. ११ । रा. मा.)

चैत्र-(क)-पु., चित्रानक्षत्रयुक्तमासः ।

चैत्रवृक्ष-पु., आम्रवृक्षः (वै. नि.)

चोक-(ख)-न., स्वर्णक्षीरीमूलम् । 'कटुपर्णी हैमवती
हेमक्षीरी हिमावती हेमाह्वा पीतदुग्धा च तन्मूलं
चोकमुच्यते' (भा.)

चोचक-न., बल्कलः (श. र.)

चोदनी-स्त्री., दुरालभा (वै. नि.)

चोरकण्टक-पु., शङ्खिनीवृक्षः (वै. नि.)

चोरका-स्त्री., चोरपुष्पी

(च. द.; उन्मादवि. महापैशाचघृते.)

चोरपुष्पिका-(ष्पी)-स्त्री., शङ्खिनी

(श. र. । वा. व्या. महाप्र. तैले.)

चोरभण्टि(ण्ड)का-स्त्री., वार्त्तकी (वै. नि.)

चोरशुण्ठी-स्त्री., श्वेतकिण्ठी ।

चोरस्त्रायु-स्त्री., श्वेतकाकजङ्घा, काकनासा (रा. व. ३)

चोरा-स्त्री., चोरपुष्पी (श. च.)

चोलक-स्त्री., बल्कलम् (श. र.)

चोलकी-पु., शङ्खिनी (वै. नि.) करीरः । नारङ्गम् ।
किङ्कुपर्व (मे.)

चोलण्डुक-पु., शिरोवेष्टनम् (त्रिका.)

चोलीपूग-न., आन्ध्रदेशभवपूगफलम् (म.—चोली
पोफल) (रा. व. ११)

चोष्य-न., अष्टविधान्नान्यतममज्जम् । (रा. व. २०)

चौरिक-पु., चोरानामगन्धद्रव्यम् । चोरपुष्पी (च. द.-
वा. व्या. वि. अष्टादशशतीप्र तैले.)

चौरी-स्त्री., ग्रन्थिपर्णवृक्षः (वै. नि.)

च्युति-स्त्री., भगः (हे. च.) पायुः (श. र.)

च्युरव-पु., कफजकुमिभेदः (च. वि. ७)

छ

छग-पु., छागः (त्रिका.)

छगला-स्त्री., वृद्धदारकलता (श. र.)

छगलाङ्गी (ङ्गी)-स्त्री., वृद्धदारकलता । (रा. मा. सु.-
सू. ३९ अ.) छगलान्त्रीलता (अ. टी. र.)

छगली-स्त्री., वृद्धदारकः (प. मु.) छागिः (विश्व.)

छच्छिका-स्त्री., सनवनीतकम् (वै. नि.)

छटाफल-पु., नारिकेलवृक्षः । तालवृक्षः । (वै. नि.)

गुवाकवृक्षः (त्रिका.)

छत्र-(क)-पु., रक्तकोकिलाक्षवृक्षः । मूलेन पत्रेण वचाकारवृक्षः (र. मा.) अलकाकः । मत्स्यरङ्गपक्षिणि (श. च.) भृतुणे (रा. व. ८)

छत्रपत्र (क)-न., स्थलपत्रम् (त्रिका.) पु., भूर्जपत्रवृक्षः (र. मा.) सप्तपर्णवृक्षः । मानकम् ।

छत्रपर्पटी-स्त्री., सौराष्ट्रमृत्तिका (प. मु.)

छत्रपुष्पी-स्त्री., स्थूलशताह्वा (वै. नि.)

छत्रवृक्ष-पु., स्वनामख्यातवृक्षः (र. मा.)

छत्राङ्ग-न., हरितालविशेषः (प. मु.)

छत्रातिच्छत्र-(त्रा)-पु., स्त्री., सुगन्धाख्यतृणविशेषः । स जलजः । छत्राकारश्च भवति । काश्मीरस्थदिव्यसरसि दृश्यते (श. र.) (त्रे)-द्रोणपुष्पीद्वये (सि. यो. उन्मा. वि. पैशाच-धृते । श्रीकण्ठः)

छत्रिका-स्त्री., शिलीन्ध्रः । सा नानास्थानभेदेन बहुधा ।

गुणाः—शीता कषाया स्वादुः पिच्छिला छर्द्यतिसारज्वरकफरोगकरी गुरुश्च । पलाज्जा तु स्वादुपाका रुक्षा च । तथा रेणुजगोष्ठजशुचिस्थानकाष्ठजश्वेतछत्रिकाश्च दोषकर्त्र्यः निन्दिताश्च (राज.)

छत्रि (इन्)-पु., सप्तपर्णवृक्षः (वै. नि.) नापितः (श. र.) (वि) छत्रविशिष्टम्

छद्रपत्र-पु., भूर्जवृक्षः (र. मा.)

छद्रवल्लभ-पु., ग्रन्थिपर्णमूलः (वै. नि.)

छद्मद्विज-पु., कङ्कपक्षी (मे.)

छद्मर-पु., दन्तः (वै. नि.)

छमि-पु., ऊर्णनाभिः (वै. नि.)

छरिपा-स्त्री., दारुहरिद्रा (वै. नि.)

छर्द-न., वमनवेगः । वमनम् (हे. च.)

छर्दिकारिपु-पु., सूक्ष्मला (श. च.)

छर्दिप्ररिपु-” (वै. नि.)

छर्द्यापनिका (नी)-स्त्री., कर्कटिका (वै. नि.)

छविपत्रक-पु., वृश्चिकाली (मेघ. कुष्ठ.) (वि. कन्दर्पसारतैले.)

छागकण-पु., सर्जतरुः । शाकतरुः (वै. नि.)

छागघृत-न., छागीनवनीतजघृतम् । गुणाः—चक्षुष्यं दीपनं बलवर्धनं कासश्वासकफरोगराजयक्ष्मसु हितञ्च (रा. व. १५) (पृ. २३७)

छागण-पु., करीपाशिः (त्रिका.)

छागदधि-न., छागीदुग्धकृतदधि गुणाः—वातकफघ्नं लघु उष्णं नेत्ररोगे हितम् अर्शः श्वासकासघ्नम् । रुच्यं दीपनं पाचनञ्च (रा. व. १५; २४० पृ. २४) आजं दधि भवेच्छोष्णं क्षयवातविनाशनं । दुर्गोमश्वासकासेषु हितमग्निप्रदीपनम् । विपाके मधुरं वृष्यं रक्तपित्तप्रसादनं । शस्तं प्राभातिकं प्रोक्तं वातपित्तनिवर्हणम् (अत्रि. ८ अ.)

छागदुग्ध-न., अज्जादुग्धम् (म. शैलीचे दूध) गुणाः—कषायं मधुरं शीतं ग्राही लघु पित्तक्षयापहारी कासज्वरघ्न रुधिरातिसारे हितं त्रिदोषघ्नञ्च (अत्रि. ८ अ.) लघुकायस्त्रात् नानाद्रव्यनिषेवणात् नात्यश्रुपानात् व्यायामात् सर्वव्याधिहरं क्षीणाज-दुग्धं गोदुग्धवीर्यादधिकगुणं क्षीणदेहेषु पथ्यतमम् (रा. व. १५।२१७)

छागनवनीत-न., छागीदुग्धोत्थनवनीतं । गुणाः—लघु मधुरं कषायं त्रिदोषघ्नं चक्षुष्यं दीपनं बल्यं सदा हितञ्च । प्रत्यग्रनवनीतक्षयकासनेत्ररोगकफघ्नं बल्यं अतिदीपनम् (रा. व. १५; पृ. ३८५)

छागभोजी (इन्)-पु., ईहामृगः । वृकः (रा. व. १९) वि. छागभक्षकः

छागमांस-न., छागलमांसम् (सि. यो.) गुणाः—लघु स्निग्धं नातिशीतं रुचिप्रदं निर्दोषं वातपित्तघ्नं मधुरं बलदं पुष्टिदञ्च छागपोतभवं मांसं लघु शीतलं प्रमेहघ्नम् । तृणचारिच्छागपोतमांसं ईषल्लघु बलदञ्च (रा. व. १७-४०५; पृ. २६८) छागमांसं परं हृद्यं वृंहणं बलवर्धनं । स्निग्धं सूद्र-नभिष्यन्दि नात्युष्णं धातुसाम्यकृत् (राज.) निष्कासिताण्डच्छागमांसगुणाः—कफकृत् गुरु स्रोतः—शुद्धिकरं बलकरं मांसवर्धकम् वातपित्तघ्नञ्च । वृद्ध-च्छागमांसगुणाः—वातलं रुक्षञ्च । तदण्डं रुचि-प्रदम् (भा.) शुक्रवर्धकमिति दृष्टफलम् ।

छागलान्त-रि.-पु., ईहामृगः (रा. व. १९)

छागलाक्ष-पु., मल्लिकाकुसुमम् (प. मु.)

छागशकृत्-न., छागविष्टा

छागशत्रु-पु., ईहामृगः (वै. नि.)

छागशृङ्गी-स्त्री., अजशृङ्गी (भा. म.) (३ म. मूत्रकृच्छ्र वि.)

छागाद्यघृत-न., (यक्ष्मरोगे हितम् (सा. कौ. च. द.)

छागिका (गी) स्त्री., छागस्त्रीमांसगुणाः—मधुरं शीतलं ग्राही दीपनं रक्तपित्तहरं क्षयकासहरं कषायं लघु अतिसारज्वरघ्नञ्च । अप्रसूतामांसं पीनसघ्नं शुष्ककासेऽरुचौ शोषे च हितं अग्निदीपनञ्च (भा.)

छागीतक-न., छागीबोलः । गुणः— छागलं लघु सखिगंधं त्रिदोषशमनं परं । गुल्माशौंम्रह्णोश्मूलपाण्ड्वाम-
यविनाशनम् (अत्रि. ८ अ.)

छागीक्षीरविनाशन-पु., शाखोटवृक्षः

छात्रदर्शन-न., प्रत्यग्रधृतम् । हैयङ्गवीनधृतम्
(श. च.)

छात्रशर्करा-स्त्री., छात्रमधुकृतशर्करा । गुणैः—छात्रमधु-
सदृशा (रा. व. १४. २७६ पृ. २४९)

छायातरु-पु., छायाप्रधानवृक्षः वटादिः (त्रिका.)

छायामित्र-न., छत्रम् (श. र.)

छायावृक्ष-पु., अश्वत्थवृक्षः (वै. नि.)

छिक्क (ण) क्का-न., स्त्री. क्षवधुः (वै. नि.)

छिक्कणी-स्त्री., छिकिनी (भा.)

छिक्कर-पु., जाङ्गलजीवविशेषः ।

गुणाः—छिक्करो लघु बृंहि च मधुरो दोषनाशनः ।

तुल्यो हरिणमांसेन ज्वरं पित्तप्रशस्यते (अत्रि. २० अ.)

छिक्किका- (मी)-स्त्री., स्वनामख्यातलता ।

(हिं-माकछिकिनी) ।

गुणाः— कटुका रूच्या तीक्ष्णोष्णा बन्धिपित्तकृत् ।

वातरक्तहरी कुटुकमि वातकफापहा च । (भा.)

छिक्किपत्रा-स्त्री., छिकिनी (वै. नि.)

छिस्ति-पु., करञ्जवृक्षः (श. च.)

छिन्नपत्रिका (त्रि)-स्त्री., आन्नातकवृक्षः (वै. नि.)

छिन्नपुष्पा-स्त्री., तिलकवृक्षः (वै. नि.)

छिन्नरूढशाली-पु., रोपितशालिः

छिन्नवेशिका-स्त्री., पाठा (श. च.)

छिलिहिण्ट (ण्ड)-(ण्टी)-पु., स्त्री., पातालगाखीलता
(हिं-छिरिहिटा) (मद. भा.)

छुर-न., कपिकच्छमूलम् (वै. नि.)

छुरा-स्त्री., सुधा (हारा.)

छुरिक-पु., सप्तपर्णवृक्षः (प. मु.)

छुरिका-स्त्री., बन्ध्या गौः पालङ्गशाकः (भा.) अस-
मेदम् ।

छेक-पु., गृहासकपक्षी । भृगः (मे.)

छेलु-पु., सोमराजी

छोटिका-स्त्री., अङ्गुलिध्वनिः (भा.)

हिं.—चुटकी.

छोद-पु., चूर्णम् (सि. यो. दाह. नि.) ‘ चन्दनच्छोद-
वारिणा ’ ।

छोलङ्ग-पु., मातुलङ्गवृक्षः (प. मु.)

आ. सं. श. पू. १०

छोहारा-स्त्री., शुष्कमहाखर्जूरम् । ‘ खजूरी गोस्तनाकारा
परदिपादिहागता । जायते पश्चिमे देशे सा छोहा-
रेति कीर्त्यते (भा.)

ज

ज-पु., सृत्युजयः (मे.) विषम् । तेजः (श. र.)

जकुट-न., वार्ताकुपुष्पम् (अत्रि. ३ स्थान ५६ अ.)

जक्षण-न., भक्षणम् (रा. व. २०. ५५; पृ. ४१२)

जक्ष्म-(क्ष्मा)न्-पु., क्षयरोगः (अ. टी. म.)

जगत्-न., सौराष्ट्रसूक्तिका

जगदुन्मादका-स्त्री., सुरा (वै. नि.)

जगन्नु-पु., अग्निः । कीटभेदः (विश्व. श. र.)

जग्धि-स्त्री., भोजनम् (रा. व. २०)

जघनकूपक-पु., सन्धिखलद्वयम् (हला.)

जघनेफला-स्त्री., काकोदुम्बरिका (अम. ज. द. १२ अ.)

जङ्गमकुटी-स्त्री., तृणादिच्छत्रम् । (त्रिका.)

जङ्गल-न., मांसम् । निर्जनदेशः (त्रिका.)

जङ्गाल-न., रञ्जनद्रव्यभेदः । (अर्थ. वि. ९ शतकं.)

जङ्गुल-न., विषम् । (त्रिका.) जालिनीफलम् (श. र.)

जङ्गापर्व-न., ऊरुमध्यस्थपर्वम् (वै. नि.)

जङ्गाशूल-न., वातव्याधिभेदः (नि.)

जटर-पु., उदरम् (द्विकोप.)

जटान्ता-स्त्री., जटामांसी । भूम्यामलकी (वै. नि.)

जटामांस्यादि-पु., कफरोगे तदादिसुरभिद्रव्यगणः ।

जटामांसी-नस्त्री-पत्री- लवङ्ग-तगर-शिलारस-
गन्धपाषाणानि (रा. व.)

जटायु-पु., गुग्गुलुः (प. मु.)

जटु (डु) ल-पु., पिण्डः (अम. हे. च.)

जठरघ्न-पु., जलोदरः (रा. व. २०)

जठरज्वाला-स्त्री., उदरशूलः (वै. नि.)

जठरनुत्-पु., आरग्वधवृक्षः (श. च.)

जठ (ड) री-स्त्री., गर्भोटिकातृणम् (रा. व. ८)

जडसम्भव-न., शीतलजलम् (वै. नि.)

जडा-स्त्री., शुकशिम्वी (प. मु.) भूम्यामलकी (रा. मा.)

जतुक-न., हिङ्गुः (भा.)

जतुकारी-स्त्री., जन्तुकालता (रा. व. ३) मलककः (वै. नि.)

जतुकाङ्गा-स्त्री., लाक्षा (वै. नि.)

जतु (न्तु) कृत्-स्त्री., जनीनामगन्धद्रव्यम् (अम.)

लाक्षा (वै. नि.)

जतुकृष्णा-स्त्री., पर्पटीनामगन्धद्रव्यम् जन्तुकालता (भा.)

जतुनी-स्त्री., चर्मचटिका (त्रिका.)

जतुपत्रिका-स्त्री., चाङ्गेरी । क्षुद्रपाषाणभेदः (वै. नि.)

जतुरस-पु., अलक्तकः (रा. व. ६)

जतुशिला-स्त्री., शिलाजतु (वै. नि. २ भः
कृमि. चि. विडङ्गादितैले.)

जतूका-स्त्री., अजिनपत्रा (श. र.) जनीवृक्षः (अम.)
वास्तुकभेदः (वै. नि.)

जत्रुक-न., स्कन्धकक्षयोः सन्धिः । (रा. व. ६)

जत्रुस्थि-न., स्कन्धकक्षासन्ध्यस्थि । ते च द्वे
(च. शा. ७ अ.)

जन-पु., लोकः । मनुष्यः (अम.)

जनकारी-(इन्)-पु., अलक्तकः (रा. व. ६)

जनत्रा-स्त्री., छत्रम् (वै. नि.)

जनन-न., जन्म । उत्पत्तिः (मे.)

जनप्रिया-स्त्री., कुस्तुम्बरी (रा. व. २२)

जनरञ्जक-पु., वनवास्तुकः (वै. नि.)

जनरञ्जनी-स्त्री., जन्तुकालता जनीनामसुगन्धद्रव्यम्
(वै. नि.)

जनाशन-पु., ईशमृगः वृकः (रा. व. १९)

जनि-(नी)-स्त्री., वास्तुकः (वै. नि.) उत्पत्तिः (अम.)
स्वनामख्यातगन्धद्रव्यम् (अ. टी. रा.) जन्तुका ।

कटुका (रा. व. ६) नी-स्त्री., सातला (वै. नि.)

जनिनीलिका-स्त्री., महलीली (रा. व. ४)

जनोन्नम-पु., शाकवृक्षः (प. सु.)

जन्तव-न., विडङ्गम् (वै. नि. २ भ. अर्थ. चि.)

जन्तुक-पु., हिङ्गुः (ज. व. १२ अ.) जन्तुका (वै. नि.)

जन्तुका-स्त्री., लाक्षा (रा. व. ६) मालवदेशप्रसिद्ध-
स्वनामख्यातलता (हिं.—पापडी) गुणाः—

शिशिरा तित्ता रक्तपित्तकफघ्नी दाहनुष्णावमीहारा-
रुचिकृत् दीपनी च (रा. व. ३) नाडीहिङ्गुः ।

पत्रदात्री । अमरी त्वक् (रा. व. २३)

जन्तुतन्तु-पु., शणवीजम् । (वै. नि.)

जन्तुपादप-पु., कोषाग्रवृक्षः (रा. व. ११)

जन्तुमत्फल-पु., उदुम्बरवृक्षः । (वै. नि.)

जन्तुला-स्त्री., जन्तुकालता (वै. नि.) काशानृणम् (त्रिका)

जन्तुवृक्ष-पु., कोषाग्रवृक्षः । उदुम्बरवृक्षः । (वै. नि.)

जन्तुशत्रु-पु., विडङ्गम् (चि. क. क. केशरजने)

जन्तुहनन (रण)-न., विडङ्गम् (वै. नि.)

जन्मवर्त्म-न., भगम् (त्रिका.)

जपाकुसुमसन्निभ-न., दिङ्गुलम् (वै. नि.)

जपापुष्प (प्रसून)-न., जवा । तत्र अगर्भसम्पादन-
गुणम् । (चि. क. क. गर्भविकृतिः)

जपारक्त-न., जवापुष्पम् पु., जपावृक्षः

जमन-न., भोजनम् (अ. टी. भ.)

जम्ब-पु., जम्बीरवृक्षः (र. सा. सं.)

जम्बा-स्त्री., जम्बूफलम् (अम.)

जम्बाल-पु., केतकवृक्षः । (श. र.) शैवालम् । पङ्कम्
(त्रिका । हारा.) (न.) सुगन्धतृणम् (वै. नि.)

जम्बुडिका-स्त्री., स्विन्नः माषः । (रावणकुमारतन्त्रे)

जम्बु (मू.) ल-पु., केतकवृक्षः ।

जम्बुवनज-न., श्वेतजवापुष्पम् ।

जम्भका-स्त्री., जृम्भा । (रा. व. २०)

जम्भला-स्त्री., सुखप्रसवस्मरण राक्षसीविशेषः । 'समुद्र-
स्योत्तरे तीरे जम्भला नाम राक्षसी । तस्याः
स्मरणमात्रेण विशल्या गर्भिणी भवेत्' (राजमार्तण्डः)
तुलकः (वै. नि.)

जम्भा-स्त्री., जृम्भा कश्चित् (रा. व. ११)

जम्भी(इन्)-जम्बीरवृक्षः (श. च)

जयकारिका-स्त्री., लज्जालुका (वै. नि.)

जयतरु-पु., नन्दावृक्षः ।

जयद्रुम-पु., वन्दा (वै. नि.)

जयनाल-पु., यावनालः (वै. नि.)

जयमङ्गलरस-पु., विषमज्वरघ्ने औषधविशेषः (सा. कौ.
र. चि. रसकौ.)

जयाञ्जन(मल)-न., स्रोतोऽञ्जनविशेषम् जहरपाथर
इति पश्चिमदेशे । 'स्रोतोञ्जनं नदीजञ्ज कृष्ण-
स्रोतोजयाञ्जनम्' (प. सु.)

जयापुष्प-न., जपापुष्पम् (वै. नि.)

जयाचटी-स्त्री., ज्वराधिकारे हिता (र. चि. रस. कौ.)

जयाश्रया-स्त्री., गर्भदिकानृणम्

जरक-न., पु., हिङ्गुः ।

जरठ-पु., पाण्डुः । कठिनः (मे.) जीर्णः (हे. च)

जरडी-स्त्री., गर्भदिकानृणम् (रा. व. ८)

हिं.—जहर.

जरती-स्त्री., वृद्धा (रा. व. ८)

जरत्पित्तशूल-न., परिणामशूलम् । 'वान्तमात्रे जर-
त्पित्ते शूलमाशु प्रशम्यति,' (रस. र.)

जरन्त-पु., महिषः (उणा.)

जरमान-., पु., मनुष्यः (उणा)

जराक्लेश्य-न., जराजन्यक्लेश्यरोगविशेषः

(च. चि. ३०-१७६-१८०)

जरायुदोष-पु., गर्भजरोरोगभेदः वै. नि.)

जललक्ष्म-न., पलितम्- (रा. व. १८)
 जरुथ-न., मांसम् (त्रिका.)
 जर्जरीक-त्रि., बहुच्छिद्रद्रव्यम् (मे.)
 जर्ण-त्रि., जीर्णः (हे. च.)
 जर्त-(तु)-पु., करिणि । योनिः (उणा.)
 जलकण्टक-पु., शृङ्गाटकः (कुम्भीरः (हारा.)
 जलकदली-स्त्री., स्वनामरूपातजलजकन्दविशेषः (प. मु.)
 जलकन्द-पु., शृङ्गाटकः (न्दा)-स्त्री., जलकदली
 (प. म.)
 जलकपि-पु., शिशुमारः (हारा.)
 जलकपोत-(क)-पु., जलपक्षी (वै. नि.)
 जलकरङ्क-पु., नारिकेलफलम् । पद्मम् । शङ्खः
 (त्रिका. । हारा.)
 जलकर्णा-स्त्री., कर्णमोटा (च. द. यक्ष्म. चि.)
 (रसेन्द्रगुडौ)
 जलकल्क-पु., जम्बालः (हारा.)
 जलकाक-पु., जलपक्षिविशेषः । तन्मांसगुणाः—स्निग्धं
 गुरु हिमं वातहरम् (रा. व. १७)
 जलकाङ्ग-(द्वि)-पु., स्त्री., हस्ती (हारा.)
 जलकामा-स्त्री., अन्धाहुली (वै. नि.)
 जलकिराट-पु., नक्रः । शिशुमारः (हारा.)
 जलकुक्कुट-पु., बह्नुकाः । कारण्डवः (वै. नि.)
 जलकुक्कुभ-पु., जलकुक्कुटः (हे. च.)
 जलकुक्कुटी-स्त्री., गङ्गाचिल्लीपक्षी (हारा.)
 जलकुण्डल-पु., शैवालम् (भूप्रि.)
 जलकुब्जका-स्त्री., शृङ्गाटकः । कुम्भीरः (वै. नि.)
 जलकूपी-स्त्री., पुष्करिणी (हारा.)
 जलकूर्म-पु., शिशुमारः (त्रिका.)
 जलकेश-पु., शैवालम् (हारा.)
 जलगुल्म-पु., क्षुद्रसरोवरः (मे) कच्छपः (हारा.)
 जलगोजक-न., पिस्ता इति ख्याते काबेलदेशजफलम्
 (वै. नि.)
 जलङ्ग-पु., महाकालः (रा. व.)
 जलजन्तु-पु., जलवासिप्राणिमात्रः (अम.)
 जलजन्तुका-स्त्री., जलौका (म.)
 जलजम्बूका-स्त्री., भूमिजम्बूवृक्षः (भा.)
 जलजसुमना-स्त्री., शङ्खपुष्पी (वै. नि.)
 जलजा-स्त्री., बह्नी, यष्टिमधु (वै. नि.)
 जलजात-पु., जलवेतसम् (वै. नि.)
 जलजाता-स्त्री., कुङ्कुमशालिः (रा. व. १६)

जलजिह्व-पु., शिशुमारः । कुम्भीरः (हारा.)
 जलजीविनी-स्त्री., जलौका (वै. नि.)
 जलडिम्ब-पु., शुक्तिः । शम्भूकः (हारा.)
 जलतण्डुलीय-न., काष्ठः (भा.)
 जलतापिक (तापी)-पु., मत्स्यविशेषः ।
 जलताल-पु., इल्लीनामत्स्यः (त्रिका.)
 जलतित्त (त्त) का-स्त्री., शलकीवृक्षः (रा. व. ११)
 जलत्रा-स्त्री., छत्रम् (हारा.)
 जलदागम-पु., वर्षाकालः (रा. व. २१)
 जलदाशन-पु., शाकम् । शालवृक्षः (श. च.)
 जलधर-पु., मुस्ता । (अम. । च. द. अति.)
 (चि. कच्छटादि-तिमिशवृक्षः (रा. व. ९.)
 जलधराधर-पु., पीतोशीरम् (वै. नि.)
 जलनकुल-पु., जलमार्जारम् (त्रिका.)
 जलनेत्र-पु., जलमधुकः (वै. नि.)
 जलपत्रिका-स्त्री., पद्मिनी (वै. नि.)
 जलपक्षी-पु., हंसादिजलचरपक्षी, तन्मांसम् स्निग्धं
 हिमं, गुरु (रा. व. १७)
 जलपाक-पु., परिपाकः कर्षं गृहीत्वा द्रव्यस्य काथयेत्प्रा-
 स्थिकेऽभसि । अर्धं शृतं प्रयोक्तव्यं जलपाके त्वयं
 विधिः (वा. चि. २ अ.)
 जलपादप-पु., हंसः (वै. नि.)
 जलपारावत-पु., जलकपोतः (रा. व. १९)
 जलपिप्पली-स्त्री., महाराष्ट्रीक्षुपः (हिं.—पाणिसगा
 जलपिपरी) (रा. व. ४) गुणाः— जलपिप्पलिका
 हृद्या चक्षुष्या शुक्रला लघुः । संग्राहिणी हिमा
 रुक्षा रक्तदाहवृणापहा कटुपाकरसा रुच्या कषाया
 वद्धिबधिनी (भा. पू. गुणवर्गे) कटुः तीक्ष्णा कषाया
 मलशुद्धिकरी व्रणकीटादिदोषरसदोषह्नी च
 (रा. व. ४)
 जलपुष्प-न., जलजातपुष्पम् । यथा अष्टधा कमलानि
 स्युर्जलवासी चतुष्पदा जलजीवी च कुम्भीका जल-
 पुष्पगणस्त्वयम् (अर्क.)
 जलपृष्ठजा-स्त्री., शैवालः (श. च.)
 जलप्रद-पु., न., पीतवालकः (वै. नि.)
 जलप्राणी-पु., जलजन्तुः (वै. नि.)
 जलप्राय-न., अनूपदेशः (अम.)
 जलप्रिय-पु., धन्याकम् (रा. व. ६) चातकपक्षी
 (श. र) मत्स्यः स्त्री., हिलमोन्विका (प. मु.)
 जलप्लव-पु., जलमार्जारः

जलफल-न., शृङ्गाटकः [भा.]
 जलफेन-पु., समुद्रफेनः (वै. नि.)
 जलब्राह्मी-स्त्री., बाकुची (वै. नि.) मोचिका (त्रिका.)
 जलभू-पु., स्त्री., कचटः (श. च.)
 जलमहु-पु., मत्स्यरङ्गपक्षी (हारा.)
 जलमक्षिका-स्त्री., वारिमक्षिका, जलकृमिः (त्रिका.)
 जलमार्जार-पु., जलविडालम् (त्रि. का.)
 जलमूर्तिका-स्त्री., करका (श. च.)
 जलमीन-पु., मत्स्यभेदः (वै. नि.)
 जलमोद-न., उशीरम् (रा. व. १२)
 जलयष्टि-पु., वल्लीयष्टिमधु (वै. नि.)
 जलरङ्ग(ञ)-पु., बकपक्षी (हे. च.)
 जलरङ्गु-पु., हरिणः (वै. नि.) धात्यूहपक्षी (हारा.)
 जलरण्ड-पु., जलसर्पभेदः । जलबिन्दुः (हे. च. । श. र.)
 जलरस-पु., लवणम् (हा. रा.) सौवर्चललवणम् ।
 क्षारलवणम् (हा. रा.)
 जलरुद(ह)-न., पद्मम् (हे. च.)
 जलरुहा-स्त्री., कुङ्कुमशालिः (रा. व. १६)
 जलरूप-पु., मकरः (त्रिका.)
 जलवरण्ट-पु., जलवसन्तरोगः (हारा.)
 जलवल्कल-पु., कुम्भिका (हारा.)
 जलवायस-पु., जलकाकः (हे. च.)
 जलविडाल-पु., जलमार्जारः (हा. रा.)
 जलबिन्दुजा-स्त्री., यावनालीशर्करा (रा. व. १४)
 जलबिम्ब-पु., कर्कटः । पञ्चाङ्गम् । जलवल्कलम्
 (हारा.)
 जलवृश्चिक-पु., इच्छाकमत्स्यः (हारा.)
 जलव्यध-पु., कङ्करोटमत्स्यभेदः (हारा.)
 जलव्याल-पु., जलसर्पः (अम.)
 जलशिरीष-(पिका)-पु., स्त्री., शिरीषभेदः
 (हिं.—टिटिनी) गुणाः—त्रिदोषविषकुट्टाशोहरी
 वारिशिरीषिकः (भा.)
 जलशुचि-पु., शृङ्गाटकः ।
 जलशूकर-पु., शिशुमारः (हारा.) कुम्भीः (हे. च.)
 जलशूक-न., शैवालम्
 जलश्यामाक-पु., तृणधान्यविशेषः
 जलसर्पिणी-स्त्री., जलौका (हे. च.)
 जलसूकर-पु., कुम्भीरः । वनशूकरः (वै. नि.)
 जलसूचि-पु., कौञ्चपक्षी । कङ्करोटमत्स्यः (जटा.)
 शृङ्गाटकः । शिशुमारः (मे.) काकः । (हे. च.)
 स्त्री., जलौका

जलहास-पु., समुद्रफेनः (त्रिका.)
 जलाका-स्त्री., जलौका (श. र.)
 जलाक्षी-स्त्री., जलपिप्पली (श. र.)
 जलाखु-पु., जलमूषकः (त्रिका.)
 जलाख्या-स्त्री., जलमधुकवृक्षः (वै. नि.)
 जलाञ्चल-न., शैवालम् (मे.)
 जलाटन-पु., कङ्कपक्षी (जलाटनी स्त्री., जलौका मे.)
 जलाटनी-स्त्री., जलौका (मे.)
 जलाण्टक-पु., शिशुमारः । नफराजः (हारा.)
 जलाण्डक-न., रोहितादिशिशुः (हारा.)
 जलात्मिका-स्त्री., जलौका
 जलावु (म्बु) का-स्त्री., जलौका (श. र.)
 जलाद्रं-(द्री) पु., स्त्री., भाद्रवस्त्रम् (त्रिका.) (हे. च.)
 भाद्रतालवृन्तम् (माघ.)
 जलार्बुद-पु., वातकफज्वररोगः । जलबुद्बुदवत् घातः
 कफादोष्ठे जलार्बुदम् (वा. उ. २१. अ.)
 जलालु (लो) का-स्त्री., जलौका (श. र.)
 जलाशय-पु., सरोवरः शृङ्गाटकः । न., उशीरम्
 (अम.) लाभजकः (रा. व. ८)
 जलाष्टीला-स्त्री., पुष्करिणी (हारा.) जलाह्व (य) न.,
 बालकम् । उत्पलम् (रा. व. १०)
 जलि-(का)-स्त्री जलौका (अ. टी. भ.)
 जलेच्छया-स्त्री., हस्तिशुण्डीवृक्षः (श. र.)
 जलेजात (रुह)-न., पद्मम् (श. र.)
 जलेवाह-पु., जलकुङ्कुटः (वै. नि.)
 जलोका-स्त्री., जलायुका (हारा. अम.)
 जलोदरारिरस-पु., जलोदराधिकारे रसः ।
 जलोदगी-स्त्री., जलौका (अ. टी.)
 जलोलुका-स्त्री., पद्मबीजम् (रा. व. १०.)
 जलौक-पु., जलवेतसम् (वै. नि.)
 जलौकाविधि-पु., तथा रक्तमोक्षणकार्यम्
 जलौदन-न., सजलावम् (भा. कुष्ठ. चि.)
 जवन-पु., अश्वः श्रीकारिहरिणः (रा. व. १९)
 जवनाल-पु., न., धान्यविशेषः तट्टीजगुणाः—स्वादु
 शीतलं वातलं कफपित्तघ्नम् (राज.)
 जवली-स्त्री., कषायफलवृक्षः । तस्याः फलगुणाः—कषायं
 कफपित्तघ्नं कचित्तित्तं रुचिप्रदम् । हृद्यं सुगन्धि
 विशदं जवलीफलमुच्यते (सु.)
 जवस-न., तृणम् । घासः (श. र.)
 जवसाह्वा-स्त्री., यमानी (सद. व. २)

जवानी-स्त्री., यमानी (मद. व. २)
जवापुष्प-न., ओट्पुष्पम् (श. र.)
जवाह्वा-स्त्री., यमानी (मद. व. २)
जविन-पु., बिलेशयमृगविशेषः ।
जत्री(इन्)-पु., अश्वः । उष्ट्रः (रा. व. १९)
जसद-न., यशदम् (वै. नि.)
जहा-स्त्री., मुण्डितिका (श. च.)
जाग्रनी-स्त्री., ऊरुः (त्रिका.)
जाङ्गल्यकृत्-न., जाङ्गलपशुयकृत् तच्च रक्तपित्तहरम्
(वा. वि. २)
जाङ्गला(ली)-स्त्री., शूकशिवी (मे.)
जाङ्गुड-न., कुङ्कुमम् (त्रिका.)
जाङ्गुलि-पु., मध्यविशेषः (श. र.) (ली)-स्त्री., विपविद्या
(हे. च.)
जाङ्गिक(काह्वया)-पु., श्रीकारिवृक्षः उष्ट्रः (रा. व. १९)
त्रि., जङ्गाजीवी ।
जाजी-स्त्री., जीरकः (भा. म. ४ भ. प्रद. वि.)
जाटलि-पु., पटोललता (अम.)
जाठर-पु., जठरानलः (वै. नि.)
जाठरग्रन्थि-पु., गुल्मरोगः (रा. व. २०)
जातकध्वनि-पु., जलौका (वै. नि.)
जातरूप-न., सुवर्णम् धुस्तरम् (रा. व. १३; पृ. २०६)
जातरूपप्रभ-हरितालम् (वै. नि.)
जातापत्या-स्त्री., प्रसूता स्त्री (अम.)
जातिज-न., जातीफलम् (वै. नि.)
जातिपत्रिका(त्री)(णी)-स्त्री., जातिफलत्वक् । गुणाः-
कटुतिक्तसुरभिः कफजाड्यहरी मुखवैशद्यजननी च
(रा. व. १२) दुर्गन्धहरी (राज.) 'जातीफलस्य
त्वक् प्रोक्ता जातीपत्री भिषग्वरैः । जातीपत्री लघुः
स्वादुः कटूष्णा रुचिवर्णकृत् । कफकासवमिश्रास-
तृष्णाकृमिविषापहा (भा.)
जाति(ती)फलत्वक्-स्त्री., जातीपत्री (वै. नि.)
जाति(ती)सुत-पु., जातीफलम् (वै. नि.)
जातिहिङ्गुलक-न., हिङ्गुलम् (वै. नि.)
जातीकन्द-पु., जातीमूलम् (सु. सू. मिश्र. अ.)
जातीको(श)प-न., जातीफलम् (वै. नि.)
जातीकोषफल-न., जातीपत्री जातीफलं च (वै. नि.)
अजीर्णचि. बहिरसे.)
जातीजात-न., जातीकोषफलम् (वै. नि.)

जातीतैल-न., कर्णरोगाधिकारे उपयोज्यम्, जातीपत्ररसे
तैलं विपकं पूतिकर्णजित् (सा. कौ.)
जातीदल-न., जातीकोषः (वै. नि. २ भ. रक्तपित्त. वि.
कर्पूरादिचूर्णे जातीपत्रे)
जातीद्वय-न., जातीकोषफलम् । जीवकद्वयमिति तालि-
शादिचूर्णे (वृद्धोपदेशः ।)
जातीपत्रिकाप(त्री)(णी)-स्त्री., जातीकोषः
(भा. उ. वाजीकरणे.)
जातीफला-स्त्री., आमलकीवृक्षः (रा. व. ११)
जातीफलादिवटी-स्त्री., अजीर्णे वटी (रा. सा. सं.)
जातीफलाद्या(चटिका)-स्त्री., ग्रहण्यधिकारे हितम्
(रा. सा. सं.)
जात्युत्पल-न., श्वेतरक्तकमलम् (वै. नि.)
जामाता-पु., गजपिप्पली (प. सु.) सूर्यावतः
(भैष. अम्लपित्त. वि. क्षुधावत्याम्.)
जाम्यवती-स्त्री., नागदमनी (रा. व. ५)
जाम्यौष्ठ-न., जम्बवौष्ठम् (सु. वि. १९ अ.)
जायक-न., कलिया इति ख्यातं पीतसुगन्धिचन्दनम्
जाया-स्त्री., शमीवृक्षः (वै. नि. २ भ. कर्णकज्य. वि.)
जायाम्न-न., तिलकालकम् (वै. नि. २ भ.)
जायानुजीवी (इन्)-पु., बकपक्षी । (मे.)
जायु-पु., औषधम् (रा. व. २०)
जारगर्भा-स्त्री., क्षुद्ररोगविशेषः (वै. नि.)
जारग्वीज-न., रसजारगार्थं बीजद्रव्यभेदः (रा. वि.)
जारी-स्त्री., जाडीति ख्याते औषधविशेषम् (मे.)
जालकारक-पु., मर्कटः (हे. च.)
जालकिनी-स्त्री., मेपी (त्रिका.)
जालपात्-पु., हंसः (त्रिका.)
जालमोटा-स्त्री., शुक्रयूथिका (वै. नि.)
जालवर्चुरक-पु., बर्चुरकवृक्षभेदः । (रा. व. ८)
जालबन्वूलिका-स्त्री., बन्वूलवृक्षः (वै. नि.)
जालविन्दुजा-स्त्री., बावनालीशर्करा (रा. व. १४)
जालसंशक-पु., शुक्रगतनेत्ररोगविशेषः । (सु. उ. ४ अ.)
जालि-स्त्री., खाद्यद्रव्यविशेषः (हिं.-जारी) 'आममात्रफलं
पिष्टं राजिकालवणान्वितम् । भृष्टहिङ्गुलं पूर्वं
घोलितं जालिस्थितम् ।' गुणाः-जिह्वाकण्डूघ्नी
कण्ठशोषनी रोचनी दीपनी च (भा.)
जालिका-की-स्त्री., कोषातकी (रा. व. ३.) जलौका,
लौहम् वस्त्रमिदि (मे.)
जालिनीफल-न., घोषाफलम् (च. द.) पाण्डुचि, गुणाः-
शिरोरोगपाण्डुरोगहरं क्षवकरञ्च (अत्रि.)

जाली-स्त्री., पटोललता (रा. व. ७) घोषा प. म ज्योत्
मनी (अम.)
जावक-पु., अलककम् (वै. नि.)
जाषक-न., कालीयचन्दनम् (अ. टी. सा.)
जाहकध्वनी-पु., घोङ्कः । जलौका (हारा.)
जिगतू-पु., उच्छ्वासः । प्राणवायुः (उणा.)
जिघत्सा-स्त्री., क्षुधा (हे. च.)
जिनयोनि-पु., हरिणः (श. र.)
जिम्भमोहन-पु., भेकः (श. र.)
जिम्भशाल्य-पु., खदिरः (रा. व. ८; पृ. ११)
जिम्भा-म्भिका-स्त्री., जूम्भिका (रा. व. २०)
जिवाजिव-पु., जीवजीवपक्षी (श. र.)
जिवि-पु., पक्षी (उणा.)
जिह्वा-पु., सर्पः । जिह्वकसन्निपातः
जिह्वाप-पु., बिडालः । कुक्कुरः भल्लकः, (श. र.)
जिह्वमस-न., रसनामलः (त्रिका.)
जिह्वरद-पु., पक्षी (हारा.)
जिह्वालिङ्-पु., कुक्कुरः (वै. नि.)
जीन-पु., वृद्धः (रा. व. १८-१२ पृ. ३९५)
जीमूतमूल-न., शटी (प. सु.)
जीमूताह्वा-स्त्री., देवशाली । जलमुक्ता (वै. नि.)
जीरकादिमोदक-पु., ग्रहण्यां हितः
जीरकाद्यघृत-न., ग्रणशोथे हितम् (च. द.)
जीर्णफञ्जी-स्त्री., कृष्णवृद्धदारकः (रा. व. ३)
जीर्णवाल- (लुक)-पु., कृष्णवृद्धदारकः (रा. व. ३)
स्थूलजीरकः (रा. व. ६)
जीर्धि-पु., शरीरम् । कायः (संक्षिप्त, उणा.)
जीवकद्रुम-पु., जियतषष्ठीति स्यातः द्रुमः (प. सु.)
जीवकादि-पु., जीवनीयगणः (च. सू. ४
रा. व. २२.१४ पृ. ३०२)
जीवजी (जी) व-पु., षड्जातीयचकोरपक्षी (त्रिका.)
वृक्षभेदः (मे.)
जीवत्तोका-स्त्री., जीवत्पुत्रिका
जीवथ-पु., मयूरः । कच्छपः । प्राणः (उणा.)
जीवद-पु., वैद्यः । जीवकः (वै. नि.)
जीवद्वन्द्व-न., जीवकः । ऋषमकश्च ।
जीवन-पु., शतः । जीवकक्षुपः (रा. व. ५-१५५ पृ. ३०)
वैद्यः ।
न., अन्नम् (रा. व. २०-८५ पृ. ३११) जलम् ।
प्राणधारणम् (मे.)

मज्जा (रा. व. १८.) सद्योघृतम् (श. च.)
दुग्धम् शरीरजीवयोः संयोगः (त्रि.) आयुर्वर्धनम् ।
जीवनक-त., अन्नम् (हे. च.)
जीवनदशक-न., जीवनीयगणोक्तदशद्रव्याणि (वा. सू.
१५ अ.)
जीवना-स्त्री., सिंहपिप्पली (रा. व. ६) मेदा (मे.)
जीवन्तीलता (अम.)
जीवनाघात-न., वत्सनाभविषम् (श. च.)
जीवनाह-न., दुग्धं । धान्यम् (वै. नि.)
जीवनीया-स्त्री., स्वर्णजीवन्ती (रा. व. ३)
हरीतकी (मद. व. १)
जीवनौषध-न., जीवनीयौषधम् (अम.) अन्नम्
(वै. नि.)
जीवन्त्यादिवर्ग-पु., जीवनीयगणः (वा. सू. १५)
जीवपुत्रक-पु., इक्षुतृवृक्षः (श. र.) हिक्षुवृक्षः
(वै. नि.)
जीवपुष्पा-स्त्री., बृहत्जीवन्ती (रा. व. ७)
जीवमन्द्रीर-न., शरीरम् (श. र.)
जीवरत्न-न., पुष्परागमणिः (पमु.)
जीववती-स्त्री., क्षीरकाकोली (वै. नि.)
जीववत्सा-स्त्री., जीवत्पुत्री (च. शा. ८) (अ.)
जीववृक्ष-पु., जीवकवृक्षः । जीवापुता इति लोके ।
द्रव्याभिधानम् ।
जीवसंज्ञ-पु., कामवृद्धिक्षुपः (रा. व. ४. ५१; पृ. ३३९.)
जीवसाधन-न., धान्यम् (रा. व. ६)
जीवस्थान-न., मर्म (रा. व. १८. ५३; पृ. ४००)
हृदयम् (वै. नि.)
जीवागार-न., मर्मस्थानम् (रा. व. १८. ५३. ५४)
जीवातु-पु., जीवनीयौषधम् । अन्नम् (मे.)
जीवात्मा-देहः (हे. च.)
जीवाधार-पु., क्षेत्रम् (हे. च.)
जीवापगम-पु., षड्धानुविद्योगः । (चशा. ४ अ.)
जीवाला-स्त्री., सैहलीपिप्पली (रा. व. ५)
जीवितकाल-पु., आयुः (अम.)
जीवितज्ञा-स्त्री., शरीरान्तःस्थनाडी शिरा (रा. व. १८)
जीविता-स्त्री., जलपिप्पली (वै. नि.)
जुगुप्सित-न., श्वेतलज्जुनम् (वै. नि.)
जुग्ध-पु., न., यवनालः (वै. नि.)
जुङ्गा-स्त्री., वृद्धदारकलता (प. सु.)
जुष्कक-पु., यूषः (श. च.)

जूटिका-स्त्री., कर्पूरविशेषः (रा. व. १२)
 जूनाख्य-पु., उलकटणम् (प. सु.)
 जूष-पु., न., कायः (भ.)
 जूषण-न., धातकीपुष्पम् (श. च.)
 जेमन-न., लेपः (वै. नि.) आहारः (अम.)
 जैत्री-स्त्री., जयन्तीवृक्षः (श. र.)
 जैवातुक-पु., कर्पूरः । चन्द्रः (अम.) दर्भम्, औषधम्
 (हे. च.)
 जि., कृशः । दीर्घायुः (त्रिका.)
 जोङ्गल-पु., गर्भिण्यभिलाषः (हारा.)
 जोङ्गल-पु., कृष्णवृद्धदारकः (वै. नि.)
 जोन्ताला-स्त्री., (ल)-पु., देवधान्यम् (हे. च.)
 जोषिका-स्त्री., नवाङ्कुरः (वै. नि.) जालिका (श. र.)
 ज्ञानेन्द्रिय-न., नेत्रादिषड्बुद्धीन्द्रियाणि ।
 ज्येष्ठतोयाम्ल-न., काञ्चिकम् ।
 ज्येष्ठामूलीय-पु., जेष्ठमासः (वै. नि.)
 ज्येष्ठाम्बु (म्भ)-न., तण्डुलोदकः (च. दं. उन्माद. वि.)
 “ श्वेताज्येष्ठाम्बुनिर्मितम् । ” मण्डः (त्रिका.)
 वा. उ. ३६ अ.)
 ज्येष्ठी-स्त्री., गृहगोधा (त्रिका.)
 ज्येष्ठीमधु-न., यष्टिमधु (वै. नि.)
 ज्योतिःस्रोम-न., रक्तचन्दनम् (मद.)
 ज्योतिरिङ्ग (ण)-पु., खद्योतः (श. र.) धूम्राटपक्षी
 (वै. नि.)
 ज्योतिर्वीज-न., खद्योतः (त्रिका.)
 ज्योतिष्मतीतैल-न., तत्कलोत्थतैलम्, गुणाः—
 तिक्रोष्णं वातघ्नं पित्तघ्नं मेधाप्रज्ञाबुद्धिवर्धनञ्च
 (रा. व. १५)
 ज्योत्स्नाप्रिय-पु., चकोरः (हे. च.)
 ज्वरकुञ्जरपारीन्द्ररस-पु., विषमज्वरे रसः
 (र. सा. सं.)
 ज्वरघ्न-पु., वास्तूकभेदः (स्त्री.) गुडूची (रा. व. ७-२३)
 मञ्जिष्ठा वास्तूकः (वै. नि.)
 ज्वरघ्नी (चटिका)-स्त्री., ज्वरे रसः (रस. र.)
 ज्वरपत्रिशक्ती-स्त्री., ज्वरनिदानचिकित्सासङ्ग्रहः शार्ङ्ग-
 धरकृतः ।
 ज्वरनाशन-पु., पर्पटकः (स्त्री.) (शिनी) मञ्जिष्ठा ।
 गुडूची
 ज्वराङ्गी-स्त्री., भद्रदन्ती (रा. व. ६)
 ज्वरातङ्क-पु., ज्वररोगः (रा. व. २०)

ज्वराधिष्ठान-न., शरीर मनश्च : केवलं समनस्कश्च
 ज्वराधिष्ठानमुच्यते (च. चि. ३ अ.)
 ज्वरान्तकरस-पु., ज्वरे रसः (रस. कौ.)
 ज्वरारि-पु., गुडूची (रा. व. २३) ज्वरे
 रसविशेषः (भैष. । रस. कौ.)
 ज्वरारि (अश्र)-न., जीर्णज्वरे रसः (र. सा. सं.)
 ज्वराशनि-पु., विषमज्वरे रसः (र. सा. सं.)
 ज्वरी (इन्)-त्रि., ज्वरयुक्तः
 ज्वलत्प्रभा (न्ति)-स्त्री., कृष्णसर्पपः (वै. नि.)
 ज्वलनात्मा (इमा)-पु., सूर्यकान्तमणिः
 (प. सु. । रा. व. १२)
 ज्वाला-स्त्री., धातकीवृक्षः । चित्रकवृक्षः (वै. नि.)
 दग्धाक्षम् (श. च.)
 ज्वालाखरगद-पु., जालगर्दभकरोगः (रा. व. २०)
 ज्वालगर्दभक-पु., जालगर्दभकरोगः ।
 ज्वालानलरस-पु., जीर्णाधिकारे रसः (र. सा. सं. भा.)
 ज्वालामरिचक-पु., कटुवीरा
 ज्वालानलरस-पु., जीर्णाधिकारे रसः
 (र. सा. सं. भा.)
 ज्वालामरिचक-पु., कटुवीरा
 ज्वालामुखरस-पु., ग्रहण्यधिकारे हितः (रस. कौ.)
 ज्वालापासभक-पु., जालगर्दभकरोगः (रा. व. २०)
 झ
 झटा (आमला)-स्त्री., भूम्यामलकी (वै. नि. मा. नि.)
 झम्पाक (रु) पु., वानरः । मर्कटः (वै. नि.; श. र.)
 झम्पाशी (इन्) पु., जलकाकः (श. र.) जलरङ्गः
 (जटा.)
 झम्पी (इन्)-पु., वानरः (श. र.)
 झर्झरीक-पु., शरीरम् (उणा.)
 झला-स्त्री., झिल्लिका (वै. नि.)
 झलि-स्त्री., क्रमुकः (वै. नि.)
 झलुकण्ठ-पु., पारावतः (हारा.)
 झल्लिका-स्त्री., उद्वर्तनपटः मलश्च (मे.)
 झष-पु., मत्स्य (अम.) जलचरभेदः (वा. उ. ५. अ.)
 झषलोचना-स्त्री., मत्स्याक्षी (वै. नि.)
 झषाशन-पु., शिशुमारः (त्रिका.)
 झाट-पु., वणमार्जनम् (मे.)
 झाटल-पु., घण्टापाटला (अम.)
 झाटा (आमला)-स्त्री., भूम्यामलकी (श. च.)
 जातीपुष्पवृक्षः (वै. नि.)

ज्ञामक-न., दग्धेष्टका (हारा.)
 ज्ञालि-स्त्री., व्यञ्जनभेदः (भा.)
 ज्ञात्रु- (क)- (का)-पु., स्त्री., वृक्षविशेषः । (श. र.)
 ज्ञिङ्गाक-न., कर्कटीभेदः । फलशाकविशेषः (राज. ३ प.)
 ज्ञिङ्गिनी. (ज्ञी) (ज्ञी)-स्त्री., जिङ्गिनी (वै. नि.)
 ज्ञिङ्गिकण्ठ-पु., पारावतः (त्रिका.)
 जूनि-पु., क्रमुकः (मे.)
 जूण्ड-स्त्री., तन्नामकक्षुपः (रा. व. ५.)
 जोड-पु., क्रमुकवृक्षः (भूरिप.)

ट

टगर-पु., टङ्गणक्षारः (त्रि.) केकराक्षः । (मे.)
 टङ्ग (क)-पु., मान० डरणम्, शाणमानम् ।
 टङ्गदेशज- (द्रीय)-पु., न., वास्तूकशाकविशेषः (पमु)
 टङ्गनल-पु., आग्रम् (वै. नि.)
 टङ्गा-स्त्री., जङ्गा (मे.)
 टङ्गानक-पु., वृक्षविशेषः । ब्रह्मदारुवृक्षः (श. च.)
 टङ्गारी-स्त्री., स्वनाम्नैव प्रसिद्धः क्षुपविशेषः । टेकारीति
 भाषा गुणाः—टङ्गारी वातजित्तिका श्लेष्मघ्नी
 दीपनी लघुः । शोथोदरव्याहन्त्री हिता
 पीठविसर्पिणाम् (भा.)

टङ्गण- (न)-पु., न., खनिजोपरसविशेषः
 (हिं.—म—टङ्गणक्षार) (र. स. र. ग्रहणीकवाटरसे)

टङ्गाण- (क)-पु., वृक्षविशेषः (श. र.)
 टङ्गिणी-स्त्री., पाठा (श. च.)
 टङ्गुनी-स्त्री., गृहगोधिका (त्रिका.)
 टण्डुक-पु., पीतलोघः (वै. नि.)
 टलन-न., हृद्रोगः (वै. नि.)
 टार-पु., अश्वः (हे. च.)
 टिटि (ट्टि) भ- (क)-पु., पक्षिविशेषः ।
 टिण्टिनिका (नी)-स्त्री., जलशिरीषः (भा.)
 टिण्डिश-पु., डिण्डिशः (हिं—डेंडशी (भा.)
 टीटिभक-पु., टिटिभपक्षी (श. र.)
 टुण्डुका-स्त्री., पाठा । टङ्गिणीवृक्षः (श. च.)
 टुनाका-स्त्री., तालमूली (श. च.)
 टेन्दुक-पु., श्योनाकवृक्षः (वैद्यकम्)
 टेर- (क)-त्रि., काणः । वक्रनेत्रः (श. र.)
 टोलाफल-पु., मधूकवृक्षः (वै. नि.)

ठ

ठ-पु., शिवः ।
 ठक्कदेशीय-पु., वास्तूकः (त्रिका.)

ड

डण्डमत्स्य-मत्स्यविशेषः (वै. नि.)
 डमरुयन्त्र-न., औषधपाकार्थं डमरुकारयन्त्रविशेषः
 डलुक-न., वंशनिर्मितपात्रम्
 डल्वण-पु., निबन्धसंग्रहकारः ।
 डहु- (ह)-पु., लङ्कुचवृक्षः (श. र.) फलगुणाः गुरु
 विष्टम्भि त्रिदोषशुक्रदोषकरञ्च ।
 डालिम-पु., दालिमवृक्षः (अ. टी. भ.)
 डाहुक-पु., हरिणविशेषः (वै. नि.) दात्यूहपक्षी (जटा.)
 डिण्ड- (ण्डिक)-पु., रत्नैरण्डः (वै. नि.)
 डिण्डिम-पु., करञ्जवृक्षः (वै. नि.)
 डिण्डि (णडी) र-पु., समुद्रफेनः (हे. च. नकुल १३अ)
 डिण्डिश-पु., फलशाकविशेषः । (म—डेंडिशफल)
 (वै. नि. २ भ. अतिसा. पथ्य । भा. पू. १ अ.)
 (शाकवर्गे.)

डितिका-स्त्री., बालरोगः (वै. नि.)
 डिम्ब- (म्भ)-पु., शिशुः (रा. व. १८) उदररोगः ।
 मूत्राशयः (वै. नि.) फुफ्फुसः । (हारा.)
 अण्डम् (मे.)
 डिम्बिका-स्त्री., जलमक्षिका (वै. नि.) शोणाकवृक्षः ।
 कामुकी । (श. र.)

डिम्भा-स्त्री., अतिबाला (रा. व. १८)
 डङ्गरी-स्त्री., अलावृभेदः (वै. नि.)
 डण्डु-पु., द्विमुखसर्पः (त्रिका.)
 डण्डुभ-जलसर्पः (अम.)
 डण्डुल-पु., क्षुद्रपेचकः (रा. व. १९)
 डुन्दुक-पु., हरिणभेदः । पक्षिभेदः (वै. नि.)
 डुलि-स्त्री., कच्छपी (अम.)
 डुलिका-स्त्री., खज्जरीयाकारपक्षिविशेषः ।
 डुली-स्त्री., चिलीशाकः (रा. व. ७)
 डोडी-स्त्री., जीवन्तीक्षुपम् । गुणाः—मलबद्धकारी वातला
 रुच्या दुर्बला च (राज.)
 डोडि (ण्डि) का-स्त्री., फलशाकविशेषः गुणाः—पुष्टि-
 लरी रुच्या दीपनी लघुः पित्तकफशोकघ्नी कुमि-
 गुल्मघ्नी च (भा. पू. १ भ. शाकव.)
 हिं.—करेरुका,
 म.—हरणदोडी.

डोरडी-स्त्री., बृहती (रा. व. ४)
 डोडाफल-न., फलविशेषः (वै. नि. २ भ. बा. ध्या.)

ढ

ढक-पु., अभिलाषः ।

ढङ्कण-न., शैवालम् (वै. नि)

ढ(ढा)मरा-स्त्री., हंसः ।

ढिण्डाणिका(णी)-स्त्री., जलश्रीषः (वै. नि.)

ढोलसमुद्रिका-स्त्री., ढोलसमुद्र इति ख्यात वृक्ष-
विशेषः । सा कीटादिविषहरी (अत्रि.)

त

तकिल(ला)-न., स्त्री., औषधम् (वै. नि. उणा.)

तकौल-न., ककौलम् (वै. नि.)

तक्रपर्याया-स्त्री., तक्राक्षुपः (रा. व. ४)

तक्रभित्-पु., कपित्थवृक्षः (वै. नि.)

तक्रमास-न., यवनदेशप्रसिद्धव्यञ्जनविशेषः । ' एसनी ' इति पारस्यभाषा । तत्साधनावधिः पाकपात्रे घृतं दत्त्वा हरिद्राहिङ्गु भर्जयेत् । छागादेः सकलस्यापि खण्डान्यष्टौ च भर्जयेत् । सिद्धयोग्यं जलं दत्त्वा पचेन्मृदुतरं यथा । जीरकादियुते तत्रे मांस-
खण्डानि धारयेत् । गुणाः— तक्रमांसन्तु वातघ्नं लघु रुच्यं बलप्रदं कफघ्नं पित्तलङ्घि चित्सर्वाहराख्य पाचनम् (भा.)तक्रा-स्त्री., स्वनामख्यातक्षुपा । गुणाः— कटुः कृमिघ्नी
घ्नघ्नी च (रा. व. ४)

तज्जी-स्त्री., दिङ्गुपत्री (रा. व. ६.)

तडागज-पु., कालकोष्ठः (प. सु.)

तडित्वान्-पु., मुस्तकः (अम.)

तण्डक-पु., फेनः । खञ्जनपक्षी (मे.) रोगः (वै. नि.)

तण्डुरीण-पु., कीटसामान्यः (वै. नि.) तण्डुलजलम्

तण्डु (न्दु) लधावन-न., तण्डुलोदकम् (रा. व. १५ ;
वै. नि.)

तण्डु (न्दु) ला-स्त्री., विडङ्गा (रा. व. ६) महासमङ्गा

तण्डुलु-स्त्री., विडङ्गा (श. र.)

तण्डु (न्दु) लेर (क)-पु., तण्डुलीयशाकः
(भा. पू. १ म. शाकव.)

तण्डुलौघ-पु., चैष्टकवंशः (श. च.)

तत-पु., वायुः (वै. नि.)

ततपत्री-स्त्री., कदलीवृक्षः (श. च.)

तत्काललवण-न., सौवर्चललवणम् (वै. नि.)

तत्पद-पु., अश्वत्थवृक्षः (वै. नि.)

तत्फल-पु., श्वेतपद्मम् । चौरानामगन्धद्रव्यम् (धरणि)
भा. सं. श. पू. १८

रोहिषतृणम् (वै. नि.)

तद्रुप्य-न., दधिद्रवः (रा. व. १५. २४५ ;)

तनय-पु., पुत्रः । (स्त्री) कन्या कृष्णतुलसी (श. च.)

तृक्षिपर्णी (वै. नि. तनुक-न., धातकीपुष्पम् ।

विभीतकः । त्वक् (वै. नि.)

तनुकूप-पु., रोमकूपः (वै. नि.)

तनुच्छाय-पु., ज्वालावर्तकवृक्षः

तनुपत्र-पु., इङ्गुदीवृक्षः ।

तनुभस्त्रा-स्त्री., नासिका (श. र.)

तनुरस-पु., स्वेदः (द्वारा.)

तनुवीज-पु., राजशदरम् (रा. व. ११.)

तनुवण-पु., बल्मीकनामरोगः (श. र.)

तनु (नू) हृद-पु., पायुः । गुदम् (त्रिका.)

तनून-पु., वायुः (वै. नि.)

तनूनप-न., धृतम् (श. च.)

तनूनपात्-पु., चित्रकवृक्षः । अग्निः (अम.)

तनोनु-पु., पथिकशालिः (वै. नि.)

तन्तुकी-स्त्री., शिरा । शरीरान्तर्नाडी (रा. व. १८, १९)

नाडीशाकभेदः । राजिका । (वै. नि.)

तन्तुकीट-पु., कीटविशेषः (जटा.)

तन्तुण-(नाग)-पु., ग्राहः (हे. च.)

तन्तुनाभ-पु., ऊर्जनाभिः

तन्तुनिर्यास-पु., तालवृक्षः (श. र.)

तन्तुभ-पु., श्वेतसर्पपक्षुपः (प. सु.)

तन्तुर (ल)-न., मृणालम् (श. र.)

(हे. च.)

तन्तुवाप (य)-पु., लता (अम.)

तन्तुविग्रह-स्त्री., कदलीवृक्षः (त्रिका.)

तन्तुसार-पु., गुवाकवृक्षः (त्रिका.)

तन्त्रवाय-पु., लता (अ. टी.)

तन्द्राकफ-पु., तजनक श्लैष्मिक रोगभेदः (मा.)

तन्नि (न्वि)-स्त्री., चक्रकुल्यावनस्पतिः (र. मा.)

तपःकर-पु., तपस्विमत्स्यः ।

तपनकर-पु., शालिधान्यभेदः (वा. सु. ६.)

तपनच्छद-पु., आदित्यपत्रक्षुपः (रा. व. ४.)

तपनतनया (येष्टा)-स्त्री., महाशमीवृक्षः (रा. व. ८ ।
वै. नि.)

तपनमणि-पु., सूर्यकान्तमणिः (रा. व. १३)

तपनी-स्त्री., पाद

तपस्विपत्र-पु., मदनकवृक्षः (रा. व. १०)

तपा-पु., ग्रीष्मर्तुः (अ. टी.) माघमासः (मे.) शरद्
(च. सू. १। च. द.)

तपात्यय-पु., वर्षाकालः (हे. च.)

तप्तखल-पु., छागशकृन्मिश्रतुषाग्नौ उष्णीकृतखलः ।
तद्यथा—‘ अजाशकृन्तुषाग्निञ्च चालयित्वा भुवि
क्षिपेत् । तस्योपरि स्थितः खलः तप्तखल इति
स्मृतः (अत्रि.)

तप्तराजतैल-न., शिरोरोगे तैलम् (भैष.)

तप्तारम्भ-न., उष्णसलिलम्

तप्त-पु., छागः (अ. टी.)

तप्तका-स्त्री., भूम्यामलकी (वै. नि.)

तप्त-न., शीघ्रधातुः । वज्रम् (हे. च.)

तप्तराज-पु., शकंराधिकारः । ‘ नवात् गुड ’ इति भाषा
गुणः—तृष्णाज्वरदाहरकपित्तघ्नः (राज.)

तप्तस्विनी-स्त्री., निशा । हरिद्रा (अम.)

तप्ता-स्त्री., भूधात्री । काकोली (हे. च.)

रात्रि-तमालवृक्षः (श. च.)

तमालका (की)-स्त्री., भूधात्री (वै. नि.)

तमालच्छद-न., तेजपत्रम् (वै. नि.)

तमाह्वय-न., तालीशपत्रम् (वै. नि.)

तमिस्रा-स्त्री., हरिद्रा

तमोज्योति (भित्)-पु., खद्योतः (वै. नि.) (श. र.)

तमोमणि-पु., गोमेदरत्नम् (वै. नि.) खद्योतः (वै. नि.)

तमोविकार-पु., रोगः (रा. व. २०)

तमोव्रण-पु., वस्मीकम् (त्रि. का.)

तम्पा-स्त्री., गौः (हे. च.)

तम्बुरु-पु., तम्बुरुः (रा. व. ११)

तर-पु., वृक्षः (भरिप्र.)

तरणि-पु., अर्कपत्रवृक्षः (अ. म.) ताम्रम् स्त्री., कण्टक-
सेवती (रा. व. १०) घृतकुमारिः (अ. म.)

तरणिरत्न-न., माणिक्यम् (रा. व. १३)

तरणी-स्त्री., घृतकुमारी (प. मु.) हस्वदन्तीक्षुपः
(रा. व. ६) पञ्चचारिणी (श. च.) स्वनामख्यात-
पुष्पवृक्षः (म—तरणी) (क—चैत्रदे) गुणः—

शीतला स्निग्धा पित्तदाहज्वरघ्नी मथुरा मुखपाक-
हरी तृष्णाहर्दिघ्नी च । राजातरणी कपाया
कफकरी चक्षुष्या हृद्या सुगन्धिश्च (रा. व. १०)

तरणीवल्ली-स्त्री., कण्टकशतपुत्रीपुष्पवृक्षः (वै. नि.)

तरन्-पु., कारण्डवपक्षी

तरत्सल-पु., तृणाग्निः

तरदी-स्त्री., तरदी (रा. वै. ८)

तरन्त-पु., पक्षिविशेषः । भेकः ।

तरम्बुज-न., पु., तरम्बुज इतिख्यातफलम्

(हिं.—तरम्बुजा) (प. मु.) तद्वक्षः (वै. नि.)

बीजं शैत्यकरम् ।

तरल-पु., माणिक्यम् (रा. वै. १३) श्वेतपुस्तकः ।

हारमध्यमणिः (वै. नि.) (ला) स्त्री., यवागुः

(त्रिका.) काजिकम् । मद्यविशेषः (मे)

मधुमक्षिका (हे. च.)

तरस-(तर) (स्)-न., मांसम् । बलम् । वेगः
(त्रिका.)

तरिता-स्त्री., रसोनः । तर्जनी (श. च.) गुञ्जनः ।

‘ तारिका तरिता तथा ’ (कुलार्णवतन्त्रे)

तरी-स्त्री., धूमः (त्रिका)

तरुकूणि-पु., वागुदपक्षी (त्रि. का.)

तरुज-पु., श्वेतखदिरः (प. मु.)

तरुजीवन-न., तरुमूलम् (श. च.)

तरुट-पु., नीलोत्पलमूलम् । (राज. ३ प.) (च. सू. २७अ.)

तरुणज्वरारिरस-पु., ज्वरे मलशुद्धिकरज्वरलाघवकर-
रसविशेषः पारदगन्धकविषजैपालबीजानि समभा-
गानि कुमारीरसेन एकत्र मर्चानि (सा. की.)

तरुणदारु-पु., धृददारुः (वै. नि. सन्धिक.) (ज्वरवि.)

तरुणपीतिका-स्त्री., मनःशिला (वै. नि.)

तरुणाभास-पु., कर्कटी (वै. नि.)

तरुणीकटाक्षमाल-पु., तिलकक्षुपः (रा. वै. १०)

तरु (दू) लिका-स्त्री., बादुली (हारा.)

तरुमख-पु., कण्टकः (हारा.)

तरुभुक्-पु., वन्दाकः (वै. नि.)

तरुमालिनी-स्त्री., भूम्यामलकी (वै. नि.)

तरुमुग-पु., वानरः (वै. नि.)

तरुराग-न., कोमलपत्रम् (हारा.)

तरुंशायी (इन्)-पु., पक्षी (हारा.)

तरुसार-पु., कर्पूरः (हारा.)

तरुट-पु., कमलमूलम् । उत्पलकन्दः : गुणाः—गुरुः
विष्टम्भिः शीतलश्च (राज.)

तर्किण-(ला)-पु., चक्रमर्दक्षुपः (प. मु.) (वै. नि.)

तर्कुपीठी-स्त्री., वर्तनी (त्रिका.)

तर्कुशाण-पु., शाणकः (त्रिका.)

तर्जनी-स्त्री., प्रदेक्षिन्यामङ्गुलिः (रा. वै. १८) सा तु
गर्भस्य चतुर्थमासि भवति ।

तर्ण—(क)—पु., शालिधान्यविशेषः । काश्मिरे आजव
इति प्रसिद्धः । तूर्णकः इति अरुणदत्तः, गोवत्सः
(अम.)

तर्दक—पु., काष्ठदर्वी (ज. द. १३अ.)

तर्दू—स्त्री., काष्ठदर्वी (अम.)

तर्पणकपाय—पु., पञ्चमांशाश्लिष्टकपायः । तर्पणपञ्चमां-
शके' (रा. वै. २०) यत्र यत्र तर्पणकपायविधि-
स्तत्र तत्रैव कल्पनीयम् ।

तर्पिणी—स्त्री., पत्रचारिणी (श. च.)

तर्पट—पु., चक्रमर्दः (रा. वै. २३)

तर्धु—पु., तरधुमृगः (श. र.)

तर्धु—पु., यवक्षारः (र. मा.)

तलक—न., पुष्करिणी (हिं-ताहाव) (वै. नि.)

तलसारक—न., अश्वस्य वक्षःस्थलरज्जुः । तल्ल इति भाषा
(हे. च.)

तला—स्त्री., गोधा (अम.)

तलामणि—पु., प्रवालः (त्रिका.)

तलिका—स्त्री., तलसारकः (हे. च.)

तलित (मांस.)—संतलितमांसम् । यथा 'शुद्धमांस-
विधानेन मांसं सम्यक् प्रसाधनम् । पुनस्तदाज्ये
संभृष्टं तलितं प्रोच्यते बुधैः । गुणाः—तलितं बलमे-
धाम्निमांसौजःशुक्रवृद्धिहृत् । तर्पणं लघु सुस्निग्धं
रोचनं वृद्धताकरम् (भा.)

तलिन (म)—न.,—शय्या (त्रि.) तुच्छः (हारा.)
दुर्बलम् (हे. च. म.)

तलेक्षण—पु., शूकरः (वै. नि.)

तल्पकीट—पु., कीटभेदः ।

तल्पन—न., घृष्टवंशमांसम् (हारा.) हस्तिघृष्टम् (वै. नि.)

तल्ल—पु., तडागः (वै. नि.)

तवराज—पु., यवासशर्करा 'मेना' इति भाषा (रा. व.
१४. वै. नि. क्षय. चि. तवराजचूर्णं)

तवराजखण्ड—पु., यवासशर्कराजातखण्डः (म. खण्ड-
तवराज मैतारखण्ड) गुणाः—दाहहरः तापशान्तिकरः
तृप्तिजनकः मूर्च्छामोहहरः श्वासघ्नः इन्द्रियतर्पणः
शीतलः सुमधुरश्च (रा. व. १४.)

तवराजोद्भव—पु., तवराजखण्डः, नवात् इति ख्याते
मिष्टान्ने (वै. नि.)

तवराजोद्भवखण्ड—पु., तवराजखण्डः । (रा. व. १४.)

तवर्णकृत्—पु., शरटः (वै. नि.)

तवक्षीर्यकपत्रिका—स्त्री., आमहरिद्रा

तवीष—पु., सुवर्णम् (मे.)

तसर—पु., सूत्रवेष्टनम् (उणा.)

तस्करस्नायु—पु., ककनासा (रा. व. ३)

तस्करी—स्त्री., ककनासिलता

तक्षण—न., कृशीकरणम् ।

तक्षणी—स्त्री., अस्त्रविशेषम् (त्रिका.)

ताड—पु., कृष्णतालः । हिन्तालः । श्रीतालः । कण्टक-
तालः (वै. नि.)

ताडाकाफल—न., स्थूलैल (प. मु.)

ताडि—(डी)—स्त्री., तालरसः । गुणाः—तालजं तरुणं
तोयमतीव मदकृन्मतम् । अग्लीभूतं तदा तु
स्यात्पित्तकृद्वातदोषहृत् (भा.) (आसव.)
वृक्षविशेषः (अ. टी. भ.)

ताण्डव—न., वृणविशेषः (मे.)

तातन—पु., खड्गरीटपक्षी (त्रिका.)

तातल—पु., रोगः । पाकः (मे.)

तानीयक—पु., यावतालवृक्षः (वै. नि.)

तानूर—पु., बहुवारवृक्षः (वै. नि.)

तापक—पु., ज्वरः (श. र.)

तापसतरु—पु., इक्षुदीवृक्षः (अम.) पुत्रजीववृक्षः
(सु. सू. ३८)

तापसद्रुमसन्निभा—स्त्री., पुत्रदात्रीक्षुपः (रा. व. ४)

तापसा—स्त्री., दाक्षा (वै. नि.)

तापसेष्ट—पु., त्रियालवृक्षः (रा. व. ११)

तापसेक्षु—पु., इक्षुविशेषः (सु. सू. ४५ अ.)

तापहरी—स्त्री., व्यञ्जनविशेषः । तत्साधनविधिः—घृते
हरिद्रासंयुक्ते माषजा मज्जयेद्धटीः । तण्डुलांश्चापि
निर्घोतान् सहैव परिभर्जयेत् । सिद्धयोग्यं जलं
प्रक्षिप्य कुशलैः पचेत् । लवणार्द्रकदिङ्गुनि मात्रया
तत्र निक्षिपेत् । एषां सिद्धिसमायाता प्रोक्ता
तापहरी बुधैः । भवेत्तापहरी बल्या वृष्या श्लेष्मा-
णमाचरेत् । वृंक्षणी तर्पणी रुच्या गुर्वी पित्तहरी
स्पृता (भा.)

तापिनी—स्त्री., भारतवर्षीयनदीविशेषः, साच पश्चिमदेशे
प्रसिद्धा । तज्जलं वेन्नवतीजलतुल्यगुणम्
(रा. व. १४; पु. ३८३)

ताप्युत्थसंज्ञक—न., माक्षिकधातुः (रमा.)

तामर—न., घृतम् । जलम् (भ. रुद्र)

ताम्बूलकरङ्क—पु., ताम्बूलपात्रम् (हे. च.)

ताम्बूलपत्र (पौ) कन्द-पु., कन्दशाकः । पिण्डालुः
 (रा. व. ७) गुणाः— शुक्लो विशदः लघुश्च
 (अत्रि.)
 ताम्बूलपर्णिका(पौ)-स्त्री., नागवल्लीलता (वै. नि.)
 ताम्बूलराग-पु., मसूरः (हारा.)
 ताम्रकल्प-पु., झीहाधिकारे कल्पविशेषः (र. सा. सं)
 ताम्रकिलि-(रुसि)-पु., इन्द्रगोपकीटः (हारा.)
 ताम्रकुट्टक (कूट)-पु., कलङ्गः । ताम्रकूटः (तन्त्रम्)
 हिं.—तमाकु.
 ताम्रचक्षु-पु., कपोतः (वै. नि.)
 ताम्रतुण्ड-पु., श्वेतमर्कटः (वै. नि.)
 ताम्रत्रपुज-न., कांस्यधातुः (भा.)
 ताम्रदुग्धा-स्त्री., गोरक्षदुग्धीनामक्षुपः ।
 ताम्रद्रु-पु., रक्तचन्दनवृक्षः (वै. नि.)
 ताम्रधातु-पु., गिरिमृत्तिका (वै. नि.)
 ताम्रपत्रक-पु., आवर्तकीलता (वै. नि.)
 ताम्रपत्री-स्त्री., हंसपादीनामक्षुपः (रा. व. ५)
 ताम्रपर्णी-स्त्री., गन्धमुण्डः (प. मु.) मञ्जिष्ठा (वै. नि.)
 ताम्रपल्लव-पु., अशोकवृक्षः (रा. व. १०)
 ताम्रपाकी (इन्)-पु., रक्तवृक्षः, गर्दभाण्डवृक्षः (र. मा.)
 ताम्रपादी-स्त्री., रक्तलज्जालुका । हंसपादी (रा. व. ३)
 ताम्रप्रयोग-पु., उदरे हितः । (रस. र.)
 ताम्रमृग-पु., हरिणः (वै. नि.)
 ताम्ररसायनी-स्त्री., दुग्धिका (वै. नि.)
 ताम्रवर्णा-स्त्री., जपावृक्षः ।
 ताम्रवृन्त-पु., स्त्री., (न्ता) रक्तकुलरथः । (त्रिका. । हे. च.)
 ताम्रवृक्ष-पु., कुलरथः । रक्तचन्दनम् (र. मा.)
 ताम्रशालि-पु., रक्तशालिः । (प. मु.)
 ताम्रशिखी (इन्)-पु., स्त्री., ताम्रचूडः । (जटा.)
 ताम्रसार (क)-न., रक्तचन्दनम् (प. मु.) रक्तखदिरः
 (रा. व. ८)
 ताम्राध-न., कांस्यम् (त्रिका.) (वै. नि.)
 ताम्राक्ष-पु., कोकिलः । (त्रिका.) (रा. व. १९)
 चकोरपक्षी, कोकिला । (वै. नि.)
 ताम्रोपधातु-पु., तुत्यकम् । (भा.)
 तारकेश्वररस-पु., प्रमेहाधिकारे रसः । (रस. र.)
 तारज-न., रौप्यमाक्षिकम् (वै. नि.)
 तारतालकीबीज-न., रसजारणार्थं बीजभेदः । (र. वि.
 ३ अ.)
 तारबीज-न., रौप्यादिकृतरसनिबन्धनबीजम् (र. वि. अ.)

ताराभ-पु., यशदभेदः । (वै. नि.)
 तारारि-पु., माक्षिकधातुः । विडमाक्षिकम् (हे. च.)
 तारारिष्ट-न., रौप्यारिष्टम् (र. वि. ३ अ.)
 तारिका-स्त्री., ताडी (तन्त्रम्)
 तारिणी-स्त्री., माता । मक्षिमध्यभागः (त्रिका.)
 तारीप-न., पु., स्वर्णम् (वै. नि. १ मे.)
 तारुण्य-न., यौवनम् (अम.)
 तारुण्यपिडका-स्त्री., मुखदूषिका (भैष क्षुद्ररोगवि.)
 तारेश्वररस-पु., राजयक्ष्मणि रसः । (रस. कौ.)
 तार्क्ष्यनायक-पु., गडङ्गः (रा. व. १९)
 तालकन्द-पु., तालवृक्षस्य कन्दः ।
 तालकरीर-पु., तालाङ्गुरम् (च. द. अमृतसारलौहे)
 तालकाफल-न., इथूलैका (ज. द. १२ अ.)
 तालकाभ-न., नीलरङ्गम् (वै. नि.)
 तालकी-स्त्री., ताडी (त्रिका.)
 तालजटा-स्त्री., तालवृक्षस्य जटा (वि. क. क. सोमरोगवि.)
 तालती-स्त्री., तालसूरा (त्रिका.)
 तालपत्र-न., तालच्छदः । मेथिका (वै. नि.)
 तालपत्रिका-स्त्री., तालमूली (रा. व. ७)
 तालपर्ण-न., मुरानाम् गन्धद्रव्यम् (श. च.)
 तालपुष्प (क)-न., तालजटा प्रपौण्डकरीकः (श. र.)
 तालमण्डिका-स्त्री., तालरसमयम् । गुणाः— ' श्लेष्म-
 दोषकरी वृष्या वातला प्लेष्मवर्धनी । कासहृल्लास-
 विध्वंसकरणी तालमण्डिका । पूर्णे कषायपित्ते च
 योगयुक्ता सुरा हिता । बहुदोषहरा चैव श्लेष्मरोगे
 विशेषतः (अत्रि. १९ अ.)
 तालर (ल) ण्ड-पु., तालजटा (र. सा. सं.)
 तालसत्त्व-न., हरितालभस्म (रस. नि.)
 तालाख्या-स्त्री., मुरामांसी (श. च.)
 तालाङ्ग-पु., शाकभेदः (हे. च.)
 तालि-स्त्री., तालभेदः (वै. नि.) भूम्यामलकी (र. मा.)
 तालिशदिमोदक-पु., यक्ष्माधिकारे हितः (सा. कौ.)
 तालुजिह्व-पु., कुम्भीरः (हे. च.)
 तालवृन्द-न., पु., तालवृक्षरोगः । लक्षणम्—पञ्चाकारं
 तालमध्ये तु शोफं विद्याद्रक्तावृद्धं पित्तलिङ्गम् (भा.)
 तिक्तकर्कोटकी-स्त्री., तिक्तकर्कटिका (श. वि.)
 तिक्तका-स्त्री., तुम्बी । कुटुतुम्बी (प. मु.) काकजङ्घा
 करजलता चञ्चुशाकः (वै. नि.)
 तिक्तगन्धा-स्त्री., राजिका (वै. नि.)
 तिक्तगन्धिका-स्त्री., बरादकान्ता (श. मा.)

तिकुगुञ्जा-स्त्री., करजवृक्षः (हारा.)
 तिकुतुम्बी-स्त्री., कटुतुम्बी (प. सु.)
 तिकुधातु-पु., पित्तम् (रा. व. २१)
 तिकुनित्य-त्रि., तिकुभक्षणशीलः (च. द.)
 तिकुपत्र-(स्त्री)-पु., स्त्री., कर्कोटकवृक्षः (हे. च.)
 (भेष. उपदेशवि.)
 तिकुपर्वा-स्त्री., गुडूची । यष्टिमधु । हिलमोचिका (भे.)
 ब्राह्मीभेदः । दूर्वा (जटा.)
 तिकुभद्र-(क)-पु., पटोललता (श. च.)
 तिकुवर्ग-पु., तिकुरसद्रव्यगणः (सु. सू. ४६ अ)
 तिकुवल्ली-स्त्री., मूर्वा (र. मा.)
 तिकुवार्ताकु-पु., वार्ताकुभेदः (हिं.—तीव्र भण्डा)
 (ज. द. १२ अ)
 तिकुशाकद्रुम-पु., बरुणवृक्षः (वै. नि.)
 तिकाख्या-स्त्री., कटुतुण्डीलता (रा. व. ३)
 तिकाङ्गा-स्त्री., पातालगारुडीलता (रा. व. ३)
 तिकामृता-स्त्री., गुडूची (वै. नि.)
 तिकोत्तमा-स्त्री., पटोलः (वै. नि.)
 तिङ्गुद-पु., इक्षुवीवृक्षः (वै. नि.)
 तिण्डी-स्त्री., इयोणाकः । त्रिवृता (श. च.)
 तितिभ-पु., इन्द्रगोपकीटः (हे. च.)
 तितिल-न., तिलपिष्टम् (वै. नि.)
 तिदिश-पु., डिण्डिशः (वै. नि.)
 तिनाशक-पु., तिनिशवृक्षः (श. र.)
 तिन्दिश-पु., डिण्डिशवृक्षः (रा. व. ७.)
 तिन्दुकाकृतिफल-पु., द्वीपान्तरखर्जूरी । (वै. नि.)
 तिन्दुकाभफल- " " "
 तिन्दुकास्थि-न., तिन्दुकबीजम् ।
 तिन्दुज-(क)-पु., लोध्रवृक्षः । (र. मा. । श. र.)
 तिन्दुल-पु., तिन्दुकवृक्षः (श. र.)
 तिन्दुबीज-न., केवुकबीजम् (र. वि. कृमि. चि.)
 तिमिङ्गिलगिल-पु., राघवमत्स्यः । अयं तिमिङ्गिलभक्षकः
 तिमिरा-स्त्री., हरिद्रा (भेष. वातरक्तवि.) (विषतिन्दुकतैल)
 तिमिरि-पु., मत्स्यभेदः (वै. नि.)
 तिमिरी (इन्)-पु., इन्द्रगोपकीटः (वै. नि.)
 तिमिष-पु., कृष्णाम्बलता (त्रिका.) आम्बककर्कटिका (त्रिका.)
 तस्त्रुजलता । नाथाग्रः (हारा.)
 तिमी-स्त्री., तिमिमत्स्यः (द्विरूपकोष.)
 तिमिरफ-पु., नखरजकवृक्षः (प. सु.)
 तिरिजह्निक-पु., पारिजातवृक्षः (प. सु.)

तिरिट-पु., इक्षुदण्डः (वै. नि.)
 तिरिटि-पु., इक्षुग्रन्थिः (श. मा.)
 तिरिणीकण्ठ-पु., पारिजातवृक्षः (वै. नि.)
 तिरिम-(रिय)-पु., शालिधान्यभेदः । गुणाः—मधुरः
 स्निग्धः शीतलः दाहपित्तघ्नः त्रिदोषघ्नः रुच्यः
 पथ्यश्च (रा. व. १६)
 तिरीट-पु., लोध्रवृक्षः (प. सु. रा. व. ६.) (भेष. नेत्ररोगवि.)
 तिरीपशालि-पु., मासत्रयपक्षशालिधान्यम् । (वै. नि.)
 तिर्यग्गा-स्त्री., पृतनीशाका (प. सु.)
 तिर्यग्गामी (इन्)-पु., कर्कटः (वै. नि.)
 तिर्यग्यवोद-न., अवधान्यम् (वै. नि.)
 तिर्यग्यान-पु., कर्कटः (त्रिका.)
 तिलकट-पु., तिलपुष्परेणुः । तिलचूर्णम् (वै. नि.)
 तिलकत्वक्-स्त्री., तिलवल्कलम् । गुणाः—कषाया उष्णा
 पुंस्त्वग्नी दन्तदोषहरी कृमिशोफघ्णणी । (रा. व. १०)
 तिलकाश्रय-पु., ललाटम् (शब्दार्थकल्पतरुः)
 तिलकिट्ट-न., तिलकल्कः । गुणः—लेखनं रुक्षं विष्टम्भि
 दृष्टिदोषकरञ्च (भा. पू. १ भ.)
 तिलच्छक-पु., ईहामृगः (वै. नि.)
 तिलजटा-स्त्री., तिलमञ्जरी । दुग्धेनैतत् काथः आसु-
 विषहरः (वा. उ. ३८ अ.)
 तिलजा-स्त्री., तिलवासिनी शालिः (रा. व. १६)
 तिलतण्डुलक-न., आलिङ्गनम् (श. भा.)
 तिलनामा-स्त्री., तिलवासिनी शालिः (रा. व. १६.)
 तिलनालभूति-स्त्री., तिलनालक्षारः । गुणः—अमरीक्षः
 (च. द. अमरीचि.)
 तिलनी-स्त्री., तिलवासिनी शालिः (रा. व. १६.)
 तिलपर्ण-पु., न., श्रीवेष्टम् (रा. व. १२.)
 तिलपिष्टि-न., तिलपिष्टकः । (कश्चित्)
 तिलपिञ्ज-पु., भेततिलकवृक्षः निष्फलतिलवृक्षः (अम.)
 तिलपिण्डी-स्त्री., तिलकल्कः (प. सु.)
 तिलपुष्पक-पु., विभीतकवृक्षः (वै. नि.)
 तिलपेज-पु., तिलपिञ्जम् (वै. नि.)
 तिलभाविनी-स्त्री., जातीपुष्पवृक्षः (रा. व. १०)
 तिलमयूर-पु., पक्षिभेदः (त्रिका.)
 तिलमोदक-पु., तिललडुकम् (वै. नि.)
 तिलरस-पु., तिलतैलम् (वै. नि.)

तिलवासिनी(सी)-स्त्री., पु., स्वनामख्यातशालिधान्य-
विशेषः (रा. व. १६)

तिलशालि-पु., तिलवासीशालिः ।

तिलश्राणा-स्त्री., कृषरा (प. मु.)

तिलस्नेह-पु., तिलतैलम् (शब्दकल्पद्रुम.)

तिलाङ्कितदल-पु., तैलकन्दः (रा. व. ७)

तिलापस्या-स्त्री., कृष्णजीरकः (श. च.)

तिलित्स-पु., गोनाससर्पः (अम.)

तिलौदन-न., तिलान्नम् (हारा.)

तिल्य-न., तिलक्षेत्रम् ।

तिल(ह्य) (क)-पु., मरुक्वृक्षः (रा. मा.) रोध्रवृक्षः
(अम.) अथःसंशमनम् । इक्षुदीवृक्षः (वै. नि.)

तिल्वकतरु-पु., लोध्रवृक्षः (वै. नि.)

तिल्वनी-स्त्री., कर्णस्फोट (वै. नि.)

तिष्यपुष्पा(फला)-स्त्री., आमलकीवृक्षः (श. च. अम.)

तिष्या-स्त्री., आमलकीवृक्षः (श. र.)

तिस्त्रा-स्त्री., शङ्खपुष्पीलता (वै. नि.)

तिहा(न)-पु., तण्डुलः (त्रि. रोगी (उणा.)

तीर-पु., न., वङ्गम् (मे.)

तीरण-पु., करञ्जिका (वै. नि.)

तीर्णपदी-स्त्री., मुशलीकन्दः (श. च.)

तीर्थ-न., स्त्रीरजः (मे.) योनिः (हे. च.) अग्निः ।
निदानम् (उणा.)

स्त्री., कदलीवृक्षः (रा. व. ११)

तीर्थवाक्-केशः (हे. च.)

तीर्थसेवी(इन्)-पु., वक्पक्षी (रा. व. १६)

तीव्रवेदना-स्त्री., अतिवेदना

तीव्रसन्ताप-पु., द्येवपक्षी (वै. नि.)

तीक्ष्णक-पु., सिद्धार्थः (रा. व. १६)

तीक्ष्णकलक-पु., रेचनाख्यधूमपानकल्कः सच चूषणादिः
(भा.) कुस्तुम्बुवृक्षः (रा. व.)

तीक्ष्णकील-क-पु., अर्ककैरः । शुक्रमदनवृक्षः

तीक्ष्णगन्धोद्या-स्त्री., शुक्रवत्त्रा (वै. नि.)

तीक्ष्णगुणकर्म-न., तीक्ष्णद्रव्यगुण क्रिया तत् दाहपाक-
करं स्वादणं सृष्टु च (मु.)

• तीक्ष्णतरु-पु., पीलुवृक्षः (वै. नि.)

तीक्ष्णतैल-न., मधुम । सज्वरसः । स्नुहीक्षारम् (श. र.)
अयोतिष्मतीतैलम् (रस. र.)

तीक्ष्णत्वक्-पु., तुम्बुरी (वै. नि.)

तीक्ष्णदंष्ट्र-(क)-पु., व्याघ्रः । चित्रव्याघ्रः (रा. व. १९)

तीक्ष्णदग्धा-स्त्री., कोङ्कणख्याते यावनालवृक्षः

तीक्ष्णद्रु-पु., पीलुवृक्षः (वै. नि.)

तीक्ष्णप्रिय-पु., यवः (वै. नि.)

तीक्ष्णरस-पु., यवक्षारः (रा. मा.)

तुङ्गक-पु., पुन्नागवृक्षः (श. र.) वृद्धदारकवृक्षः ।
पञ्चकेशरम् (वै. नि.)

तुङ्गकेशर-पु., पुन्नागवृक्षः (प. मु.)

तुङ्गभद्रा-स्त्री., दक्षिणदेशप्रसिद्धनदी

तुङ्गवृक्ष-पु., नारिकेलवृक्षः (वै. नि.)

तुङ्गस्कन्धफल-पु., नारिकेलवृक्षः (भा. आश्रवर्ग)

तुङ्गाक्षीरी-स्त्री., वंशलोचना (वै. नि.)

तुच्छद्रु-पु., एरण्डवृक्षः । (श. च.)

तुच्छधान्यक-न., नीवारधान्यम् । पुलाकः । (वै. नि.)

तुच्छा-स्त्री., नीलीवृक्षः । तुत्थकम् । (भा.)

तुडम-पु., सूषकः । (त्रिका.)

तुडी-स्त्री., आढकी (रमा.)

तुण-(णि)-(क)-पु., नन्दिवृक्षः । (अ. टी. खा.)

तुण्डकी-स्त्री., करञ्जवल्ली । (वै. नि.)

तुण्डाहतदण्डक-न., अदंष्ट्राकृतदंशः । (वा. उ. ३६ अ.)

तुण्डिकेरुफला-स्त्री., तन्नामकगलरोगविशेषः । (वै. नि.)

तुण्डिकेशी-स्त्री., विम्विका । (अ. टी.)

तुण्डिभ-(ल)-त्रि., पुष्टः । बृहन्नाभियुक्तः । (अम.)

तुत्थनी-स्त्री., एल । शिवलिङ्गिनी । (वै. नि.)

तुन्तुभ-पु., सर्पवृक्षः । (भापू. १ भ. धान्य व.)

तुन्दकूपिका (पी) स्त्री., नाभिः (हे. च. त्रिका.)

तुन्दपरिमार्ज-(मृज)-स्त्री., अलसः । (अ. टी. र.)

तुन्दि-न., उदरः । स्त्री., नाभिः (त्रिका.)

तुन्दिक-पु., पृथ्वरमानुषः । (स्त्री.) नाभिः । (श. र.)

तुन्दिकर-पु., नाभिः (त्रिका.)

तुन्दिभ-(ल)-स्त्री., हृष्टपुष्टः । (श. र.)

तुन्दी-स्त्री., नाभिः (श. र.)

तुत्र-(क)-पु., वृक्षविशेषः । तृणीवृक्षः । हिं.-महानीम,
तुन् उत्तमहालिम्बु । पं-द्रावी । (अम.) (त्रि.)
पीडितः ।

तुत्रकारिका-स्त्री., भूम्यामलकी (वै. नि.)

तुभ-पु., बर्करः (वै. नि.)

तुमुल-पु., विमीतकवृक्षः ।

तुम्बक-न., धन्याकम् । कन्दर्पसारतैलम्

तुम्बा-स्त्री., आलातुः (प. मु.) तिक्ततुम्बी (वै. नि.)

तुम्बीतैल-न., गलगण्डाधिकारे तैलम् । (च. द.)

तुम्बीपुष्प-न., अलावुपुष्पम् । लतावृक्षः । (हारा.)
 तुम्बुक-पु., न., अलावुः । (हृत्चन्द्रः ।)
 तुम्बुर-(री)-पु., स्त्री., तुम्बुरुवृक्षः (र. मा.) आर्द्र-
 धान्यकम् (त्रिका.) कुकुरस्त्री (मे.)
 तुरग(ङ्ग)द्विष(द्वेषि)णी-स्त्री., महिषी
 (रा. व. १९ वै. नि)
 तुरगशिफा-स्त्री., अश्वगन्धामूलम् (च. द. वा. ७१. चि.)
 तुरङ्ग(म)-पु., घोटकः (अम.) चित्तम्. (श. र.)
 न., गन्धकः (र. सा. सं.)
 तुरङ्गक-पु., हस्तिघोषा (र. मा.)
 तुरङ्गरिपु(ङ्गारि)-स्त्री., अश्वगन्धा (वै. नि. । म. द. व. १ ।
 प. सु.) घोषा (रा. व. ८)
 तुलसीच्छद(पत्र)-न., बृहत्तलीशपत्रम् (वै. नि.)
 तुलसीद्वेषा-स्त्री., बवैरी (र. मा.)
 तुलाकोटि(टी)-स्त्री., परिमाणभेदः । अर्धुदम् । (हे. च.)
 कोटिसंख्या (वै. नि.)
 तुलावीज-न., गुञ्जा (त्रिका.)
 तुलिका-स्त्री., हापुत्रिकापक्षी (त्रिका.)
 तुल्यार्थता-स्त्री., एकसामान्यरूपार्थानुयोगिता (च. सु.)
 १ अ.)
 तुवरीमृत्-स्त्री., सौराष्ट्र मृत्तिका (रा. व. १३)
 तुवरीशिम्ब-पु., चक्रमर्दवृक्षः (श. च.)
 तुवि-स्त्री. तुम्बी (श. मा.)
 तुपजल-न., तुषोदकम् । अभावे काञ्जिकम् । (सी. यो.)
 बृहत्तुल्यस्थाने)
 तुपधान्य-न., तुषः (र. मा.) रक्तशाल्यादिः (वै. नि.)
 कङ्गुवादिदुधान्यवर्गं ' कङ्गुश्चीनः कोद्रवश्च इयामा-
 को वनकोद्रवः । शणवीजं वंशवीजं गवेषुश्च प्रसाधिका
 तावन्त्येतानि चोक्तानि तुषधान्यानि वै नव ।
 तुषसौवीरक-न., सतुषयवकाञ्जिकम् । तुषोदकम्
 (वै. नि.)
 तुषस्वेद-पु., वातव्याधौ अश्वस्य स्वेदविशेषः ' सुतप्त-
 काञ्जिकैः स्निग्धं तुषं बद्ध्वा पू तं मिषक् ।
 तुषस्वेदं तुरङ्गस्य धान्यैर्वापि प्रदापयेत् ' (ज. द.)
 १८ अ.)
 तुषानल-पु., तुषाग्निः (वै. नि.)
 तुषारकाल-पु., शरत्कालः (वै. नि.)
 तुषारगौर-पु., कर्पूरः । भीससेनी कर्पूरः । चीनकर्पूरः
 (वै. नि.)
 तुषाराम्बु-न., मीहारजलम्

तुषोल्ली-न., तुषोदकम् । सौवीरकाञ्जिकः (रा. व. १५)
 तुषोदक-न., सतुषयवकाञ्जिकम् (हारा.) सौवीर-
 काञ्जिकम् (रा. व. १५).
 तुस-पु., तुषः (अ. टी. रा.)
 तुहिनांशु-पु., कर्पूरः (रा. व. १२)
 तुहिनांशुतैल-न., कर्पूरतैलम् (रा. व. १५)
 तूण-पु., तूणीकवृक्षः ।
 तूतक-न., तुत्यम् (श. च.)
 तूरी-स्त्री., शुक्रधुस्तरकः (भा.)
 तूणि-स्त्री., विष्टा (उणा. । मनसि. । वै. नि.)
 तूलक-न., कार्पासः (हे. च.)
 तूलग्रन्थिसमा-स्त्री., ऋद्धिनामकौषधिः (वै. नि.)
 तूलनालिका (ली)-स्त्री., पिञ्जिका
 तूलपिचु-पु., कार्पासः । तूलम् (अ. टी. भ.)
 तूल (लि) फला-स्त्री., शास्मलीवृक्षः (र. मा.)
 तूलवती (शय्या)-स्त्री., तूलशय्या (भा.)
 तूलशर्करा-स्त्री., कार्पासबीजम् (श. मा.)
 तूला (ली)-स्त्री., रक्तकार्पासी (रा. व. ४) नीली-
 वृक्षः (भा.) वर्तिः (श. र.)
 तूलि-(लि (ली) का)-स्त्री., नीली । रक्तकार्पासी
 (वै. नि.) चित्रलेखनी (अम.) वीरणादिशलाका
 शय्योपकरणम् (मे.) वर्तिः (श. र.)
 तुवर-पु., तुवरकः ।
 तूस्त-न., धूलिः (मे.) सूक्ष्मम् (श. र.)
 तूस्व-न., जातीफलम् (श. च.)
 तृणकतैल-न., कुष्ठाधिकारे तैलम् (रस. र.)
 तृणकूर्म-पु., श्वेतालवुः (वै. नि. श. मा.)
 तृणकेतकी-स्त्री., वंशलोचनविशेषः (वै. नि.)
 तृणकेसर-न., तृणकुङ्कुमम् (रा. व. १२)
 तृणगन्धा-स्त्री., वृद्धदारकलता (वै. नि.)
 तृणगोधा-स्त्री., सरटः । कृकलासः (मे.) तृणजलौका
 (शब्दकल्पः)
 तृणगोधूम-पु., स्वनामख्यातगोधूमः (प. सु.)
 तृणग्राही (इन्)-पु., नीलहीरकः (प. सु.) नीलमणिः
 (रा. व.)
 तृणचर-पु., गोमेदमणिः (वै. नि.)
 तृणद्रुम-पु., तालवृक्षः । केतकीवृक्षः । पुगवृक्षः ।
 खर्जूरीवृक्षः । ताडीद्रुमः । नारिकेलवृक्षः । हिन्ताल-
 वृक्षः । एषां मज्जानिर्यासाः लघवः शीतला वृक्ष्या
 मोहना हृद्या वृषावापहराश्च (रा. व. ९)

तृणध्वज-पु., बल्वजा (रा. व. ८) वंशः (अम.)
 तृणपञ्चमूलाद्यघृत-न., अश्मर्यधिकारे घृतम् (भा.)
 तृणपर्ण-न., पु., चीनाखड इति प्रसिद्धतृणम्
 (रसा. र. महाभल्लातकगुडे)
 तृणमणि-पु., नीलहीरकः (हारा.)
 तृणमुद्ग-पु., श्यामाकधान्यम् (प. मु.)
 तृणमुस्तिका-स्त्री., मुस्ततृणम् । मुस्ता
 (रस. र. रसमारणे)
 तृणराजाह्व (य)-पु., तालवृक्षः (रा. व. ११)
 तृणवल्ल (ल्व) जा-स्त्री., बल्वजा (रा. व. ८)
 तृणवृक्ष-पु., नारिकेलवृक्षः । तालवृक्षः । पूगवृक्षः
 केतकीवृक्षः । खर्जुरीवृक्षः (रा. व. ९ वै. नि.)
 तृणशिम्वी-स्त्री., निष्पावः (प. मु.)
 तृणशीत-पु., देवताडवृक्षः (वै. नि.)
 न., कत्तुणम् । गन्धतृणम् (र. मा.)
 तृणशोणित-न., तृणकुङ्कुमम् (रा. व. १९)
 तृणघटपद-पु., कीटविशेषः । बरोलः (त्रिका.)
 तृणसारा-स्त्री., कदली (हारा.)
 तृणाख्य-(ल्य)-न., पर्वततृणम् (रा. व. ८)
 तृणाङ्गिप-पु., मन्थानकतृणम् (रा. व. ११)
 तृणाञ्जन-पु., कुकलासः (त्रिका.)
 तृणाधिप-पु., मन्थानकतृणम् (रा. व. ८)
 तृणान्न-न., देवधान्यम् । नीवारधान्यम् (भा. पू. १ भ. धान्यव.)
 तृणारि-पु., पर्पटकः (वै. नि.)
 तृणावर्त-पु., गुण्डासिनीतृणम् (वै. नि.)
 तृणोलुप-न., उपलतृणम् (वा. उ. ३७ अ.)
 तृणौक-पु., तृणच्छादितगृहम् (हे. च.)
 तृणौषध-न., एलवालुकः (श. च.)
 तृणमान्-त्रि., तृणायुक्तः (वा. वि. ६ अ.)
 तृतीय (या) प्रकृति-पु., नपुंसकः (अ. टी.)
 तृप (फ) ला-स्त्री., लता । त्रिफला (उणा. त्रिका.)
 तृप्र-पु., घृतम् (उणा.)
 तृफु-पु., सर्पः (उणा.)
 तृवृता-स्त्री., त्रिवृत् शुक्रत्रिवृता (वा. वि. २ अ.)
 तृपती-स्त्री., शूकशिम्वी (प. मु.)
 तृपाभू-स्त्री., मूत्राशयः । क्रोमन् (श. च.)
 तृपा (ह) क-न., जलम् (श. च. वै. नि.)
 तृपाहा-स्त्री., शताह्वा । मधुरिका (श. च.)
 तृपितोत्तरा-स्त्री., गोकर्णीनामलता (वै. नि.) अशन-
 पर्णीलता (श. च.)

तृष्णक्-त्रि., तृष्णावान् (वा. ज्व. चि. १ अ.) लुब्धः
 (अम.)
 तेजन (क) शरः (प. मु.) (वंश. भा.) मुञ्जातृणम्
 उपलतृणम् (ज. द. १२ अ । रा. व. ८) न.,
 भोजनम् (रा. व. २०)
 तेजपत्र-न., स्वनामख्यातपत्रम् (प. मु.)
 तेजल-पु., कपिललपक्षी (रा. व. १९)
 तेजसाह्वय-न., मुञ्जातृणम् (वै. नि.)
 तेजस्कर-त्रि., तेजोवर्धकः
 तेजोमन्थ-पु., हस्वाग्निमन्थध्रुपः (प. मु.)
 तेजोमय-न., पित्तम् (वै. नि.)
 तेजोबीज-न., मज्जा (वै. नि.)
 तेमन-न., आर्द्राकरणम् (मे.) व्यञ्जनम् व्यञ्जनं सू-
 शाकादिमिश्राञ्च तेमनं स्पृष्टम् (रा. व. २०)
 तेमनी-स्त्री., चुलीभेदः (हे. च.)
 तेजसावर्धिनी-स्त्री., स्वर्णादिपाकमूषा (अम.)
 तैतील-पु., खड्गी (मे.)
 तैत्तिर-पु., तित्तिरपक्षी (रा. व. १९) गण्डकः (मे.)
 तैलक-न., अल्पपरिमाणतैलम्
 तैलकलकज-पु., तैलकिट्टः (रा. व. १६)
 तैलकिट्ट-न., पिण्याकः । गुणाः-कटुकं गौल्यं कफवात-
 प्रमेहघ्नञ्च (रा. व. १९)
 तैलचो (चौ) रिका-स्त्री., तैलपायिका (श. र.)
 तैलधान्य-न., तिलादिवीजवर्गः । यथा ' तिलातसी च
 तोरी च त्रिविधश्चापि सर्षपः । द्विधा राजी खास-
 सश्च बीजं कौसुम्यसंभवम् । एतानि तैलधान्यानि
 पठितानि च पूर्ववत् (अर्क.)
 तैलनी-स्त्री., तिलकिट्टम् (वै. नि.)
 तैलपञ्चक-न., ग्रन्थपञ्चकसिद्धतैलम् । यथा- ' तैलं
 प्रसन्नागोमूत्रमारनालं यवाग्रजः । गुल्मजाठरमानाह-
 पीतमेकत्र साधयेत् (च.)
 तैलपर्ण-(क)-पु., न., ग्रन्थिपर्णवृक्षः (भा.) चन्दन-
 वृक्षः । (वै. नि.)
 तैलपर्णिक-न., तैलचन्दनम् । तत्तु शीतलं धवलं तिल-
 पर्णतरुजातञ्च (भ.) हरिचन्दनम् (अम.)
 तैलपर्णी-स्त्री., लवणखोटी । देवदारुनिर्यासः (प. मु.)
 रक्तचन्दनम् । चन्दनम् । शिलारसः (मे.)
 तैलपा-स्त्री., पेचकः । तैलपायी (रा. व. १९)
 तैलपातन-न., सर्वबीजातैलनिःसारणम् । यथा- ' सपक्व-
 तालपत्राणां रसमादाय भावयेत् । समस्तबीजचूर्णं

यदुक्तानुक्तं पृथक् पृथक् । आतपे सुज्वेत् साध्या-
साध्यं न संशयः । (र. नि. ७ अ.)

तैलपायिका-स्त्री., तैलपायी (अम.)
तैलपिञ्ज-पु., अरण्यतिलकवृक्षः । (वै. नि.)
तैलपिपीलिका-स्त्री., तैलपायिपिपीलिकाभेदः (रा. व. ११)
तैलपोत-पु., तैलपिचुः । (च. द.)
तैलमाली-स्त्री., बर्तिः (शमा.)
तैलमूर्च्छा-स्त्री., तैलस्य मूर्च्छना । (भैष.)
तैलसाधन-न., कस्तूरिका । (वै. नि.) काकोली (श. च.)
तैलस्फटिक-पु., वृणमणिः । (हे. च.)
तैलस्यन्दा-स्त्री., भूमिकृन्माण्डः । काकोली । श्वेता-
पराजिता । (वै. नि.)

तैलाङ्ग-पु., बकुलवृक्षः । (प. सु.)
तैलाटी-स्त्री., वृणपटपद्मम् । बरटा । (हे. च.)
तैलाम्बुका-स्त्री., तैलचोरिका (जटा.)
तैलिनी-स्त्री., तैलपायिका (रा. व. १९ दशवर्तिः श. मा.)
तैलिशाला-स्त्री., तैलिकगृहम् (हे. च.)
तैलिन-न., तिलक्षेत्रम् (रा. व. २.)
तैलघणपूरा-न., पूगफलविशेषः (रा. व. ११)
तैप-पु., पौषमासः (अम.)
तोक-पु., बालकः (त्रिका.)
तोकक-पु., चापपक्षी (वै. नि.) चातकपक्षी (अम.)
तोका- (फय)-पु., अपकयवः । हरितनिःशूकशुद्रयवः
(भा. पू. १ अ. धा. व.) पल्लवाद्यङ्कुरः (भागवतम्)
तोक्ष-न., कर्णमलः । (त्रिका.)
तोडिमत्स्य-पु., मत्स्यविशेषः (वै. नि.)
तोमरधर-पु., अग्निः (वै. नि.)
तोमरिका-स्त्री., सौराष्ट्रमृत्तिका (श. र.)
तोयकुम्भा-पु., नारिकेलवृक्षः (वै. नि.)
तोयगर्भ-स्त्री., शैवालः (वै. नि.)
तोयज-पु., उद्गीरम् । लामञ्जकः (वै. नि.)
तोयडिम्ब-पु., घनोपलम् (हारा.)
तोयधर-पु., मुस्ता । नागरमुस्ता सुनिपण्णशकः ।
मेवः (मे.)

तोयधिप्रिय-न., लवङ्गम् (श. च.)
तोयपापाणजमल-न., स्वर्पम् (वै. नि.)
तोयपुष्पी-स्त्री., पाटलवृक्षः (श. मा.)
तोयप्रष्टा-स्त्री., पाटलवृक्षः (वै. नि.)
तोयप्रसादन (फल)-न., कतकफलम् (रा. मा.)
तोयमञ्जरी-स्त्री., जलापामार्गः (वै. नि.)
तोयमल-न., समुद्रफेनः (वै. नि.)

भा. सं. श. १९

तोयवती-स्त्री., अमृतवल्ली (वै. नि.)
तोयवृत्ति-पु., जलापामार्गः (वै. नि.)
तोयवृक्ष-पु., शैवालः (वै. नि.)
तोयशाला-स्त्री., वारिशाला
तोयशुक्तिका-स्त्री., जलशुक्तिः (रा. व. १९)
तोयशूक-पु., शैवालः (वै. नि.)
तोयसर्पिका-स्त्री., भेकी (वै. नि.)
तोयसूचक-पु., मण्डूकः (शब्दार्थकल्प.)
तोयस्त्राघ-पु., अश्वस्य नेत्रतो जलस्त्राघरोगः । अजस्रं
पश्यतां व्यशु स्वच्छं स्ववति चक्षुषः । तोयस्त्राघीति
तं विद्यात् विकारं मारुतात्मकम् (ज. द. ३० अ.)
जलस्त्राघः ।

तोयाधिवासिनी-स्त्री., पाटलवृक्षः । (वै. नि.)
तोयापामार्ग-पु., जलापामार्गः । (वै. नि.)
तोयोद्भवा-स्त्री., जलापामार्गः । (वै. नि.)
त्रपुटी-स्त्री., सूक्ष्मैला (रा. मा.)
त्रपुल-न., रङ्गम् । वङ्गम् (भ. द्वि.)
त्रपुसिनी-स्त्री., कर्कटिका (वै. नि.)
त्रयी-स्त्री., सोमराजी (श. च.)
त्रयोदशाङ्गगुग्गुल-पु., वातव्याधौ । (सा. कौ.)
त्रसरेणु-पु., त्रिशत्परमाण्व्वात्मकमागधमानम् । स जाला-
न्तरगतविकिरणेषु दृश्यते । त्रसरेणुस्तु विज्ञेयः
त्रिशता परमाणवः (प. प्र. २ ख.)

त्राण-न., त्रायमाणालता (मे.)
त्रायमाणादि-पु., पित्तज्वरसिद्धकषायभेदः (च. द.
ज्वरचि.) ' त्रायमाणा च मधुकं पिप्पली
मूलमेव च । किरातार्तककं मुस्तं मधुकं सविभीतकम्
त्रासदुष्ट-कुङ्कुरदष्टरोगभेदः (वा. उ. ३८ अ.)
त्रिशत्पत्र-न., कुसुदपुष्पम् (श. मा.)
त्रिक-न., त्रिफला । त्रिकटुः त्रिमदः (सुखबोधः).
कटिप्रान्तभागः (रा. व. १८.)

त्रिकट-पु., शृङ्गाटकः । गोक्षुरकम् (श. र.)
त्रिकटुगुडिका-स्त्री., प्रमेहपिडका ' त्रिकटु त्रिफला
गुग्गुलुः प्रत्येकं समभागः । गोक्षुरकथेन मर्द्या ।
त्रिकट्टादिवर्ति-स्त्री., नेत्ररोगाधिकारे वर्तिः (रा. स. र.)
त्रिकण्टका-स्त्री., त्रिवृता (ज. द. ११. अ.)
त्रिकण्टकादिघृत-मूत्रकृच्छ्राधिकारे घृतम् (भै. ष.)
त्रिकण्टकास्थ- (क)-पु., शृङ्गाटकः (वै. नि.)
त्रिकत्रय-न., समत्रिकटुत्रिफलात्रिमदाः
त्रिकत्रयादिलौह-न., पाण्डुरोगे हितम् (सा. कौ.)
त्रिकर्ष (पिंक)-न., नगरातिविषामुस्ता (रा. व. २२)

त्रिकसन्ध्यस्थि-न., त्रिकास्थि (च. शा. ७ अ.)
 त्रिकूटाक्षय-न., काचलवणम् (वै. नि.)
 त्रिकोण-न., योनिः । शृङ्गाटकः ।
 पु., त्रिधारतृणम् (वै. नि.)
 त्रिकोणफल-न., शृङ्गाटकः (भा.)
 पु.,-त्रिधारतृणम् (वै. नि.)
 त्रिकोणा-स्त्री., योनिः । शृङ्गाटकः (वै. नि.)
 त्रिक्षार-न., क्षारत्रयम् (रा. व. २१.) समयवक्षार-
 सर्जिकाक्षारटङ्गणक्षाराः । कामाग्निस्न्दीपने रसे
 (च. द.)
 त्रिशुर-पु., श्वेतकोकिलाक्षवृक्षः (र. मा.)
 त्रिशुरी-स्त्री., गोक्षुरः (वै. नि. २ भ. र. पि. वि.)
 (कृष्माण्डावलेहे)
 त्रिख-न., कर्कटिका (वै. नि.) त्रिषुषम् (श. च.)
 त्रिगर्ता-स्त्री., मुक्ता (वै. नि.) घूर्णुरिका (मे.)
 त्रिगुणाख्यरस-पु., वातव्याधौ रसः (रस. कौ.)
 अन्ये शूले हितः (र. सा. सं.)
 त्रिजटा-स्त्री., त्रिलववृक्षः । तन्त्रम् ।
 त्रिण-न., तृणम् (श. र.)
 त्रितय-न., सन्निपातः (भा. म. ४ भ.) (शिरोदो. वि.)
 त्रिदला-स्त्री., गोधापदीलता (प. मु.) रक्तलजालुका
 (वै. नि.) यष्टिमधु (ज. द. १२ अ.)
 त्रिद (दा) लिका-स्त्री., चर्मकपा (श. च.)
 त्रिदशगोप-पु., इन्द्रगोपकीटः (वै. नि.)
 त्रिदशदारु-न., देवदारुकाष्ठः (चि. क. क.)
 (क्षीरोग. वि.)
 त्रिदशवरभोज्य-न., अमृतम् (चि. क. क.)
 (केशरसे)
 त्रिदशसर्पप-पु., देवसर्पपवृक्षः (वै. नि.)
 त्रिदशहार-पु., अमृतम् (हारा.)
 त्रिदिवा-स्त्री., एला । गङ्गा (वै. नि.)
 त्रिदीप्य-न., यमानीत्रयम् । यमानी स्त्रोरामानी अज-
 मोदा च (वै. नि. २ भ. अर्शवि.) भस्मकवटी
 त्रिदोषज-त्रि., त्रिदोषजनितम् ।
 त्रिदोषदावानलकालमेघ-पु., सन्निपातज्वरे रसः ।
 त्रिदोषदावानलरस-पु., ज्वराधिकारे रसः (भैष.)
 त्रिदोषरोहिणी-स्त्री., त्रैदोषिकमलरोगविशेषः (वै. नि.)
 त्रिदोषसम-न., समदोषत्रयम् (रा. व. २२)
 त्रिदोषसम्भव-पु., सन्निपातः (वै. नि.)
 त्रिदोषहारी (रस)-पु., ज्वराधिकारे रसः (र. वि. ९)

त्रिधातु-पु., गणपती (त्रिका.)
 न., धातुत्रयम् ।
 त्रिधारकाण्डवल्ली-स्त्री., त्रिधारकारवेल्ली ।
 त्रिधारस्तुही-स्त्री., त्रिधारवज्रीवृक्षः (रा. व. ८)
 त्रिनेत्ररस-पु., पित्तकासे रसः (रस. र.) अपरः—
 परिणामशूले (रस. र.) अन्यः शोथे वृष्याधिकारे
 अन्यः (र. चि. ९ अ.) अपरः सन्निपातज्वरे
 (र. चि. ९ अ.) अन्यश्च सन्निपातज्वरे (भा.)
 अपरः ऊरुस्तम्भे (रस. र.) अपरं मूत्रकृच्छ्रे
 (र. सा. सं.)
 त्रिपत्रक-पु., पलाशवृक्षः हे. च.)
 त्रिपदी-स्त्री., हंसपदीलता (प. मु.; रा. व. ५)
 त्रिपर्णा-स्त्री., वनकार्पासी । पृथ्विपर्णी (र. मा.) वन-
 गुञ्जा (वै. नि.) तिलपर्णिकाकन्दः (रा. व. ७)
 शालपर्णी (भा. म. ख. १ भ.)
 त्रिपला-स्त्री., त्रिफला (भ. द्वि.)
 त्रिपात्-पु., ज्वरः (वैद्यकम्)
 त्रिपाद-पु., ग्रन्थिपर्णमूलम् (वै. नि.)
 त्रिपिवा (इन्) पु., लम्बकर्णछागः (वै. नि.)
 त्रिपुटकी-स्त्री., श्वेतत्रिवृत् (वै. नि.)
 त्रिपुटीफल-पु., एरण्डवृक्षः [हारा]
 त्रिपुरभैरवरस-पु., ज्वरे रसः (भा. म. उवर. चि.)
 त्रिपुरमल्लिका (मालिका)-स्त्री., मल्लिका (रा. व. २०)
 त्रिपुषा-स्त्री., त्रिपुषा । कुष्णत्रिवृत् (श. च.) (न.,)
 त्रिपुषफलम् त्रिपुषीतम् । कुशावलेहः
 त्रिपुषा-स्त्री., अतित्रला (वै. नि.)
 त्रिफलाद्यघृत-न., नेत्ररोगाधिकारे घृतम् (सा. को.)
 इदं मध्यमम् । अपरं घृतम् (रस. र.) इदं
 वृद्धत् । स्वल्पं सन्ध्यायां तिमिरनाशार्थं पेयम् ।
 अन्यत् योनिरोगे योज्यम् (भा.)
 त्रिवलि-स्त्री., जठरावयवविशेषः (भूरिप्र.)
 त्रिवलिक-न., गुदद्वारम् । पायुः (हे. च.)
 त्रिभङ्गी (ण्टी) (ण्टी)-स्त्री., त्रिवृता (प. मु.)
 त्रिभण्ड-(द्र)-न., मैथुनम् । सुरतः (त्रि. का.)
 त्रिमद-पु., विडङ्गमुस्तचित्रकाः । विडङ्गमुस्तचित्रैश्च त्रिमदः
 (प. प्र. ३ ख. त्रिकत्रयलौह.)
 त्रिमदद्वितय-न., त्रिमदखिफला चेति द्वयम् । प्रयोगा-
 मृते (ग्रहणी. वि. कृणादिलौहे.)
 त्रिमल्लभट्ट-पु., योगतरङ्गिणीकारः ।
 त्रियष्टि-स्त्री., पर्पटकः (प. मु.)

त्रियामा-स्त्री., हरिद्रा (रा. व. ६)
 त्रिलिङ्गगति-स्त्री., त्रिदोषजनाडी (भा. म. ४ मुखरोगचि.)
 त्रिलिङ्गगतिषौषिरी ।
 त्रिवर्गद्वितय-न., त्रिफलात्रिमदः (रस. र. कणादलौहे)
 त्रिवर्णकृत्-पु., शरटः (वै. नि.)
 त्रिवल्ली-स्त्री., इन्द्रावरी (वै. नि.)
 त्रिविक्रमरस-अश्मर्यधिकारे रसः । (रस. र.)
 त्रिविधायतन-न., इन्द्रियातीतिथोग कर्मातिथोगकाला-
 त्थिथोगरूपेण रोगाणां त्रिविधकारणानि । (च. सू. ११)
 त्रिवीज-पु., इयामाकः (रा. व. १६)
 त्रिवृतादिगण-पु., तदाद्यधोभागहरद्वयसमूहः (पु. सू. ३८)
 त्रिवृतिका-स्त्री., त्रिवृता (रा. व. ६)
 त्रिवृत्पत्र-न., वटपत्रम् (रस. र.) वह्निभलातके ।
 त्रिवृत्पर्णी-स्त्री., हिलमोचिका (श. च.)
 त्रिवृन्त-पु., पलाशवृक्षः (वै. नि.)
 त्रिशङ्कु-पु., चातकपक्षी । (त्रिका.) सुगन्धमार्जारः ।
 (वै. नि.) विडालः । शालभः । (मे.) खद्योतः ।
 (श. मा.)
 त्रिशतपत्र-न., पुण्डरीकम् । (वै. नि.)
 त्रिशर्करा-स्त्री., गुडोत्पन्ना हिमोत्था मधुरा चेति मिलित-
 शर्करा । 'गुडोत्पन्ना हिमोत्था मधुरा चेति
 मिश्रिता, त्रिशर्करा । (रा. व. २२)
 त्रिशृङ्गी (इन्)-पु., रोहितमत्स्यः । (शट्टकल्पतरुः)
 त्रिसन्धि-स्त्री., पुष्पवृक्षविशेषः । यस्य कुसुमानि सन्धि-
 काले पत्र विकसन्ति । सा रक्तसितासितकुसुम-
 भेदात् त्रिधा । परन्तु गुणैस्तुल्य । गुणाः—कफकास-
 हरा रुच्या त्वक्दोषघ्नी च ।
 त्रिसन्धिपुष्पदा-स्त्री., त्रिसन्धिवृक्षः । (वै. नि.)
 त्रिसन्धी-स्त्री., शुक्रत्रिसन्धिः । (वै. नि.)
 त्रिसन्ध्य-न., त्रिसन्धिपुष्पम् (रा. व. १०)
 त्रिसन्ध्या-स्त्री., त्रिसन्धिपुष्पवृक्षः । (वै. नि.)
 त्रिसर-पु., तिलौदनः । (वै. नि. । हे. च.)
 त्रिसरा-स्त्री., कृसरा । तिलतण्डुलमापैश्च कृसरा त्रिस-
 रेति (प. प्र. ३ ख.)
 त्रिसरी-पु., यस्याथत्य सर्वान् भिन्नवर्णं केवलं शिरः
 कृष्णं स त्रिसरी । 'अन्यवर्णस्य वाहस्य शिरः कृष्णं
 यदा भवेत् । त्रिसरी नाम स प्रोक्तः भर्तुः कुल-
 विनाशनः । (ज. द. ३ अ.)
 त्रिसवन-न., त्रिसन्ध्यस्नानम् (च. शा. ५ अ.)
 त्रिसिता-स्त्री., त्रिशर्करा (रा. व. २२)
 त्रुटिवीज-पु., कच्छीवृक्षः (श. मा.)

त्रैकटु-न., त्रिकटुकम् (वि. क. क. स्त्री.) (वि. मकल-
 शले)
 त्रैफल-न., त्रिफला (श. वि.)
 त्रैलोक्यचिन्तामणिरस-पु., ज्वराधिकारे रसः (भैष.)
 त्रैलोक्यविजयापत्र-न., विजयापत्रम् (मदनमोदके.)
 लक्ष्मीविलासरसे ।
 त्रोटि-(टी)-स्त्री., पक्षिचञ्चुः । कटफलम् । पक्षी ।
 मत्स्यभेदः (वै. नि.)
 त्र्यक्षफल-(ला)-पु., स्त्री., नारिकेलवृक्षः (वै. नि.)
 त्र्यक्षर-पु., नागवीटः (त्रिका.)
 त्र्यञ्जन-न., अञ्जनत्रितयम् (रा. व. २२)
 त्र्युपणाद्यमण्डूर-न., पाण्डुरोमेहितम् । (भैष.)
 त्र्युपणाद्यलौह-न., स्थाल्याधिकारे । (रस. र.)
 त्र्युष्ण-न., त्र्युष्णम् (वै. नि.)
 त्वक्कण्डूर-पु., घणः (हारा.)
 त्वक्कन्द-पु., वनशूरणः (भैष. ग्रहणी. वि.)
 त्वक्क्षीर-न., तवक्षीरम् । वंशलोचना
 (वै. नि. २ भ. कास. वि.)
 त्वक्क्षीरी-स्त्री., क्षीरशुक्रा, वंशरोचना (रा. व. ६)
 त्वक्छद-पु., क्षीरवृक्षः (र. मा.)
 त्वक्तरङ्ग-(क)-पु., बला (रा. व. १८)
 त्वक्पञ्चक-न., न्यग्रोधोदुम्बराश्चरथपृक्षवेतसवल्कलानि
 (रा. व. २२)
 त्वक्पत्री-स्त्री., हिङ्गुपत्री हिङ्गुवृक्षः । तमालपत्रः
 (वै. नि.) कारवी (मे.)
 त्वक्पुष्प-न., रोमाञ्जः (त्रि. का.) किलासः (हे. च.)
 त्वक्पुष्पिका-स्त्री., शिम्बी । शिन्नकुष्ठम् (त्रि. का.)
 त्वक्पुष्पी-स्त्री., शिन्नरोगः किलासम् (जटा.)
 त्वक्शून्यता-स्त्री., स्पर्शाज्ञता र्दृश्यमाना त्वचा या तु
 शीतोष्णं सृदु कर्कशम् । न जानाति दुर्धैरत्वक्सा
 शून्येति परिकीर्त्यते (निदा.)
 त्वक्सारनिर्यासविष-न., स्थावरविषभेदः । यस्य त्वक्-
 सारः निर्यासश्च विषम् । (सु. क. २ अ.)
 त्वक्सारभेदिनी-स्त्री., क्षुद्रबुधुक्षुपः (रा. व. ४)
 त्वक्स्वादी-स्त्री., त्वक्सारः (वै. नि.)
 त्वक्स्वाप-पु., स्पर्शाज्ञता (नि. दा.)
 त्वग्ङ्गूर-पु., रोमाञ्जः (त्रिका.)
 त्वग्गाक्षीरा(री)-स्त्री., वंशलोचना (जटा. । अम.)
 त्वग्गूर्मि-स्त्री., बला । मांसलोलता (रा. व. १८)
 त्वग्ज-न., रक्तधातुः । केशः । रोमम् (रा. व. १८)

त्वग्दोषापहा-स्त्री., सोमराजी (रा. व. ४)

त्वग्मी-स्त्री., चर्मचटकः (वै. नि.)

त्वचाङ्ग-पु., नागरङ्गवृक्षः (रा. व. ११)

त्वचापत्र-पु., हिङ्गुवृक्षः

च., त्वचा (श. र.)

त्वचिसार-पु., वंशः (म. द. व. ७)

त्वचिसुगन्धा-स्त्री., क्षुद्रैला (हारा.)

त्वच्यगण-पु., त्वक्प्रसाधनवर्गे तैलादिः । यथा-तैलानु
नवधा प्रोक्तं बाकुची चक्रमर्दकम् । स्थौण्यं पर्पटी
स्पृक्का त्वच्योऽयं गण उच्यते ।

त्वराह-पु., पारावतः (वै. नि.)

त्वष्ट (वृ.)-न., ताम्रम् (वै. नि.)

त्वाच-न., त्वक्तैलम् । गुणाः—'वह्निर्मांशानिलहराध्माना-
क्षेपनाशनम् । शान्त्युत्कृष्टप्रशमनं सङ्ग्राहि
दशनार्तिभित् । त्वाचं तैलं रजःस्त्रावि तोये क्षिप्तं
निमज्जति ' (अत्रि.)

थ

थ-पु., पर्वतः (मे.) रोगविशेषः भक्षणम् (श. र.)

थुत्कार-पु., निष्ठीवनत्यागानुकरणशब्दः ।

थुथुक्त-पु., पक्षिविशेषः (वै. नि.)

थोडन-न., आच्छादनम् (वै. नि.)

थौनेयक-पु., ग्रन्थिपर्णी (च. वि. ३ अ. अणुतैले;
च. द. विप. चि.)

द

दंशक-पु., कर्कटः । कुक्कुरः (वै. नि.)

मक्षिका (हारा.)

दंशन-न., दन्तेन कर्तनम् (हे. च.)

दंशनाशिनी-स्त्री., तैलकीटम् (वै. नि.)

दंशभीरु (क)-पु., स्त्री., मत्कुणः । महिषः (त्रिका.)

दंशवदन-पु., कङ्कपक्षी (वै. नि.)

दंशिका-स्त्री., वनमक्षिकाविशेषा (वै. नि.)

दंशी (इन्)-पु., स्त्री., कुक्कुरः (वै. नि.) वनमक्षिका ।

क्षुद्रदंशः (अम.)

दंष्ट्र-पु., शूकरः (प. मु.)

दंष्ट्रक-न., सर्पदंशविशेषः ।

दंष्ट्रायुध (द्रास्त्र)-पु.; वनशूकरः (वै. नि.)

दंष्ट्रिका-स्त्री., दाढिका (हे. च.)

दक्ष-पु., कुक्कुटः (त्रि. का. । सि. यो)

(कासचि, दशमूलघृते) वृक्षभेदः (विश्व.)

दक्षाण्डत्वक्-स्त्री., कुक्कुटाण्डत्वक् (भैष.)

(नेत्र. चि. । भा. म. ४ भ. कर्णरो. चि.)

दक्षाय्य-पु., गृध्रः (वै. नि.)

दक्षिणदेशजा-स्त्री., लताकस्तूरी (श. चि.)

दक्षिणवायु-पु., मलयमारुतः (सु. सू.)

दक्षिणायन-न., रवेर्दक्षिणतो गतिः । यदा रविः
कर्कटराश्यवस्थितो भवति तदा तदारभते । तच्च
श्रावणादि मासषट्के भवति । कर्कटावस्थिते भानौ
दक्षिणायनमुच्यते ' (सु. सू.)

दक्षिणाचर्तकी-स्त्री., वृश्चिकाली (रा. व.) सेपशङ्गी
(वै. नि.)

दक्षिणाचर्तफला-स्त्री., वृध्वौषधम् (वै. नि.)

दक्षिणाचर्ता-स्त्री., सेपशङ्गी (रा. व. ६)

दक्षेय-पु., गृध्रः (वै. नि.)

दग्धक-पु., महाशतावरी (रा. व. ७)

दग्धकाक-पु., डोमकाकः (हे. च.)

दग्धभूमिजशालि-पु., दग्धक्षेत्रजशालिः, गुणाः—
दग्धायामयनौ जाताः शालयो लघुपाकिनः ।
किञ्चित्सतिक्ता मधुराः पाचना बलवर्धनाः
(रा. व. १६) दग्धग्रामाचले जाताः शालयो लघु-
पाकिनः । सुपथ्या बहुविण्मूत्रा रुक्षाः श्लेष्मापकर्षिणः
(अत्रि. १५ भ.)

दग्धमत्स्य-पु., अग्निदग्धमानः । तस्य विवरणम्—पला-
लैर्वेष्टितो मत्स्यः कर्दमेन च लेपितः । दग्धोऽङ्गारे
सलवणो दग्धमत्स्यः प्रकीर्तितः । (वैद्यकम्) गुणाः—
दग्धमत्स्यो गुरुवृण्यो बृंहणः प्राणवर्धनः । क्षीण
शुष्काश्च ये केचित् भग्नजर्जरिताश्च ये । नित्यं स्त्री
सत्रिनो ये च क्षीणतेजस एव च । दग्धमत्स्यो
हितस्त्वेषां सतैललवणान्वितः । तस्माद्दीनगुणः
किञ्चिदृष्टमत्स्य उदाहृतः (राज.)

दग्धवर्णक-पु., रोहिषवृण्णम् (वै. नि.)

दग्धहीर-न., वैकान्तमणिः (भैष. ज्वर. चि.) पानीय-
भक्तवटी ।

दग्धास्य-(स्याद्ध)-पु., कुमरिचक्षुषः । (प. मु.)

दग्धाह्न-पु., तिलकपुष्पवृक्षः (वै. नि.)

दग्धेष्टका-स्त्री., अग्निदग्धेष्टका (हारा.)

दण्डकाक-पु., स्वनामलयातकाकः (हे. च.)

दण्डपात-(ती) (इन्)-पु., सन्निपातज्वरविशेषः ।
लक्षणम्-नक्तंतिवा न निद्रामुपैति गृह्णाति मूढ-
धीर्नभसः । उत्थाय दण्डपाती भ्रमातुरः सर्वतो
भ्रमति (भा. म. १ भ.)

दण्डपाल-पु., अर्धशफरमत्स्यविशेषः (हारा.)
 दण्डपालक-पु., दण्डमत्स्यः । शकुलमत्स्यः (हारा.)
 दण्डपाली-स्त्री., तुलायन्त्रम् (च. सू. १५)
 दण्डवालाध-पु., हस्ती (श. र.)
 दण्डमत्स्य-पु., स्वनामख्यातमत्स्यः (हिं.-दण्डारी)
 गुणाः-दण्डमत्स्यो रसे तिक्तः पित्तरक्तकफं हरेत् ।
 वातसाधारणः प्रोक्तः शुक्रलो बलवर्धनः [भा.]
 कफवायुपित्तघ्नः तिक्तः लघुश्च (राज. ३ प.)
 दण्डमातङ्ग-पु., तगरः । पिण्डीतगरः (वै. नि.)
 दण्डयाम-पु., दिवसः (वै. नि.)
 दण्डहस्त-स्त्री., (इन्)-पु., तगरपुष्पम् (रा. व. १०;
 २२) पिण्डीतगरः (वै. नि.)
 दण्डा-स्त्री., नागवला [वै. नि.]
 दण्डालु-पु., स्वनामख्यातालुविशेषः (प. सु.)
 ताम्बूलपात्रा दण्डालुरिति द्रव्याभिधानम् ।
 दण्डिका-स्त्री., श्योणाकवृक्षः (वै. नि.)
 दण्डोत्पल-न., वृक्षविशेषः [म. सहदेवी] (हिं.-
 डानिकुनुहे) तच्च पीतश्वेतरक्तपुष्पभेदेन त्रिधा-
 भवति (र. मा.) गुणाः-श्वासकासक्षयघ्नम् अग्नि-
 दीप्तिकरञ्च [राज.,)
 दत्-पु., दन्तः [श. च.]
 ददुघ्नपत्र-न., ददुमर्दपत्रम् (श. चि.)
 ददु (द्) ण-त्रि ददुरोगी (अम.) [अ टी र]
 ददुनाशिनी-स्त्री., वृक्षविशेषः । तैलिनीकीटः
 (रा. व.)
 ददुमर्दी (इन्)-पु., ददुघ्नवृक्षविशेषः (हिं.-दादमर्दन)
 ' भगवो ददुमर्दी स्यात् कीदारिश्चन्द्रसुन्दरः ।
 इति किञ्चित्तरन्त्रम् ।'
 ददुरोगी (इन्)-पु., ददुरोगः (अ. टी. भ.)
 दधिक-पु., श्रीवेष्टकवृक्षः (हिं.-बालाह) (ज. द. १२ अ.)
 दधिकूर्चिका-स्त्री., दक्षा सह पक्षे पयसि (र. मा.)
 दक्षासह पयः पक्षे सा भवेत् दधिकूर्चिका ।
 (प. प्र. ३ ख.) अत्र दधि दुग्धं समानं भाच्यम् ।
 गुणाः-वातघ्नी प्राणिणी रुक्षा दुर्ज्वरा दधिकूर्चिका ।
 (राज.)
 दधिचार-पु., दधिमन्थनदण्डः (हारा)
 दधिजल-न., मस्तु । नवनीतम् (रा. व. १५)
 दधित्थाख्य (ह्)-पु., धूपविशेषः । सरलद्रवः ।
 लोबान इति लोके (र. मा.)
 दधिनाम (क)-न., कपित्थफलम्
 (सि. यो. हिवकाश्वास वि.)

* काशीसं दधिनाम च ।

पु., (मा) कपित्थवृक्षः (च. द.)

दधिपूष (क)-पु., दधिवटकः (वै. नि.)

दधिमण्डातक-न., दधिमस्तु (च. वि. १८ अ. -
 पञ्चकोलधृते)

दधिलेह-पु., दधिसरः (र. मा.)

दधिवटी-स्त्री., शोथे हिता (भैष.)

दधिवास्तुका-स्त्री., गोदन्तहरितालः दुरालभाभेदः
 (वै. नि.)

दधिशोण-पु., शुक्रवानरः । दर्वाकरसर्पविशेषः (सु. कल्प
 ४ अ.) गोलाङ्गुलवानरः (त्रिका.)

दधिसक्त्य-पु., बहु. व.; दध्युपसिक्तसक्तुः (अ. म.)

दधिसक्तु-पु., रसाला ।

दधिसार-न., नवनीतम् (हे. च.)

दधिस्नेह-पु., दध्नः स्नेहभागः । दधिसरः (वै. नि.)

दधिस्रद्धा-स्त्री., लवणलोटी (श. चि.)

दधिस्वेद-पु., तक्रम् (जटा.)

दधिचा (च्य) स्थि-न., हीरकः (त्रिका.)

दध्यग्र-न., दधिसरः (वै. नि.)

दध्यङ्ग-पु., सरलद्रवः (त्रिका.)

दध्यानि-स्त्री., कटुकी (वै. नि.)

दध्याली-स्त्री., सुदर्शनालता (हिं.-मदनमस्तु) (र. मा.)

दन्तकडमडि-पु., तन्नामकबालरोगः । यत्र बालकः
 निद्रितोऽपि दन्तदाहं करोति (रस. र. बालचि.)

दन्तकराल-पु., दन्तरोगभेदः (वा. उ. २१ अ.)

दन्तकर्षण-पु., निम्बवृक्षः (श. र.)

दन्तकेतु-पु., लघुनिम्बवृक्षः ।

दन्तघर्षण-न., दन्तमार्जनम्

दन्तघात-पु., निम्बवृक्षः, शिशोः दन्तकडमडिरोगः
 (वै. नि.)

दन्तच्छदोपमा-स्त्री., कुन्दरुः । बिम्बी (वै. नि.)

दन्तपत्रक-न., कुन्दपुष्पम् (श. च.)

दन्तपातनयन्त्र-न., दन्तोत्पादनयन्त्रम् ' शरपुङ्खमुखं
 दन्तपातनमुच्यते । (अत्रि.)

दन्तपाली-स्त्री., शिशोः दन्तरोगः । (वा. उ. २ अ.)

दन्तपीठक-न., दन्तवेष्टम् (ज. द. २ अ.)

दन्तपुष्प-पु., अश्वत्थवृक्षः । (वै. नि.) (न.) कतक-
 फलम् । (श. च.)

दन्तभाग-पु., हस्तग्रभागः । (अम.)

दन्तमल-न., दशनमलः । हारा.)

दन्तमूलिका-स्त्री., दर्नीवृक्षः । (श. र.)

दन्तरञ्जन-न., काशीपम् (रा. सा. सं.)
 दन्तरोगी (इन्)-पु., दन्तरोगयुक्तः
 दन्तबल-पु., हस्ती (वै. नि.)
 दन्तवस्त्र-(वास) न., पु., ओष्ठम् (रा. व. १८)
 दन्तवीज-(क) (जा)-पु., स्त्री., दाडिमवृक्षः ।
 दन्तशट्-पु., दन्तशटः । (अ. टी. भ.)
 दन्तशब्द-पु., ग्रहजुष्टवालकस्य दन्तपीडनरोगः । लक्षणम्
 'ऊर्ध्वं निरीक्षते दन्तान् खादेत् कूजति जृम्भते । (मा.)
 दन्तशाण-न., दन्तघर्षणम् । दन्तनिश्चुक्कणद्रव्यम् ।
 (त्रिका.)
 दन्तशिरा-स्त्री., दन्तवेष्टम् । (श. र.)
 दन्तशोफ-पु., दन्तार्बुदरोगः । (रा. व. २०)
 दन्तहर्षक-(ण)-पु., जम्बीरवृक्षः । (त्रिका. । जटा.)
 दन्तायुध-पु., वनशूकरः (त्रिका.)
 दन्तार्बुद-पु., न., दन्तरोगविशेषः (रा. व. २०)
 दन्तावल-पु., करी (अम.)
 दन्तिका(जा)-स्त्री., दन्तीवृक्षः (अम. शर.)
 दन्तिला-स्त्री., नागदन्ती (पु. सू. ३७ अ.)
 दन्तीफल-न., पिप्पली । दन्तीवीजम् (वै. नि.)
 दन्तीफलासमाकृति-पु., पिस्तावृक्षः (वै. नि.)
 दन्तीहरीतकीगुड-पु., गुल्माधिकारे हितः (रस. र.)
 दन्तुर-त्रि., उच्चदन्तः । नतान्तः (मे.)
 दन्तुरच्छद(त्यक्)-पु., मातुलुङ्गवृक्षः (रा. व. ११)
 दन्तोच्चला-स्त्री., श्वेतजातोपुष्पवृक्षः ।
 दन्तोद्धेद-पु., बालदन्तोद्धमः । दन्तोद्धेदः शिशोः
 सर्वरोगाणां कारणं स्मृतम् । विशेषात् उग्रविद्ध-
 भेदकासच्छर्दिशिरोरुजाम् । अभिव्यन्दस्य पोथक्या
 विसर्पस्य च जायते (भा. म. ४ ख. भ.)
 दन्तोल्खल-न., दन्ताभिष्टानास्थि तानि ३२;
 (च. शा. ७ अ.)
 दन्दश-पु., दन्तः (वै. नि.)
 दन्दशूल-पु., सर्पः (वै. नि.)
 दमनी-स्त्री., अग्निदमनीनामश्रुपः (रा. व. ४.) नाग-
 दमनी (वै. नि.)
 दम्भफल-पु., सेववृक्षः (वै. नि.)
 दम्भीर-पु., लावपक्षी । महिषः (वै. नि.)
 दम्भ-पु., षण्डः । वृषः (वै. नि.)
 दम्कण्टक-स्त्री., शतावरी (रा. व. ४.)
 दर्दराश्र-पु., मीनाम्लीनः । व्यञ्जनविशेषः (श. मा.)
 दर्दरीक-पु., भेकः । मेघः (उणा.)

दर्दुरच्छदा-स्त्री., ब्रह्मीश्रुपः (वै. नि.)
 दर्दुरदला-स्त्री., मण्डकपर्णी । सा च ब्रह्मी वरम्भीति
 महाराष्ट्रे ख्याता (भ. म. १भ. चित्तभ्रम उग्रवि.)
 दर्दुरपर्णी-स्त्री., ब्राह्मीश्रुपः (वै. नि.)
 दद्रू(द्रु)-पु., लकुचवृक्षः (रा. व. ९)
 महाकुष्ठभेद(मनि)-स्त्री., दद्रुरोगः (उणा.)
 दद्रुपत्र-न., पत्रशाकविशेषः । चक्रमर्दपत्रम् ।
 दद्रु(द्रु) ण-त्रि., दद्रुरोगी (अ. टी. भ.)
 दद्रु(द्रु) रोगी (इन्)-त्रि., दद्रुरोगयुक्तः ।
 दर्पपत्रक-पु., काशतृणम् (वै. नि.)
 दर्पा-स्त्री., कस्तूरी (वै. नि.)
 दर्भक-पु., अश्वस्य पादरागविशेषः । लक्षणम्-^१ मण्डक्या
 विवरं यस्य दर्भमुञ्जकरं भवेत् । तस्य दर्भक
 इत्युक्तो ध्याधिः कष्ट चिकित्सितः (ज. द. ३८ अ)
 दर्भर-पु., लावपक्षी (वै. नि.)
 दर्भवट-न., अन्तर्गुहम् (त्रिका.)
 दर्भाह्वय-पु., मुञ्जतृणम् (रा. व. ८)
 दर्धिपत्रिका-स्त्री., गोविद्धा (ज. द. १२)
 दर्श-पु., अवलोकनम् (मे.)
 दर्शन-सूर्यः । चन्द्रः (उणा.)
 दर्शनी-स्त्री., तैलकीटकः (वै. नि.)
 दर्शनीय-पु., अर्कवृक्षः श्वेतार्कः । (वै. नि.)
 दर्शानोच्चला-स्त्री., श्वेतजातोपुष्पवृक्षः (वै. नि.)
 दर्शविपत्-पु., चन्द्रः (हारा.)
 दलकोमल-न., पद्मम् (वै. नि.)
 दलकोप-पु., मल्लिकापुष्पवृक्षः (वै. नि.)
 दलनिर्मोक-पु., भूर्जवृक्षः (श. मा.)
 दलप-पु., सुवर्णम् (उणा.)
 दल (अर्ध) लाङ्गलक-पु., तदाकारच्छेदविशेषः ।
 यः एकस्मिन् पार्श्वे छेदः स दललाङ्गलकाख्यः
 (वा. उ. २८ अ.) हस्वमेकतरं यश्च सोऽर्धलाङ्ग-
 लकः स्मृतः । (मु. चि. ८)
 दलशालिनी-स्त्री., कुञ्जकाशकः (वै. नि.)
 दलसायसी-स्त्री., श्वेततुलसीवृक्षः । (वै. नि.)
 दलसारिणी-स्त्री., केसुवृक्षः । (रा. मा.)
 दलसूचि-पु., कण्टकवृक्षः । कण्टकः (हारा.)
 दलस्रसा-स्त्री., पत्रशिरा (द्वे. च.)
 दलहीनफला-स्त्री., सुलेमानीखर्जूरी (भा.)
 दला-स्त्री., नागवल्ली (प. मु.) अजमोदा (रा. व. ६)

दलाग्रलोहिता-स्त्री., चिल्लीनामपत्रशाकः (रा. व. ७)
पलाशलोहिताऽपि पठ्यते ।

दलाढक-पु., नागकेशरवृक्षः गैरिकः । समुद्रफेनः ।
आरण्यतिलकवृक्षः । काकः । पृश्निपर्णी । चक्रवाकः
(मे.) करिकर्णः । कुन्दवृक्षः । शिरीषवृक्षः (हे. च.)

दलाढकी-स्त्री., कर्णोज्ज्वलवृक्षः (वै. नि.) पृश्निपर्णी (मे.)
दलाढ्यक-पु., कुन्दपुष्पवृक्षः । (वै. नि.) पङ्ककर्वटः
(त्रिका.)

दलामल-न., मूर्वा । वक्रवृक्षः । दमनकवृक्षः । मदन-
वृक्षः । (श. र.)

दलाह-न., तमालपत्रम् (म. द. व. ३)

दलिक-न., काष्ठम् (हे. च.)

दलेगन्ध-पु., सप्तपर्णवृक्षः (त्रिका.)

दवगन्धक-न., कटुणम् (रा. व. ८)

दशजटा-स्त्री., दशमूलम् (वै. नि. २ भ. वा. व्या. वि.
राज्ञादिचूर्णे)

दशनवास-न., ओष्ठः (अम.)

दशनवीज-पु., दाडिमवृक्षः ।

दशनाढ्या-स्त्री., चात्रेरी । चुक्रसाकः (श. च.)

दशनोच्छिष्ट-पु., निःश्वासः (मे.)

दशपु(पू)र-न., जलमुक्ता कैवलेकमुस्ता (अम. अ. टी. भ.)

दशमूत्रक-न., दशविधमूत्रम् । इस्तिमहिषोद्गवाग्रमेया-
श्वगर्दभनरनारीणां मूत्रम् (रा. व. २२)

दशमूलतैल-न., कर्णरोगे तैलम् । (सा. कौ.)

दशरथ-पु., गरीरम् (वै. नि.)

दशशतकरदुग्ध-न., अर्कक्षीरम् (वै. नि. २ भ)
(कर्णकज्वरवि.)

दशशताङ्घ्रि-स्त्री., शतावरी (वै. नि.)

दशशाक-पु., त्वक्पत्रमूलफलदण्डाङ्कुरपुष्पकपिकण्डू-
पर्यटकुमारीपु ।

दशसारचटी-स्त्री., वातव्याधौचटी । (र. सा. सं.)

दशा-स्त्री., बालाघवस्था । बाल्य यौवन प्रौढवार्धक्यादिः ।

अश्वस्य क्षेत्रफलदशविधकालपरिमाणम् । सा च

समाद्वयं सद्वादशदिनं वर्षत्रयं ज्ञेयम् । वासराः-

सप्तति द्वौ च वर्षाणाञ्च तथा त्रयं दशग्रमाणं

वाहानां शालिहोत्रेण कीर्तितम् (ज. द. ५. अ.)

दशाङ्गगुग्गुलु-पु., मेदोरोगे हितः (भा.)

दशाङ्गधूप-पु., दशविधद्रव्यकृतधूपविशेषः

(वा. उ. ३ अ.) अयं धूपः सर्वग्रहजित् ।

दशाङ्गुल-पु., खर्बूजा (भा.)

दशानिक-पु., दन्तीवृक्षः (श. च.)

दशारुहा-स्त्री., कैवर्तमुस्ता (रा. व. ६)

दस्रौ-पु., (द्वि) अश्विनीकुमारौ (अम.)

दहनकैतन-पु., धूमः (हे. च.)

दहनी-स्त्री., मूर्वा (रा. व. ३)

दहनोपल-पु., सूर्यकान्तमणिः (हे. च.)

दहर-पु., कुक्कुटः । बालकः । मृषिकः (मे.)

दाक्षायण-न., स्वर्णम् (वै. नि.)

दाक्षाय (या) णी-स्त्री., दन्तीक्षुप. (र. मा.)

दाक्षिणात्य-पु., नारिकेलवृक्षः (रा. व. ११)

दाडक-पु., दन्तः (शब्दार्थकल्पतरुः)

दाडिमस्वक्-स्त्री., दाडिमफलवल्कलम्
(सि. यो. अ. सा. चि. उत्पलादि.)

दाडिमपत्र (पुष्प) क-पु., रोहितकवृक्षः (रा. व. ८)

दाडिमप्रिय-पु., कीरः (श. र.)

दाडिमभक्षण पु., शूकपक्षी (श. च.)

दाडिमी-स्त्री., दाडिमवृक्षः । (वै. नि.)

दाडिमीरस-पु., दाडिमाश्नु । (च. द.)

दाडिमीचिप-न., दारुमोचनामकविषभेदः । (प. सु.)

दाडि (डी) म्य-पु., दाडिमवृक्षः । (प. सु.)

दाढा-स्त्री., दंष्ट्राभेदः । (हे. च.)

दाढिका-स्त्री., दाडी इति रुयातः मुखाययवः । (हे. च.)

दात्यौह-पु., जलकाकः । दात्यूहः । (श. र.)

दात्र-न., अस्त्रविशेषम् ।

(भा. भ. ३ भ. अन्नद्रव्यशूलवि.)

दाधिक-पु., दधिसम्बन्धि दधिसंस्कृतभक्ष्यम्

(भा. भ. ३ भ. अन्नद्रव्यशूलवि.)

दामन-पु., दमनकवृक्षः । वै. नि.)

दामवन्ध-(न)-न., व्रणवन्धविशेषः लक्षणं ' दामा-

कृतिश्चतुष्पादो बन्धः स्यात् दामसंज्ञितः । (सू. सू.)

१८ अ.) दाम अनेकगोवन्धनी रज्जुः । तदाकार

चतुष्पादयुक्तः दामवन्धः । (च. द.)

दामाञ्जल-न., अश्वादेः पादवन्धनरज्जुः । (हे. च.)

दामोदर-पु., व्याध्यर्गलालपयैश्चक्रग्रन्थप्रणेता

दाम्भिक-त्रि., वाचालः । पु., वक्रम् (रा. व. १९)

दायक-पु., बालकः । (मे.) पुत्रम् । (हे. च.)

दारकर्म-न., विवाहः । (त्रिका.)

दारद-पु., हिङ्गुलः (त्रिका.) पारदः (मे.) दरददेशीयं

विषम् । विषमात्रम् (अम.)

दारवलिभुक्-पु., वक्रपक्षी (रा. व. १९.)

दारुक-न., देवदारु (रा. व. १२) (वा. व्या. वि.)

तैलदेवदारु । शोणपित्तलम् (वै. नि.)

दारुगन्धा-स्त्री., चांडातामक देवदारुभेदः (रा. व. १२)
 दारुफल-न., पेस्ता इति ख्यातफलम् (वै. नि.)
 दारुमूषा-स्त्री., दार्मुत्र इति प्रसिद्ध स्थावरविषभेदः
 (भा. म. १ भ. ज्वरवि.)
 दारुमोच-पु., स्वनामख्यातविषभेदः (प. सु.)
 दारुविष-न., दारुमोचविषम् । भवेदास्तुविषं दारुविषं
 पाषाणसंज्ञकम् । तद्भेदाः शृङ्गोदन्तदाडिमी-
 स्फटिकादयः (प. सु.)
 दारुसिता-स्त्री., दारुचिनीति ख्याता मधुरस्त्वग् (हिं-
 डालचिनी) गुणाः—उष्ण दारुसिता स्वाद्री तिक्ता
 चानिलपित्तहृत् । सुरभिः शुक्ला वर्णा मुख-
 शोषतृषापहा (भा. उ. बाजीवि.)
 दारुहस्तक-पु., दर्वी (पु. सू. ७ अ.)
 दार्वण्ड-पु., मयूरः (वै. नि.)
 दार्वीघाट (त)-पु., काष्ठकुटपक्षी (अम. । श. र.)
 दार्वीपत्रिका-स्त्री., दार्वीशकः (र. मा.)
 दार्वीत्वक्-स्त्री., दारुहरिद्रात्वग् (सि. यो. कासचि.
 मण्डूरवटके 'दार्वीत्वक्त्रिफलाव्योष' रवच एव प्राश-
 सत्यम् । अभावे काष्ठम् (श्रीकण्ठ)
 दार्व्य-न., रसाञ्जनम् (वै. नि.)
 दालशर्करा-स्त्री., दालकमधुकृतशर्करा सा
 तन्मधुतुल्यगुणा (रा. व. १४)
 दालन-स्त्री., स्थावरविषभेदः (हे. च.)
 दालिका-स्त्री., दाली, महाकालः (भा.)
 दालिम-पु., दाडिमवृक्षा (अ. टी. भ.)
 दास-पु., नीलक्षिणी उष्ट्रः (वै. नि.)
 दासिक-स्त्री., दासीकुरण्टकम् (श. चि.)
 दासेर-(क) पु., उष्ट्रः (मे.)
 दास्यादि-पु., विषमज्वरे कपायभेदः (भैष.)
 दाहकर्पित-त्रि., दाहपीडितः ।
 दाहज्वर-पु., दाहपूर्वकज्वरः (मा.)
 दाहदा-स्त्री., नागवल्लीलता (वै. नि.)
 दाहनिःश्वास-पु., सुगन्धार्जकवृक्षा (वै. नि.)
 दाहसर-न., श्मशानम् (त्रिका.)
 दाहहरण-न., उशीरम् (श. व.)
 दिक्-पु., करिशावकः (श. र.)
 दिक्पालसंख्या-स्त्री., षष्टसंख्या
 (भा. ज्व. कल्पतरी)
 दिग्धविद्ध-त्रि., विषाक्तवाणविद्धम् ।
 (च. द. विष. चि.)

दिङ्ग-पु., लिख्या (शब्दकल्पतरु.)
 दित-त्रि., छिन्नम् (अम.)
 दिनकेशान्तक-पु., वटपत्रपाषाणभेदः (वै. नि.)
 दिनदुःखित-पु., चक्रशकः ।
 स्त्री., तत्पत्नी (श. र.)
 दिनमणि-पु., सूर्यः (त्रिका.)
 दिनादि-पु., प्रभातम् (रा. व. ११)
 दिनान्त-पु., सार्धकालः (अम.)
 दिनेश-पु., सूर्यः । अर्कवृक्षा (वै. नि. २ भ. वा. ध्या.
 चि. शतपुष्पालेपे.)
 दिनेशपुष्प-न., कैरवपुष्पम् (चि. क. क. प्रदरवि.)
 दिलीर-न., शिलीन्धूः (हारा.)
 दिवस-पु., न., दिनम् ।
 दिवसमुख-न., प्रभातम् (हला.)
 दिवाकर-पु., काकः । सूर्यपद्मम् (श. च.) अर्कवृक्षा
 (अम.)
 दिवाकीर्ति-पु., पेचकः । नापितः (हे. च.)
 दिवाटन-पु., काकः (शब्दार्थकल्पः)
 दिवान्ध-पु., पेचकः (रा. व. २३)
 त्रि., दृष्टिरोगयुक्तः । लक्षणम्—'प्राप्ते तृतीयं पट-
 लञ्च दोषे दिवा न पश्येत् निशि बीक्षते सः । रात्रौ
 स शीतानुगृहीतदृष्टिः पित्ताल्पभावादपि तानि
 पश्येत्' (मा.) (न्धा)-स्त्री., वल्गुलापक्षी
 (रा. व. १९)
 दिवान्धकी (न्धिका)-स्त्री., लुब्धुन्दरिः (वै. नि.)
 दिवाभीत (ति)-पु., पेचकः (त्रिका. श. र.)
 न., श्वेतपद्मम् (वै. नि.)
 दिवामध्य-न., मध्याह्नः । (हे. च.)
 दिवास्वापा-स्त्री., पक्षिविशेषः । वल्गुला इति लोके
 (रा. व. १९)
 दिवि-पु., चापपक्षी (श. मा.)
 दिवी-स्त्री., उपजिह्विकाकीटः (हारा.)
 दिवोका-पु., चातकः (मे.) हरिणः । (वै. नि.)
 दिवोद्भवा-स्त्री., पृला (शब्दार्थकल्पतरुः)
 दिव्यचक्षु-पु., वानरः (श. मा.) उपचक्षुः ।
 सुगन्धभेदः (मे.)
 दिव्यपञ्चामृत-न., समभागमव्यधृतदधिदुग्धमधु-
 शर्कराच (रा. व. २२)
 दिव्यपुष्पिका-स्त्री., देवद्रोणक्षुपः । महाद्रोणी (वै. नि.)
 रक्तार्कवृक्षा ।
 दिव्यान्न-न., उत्तमान्नम् (वै. नि.)

दिष्ट-न., दारुहरिद्रा । (श. मा.)
 दिष्टान्त-पु., स्रुत्युः (अ. म.)
 दिष्टि-स्त्री., परिमाणम् (मे.)
 दीधिका-स्त्री., त्रिशतधनुःपरिमितजलाशयः (त्रिका.)
 दीदिवि-न., अन्नम् (प. सु.)
 दीन-न., तगरपादिकः (रा. व. १०)
 दीना-स्त्री., लुब्धुन्दरिः (वै. नि.) मूषिका । (त्रिका.)
 दीपकपूरज-पु., कर्पूरः (वै. नि.)
 दीपकिट्ट-न., दीपकजलम् (श. मा.)
 दीपकूपी (खोरी)-स्त्री., दीपमतिः (च. मा.)
 दीपतरु-पु., सरलतरुः, सरलदेवदारुः (रा. व. १२)
 दीपध्वज-पु., कजलम् (जटा.)
 दीपनीयौषध-न., आग्नेयौषधम्, पञ्चकोलादिः
 (सि. यो. मदा. वि. च. द.)
 दीपपुष्प-पु., चम्पकवृक्षः (रा. व. १०)
 दीपशिखा-स्त्री., कजलम् (शब्दार्थकल्पः)
 दीपसंज्ञ-पु., चित्रकवृक्षः (वै. नि.)
 दीपास्यभस्म-न., दग्धदीपशिखा (रस. र. स्तनरोगवि.)
 दीप्तकंस-न., शुद्धकांसधातुः (रा. व. १३)
 दीप्तजिह्वा-स्त्री., उल्कामुखीशृगाली (त्रिका.)
 दीप्तपिङ्गल-पु., सिंहः (रा. व. १९)
 दीप्तपुष्पा-स्त्री., लाङ्गलीवृक्षः (वै. नि.)
 दीप्तरस-पु., किञ्चुलकः (श. च.)
 दीप्तलोचन-पु., विडालः (रा. व. १९)
 दीप्तलोह-न., कांस्यधातुः (प. सु.)
 दीप्ताङ्ग(श)-पु., विडालः (श. र.) मयूरः (श. र.)
 दीप्तानल-न., सुवर्णम् (रा. व. १३)
 दीप्तिक-पु., दुग्धपाषाणम् (वै. नि.)
 दीप्तोपल-पु., सूर्यकान्तमणिः (प. सु.)
 दीप्यका-स्त्री., यमानी, अजमोदा (भा. पू. १ भ.)
 दीप्यवल्ली-स्त्री., अजमोदा (वै. नि.)
 दीर्घक-न., पु., कृष्णजीरकः (भद्र. व. २) शरवृक्षः
 श्वेतजीरकः । उशीरः उद्भूः । शाकवृक्षः (वै. नि.)
 दीर्घकण्ठ-(क)-पु., बकपक्षी (श. च.)
 दीर्घकन्धर-पु., बकपक्षी (रा. व. १९) बकस्त्री (वै. नि.)
 दीर्घकेश-(शी)-पु., भल्लुकः (रा. व. १९)
 दीर्घकोशा (पा)-स्त्री., पङ्कशुक्तिः (हारा.) गण्डूपदी
 (वै. नि.)
 दीर्घकोशि(पी)का(शी)-स्त्री., पङ्कशुक्तिः गण्डूपदी (वै. नि.)
 दीर्घखरच्छद-पु., हल्कटः (प. सु.)
 दीर्घगति-पु., उद्भूः (रा. व. १९)
 आ. श. सं. २०

दीर्घगोधूम-पु., महागोधूमः (वै. नि.)
 दीर्घग्रीव-पु., उद्भूः (हे. च.) नीलकौञ्चपक्षी (रा. व. ९)
 दीर्घघाटिक-पु., उद्भूः । बकः (वै. नि.)
 दीर्घचञ्चु-पु., पक्षिविशेषः (वै. नि.)
 दीर्घजङ्गल-पु., मत्स्यविशेषः (श. मा.)
 दीर्घजङ्घ-पु., उद्भूः (जटा.) बकपक्षी (वै. नि.)
 दीर्घतन्वी-स्त्री., आलुकभेदः (वै. नि.)
 दीर्घतिमिषा-स्त्री., कर्कटिका (श. मा.)
 दीर्घदल-पु., मालाकन्दः । श्यामाकः (वै. नि.)
 दीर्घद्रु-पु., तालवृक्षः (श. च.)
 दीर्घपर्वा-पु., इक्षुः (वै. नि.)
 दीर्घपलाण्डु-पु., विष्णुकन्दः । राजपलाण्डुः । तालवृक्षः
 (रा. व. ७.९) हरितकुशतृणम् । कुचेलवृक्षः (भा.)
 दीर्घपक्ष-पु., मत्स्यविशेषः (वै. नि.)
 दीर्घपातु(द्र)-पु., क्रौञ्चवकः । कङ्कपक्षी (त्रिका. हे. च.)
 दीर्घपृष्ठ-पु., सर्पः (अम.)
 दीर्घवाला-स्त्री., चमरीमृगः (वै. नि.)
 दीर्घवालुक-पु., बृहदारकलता (रा. व. ३)
 दीर्घमारुत-पु., हस्ती (त्रिका.)
 दीर्घमूली-स्त्री., दुरालभा (श. मा.)
 दीर्घरत(द)-पु., शूकरः (त्रिका.)
 दीर्घरसन-पु., सर्पः (श. च.)
 दीर्घरोमा-पु., भल्लुकः (वै. नि.)
 दीर्घलता-स्त्री., न्याग्रघण्टा (वै. नि.)
 दीर्घलोहितयष्टिका-स्त्री., रक्तेक्षुः (वै. नि.)
 दीर्घवंश-पु., नलः (रा. व. ८)
 दीर्घवक्त्र-पु., हस्ती (श. मा.)
 दीर्घवच्छिका-स्त्री., कुम्भीरः (शब्दार्थकल्पः)
 दीर्घवर्षाभू-स्त्री., श्वेतपुनर्नवा
 दीर्घवीजा-स्त्री., अलावुः । शिम्बीभेदः (प. सु.)
 दीर्घवृक्ष-पु., तालवृक्षः । लताशालवृक्षः (वै. नि.)
 दीर्घवृन्तफला-स्त्री., दुग्धालावुः । (वै. नि.)
 दीर्घवृन्त(न्तिका)-स्त्री., इन्दीवरालता (रा. व. ३)
 कपर्दकभेदः (र. सा. सं.) प्लापर्णी (श. च.)
 दीर्घशिम्बा-स्त्री., शिम्बीविशेषः (प. सु.)
 दीर्घसमुथ्रय-पु., नलतृणम् (प. सु.)
 दीर्घसस्य-पु., तिन्दुकवृक्षः (वै. नि.)
 दीर्घसुरत-पु., कुक्कुरः । शूकरः (त्रिका.)
 दीर्घस्कन्ध-पु., तालवृक्षः (रा. व. ९)
 दीर्घा-स्त्री., पृथ्विपर्णी (रा. व. ४)
 दीर्घाङ्गुर-पु., राजशालिः (वै. नि.)
 दीर्घाङ्गी-स्त्री., शालपर्णी (भा. पू. १ भ.)

दीर्घाङ्गि-स्त्री., शालपर्णी (वै. नि.)

दीर्घाध्वग-पु., उष्ट्रः (त्रिका.)

दीर्घायुध-पु., वनशूकरः (श. मा.)

दीर्घायुध्य-पु., जीवकः (मे.) श्वेतमंदारार्कः (रा. व. १०)

दीर्घालर्क-पु., महाश्वेतार्कवृक्षः (रा. व. १०)

दीर्घिका-स्त्री., हिङ्गुपत्री (रा. व. ६) गोविद्धा ।
त्रिशतधनुपरिमितजलाशयम्, तज्जलं गुरु कटु क्षारं
पित्तकरं कफवातघ्नञ्च (रा. व. १४)

दीधि-पु., चापपक्षी (श. मा.)

दुःखकोद्रवा-स्त्री., मसूरिकाभेदः । किञ्चिदुष्मनिमित्तेन
जायते राजिकाकृतिः । एषा भवति बालानां मुखं
शुष्यति च स्वयम् ।

दुःखत्रय-न., आध्यात्मिकमाधिभौतिकमाधिदैविकञ्च
इति । ' त्रिविधं दुःखम् (सु. सू. २४)

दुःखदशन-पु., गृध्रपक्षी (वै. नि.)

दुःखदिर-पु., विदूखदिरः (रा. व. ८.)

दुःसहा-स्त्री., नागदम्नी (रा. व. ५.)

दुग्धकन्दगण-पु., दुग्धप्रधानः अश्वगन्धादिद्रव्यगणः ।
यथा अश्वगन्धा मुशली विदारी च शतावरी ।
क्षीरवातहरा

दुग्धकपिका-स्त्री., घृतदुग्धमिश्रिततण्डुलचूर्णकृत-
पिष्टकविशेषः (भा.)

दुग्धक्षीरिका-स्त्री., दुग्धतण्डुलघृतशर्कराकृतपायसः ।
दुग्धाष्टमांशभागेन तण्डुलान् घृतसंस्कृतान् ।
शुद्धेऽर्धपके दुग्धे तु क्षिता सिद्धा हि
क्षीरिका । पायसं शर्करायुक्तं घृतप्रक्षेपणाद्भवेत् ।
गुणाः—सा गुरुर्वातकृद्दल्या मलावष्टम्भका तथा ।
अरुचिं मेदवृद्धिञ्च कफमग्नेश्च मन्दताम् । कृत्वा च
रक्तपित्तं हि वातपित्तञ्च नाशयेत् (द्रव्यगुणाः)

दुग्धताली-न., दुग्धसारः । दुग्धाम्रः । क्षीरफेनः (मे.)

दुग्धत्रय-न., गोमहिषछागदुग्धानि (रा. सा. सं.)

दुग्धपाचन-त्रि., दुग्धपाककरः (न.,) दुग्धपाकपात्रम्
(हारा.)

दुग्धपापाण (क)-पु., खटिकाविशेषः (हिं-शिरगोला)
गुणाः—रुच्य ईषदुष्णः ज्वरपित्तहृद्गोकास-
शूलाध्मानहरश्च (रा. व. १३)

दुग्धपापाणिका-स्त्री., दुग्धपापाणम् (रा. व. ३)

दुग्धपुच्छी-स्त्री., वृक्षविशेषः (श. च.)

दुग्धफेन (क)-पु., न., क्षीरफेनः (रा. व. १५)

' कृष्णगोऽश्वपयः फेनमज्जानां वेति शस्यते । मन्दा-
शीनां कृशानाञ्च विशेषादित्सरिणाम् । उत्साहः ।

दीपनं बल्यं मधुरं वातनाशनम् । सद्यो बलकरञ्चैव
तच्च क्षीरविलोडितम् । क्षीणज्वरातिसारे च सामे
च विषमज्वरे । मन्दाग्नौ कफमाश्रित्य पयःफेनं
प्रशस्यते । क्षीरं गवांक्षीरफेनं तक्रं वा हितमेव च ।
पक्वाश्रमक्षणाद्वापि ग्रहणी तस्य नश्यति । ताम्बूलं
नैव सेवेत क्षीरं पीत्वा तु मानवः । यावत्तच्च द्रवेत्
क्षीरं भुक्तान्ताद्वापि शस्यते (अत्रि.)

दुग्धवटी-स्त्री., शोथे वटी । विषं हिङ्गुलं धुस्तरबीजं
समभागं गृहीत्वा धुस्तरपत्ररसेन ग्रहरं मर्दयित्वा
मुद्रमाना वटी कार्या (भैष.)

दुग्धसन्तनिका-स्त्री., दुग्धसरः (वै. नि.)

दुग्धाक्ष-पु., क्षीरस्फटिकः (शब्दार्थकल्पतरु.)

दुग्धा (ग्धी)-स्त्री., क्षीरिका (रा. मा. भैष. धुद्रो.
चि.) काकोली । पलाशीलता । शारिवा (वै. नि.)

दुग्धपापाणः (रा. व. १३)

दुग्धास्र-न., दुग्धताली, गुणाः—दुग्धास्रंशीतलं स्वादु
वृष्यं वर्णकरं गुरु वातपित्तापहं रुच्यं बृहणं बल-
वर्धनम् (रा. व. १५)

दुग्धाश्मा-पु., दुग्धपापाणः (रा. व. १३)

दुग्धिनि (नी) का (नी)-स्त्री., रक्तापामार्गक्षुपः
(रा. व. ४) शुक्लदुग्धालावः (वा. उ. ३७ अ.)

दुच्छक-पु., मुरामांसी (मे.) तालीशपत्रम् (वै. नि.)

दुडि- (लि)-स्त्री., कच्छपिका (अ. टी. रा. । मे.)

दुषडुभ-पु., सर्पभेदः । (उणा.)

दुद्रुम-पु., कन्दविशेषः । हरितपलाण्डुः । (अम.)

दुन्दुमार-पु., विडालः । (वै. नि.)

दुश्चक-पु., स्नामल्लयातमेपः । (वै. नि.)

दुरिष्टकृत्-पु., अभिचारकर्तारि ।

दुरुराह-पु., पुण्ड्रकयुक्तदुष्कुलाहाश्चः । (ज. द. ३)

दुरोह-पु., नागकेशरवृक्षः । (वै. नि.)

दुर्गकारक-पु., तरुभेदः (श. मा.)

दुर्गन्धास्य-पु., मुखरोगभेदः ।

दुर्गन्धि-पु., आश्रवः । दुर्गन्धः । (न.,)
सौवर्चललवणम् (वै. नि.)

दुर्गपुष्पी (इन्)-पु., वनस्पतिभेदः । केशपुष्टा इति
लोके (श. च.)

दुर्गलङ्घन-पु., उष्ट्रः । (हे. च.)

दुर्गा-स्त्री., इयामपक्षी । (रा. व. २३) कृष्णचटकः ।

कृष्णशारिवा । नीली (मे.) कोकिला । (वै. नि.)
अपराजिता (श. च.)

दुर्गाह-पु., भूमिजगुगुलः । (रा. व. १२)
 दुर्ग्रहा-स्त्री., मुस्ता । (रा. व. २३) अपामार्गः ।
 (भा. पू. १ भ.)
 दुर्घटा-स्त्री., पृष्ठग्रन्थिः । (वै. नि.)
 दुर्घोष-पु., भल्लुकः । (रा. व. १९)
 दुर्जर-त्रि., दुष्पचः । (वै. नि.)
 दुर्जरफल-न., ककटिका । (वै. नि.)
 दुर्जलजेता (रस)-पु., ज्वरे रसः । (भा. म. १ भ.)
 दुर्दर्प-पु., भल्लातकवृक्षः
 दुर्द्रिता-स्त्री., लताभेदः ।
 दुर्द्रुम-स्त्री., हरिस्पलाण्डुः (रा. व. ७)
 दुर्नाम्नी-स्त्री., अशोरोगः (श. र.)
 दुर्वला-स्त्री., जलशिरीषः (भा.)
 दुर्मर-पु., पिप्पलवृक्षः (वै. नि.)
 दुर्भरा-स्त्री., ज्योतिष्मतीलता (वै. नि.)
 दुर्भिक्षा-स्त्री., काकजङ्घा (वै. नि.)
 दुर्माषा-स्त्री., शुक्रगुञ्जा (मद. व. २.)
 दुर्मुख-पु., वानरः, घोटकः, सर्पः (त्रिका.)
 दुर्मुखा-स्त्री., शुक्रगुञ्जा (वै. नि.)
 दुर्माका-स्त्री., श्वेतगुञ्जा (वै. नि.)
 दुर्मोहा-स्त्री., काकादनीलता (रा. व. ३.) रक्तगुञ्जा
 (वै. नि.)
 दुर्लभ-पु., कर्चूरः (रा. व. ६ वै. नि. श्वासरोग चि.
 श्वासकालेश्वरे)
 दुर्लभा-स्त्री., जीवन्ती (प. मु.) श्वेतकण्टका (रा. व. ४.)
 रक्तदुरालभा (वै. नि. १२ मधुरज्वरचि मधुकादिः)
 शठी
 दुर्वर्ण (क)-न., रौप्यम् (प. मु.) एलावालुकम्
 (रा. व. ४.)
 दुर्विधेया-स्त्री., कर्पूरशठी (वै. नि.)
 दुश्च (एक) र-पु., भल्लुकः (रा. व. १९) शम्बुकः
 (हारा.)
 दुश्चर्मा-पु., त्र्यदोषरोगः ते च शीतपित्तोद्वेकोदरोगाः
 (रा. व. २०.)
 दुष्कुलीन-पु., चोरकनामगन्धद्रव्यम् (रा. व. १२,
 श. र.)
 दुष्खदिर-पु., अरिमेदः । गुणाः— कटुतिक्तोष्णः रक्त-
 व्रणकण्डूविषवीसर्पज्वरकुष्ठोन्मादभूतघ्नश्च (रा. व. ८)
 दुष्टान्न-न., विषादिदुष्टं अन्नम् (भा. अम्लपित्तवि.)
 दुस्फोट-पु., दुष्टव्रणः । शस्त्रभेदः (हे. च.)

दू-पु., रोगः (वै. नि.)
 दूतघ्नी-स्त्री., कदम्बपुष्पी (श. च.)
 दूति (ती) का-स्त्री., सारिका (रा. व. १९) श्वेत-
 कण्टका (वै. नि.)
 दूती-स्त्री., रक्तपाटला । शारिकापक्षी (रा. व. १९;
 वै. नि.)
 दूरग [म,]-पु., उद्गः, गर्दभः (रा. व. १९)
 (वै. नि.)
 दूरज-न., वैदूर्यमणिः (भा.)
 दूरदर्शी (दृक्)-पु., गुध्रः (त्रिका.) पण्डितः
 (हे. च.)
 दूरमूला-स्त्री., मुञ्जः । दुरालभा (वै. नि.)
 दूरेरितेश्वर-त्रि., केकरः (श. मा.)
 दूर्य-न., विष्टा (वै. नि.)
 दूर्वादिवर्ग-पु., अयं वर्गः पित्तघ्नः न्यग्रोधपत्रकादिवत्
 (वा. सु. १५ अ.)
 दूर्वाद्यघृत-न., रक्तपिते घृतम् (भैष. १ भा.)
 दूलक-न., तुलकः (र. स. र. बाल. चि.)
 दूलि (ली) का-स्त्री., नीली (श. र.)
 दूष्यजल-न., विष्णुमूत्रादिदुष्टवारि (रा. व. १४)
 दृक्-न., छिद्रम् (उणा.)
 दृकट-पु., इत्कटः (त्रिका.)
 दृकर्ण-पु., सर्पः (हे. च.)
 दृक्प्रसाद-पु., स्त्री., कुलत्थः (रा. व. ५) कुलत्थाञ्जनम्
 (रा. व. १३)
 दृक्श्रुति-पु., सर्पः (हला.)
 दृक्सेक-पु., आश्वतोषम् (वै. नि.)
 दृक्योनि-पु., ईर्ष्यकङ्कीवः (निदा.)
 दृक्-विष-पु., सर्पः (हे. च.)
 दृक्व्याधिहत-न., रक्ताञ्जनम् (वै. नि.)
 दृढकण्टक- (का)-पु., खर्जूरवृक्षः (वै. नि.)
 शङ्कोदवृक्षः (श. च.)
 दृढगर्भ-न., हीरकः (प. मु.)
 दृढदंशक-पु., जलचरविशेषः (वै. नि.)
 (शब्दार्थकल्पतरुः)
 दृढनीर-पु., नारिकेलवृक्षः (रा. व. ११)
 दृढपदी-स्त्री., वन्दाकः (रा. व. ५)
 दृढपुष्पा-स्त्री., गुलच्छकन्दः (वै. नि.)
 दृढपृष्ठक-पु., कच्छपः (रा. व. १९)
 दृढबन्धिनी-स्त्री., इयामालता (श. च.)

दृढबालुक-न., एलबालुकः (रा. व. ४.) (वै. नि.)
 दृढमार्गवक-न., हीरकः (रा. व. १३.)
 दृढमाला-स्त्री., भूधात्री (वै. नि.) (भा.)
 दृढरङ्गदा (ङ्गा)-स्त्री., स्फटिकारिका (रा. व. १३.)
 दृढरजा-स्त्री., प्रौढस्त्री (वै. नि.)
 दृढलोमा (न्)-पु., स्त्री., शूकरः (श. च.)
 दृढवल्ल-पु., मुञ्जतृणम् (वै. नि.)
 दृढवीज-पु., बर्बरवृक्षः । चक्रमर्दः (रा. व. ८.)
 नारिकेलवृक्षः । बदरवृक्षः (रा. व. ११.)
 दृढवृन्त (श्च)-पु., नारिकेलवृक्षः (वै. नि.)
 दृढस्त्रिका-स्त्री., मूर्वा (श. च.)
 दृढस्थिति-नारिकेलवृक्षः (रा. व. ११.)
 दृढा-स्त्री., मुषली (प. मु.) भूधात्री (वै. नि.)
 दृढाङ्ग-न., हीरकः (रा. व. १३.)
 दृढारङ्गा-स्त्री., स्फटिकारिका (भा.)
 दृढेश्वर-पु., मुञ्जतृणम् (वै. नि.)
 दृढ (ता)-न., स्त्री., जीरकः (वै. नि.) (श. च.)
 दृढिधारक-पु., तरुभेदः (श. च.)
 दृढिहरि-पु., कुक्कुरः (व्याक.)
 दृढ्मू (म्फू)-स्त्री., सर्पः (मे.) वज्रः । सूर्यः (हे. वि.)
 दृशा-स्त्री., चक्षुः (श. च.)
 दृशाकाङ्क्ष-न., पद्मम् (श. च.)
 दृशि-(शी)-स्त्री., लोचनम् (श. च.)
 दृशोपम-न., श्वेतपद्मम् (श. च.)
 दृश्या-स्त्री., कपिकच्छुः (वै. नि.)
 दृष (इभे)द्-पु., करज्योडिपाषाणभेदः (वै. नि.)
 हिं.—हाथाजोडी.
 दृष्टरजा-स्त्री., प्राप्तवयस्का मध्यमा स्त्री ।
 दृष्टिकृत् (त)-न., स्थलपद्मम् (श. च. श. र.)
 दृष्टिपूतना-स्त्री., बालानां स्त्रीग्रहविशेषः । अन्धपूतना
 (वा. उ. ३ अ.)
 दृष्टिवन्धु-पु., खद्योतः (श. र.)
 दृष्टियोनि-पु., ईर्ष्यकल्लीवः (सु.)
 दृष्टिरोग-पु., नेत्ररोगः ।
 दृष्टिचर्म्म-न., नेत्रवर्म्म ।
 दृष्टिसन्धि-पु., नेत्रकोणः (वै. नि.)
 देवकर्दम-पु., पञ्चसुगन्धिः । समभागश्रीखण्डचन्दना-
 गुरुकपूरकुङ्कुमं च (रा. व. २२)
 देवकुक्कुटक-पु., सुनिषण्णकशाकभेदः (वम्. कुरडु)
 गुणाः—शीतो वृन्थः मूत्ररोगहरः अमरीनाशकः
 (वै. नि.)

देवकुतुम्बक-पु., महाद्रोणपुष्पी (वै. नि.)
 देवकुम्भ (म्भा) (म्मी)-पु., स्त्री., स्वनामख्यातवृक्ष-
 विशेषः । गन्धप्रसारणी कुम्भेति कोट्टणे (वम्-
 शेतवड) गुणाः—कटुः तिक्तः मेध्यः पारदशोधकः
 पिशाचवाधाकफघ्नः वाताग्निमान्द्यघ्नः द्रोणपुष्पी-
 गुणश्च (वै. नि.)
 हिं.—तुम्बा.
 देवग्रह-पु., भूतग्रहविशेषः (निदा.)
 देवचिकित्सकौ-पु., अश्विनीकुमारौ । (हला.)
 देवजग्ध (क)-न., रोहिषतृणम् । कचूणम् (अम.)
 देवट्टी-स्त्री., चिल्लपक्षिविशेषः (हारा.)
 देवतरणी-स्त्री., राजतरणीपुष्पवृक्षः । (वै. नि.)
 देवतरु-पु., अश्वत्थवृक्षः । चैत्यवृक्षः । (त्रिका.) विक-
 कृतवृक्षः (वै. नि.) मन्दारवृक्षः । पारिजातवृक्षः ।
 हरिचन्दनम् (अम.)
 देवता-स्त्री., धुस्तरवृक्षः (वै. नि.)
 देवताकुसुम-न., लवङ्गम् । देवहुली इति ख्याते गन्ध-
 द्रव्यम् (च. द.)
 देवताण्ड-पु., देवदालीवृक्षः (मद. व. १)
 देवतामणि-पु., महामेदः (वै. नि.)
 देवदग्ध-न., रोहिषतृणम् (श. चि.) रोहितकभेदः
 (वै. नि.)
 देवदण्डोत्पला-स्त्री., नागवला (वै. नि.)
 देवदानी-स्त्री., देवदाली, पीतघोषा । (र. मा.)
 देवदीप-पु., नेत्रम् (वै. नि.)
 देवद्रोणी-स्त्री., महाद्रोणपुष्पी ।
 देवन (ना) ल-पु., महानलः । गुणाः—अतिमथुरः
 वृन्थः ईषत्कषायः रसकार्ये शास्तः नलादधिकगुणश्च
 (रा. व. ८)
 देवपत्नी-स्त्री., रक्तालौ । मध्वालौ (त्रिका.)
 देवपत्रिका-स्त्री., स्पृका (वै. नि.)
 देवपुष्प-न., लवङ्गम् (वै. नि.) (जीर्णज्वरचि. लवङ्गा-
 दिक्षाये.)
 देवपुष्पी-स्त्री., वृक्षविशेषः । देवहुली इति लोकं
 (च. द. वा. व्य. चि.)
 देवभयन-न., अश्वत्थवृक्षः (श. च.)
 देवमर्त्या-स्त्री., महामेदा (वै. नि.)
 देवमातृका-स्त्री., वृष्टयम्बुपालितः देशः (रा. व. २)
 देवमानक-पु., कौस्तुभमणिः (श. र.)
 देवमास(क)-पु., गर्भाष्टमो मासः (त्रिका.)

देवमिस-., पु., अर्जुनवृक्षः (वै. नि.)
 देवराजाशनाख्य-पु., संविदा (रस. र.)
 देवरात-पु., सारसपक्षिभेदः (शब्दार्थकल्पः)
 देवलता-स्त्री., वटपत्रवहिका
 देववल्लभ-पु., पुष्पागवृक्षः (अम.)
 देववृक्ष-पु., गुग्गुलुवृक्षः (मे.) गोपघोष्ठा (वै. नि.)
 सप्तपर्णवृक्षः (त्रिका.) मन्दारवृक्षः (मे.)
 देवशालि-पु., शालिधान्यविशेषः । (वै. नि.)
 देवसुष्टा-स्त्री., मदिरा (हे. च.)
 देवा-स्त्री., अश्विनपत्नी पद्मचारिणी (श. च.)
 देवात्मा-पु., अश्वत्थवृक्षः (श. च.)
 देवाह्वय-., न., एका सहदेवा, द्वितीया विश्वेदेवा ।
 (वा. सू. १५ अ. विद्वार्यादौ)
 देवानांप्रिय-पु., छागः (त्रिका.)
 देवाभीष्टा-स्त्री., पूगवृक्षः (वै. नि.) ताम्बूली (श. च.)
 देवावास-पु., अश्वत्थवृक्षः । चैत्यवृक्षः । (त्रिका.)
 देविता-पु., धुस्तरवृक्षः । (भा.)
 देवीलता-स्त्री., अनन्तमूलम् (ज. द. १४ अ.)
 देवीवीज-न., गन्धकः । (भैष. ज. चि.) (चक्रारसे)
 देव्या-स्त्री., सुरामांसी, ब्राह्मीक्षुपः । (वै. नि.)
 देशसमाख्यवीज-न., इन्द्रयवः । (वै. नि.)
 देशिनी-स्त्री., तर्जनी (श. र.)
 देहकोप-(चर्म)-पु., त्वग् (वै. नि.) पक्षः । (श. च.)
 देहक्षय-पु., रोगः (श. च.)
 देहत्वक्-स्त्री., चर्म (वै. नि.)
 देहदुर्गन्धता-स्त्री., शरीरदौर्गन्ध्यम् । तन्नाशकमीपधं
 यथा-अर्जुनपुष्पं जम्बूतृप्तं लोभ्रञ्चेति समभागं
 लिम्बेत् (पुराणम्)
 देहधारक-न., अस्थि । (हे. च.) आहारम् (वै. नि.)
 देहधि-पु., पक्षः । (श. च.)
 देहधृक्-पु., वायुः । (वै. नि.)
 देहधृत्-पु., जीवः । प्राणी (वै. नि.)
 देहयात्रा-स्त्री., मृत्युः । अन्तम् । भोजनम् । (त्रिका.)
 देहला-स्त्री., सुरा । (वै. नि.)
 देहचल्कल-न., वसा । (रा. व. १८)
 देहसार-पु., मज्जा । (रा. व. १८)
 देहिका-स्त्री., उपजिह्विकाकीटः (त्रिका.)
 दैत्य-पु., लोहम् ।
 दैत्यग्रह-पु., असुरग्रहः (वा. उ. उन्मादचि.)
 दैन्यसेदज-पु., भूमिजगुग्गुलुः माहिषाक्षगुग्गुलुः
 (रा. व. १२.)

दैत्यरक्तक-न., हिङ्गुलम् (रा. सा. सं.)
 दैत्येन्द्र-पु., गन्धकम् (भैष. पञ्चाननरसे)
 दैत्येन्द्ररक्त-न., हिङ्गुलम् (सा. कौ. त्रिदोषनीहाररसे)
 दैवाच्छिद्र-न., कर्मेच्छिद्रम् (वा. उ. १४ अ.)
 दैवदारु-न., देवदारुः (रा. मा.)
 दैवदीप-पु., लोचनम् (त्रिका.)
 दैवी-स्त्री., बलिपूजादिरूपे चिकित्साविशेषः, यथा
 -‘ आसुरी मानुषी दैवी चिकित्सा त्रिविधा मता ।’
 (वैद्यकम्)
 दैवोदासि-पु., दिवोदासापत्यम् (श. चि.)
 दो-पु., बाहुः (रा. व. १८)
 दो (शिखर)-पु., स्कन्धम् (रा. व. १८)
 दोण्डिका (ण्ड)-स्त्री., तरदीलता कोपातकी (वै. नि.)
 दोध-पु., गोवत्सः । (छन्दःशास्त्रम्)
 दोग्गडु-त्रि., बाहुकुण्डः (त्रि. का.)
 दोर्दण्ड-पु., बाहुः (भूतप्र.)
 दोर्मध्य-न., बाहुमध्यभागः (शब्दार्थकल्पः)
 दोर्मूल-न., बाहुमूलम् (वै. नि.)
 दोला (लिका)-स्त्री., नीलीवृक्षः (वै. नि.) क्रीडार्थं
 काष्ठादिमयः हिन्दोलकः । तत् भ्रमणगुणाः—
 वातकोपनत्वं अङ्गस्थैर्यबलाम्भिकारित्वञ्च (रा. ज.)
 दोलायन्त्र-न., रसस्वेदनार्थं यन्त्रविशेषम् (भा.)
 दोषक्ष-पु., वैद्यः । चिकित्सकः (हे. च.) (त्रि.)
 दोषवेत्ता
 दोषत्र (त्रित) य-न., मिलितवातपित्तकफः
 (रा. व. २२)
 दोषशमवस्ति-पु., निरुहवस्तिभेदः । यथा—‘ प्रियङ्गुः
 मधुकं मुस्ता तथैव च रसाञ्जनम् । सक्षीरं शस्यते
 वस्तिः दोषाणां शमनः परम् ’ (भा.)
 दोहरवस्ति-पु., तन्नामकनिरुहवस्तिः । ‘ शताह्वा मधुकं
 बिल्वं कौटजं फलमेव च । सकाञ्जिकः सगोमूत्रो
 वस्तिर्दोषहरः स्मृतः ’ (भा.)
 दोषा-स्त्री., बाहुः (रा. व. १८)
 दोषा (पो) त्केशी-स्त्री., वनधर्बेरिका (रा. व. १०)
 दोषातिलक-पु., दीपः (त्रिका.)
 दोषान्ध-पु., दृष्टिरोगभेदः (वा. उ. १२ अ.)
 दोषिक-पु., रोगः (श. च.)
 दोह-पु., दोहनम् । दोहनपात्रम् । दुग्धम् (वै. नि.)
 दोहज-न., दुग्धम् [शब्दार्थकल्पतः]
 दोहदलक्षण-न., गर्भधारणम् । गर्भः वयःसन्धिः
 (मे.)
 दोहदवती-स्त्री., गर्भवती स्त्री (हे. च.)

दोहनी-स्त्री., धातकीवृक्षः (वै. नि.) दोहनभाण्डम्
(त्रिका.)
दोहलवती-स्त्री., दोहदवती (शब्दार्थकल्पतरुः)
दोहली-स्त्री., अशोकवृक्षः (रा. व. १०)
दोहापनय (पयन)-पु., न., गन्धदुग्धम् (त्रिका. ।
वै. नि.)
दौग्धिक-न., दुग्धिकामूलम् (वा. उ. ३७ अ.)
दौण्डिका-स्त्री., कोषातकी (वै. नि.)
दौर्घाण-न., दृष्टपर्णम् । दूर्वारसः (मे.)
दौलेय-पु., कच्छपः (हे. च.)
दौण्डुलेय-न., ग्रन्थिपर्णमूलम् (वै. नि.)
द्युक्-पु., पेचकः (वै. नि.)
द्युकारि-पु., काकः (वै. नि.)
द्युग-पु., पक्षी (रा. व. १९)
द्युतरु-पु., कल्पतरुः (वै. नि.)
द्यु (ति) मणि-पु., अर्कवृक्षः (अम. र. सा. सं. विधा-
धररसे) मारितताम्रम् (भा. म. १ भ. ज्वरवि.
त्रिपुरभैरवरसे.)
द्युतबीज-न., कपर्दकः (त्रिका.)
द्युम्न-न., बलम् (मे.)
द्योतन-न., दर्शनम् (हे. च.)
द्योत्र-न., बीजम् (उणा.)
द्योभूमि-पु., पक्षी (श. च.)
द्र (द्रा) ऋत्स (ऋत्स्य)-न., तरलद्रवि (अम. अ. टी. भ.)
द्रवज-पु., शर्करा (रा. व. १४)
द्रवत्पत्री-स्त्री., क्षिप्रवृक्षः (रा. व. ४)
द्रवशूल-पु., अन्नद्रवशूलम् ।
द्रवा-स्त्री., मेदा (रा. व. ५)
द्रविण-न., सुवर्णम् । रत्नम्, बलम् (अम. मे.)
द्रविणनाशन-न., क्षिप्रवृक्षः (श. र.)
द्रवीकरण-न., तरलतापादनम् ।
द्रव्यकल्क-पु., दृष्टिं पेयितद्रव्यम् ।
द्रव्यगुणाकर-पु., स्त्री., } द्रव्यसंग्रहविशेषः ।
द्रव्यरत्नावली ,, ,, }
द्रव्यसंग्रह-पु., करचरणहरीतक्यादिद्रव्यसंक्षेपः
(च. सू. १ अ.)
द्रव्याभिधान-न., औषधादीनां नामसंग्रहः ।
द्राक्षाफल-पु., पियालवृक्षः (वै. नि.)
द्राक्षायणी-स्त्री., दन्तीवृक्षः (प. मु.)
द्राक्षारिष्ट-पु., यक्ष्माधिकारे अरिष्टविशेषः (मेघ.)

द्राक्षासम्भूत-पु., द्राक्षासवः (वै. नि.)
द्राक्षासुरा-स्त्री., द्राक्षाकृतमद्यम् (चसू. २७ अ.)
द्राक्षोत्था-स्त्री., द्राक्षासवः (वै. नि.)
द्राण-त्रि., सुसः ।
द्राघिष्टास्य-पु., भलकः (रा. व. १९)
द्राप-पु., पङ्कः । (शब्दार्थकल्पः)
द्राचकर-न., श्वेतदङ्गणम् (रा. व. ६)
द्राचकवर्ग-पु., द्रवकरद्रव्यपञ्चकम् । गुञ्जादङ्गणमध्वाज्य-
गुडा द्राचकपञ्चकाः (र. सा. सं.)
द्रावण (फल)-न., कतकफलम् (र. मा.)
द्राविका-स्त्री., लाला (श. र.)
द्राविडभूतिक- (मिज)-पु., आमहरिद्रा (श. र.)
द्राविडोद्भव-पु., सुगन्धवृत्तम् । सुगन्धप्रियङ्गुः ।
(वा)-स्त्री., एला (वै. नि.)
द्राविण-पु., दङ्गणम् (र. सा. सं.)
द्राविणी-स्त्री., काकजङ्घा । काकमाची (वै. नि.)
द्रु-स्त्री., स्वर्णम् (वै. नि.)
द्रुक- (का)-पु., (स्त्री.) निम्बवृक्षः (हिं.-बकाणनिम्ब)
(भा. म. ४ भ. महाभारतके) ओकडा इति ख्यातः
क्षुपः (च. द. दार्वादिक्वाये) सरलात्रेका मृता
यासकैः ।
द्रुकिलिम-न., देवदारुः (प. मु.)
द्रु (द्रू) घन-पु., भूमिचम्पकवृक्षः (श. च.)
द्रु (द्रू) ण-पु., भ्रमरम् । वृश्चिकः धूस्याटपक्षी (हे. च.)
मधुमक्षिका (वै. नि.)
द्रुणी-स्त्री., कर्णजलायुका । कच्छपिका (अम. भ.)
द्रुतमांस-न., शशादिहरणाद्यः स्वयं द्रुतगमनात् द्रुत-
संज्ञकाः स्मृताः । तेषां मांसं गुणाः ' पथ्यं लघु
बल्यं वीर्यकारि च (रा. व. १७)
द्रुनख-पु., कण्टकम् (त्रिका.)
द्रुमकिल-पु., देवदारुवृक्षः (वै. नि.)
द्रुमग-पु., स्वल्पजलदेशः (वै. नि.)
द्रुमत्वक्-स्त्री., कुटजत्वक्कलम् (च. द. कुष्ठ. वि.)
द्रुमध्वज-पु., तालवृक्षः (वै. नि.)
द्रुमनख-पु., कण्टकम् (हारा.) पारिजातवृक्षः (मे.)
द्रुमनिर्यास-पु., तरुनिर्यहः (वै. नि.)
द्रुमर-पु., कण्टकम् (हारा.)
द्रुमशय-पु., वानरः (वै. नि.)
द्रुमश्रेष्ठ-पु., तालवृक्षः (वै. नि.)
द्रुमामय-पु., लाक्षा (प. मु.)

द्रुमारि-पु., हस्ती (वै. नि.)
 द्रुमाशय-पु., सरटः (रा. व. १९.)
 द्रुमोत्पल-पु., कर्णिकारवृक्षः (अम.) क्रतुशूले हितः ।
 द्रुयव-न., परिमाणम् (वै. नि.)
 दुसल्लक-पु., पियालवृक्षः (श. र.)
 द्रोणकाक-पु., तन्नामकाकः (अम.)
 द्रोणकुतुम्बका-स्त्री., देवकुम्भा देवद्रोणी (वै. नि.)
 द्रोणगन्धिका-स्त्री., रास्ता (जटा.)
 द्रोणपर्णी-स्त्री., द्रोणपुष्पी ।
 द्रोणपुष्पिका-स्त्री., द्रोणपुष्पी (वै. नि.)
 द्रोणपुष्पी-स्त्री., घलघसा हलकषा दण्डकलस इति
 ख्यातः क्षेत्रजह्रस्वभुषः । द्रोणपुष्पीति भाषा
 (रा. मा.) (म. कुंवा) (हिं-गुम्मा) गुणाः-
 कटूष्णा रुच्या वातकफघ्नी भक्षिमान्द्यकरी पथ्या च ।
 (रा. व. ५ । च. द. सि. यो. काम. चि. अजने)
 ' अजने कामलातीनां द्रोणपुष्पीरसः शुभः ।
 द्रोणपुष्पीरसोऽप्येवं निहन्ति विषमज्वरम् (शार्ङ्ग.
 म. ख. १ अ.) कफार्शःकामलाकृमिशोषघ्नी
 (राज.) द्रोणपुष्पी गुरुः स्वादुपाका कट्वी भेदनी
 कफामकामलाशोथतमकक्षासकृमिघ्नी च (भा.)
 द्रोणपुष्पीदल-न., द्रोणपुष्पीपत्रम् । गुणाः-स्वादु रुच्यं
 गुरु पित्तकरं भेदनं कामलाशोथमेहज्वरहरम् ।
 कटु च (भा. पू. १ अ. शा. वर्ग.)
 द्रोणा-स्त्री., द्रोणपुष्पी (भा. वा. उ.) (१६ अ.)
 इन्दीवरालता (वै. नि.)
 द्रोणिका-स्त्री., नीली (श. र.)
 द्रोणिनी-स्त्री., उत्तरिणी (वै. नि.)
 द्रोणीदल-पु., केतकीपुष्पवृक्षः (हारा.)
 द्रोणील-पु., केतकवृक्षः (वै. नि.)
 द्रुण्डग-पु., चक्रवाकः (वै. नि.)
 द्रुण्डगद-पु., द्रुण्डजरोगः ।
 द्रुण्डचर (चारी)-पु., चक्रवाकपक्षी (हे. च. । त्रिका.)
 द्रुण्डचरीसहाय-पु., चक्रवाकपक्षी (वै. नि.)
 द्रुण्डजदोषेत्य-पु., विषमज्वरः (रा. व. २० । द्विदोष-
 रोगः (त्रि.) द्विदोषेत्यः (मा. ज्व. नि.)
 द्रुयाग्नि-पु., चित्रकवृक्षः (श. च.)
 द्वादशापत्रिका-स्त्री., शताक्षरव्यभुषः ।
 द्वादशाङ्गकाथ-पु., सन्निपातज्वरे कषायः । दशमूली-
 कषायस्तु पिप्पली पौष्करान्वितः सन्निपातज्वरे देयः
 श्वासकाससमन्विते (भा. म. ११.)

द्वादशाङ्गल-पु., वितस्ती (अम.)
 द्वादशात्मा-पु., सूर्यः । अर्कवृक्षः (अम.)
 द्वादशायसक-पु., ऊरुस्तरभाधिकारे रसः । त्रिनेत्राख्य-
 रस एव (रस. र.)
 द्वादशायु-पु., कुङ्कुरः (श. मा.)
 द्वार-न., उपायः । निर्गमम् (त्रिका.)
 द्वारका-स्त्री., कार्पासी (वै. नि.)
 द्वारदारु-पु., शाकवृक्षः (वै. नि.) भृसीसहवृक्षः
 (भा.)
 द्वारवलिभुक्-पु., काकविशेषः (त्रिका.)
 द्विक-पु., काकः (त्रिका.) चक्रवाकः (मे.)
 द्विककार-पु., काकः (श. र.)
 द्विकष्ट-पु., उष्ट्रः (हे. च.)
 द्विकाकोली-स्त्री., काकोलीक्षीरकाकोली च (वा. ऊ.
 २ अ.)
 द्विक्षीर-न., गन्याजदुग्धे (च. द. यक्ष्म चि. सार्पिर्गुडे)
 द्विखुरी (इन्)-पु., गोखुरवत् द्विधाविभक्त
 खुराशुभाषः । ' द्विसुरं गोखुराकारद्वुरैर्विद्याद्विच-
 क्षणः । अथवा सीवनीयुक्तैर्निम्नमध्येस्तु निर्दिशेत् '
 (ज. द. ३ अ.)
 द्विचित्रक-न., श्वेतरक्तचित्रकौ । (सि. यो. अग्नि-
 मान्यचि.)
 द्विजकेतु-पु., जम्बीरविशेषः । (वै. नि.)
 द्विजन्मा- (मन्)-पु., पक्षो-दन्तः । (श. र.) आर्द्र-
 धान्यम् । मौक्तिकम् । अण्डजः । (वै. नि.)
 द्विजभक्त- (त्रि.) वैद्ये भक्तिमान् रोगी (वै. नि.)
 द्विजयष्टि- (त्रिका.) स्त्री., भार्गी (वै. नि. २ अ. वा.
 व्या. नि.)
 द्विजशत-पु., राजमाषः । (श. च.)
 द्विजस्नेह-पु., पलाशवृक्षः । (वै. नि.)
 द्विजाङ्गिका (ङ्गी)-स्त्री., कटुकी । (रा. व. ६)
 द्विजाति-पु., दन्तः । अण्डजः । पक्षी । (मे.)
 द्विजायनी-स्त्री., यज्ञोपवीतम् (त्रिका.)
 द्विजालय-पु., तरुकोटरः । (श. च.)
 द्विजिह्व-पु., सर्पः (अम.) अधिजिह्वनामकः कण्ठरोगः ।
 (सु. नि. १६ अ.)
 द्विजेन्द्रक-पु., निम्बवृक्षः । (वै. नि.)
 द्वितीयत्रिफला-स्त्री., द्वाशाखर्जूरगाम्भारीफलानि
 (वै. नि.)
 द्वितीयाभा-स्त्री., वृक्षविशेषः । दारुदरिद्रा (श. च.)

द्विधागति-पु., शिशुमारः । (वै. नि.) कुम्भीरः ।
(हे. च.)

द्विधातु-त्रि., द्विप्रकृतिकः ।

द्विधात्मक-न., जातीफलम् (वै. नि.)

द्विधालेख्य-पु., हिन्तालवृक्षः (रा. व. ९)

द्विप-पु., हस्ती (प. मु.) नागकेशरवृक्षः (वै. नि.)

द्विपत्रक-पु., चण्डालकन्दः (वै. नि.)

द्विपद-पु., भनुष्यः । पक्षी (प्रश्नसारः)

द्विपवला-स्त्री., नागवला (वै. नि. वा. व्या. चि. शतावरी
तैले.)

द्विपमद-पु., करिमदजलम् ।

द्विपर्णी-स्त्री., शालपर्णी पृश्निपर्णी चेति
(च. द. ग्रह चि.)

द्विपाख्य-पु., नागकेशरवृक्षः (प. मु.)

द्विपादिक-पु., नागकेशरवृक्षः (प. मु.)

द्विपायी(इन्)-पु., करी (हारा.)

द्विपिनख-पु., व्याघ्रनखम् (रा. व. १२)

द्विपी(इन्)-पु., चित्रकभेदः (च. वि. ८ अ)

द्विपुट-पु., पुष्पक्षुपविशेषः (श. वि.)

द्विपुटी-स्त्री., मल्लिका (मे.)

द्विपुनर्नच-न., शुक्ललोहितलताभेदेन पुनर्नवाद्वयम् (सि.
यो. कामला. चि. व्योषाद्यधृते) 'त्रिफला द्विपुनर्नचम्' ।

द्विप्राही-स्त्री., ह्रस्वदीर्घवाहीद्वयम् (सु. शा. १० अ.)

द्विमाप-न., मुद्रपर्णी मापपर्णी च । (च. द. उन्माद चि.
महाकल्याणकधृते)

द्विमुखा-स्त्री., शारिका । जलौका (हला.)

द्विमुखारग-पु., द्विमुखसर्पः (जटा.)

द्विरजनी-स्त्री., हरिद्रा । दाहहरिद्रा ।

(सि. यो. कामला. चि. व्योषाद्यधृते.)

द्विरदपिप्पली-स्त्री., गजपिप्पली

(वै. नि. २ भ. वा. व्या. चि. द्वाविंशक गुग्गुली.)

द्विरदान्त-(क)-पु., सिंहः (रा. व. १९)

द्विरदाराति-पु., शरभः (वै. नि.)

द्विरदाशन-पु., अश्वत्थवृक्षः (वै. नि.)

द्विरसन-पु., सर्पः (त्रिका.)

द्विराप-पु., हस्ती (श. मा.)

द्विरेता-पु., गर्दभः (वै. नि.) स्त्रीपुंलिङ्गाङ्गनपुंसकः
(च. शा. २ अ.)

द्विलग्नक-पु., दुश्चर्म (हें. च.)

द्विपर्णा (पिका)-स्त्री., द्विहायनी गौः (अम. । हे. च.)

द्विविष-न., पाण्डुकृष्णातिविषा. (वै. नि. २ भ. वा. व्या. चि.)

द्विवृन्त-पु., नखरत्नकक्षुपः (प. मु.)

द्विष्टङ्गिका-स्त्री., मेघशृङ्गी (वै. नि.)

द्विष्टङ्गी (इन्)-पु., मत्स्यविशेषः

द्विषा-स्त्री., एला

द्विस्विन्नान्न-न., सिद्धतण्डुलः (पुराणम्)

द्वीपसम्भव-पु., कक्कोलवृक्षः । जीरकः । (वा.)-स्त्री.
महाखर्जूरवृक्षः ।

द्वीपान्तरवचा-स्त्री., तोपचिनीति ख्यातं मूलम् ।
गुणाः—'द्वीपान्तरवचा किञ्चित्तिक्तोष्णा बहिर्दीप्ति-
चिबन्धाध्मानशूलघ्नी शङ्खमूत्रविशोधिनी । वात-
व्याधीनपसारमुन्मादं सनुवेदनाम् । व्यपोहति
विशोपेण फिरङ्गामयनाशिनी (भा.)

द्वीपिनी-स्त्री., वटपत्रपाषाणभेदः (वै. नि.)

द्वीपिपलाश-पु., हस्तिकर्णपलाशः (वा. सु. १५ अ;
मुष्ककादि)

द्वीप्य-पु., काकः न., कक्कोलः (वै. नि.)

द्वीप्या-स्त्री., शतावरी (रा. व. ४) पिप्पलीखर्जूरवृक्षः
(रा. व. ११)

द्वेष्य-न., कक्कोलः (रा. व. १२)

द्वैमातृक-पु., नदीवृष्टयधुपालितः देशः (रा. व. २)

द्वैपणीया-स्त्री., नागवल्लीविशेष होसयले हलेय इति
घोरसमुद्रदेशे ख्याता । द्वैसनीया इति पुस्तकान्तरे
पाठः (रा. व. ११)

द्व्यन्तर-पु., जातिद्वयसम्भूतः सर्पः (सु. कल्प. टी.)

द्व्यष्ट-न., ताम्रम् (अम.)

द्व्यहिक (हीन)-पु., एकदिनान्तरज्वरः (मा. नि.)
ध

धट-(क)-पु., धववृक्षः (वै. नि.) तुलामानम् (अम.)
१४ बलमाना (लीलावती)

धटी-स्त्री., बल्कलम् (वै. नि.) जीर्णवस्त्रखण्डम्

धन-पु., न., मरिचः । अर्थः (वै. नि.) स्नेहपात्रम् (श. र.)

धनक-न., धान्यकम् (वै. नि. २ भ. सर्वज्वरचि.
गुडूच्यादि.)

धनच्छ (च्छू)-पु., स्त्री., पक्षिविशेषः (त्रिका.)

धनद-पु., हिजलवृक्षः (रा. परि. ८. ७ पृ. ३६३)
(पाठान्तरात्)

धनदाक्षी-स्त्री., पाटलवृक्षः (रा. व. १०) लताकरञ्जः
(रा. व. ८. ४ पृ. ३५८)

धनपिशाची (चिका)-स्त्री., नृण्या (त्रिका. हारा.)

धनस्-पु., धूम्याटपक्षी (वै. नि.)
 धनस्य (स्व) (क)-पु., गोक्षुरकवृक्षः (श. च.)
 धनहर-पु., ग्रन्थिपर्णवृक्षः, पारसीकयमानी (वै. नि.)
 धनह (हा)-स्त्री., पारसीकयमानी । ग्रन्थिपर्णमेदः
 (अम.)
 धनहत्-पु., चण्डालकन्दः (वै. नि.)
 धना (नी)-स्त्री., आर्द्रधान्यकः (वै. नि.) धान्यकः
 (वै. नि. २ भ. व्या. चि. षडशीतिगुणुलौ
 अत्रि २ स्थान २ अ)
 धनीयक-न., आर्द्रधान्यकः । धान्यकः (श. र.)
 धनु (प) (ष) ट-पु., प्रियालवृक्षः (रा. व. ११
 अम.)
 धनुःशाखा-स्त्री., मूर्वा (श. च.)
 धनुश्श्रेणी-स्त्री., मूर्वा (प. सु.) महेन्द्रवाल्मी
 (रा. व. ३)
 धनुर्गुणा-स्त्री., मूर्वा (श. च.)
 धनुर्माला-स्त्री., मूर्वा (श. च.)
 धनुर्यास-पु., दुरालभा (प. सु.)
 धनुर्वीज-पु., भलातकवृक्षः (रा. व. ११)
 धनुर्वृक्ष-पु., धमन्यवृक्षः (र. मा.) (रा. व. ९)
 वंशः । भलातकवृक्षः । अश्वत्थवृक्षः (रा. व. ११)
 धनुष-पु., कुक्षुरः (वै. नि.)
 धनेयक-न., धन्याकः (अ. टी. भ.)
 धन्यवृक्ष-पु., अश्वत्थवृक्षः (वै. नि.)
 धन्याक-न., स्वनामख्यातपण्यद्रव्यम् (प. सु.) (हि—
 धनिया) गुणाः—तुत्रं स्निग्धम् अवृष्यं मूत्रलं
 लघुतंक्तं कटूष्णवीर्यं दीपनं पाचनं उन्नरघ्नं शोचकं
 ग्राहि स्वादुपाकं त्रिदोषघ्नं नृणां दाहवमिश्वासकास-
 कादर्यकृमिघ्नं । आर्द्रं तत् गुणसंपन्नं स्वादु
 विशेषतः पित्तघ्नं (भा. पू. १ भ.) (मद. व. २)
 धन्वक-पु., धामनवृक्षः । (च. द. मेह. चि.)
 धन्वङ्ग-पु., धामनवृक्षः । गुणाः—धन्वङ्गः कफपित्तान्न-
 कासहृत्सुवरो लघुः वृद्धो बलकृद्दृक्षः सन्धिकृद्गुण
 रोपणः (भा. म. २ भ. प्रमेह. चि.) वंशः (वै. नि.)
 धन्वचारी-त्रि., निर्जलदेशचारी (वा. चि. ७ अ.)
 धन्वतरु-पु., सोमवल्ली (वै. नि.)
 धन्वदुर्ग-न., निर्जलदेशः (पुराणम्)
 धन्वन्तरिग्रस्ता-स्त्री., कटुकी (श. च.)
 धन्वन्तरिपञ्चक-न., धन्वन्तरिकृतग्रन्थविशेषः ।
 धन्वमांस-न., निर्जलदेशशुमांसम् (वा. चि. अ. १३
 अ.)

धन्वा (न)-पु., मरुभूमिः (रा. व. २.) (च. वि. १अ)
 धन्वामिष-न., जात्ररूपशुमांसम् ।
 धन्वी (इन्)-पु., दुरालभा (रा. व. ४.) अर्जुनवृक्षः
 (रा. व. ९.) बकुलवृक्षः (रा. व. १०.)
 धमि-स्त्री., अन्नम् । धमनी (हारा.)
 धयन-न., पानम् (रा. व. २०.)
 धर-पु., कार्पासतूलकः (मे.)
 धरणीधर-पु., पर्वतः । कच्छपः (रा. व. १९.)
 धरणीबन्ध-पु., अरिष्टबन्धनम् (च. द. विषयि.)
 धराकदम्ब (क)-पु., कदम्बवृक्षः (हारा.)
 धराङ्कुर-पु., मूच्छन्नाक (वै. नि.)
 धराजकूष्माण्ड-पु., भूमिकूष्माण्डः (वि. क. क. स्त्री-
 रोग. चि.)
 धरिमा (न्)-पु., तुला । आकरः (वै. नि.)
 धरुण-पु., जलम् (मे.)
 धर्तूर-पु., शुक्रधुस्तरः (वै. नि.)
 धर्मघ्न-पु., विभीतकवृक्षः (वै. नि.)
 धर्मेण-पु., धमन्यवृक्षः (र. मा.) सर्पमेदः (मे.)
 धर्मद्वेयी (इन्)-पु., विभीतकवृक्षः (वै. नि.)
 धर्मपात्र-पु., न., उदुम्बरवृक्षः (श. च.)
 धर्मस्-पु., धूम्याटपक्षी (श. र.)
 धर्म- (पित)-पु., न., मैथुनम् (त्रिका.)
 धलण्ड- (क)-पु., स्वनामख्यातवृक्षः (श. च.)
 धवनी-स्त्री., पृश्निपर्णी (वै. नि.)
 धवलपक्ष- (स्त्री) (इन्)-पु., ईसः (रा. व. १९. ४५५
 पू. २७८)
 धवलपाटली-स्त्री., शुक्रपाटली (रा. व. १० पू. ३६९)
 धवलमृत्तिका-स्त्री., खटिका (रा. व. १३. १४
 पू. ३७६)
 धवलशारिवा-स्त्री., शुक्रशारिवा (वै. नि.)
 धवली-स्त्री., शुक्रगौः (अम.)
 धवित्र-न., मृगचर्मनिर्मितव्यजनम् (अम.)
 धाक-पु., वृषः (न.) अन्नम् (उणा.)
 धातक्यादिचूर्ण-न., बालरोगाधिकारे औषधम् ।
 ' धातकी बिल्वधन्याकलोध्रेन्द्रयव बालकम् । लेहः
 क्षौद्रेण बालानां ज्वरातीसारवान्तिजिद । ' (सा. कौ.)
 धाता-पु., जघा । शरीरादिसंयोगस्य धारणहेतुः
 (सु. शा. ३ अ.)
 धातुकी-स्त्री., धातकीवृक्षः (वै. नि.)
 धातुक्षयकास-पु., धातुक्षयकरकासरोगः (निदाने)
 धातुग्राही- (इन्)-पु., खर्परः (वै. नि.)

धातुम-न., काञ्चिकम् (हे. च.)

धातुचेतनद-र- (न.) दुग्धम् । आमलकः द्विदलम् (वै. नि.)

धातुद्रावक-न., टङ्कणक्षारः (वै. नि.)

धातुनाशन-न., काञ्चिकः (त्रिका.)

धातुप-पु., शुक्रम् । रसः (श. च.)

धातुपाक-पु., रसादिधातुहासः, तलक्षणम्-“निद्रानाशो हृदि स्रग्भो विष्टम्भो गौरवाल्लवी । अतिर्वल-हानिश्च धातूनां पाकलक्षणम् । (वैद्यकम्)

धातुपुष्पिका- (ष्पी)-स्त्री., धातुकीवृक्षः (प. मु. भा.)

धातुमल-पु., शीषकः । रसादिमलः । ‘मलिनीकर-णामलः (वैद्यकम्) ‘कफः पित्तं मलः स्त्रेषु प्रवेदो नखलोम च । नेत्रविद्रु त्वक्षु च स्नेहो धातूनां कमशो मलः (भा.)

धातुमारिणी-स्त्री., टङ्कणक्षारः (श. च.)

धातुमारी (इन्)-पु., गन्धकः (वै. नि.)

धातुराज-क-पु., न., वीर्यम् (वै. नि.) (श. च.)

धातुवादी (इन्)-पु., खनिजविद्याभिज्ञः ।

धातुविद्-स्त्री., शीषकम् (वै. नि.)

धातुवृद्धि-स्त्री., रसादिवृद्धिः रसादिधातुसाम्यम् (च. सू. १३ अ.)

धातुवृद्धिकर-पु., धातुवर्धकद्रव्यम् । अश्वगन्धामुषली-शतावरी च ।

धातुवैरी (इन्)-पु., गन्धकः (श. च.)

धातुशेखर-न., धातुकाशीषम् (हे. च.)

धातुशोधन-न., शीषकम् (वै. नि.)

धातुशोधनकरी-स्त्री., हरीतकी (वै. नि.)

धातुसम्भय-न., शीषकम् (वै. नि.)

धातुस्तम्भनकर-न., जातिफलम् (वै. नि.)

धातुहा (न)-पु., गन्धकः (वै. नि.)

धातूपल-पु., खडिकादयः (वै. नि.)

धात्रीलौह-न., श्लालिकारे (सा. कौ.) पाण्डौ हितम् । वाजीकरणे हितम् (रस. र.) अन्यः पित्तरोगे हितम् (रसा. सं.)

धात्रीषट्पलकघृत-न., गुल्मे घृतम् (रस. र.) भैष.)

धात्रेयि (यी) क्-स्त्री., आमलकी

(रा. व. ११.३२६ पृ. ५१) उपमाता

धान्यादि-पु., चातुर्थिकज्वरे धात्रीमुस्तामृतक्षौद्रकृतः कषायः (वा. वि. १ अ.)

धानाका-स्त्री., धान्यकः (वा. सू. १५ अ.)

धानाचूर्ण-न., भृष्टयवादिवूर्णम् (हे. च.)

धानिका-स्त्री., धान्यकः (वै. नि. अतिसारचि.

यवान्यादौ)

धानुष्का-स्त्री., अपामार्गवृक्षः (श. च.)

धान्धा-स्त्री., पुला (श. च.)

धान्यकञ्जुकी (इन्)-पु., धान्यत्वक्गुणाः-धान्य-गुणयुक्तः (रा. व. १६)

धान्यकतण्डुल-पु., कण्डितधान्यकतण्डुलः

(भा. म. १ भ. अन्तकज्वरचि. धान्यककाये)

धान्यकलक-पु., तुपः ।

धान्यचतुष्क-न., अतिसारे धान्यमुस्तकवालकविल्व-कषायविशेषः । (वैद्यकसं.)

धान्यचमस-पु., चिपीटकः (त्रिका.)

धान्यतुषोद-न., धान्यतुषकृतसन्धानविशेषम् । एतद-भावे काञ्चिकम् (सि. यो. अजीर्णचि.)

धान्यतैल-न., गोधूमयावनालमीहिषवादिजतैलम् । गुणाः-त्रिदोषशमनं कण्डुकुष्ठादिहरं चक्षुष्यञ्च (रा. व. १५.५ पृ. ३८६)

धान्यपञ्चक-न., आमशूलदौ कषायः । ‘धान्यकं नागरं मुस्तं वाटकं खिलमेव वा । आमशूलविवन्धनं पाचनं वह्निदीपनम् (वैद्यकसं.)

धान्यपटोल-पु., न., पित्तश्लेष्मज्वरे योगविशेषः ।

(सि. यो. ज्वरचि.)

धान्यपानक-न., धान्यकृतपानकविशेषम् । तस्य साधन-विधिः-शिलायां साधु सम्पिष्टं धान्यकं वस्त्रगालितं । शर्करोदकसंयुक्तं कर्पूरादिसुसंस्कृतम् । नूतने मृण्मये पात्रे स्थितं पित्तहरं परम् (भा.)

धान्यपिप्पली-स्त्री., आमज्वरे । ज्वरे दीपनी पाचनी च (यो. रत्ना.)

धान्यमण्ड-पु., न., धान्यकृतमण्डः । गुणाः-धान्य-मण्डं पित्तहरं श्रमघ्नञ्चाश्मरीहरं । वातलं रक्तशमनं ग्राहि सन्दीपनं परम् । (अत्रि. १२ अ.)

धान्यमद्य-न., धान्यकृतमद्यम् । गुणाः-गुरु विष्टग्निश्च च (रा. व. १४.३०१-३०५; पृ. २५४)

धान्यवीज-न., धान्याकः (रा. व. ६)

धान्यशाक-न., धान्यकशाकम् । (र. वि.) (९ अ.)

धान्यशीर्षक-न., धान्यकणिशः । (जटा.)

धान्याक-न., धान्यकः । (मद. २ व. वै. नि. २ भ. छर्दिचि.)

धान्याग्र-न., धान्यकणिशः ।

धान्याम्बव-न., मधुजम्बीरसन्धानविशेषः । मधुभाण्डं
जम्बीरसैरायुधं धान्याशौ मासं स्थापयेत् (वै. नि.)
धान्यारि-पु., वनमूषकः । (रा. व. १९-५८ पृ. २७४)
धाम(न्)-न., शरीरम् (अम.) जन्म
धामनी-स्त्री., शोणितवाहिरा (श. च.)
धाराङ्कुर-पु., लघुवृष्टिः । शीकरः । घनोपलम् (मे.)
धाराट-पु., चातकविहङ्गः । घोटकः । (श. र.)
धारायन्त्र-न., वारिसंचनयन्त्रम् । सुगन्धवारिरक्षणपात्रम्
(अत्रि.)
धारासत्त्व-न., गुडूचीस्वरसः । (वै. नि.) (२ भक्षयवि.
सेवन्तीपाके)
धारास्नुही-स्त्री., त्रिधारस्नुही, (रा. व. ८-३५८
पृ. ५६)
धारिणी-स्त्री., शालमलीवृक्षः । (श. च.)
धारी (इन्)-पु., पीलुवृक्षः । (जटा.)
धारु-त्रि., स्तन्यपायी । (जटा.)
धार्तराष्ट्रपदी-स्त्री., हंसपादलता । रक्तलज्जालुका
(वै. नि.) (रा. व. ५-१६८ पृ. १५६)
धावनिका-स्त्री., कण्टकारी (प. मु.) (वै. नि. २ भ.
भुग्नेत्रसन्निपातज्वरवि.)
धीति-स्त्री., पिपासा (हे. च.)
धीन्द्रिय-न., ज्ञानेन्द्रियम् । तच्च मनः नेत्रं श्रोत्रं त्वक्
रसना घ्राणञ्चेति षट् (अम.)
धीमोदिनी-स्त्री., मद्यम् (रा. व. १४.)
धीरस्कन्ध-पु., वनशूकरः (वै. नि.) महिषः (हे. च.)
धीरावी-स्त्री., पीतशिशपा (वै. नि.)
धीवरी-स्त्री., शतमूली (वै. नि.)
धीहरा-स्त्री., कुन्दरुः (वै. नि.)
धुक (का)-पु., स्त्री., भूमिबदरवृक्षः (वै. नि.)
धुकन्धुक-न., बदरीफलम् (मद. व. ६.)
धुकी-स्त्री., भूबदरः । हस्तिकोली (मद. व. ६.)
धुन्धुमार-पु., इन्द्रगोपनामकीटविशेषः । गृहधूमः (मे.)
धुरणीफल-पु., मुद्रवृक्षः (प. मु.)
धुरन्धर-पु., धववृक्षः (प. मु. र. मा.)
धुर्दर-धूर्य-पु., ऋषभकः (रा. व. ५.)
धुस्तूरतैल-न., कर्णरोगाधिकारे पक्वतैलम् । पाठः—
निशागन्धपले पक्वं कटु तैलं पलायकम् । धुस्तूरपत्र-
रसे कर्णनाडीजिदुक्तम् (सा. कौ. ईदृगेव रस-
रत्नाकरे गन्धकतैलम्)
धूक-पु., वायुः । बकुलवृक्षः । विडालः (वै. नि.,)

धूनक (न)-पु., शालनिर्यासः (त्रिका.) (न.)
कम्पनम्

धूनराज-पु., वृक्षविशेषः । रुमिस्तुकीने पश्चिमदेशे ।

गुणा :- मूत्रलः ग्राही कफघ्नः दन्तरोगघ्नो बल्यः
मेहासृग्दरघ्नश्च (अत्रि.)

धूनि-स्त्री., कम्पनम् (व्याक.)

धूपक-न., तूलाकाष्ठम् (रा. व. ९)

धूपद्रुम-पु., रक्तखदिरः (रा. व. ८)

धूपसरला-स्त्री., धूपारसरलवृक्षविशेषः (वै. नि.)

धूमजांगज-न., वज्रकक्षारः (रा. व. ६)

धूमनाडी-स्त्री., प्रायोगिकादिधूमप्रयोगार्थं नलाकार-
यन्त्रम् । लक्षणं-धूमनाडी भवेत् तत्र त्रिखण्डा च
त्रिपर्विका । कनिष्ठिकापरीणाहा राजमाषागमान्तरा
(भा.)

धूममहिषी-स्त्री., नीहारः (त्रिका.)

धूममृत्तिका-स्त्री., स्वर्णशोधनयोग्यकृष्णमृत्तिका
(श. वि.)

धूमयोनि-पु., मुस्तकः (अम.)

धूमरज-न., गृहधूमम् (भेष. कर्णरोगवि.)

धूमस-पु., शाकतसः (वै. नि.)

धूमसी-स्त्री., मुद्रद्विदलादिकृत्तरोटिका, प्रणाली यथा-
माषाणां दालयस्तोये स्थापितस्त्यक्तकञ्जुकाः ।
आतपे शोषिता पात्रे पिष्टास्ता धूमसी स्मृता ।
धूमसी रुचिरा सैव प्रोक्ता भुर्भुरिका बुध । भुर्भुरी
कफपित्तघ्नी किञ्चित् वातकरी स्मृता (भा.)

धूमा (ङ्ग)-स्त्री., पु., कृष्णशिशपा (वै. नि.)

धूमोद्गार-पु., पित्तजरोगभेदः (भा.)

धूम्या (स्त्रा)ट-पु., कुलिङ्गपक्षी (अम.)

धूम्रकृत्-पु., धूम्रवृक्षः । (श. मा.)

धूम्रपत्रिका-स्त्री., धूम्रपत्री (रा. व. २३) गन्धतृणम् ।
गन्धतृणभेदः (वै. नि.)

धूमलोचन-पु., कपोतः (रा. व. १९)

धूम्रशूल-पु., उष्ट्रः (वै. नि.)

धूम्रा-स्त्री., शशाण्डुली (रा. व. ७)

धूम्राक्षी-स्त्री., धूम्रमुक्ता (वै. नि.)

धूर्तक-पु., केलिकदम्बः (प. मु.) शृगालः (श. र.)

धूर्तजन्तु-पु., मनुष्यः (श. च.)

धूर्तमानुष्या-स्त्री., राक्षसा (श. च.)

धूर्ता-स्त्री., शुद्धकण्टकारी

धूलक-न., विषम् (श. च.)

धूलि-पु., परागः । गर्दभः । पार्थिवरजः (अम.)

धूलिका-स्त्री., धूली । पुष्परागः । (वै. नि.) कुन्दादिका
(श. र.)

धूलिगुच्छ-पु., पिष्टातकः (त्रिका.)

धूलिजङ्घ-पु., काकः (वै. नि.)

धूसरच्छदा-स्त्री., श्वेतदुग्धा (प. मु.)

धूसरमुद्ग-पु., धूसरवर्णमुद्गविशेषः । (म-धूसरमूग)

गुणाः— रसवीर्यविपाकेषु हरिन्मुद्गसमः कषायः
मधुरः रुच्यः पित्तकृत् वातविबन्धकृच्च (रा. व. १६)

धूसरा-स्त्री., पाण्डुरफलीनामक्षुपः (रा. व. ५)

धूसराह्वय-पु., गर्दभः (वै. नि.)

धूसरी-स्त्री., गर्दभी

धेनुकारी-पु., नागकेसरवृक्षः (वै. नि.)

धेनुदुग्धकर-पु., मज्जरतृणम् (रा. व. ८.)

धेनुमक्षिका-स्त्री., गोमक्षिका (वै. नि.)

धोडा-पु., दुग्धमः (श. र.)

धौतकौशेय-न., धौतकोषजम् । पत्रोर्णम् (श. र.)

धौतखण्डी-स्त्री., खण्डशर्करा (वै. नि.)

धौतमत-न., रक्तबोलः (वै. नि.)

धौतशिल-न., स्फटिकम् (त्रिका.)

धौर-पु. धववृक्षः (भा.)

ध्वंस-पु., मद्यविकाररोगः । लक्षणं यथा—‘ स्लेष्मप्रसेकः
कण्ठास्यशोषः शब्दासहिष्णुता । तन्द्रानिद्राभि-
योगश्च श्रेयं ध्वंसकलक्षणम् (च)

ध्वंसी-स्त्री., मानविशेषः । ध्वंसरेपुस्तु पर्यायनाम्ना ध्वंसी
निगद्यते । (प. प्र. १ ख.) (पु.) (इन्)—गिरिज-
पीलुः । (श. र.)

ध्वजप्रहरण-पु., वायुः । (श. र.)

ध्वजी (इन्)-पु., मयूरः । (रा. व. १९.) सर्पः (भे)

ध्वनिग्रह-पु. कर्णः । (त्रिका.)

ध्वनिबोधक (न)-न. सुगन्धरोहिषतृणम् (वै. नि.)

ध्वाङ्गपुष्ट-पु., कोकिलः (हारा.)

ध्वान्तविस्त-पु., खद्योतम् (श. र.)

ध्वान्तशात्रव-पु., श्योनाकवृक्षः (श. च.)

ध्वान्तोन्मेष-पु., खद्योतः (त्रिका.)

न

न-पु., रत्नम् (ए. को.)

नकुलारि-यु., बिडालः (वै. नि.)

नक्तचारी (इन्)-पु., पेचकः । बिडालः (त्रिका.)

नक्तमूलक-न., करञ्जमूलम् । (पु.) महाकरञ्जः
(वै. नि.)

नक्तान्ध-त्रि. रात्र्यन्धः । रात्र्यन्धाश्रय लक्षणम्—‘ दिवा
पश्यति यः स्वच्छं रात्रौ नैव च पश्यति । नक्तान्ध
इति तं विद्यात् विकारं पवनोज्ज्वलम् (ज. द. ३० अ.)

नक्ताह-पु., करञ्जवृक्षः । (भैष. नेत्ररोगचि.) ‘ नक्ताह-
बीजवर्तिः (च द व शो चि. भा. वातरक्त चि.)
त्रिफलागुग्गुलादौ ।

नक्र-न., नासिका (भे.)

नक्रराज- (ट)-पु., महाशिशुमारः ग्रहः । (त्रिका.)

नक्रा-स्त्री., मक्षिकादेशसूची नासिका (श. र.)

नक्षत्रकान्तिविस्तार-पु., धवलयावनालाख्यशिम्बी-
धान्यभेदः (रा. व. १६)

नक्षत्रमालिनी-स्त्री., जातीपुष्पवृक्षः (वै. नि.)

नक्षत्रेश-पु., कर्पूरः (अम.) शुक्तिः (त्रिका.) खण्डः
(हे. च.)

नक्षुद्र-त्रि., हस्त्रनासिकः (हे. च.)

नखकुट्ट-पु., नापितः (त्रिका.)

नखगु (पु) च्छ (ज) फला-स्त्री., वृत्तनिष्पाविका
(रा. व. ७.)

नखनामा-पु., नीलवृक्षः (वै. नि.)

नखनिकृन्तन-पु., नखच्छेदनास्त्रम् । (श. चि.)

नखनिष्पाव- (विका)-पु., स्त्री., शिम्बीभेदः (रा. व. ७)

नखपुष्पी (स्पी)-स्त्री., स्पृका
(रा. व. १२-११४ पृ. १०८)

नखपूर्विका-स्त्री., शिम्बीधान्यविशेषः निष्पावी
(रा. व. ७-९९ पृ. ३५६)

नखरञ्जक-पु., नखरञ्जिनीवृक्षः । ‘ तिमिरः कोकदन्ता च
द्विदन्तो नखरञ्जकः (वै. द्रव्याभि.)

नखरञ्ज (ज) नी-स्त्री., वृक्षविशेषः (वै. द्रव्याभि.)
नखकृन्तनी (उद्भटः)

नखरायुध- (पु.) नखशस्त्रजन्तुमात्रः

नखायुध - सिंहः । ताम्रचूडः । व्याघ्रः ।

(रा. व. १९-४४२-८४ पृ. २६९) शशक-
शालकीगोधामार्जाराद्याः ’ (अत्रि.) (२० अ.)

नखराह-पु., श्वेतकरवीरवृक्षः (रा. व. १०)

नखरी-स्त्री., नखीनामगन्धद्रव्यम् (श. मा.)
लघुशिम्बी (वै. नि.)

नखविष्किर-पु., नखायुधपक्षिमात्रः (श. चि.)

नखाङ्ग-न., नखीनामगन्धद्रव्यम् । (श. र.) नखक्षतम् ।

नखाङ्कुर-पु., नखम् (वै. नि.)

नखाङ्ग-न., नलीनामगन्धद्रव्यम् (रा. मा.)

नखाभ्यङ्ग-पु., नखे तैलमर्दनम् । 'तद्विशेषो
नखाभ्यङ्गः शिरोनासास्थि (क्षि) तापजित्
(प्रयोगपारिजातः)

नखालि-पु., क्षुद्रशङ्खः (श. च.)

नखालु-पु., नीलीवृक्षः (रा. व. ९)

नखाशी(इन्)-पु., पेचकः (त्रिका.)

नखी-स्त्री., स्वल्पनखाख्यगन्धद्रव्यम्, नखं स्वल्पं नखी
प्रोक्ता (भा.) सा रक्षोघ्नीति (राजवल्लभः) नखी
पञ्चविधा प्रोक्ता गन्धाख्या गन्धवत् परैः । काचि-
द्दरपत्राभा तथोत्पलदलोपमा । काचिदध्वखुरा-
भा च गजकर्णसमा तथा । वराहकर्णसङ्काशा
पञ्चमी परिकीर्तिता (च. द. टी.) तत्र वराह-
कर्णाभा न ग्राह्या । सा द्विधा एका शङ्खानखा
अन्या शुक्लाद्या बदरीच्छदा (र. मा.) गुणाः—
ग्रहश्लेष्मवातास्रज्वरकुष्ठमी लघुः उष्णः वर्णः शुक्ला
स्वादुः व्रणविपालदमी मुखदौर्गन्ध्यहारी पाके रसे
च कटु (भा.) उष्णः कटुः विषघ्नी कुष्ठकण्डूव्रणघ्नी
भूतविद्रावणी च (रा. व. १२)

नखीत्रय-न., त्रिविधनखी । नखी, उरपलपत्राभा, अश्व-
खुराभा चेति (च. द. वा. व्या. वि.) (महाराज-
प्रसारणीतैल.)

नखीद्वय-न., कानागड, कुरकराणी, इति द्वये (च. द.-
वा. ज्व. वि.)

नगकर्णी-स्त्री., श्वेतापराजिता (वै. नि.)

नगगन्धा-स्त्री., रास्ना (वै. नि.)

नगज-पु., हस्ती (अ. टी. सा.)

नगणा-स्त्री., पारावतपदी (र. मा.)

नगपति-पु., सालवृक्षः (वै. नि.)

नगपर्यायकर्णी-स्त्री., अपराजिता (वै. नि.)

नगभू-पु., पाषाणभेदः (रा. व. ५)

नगभेदन-पु., करज्योडिपाषाणभेदः । (वै. नि.)

नगमाला-पु., शालिधन्यभेदः । गुणाः-शालिवत्
(अर्क. वि.)

नगरघात-पु., हस्ती (व्याकरणम्.)

नगराक्ष-न., शुण्ठी (रा. व. ६. १३०)

नगरौचक पु., काकः (त्रिका.)

नगरौषधि-स्त्री., कदलीवृक्षः (श. च.)

नगाटन पु., वानरः (त्रिका.)

नगाश्रय-पु., हस्तिकन्दनामकं महाकन्दशाकम् (रा.
व. ७.)

नगौका-पु., सिंहः (मे.) काकः (श. च.)

नग्नह-पु., स्फीता । नानाद्रव्यकृतसुराबीजम् । बाह्वर
इति लोके (भ.)

नग्निका-स्त्री., अनग्नतातैवकन्या ।

नटपत्रिका-स्त्री., वार्ताकुवृक्षः (वै. नि.)

नटपर्ण-न., स्वक् (वै. नि.)

नटभूषण-न., हरितालः (र. मा.)

नटसंज्ञक-पु., हरितालः (त्रिका.)

नडकीय (प्रायः)-वि., नलमयप्रदेशः (हे. च.)

नडमीन-पु., त्रिलिचिममरस्यः

नटद्रुम-पु., रुताशालः (र. मा.)

नटनाडिका-स्त्री., प्रहरद्वयात् मध्यरात्रिपर्यन्तं कालः
(वै. नि.)

नतनासिक-वि., क्षुद्रनासायुक्तम् (अम.)

नताङ्गी-स्त्री., कर्कटशुभ्री (मद. व. १.)

नदनु-पु., सिंहः (श. मा.)

नदीकुठेरक-पु., नन्दीवृक्षः (रा. व. १२.)

नदीकूलप्रिय-जलवेतसः (जटा.)

नदीजा-स्त्री., जलशुक्तिः (वै. नि.)

नदीनिष्पाव-पु., शिम्बधान्यविशेषः ।

नदीयहल-पु., मेघशृङ्गी (वै. नि.)

नदीभव-पु., क्षुद्रशङ्खः (वै. नि.)

नदीमातृक-पु., देशभेदः । यो नद्यम्बुभिः पाल्यते ।

'नद्यम्बुभिर्भूतोधान्यैः नदीमातृक उच्यते'
(रा. व. २)

नदीया-स्त्री., अग्निमन्यः (रा. व. ९)

नद्य-न., कृष्णाञ्जनम् (वै. नि.)

नद्यी-स्त्री., चर्मबन्धनी । चर्मरज्जुः (श. च.)

नन्दक-पु., नन्दीवृक्षः । कुन्दरुः । भेकः (त्रिका.)

नन्दकि-स्त्री., पिप्पली (श. च.)

नन्दगोपिता-स्त्री., रास्ना (श. च.)

नन्दनविष-न., तन्नामकवृक्षस्य स्वक्सारनिर्यासदिपम्
(सु. कल्प. २ अ.)

नन्दा-स्त्री., सुरसा (प. सु.) योनिरोगविशेषः । बालस्य
तन्नामकमातृकाग्रहः । तथा च प्रथमे दिने मासि
वर्षे वा बाल आक्रान्तो भवति । तेन च ज्वरादि-
भवति (च. द.)

नन्दा (न्या) वर्त-पु., तगरपुष्पवृक्षः (र. मा.)
मत्स्यविशेषः । गुणाः- नन्दावर्तस्तु संग्राही कफ-
पित्तविनाशनः (रा. ३ अ.)

नन्दिद्रु-पु., धनवृक्षः (भा.)
 नन्दिनक-पु., धनवृक्षः (वै. नि.)
 नन्दिपादक-पु., नन्दिद्रुक्षः (वै. नि.)
 नन्दिवृष्य-पु., कलायः (वै. नि.)
 नन्दीकामुक-पु., पानीयामलकः (वै. नि.)
 नन्दीचरल-पु., सागरशृङ्गकमत्स्यकः (वै. नि.)
 नन्दीवर्त-पु., तगरः (वै. नि.)
 नभ-न., कमलम् (रा. व. १०)
 नभःक्रान्ती (इन्)-पु., सिंहः (श. मा.)
 नभःसङ्गम-पु., पक्षी (अम.)
 नभश्चमश-पु., चित्रापूपः (मे.)
 नभा-पु., श्रावणमासः । घ्राणम् । बिसतन्तुः (मे.)
 पलितशीर्षम् (धरणी)
 नभोऽम्बुप-पु., चातकपक्षी (हे. च.)
 नभोरेणु-पु., नीहारः (त्रिका.)
 नभोलय-पु., धूमम् (श. र.)
 नम्र (क)-पु., नेत्रसवृक्षः (मद. व. ५.) (भा.)
 नयनचन्द्रलौह-पु., नेत्ररोगे लौहः (भैष.)
 नयनचिन्तक-त्रि., दृष्टिविज्ञानकुशलः (भा. ने. रो. चि.)
 नयनप्रसाद-पु., कतकवृक्षः [वै. नि.]
 नयनशोणाञ्जन-न., नेत्ररोगे अञ्जनम् [भा.]
 नयनापाङ्ग-पु., नेत्रप्रान्तः (अम.)
 नयनी-स्त्री., कनीनिकाविकारः (श. च.)
 नयनोपान्त-पु., अपाङ्गम् (रा. व. १८)
 नयनोर्ध्वगारोमराजि-स्त्री., भूः (रा. व. १८)
 नयनौषध-न., श्वेतधातुकादीषः (हे. च.)
 नरङ्ग-न., शिशुम् । पु., वरण्डकः । (उणा.)
 नरनामिका(नी)-स्त्री., इमश्रुमती स्त्रीः (श. र. । त्रिका.)
 नरप्रिय-पु., नीलीवृक्षः (रा. व. ९) पारश्वतः (वै. नि.)
 नरमालिनि(नी)-स्त्री., इमश्रुमती स्त्री (हे. च.)
 नरमूत्र-न., मानुषमूत्रम् । गुणाः—आमघ्नं कृमिविषघ्नं
 तिक्तोष्णं लवणं रुक्षं मृतघ्नं श्वक्दोषहरं वातहरञ्च ।
 (रा. व. १५) 'मानुषं क्षारकद्रुकं तिक्तोष्णं लघु
 चोच्यते । चक्षुरोगहरं बल्यं दीपनं कफनाशनम्' ।
 'अप्रसूताया घनं मूत्रं प्रसूताया घनं लघु । न किं
 गुणविशेषः स्यात् समता शकवीर्ययोः
 (अत्रि. ९ अ.)

नरवल्लभ-पु., कपोतः [वै. नि.]

नरवृक्ष-पु., नीलीवृक्षः [रा. व. ९]

नरसादर-पु., नरसारः (भैष.) महाशङ्खद्रावकः ।

नरसार-पु., निशादल इति ख्यातं द्रव्यम् ।

हिं.—नौसादर.

तत्करणविधिः—' औष्ट्रे वा माहिषं गव्यं पुरीषं
 भस्मतां गतम् । क्षारपाकविधानेन नृसारसिद्धिरु-
 च्यते । गुणाः—पटुप्रवृत्तिशीलानां श्रावणः शोथहृत्
 हिमः । यकृद्दोषे ज्वरे ह्रीहि क्षारः शूलेऽर्शुदादिषु ।
 स्तनरोगे रक्तपित्ते कासे भग्नमये तथा । योनि-
 व्यापत्सु च ज्ञेयो सुखावहः (र. सा. सं.)

नरसिंहरूपज्वर-पु., विषमज्वरभेदः । 'विदग्धेऽक्षरसे
 देहे स्लेष्मपित्ते च्यवस्थिते । तेनार्दशीतले
 देहमर्धमुष्णं प्रजायते । (निदानम्)

नरहरि-पु., राजनिघण्टुकारः ।

नरी-स्त्री., मानुषी (जटा.) त्वचा । (वै. नि.)

नरेन्द्रद्रुम-पु., आरग्वधवृक्षः । (भैष.) (कुण्ड. चि. ।
 च. द. कुण्ड. चि.)

नरेन्द्राह-पु., न., काष्ठगुरु । (वै. नि.)

नर्कुटक-न., नासिका । (हे. च.)

नर्तनप्रिय-पु., मयूरः । (वै. नि.)

नर्तापहारक-पु., धूर्लकदम्बः । (वै. नि.,)

नर्मट-पु., खर्परम् ।

नर्मठ-पु., कुचाग्रम् (श. र.) मैथुनम् (वै. नि.)

नर्मदा-स्त्री., भारतवर्षायनदीविशेषा । सा विन्ध्यपाद-
 वाहिनी । तज्जलगुणाः—' लघु शीतलं पथ्यं कफपित्त-
 प्रकोपकरं सर्वरोगघ्नं रुच्यं मधुरञ्च (रा. व. १४)
 स्पृका । (हे. च.)

नर्मरा-स्त्री., सरला । निष्फला । भस्मा (मे.)

नलकिनी-स्त्री., जानुदेशः । जान्वस्थि जङ्घा (हे. च.)

नलदम्बु-पु., निम्बवृक्षः । (भूरिप्र.)

नलदाम्बु-न., उशीरजलम् (वै. नि.)

नलपट्टिका-स्त्री., नलनिर्मितपट्टिका । (हारा.)

नलमीन-पु., चिलिचिममत्स्यः । (अम.) गुणः—कफ-
 करत्वम् ।

नलमूल-न., वीरणमूलम् । (सु. सू. ३६ अ.)

नलित-पु., तिक्तपट्टशाकः । तत् पत्रं तिक्तं पित्तघ्नं शुक्र-
 लञ्च (राज.)

नलुका-स्त्री., नलिका । जातीवृक्षः (वै. नि.)

नलोत्तम-पु., देवनलः (रा. व. ८)

नल्यकी(इन्)-पु., नलः (भैष. शो. प्या. चि.)

नल्ववर्त्मगा-स्त्री., काकनासा (श. च.)

नवकार्षिकगुग्गुलु-पु., भगन्दरे हितः । (त्रिफला-
पुरकृष्णाभिस्त्रिपञ्चैकांशयोजिता । गुडिका शोध-
गुल्माशौभगन्दर्वतां हित्वा (र. सा. र. भा.)
नवज्वरहरि (वटी)-स्त्री., नवज्वरे रसः । (भा.)
नवज्वरेभसिह-पु., नवज्वरे रसः । (र. सा. सं.)
नवदल-न., कोमलपत्रम् (हडुचन्द्र)

पद्मकेशरसमीपस्थदलम् (अम.)

नवनीताह्वयगन्ध-पु., आमलासार बालाउया गन्धक
इति लोके ख्यातः गन्धकः । (र. सा. सं. नेत्रा-
शनिरसे)

नवपल्लव-पु., कोमलपल्लवम् (भूरित्र.)

नवफलिका-स्त्री., अतिरजातरजस्का स्त्री (मे.)

नवयौवना-स्त्री., युवती (हारा.)

नवरत्न-न., वज्रमौक्तिकमाणिक्यमरकत-गोमेद-
पद्मराग-वैदूर्य-प्रवालानि नवमणयः (प. मु.)
तद्देवतानि सूर्यादयः । तद्धारणविधिः-वैदूर्यं
धारयेत् सूर्यं नीलञ्च मृगलान्छने । आवनेयेऽपि
माणिक्यं पद्मरागं शशाङ्कजे । शुरौ मुक्ता भृगौ
वज्रं शनौ नीलं विदुर्बुधाः (शीपिका)

नवरत्नदेवता-त्रि., वज्रादिरत्नानामधिष्ठातृदेवतम् ।
३० नवरत्नम् ।

नववल्लभ-न., दाहागुरु (रा. व. १२)

नवविधात्र-न., स्वप्नाकन्यजनमिष्टौदनोपदशवित-
विंशसन्धानरोचनानि (वै. नि.)

नवशस्य-न., नवीनधान्यम् (वै. नि.)

नवसागर-न., वज्रक्षारः (वै. नि. २ भ.)
(क्षय चि क्षयकेशरिसे)

नवसूतिका-स्त्री., नवप्रसूता (वा. उ - ३३ अ.)

नवाङ्ग-न., वातपित्तज्वरे विश्वादिनवद्रव्यजकषायः ।
'विश्वाभृताद्भूनिम्बैः पञ्चमूलीसमन्वितैः । कृतः
कषायो हन्त्याशु वातपित्तोद्भवं ज्वरम् (सा. कौ.)
अन्यत् त्रिकटुत्रिफला चित्रकमुस्तविडङ्गकृतकषायः
(च. द. द्वन्द्वज्व. वि)

नवाङ्ग-न., नूतनाङ्गम् (अम.)

नवाम्बर-न., नूतनवस्त्रम् (अम.)

नशाक-पु., काकसदृशपक्षिविशेषः (वै. नि.)

काकभेदः (उणा.)

नश्यत्प्रसूतिका-स्त्री., मृतवत्सा (हे. च.)

नष्टचेष्टता-स्त्री., मूर्च्छा

नस्र (सा)-स्त्री., नासिका

नस्वलर्क-पु., मत्स्यजातिज्वरः । (गज वै.)

नहुषाख्य-न., तगरपुष्पम् (रा. व. १०)

नाकन-पु., वंशधान्यविशेषः (प. मु.)

नाकु-पु., वस्मीकसूतिका (भैष. आमवातचि. स्वेदे.)

नागकर्णी-स्त्री., आम्बुकर्णीलता (रा. व. ३.) श्वेतापरा-
जिता (शचि) १० ।

नागकुसुम-न., नागकेशरपुष्पम् (वै. नि. २ भ. ज्वर
चि चन्दनवलयैः)

नागकृष्णा-स्त्री., गजपिप्पली (वै. नि.)

नागजिह्वा-स्त्री., मनःशिला (वै. नि.)

नागजीवन-न., वङ्गम् (हे. च.)

नागजीवनशत्रु-पु., हरितालः (वै. नि.)

नागदन्त- (क) पु., हस्तिदन्तः (मे.)

नागदल-न., नागदमनी (भैष. तप्तराजतैले । पर्णे)

नागदलोपम-पु., परुषकवृक्षः (प. मु.)

नागदा-स्त्री. हरीतकी (रसा. सं. स्वच्छन्दभैरवरसे)

नागद्रु-पु., वृक्षविशेषः । गेरचिकाडा (श. च.)

नागनामक-न., सोसकम् (भा.)

नागनामा (न)-पु., श्वेततुलसीवृक्षः कृष्णतुलसीवृक्षः ।

नागपत्र-न., ताम्बूलदलम् (वै. नि. श्वास चि. त्रिकटु-
वटी.)

नागपत्रा-स्त्री., नागदमनी (भा.)

नागपर्णी-स्त्री., नागवल्लीलता (वै. नि.)

नागपर्यायकर्णी-स्त्री., श्वेतापराजिता (रा. व. ३)

नागपुटभावना-स्त्री., षोडशपलेन भावना (वै. नि.)

नागपुरीषच्छत्र-न., गजपुरीषजातछत्राकम् (वा. उ.
३७ अ.)

नागपुष्पक-पु., कपित्थवृक्षः । स्वर्णयूथिका । कृष्णान्डः
(रा. व. १३) पुष्पागवृक्षः । नागकेशरवृक्षः
(वै. नि.)

नागपुष्पा-स्त्री., नागदमनी मनःशिला (वै. नि.)

नागपुष्पी-स्त्री., नागदमनी (भा.) स्वर्णयूथिका (रा. व.
१०) पुष्पवृक्षविशेषः । गुणाः-‘नागिनी रेचनी तिका
तीक्ष्णोष्णा कफपित्तनुत् । विनिहन्ति विषं शूलं
योनिदोषवमिकृमीन् (भा. अक. चि.)

नागफण-पु., वृक्षविशेषः ।

नागफेन-न., अहिफेनः (वै. नि.) (२ भ. अतिसारचि,
कुक्कुमवटी.)

नागवधूप्रिय-पु., सल्लकीनिर्यासः (वै. नि.)

नागबन्धु-पु., उदुम्बरवृक्षः (श. चि.) अश्वत्थवृक्षः (श. च.)

नागबलातैल—न., वातरके तैलम् । (च. द.)
 नागभृत्—पु., डण्डभसर्पः (त्रिका)
 नागमती—स्त्री., कृष्णतुली (वै. नि.)
 नागमाता—स्त्री., शारिवा (वै. नि.) मनःशिला (हि. च.)
 मनसादेवी (श. र.)
 नागमार—पु., भृङ्गराजः । केशराजः (त्रिका.) (त्रि.)
 हस्तिमारकः
 नागर—न., मुस्ता (मे.) (च. सू. २ अ.) शुण्ठी (रा. व. ६ । भा. । वा. सू. १५ अ. वचादिव) (वा. चि. १ अ. दुरालभादि.) शुण्ठी । हरीतकी । (च. द. सन्निपातज्वर. चि. षडङ्गपानीये । च. सू. ४ अ.)
 नागरङ्गवृक्षः (श. र.)
 नागरक—पु., नागरङ्गवृक्षः (वै. नि.)
 नागरक्त—न., सिन्दूरम् (हि. च.)
 नागरघन—पु., नागरमुस्ता (रा. व. ६)
 नागरमुस्तक—(स्ता)—न., स्त्री., नागरदेशप्रसिद्धमुस्ता (हि.—नागरमोथा) गुणाः—तिक्ता कटुः कषया शीतला कफघ्नी पित्तज्वरातिसारा रुचिनुष्णा-दाहघ्नी भ्रमघ्नी च (रा. व. ६)
 नागरी—स्त्री., स्नुहीवृक्षः (श. च.)
 नागरीकन्या—स्त्री., वन्ध्याककौटकी (वै. नि.)
 नागरुक—पु., नागरङ्गवृक्षः (श. र.)
 नागरोत्था—स्त्री., नागरमुस्ता ।
 नागवल्लरी—स्त्री., नागवल्ली (भा.)
 नागवारिक—पु., मयूरः । करीन्द्रः ।
 नागवीज—न., शीसकृतरसवेधक वीजविशेषम् । माक्षिकेण हतं ताम्रं नागजं रजयेत् मुहुः । तं नागं बाह्व्ये द्वीजे द्विषोदयगुणानिह । वीजन्ति त्वदं वरं श्रेष्ठं नागवीजं प्रकीर्तितम् (र. चि. ३ अ.)
 नागवृन्ता (न्तिका)—स्त्री., वृश्चिकालीक्षुपः (प. पु.)
 नागश्रीवल्लभ—पु., सल्लकीनियौसः । (वै. नि.)
 नागसत्त्व—पु., मेघशङ्की (वै. नि.)
 नागसम्भव—न., सिन्दूरम् (अम.)
 नागसिन्दूर—न., शीसकृतसिन्दूरम् (रस. चि. ६ अ.)
 नागसुगन्धा—स्त्री., रास्ना । सर्पगन्धा (अ. टी. भ. स्व.)
 नागारण्य—पु., नागकेशरः (त्रिका. अत्रि. २ स्थान २ अ.)
 नागान्तक—पु., मयूरः । गरुडः । (अम.)
 नागार्जुनयोग—पु., अर्शप्रभृति योगेषु योगविशेषः [च. द.]
 नागार्जुनचटिका—स्त्री., नेत्ररोगे हितः । त्रिफलाज्योष-सिन्धुत्ययधितुत्थरसाज्जनम् । प्रपौण्डरीकं जन्तुघ्नं

लोभं ताम्रं चतुर्दश । द्रव्याण्येतानि संक्षुध वर्तिः कार्या नताम्बुना (रस. र.) (नताम्बु तगरवारि)
 नागार्जुनाश्र—न., हृद्रोगे औषधम् (रसा. स.)
 नागार्जुनी—स्त्री., दुग्धिका (वै. नि.)
 नागालातु—स्त्री., न., कुम्भतुम्बी ।
 नागी—स्त्री., वन्ध्याककौटकी (वै. नि. २ अ. जीर्णज्व. चि. कल्याणधृते.)
 नागेश्वररस—पु., गुल्मे रसः (भैष.)
 नाटाम्र—पु., कालिककलता ।
 नाडिक—न., कालशाकः (भा. पू. १ अ., शा. व.)
 नाडिचीर—न., निर्वैष्टनम् (हारा.)
 नाडिन्धम—पु., स्वर्णकारः (त्रिका.)
 नाडिपत्र—न., नाडीचशाकः (श. मा.)
 नाडीक—पु., पट्टशाकः (हि. —पट्टया.) (भा. पू. १ अ. शा. व.) तत्पत्रं तिक्तमधुरभेदेन द्विविधम् । तयो-स्तित्तं कृमिकुष्ठहरं, मधुरं पिच्छिलं शीतं विष्टम्भि कफवातकृच्छ । शुष्कपत्रं नलितमिर्युच्यते, उवरघ्नं पित्तकफज्वरघ्नञ्च । तज्जलञ्च पित्तघ्नं रोचनं व्यञ्जने हितञ्च (राज.) न., कालशाकः । गुणाः—कालशाकं सरं रुच्यं वातकृत्कफशोधहृत् । व्यर्थं रुचिकरं मेध्यं रक्तपित्तहरं हिमम् (भा.)
 नाडीकलापक—पु., सर्पाक्षी (भा.)
 नाडीकेर—(ल)—पु., नाटिकेलवृक्षः (शार.)
 नाडीच—पु., तिक्तपट्टशाकः (भैष.) (क्षुद्ररोगचि.)
 पेचुकः (त्रिका.)
 नाडीचक्र—न., नाडीनिर्याणकग्रन्थः
 नाडीचरण—पु., पक्षी (त्रिका.)
 नाडीचवीज—न., नलितवीजम् (भैष.) (पृथ्वीसारतैल)
 नाडीजङ्घ—पु., काकः (त्रिका.)
 नाडीतरङ्ग—पु., काकोलविषम् (मे.)
 नाडीनक्षत्र—न., जन्मनक्षत्रम् (वै. नि.)
 नाडीनिदान—न., नाडीज्ञानसंग्रहभेदः
 नाडीपरीक्षा—स्त्री., शङ्करसेनकृतनाडीज्ञानशास्त्रम्, नाडी-प्रकाशम्
 नाडीशाक—पु. न., (क.) पट्टशाकः नालिता । गुणाः—कोटकृमिविनाशनम् । मधुरं पिच्छिलं शीतं विष्टम्भि कफवातकृच्छ । तच्छुष्कं जलदोषघ्नं पित्त-श्लेष्माभवातकृच्छ (राज. ३ प. कृष्माण्डादौ)
 नाथहरि—पु., पशुः (व्याक.)
 नापितशाला (लिका)—स्त्री., नापितभवनम् । (त्रिका.)

नाभक-पु., इरीतकीवृक्षः (वै. नि.)
 नाभिकण्टक-पु., नाभिरोगः (श. र.)
 नाभिगुडक-पु., नाभौ गुडकवत् ग्रन्थिः (त्रिका.)
 नाभिगोलक-पु., नाभिगुडकः (जटा)
 नाभिच्छेदन-न., नाडिकाच्छेदनम् (च.)
 नाभिपाक-पु., नाभिशोथः ।
 नाभिलाघ-पु., अनिच्छा (वै. नि.)
 नाभी-स्त्री., नाभिः (श. र.)
 नाभील-न., स्त्रीकटिसन्धिः । नाभिगुडकः (मे.) पीडा ।
 नाभिकृपः (हे. च.) अण्डमन्धिः (वै. नि.)
 नाभ्यभ्यङ्ग-पु., नाभौ तैलमर्दनम् ।
 नायिका-स्त्री., पिण्डिकातः किञ्चित् स्थूलः कस्तूरीभेदः
 (रा. व. १२)
 नार-पु., गोवासः । जलम् (मे.) शुण्ठी (त्रिका.)
 नारकीट-पु., अश्मकीटविशेषः (मे.)
 नारकेर-पु., नारिकेलवृक्षः (जटा.)
 नारङ्ग-पु., नागरङ्गवृक्षः । फलगुणाः— 'मधुरागलं
 गुरु उष्णं रोचनं वातामकुमिश्रलक्ष्मणं बल्यं रुच्यं'
 (रा. व. ११ मद. व. ६) 'नारङ्गजं स्वादुगुणो-
 पपन्नं सन्दीपनं रोचकमर्शसाञ्च । त्रिदोषहृत्
 शूलकृमीक्षिहन्ति मन्दाग्निवासश्चसनापहारि'
 (अत्रि. १७ अ. मरिचयूषेपिप्लीरसे. मे.)
 नारङ्गवर्णक-न., गुञ्जनम् (भा. पू. १ भ. शा. व.)
 नारदा-स्त्री., इक्षुमूलम् । मूर्वा (वै. नि.)
 नारा-स्त्री., जलम् (श. र.)
 नाराचचूर्ण-न., उदावर्ताधिकारे चूर्णम् (सा. कौ.)
 नाराचिका-स्त्री., स्वर्णतोलनयन्त्रम् । (श. र.)
 नारायणतैल-न., वातव्यधौ तैलविशेषः (रस. र.)
 नारिकेरक्षीरिका-स्त्री., नारिकेलक्षीरम्
 नारिकेलक्षीरी-स्त्री., नारिकेलदुग्धशर्कराकृतमिष्टान्नम् ।
 'नारिकेलं तनूकृत्य छिन्नं पयसि गोः क्षिपेत् । सिता-
 गव्याज्यसंयुक्तं तत् पचेत् मृदुनाग्निना । गुणाः—
 नारिकेलोद्भवा क्षीरी क्षिण्वाऽपित्तातिपुष्टदा । गुर्वी
 सुमधुरा वृष्या रक्तपित्तानिलापहा (भा.)
 नारिकेलखण्ड-न., शूलाधिकारे औषधम् । इदं पित्त-
 शूल (सा. कौ.) (रस. र. । भैष.) अन्यत् अम्ल-
 पित्ते च हितम् । (रस. र.)
 नारिकेलजल-न., प्रसिद्धं, रक्तपित्ते हितं । (सि. यो.-
 रक्तपित्त. वि.)
 नारिकेललवण-न., सजलनारिकेलमध्ये सैन्धवलवणं
 पूरयित्वा तन्नारिकेलं मृदावेष्टय शोषयेत् । अथ
 आ. श. सं. पू. २२

दग्ध्वा तन्मध्यालवणं ग्राह्यम् । मात्रा—३ माषाः
 (भैष.)
 नारिकेलाभृत-न., अम्लपित्ताधिकारे औषधम् (रस.-
 र. । भैष.)
 नारीघृत-न., नारीदुग्धोत्थघृतम्, गुणाः—'कफेऽनिले
 योनिदोषे रोगेष्वन्येषु तद्धितम् । चक्षुष्यमातं
 स्त्रीणाञ्च सर्पिः स्यादभृतोपमम् । (अत्रि. ८ अ.)
 चक्षुष्यं पथ्यं सर्वरोगघ्नं मन्दाग्निदीपनं रुच्यं पाके
 लघु विषघ्नञ्च (रा. व. १५)
 नारीच-न., शाकविशेषः । सद्रिविधं तिक्तं मधुरं च ।
 तिक्तं रक्तपित्तघ्नं कृमिकुष्ठहरञ्च । मधुरं पिच्छिलं
 शीतलं विष्टम्भि कफघातकरञ्च । (राज.)
 नारीपय-न., नारीदुग्धम् ।
 नारीचलुभा-स्त्री., गन्धम्रियङ्गुः (वै. नि.)
 नारीक्षीर-न., मानुपीक्षीरम् ।
 नार्यङ्ग-पु., नागरङ्गवृक्षः (शर.)
 नार्यत्तिक-पु., किरातत्तिककम् (वै. नि.)
 नाला-स्त्री., नलः । स्तम्भः (अम. भ.)
 नालाग्रती-स्त्री., नागवल्लीलता (प. मु.)
 नालि-स्त्री., नलकास्थि । नाडीशिरा (दि. को.)
 नालिकिनी-स्त्री., कमलिनी (अ. टी. र.)
 नालिजङ्ग-पु., द्रोणकाकः (हारा.)
 नालिता-स्त्री., स्वनामधेयातपत्रशाकः (प. मु.) गुणाः—
 नाडीचवत् ।
 नालीक-पु., पद्मः । सृणालम् । शरः । न., पञ्चषण्डः
 (मे.)
 नालीकिनी-स्त्री., पद्मसमूहम् (श. र.)
 नालीव्रण-पु., नाडीव्रणः (श. र.)
 नाल्यपुष्पी-स्त्री., महाशणक्षुपः (प. मु.)
 नासत्यौ-पु., अश्विनीकुमारौ (अम.)
 नासाच्छिन्नी-स्त्री., पूर्णिका नाम पक्षिविशेष
 (त्रिका.)
 नासालु-पु., जातिफलवृक्षः (वै. नि.) कटफलवृक्षः
 (शच.)
 नासिकन्धम-त्रि., नासिकया निःश्वासग्राहि (व्याक.)
 नासिकन्धय-त्रि., नासापथ्येन पानशीलम् (व्याक.)
 नासिकामल-न., सिंघानम् (रा. व. १८)
 नासिकाशब्द-पु., नासाशब्दम्
 नासिक्य-न., नासा (त्रिका)
 नासिक्यौ-पु., अश्विनीकुमारद्वयम् । (हे. च.)

नास्तित-(द)-पु., आश्रवृक्षः (श. च.)
 निःशल्या-स्त्री., ह्रस्वदन्तीक्षुपः (रा. व. ६)
 निःशक-पु., मुण्डशालिधान्यम् (रा. व. १६)
 निःश्रेणि-स्त्री., वनखर्जूरिका (मे.)
 निःश्रेणिका-स्त्री., कोट्कणप्रसिद्धतृणविशेषः, गुणाः-
 विरसा उष्णा पशुनामबलप्रदा ।
 निःश्वसन(सित)-न., निःश्वासः ।
 निःसरण-न., निर्गमनम् (हे. च.)
 निःसारक-त्रि., रेचकः ।
 निःस्त्राव-पु., भक्तसमुद्रभवमण्डः (हे. च.)
 निकष-पु., स्पर्शमणिः (अ. टी. भ. .)
 निकारण-न., मारणम् (अम.)
 निकुञ्चिकाम्ला-स्त्री., निकुञ्चिका नाम श्रीवल्लीतुल्यगुण-
 कण्टकवृक्षः । निकुञ्चकम् (रा. व. ८)
 निकुम्भाख्यबीज-न., जयपालबीजम् (रा. व. ६)
 निकृत्तन-पु., गन्धकः (वै. नि.)
 निकृत्तन-पु., जलवेतसः (वै. नि.) पलाण्डुः (श. च.)
 निक्षा-स्त्री., लिखा (उणादिकोयः)
 निखण्डिका-स्त्री., गुडचीकन्दः ।
 निखर्ष-पु., वामनः (हे. च.)
 निगड-पु., धातुजारणबीजविशेषः । स्नुह्यकक्षीरं पलाश-
 बीजं गुग्गुलुः प्रत्येकं समं सैन्धवद्विगुणेन सह
 मर्दयित्वा विषेयः (र. वि. २ अ.)
 निगन्धिक-पु., सुवर्णचम्पकः (वै. नि.)
 निगर-पु., भोजनम् (रा. व. २०)
 निगरण-न., भोजनम् (रा. व. २०) पु., गलः (मे.)
 निगार-पु., भक्षणम् (अम.)
 निगाल-पु., गलः (रा. व. १८) अश्वस्य घण्टावन्ध-
 समीपस्थदेशः (च. द. २ अ.)
 निगालधान-पु., अश्वः (अम.)
 निगु-पु., मनः (त्रिका.) मलः । मूलम् (उणा.)
 निगूढ-पु., वनमुद्रः (हे. च.) त्रि., गुप्तम् ।
 निघण्टुराज-पु., नेरहरिकृतराजविघण्टुः ।
 निघृष्व-पु., सूरः । वराहः (उणा.)
 निचयात्मक-पु., साजिपार्तिकः ।
 निचिकी-स्त्री., उत्तमा गौः (अ. टी. भ.)
 निचुलबीज-न., द्विजलबीजम्
 निचोलक-पु., कञ्चुलिका (वै. नि.)
 निण्डिला(का)-स्त्री., त्रिवृता (वै. नि.) कलायभेदः
 (श. च.)
 नित्यनाथ-पु., रसरत्नाकरग्रन्थकारः ।

नित्ययुक्त-त्रि., आमोक्षं चित्तानुसरणम् । पदार्थानुसारि
 (च. शा. २ अ.)

नित्या-स्त्री., मनसादेवी (तन्त्रम्)

निद-न., विषम् (श. च.)

निदद्रु-पु., मनुष्यः (श. च.)

निदिग्धा-स्त्री., कण्टकारी (रा. व. ४) प्ला (श. च.)

निदिग्धिकागण-पु., निदिग्धिकादिसिद्धकषायः

(च. द. वार्तापित्तज्वरचि.)

निदेश-पु., भाजनम् (धरणी)

निद्रागौरव-न., निद्राबाहुल्यम् (भा.)

निद्रासञ्जनन-न., श्लेष्मा (श. मा.)

निधमन-पु., निम्बवृक्षः (रा. व. ९)

निधि-पु., नलिका (रा. व. १२) जीवकौषधम्

(श. च.)

निधुवन-न., सुरतः (अम.)

निध्यान-न., दर्शनम् (अम.)

निनन्दु-स्त्री., मृतवत्सा (हे. च.)

निन्दु (न्द्य) तल-त्रि., निन्दितहस्तः (श. र.)

निप-पु., कदम्बवृक्षः ।

निपाक-पु., रन्धनम् । पाकः (श. र.)

निपुण-पु., चिकित्सकः (सु. नि. १३ अ.)

निफला-स्त्री., ज्योतिष्मतीलता (भा.)

निफालन-न., दर्शनम् (वै. नि.)

निफेन-न., अहिफेनः (रा. व. ६.)

निभालन-न., दर्शनम् (त्रिका.)

निमज्जथु-पु., शयनम् । निद्रा (वै. नि.)

निमर्दक-पु., मांसस्य विविधव्यञ्जनप्रकारः

(वा. वि. ७)

निमित्तकृत्-पु., काकः (रा. व. १९)

निमेषरुक्-पु., खद्योतः (त्रिका.)

निम्बपञ्चक-न., पञ्चनिम्बः (रा. व. २२)

निम्बुकपानक-न., निम्बुरसकृतप्रपानकम् (भा.)

नियत-पु., गन्धकः (र. सा. सं. वसन्ततिलकेरसे.)

नियामकगण-पु., रसनियामकद्रव्यसमूहः (र. सा. सं.)

नियोद्धा-पु., कुक्कुटः (रा. व. १९)

निर्या-स्त्री., सर्पपञ्चाशमानम् (प. मु.)

निरञ्जता-स्त्री., उपवासः ।

निरशन-न., अनशनम् (व्याक.)

निरसन-न., निष्ठीवनम् (अम.)

निरसा-स्त्री., निःप्रोणिकातृणम् (रा. व. ८)

निरातङ्क-पु., रोगमुक्तिः ।

निरापशालि-पु., जलशून्यक्षेत्रे वृष्ट्यम्बुसञ्जातशालि-
धान्यविशेषम् । (म.-रूपशालि) गुणाः—मधुरः
स्निग्धः शीतलः पित्तदाहघ्नः त्रिदोषघ्नः रुच्य-
पथ्यः सर्वरोगघ्नश्च (रा. व. १६)

निरामालु-पु., कपित्थवृक्षः (श. च.)

निरुद्धीकरण-न., सृत्तलौहस्य मित्रपञ्चकादिभिः पाकन
मारणम् (र. सा. सं.)

निरुद्धगुद-(पायु)-पु., तन्नामकक्षुद्ररोगः (सु. नि. १३)

निरोप्यशालि-पु., वापितशालिः । गुणाः—लघवा शीघ्र-
पाका, गुणोत्तरा विदाहिनः दोषघ्ना बल्या मूत्रवर्ध-
नाश्च (रा. व. १६)

निर्ऋति-स्त्री., बालस्य तन्नामकमातृकाग्रहविशेषः ।
यथा दशमे दिने मासि वर्षे वा बालो गृह्यते । तेन
तस्य ज्वरगात्रोद्वेजनादि भवति
(च. द. बालरो. वि.)

निगन्धपुष्पी-त्रि., शास्मलीवृक्षः (श. च.)

निर्जर-त्रि., जरारहितः न., सुधा (श. र.)

निर्जरा-स्त्री., गुडूची । तालपर्णी (मे.)

निर्झर-पु., गजः (श. च.) तुषानलः (मे.) शैल-
निसृत्तजलप्रवाहः ।

निर्णायन-न., गजापाङ्गम् (श. र.)

निर्णोजक-पु., रजकः (अम.)

निर्णोजन-न., क्षालनम् । धावनम् ।

निर्देर-न., तरुसारः । वृक्षनिर्यासः (मे.)

निर्दिग्ध-त्रि., बलवान् । मांसलम् (हे. च.)

निर्भत्सन(ना)-न., स्त्री., अलक्तकम्, लाक्षा (रा. व. ६)

निर्भिन्नचिर्भिट-पु., फुटिका (श. वि.)

निम(मै)ध्या-स्त्री., नलिकानामगन्धद्रव्यम् (रा. व. १२)

निर्मलोपल-पु., स्फटिकम् (रा. व. १३)

निर्मुष्ट-पु., वनस्पतिविशेषः (त्रिका.) खर्परम् (हारा.)

निर्याण-न., गजापाङ्गदेशः (श. च.)

निर्यासी(इन्)-पु., शास्वोटवृक्षः (प. सु.)

निर्यूप-पु., निर्यासः (श. मा.)

निल्व(वं)यनी-स्त्री., अहिनिर्मोकः (हे. च. वै. नि.)

निर्विषा[षी]-स्त्री., केदारदेशोत्पन्नौषधविशेषः । निर्विषा
इति महाराष्ट्रे प्रसिद्धा । गुणाः—कटुः शीता कफ-
घातरक्तघ्नी बहुविषघ्नी व्रणरोपणी च (रा. व. ६)

निर्वीजा-स्त्री., काकली द्राक्षा (रा. व. ११)

निर्वैष्टन-न., नाडीवीरम् (हारा.)

निर्व्यथन-न., छिद्रम् (अम.)

निर्हारगृह(स्थान)-न., निर्हारभवनम् । शल्योत्पादन-
गृहम् (स्पृति.)

निर्हारी(इन्)-त्रि., वृग्गामिगन्धम् (अम.)

निलिम्पा-स्त्री., दोहनभाण्डम् । स्त्रीगौः । (त्रिका.)

निबन्ध-पु., अश्वस्य ककुदंसभागः । (ज. द. २ अ.)

निवृत्तसंज्ञ-न., गुह्यरोगभेदः (वा. उ. ३३ अ.)

निशल्या-स्त्री., ह्रस्वदन्तीभ्रुपः (रा. व. ६)

निशाकर-पु., कुक्कुटः (श. र.)

निशाख्या-स्त्री., हरिद्रा (रा. व. ६)

निशाचरी-स्त्री., केशिनीनामगन्धतृणम् (जटा.)

निशाट-पु., पेचकः (हे. च.)

निशाटन-पु., पेचकः (हला.)

निशादि-पु., हरिद्रादिगणः (वा. उ. २ अ.)

निशान्ध-पु., रात्र्यन्धम् ।

स्त्री., जनुकालता (रा. व. ३)

निशापति-पु., कर्पूरः (अम.)

निशापुष्प-न., उत्पलम् (रा. व. १०)

निशाभङ्गा-स्त्री., दुग्धपुच्छी (श. च.)

निशामूषा-स्त्री., अन्धमूषा(रस. र. हिक्काचि.)

निशामृग-पु., शृगालः (श. र.)

निशालौह-न., पाण्डुरोगे लौहम् । लौहचूर्णम् निशा-
युग्मं त्रिफलारोहिणीयुतम् । प्रलिङ्गात् मधुसर्पिभ्यां
कामलापाण्डुशान्तये (र. सा. सं.)

निशावेदी(इन्)-पु., कुक्कुटः (हे. च.)

निशाहास-पु., शुक्लपक्षः (त्रिका.)

निशाह्वा-स्त्री., हरिद्रा (अम.)

निशिकन्द-पु., बालानां रात्रिरोदनरोगः । 'शुक्लुन्दरु-
मलो मांसी हरिद्रा बिल्वपत्रकम् । सनिर्गुण्डी दलं
धूमात् निशिकन्दोऽस्ति नो शिशोः' (रस. र.
वा. वि.)

निशिपुष्पा (णिका) (णी)-स्त्री., शेफालिकावृक्षः
(त्रिका. श. र.)

निशुम्भन-न., मातणम् (हला.)

निशैत-पु., बकपक्षी (त्रिका.)

निशोत्रा-स्त्री., श्वेतत्रिवृत् । त्रिवृत् । (वै. नि. २ अ.-
अ. वि. शुष्क्यादिगुटी.)

निश्चलाङ्ग-पु., बकः (रा. व. १९)

निश्चुक्कण-न., दन्तशाणः (त्रिका.)

निषङ्गधि-पु., तुणविशेषः । स्कन्धः (उणा.)

निषणक-न., आसनम् । सुनिषणकशाकः (श. र.)
 निषादग्रह-पु., ग्रहविशेषः (वा. उ. ४ अ.)
 निषादी (इन्)-पु., हस्तिपदः (अम.)
 निषेक-पु., सेकः । निष्यन्दः । गर्भाधानसंस्कारः (भ.)
 निष्कण्ठ-पु., वरुणवृक्षः (श. च.)
 निष्कल-पु., कीर्यहीनः (भे.)
 निष्कला (ली)-स्त्री., वृद्धा । (रा. व. १८) निवृत्त-
 रजस्का (श. र.)
 निष्कुटि-स्त्री., पला । सूक्ष्मैला (रा. व. ६)
 निष्कुम्भ-पु., दन्तीवृक्षः (अ. टी. रा.)
 निष्ठान-न., व्यञ्जनम् (अम.)
 निष्ठीवन-न., सुखेन श्लेष्मादीनां वमनम् (च. द. संनि-
 पातज्वरचि.) नस्यं निष्ठीवनस्तथा ।
 निष्ठेव- (न)-पु., न., निष्ठीवनम् (अम.)
 निष्पक-त्रि., कथितः (अम.) अतिपक्वव्यञ्जनादिः ।
 निष्पत्राकृति-स्त्री., अतिपीडा । (हे. च.)
 निष्फली-स्त्री., निष्फला वन्याककौटी (श. र.)
 निसारा-स्त्री., कदलीवृक्षः (रा. व. ११)
 निसिन्धु-पु., निर्गुण्डीवृक्षः
 निसुन्धार-पु., निर्गुण्डीवृक्षः (भैष.) (ज्वरचि. पानीय
 वन्याम्.)
 निस्तान्त्रक-पु., कोष्ठगतारोगभेदः, वृद्धिरोगः (वै. नि.)
 निस्तनी-स्त्री., वटकः । वडि (श. च.)
 निस्तरुण-न., मारणम् (अम.)
 निस्तल (ला)-त्रि., वर्तुलम् (अ. म.)
 पु., तलप्रदेशः (हे. च.)
 निस्तुषक्षीर-पु., गोधूमः (रा. व. १६)
 निस्तुपरत्न-न., स्फटिकम् (रा. व. १३)
 निस्तुषित-त्रि., त्वग्रहितम् (भे.)
 निस्तुषोपल-न., स्फटिकम् । (प. मु.)
 निःशुटी-स्त्री., पला (वै. नि.)
 निस्तैणपुष्पिक-पु., राजपुस्तुरकः (रा. व. ११)
 निस्नेह- (हा)-पु., स्त्री., अतसीवृक्षः (त्रिका.)
 निस्नेहफला-स्त्री., श्वेतकण्टकारी (रा. व. ४)
 निस्पन्द-पु., स्पन्दनम् (त्रिका.)
 निस्पृहा-स्त्री., अमूलबनस्पती (वै. नि.)
 अग्निशिखावृक्षः (श. च.)
 निस्सारक-पु., प्रवाहिकारोगः (च. द. रक्तातिसारे.)
 निहाका-स्त्री., गोषिका (अम.)
 नीक-पु., वृक्षभेदः (उणा.)

नीचक-त्रि., हस्तः (श. र.)
 नीचका-स्त्री., उचमा गौ (अ. टी. भ.)
 नीचकदम्ब-पु., गोरक्षमुण्डी । महाश्रावणिका (वै. नि.)
 नीचकुलिश-न., वैकान्तरत्नम् (प. मु.)
 नीचग-न., जलम् (वै. नि.)
 नीचभोज्य-पु., पलाण्डुः (श. च.)
 नीड-पु., न., पक्षिकुलायम् ।
 नीडज-पु., पक्षिसामान्यम् ।
 नीडोद्भव- (हे. च. अम.)
 नीत-न., धान्यम् । शस्यम् (वै. नि.)
 नीथ-न., जलम् (उणा.)
 नीपराज-पु., राजकदम्बवृक्षः (वै. नि.)
 नीरजा-स्त्री., अजातरजस्कास्त्री
 नीरप्रिय-पु., जलवेतसम् (वै. नि.)
 नीरवृक्ष-पु., जलमधुकवृक्षः (वै. नि.)
 नीरस-पु., दाडिमवृक्षः (हारा.) (त्रि.) रसहीनः
 नीराखु-पु., जलमार्जारः (हारा.)
 नीरिन्दु-पु., अश्वशाखोटवृक्षः (श. र.)
 नीलक-न., कृष्णलवणम् । कांस्यम् । जलम् । गन्धबोलः
 (वै. नि.) कान्तलौहम् (रा. व. ३.)
 नीलक-पु., नीलभृङ्गराजः (रा. व. ४) नीलबीजम्
 नीलबीजासनवृक्षः (रा. व. ९) कृष्णसारमृगः ।
 भल्लातकवृक्षः (वै. नि.)
 नीलकणा-स्त्री., कृष्णजीरकः (रा. व. ६.) जीरकः
 नीलकण्टक-पु., चातकपक्षी (वै. नि.) भयूरः
 (अम.)
 नीलकलम्बी-स्त्री., स्वनामख्यातलता (हिं.-कालादाना)
 अस्या बीजमूर्णं विरेचने हितम् ।
 नीलक्रोञ्च-पु., नीलवर्णकौञ्चपक्षी (वै. नि.)
 नीलगिरिकर्णिका-स्त्री., नीलापराजिता (रा. व. ३.)
 नीलगिरिजा-स्त्री., विष्णुकान्ता आरुफाता (कोषान्तरम्)
 नीलङ्गु-पु., कुमिविशेषः कीटमात्रः शृगालः (भ. द्विको.)
 नीलचर्म-न., परुषकफलम् (रा. व. ११.)
 नीलचलवि-पु., ककुभपक्षी (वै. नि.)
 नीलज-न., नीललौहम् (रा. व. १३.)
 नीलधातु-पु., खटिका (र. मा.)
 नीलनिर्गुण्डी-स्त्री., नीलपुष्पसिन्धुवारवृक्षः, गुणाः-
 कटूणा तिका रुक्षा कासघ्नी श्लेष्मशोफवायुप्रदरा-
 ध्मानहरी (रा. व. ४)
 नीलपर्ण-न., परुषकफलम् (रा. व. ११)

नीलपर्णी-स्त्री., विदारीवृक्षः (र. मा.) वन्दाकवृक्षः (वै. नि.)

नीलपिच्छ-पु., रणगृध्रः (रा. व. १७)

नीलपीत-पु., महाविषवृक्षिकभेदः (सु. कल्प. ८)

नीलपुष्पक-पु., नीलनिर्गुण्डीवृक्षः (वै. नि.)

नीलपृष्ठ-पु., मत्स्यविशेषः (वै. नि.)

नीलपृष्ठा-स्त्री., नीलीवृक्षः (भा. म. १ भ.)

नीलभण्ट-पु., पियालवृक्षः (प. सु.)

नीलभूमिमलक्षार-पु., खर्परधातुः (वै. नि.)

नीलमकुष्ठ-पु., नीलवनमुत्रः (नकुल, ११ अ.)

नीलमणि-पु., स्वनामस्थायतमणिः । गुणाः—तिक्तोष्णः
कफपित्तघातघ्नः धारणात् शुभद्रश्च ।

नीलमण्डल-न., परुषकफलम् ।

पु., तद्वृक्षः (रा. व. ११)

नीलमयूर-पु., मयूरभेदः । गुणाः—मेधावृद्धिः स्रोतसाञ्च
करोत्युत्पादनं दिश्वी । स वातलोऽतिबलकृत् पुनः
किञ्चिद्रसायनम् । (अत्रि. २१ अ.)

नीलमक्षिका-स्त्री., पृथुकृष्णमक्षिका ।

नीलमीलिक-पु., खद्योतः (श. म.)

नीलमृत्तिका-स्त्री., कृष्णमृत्तिका । पुष्पकासीसः
(रा. व. १३)

नीलयष्टिका-स्त्री., कृष्णेषुः । कृष्णकुटजः (वै. नि.)

नीलरत्न-न., नीलमणिः (रा. व. १३)

नीलरास्ना-स्त्री., नीलपुष्परास्ना (र. मा.)

नीलरूपक-पु., पृथ्वक्षः (वै. नि.)

नीललोहिता-स्त्री., भूजम्बूवृक्षः (श. व.)

नीलवटी-स्त्री., नीलवटी (वि. क. क. केशरजन.)

नीलवल्ली-स्त्री., वन्दाकः (र. मा.)

नीलवीज-पु., स्वनामस्थायतासनवृक्षः गुणाः—वीजवृक्षौ
कटुशीतौ कषायौ कुष्ठौ सातकौ कण्डूदद्गुणौ ।
तयोरसितः श्रेष्ठः (रा. व. ९)

नीलबुद्धा-स्त्री., छगलाम्नी (प. सु.)

नीलवृषा-स्त्री., वार्ताकी (रा. व. ७)

नीलशिम्बिका-स्त्री., शिम्बीभेदः (वै. नि.)

नीलशुक-पु., महाविषवृक्षिकजातिभेदः (सु. क. ८ अ.)

नीलशोघनी-स्त्री., नीली (वै. नि.)

नीलषष्टिक-पु., षष्टिकशालिविशेषः, गुणाः—गुणैः
गौरवष्टिकात् किञ्चिदूनः (रा. व. १६)

नीलसस्य-न., बाजरा इति ख्यातशस्यम् ।

नीलसहाचर-पु., नीलपुष्पक्षिण्टी (भा. म. ४ भ.
मुखरोगचि.)

नीलस्यन्दा-स्त्री., नीलापराजिता (रा. व. ७)

नीलाक्ष-पु., हंसः (वै. नि.)

नीला-स्त्री., नीलीक्षुपः (नकुल १५ अ.) नीलपुनर्नवा
लाक्षा (रा. व. ४, ५, ६,) स्पृका । कृष्णजीरफः
(वै. नि.) नीलमक्षिका

नीलाख्या-पु., नीलमणिः (वै. नि.)

नीलाङ्ग-पु., नीलकौञ्चपक्षी पारावतः (वै. नि.) सारस
चापः (रा. व. १९)

नीलाङ्गु-पु., स्त्री., नीलमक्षिका [द्वि.] क्रिमिः [४ म.]

नीलाञ्जनच्छदा-स्त्री., जम्बूवृक्षः (वै. नि.)

नीलाण्डक-पु., रोहितमत्स्यः (वै. नि.)

नीलाद्रिकरणी-स्त्री., नीलापराजिता (रा. व. ३)

नीचाम्बुज(न्म)-न., नीलपद्मम् (प. सु.)

नीलाशी-स्त्री., नीलनिर्गुण्डी (वै. नि.)

नीलाश्मज-न., तुत्थकम् (वै. नि.)

नीलासन-पु., नीलबीजासनभेदः गुणाः—कटुः शीतः
कषायः कुष्ठकण्डूदद्गुणः सारकश्च (रा. व. ९)

नीलाह्वा-स्त्री., कृष्णापराजिता (वै. नि.)

नीलीफल-न., श्रीफलम् (सु. चि. १७ अ.)

नीलीवृक्षाकृति-स्त्री., शरपुष्पा । (वै. नि.)

नीलोत्पल-न., नीलकमलम् । नीलकुमुदम् । गुणाः—अति-
स्वादुः शीतलं सुरभिः सुखकृत् पाकेऽतितक्तं रक्त-
पित्तघ्नं च (रा. व. १०) नीलोत्पलमतिस्वादुः शीतं
सुखकरं मतम् । पाकेऽतितक्तं सुरभिः रक्तपित्तस्य
नाशकम् । (द्रव्यगुण. । च. अर्थो. चि.) तन्मूल-
गुणाः—गुरु विष्टम्भिः शीतलञ्च (राज. ३ प.)

नीलोत्पलिनी(ली)-स्त्री., नीलकमलिनी कुमुदिनी
(रा. व. १०)

नीलोदर-पु., महाविषवृक्षिकजातिभेदः (सु. कल्प. ८ अ.)

नीलोपल-पु., नीलमणिः (रा. व. १३)

नीवर-न., जलम् (वै. नि.)

नीवारतुण्डिका-स्त्री., नीवारः (र. मा.)

नुत्त-पु., क्षुद्रपनसवृक्षः । लकुचवृक्षः (वै. नि.)

नुद-पु., ब्रह्मदारवृक्षः । अमृत्यभेदः (अम.)

नूतनगुड-पु., अभिनवगुडः । गुणाः—दाहघ्नः तापघ्न
रसनेन्द्रियतर्पणः शीतः सुमधुरश्च (रा. व. १४)

नृदन्ता(स्ती)-स्त्री., महामेदा (वै. नि.)

नृपवल्गुभधूत(तैल)-न., नेत्ररोगे घृतं तैलं च । तैल-
नस्यं घृतसेवनं च (भैष. रस. र.)

नृपामय-पु., राजयक्ष्मा । क्षयरोगः (रा. व. २०)

नृमाण-न., पादात् ऊर्ध्वविस्तृतदोषाणिः (रा. व. १८)

नृसार-पु., निषादल इति ख्यातं द्रव्यम् । महादावकः ।
नेत्रकर्म (प्रसाधन)-न., सप्तविधनेत्रोपचाराः । यथा
‘सेकश्चाश्चोतनं पिण्डी विडालस्तर्पणस्तथा । पुट-
पाकोऽङ्गनं नेत्रे यथावस्थं प्रयोजयेत् (तोड । भा.)

नेत्रच्छद-पु., नेत्रावरणम् (अम.)

नेत्रधावन-न., चक्षुर्धावनम् (राज. १ प.)

नेत्रपर्यन्त-पु., अपाङ्गदेशः (रा. व. १८)

नेत्रपाप्राण-पु., कटुका (र. मा.)

नेत्रपिण्ड-पु., विडालः । नेत्रगोलकः (रा.)

नेत्रभूषण-न., कृष्णाङ्गनम् (वै. नि.)

नेत्रमङ्गलकारी (इन्)-पु., खर्परधातुः (वै. नि.)

नेत्रमल-न., पिच्छटः (वै. नि.)

नेत्ररोम-न., नेत्रपक्ष्म (वै. नि.)

नेत्रवती-स्त्री., पश्चिमदेशप्रसिद्धभारतवर्षीयनदी, एत-
जलगुणाः- समधुरं कान्तिजनकं नृण्यं पुष्टिकरं
दीपनं पाचनं बल्यञ्च (रा. व. १४)

नेत्रवर्त्मबन्ध-पु., नेत्ररोगविशेषः

नेत्रवस्ति-पु., नेत्रे वस्तिदानप्रकरणम् । नेत्रक्षेत्रं परि-
त्यज्य सार्धञ्च द्वयमङ्गुलम् । सर्वतश्चापि चमसीं
जलं दत्त्वा प्रमर्दयेत् । तेन पिण्डेनालवालं दृढं
सन्धिविवर्जितम् । कृत्वालवालं दृक्प्रान्ते शुक्लभागं
द्रवेण वै । पूरयेच्च यथापक्ष्म पूरितश्चैव जायते ।
नेत्रे पलं प्रकुर्वीत विकासस्तु तथैव च । स्वस्थे
कफे सन्धिरोगे मात्रा पञ्चशतं विदुः । कफे वाते
कृष्णरोगे मात्रा सप्तशतं मता । दृष्टिरोगेऽथशतं
अधिमन्थे सहस्रकम् । शुकेऽतिकुटिले हस्वे स्या-
द्वादशशती मता । पित्तरोगे नवशतं सहस्रं वात-
रोगिणाम् । एकाहं वा त्र्यहं वापि पञ्चाहं चैव्य-
तेऽथवा । द्रवञ्चापाङ्गतो नीत्वा नीलद्रव्यं विलोक्य
च । सुखं निरीक्षयेत् । पश्चात् नेत्रवस्तिविधिस्त्वयम् ।
निवृत्तिन्यायिषान्तिश्च । क्रियालाघवमेव च ।
सम्यक् रोगे सुखसुप्तिर्वैशद्यं वर्णपादवम् । शोका-
श्रुपातगुरुता स्तैग्ये स्यादनितर्पितम् । रुक्षाविलं
सरक्तञ्च नेत्रं स्यात् हीनतर्पितम् । रुक्षे स्निग्धः
क्रमश्चात्र प्रयोज्यः सम्प्रदायतः [तोड । सु. उ. १८ अ.]

नेत्रविभूषण-न., नीलाङ्गनम् [वै. नि.]

नेत्रवैमल्यकारी-(इन्) पु., खर्परधातुः [वै. नि.]

नेत्रामयहर-पु., स्त्री, खर्परः (वै. नि.)

नेत्राम्बु-न., अश्रु (अम.)

नेत्रार्श-न., अक्षिजातार्शः तत्र वर्त्मान्वरोधः वेदनास्त्रावो
दर्शननाशश्च (सु. नि. २अ.)

नेत्रास्थि-न., नयनाधिष्ठाने धोणाख्यास्थित्रयम्
(च. शा. ७अ.)

नेत्री-स्त्री., नाभिः (श. र.)

नेत्रोपम-पु., वातामः (भा.)

नेत्रोपमफल-पु., वातामवृक्षः (भा.)

नेत्र्यवर्ग-पु., चक्षुर्हितकरद्रव्यगणम् यथा-‘दिधा
रमाङ्गनं प्रोक्तं त्रिफला लोध्रकद्रव्यम् कुमारिका च
विमला गणोऽयं नेत्र्यसंज्ञकः (अर्क. वि.)

नेदिष्ठ-पु., अङ्गोटवृक्षः (जटा.)

नेपा-स्त्री., नवमल्लिका [रा. व. १०] कस्तूरी
[वा. उ. ५अ.] मनःशिला [वै. नि. हिका,
चि. धूमे.]

नेपालमूलक-न., गजदन्तकारि मूलकभेदः

(भा. पू. १ अ. शा. व.)

नेपालशृङ्गी-स्त्री., नेपालदेशीयशृङ्गीविषम्, गुणाः-
नेपालशृङ्गी नेपाली इति सा कफजान् गदान् ।
वातजास्त्रिखिलांश्चापि स्निग्धातोद्भवं ज्वरम् आमवातं
महाघोरं हृद्भोगमपि दारुणम् (अत्रि.)

नेपालीय-न., ताम्रम् (वै. नि.)

नैकुम्भ-न., जैपालव्रीजम् (सा. कौ.)

नैगमेष्टापहत-पु., नागोदरः (सु. शा. १०अ.)

नैचिकी स्त्री., उत्तमा गौः (अम.)

नैदानिक-पु., निदानशास्त्रकुशलः ।

नैपालिक-न., ताम्रधातुः (रा. व. १३)

नैयग्रोध-न., वटवृक्षफलम् (अम.)

नैर्झरजल-न., निर्झरवारि शैलसानुस्रवद्वारिप्रवाहे
निर्झरो झरः । सतु प्रववणश्चापि तत्रत्यं नैर्झरं
जलम् (भा.)

न्यक्कारुका-स्त्री., पतङ्गविशेषः । विष्टाकीटः (हारा.)

न्यग्रोधपरिमण्डला-स्त्री., सुन्दरी स्त्री (श. मा.)

न्यग्रोधपुटपाक-पु., वटकुलादिसाध्यपुटपाकः । यथा-
न्यग्रोधादेश्च कल्केन पूरयेद्भौरतित्तिरे । निरन्त्र-
मुदरं सम्यक् पुटपाकेन तत्पचेत् । अथ रसो मधुना
सर्वातिसारे दितः (शार्ङ्ग. म. ख. १ अ.)

न्यग्रोधी-स्त्री., द्रवन्ती (रा. व. ५)

न्यङ्कुभूरुह-पु., आरग्वधवृक्षः (वै. नि.) शोणाकवृक्षः
(त्रिका.)

न्यक्ष-पु., गण्डकः ।

न्याय-न., अर्जिततण्डुलः (श. च.)
 न्याद-पु., भोजनम् । आहारः (अम.)
 न्यूनपञ्चाशद्भावे-पु., जन्मन उन्मादग्रस्तः (का. पुराणम्.)
 न्यूनाङ्ग-त्रि., हीनाङ्गः । खजः ।
 न्यूनेन्द्रिय-त्रि., असम्पूर्णैन्द्रियम् खजः

प

पकटी-स्त्री., वृक्षवृक्षः (वै. नि.)
 पक (क्त) पौड-पु., वर्धनवृक्षः (हिं.—पखौडा.)
 गुणाः— दृष्टपञ्चनविधौ शस्तः कटुः जीर्णज्वरघ्नश्च
 (रा. व. ८)

पक्ता-त्रि., स्वयंपाककर्ता पु., अग्निः ।
 पक्कत्-पु., निम्बवृक्षः (श. च.)
 त्रि., पाचकः (वै. नि.)
 पक्कपात्र-न., पक्कशरावः (वा. उ. ५ अ.)
 पक्कमांस-न., पक्कसिद्धमांसम् । गुणाः— हितं बलवर्धनं
 वीर्यवर्धनञ्च (रा. व. १७) वृहद्वृक्षद्वयम्
 (मद. व. ६)

पक्कवारि-न., उष्णजलम् । काजिकम् (श. च.)
 पक्कशस्यसमोन्नति-पु., राजकदम्बः (वै. नि.)
 पक्केष्टका-स्त्री., दग्धेष्टका (वै. संग्रह.)
 पखौण्ड (पौड)-पु., पक्कपौडवृक्षः (रा. व. ८)
 पक्ककर्वट-पु., कोमलकर्दमः (त्रिका.)
 पक्ककीर-पु., कोयष्टिकपक्षी (त्रिका.)
 पक्ककीड-पु., ग्राम्यशूकरः (वै. नि.)
 पक्कगडक-पु., पक्कालमत्स्यः क्षुद्रमत्स्यभेदः (त्रिका.)
 पक्कगति-पु., पक्कालमत्स्यः (श. भा.)
 पक्कग्राह-पु., शिशुमारः (वै. नि.) मकरः (हारा.)
 पक्कजात-पु., भृङ्गराजक्षुपः (वै. नि.)
 पक्कजिनी-स्त्री., पक्कालयम् । कमलिनी (वै. नि.)
 पक्कपर्पटी-स्त्री., सौराष्ट्रमृत्तिका (रा. मा.)
 पक्कमण्डक-पु., जलशुक्तिः (वै. नि.) शम्बुकः
 (हारा.)

पक्कवारि-न., काजिकम् (वै. नि.)
 पक्कवास-पु., कर्कटः (रा. व. १९)
 पक्कशुक्ति-स्त्री., शुक्तिः (त्रिका.)
 पक्कश (पू, सू) रण-पु., पक्ककन्दः (त्रिका.)
 पक्कार-पु., जलजवृक्षविशेषः । कण्टकसेवन्ती (मे.)
 पक्कीर-पु., दिट्ठिभक्षी (वै. नि.)
 पक्कचिर-पु., कुररपक्षी (रा. व. १९) कौञ्जपक्षी
 (श. च.)

पडिक्कतशूल-पु., परिणामशूलः ।
 पङ्कत्व (ल्य) हारिणी-स्त्री., शिगृडीक्षुपः
 (रा. व. ४)
 पङ्कल्य-न., पङ्कभावः (रा. व. ४)
 पचा-स्त्री., पाकः (अम.)
 पचेलुक-पु., पाचकः (त्रिका.)
 पच्यमानज्वर-पु., ज्वरविशेषः । लक्षणम् ' ज्वरवेगोऽ-
 धिकस्तृष्णा छर्द्यतीसारविद्ग्रहाः । मलप्रवृत्तिरु-
 त्वलेशः पच्यमानस्य लक्षणम् (भा.)
 पञ्च-पु., तित्तपटोलः (वै. नि.)
 पञ्चकद्वय-न., जीवनपञ्चमूलं ह्रस्वपञ्चमूलं च
 (वा. सू. १५ अ.)
 पञ्चकन्द-पु., पञ्चसिद्धौषधिविशेषः
 तेच तैलकन्दकोटकन्दसुधाकन्दरुदन्तीसर्पाक्षयात्मका-
 (रा. व. २२)
 पञ्चकपित्थ-न., कपित्थस्य मूलस्वक् पत्रफलपुष्पाणि
 (वा. उ. ३८ अ.)
 पञ्चकपाय-पु., वचाशलापटोलप्रियङ्गुनिश्चात्मकद्रव्यवर्गः
 (भा. म. ४ अ. यो. व्या. चि. । चूर्णैः पञ्च-
 कषायजैः । भेष. कर्णरोगचि.)
 पञ्चकीर-पु., जलकुम्भः (त्रिका.)
 पञ्चजटा-स्त्री.; पञ्चमूलम् (च. द.)
 पञ्चतत्त्व-न., क्षित्यसेजोमरुत् व्योमानि पञ्चभूतानि । मद्य-
 मांसमत्स्यमुद्रामधुनानि (तन्त्रम्.)
 पञ्चतिक्तघृत-न., कुष्ठाधिकारे घृतम् । (भैष.) अन्यत्
 विस्फोट्याधिकारे (रस. र.)
 पञ्चतिक्तघृतगुग्गुल-पु., कुष्ठे हितः (सा. कौ.)
 पञ्चतृण-न., कुशकाशशरदभैक्षुस्वरूपतृणपञ्चमूलानि
 एषां मूलं तृषादाहपित्तासृक्मूत्रसङ्गहत् (भा.)
 पञ्चथ-पु., कोकिलः (वै. नि.)
 पञ्चनख-व्याघ्रः (रा. व. १९) कच्छपः (जटा.) गजः
 (त्रिका.) व्याघ्रशरभशार्दूलगोधाकच्छपशरदसिंहाः ।
 भक्ष्यपञ्चनखाः—शशकः शलकी गोधा खड्गी कूर्मश्च
 पञ्चमः (स्मृति.)
 पञ्चनखर-पु., गोधा (वै. नि.)
 पञ्चनिदान-न., रोगज्ञानस्य पञ्चविधप्रकाराः, यथा—
 निदानं पूर्वरूपाणि रूपाण्युपशयस्तथा । संप्राप्तिश्चेति
 विज्ञानं रोगाणां पञ्चधा स्मृतम् (मा.)
 पञ्चपत्र-पु., चण्डालकन्दः (रा. व.)
 पञ्चपत्रिका-स्त्री., गोरक्षी (रा. व. ५)

पञ्चपल्लव-न., आम्रजम्बूकपित्थबीजपूरबिल्वपल्लवानि ।
' आम्रजम्बूकपित्थानां बीजपूरकबिल्वयोः । गन्ध-
कर्मेणि सर्वत्र पत्राणि पञ्चपल्लवम् ।
(प. प्र. ३. प.)

पञ्चप्राणा-पु., प्राणापानव्यानोदानसमानाख्याः । पञ्च-
विधदेहान्तर्वायवः (सु.)

पञ्चबला-स्त्री., बलातिबलानागफला राजबलामहाबला च
(वै. नि.)

पञ्चबुद्धीन्द्रिय-न., पञ्चज्ञानेन्द्रियाणि स्पर्शनं रसनं
प्राणं दर्शनं श्रोत्रञ्चेति (च.)

पञ्चभद्र-न. पु. गुड्डी पपटमुस्तकिराततिल विश्वभेष-
जानि (सि. यो. च. द. ज्व. चि.)

पञ्चमकार-न., मयमांसमत्स्यमुद्रामैथुनरूपं प्रकारपञ्चकम्
(तन्त्रम्)

पञ्चमास्य-पु., कोकिलः (श. र.)

पञ्चमुख-पु., सिंहः । पिङ्गलसिंहः (रा. व. १९)

पञ्चमूत्र-न., मूत्रपञ्चकम् । तच्च गर्दभीगोमेपीच्छागी-
महिपीजमिश्रितमूत्रान् (रा. व. २२.)

पञ्चमूल्यादि-पु., ज्वरातिसारे कषायः (च. द.)

पञ्चरत्न-न., स्वर्णमौक्तिकमाणिक्यहीरकराजपट्टाः । कनकं
हीरकं नीलं पद्मरागश्चमौक्तिकम् । पञ्चरत्नमिति
प्रोक्तमृषिभिः पूर्वदर्शिभिः

पञ्चरसलोह-न., बतलोहम् (वै. नि.)

पञ्चरसा-स्त्री., हरीतकी (मद. व. १)

पञ्चलक्षण-न., वातपित्तकफसञ्जिपातागन्तूनां लक्षण-
युक्तम् । ज्ञानस्य-गन्धवर्णस्वाववेदनाकृतिरूपलक्षण-
युक्तम् (सु. चि. १ अ.)

पञ्चवक्त्ररस-पु., रसोऽयं सञ्जिपातज्वरे हितः । गन्धेन-
टङ्कमरिचं विषं घटूरजैर्द्रवैः । दिने सम्मर्दितं शुष्कं
पञ्चवक्त्रो रसो भवेत् । आर्द्रकस्य रसेनैव दातव्यो
रक्तिकामतः (भा.)

पञ्चवटी-स्त्री., बिल्वश्चत्थवटाशोकोदुम्बराः (वै. नि.)

पञ्चवर्णक-पु., धुस्तरवृक्षः (वै. नि.)

पञ्चवेतस-न., न्यग्रोधोदुम्बराश्चत्थपुष्पवेतसवल्कलानि ।
न्यग्रोधोदुम्बराश्चत्थपुष्पवेतसवल्कलैः । सर्वैरेकत्र
मिलितैः पञ्चवेतसमुच्यते । (रा. व. २२) शिरीष-
पिप्पलवटपुष्पवेतसानि (वा. उ. ३६ अ.) गुणा-
त्वक्पञ्चकं हिम ग्राहि व्रणशोथविसर्पजित् (भा.)

पञ्चबीज-न., कर्कटीत्रपुपदाडिमपद्मकपिकच्छुजपञ्च-
बीजानि । राजिक्रानमोदाजीरकतिरुखसस्त्रसश्च ।

पञ्चशस्य-न., धान्यतिलमुद्गयवश्चेतसर्षपाणि ।

पञ्चशाख-पु., हस्तः (रा. व. १८)

पञ्चशिख-पु., सिंहः (त्रिका.)

पञ्चसर्पिणी-ओषधिविशेषः । मण्डलैः कपिलैश्चित्रैः
सर्पाभा पञ्चसर्पिणी ।

पञ्चसाराम्बु-न., खर्जुराद्यम्बुः मधुखर्जूरमृद्रीकापरुषक-
सिताम्भसा (वा. चि. २ अ.)

पञ्चसुगन्धिक-न., कर्पूरकङ्कोललवङ्गजातीफलपूराः
(रा. व. २२)

पञ्चक्षार-न., यवपलाशसर्जतिलमुष्ककजक्षाराः । यवमु-
ष्ककसर्जनां पलाशतिलयोस्तथा । क्षारैश्च पञ्चभिः
प्रोक्तं पञ्चक्षारामिधो गणः (रा. व. २२) पञ्च-
लवणानि (वै. नि.)

पञ्चक्षीरवृक्ष-पु., बटाश्चत्थोदुम्बरपर्कटीगर्दभाण्डाः ।
पर्कटीत्यश्चत्थभेदः । उदुम्बरो बटोऽश्चत्थो वेतसः
पुष्प एव च (प. प्र. ३ अ.) वेतसोऽत्र गन्धमुण्ड
हर्ति उत्तरदेशे प्रसिद्धः ।

पञ्चाङ्गुत्त-पु., कच्छपः (त्रिका.)

पञ्चाङ्गिकपञ्चगण-पु., स्वल्पमहत्तृणवल्लीकण्टकसंज्ञानि-
पञ्चमूलानि (सि. यो. तृष्णाचि.)

पञ्चाज्य-न., छागदध्यादिपञ्चकम् । (वै. नि. २ भ.
जीर्णज्वरचि.)

पञ्चात्मा-पु., शरीरान्तर्वायुः यथा-प्राणोऽपानः समानश्चो-
दानव्यानौ च वायवः (निदा.)

पञ्चाननरस-पु., हृद्रोगाधिकारे रसः । (रस. चि.)

पञ्चामृतपर्पटी-स्त्री., ग्रहण्यधिकारे हिता । (रस. र.)

पञ्चामृतपिण्ड-पु., अश्वत्थ बलपुष्टिकरपिण्डविशेषः ।
कटुका च जयन्ती च भ्रामरी सुरसाघनः । पञ्चामृत-
मयः पिण्डः - - (नकुल.)

पञ्चामृतयूप-पु., कुलत्थादिपञ्चद्रव्यकृतयूपविशेषः ।
यथा कुलित्यमुद्रादकीमाषाणां निष्पावयुक्तश्च कृतो
हि यूपः । सन्दीपनः पाचनधातुवृद्धिकरो लघुः
स्यादरुचिप्रणाशः । ज्वरं बलासं क्षयमङ्गमर्दं
क्षीयेत् पञ्चामृतयूपकोऽयम् (वै. नि.)

पञ्चारविन्द-न., अरविन्दस्य मृणालविसर्पकेसरपत्र-
बीजानि (वा. उ. ३९ अ.)

पञ्चावस्था-त्रि., मृतम्

पञ्चास्य-पु., सिंहः (अम.)

पञ्चोपविष-न., स्नुहर्ककरवीरलाङ्गलिविषमुष्टिकाः च
(रा. व. २२)

पञ्चोषण-न., पञ्चकोलम् । पिप्पलीपिप्पलीमूलचन्व-
चित्रकशुण्ठीच (वै. नि. ज्वरचि. अर्कोदि)
पञ्चोष्माण-पु., शरीरान्तःपञ्चविधपाचकाग्नयः यथा
भौमाप्याग्नेयवायव्याः पञ्चोष्माणः सनाभसा
पञ्चाहारगुणान् स्वान् स्वान् पार्थिवादीन् पचन्त्यमी ।
पार्थिवा पार्थियानेव शेषाः शेषांश्च देहान्
(सा. कौ.)
पञ्जर (ल)-पु., कोलकन्दः (रा. व. ७) न.,
शरीरम् शरीरास्थिसमूहः (त्रिका.)
पञ्जरास्थि-न., पञ्जरस्य चतुर्विंशत्यस्थीनि (त्रिका.)
पट-न, भृत्तुणम् (र. मा.) पु.; कार्पासम् (वै. नि.)
प्रियालवृक्षः (मे. रस. र. बालचि.)
पटञ्जर-न., जीर्णवस्त्रम्
पटद-(दा) पु., स्त्री., कार्पासक्षुपः (र. मा.)
पटरक-पु., गुन्द्रवृत्तम् (रा. व. ८)
पटालुका-स्त्री., जलौका (वै. नि.)
पटि-स्त्री., कुम्भिकावृक्षः (मे)
पटीर-न., मूलकः (भा. म. ३ भ. अम. चि)
चन्दनम् (प. मु.) पु., खदिरवृक्षः उदरम्
(उणा) वंशलोचनम् । सन्धिवायुः (वै. नि.)
पटु (क)-पु., पटोललता (प. मु.) कारवेली
(रा. व. ३) शिशुः (रा. व. १८) चीनकर्पूरः
चोरकनामगन्धद्रव्यम् (रा. व. १२) लवणम्
(मे.) न., पटोलपत्रम् (विश्व) पांशुजलवणम्
(प. म.) जीरकम् । वचा छिकिनी (वै. नि.)
पटोलविशेषः (त्रि.) रोगमुक्तः (रा. व. २०)
पटुतूलक-न., लवणत्रयम् (रा. व. ८)
पटुत्रय-न., लवणत्रयम् । विटसैन्धवसौवर्चलानि
(वै. नि. २ भ. संप्रहणीचि.)
पटुपत्रिका-स्त्री., क्षीरिका क्षुद्रचक्षुक्षुपः (रा. व. ४)
पटुपर्णिका-स्त्री., क्षीरेणीक्षुपः (रा. व. ४)
पटुभेदनिका-स्त्री., कृष्णजीरकः (रा. व. ६)
पटुलिका-स्त्री., नागवल्लीभेदः । पोटकुलिकेति आन्ध्रे
(रा. व. ११)
पटूत्तम्-न., सैन्धवलवणम् (रा. व. ६)
पटेरक-न., मुस्तकतुणम् (वै. सं.)
पटोटज-न., छत्रकम् (श. र.)
पटोल-पु., स्वनामख्यातफलशाकविशेषः । पटोलस्य
भवेन्मूलं विरेचनकरं सुखात् । नालं श्लेष्महरं
पत्रं पित्तहारि फलं पुनः । दोषत्रयहरं प्रोक्तं तद्व-
आ. सं. श. पू. २३

तिका पटोलिका (भा.) फलं रक्तपित्तघ्नम्
(सि. यो. रक्तपित्तचि.) पत्रं पित्तघ्नं, फलं त्रिदो-
षघ्नं मूलं विरेचनम् (रा. व. ७) न., पाण्डुफलम्
(वा. सू. १५ अ.)

पटोलपत्र-न., वल्लीशाकभेदः (रा. व. ७)
पटुर (झ) रञ्जक (न क) म् रागम्-न. पु., पत्राङ्ग-
चन्दनम् (रा. व. १२)
पट्टशाक-पु., शाकविशेषः (हिं-पट्टया) गुणाः- रक्त-
पित्तहरः विष्टम्सी वातकोपनश्च (भा.)
पट्टिक-पु., ताम्रवर्णरोधः (अ. टी. रा.)
पट्टिका (ख्य)-स्त्री., पु., ताम्ररोधः (अम.)
पट्टिल-पु., वृक्षविशेषः (जटा.)
पट्टिलोघ्र(क)-पु., पट्टिकालोघ्रम् (श. र.)
पण-पु., कपर्दः (वै. नि.) (२ भ. मधुरज्वरचि.)
विष्मक्षिकाकषायः पञ्चगुञ्जामानम् (प. प्र.)
पणदा-पण्यान्धा (रा. व. २३)

पणश-(स)-पु., कण्टालुफलवृक्षः । गुणाः-फलं मधुरं
पिच्छिलं गुरु हृद्यं बलवीर्यवृद्धिकरं श्रमदाहशोषघ्नं
रुचिकरं घ्राहि दुर्जरञ्ज । तत्बीजं ईषत्कषायं मधुरं
वातलं गुरु तत्फलविकारघ्नं रक्तदोषघ्नञ्च । बालपणस-
फलन्तु नीरसं हृद्यं च । मध्यपक्वं तत् दीपनं रुचिदं
लवणादियुक्तञ्च (रा. व. ११) पक्वफलं रक्तवर्धकं
मधुरं शीतलं दुर्जरं वातपित्तघ्नं श्लेष्मशुक्रबलकरञ्च ।
तत् बीजं रक्तपित्तघ्नं स्वादु फलतुल्यगुणञ्च । तदपक्व-
फलं कषायं स्वादु वातलं शीतलञ्च । (राज.)
तन्मज्जगुणाः-शुक्लं त्रिदोषघ्नं विशेषेण गुल्मिनां न
हितम् (रा. व. ११) अस्य काथः मांसप्रन्थिशोफे,
तन्मज्जा अण्डवृद्धौ, कोमलपल्लवः चर्मरोगे च हितः ।

पणास्थिक-न., वराटकः (त्रिका. । हे. च.)
पणिकावर्त-पु., राजावर्तमणिः (प. मु.)
पण्ड-(क)-पु., नपुंसकम् (अम.)
पण्या-स्त्री., ज्योतिष्मतीलता । (वै. नि.)
पतग-पु., पक्षी (अम.)
पतङ्गिका-स्त्री., पुत्तिका नाम मधुमक्षिका (अम.)
पतत्र-न., पक्षः (अम.)
पतत्रि (त्री)-पक्षी (अम.)
पतङ्गीरु-पु., इयेनः पक्षी (श. र.)
पतम(स) पु., पक्षी, पतङ्गः (उणा.)
पति-पु., मूलम् । गतिः (अम.)
पतिम्बरा-स्त्री., कृष्णजीरकम् (श. च.)

पतिश्याय-पु., प्रतिश्यायः (द्वि.)
 पतेर-पु., पक्षी । आढकम् (उणा.)
 पत्-पु., पादः (रा. व. १८)
 पत्रक-पु., पलाशवृक्षः (रा. व. २३)
 पत्रकलक-न., गन्धवृद्धयर्थम् उष्ण एव सम्पिण्य पकृतैले
 यत् कर्पूरमृगनाभ्यादिकं दीयते (च. द. वातव्याधि-
 चि. महाभुगन्धितैले)
 पत्रगुप्त-पु., स्नुहीवृक्षभेदः (श. च.)
 पत्रघ(ध) ना-स्त्री., सातला सेहुण्डः (रा. व. ८)
 पत्रजासव-पु., पटोलतालपत्रोत्थासवः (च. सू. २५ अ.)
 पत्रतालक-न., वंशपत्रहरितालः (वै. नि.)
 पत्रदारक-पु., क्रकचः (त्रिका.)
 पत्रनाडिका-स्त्री., ताम्बूलीशिरा । पत्रशिरा (जटा.)
 पत्रनामक-न., तेजपत्रम् (वै. नि.)
 पत्रपरशु-पु., अस्त्रविशेषम् (हला.)
 पत्रपाल-पु., वृहत्तुलसी (हे. च.)
 पत्रपाली-स्त्री., अस्त्रविशेषम् (हला.)
 पत्रपिशाचिका-स्त्री., वारित्रा (त्रिका.) (हारा.)
 पत्रपुष्प-रक्ततुलसीवृक्षः (श. च.)
 पत्रपुष्पक-पु., भूर्जवृक्षः (श. मा.)
 पत्रपुष्पा-स्त्री., तुलसीवृक्षविशेषः (श. मा.)
 क्षुद्रपत्रतुलसी (रा. मा.)
 पत्रमाल-पु., वेतसवृक्षः (वै. नि.)
 पत्रयौवन-न., नवाङ्कुरः (जटा.)
 पत्ररथ-पु., पक्षी (अम.)
 पत्रल-न., पत्तलदुग्धम् (वै. नि.) द्रव्यः (हे. च.)
 पत्रशिरा-स्त्री., पर्णनाडी (हारा.)
 पत्रशृङ्गी-स्त्री., मूषिककर्णिका (वै. नि.)
 पत्रसूचि-पु., कण्टकः (त्रिका.)
 पत्रहिम-न., हिमम् । दुर्दिनम् (त्रिका.)
 पत्राख्य-., न., तेजपत्रम् (श. च.) तालिशपत्रम्
 (रा. व. ६)
 पत्राम्ला-स्त्री., चुक्रिका (भा.)
 पत्रावलि-(ली)-स्त्री., गैरिकम् (श. च.)
 ईश्वरीलता (वै. नि.)
 पत्रिका-न., तेजपत्रम् ।
 पत्रिकाख्य-पु., कर्पूरभेदः (रा. व. १२)
 पत्रिकापत्र-न., तालिशपत्रम् (वै. नि.)
 पत्रिणी-स्त्री., नवाङ्कुरः, पल्लवम् (श. च.)
 पत्रैला-स्त्री., एला (वै. नि.)

पत्रोपस्कर-पु., कासमर्दक्षुपः (हारा.)
 पत्रोल्लास-पु., पुष्पकलिका (वै. नि.)
 पथिका-स्त्री., कृष्णद्राक्षा (रा. व. ११)
 पथ्यकरी-स्त्री., रक्तकशालिः (रा. व. १६)
 पथ्यका-स्त्री., मेथिका (वै. नि.)
 पथ्यभोजन-न., हितभोजनम् (भा.)
 पथ्या-स्त्री., हरीतकी (भा. पू. १ अ.) रा. व. ११. ।
 च. द. वि. ज्व. चातुर्यक.) चिमेटा । वन्ध्या-
 कर्कोटकी । मृगादनी (रा. व. २२)
 पथ्यापथ्यविधि-पु., रोगार्णा पथ्यापथ्य निर्णयग्रन्थः ।
 पदन्-न., पादः (रा. व. १८) । वाक्यम् । वस्तु (मे.)
 पदक-न., निष्कासितस्वर्णम् (वै. नि.)
 पदन्यास-पु., गोक्षुरक्षुपः (श. च.)
 पदरथी (इन्)-पु., पादुका (त्रिका.)
 पदरोहिणी-स्त्री., वन्द्याकः (वै. नि.)
 पदवी-स्त्री., क्षिण्टीक्षुपः । नागबला (वै. नि.)
 पदाक-पु., सर्पः (वै. नि.)
 पदारोही (इन्)-पु., वटवृक्षः (म. द. व. ५)
 पदेन्द्राभ-पु., त्रिक्लिपक्षिभेदः (च. सू. २७ अ.)
 पद्मि-न., पादशीतला (व्याक.)
 पद्मक-न., पद्मकाष्ठम् (धरणि)
 गुणाः- पद्मकं तुवरं तिक्तं शीतलं वातलं लघु ।
 त्रिसर्पदाहविस्फोटकुष्ठश्लेष्मास्त्रपित्तजित् । गर्भ-
 संस्थापनं रुच्यं वमिषणतृषाप्रणुत् (भा.) शीतलं
 तिक्तं रक्तपित्तहं मोहदाहज्वरभ्रान्तिकुष्ठविस्फोटघ्न
 (रा. व. १२.) कुष्ठम् (रा. व. १२.) (च. सू. ४ अ.)
 तन्नामकलतादिकीटविषघ्नागदं (वा. उ. ३७ अ.)
 पद्मकर्णिका-स्त्री., कमलकर्णिका । (वै. नि.)
 पद्मकाह्वय-न., पद्मकाष्ठम् । (च. द. वा. व्या. नि.)
 (एकादशशतीमहाप्रसारणीतैले)
 पद्मकी (इन्)-पु., भूर्जवृक्षः । (श. मा.)
 पद्मगन्धक (गन्धि)-न., पद्मकाष्ठम् । (भा.)
 पद्मचारटी-स्त्री., स्थलकमलिनी । (वै. नि.) नवनीत-
 खोटी । (च. द. वि. विष. चि.)
 पद्मदर्शन-पु., सर्जरसः । (वै. नि.) श्रीवासः । लोबान
 इति भाषा (श. च.)
 पद्मनाडिका-स्त्री., स्थलपद्मिनी (वै. नि.)
 पद्मनेत्र-पु., जलचरपक्षिभेदः (रा. व. १०)
 पद्मपत्रा-स्त्री., स्थलपद्मिनी (वै. नि.)

पद्मपर्णी-न., पद्मपत्रम् (वै. नि.) पुष्करमूलम् (अ. टी.)
 पद्मपुष्करज-न., पुष्करमूलम् । (रा. व. ६.)
 पद्मपुष्प-पु., पारिभद्रकवृक्षः । पिकाङ्गपक्षी (वै. नि.)
 कर्णिकारवृक्षः । (श. च.)
 पद्ममुखी-स्त्री., कण्टकारी (वै. नि.) दुरालभा (श. च.)
 पद्मरेणु-पु., पद्मकेसरम् । (वै. नि.)
 पद्मालाच्छन-पुं., सूर्यः (मे.)
 पद्मवर्ण-त्रि., लोहितवर्णः (भा. ४ भ.)
 पद्मवर्णक-न., पद्मकाष्ठम् (वै. नि.) पुष्करमूलम्
 (जटा.)
 पद्मवीजाम्-न., मखानफलम् माखना इति भाषा (भा.)
 पद्मशायिनी-स्त्री., जलचरपक्षिभेदः (वै. नि.)
 पद्माकर-पु., तडागः (अम.)
 पद्माट-पु., चक्रमर्दक्षुपः (अम.) (भैष. मुखरोगचि.
 वृ. खदिरवट्याम् (न.) तत् बीजम् (महाभङ्गा-
 तकगुडे.)
 पद्मान्तर-न., पद्मपत्रम् (वै. नि.)
 पद्मालया-स्त्री., लवङ्गलता (अम.)
 पद्मावती-स्त्री., स्थलपद्मिनी (जटा.) मनसादेवी (श. र.)
 पद्माह (य)-न., पद्मकाष्ठम् (भा. वै. नि. २ भ सर्व-
 (ज्वरचि. सुदर्शनचूर्णे च. द. मुखरोगचि वृ. खदिर-
 वट्याम्)
 पद्माह्वया (ह्वा)-स्त्री., स्थलपद्मिनी (रा. व. ५.)
 पद्मी (इन्)-पु., गजः (अम.)
 पद्मोत्तम (र) विकास-पु., कुसुम्भपुष्पवृक्षः (र. मा.)
 पद्मोत्तर-पुं., न., कुसुम्भवृक्षः तत्पुष्पम् (रा. व. ४.)
 स्त्री., कुसुम्भबीजम् वै. नि.)
 पद्मोद्भवा-स्त्री., मनसादेवी (पुराणम्)
 पनश (स)-पु., बहिःकण्टकमहाफलवृक्षः पणसवृक्षः
 भा. मण्डलिसर्पविशेषः (सुकल्प. ४. अ.)
 पनसतालिका-स्त्री., कण्टकीफलवृक्षः (श. मा.)
 पन्नगकेशर-पु., नागकेशरवृक्षः (रा. व. ६.)
 पन्नद्धा (धी)-स्त्री., चर्मपादुका (हे. च. । त्रिका.)
 पन्नूर-पु., शालिब्रशकः (वा. चि. १ अ.)
 पर्णीता-स्त्री., स्वनामरख्यातफलविशेषः (हिं.—पपया)
 गुणः—प्रीहरी
 पपु-स्त्री., उपमाता । धात्री (उणा.)
 पमरा-स्त्री., सलकीनामगन्धद्रव्यम् (राज.)
 पथःपालिनी-स्त्री., बालकम् । उशीरम् ।
 (वै. नि. २ भ. वि. ज्वरचि०)

पथःपेटी-स्त्री., नारिकेलः (प. सु. ।)
 पथःप्रसाद (दि)-न., निमैलीबीजम् । (भा.)
 पथःसात्स्य-न., तक्रम् (वै. नि.)
 पथस्य-पु., बिडालः (श. च.) न., पयोविकारः घृतादिः
 (अम.)
 पथस्वल-पु., छागः (रा. व. १९.)
 पथस्वी-स्त्री., क्षीरकाकोली (वै. नि.)
 पथा-स्त्री., शुण्ठी (वै. नि.)
 पथोद-पु., मुस्तकम् (भैष. वृ.) किङ्किणी तैले । (च. द.)
 शूलचि. नारिकेलखण्डे)
 पथोर-पु., खदिरवृक्षः (श. च.)
 पथोलता-स्त्री., क्षीरविदारी (रा. व. ७)
 पथोष्णी-स्त्री., भारतवर्षीयानदी, सा च विन्ध्याचलदक्षिणे-
 प्रसिद्धा । जलगुणाः—सर्वरोगघ्नं हृद्यं पवित्रं लघु
 बलकान्तिजनकं पापघ्नं सुखदञ्च (रा. व. १४)
 परक-पु., केशराजः (वै. नि.)
 परग्रन्थि-पु., सन्धिः । सन्धिस्थानम् अङ्गुलिपर्वम् ।
 पर्ववधिः (हारा.)
 परञ्ज-पु., फेनः । तैलनिष्पेषणयन्त्रम् । छुरिकाफलम्
 (मे.)
 परदक्-पु., काकः (वै. नि.)
 परद्रव्यहा-स्त्री., ग्रन्थिपर्णी (वै. नि.)
 परपत्रिका-स्त्री., क्षुद्रचञ्चुक्षुपः (रा. व. ४)
 परपुष्टमहोत्सव-पु., भाग्नवृक्षः (वै. नि.)
 परपृष्ठा-स्त्री., कोकिला (वै. नि.)
 परमपूतिक-पु., अहिफेनः (प. सु.)
 परमा-स्त्री., सुगन्धद्रव्यविशेषः । गन्धशरी तदालेपनं
 ज्वरघ्नं रक्षोघ्नं च (रा. च. द. वा. व्या. चि.)
 महाराजप्रसारणीतैले,)
 परमायु-न., जीवितकालः । यथाशतं वर्षाणि विश्रुत्या
 निशाभिः पञ्चभिः सह । परमायुरिदं प्रोक्तं नराणां
 करिणामिह (श. मा.)
 परमायुध-पु., असनवृक्षः (श. च.)
 परमृत्यु-पु., काकः (त्रिका.)
 परमेष्ट-पु., महानिम्बवृक्षः (र. मा.)
 पररु-पु., नीलभृङ्गराजः (त्रिका.)
 परला-स्त्री., पटोलवृक्षः (रस. र. कृष्ट. शैलेन्द्रसे)
 परलोकैषणा-स्त्री., परलोकस्य गवेषणा (च. सू. ११ अ)
 परश-न., प्रस्तरविशेषः (पुराणम्)
 परशुच्छिन्न-पु., स्त्री., कुठारिया इति ख्यातः वृक्षः ।
 (संग्रहः) लोहशालनम् । कन्दगुडचि

परशुराम-पु., रसराजशिरोमणिकारः ।

पराञ्ज-पु., तैलनिष्पीडनयन्त्रम् । केनः । (श. र.)

परात्प्रिय-पु., उलुपतृणम् (श. च.) कासतृणम्
(वै. नि.)

परादिगुण-पु., परापरत्वादिः । परापरत्वे युक्तिश्च सख्या
संयोग एव च । विभागश्च पृथक्त्वञ्च परिणाममयापि
च । संस्कारोऽभ्यास इत्येते गुणा ज्ञेयाः परादयः ।
(च. सू.)

परानसा-स्त्री., औषधप्रयोगः । चिकित्सा (श. च.)

परान्न-न., पलान्नम् । (पाकराजः)

परापर-न., परुषकफलम् (भा.)

पराभिध-न., कुङ्कुमम् (वै. नि.)

परामृत-न., वर्षोपलम् (त्रिका.)

परारु-पु., कारवेल्लकः (त्रिका.)

परारुक-पु., पाषाणः (त्रिका.)

पराद्यत-न., परुषकफलम् (रा. व. ११.)

परावेदी-स्त्री., बृहती (कोषान्तरम्)

परासङ्ग-पु., अवरोधः । शोणितरोधः (सु. सू. ३३ अ.)

परिकर्म-., न., अभ्यङ्गम् । परिचर्याकरणम् (वै. नि.)
कुङ्कुमादिना कायप्रसाधनम् (अम. भ.)

परिक्रमसह-पु., छागः (त्रिका.)

परिगर्भिक- (भव)-पु., बालरोगविशेषः । मातुः
कुमारो गर्भिण्याः स्तन्यं प्रायः पिबन्नपि । श्वासा-
श्लिसाद्वमथुतन्द्वाकासारचिभ्रमैः । युज्यते कोष्ठ-
वृद्ध्या च तमाहुः परिगर्भिकम् रोगं परिभवा-
ख्यञ्च तत्र युज्यते दीपनम् (भा.)

परिग्र-पु., तन्नामकमृदुगर्भविशेषः । यत्र गर्भः परिव-
ह्य योनिमुखमावृत्य तिष्ठेत् (सु. नि. ८.)

परिचरकर्म-न., संधाकार्यम् ।

परिचर्या-स्त्री., संवा (अम. शर.)

परिणत-त्रि., परिपक्वः (अम.)

परिणामज (शूल)-न., पक्तिशूलम् (रा. व. २०.)

परिताप-पु., रोगः (वै. नि.) कम्पः (विश्वः) उष्णता
(च.)

परितित्त-पु., निम्बवृक्षः (वै. नि.)

परिपाकिनी-स्त्री., त्रिवृत्ता (श. च.)

परिपुष्करा-स्त्री., कर्कटीभेदः । गोडुम्बा

परिपोषण-न., हिङ्गुः (ज. द. १२ अ.)

परिभाषा-स्त्री., वैयकमानादिविषयकग्रन्थः

परिमल-पु., सुगन्धः मैथुनम् । विमर्दनम् (अम. भ.)

परिवृंहित-न., वृद्धिः त्रि., परिवर्द्धितम्

परिव्रण-न., भोजनार्थं भोजनपात्रे अन्नादिदानम्

परिव्राजी-स्त्री., श्रावणीमहाक्षुपः (रा. व. ५)

परिशुष्क(मांस)-न., पक्वमांसभेदः ' मांसं बहुधृतैर्भृष्टं
सिक्तञ्चेच्चावुना मुहुः । जीरकाद्यैः समायुक्तं
परिशुष्कं तदुच्यते (शच.) (राज.)

परिश्रु(श्रु)त--न., सुरा (वै. नि.)

परिषेकस्वेद-पु., स्वेदविशेषः (च. सू. १४ अ.)

परिसर्या-स्त्री., सेवा (वै. नि.)

परिस्यन्द-पु., क्षरणम् । स्पन्दः । विन्दुशः क्षरणम्
(अम. भ.)

परिश्रुतदधि-न., वल्लगालितदधि । गुणाः--वातघ्नं
कफकृत् स्निग्धं वृंहणं पित्तघ्नञ्च (सु. सू. ४५ अ.)

परिक्षेपी (इन्)-पु., वातपित्तजभगन्दरः । ' वात-
पित्तात्यारेक्षेपौ परिक्षिप्यं शुद्धं गतिः । जायते
परिततस्त्र प्राकारपरिखेव च ।

परीति-पु., पुष्पाञ्जनम् (वै. नि.)

परीर-पु., कारवेल्लः । न., तत्फलम् (उणा.)

परीवर्त-पु., कच्छपः (वै. नि.)

परीष्टि-स्त्री., परिचर्या (मे.)

परुहार-पु., अश्वः (श. मा.)

परुस्-न., परुषकफलम् (रा. व. ११) ग्रन्थिः (अम.)

परेष्टुका-स्त्री., बहुवत्सा गौः (अम.)

परैधित-पु., कोकिलः (श. मा.)

परोट-पु., घृतसिद्धरोटिकाभेदः (वै. नि.)

परोष्णी-स्त्री., तैलपायिका ।

पर्कट-पु., पश्चात्तापः । क्रौञ्चपक्षी (वै. नि.)

पर्कटि-(टी)-स्त्री., पृष्ठवृक्षः (भा.)

पर्णक-पु., सुनिषणशाकः (भा. पू. १ अ. शा. व.)

पर्णकार-पु., वारजीवी ।

पर्णखण्ड-पु., ताम्बूलखण्डः । वनस्पतिविशेषः (श. च.)

पर्णपिण्डित-पु., मदनवृक्षः (वै. नि.)

पर्णभोजन-पु., छागपशुः (त्रिका.)

त्रि., पत्रभोजिमात्रः ।

पर्णमाचल-पु., कर्मरजवृक्षः (श. मा.)

पर्णमूल-न., ताम्बूलमूलम् (रा. ज. ३ प.)

पर्णशिरा-स्त्री., ताम्बूलपत्रशिरा ।

पर्णासि-पु., पद्मम् । वारिमृहम् । शाकः (उणा.)

पर्णाक-पु., सुनिषणकशाकः (वै. नि.)

पर्णासि-पु., कृष्णाजंकः (वै. नि.)

पर्णिनीद्वय-न., माषपर्णी मुद्रपर्णी चेति

(सि. यो. रक्तातिसारचि. कुटजादौ.)

पर्णीचतुष्क-न., शालिपर्णी पृश्निपर्णी मुद्रपर्णी माष-
पर्णी च (च. द. वा. व्या. चि.; मज्जनारायणतैले.)

पर्णीर-न., हीवेरम् (वै. नि.)

पर्ई (न)-पु., न., अपानवायुत्यागः (वै. नि.) केश-
समूहः (उणा. हे. च.)

पर्प-न., नवतृणम् (उणा.)

पर्पटादि-पु., पर्पटचन्दनोदीच्यनागरसिद्धकषायः । 'एकः
पर्पटकः श्रेष्ठः पित्तज्वरविनाशनः । किं पुनर्यदि
युज्येत चन्दनोदीच्यनागरैः ।

(चि. द. पित्तज्वरचि. भा.)

पर्पटी-स्त्री., सौराष्ट्रमृत्तिकापरनामसुगन्धद्रव्यम् (हे. च.)

पश्चावती, पपरी इति च उत्तरदेशप्रसिद्धं द्रव्यम् ।

गुणाः—पर्पटी तुवरा तिक्ता शिशिरा वर्णकृच्छ्रः ।

विपन्नहरी कण्टकफपित्ताकुक्षुनुत् (भा.)

मलद्वयमानम् (प. प्र.) पिष्टकभेदः (उणा.)

पर्पटीरस-पु., श्लेष्मज्वरे रसः (रस. कौ. र. सा. सं.)

पर्प (वै) रीण-पर्वम् (ज. र.)

पु., पर्णदन्तरसः । पर्णशिरा (मे.) पत्रचूर्णरसः
(श. र.)

पर्पिक-पु., स्त्री., खज्रः (व्याक.)

पर्यग-पु., कटाहः (च. सू. १५ अ.)

पर्यय-पु., क्रमोलङ्घनम् । व्यतिक्रमम् । (अम.)

पर्यायमुक्तावलि-स्त्री., द्रव्याभिधानविशेषः ।

पर्व-न., वंशग्रन्थिः । (अम) अङ्गुल्यादिग्रन्थिः । (मे.)

पर्वक-न., जानुदेशः । (श. च.)

पर्वणिका (णी) स्त्री., नेत्रसन्धिरोगः । लक्षणम्—ताम्रा

तन्त्री दाहश्लोपपक्वा रक्ताज्ज्ञेया पर्वणी वृत्तशोफा

(सु. उ. २) शकविशेषः । सा च हस्तिशुण्डीति

लोके (च. सू. २७ अ.)

पर्वतकाक-पु., द्रोणकाकः (हे. च.)

पर्वतजा-स्त्री., गिरिजाम्लद्राक्षाविशेषः । यद्वरीति लोके ।

गुणाः—द्राक्षा पर्वतजा लघ्वी साम्ला श्लेष्माम्ल

पित्तकृत् (भा.)

पर्वतनिम्ब-पु., महानिम्बः ।

पर्वतमेद-पु., करज्योडिपाषाणभेदः । (भा. म. ३ अ.

मू. कृ. वि.)

पर्वतमेदी (इन्)-पु., पाषाणभेदः । (च. द. मू. र. वि.)

पर्वताश्रय-पु., महासिंहः । (रा. व. १९)

पर्वताश्रय-पु., धाराकदम्बवृक्षः (वै. नि.)

पर्वपुष्पिका (प्पी)-स्त्री., हस्तिशुण्डी । (वा. सू.

१५ अ.) तच्छोकगुणः वातपित्तहरः । (च. सू. २७ अ.)

पर्वमेद-पु., सन्धिभङ्गरोगः । तथा सन्धिवेदनायां यथा
चालने भङ्गश्चा जायते । (च. द. ज्वरचि.)

पर्वमूला-स्त्री., श्वेता (रा. व. ५)

पर्वयोनि-पु., इक्षुः । वेतसम् । वंशः (हे. च.)

पर्वरुद्-पु., दाडिमवृक्षः (त्रिका.)

पर्ववल्ली-स्त्री., वल्लीद्वारा मालाद्वारा (रा. व. ८)

पर्वसन्धि-पु., अङ्गुलिसन्धिः (रा. व. १८)

पर्वित-पु., पर्वतमत्स्यः (श. र.)

पलङ्क-पु., निष्पावः । (रा. व. २३)

पलङ्कर-पु., पित्तम् (त्रिका.)

पललज्वर-पु., पित्तम् (हारा.)

पललाशय-पु., अजीर्णम् (त्रिका.) गण्डरोगः । (श. र.)

पलाग्नि-पु., पित्तम् (हारा.)

पलाश-न., समांसवैशवादिशुद्धभक्तः ।

पलाप-पु., करिगण्डः (श. मा.)

पलापहा-स्त्री., नेत्राजनम् ।

पलालदोहद-पु., आम्रवृक्षः (श. मा.)

पलाशक-पु., शठी (जटा) लाक्षा (रा. व. २३.)

किंशुकम् (सु. सू. ३८ अ. मुष्ककादिः) पलाशवृक्षः
(श. र.)

पलाशगन्धजा-स्त्री., वंशलोचनाभेदः । (वै. नि.)

पलाशच्छदन-न., तमालपत्रम् (वै. नि.)

पलाशतरुशोणित-न., पु., } तद्वृक्षनिर्यासः ।

पलाशनिर्यास-

गुणाः—पलाशशवनिर्यासो ग्राही च क्षपयेत् ध्रुवम् ।

ग्रहणीं मुखजान् ध्यापीन् कासान् स्वेदातिनिर्गमम् ।

केचित् (मैष ने. रो. वि.)

पलाशन-पु., शारिका (त्रिका.)

पलाशपत्री (णी) वल्ली-स्त्री., अश्वगन्धा (रा. व. ४)

पलाशीलता (वै. नि.)

पलाशलोहिता-स्त्री., चिह्नीशाकः (रा. व. ७)

पलाशबीज-न., पलाशबीजः (रा. व. १०.)

गुणाः—अतिसारे शकृद्वृक्षहरम् (वा. वि. ८ अ.)

पलाशाख्य-(ख्या)-पु., स्त्री., नाडीहिङ्गुः (रा. व. ६)

पलाशाश्मा-स्त्री., यमानिका (वै. नि.)

पलिङ्गी-स्त्री., वृद्धा (अम) बालगर्भिणी (त्रिका.)

पलिघ-पु., काचकलसः (मे.)

पलितग्रह-पु., पुष्पवृक्षविशेषः (वै. नि.)
 पलिनी-स्त्री., कृष्णोदुम्बरः (वै. नि.)
 पली-स्त्री., गृहमक्षिका (वै. नि.)
 पल्यशन-पु., वृश्चिकः (वै. नि.)
 पल्लवक-पु., मत्स्यविशेषः (हला.)
 पल्लवाद-पु., हरिणमृगः (वै. नि.)
 पल्लवाधार-पु., शाखा (श. च.)
 पल्लवाह्वय-न., तल्लिपत्रम् ।
 पल्लवित-न., लाक्षारजम् (मे.)
 पल्लवी ((इन्)-पु., वृक्षः (श. मा.)
 पल्लिका-स्त्री., सरट् । गोधा (वै. नि.) गृहगोधिका
 रा. व. १९)
 पल्ली-स्त्री., गृहगोधा (रा. व.)
 पल्लूर-न., शुष्कमांसम् । पथ्यापथ्यम्
 पल्व-पु., राशिः (च. नि. १ भ.) (भालातकक्षीरे)
 पल्वलावास-पु., कच्छपः (रा. व. १९)
 पल्वलोदक-न., पल्वलजलम् ।
 पव-पु., वायुः (श. च.) निष्पावः । धान्यादीनां
 निर्धुशीकरणम् (श. म.) न., गोमयं (श. च.)
 पवनद्विष-पु., गुग्गुलुः (वै. नि.) निष्पावः (मे.)
 पवनरिपु-पु., एरण्डवृक्षः (रा. व. ८.)
 पवनरिपुजटा-स्त्री., एरण्डमूलम् (वै. नि.)
 पवनव्याधि-पु., वायुरोगः (त्रिका.)
 पवनाल-पु., देवधान्यम् । गुणाः-हिमः स्वादुः लोहितः
 श्लेष्मपित्तकृत् अवृष्यः तुवरः रुक्षः क्रेदकृच
 (भा. पू. १ भ. धान्यव.)
 पवनाश-(न)-पु., सर्पः (हला. अम.) शीषकम्
 (र. सा. सं.)
 पवनाशनाश-पु., मयूरः (वै. नि.) गरुडः (हला.)
 पवनी-स्त्री., वनबीजपूरकम् (रा. व. ११.)
 पवनाम्बुज-पु., परुषकवृक्षः (न) तन् फलम्
 (श. च.)
 पवमान-पु., वायुः (रा. व. २१.)
 पवारु-पु., कारवेल्लम् (त्रिका.)
 पवित-न., मरिचम् (रा. व. ६.)
 पशु-पु., जन्तुभेदः (अम.) उदुम्बरवृक्षः (श. च.)
 छागः (त्रिका.) स ग्राम्यारण्यभेदेन चतुर्दशविध
 गौरविरजोऽधोऽश्वतरः गर्दभः मनुष्यश्चेति सप्तः
 ग्राम्याः । महिषवानरऋक्षसरीसृपऋषृषतमृगा-
 श्चेति सप्तारण्याः । मांसगुणाः-लघवः शीतमधुराः
 सकषाया हिता नृणाम् (राज.)

पशुपल्वल-न., कैवर्तकमुस्तम् (श. च.)
 पशुमोहनकारिका-स्त्री., चन्द्रशूरः (भा.)
 पशुराज-(इ)-पु., सिंहः (श. च.)
 पशुहरीतकी-स्त्री., आम्रातकफलम् (त्रिका.)
 पश्चादुज-पु., बालानां व्रणरोगविशेषः ।
 'दुष्टमम्लादिभिर्मातुः स्तन्यं सम्पिबतः शिशोः । यदा
 प्रकुपितं पित्तं गुदं समभिधावति । तदा सजायते-
 तत्र जलौकोदरसन्निभः । व्रणः सदाह आरक्तः ज्वर
 कार्श्यकरः परः । हरितं पीतकं वापि वर्चस्तेन भवेत्
 ध्रुवम् । व्रणः पश्चादुजो नाम न्याधिः परम दारुणः
 (रस. र. बाल. नि.)

पद्म-पु., न., विन्दुजालम् । पद्मम् (त्रिका.)
 पद्मीका-स्त्री., वारिपणी (श. मा.)
 पक्षचर-पु., हस्ती (मे.)
 पक्षति-पु., पक्षमूलम् (अम.)
 पक्षधर-पु., पक्षी (वै. नि.)
 पक्षपत्र-पु., सोमलता (वै. नि.)
 पक्षभाग-पु., पार्श्वभागः । गजपार्श्व भागः ।
 पक्षमार्जार-पु., पक्षविडालः (वै. नि.)
 पक्षमूल-न., पक्षतिः (अम.)
 पक्षवधवात-पु., वातव्याधिविशेषः (मा.)
 पक्षचाहन-पु., पक्षी (श. च.)
 पक्षचिन्दु-पु., क्रौञ्चपक्षी (वै. नि.)
 पक्षसुन्दर-पु., लोभ्रवृक्षः (हारा.)
 पक्षालु-पु., पक्षी (श. च.)
 पक्षिणी-स्त्री., वनकापोसी (वै. नि.)
 पक्षिपात-पु., पतङ्गज्वरः (गजवै.)
 पक्षिराजशालि-पु., स्वनामख्यातशालिधान्यविशेषः
 (रा. व. १६.)
 पक्षिलावण्य-पु., पक्षिराजशालिः (रा. व. १६)
 पक्षिशाला-स्त्री., पक्षिकुलायः (त्रि. का.)
 पक्षिसिंह-पु., गरुडः (त्रिका.)
 पक्षी (इन्)-पु., माक्षिकधातुः
 (र. सा. सं.) त्रिद्वक्त्रः स चतुर्विधः विष्किरप्रतुदप्रसह-
 पुवभेदेन । तत्र कपोतपारावतादयः प्रतुदाः ।
 काककङ्कुरादयः प्रसदाः । हंस सारस-
 क्रौञ्चादयः पुवाः । तत्र विष्किरा लावतित्तिर-
 कपिञ्जलादयः । आनूपमांसगुणाः-धान्याः कूलचरा ये
 तु तेषां मांसं लघूत्तमम् । आनूपं बलकृन्मांसं स्निग्धं
 गुरुतरं स्पृष्टम् (भा. पू. २ भ.) द्यूलकायपक्षिमांसं

गुणाः-‘गुरुभक्षा बहुभुजो ये चोपचितमेदसः ।
एकदेहेऽपि पूर्वार्धे मृगणां पक्षिणां परम् ॥ उच्चरो-
त्तरं तदङ्गगुरुत्वम् । यथा ‘सर्वेषाञ्च शिरःस्कन्ध-
हृद्दिहचर्मयकुट्टदम् । पादपुच्छास्तु । मस्तिष्कमुष्क-
क्रोधाः समेहनाः । धातवः शोणिताद्याश्च गुरवः
स्युःपरं परम् (राज.)

पक्ष्मघात-पुं., पक्ष्मगतनेत्ररोगभेदः पक्ष्मधरोग
(निदान.)

पक्ष्मयूका-स्त्री., पक्ष्मगतकीटः (वै. नि.)

पक्ष्मरोध-पुं., पक्ष्मगतरोगविशेषः (वा. उ. ८ अ.)

पक्ष्मार्श-न., नेत्रवर्माशोःरोगः (निदान)

पक्ष्मोत्सङ्ग-पु., पक्ष्मशोधरोगः (निदान)

पाशव-पुं., पांशुलवणम् (रा. व. ६)

पांशुका-स्त्री., रजस्वला (वै. नि.)

पांशुकासीम्-न., धातुकाशीशम् (भा.)

पांशुखुर-पु., भ्रूषस्य पादतलस्थरोगः । लक्षणं यथा—
‘पांशुभिः शर्कराभिश्च पूर्यते यस्य कोटरम् । तले
यस्य विजानीयात् रोगं पांशुखुरं भिषक्
(ज. द. ३६ अ.)

पांशुचत्वर-न., पांशुधानः (श. मा.)

पांशुचन्दन-पु., शिवम् (त्रिका.)

पांशुतामर-पु., क्षुद्रकर्कटिका वूर्ध्नामयप्रदेशः (मे.)
पटभवनम् (जटा.)

पांशुपटु-न., पांशुलवणम् (र. सा. सं. रसप्रकरणे.)

पांशुपत्रम्-न., वास्तुकः (श. मा.)

पांशुभव-न., मृत्तिकालवणः (वै. नि.)

पांशुभिक्षा-स्त्री., धातुकीवृक्षः (वै. नि.)

पांशुर-पु., खज्जनघोटकः । दंशकः (द्वारा.)

पांशुल-पु., शिवः । पूतिकरञ्जः (श. च.)

पांशुला-स्त्री., केतकीवृक्षः । रजस्वला (रा. व. १०.१८)

पांशुक्षार-पु., क्षारमृत्तिका (वै. नि.)

पांसुक (ज)-न., पांशुलवणम् । मृत्तिकालवणम्
(च. द. सन्निपातज्ज. चि. कर्णमूलशोधे.)

पांसुजक्षार-पु., मृत्तिकालवणम् (वै. नि.)

पांसुल-पु., केतकवृक्षः । लावपक्षी (वै. नि.)

पाककृष्ण-(फल)-पु., पानीयामलकः (श. च.)
करजवृक्षः (वै. नि.)

पाकज-न., परिणामशूलः (रा. व. २०) बिडलवणम्
(रा. व. ६) कुष्ठौषधम् (वै. नि.)

पाकनाडी-स्त्री., अन्नपाचकनाडी

पाकपात्र-न., हण्डिकादिः ।

पाकपुटी-स्त्री., कुम्भशाला

पाकफल-पु., पानीयामलकः (श. च.) अम्लकरञ्जः
(अम.)

पाकभाण्ड-न., पाकपात्रम् ।

पाकरञ्जन-न., तेजपत्रम् (श. च.)

पाकलि-(ली)-स्त्री., कर्कटिका (श. मा.)

पाकशाला-स्त्री., रन्ध्रशाला (जटा. सु. कल्प. १ अ.)

पाकशूलक(ल्का)-पु., स्त्री., कठिनी (प. मु.)

पाकारि-पु., श्वेतकाञ्चनम् (प. मु. र. मा.)

पाकु-पु., सूफकारः (उणा.)

पाक्या-स्त्री., सर्जिंक्षारः । यवक्षारः सौवर्चललवणम् ।
मृत्तिकालवणम् (वै. नि.)

पाक्यापटु-न., पाक्यलवणम् (वै. नि.)

पाक्याह-पु., यवक्षारः (अम.)

पागल-पु., वातुलः ।

पाचका-स्त्री., कर्कटिका (वै. नि.)

पाचनक-पु., टङ्गणक्षारः (हे. च.)

पाचल-पु., अग्निः (श. र.) पाकशक्तिः । वायुः (शर.)
न., पाचनम् (मे.)

पाज (स)-न., बलम् (उणा.)

पाञ्चजन्य-पु., शङ्खः । मत्स्यभेदः अग्निः (मे.)

पाञ्चाल-पु., देशविशेषः । ‘कुरुक्षेत्रात् पश्चिमे तु तथो-
त्तरभागतः । इन्द्रप्रस्थान्महेशानि दशयोजनकद्वये
पाञ्चालदेशः—’ (शक्तिसङ्गमतन्त्रम्)

पाञ्चाली-स्त्री., पिप्पली (वै. नि.)

पाट-(क)-पु., विस्तारः (कः) वितस्ती ।

पाटलच्छद-(द्रुम)-पु., सुरपुत्रागवृक्षः (रा. व. १०)

पाटलादि-पु., बिल्वादिदशमूलकषायः । अयं शोधहर-
कषायः (चसु. ४ अ.)

पाटलापुष्प-पु., सुरपुत्रागवृक्षः ।

पाटलापुष्पसन्निभ-न., पद्मकाष्ठम् (रा. व. १२)

पाटलाभ-पु., रक्तालुकः (वै. नि.)

पाटलिका-स्त्री., रक्तकरपीरवृक्षः

पाटलिपिण्डिका-स्त्री., महाश्वेतकिणिहीवृक्षः (वै. नि.)

पाटलीकुसुम-(पुष्प)-पु., पुत्रागपुष्पवृक्षः (वै. नि.)

पाटलोपम-पु., सज्जरसः (वै. नि.)

पाटलोपल-न., माणिक्यम् । (वै. नि.)

पाटहिका-स्त्री., गुञ्जा (द्वारा.)

पाटी (इन्)-पु., पाठीनमत्स्यः (वै. नि.)

पाटीर-पु., न., यंशलोचनम् । वङ्गम् । चन्दनवृक्षः ।
वायुरोगभेदः (वै. नि.)
पाटेयक-न., लवणविशेषः (च. चि. ८ अ.)
पाठक-पु., चित्रकवृक्षः (वै. नि.)
पाठमञ्जरी-(शालिनी)-स्त्री., सारिकापक्षी (श. मा.)
पाठा(ठी) कुट-(ठ)-पु., चित्रकवृक्षः (रा. व. १०)
पाठादशक-न., स्तन्यशोधकगणभेदः ' पाठाशुष्की-
देवदारुमुस्तामूवांगुडूचीन्द्रयवकिराततिक्तकटु-
रोहिणीसारिवेतिस्तन्यशोधनाः ' (च. सू. ४ अ.)
पाठाद्वय-न., पात्रपाटला च
(वै. नि. कास चि. श्यूषणाद्यघृते.)
पाठान-पु. गुग्गुलुः । मत्स्यभेदः (वै. नि.)
पाठासप्तक-पु., पाठादिसप्तद्रव्यसिद्धकषायः । स च
किरातनागरमुस्तगुडूची पाठोदीच्योशीरद्रव्य-
साधितः (च. द. पि. श्ले. ज्वरचिकित्सा)
पाडिनी-स्त्री., मृन्नाण्डम् (वै. नि.)
पाणिनी-स्त्री., नीलापराजिता (वै. नि.)
पाणिन्धय-पु., पाणिना पानकर्ता ।
पाणिपृष्ठ-न., करपृष्ठः (च. शा. ४ अ.)
पाणिभुक्-पु., उदुम्बरवृक्षः । (श. च.)
पाणिमणिका-स्त्री., मणियन्त्रास्थि, तानि संख्यया चत्वारि
(च. शा. ७ अ.)
पाणिमानिक-(का)-पु., तोलकद्वयम् । कर्षः वा
(प. प्र. १ ख.)
पाणियालु-पु., स्वनामलघातकन्दशास्त्रविशेषः । रक्तालुः ।
गुणाः—त्रिदोषघ्नः—सन्तर्पणकरश्च (रा. व. ७)
पाणीतल-न., तोलकद्वयम् । (श. मा.)
पाणीसर्प-स्त्री., बल्लजतृणम् (रा. व. ८)
पाण्डर-न., गैरिकम् । कुन्दपुष्पः । (पु.,) कुरुवकवृक्षः ।
(वै. नि.)
पाण्डरपुष्पिका-स्त्री., शीतलावृक्षः । (श. च.)
पाण्डि-पु., लौहविशेषः । (रा. व. १३)
पाण्डुक-पु., पाण्डुरोगः (श. र.) तिक्तपटोलः । सर्जरसः
(वै. नि.) पाण्डुशालिभ्रान्त्यम् (सु. सू. ४६ अ.
अर्क. चि.) न., अन्नम् (वै. नि.)
पाण्डुकण्टक-पु., अपामार्गः (रा. व. ४)
पाण्डुकम्बल-पु., प्रस्तरभेदः । (मे)
पाण्डुकर्कशा-स्त्री., औषधिविशेषम् । (वै. नि.)
पाण्डुनाग-पु., पुन्नागवृक्षः । (वै. नि.)
पाण्डुपुत्रा-स्त्री., कर्कटिका । (वै. नि.)

पाण्डुप्रहारिणी-स्त्री., शिशुडीवृक्षः । (वै. नि.)
पाण्डुमत्स्य-पु., शुक्लमत्स्यः ।
पाण्डुमृत् (त्तिका)-स्त्री., पाण्डुवर्णमृत्तिका । (रा. व. २)
खटिका । (रा. व. १३)
पाण्डुरङ्ग-पु., पट्टरङ्ग. गुणाः—कृमिश्लेष्मपित्तनाशित्वं
लघुत्वञ्च । (राज.)
पाण्डुरच्छद-पु., केतकवृक्षः (प. सु.)
पाण्डुरा-स्त्री., माषपर्णी (रा. व. ३.) शुक्लयूथिका ।
कर्कटिका (वै. नि.)
पाण्डुरागप्रिय-पु., बकुलवृक्षः (वै. नि.)
पाण्डुलोमशा-(मा) माषपर्णी (जटा. रमा.)
पाण्डुशर्करा-स्त्री., तन्नामकरोगविशेषः ।
पाण्डुसूदनरस-पु., पाण्डुरोगघ्नरसविशेषः (रस.
र. । भैष. १)
पाता (अ)-पु., गन्धपत्रम् (श. च.) ।
पातालयन्त्र-न., भेषजपाकयन्त्रविशेषम् । लक्षणं यथा-
ऊर्ध्वमापस्तले बहिर्मध्ये तु रससंग्रहः । पाताल-
यन्त्रमेतद्वि शोधयेत् सूतकादिकम् (रसग्रन्थः)
पातालगरुडाह्वय-पु., पातालगरुडी लता । (वै. नि.)
पातालचूपति-पु., शीसकम् (रसकौ. १) (भैष. वा.
वार. चि. द्वादशांशे । रस. र. ।)
पातिक-पु., शिशुमारः (वै. नि.)
पात्रट-त्रि., कृशाङ्गः (वै. नि.) (पु.,) कर्षटकः (श. र.)
पात्रटीर-पु., काकः (श. र.) लोहकीटः, क्रौञ्चपक्षी
(वै. नि.) कङ्कपक्षी (श. र.)
पाथिस्-न., लोचनम् (उणा.)
पादगण्ड (ण्डी) र-पु., श्लीपदरोगः (त्रिका.)
पादचत्वर-पु., छागः । अश्वत्थवृक्षः । सैकतम् (मे)
पादपुष्पक-पु., भूमिचम्पकवृक्षः (वै. नि.)
पादपृष्ठ-न., पादपृष्ठभागः । ते च द्वे (च. शा. ७ अ.)
पादमूल-न., चरणाधोभागः (हे. च.)
पादरोग-पु., पादगतारोगः । चिम्पोपनखकुनखादिः
(सु. नि. १३.)
पादरोहिणी-स्त्री., वन्दा (वै. नि.)
पादरोही (इन्) पु., वटवृक्षः (वै. नि.)
पादचल्मीक-न., श्लीपदरोगः (रा. व. २०.)
पादविदारिका-स्त्री., अश्वस्य पादरोगविशेषः । लक्षणम्-
पार्थिजा पिण्डिका यस्य दृश्यते तीव्रवेदना ।
तस्य विद्यान्निषण्वाधि घोरं पादविदारिकाम्
(ज. द. ३९ अ.)

पादविरजा-स्त्री., चर्मपादुका (वै. नि.)
 पादवृक्ष-पु., मेघशृङ्गी (वै. नि.)
 पादशलाका-स्त्री., शलाकावद् पादस्थीवि । ते च. द्वे
 (च. शा. ७ अ.)
 पादशाखा-स्त्री., पादाग्रम् (वै. नि.)
 पादशिष्टजल-न., चतुर्थांशवशिष्टपक्वजलम् । तदुणः—
 त्रिदोषनाशित्वं (रा. व. १४.)
 पादशृङ्ग-स्त्री., मेघशृङ्गी । (वै. नि.)
 पादशोथ-पु., पादगतशोफः । यथा 'अनन्योपादचकृतः
 शोथः पादसमुत्थितः । पुरुषं हन्ति नारीन्तु मुखजो
 गुह्यजो द्वयम् (मा. नि.)
 पादस्फोट-पु., पादरोगविशेषः (रा. व. २०.)
 पादहीनजल-न., चतुर्थांशेन हीनम् पक्वजलम् घातज-
 रोगमात्रे हितम् (रा. व. १४.)
 पादहीना-स्त्री., आकाशलता (वै. नि.)
 पादाग्र-न., प्रपदम्, 'पादाग्रं प्रपदं मतम्' (रा. व. १८.)
 पादाभ्यङ्ग-पु. पादयोस्तैलमर्दनम् । स्नोतसां मार्दवकरः
 कफवातविनाशनः । धातूनां पुष्टिजननो मृजावर्ण-
 बलप्रदः । निद्राकरो देहसुखः स्वरम्यः पादरोगहा ।
 पादत्वङ् मृदुकर्ता च पादाभ्यङ्गः प्रशस्यते (तोड.)
 पादू-स्त्री., पादुका (अम.)
 पादात्पल-पु., हुमोत्पलवृक्षः (वै. नि.)
 पानकर्पूर-पु., स्वनामख्यातवृक्षः ।
 पानगोष्ठिका-स्त्री., सुरापानालयम् । (अम.)
 पानपात्र-न., सुरापानपात्रम् (अम.)
 पानभाजन-न., सुरापानपात्रम् (त्रिका.)
 पानवणिक्-पु., शौण्डिकः (हे. च.)
 पानमात्रा-स्त्री., सुरापाने प्रशस्तमात्रा । यथा 'यावन्न
 चलते दृष्टिः यावन्न क्षोभते मनः । पानमात्रा परा
 तावत् विपरीता विशेषमा (शौनकः)
 पानस-न., पनसमथम् (जटा.)
 पानील-न., पानपात्रम् (श. च.)
 पानीयकुक्कुट-पु., जलकुक्कुटः (वै. नि.)
 पानीयचूर्णिका-स्त्री., बालुका (वै. नि.)
 पानीयतण्डुल- (ली)-न., स्त्री., कच्चाटशाकः (वै. नि.)
 पानीयनकुल-पु., जलविटालः (हे. च.)
 पानीयपृष्ठज-पु., स्त्री., कुम्भीका (प. मु. र. मा.)
 पानीयफल-न., मखानम् (भा. मु.)
 हिं.—मखाना.
 पानीयभक्तवटिका-स्त्री., ग्रहण्यधिकारे रसः ।
 भा. श. सं. पू. २४

पानीयमूलक-न., सोमराजबीजम् (श. च.)
 पानीयवर्णिका-स्त्री., बालुका (रा. व. ४)
 पानीयशारु-पु., पानीयकन्दभेदः (उत — पाणिसार
 प. मु.)
 पानीयशाला (लिका)-स्त्री., उदकशाला (अम. वै. नि.)
 पानीयशरीषिका-स्त्री., जलशरीषः (वै. नि.)
 पानीयाभा (श्वा)-स्त्री., बल्वजा (रा. व. ८)
 पानीयामलक-न., स्वनामख्यातक्षुपः (र. मा.) गुणाः—
 त्रिदोषघ्नं ज्वरघ्नञ्च (भा.) अम्लं स्वादु मलवर्धकं
 त्रिदोषज्वरघ्नं मुखशोधनञ्च (राज.)
 पापघ्न-पु., तिलः (रा. व. १६)
 पापघ्नी-स्त्री., तुलसीवृक्षः (वै. नि.)
 पापशमनी-स्त्री., शमीवृक्षः (रा. व. ८)
 पापोदक-न., विष्ठाकुम्भीकाद्यादियुक्तजलम् (अत्रि.)
 पामघ्न-पु., गन्धकः (र. मा.)
 पामघ्नी-स्त्री., कटुकी (रा. व. ६)
 पामन-त्रि., कण्ठुरोगी (अम.)
 पामन-न., पामरोगः (अम.)
 पामरोद्धारा-स्त्री., गुह्युक्षी (श. च.)
 पामारि-पु., गन्धकः (हे. च. र. सा. सं.)
 पाय (द्य)-न., जलम् (विश्व.) परिमाणम् (अम.)
 पानम् (उणा.)
 पार-पु., पारदः (भ. टी. सा.)
 पारक (ज)-पु., सुवर्णम् (उणा.)
 पारटीट-पु., प्रस्तरः (त्रिका.)
 पारत-पु., परदः (हे. च.)
 पारतन्त्र्य-न., पराधीनता (मा. नि.)
 पारदबन्धन-न., सारलौहम् (वै. नि.)
 पारशव-न., लौहम् (वै. नि.)
 पारश्चय-न., सुवर्णम् (वै. नि.)
 पारसीकयमानी-स्त्री., तद्देशीययमानीविशेषा ।
 खोरासनीयमानी । किरमानी ओवा इति
 महाराष्ट्रादौ (सि. थो. च. द. कृमिचि.) गुणाः—
 पारसीकयमानी तु यमानीसदृशी गुणैः । विशेषात्
 पाचनी रुच्या प्राहिणी मादनी गुरुः (भा.) पारसीक-
 यमानी तु तिक्तोष्णा कटुचोषणा । अग्निदीप्तिकरी
 वृष्या लघ्वी चैव प्रकीर्तिता । त्रिदोषाजीर्णकृमीनुत्
 शूलामस्य च नाशिनी (वै. नि.)
 पारसीकवचा-स्त्री., श्वेतवचा । खोरासनी वचा ।
 गुणाः—हैमवर्युदिता तद्वत् वातं हन्ति विशेषतः
 (भा.)

पारसीकाश्व-पु., तद्वेशजवोटकः ।
 पारापत-पु., कपोतः (अ. टी. र.)
 पारासुक-पु., प्रस्तरः (श. र.)
 पारावतकलिका-स्त्री., महाज्योतिष्मतीलता (वै. नि.)
 पारावतशकृत्-न., कपोतविष्टा, गुणाः—ग्रथितरक्त-
 दोषघ्नम् (वा. वि. २ अ.)
 पारावताङ्घ्रि-स्त्री., ज्योतिष्मतीलता (प. मु. र. सा. सं.) महाज्योतिष्मतीलता (रा. व. ३)
 काकजङ्घा (रा. व. ४)
 पारावताङ्घ्रिपिच्छ-पु., वग्देशीयपारावतः ।
 पारावती-स्त्री., लवलीफलम् (मे.)
 पारावर-पु., भूधामनवृक्षः (वै. नि.)
 पारि-न., सुरापानपात्रम् (त्रिका.)
 पारिणाम-त्रि., वयःपरिणतिजन्यम् (वा. उ. ३९ अ.)
 पारि(री)न्द्र-पु., सिंहः । अजगरसर्पः (हे. च. । त्रिका.)
 पारिभद्रकजटा-स्त्री., पालिधामूलम् (च. द. गुल्म च.)
 ' व्याघ्रीकिंशुकपारिभद्रकजटा ।'
 पारिभद्ररस-पु., दद्रुकुष्ठे हितः (रस. वि.)
 पारिभ(भा)व्य-न., कुष्ठम् (प. मु.)
 पारिशा-(स)-पु., अश्वत्थवृक्षः (भा.) (वै. नि.)
 पारिहार्य-न., कुष्ठौषधम् (वै. नि.)
 पारी-स्त्री., जातीपत्री (वै. नि.) दोहनी पानपात्रम्
 (त्रिका.) परागः (विश्वः)
 पारीश(ष)-पु., शृङ्गवृक्षः । गर्दभाण्डवृक्षः । ह्रस्वशृङ्ग-
 भेदः । अश्वत्थविशेषः । गजदन्तसहोरा इति लोके
 हिं.—परशपिपुल.
 गुणाः—पारिषो दुर्जरः स्निग्धः कृमिशुक्रकफप्रदः ।
 फलेऽम्लो मधुरो मूले कषायस्वादुमज्जकः (भा.)
 पारुष-पु. नखम् (वै. नि.)
 पारु(रु)षकतैल-न., वातरक्ते तैलम् ।
 पार्घट-न., भस्म (हारा.)
 पार्थकी-स्त्री., क्षीरशुक्ला (श. वि.)
 पार्थवल्क-पु., अर्जुनत्वक् । अर्जुनघृते प्रयोज्या ।
 पार्थिवज-न., अर्जुनत्वक् (च. द. हृद्रोगवि.)
 पार्वण-पु., हरिणभेदः (श. च.)
 पार्वतीयसम्भूत-पु., गन्धकः (र. सा. सं. पार्वतीरसे)
 पार्श्वक-न., पार्श्वस्थि (रा. व. १८)
 पार्श्वपिप्पल-न., पु., हरीतकीभेदः । पारीषवृक्षः ।
 गजहृद इति पश्चिमदेशे (भा. म. ४ अ. योनिरोगवि.
 चि. क. क. वन्ध्याप्रतिकारे)
 पार्श्वसंहति-स्त्री., पार्श्वभागः (भा.)

पाश्चर्याण-पु., बालरोगभेदः (वै. नि.)
 पादवास्थि (कास्थि)-न., चतुर्विंशति पञ्जरास्थीनि
 (रा. व. १८ । च. शा. ७ अ.)
 पाश्वोर्दरप्रिय-पु., कर्कटः (हे. च.)
 पाल-पु., चित्रकवृक्षः (वै. नि.) निष्टीवनपात्रम् (हे. च.)
 पालकविष-न., तन्नामकस्थावरकन्दविषम् (सु. कल्प-
 २ अ.)
 पालकाप्य-पु., चरकोक., मुनिविशेषः (च.) धम्पन्तरिः
 (त्रिका.)
 पालङ्की-स्त्री., कुन्दरुः (अ. टी. भ.) उपोदिका । पालङ्कः
 पालङ्ग-(घ्न्य)-पु., छत्राकः (अम) जलतृणम् । छत्रा-
 तिच्छत्रम् (श. र.)
 पालन-न., नवप्रसूतायाः शोःदुग्धम् (श. च.)
 पालनिका (ल [लि] नी)-स्त्री., त्रायमाणा (रा. व. ५-
 वा. वि. १. अ.)
 पालास-पु., पलासवृक्षः (वै. नि.)
 पालिहिर-पु., मण्डलीसर्पभेदः (सु. कल्प. ४ अ.)
 पालिधा-स्त्री., पारिभद्रवृक्षः (जयमङ्गलरसे)
 पालि (ली) शोष-पु., कर्णरोगविशेषः (वा. उ. १७ अ.)
 पालीकुट-पु., चित्रकवृक्षः (वै. नि.)
 पावकमणि-पु., सूर्यकान्तमणिः (वै. नि.)
 पावकमन्थन-पु., अग्निमन्थध्रुपः (वै. नि.)
 पावकारणि-पु., अग्निमन्थध्रुपः (प. मु.)
 पावकाह-पु., अग्निमन्थः (वै. नि.)
 पावकोष्मा (न)-पु., सूर्यकान्तमणिः (वै. नि.)
 पावास-पु., क्षुद्रपणसः (वै. नि.)
 पाशवपालन-न., घासः (श. च.)
 पाशी (इन्)-पु., वल्गवृक्षः (अम. रस. र. उदरचि)
 वङ्गिभलातकरसे)
 पाश्चात्याकरसम्भव-न., शम्बरलवणम्
 पाषाणकुट्ट (न्द) क-पु., पाषाणभेदकः (वै. नि.)
 पाषाणजतु-न., शिलाजतु (भैष. शोथवि. रसाभ्रमण्डूरे)
 पाषाणभित्-पु., पाषाणभेदः (र. मा.) कुल्लथः ।
 (एरण्डसप्तके) कर्ज्योदिपाषाणभेदः (वै. नि.)
 पाषाणरोग-पु., अश्मरीरोगः (च. द. अश्मरीचि)
 पाषाणवज्रकरस-पु., अश्मर्यधिकारे रसः (रस. र.)
 पाषाणविष-न., दारुमोचभेदः (प. मु.)
 पाषाणसम्भववल्ली-स्त्री., प्रवालम् (वै. नि.)
 पिकदेव- } पु., भाजवृक्षः (वै. नि.)
 पिकप्रिय- }

पिकप्रिया-स्त्री., महाजम्बूवृक्षः । (रा. व. ११)
 पिकवन्धु-पु., आम्रवृक्षः (त्रिका.)
 पिकमक्षका (क्ष्या)-स्त्री., भूमिजम्बूवृक्षः (रा. व. ११)
 पिकमहोत्सव-पु., आम्रवृक्षः (वै. नि.) ।
 पिकवल्लभ-पु., आम्रवृक्षः (भा.)
 पिकाङ्ग-पु., चातकपक्षी (श. च.) ।
 पिकाक्ष-पु., कोकिलाक्षः (रा. व. २३) । रोचनी
 वनस्पतिः (श. च.)
 पिकुरस-पु., मद्यम् (वै. नि.)
 पिक-पु., करिपोतः (श. मा.)
 पिङ्ग-न., शोणपित्तलम् (वै. नि.) बालकः । हरितालः ।
 पु., वनमूषिकः । (रा. व. १०. १३. १९ नि.,
 पिङ्गलवर्णः
 पिङ्गकपिशा-स्त्री., तैलपायिका (हे. च.)
 पिङ्गचक्षु-पु., कुम्भीरः । (हे. च.)
 पिङ्गभास-पु., गौधेरकजातिभेदः । (सु. कल्प. ८ अ.)
 पिङ्गलाक्ष-पु., पिङ्गलापक्षी (वै. नि.)
 पिङ्गलिका-स्त्री., बकपक्षी (जटा.) मक्षिकाविशेषः
 (सु. कल्प. ८)
 पिङ्गवर्णक-न., गर्जरमूला (वै. नि.)
 पिङ्गस्फटिक-पु., गोमेदमणिः (रा. व. १३)
 पिङ्गा-स्त्री., वंशम् । वंशलोचनम् (रा. व. ६) शमीवृक्षः
 (र. मा.) हिङ्गुः (मे.) गोरोचना (रा. व. १२)
 हरिद्रा (रा. व. २३) रक्तवाहिनाडी (वै. नि.)
 पिङ्गाण-पु., काचः (वै. नि.)
 पिङ्गाश-पु., मत्स्यविशेषः ।
 न., स्वर्णम् (मे.)
 पिङ्गाशी-स्त्री., नीलीवृक्षः (मे.)
 पिङ्गास्य-पु., पिङ्गाशमत्स्यः (श. र.)
 पिङ्गाङ्ग-पु., पक्षिविशेषः (वै. नि.)
 पिङ्गी-स्त्री., शमीवृक्षः (प. सु.)
 पिच (चि) ण्ड-पु., उदरम् (रा. व. १८)
 पञ्चपृष्ठभागः (हे. च.)
 पिचय्य- (द्या)-पु. स्त्री., कार्पासी (हे. च.)
 पिचिण्डिका-स्त्री., इन्द्रवस्तिः (हे. च.)
 पिचिण्डिल-त्रि., लम्बोदरः ।
 पिचुतु (तू) ल-न., कार्पासी (त्रि. का.)
 पिचुल-पु., शालुकवृक्षः (अम.) कार्पासवृक्षः । जलकाकः ।
 तिलकवृक्षः । हिजलवृक्षः (मे.) तूलम्
 (अ. टी. सा.)

पिधक (ट)-न., यक्षम् (प. सु.) (रा. व. १२)
 शीषकम् (मे.)
 पिचटक-पु., नेत्ररोगः (मे.)
 पिच्छ- (क)-पु., मोचरसः (अम.) लाङ्गुलम् (मे.)
 न., मयूरपिच्छम् (अम.)
 पिच्छपादी-त्रि., तन्नामकपादरोगाक्रान्तः (अश्वः)
 'रोमान्तः श्रूयते यस्य समन्तान्नेव पच्यते ।
 क्लेशश्च पिच्छलो यस्य पिच्छपादीति तं विदुः
 (ज. द. ३९ अ.)
 पिच्छभार-पु., मयूरपिच्छम् । (वै. नि.)
 पिच्छल-पु., मोचरसः । आकाशवल्ली । बहुवारवृक्षः ।
 (वै. नि.)
 पिच्छलच्छदा (दला)-स्त्री., उपोदिका । बदरीवृक्षः ।
 पिच्छलत्वक्-पु., नागरवृक्षः । स्त्री., नागरवृक्षकलम्
 (वै. नि.)
 पिच्छवाण-पु., रणगृध्रः । (रा. व. १९)
 पिच्छितिका-स्त्री., शिशपावृक्षः । (श. च.)
 पिच्छिलक-पु., धन्वनवृक्षः । (रा. व. ९) शालमली-
 वृक्षः । (वै. नि.)
 पिच्छिलगुणकर्म-न., पिच्छिलद्रव्यस्थ गुणकर्म । तच्च
 बल्यं सन्धानं श्लेष्मलं गुरु । (सु.)
 पिच्छिलच्छदा-स्त्री., उपोदिका (प. सु.)
 पिच्छिलत्वक्-पु., धन्वनवृक्षः । (प. सु.) (र. मा.)
 नागरवृक्षः । (त्रिका.)
 पिच्छिलवस्ति-स्त्री., निरुहवस्तिभेदः । (भा.)
 पिञ्ज-पु., कर्पूरः । (रा. व. १२) न., बलम् (मे.)
 पिञ्जक-न., हरितालः । (र. सा. सं.)
 पिञ्जट-पु., पिचटरोगः । (श. र.)
 पिञ्जन-न., तूलधनुः । (त्रिका.)
 पिञ्जल-न., हरितालम् (प. सु.) कुशपत्रम् (धरणी)
 पु., जलवेतसम् । (वै. नि.)
 पिञ्जा-स्त्री., हरिद्रा, तूलकः (मे.)
 पिञ्जिका-स्त्री., तूलनालिका (त्रिका.)
 पिञ्जूल-पु., तूलवर्तिका (वै. नि.)
 पिञ्जुष-पु., कर्णगूथम् (हे. च.)
 पिञ्जट-पु., नेत्रमलः (श. र.)
 पिटक-पु., विस्फोटकः (मे.)
 पिट (टि) का-स्त्री., पिडका (रा. व. २०) मसूरिका
 (वैद्यकम्)
 पिटङ्काकी-स्त्री., कटुवृन्दावनः (वै. नि.)

पिटङ्काश-पु., मत्स्यभेदः । पर्वतोर्मिमत्स्यः (श. कल्प.)

पिटङ्कोटि (की)-स्त्री., इन्द्रवारुणीलता (प. सु.)

पिट्टक (का)-न., स्त्री., दन्तकिट्टकः (श. र.)

पिठ-पु., पीडा ।

पिडकालिका-स्त्री., नेत्रमलः (च. रक्तपित्त. नि.)

पिण्डक-पु., पिण्डमूलकः । पिण्डालः (रा. व. ७)

‘ पिण्डको वातलः श्लेष्मी ग्राही वृष्यो महागुरुः ’

(अत्रि. १६ अ.) शिलारसः । (ल.)

न., गन्धबोलः । तीक्ष्णलौहम् (रा. व. ६।१३)

नवनीतम् अन्नम् ।

पिण्डखर्जूर-पु., स्वनामख्यातवृक्षः (प. सु.)

पिण्डगो (ड) स-पु., गन्धबोलः (भा. अ. टी. रा.)

पिण्डतगर-पु., तगरपुष्पम् (वै. नि.)

पिण्डपाद- (घ)-पु., हस्ती (त्रिका.)

पिण्डपुष्प-न., अशोकपुष्पम् । जपापुष्पम् (वै. नि.)

पद्मपुष्पम् (मे.) तगरपुष्पम् (श. र.) पु.,

दाडिमवृक्षः (त्रिका.)

पिण्डपुष्पक-पु., शाकविशेषः । वास्तूकः (श. मा.)

पिण्डयोनि-स्त्री., योनिरोगभेदः (च. द. योनिरोगचि.)

पिण्डवीज-पु., कर्णिकारवृक्षः (रा. व. ९)

पिण्डशर्करा-स्त्री., खटीशर्करा (वै. नि.)

पिण्डहरिद्रा-स्त्री., ग्रन्थिहरिद्रा (वै. नि.)

पिण्डा-स्त्री., कस्तूरीभेदः । सा कुलस्थिकायाः क्वचित्

स्थूला (रा. व. १२) हरिद्रा । वंशपर्जातृणम्

(भा.) खर्जूरीवृक्षः । पिण्डायासः (रा. व. १३)

पिण्डात-पु., सिंहकः (रा. मा.) गन्धरसः (रस. र.

पिप्पल्यादिलौहे.)

पिण्डापा-स्त्री., नाडीहिङ्गुः ।

पिण्डाभ्र-न., करका (श. मा.)

पिण्डाम्ल-न., चाङ्गेरीलिकुचाम्लवेतसजम्बीरकपूरनारङ्ग-

फलषाडवसमभागमिश्रितम् (रा. व. २२)

पिण्डार-पु., विकङ्कतवृक्षः (वै. नि. २ भ.) ज्वर-

वृक्षविशेषः (मे.) कृष्णमदनवृक्षः न., फलशाक-

विशेषः । फलगुणाः—‘ पिण्डारं शीतलं बल्यं पित्तघ्ने

रुचिकारकम् । पाके लघु विशेषेण विषशान्तिकरं

लघु (भा. पू. १ भ. शा. व. ज्योतिष्मतीनस्ये.)

पिण्डाह्न-न., तगरपादुकम् (रा. सा. सं.)

पिण्डितैल-न., शिलारसः (वै. नि.)

पिण्डिनी-स्त्री., गिरिकर्णिका (रा. व. २३.)

पिण्डिरिका-स्त्री., मज्जिष्ठ, तण्डुलीयकम् (वै. नि.)

पिण्डिला-स्त्री., कर्कटीभेदः । गोडुम्बा । (श. च.)

पिण्डितकफल-न., कृष्णमदनफलम् पाण्डुवर्णमदन-

फलम् (सु. वि. २५ अ.) मरुवकफलम् (वै. नि.)

पिण्डितरु-पु., महापिण्डिवृक्षः (रा. व. ९.)

पिण्डीर-पु., दाडिमवृक्षः (त्रिका.) समुद्रफेनः (अ. टी.

रा. । नकुल १३ अ.)

पिण्डोद्भवा-स्त्री., सुरा (वै. नि.)

पिण्या (का)-स्त्री., ज्योजिष्मतीलता । (प. सु. वै. नि.)

पितृतर्पण-न., तिलः (रा. व. १६.)

पितृप्रसू-स्त्री., सायङ्कालः (अम.)

पितृभोजन-पु., माषः (रा. व. १६.)

पित्तकफज्वर-पु., पित्तश्लेष्मज्वरः

पित्तकर- (कृत्)-त्रि., पित्तजनक द्रव्यम् ।

वंशकरीरादिः

पित्तघ्ना-स्त्री., गुडूची (श. च.)

पित्तप्रचर्तन- (न.) ऊर्ध्वाधोभागैः पित्तनिर्गमम् ।

पित्तेता-त्रि., पित्तभृष्टिष्ठुक्रम् (रस. र. सूत्राघातवि.)

पित्तवर्ग-पु., पञ्चविधपित्तानि । तानि च मत्स्यगवाश्व-

रुहबहिजानि । मतान्तरे वाराहच्छागमाहिषमात्स्य-

मायूरजानि ।

पित्तस्त्राव-पु., नेत्रमन्धिगतारोगः । यथा ‘ पीतभासं

नीलमुष्णं जलाभं पित्तस्त्रावं स खवेत् सन्धिमध्यात्

(सु. उ. २ अ.)

पित्तहा-पु., पर्पटकः (त्रि.) पित्तघ्नम् (वै. नि.)

पित्तानुबंध-पु., पित्तानुबलः (वा. वि. ३ अ.)

पित्ताण्ड-पु., अश्वस्य अण्डस्कन्दरोगः (ज. द. ५० अ.)

पित्तिका-स्त्री., शतपदीभेदः (सु. कल्प. ८ अ.)

पित्रर्ह-पु., माषकलायः (मे.)

पिनस-पु., नासारोगः अपीनसम् (निदा.)

पिपासु-त्रि., तृष्णातुरः ।

पिपिली-स्त्री., पिपीलिका (वै. नि.)

पिप्पटा-स्त्री., शर्करा गुडशर्करा (त्रि. का.)

पिप्पलघर्णी-स्त्री., मेघशृङ्गी ।

पिप्पलीखण्ड-पु., खण्डपिप्पली ।

पिप्पल्याद्यलेह-पु., हिकायाम् कासे च लेहः । पिप्प-

ल्यामलकीद्राक्षाकोलास्थिममधुशर्कराविडङ्गपुष्करै-

र्युक्तो लेहो हन्ति सुदुर्जयम् । (र. स. वि. १ रस.

र.) अन्यः उदरे पिप्पलीमूलपिण्डाभत्रिकत्रयेन्दु-

सैन्धवैः । योजितो नियतं हन्ति लेहः सर्वोदरा-

मयम् । पिण्डाभः गन्धरसः । इन्दुः कर्पूरः । सर्वसमं

लौहचूर्णं ग्राह्यम् (रस. र.)

पिप्पिका-स्त्री., दन्तमलः (त्रिका.)
 पियारक-न., स्वनामख्यातफलम् । (अर्क.)
 पियालास्थिज-पु., पियालफलमज्जा ।
 (भैष. शूलचि. पूगखण्डे)
 पिलुक-पु., पीलुवृक्षः (श. र.)
 पिलुनी(पर्णा)-स्त्री., मूत्रां (र. मा.)
 पिल्लुका-स्त्री., करेणुका (श. मा.)
 पिशाचघ्न-पु., श्वेतसर्पपत्रम् (प. सु.)
 पिशाचद्व(वृक्ष)-पु., शाखोदवृक्षः (त्रिका. । रसा.)
 पिशितरोहिणी-स्त्री., मांसरोहिणी (वै. नि.)
 पिशितोदक-न., कुङ्कुमम् (वै. नि.)
 पिशिनी (पिशि)-स्त्री., जटामांसी (रा. व. १२)
 पिशितक-पु., गोधूमः ।
 पिशु(ना)-स्त्री., स्पृष्टा (रा. व. ११) ना-ग्रन्थिपर्णी
 (वै. नि.)
 पिष्टपाकभृत्-न., पिष्टपचनपात्रम् (अम. हे. च.)
 पिष्टपाचक-त्रि., पिष्टकपाककारी ।
 पिष्टपायस-पु., स्त्री., कृशरा (प. सु.)
 पिष्टपूर-पु., घृतभर्जितगोधूमकृतखाद्यद्रव्यम् (त्रिका.)
 पिष्टयोनि-स्त्री., स्पर्शपोलिका (वै. नि.)
 पिष्टवर्ति-स्त्री., मुद्रादिद्विपिष्टकभेदः ।
 पिष्टवान्-त्रि., शुक्रम् (भा. ने. रो. चि.)
 पिष्टवैकृत-न., पिष्टासम् (वै. नि.)
 पिष्टसौरभ-न., चन्दनम् (हारा.)
 पिष्टात-पु., किङ्किरातः (त्रिका.)
 पिस्त-न., पेस्ता इति प्रसिद्धं काबेलदेशीयफलम् ।
 गुणाः— उष्णं दौर्बल्यहरं । अस्य वल्कलं अजीर्ण-
 हितम् ।
 पीच-पु., अधरचिबुकम् (वै. नि.)
 पीडा-स्त्री., पीडनम् (अम.) शारीरादिबहुविधरोगः
 (सु.)
 पीडामञ्जीरस-पु., शूलाधिकारे रसः (रस. चि.)
 पीतकटुकी-स्त्री., पीतरोहिणी (प. सु.)
 पीतकदली-स्त्री., स्वर्णकदली (वै. नि.)
 पीतकन्द-न., गजैरमूलम् (रा. व. ७)
 पीतकरवीर-पु., पीतपुष्पकरवीरवृक्षः । गुणैः साधारण
 करवीरतुल्यः (रा. व. १०)
 पीतकाञ्चन-पु., पीतपुष्पकाञ्चनभेदः । गुणाः—पीतस्तु
 काञ्चनो ग्राही दीपनो व्रणारोपणः । तुवरो मूत्रकृच्छ्रस्य
 कफवायोश्च नाशनः (वै. नि.)

पीतकायता-स्त्री., पित्तजरोगः ।
 पीतकावेर-न., कुङ्कुमम् । पित्तलम् । (मे.)
 पीतकृष्माण्ड-न., वैदेशिककृष्माण्डः । गुणाः—अपरं
 पीतकृष्माण्डं गुरु पित्तकरं परम् । अग्निमान्द्यकरं
 स्वादु श्लेष्मलं वातकोपनम् । (आत्रेयः)
 पीतगन्धक-पु., गन्धकः (वै. नि.)
 पीतघोषा-स्त्री., पीतपुष्पघोषालता (प. सु.)
 पीतचम्पक-पु., स्वर्णचम्पकम् । (जटा.)
 पीतजाति-स्त्री., स्वर्णजातिवृक्षः (वै. नि.)
 पीतझिण्टी-स्त्री., पीतपुष्पझिण्टीक्षुपः । (वै. नि.)
 पीततण्डुलिका-स्त्री., सर्जवृक्षः । (वै. नि.)
 पीतदन्तता-स्त्री., पित्तजन्यदन्तरोगः ।
 पीतदुग्धा-स्त्री., स्वर्णक्षीरि (हिं-चौक) क्षीरिणी (रा.
 व. ५) (वै. नि.)
 पीतद्रुम-पु., हरिद्रावृक्षः (वा. चि. ६)
 पीतनखता-स्त्री., पित्तजन्यनखरोगः (वै. नि.)
 पीतनाश-पु., क्षुद्रपणसः (वै. नि.)
 पीतनी-स्त्री., शालपर्णी (मद.)
 पीतनेत्रता-स्त्री., पित्तजनेत्ररोगः (भा.)
 पीतपराग-पु., पद्मकेसरम् (वै. नि.)
 पीतपर्णी-स्त्री., वृश्चिकाली (श. च.)
 पीतपाकी (इन्)-पु., वाट्यालकभेदः (च. चि. ८ अ.)
 पीतपाठी (इन्)-पु., चित्रकवृक्षः (वै. नि.)
 पीतपादप-पु., पृथुशिम्बशोणाकवृक्षः (रा. व. ९.)
 पीतलोध्रवृक्षः (वै. नि.)
 पीतपादा-स्त्री., सारिका (हे. च.)
 पीतपिष्ट-न., शीषकम् (वै. नि.)
 पीतपुष्पका-स्त्री., कर्कटीभेदः (वै. नि.)
 पीतपृष्ठा-स्त्री., वराटिकाभेदः (रा. व. १३)
 पीतप्रसव-पु., पीतकरवीरवृक्षः (रा. व. १०)
 पीतफेन-पु., अरिष्टकवृक्षः (वै. नि.)
 पीतबलि-पु., गन्धकः (वै. नि.)
 पीतबालुका-स्त्री., हरिद्रा (त्रिका.)
 पीतभस्म-न., भस्मीकरणेन पारदस्य पीतीकरणम्
 (र. सा. सं.)
 पीतमणि-पु., पुष्परागमणिः (रा. व. १३)
 पीतमण्डलदर्शन-पु., पित्तजन्यरोगः (निदा.)
 पीतमण्डूक-पु., स्वर्णमण्डूकः (वै. नि.)
 पीतमस्तक-पु., वृद्धश्चेनपक्षी (वै. नि.)
 पीतमुण्ड-पु., हरिणभेदः (वै. नि.)

पीतमूली—स्त्री., रेचकमूलविशेषः । रेउचिनि इति लोके ।
 'गन्धिनी पीतमूली च बल्या सा मृदुरेचनी ।
 हन्त्यजीर्णमतीसारं वह्निमान्धमरोचकम् । विट्सङ्गं
 शीतपित्तञ्च दुष्टव्रणविरोहणी (अर्वाचीनाः)
 पीतरत्न (क)—न., मणिविशेषः । पोखराज इति
 लोके (भा. पू. १ भ. रत्न. व.)
 पीतरस—पु., कशेरुः (प. सु.)
 पीतरोहिणी—स्त्री., पीतकटुकी (प. सु.) काश्मरी (भा.)
 पीतल (क)—न., रीतिः । (रा. व. १३) पीतवर्णः ।
 (वै. नि.)
 पीतलोह—न., पित्तलम् । (हे. च.)
 पीतवल्ली—स्त्री., आकाशलता । (वै. नि.)
 पीतबीजा—स्त्री., मेथिका (रा. व. ६)
 पीतशा (सा) ल—(क)—पु., असनवृक्षः । अस्य त्वक्-
 काथः उदरामयघ्नः प्रलेपः नाडीव्रणे हितः ।
 पीतशालि—पु., सूक्ष्मशालिः । (रा. व. १६)
 पीतसहाचर—पु., पीतझिण्डी । (च. द. वा. व्या. म.
 प्रसारणीतैले)
 पीतसारि—न., क्षोतोन्नम (श. च.)
 पीतस्कन्ध—पु., शूकरः । (वै. नि.)
 पीतस्फटिक—पु., पुष्परामणिः । (प. सु.)
 पीतस्फोट—(टा)—पु., स्त्री., पीतवर्णस्फोटकः । वै. नि.
 पासा (रा. व. २०-१५)
 पीताभ्र—न., पीतवर्णाभ्रभेदः । (रा. व. १३)
 पीतावलोकन—पु., पित्तजन्यदृष्टिरोगः
 पीतादमा (इन्)—पु., पुष्परामणिः (रा. व. १३)
 पीति—स्त्री., पानम् । (रा. व. २०) पु., अधः (अम)
 करिशुण्डी (श. च.)
 पीतिनी—स्त्री., शालपर्णीक्षुपः (रा. व. ४)
 पीती (इन्)—पु., अधः (अम.)
 पीथ—न., घृतम् (उणा.) जलम् (हे. च.)
 पीनद्रु—पु., सरलवृक्षः (रा. व. १२)
 पीनसा—स्त्री., कर्कटी (रा. व. ७)
 पीनस्कन्ध—पु., वनशूकरः । महिषः (वै. नि.)
 पीपरि—पु., ह्रस्ववृक्षः (रा. व. ११)
 पीयु—पु., काकः । पेचकः (त्रिका.)
 न., स्वर्णम् ।
 पीयूषसिन्धुरस—पु., अशौधिकारे रसः (रस. वि.)
 पीयूषोत्था—स्त्री., शालुमिश्रि इति ख्यातं द्रव्यम्,
 इयं बल्या ।
 पीलक—पु., पिपीलिका (हे. च.)

पीला—स्त्री., पिपीलिका (वै. नि.)
 पीलुपत्रा—स्त्री., क्षीरमोरटी (वै. नि.)
 पीलूषणा—स्त्री., पीलफलम् (वै. नि.)
 पीवा—स्त्री., जलम् (उणा.)
 पुंजातुक—पु., जीवनवृक्षः (हारा.)
 पुंध्वज—पु., मूषिकः (वै. नि.)
 पुंलक्षणा—स्त्री., पुरुषलक्षणा नपुंसकस्त्री (वै. नि.)
 पुंलिङ्ग—पु., शिस्तम् (हे. च.)
 पुंत्रत्सा—स्त्री., पुरुषप्रसविनी (च. शा. ८ अ.)
 पुंवृष—पु., गन्धमूषिकः (त्रिका.)
 पुंश्चल—त्रि., कच्छूरोगी (मे.)
 पुंश्चिह्न—न., शिश्नम्
 पुंस्त्वदा—स्त्री., लक्षणाकन्दः (वै. नि.)
 पुंस्त्वनाशन—पु., तृणभेदः (वै. नि.)
 पुक्सी—स्त्री., नीली (शर.) पुष्पकलिका (मे.)
 पुङ्ग—(क)—पु., शरमूलम् । शरपुङ्गामूलम् (रस. वि.)
 पुङ्गिका—स्त्री., शरपुङ्गा (वै. नि.)
 पुङ्गव—पु., ऋषभकः (रा. व. ५.)
 पुच्छ—पु., न., लाङ्गूलम् (अम.) पिच्छम् (उणा.)
 पुच्छटी—स्त्री., अङ्गुलीमोटनम् (त्रिका.)
 पुच्छदा—स्त्री., लक्षणाकन्दः (रा. व. ८.)
 पुच्छफल—पु., बदरीवृक्षः (प. सु.)
 पुच्छमूल—न., पुच्छमूलतः मांसलभागः (ज. द. २अ.)
 पुच्छा (च्छिका)—स्त्री., माषपर्णी (वै. नि.)
 पुच्छाद्योभागलोहित—पु., पेचकः (वै. नि.)
 पुच्छी (इन्)—पु., अर्कवृक्षः (रा. व. १०) कुकुटः
 (श. च.)
 पुञ्जदल—न., सुनिषण्णकः (प. सु.)
 पुटकिनी—स्त्री., पद्मिनी (हे. च.)
 पुटग्रीव—पु., ताम्रकुण्डम् (मे.)
 पुटपत्री—स्त्री., पत्रशाकभेदः (भैष. उपदंश वि.)
 पुटराग—न., पत्राङ्गचन्दनम् (रा. व. १२)
 पुटलौह—न., रुचकलौहम् (विदुरी) (प. सु.)
 पुटस्त्राव—पु., नासास्त्रावरोगः (वै. नि.)
 पुटस्वेद—पु., बालुकापुटकैः स्वेदः (ज. द. १८ अ.)
 पुटालु—पु., कोलकन्दः (रा. व. ७.)
 पुण्ड—(क.)—पु., तिलकवृक्षः (जटा.)
 पुण्डराह—पु., पुण्डरीकवृक्षः (वै. नि.)
 पुण्डरी—(इन्)—पु., पुण्डरीकः (वै. नि.)
 पुण्ड्रका—स्त्री., माधवीलता । तिलकवृक्षः । शुक्लजाती-
 पुष्पवृक्षः (वै. नि.)

पुण्ड्रशर्करा-स्त्री., पुण्ड्रेक्षुभवशर्करा गुणाः-स्निग्धा क्षीणे
क्षयेऽरोचके च हिता (रा. व. १४.) पञ्चविधेषु
शर्करा (वै. नि.)

पुण्ड्रसाह-पु., पुण्डरीकवृक्षः (वै. नि.)

पुण्यगन्ध-पु., महानागकेशरचम्पकवृक्षः (त्रिका.)
(स्त्री., स्वर्णयूथिका (वै. नि.)

पुण्यदर्शन-पु., चाषपक्षी (रा. व. १९.)

पुण्यफल-पु., उद्यानम् (श. मा.)

पुण्यसागर-पु., पुष्करमूलम् (वै. नि.)

पुत्रजननी-स्त्री., पुत्रदात्रीलता (वै. नि.)

पुत्रपिच्छट-न., रज्जम् (र. मा.)

पुत्रमञ्जरि-(री)-स्त्री., पुत्रदात्री (भा. म. ४म. धोनि.-
रोगनि.)

पुत्रशृङ्गी-स्त्री., अजशृङ्गी (रा. व. ९)

पुत्रश्रेणिका-स्त्री., भूम्यामलकी (वै. नि.)

पुनःखुरी (इन्)-पु., अश्वस्य पादरोगभेदः । लक्षणं-
'प्रसरन्ति खुरा यस्य अथवा पादुकोपमाः । पुनः-
खुरीति तं विद्यादश्वं विद्वलगामिनम्
(ज. द. ३९. अ.)

पुनर्नवागुग्गुलु-पु., वातरक्ते गुग्गुलुः (भा.)

पुनर्नवाद्यघृत-न., शोथाधिकारे घृतम् (रस. र.)

पुनर्नवाष्टक-पु., शोथे कषायः । 'पुनर्नवानिम्बपटोल-
शुण्ठीतिक्तामृतादान्यैभ्याकषायः । सर्वाङ्गशोथोदर-
पार्श्वशूलश्वासान्वितं पाण्डुगदं निहन्ति
(भेष. शोथ. वि.)

पुष्पाग-न., पुष्पागपुष्पम् । देववल्लभं राजचम्पकमिति
लोके (सु. सू. ३८ अ. एलादिः ड.)

पुष्पागपुष्प-न., पुष्पागकुसुमम् (वै. नि.)

पुष्फुल-पु., जडरवातः (निदा.)

पुष्फुस-पु., वामपार्श्वस्थमलाशयः । कोष्ठम् (श. च.)

पुमान्-पु., पुष्पागवृक्षः, (रा. व. १०) पुरुषः (च.)

पुरच्छद-पु., उल्लः । स्तनाग्रम् (वै. नि.)

पुरट-न., सुवर्णम् (विद्याधमाधवः)

पुरन्दर-न., चविका (श. च.) भरिचम् (वै. नि.)

पुरा-स्त्री., सुगन्धद्रव्यम् । मुराभासी (रा. व. १२)

पुराणकिट्ट-न., लौहमलः (वै. नि.) (पाण्डु. वि.-
मदेभर्सिहसूते.)

पुरातनगुड-पु., प्राचीनगुडः । गुणाः-पित्तघ्नः वातरोगघ्नः
त्रिदोषघ्नः रुक्चः हृद्यः संयोगेन ज्वरहरः तापघ्नः
विण्मूत्रशोधनः अक्षिकरः पाण्डुप्रमेहघ्नः स्निग्धः
स्वादुतरः लघुः श्रमघ्नः पथ्यश्च (रा. व. १४)

पुरातनधान्य-न., संवत्सराद्युषितं धान्यम् । तच्च लघु
अनभिष्यन्दि । उक्तञ्च 'वर्षातीतं सर्वमन्नं
परित्यजति गौरवम् ।' (वा. सू. ६ हेमादिः)

पुरीतत्-न., अन्नम् (रा. व. १८)

पुरीमोह-पु., धुस्तरवृक्षः (श. मा.)

पुरीपकमि-पु., विद्याजातकृमिः (मा. नि.)

पुरीषण-पु., विष्टा (त्रि. का.)

पुरीषम-पु., माषः (त्रिका.)

पुरीषसङ्ग-पु., मलरोधः (च. सिद्धि. २ अ.)

पुरीषोष्णता-स्त्री., पित्तजन्मरोगः (भा.)

पुरुद-न., स्वर्णम् (भेष. भग. वि. (व्रणगजाङ्गुशे)

पुरुदंशक-पु., हंसः (त्रिका.)

पुरुषक्षीरमोर्ट-पु., मोरटा (वै. नि.)

पुरुषव्याधि-पु., उपदंशः (भा.)

पुरुहूत-पु., इन्द्रयवः (वै. नि.)

पुरोगति-पु., कुक्कुरः । (धरणि)

पुरोडास(डाश)-पु. घृतम् । (त्रिका.) पिट्टकचमसी ।
सोमलतारसः । (हे. च.)

पुरोद्भवा-स्त्री., महामेदा । (र. मा.)

पुलाकी(इन्)-पु., वृक्षः । (हे. च.)

पुलिकिर-पु., सर्पः (वै. नि.)

पुलोमा-स्त्री., वचा (वै. नि.)

पुलोमही-स्त्री., अहिफेनः (वै. नि.)

पुपा-स्त्री., लाङ्गलीवृक्षः । (श. च.)

पुष्करक-न., पुष्करमूलम् । (वि. क. क. १ स्तवकः)

पुष्करणी-स्त्री., क्षुद्रजलाशयः (वै. नि.)

पुष्करव्याघ्र-पु., गृध्रः (वै. नि.)

पुष्करसागर-पु., पुष्करमूलम् । (वै. नि.)

पुष्करस्रजौ-पु., अश्विनीकुमारौ । (श. र.)

पुष्कराङ्घ्रिज (क)-न., पुष्करमूलम् । (वै. नि.)

पुष्कराद्य-न., पुष्करमूलम् (वै. नि.)

पुष्कराद्या-स्त्री., स्थलपद्मिनी (रा. व. ५)

पुष्करुह-न., पुष्करमूलम् (वै. नि.)

पुष्कलक-पु., गन्धमृगः (मे.)

पुष्पकीट-पु., भ्रमरः । (त्रिका.)

पुष्पगण-पु., पुष्पवर्गः । यथा चतुर्धा स्थलपद्मानि सेवन्ती
गुलदावती । नेपाली च गुलाबश्च गुलाबासश्च
दण्डिनी । जाती यूथी राजवल्ली क्षुद्रयूथी त्रिधा
मता । चम्पको नागचम्पश्च बकुलश्च कदम्बकः ।
कुन्दश्च शिवमल्ली च द्विकुब्जः केतकी द्विधा ।

किङ्किरातः कर्णिकारी द्वाशोकी बाणपुष्पकम् ।
कुरुण्टकश्चतुर्धा च तिलकोमुचकुन्दकः बन्धकश्च
चतुर्धा स्याज्जपा द्वेधा वसुन्धरी । अगस्तिर्दमनो
मारुः पपरी बहुवर्णिका । द्विःपाटलः सूर्यमुखी
द्वाशः पुष्पगणस्त्वयम् (अर्कचि.)

पुष्पगन्ध-पु., यवनालवृक्षः । वेतसवृक्षः (वै. नि.)
पुष्पगवेधुका-स्त्री., नागबला (वै. नि.)
पुष्पघातक-पु., वंशः (श. मा.)
पुष्पचामर-पु., दमनवृक्षः (त्रिका.) केतकवृक्षः (श. मा.)
पुष्पजासव-पु., पद्मादिदशपुष्पोत्थासवानि । 'पद्मोत्पल-
नलिनकुमुदसौगन्धिकपुण्डरीकशतपत्रमंभूकप्रियङ्गु-
धातकीपुष्पदशमाः पुष्पासवा भवन्ति'
(च सू. २५ अ)

पुष्पद-पु., वृक्षः (हे. च.)
पुष्पनि(लि)क्ष-पु., धमरः (श. च.)
पुष्पन्धय-पु., धमरः । (रा. व. १९)
पुष्पपथ-पु., योनिः । भगः (त्रिका.)
पुष्पपाण्डु-पु., मण्डलिसर्पभेदः । (सु. कल्प. ४ अ.)
पुष्पपिण्ड-पु., भशोकवृक्षः (वै. नि.)
पुष्पफलशाक-पु., पुष्पशाकफलशाकमात्रः । अला-
ब्धादिः । 'पित्तप्रान्त्यनिलं कुर्यात् तथा मन्दकफानि
च । स्रष्टुमूत्रपुरीषाणि स्वादुशाकरसानि च' ।

पुष्पमञ्जरी-स्त्री., घृतकरजः । (वै. नि.)
पुष्पमास-पु., वसन्तसमयः । (रा. व. २१)
पुष्पमृत्यु-पु., देवनलवृक्षः । (वै. नि.)
पुष्परक्त-पु., सूर्यमणिवृक्षः । (श. च.)
पुष्परज-न., मकरन्दः । पुष्पपरागः । (वै. नि.)
पुष्परसाह (य)-न., मधु (रा. व. १४)
पुष्परसोद्भव-न., मधु (वै. नि.)
पुष्परेणु-पु., पुष्परागः (श. र.)
पुष्परोचन-पु., नागकेसरवृक्षः । (त्रिका.)
पुष्पवती-स्त्री., रजस्वला (अम.)
पुष्पवर्षिणी-स्त्री., निर्गुण्डी (वै. नि.)
पुष्पवल्लभ-पु., मल्लिकापुष्पवृक्षः । (प. सु.)
पुष्पशर्करा-स्त्री., पुष्पाद्भूतशर्करा गुणाः-स्वादुः हृद्या
शीतला गुरुः पित्तरक्तघ्नी च । (वै. नि.)

पुष्पसमय-पु., वसन्तकालः । (अम.)
पुष्पसिता-स्त्री., सितशर्करा । (वै. नि.)
पुष्पहासा-स्त्री., कतुमती स्त्री (श. च.)
पुष्पहीना-स्त्री., उदुम्बरवृक्षः । (श. च.) रजःशून्या
(हे. च.)

पुष्पा (ह्वा)-स्त्री., बृहच्छतपुष्पा
पुष्पान्ता-स्त्री., धातकीवृक्षः । (वै. नि.)
पुष्पाम्भ-(कं)-न., पु., सेवत्यादिपुष्पोत्थार्कः ।
'सेवन्ती शतपत्री च वासन्ती गुलदावदी । चामला
यूथिका चम्पा बकुलश्च कदम्बकः । छादयेत् केतकी-
पत्रैः प्राद्याऽर्को गुल्मार्गतः ।
पुष्पार्क इति विख्यातो मरिचैः सहितं पिबेत् ।
गुणाः- मण्डलैकप्रयोगेण क्लीबोऽपि पुरुषायते ।
रोगानीकन्तु यक्ष्माणं हन्यात् (अर्क. नि.)
पुष्पिका-स्त्री., दन्तमलः (हारा.) मूत्रमार्गः । रक्तार्क-
वृक्षः (र. मा.) लिङ्गमलः (हे. च.)
पुष्पिणी-स्त्री., धातकीवृक्षः । तूलकः । स्वर्णकेतकी
(वै. नि.)

पुष्पी-स्त्री., स्वर्णकेतकीवृक्षः (रा. व. १९)
पुष्पेन्द्रा-स्त्री., माधवीलता (वै. नि.)
पुष्पेभ-पु., नागकेसरवृक्षः (वै. नि.)
पुष्पोद्भवा-स्त्री., पुष्पशर्करा (वै. नि.)
पुष्पलक-पु., कस्तूरीमृगः (मे.)
पुस्तकशिखिका- स्त्री., पुस्तकशिखी (वै. नि.)
पुस्तकाख्या- " " "
पुस्तमय- त्रि., ववरचितः (सुसू. ९)
पुस्तकशिखी-स्त्री., शिखीलताभेदः
पुस्फुस-पु., फुस्फुसस्रोगः ।
पूगपीठ-न., निष्ठीवनपात्रम् (त्रिका.)
पूगपुष्पिका-स्त्री., विवाहपुष्पम् (त्रिका.)
पूगमण्ड-पु., श्लक्षवृक्षः (वै. नि.)
पूगरोट (क)-पु., हिन्तालवृक्षः (त्रिका.) खर्जूरविशेषः
(वै. नि.)-बोट इत्यपि पाठो दृश्यते ।
पूगी (इन्)-पु., गुवाकवृक्षः (मद. १ व) (गी)-स्त्री.,
गुवाकम् ।

पूगीफल-न., गुवाकम् (वै. नि.)
पूजनी-स्त्री., चटका (भ.)
पूतट्टण-(दर्भ)-पु., सितदर्भः (रा. व. ८)
पूतन-पु., गुदकुन्दरोगः (वा. उ. २. अ.)
पूतनी-स्त्री., स्वनामख्यातसुगन्धशाकः । पुदिना इति
सर्वत्र । (प. सु.) गुणाः-कामलाहरी, अरोचकघ्नी
मूर्च्छाघ्नी वमिघ्नी । शुष्कवृक्षः-स्निग्धताकरः आग्नेयः
उत्तेजकश्च । बालरोगविशेषः (सु. उ. २७ अ.)
पूतिक-न., पुरीषम् (रा. व. १८)
पूति (ती) क-पु., करजविशेषः

पूतीकजा-स्त्री., गन्धमार्जारण्डम् (वै. नि.)
 पूतिकण्टक-पु., इक्षुदीवृक्षः (वै. नि.)
 पूतिकन्या-स्त्री., पूतिका (प. सु.)
 पूति (ती) का-स्त्री., करजवृक्षः उपोदका (अ. टी. भ.)
 पूतिकामक्षिका-स्त्री., पृथुमधुमक्षिकाविशेषः (वै. नि.)
 पूतिकामुख-पु., शम्बूकम् (श. मा.)
 पूतिकाङ्ग-पु., पूतिकरजः (वै. नि.)
 पूतिकेसर-पु., गन्धमार्जारः खाटासीति लोके । चन्द-
 नादितैले प्रयोज्यः
 पूतितैला-स्त्री., ज्योतिष्मतीलता (र. सा. सं. भैष.)
 ज्वरकुञ्जरपारीन्द्रसे)
 पूतिद-पु., तरुबिडालः (वै. नि.)
 पूतिदला-स्त्री., तेजपत्रम् (च. द. वातव्याधिचि. एलातैले)
 पूतिपल्लवा-स्त्री., राजसुषवी (प. सु.)
 पूतिपुष्प-पु., इक्षुदीवृक्षः (प. सु.)
 पूतिपुष्पिका-स्त्री., मधुमातुलङ्गवृक्षः (प. सु.)
 पूतिमञ्जा-स्त्री., इक्षुदीवृक्षः ।
 पूतिमूषिका-स्त्री., छिन्दुदरी ।
 पूतियुग्दला-स्त्री., गन्धतृणम् । रोहिषतृणम् (वै. नि.)
 पूतिरक्त-पु., नासारोगभेदः (निदा.)
 पूतिवर्चरी-स्त्री., वनतुलसी (वै. नि.)
 पूतिवात-पु., बिल्ववृक्षः (र. मा.)
 पूतिवृक्ष-पु., इयोणाकवृक्षः (प. सु.)
 पूतिशाक-पु., बकवृक्षः (प. सु.)
 पूतिशारिजा-स्त्री., गन्धरवद्वासः (त्रिका.)
 पूती-स्त्री., पूतीकरजः ।
 पूत्यण्ड-पु., कस्तूरीमृगाः (मे. ।) गन्धकीटः (मे. ।)
 पूपला-स्त्री., पिष्टकविशेषः (हे. च.)
 पूथारि-पु., निम्बवृक्षः (श. च.)
 पूयास-न., पृथम् (वै. नि.)
 पूर (रि) णी-स्त्री., शास्मलीवृक्षः (अम.)
 पूरि (ली) का-स्त्री., पूरभरितापूव, तत्साधनं यथा-
 'माषाणां पिष्टिकां युञ्जात् लवणार्द्रकहिङ्गुभिः । तया
 पिष्टिकया पूर्णं समिता कृतपोलिका । ततस्तैलेन
 पक्वा सा पूरिका कथिता बुधैः । गुणाः—रूच्या स्वाद्वी
 गुरुः स्निग्धा बल्या पित्तास्रदूषिका । चक्षुस्तेजोहरी
 चोष्णा पाके वातविनाशिनी । तथैव घृतपक्वापि
 चक्षुष्या रसः ? (रक्त) पित्तहृत् (भा. पू. २४.)
 पूरित-न., अन्यम् (वै. नि.)
 पूरुष-पु., मनुष्यः । पुरुषः (वै. नि.)
 आ. श. सं. पू. २५

पूर्णक-पु., ताम्रचूडः (मे. ।)
 पूर्णकोपा-स्त्री., यवपिष्टमयमक्ष्यद्रव्यम् (सु. चि. १०७.)
 पूर्णगर्भा-स्त्री., पूरणपोलिका । वै. नि.)
 पूर्णचन्द्र (णाञ्च) रस-पु., ग्रहण्यां रसः (रस. चि.)
 भैष.)
 पूर्णिका-स्त्री., नासालिङ्गी पक्षी । (त्रिका.)
 पूर्य (वं)-पु., तृप्तवृक्षः (वै. नि.)
 पूर्वसन्ध्या-स्त्री., प्रातःकालः ।
 पूर्वाग्र-पु., लाजा । (श. चि.)
 पूलक-पु., कटिप्रोथः ।
 पूष-पु., पौषमासः । ब्रह्मदारुवृक्षः (अम.)
 पूषक-पु., पारिशावृक्षः (रा. व. ९)
 पूषा-स्त्री., पाठ (रा. व. ९)
 पूका-स्त्री., पिङ्गनामशाकः (प. सु.) (हिं-पुरी)
 (भा. पू. १ अ.) (सु. सू. ३८ अ.) एलादेः ।
 पूकापुष्पम् (च. द. वातव्याधिचि. म. प्रसारणी-
 तैले । अष्टादशशतिकप्रसारणीतैले) लताकस्तूरी
 (वै. नि.)
 पृथक्छद-पु., अक्षोटवृक्षः (वै. नि.)
 पृथक्त्वचा-स्त्री., मूर्वा (र. मा.)
 पृथक्पत्र-पु., सप्तपर्णवृक्षः (वै. नि.)
 पृथगालु-पु., पिण्डालु (प. सु.)
 पृथिका-स्त्री., शतपदी (श. मा.)
 पृथिवीकन्द-पु., भूकन्दः (वै. नि.)
 पृथिवीगुणा-पु., अस्थिचर्मनखमांसरोमाणि
 (रस. र. ज्वरचि.)
 पृथिवीपति-पु., ऋषभकौषधम् (मे.)
 पृथिवीभव-न., सृष्टिकाक्षारः (वै. नि.)
 पृथु-स्त्री., दिङ्गुपत्री (रा. व. ६) कृष्णजीरकः
 (प. सु. भा.) स्थूलकृष्णजीरकः । गुणाः—
 'कटुतिक्तोष्ण वातगुल्मघ्नी आध्मानहरी दीपनी
 च ।' पुनर्नवा १ मेदा । धारिणी (रा. व. २३)
 तरुवृक्षः (रा. व. २) अहिफेनः (श. र.)
 पृथुकन्द-न., तृणविशेषः (वै. नि.) (विश्व)
 पृथुकालुकी-स्त्री., रक्तालुमेदः (भा. पू. १ अ.)
 पृथकील-पु., राजवदरः (रा. व. ११)
 पृथुकृष्ण-पु., जीरकः (वै. नि.)
 पृथुगन्धा-स्त्री., गन्धशटी (वै. नि.)
 पृथुरोमा-स्त्री., मत्स्यभेदः (अर्क. चि.)
 पृथुशिरा-स्त्री., कृष्णजलौका (सु. सू. १३)

पृथुशृङ्गक-पु., मेघविशेषः (वै. नि.)
 पृथुस्कन्ध-पु., वनशुकरः (रा. व. १९)
 पृथुदर-पु., मेघः (हारा.)
 पृथ्वीकुवरक-पु., श्वेतमन्दारार्कः (रा. व. १०)
 पृदाकु-पु., हस्ती । वृक्षः (उणा.) सर्पः (अम.)
 वृश्चिकः । व्याघ्रः (मे.)
 पृश्नि-(श्री)-स्त्री., पृश्निपर्णी (श. र. । सु. नि. १७ अ.)
 पृश्निका-स्त्री., जलवृक्षविशेषः ।
 पृपन्ति-पु., जलविन्दुः ।
 पृष्ठग्रन्थि-पु., गडुरोगः (रा. व. २०)
 पृष्ठचक्षु-पु., कर्कटः (वै. नि.)
 पृष्ठदष्टि-पु., भलूकः (रा. व. १९)
 पृष्ठरुक्ष-न., मरिचम् (वै. नि.)
 पृष्ठशृङ्ग-पु., आरण्यछायाः (हे. च.)
 पृष्ठशृङ्गी (इन्)-पु., महिषः (श. र.) नपुंसकः (मे.)
 मेघः (वै. नि.)
 पृष्ठक्षिति-पु., नन्दिवृक्षः (वै. नि.)
 पृष्ठय-पु., अश्वः (अम.) न., पृष्ठास्थिसमूहः (वै. नि.)
 पृष्णि-स्त्री., पार्णिभागः (उणा.)
 पेच-(क)-पु., डलकपक्षी (अम. श. र.)
 पेचकी (इन्)-पु., करी (श. र.)
 पेचिल-पु., द्विरदः (त्रिका.)
 पेचु-(क)-पु., मुचुकुन्दवृक्षः । केमुकवृक्षः (रा. मा.)
 नाडीचशाकः । पेचुकः (त्रिका.)
 पेचुका-स्त्री., पेचुकः । केमुकः (रा. मा.)
 पेचुनी (ली)-स्त्री., पेचुकशाकः (त्रिका.) केमुकः (रा. मा.)
 पेटक-(टिका) (टी)-पु., स्त्री., कुबेराक्षी (रा. मा.)
 भेष. बालवि. च. द. 'पेटी पाठामूलात्')
 पेड-न., घृतम् । अमृतम् (उणा.)
 पेडा-स्त्री., पेटिका । वनालुकः (वै. नि.)
 पेय-न., अष्टविधाहान्यतमम् (रा. व. २०) जलम् (मे.)
 दुरधम् (श. च.)
 पेयु(यू)य-पु., न., नवप्रसूतायाः गोः सप्तदिनाभ्यन्त-
 रीणदुग्धम् । 'आससरात्रप्रसवात् क्षीरं पेयुयमुच्यते.
 (रा. मा.) प्रत्यग्रघृतम् (वै. नि.)
 पेर(रो)ज-न., स्वनामख्यातोपरत्नविशेषः । पेरोजा
 इति पारस्ये । तच्च भस्माङ्गं हरितभेदेन द्विविधम् ।
 गुणाः— अतिक्रपायं मधुरं अतिदीपनं शूलादिहरं
 तत्संयोगेन स्थावरजङ्गमोभयविधविषं हन्याच्च
 (रा. व. १३)

पेल-न., अण्डकोषः (हे. च.) सूक्ष्मांशः (वै. नि.)
 पेली(इन्)-पु., घोटकः । (वै. नि.)
 पेलुवास-पु., काडसरः । (वै. नि.)
 पेशकृत्-पु., कीटविशेषः । (वै. नि.) पेशकृत् इति
 (शङ्खकल्पद्रुम.)
 पेशि-स्त्री., डिम्बम् (अम.) । आढकादिद्विदला (वै. नि.)
 आम्रादिशलाघुः । खण्डीकृत् आर्द्रकशलाघुः ।
 'हरिताद्रकस्य शङ्खकृतान्त्रा दीर्घाकारा अवयवाः
 पेशयः उच्यन्ते । (वा. नि. ७.)
 पेशिकोप-पु., अण्डम् । (अटी.)
 पेद्यण्ड-न., मांसगोलकः (वै. नि.)
 पेहिता-स्त्री., प्रसारणी (वै. नि.)
 पैङ्गि-पु., ऋषिविशेषः (च.)
 पैज(झुप)-पु., कर्णम् । (हे. च.)
 पैठर-न., स्थाली पक्मांसादिः । (अम.)
 पैत्तिकी-स्त्री., योनिव्यापद्विशेषः (वा. उ. ३३ अ.)
 पैष्टी-स्त्री., विविधधान्यविकारजातं अम्लमधुम् । गुणाः—
 कटूणा तीक्ष्णा मधुरा अतिदीपनी च । (रा. व.
 १४.) पंष्टी सन्दीपनी रुच्या कफकृद्वातनाशिनी ।
 पित्तला पाण्डुरोगाणां कारिणी बहुधा मता (अत्रि.
 १९ अ.)
 पोगण्ड-पु., अपोगण्डः । (हला.)
 पोटाहिका-स्त्री., गुञ्जा (वै. नि.)
 पोटक-पु., विस्फोटकः (कश्चित्)
 पोडु--पु., कपालास्थितलम् । (रा. व. १८.)
 पोताण्ड-पु., अश्वस्य मुष्करोगभेदः । 'शूनौ पक्वौ नुर-
 ङ्गस्य मुष्का यस्य सयेदनौ । त्रिकस्तम्भेन युक्तस्य
 तस्य पोताण्डमादिशेत् । (ज. द. ५० अ.)
 पोताधान-न., शिशुमीनपुञ्जः । गुणाः—पोतधानन्तु सर्वेषां
 सुस्निग्धं लघुरोचनम् (राज. ३५.)
 पोतास-पु., कर्पूरविशेषः (रा. व. १२.)
 पोत्र-न., वज्रम् । शुकरमुख्याग्रभागः (मे.)
 पोत्रायुध-पु., शुकरः (रा. व. १९.)
 पोत्रिदंष्ट्राज-न., शुकरदन्तजरत्नम् (वै. नि.)
 पोत्री (इन्)-पु., शुकरः (वै. नि.)
 पोदिका-स्त्री., कलम्बीशाकः (प. सु.)
 पोल(क)-पु., कटिप्रोथम् (अ. टी. भ.)
 पोलिका (ली)-स्त्री., पिष्टकभेदः । (त्रिका.) यथा
 'कुर्यात् समितयातीव तन्वी पर्पटिका ततः ।
 स्वेदयेत्तप्तके तान्तु पोलिकां तां जगुर्बुधाः ।
 गुणाः— मण्डकवत् (भा.)

पोषयितु-पु., कोकिलः (उणा.)
 पोष्टा (ष्टु)-पु., पूतिकरः (श. च.)
 पौगण्ड-न., पौगण्डावस्था । तच्च षष्ठाब्दात् दशमाब्द-
 पर्यन्तम् (रा. व. १८)
 पौतव-न., परिमाणम् (अ. टी. भ.)
 पौतिनासिक्य-न., नासिकारोगः, पीनसम् (निदा.)
 पौत्रिक-न., पुत्रिका नाम मक्षिकाभिरायोजितं घृतवर्णं-
 मधु (जटा.) अन्नत्रा मक्षिकाः पित्राः पुत्रिका
 इति कीर्तिताः । तज्जातं मधु धीमद्भिः पौत्रिकं
 समुदाहृतम् । गुणाः— रुक्षं उष्णं रक्तपित्तदाह्रं
 घृतवर्णञ्च (रा. व. १४)
 पौत्रिकशर्करा-स्त्री., पौत्रिकमधुकृतशर्करा, गुणाः—
 तन्मधुतुल्याः (रा. व. १४)
 पौनर्णाव-पु., सन्निपातज्वरभेदः । ' उत्क्षिप्य यः
 स्वमङ्गं क्षिपत्यधस्तात् नितान्तमुच्छसिति । तं
 पौनर्णावजुष्ट विचित्रकटं विजानीयात्
 (भलुकीतन्त्रम्)
 पौरस-पु., नखीनामगन्धद्रव्यम् (वै. नि.)
 पौरोगव-पु., पाकशालाध्यक्षः (अम.)
 पौली-स्त्री., पोलिका । पाकावस्थागतयवादिः (अम.)
 पौष-पु., वर्षस्य नवमः मासः (अम.)
 पौष्करमूल- } न., पुष्करमूलम् (मद. व. १)
 पौष्कराह- }
 पौष्प-न., पुष्परेणुः (वै. नि.)
 पौष्प (सिप) क न., पुष्पाञ्जनम् (रा. व. १३ वै. नि.)
 प्रकर-न., अग्निकाष्ठम् (मे.)
 प्रकशी-स्त्री., शूकरोगः (निदा.)
 प्रकाण्ड-पु., तरोः स्कन्धपर्यन्तभागः (रा. व. २)
 प्रकाण्डर-पु., वृक्षः (श. च.)
 प्रकाश (क) ज्ञाता पु., कुक्कुटः (श. च.)
 प्रकीर्ण-पु., न., पूतिकरः (रा. व. ९१) चामरम्
 (त्रिका.) अश्वः (मे.)
 प्रकुल-न., सुन्दरदेहः (त्रिका.)
 प्रकृतिभोजन-न., स्वाभाविकाहारः (च. सू. १५ अ.)
 प्रक्रिया-स्त्री., औषधादिक्रिया । चिकित्सा
 प्रकथित-त्रि., श्रुतम् । प्रमथ्यारूपेण श्रुतम्
 (वा. वि. ८ अ.)
 प्रखर-पु., सखाहः (त्रिका.) कुक्कुरः अश्वतरः (मे.)
 प्रगण्ड-पु., कूर्परांसमध्यभागः (रा. व. १९)

प्रगतजानु-(क)-त्रि., दूरगतजानुः
 प्रगन्ध-पु., पर्पटकः (रा. व. ५)
 प्रग्राह-पु., तूलासूत्रम् (मे.)
 प्रघण-पु., ताम्रपात्रम् । लौहमुद्गरः (मे.)
 प्रघन-पु., सुद्रज्जातिभेदः (वै. नि.)
 प्रचण्डमूर्ति-पु., वरुणवृक्षः (वै. नि.)
 प्रचय-पु., उच्छ्रयः (भा.)
 प्रचला-स्त्री., सरटः (वै. नि.)
 प्रचलाकी (इन्)-पु., सर्पः । मयूरः (त्रि. का.)
 प्रचलाङ्ग-पु., मयूरशिखा (वै. नि.)
 प्रचलित-पु., सद्योव्रणविशेषः (वै. नि.)
 प्रचार-पु., अश्वस्य श्लेष्मिकाक्षिरोगः । प्रच्छादयति
 यदृष्टिं मांसं पर्यन्तवर्धितम् । प्रचारकार्यं तं विद्या-
 क्षेत्ररोगं कफान्वितम् । (ज. द. ३० अ.)
 प्रचेतसी-स्त्री., कटफलवृक्षः । (रा. व. ९)
 प्रचेल-न., पीतचन्दनम् । (श. च.) पीतमुद्गरः (वै. नि.)
 प्रचेलक-पु., अश्वः (श. मा.)
 प्रचेलुक-पु., मानभेदः (त्रिका.)
 प्रचोद(दि)नी-स्त्री., कण्टकारी (अम.) दुरालभा (वै. नि.)
 प्रच्छर्दिका-स्त्री., वान्तिः (हे. च.)
 प्रच्छादन-न., नेत्रच्छदः (ज. द. २ अ.) उत्तरीयवस्त्रम्
 (हे. च.)
 प्रजल्प-पु., अतिभाषणम् (वै. नि.)
 प्रजादान-न., रौप्यम् (श. च.)
 प्रजाहित-न., जलम् (श. मा.)
 प्रज्ञविप्रिय-पु., षष्टिकथान्यम् (रा. व. १६)
 प्रणा(ना)लस-पु., जीवशाकः । वास्तुकः (प. मु.)
 प्रणालिका(ली)-स्त्री., जलनिर्गममार्गः । नस्यनलिका
 (च. द. नस्याधिकारे)
 प्रतना(नी)-स्त्री., गोजिह्वा (रा. व. ४) वाद्यालक
 (वै. नि.)
 प्रतल-पु., संहतविस्तृताङ्गुलिकरः । (रा. व. १८.)
 प्रतापतपन (रस)-पु., सन्निपातज्वराधिकारे रसः
 (रस. कौ.)
 प्रतापस-पु., श्वेतार्कः (अम.)
 प्रतिकीर्ण-पु., मलादिव्यासः (च. इ.)
 प्रतिघ-पु., मूर्च्छा (श. र.)
 प्रतिघ्न-न., अङ्गम् (श. च.)
 प्रतिजिह्वा (द्विका)-स्त्री., मूलजिह्वा
 (रा. व. १८, त्रिका.)

प्रतिपर्णशिफा-स्त्री., द्रवन्ती । (रा. व. ५.)
 प्रतिबला-स्त्री., अतिबला (चि. क. क. प्रदरवि.)
 प्रतिमा (न)-स्त्री., न., करिणो दन्तद्वयमध्यवर्तिशुण्डा-
 भागः । राजदन्तबन्धः (त्रिका.)
 प्रतिमूषिका-स्त्री., छुन्दरी (वै. नि.)
 प्रतियत्न-पु., रचना (त्रिका.)
 प्रतिरम्भ-पु., सन्तापः (निदा.)
 प्रतिविम्बदर्शक-पु., दर्पणम् (वै. नि.)
 प्रतिविष्णुक-पु., मुकुन्दवृक्षः (रा. व. १०.)
 क्षीरिणीभेदः (वै. नि.)
 प्रतिवीज-न., तारनागाभ्रहेमकृतपारदनिबन्धनद्रव्यम् ।
 'नागाभ्रं बाह्येत्तारे हेमिन् च द्वादशे गुणे । प्रति-
 बीजमिदं पारदस्य निबन्धनम् (र. वि. ३ अ.)
 प्रतिसमाधान-न., रोगमुक्तकरणम् । (वै. नि.)
 प्रतिसर-पु., व्रणशुद्धिः । प्रभातकालः (वै. नि.)
 प्रतिसारी(इन्)-त्रि., सारकद्रव्यमात्रम् । (वै. नि.)
 प्रतिक्षुत्-स्त्री., छिका (वै. नि.)
 प्रतीक-पु., शरीरावयवः (रा. व. १८) पटोलम्
 (भा. पू. १ अ. शा. व.) विलोमन् (मे.)
 प्रतुण्डक-पु., जीवकशाकः (वै. नि.)
 प्रत्यग्रगन्धा-स्त्री., स्वर्णयूधिका (वै. नि.)
 प्रत्यङ्गिरा-स्त्री., कण्टकशिरीषवृक्षः । (च. द. भेष. विष. वि.)
 प्रत्यवसान-न., भोजनम् (र. मा.) (रा. व. २०)
 प्रत्यश्मा (न्)-पु., गिरिमृत्तिका (त्रिका.)
 प्रत्यानाह-पु., आनाहवातः (निदा.)
 प्रत्युद्गार-पु., वायुजन्यरोगभेदः (वै. नि.)
 प्रत्यु(त्यू)ष-पु., न., प्रभातम् (अ. टी. भ.)
 प्रथमकुसुम-पु., शुक्लमखकवृक्षः (वै. नि.)
 प्रथमनवनीत-न., प्रसवात् शतदिनानन्तरजातनवनीतम्
 (वै. नि.)
 प्रथितालुकी-स्त्री., रक्तालुभेदः (भा.)
 प्रदरान्तकलौह-न., प्रदराधिकारे लौहविशेषः (रस. र.)
 प्रदिग्धमांस-न., पक्वमांसव्यञ्जनविशेषः ।
 प्रदीपन-पु., चित्रकवृक्षः (वै. नि. २ अ. अर्शचि.
 राजवल्लभरसे) स्थावरविषभेदः । लक्षणं यथा 'वर्णतो
 लोहितो यः स्थाहीतिमान्दहनप्रभः । महादाहकरः
 पूर्वेः कथितः स प्रदीपनः (भा.)
 प्रदीप्ता-स्त्री., लाल्लिका (वै. नि.)
 प्रनाल(श)क-पु., वास्तूकशाकः जीवशाकः (वै. नि.)
 प्रपादिक-पु., मधुरः (वै. नि.)
 प्रपुष्पाट-पु., चक्रमर्दक्षुषः (रा. व. ४)

प्रपुष्पाटच्छद-पु., चणकवृक्षः (वै. नि.) चक्रमर्दपत्रम् ।
 प्रपुराणघृत-न., अतिपुरातनघृतम् । लाक्षारसनिभं शीतं
 प्रपुराणमतः परम् (सि. यो. उन्मादचि.)
 प्रपुराणधान्य-न., पुराणधान्यकम् (च. वि. ५ अ.)
 प्रपूरिका-स्त्री., कण्टकारी (श. च.)
 प्रपोटक-पु., अश्वस्य पादरोगभेदः । ' प्रपोटकं विजानी-
 यात् ग्रन्थिभिः कूर्चसम्भवैः । आमण्डकास्थि-
 सङ्काशैः ग्रन्थिभिश्चातिकण्टकैः । (ज. द. ३८)
 प्रबल-त्रि., बलवान् । पु., पल्लवम् । (श. मा.) स्त्री.,
 प्रसारणीलता (वै. नि.)
 प्रबलाकी (इन्)-पु., सर्पः । (विश्व)
 प्रवाल-पु., न., स्वनामख्यातरत्नभेदः । गुणाः—'मधुरः
 अम्लः कफपित्तादिदोषघ्नः । स्त्रीवीर्यकान्तिकरः
 धारणात् माङ्गल्यश्च ' । सूक्ष्मः घनः शिराहीनः
 वृत्तः—शुभकरः । गौरः कृष्णरुक्षः श्वेतः वक्रसूक्ष्मः
 अशुभकरः । (रा. व. १३) ' सारकः शीतलः
 कषायः स्वादुः वास्तिकरः चक्षुष्यश्च (राज)
 किशलयम् (मे.)
 प्रवालफल-न., रक्तचन्दनम् । (भा.)
 प्रवालिक-पु., जीवशाकः । (रा. व. ७)
 प्रबोधिका-स्त्री., कुकुटी (वै. नि.)
 प्रभाकर-पु., अर्कवृक्षः । (अम.)
 प्रभाकरक्षीर-न., अर्कक्षीरम् । (वै. नि.) (२ अ.
 कर्णकज्वरचि.)
 प्रभाकीट-पु., खद्योतः । (रा. व. १९)
 प्रभाञ्जन-पु., शोभाञ्जनवृक्षः (त्रिका.)
 प्रभात-न., प्रातःकालः । तत्र द्रष्टव्यं यथा ' वैद्यः पुरोहितो
 मन्त्री देवज्ञोऽत्र चतुर्थकः । प्रभातकाले द्रष्टव्यो
 नित्यं स्वश्रियमिच्छता ।
 प्रभाभास-पु., कालविशेषः (वै. नि.)
 प्रभृततीक्ष्णगन्धा-स्त्री., राजिका
 प्रभृति-स्त्री., प्रकृष्टायोजनम् (च. सू. १६ अ.)
 प्रमेयजा-स्त्री., काकोदुम्बरिका (रा. व. ११)
 प्रमथ-पु., घोटकः (श. र.) स्त्री., (था) हरीतकी
 (म. द. व. १) पीडा ।
 प्रमथित-न., नवनीतम् । निर्जलतक्रम् (रा. व. १५)
 प्रमद-पु., न., घस्त्रवृक्षः । तत्फलं च (श. च.) त्रि.,
 मत्तः—स्त्री., प्रियङ्गुः (चि. क. क. ४) (स्तवक.)
 प्रमदिनी-स्त्री., धातकीवृक्षः (वै. नि.)
 प्रमित-त्रि., अन्यूनतिरिक्तम् (वै. नि.)

प्रमीला-स्त्री., तन्त्रा (रा. व. २०)

प्रमीलिका-स्त्री., तन्त्रा विस्मयां शिरोरोगादौ
(सि. यो. विसृचि. श्रीकण्ठः.)

प्रमुख-पु., पुत्रागवृक्षः (श. च.)

प्रमोचनी-स्त्री., गोडुम्बा (जटा.)

प्रमोदसदृक-न., कृतात्मभेदः । यथा ' सान्द्रं दधि मरीचं पिप्पलिलशुण्ठीलवङ्गकर्पूरम् । एषां चूर्णं साकं शर्करया मर्त्यं शुद्धवस्त्रेण गालयित्वा क्षिपेत्तस्मिन् पक्वदाडिमबीजकम् । प्रमोदसदृकं ह्येतत्तद्वर्धमानगुणैः समम् (वै. नि. द्रव्यगुण.)

प्रयस्त-त्रि., सुसंस्कृतम् (त्रिका.)

प्रयोगवस्ति-स्त्री., रसायने वाजीकर्मणि च प्रयोज्यः वस्तिविशेषः । स अष्टविधः, तद्विधिः यथा-
भादावेकः स्नेहवस्तिः, ततः त्रयो निरुहवस्तयः ।
ततश्च चत्वारः स्नेहवस्तयः कार्याः (च. सि. १ अ.)

प्ररूढ-पु., जठरम् । (मे. नि., बद्धमूलम् जातम् (श. र.)

प्ररोही(इन्)-पु., नन्दिवृक्षः (भा.)

प्रलम्बक-पु., सुगन्धवृणम् । (वै. नि.)

प्रलम्बाण्ड-त्रि., लम्बमानकोषः (हे. च.)

प्रलापहा(न्)-पु., कुलत्थाजनम् । (रा. व. १३)

प्रलीनता-स्त्री., प्रलयः । इन्द्रियस्वापः । (रा. व. २०)

प्रलेह-पु., व्यञ्जनविशेषः (पाकराज)

प्रलोभनी-स्त्री., बालुका (वै. नि.) प्रलेहः । कोरमा,
दम्पोखता (पाकराज)

प्रवट-पु., गोधूमः । (वै. नि.)

प्रवया-पु., स्त्री., वृद्धः । (रा. व. १८)

प्रवरा-स्त्री., पलाशवृक्षः (वै. नि.)

प्रवाहोत्था-स्त्री., बालुका (वै. नि.)

प्रविर-न., पीतचन्दनम् । (श. च.)

प्रविलम्बि-न., सद्योन्नयनभेदः । प्रविलम्बि सशेषास्थि
(वा. उ. २६ अ.)

प्रविषा-स्त्री., अतिविषा (अम.)

प्रवेष्ट-पु., बबः (त्रिका.)

प्रवेष्ट-पु., पीतमुद्गः । (हे. च.)

प्रवेष्ट-पु., बाहुः । (रा. व. १८) बाहुनिम्नभागः (श. च.) करिवन्तमांसम् (हारा.)

प्रशस्या-स्त्री., आढकी (वै. नि.)

प्रश्नि (श्री)-स्त्री., पृथ्वीपर्वी (द्विकोष.) कुम्भिका (त्रि. का.)

प्रष्टा (घा)-रु-पु., गुदकुन्दरोगः (वा. उ. २ अ.)

प्रष्टोही-स्त्री., प्रथमगर्भिणी गौः (भ.)

प्रसन्नान्ध-पु., अश्वस्य नेत्ररोगविशेषः । लक्षणं यथा-
शुद्धस्तु चक्षुषा रूपं नैव पश्यति यो ह्यः ।
प्रसन्नान्धः स विज्ञेयो नैव ज्ञान्यश्चिकित्सितम्
(ज. द. ३० अ.)

प्रसन्नरा-स्त्री., मद्यविशेषम् (अ. टी. भ.)

प्रसवक-पु., पियालवृक्षः (श. मां.)

प्रसववन्धन-न., पुष्पवृन्तम् (अम.)

प्रसवस्थली-स्त्री., माता (नाटकम्.)

प्रसहन-पु., प्रसहपशुः (रा. व. १९.)

प्रसहा-स्त्री., लतावृहत्तिका (र. मा.)

प्रसादक-पु., देवधान्यम् । वास्तुकः (वै. नि.)

प्रसादधातु-पु., गुर्वादिद्रवधान्तगुणसमुदायः रसादि-
शुक्रान्तद्रवधातुसमुदायः च (च. शा. ६ अ.)

प्रसादनाञ्जन-न., नेत्राञ्जनविशेषम् । ' मधुरस्नेहसम्पन्न-
मञ्जनन्तु प्रसादनम् (तोड.)

प्रसदनमन्त्र-पु., माहेश्वरमन्त्रः । यथा ' ॐ हां ह्रीं ह्रैं
ह्रौं शिवाय स्वाहा । (रस. र. विपरीतमहत्तैल.)

प्रसाधनी-स्त्री., कटुतिका (अम.) भङ्गा (मे.)

प्रसित-न., पूयः (श. च.)

प्रसू-स्त्री., कदलीवृक्षः । लता (मे.) घोटकी (अम.)

प्रसूका-स्त्री., अश्वी (रा. व. १९)

प्रसूत-न., पुष्पम् (मे.)

प्रसूता-स्त्री., घोटकी । कृतप्रसवा । (अम.)

प्रसूनरससम्भव-स्त्री., पुष्पशर्करा (वै. नि.)

प्रस्कन्दिका-स्त्री., संग्रहग्रहणीरोगः (निदान.)

प्रस्कन्न-पु., अश्वस्य रोगविशेषः, लक्षणं ' गुरु यस्य भवे-
द्वक्षः स्तब्धगात्रपरिक्रमः । कुब्जीभूतेन पृष्ठेन यो
वाजी याति बद्धवत् (ज. द. ४५ अ.)

प्रस्तरभेद-पु., पाषाणभेदः । (भैष. सूत्रकृच्छ्र. चि.
त्रिकण्ठकादिचूर्ण.)

प्रस्तरोद्भूत-न., प्रस्तरजलम् (वै. नि.)

प्रस्तरोपल-पु., चन्द्रकान्तमणिः (प. मु.)

प्रस्तर्य-न., प्रस्तरौदकम् (वै. नि.)

प्रस्तान्न-न., पुरातनतण्डुलः ।

प्रस्तार-पु., शय्या । तृणवनम् । (हे. च.)

प्रस्थपुष्प-पु., श्वेतमरुवकवृक्षः, क्षुद्रपत्रमरुवकः (अम.)
जम्बीरवृक्षः (अ. टी. भ.)

प्रस्थवान्-न., पर्वतः (रा. व. २)

प्रस्थिका-स्त्री., आभ्रातकवृक्षः (वै. नि.) माचिका (भा.)

प्रस्फोटन-न., पचनम् (हे. च.) सूर्यः (अम.)

प्रसव-पु., दुग्धम् (वै. नि.)
 प्रसवणजल-न., निर्झरसलिलम्, गुणाः— 'स्वच्छं मधुरं
 लघु रोचनं दीपनकृच्छ (रा. व. १४)
 प्रसृतदधि-न., वस्त्रगालितदधि (वै. नि.)
 प्रहर-पु., दिवसाष्टमभागः (अम.)
 प्रहरकुटुम्बी-स्त्री., कुटुम्बिनीक्षुपः (रा. व. ५)
 प्रहर्ष (षि) णी-स्त्री., हरिद्रा (हारा.)
 प्रहस्त-पु., संहतविस्तृताङ्गुलिकरः । चपेटम् (रा. व. ८)
 प्रहारवल्ली-स्त्री., मांसरोहिणी (भा.)
 प्रहिता-स्त्री., प्रसारणी (वै. नि.)
 प्रहीरजा-स्त्री., कुटुम्बिनीक्षुपः (रा. व. ५)
 प्रहृष्टक-पु., काकः (वै. नि.)
 प्रहेण (ल) क-न., पिष्टकभेदः (हारा.)
 प्राकृतज्वर-पु., वसन्तशरद्धवोज्वरः (च. नि. ३)
 प्राकृतदोष-पु., प्रकृतिसम्पन्नवातादिः । वर्षाशिशिरयोः
 वायुःकोपः, ग्रीष्मशरदोः पित्तकोपः, हेमन्त-
 वसन्तयोः कफकोपः इति (च. सू. १० अ.)
 प्राक्फल-न., पणसवृक्षः (जटा.)
 प्राक्भाग-पु., कायपूर्वभागः (वै. नि.)
 प्राप्राट-न., अघनदधि (त्रिका.)
 प्राचिका-स्त्री., इयेनपक्षिणी (वै. नि.)
 प्राचीनपनस-पु., बिल्ववृक्षः (त्रिका.)
 प्राचीनाकरक-पु., मधुरजम्बीरवृक्षः (रा. व. ११)
 प्राच्यकशेरु(क)-पु., कशेरुः (श. नि.)
 प्राणक-पु., जीवकौषधम् (मे.)
 प्राणथ-पु., बलवान् पुरुषः । वायुः (उणा.)
 प्राणदा(गुडिका)-स्त्री., अक्षसि गुडिका (च. द.)
 प्राणन-न., जीवनम् (जटा.)
 पु., गलः (श. च.)
 प्राणना-स्त्री., हरीतकी । ऋद्धिः । (वै. नि.)
 प्राणन्त-पु., रसाञ्जनम् (उणा.)
 प्राणन्ती-स्त्री., हिका । क्षवधुः । (उणा.)
 प्राणपिण्ड-पु., सुगन्धबोलः (वै. नि.)
 प्राणप्रिया-स्त्री., ऋद्धिः (प. मु.)
 प्राणसंयम-पु., श्वासनिरोधः (वै. नि.)
 प्राणसद्म-न., शरीरम् (वै. नि.)
 प्राणापानौ-पु., द्वि, अग्निनीकुमारौ ।
 प्राणिमाता-स्त्री., पुत्रदात्रीक्षुपः । (रा. व. ४.)
 प्राणेश्वररस-पु., सन्निपातज्वरे रसः (र. सा. सं.)
 प्राणैषणा-स्त्री., जीवनरक्षणोपायगवेषणा । सा च स्वस्थ
 स्य स्वस्थवृत्तिरूपा आनुरस्य च विकारप्रशमनेऽन-

वधानतारूपा प्राणानुपालनस्य दीर्घायुद्वावाप्तिः ।

(च. सू. ११.)

प्राण्यङ्ग-न., प्राणिनो अङ्गमात्रं मांसास्थादिः
 (सि. यो. ग्रहचि.)

प्रात-न., प्रभातम् (अम.)

प्रातःकृत्य-न., प्रातरनुष्ठेयकर्म (च.)

प्रातःस्नान-न., प्राभातिकावगाहनम्

प्रातर्भोक्ता-पु., काकः (श. च.)

प्रातर्भोजन-न., प्रातःकालीनभोजनम् (जटा. त्रिका.)

प्रातर्विकस्वरा-स्त्री., मल्लिकाभेदः । या प्रातर्विकसति
 गुणैर्वर्षिकतुल्या (रा. व. १०.)

प्राभृत-न., उपहौकनम् (अम.)

प्रामाद्य-पु., वासकवृक्षः (श. च.)

प्राय-न., वयः (हे. च.)

प्रायोगिक-पु., शमनधूमपानम् । (भा.) स्नेहिकधूमः
 (वा. चि. ५ अ.)

प्रावट-पु., यवः (जय.)

प्रावारकोट-पु., कीटविशेषः (जटा.)

प्रावृज्ज-पु., पुनर्नवा (रचि. ९ अ.)

प्रावृट्-स्त्री., वर्षाकालः । पुनर्नवा (च. द. अमृत-
 सारलौहे)

प्रावृडत्यय-पु., शरत्समयः (रा. व. २१)

प्रावृत-न., प्रकृष्टावरणम् (भ.)

प्रावृषा-स्त्री., वर्षाकालः (त्रिका.)

प्रावृषायणी-स्त्री., रक्तपुनर्नवा (प. मु.)

प्रावृषिक-पु., मयूरः (धरणी)

प्राशन-न., भक्षणम् । लेहनम् । अन्नम् (रा. व. २०)

प्राशित-पु., भक्षितम् (जटा.)

प्रासादकुक्कुट-पु., कपोतः (जटा.)

प्रासादमण्डना-स्त्री., हरितालः (वै. नि.)

प्राह-पु., प्रातःकालः । पूर्वाह्नः (अम.)

प्रियकाम्य-पु., पीतशालवृक्षः (वै. नि.)

प्रियकोशल-पु., पियालवृक्षः अल्लिकावृक्षः (प. मु.)

प्रियतम-पु., मयूरशिखा (श. च.)

प्रियदर्शनी-स्त्री., शारिकापक्षी

प्रियदा-स्त्री., स्वर्णजातिः (वै. नि.)

प्रियवर्णा- (णी) स्त्री., पियङ्गुलता (जटा.)

प्रियवादिनी-स्त्री., शारिका (वै. नि.)

प्रियसख-पु., खदिरवृक्षः (श. च.)

प्रियसन्देश-पु., चम्पकवृक्षः (श. च.)

प्रियाहा-स्त्री., कङ्कुणिका (वा. ल. ५ अ.)

ग्रीणन-पु., खड्गीमृगः (रा. व. १९.)
 ग्रीहा (न)-स्त्री., पु., ग्रीहा (द्वि. कोष.)
 गुष्ठ-न., दुग्धम् (वै. नि.)
 ग्रेक्षण-न., चक्षुः (श. र.)
 ग्रेक्षणकूट-पु., चक्षुर्गोलकः (भा. नि. पाण्डौ.)
 ग्रेक्षा-स्त्री., तरुशाखा (श. न.)
 ग्रेह्णित-न., कम्पितः (अम.)
 ग्रेतग्रह-पु., भूतग्रहविशेषः (बाउ.)
 ग्रेतजिह्वा-स्त्री., स्तब्धतादिलक्षणयुक्ता जिह्वा । अरिष्ट-
 लक्षणभेदः (च. इ. ८४.)
 ग्रेतराक्षसी-स्त्री., सुरसा (प. सु.)
 ग्रेमपातन-न., नेत्रजलम् (श. च.)
 ग्रेयोपत्य-पु., कौञ्चपक्षी (वै. नि.)
 ग्रेष्ठा-स्त्री., जङ्घा (श. च.)
 ग्रेज्जासन-न., भारणम् (हे. च.)
 ग्रेच्छन-न., लोपनम् (तन्त्रम्.)
 ग्रेत्प (क) ल-पु., तालवृक्षभेदः (श. मा.)
 ग्रेथ-पु., प्रपाणोर्ध्वभागः (ज. द. २४.) कटी (मे.)
 रिक्क् (जणा.)
 ग्रेर्णुनाव-पु., सन्निपातज्वरविशेषः । यथा-उत्क्षिप्य
 यः स्वमङ्गं क्षिपत्यधस्तान्नितान्तमुच्छसिति । तं
 ग्रेर्णुनावं विशिष्टकटं विजानीयात् (भा. म. १म.)
 ग्रेह्लाघित-त्रि., रोगमुक्तः (वै. नि.)
 ग्रेष-पु., सन्तापः (रा. व. २०)
 ग्रेषितप्रिया-स्त्री., कुञ्जकवृक्षः (रा. व. २३) कलिनी ।
 प्रियङ्गुः । वार्षिकमल्लिका (रा. व. २३)
 ग्रेष्ठी-स्त्री., क्षुद्रशफरीमत्स्यः । 'ग्रेष्ठी तिक्ता कटुः स्वादुः
 शुक्ला कफघातजित् (राज. ३५)
 ग्रेह-पु., गजचरणपर्व (त्रिका.)
 ग्रेढा-स्त्री., दृष्टार्तवस्त्री (रा. व.)
 ग्रेवगति-पु., भेकः (श. च.)
 ग्रेवङ्गम-पु., वानरः (प. सु.) भेकः (अम.)
 ग्रेवधान्य-न., परिपेलवृणम्
 ग्रेक्ष-न., लक्षफलम् (अम.)
 ग्रेवग-पु., मर्कटः (वै. नि.)
 ग्रेव्री (इन्)-पु., पक्षी (वै. नि.)
 ग्रेवुतगति-पु., शशकः (वै. नि.)
 ग्रेवुष-पु., अग्निदाहः (व्याकरणम्)
 ग्रेसा-स्त्री., भक्षणम् (त्रिका.)
 ग्रेस्तान-न., भक्षणम् । भक्तम् (हे. च.)

फ

फ-पु., जूम्भानिस्फारः (विश्व.) झञ्झावातः (मे.)
 फक्षिप(पु)त्रिका-स्त्री., आखुपर्णी (प. सु.)
 (पुत्रिका)-वनस्पतिभेदः (वै. नि.)
 फज्जीकर-पु., फज्जी (वै. नि.)
 फज्जादिपञ्चक-न., फज्जिका जीवनी पद्मा तर्कारी
 चुचुक इति वनजपत्रशाकवर्गः । गुणाः-वात-
 हारित्वं ग्राहित्वं दीपनत्वं रुच्यत्वञ्च । भेण्डा कुणज्वरः
 त्रिपुटश्च इत्यपि तद्गर्भमध्ये गण्यते । वर्गोऽयं दीपनः
 पाचनः रुच्यः बलवर्णकरश्च । त्रिदोषशमनः पथ्यः
 ग्राही वृष्यश्च (रा. व. ७)
 फट-(टा)-पु., स्त्री., अहिफणा (अम.) (जटा.)
 फटिकारी-स्त्री., स्वनामख्यातक्षारविशेषः (हिं-फिदुकी)
 गुणाः-संग्राहिणी सङ्कोचकरी अपूतिकरी बाल-
 विसृज्याम् उदरामये नासारक्तस्त्रावे च हिता । "फटी
 च कटुका स्निग्धा कषाया प्रदरापहा । मेहकृच्छ्र-
 वमीशोषदोषघ्नी दृढरङ्गदा (रा. व. १३)
 फण(णा)क(ध)र-पु., सर्पः (शं. र.)
 फणभृत्-पु., सर्पः (हे. च.)
 फणाभर-(वान्)-पु., (हारा.)
 फणि-पु., विषम् (र. सा. सं. गदमुरारिरसे.)
 फणिका-स्त्री., कृष्णोदुम्बरिका (वै. नि.)
 फणिके(श)सर-न., नागकेसरपुष्पम् । (रा. व. ६)
 फणिखेल-पु., लावपक्षी (वै. नि.)
 फणिजिह्विका-स्त्री., श्वेतसारिवा । महाशतावरी (रा. व. ४)
 फणिप्रिय-पु., वायुः । (श. र.)
 फणिफेन-पु., अहिफेनः (रत्ना.)
 फणिभारिका-स्त्री., कृष्णोदुम्बरवृक्षः । (वै. नि.)
 फणिहारी-(इन्)-पु., कपिकच्छुः । (वै. नि.)
 फणी (इन्) पु., मरुवकवृक्षः । क्षुद्रपत्रतुलसी । श्वेत-
 चन्दनम् (च. द. वातव्याधिनि महासुगन्धतैले) सर्पः ।
 स्त्री., (नी)-सर्पिणी । सर्पस्त्री । (रा. व. ५)
 फरङ्गरोग-पु., फिरङ्गरोगः ।
 फरेन्द्र-पु., जम्बूवृक्षः । (वै. नि.)
 फर्फरी-स्त्री., कराम्रम् (वै. नि.)
 फलकण्टक-पु., पर्पटकः (वै. नि.) स्त्री. (का)-इन्दी-
 वरा
 फलकर्कशा-स्त्री., वनबदरवृक्षः । (संग्रहः)
 फलकी (इन्)-पु., मत्स्यविशेषः (त्रिका)
 फलकृष्ण-पु., करजवृक्षः । (वै. नि.) पानीयामलकम्
 (श. च.)

फलकेशर-पु., नारिकेलवृक्षः । (जटा.)
 फलङ्क्या-(स्त्री.), महाश्रावणिका (रा. व. ५)
 फलग्रहि-पु., फलितवृक्षः । (अ. टी. भ.)
 फलग्राही (इन्)-पु., वृक्षः । (धरणिः)
 फलघृत-न., पक्ववृक्षविशेषम् । तत् योनिरोगमात्रे हितम्
 (भा. म. ४ भ. योनिरोगचि. च. द. योनिव्यापदचि.)
 फलचमस-न., वटवृक्षवल्कलम् (वै. नि.)
 फलत्रिकादि-पु., पाण्डौ कषायः । ' फलत्रिकामृता-
 वासातिकभूनिम्बनिम्बजः । काथः क्षौद्रयुतो हन्यात्
 पाण्डुरोगं सकामलम् (रस. र.)
 फलद-पु., वृक्षः (धरणि.)
 फलद्रुम-पु., फलितवृक्षः (वै. नि.)
 फलपञ्चाम्ल-न., अम्लफलपञ्चकम् (रा. व. २२)
 फलपाकी (इन्)-पु., गर्दभाण्डवृक्षः (र. मा.)
 फलपुच्छ-पु., कन्दशाकविशेषः । वरण्डालुः (त्रिका.)
 फलप्रिय-पु., द्रोणकाकः (रा. व. १९)
 फलमत्स्या-स्त्री., गृहकन्या (वै. नि.)
 फलमुण्ड-पु., नारिकेलवृक्षः (श. र.)
 फलमुद्गरिका-स्त्री., खर्जूरवृक्षविशेषः (श. मा.)
 फलयुग्मा-स्त्री., इन्दीवरा (वै. नि.)
 फलराज-पु., खर्वूजेति ख्यातः फलशाकः (वै. नि.)
 फलवर्तुल-पु., तस्मिन्नुजवृक्षः (रा. व. ७)
 फलवान्-त्रि., फलितः (अम.)
 फलचिरेचन-न., हरीतकी ' मृद्वीकाथ विदङ्गानि खर्व-
 राणि परुषकम् । आरग्वधोऽधामलकं हरीतक्यो
 विभीतकम् । कम्पिलकोपचित्रे च त्रपुपञ्चमुकूलकम् ।
 नीलिका बहुलं पीलु भवेत् फलचिरेचनम्
 (वा. चि. ६ अ. अरण.)
 फलशाक-न., फलप्रधानवृक्षवर्गः । यथा—' कृष्णाम्ल-
 कालिङ्गकालिङ्गचिर्भटं पटोलयुग्मञ्च तथा च तुण्डी ।
 बीजारण्यकौटककारवेलं कोषातकी बालुफलानि
 चैव ' (अत्रि १६. अ.)
 फलश्रेष्ठ-पु., आम्रवृक्षः (श. च.)
 फलश्रेष्ठा-स्त्री., त्रिफला (वै. नि.)
 फलस-पु., पणसवृक्षः (अटीभ.)
 फलसम्बद्ध-पु., उदुम्बरवृक्षः (वै. नि.)
 फलसम्भारा-स्त्री., कृष्णोदुम्बरिका
 फलाक्षी-स्त्री., क्षीरिणीवृक्षः (वै. नि.)
 फलात्मिका-स्त्री., कारवेली (वै. नि.)
 फलादन-पु., लकुचवृक्षः (प. मु.)
 शुक्रपक्षी (हे. च.) (त्रि.), फलभक्षकः
 फलाध्यक्ष-त्रि., राजादनवृक्षः (भा.)

फलानालु-(पु.), पानशाक इति प्रसिद्धः कन्दशाकः
 (प. मु.) वृक्षालम् (रा. व. ६)
 फलान्त-पु., वंसः (शमा.)
 फलान्न-न., फलोपकरणकृतान्नम् ।-गुणाः-फलाक्षं स्यात्
 रुचिकरं गुरुफलसमं गुणः । (वै. नि. वृक्षाम्ले. रा. व. ११.)
 फलाम्बु-न., द्राक्षादिसिद्धजलम् । (वा. चि. २ अ.)
 फलाम्लपञ्चक-न., जम्बीरनागरङ्गाम्लवेतसचिञ्चा-
 मातुलङ्गश्च
 फलासव-पु., द्राक्षाखर्जुरादिफलोद्भवषड्विंशत्यासवानि
 (च. सू. २५ अ.)
 फलास्थि-पु., नारिकेलवृक्षः (वै. नि.)
 फलित-पु., वृक्षः । स्त्री., रजस्वला
 फली-स्त्री., सुपली । प्रियङ्गुवृक्षः (प. मु.) शुक्रनाता
 (वै. नि.) आम्रातकवृक्षः । फलिमत्स्यः (श. मा.)
 फलीश-पु., पारिशपिप्पलम् (वै. नि.)
 फलद्रु-पु., लताविशेषः (उणा.)
 फलेग्राहि-(ही) (इन्)-पु., फलितवृक्षः (श. र.)
 फलेन्द्र-पु., स्त्री., राजजम्बुवृक्षः (भा.)
 फलेपाकी-स्त्री., गन्धमुण्डः (प. मु.)
 फलेपुष्पा-स्त्री., द्रोणपुष्पी (भा.)
 फलोत्पत्ति-पु., आम्रवृक्षः (श. च.)
 फलोनि-स्त्री., स्त्रीयोनिः (वै. नि.)
 फलगुन-(नाल)-पु., फलगुनमासः (अ. टी. भ.)
 फलगुफल-न., काकोदुम्बरिकाफलम्.
 (सि. यो. रक्तपित्तचि. सिद्धतमयोगे)
 फलगुमूल-न., काकोदुम्बरिकामूलम्
 (सि. यो. मूर्च्छां चि. बृहत्पञ्चगव्यघृते)
 फल्य-न., पुष्पम् । पुष्पकलिका
 फलुकिन्-पु., मत्स्यविशेषः (श. मा.)
 फाटकी-स्त्री., स्फटी (रा. व. १३)
 फालखला-स्त्री., भारतीपक्षी (त्रिका.)
 फाल्गुनप्रिय-पु., शङ्खः (वै. नि.)
 फाल्गुनानुज-पु., वसन्तर्तुः (हारा.)
 फाल्गुनिक-पु., फाल्गुनमासः (अम.)
 फिङ्गक-पु., नक्रः । पक्षिविशेषः (श. मा.)
 फिरङ्ग-पु., खनामकरोगः (भा.)
 फिरङ्गरोटी-स्त्री., रोटिकाभेदः । सा तु तालस्याथवा
 खर्जूरस्य रसेन मधुरिकाजलेन वा मिश्रिता गोधूम-
 कणिका अधिककालमुत्तमं सम्मर्दिता स्थूलगोला-
 कारेण निर्मिता तन्दूरपाकेन निष्पादिता भवति
 (पाकराजः)

फिरङ्गिणी-स्त्री., तद्देशीया स्त्री (भा.)

फुक-पु., पक्षी (श. च.)

फुट-पु., सर्पफणा (हे. च.)

फुलफाल-पु., सर्पवातः (त्रिका.)

फुल्लरीक-पु., सर्पः (उणा.)

फुल्लोचन-पु., हरिणविशेषः (श. च.)

फेण(न)का-स्त्री., अरिष्टकवृक्षः (वै. नि.) जलपकतण्डुल-चूर्णम् (श. च.)

फेण(न)वाही(इन)-पु., वस्त्रम् (श. मा.)

फेणा(ना)ग्र-न., बुद्धिः (हारा.)

फेणा(ना)श्मभस्म-न., तन्नामकधातुविषम् । शूङ्गी विषम् (सु. कल्प. २ अ.)

फेणि(नि)का-(णी,नी)-स्त्री., पक्षाग्रविशेषः (भा.)

फेर(ण्ड)-पु., शालावृक्षः । (रा. व. १९)

फेरव-पु., शृगालः (रा. व. १८)

फेरु-पु., शृगालः (रा. व. १८)

फेल(क)-त्रि., उच्छिष्टः (श. र.)

फेला(लि,ली)-स्त्री., धुक्कावृक्षम् (अम. जटा श. रा)

फोग-पु., शाकविशेषः (वै. नि.)

व

वकदर्शी(इन)-पु., शरावतः (वै. नि.)

वकपुष्पा-स्त्री., शिवलिङ्गिनी (वै. नि.)

वकेरुका-स्त्री., बलाका (त्रिका.)

वकोट-पु., वकपक्षी (त्रिका.)

वटु-पु., त्रिवर्षशिशुः (रा. व. १८.)

वडवा-स्त्री., घोटकी (अम.)

वडवासुतौ-पु., अश्विनीकुमारौ (श. च.)

वणिग्वन्धु-पु., नीलीवृक्षः (श. च.)

वणिग्वह-पु., उष्ट्रः (श. च.)

वदरत्रय-न., बृहदरक्षुद्रवदरशृगालकोलिका च (च. सु. ४ अ. विरेचने) सौवीरकोलकर्कन्धु च (भा.)

वदरा-स्त्री., आदित्यभक्ता (रा. व. ४.) कार्पासी (प. सु.) वराक्रान्ता एलापर्णी (मे.) वाराहीकन्दः श्वेतविदारी (वै. नि.) विष्णुक्रान्ता (विश्व.)

वदरामलक-न., पानीयामलकः (हारा.)

वदरास्थि-न., वदरबीजम् (संग्रहः)

वदरास्थिमज्जा-पु., स्त्री., तन्मज्जा । गुणाः—' वृष्यः वीर्यबलप्रदश्च (म. द. न. ६.)

वदरी-स्त्री., वदरीवृक्षः (श. च.)

वदरीच्छुद्र-पु., स्त्री., नखीनामगन्धद्रव्यम् (वै. नि.)

वदरीच्छुद्रा-स्त्री., हस्तिकोलिवृक्षः । शङ्खनखी (र. मा.)

आ. श. सं. पू. २६

वदरीपल्लव-पु., न, कोलिकोमलपल्लवम् (च. द. पित्त-ज्वरे शिरोलेपे)

वदरीफला-स्त्री., नीलशेफालिका (श. मा.)

वदमूलक-पु., क्षीरमूत्रा (वै. नि.)

वद्धरसाम्र(ल)-पु., राजान्नवृक्षविशेषः कोमलफलगुणाः—अम्लं कटुं पित्तदाहकरञ्च । पक्वस्य गुणाः—स्वादु मधुरं पुष्टिकीर्णबलप्रदञ्च । (रा. व. ११)

वद्धवलक-पु., दारुचिनीति ख्यातं मधुरद्रव्यम् (वै. नि.)

वद्धशिखा-स्त्री., लघुनः (वै. नि.) उष्णता (पु.) शिशुः (मे.)

वद्धामयपति-पु., कपमकौषधम् (वै. नि.)

वधू-स्त्री., नारी । वृक्षा (अम.) शारिवा (मे.)

वधूत्सवप्रसव-पु., रक्तक्षिण्टी

वध्र(क)-न., शीषकः (अम.)

वन्दफल-पु., करञ्जवृक्षः (श. वि.)

वन्दूक-न., बन्धुजीवधुपः । गुणाः—वन्दूकं श्लेष्मलं ग्राहि च (राज. ५ प)

वन्धकी-स्त्री., पुंश्चली (अम.) करिणी (मे.)

वन्धु (वन्धू) क-पु., स्त्री., बन्धुजीवधुपः (र. मा. । रा. व. १० । भा. म. ४ भ. उ. वि.) पीतशालः (मे.)

वन्धुकपुष्प (क) पु., बीजकवृक्षः (रा. व. ९)

वयोणाकवृक्षः (च. द. उषकादौ)

वन्धुरा-पु., बहुः । शक्तः (मे.)

वन्धुल-पु., बन्धुजीववृक्षः (श. र.)

वन्धुवेतस-पु., जलवेतसम् (वै. नि.)

वन्धूलि-पु., बन्धुजीववृक्षः (श. र.)

वन्ध्या-स्त्री., वन्ध्याककौटकी (रा. व. ३) अग्रजस्त्री (मे.) वायुजन्यः स्त्रीयोनिरोगविशेषः । तस्यां नारी नष्टातवा भवति । 'वन्ध्या नष्टातवा ज्ञेया' (भा. म. ४ भ.) हीवेरम् (श. च.)

वन्ध्याककौटकी-स्त्री., तित्तककौटकी (सा. कौ. विषाधिकारे) गुणाः—लघ्वी कफनुद व्रणशोथिनी सर्पदमनी तीक्ष्णा विसर्पविषघ्नी च (भा. पू. सु. व.) तित्ता कटुः उष्णा कफघ्नी स्थावरादि विषहरी च (रा. व. ३)

वन्ध्याकार्पासी-स्त्री., वनकार्पासी ।

वन्धु(व्)र(ल)निर्यास-पु., बद्धनिर्यासः (वै. नि.)

वन्धुराली-स्त्री., मक्षिका (वै. नि.)

वरम्-न., पु., कुङ्कुमम् । बालकः । स्वक् । आर्द्रकः (रा. व. ६. १२)

बलकन्द-पु., मालाकन्दः (रा. व. ७)

बलकर-न., अस्थि (वै. नि.)

नि., बलजनकम् ।

बलजम्-न., फलम् (मे.) पु., मज्जधातौ (वै. नि.)

बलजा-स्त्री., आरबीयमल्लिका । यूथिका (मे.)

बलदेव-पु., वायुः (मे.)

बलपाण्डुकर-पु., कुन्दवृक्षः (वै. नि.)

बलपुच्छक-पु., काकः (वै. नि.)

बलपृष्ठक-पु., रोहितमत्स्यम् (वै. नि.)

बलभद्र-पु., क्षुद्रकदम्बवृक्षः (रा. व. २३) लोध्रवृक्षः
(श. च.) गवयमृगः (रा. व.) (त्रि.) बलवान् ।

बलमोटा-स्त्री., धृक्षविशेषः । बलमोटा शेंवरी इति
लोके । गुणाः— कटु तिक्ता शीता जयदा कण्ठ-
शोधनी लघु कफघ्नी मद्गन्धिः मूत्रकृच्छ्रविष-
पित्तवातभूतघ्नी च (रा. व. ४; वै. नि.)

बलवर्धनी-स्त्री., जीवकः (जटा.)

बलवल्लभा-स्त्री., सुरा (वै. नि.)

बलवसा-स्त्री., गन्धकः ।

बलवान्-पु., आहारः कफः । शणबीजम्
(त्रि.) बलिष्ठम्

बलहा (न.)-पु., कफः (श. र.)

बलाट-पु., मुद्गविशेषः (वै. नि.)

बलात्मिका-स्त्री., हस्तिगुण्डीक्षुपः (श. र.) सूर्यकमलम्
(वै. नि.)

बलाधिष्ठान-न., बलाधानम् (च. सू. १ अ.)

बलापञ्चक-न., बलातिबला नागबला महाबला
राजबला च (वै. नि.)

बलाय-पु., वरुणवृक्षः (श. च.)

बलालक-पु., पानीयामलकः (श. च.)

बलासघ्नी-स्त्री., तेजोवती (वै. नि.)

बलाह-न., जलम् (वै. नि.)

बलिचन्दन-न., रक्तचन्दनम् (वै. नि.)

बलिनी-स्त्री., वाय्यालकः (श. च.)

बलिपुष्ट-पु., काकः (अम.)

बलिप्रिय-पु., लोध्रवृक्षः (श. च.) कदम्बवृक्षः
(वै. नि.)

बलिभ-पु., वृद्धपुरुषः (अम.)

बलिमान्-त्रि., जराजन्मबलियुक्तः (अ. टी. भ.)

बलिमुख-पु., वानरः (अ. टी. र.)

बलिष्ठ-पु., उष्ट्रः । रा. व. १९.)

बलीन-पु., वृश्चिकः (वै. नि.)

बलीयान् (स्.)-पु., गर्दभः (वै. नि.)

बलीशक-पु., आत्रातकवृक्षः (वै. नि.)

बलोत्तमा (त्तरा)-स्त्री., बला (रा. व. ४, वै. नि.)

बल्याख्यपञ्चमूल-न., बलाश्वगन्धाशिग्रुडीपाषाण-
भेदातिबला अन्या-हरिद्रागुडूचीविदारीशारिवामेष-
शृङ्गी । (वै. नि.)

बल्लव-पु., पाचकः (त्रि.)

बष्कय-पु., एकवर्षदेशीयवत्सः । (वै. नि.)

बष्कय (यि) नी-स्त्री., बहुदिनप्रसूता गौ. (अम. टी. भ.)

बस्तक-न., शाकम्भरलवणम् (वै. नि.)

बस्तगन्धक-पु., जरणयतुलसीवृक्षः । (रा. व. ४, वै.
नि. २ भ. वातव्याधिचि.)

बस्तगन्धाकृति-स्त्री., पुत्रदात्री छता । (वै. नि.)

बस्ताम्बु-न., छागमूत्रम् (भा. म. चित्तविभ्रमचि.)

बहलदल-पु., कृष्णशोभाजनम् (वै. नि.)

बहलाङ्ग-पु., मेषशृङ्गी (वै. नि.)

बहिःकुटीचर-पु., कुलीरकः त्रि. का.)

बहिर्गलगण्ड-पु., गलरोगभेदः । स च त्रिविधः—
वातजकफजमेदोजभेदात् (वा. उ. २१)

बहिर्मृजा-स्त्री., स्नानादिना बहिः शुद्धिः (वा. चि. ५ अ)

बहुक-पु., हरिणविशेषः (वै. नि.) अर्कः । दास्यूहः ।
जलखातकः । कर्कटः (मे.)

बहुकन्या-स्त्री., गृहकन्या (रा. व. ५)

बहुकर-पु., उष्ट्रः (त्रिका.) (त्रि.) सम्मार्जकम् (अम.)
स्त्री., सम्मार्जनी (हे. च.)

बहुगुडा (हा)-स्त्री., कण्ठकारी (हा.) भूम्यामलकी

बहुग्रन्थि-पु., हातुकवृक्षः (श. च.)

बहुच्छद-पु., सप्तपर्णवृक्षः (वै. नि.)

बहुतरकणिश-रागिधान्यम् (रा. व. १६)

बहुतृण-पु., मुञ्जतृणम् (वै. नि.)

बहुत्वक्-पु., सप्तपर्णवृक्षः (वै. नि.)

बहुत्वक्क-पु., भूर्जवृक्षः (श. मा. । हे. च.)

बहुदल-पु., रागिनामतृणधान्यम् । (रा. व. १६)
स्त्री., (ला) चिञ्चोदकक्षुपः (वै. नि.)

बहुदुग्धिका-स्त्री., स्नुहीवृक्षः (श. च.)

बहुधूप-पु., सर्जवृक्षः (वै. नि.)

बहुध्वज-पु., शूकरः (वै. नि.)

बहुनाडिक-पु., देहः (व्याक.)

बहुप (पु) ट-पु., भूर्जवृक्षः (वै. नि.) (वा. सू. १५ अ.)
 बहुपर्णिका-स्त्री., आलुपर्णी (रा. व. अ.)
 बहुपर्वा- (च.) पु., वंशः । (वै. नि.)
 बहुपुत्र-पु., सप्तपर्णवृक्षः (श. च.)
 बहुपुत्री-स्त्री., शतावरी । भूम्यामलकी (प. मु.) बृहती
 (रा. व. ४ च. द. यक्ष्मा चि. बलाघृते)
 बहुप्रिय-पु., यवतृणम् (प. मु.)
 बहुवल-पु., सिंहः । (रा. व. १९.)
 बहुबलक-पु., प्रियालवृक्षः (रा. व. ११)
 बहुमल-पु., शीषकः । (रसा.)
 बहुमूत्रता-स्त्री., बहुमूत्ररोगः । (निदा.)
 बहुमूर्ति-स्त्री., वनकार्पासी (श. च.)
 बहुरेणु-पु., श्वेतकिण्णिहीवृक्षः (वै. नि.)
 बहुरोमन्-पु., मेघः । (हारा.) बभ्रुव्यागः । वानरः
 (वै. नि.)
 बहुलाङ्गक-पु., मेघशृङ्गलता (वै. नि.)
 बहुलिङ्ग-स्त्री., इत्कटः (प. मु.)
 बहुलोहसङ्करभव-न., स्वर्णः (वै. नि.)
 बहुवलकल-पु., प्रियालवृक्षः (रा. व. ११)
 बहुवल्ली-स्त्री., लतावृक्षिका (रा. व. ४)
 बहुवार- (क.) पु., भव्यफलवृक्षः । (भा. आप्रवर्ग)
 बहुविषाण-पु., शम्बरमृगः (वै. नि.)
 बहुविस्तीर्णा-स्त्री., कुचिकावृक्षः । (श. च.)
 बहुवीजा-स्त्री., सीताफलः (श. च.)
 बहुशत्रु-पु., चटकपक्षी (श. च.)
 बहुसन्तति-पु., वंशभेदः (श. च.)
 बहुसिक्थ-नि., बहुसारविशिष्टः ।
 बहुसू-स्त्री., वराहपत्री । (श. र.) बहुप्रसवा स्त्रीः
 बहुसूति-स्त्री., बष्कयणी गौः (अम.) बहुसन्तान-
 प्रसविनी स्त्रीः
 बहुस्रवा-स्त्री., शलकीवृक्षः (श. च.) लज्जालुका (वै. नि.)
 बहुस्राव-पु., स्नुहीवृक्षः । (वै. नि.)
 बहुस्वन-पु., शङ्खः । पेचकः । (वै. नि.)
 बहुक्षार-पु., सावान् इति ख्यातद्रव्यम् (वै. नि.)
 बहुपत्य-पु., कुकुरः । मूषिकः । शूकरः । (रा. व. १९)
 मुञ्जतृणम् (वै. नि.)
 बहु-स्त्री., मत्स्याक्षी (वै. नि.)
 बाडस-पु., मत्स्यः (वै. नि.)
 बाडवेयौ-पु., अश्विनीकुमारौ (श. मा.)
 बाणपत्रा (क्षा)-स्त्री., कङ्कपक्षी (वै. नि.)

बाणपुष्प-पु., नीलक्षिण्डी (भा.)
 बाणलवण-न., पञ्चलवणम् (वै. नि. शीतज्वरं चि.)
 बाणी-स्त्री., नीलक्षिण्डी ।
 बाणीरज-न., कुष्ठौषधम् (रा. व. १२.)
 वातिङ्गन-पु., वार्वाकी (र. मा.)
 बादरङ्ग-पु., अश्वत्थवृक्षः (वै. नि.)
 बादरा (री)-स्त्री., कार्पासी (प. मु. श. र.) मेघशृङ्गी
 (वै. नि.)
 बाधक-पु., स्त्रीरोगभेदः (रस. र.)
 बाधा-स्त्री., पीडा (अम.)
 बावली-स्त्री., बर्बरवृक्षः (वै. नि. २ अ. अतिसारचि.)
 बारकीर-पु., यूका (मे.)
 बार्वटीर-पु., यशदम् । आत्रास्थि । अङ्कुरः (हे. च.)
 बङ्गम् (वै. नि.)
 बालकुटजावलेह-पु., बालरोगाधिकारे अवलेहः
 (रस. र.)
 बालकुमि-पु., उत्कुणः । केशकीटः (जटा.)
 बालकेशी-स्त्री., तृणविशेषः (वै. नि.)
 बालगर्भिणी-स्त्री., प्रथमगर्भिणी (जटा.)
 बालच (चा) तुभ्रिका-स्त्री., बालरोगे अवलेह-
 विशेषः । (च. व.) 'चनकृष्णारुणानुङ्गी चूर्णं
 क्षौद्रेण संयुतम् । शिशोर्ज्वरातिसारघ्नं कासश्वास-
 वसीहरम् (रस. र.)
 बालचिकित्सा-स्त्री., कौमारभृत्यम् ' गर्भोपक्रमविज्ञानं
 सूतकोपक्रमस्तथा । बालानां रोगशमनं क्रिया
 बालचिकित्सितम् । (वैद्य. सं २ अ.)
 बालजीवन-न., दुग्धम् (वै. नि.)
 बालतनय- } पु., खदिरवृक्षः ।
 बालदलक- } बालकपुत्रः । (अ. टी. भ.)
 बालतन्त्र-न., कुमारभृत्यम् । धात्रीविद्या (त्रिका.)
 बालतृण-न., नवतृणम् । (अम.)
 बालधि-पु., सकेशलाङ्गुलम् (अम.)
 बालनख-पु., न्याग्रनखः । (वै. नि.)
 बालपत्रा (त्री)-स्त्री., दुरालभा । खदिरवृक्षः (वै. नि.)
 बालपर्णी-स्त्री., मेथिका (वै. नि.)
 बालभ-पु., सुदन्तगजः । (रा. व. १९)
 बालभद्रक-पु., खनिजविषभेदः (श. च.)
 बालमत्स्य-पु., मत्स्यविशेषः । लक्षणं यथा-
 स्थूलो वृत्तमुखः शल्कहीनः दण्डवान् इमश्रुयुक्तः
 दीर्घकायः सन्ध्यायां रात्रिशेषे च सञ्चरणशीलः ।
 गुणाः-पथ्यः बल्यः वृष्यश्च । (रा. व. १७)

बालमूलक-न., अचिरजातकोमल-मूलकम् ।
गुणाः-कोष्णं तिक्तं तीक्ष्णं मधुरं कटुरसं
जीर्णं तत् सूत्रदोषघ्नं आस्त्राक्षः कास-
शूलमक्षयनेत्ररोगघ्नं कण्ठ्यं बल्यं रुच्यं मलविकृतिघ्नं
उष्णं शोषप्रदम् । आमं तत्संग्राहि रुच्यं वातकफघ्नम् ।
पक्वं तत् कटूष्णं पित्तदाहप्रकोपकरं च । वेशवारेण
भुक्तं तत् बलकृत् हृद्रोगशूलप्रशमनञ्च (रा. व. ७)

बालमूलिका-त्री., आघ्रातकवृक्षः (वै. नि.)
बालमूषिका-त्री., छुल्लन्दरी शुद्धमूषिका (अम.)
बालभृग-पु., हरिणादिभृगवर्गः (अर्क. चि.)
बालरस-पु., बालज्वराधिकारे रसः । (रस. र.)
बालराज-न., वैदूर्यमणिः (श. र.)
बालरोग-पु., शिशूनां रोगः ।
बालवत्स-पु., कपोतः (वै. नि.)
बालवाय (ज)-न., वैदूर्यमणिः (त्रिका.)
बालवाह्य-पु., वन्यछागः (हारा.)
बालवैद्य-पु., बालचिकित्सकः (निदा.)
बालसूर्य-पु., प्राभातिकसूर्यः । वन्यछागः (वै. नि.)
बालसूर्य (क)-न., वैदूर्यमणिः (त्रिका.)
बालाङ्घ्रि-पु., शरपुङ्खा (रस. र. विपरीतमल्लतैले.)
बालाश्म-न., बालुका (भा. म. ३ भ. उदर. चि.)
बालाक्षी-स्त्री., केशपुष्टवनस्पतिः (श. च.)
बालिका-स्त्री., एला (श. र.) अम्बुछा (रा. व. ५)
कुमारी । सुपली । कन्या । कर्णभूषणम् । शर्करा ।
बालि(ली)श-पु., शिशुः (मे.) सूत्रकृच्छ्ररोगः (श. र.)
न., उपधानम् (श. मा.)

बालु(का)-पु., स्त्री., कर्पूरः (श. च.) (वै. नि.) आसचि.
शुण्ठ्यादिचूर्णे । चिर्भटिका (जटा.) सिकता ।
गुणाः-लेखनी शीता वणोरक्षतनाशिनी (भा.)
तन्नामकयन्त्रम् (का.) एलबालुकम् (उणा. श. च.)
बालुक-न., एलबालुकम् (अम.) शाकविशेषः (वै. नि.)
२ भ. अर्श. चि.) बालुकफलम् । पानीबालुकः
(वै. नि. २ भ. अर्शचि. पय्यागुडे)

बालुकागड-पु., मत्स्यविशेषः (हारा.)
बालुकात्मिका-स्त्री., शर्करा (श. च.)
बालुकायन्त्र-न., औषधपाकार्ययन्त्रम् आण्डे वितस्ति
गम्भीरं मध्ये निहितकूपके । कूपिकाकण्ठपर्यन्ते
बालुकामिश्रं पूरिते । भेषजकूपिकासंस्थं वह्निना यत्र
पच्यते । बालुकायन्त्रम् (भा.)

बालुकास्वेद-पु., तप्तबालुकामिः स्वेदम् (भा.)

बालुकिन-न., हिङ्गुलः (श. वि.)

बालुकि(ङ्गी)-स्त्री., क्षेत्रकर्कटिका (त्रिका.) बालुकी
मधुरा शीता आध्मानहृच्छ्रमापहा । पित्तास्रशमनी
रुच्या कुरुते कासपीनसौ । शरद्वर्षजा सा दोषकरी,
हेमन्तजा पित्तहरा रुच्या । अर्धपक्वा पीनसकरी, पक्वा
अतिमधुरा । (रा. व. ७)

बालुकैल-न., इलायां भूम्यां बालुकाजातं लवणम्
(च. वि. ८ अ.)

बालुङ्गिका-(ङ्गी) त्रि., कर्कटी (श. र.)

बालूक-पु., विषभेदः

बालेय-पु., गर्दभः (त्रिका.) बाणव्यमूलम् (रा. व. ७)
मुस्तकः (ज. द. १२) अङ्गारवह्नी (विश्व)

बालेयशाक-पु., भागी (अम.)

बालैल-स्त्री., एला (वै. नि.)

बाल्वङ्गिरा-स्त्री., हवीरुता (हारा)

बाष्कल-न., रौप्यम् (वै. नि.)

बाष्पक-पु., मारिषशाकः (वै. नि.)

बाह (हा) पु., स्त्री., बाहुः (अ. टी. र.)

बाहुकुण्ठ-पु., दोग्गण्डौ (त्रिका)

बाहुज-पु., स्वयं जाततिलम् (मे.)

बाहुमूल-न., कक्षः

बाहुल-पु., कार्तिकमासः (अम)

बाह्वस्थि-न., बाहुनलकः (च. शा. ७ अ)

बीभत्स-(रसु) पु., अर्जुनवृक्षः (वै. नि.)

बुक्का (न्) पु., अग्रमांसम् (अं. टी. भ.) वक्षोभः-
पार्श्वभागः (च. सू. १७)

बुद्धिदात्री-स्त्री., बुधौषधिः (वै. नि.)

बुधा-स्त्री., जटामांसी (श. च.)

बुध-पु., मूलशिका (रा. व. २) गुदम् (वै. नि.)

बुली-स्त्री., स्त्रीगुह्याङ्गम् (हे. च.)

बुष-न., तुषः (नकुलः १३ अ)

बुस्त-न., कण्टाफलस्यासारभागः (अम.)

बृक्क-न., बुकम् । हृदयम् (अ. टी. र.)

बृक्क(न्)-न., सूत्राशयः । तच्च द्वयं रक्तमेदः प्रसादजम्
(सु. शा. ४अ.) नाडीव्रणः । (रा. व. २०.)

बृहत्फल-पु., चचेण्डा (मद. ३व.)

बेटक-पु., मत्स्यविशेषः (श. र.)

वेदचन्दन-न., श्रीखण्डचन्दनान्यतरम् । 'मलयान्नि-
समीपस्थाः पर्वता वेदसंज्ञिताः तज्जातं चन्दनं यत्तु
वेदवाच्यं कचिन्मते ।' तच्चातिशीतं दाहपित्तज्वरघ्नं
तिक्तं ऊर्द्वमोहतृणानुकुष्ठमिरोत्कासघ्नं
(रा. व. १२.)

बोटवृद्धा- } स्त्री., गोरक्षमुण्डी (वै. नि.)
 बोटस्था- }
 बोधनी-स्त्री., वृद्धौषधम् (र. मा.) पिप्पली (मे.)
 बोधितरु- (द्रुम)- (पादप)-पु., अश्वत्थवृक्षः
 (मद्र. व. ५. अम.)

ब्रह्मकुशा-स्त्री., अजमोदा (भा.)
 ब्रह्मजटा-स्त्री., दमनकवृक्षः । (रा. व. १०.)
 ब्रह्मजा-स्त्री., ब्राह्मी (रा. व. २३.)
 ब्रह्मणिका-स्त्री., अग्निप्रकृतिकीटभेदः (सु. क. ८अ.)
 ब्रह्मण्य-पु., मुञ्जवृक्षम् (रा. व. ८.) पारिशाश्वत्थः
 (अम.)
 ब्रह्मत्यक्-पु., सप्तपर्णवृक्षः । (वै. नि.) ब्राह्मण्यष्टिका
 (श. च.)

ब्रह्मवण्ड-पु., यमानी (वै. नि.)
 ब्रह्मदर्भ- (भर्ग)-पु., स्त्री., यमानी (भा. भैष.
 अग्निसन्दीपनरसे)

ब्रह्मनिष्ठ-पु., पारिषापिप्पलः (वै. नि.)
 ब्रह्मपत्र-न., पलाशपत्रम् (शूद्रकल्पद्रुम)
 ब्रह्मपर्णी-स्त्री., पृथ्वीपर्णी (रा. व. १३)
 ब्रह्मपुत्र-पु., विषभेदः (प. सु.) तत्स्वरूपम्:- वर्णतः
 कपिलो यः स्यात्तथा भवति सारतः । ब्रह्मपुत्रः स
 विज्ञेयः जायते मलयाचले । ब्राह्मणः पाण्डुरस्तेषु
 क्षत्रियो लोहितवर्णः । वैश्यः पीतः सितः शूद्रो
 विष उक्तश्चतुर्विधः (भा.)

ब्रह्मपुत्री-स्त्री., भार्गी (रा. व. २३) वाराहीकन्दः
 (रा. व. ७)

ब्रह्मपुष्प-पु., फणिजकक्षुपः (ज. द.)
 ब्रह्मभद्रा-स्त्री., ब्रायमाणा (वै. नि.)
 ब्रह्मभूमिजा-स्त्री., सैन्धलीपिप्पलिः (रा. व. ६)
 ब्रह्ममुण्डकी-स्त्री., ब्राह्मी (वै. नि.)
 ब्रह्मयष्टि-स्त्री., भार्गी (प. सु.)
 ब्रह्मरन्ध्र-न., उत्तमाङ्गम् (तन्त्रम्)
 ब्रह्मरस-पु., वातरक्तधिकारेहितः (रस. कौ.) 'पलाश-
 बीजचूर्णञ्च गोघृतेन समन्वितं । तुल्यं तुल्यं सृजं
 शुल्बं स्निग्धं भाण्डे निधापयेत् । वर्षयेच्च यथाशक्तिः
 अयं ब्रह्मरसो महात् ।

ब्रह्मरूपिणी-स्त्री., बन्दा (वै. नि.)
 ब्रह्मचटी-स्त्री., उदराधिकारे औषधम् (रस. र.)
 ब्रह्मचर्धन-न., ताम्रम् (हे. च.)
 ब्रह्मशाल्य-पु., बर्बरवृक्षः । कदरः (र. मा.)

ब्रह्मसोमा-स्त्री., ब्राह्मी । श्वेतवृद्धदारकः (वै. नि.)
 ब्रह्मस्थान-न., तुलकाष्टम् (वै. नि.)
 ब्रह्माग्र (त्र्यम्भू-पु., घोटकः (श. मा.)
 ब्रह्माणी-स्त्री., रेणुकः (र. मा.) राजरीतिः (रा. व. १३)
 ब्रह्माण्ड-पु., कृष्णपिण्डारुभेदः (प. सु.)
 ब्रह्मास्त्र-न., गोमूत्रम् (वै. नि.)
 ब्रह्मी-स्त्री., स्वनामख्यातशाकः (च. सू. ४ अ.)
 फञ्जिका (मे.) पञ्चालमत्स्यः (त्रि. का.)
 ब्रह्मीघृत-न., स्वरभङ्गाधिकारे पक्वघृतम् (च. द. रस. र.)
 ब्रह्मोपनेता (तु)-पु., पलाशवृक्षः (रा. व. १०)
 ब्राह्मपिङ्गा-स्त्री., रौप्यम् (वै. नि.)
 ब्राह्मीकन्द-पु., वाराहीनाममहाकन्दशाकः (रा. व. ७)
 ब्रुवद्भावी-पु., पक्षिविशेषः (वै. नि.)

—भ—

भ-पु, भ्रमरः (एकाक्षरकोषः)
 भक्रिका-स्त्री., भलीकीटः (वै. नि.)
 भक्तकर-पु., दशाङ्गादिकृत्रिमधूपः । (श. च.)
 (कार-त्रि., पाचकः (हे. च.)
 भक्तछन्द-पु., क्षुधा । आकाङ्क्षा । (च. द. अर्थचि.
 नागार्जुनयोगे ।)

भक्तजा-स्त्री., अमृतम् । (वै. नि.)
 भक्तमण्ड-पु., अन्नमण्डः (अम.)
 भक्तविपाकवटी-स्त्री., नमिसमान्धादौ हिता. (रस. कौ.)
 भक्तिका-स्त्री., आरामशीतला (वै. नि.)
 भक्षकण्टक-पु., क्षुद्रगोक्षुरकः (रा. व. ४)
 भक्षण-न., भोजनम् (त्रिका.)
 भक्षणीय-त्रि., भक्ष्यद्रव्यमात्रम् (वै. नि.)
 भक्षालातु-स्त्री., शुक्कालातुः । (रा. व. ७)
 भगफल-न., योनिकन्दरोगः (च. द. योनिव्या. चि.)
 भगाल-न., नरमस्तकम् । मनुष्यकरोटी
 भग्नसन्धिक-पु., सन्धिभग्नरोगविशेषः न., घोलः
 (श. च.)

भग्नस्थिसन्धानकर-पु., लघुनः (वै. नि.)
 भङ्गारी-स्त्री., गोधा (वै. नि.) दंशम् (त्रिका.)
 भङ्गवासा-स्त्री., हरिद्रा (श. र.)
 भङ्गान-पु., मत्स्यविशेषः ।
 भङ्गारी-स्त्री., गोधा (वै. नि.) दंशः । (त्रिका.)
 भङ्गिका-स्त्री., भङ्गा (वै. नि.)
 भङ्गिनी-स्त्री., जिङ्गिनी (वै. नि.)
 भङ्गील-न., भङ्गाक्षेत्रम् (रा. व. २)

भङ्ग्य-न., भङ्गाक्षेत्रम् (रा. व. २)
 भञ्जर-पु., देवकुलोद्भवद्रुमम् (त्रिका.)
 भटा-स्त्री., इन्द्रवारुणीलता (रा. मा.)
 भट्टि-न., शूलपक्वमांसादिः (अम.)
 भण्टक-पु., मारिषक्षुपः (वै. नि.)
 भण्टा-स्त्री., चिञ्चोटकः । वार्ताकी (वै. नि.)
 भण्टुक-पु., श्योणाकवृक्षः (रा. मा.)
 भण्डक-पु., खजरीटपक्षी (जटा.)
 भण्डीक-पु., शिरीषवृक्षः (रा. व. ९)
 भण्डीतक-पु., मेण्डा (वै. नि.)
 भण्डीतकी-स्त्री., मञ्जिष्ठा (भा.)
 भण्डीरतिलका (लतिका)-स्त्री., मञ्जिष्ठा (रा. व. ६)
 भण्डील-पु., शिरीषवृक्षः । (वै. नि.)
 स्त्री., मञ्जिष्ठा ।
 भण्डूक-पु., मत्स्यभेदः । गुणाः— मधुरः, शीतः वृष्यः
 श्लेष्मकरः गुरुः विष्टम्भि रक्तपित्तहरश्च (भा.)
 श्योणाकवृक्षः (रा. मा.)
 भद्रक-न., नागरमुस्ता (श. मा.; वै. नि. २ भ. क्षयचि.)
 सूर्यप्रभागुटी । इन्द्रयवः । सरलदेवदारुकाष्ठम् ।
 पञ्चम् (वै. नि.)
 पु., देवदारुवृक्षः (वै. नि.)
 भद्रका-स्त्री., इन्द्रयवः (रा. व. ९)
 भद्रकार्पासिका-स्त्री., रक्तकार्पासी (वै. नि.)
 भद्रकाह्वया-स्त्री., भद्रमुस्ता (च. द. अतिसारचि.)
 भद्रगन्धिका-स्त्री., प्रसारणी (वै. नि.) मुस्ता (रा. मा.)
 भद्रघन-पु., भद्रमुस्तम् (विसू. चि.) पिपासा ।
 नागरमुस्ता (वै. नि. २ भ. अजीर्णचि.)
 भद्रचन्दनसारिवा-स्त्री., कृष्णसारिवा (वै. नि.)
 भद्रचूड-पु., लङ्काशिशु इति ख्यातः वृक्षः (वै. नि.)
 भद्रज-पु., इन्द्रयवः (रा. व. ९)
 भद्रतरुणी-स्त्री., कुञ्जकवृक्षः (रा. व. १०)
 भद्रनामा-पु., पक्षिविशेषः (वै. नि.) काष्ठकुट्टपक्षी
 (त्रिका.)
 भद्रनामिका-स्त्री., त्रायमाणा (प. मु.)
 भद्रवचा-स्त्री., इन्द्रयवः (रा. व. ९)
 भद्रव (व) ला-स्त्री., बला नाम क्षुपः (रा. व. ४)
 काकोदुम्बरिका । प्रसारणी (रा. व. ५)
 गाभारीवृक्षः (वै. नि.)
 भद्रमल्लिका (स्त्री)-स्त्री., काष्ठमल्लिका (प. मु.)
 गवाक्षी (श. मा.)
 भद्रमुञ्ज-पु., मुञ्जवृक्षभेदः

भद्रयोगदिवस-पु., पुष्यानक्षत्रयुक्तदिनम्
 (च. द. विष. चि.)
 भद्रवत्-न., देवदारु (रा. व. १२)
 भद्रवर्मा (न) पु., नवमल्लिका (श. च.)
 भद्रवल्लिका-स्त्री., अनन्ता (रा. मा.) प्रसारणी (वै. नि.)
 भद्रशिफा-स्त्री., हरिद्रा (रा. व. ६)
 भद्र (द्रा) श्रिय-न., श्वेतचन्दनम् (रा. मा. श. च. ।
 च. द. वातव्याधि म. प्रसारणीतैले)
 (च. चि. ३४ अ.)
 भद्रसर-न., चन्दनसामान्यम् (प. मु.)
 भद्रहंस-पु., नागरमुस्ता (वै. नि.)
 भद्राकरण-न., क्षौरकर्म (हे. च.)
 भद्राख्य-पु., देवदारुवृक्षः (च. द. उपदेशचि.)
 भद्रालपत्रिका-स्त्री., प्रसारणी (श. मा.)
 भद्राली-स्त्री., प्रसारणी (श. मा.)
 भद्रावती-स्त्री., कदफलवृक्षः (रा. व. ९.)
 भद्राह्व-पु., मुस्तकः (भा. म. ३ भ. अमचि.)
 भद्रिका-स्त्री., गुञ्जा (वै. नि.)
 भद्रोत्कट-पु., भद्रमुस्ता (रा. मा.) जातीफलदिः
 (भैष. लीरोगचि.) भाद्राकड इति ख्यातः वृक्षः
 (च. द. गर्भाधिकारे)
 भन्दिल-न., कम्पः (उणा.)
 भम्भ-पु., धूमः (त्रिका.) मक्षिका (त्रिका.)
 भम्भरालिका-स्त्री., दंशमक्षिका (त्रिका.)
 भयङ्कर-पु., रणगुध्रः (रा. व. १९. त्रि.) भयावहः ।
 भयानक-पु., न्याग्रः (मे.) (त्रि.) भयङ्करः ।
 भयावहा-स्त्री., रात्रिः (वै. नि.)
 भर-पु., द्विसहस्रपलपरिमाणम् (वै. नि.)
 भरण्ड-पु., वृषः । क्रुमः (उणा.)
 भरण्याह्वा-स्त्री., पर्वपुष्पी रामदूतीति लोके (श. च.)
 भरद्वाजी-स्त्री., वनकार्पासी (रा. मा.)
 भरु-पु., स्वर्णम् (मे.)
 भरुज-पु., क्षुद्रशृगालः (श. च.)
 भरुटक-न., भवितमांसम् (हे. च.)
 भरोद्वह-पु., धवतरुः (वै. नि.)
 भर्ग-पु., पाककरणम्, भर्जनम् (व्याक.) कल्कः
 (भैष. वातव्याधीनि. महाविष्णुतैले.)
 भर्गपर्वणी-स्त्री., भार्गी (वै. नि.)
 भर्म-न., स्वर्णः । पुस्तरः (अम.) नाभिः (विश्वद्विरु.)
 भर्मगैरिक-न., स्वर्णगैरिकम् (वै. नि.)
 भर्मयूथी-स्त्री., स्वर्णयूथिका (वै. नि.)

भर्त्सपत्रिका-स्त्री., महानीली (रा. व. ४.)
 भलता-स्त्री., प्रसारणी (वै. नि.) आकाशलता (श. र.)
 भल्ल-पु., सन्निपातविशेषः । भल्लातकवृक्षः । भल्लकः ।
 (अम.)
 भल्लकिमत्स्य-पु., मत्स्यविशेषः, गुणाः-‘भल्लकी मधुरः
 शीतो वृष्यः श्लेष्मकरो गुरुः’ (राज. ३५.)
 भल्लपुच्छी-स्त्री., गोरक्षतण्डुला (श. च.)
 भल्लातकगुड-पु., अशौरोगे पक्कगुडः । (च. द.)
 भल्लातकफलमज्जा-स्त्री., गोडुम्बा
 भल्लि-(ह्लिका) (ह्ली)-स्त्री., भल्लातकवृक्षः
 (रा. व. २३. श. र. च.)
 भल्लु-पु., पित्तश्लेष्मोल्बणसन्निपातज्वरविशेषः (भा)
 अफलगुरिति तन्त्रान्तरे नाम ।
 भवलिङ्गी-स्त्री., शिवलिङ्गिनीलता पञ्चगुरिया इति पश्चिम-
 देशे ख्याता (भा. म. ४८. योनिरोगवि.)
 भवात्मजा-स्त्री., मनसादेवी (श. मा.)
 भविष्ठ-पु., षण्डः । (वै. नि.)
 भव्यफल-न., बहुवारफलम् । (वै. नि. रक्त-पित्तवि.)
 भव्या-स्त्री., गजपिप्पली (मे)
 भय (क)-पु., कुकुरः । (का) कुकुरी (रा. मा. । अम.)
 भयत्-न., अन्तःकरणम् (वै. नि.)
 भसत्-न., काष्ठम् । जवनम् । अश्वमांसम् । (उणा.) पु.,
 (द्)-कारणवपक्षी । श्लवम् । (उणा.) योनिः (मे.)
 भसरा-स्त्री., मधुमक्षिका । शालनिर्यासः (वै. नि.)
 भसराल-पु., बृहन्मक्षिका (वै. नि.)
 भस्त्र (स्त्रा) का-(स्त्रा, स्त्री)-स्त्री., चर्मद्वितीया (श. र.)
 भस्मकाश्रि-पु., तन्नामकरोगविशेषः । (मा. नि.)
 भस्मगन्धा (न्धका)-स्त्री., रेणुकबीजम् (भा. जटा.)
 भस्मगन्धिनी-स्त्री., रेणुकबीजम् (वै. नि.)
 भस्मतूल-न., हिमम् (मे)
 भस्ममेह-पु., शर्करामेहः । (निदा.)
 भस्मवर्ण-पु., भासपक्षी (वै. नि.)
 भस्मवेध (क)-पु., कर्पूरः । (श. र.)
 भस्मसूत-पु., रससिन्दूरः । (रा. सा. सं. वृ. ज्व. चूडा-
 मणिरसे)
 भस्माङ्ग-पु., कपोतः । (वै. नि.)
 भस्माह्वय-पु., कर्पूरः (त्रिका.)
 भाकु(कू)ट-पु., मत्स्यविशेषः (मे.) गुणाः-‘भाकुटो
 मधुरः शीतः वृष्यः श्लेष्मकरो गुरुः । आमवातकरो
 हृद्यो वातपित्तहरो मतः ।’ (राज. ३५.)

भाक्त-न., धान्यम् (वै. नि.)
 भाग-पु., कालपरिमाणविशेषः अंशः (अम.)
 भाण्डिका-स्त्री., वार्ताकी (श. चि.)
 भाण्डकमुष्टिका-स्त्री., बृहज्जलाधारः (त्रिका.)
 भाण्डकारी-स्त्री., मज्जिष्ठा (वै. नि.)
 भाण्डपुष्प-पु., सर्पविशेषः (त्रिका.)
 भाण्डरञ्जनमृत्तिका-स्त्री., रञ्जनमृत्
 (सं. रसकर्पूरप्रकरणे)
 भाण्डि-पु., नापितस्य क्षुराद्याधारः (शब्दकल्पद्रुमः)
 भाण्डिल-पु., नापितः (श. मा.)
 भाण्डीर-पु., क्षुण्विशेषः (हिं. भाण्ड्) बटवृक्षः (जटा.)
 भाण्डीरलतिका-स्त्री., मज्जिष्ठा (रा. व. ६)
 भाद्र-(पद)-(पदा)-पु., स्त्री., भाद्रमासः (अम.)
 भाद्रविक-पु., चीनधान्यम् (पं. सु.)
 भाद्रुपाक-पु., सूर्यरश्मिभिः लौहस्य पाकः (रा. सा. सं.)
 भारङ्गिका(ङ्गी)-स्त्री., भार्गी (रा. व. ६ नकुल. १२ अ.)
 भारटी-स्त्री., नीलीवृक्षः (वै. नि.)
 भारती-स्त्री., ब्राह्मीक्षुपः (रा. व. ५. भा. म. १ भ.)
 प्रलापकज्वरवि. चि. क. क. स्त्रीरोगवि.) भारद्वाज-
 पक्षी (त्रिका.)
 भारथ(य) पु., भारद्वाजपक्षी (श. च.)
 भारवाह-पु., गर्दभः (वै. नि.)
 भारवी-स्त्री., तुलसीवृक्षः (वै. नि.)
 भारवृक्ष-पु., काक्षीनामकगन्धद्रव्यम् (श. च.)
 भारशृङ्ग-पु., मृगविशेषः । मांसगुणाः-‘कफजनकं
 गुरु खिग्धं बल्यं वृष्यं पुष्टिकरं किञ्चित्वातकरं
 सरञ्ज (रा. व. १७)
 भारि-पु., सिंहः (हे. च.)
 भारिक-पु., गर्दभः ।
 भारिट-पु., इथामचटकः (रा. व. १९)
 भार्गवप्रिय-पु., हीरकः (शब्दकल्पद्रुमः)
 भार्गवाग्रणी-स्त्री., भार्गी (वै. नि.)
 भार्गीगुड-पु., श्वासाधिकारे हितः (भा. शैष.)
 भार्ग्यदि-पु., विषमज्वरे कषायभेदः (शैष. ज्व. चि.)
 भार्द्वाजी-स्त्री., वनकार्पासी (श. र.)
 भार्या-स्त्री., पतिः (श. र.)
 भार्याटिक-पु., हरिणविशेषः (मे.)
 भार्यारु-पु., मृगभेदः (मे.)
 भाल-न., गण्डस्थलम् (रा. व. १८) तेजस् (मे.)
 भालदर्शन-न., सिन्दुरम् (श. च.)

भालाङ्ग-पु., रोहितमत्स्यः (त्रिका.) शाकविशेषः ।
कच्छपः (मे)

भालु (लू लु लू) क. पु., भल्लुकः (अ. टी. भ.)
शृगाल (वै. नि.)

भासन्त-पु., काकभेदः । भासपक्षी (मे)

भासा स्त्री., कुमारी (वै. नि.)

भास्करप्रिय-पु., माणिक्यविशेषः (रस. चि.)

भास्करलवण-न., ग्रहण्यधिकारे औषधम् (रस. र. भ.)

भास्करशिफा-स्त्री., अर्कमूलम् (वै. नि.)
(वातव्या. चि. विषगर्भतैले.)

भास्वन्मूल-न., अर्कमूलम् (भा. म. १ भ.)
शीताङ्गसन्निपातज्वर. चि.)

भास्वान्-पु., ताम्रम् (र. चि. ३ अ.)
अर्कवृक्षः (अम.)

भिक्षुक-पु., गोक्षुरः (रा. व. २३.)

भिण्डा (ण्डी)-स्त्री., भण्डाक्षुपः (रा. व. ४)

भिण्डितक-पु., भण्डाक्षुपः (रा. व. ४)

भिन्तीखा (पा) तन-पु., महामृषिकः (रा. व. १९)

भिवि (र) (दु द्र) पु., न., वज्रम् (अ. टी. भ. ।
त्रिका. रा. व. १३ । क्षयरोगचि. त्रैलोक्यचिन्तामणिरसे)

भिन्नखुर-पु., अश्वस्य पादरोगभेदः । यथा विन्याद्विन्न-
खुरश्चैव यस्यान्यो जायते खुरः । (ज. द. ३९ अ.)

भिन्नगात्रिका-स्त्री., कर्कटिका (श. च.)

भिन्नभिन्नात्मा(न्)-पु., चणकवृक्षः । (श. च.)

भिन्नयोजनी-स्त्री., पाषाणभेदकवृक्षः । (भा.)

भिन्नवर्ति-पु., अश्वस्य शूलरोगभेदः । यथा 'अतीसारेण
संयुक्तं शूलं यस्योपजायते । भिन्नवर्तिन्तु तं विद्या-
त्तुरङ्गं दीनचेष्टितम् । (ज. द. ४३ अ.)

भिन्नवल्कल-पु., गुच्छकन्दः । तैलसारु इति ख्याते
कन्दशाके (प. मु.)

भिन्नविदक्ता-स्त्री., पित्तजन्य मज्जभेदरोगः (निदानम्)

भिरिटिक-पु., वृद्धशृगालः (वै. नि.)

भिरिण्टि (ण्डिका)-स्त्री., श्वेतगुञ्जालता । रा. व. ३)
अन्धाहुली (वै. नि.)

भिल्ल(तरु)-पु., लोध्रवृक्षः (रा. व. ६)

भिल्लगवी-स्त्री., वन्यागोः (रा. व. १९)

भिल्लीशावरक-पु., चम्पकरोध्रः (रा. व. ६.)

भिषगमद्रा-स्त्री., भद्रदन्तिका (रा. व. ६.)

भिषिकाटा(ष्टा)-स्त्री., दग्धाक्षम् । (अ. टी. सा.)

भिस्सट-पु., पद्मकन्दः (वै. नि.)

भिस्स(स्सि)टा-स्त्री., भिषिका (अम. अ. टी. सा.)

भिस्सा-स्त्री., अन्नम् (अम.)

भिस्साण्ड-न., शालकः (भा. पू. १ भ. शा. व.)

भीमनाद-पु., सिंहः (श. च.)

भीमरथी-स्त्री., कृष्णसंज्ञका काचित् नदी । तज्जले कृष्णा-
जलतुल्यम् । लोकानां वयः कालभेदे । स च कालः

सप्तसप्ततितमवर्षस्य सप्तममासिक सप्तमरात्रिरिति
यथा 'सप्तसप्ततिकं वर्षे सप्तमे मासि सप्तमी ।

रात्रिर्भीमरथीनाम नराणां दुरतिक्रमा (श. मा.)

भीमविक्रान्त-ने., द्राक्षामद्यम् - (वै. नि.) पु., सिंहः
(त्रिका.)

भीमसेन-पु., तन्नामककर्पूरः । गुणाः—'वातपित्तघ्नः रसे
पाके च मधुरः शीतलः वृंहणः बल्यश्च (भा. र.-
व. १२.)

भीमा-स्त्री., रोचनाख्यसुगन्धिद्रव्यम् (श. च.)

भीरुचेता (स)-पु., हरिणः (वै. नि.)

भीरुपत्रिका (त्री) स्त्री., शतावरी (प. मु.)

भीरुहृदय-पु.,—मृगः (जटा.)

भीलभूषणा-स्त्री., गुआ (रा. व. ७.)

भीलुक-पु., भल्लुकः (श. र.)

भीष्म-न., अन्नम् (प. मु.)

भीष्मगन्धक-पु., माधवीलता (वै. नि.)

भुक्तशेष-त्रि., उच्छिष्टम् (वै. नि.)

भुक्ति-स्त्री., उपभोगः । नखम् (वै. नि.) भोजनम्
(श. र.)

भुक्तिप्रद-पु., मुद्गः (रा. व. १६)

भुश-त्रि., रंगादिना वस्त्रीकृतम् (अम.)

भुश्टक-(नेत्र)-पु., तन्नामकसन्निपातज्वरविशेषः
(भा. ज्वरचि.)

भुश्री-स्त्री., भूनागः (रा. व. १३)

भुजकोटर-पु., कक्षदेशः (हे. च.)

भुजगोपभोजी (इन्)-पु., मयूरः (रा. व. १९)

भुजङ्गघातिनी-स्त्री., सर्पकङ्कालिका (रा. व. १३)

भुजङ्गदमनी-स्त्री., नाकुलीकन्दः, नागदमनी (वै. नि.)

भुजङ्गदर्शिनी-स्त्री., नागदमनी (वै. नि.)

भुजङ्गदारण-पु., मयूरः, रास्ना (वै. नि.)

भुजङ्गभुक् (ज)-मयूरः (अम.)

भुजङ्गभोजी (इन्)-पु., राजसर्पः (हे. च.)

भुजङ्गलता-स्त्री., नागवल्ली (रा. व. ११)

भुजङ्गवल्ली-स्त्री., नागवल्लीलता
(र. सा. सं. भैष. चिन्तामणिरसे)

भुजङ्गाख्य-पु., नागकेशरवृक्षः ।

भुजङ्गान्तक-(शन)-पु., मयूरः गृध्रः (वै. नि.)
 भुजङ्गाक्षी-स्त्री., सर्पाक्षी । रास्ना (अम.)
 भुजङ्गी-स्त्री., सर्पिणी (वै. नि.)
 भुजमध्य-न., कूर्परः (रा. व. १८)
 भुजमस्तक न., स्कन्धदेशः (वै. नि.)
 भुजशिर-न., स्कन्धदेशः (अम.)
 भुजा-स्त्री., बाहुः (रा. व. १८ त्रिका.)
 भुजाकण्ठ-पु., हस्तनखम् (हे. च.)
 भुजागम-पु., वृक्षः (वै. नि.)
 भुजाढकी-स्त्री., कलायविशेषः (र. मा.) नीलनिर्गुण्डी ।
 शोफालिका (रा. व. ४)
 भुजादल-पु., करः (त्रिका.)
 भुजान्तर-न., वक्षः (रा. व. १८) क्रोडम् (अम.)
 भुजिष्य-पु., रोगः (उष्णा.)
 भूर्ज-पु., भूर्जपत्रवृक्षः (रा. व. ९)
 भूक-पु., न., छिद्रम्, अन्धकारः (मे.) (श. मा.)
 भूकदम्बा(बिका)-स्त्री., गोरक्षमुण्डी (वै. नि.)
 भूकाक-पु., नीलकपोतः । क्षुद्रकङ्कः (श. र.)
 भूकुम्बक-पु., कुलहलः (वा. सू. १५ अ.) (पुरसादि)
 भूकुम्भी-स्त्री., भूपादली (रा. व. ५)
 भूकृष्माण्ड-न., भूमिकृष्माण्डः (भैष. (ध्वजभङ्गचि.)
 भूकृष्माण्डी-स्त्री., विदारीकन्दः (रा. व. ७)
 भूकेश-पु., वटवृक्षः । शैवालः (मे.)
 भूकेसी-स्त्री., अवलुगुजनामकवृक्षविशेषः ।
 भूगन्धा-स्त्री., मुरानामगन्धद्रव्यम् (श. चि.)
 भूगर-न., विषम् (रा. व. ६)
 भूचणक-पु., वृक्षभेदः, एतत्तैलं कोशास्त्रतैलगुणम् ।
 हिं.-मुंफली.
 भूचम्पक-पु., भूमिचम्पकक्षुपः (वै. नि.)
 भूच्छत्र-न., छात्राकः (वै. नि.)
 भूजन्तु-पु., भूतागः (रा. व. १३)
 भूतकेसरा-स्त्री., मेथिका (वै. नि.)
 भूतक्रान्ति-स्त्री., भूतोन्मादः । भूतसञ्चारः (रा. व. २०)
 भूतगन्धा-स्त्री., मुरामांसी (जटा.)
 भूततृण-पु., विषभेदः (र. मा.) गन्धतृणविशेषः
 (रा. व. ८)
 भूतपति-पु., कृष्णतुलसीवृक्षः (वै. नि.)
 भूतपत्री-स्त्री., तुलसीवृक्षः (रा. व. १०)
 भूतपादप-पु., भव्यफलवृक्षः (वै. नि.)
 भूत(ति)पुष्प-पु., श्योणाकवृक्षः (वै. नि.)
 भूतबन्ध-पु., पिशाचबन्धनम् (वै. नि.)
 आ. श. सं. पू. २७

भूतभैरवरस-पु., अपस्माराधिकारे रसः (भा. म. २ अ.)
 भूतमारी-स्त्री., विडा नाम गन्धद्रव्यम् । देवदारुभेदः
 (रा. व. १२)
 भूतयज्ञ-पु., भूतेभ्यो बलिहरणम् (हारीत)
 भूतलिका-स्त्री., स्पृका नाम गन्धद्रव्यम् (रा. व. २०)
 भूतविक्रिया-स्त्री., अपस्माररोगः (रा. व. २०)
 भूतवेशी (श्या)-स्त्री., श्वेतशोफालिकावृक्षः (प. सु.)
 निर्गुण्डी (वै. नि.)
 भूतशिखाग्रणी-स्त्री., सुगन्धजटामांसी (वै. नि.)
 भूतशिखी-स्त्री., सुगन्धजटामांसी (वै. नि.)
 भूतशिफा-स्त्री., सुगन्धजटामांसी (वै. नि.)
 भूतसञ्चार-पु., ग्रहावेशः भूतोन्मादः (रा. व. २०)
 भूतहा (न)-पु., भूर्जवृक्षः (वै. नि.)
 भूतहास-पु., सन्निपातज्वरविशेषः (भा. म. १ भ.)
 भूतावास-पु., विभीतकवृक्षः (रा. व. ११.) शरीरम् ।
 (वै. नि.)
 भूताविष्ट-त्रि., पिशाचग्रस्तः ।
 भूतावेश-पु., भूतसञ्चारः ।
 भूतावेशा (शी)-स्त्री., निर्गुण्डीवृक्षः । (वै. नि.)
 भूतावेश्यालता-स्त्री., तुलसीवृक्षः । (वै. नि.)
 भूतिपुष्पिका-स्त्री., शुक्लकेतकवृक्षः (वै. नि.)
 भूतिसित-न., रौप्यधातुः (रा. व. १३.)
 भूतेष्टा-स्त्री., कृष्णतुलसी (वै. नि.)
 भूतोन्माद-पु., भूतावेशजन्योन्मादः (निदानम्)
 भूत्तम-न., स्वर्णम् (हे. च.)
 भूदराश्रया-स्त्री., मृषिकाकर्णी ।
 भूदरीरोद्भवा-स्त्री., आलुकर्णीलता
 भूदर्या-स्त्री., मृषिकपर्णी (वै. नि.)
 भूनिम्बादिकषाय-पु., भूनिम्बगुडूचीमुस्तनागरकृत-
 कषायः । गुणाः-ज्वरे दोषपाचनः ज्वरादिघ्नश्च
 (वा. वि. १ अ.)
 भूनीप-पु., भूकदम्बः (रा. व. ५)
 भूपत्र-न., मृत्तिकाक्षारः (वै. नि.)
 भूपद-पु., वृक्षः (श. व.)
 भूपर्णी-स्त्री., भूपीठरिका (वै. नि.)
 भूपलाश-पु., आस्फोटगुल्मम् (र. मा.)
 भूपाला(ली)-स्त्री., घोषा (वै. नि.)
 भूपिठरिका(री)-स्त्री., सोनामुखीति ख्यातलता (वै. नि.)
 भूपत्री-स्त्री., भूपिठरी (वै. नि.)
 भूपुष्प-पु., भूमिचम्पकवृक्षः (वै. नि.)

भूपेष्ट-पु., राजादनीवृक्षः (रा. व. ११)
 भूपल-पु., मुद्रः । हरितमुद्रः (रा. व. १६)
 भूभुक्ता-स्त्री., भूमिखर्जूरिका (रा. व. ११)
 भूभृत्-पु., पर्वतः (रा. व. २)
 भूमण्डली-स्त्री., मल्लिकावृक्षः, वनस्पतिभेदः (वै. नि.)
 भूमण्डिनी-स्त्री., मल्लिका (वै. नि.)
 भूमिकदम्बिका-स्त्री., मुण्डी, गोरक्षमुण्डी (रा. व. ५)
 भूमिकालिका-स्त्री., गोधूमिकाशाकः । (वै. नि.)
 भूमिकूष्माण्ड-पु., विदारीकन्दः । (प. सु.)
 भूमिगम-पु., उष्ट्रः । (वै. नि.)
 भूमिचम्पक-पु., भूचम्पकः । (हिं-चण्डमूल) (श. च)
 अस्य मूलं व्रणपाककरम् ।
 भूमिच्छत्र (श्र) न., भूमिस्थच्छत्रशाकः । संस्वेदज-
 शाकः । (वै. नि. भा. पू. १ भ. शा. व.)
 भूमिजगुग्गुल-पु., आशापुरगुग्गुलः । भूमिजगुग्गुलः
 काशीदेशे प्रसिद्धः । गुणाः-सौरभ्यदः तिक्तकटूणाः
 कफघातघ्नः भूतघ्नः मेध्यः सुगन्धिश्च । (रा. व. ७१९३)
 भूमिजम्बूका-स्त्री., नागरजवृक्षः । क्षुद्रजम्बूवृक्षः । (अम.)
 भूमिदण्डा-स्त्री., मल्लिका पुष्पवृक्षः । (वै. नि.)
 भूमिपिशाच-पु., तालवृक्षः । (हारा.)
 भूमिपुत्र-पु., इयोणाकः । (वै. नि.)
 भूमिमण्ड-पु., आस्फोटकलता अष्टपादिका इति लोके
 (रा. मा.)
 भूमिमण्डा-स्त्री., शारदमल्लिका (वै. नि.)
 भूमिलता-स्त्री., शङ्खपुष्पिलता (वै. नि.) किञ्चुलका
 (भेष वीथेस्तम्भैः । च. द. वृष्य चि.)
 भूमिलवण-न., मुत्तिकालवणम् (वै. नि.)
 भूमिलेपन-न., गोमयः । (श. च.)
 भूमिवल्ली-स्त्री., मार्कण्डिकालता (भा.)
 भूमिशय-पु., वनचटकः (रा. व. १९.)
 भूमिसम्पुट-पु., शरावादिः (वै. नि. कास. नि.)
 भूमिसर-पु., श्यामाकनूणम् (वै. नि.)
 भूमिस्पृक्-पु., मानुषः (मे.) अन्धः । खड्गः (श. र.)
 भूमिस्फोट-पु., भूच्छत्राकः (वै. नि.)
 भूमिषण्ड-पु., शारदमल्लिका (रत्ना.)
 भूम्याहुली-स्त्री., अपराजिता (रा. व. २३.)
 भूम्युदराश्रया-स्त्री., सृषिकर्णालता (वै. नि.)
 भूरिग (म)-पु., गर्दभः (रा. व. १९.)
 भूरिधर-पु., गर्दभः (रा. व. १९.)
 भूरिनिष्क-न., स्वर्णः (रा. व. १३.)

भूरिप्रेमा (न)-पु., चक्रवाकपक्षी (रा. व. १९.)
 भूरिफेना-स्त्री., चर्मकषा (रा. मा.) सागवृक्षः (वै. नि.)
 भूरिमाय (यु)-पु., शृगालः (अम.) स्त्री., (या-यु)
 शृगाली (रा. व. १९.)
 भूरिमूलिका-स्त्री., अम्बुष्टा (वै. नि.)
 भूरिरस-पु., इक्षुवृक्षः (भा.)
 भूरिलता-स्त्री., श्वेतापराजिता (वै. नि.)
 भूरुण्डी-स्त्री., हस्तिशृण्डीवृक्षः (अम.) महाकरजः ।
 आदित्यभक्ता (वै. नि.)
 भूरोह-पु., किञ्चुलकः (भैष. भग. चि.)
 भूलता-स्त्री., किञ्चुलकः (वै. नि.)
 भूशमी-स्त्री., हस्त्वशमीवृक्षः (वै. नि.)
 भूषि (सु) ता-स्त्री., अङ्गोलवृक्षः (वै. नि.)
 भूस्थ-पु., गण्डपदी । मनुष्यः (वै. नि.)
 भूस्पृक्-पु., मानुषः (हे. च.)
 भूक्षित-पु., शूकरः (त्रिका.)
 भृगुभवा-स्त्री., भार्गी (रा. व. ६)
 भृगून्मवा-स्त्री., भार्गी (रा. व. ६)
 भृङ्गक-पु., धूम्याटः
 भृङ्गचुली-स्त्री., भृङ्गाङ्गा (म. भ्रमरमाली) गुणाः-
 कटूणा तिका दीपनरोचनी च (रा. व. ७)
 भृङ्गज-न., जगरकाष्ठम् (रा. मा.)
 भृङ्गपर्णिका-स्त्री., सूक्ष्मैला (श. च.)
 भृङ्गवन्धु-पु., कुन्दवृक्षः कदम्बवृक्षः (वै. नि.)
 भृङ्गमोही (इन्)-पु., चम्पकवृक्षः (रा. व. १०)
 स्वर्णचम्पकः (वै. नि.)
 भृङ्गरा-स्त्री., भृङ्गराजः । केशराजः
 भृङ्गरि (री) ट-पु., लौहः (रस. र. रसायने)
 भृङ्गरोल-पु., कीटविशेषः (त्रिका.)
 भृङ्गसुहृत्-पु., कुन्दपुष्पवृक्षः ।
 भृङ्गसोदर-पु., केशराजः । (वै. नि.)
 भृङ्गारिका (री) स्त्री., झिल्लीकीटः । (अम. हे. च.)
 भृङ्गार्क-पु., भृङ्गराजवृक्षः । (वै. नि.)
 भृङ्गिका-स्त्री., इन्द्रगोपकीटः (वै. नि.)
 भृङ्गिणी-स्त्री., वटीवृक्षः । (रा. व. ११)
 भृङ्गि (जे) रिटि-स्त्री., भृङ्गः (त्रिका.)
 भृङ्गी-स्त्री., अतिविषा । वटीवृक्षः (रा. व. ११.) भृङ्गः
 (वै. नि. २. भ. अन्तकज्वरचि. शृण्व्यादि.)
 तन्नामकमक्षिका । इन्द्रगोपकीटः (वै. नि.)
 (इन्)-वटवृक्षः (रा. व. ११)

भृङ्गीगृह-न., भृङ्गीमक्षिकागृहम् । (वै. नि. २ अ. रक्तपित्तचि. नस्ये.)

भृङ्गीफल-न., आम्रतकवृक्षः । (रा. व. ११)

भृङ्गेष्ट-पु., आम्रवृक्षः (वै. नि.)

भृज्जन-पु., भर्जनपात्रम् (उणा.)

भृषत्-पु., स्त्री., पाषाणः (श. र.)

भृष्टकुलत्थ-पु., भर्जितकुलत्थकः । सज्वरे स्वेदोद्गमहरः (सा. कौ. ज्वरचि.)

भृष्टचणक-पु., भर्जितचणकः ।

गुणाः—रुच्यः वातघ्नः रक्तदोषहृत् वीर्योष्णः लघुः कफघ्नः शैर्यापहारकश्च (रा. व. १६)

भृष्टतण्डुलान्न-न., भर्जिततण्डुलस्यान्नम् । गुणाः—भृष्टतण्डुलजञ्जाञ्चं लघु बहिर्प्रदीपनम् ।

भृष्टमत्स्य-पु., भर्जितमत्स्यः ।

भृष्टमांस-न., घृताविभर्जितमांसम्, गुणाः—विदाहि रक्तवातादिदोषकृञ्च (रा. व. ७, १७)

भृष्टयव-पु., भर्जितयवः । धाना, विपिटकः (प. मु.)

भृष्टान्न-न., भृष्टतण्डुलः (श. च.)

भेकट-पु., मत्स्यभेदः (भ. द्वि.)

भेकनि-(नी)-स्त्री., मत्स्यभेदः । गुणाः—सद्योबलकरं श्रमतृष्णाप्रमेहक्षयकुष्ठच्छर्दिघ्नञ्च (राज.)

भेकपर्णी-स्त्री., मण्डूकपर्णी (सा. कौ. रास्नादिलौहे.)

भेकभृक्-पु., सर्पः (त्रिका.)

भेकमूत्र-न., मण्डूकमूत्रम् (र. सा. सं.) (वज्रशोधने)

भेकराज-पु., महाभेकः । भृङ्गराजः (वै. नि.)

भेकी-स्त्री., मण्डूकपर्णी (र. मा.) भेकपत्री (अम.)

भेटुलि-पु., वामनमत्स्यः (सु. सू. ७ अ.)

भेडी-स्त्री., मेपी ।

भेदिज्वराङ्कुश-पु., ज्वराधिकारे रसः (रस. कौ.)

भेरुण्ड-न., गर्भधारणः (श. र.) त्रि., भयानकः ।

भेषजाङ्ग-न., औषधानुपानम् (श. च.)

भैरवीवचा-स्त्री., स्वनामख्यातवचा (प. मु.)

भैषज्यसार-पु., उपेन्द्रमिश्रकृतसंग्रहः ।

भोगगृह-न., वासगृहम् (हे. च.)

भोगधर-पु., सर्पः (वै. नि.)

भोगपिशाचिका-स्त्री., क्षुधा (हारा.)

भोगवान्-पु., सर्पः (मे.)

भोगावास-पु., वासगृहम् (हारा.)

भोगिभृक्-पु., गरुडः । मयूरः (वै. नि.)

भोग्य-न., धान्यम् (रा. व. १६)

भोग्यार्ह-न., शालिधान्यम् (रा. व.)

भोजनक-पु., नदीमल्लतकः (प. मु.)

भोजनपात्र-न., स्वर्णादिनिर्मिताहारपात्रम् (पाकराजः)

भोजनार्ह-शालिधान्यम् (प. मु.)

भोजनीय-न., भोजद्रव्यमात्रम् ।

भोजराज-पु., अश्वशास्त्रकारः ।

भोजराजशुक्ल-पु., रससुधानिधिकारे हितः ।

भोज्य-न., अष्टविधान्नान्यतमं अन्नम् (रा. व. २०)

भोज्यसम्भव-पु., शरीरस्थिरसघातुः ।

भोलि-पु., उष्ट्रः (त्रिका.)

भौमसर्प-पु., पृथ्वीजातसर्पदंष्ट्राविषम् (सुकल्प ३ अ.)

भौर्जग्रन्थि-पु., मूर्जग्रन्थिः । (च. सू. ३)

भ्रमणी-स्त्री., जलौका (वै. नि.)

भ्रमत्कुटी-स्त्री., तृणादिच्छत्रम् (त्रिका.)

भ्रमरकीट-पु., कुम्भीरकीटः । अग्निप्रकृतिकीटः

(सु. कल्प. ८ अ.)

भ्रमरत्वचा-स्त्री., भ्रमरच्छल्ली (रा. व. ७)

भ्रमरप्रिय-पु., धाराकदम्बः (र. मा.)

भ्रमरभारी-स्त्री भ्रमरारिपुष्पवृक्षः (रा. व. १०)

भ्रमरालम्ब-पु., भूतृणम् (रा. व. ८)

भ्रमि-स्त्री., मूच्छा ।

भ्रमिका-स्त्री., धातकीवृक्षः (वै. नि.)

भ्रस्यधु-पु., नासारोगभेदः (निदानम्)

भ्रामरशर्करा-स्त्री, भ्रामरमधुकृतशर्करा । गुणाः—
‘ भ्रामरमधुतुल्याः ’ (रा. व. १४)

भ्रामरी-स्त्री., पुत्रदात्रीलता (रा. व. ३ नकुल. १३ अ.)

भ्रामित-त्रि., रोगी (रा. व. २०)

भ्रामिताक्ष-पु., अश्वस्य वातव्याधिचिशेषः । लक्षणं यथा—
‘ वक्रः पश्चिमकायेन मण्डलैर्यो विचेष्टते । मन्द-
प्रासश्च दीनश्च भ्रामिताक्षो रजोवृत्तः (ज द. ५५ अ.)

भ्राष्ट-पु., न., भर्जनपात्रम् (अम.)

भ्राष्ट्रजा-स्त्री., खर्परपोलिका ।

भ्रुकुटि-स्त्री., भ्रूः (वै. नि.)

भ्रूण(क)-पु., बालकः । गर्भः (अम.) ऋषीवेरम्
(रस. र. तिक्तकष्टते)

म

म-पु., ब्रह्म (एक. कोषः) विषम् (मे.)

मकरध्वज-पु., रसायनाधिकारे औषधविशेषः

(र. स. सं)

मकरन्दज-न., ऋषीवेरम् (प. मु.)

मकरन्दवती-स्त्री., पाटलपुष्पवृक्षः (श. च.)

मकराकर-पु., कण्टककरः (श. च.)
 मकरी-स्त्री., सन्निपातज्वरविशेषः ।
 मकुर-(ल)-पु., बकुलवृक्षः । कोरकः (हे. च. श. र.)
 मकु(क)लक-पु., दन्तीवृक्षः (अ. टी. र. च. सू. २७ अ.)
 मकुल-न., शिलाजतुः (श. र.)
 मकोल-पु., खटिका (त्रिका.)
 मखप्रभु-पु., बृहत्सोमलता (वै. नि.)
 मखान्न-न., पद्मबीजसदृशबीजम् । (हिं-मखाना)
 'मखान्नं पद्मबीजाभं पानीयफलमित्यपि' गुणाः-
 मखान्नं पद्मबीजस्य गुणैस्तुल्यं विनिर्दिशेत् (भा.)
 मगधजा-स्त्री., पिप्पली (वै. नि. विज्वरवि.)
 मघ-न., औषधम् । पुष्पविशेषः । (श. र.)
 मघा (घी)-स्त्री., औषधविशेषम् (धरणि) धान्यविशेषः (मे.)
 मङ्ग (शु) ण-न., जङ्गात्राणम् (हारा.)
 मङ्गलागुरु-न., मङ्गल्यागुरुः (रा. व. १२.)
 मङ्गल्यक-पु., मसूरकलायः (भा. पू. १३. धा. व.)
 मङ्गल्यकुसुमा-स्त्री., शङ्खपुष्पी (भा.)
 मङ्गल्यनामधेया-स्त्री., जीवन्तीवृक्षः (जटा.)
 मङ्गल्यपुष्पी-स्त्री., शङ्खपुष्पी
 मङ्गल्यागुरु-न., स्वनाम्ना केदारदेशे प्रसिद्धागुरु ।
 गुणाः—'शीतलं गन्धाढ्यं योगवाहिकञ्च' (रा. व. १२)
 मङ्गल्याह्वा-स्त्री., त्रायमाणलता (रा. व. ५.)
 मङ्गुर-पु., मसूरविशेषः (वै. नि.)
 मरुछ-पु., मसूरसामान्यः (श. र.)
 मज्जकृत्-न., अस्थि (हे. च.)
 मज्जगतज्वर-पु., तदाश्रितज्वरविशेषः । 'तमःप्रवेशनं
 हिक्का कासः शैत्यं धमिस्तथा । अन्तर्दाहो महाश्वासः
 मर्मच्छेदश्च मज्जगे । मज्जशुके क्रिया नोक्ता मरणं
 तत्र भाषितम्' (वै. नि.)
 मज्जदमनी-स्त्री., वन्ध्याककौटिकी (वै. नि.)
 मज्जफल-न., माज्फलमिति प्रसिद्धं वणिग्द्रव्यम् ।
 मज्जसमुद्भव-न., शुक्रम् । (हे. च.)
 मज्जामेह-पु., मज्जागतमेहः । (निदा.)
 मज्जारजा-पु., गुग्गुलुः । (वै. नि.)
 मज्जासार-न., जातीफलम् । (रा. व. १२)
 मज्जिका-स्त्री., लक्षणाकन्दः । बकली (वै. नि.)
 मञ्जकाश्रय-पु., मक्षिका; मत्कुणः । (रा. व. १९)
 मञ्जर-न., मुक्ता (श. र.) तिलकवृक्षः (श. र.) मञ्जरी
 (त्रिका.)

मञ्जा-स्त्री., वृन्तम् । छात्री (हे. च.)
 मञ्जि-(स्त्री)-स्त्री., मञ्जरी (त्रिका)
 मञ्जिफला-स्त्री., कदली वृक्षः । (वै. नि.)
 मञ्जिष्ठादितैल-न., क्षुद्ररोगाधिकारे तैलम् (रस. र.)
 मञ्जगमना-स्त्री., हंसी (रा. व. १९)
 मञ्जघोष-पु., कपोतः । (वै. नि.)
 मञ्जुपाठक-पु., शुकपक्षी (रा. व. १९)
 मञ्जुल-पु., जलरङ्गपक्षी (मे.) तित्तिरपक्षी । हरिणभेदः ।
 अञ्जीर वृक्षः । (वै. नि.) नं., अञ्जीरम् (राज)
 स्त्री., मञ्जिष्ठा
 मट्ट (ड) क-पु., शस्यविशेषः (जटा.)
 मणिकण्ठ-पु., चासपक्षी । (वै. नि.)
 मणिकानन-न., मानम् । कण्ठः । (श. र.)
 मणितारक-पु., सारसः (रा. व. १९)
 मणितुण्ड-पु., वृषा (वै. नि.)
 मणिपूर-न., आमाशयकुण्डम् ।
 मणिभावर-पु., सारसः । (वै. नि.)
 मणिमन्दिर-न., मुक्तागृहम् (वै. नि.)
 मणिराम-पु., ग्रन्थरत्नमालाकर्ता
 मणिवर-पु., हीरकमणिः (भा.)
 मणिबीज-पु., दाडिमवृक्षः (रा. व. ११) जीरकः (वै. नि.)
 मणिचक्र-न., चन्द्रवर्णरौप्यम् । (त्रिका.) पु., चन्द्र-
 कान्तमणिः (वै. नि.) मत्सररङ्गपक्षी । (हारा.)
 मणिवक-न., पुष्पम् (हे. च.)
 मण्टपी-स्त्री., क्षुद्रोपोदिका (रा. व. ७)
 मण्डूर-न., मण्डूरम् । (वै. नि.)
 मण्ड(क)-पु., बटकाकारपिष्टकविशेषः (हिं.—मौढ)
 यथा 'समितां मर्दयेदाज्यैर्जलेनापि च सन्नयेत् ।
 अस्यास्तु वटकङ्कृत्वा पचेत्सर्पिणि नीरसम् । प्ला-
 लवज्जकर्पूरमरिचाधैरलंकृते । मज्जयित्वा सिता पाके
 ततस्तज्जं समुद्धरेत् । अयं प्रकारः संसिद्धो मण्ड
 इत्यभिधीयते । गुणाः—'मण्डस्तु बृंहणो वृष्यो
 बल्यः समधुरो गुरुः । पित्तानिलहरो रुच्यो दीप्ता-
 शीनां सुपूजितः' (रा. व. १७)
 मण्ड-न., पु., सारः । पिच्छम् । दध्याद्यग्रसरः ।
 न., मस्तु (मे.)
 मण्डप-पु., माधवीलता (वै. नि.)
 मण्डपा-स्त्री., निषावः (रा. व. १६)
 मण्डयन्त-पु., अन्नम् (उणा.)

मण्डरी-स्त्री., घुघुरिका (हारा.)
 मण्डलच्छदा-स्त्री., शुक्लपुनर्नवा (वै. नि.)
 मण्डलशुक्रभाक्-पु., अनारस इति ख्यातः वृक्षः
 (वै. नि.)
 मण्डा-स्त्री., मेथिका (प. मु.) मद्यम् (हा. रा.)
 आमलकी (मे.)
 मण्डूकता- (ताप) - स्त्री., पु., अश्वस्य पादरोग-
 विशेषः । लक्षणं-यथा मण्डूकतापो मण्डूक्यां व्रणे-
 नाशस्य जायते । अभिघातसमुत्थेन दुष्टकर्मकेन
 च (ज. द. ३८ अ)
 मण्डूका-स्त्री., मञ्जिष्ठा (श. मा.) मण्डूकपर्णी (प. मु.)
 आदित्यभक्ता (रा. व. ४.)
 मतङ्ग (रा.) ज.-पु., हस्ती (अम.)
 मतिविभ्रंश-पु., बुद्धिवैपरीत्यम् । (श. र.)
 मतिविभ्रान्ति-पु., उन्मादरोगः (रा. व. २०)
 मल्ल-पु., मत्कुणः (श. मा.)
 मत्कुणारि-पु., शणवृक्षः भङ्गा (श. मा.)
 मत्तकाशिनी-स्त्री., उन्मत्तस्त्री (अम.)
 मत्तकीश-पु., हस्ती (अम.)
 मत्तचारण-न., पुगफूलचूर्णः (श. मा.) कुन्दवृक्षवृत्ति
 (मे.) पु., मत्तहस्ती
 मत्ताख्य-पु., कोकिलः (वै. नि.)
 मत्सग (घ) ण्ट-पु., मत्स्यशल्कम् । समत्स्यव्यञ्जन-
 भेदः (श. च.)
 मत्सर-पु., मक्षिका (त्रिका.)
 मत्स्यकाली- (छी) -स्त्री., उपोदिका (वै. नि.)
 मत्स्यगन्धि-स्त्री., मत्स्याक्षी (का.) -शुकनासा (वै. नि.)
 मत्स्यघण्ट-पु., व्यञ्जनाविशेषः (श. च.)
 मत्स्यण्डीफलित-न., खटीशर्करा (वै. नि.)
 मत्स्यनाशक- (नाशन) -पु., मत्स्यरङ्गपक्षी । कुररपक्षी
 (त्रिका. । हे. च.)
 मत्स्यपित्त--न., मीनपित्तम् । तच्छुद्धिः ' मत्स्यादि
 पित्तं संशुष्कं निम्बद्वावैर्विभावितम् । दिनान्तं
 शुद्धिमायाति सत्यं गुरुवचो यथा । ' (सा. कौ.)
 मत्स्यपुटपाक-पु., पुटेन मत्स्यपाकभेदः । तत्साधनं
 दग्धमत्स्यतुल्यमेव ।
 मत्स्यभि (वि) ज्ञा-स्त्री., कटुकी (रा. व. ६)
 मत्स्यरङ्ग (ज्ज) (क) -पु., जलकाकः (हारा.)
 मत्स्यराज-पु., रोहितमत्स्यम् (त्रिका.) ' सुदुरो रोहितः
 श्रेष्ठः शकुलश्च विशेषतः । मत्स्यराज इति प्रोक्तः
 (र. स. वि. ८ ज.)

मत्स्यर्क-पु., शफरीमत्स्यः (च. शा. ८ अ.)
 मत्स्यवेधनी-स्त्री., मीनरङ्गः (जटा) वडिशः (श. र.)
 मत्स्यशकल-न., मीनशल्कम् । मत्स्यचर्म
 (भा. म. कुष्ठचि.) स्त्री., कटुकी (भा. म.)
 (१ म. चित्तविभ्रमजर व. वि.)
 मत्स्यसन्तानिका-पु., मत्स्यव्यञ्जनभेदः । यथा ' दग्धेऽ-
 ज्जारे सलवणो वेशवारैरुपस्कृतः । सार्द्रकः कटुतैलेन
 मत्स्यसन्तानिका भवेत् ।
 मत्स्याङ्गी-गण्डदूर्वा (रा. व. ८) हिलमोचिका (त्रिका.)
 मत्स्याशन-पु., मत्स्यरङ्गम् (त्रिका.)
 मत्स्यी-स्त्री., जटामांसी (वै. नि. ; वातव्याधिचि.
 शतावरीतैले.) स्त्रीमत्स्यजातिः (व्याक.)
 मत्स्यौदन-न., मीनपकभक्तः । गुणाः- ' मत्स्योदनं
 कफकरं त्रिदोषकरणं तथा । अग्नेर्मान्द्यकरं प्रोक्तं
 चतुरैर्मस्यभक्षकैः (वै. नि.)
 मथुरानाथ-पु., वैद्यामृतलहरी नाम संप्रदायः ।
 मदकर-पु., धुस्तूरवृक्षः स्त्री., (रा.) धातकीवृक्षः (री)
 -सुरा (वै. नि.)
 मदकृद्द्रुम-पु., तालवृक्षः (वै. नि.)
 मदगन्ध-पु., सप्तपर्णवृक्षः (रा. व. १२)
 स्त्री., अतसीक्षुपः (प. मु.) मद्यम् (रा. व. १४)
 मदगमन-पु., महिषः (वै. नि.)
 मदनकाकुरव-पु., पारावतः (रा. व. ११)
 मदनपाठक-पु., कोकिलः (रा. व. १९)
 मदनमृग-पु., कस्तूरीमृगः (वै. नि.)
 मदनमोदनी-स्त्री., गणिकारिका (वै. नि.)
 मदनरिपु-पु., मदनफलम् (वै. नि.)
 मदनशलाका-स्त्री., सारिका, कामोन्मादकौषधम्
 (त्रिका.) कोकिला (श. र.)
 मदनसारिका-स्त्री., सारिका (जटा.)
 मदना-स्त्री., कस्तूरी । धातकी सुरा (हे. च.)
 मदनाङ्कुश-शिला (त्रिका.) नखम् (वै. नि.)
 मदनालय-पु., स्त्रीयोनिः । पद्मम् (वै. नि.)
 मदभञ्जिनी-स्त्री., शतमूली (श. च.)
 मद्यित्तु-न., मध्यम् (मे.)
 मदारोग-पु., मदाख्यरोगः (रा. व. २०)
 मदव्याधि-पु., पानालयरोगः (रा. व. २०)
 मदसार-पु., दलवृक्षः (रा. व. ९)
 मदस्थान-न., सुरापानस्थानम् (त्रिका.)
 मदा-धातकीवृक्षः (वै. नि. अति. नि.) शुष्ठीचूर्णे,
 कुटजचूर्णे ग्रहणीचि. पाठादिचूर्णे) कस्तूरी (त्रिका.)
 क. प्रदरवि.

मदार-पु., शूकरः । मृगनाभिः । (वै. नि.) गजः (विश्व)
 मदार्मद-फलिकमत्स्यः । राजध्रीवमत्स्यः (त्रिका.)
 मदालापि(इन्)-पु., कोकिलः (शमा.)
 मदाह-पु., कस्तूरी (त्रिका.)
 मदिर-पु., रक्तखदिरः (श. च.) मत्तखज्जनः (श. र.)
 मदिष्टा-स्त्री., मद्यम् (हे. च.)
 मदोत्कट-पु., मत्तगजः । कपोतः (वै. नि.)
 मदोद्रेक-पु., महानिम्बः (रा. व. ९.)
 मद्गुरसी-स्त्री., शङ्खीमत्स्यः (श. र.)
 मद्यदोहद-पु., बकुलवृक्षः (वै. नि.)
 मद्यपङ्क-पु., मेदकः (हे. च.)
 मद्यपाशन-न., पिपासाजनकद्रव्यम् (वै. नि.) पान-
 रुचकभक्ष्यद्रव्यम् (हे. च.)
 मद्यमण्ड-पु., मद्यफेनम् । सुरामण्डः (अम.)
 मद्ययोनि-स्त्री., सर्ववृक्षः (वै. नि.)
 मद्यश्रेष्ठ-न., द्राक्षासुरा (वै. नि.)
 मद्यसन्धान-न., सुरानिष्काशनार्थं फल वंशाङ्कुरादीनां
 सुचिरसंस्थापनम् (हे. च.)
 मद्यहेतु-पु., धातकीवृक्षः (वै. नि.)
 मद्यामोद-पु., बकुलवृक्षः (रा. व. १.)
 मद्योत्तम-न., माध्वी सुरा (वै. नि.)
 मधुकच्छदा-स्त्री., मयूरशिखा (वै. नि.)
 मधुकण्ठ-पु., कोकिलः (त्रिका.)
 मधुकन्द-पु., आलुकभेदः (वै. नि.)
 मधुकर-पु., मधुरजम्बीर, अपामार्गः (वै. नि.) शृङ्गराज-
 वृक्षः (श. मा.) अमरः (अम.)
 मधुकरप्रिय-पु., आम्रवृक्षः (रा. व. ११.)
 मधुकसार-पु., गुडपुष्पक्षसारः ।
 मधु (धू) कसुरा-स्त्री., मधुकमद्यम् । गुणाः-वातपित्त-
 करं रुक्षं कषायं विशदं गुरु । श्लेष्मलं भेदनं ग्राहि
 मूत्रकृच्छ्रशिरोऽस्तिनृत् । (अत्रि. १९अ.)
 मधुकादिघृत-न., कासाधिकारे घृतम्
 मधुकाश्रय-पु., मधुच्छिष्टः (वै. नि.)
 मधुकाष्ठ-पु., मधुकवृक्षः (वै. नि.)
 मधुकुकुटिका (टी)-स्त्री., मालुलवृक्षः । जम्बीरभेदः ।
 *महूर इति भाषा । गुणाः-मधुकुकुटिका शीता
 प्लेष्मलास्यप्रसादनी (रज. ३ प.)
 मधुकृत्-स्त्री., मधुमक्षिका (हे. च.)
 मधुकेशट-पु., अमरः (त्रिका.)
 मधुकोदक-न., यष्टिमधुकसिद्धजलम् । इदं तृष्णाहरम् ।
 (सि. यो. तृष्णाचि.)

मधुकोष-पु., क्षौद्रपटलः (श. च.) छागमुष्कः
 (श. कल्पद्रुम.)
 मधुकम-पु., मध्वाशयः (श. च.)
 मधुक्षरा-स्त्री., शिम्बीभेदः (प. मु.)
 मधुक्षीर-(री) पु., स्त्री., खर्जूरवृक्षः । (हारा)
 मधुगन्धप्रसूनक-पु., अर्जुनवृक्षः (वै. नि.)
 मधुगायन-पु., कोकिलः (रा. व. १९.)
 मधुगुञ्जन-पु., शोभाञ्जनवृक्षः (श. मा.)
 मधुघातक-पु., पक्षिविशेषः (वै. नि.)
 मधुघोष-पु., कोकिलः (श. मा.)
 मधुच्छद-पु., मयूरशिखा (भा.)
 मधुजीरक-पु., जीरकभेदः (हिं. सौफ.)
 मधुजीवन-पु., विभीतकवृक्षः वै. नि.)
 मधुतैलवस्ति-पु., निरुहवस्तिभेदः (भा.)
 मधुत्रय-न., घृतमधुशर्करा (रा. व. २२. भा. म. ४ भ.)
 कुष्ठचि)
 मधुदूत-पु., आम्रवृक्षः (भा.) कोकिलः (वै. नि.)
 मधुदूती-स्त्री., पाटलवृक्षः (भा.)
 मधुद्र-पु., अमरः (त्रिका.)
 मधुद्रुम-पु., मधुकवृक्षः (रा. मा.) आम्रातकवृक्षः ।
 अम्बष्ठा (वै. नि.)
 मधुधूलि-स्त्री., खण्डशर्करा (हे. च.)
 मधुनिष्पाव-पु., मुकुटशिम्बी (प. मु.) गुणाः-हृत्प-
 मधुरः ईषत् कषायः शीतलः वातलो वल्यः
 आध्मानकरः गुरुः पुष्टिकरश्च (रा. व. १६)
 मधुनी-स्त्री., क्षुपविशेषः (रा. मा. अत्रि. स्थान २ अ.)
 मधुपञ्जर-पु., बकुलवृक्षः (प. मु.)
 मधुपालिका-स्त्री., गाम्भीरीवृक्षः (श. मा.)
 मधुप्रिय-पु., भूमिजम्बुवृक्षः (जटा.)
 मधुबहुला-स्त्री., वासन्तीलता (रा. व. १०) शुक्ल-
 यूथिका (वै. नि.)
 मधुमत्त-(त्ता)-पु., स्त्री., महाकरञ्जवृक्षः (रा. व. ९)
 मधुमल्ली-स्त्री., मालतीलता (श. मा.)
 मधुमक्षिका-स्त्री., मक्षिकाविशेषः (अम.)
 मधुमाधवक-पु., पलाशवृक्षः (वै. नि.)
 मधुमाध्वीक-न., मधुकपुष्पमद्यम् (वै. नि.) मद्यम्
 (अ. टी. भ.)
 मधुमानी-स्त्री., मधुनः अष्टपलानि (सि. यो. कासचिं.
 वासाकूष्माण्डे)
 मधुमालती-स्त्री., मालतीपुष्पवृक्षः (वैद्य.)
 मधुमाक्षिक-न., स्वर्णमाक्षिकम् (भा.)

मधुमूल-न., रक्तालुकम् (श. च.)

मधुयोनि-स्त्री., कपिलद्राक्षा (वै. नि.)

मधुर-न., वङ्गम् (रा. व. १३) मधुरिका वल्लीयष्टिमधु
(रा. व. ६) सिक्थकम् (रा. व. १३) विषम्
(त्रिका.)

मधुरकूष्माण्ड-न., कुष्माण्डम् (संग्रह.)

मधुरजम्बीर-पु., जम्बीरविशेषः (म--साखरलिङ्ग)
गुणाः—मधुरः शीतलः कफपित्तघ्नः शोफघ्नः
तर्पणः वृष्यः श्रमघ्नः पुष्टिकारकश्च
(रा. व. ११ पृ. १७२)

मधुरजीवकादि-पु., जीवन्तीमधुकयुक्तजीवकादिगणः
(रा. व. २२)

मधुरजीवनीय-पु., जीवकर्षभकौ मेदे काकोल्यौ
मधुकं सहे जीवन्ती चेति द्रव्यगणम् (च.)

मधुरज्ज्वर-पु., मन्थरापरनामकज्वरविशेषः (वै. नि.)

मधुरवल्ली-स्त्री., मधुबीजपूरद्रुमम्
(रा. व. ११ पृ. १७२)

मधुरवाताम-पु., मिष्टवातामम् ।

मधुरस्त्रवा-स्त्री., मूर्वा । पिण्डीखर्जूरिका (रा. व. ११)

मधुराफर-पु., हृक्षुः (प. सु.)

मधुराजालुक-न., मिष्टरसालभेदः । गुणाः—‘मधुरा-
जालुकं शीतं मधुरं वायुकारकम् । पाके कटु च
विज्ञेयं रुचिदं दाहपित्तनुत् । शोषतृक्कफनुत्
प्रोक्तमस्य कन्दस्तु शीतलः । अग्निमान्द्यमल-
स्तम्भकृत् पित्तनुत्परः (वै. नि.)

मधुरादिफलत्रय-न., मधुरत्रिफला (रा. व. २२)

मधुराम्लफल-पु., पियालवृक्षः (र. मा.)

मधुराम्ल (फ)-पु., आम्रातकवृक्षः (श. च.) दाडिम-
वृक्षः । नागरज्वृक्षः (वै. नि.)

मधुराम्लरस-पु., नागरज्वृक्षः (वै. नि.)

मधुरालाप-स्त्री., शारिका (रा. व. १९)

मधुरालाबु-(नी)-स्त्री., मिष्टालाबुः (रा. व. ७)

मधुरालिक-स्त्री., क्षुद्रमत्स्यविशेषः अरुचिपध्यापथ्यम् ।

मधुरासव-पु., आम्रम् (वै. नि.)

मधुरास्य-स्त्री., मुखलिप्तता मुखस्य मिष्टता
(मा. व. नि.)

मधुरी-स्त्री., आम्रवृक्षः (वै. नि.) मधुरिका (च. द.-
वातव्याधिचि. प्रसारणीतैले.)

मधुलग्न-पु., रक्तशिग्रुवृक्षः ।

मधुलता-स्त्री., शूलितृणम् (रा. व. ८) वल्लीयष्टिमधु

मधुबला-स्त्री., कोकिलः (श. च.)

मधुवासिनी-स्त्री., लघुधातकीवृक्षः (वै. नि.)

मधुविट्-स्त्री., मधुच्छिष्टः (वै. नि.)

मधुबीज-पु., दाडिमवृक्षः (रा. व. ११)

मधुबीजपूर-पु., मधुरमातुलज्वृक्षः (रा. व. ११)

मधुशाख-पु., मधुकवृक्षः (श. च.)

मधुशिता-स्त्री., श्वेतनिष्पावः (रा. व. १६)

मधुश्वास-पु., जीवन्तीलता (रा. व. ३)

मधुघ्नील-पु., मधुकवृक्षः

मधुसन्धान-न., मद्यम् (वै. नि.)

मधुसम्भवा-स्त्री., कपिलद्राक्षा

मधुसिक्थक-पु., मधुच्छिष्टम् (भा. म. ४ भ
पादस्फोटचि. स्थावरविषभेदः (हे. च.)

मधुसूदन-पु., अमरम् (त्रिका.)

मधुसूदनी-स्त्री., पालङ्कीशाका (हे. च.)

मधुस्नेह-पु., मधुच्छिष्टम् (वै. नि.) स्त्री., शोवं (तोष)
चीनीतिख्याते पुष्टिरौषधम् (वै. नि.)

मधुस्त्राव-पु., मोरटलता (रा. व. १३) मधुकवृक्षः (भा.)

मधुस्वर-पु., कोकिलः (श. र.)

मधुकशर्करा-स्त्री., मधुकफणितम् ।

मधूलि-स्त्री., मालकाकडी इति ख्यातमौषधम् (प. सु.)

मधूलिक-पु., हृक्षुः । आसवविशेषः । गुणाः—श्लेष्मलस्तु
मधूलिकः । (च. सू. २७)

मधूवक-(षित)-न., मधुच्छिष्टम् (वै. नि.)

मध्यगन्ध-पु., आम्रवृक्षः (श. च.)

मध्यजम्बू-स्त्री., मधुजम्बू वृक्षः ।

मध्यदेशभवा-स्त्री., वक्रकशालिः । (रा. व. १६)

मध्यन्दिन-पु., बन्धुजीवपुष्पवृक्षः । (रा. व. १०) न.,
मध्याह्न ।

मध्यपाक-पु., तैलादीनां नातिसुखरपाकविशेषः
(च. द.)

मध्यपुष्प-पु., जलवेतसम् (मद. व. ५)

मध्यमकदल-न., अर्धं पुष्टकदली फलम् । गुणाः—ईष-
त्कटु मधुरं गुर्वग्निमान्द्यकरज्ज्व । (वै. नि.)

मध्यमनारायणतैल-न., वातन्यायधिकारे तैलम् ।
(भैष.)

मध्यमनिष्पावा-स्त्री., एकोनविंशतिधरणम् । (सु. वि.
३१ अ.)

मध्यमाग्नि-पु., अर्कोर्यमग्नितापविशेषः । सुष्टिमेय-
काष्टचतुरंशेन योऽग्निः तद्विगुणेन काष्ठेन मध्यमाग्नि-
रुच्यते । (अर्कचि.)

मध्ययव-पु., षट्श्वेतसर्पपरिमाणम् (शब्दकल्पद्रुमः)
मध्यवासिनी-स्त्री., धातकीवृक्षः (र. मा.)

मध्यस्तम्ब-त्रि., पुरुषभेदः । यः परानात्मनि उपनिधाय
संस्तम्भयति आत्मनात्मानं, परैश्चापि संस्तम्भयते
(च. वि. ८ अ)

मध्यस्थल-न., कटिदेशः (उद्भटः)

मध्या-स्त्री., नाभिः (वै. नि.) मध्यमाङ्गुलिः (हे. च.)

मध्वल-पु., अतिपानम् । मधुवारः । (श. च.)

मध्याधार-पु., मधुकमम् । (वै. नि.)

मध्वजा-स्त्री., मयम् (हे. च.)

मनसा-स्त्री. सर्पदुहिता देवी । ' कन्या च सा भगवती
कश्यपस्य च मानसी । तेनेयं मनसा देवी मनसा
याच दीव्यति (पुराणम्)

मनाका-स्त्री., हस्ती (उणा.)

मनीषा-स्त्री., बुद्धिः

मनुज-पु., मानुषः ।

मनोजवा-स्त्री., (अग्निजिह्वावृक्षः जटा.)

मनोभवागार-पु. योनिः

मनोरथ-पु., इच्छा;

मनोविभ्रम-पु., चित्तविभ्रमः (निदानम्)

मन्त्रजिह्व-पु., अग्निः (हेमचन्द्रः)

मन्थज-न., नवनीतम् (र. मा.)

मन्थर-पु., वैशाखमासः हरिणः नवनीतम् (वै. नि.)
कुसुम्भम् (मे) फलम् चि. जडः (श. र.)

मन्थरज्वर-पु., ज्वरविशेषः (हिं-मतीज्वर)
लक्षणम्-ज्वरो दाहो भ्रमोमोहोद्यतीसारो वमिस्तृषा ।
अनिद्रा मुखशोषश्च तालुजिह्वे चशुष्यतः । ग्रीवायां
परिदृश्यन्ते स्फोटकाः सर्षपोपमाः । घृताशनात्स्वेद-
रोधात् मन्थरो जायते नृणाम् ॥ (योगरत्नाकर.)

मन्थराधि-पु., मध्यकायम् (चशा ७.)

मन्थरु-पु., चामरवायुः (त्रिका.)

मन्थसार-पु., नवनीतम् (वैनिषण्डु)

मन्था-स्त्री., मेथिका (रा. नि. ६)

मन्थिर-पु., समुद्रः,

मन्थ्य-पु., संकुः (वै. निष.)

मन्दगसना-स्त्री., महिषस्त्री (वै. नि.)

मन्दज-वि., मन्दजातम् (चसु. १८)

मन्दसानु-पु., स्वप्नः (उणा.)

मन्दरोत्थ-न., शिलाजतुः (वै. नि.)

मन्दर-पु., मन्दारवृक्षः (मे) तन्नामकल्लादिकीट-
विषघ्नागद्विशेषः । अपामार्गमनोह्यालदावीध्यामक-

गैरिकैः । नतैलाकुटुमरिचयष्टयाह्वृतभाक्षिकैः ॥
(वाउ ३७.) मुकुरः ।

मन्दारफलिका-स्त्री., काकोदुम्बरिका (वै. नि.)

मन्दारी-स्त्री., रक्तार्कः (सु. चि. १९)

मन्दारु-पु., धातकीपुष्पवृक्षः (वैनिष)

मन्दालक-न., खटिका (वैनिष)

मन्दिकुङ्कुर-पु., मत्स्यविशेषः (वैनिष)

मन्दिर-पु., जानुपश्चाज्जागः (हे. च.)

मन्दिरपशु-पु. ' विडालः (श. च.)

मन्दिरा-स्त्री., शय्यासनविशेषः (मे)

मन्दुरा-स्त्री., शय्यासनविशेषः (मे.)

मन्दोष्ण-वि., ईषदुष्णम् (अम.)

मन्द्रपुष्प-पु., जपावृक्षः (वैनिष.)

मन्मथ-पु., कपित्थवृक्षः पशु.) (आम्रवृक्षः (वैनिष.)

आम्रातवृक्षः । (चिक्रकः) । शठी (वैनिष)

मन्मथशठी-स्त्री., कर्पूरशठी (वै. नि.)

मन्मन-पु., गह्वदध्वनिः (त्रिका.)

मन्याचाली-पु., अश्वस्य वातन्याधिलक्षणम्-स्तब्धा-
यांग्रीवायां स्फुरणम् (जद. ५५.)

मन्यु-पु., शोक (अम.) अहङ्कारः (श. र.)

मन्युमणी-स्त्री., मेकपर्णी (भैषज्य विद्याधराभ्रे)

मन्वाद्यम्-न., धान्यम् (वै. नि.)

मप (पु) ष्ट (क)-पु., वनमुद्रः (अ. टी. भ.)

मय-पु., उद्भ्रः (त्रिका.) अश्वतरम् । (यी)-स्त्री., उद्भी;
चिकित्सा (श. च.)

मयट-पु., पर्णकुटी (हारा.)

मयन-पु., मदनवृक्षः (रा. नि. ८; न.) मधूच्छिष्टम्

मयु-पु., अश्वः (त्रिका.) मृगः (मे.)

मयूरका-स्त्री., अम्बुष्ठा (वै. नि.)

मयूरचटक-पु., कुक्कुटः ।

मयूरचूडा-स्त्री., मयूरशिखा (वै. नि.)

मयूरटभावना-स्त्री., पलचतुष्टयेन भावना (परिभाषा.)

मयूरपुच्छ-न., चन्द्रकः (भा. म. १ भ. सन्ततादिज्वर-
चि. माहेश्वरधूपे.)

मयूरविदला-स्त्री., अम्बुष्ठा (वै. नि.)

मयूर (वि) शिखा-स्त्री., स्वनामख्यातक्षुपः गुणाः-
' स्वादुरसा सूत्रकृच्छ्री बालग्रहनाशिनी वशीकरणी
च (रा. व. ५)

मयूरा-स्त्री., कृष्णतुलसी । अममोदा (वै. नि.)

मयूरालासक-पु., प्रावृत्कालः (रा. व. २१)

मयूराक्षेपियन्त्र-न., सुराश्चोतनयन्त्रविशेषः (भैष.
मृतसञ्जीवनीपुरा)

मयूरी-स्त्री., भजमोदा, मयूरस्त्री ।

मर-पु., विषम् (वै. नि.)

मरक्त-न., मरकतमणिः (श. र.)

मरट-पु., खदिरविशेषः (वै. नि.)

मरन्द-(क) पु., पुष्पमधु पुष्परेणुः (श. र.)

मराकाली-स्त्री., वृश्चिकाली क्षुपः (र. भा.)

मरार-पु., शस्यरक्षणस्थानम् (जटा.)

मराल-क-पु., राजहंसः । हंसः (रा. व. १९) घोटकः

कारण्डवृक्षः । कज्जलम् (शब्दकल्पे सारस्वतः)

(त्रि., मसृणम् (त्रिका) स्त्री., हंसी

मरि (री) च पत्रक पु., देवदारुवृक्षः

मरीचसदृश-पु., देवदारुवृक्षः सरलवृक्षः

मरिच सदृश-पु., ककोलवृक्षः (वै. नि.)

मरिचाद्य तैल-न., कुष्ठधिकारे तैलम् ।

मरीचिका-स्त्री., मृगतृणिका (वै. नि.)

मरुजाता-स्त्री., कपिकच्छूलता (वै. नि.)

मरुटा(ण्डा)-स्त्री., उच्छललट्खी

मरुत-पु., घण्टापाटली (श. च.)

मरुत्कर-पु., राजमाषः (श. च.)

मरुत्कार-(क्रिया.) (पु., स्त्री.,) अपानवायुः ।

(शब्दकल्पद्रुमे)

मरुत्पुत्री-स्त्री., वननिर्गुण्डी (वै. नि.)

मरुत्प्रिय-पु., उष्ट्रः (हे. च.)

मरुत्पुत्र-पु., सिंहः (त्रिका.)

मरुदिष्ट-पु., गुग्गुलुः (रा. व. १२)

मरुदूर्वा-स्त्री., (रा. व. ४)

मरुद्रथ-पु., अश्वः (त्रिका.)

मरुद्रुम-पु., विट्खदिरः (रमा.)

मरुद्विप-पु., उष्ट्रः (त्रिका.)

मरुन्माला-स्त्री., स्पृका (अम.)

मरुपुष्पी-स्त्री., हेमपुष्पी (रमा.)

मरुप्रिय-पु., उष्ट्रः (हे. च.)

मरुभूरुह-पु., करीरवृक्षः (भा.)

मरुल-पु., हंसविशेषः कारण्डव । (हे. च.)

मरुक-पु., हरिणभेदः, मयूरः, शठी (उणा.)

मरुद्धवा-स्त्री., दुरालभाविशेषः (प. मु.) कार्पासी

क्षुद्रखदिरः (रा. व. ४. ८) पु., यवासः (रा. व. ४)

मरोलि(क)-पु., मकरमत्स्यः (त्रिका. शर.)

आ. श. सं. पू. २८

मर्क-पु., शरीरम् (उणा) मर्कटः (शरः)

मर्कक-उर्णनाभिः । (वै. नि.) गलगण्डपक्षी (श. र.)

मर्कटपिप्पली-स्त्री., अपामार्गः (रा. व. ४)

मर्कटप्रिय-पु., क्षीरवृक्षः (श. मा.)

मर्कटवासा-उर्णनाभिजालम् (श. र.)

मर्कटशीर्ष-न., हिङ्गुलः (र. मा.)

मर्कटाख्य-न., कपिकच्छूबीजम् (वै. नि. २ भ. सयचि.-
गुह्यादिमोदके)

मर्कटाग्र-पु., राजाग्रः (भा.)

मर्कटाख्य-न., ताम्रम् (हे. च.)

मर्कटिकाफल-म., कपिकच्छूफलम् ।

मर्कटेन्दु-पु., काकतिन्दुकः (श. च.)

मर्कर-पु., भृङ्गराजः (श. र.)

स्त्री., (री)-निष्फलस्त्री (विश्व.)

मर्त्यकदली-स्त्री., कदलीविशेषः ।

मर्त्येन्द्रमाता-स्त्री., अग्निदमनीक्षुपः (रा. व. ४)

मर्मधाम-न., मर्मस्थानम् (अ. स. ४. भ. मसूरीचि.)

मर्मव्रण-पु., माडीव्रणः (रा. व. २०)

मर्मस्थान-न., जीवस्थानम् । यत्र धातेन प्राणसंशयो
भवेत् (रा. व. १८) (भा.)

मर्मिक-त्रि., मर्मवित् (जटा.)

मलङ्गी-स्त्री., भस्मभेदः । गुणाः—मलङ्गी मधुरा हृद्य

वातघ्नी श्लेष्मल गुरुः (रा. ज. ३ प.)

मलधातु-पु., शरीराबाधकरभावः (च. शा. ६ अ.)

मलपाक-पु., दोषपाकः, वातादीनां पाकावस्था पूर्णा-
वस्था वा । तल्लक्षणम्—दोषप्रकृतिवैकृत्यं लघुता
ज्वरदेहयोः । इन्द्रियाणाञ्च वैमल्यं दोषाणां पाक-
लक्षणम् (वैद्यकम्)

मलभुक्-पु., काकः (श. र.)

मलभेदि(न)-पु., रौप्यम्

स्त्री., कटुका (रा. व. ६)

मलयतपना-स्त्री., भलातकवृक्षः । (वै. नि.)

मलयद्रुम-पु., मदनवृक्षः (द्वि. कोष.)

मलरोधन-न., विष्टम्भः । आनाहरोगः (रा. व. २०)

मलवेग-पु., अतीसाररोगः (रा. व. २०)

मलशैत्य-न., तन्नामकश्लेष्मजरोगः (भा.)

मलहर-पु., जैपालवृक्षः (भैष. आमवातचि. सैन्धवाद्यतैल)

मला-स्त्री., भूम्यामलकी (श. च.) आमहरिद्रा (वै. नि.)

नाभिनाला (त्रिका.)

मलाकर्षी(इन्)-पु., हङ्गिकः (श. मा.)

मलाख्यकिट्ट-न., भुकाहारस्यान्यतरभागः । यतः सूत्र-
पुरिषाद्युत्पत्तिर्भवति । (च. सू. २८ अ.)

मलाज्जातक-पु., गन्धमार्जारः । (वै. नि.)

मलायन-न., मलहारः । गुदौपस्थादिः (च. द. स्वस्थवृत्ते)

मलावरोध-पु., मलविष्टम्भः ।

मलिनाम्बु-न., मत्स्यः (हे. च.)

मलिष्ठा-स्त्री., सज्जातरजस्का ।

मलूक-पु., कीटविशेषः (उणा.)

मल्लखण्ड-पु., गुडशर्करा (वै. नि.)

मल्लज-न., मरिचम् (जटा.)

मल्लतरु-पु., पियालवृक्षः (रा. व. ११.)

मल्लवाह-पु., ताम्रवर्णवृक्षविशेषः । पल्लिवाहवृणम् (रा.
व. ८.)

मल्ला-स्त्री., मल्लिकापुष्पवृक्षः (श. रा.)

मल्लिकाख्या-स्त्री., त्रिपूरमल्लिका (र. मा.)

मल्लिकागन्ध-न., मङ्गलागुल्काष्टम् (रा. व. १२.)

मल्लिकाद्वय-न., मल्लिका आफरमल्लिका चेति (च.
द. कुष्ठवि.)

मल्लिगन्धि-न., भगुरुकाष्टम् (श. च.)

मल्लिनाथ-पु., कल्पतरुनामसंग्रहकारः ।

मल्लिनी-न., अतिमुक्तकपुष्पवृक्षः (रा. व. १०)

मल्लिपत्र-न., छात्राकः (त्रिका.)

मशकी (इन्)-पु., उदुम्बरवृक्षः (हे. च.)

मशख-पु., मशकनामक क्षुद्ररोगभेदः (भा.)

मशच्छद-पु., वृणविशेषः (वै. नि.)

मशहरी-स्त्री., मशकवारणार्थं वस्त्रगृहम् । (जटा.)

मशुन-पु., कुकुरः (श. मा.)

मसन-न., सोमराजी (श. च.)

मसरा-स्त्री., मसूरः (जटा.)

मसि (सी) का-स्त्री., जटामांसी (वै. नि.) शेफालिका
(श. र.)

मसिगन्धन-न., गन्धरसः । बोलः । (त्रिका.)

मसीना-स्त्री., स्वनामख्यातक्षुपः । (श. च.)

मसीनिका-स्त्री., शेफालिकावृन्तः (श. र.)

मसूरघृत-न., ग्रहण्यां घृतम् । (च. द.)

मसूरयूष-पु., न., मसूरकृतकायः । मसूरयूषः । संग्राही
वृद्धी स्वादुः प्रमेहजित् । (द्रव्यगुणः)

मसूरसूप-पु., भर्जितमसूरकृतयूषः । गुणाः— 'मसूरसूपः
संग्राही शीतलो मधुरो लघुः । कफपित्ताश्रजित्
वर्ण्यो विषमज्वरनाशनः । (द्रव्यगुणः)

मसूराभा-स्त्री., मसूरिकारोगः । (रा. व. २०)

मसूरीहररस-पु., मसूर्यधिकारे रसः । (रस. र.)

मसूणा-स्त्री., अतसी (मे.)

मस्करी-स्त्री., देवकुरुण्टकः । (वै. नि.)

मस्तकस्नेह-पु., मस्तिष्कम् (हे. च.)

मस्तकारण्य-पु., वृक्षाग्रम् (श. च.)

मस्तकी-स्त्री., गुहाबद्रीफलम् । रुमिमुस्तकीति लोके
(भैष. बाजीकरणत्ति.)

मस्तकोद्भव-न., मस्तिष्कम् (रा. व. १८.)

मस्तदारु-पु., देवदारुवृक्षः (भा.)

मस्तमूलक-न., ग्रीवा (श. च.) मस्तकस्नेहः (वै. नि.)

मह-न., तेजस् (मे.)

महतिक्रान्ता-स्त्री., बृहती (रा. व. ४.)

महत्तेजा-पु., पारदः (वै. नि.)

महत्पत्र-पु., मालाकन्दः (वै. नि.)

महत्फला-स्त्री., राजकोषातकी (वै. नि.) महेश्वरास्त्री
(रा. व. ३.)

महद्वल-पु., मधुरवास्तुकः (वै. नि.)

महद्वारुणी-स्त्री., महेश्वरास्त्री

महद्वृक्ष-पु., वटवृक्षः (वै. नि.)

महर्षि-पु., कपिकच्छुः (वै. नि.)

महर्षिका-स्त्री., शुलकण्टकारी (वै. नि.)

महा-स्त्री., गोरक्षी (श. च.)

महाकण्टकिनी-स्त्री., विश्वसारकः (श. च.)

महाकण्टा-स्त्री., शोवन्तीवृक्षः (वै. नि.)

महाकदम्ब-पु., केलिकदम्बः (प. सु.)

महाकपित्थ-पु., बिम्बवृक्षः (प. सु.)

महाकरञ्ज-पु., करञ्जविशेषः (सुसू. ३८) गुणाः—

महाकरञ्जकस्तीक्ष्णः कटुश्चोष्णश्च तिक्तकः । कण्डू-

विचर्चिकाकुष्ठत्वग्रुग्विषग्रणापहः (रा. व. ९)

महाकर्णिकार-पु., आरग्वधवृक्षः (रा. व. ९)

महाकल्याणगुड-पु., द० कल्याणगुडः (भा.)

महाकिराततिक्तक-पु., बृहत्किरात तिक्तकः (कश्चित्
निघण्टुः)

महाकुमारिका-री-स्त्री., महाशोवन्तीवृक्षः (वै. नि.)

महाकृष्णा-स्त्री., कृष्णापराजिता (वै. नि.)

महाकोशफला-स्त्री., देवदालीलता (रा. व. ७)

हाक्लीतन (निका)-पु., स्त्री., शालपर्णी

महागदमहीरुह-पु., चालमुगरा इति ख्यातः वृक्ष
(अत्रि.)

महागन्धक-न., बोलः (रा. व. ६) कुङ्कुमागुरुचन्दनम्
(रा. व. १२) अतिसारोदरामयग्रहणीघ्नरसविशेषः
(सा. कौ. भेष.)

महागवय- (गव)-पु., बृहद्गवयमृगः
(रा. व. १९)

महागुहक-पु., क्लमः (वै. नि.)

महागोधूम-पु., बृहद्गोधूमः (भा. धा. व.)

महागोपा-स्त्री., शारिवा (वै. नि.)

महाग्रीव- (वी) (इन्)-पु., उद्गः । (रा. व. १९)

महाघूर्णा-स्त्री., द्राक्षामयम् । सुरा (श. च.)

महाच्छद-पु., देवतावृक्षः (रसा.)

महाज-पु., महालग्नः (रा. व. १९)

महाजम्बीर-पु., बृहज्जम्बीरवृक्षः । (द्विडनिमु) अथ
स्वक् दीपनी वातघ्नी च । तैलं वातघ्नं । यूषः
उदरामयघ्नः रक्ततिसारे पामादौ च हितः

महाज्योतिष्मती-स्त्री., स्वनामख्यातलता द्वि-बडी
मालकांगोणी । गुणाः- ' तिक्ततरा रुक्षा किञ्चित्कटुः
वातकफघ्नी दाहकरी दीपनी मेधाप्रज्ञाकरी च (रा.
व. ३)

महालघ्व-पु., कदम्बवृक्षः (रा. व. १०)

महातङ्क-पु., मदात्ययरोगः (रा. व. २०) महाव्याधिः ।

महातरु-पु., हनुहीवृक्षः (श. च.)

महाताली-स्त्री., आवर्तकीलता (रा. व. ३)

महातीक्ष्णा-स्त्री., भल्लातकवृक्षः (रा. व. ११)

महातुम्बी-स्त्री., महालावुः (वै. नि.)

महादन्ता-स्त्री., नागबला (रा. व. ४)

महादीर्घ-पु., सरलदेवदारः (वै. नि.)

महादुग्धा-स्त्री., वनस्पतिभेदः (वै. नि.)

महादेवमणि-पु., महामेदा (वै. नि.)

महाद्रावक-पु., यकृतलीहाधिकारे औषधविशेषः
(रत्नमालासंग्रहः)

महाद्रु-पु., शुक्रशिम्बी (रा. मा.)

महाधात्री-स्त्री., आमलकीवृक्षः (वै. नि. वातव्याधिवि.)
वातविध्वंसनरसे.)

महानन्दा-स्त्री., आरामशीतला (रा. व. १०) मयम्
(रा. व. १४)

महानय-पु., उद्गः (वै. नि.)

महानसाध्यक्ष-पु., रसवत्यधिकारिपुरुषः (सु. क. १अ.)

महानसिकवोढा-त्रि., राजपाकशालाधिकृतपुरुषः
(सु. क. १. अ.)

महानाग-पु., सुरपुत्रागवृक्षः (वै. नि.)

महानाडी-स्त्री., कण्डरा (रा. व. १८)

महानाद-पु., शङ्खः । उद्गः (रा. व. १८) गजः (मे
कर्णः । सिंहः (हे. च.)

महानारायणतैल-न., वातव्याधौ तैलम् (भेष. भा.)

महानेमि-पु., काकः (वै. नि.)

महान्-पु., वाराहमदनवृक्षः । कालदमनवृक्षः (रा. व. ८
उद्गः (रा. व. १९) महाषष्टिक शालिः (वै. नि.)

महापञ्चमूल-न., विस्वाग्निमन्थद्वयोणाकपाटली
गणिकारिका च (रा. व. २९ । सु. सू. ४०. अ.)
एतत् कषायः तिक्तानुरसो घातं शमयेदुष्णवीर्यत्वात्
(सु. सू. ४० अ.)

महापञ्चविप-न., शृङ्गीविषकालकूटमुस्तकवस्सनाभ-
सक्तुक्विषैः समभागिकयोगः (रा. व. १२)

महापिण्डीतरु-पु., वृक्षविशेषः । श्वेतपिण्डीतरुः । गुणाः
-कषायोष्णः त्रिदोषघ्नः चर्मरोगघ्नः रक्तदोषघ्नश्च
(रा. व. ९)

महापुरुष-पु., महामेदा (वै. नि.)

महाप्रहारवटी-स्त्री., मांसरोहिणी । (वै. नि.)

महाप्राण- (स)-पु., द्रोणकाकः । (रा. व. १०)

महाफेणा-स्त्री., समुद्रफेणः । (श. च.) हिण्डीरः ।

महावर्चरिका-स्त्री., भार्गी । (वै. नि.)

महाविज-पु., पारदः । (वै. नि.)

महाभल्लातकगुड-पु., कुष्ठाधिकारे औषधम् (भेष. भा.)

महाभीता-स्त्री., लज्जालुका (वै. नि.)

महाभीरु-पु., गोपालिकाख्यकीटः (हे. च.)

महाभ्रवटिका-स्त्री., राजयक्ष्माधिकारे रसः । (रस. र.)

महामण्डूक-पु., मण्डूकविशेषः । पीतमण्डूकः ।
(रा. व. १९)

महामत्ता-स्त्री., महाकरजवृक्षः । (रा. व. ९)

महामधुफला-स्त्री., पीतवर्णालावृविशेषः (वै. नि.)

महामनस् (ना)-पु., महासिंहः (रा. व. १९.)

महामांस-न., नरादिमांसम् ।

महामार्जारगन्धिका-स्त्री., वनमुद्गः (वै. नि.)

महामाप-पु., राजमाषः (भा. पू. १ अ. धा. व.)

महामुख-पु., कुम्भीरः (हे. च.)

महामुण्ड-न., बोलनामगन्धद्रव्यम् । (रा. व. १६.)

महामूर्द्धा (र्खन्)-स्त्री., कद्विः वृद्धिः (वै. नि.)

महामूषिक-पु., बृहन्मूषिकः (रा. व. १९.)

महामृगाङ्ग-पु., यक्ष्माधिकारे रसः (रस. कौ.)

महाभेद-पु., महाभेदा (र. मा.) निम्बवृक्षः (वै. नि.)
महाम्ल-न., तिन्तिडीकः (जटा.)

महारजन-न., कुसुम्भपुष्पः (अम.) सुवर्णम् (मे.)
महारतिबल्लभमोदक-पु., वाजीकरणाधिकारे औषधम्
(भैष.)

महारसाष्टक-न., पारदाभ्रकहिङ्गुलवैक्रान्तस्वर्णमाक्षिक.
रूप्यमाक्षिकशङ्खकान्तलौहेषु ' द्रवः पारदः शङ्खः
वैक्रान्तः कान्तमन्त्रकम् । माक्षिकं विमलञ्चेति
स्युरेतेष्टौ महारसाः । (रा. व. २२)

महाराज-पु., नखम् (हे. च.)

महारूप-पु., रालः (वै. नि.)

महारोग-पु., महान्याधिः (वैद्यकम्) उन्मादादिरोगाः ।
यथा ' उन्मादः स्वदोषः राजयक्ष्मा श्वासः मधु-
मेहः भगन्दरः । उदरः अशमरी चेति (नारदस्मृतिः)

महार्घ-पु., महासोमलता (वै. नि.) लावपक्षी (विश्व.)

महार्घ-पु., महार्द्रकम् (श. च.)

महार्द्रक-न., शुण्ठी (वै. नि. २ भ. दुर्जलज्वरचि.)
स्थूलाद्रकम् । वनाद्रकम् । गुणाः—' महार्द्रं दीपनं
प्राहि रुक्षं वातकफापहम् (रा. व. ३५)

महालिकटभी-स्त्री., श्वेतकिनिहीवृक्षः (रा. व. ९)

महालोध्र-पु., शबरलोध्रः (र. मा.)

महालोभल-पु., काकः । (रा. व. १९.)

महावप-पु., महाभेदा (श. च.)

महावरा-स्त्री., मूर्वा । दूर्वा (श. र.)

महावलकः-पु., जातिफलवृक्षः (वै. नि.)

महावस-पु., शिशुमारः (हे. च.)

महावार्ताकिनी-स्त्री., महावार्ताकुवृक्षः । (वै. नि.)

महावास्तु-न., महायतनम् । (भा. म. कुष्ठचि.)

महावास्तुपरिग्रह-पु., व्यापकतया ग्रन्थस्तस्थानप्राहि
(भा. गुल्म. चि.)

महावील-न., अन्तःकरणम् (वै. नि.) आकाशम् (जटा.)

महाविहङ्ग-पु., गरुडः (च. द.)

महावीज-पु., पियालवृक्षः (न.) विटपः तत्तुमुष्कवृक्ष-
योरन्तरम् (हे. च.)

महावृषा (प्या)-स्त्री., मुशलीभेदः । (वै. नि.)

महावृ (वृ) हती-स्त्री., महावार्ताकी

महाव्याधि-पु., कुष्ठादिमहारोगाः । (निदानम्)

महाव्रण-न., दुष्टव्रणः (शब्दकल्पे वाराहीतन्त्रम्)

महाशठ-पु., पीतधुस्त्रवृक्षः । (रा. व. १०.)

महाशणपुष्पिका- (स्त्री)-स्त्री., शणपुष्पी नाम क्षुपविशेषः
हिं.—फुणफुणा. । गुणाः—' कषाया उष्णा रसनिया-
मका मोहनस्तम्भनादौ शस्ता (रा. व. ४.)

महाशणा-स्त्री., आरण्यशणः (वै. नि.)

महाशफर-पु., पार्वतमीनः

महाशल्क-पु., महाचिन्तमत्स्यः (हारा.)

महाशिता-स्त्री., शतावरी (श. च.) वनस्पतिविशेषः
(वै. नि.)

महाशुक्ति-स्त्री., मुक्तागृहम् (रा. व. १३)

महाश्रय-पु., अक्षोटवृक्षः (वै. नि.)

महाश्वेतघण्टी-स्त्री., महाशणपुष्पी वृक्षः (वै. नि.)

महासंवितिकाफल-न., काबेलदेशीयसेवफलम्
(वै. नि.)

महासफर-पु., पार्वतमत्स्यः बृहत् प्रोष्टीमत्स्यः, गुणाः—
तिक्तः पित्तकफघ्नः शीतलः मधुरः रुच्यः क्षात-
भूयिष्ठश्च (भा.)

महासिंह-पु., शरभापरनाम सिंहः (रा. व. १९)

महासीता-स्त्री., महाशणपुष्पी (रा. व. ७)

महासिद्धिकर-पु., कृष्णवनालकम् (वै. नि.)

महासुख-न., मैथुनम् (त्रिका.)

महासुगन्धपदक-न., चन्दनकस्तूरी कर्पूर कृष्णागुरुः
सुवाङ्कुमानि (वै. नि.)

महासुगन्धि तैल-न., मेदोरोमे तैलम् (भा.)

महासूक्ष्मा-स्त्री., बालुका (रा. व. १३)

महास्नायु-स्त्री., रक्तवहमहानाडी (श. च.)

महाहवि-न., गन्धघृतम् (श. चि.)

महाहस्या-स्त्री., शूकशिम्बी (प. सु.)

महाक्षीरा-स्त्री., महिषी (वै. नि.)

महिका-स्त्री., हिम (अम.)

महिजक-पु., मूषिकः (वै. नि.)

महिलाद्वया-स्त्री., प्रियङ्गुलता (अम.)

महिषकन्द-पु., श्वेतालुकम् (रा. व. ७)

महिषमत्स्य-पु., मत्स्यविशेषः । तल्लक्षणगुणाः—
' कृष्णः दीर्घकायः बलवान् महाशकश्च । तन्मांसं
दीपनं बलवीर्यकरञ्च (रा. व. १७)

महिषमस्तक-पु., शालीधान्यविशेषः (भा. पू. १ भ.
धा. व.)

महिषचल्ली-स्त्री., स्वनामण्यातसोमचल्लीसमलताविशेषः
हिं छिरिहट्टी म. महिषवेली ।-गुणाः—रसवीर्यविपा-
केषुसोमवल्ली समा' (रा. व. ३)

महिषतक्र-न., महिषीघोलः, गुणाः—महिषं कफकृत्
किञ्चिद्बलं शोफकरं नृणाम् । शस्त्रं स्त्रीदाशौग्रहणी-
दोषेऽतीसारिणामपि (अत्रि. ८ अ.)

महीपद-पु., किञ्चुलकः (वै. नि.)
 महीलता-स्त्री., गण्डूपदी (अम.)
 महेन्द्रकदली-स्त्री., कदलीवृक्षविशेषः । गुणाः—‘उष्णा वातासृग्दरपित्तघ्नी च’ (रा. व. ११)
 महेन्द्रलोह-न., अगस्त्याष्टम् (वै. नि.)
 महेन्द्राणी-स्त्री., इन्द्रचिर्मटी (श. र.)
 महेन्द्री-स्त्री., महेन्द्रवारुणीलता (रा. व. ३)
 महेलिका (ला)-स्त्री., स्थूलला (वै. नि.)
 महेशवन्धु-पु., श्रीफलवृक्षः (श. च.)
 महेश्वर-पु., श्वेतमन्दारः । विश्वकोषप्रणेता न., स्वर्णम् (रस. कौ. उव्रान्तकरसे.)
 महोक्ष-पु., महोदधः (अम.)
 महोदधिवटी-स्त्री., अजीर्णाधिकारे औषधम् (रस. र.)
 महोद्रेक-पु., महानिम्बः (वै. नि.)
 महोदधत-पु., तालवृक्षः (भा.) नारिकेलवृक्षः । धाराकदम्बः (वै. नि.)
 महोन्मद-पु., मत्स्यविशेषः (श. र.) भद्रः ।
 महोरग-न., तगरपादिकः (प. सु.) पु., महासर्पः ।
 मांसकर्णी-स्त्री., वरव्यादिकीटः । वक्रशुक्रम् (वा. उ.)
 मांसकारि-न., रक्तम् । (हे. च.)
 मांसकीलक-पु., तन्नामकगुह्यरोगभेदः अशोभेदः वा । लक्षणं यथा—‘अन्तर्गहिर्वा मेदस्य कण्डूला मांस-कीलकाः । पिच्छिलास्रस्रवा योनौ तद्वच्च छत्रसन्निभाः । तेऽशांस्युपेक्षया घ्नन्ति मेदपुंस्त्वभगार्तवम् । (वा. उ. ३३.)
 मांसकेशी (हन्)-पु., पादरोगभेदयुक्तः अश्वः । ‘केशा-काराणि मांसानि यस्य स्युस्तलजानि च । मांस-केशीति तं विद्यात् (ज. द. ३९ अ.)
 मांसखुर-पु., पादरोगविशेषयुक्तः अश्वः । लक्षणं यथा—‘बहुमांसखुरश्चैव ज्ञेयो मांसखुरो हयः । (ज. द. ३९ अ.)
 मांसगज्वर-पु., ज्वरविशेषः । पिण्डिकोद्वेष्टनं कृत्वा सृष्टमूत्रपुरीषता । उपमान्तर्दाहविशेषौ श्लानिः स्यान्मांसगे ज्वरे’ । विकृतिता—तीक्ष्णविरेचनादि । (निदा)
 मांसग्रन्थि-पु., मांसजग्रन्थिरोगः । लक्षणम्—‘मांसले-र्दुषितं मांसमाहारैर्ग्रन्थिमात्रहेत् । स्निग्धं महान्तं कटिने क्षिरानन्दं कफाकृतिम् । (वा. उ. २९ अ.)
 मांसज-न., मेदोधातुः । (हे. च.)
 मांसजाति-स्त्री., मृगविकिरप्रतुदप्रसहबिलेयमहामृग-जलचरमत्स्याद्याः अष्टविधाः । मांसजातीयः (प. म.)

मांसतेज-पु., मेदोधातुः (हे. च.)
 मांसदलन-पु., श्लीहवृक्षः । रक्तरोहितकवृक्षः (श. च.)
 मांसपचन-न., मांसपाकः ।
 मांसपुष्टिका-स्त्री., भ्रमरारिपुष्पवृक्षः । भ्रमरमारी इति मालवे प्रसिद्धा (रा. व. १०.)
 मांसफल-पु., तरशुजवल्ली (रा. व. ७.)
 मांसफला-स्त्री., वार्ताकी (रा. व. ७.)
 मांसरक्ता-स्त्री., रोहिणी (वै. नि.)
 मांसलित-न., अस्थि (वै. नि.)
 मांसवारुणी-स्त्री., हरिणादिमांसकृतं वारुणीमद्यम् । तत्करणविधिः—‘एषां मांसन्तु कणशः कृत्वा पूर्वद्रवे न्यसेत् । संस्थाप्य मण्डलं पश्चादकं निष्का-शयेत्ततः । एवं सर्वत्र मांसस्य वारुणीकरणक्रिया । पूर्वद्रवः तक्रादि । मण्डलं ४८ दिनानि (रावणः)
 मांससङ्कोच-पु., मांसस्य शठितभावः (भा. म. ४ भ. विस्फोट. वि.)
 मांससमुद्भवा-स्त्री., वसा (वै. नि.)
 मांससर्पि-पु., राजयक्ष्मणि घृतम् (वा. वि. ५अ.)
 मांसस्नेह-पु., मेदोधातुः (रा. व. १८.) वसा (वै. नि.)
 मांसहासा-स्त्री., चर्म (श. र.)
 मांसारि-पु., अश्ववेतसम् ।
 मांसार्जुद-न., शूकरोगविशेषः ‘मांसदोषेण जानीयाद-र्जुदं मांससम्भवम् (सु. नि. १४.) अर्जुदविशेषः (सु. नि. ११.)
 मांसावद (दा) रण-न., मांसभेदनम् (वा. उ. ३७ अ.)
 मांसाह्वया-स्त्री., जटामांसी (सु. चि. २ अ.)
 मांसिका-स्त्री., जटामांसी (चि. क. क. स्त्रीरोगचि.)
 मांसेष्टा-स्त्री., बलगुला (रा. व. ४)
 मांसौदन-न., मांससिद्धौदनम् । गुणाः—‘मांसौदनं धातुवृद्धिकरं स्निग्धं गुरु स्मृतम् (च.)
 माकरा-स्त्री., मरुचकवृक्षः (र. मा.)
 माक्ष-न., सौवर्चललवणम् (प. सु.)
 माक्षिकश्रेष्ठा-स्त्री., रूप्यमाक्षिकम् (प. सु.)
 माक्षिकान्त-न., माधवीमद्यम् (वै. नि.)
 माक्षिकाश्रय-न., सिक्थकम् (रा. व. १३.)
 माक्षिकी-स्त्री., सुवर्णमाक्षिकम् (नकुल. १६अ.)
 मागधिमूल-न., पिप्पलीमूलम् (प्र. बाहुशालगुडे दृश्यम्)
 मागधीजटा-स्त्री., पिप्पलीमूलम् (वै. नि.)
 मागधीशिफा-स्त्री., पिप्पलीमूलम् (सर्व ज्वरचि. त्रिभुवनकीर्तिरसे.)

मागधेया-स्त्री., स्वर्णजीवन्ती (वै. नि.)
 माघमा-स्त्री., कर्कटः (वै. नि.)
 माघवती- } स्त्री., पूर्वदिग् (रा. व. ११)
 माघोनी- }
 माघ्य-न., कुन्दपुष्पम् (रा. मा.)
 माङ्गल्यकाया-स्त्री., पूर्वा
 माङ्गल्यकुसुमा-स्त्री., शङ्खपुष्पी (वै. नि.)
 माङ्गल्यप्रचरा-स्त्री., वचा (वै. नि.)
 माङ्गल्यागुरु-पु., अगुरुभेदः । केदारदेशे प्रसिद्धः ।
 गुणाः—' शीतगुणः स सुगन्धिर्योगवहः श्रेष्ठश्च
 (रा. व. १२)
 माची-स्त्री., काकमाचीक्षुपः (वै. नि.)
 माचीपत्र-न., सुरपर्णनामपत्रशाकः । (रा. व. १०)
 माजल-पु., चाषनामकपक्षिविशेषः ।
 माटी-स्त्री., पर्णदलशिरा (वै. नि.)
 माठ-पु., सुनिषणकशाकः (वै. नि.)
 माढि(ही)-स्त्री., पत्राङ्कुरः । दन्तवेषभागः । (अ. टी. भ.) पर्णशिरा (हे. च.) दन्तशिरा (श. र.)
 माण(क)-पु., स्वनामख्यातः कन्दविशेषः (प. पु.)
 (हिं.—मानकन्द.) गुणाः—' माणकः स्यान्महा-
 पत्रः कथ्यते तद्गुणा अथ । माणकः शोथहृत् शीतः
 पित्तरक्तहरो लघुः । (भा. पू. १ भ. शा. व.)
 माणकघृत-न., शोथघृतम् (भा.)
 माणतुण्डिका-स्त्री., जलचरपक्षिविशेषः (च. सू. २७ अ)
 माणवक-पु., सप्तवर्षीयबालकः । (रा. व. १८) दीपा-
 न्तरखर्जूरिका (वै. नि.) मनुष्यः । हारभेदः ।
 (त्रिका.) कुरिसतपुरुषः (मे.) वटः (हे. च.)
 गोनकः (च. सू. १५)
 माणिक्यकदली-स्त्री., कदलीविशेषः ।
 माण्डविक-पु., तद्देशजमध्यमाश्वः । ' कंकनाकारदेहस्तु
 भवेन्माण्डविको हयः (ज. द. ६ अ.)
 माण्डूक-न., वङ्गघातुः (रा. व. १३) अहिफेनः (भैष. अभयवृत्तिहरसे)
 माण्डूकी-स्त्री., ब्राह्मीक्षुपः (वै. नि.)
 मातङ्गकुष्णा-स्त्री., गजपिप्पली (वै. नि. २ भ. वातव्याधि-
 पक्षवधवि.)
 मातङ्गमकर-पु., महामत्स्यविशेषः । (रा. व. १९.)
 मातर-पु., क्लमः (वै. नि.)
 माता-स्त्री., जननी (अम) बाणुकर्णालता इन्द्रवारुणी-
 लता (रा. व. ३.) जटामांसी (रा. व. १२)
 महाश्रावणिका (रा. व. ५) घृतकुमारी (वै. नि.)
 गौः (मे.)

माताङ्गा-स्त्री., नागबला (वै. नि.)
 मातुलद्रुम-पु., धुस्तरवृक्षः । शाल्मलीवृक्षः (वै. नि.)
 मातुलपत्रक-पु., धुस्तरफलम् (अम.)
 मातुलपुष्प-न., धुस्तरपुष्पम् (वै. नि.)
 मातुलानी-स्त्री., प्रियङ्गुलता (श. च.) शणवीजम् (हे. च.) भङ्गा, कलायः । (मे.)
 मातुलाहि-पु., सर्पविशेषः (अम.)
 मातुली-स्त्री., शणवीजम् । भङ्गा (श. च.)
 मातुलुङ्गशिफा-स्त्री., मातुलुङ्गमूलम् । (च. द. कफज्वरचि.)
 मातृकाकुन्द-पु., शिशोर्गुदजघनविशेषः
 (वा. उ. २४.)
 मातृकावह- } पु., पर्दकीटः (प्रयोगा.)
 मातृवाहक- } च. (द. ग. भ. चि.)
 मातृमण्डल-न., नेत्रयोर्मध्यभागः, तत्तु आसन्नमरणो न
 पश्यति (स्मृतिः)
 मातृवाहिनी-स्त्री., बलुलापथी (रा. व. १९)
 मातृसिंही-स्त्री., वासकवृक्षः (श. र)
 मादक-पु., अहिफेनः (प. पु.) हरिणभेदः (वै. नि.)
 दात्यूहपक्षि (रा. मा.)
 माधवकर-पु., रुग्विनिश्चयग्रन्थकारः । रसकौमुदी-
 कारः च ।
 माधविका-स्त्री., मालवीलता (अ. टी. भ.)
 माधवीमूल-न., माधवीलतामूलम् । (रस. र. स्तनरोग-
 चि.) 'घोलेन माधवीमूले पीते स्त्रीमध्यकार्श्यकृत् ।
 माधवीलता-स्त्री., स्वनामख्यातलता, गुरुविन्द, माधवी,
 इन्द्रगोचे, इति महाराष्ट्रकर्णाटदेशयोः प्रसिद्धा ।
 गुणाः—' कटुका तिक्ता कषाया मदगन्धयुक्ता
 पित्तकासवण्णघ्नी दाहशोषघ्नी च (रा. व. १०)
 मधुरा शीता लघ्वी दोषत्रयघ्नी च । (भा.)
 माधुर-न., मल्लिकापुष्पम् (त्रिका.)
 माधुरी-स्त्री., अजमोदा (रा. व. ६) द्राक्षासवः मधु-
 रता (वै. नि.)
 माधूकसार-पु., मधूकपुष्परसः मधु वा (वा. सू. १५
 अ. शिरोचिरेचने)
 माध्वक-न., माध्वीकम् (वै. नि.)
 माध्वाम्र-पु., बहुसालाम्रवृक्षः (रा. व. ११)
 माध्वीमधुरा-स्त्री., मधुखर्जूरिका (रा. व. ११.)
 माध्वी शर्करा-स्त्री., मधुशर्करा सा अष्टविधा मधूनामष्ट-
 विधत्वात् । गुणा अपि तत्तन्मधुतुल्या भवन्ति
 (रा. व. १४.)

माध्वीसीता-स्त्री., मधुशर्करा (रा. व. १४.)
 मानकक्षार-पु., भाणकदण्डपत्रक्षारः (भेष.)
 मानत-पु., पर्पटकः (वै. नि.)
 मानधानिका-स्त्री., त्रपुषी (श. मा.)
 मानभाण्ड-न., परिमाणभाण्डम् (च. सू. १५अ.)
 मानमृताफल-पु., पटोलवृक्षः (वै. नि.)
 मानव-पु., मनुष्यः (भम.)
 मानवकोत्तम-पु., क्षिप्रः (रा. व. १८.)
 मानसकैव्य-न., चित्तसम्भूतकैव्यम् (सु. चि. २९.)
 मानसज्वर-पु., य आदौ मनसि जायते वैचित्र्यादिः ।
 लक्षणम्—' वैचित्र्यमरतिर्ग्लानिः मनसस्तापलक्षणम्
 (च. वि. ३अ.)

मानसालय(सौका)-पु., हंसः (रा. व. १९.)
 मानिनी-स्त्री., लक्षणाकन्दः (रा. व. ७.)
 मानिमन्थ-न., सैन्धवलवणम् (भेष. कुष्ठचि.) 'मानि-
 मन्थञ्च तुल्यांशम्' ।
 मानी (इन्)-पु., सिंहः (रा. व. १९.) स्त्री., (नी)
 शरावमितम् (भेष.)

मानुषी-स्त्री., औषधनिर्माणकार्यम् चिकित्साभेदः
 (श. च.) नारी (भम.)
 मानुषी दधि-न., मानुषीदुग्धजातदधि । गुणाः—
 विपाके मधुरं बल्यं अम्लं गुरु सन्तर्पणं चक्षुष्यं
 ग्रहदोषघ्नञ्च (रा. व. १५)

मानुषीक्षीर-न., मानुषीस्तनदुग्धम्, गुणाः— मधुरं
 कषायं हिमं लघु चक्षुष्यं दीपनं पथ्यं पाचनं
 रोचनञ्च (रा. व. १५) सङ्गीवनं बृंहणमेव
 सात्म्यं सन्तर्पणं नेत्ररुजापहञ्च । पित्तस्य रक्तस्य च
 नाशनञ्च नारीपयः स्नेहनमेव शक्यम्
 (अत्रि. ८ अ.)

मास्विका-स्त्री., अम्बुष्ठा (रा. व. ४)
 मायाद-पु., कुम्भीरः (त्रिका.)
 मायी-स्त्री., हिलमोचिका (रा. मा.)
 मायु-पु., पित्तम् (रा. व. २१) (त्रिका. प्र. रवि-
 सुन्दररसे)
 मायूरा-स्त्री., काकोदुम्बरिका (वै. नि.)
 मायूरादिपक्ष व्यजन-न., मायूरपक्षवस्त्रवेत्रादि-
 व्यजनम् । 'मायूरा वस्त्रजावैत्रा वाता दोषत्रयापहाः
 (राज २ प.)

मार-पु., मृतः (मे.) धुस्तरवृक्षः (श. च.)
 मारफवर्ग-पु., रसमर्दकद्रव्यगणः (रा. सा. सं.)

मारङ्गा-स्त्री., मेदा (रा. व. ५)
 मारजातक-पु., मार्जारः (वै. नि.)
 मारट-न., हस्तमूलम् (वै. नि.)
 मारारिनारीरज-पु., गन्धकः (भा. ज्वरचि. कल्पतरौ)
 मारीचपत्रका-स्त्री., सरलदेवदारुः सर्जतकः (वै. नि.)
 मारीचवल्ली-स्त्री., मरिचवृक्षः (वै. नि.)
 मारुण्ड-पु., सर्पाण्डम् (मे.)
 मारुता-स्त्री., स्पृका (वै. नि.)
 मार्क-पु., मृत्तारजः (रा. मा.)
 मार्कटपिप्पली-स्त्री., कपिपिप्पली (रा. व. ४)
 मार्गवाहिनी-स्त्री., क्षुद्रनाडी (वै. नि.)
 मार्जारकण्ठ-पु., मयूरः (श. र.)
 मार्जारपाद-पु., अश्वभेदः । यस्याश्वस्य पादे कूर्चं च
 स्ववर्णभिनववर्णा रेखा भवेत् । स च भर्तुरमङ्गलकरः
 (ज. द. ३ अ.)

मार्जारिका-स्त्री., कस्तूरी (वै. नि.)
 मार्जारीयं-पु., विडालः (मे.)
 मार्जाल-पु., विडालः (द्वि. कोष.)
 मार्जिता-स्त्री., दधिशक्तुः (प. मु.) शिखरिणी (वै. नि.)
 मार्तण्ड-पु., अर्कवृक्षः (भम.) शूकरः (मे.) स्वर्ण-
 माक्षिकम् (वै. नि.)
 मार्तण्डमूल-न., अर्कमूलम् (वै. नि. २ भ. ज्वरचिः
 निर्गुणधीधूपे.)
 मार्द्वीकमद्य-न., द्राक्षाकृतमद्यम् 'मृद्वीकाभिः कृतं मद्यं
 मार्द्वीकमिति चोच्यते । मृद्वीकानां सुपकानां यः स्वयं
 गालितः पटात् । रसस्तेन हि तन्मद्यं कषायरहितेन
 यत् । मार्द्वीकं कापिशं भीमविक्रान्तं कापिशायनम्
 (तोड. वृद्धशौनकः)

मार्शक-पु., मधुरवास्तुकः (रा. व. ७.)
 मार्ष्टि-स्त्री., तैलमर्दनम् (वै. नि.)
 मालक-न., स्थलपद्मम् (जटा.)
 मालतीजात-पु., टङ्कणक्षारः (रा. सा. सं.)
 मालतीतीरज-पु., टङ्कणम् (हे. च.)
 मालतीमूल-न., मालतीशिफा, इदं जङ्गमविषहरम्
 (नकुल १६ अ.)
 मालतृण-न., तृणसामान्यम्, । तृणविशेषम् (वै. नि.)
 मालवा-स्त्री., उपोदकी (भा. पू. १ भ. शा. व.)
 मालविटपी, (इन्)-पु., कुम्भीवृक्षः (वै. नि.)
 मालसी-स्त्री., केशपुष्टवृक्षः (श. र.)

मालाफल- } न., पु., रुद्राक्षः (वै. नि.)
 मालामणि- }
 मालारिष्टा-स्त्री., पाचीनामसुगन्धपत्रम् (रा. व. १०)
 मालाश्रेष्ठतमा-स्त्री., तुलसीवृक्षः (वै. नि.)
 मालिक-पु., पक्षिविशेषः (मे.) रजकम् (श. र.)
 स्त्री., (का)-द्राक्षामयम् (वै. नि.) मल्लिका-
 विशेषः । मद्यम् (हारा.) ससला (मे.) अतसी
 (श. च.)
 मालिनी-स्त्री., अग्निशिखावृक्षः । दुरालभा (श. च.)
 मालुक-पु., कृष्णार्जकम् । ईषच्छ्वेतराजहंसः (वै. नि.)
 मालुकाच्छद- (पत्र)-पु., अश्मन्तकवृक्षः (वै. नि.)
 मालुधान-पु., मातुलाहिसर्पः । (अम.)
 स्त्री., (नी)-लताभेदः (वै. नि.)
 मालूरमूल-न., बिल्वमूलम् (भा. म. १ भ. -
 जिह्वकज्वरचि.)
 मालेया-स्त्री., स्थूलैला (प. सु.)
 माल्यक-पु., मन्दवृक्षः (वै. नि.)
 माल्या-स्त्री., लृणभेदः (वै. नि.)
 मापकलाय-पु., मापवीहिः (अ. टी. भ.)
 माषतैल-न., वातव्याधौ तैलम् (सा. कौ. भैष.-
 बृहन्मापतैलम्)
 माषयोनि-पु., पापड इति ख्यातखाद्यद्रव्यम् (वै. नि.)
 माषरा-स्त्री., अन्नमण्डः (प. सु.)
 माषद-पु., कच्छपः (श. र.)
 माषाघ्न-न., माषकृतान्नम् । गुणाः— 'माषाघ्नं दुर्जरं
 प्रोक्तं मांसवृद्धिकरं गुरु । घातनाशकरं वृष्यं
 (वै. नि.)
 माषेण्डरी-स्त्री., माषपिष्टविकृतः (च. द. श्ल. चि.)
 मासज्ञ-पु., हरिणविशेषः (वै. नि.) दात्यूहपक्षी
 मासद्रयोद्भव- (वा)-पु., स्त्री., पथिकशालिधान्यम् ।
 गौरपथिकः (रा. व. १६)
 मासन-न., ओषधिवीजविशेषः (श. च.)
 मासमान-न., माषपरिमाणम् ।
 मासर-पु., काञ्जिकम् (वै. नि.) अक्तसमुद्भवमण्डः
 (अम.)
 मासवर्तिका-स्त्री., सर्पपीनामसुपविशेषः ।
 माहिषघृत-न., महिषीक्षीरजातघृतम् । घृतमिदं
 तीक्ष्णकभस्मकादिरोगेषु हितम् । (सि. यो. अग्नि-
 मान्यचि.) गुणाः— 'वातश्लेष्मघ्नं बलकरं वर्णकरं
 अर्शोग्रहणीहरं दीपनं चक्षुष्यं च (रा. व. १५)

माहिषदधि-न., महिषी दुग्धकृतं दधि । गुणाः—मधुरं
 स्निग्धं रक्तपित्तघ्नं श्लेष्मलं बलशोणितवर्धनं वृष्यं
 श्रमघ्नं शोधनञ्च (रा. व. १५)
 माहिषनवनीत-न., महिषीदुग्धजातं नवनीतम् ।
 गुणाः— 'कषायं मधुरं द्रव्यं वृष्यं बल्यं ग्राहि-
 पित्तघ्नं पुष्टिदञ्च (रा. व. १५) 'माहिषी नव-
 नीतेन स्तनपीडा स्थिरा भवेत् । (र. स. र. स्तन-
 रोग चि.)
 माहिषमूत्र-न., महिषजलम् गुणाः— 'कटु उष्णम्
 आनाहशोषगुल्मरोगघ्नं कुष्ठकण्डूतिशूलोदर रोगघ्नञ्च
 (रा. व. १५)
 माहिषचलुरी- (हिका)-स्त्री., कृष्णवृद्धदारकः । हिका-
 श्वेतवृद्धदारकः (वै. नि.)
 माहिषचल्ली-स्त्री., लघुसोमलता (वै. नि.)
 माहिषाक्ष-पु., माहिषाक्षगुग्गुलुः (वै. नि.)
 माहेय-पु., प्रवालः (वै. नि.)
 मितशान-त्रि., परिमिताहारः, परिमितभोजी (च.)
 मित्रपञ्चक-न., घृत-मधु-गुञ्जा-टक्कण-गुग्गुलुः (र.-
 सा. सं.)
 मिथ्याचार-पु., शास्त्रोक्तविधिभ्रष्टाचारः (सु. नि. ५७.)
 मिथ्योपचार-पु., प्रवातादिवेदनरूपानुचितोपचारणम्
 (भा.)
 मिरा-स्त्री., मूर्वा (रा. व. ३.)
 मिलपत्र-पु., अश्मन्तकवृक्षः (वै. नि.)
 मिश्रज-पु., खेसरः (रा. व. १९.)
 मिश्रवनफला-स्त्री., घर्ता (रा. व. ७.)
 मिश्रीतुत्थ-न., खर्पर (वै. नि.)
 मिश्रोदन-न., खेचरिका (संग्रहः)
 मिषिका-स्त्री., मधुरिका शताह्वा (श. र.)
 मिष्ट-त्रि., मधुररसः (भा.)
 मिष्टनिम्ब-पु., निम्बवृक्षभेदः । (वै. नि.)
 मिष्टनिम्ब-स्त्री., मधुरजम्बीरः । मधुनिम्बुकः । गुणाः—
 'मिष्टनिम्बफलं स्वादु गुरु मारुतपित्तनुत् । गररोग-
 विषध्वंसि कफोत्क्लेशि च रक्तहृत् । शोषारुचितृपा-
 च्छर्दिहरं बल्यञ्च बृंहणम् (भा.)
 मिष्टपाक-पु., मिष्टान्नम् । मधुररसविषकफलादिः
 (पाकराजः)
 मिष्टरस-पु., स्वादुपाकरसद्रव्यम् । तदुणौ श्लेष्मकृत
 वातपित्तद्वौ (सु.)
 मिष्टान्न-न., मधुरान्नम् । परान्नादिः । (हला.)

मिहिर-पु., अर्कवृक्षः (अम. वै. नि. २३. क्षय. वि.
त्रैलोक्यचिन्तामणिरस
न., ताम्रम् (वै. नि.)

मीनक-न., नयनाञ्जनविशेषः (उणा.)

मीनकाक्ष-(नाक्ष)-पु., शुककरवीरः (वै. नि.)

मीनघाती (इन्)-पु., बकपक्षी (रा. व. १९.)

मीनपित्त-न., कटुकी (वै. नि.)

मीनर-पु., हारकः (त्रिका.)

मीनरङ्ग (ङ्ग)-पु., मत्स्यरङ्गपक्षी (त्रिका.) जलकाकः
(वै. नि.)

मीनाम्रीण-पु., खड्गरीवपक्षी (वै. नि.) दर्दुरात्रः (मे.)

मीलक-पु., रोहितमत्स्यः (वै. नि.)

मीलन-न., नेत्रमुद्रणम् (निवा. व्याकृ.)

मीर-पु., पानीयम् (उणा.)

मीषा (न्)-स्त्री., उदरकृमिः । शीकरम्; सारम् (उणा)

मीशान-पु., महारवधवृक्षः (वै. नि.)

मुकन्द-(क)-पु., पलण्डः (अ. टी. भ.) षष्टिक.
ब्रीहिविशेषः । कुधान्यभेदः (भा. सु. सु. ४६ अ.)
गुणाः कङ्गुवत् (च. सु. २७. अ.)

मुकुर-पु., भल्लिकापुष्पवृक्षः (विश्व.) बकुलवृक्षः ।

आदर्शः (मे.) बदरवृक्षः (श. र.)

मुकुल-पु., ईषद्विकसितकलिका । स्थूलकलिका (अम.)
जैपालवृक्षः । 'पिस्ता इति रुपातः । फलवृक्षः ।
आत्मा । शरीरम् (धरणि)

मुकुट-(क)-पु., वनमुद्रः (र. मा. च. द. ज्वरवि.)
'कुलस्थानं समुकुटकान् ।' गुणाः-शीतलः प्राही
कफपित्तज्वरघ्नश्च (राज.)

मुक्तचण्डा-स्त्री., चिञ्चा (वै. नि.)

मुक्तचक्षु-पु., सिंहः (श. मा.)

मुक्तपालेघत-पु., द्वैपरज्वरीवृक्षः (वै. नि.)

मुक्त (का) माता-स्त्री., शुक्तिः (वै. नि.)

मुक्तरसा-स्त्री., रास्ना (र. मा.)

मुक्त (का) वास-पु., शुक्तिः (श. च.)

मुक्तशृङ्ग-पु., रोहितकमत्स्यः (वै. नि.)

मुक्तागार-न., शुक्तिः (श. च.)

मुक्ताप्रसू-पु., शुक्तिः (प. मु.)

मुक्ताशुक्ति-स्त्री., मुक्तायोनिशुक्तिः, मुक्तागृहम् । गुणाः-
कटु स्निग्धा श्वासहृद्दोगहारिणी । शूलप्रशमनी
रुच्या मधुरा दीपनी परा (रा. व. १३.)

मुक्तास्फोट(टा)-पु., स्त्री. मुक्तागृहम् (अम.)
आ. श. सं. पू. २९

मुक्तिप्रद-पु., हारिदमुद्रः (वै. नि.)

मुक्तिमुक्त-पु., शिलारसः (र. मा.)

मुक्षक-पु., मुष्ककवृक्षः (अरुण.)

मुखचीरी(इन)-स्त्री., पु., पलाण्डः (श. नि.)
जिह्वा (श. मा.)

मुखज-पु., दन्तः (वै. नि.)

मुखघौता-स्त्री., भार्गी (श. च.)

मुखपूरण-न., गण्डूषः (च)

मुखप्रसेक-पु., श्लेष्मजमुखव्याधिः (भा.)

मुखभूषण-न., ताम्बूल (निदा.)

मुखमोदा-स्त्री., शोभाजनवृक्षः (रा. व. ७)

मुखर-पु., चङ्कः, काकः (रा. व. १९)

मुखलाङ्गल-पु., शूकरः (जटा.)

मुखलितता-(लेप)-पु., मुखरोगः (भा.)

मुखवल्लभ-पु., दाडिमवृक्षः (श. मा.)

मुखवासन-नि., मुखसुरभिकरणद्रव्यमात्रम् (अम.)

मुखलितुण्टिका-स्त्री., लागी (श. र.)

मुखविष्टा-स्त्री., तैलपायिका (हे. च.)

मुखवैदल-पु., तन्नामकवायव्यकीटः (सु. क. ८ अ.)

मुखव्यङ्ग-पु., गण्डगतक्षुद्ररोगः (निदा.)

मुखशुद्धि-स्त्री., मुखशोधनम्

मुखशोधन-न., त्वक् (रा. व. ६)

मुखसम्भव-न., पुष्करमूलम् (वै. नि.)

मुखसिञ्चनमन्त्र-पु., पीतविषस्य मुखसिञ्चनार्थं जलस्य
मन्त्रपूतकरणमन्त्रम् । 'ओं हर हर नीलकण्ठ अमृतं
प्लावय प्लावय हुङ्कारेण विषं ग्रस ग्रस ह्रीङ्कारेण
हर हर हौङ्कारेण अमृतं प्लावय प्लावय हर हर
नास्ति विषम् उच्छिरे (अत्रि. ३ स्थान. ५६ अ.)

मुखसुर-न., तालसुरा (त्रिका.) अधरामृतम्

मुखसूची-स्त्री., भाग्रातकवृक्षः (वै. नि.)

मुखार्जक-पु., अर्जकवृक्षः (रा. व. १०)

मुखास्त्र-पु., कर्कटः (त्रिका.)

मुखिक-पु., मुष्ककवृक्षः (वै. नि.)

मुगूह-पु., हरिणविशेषः । (वै. नि.) दात्यूहपक्षी
(भूरिप्र.)

मुचक-पु., लाक्षा (वै. नि.)

मुचल्लिन्द-पु., मुचुकुन्दनवृक्षः । तिलकवृक्षः

(क)-राजादनवृक्षः (वै. नि.)

मुचुक-पु., पिचुक । मदनवृक्षभेद (प. मु.)

मुञ्जक-(जाल)-पु., न., अश्वस्य कृमिजन्याक्षिरोगः ।
'एकन मुञ्जमाख्यातं बहुभिर्मुञ्जजालकं । कृमिभिः

पटलान्तस्थैर्विद्यानेत्ररुजाद्वयमिति । प्रथमं तैल-
वर्णीभं द्वितीयं स्फटिकप्रभम् । रत्नाभञ्ज तृतीयञ्च
चतुर्थं तैलमुच्यते । प्रथमं पटलं साध्यं द्वितीयञ्च
तथा भवेत् । तृतीयं कृच्छ्रसाध्यं स्याच्चतुर्थं नैव
सिध्यति (ज. द. ३० अ.)

मुञ्जतृण-न., मुञ्जम् (रा. व. ९)

मुञ्जमणि-पु., पुष्परागमणिः (भा.)

मुञ्ज (आ) र-न., शालकृन्दः (श. मा.) मृणालः
(वै. नि.)

मुञ्जातकफल-न., मुञ्जातकबीजम् (च. द. वृष्य वि.)
गोधूमाद्यवृत्ते) अभावे तालमस्तकं देयम् ।

मुण्डक (ज)-न., मुण्डलौहः (रा. व. १३)

पु., (क)-नापितः (हे. च.)

मुण्डकिट्ट-पु., न., मुण्डलौहभेदः । मण्डलौहः
(र. सा. सं.)

मुण्डन-न., वपनम् । केशच्छेदनम् (हे. च.)

मुण्डफल-पु., नारिकेलवृक्षः (श. र.)

मुण्डलौह-न., लौहविशेषः । तच्च भृदु किट्टकटोरमिति
त्रिधा (रा. व. १३)

मुण्डित-न., लौहम् (रा. व. १३)

मुण्डिनी-स्त्री., कस्तूरीमृगः (वै. नि.)

मुण्डीरिका (री)-स्त्री., मुण्डितिका, अलग्वुपा (प. मु.)

मुण्डीवृक्षानुकारक-पु., मुचुकुन्दवृक्षः

मुत् (दा)-स्त्री., वृक्षौषधिः (रा. व. ५.)

मुदिर-पु., भेकः (उणा.)

मुदी-स्त्री., ऋस्वगाम्भारीवृक्षः । ज्योत्स्ना (वै. नि.)

मुद्रदला-स्त्री., मुद्रपर्णी (वि. क. क. प्रदरवि.)

मुद्रभुक् (भोजी)-पु., घोटकः (त्रिका. रा. व. १९.)

मुद्रमोदक-पु., पकान्भेदः । गुणाः- लघुः प्राही त्रिदो-
षघ्नः चक्षुष्यः स्वादुः ज्वरघ्नः बल्यः शीतलः रुच्यश्च ।
तस्माद्यनविधिः यथा- 'मुद्रानां धूमसौ सम्यक्
गोलयेन्निर्मलाश्वना । कटाहस्थवृत्तस्योर्ध्वं शर्करं
स्थापयेत्ततः । धूमसोन्तु दवीभूतां प्रक्षिपेत् शर्करो-
' परि । पतन्ति बिन्दवस्तस्मात् तान् सुपकान् समुद्र-
रेत् । सितापाकेन संयोज्य कुर्यात् युक्तेन मोदकान्
(भा.)

मुद्रवटक-पु., मुद्रकृतवटकः । गुणाः- मौत्रो वटो गुरु
रुच्यो वातपित्ताक्षदो मतः । श्लेष्मलः पुष्टिबलकृत्
शुक्रलो बलदोऽल्पवृद्ध (वै. नि.)

मुद्रघ्न (क)-पु., वनमुद्रः (श. र. अम.)

मुद्रार्द्रवटक-पु., वटकविशेषः । मुद्रपिष्टीविरचितान्
वटकांस्तैलपाचितान् । हस्तेन चूर्णयेत् सम्यक्
तस्मिंश्चूर्णे विनिक्षिपेत् । भृष्टं हिङ्गार्द्रकं सूक्ष्मं
मरिचं जीरकं तथा । निम्बुरसं यवानीञ्च युक्त्या
सर्वं विमिश्रयेत् । मुद्रपिष्टिं पचेत्सम्यक् स्थाल्या-
मङ्गारकोपरि । तस्यास्तु गोलकं कुर्यात् तन्मध्ये
पूरणक्षिपेत् तैले तान् गोलकान् पक्त्वा कथितायां
निमज्जयेत् । गुणाः- 'मुद्रार्द्रवटका रुच्या लघवो
बलकारकाः । दीपनास्तर्पणाः पथ्यास्त्रिदोषेषु
प्रपूजिताः' (भा.)

मुद्राशङ्ख-न., स्वनामख्यातखनिजदार्थः । गुणो-सङ्को-
चनम् आयरकञ्च ।

मुनिका-स्त्री., ब्राह्मीक्षुपः (वै. नि.)

मुनिच्छद-पु., सप्तपर्णवृक्षः (रा. व. १२)

मुनिनिर्मित-पु., दिण्डिशो रुचिकृद्भेदी पित्तश्लेष्मापहः
स्मृतः । सुशीतो वातलो रुक्षो मूत्रलश्चाश्मरीहरः
(भा. पू. १ भ. शा. व.)

मुनिपत्र-पु., दमनकवृक्षः (वै. नि.)

मुनिपादप-पु., वकवृक्षः (प. मु.)

मुनिपित्तल-न., ताम्रम् (त्रिका.)

मुनिपुत्र-पु., दमनकवृक्षः (भा.) खञ्जनपक्षी (त्रिका.)

मुनिपुष्प-न., पु., अगस्तिपुष्पम् (शब्दकल्पः)

मुनिपूग-पु., पूगवृक्षभेदः (त्रिका.)

मुनिफल-पु., अगस्तिफलकोषः (वै. नि.)

मुनिभेषज-न., हरीतकी, लङ्घनम् । वकवृक्षः (मे.)

मुनिभोजन-न., श्यामाकधान्यम् । नीवारः (वै. नि.)

मुनिवर-पु., पुण्डरीकवृक्षः (वै. नि. कासचि, पर्पटीरसे)

मुनिवल्लभ-पु., प्रियालवृक्षः (वै. नि.)

मुनिवृक्ष-पु., अगस्तिवृक्षः (प. मु.)

मुनिशस्त्र-न., श्वेतदर्भः (वै. नि.)

मुनिसुत-पु., दमनकवृक्षः (भा.)

मुनिह्वय-पु., समष्टिलक्षुपः (रा. व. ४)

मुनीन्द्र-पु., अगस्तिवृक्षः । लोध्रवृक्षः (वै. नि.)

मुनीष्ट-न., नीवारधान्यम् (प. मु.)

मुमूर्षा-स्त्री., मरणेच्छा ।

मुरगण्ड-पु., वरण्डः (जटा.)

मुरङ्गिका-स्त्री., मूर्वा (वै. नि.)

मुरजफल-पु., पणसवृक्षः (त्रिका.)

मुर्भिणी-स्त्री., अङ्गारधानिका (श. च.)

मुर्मु-पु., तुषाभिः (मे.)

मुशटी-स्त्री., श्वेतकङ्कः (हे. च.)
 मुश(प)लीकन्द-पु., तालमूली (वै. नि.)
 मुषक-पु., मूषिकः (वै. नि.)
 मुषा-स्त्री., स्वर्णादिगालनपात्रम् (अ. टी. रा.)
 मुषकर-पु., महाण्डकोषमनुष्यः (हे. च.)
 मुषकशून्य-पु., षण्डः (श. मा.)
 मुष्ट-त्रि., मर्वितम्
 मुष्टि-पु. स्त्री., अन्तर्नखमुष्टिः (भा. प. ४ भ. कर्णदो नि.)
 अन्तर्नखमुष्टिमुष्णः यद्विमधुकपायः
 (सु. सू. ४३ अ.)
 मुष्टिन्धय-पु., बालकः (त्रिका.)
 मुष्टिप्रमाणवदर-न., सेवफलम् (भा.)
 मुष्टियोग-पु., 'उद्धृत्य मुष्टिनाच्छाद्य सुगुप्तं यन्निधापयेत् ।
 तं मुष्टियोगमित्याहुर्विबुधा भिषगाश्चराः । इति
 परिभाषान्तरम्
 मुष्टक-पु., राजसर्पण (र. मा.)
 मुस्तकादि-पु., विषमज्वरे कपायभेदः ' मुस्तामलकगुडूची-
 विशौषधकण्टकारिकाद्यः । पीतः सकणाचूर्णः
 समधुविषमज्वरं हन्ति (भैष. ज्वरचि.)
 मुस्तद्वय-न., नागरमुस्तकैर्वर्तिसुस्तद्वयम् (च. द. वात-
 व्याधिचि. महाप्रसारणीतैले)
 मुस्ताकृति-स्त्री., शटी (वै. नि.)
 मुस्ताद-पु., शकरः (जटा.)
 मुस्ताभ-न., नागरमुस्ता (र. मा.)
 मूढि-स्त्री., मूर्च्छा (रा. व. २०.)
 मूत्रकोश-पु., मूत्राशयः (ज. द. २ अ.)
 मूत्रदशक-न., दशविधमूत्राणि हस्तिमेषाद्भगवाजमहिष-
 घोटकगर्दभमानुषीमानुषजातानि (रा. व. २२.)
 मूत्रनिरोध-पु., मूत्ररोधरोगः (निदा.)
 मूत्रपञ्चक-न., पञ्चविधमूत्राणि । गवामजानां भेषीणां
 महिषीणाञ्च मिश्रितम् । मूत्रेण गर्दभीनाञ्च तन्मतं
 मूत्रपञ्चकम् (रा. व. २२.)
 मूत्रपतन-पु., गन्धमार्जारः (रा. वै. १९.)
 मूत्रपथ-पु., योनिः (वै. नि.)
 मूत्रपुट-न., वस्तिः । नाभेरधोभागः (हे. च.)
 मूत्रबीजक-पु., असनवृक्षः (वै. नि.)
 मूत्रशोधनिका-स्त्री., चिर्भटिका वनकर्कटीविशेषः (वै. नि.)
 मूत्रशौक्ल्य-न., श्लेष्मज्जन्ममूत्ररोगः (भा.)
 मूत्रक्षय-पु., मूत्राघातभेदः । ' रुक्षस्यङ्गान्तदेहस्य
 वस्तिस्थौ पित्तमास्तौ । मूत्रक्षयं सरुग्दाहं जनयेतां
 तवाङ्गयम् (भा. नि.)

मूत्रातीत-पु., मूत्राघातभेदः । तस्य लक्षणम्—'चिरं
 धारयतो मूत्रं त्वरया न प्रवर्तते । मेहमानस्य मन्दं
 वा मूत्रातीतः स उच्यते (मा. नि.)
 मूत्राधिक्य-न., श्लेष्मज्जन्ममूत्रबाहुल्यरोगः (भा.)
 मूत्राष्ट (क)-न., गोऽजाविमहिषाश्चानां खरोष्ट्रकरिणां
 तथा । मूत्राष्टकमिति ख्यातं सर्वशास्त्रेषु सम्मतम्
 (प. प्र. ३ ख. भा. म. ४ भ. बालचि.)
 मूत्रोष्णता-स्त्री., पित्तजन्ममूत्ररोगः (भा.)
 मूर्धकर्णी (परी)-स्त्री., छत्रम् (हारा.)
 मूर्धखोल-पु., जलत्राणा (त्रिका.)
 मूर्धज-पु., न., केशः (रा. व. १८) स्त्री., (जा)
 बालकः (भा. म. १ भ. चित्तविभ्रमज्वरचि.)
 मूर्धपुष्प-पु., शिरीषवृक्षः (श. मा. श. च.)
 मूर्धरस-पु., अन्नफेनः
 मूर्धवेष्टन-न., उष्णीषः (हे. च.)
 मूर्धा (न्)-पु., मस्तकम् (रा. व. १८)
 मूलकक्षार-पु., शुष्कमूलकक्षारः (च. द. ग्रन्थिचि.)
 मूलकच्छद-पु., कृष्णशिग्रुः (वै. नि.)
 मूलकपोता-स्त्री., बालमूलकम् (वा. चि. ८ अ.)
 मूलकवीज-न., मूलकशयम् (भा.)
 मूलकमूला-स्त्री., क्षीरीशवृक्षः क्षीरकाकोली (प. सु.)
 मूलकर्कटी-स्त्री., कृष्णोदुम्बरम् (वै. नि.)
 मूलकविष-न., वन्दविषभेदः (सु. क. २ अ.)
 मूलकशाक-पु., मूलकपत्रम्
 मूलजिह्वा-स्त्री., सूक्ष्मजिह्वाद्योर्वर्ति जिह्वामूलम्
 (रा. व. १८)
 मूलपर्णी-स्त्री., मण्डूकपर्णी (प. सु.)
 मूलफल(ला)-पु., स्त्री., पनसवृक्षः (वै. नि.)
 मूलरस-पु., मारयलता (र. मा.)
 मूलवीर-न., पुष्करमूलम् (मद. १ व.)
 मूलवृक्ष-पु., शाल्मलीवृक्षः (रा. व. ८)
 मूलशो (सा) धन-पु., पुण्डरीकवृक्षः । (वै. नि.)
 मूलाधार-पु., गुह्यलिङ्गयोर्मध्ये अङ्गुलिद्वयमितस्थानम्
 (तन्त्रम्.)
 मूलाह्वय-न., मूलकम् (रा. व. ७)
 मूलिका-स्त्री., मूलकम् । मूलसमूहः । मूलौषधम्
 (रस. र. रसशोधने.) क्षीरिका (वै. नि.)
 मूलिकामूल-न., क्षीरिकामूलम् ।
 (वै. नि. २ भ. सर्वज्वरचि.)
 मूलिनीवर्ग-पु., प्रसक्तमूलानामुद्भिदां षोडशगणः ।
 ' हस्तिवन्ती (नागवन्ती) हैमवती (श्वेतवती)

श्यामा त्रिवृद्धोयुडा । सप्तला श्वेतश्यामा च प्रत्यक्-
श्रेणी गवाक्ष्यपि । ज्योतिष्मती च विम्बी च शण-
पुष्पी विषाणिका । अश्वगन्धा द्रवन्ती च क्षीरिणी
चाथ षोडश । एषु शणपुष्पी हैमवती विम्बी च
छर्दने । श्वेता ज्योतिष्मती च शीर्षविरेचने । शिष्टाः
११ विरेचने योज्याः (च. सू. १ अ.)

मूलर-न., पु., ज्यमांसी (उणा.)

मूश (ष) ली-ली., तालमूली (वै. नि.)

मूय (वि) कर्णी (पर्णिका)-ली., आलुकर्णीलता
(रा. व. ३५)

मूयकयुग्म-न., हस्वदीर्घमूयकर्णीद्वयम्
(वै. नि. शीतज्वरवि. तालकादिशीताभिरसे)

मूयकशत्रु-पु., विडालः (वै. नि.)

मूयकश्र (श्रा) वणी-ली., मूयिकर्णी (वै. नि.)

मूयक (प) णी-ली., आलुकर्णी (श. र.)

मूयानुत्थ-न., नीलानुत्थकम् (हे. च.)

मूयिकतैल-न., योनिकन्द तैलम् (सा. कौ.)

मूयिकरुहा-ली., मूयिकलोमन् (सु. क. १ अ.)

मूयिकाद्यतैल-न., गुदभ्रंशतैलम्

मूयिकाराति-पु., विडालः (रा. व. १९.)

मूयिकारि-पु., मूयिकश्लेषविशेषः, उन्दिरमारी इति
पश्चिमदेशे ख्यातः । गुणाः—' मूयिकारिस्तु
कटुको नेत्रश्राप्तुविषापहः । व्रणदोषं नेत्ररोगं
नाशयेदिति च स्मृतम् ' (वै. नि.)

मूयिकाक्षय-पु., आलुकर्णी (रा. व. ४, ५.)

मूयी (का)-ली., मूयिकः । बृहदुन्दरः (रा. व. १९.)

मूयीका-पु., मूयिकः (श. र.)

मूयीककर्णी-ली., आलुकर्णी (श. र.)

मृगक्षीर-न., मृगीदुग्धम् (व्याक.)

मृगखुरी-ली., हरिणखुरम् (वै. नि.)

मृगगन्धा-ली., मुद्रपर्णी (वै. नि.)

मृगघर्मज-न., जवादिगन्धद्रव्यम् । गन्धराजः (रा. व. १२.)

मृगचिर्भिटा-ली., मधुचिर्भटिका (वै. नि.)

मृगचेटक-पु., गन्धमार्जारः (श. मा.)

मृगजरस-पु., रक्तपित्ताधिकारे रसः (र. स. र.)

मृगजहु-पु., हरिणवालकः (वै. नि.)

मृगजा-ली., कस्तूरी (वै. नि.)

मृगजृम्भ-पु., अश्वस्य वातव्याधिविशेषः, लक्षणं यथा-
' मृगरोगी यदा वाजी जृम्भवान् जायते मुहुः ।

मृगजृम्भं तदा तस्य व्याधिं समुपलक्षयेत्

(ज. द. ५५ अ.)

मृगदंशक-पु., कुकुरः (अम.)

मृगधूर्तक-पु., शृगालः (रा. व. १९)

मृगनाभ्याद्यवलेह-पु., स्वरभेदे हितः (भा.)

मृगपति-पु., सिंहः (रा. व. १८)

मृगपालिका-ली., कस्तूरीमृगः (वै. नि.)

मृगमदयासा-ली., कस्तूरीमल्लिका (रा. व. १०)

मृगमालारस-पु., प्रमेहाधिकारे रसः (रस. र.)

मृगयु-पु., शृगालः (मे)

मृगराज-(द्)-पु., सिंहः (श. र.)

मृगराटिका-ली., जीवन्ती (रा. व. ७.)

मृगरिपु-पु., सिंहः (रा. व. १९)

मृगरोग-पु., मृगज्वरः (ग. ज. वै.) भूर्युपद्रवजनकं
साक्षात्तिकाश्वरोगविशेषः । लक्षणं यथा-
' नासासन्धानसंयुक्ता जायन्ते भूर्युपद्रवाः । नित्य-
वासाभिलाषो च ह्रीयते बलमांसयोः । मृगरोगः
स विलयातो व्याधिरकष्टं चिकित्सितः । पश्मा-
साभ्यन्तरे वाऽथ परलोकं प्रयाति च । बहुदुःखो
भवेद्देशो मृगरोगप्रपीडितः यावदुच्छ्वासते
जन्तुस्तावत् कुर्यात् प्रतिक्रियाम् (ज. द. २६ अ.)
' सन्त्रासी चैव यः पूर्वं पुनः स्वस्थो भृशजृम्भेत्
प्रस्विन्नाहस्य तस्याशु मृगरोगं समादिशेत्
(ज. द. ५५ अ.)

मृगलण्डिका-ली., फलविशेषः (च. सू. २३ अ.)

मृगलोमज-न., राङ्गः (अम.)

मृगवल्लभ-पु., कुन्दरुतुम् (रा. व. ८)

मृगशृङ्ग-न., हरिणशृङ्गम् । एतद्भस्म हृद्रोगे त्रिकशूलादौ
शस्तम्

मृगाङ्ग-पु., कर्पूरः (अ. म.)

मृगाङ्ग (ङ्ग) (ज)-पु., कस्तूरी (र सा सं बृहच्चामणिरसे)

मृगाङ्गमुकुटार्ह-पु., देवकर्मम् (रा. व. २२)

मृगाङ्गरस-पु., राजयक्ष्माधिकारे रसः (रस. वि. ९ अ.)

मृगाङ्गजा-ली., मृगनाभिः (र. सा. सं. बृहज्ज्वर-
चूडामणिरसे) मधुचिर्भटिका इन्द्रवारणीलता
(वै. नि.)

मृगाजिन-न., कृष्णमृगचर्म (वै. नि.)

मृगात्-(दन)-पु., सिंहः । तरशुः (रा. व. १९)

मृगान्तक-पु., चित्रकव्याघ्रः (रा. व. १९)

मृगासति-पु., कुकुरः (श. मा.)

मृगी-स्त्री., कस्तुरिका (वै. नि.) पीतवर्णसितोदर
 वराटकभेदः (रा. व. १३) मृगस्त्री । दुग्धगुणाः-
 छागीदुग्धगुणतुल्यम् (भा. अपरमारोगे)
 मृगोक्षणा-स्त्री., मधुचिर्मटिका (रा. व. ७)
 मृगेन्द्र-पु., सिंहः (अम.)
 मृगेन्द्रकुटिलोद्भूत-न., सिंहदेशनजन्यविषम्
 (रा. सा. सं. रसप्रयोगे)
 मृगेन्द्रचटक-पु., मृगयादक्षयेनपक्षी (जटा.)
 मृदङ्गण-पु., बालकः (उणा.)
 मृडीक-पु., हरिणः (व्याक.)
 मृणालमूल-न., पद्मकन्दम् (शं. र. भा. पू. १ भ.)
 मृणमरु-पु., पाषाणः (त्रिका.)
 मृतक-न., शरः (हे. च.)
 मृतकान्तक-पु., शृगालः (हारा.)
 मृतजीव-पु., तिलकधूपः (रा. व. १०)
 मृतमत्त-पु., शृगालः (त्रिका.)
 मृतवत्सा-स्त्री., मृतसन्तानिका, लक्षणं यथा-
 ' गर्भे सन्धानमात्रे वा पश्चात् मासाच्च
 वरसरात् । त्रियते द्वित्रिवर्षाद्वा यस्याः सा मृत-
 वत्सका (प्रयोगा. मृतवत्साचि.)
 मृतसूत-पु., रससिन्दूरः (रा. सा. सं. चूडामणिरसे.)
 मृतामद-न., तुथकम् (श. च.)
 मृत्कांस्य-न., शरावः (त्रिका.)
 मृत्किरा-स्त्री., घुर्घुरिका (त्रिका.)
 मृत्खलिनी-स्त्री., चर्मकया (श. च.)
 मृत्तिकालवण-न., क्षारमृत्तिका (वै. नि.)
 मृत्पाण्डु-पु., मृत्तिकाभक्षणजन्यपाण्डुरोगः (निदा.)
 मृत्पिण्ड-न., पु., लोष्टम् (रस. रं. वालचि.)
 मृत्फली-स्त्री., कुष्ठौषधम् (हारा.)
 मृत्या-स्त्री., व्याधिः (रा. व. २०)
 मृत्युपुष्प-पु., इक्षुः (प. मु.) देवनलः (पुष्पा)-स्त्री.,
 कदलीवृक्षः (वै. नि.)
 मृत्युफल-पु., महाकाललता (ला)-कदलीवृक्षः (मे.)
 मृत्युबीज-पु., वंशः (त्रिका.)
 मृत्युभृत्य-पु., रोगः (रा. व. २०)
 मृत्युवञ्चन-पु., दण्डकाकः बिल्ववृक्षः (मे.)
 मृत्युसूति-स्त्री., कर्कटी (वै. नि.)
 मृतस-त्रि., पिच्छिलः (सु. नि. ६)
 मृदङ्गुर-पु., हरितकपोतः (हे. च.)
 मृदङ्गफलिनी-स्त्री., कोशातकी (रा. व. ३)

मृदङ्गी-स्त्री., कोशातकी (रा. मा.)
 मृदाह्वया-स्त्री., सौराष्ट्रमृत्तिका (हे. च.)
 मृदिनी-स्त्री., मृत्तना (वै. नि.)
 मृदुकण्टक-पु., श्वेतक्षिण्ठी (वै. नि.)
 मृदुकण्टफला-स्त्री., कर्कटीलता (प. मु.)
 मृदुकृष्णायस-न., सीसधातुः (रा. व. १३)
 मृदुखुर-पु., अथल पादरोगविशेषः । लक्षणं मृदुखुरश्च
 विख्यातो मृदुर्यस्य खुरो भवेत् ' (ज. द. ३९ भ.)
 मृदुगमना-स्त्री., हंसी (रा. व. १९)
 मृदुचर्मी(इन्)-पु., भूर्जवृक्षः (रा. व. ९)
 मृदुनाल-पु., श्रीतालः (रा. व. ९)
 मृदुत्वक् (च्)-पु., भूर्जवृक्षः (अम.)
 मृदुन्नक-न., स्वर्णम् (श. च.)
 मृदुवीज-पु., विकङ्कतवृक्षः (वै. नि.)
 मृदुल-न., अजीरफलम् । जलम् (श. र.) (त्रि.)
 कोमलम् (स्त्री.)-(ला) सुलेमानी खजूरवृक्षः
 (भा.)
 मृदुलोमक-(वान्) पु., शशकः (हे. च.)
 मृदुसार-न., तूलकाष्टम् पु., पारिशाश्वत्यः (रा. व. ९.)
 मृदूत्पल-न., नीलपद्मम् (श. च.)
 मृद-पु., मत्स्यभेदः (उणा.)
 मृदङ्ग-न., वङ्गधातुः (रा. मा. त्रिका.)
 पु., वनवास्यस्तुकः (वै. नि.)
 मृद्रीकादि-पु., द्राक्षादिसिद्धकषायः । मृद्रीका मधुकं
 निम्बं कटुकारोहिणी समी । अवज्ञयायस्थितं पाक्य-
 मेतत्पित्तज्वरापहम् (च. द्र. पि. ज्वर. त्रि.)
 मृद्रीकादिकषाय-पु., स्नेहोपगकषायः । 'मृद्रीकामधु-
 कमधुपर्णामेदाविदारीकाकोलीक्षीरकाकोलीजीवक-
 जीवन्तीशालपर्णः (च. सू. ४ भ.)
 मृद्रीकासव-पु., द्राक्षासवः
 मृषाध्यायी (इन्)-पु., वकः (रा. व. १९.)
 मृषालक-पु., आश्रवः (श. च.)
 मृष्टेरुक-त्रि., मिष्टाश्रमक्षकः
 मेक-पु., छागः (रा. व. १९.)
 मेघकफ-पु., करक (हारा.)
 मेघचिन्तक- } पु., चातकपक्षी (श. च.)
 मेघजीवक- }
 मेघजीवन-पु., चातकः (रा. व.) तालवृक्षः । चावः
 मेघनादानुलासक (लासी)-पु., मयूरः
 (रा. व. १९. भ.)

मेघनामा-पु., सुस्तकम् (अम.) तण्डुलीयशकः

(वै. नि.)

मेघनीलक-पु., तालीरपत्रम् (वै. नि.)

मेघपुष्पी-स्त्री., चेतसम् । जलम् (अम.) करका

मेघफल-पु., विकटफलवृक्षः (रा. व. ११)

मेघभूति-पु., वज्रम् (श. र.)

मेघवर्णा-स्त्री., भूमिजम्बूवृक्षः । नदीजम्बूवृक्ष (वै. नि.)

नीलीवृक्षः (श. च.)

मेघसुहृत्-पु., मयूरः (हे. च.)

मेघस्कन्दी- (इन्)-पु., महासिंहः (रा. व. १९)

मेघस्वनकुल-पु., वैदूर्यमणिः (प. सु.)

मेघाख्य-न., सुस्तकम् (र. मा.)

मेघागम-पु., धाराकदम्बः (रा. व. ९) वर्षाकालः

(श. र.)

मेघानन्द- (न्दा)-पु., स्त्री., मयूरः । बलाका

(रा. व. १९-२३)

मेघानन्दी (इन्)-पु., मयूरः (रा. व. १९)

मेघान्त-पु., शरत्कालः (रा. व. २१)

मेघाभा-स्त्री., भृजम्बूवृक्षः (वै. नि.)

मेघास्थि-न., करका (त्रिका.)

मेघाह्व-पु., अन्नकम् । उशीरम् (वै. नि.)

(२ भ. चित्तभ्रमसन्निपात चि.)

मेचकाञ्जन-न., कृष्णाञ्जनम् (वै. नि.)

मेट्टला-स्त्री., आमलकी

मेठ-पु., मेघः (प. सु.)

मेढिका-स्त्री., हस्वमेघशृङ्गी (वै. नि.)

मेढ्रशृङ्गी-स्त्री., मेघशृङ्गी (प. सु.)

मेढ्रास्थि-न., लिङ्गास्थि (च. शा. ७.)

मेण्ड-पु., मेघः (श. र.)

मेथीमोदक-पु., वाजीकरणाध्यायः । पाठः—'त्रिकटु-

त्रिफलामुस्तजीरकद्वयधान्यकम् । कटुफलं पौष्करं

शृङ्गी यमानी सैन्धवं बिडम् । तालीशकेशरं पत्रं

स्वरोला च फलं तथा । यावन्त्येतानि चूर्णानि

तावदेव च मेथिका । संचूर्ण्य गुण्डकङ्कार्यं पुरातन-

गुडेनतु । घृतेन मधुना मिश्रं खादेद्विश्वलं प्रति'

(रस. र.)

मेदकोद्भवा-स्त्री., मेदा (र. मा.)

मेदगज्वर-पु., तदश्रितज्वरः । लक्षणम् 'भृशं स्वेद-

स्तृषा मूर्च्छा प्रलापलद्विरेव च । दौर्गन्धारोचकौ

ग्लानिर्मेदस्ये चासहिष्णुता । (मा. नि.)

मेदज-., भूमिजगुग्गुलुः (रा. व. १२.)

मेदभव-पु., मेदधानुः (वै. नि.)

मेदसमुद्भव-न., अस्थि स्त्री., (वा) वसा (वै. नि.)

मेदस्कृत-पु., मांसम् (हे. च.)

मेदोगण्ड-पु., गलरोगभेदः (निदा.)

मेदोदाह-पु., पुरलाक्षादिभिर्वर्तितमष्टाङ्गुलाङ्कुरा तथा

दाहः (ज. द. १४अ.)

मेदोद्भवा-स्त्री., मेदा (रा. व. ५.)

मेदोरो हेणी-स्त्री., गलरोगविशेषः (निदा.)

मेदोवती-स्त्री., मेदा (रा. व. ५.)

मेदोवृद्धी-स्त्री., देहस्थौल्यम् । अण्डवृद्धिः (निदा.)

मेधाकरी-स्त्री., शङ्खपुष्पी (वै. नि.) ब्राह्मीक्षुपः ।

(वै. संग्रहः)

मेधाजनन-न., कृष्णसर्पः (वै. नि.)

मेधायु-स्त्री., ब्राह्मीक्षुपः (वै. नि.)

मेधि-पु., धान्यमर्दनस्थाने पशुवन्धनार्थंन्यस्तदारुः (भ)

मेधिका-स्त्री., सन्नामकवृक्षः

मेन्धिका- (न्धी)-स्त्री., मेदुदीति क्थातः वृक्षः ।

(कोषान्तरम्)

मेरुक-पु., मूषिकः । (वै. नि.) यक्षधूपः (श. च.)

मेरुपादज-न., शैष्यम् (वै. नि.)

मेलान्धु-स्त्री., मरस्याधारः (जटा.)

मेपकम्बल-पु., मेपलोमकृतकम्बलम्

मेपकुसुम-पु., चक्रमर्दः (वै. नि.)

मेपपुष्पा-स्त्री., मेपशृङ्गी (वै. नि.)

मेपलोचन-पु., चक्रमर्दवृक्षः (भा.)

मेपवल्ली-स्त्री., मेपशृङ्गी (भा.)

मेपा-स्त्री., सूक्ष्मैला (श. च.)

मेपारण्य-पु., बालप्रहविशेषः

मेपालु-पु., बर्बरावनस्पतिः (श. च.)

मेषिका-स्त्री., मेपपत्री (श. र.)

मेहकुलान्तकरस-पु., वसामेहे औषधम् (भैष.)

मेहघ्नी-स्त्री., हरिद्रा (प. सु.)

मेहनाशिनी-स्त्री., श्वेतापराजिता (वै. नि.)

मेहहररस-पु., प्रमेहाधिकारे रसः (रस. चि. ९ अ.)

मैत्री-स्त्री., मित्रता । अनुराधा । सर्वप्राणिष्वात्मबुद्धिः

(च. सू. १ अ.)

मैत्रीपर-त्रि., मैत्रीप्रधानम् (च. सू. चक्रतटीका.)

मैरयाम्बु-न., काञ्जिकभेदः (च. द. विद्वधिति.)

मैला-स्त्री., नीलीवृक्षः (वै. नि.)

मोचन-न., मोक्षणम् । विद्यावणम् (भा. म. कुष्ठवि.)
(नी)-स्त्री., कण्टकारी (जटा.)

मोचपुष्पा-स्त्री., वन्या स्त्री (रा. व. १८) कदलीवृक्षः
मोचाट-पु., कृष्णजीरकम् (अम.) कदलीवृक्षः
कदल्यस्थि (मे.) चन्दनवृक्षः (वै. नि.)

मोचारस-पु., कदलीस्तम्भजलम् (भा. म. ४ भ.)
मसूरिकाचि. शीतलाधिकारे)

मोचास्त्राय-पु., मोचरसः (वै. नि.)

मोचाह्व-पु., शाल्मलीवेष्टकः (सि. यो. रत्नाचि.)
“ समझोत्पलमोचाह्वतिरीटतिलचन्दनैः ” (वै. नि.)

मोचिका-स्त्री., मरस्यभेदः (वै. नि.)

मोचिनी-स्त्री., कण्टकारी (वै. नि.)

मोचिलिन्दा-स्त्री., राजादनवृक्षः (वै. नि.)

मोची-स्त्री., हिलमोचिका (रमा.)

मोछिकायन्त्र-न., सुराश्रोतनयन्त्रम्
(भैष. मृतसञ्जीवनीरसे)

मोटन-न., आक्षेपः (जटा.)

मोण-पु., शुष्कफलम् (वै. नि.) नक्रः । मक्षिका ।
सर्पकरण्डः (मे.)

मोथ-पु., मुस्तकम् । कोषान्तरम् ।

मोद-पु., आम्रवृक्षः । सुरभिगन्धः (वै. नि.)

मोददायिनी-स्त्री., जातीपुष्पवृक्षः (प. मु.)

मोदन-न., सिक्थम् (रा. व. १३)

पु., मदनवृक्षः (सौभाग्यशुण्ठीमोदके)

मोदमोदिनी-स्त्री., जम्बूवृक्षः (रा. व. ११)

मोदाख्य-पु., आम्रवृक्षः (रा. व. ११)

मोद्रे-पु., मूर्वा (वै. नि.)

मोहकारी (इन्)-पु., माड इति कोकूणे ख्यातः वृक्ष-
विशेषः (रा. व. ९)

मोहनभोग-पु., द्र० लप्सिका ।

मोहना (नी)-स्त्री., त्रिपुरमल्लिका (रत्ना.) वृत्त-
मल्लिका (रा. व. १०) उपोदिका (रा. व. ७)

मौकुलि- (ली) (इन्)-पु., द्रोणकाकः (वै. नि.)
काकः (हे. च.)

मौक्तिकप्रसवा-स्त्री., मुक्ताशुक्तिः (रा. व. १३)

मौक्तिकशुक्ति-स्त्री., मुक्ताशुक्तिः (रा. व. १३)

मौक्तिकसम्पुट-पु., मुक्ताशुक्तिः (प. मु.)

मौक्तिकसम्भव-स्त्री., शुक्लाञ्जनम् (वै. नि.)

मौक्तिकस्थान-न., शुक्तिशूकरशङ्खसर्पभेकमत्स्यवेणु-
गजेषु (वैद्यकम्)

मौग्धिक-पु., इक्षवृक्षः (वै. नि.)

मौद्दल-न., मुद्दाली (वा. वि. ६ अ.)

मौदलि-पु., द्रोणकाकः (वै. नि.) काकः (त्रिका.)

मौन-न., मूकता (अम.)

मौर्वी-स्त्री., मेघशृङ्गी अजशृङ्गी (रा. मा.) तीर्तुस्त्री
इति प्रसिद्धापधिः (प. मु.)

मौलक-त्रि., मूलकरजः । (च. वि. ८ अ.)

मौली-पु., स्त्री., मस्तकम् (रा. व. १८)

मौपली-स्त्री., सुपली (वै. नि. २ भ. शुद्ध्यादिमोदके)

म्रातन-न., कैवर्तमुस्तकः (श. च.)

म्लाना-स्त्री., रजस्वला

म्लेच्छदारुक-न., चोवाचीनीति ख्यातद्रव्यम् (वै. नि.)

म्लेच्छाश-पु., म्लेच्छभोजनम्, गोधूमः (वै. नि.)

म्लेच्छास्य-न., ताम्रधातुः । (रा. मा.)

य

यकृदात्मिक-स्त्री., तैलपायिका (श. च.)

यकृद्वैरी-पु., रक्तरोहीतकवृक्षः (श. च.)

यक्षकर्म-पु., कर्पूरादिकृतगन्धानुलेपनम् । स च
समभाग कर्पूरागुरुकस्तुरी कङ्कोलात्मकः ।
'कर्पूरागुरुकस्तुरीकङ्कोलैर्यक्षधूपकः । चन्दनागु-
रुक्षकुरङ्गनाभिकाचन्द्रचन्दनसर्मांशसम्भृतम् ।
त्र्यक्षक्षजनपरैकगोचरं यक्षकर्ममिमं प्रचक्षते
(रा. व. २२)

यक्षरस-पु., पुष्पमयम् (त्रिका.)

यक्षामलक-न., पिण्डीखर्जूरफलम् (श. मा.)

यक्षोदुम्बरक-न., अश्वत्थफलम् (त्रिका.)

यक्षमङ्गी-स्त्री., द्राक्षा (श. मा.)

यजा-स्त्री., कृष्णतुलसीवृक्षः (वै. नि. ६ अ.)

यक्षज्ञातृ-पु., महासोमलता (वै. नि.)

यक्षधूप-पु., सर्जवृक्षः (रा. व. ९)

यक्षनेतृ-पु., महासोमलता (वै. नि.)

यक्षपशु-पु., घोटकः (शमा.)

यक्षपादप-पु., विकङ्कतवृक्षः

यक्षफल-पु., उदुम्बरवृक्षः

यक्षसंस्तर-पु., शुक्लदर्भः (वै. नि.)

यक्षसाधनी-स्त्री., सोमलता (वै. नि.)

यक्षसार-पु., यज्ञोदुम्बरः (रा. नि. ११)

यक्षसूत्र-न., यज्ञोपवीतम्

यक्षिक-पु., पलाशवृक्षः (वै. नि.)

यक्षीयब्रह्मपादप-पु., विकङ्कतवृक्षः (रा. नि. ९)

यज्ञेष्ट-न., दीर्घरोहिषतृणम् (रा. ८)
 यज्ञोदुम्बर-पु., उदुम्बरवृक्षः
 यति-पु., अगस्त्यवृक्षः (वै. नि.) जितेन्द्रियम्
 (अम.)
 यत्नसाध्य-वि., यत्नेन आरोग्यार्हः पक्षी
 यथेष्टचारिन्-वि., पक्षी (श. च.) स्वेच्छाचारी
 यन्त्रगृह-न., तैलनिष्पीडनयन्त्रगृहम् (श. च.)
 यन्त्रगोल-पु., कलायभेदः (श. च.)
 यन्त्रणवास-न., क्षतबन्धनशालकः (अहचि. ८)
 यन्त्रापीड-पु., सन्निपातज्वरभेदः । लक्षणम् रक्तपीत-
 वर्णत्वं यन्त्रेण गात्रनिष्पीडयित्वं वेदना (भास. १)
 यमकबन्ध-पु., यमलनामव्रणबन्धनभेदः (सु. १८)
 यमकीट-पु., भूकीटः (चिका.)
 यमदग्नि-पु., ऋषिविशेषः (च.)
 यमदूतक-पु., काकः (श. र.)
 यमदूतिका-स्त्री., तिमिडी (अम.)
 यमप्रिय-पु., वटवृक्षः (श. र.)
 यमरथ-पु., महिषः (वै. नि.)
 यमलपत्रक-पु., अश्मन्तकः, कौविदारः (रानि. ९)
 यमवाहक-पु., महिषः (चिका.)
 यमवृक्ष-पु., शालमलीवृक्षः (रानि. ८)
 यमानीतैल-न., यमानीसम्भवतैलम्
 यमानीद्वय-न., यमानी, वनयमानी च (वै. नि. २)
 यमुना-स्त्री., नदीः (रानि. १४)
 ययु-पु., घोटकः (मे)
 यचकण्टक-पु., पर्पटकः (वै. नि.)
 यचकलश-पु., इन्द्रयवः (वै. नि.)
 यचकाञ्जिक-न., यवसहितकाञ्जिकम्
 यचक्षोद-पु., यवचूर्णम् (हे. च.)
 यचगण्ड-पु., सुखव्रणः (श. र.)
 यवगोधूमसम्भव-न., एतन्मिश्रकाञ्जिकम् (वै. नि.)
 यवजोद्धव-न., तवक्षीरः
 यचतैल-न., यवचूर्णादिसाधिततैलविशेषं ज्वरदाह-
 महावेगाङ्गप्रहरणनाशनम्
 यवनप्रिय-न., मरिचम् (हे. च.)
 यवनभोजन-पु., न., मरिचम् (चि. क. क.)
 (प्रदचि.)
 यवनक-पु., गोधूमः (वै. नि.)
 यवनालज-पु., यवक्षारः (हे. च.)
 यवनी-स्त्री., यवानी (मे.)

यवपटोल-पु., ज्वरः । कषायभेदः गुणाः—तृष्णादाहहरः
 पित्तज्वरनाशनश्च (च. चि.)
 यवफलाङ्कुर-पु., वंशाङ्कुरम् (रानि. ७)
 यवभोज्य-न., यवाहारः (नकुल. १७)
 यवमण्ड-पु., यवकृतमण्डः (वै. नि.)
 यवमद्य-न., यवकृतमद्यम् । गुणाः—गुरु विष्टम्भदायकम्
 (रानि. १४)
 यवयवागुका-स्त्री., यवकृतयवागुः (प. सु.)
 यवयवागू-स्त्री., यवसिद्धयवागुः
 यवलक-पु., पक्षिविशेषः । अयं मधुरलघुशीतकषायः
 (सु. सू. ४६)
 यवलास-पु., यवक्षारः (श. र.)
 यववर्णाभ-पु., सविषमण्डकजातीयकीटः । तद्वष्टे दंश-
 कण्डूः पीतफेणागमश्च (सु. क. ८ अ.)
 यवविकृति-स्त्री., प्रमेहहितेयवकृतापूपदिः
 (वा. चि. १२अ.)
 यवशक्तु-पु., शृङ्गयवकृतचूर्णम् । 'यवानां शक्तवो रुक्षा
 लेखनावह्निदीपना वातलाः कफरोगघ्ना वातत्रयो-
 ऽनुलोमनाः । (राज. ३५.)
 यवशर्करा-स्त्री., सिद्धयवकृतशर्करा । गुणाः—'पित्तश्रम-
 तृष्णाघ्नी शृष्णा रेचनी विदाहमुर्च्छाभ्रान्तिघ्नी च
 (च.)
 यवश्वेता-स्त्री., यवशर्करा (वै. नि.)
 यवसाह्वया-स्त्री., यमानी (भा. पू.) पारसीकयमानी
 (वै. नि.)
 यवसौवीर-न., यवकाञ्जिकम् । (वै. नि.)
 यचाग्र-न., यवतुषः (वै. नि. २ अ. पाण्डु चि. पञ्चकोल-
 घृते.)
 यचानीक-पु., यमानीभेदः (वा. चि. ६अ.)
 यचानीशाक-न., यमानीदलम् (हिं.—जवादन.)
 यचान्न-न., यवकृतभक्षम् (वै. नि.)
 यचाम्ल-न., यवकाञ्जिकम् । गुणाः—'जातं यवाम्लं
 कटुकं विपाके वातापहं श्लेष्महरं सरक्तम् । पित्त-
 प्रकोपं कुरुते समेदि विदूषणं पित्तगदासृजोश्च (अत्रि.
 ११ अ.)
 यचासा-स्त्री., गुण्डासिनीतृणम् (रा. व. ८.)
 यवोद्धवा-पु., यवक्षारः (रा. व. ६.)
 यवोद्धूता-स्त्री., यवशर्करा (वै. नि.)
 यशद-न., धातुविशेषः । यशदं यज्ञसदृशं रीनहेतुश्च
 तन्मतम् । गुणाः—'यशदं तुवरं तिक्तं शीतलं

कफपित्तहृत् । चक्षुष्यं परमं मेहान् पाण्डु श्वामञ्च
नाशयेत् (भा. पू. १ भ. धा. व.)

यष्टि (ष्टी) पुष्प-पु., पुत्रझीववृक्षः (भा.)

यष्टिमधुका-स्त्री., यष्टिमधु (अम.)

यष्टीकर्ण-पु., तन्नामकर्णबन्धनाकृतिः (सु. सू. १६ अ.)

याज-पु., अन्नम् (हे. च.)

याजक-पु., पलाशवृक्षः (रा. व. १०) कुशतृणम्
(श. र.) रक्तखदिरवृक्षः (रा. व. ८.) अश्वत्थ-
वृक्षः (रा. व. ११)

याजुष-पु., तित्तिरपक्षी (वै. नि.)

यातना-स्त्री., अतितीव्रवेदना (अम.)

यातयाम-पु., वृद्धः (रा. व. १८)

त्रि., जीर्णम् (अम.) उज्झितम् (मे.)

याद-न., जलजन्तुः (अम.)

यादोनिवास-पु., जलम् (हे. च.)

यामघोष-पु., कुक्कुटः (श. मा.) (पा)-स्त्री., घटिका-
यन्त्रम् (त्रिका.)

यामनादी (इन्)-पु., कुक्कुटः (वै. नि.)

यामिनीचर-पु., गुग्गुलुः । पेचकः (वै. नि.)

यामिनीपति-पु., कर्पूरः (मे.) चन्द्रः (श. र.)

यामुनेष्टक-न., शीषधानुः (जटा.)

याम्यज्वर-पु., प्रवृद्धहीनमध्यवातादिजनितसन्निपात-
ज्वरः । लक्षणम्—‘हृदये दृश्यते चास्य यदृच्छाहान्त्र-
फुल्फुसाः । पच्यन्तेऽत्यर्थमूर्धाधः पूयशोणितः
निर्गमः । शीर्णदन्तश्च मृत्युश्चा तत्राप्येतद्विशेषतः
भिषग्भिः सन्निपातोऽयं याम्यो नाम्ना प्रकीर्तितः
(भा. म. १ भ.)

याम्यदिग्भवा-स्त्री., तमालपत्री (वै. नि.)

याम्यद्रुम-पु., शालमलिवृक्षः (वै. नि.)

यावनक-पु., रक्तैरण्डः (वै. नि.)

यावनालजिभ-(भा)-पु., यावनालः (रा. व. ८)

यावनालरसजगुड-पु., तद्वसजातगुडः । गुणाः—क्षारः
कटुः समधुरः कफवातघ्नः पित्तलः नित्यसेवनेन
कण्ठकुष्ठजननः रक्तदाहघ्नश्च (वै. नि.)

यावनालशर-पु., यावनालस्य शरः । हि.-जोहुरली ।

गुणा—ईषन्मधुरः रुच्यः शीतलः पित्ततृष्णाहरः
पशूनामवलप्रदश्च (रा. व. १६)

याविक-पु., यावनालः (प. सु.)

याव्य-पु., यावक्षारः (वै. नि.)

यासा-स्त्री., मदनशलाकापक्षी (श. मा. सि. यो. कासचि.)

युक्तश्रेयसी-स्त्री., गन्धराजा (रा. व. ६.)

आ. श. सं. पू. ३०

युगच्छद-पु., आपटा इति ख्यातः वृक्षः (वै. नि.
उन्मादचि.)

युगन्धर-पु., यावनालः (वै. नि.)

युगन्धरभक्त-न., पु., यावनालभक्तम् । गुणाः—
‘अप्रसाधितभक्तो युगन्धराणां भक्तश्च घ्नोविशदो-
मधुरश्च । कफे त्रिदोषशमने च कथ्यते कासे च
श्वासात्मक एव सः स्मृतः (अत्रि. २३ अ.)

युगन्धराम्ल-न., यावनालकृतकाजिकम्, गुणाः—युग-
न्धराम्लं कफवातहन्तृ शूलामयानां जरणप्रकर्तृ ।
सीक्ष्णं तथाक्लं श्रमदोषहन्तृ मेहाशंसो रक्तहिंनं
मतञ्च (अत्रि. ११ अ.)

युगप(पा) (त्र) (क)-पु., रक्तकाञ्चनवृक्षः (प. सु.
अम.) अश्मन्तकः । लोध्रः (वै. नि.)

युगपत्रिका-स्त्री., शिशपावृक्षः, सषपवृक्षः (त्रिका.)

युगपात्रिका-स्त्री., शिशपावृक्षः (त्रिका.)

युगभृङ्गराज-पु., भृङ्गराजः केशराजश्च (संप्रहः)

युगाक्षिगन्धा-स्त्री., वृद्धदारकलता (प. सु.)

युग्बला-स्त्री., सुगन्धतृणम्, रोहिषतृणम् (वै. नि.)

युग्मकण्टका-स्त्री., बदरीवृक्षः (मद. व. ६)

युग्मपत्रिका-स्त्री., शिशपावृक्षः

युग्मपर्णी-पु., रक्तकाञ्चनवृक्षः (रा. व. १०) सप्तपर्णवृक्षः
(रा. व. १२) (पर्णी)-स्त्री., वृक्षिकालीक्षुपः
(श. चि.)

युग्मफलिनी-स्त्री., दुग्धिका (प. सु.)

युग्माञ्जन-न., अञ्जनद्वयम् । एकं स्रोतोऽञ्जनं अपरं
सौवीरमिति (अरणः वा. सू. १५ अ. प्रियङ्गवादिवर्गः)

युग्या-स्त्री., ऋद्धिः । वृद्धिः (वै. नि.)

युजौ-पु., द्वि., अश्विनीकुमारौ (त्रिका.)

युजातक-पु., वृक्षविशेषः । गुणाः—‘बल्यः शीतो गुरुः
स्निग्धस्तर्पणो बृंहणात्मकः । वातपित्तहरः स्वादुः
वृष्यो युजातकः परम् (च. सू. २७ अ.)

युद्धसार-पु., अश्वः (श. च.)

युधिष्ठिरराज-पु., कङ्कपक्षी (त्रिका.)

युयु-पु., घोटकः (हला.)

युयुक्खुर-पु., क्षुद्रग्याघ्रः (श. च.)

युवगण्ड-पु., पोगण्डः (त्रिका.) यूनो गण्डस्थवणः
(श. र.)

युवा (न)-पु., षोडशमारभ्य पञ्चाशत्पर्यन्तवयस्कः
(रा. व. १८)

युवावस्था-स्त्री., यूवः (रा. व. १८)

यू-स्त्री., मुद्रादिद्विदलधान्यकृतयूषः (हे. च.)

यूकाण्ड-पु., लिखा (वै. नि.)
 यूकारी-स्त्री., लाङ्गलिका (वै. नि.)
 यूकावास-पु., शाखोटवृक्षः । (रा. व. ९)
 यूथप-पु., सुनिषण्णशकः । (वै. नि.)
 यूथा-स्त्री., पाठा (वै. नि.)
 यूथिकापत्र-पु., तालीशपत्रम् (वै. नि.)
 यूथी-स्त्री., यूथिका (श. र.) शुक्रयूथिका (वै. नि.)
 यूपलक्ष्य-पु., पक्षी (श. मा.) योक-न., यूकावृन्दम्
 (सि. यो. ह्रमिचि.)
 योगचिन्तामणि-पु., चिकित्सासंग्रहविशेषः श्रीहर्ष-
 सूरिकृतः
 योगतरङ्गिणी-स्त्री., वैद्यकचिकित्सासंग्रहविशेषः
 त्रिमलभट्टकृतः
 योगनाविक-पु., मरस्यविशेषः । (हारा.)
 योगरत्नाकर-पु., चिकित्साग्रन्थविशेषः
 योगशतक-न., चिकित्सासंग्रहग्रन्थः, लक्ष्मीदासकृतः
 योगसार (क)-पु., नागरजवृक्षः
 योगा (गी) रङ्ग-पु., नागरजवृक्षः (रा. व. ११)
 योगी (ने) घृ-न., शीषधानुः । (रा. मा. । रा. व. १३)
 योजनगन्धा (न्धिका)-स्त्री., कस्तूरी
 (मे. अजयपाल)
 योजनपर्णी-स्त्री., मज्जिष्ठा (प. मु.)
 योजनमल्लिका-स्त्री., भास्कोता (मैष. ज्वरचि.
 पानीयवटी)
 योनल-पु., यावनालः (हे. च.)
 योनिरञ्जन-पु., योनिदोषभेदः (निदा.)
 योनिशूलघ्नी-स्त्री., शतपुष्पा
 योन्यर्श-न., योनिकन्दरोगः (निदा.)
 योपिप्रिया-स्त्री., हरिद्रा
 यौगन्धराज-न., यावनालकृतान्नम् । गुणाः—योगन्धरं
 गुरुघनं कासश्वासप्रवृत्तिकृत् (वै. नि.)
 यौतव-न., परिमाणः (अम.)
 यौवन-पु., यावनालः (प. मु.)
 यौवनकण्टक-पु., न., युवगण्डरोगः (श. मा.)
 र
 रक्त-पु., सूर्यकान्तमणिः (वै. नि.)
 रक्तण-पु., कोकिलाक्षक्षुपः (रा. व. ४)
 रक्तक-पु., लोहितवर्णः (मे) बन्धुजीववृक्षः (प. मु.)
 रक्तशिण्डी (मे) रक्तसिमुवृक्षः (प. मु.) रक्तैरण्डवृक्षः ।
 (वै. नि. २ भ. जिह्वकज्वर चि.) पत्राङ्गचन्दनवृक्षः
 (रा. व. १२)

रक्तकङ्कु-पु., धूनकः (वै. नि.)
 रक्तकण्टा-स्त्री., विकङ्कतवृक्षः (वै. नि.)
 रक्तकदली-स्त्री., लोहितकदली (वै. नि.)
 रक्तकन्दल-पु., रक्तप्रवालद्रुमः (त्रिका.)
 रक्तकमल-न., रक्तवर्णपद्मम् (रा. व. १०)
 रक्तकम्बल-न., कलहारः
 रक्तकरवीरक-पु., रक्तपुष्पकरवीरवृक्षः (हिं-लालकनेल)
 गुणाः—‘कटुः तीक्ष्णः शोषकः त्वरदोषव्रणकण्डू-
 कुष्ठघ्नः विपन्नश्च (वै. नि.)
 रक्तका-स्त्री., पानीयामलकः (वै. नि.)
 रक्तकाञ्चन-पु., काञ्चनारवृक्षः हिं-कञ्चनार- (प. मु.)
 रक्तकुमुद-न., रक्तैरवम् । (जटा.)
 रक्तकुरण्टक-पु., रक्तशिण्डी, गुणाः—तिक्तो वर्णः उष्ण
 कटुः शोथघ्नः ज्वरघ्नः, तथा वातरोगं कफं रक्तरोगं
 पित्तं आध्मानं शूलं श्वासं कासञ्च नाशयेत्
 (वै. नि.)
 रक्तकुमिजा-स्त्री., लाक्षा (वै. नि.)
 रक्तकैरव-न., रक्तकुमुदम् (जटा.)
 रक्तकोकनद-न., रक्तैरवम् (जटा.)
 रक्तकोप-पु., शोणितप्रकोपः, रक्तविकारः
 (नकुल. १० अ.)
 रक्तखदिर-पु., रक्तवर्णखदिरवृक्षः । गुणाः—‘कटूष्णः
 तिक्तः कषायः गुरुः आमवातघ्नः वातरक्तहरः
 व्रणभूतज्वरघ्नश्च (रा. व. ८)
 रक्तखाण्डव-पु., द्वैपल्यवृक्षः (वै. नि.)
 रक्तगतज्वर-पु., रक्तधातुगतज्वरः, लक्षणं यथा—रक्त-
 निष्ठोवनं दाहो मंहच्छर्दनविभ्रमौ । प्रलापः पित्तका
 तृष्णा रक्तप्राप्ते ज्वरे तृणम् (मा. नि.)
 रक्तगन्धा-स्त्री., अश्वगन्धा (वै. नि.)
 रक्तगर्भा-स्त्री., नखरङ्गनीवृक्षः (वै. नि.)
 रक्तगैरिक-न., स्वर्णगैरिकः (वै. नि.)
 रक्तग्रीव-पु., कपोतः (वै. नि.)
 रक्तघ्न-पु., रोहितकवृक्षः (जटा.) (घ्नी)—प्रस्थिवृक्ष
 (श. च.)
 रक्तचिह्निका-स्त्री., मधुरवास्तुकः (वै. नि.)
 रक्तजह्मि-पु., रक्तज्वरहृन्मिरोगः (मा. नि.)
 रक्तजन्तुक-पु., भूनागः (रा. व. १३.) लोहितप्राणि-
 मात्र
 रक्तजिह्व-पु., सिंहः (श. मा.)
 रक्तज्ञानुक्त-पु., स्वनामव्यातवृक्षः (श. चि.)

रक्तशिण्ठी-स्त्री., रक्तगुणशिण्ठीश्वरः (अम.)
 रक्ततर-न., स्वर्णगैरिकम् (वै. नि.)
 रक्तनुण्ड-(क)-पु., सारसः, शुक्रः, भूनागः (रा. व. १३)
 रक्ततृण-न., तृणविशेषः (वै. नि. स्त्री., (णा)-गोमूत्रिका-
 तृणम् (रा. व. ८.)
 रक्तत्रिवृत्-स्त्री., रक्तमूलत्रिवृत्, गुणाः—तिका कटुणा
 रोचनी ग्रहणीमलविष्टम्बहरी (रा. व. ६.)
 रक्तदृक्-पु., स्त्री., कपोतः
 रक्तद्रुम-पु., रक्तबीजासनवृक्षः (रा. व. ९.)
 रक्तनाडी-स्त्री., दन्तमूलगत रक्तजनाडीरोगविशेषः
 रक्तनासिक-पु., पेचकः (श. र.)
 रक्तनिर्यान्-पु., रक्तबीजासनवृक्षः (रा. व. ९.)
 रक्तनील-पु., महाविषवृक्षविशेषः (सु. क. ८अ.)
 रक्तनेत्र-पु., सारसः, कपोतः (वै. नि.)
 रक्तनेत्रत्व-न., रक्तविकारनेत्ररोगः (निदा.)
 रक्तपदी-स्त्री., क्षुद्रवृक्षविशेषः (जटा.)
 रक्तपर्ण-पु., रक्तपुनर्नवा (वै. नि.)
 रक्तपा-स्त्री., जलौका (मे.)
 रक्तपाका (की)-स्त्री., लगावृहताक्षुषः (रा. मा.)
 रक्तपात्री-स्त्री., जलौका (श. र.)
 रक्तपाद्-पु., शुक्रः (हे. च.) हंसः (वै. नि.)
 रक्तपायिनी-स्त्री., जलौका (रा. व. १९.) मत्कुणः
 (वै. नि.)
 रक्तपार्थी (इन्)-पु., मत्कुणः (व्याक.)
 रक्तपारद-न., हिङ्गुलम्
 रक्तपाषाण-पु., गिरिसुत्तिका
 रक्तपिण्ड-न., जपापुष्पवृक्षः । रक्तालुः (वै. नि.)
 चीनदेशीय गुलावपुष्पम्
 रक्तपित्त-न., तन्नामक रोगभेदः (निदा.) पु., हारीतपक्षी
 रक्तपित्तहा-स्त्री., ग्रन्थिदूर्वा
 रक्तपित्तान्तकरस-पु., रक्तपित्ताधिकारे रसः
 (रा. सा. सं)
 रक्तपीटिकादर्शन-न., रक्तजविकारः (निदा.)
 रक्तपीतफला-स्त्री., मधुरविम्बिका (वै. नि.)
 रक्तपुनर्नवा-स्त्री., स्वनामकपातपत्रशाकशुः (म-रक्त-
 धेदुलि) गुणाः—'निका सारणी शोथघ्नी रक्तवदरघ्नी
 पाण्डुपित्तघ्नी च' (रा. व. ५.)
 रक्तपूर्वक-पु., रक्तापामार्गः (वै. नि.)
 रक्तपोस्त-पु., रक्तखसखसवृक्षः (हिं.-लालपुस्ता)
 (कोषान्तरम्)

रक्तप्रतिश्याय-पु., दुष्टरक्तजप्रतिश्यायरोगः (मा. नि.)
 रक्तप्रवृत्ति-पु., पित्तजरोगः (भा.)
 रक्तफेनज-पु., कुक्कुसः । वामपाश्वस्थक्रोमन् (हे. च.)
 रक्तवधु-पु., महावृश्चिकविशेषः (सु. क. ८ अ.)
 रक्तवाल(लु)क(का)-न., स्त्री., सिन्दूरः (द्वारा. त्रिका.)
 रक्तविन्दुच्छदा-स्त्री., पुत्रदात्री शुक्रकण्टका (वै. नि.)
 रक्तभस्म-न., रससिन्दूरादिकरणम् (एतत्साधनप्रणाली
 रा. सा. संप्रहे भूया)
 रक्तमञ्जर-पु., वेतसलता (त्रिका.) निम्बवृक्षः (वै. नि.)
 रक्तमञ्जरी-स्त्री., रक्तकरवीरः (वै. नि.)
 रक्तमण्डलिका-स्त्री., रक्तलज्जालुका
 रक्तमण्डूक-पु., रक्तवर्णमण्डूकजातीयकीटः (सुकल्प. ८अ.)
 रक्तमत्स्य-पु., रक्तवर्णमत्स्यविशेषः । तल्लक्षणगुणाः—'यो
 रक्ताङ्गो नातिदीर्घो न चाल्पो नातिस्थूलः रक्तमत्स्यः
 स चोक्तः । शीतो रुच्यः पुष्टिकृद्दीपनोऽसौ नाशं
 धत्ते दोषत्रयस्य' (रा. व. १७)
 रक्तमरिच-न., मरिचभेदः (हिं.-लालमरिच) (वै. नि.)
 रक्तमातृका-स्त्री., रसधातुः (वै. नि.)
 रक्तमिलातक-पु., रक्ताभानपुष्पवृक्षः (रा. व. १०)
 रक्तमुख-पु., रोहितमत्स्यम् । षष्टिकधान्यम् (वै. नि.)
 रक्तमूत्रता-स्त्री., रक्तप्रस्रावरोगः (निदा.)
 रक्तमूर्धा (न्)-पु., सारसपक्षी
 रक्तमृत्-स्त्री., गैरिकम् (वै. नि.)
 रक्तरङ्गा-स्त्री., मेहदीति ख्यातः वृक्षः (वै. नि.)
 रक्तरस-पु., रक्तासनवृक्षः (वै. नि.)
 रक्तरसा-स्त्री., रासना (वै. नि.)
 रक्तरसोन-पु., लोहितरसोनः । गुणाः—'मधुरः कटुः
 बलकरः । पत्रं तित्कम् । अस्थि सलवणश्च (रा. व. ७)
 पत्रं मधुरं क्षारं नालो मधुरपित्तलः कषायः इति
 (मद. व. ७)
 रक्तराजालुक-न., रक्तवर्णालुकभेदः एतच्च किञ्चिदुष्णं
 आग्नेयं वातकफहरञ्च (इव्यगुणः)
 रक्तेणुका-स्त्री., पलाशकलिका (श. मा.)
 रक्तेरोहितक-पु., (हिं.-रक्तेरोहिडा)
 रक्तलशुन-पु., रक्तरसोनः (रा. व. ७)
 रक्तलोचन-पु., कपोतः (हे. च. । भा.)
 रक्तवटी-स्त्री., मसूरिका (जटा.)
 रक्तवरटी-स्त्री., मसूरिका (जटा.)
 रक्तवर्ण-पु., इन्द्रगोपकीटः (रा. व. १९) गोमेदमणिः
 प्रवालः । कमिलुकः । (वै. नि.)

रक्तवर्तक-पु., विकिरपक्षिविशेषः (च. सू. २७ अ.)
 रक्तवर्त्मा-पु., कुक्कुटः (वै. नि.)
 रक्तवर्धन-पु., वार्ताकी (श. च.)
 रक्तवल्ली-स्त्री., पीतपुष्पदण्डोत्पलः
 रक्तवास्तुक-पु., शोणवास्तुकशाकः (वै. नि.)
 रक्तविकार-पु., रक्तज्वरः (वै. नि.)
 रक्तवृन्तक-पु., रक्तपुनर्नवा (वै. नि.)
 रक्तवृन्ता-स्त्री., शोफालिकावृक्षः (प. मु.)
 रक्तशमन-न., कम्पिलकः (वै. नि.)
 रक्तशालुक-(का)-पु., स्त्री., रक्तकमलकन्दः (वै. नि.)
 रक्तशालमलि-पु., रक्तपुष्पशालमलिवृक्षः (वै. नि.)
 रक्तशासन-न., सिन्दूरः (हारा.)
 रक्तशिम्बी-स्त्री., शिम्बीभेदः (वै. नि.)
 रक्तशृङ्गिक-न., विषम् (रा. व. ६.)
 रक्तशेखर-पु., पुष्पागवृक्षः (र. मा.)
 रक्तश्रीखण्डक-न., रक्तचन्दनम् (वै. नि. २ भ. वात-
 प्याविचि, महारासनादौ)
 रक्तश्वेत-पु., तद्वर्णमहाविषवृश्चिकभेदः (सु. कल्प. ८ अ.)
 रक्तश्रीविसन्निपात-पु., स्वनामख्यातसन्निपातविशेषः
 (निदा.)
 रक्तसंज्ञ(सङ्कोचपिशुन)-न., कुङ्कुमम् (त्रिका.)
 रक्तसंवरण-न., कृष्णाञ्जनम् (वै. नि.)
 रक्तसन्दंशिका-स्त्री., जलौका (रा. व. १९)
 रक्तसन्ध्यक-न., रक्तकल्हारः (अम.) रक्तोरपलम्
 (वै. नि.)
 रक्तसरोरुह-न., रक्तपथम् (अम.)
 रक्तसार-न., रक्तचन्दनम्-(प. मु. रा. व. १२ रस, र.
 च. द. मेह. चि. न्यग्रोधादिपञ्चके) पत्तञ्जचन्द-
 नम् (प. मु.) (पु.) अम्लवेतसः (रा. व. ६)
 रक्तखदिरवृक्षः (रा. व. ८) (सुचि. ८ अ.)
 रक्तबीजासनवृक्षः (रा. व. ९) रक्तशिंशपा वाराही-
 कन्दः (वै. नि.)
 रक्तसू-पु., शरीरस्थरक्तधानुः (रा. व. १८)
 रक्तसौगन्धिक-न., रक्तकल्हारपुष्पम् (जटा.)
 रक्तस्थज्वर-पु., रक्तगतज्वरविशेषः (मानि.)
 रक्तहर-पु., भ्रूणतकः (वै. नि.) (त्रि.) रक्तद्रव्य-
 मात्रम्
 रक्ता-स्त्री., गुग्गा (रा. व. ३ सुचि. ३७ अमु. कल्प
 ५ अ.) लाक्षा। मज्जिष्ठा (रा. व. ६।२३ शिम्बी-
 भेदः। प. मु.) उद्दकाण्डीनामक्षुपः (रा. व. १०)

लक्षणाकन्दः। वचा (वै. नि.) रक्तवर्णशतपदी
 (सुकल्प ८ अ.) कृच्छ्रसाध्यलूताविशेषः, कर्णशिरा-
 भेदः (वा. उ. १ अ.)

रक्ताक्त-न., रक्तचन्दनम् (जटा.)
 रक्ताख्यात(क)-पु., रक्तापामार्गः (वै. नि.)
 रक्ताञ्जना-स्त्री., रक्ताञ्जनिका (च. द. क्षारतले)
 रक्ताढकी-पु., रक्तपुष्पाढकी, गुणाः—रूच्या बल्या
 पित्तापादिहरी च (रा. व. १६.)
 रक्ताण्ड-पु., अश्वस्य अण्डरोगभेदः (ज. द. ५० अ.)
 रक्ताधार-पु., चर्म (रा. व. १८.)
 रक्तापराजिता-स्त्री., रक्तपुष्पापराजिता
 रक्ताब्ज(क)-न., रक्तकमलम् (वै. नि.)
 रक्ताभ्र-न., रक्तवर्णाभ्रकम् (रा. व. १३.)
 रक्तारि-पु., महाराष्ट्रीक्षुपः (प. मु.)
 रक्तार्क-पु., अरुणार्कवृक्षः (मद. व. १. रा. व. १०.)
 रक्तार्ति-स्त्री., शोणितामयः (रा. व. २०.)
 रक्तार्म(न)-स्त्री., नेत्ररोगभेदः। 'पश्चाभं मृदु रक्तार्म
 यन्मांसं चीयते सिते (मा. नि.)
 रक्तार्श-न., रक्तज्वरगुदज्वरः (मा. नि.)
 रक्ता(लता)-स्त्री., मज्जिष्ठा (सु. कल्प. ५ अ.)
 रक्तावसेचन-न., रक्तमोक्षणम् (च. वि. ३ अ.)
 रक्ताश्वमारपुष्प-न., रक्तकरीरपुष्पम्
 (सि. यो. विषमज्वरे.)
 रक्ताश्वारि-पु., रक्तकरीरवृक्षः (रा. व. १०.)
 रक्ताक्षी-स्त्री., गुग्गुलुः (वै. नि. २ भ. अतिसारचि.)
 रक्तेशुशर्करा-स्त्री., रक्तेशुकृतशर्करा। गुणः—पित्तघ्नी
 (रा. व. १४.)

रक्तोद्यता-स्त्री., श्वेतगुग्गा (भा.)
 रक्तोपल-न., गिरिशृङ्गिका (हारा.)
 रक्तौदन-न., रक्तशाल्यादिभक्तम्। अलक्तक रञ्जितभक्तम्
 (च. द. बालचि.)
 रक्षगन्ध-(क)-पु., श्वेतालुः, गुग्गुलुः (वै. नि.)
 रक्षणा-(णी)-रक्त-पु., सूत्रकृच्छ्ररोगः (श. र.)
 रक्षणि-(णी)-स्त्री., त्रायमाणालता (रा. नि. व. ५)
 रक्षापत्र-पु., भूर्जवृक्षः (रा. नि. व. ९.) न., भूर्जत्वक्
 श्वेतसर्पपम् (वै. नि.)
 रक्षाबीज-पु., रीठाकरञ्जः (वै. निघ.)
 रक्षारेणुत्कर-पु., शुष्कगोमयभस्मचूर्णप्रक्षेपः (भा. म-
 ४ भ. मसूरिका. चि. शीतलाधिकारे.)
 रक्षिताफल-न., सर्वपम् (वै. नि.)

रक्षोभूत-पु., श्वेतसर्पवृक्षः (प. सु.)
 रघुनाथ-पु., वैद्यविलासनामग्रन्थकारः
 रङ्ग-पु., मत्स्यरङ्गः (वै. नि.) शबलपृष्ठहरिणविशेषः
 (रा. व. १९.)
 रङ्गज-न., सिन्दूरम् (र. मा.)
 रङ्गदलिका-स्त्री., नागवल्लीलता (वै. नि.)
 रङ्गदा-स्त्री., स्फटिका (भा.)
 रङ्गददा-स्त्री., स्फटिका (रा. व. १३.)
 रङ्गवीज-न., रूप्यम् (त्रिका.)
 रङ्गमाणिक्य-न., माणिक्यरत्नम् (रा. व. १३)
 रङ्गलता-स्त्री., आवर्तकीलता, गुणः—शूलघ्नी (केचित्)
 रङ्गलासिनी-स्त्री., शेफालिकावृक्षः (श. च.)
 रङ्गसदृश-न., यशदम् (भा.)
 रङ्गशार-पु., दङ्गणशारः (वै. नि.)
 रङ्गा-स्त्री., जवावृक्षः (वै. नि.)
 रङ्गाङ्गा-स्त्री., फटिकारिका (रा. व. १३)
 रङ्गारि-पु., करवीरवृक्षः (र. मा.)
 रङ्गाष्टालुक-न., स्वनामख्यातं आलुकम् (त्रिका.)
 रजःशय-पु., कुकुरः (श. मा.)
 रजःसार-न., कर्पूरम्
 रजःसारथी-पु., वायुः
 रजतोपम-न., रौप्यमाक्षिकम् (वै. नि.)
 रजनि-स्त्री., वास्तुकः, रात्रिः, हरिद्रा
 रजनिपुष्प-न., हरिद्रापुष्पम्
 रजनीगन्धा-स्त्री., स्वनामख्यातपुष्पवृक्षः
 रजनीजल-न., नीहारः
 रजनीहाला-स्त्री., शेफालिकापुष्पवृक्षः (श. र.)
 रजसानु-पु., मनस्, हृदयम्
 रजस्वर्ण-पु., पीतपुस्तकः (वै. नि.)
 रजस्वल-पु., पारदः (वै. नि.)
 रञ्जनकेशी-स्त्री., नीलीवृक्षः (वै. नि.)
 रञ्जनगण-पु., रञ्जनद्रव्यवर्गः । ' चतुर्विधा हरिद्रा स्यात्
 पतङ्गं रक्तचन्दनम् । नीलीकुसुमभमज्जिष्ठा-
 लाक्षामहद्विक्किञ्चुकम् ' (रा. नि. व. ६)
 रञ्जनद्रु- (म)-पु., अच्छुकवृक्षः
 रञ्जनीपुष्प-पु., पूतिकरञ्जः (रा. नि. व. १९)
 रण-पु., दुस्वामेयः (वै. नि.)
 रणघण्टासमाकृति-पु., महाशणम्
 रणपक्षी (इन्)-पु., रणगृध्रः
 रणमुष्टि-पु., विषमुष्टिक्षुपः (रा. नि. ४)
 रणमूर्द्धजा-स्त्री., कर्कटशृङ्गी (रा. नि.)

रणरण-पु., भ्रमरः, उत्कण्ठा
 रणालङ्करण-पु., कङ्कपक्षी (रा. व. १९)
 रणडक-पु., अफलवृक्षः
 रतकोल-पु., कुकुरः (त्रि. का.)
 रतज्वर-पु., काकः
 रतनह्रीच-पु., कुकुरः (वै. नि.)
 रतनिधि-पु., खज्जनः
 रतव्रण-पु., कुकुरः
 रतशायी- (इन्)-पु., कुकुरः
 रताङ्गी-स्त्री., कुम्भटिका
 रतान्दुक-पु., कुकुरः
 रतामर्द-पु., कुकुरः
 रति-स्त्री., प्रीतिः । सुरतम् । गुह्यदेशम्
 रतिकुहर-न., भगः
 रतिक्रिया-स्त्री., मैथुनम्
 रतिगृह-न., भगम् (त्रिका.)
 रतिचर्या-स्त्री., स्त्रीसेवा (जटा.)
 रतिमन्दिर-न., योनिः
 रतिरथ-पु., नखम्
 रतिलक्षण-न., रतिक्रिया
 रतिवल्लभमोदक-पु., वाजीकरणाधिकारे औषधम्
 (रस. र.)
 रतिसत्त्वरा-स्त्री., शृङ्गा (श. च.)
 रतिसाधन-न., शिशुम् (वै. नि.)
 रतोद्बह-पु., कोकिलः (श. मा.)
 रत्नकन्दल-पु., प्रवालः (श. र.)
 रत्नगर्भपोट्टलिरस-पु., यक्ष्माधिकारे रसः
 (र. सा. से. भैष.)
 रत्नगिरिरस-पु., ज्वराधिकारे रसः (रस. नि.)
 रत्नजाति-स्त्री., श्वतरकनीलपीतवर्णाः ब्राह्मणक्षत्रियवैश्य-
 शूद्राः
 रत्ननायक-पु., माणिक्यम् (रा. नि. व. १२)
 रत्ननिधि-पु., खज्जनपक्षी (त्रिका.)
 रत्नमाला-स्त्री., वैद्यकचिकित्साशास्त्रभेदः
 रत्नमुख्य-न., हीरकः (हे. च.)
 रत्नराट्-पु., माणिक्यं (रा. नि. व. १३)
 रत्नावली-स्त्री., राधामाधवकृतद्रव्याभिधानम्
 रत्नि-पु., स्त्री., बद्धमुष्टिहस्तः (अ. म.)
 रत्यङ्ग-न., योनिः (श. र.)
 रथचरण-पु., चक्रवाकः (श. र.)

रथद्रु-पु., तिनिशवृक्षः (अ. म.)
 रथपर्याय-पु., वेत्रलता (श. च.) तिनिशवृक्षः
 (अम.)
 रथाङ्गाद्वयनायक-पु., चक्रवाकः (अम.)
 रथाभ्र-पु., वेतसवृक्षः (अम.)
 रथाभ्रपुष्प-पु., वेतसवृक्षः (अम.)
 रथी (इन्) पु., चक्रवाकः (वै. नि.)
 रदच्छद-पु., ओष्ठम् (रा. नि. व. १८.)
 रदद्रु-पु., अश्वशाखोटवृक्षः
 रदनच्छद-पु., ओष्ठम् (रा. नि. व. १८.)
 रदनी (इन्)-पु., हस्ती (इला)
 रदायुध-पु., शूकरः
 रदी (इन्)-पु., हस्ती
 रन्तिदेव-पु., कुकरः (श. र.)
 रन्धन-न., पाककरणम् (व्याक.)
 रन्धित-त्रि. पाचितम् न., कृतरन्धनद्रव्यम्
 रन्ध्र-न. दूषणम् । छिद्रम् (मे.)
 रन्ध्रवधु-पु., उन्दुरी (त्रिका.)
 रभस-पु., वेगः । पांश्वर्षविचारः (अरुणः)
 रभ-पु., रक्ताशोकवृक्षः (मे.)
 रमठ-न., हिङ्गु (उणा.)
 रमठध्वनि-पु., हिङ्गु (श. च.) मैथुनम्
 रमणा (णी)-स्त्री., प्रियङ्गुः, नारी
 रमति-पु., काकः (श. र.)
 रमाप्रिय-न., पद्मम् (श. च.) पु., दारुचीनीति ख्यातं.
 मिष्टस्वर्ग (वै. नि.)
 रमावेष्ट-पु., श्रियासचन्दनम् (रा. नि. व. १२.)
 रभ्यकक्षीर-पु., महानिम्बः (रा. नि. व. ९.)
 रम्यामली-स्त्री., भूषात्री (रा. नि. व. ५.)
 रराटी-स्त्री., ललाटम् (पुराणम्)
 रवण-न., कांश्यम् पु., उष्ट्रः (हे. च.) कोकिलः
 (उणा.)
 रवथ-पु., कोकिलः (उणा.)
 रविकान्त-पु., सूर्यकान्तमणिः (रा. नि. व. १३.)
 सूर्यावर्तक्षुपः (वै. नि.)
 रविग्रह-पु., अश्वस्य ग्रहविशेषः (ज. द.)
 रविजप्रिय-पु., नीलकान्तमणिः (वै. नि.)
 रविजल-न., अर्कमूलरसः (वै. संग्रहपञ्चाभृतरसे.)
 रविदुग्ध-न., अर्कक्षीरः (रा. सा. सं. त्रैलोक्यचिन्तामणिरसे)
 रविद्रुम-पु., सदापुष्पवृक्षः (रा. नि. व. १३.)
 रविनाथ-पु., बन्धूकवृक्ष न., पद्मम् (श. च.)

रविपत्र-पु., आदित्यपत्रक्षुपः (रा. नि. व. ४)
 रविप्रिया-स्त्री., सूर्यावर्तक्षुपः (रा. सा.)
 रविभवता-स्त्री., सूर्यावर्तक्षुपः (रा. सा. सं.)
 रविमूल-न., अर्कमूलम् (रा. सा. सं. ज्वरचूडामणे.)
 रविरत्न (क)-न., माणिक्यम् (रा. नि. व. १३.)
 रविलोह-न., ताम्रम् (रा. नि.)
 रविचल्लभ-पु., भृङ्गराजवृक्षः (वै. निघ.)
 रविवली-स्त्री., आदित्यभक्ता, ब्राह्मीक्षुपः
 रविसंज्ञक-न., ताम्रम् (श. च.)
 रविसुन्दररस-पु., सर्वज्वराधिकारे रसः
 रविस्पर्शा-स्त्री., हस्तमेषशृङ्गी (वै.)
 रवीन्द्र-न., पद्मम् (धरणिः)
 रश-पु., वंशः
 रशना-स्त्री., जिह्वा (श. र.)
 रशील-पु., कर्मरङ्गवृक्षः (प.)
 रश्मिजात-न., रूप्यम् (वै. नि.)
 रश्मिपति-पु., आदित्यक्षुपः (रा. नि. व. ४)
 रसकपूर-न., पारदस्य श्वेतभस्मीकरणम् (चन्द्रिकाकारः)
 (रा. सा. सं.) गुणाः—फिरङ्गरोगघ्नं दीपनं पुष्टिकरं
 बलवीर्यकारकं कुष्ठघ्नं व्रणघ्नं च.
 रसकल्पलता-स्त्री., वैद्यरसग्रन्थः
 रसकैसर-न., कपूरम् (हारा.)
 रसकैसरी (इन्)-पु., खर्परधातुः
 रसगुडिका-स्त्री., कासाधिकारे रसः (रा. सा. सं.)
 रसघ्रा-स्त्री., तिक्तगुञ्जाकरजः
 रसचन्द्रिकाचट्टी-स्त्री., शिरोरोगे हिता (रा. सा. सं.)
 रसचूडामणि-पु., ज्वराधिकारे रसः (रस. वि.)
 रसज्ञा-स्त्री., जिह्वा (रा. नि. व. १८)
 रसज्येष्ठ-पु., मधुररसः (हे. च.)
 रसतालक-न., रसगन्धतालादिकृतयन्त्रपक्षौषधभेदः (भै.)
 रसतालेश्वर-पु., कुष्माधिकारे रसः (रा. सा. सं.)
 रसतेज (स्)-न., रक्तम् (हे. च.)
 रसदा-स्त्री., रसनिर्गुण्डी (वै. नि.)
 रसद्रात्री (इन्) पु., मधुरजम्बीरम्
 (रा. नि. व. १८)
 रसनापद-न., नितम्बम् (रा. नि. व. १८)
 रसनायक-पु., पारदः (श. र.)
 रसनालिङ्ग (हः)-पु., कुकुरः (हे. च.)
 रसनिर्यास-पु., रालवृक्षः (वै. निघ.)
 रसनेत्रिका-स्त्री., मनःशिला (हे. च.)

रसनेष्ट-पु., इक्षुः (प. सु.)
 रसपर्वटिका-स्त्री., ग्रहण्याद्यधिकारे औषधम् (भैष.)
 रसप्रदीप-पु., रामचन्द्रकृतः वैद्यकरसग्रन्थः
 रसवन्धकर-पु., सोमलता (वै. निघ.)
 रसभाव-पु., रसधर्मः, स्निग्धतादिः (राज. ४ प.)
 रसमञ्जरी-स्त्री., शालिनाथकृतरसग्रन्थः
 रसमञ्जरीभाष्य-न., शेषचिन्तामणिकृतरसमञ्जरी-
 भाष्यम्
 रसमणि-पु., हरिहरकृतरसग्रन्थः
 रसमण्डुर-न., परिणामशूले औषधम् (र. सा. र.)
 रसमर्दन-न., पारदस्य चूर्णाकरणं मारणं वा
 रसमणिकथ-न., कुष्ठाधिकारे औषधम् । मात्रा २ र.
 रसमारण-न., मारणद्रव्यैः पारदस्य मर्दनम् (र.
 सा. सं.)
 रसमैत्री-स्त्री., मधुराम्लं लवणाम्लं कटुतिक्तकं, कटु-
 लवणं, तिक्तलवणं चेति सोच्यते
 रसराजशिरोमणि-पु., परशुरामकृतो रसग्रन्थः
 रसललना-स्त्री., जिह्वा
 रसवती-स्त्री., पाकशाला (अम.)
 रसवर्णक-पु., दाहिमपुष्पादिद्रव्यगणः (रा. नि. व. १२)
 रसवीर्यकृत्-पु., सोमलता (वै. नि. घ.)
 रसवेधक-न., स्वर्णम् (वै. निघ.)
 रसशङ्कर-पु., रसग्रन्थदभेदः
 रसशार्ङ्गल-पु., सूतिकोपचारे रसः (र. सा. सं.)
 रसशेषाजीर्ण-न., रसशेषजन्याजीर्णरोगभेदः
 रसशोणितसम्भव-न., मांसधातुः (वै. निघ.)
 रसशोधन-न., टङ्गणम् (हे. च.) पादरस्य सीसकादि-
 दोषसंस्करणम्
 रससंरक्षण-न., रसस्य शोधनमूर्च्छनबन्धनमारणरूपं
 कर्मचतुष्टयम् (र. सा. सं.)
 रससंकेतकलिका-स्त्री., शतद्वयश्लोकात्मकरसग्रन्थः
 रससंग्रहसिद्धान्त-पु., वैद्यकरसग्रन्थविशेषः
 रससंभव-न., रक्तम् (वै. निघ.)
 रससार-पु., वैद्यकरसग्रन्थविशेषः । मधु (नकुल १२ अ.)
 रससिन्दूर-न., रसगन्धकयोः सिन्दूरीकरणम्
 (र. वि. २ अ.)
 रससुधाकर-पु., वैद्यकरसग्रन्थविशेषः
 रससुधानिधि-पु., रसग्रन्थभेदः भोजराजशूककृतः
 रससू-पु., रसधातुः (वै. निघ.)
 रसस्त्राव-पु., अम्लवैषम्यम् (वै. निघ.)

रसाखन-पु., कुकूटः (श. च.)
 रसाङ्गा-स्त्री., जिह्वा । अलिजिह्विका ।
 रसाञ्जनादिचूर्ण-न., ज्वरातिसारे औषधम् । (रस. र.)
 रसाढ्य-पु., आघ्रातकवृक्षः (रा. नि. व. ६)
 रसाढ्या-स्त्री., रास्ना (रा. नि. व. ११)
 रसादान-न., रसशोषणम् (हे. च. रसग्रहणे)
 रसाधिकार-पु., हरिहरकृतः वैद्यकरसग्रन्थः ।
 रसानुग-त्रि., रसदूषकः, रसानुसारी
 रसाभुग्न-न., बोलनामगन्धद्रव्यम् (रा. नि. व. ६)
 रसाभ्रगुडिका-स्त्री., रसायनाधिकारे औषधम्
 (रस. र.)
 रसाभ्रवटी-स्त्री., ग्रहण्याधिकारे औषधम् (र. सा. सं.)
 रसामृतरस-पु., रक्तपित्ताधिकारे रसः (र. सा. सं.)
 रसायनाफला-स्त्री., हरीतकीवृक्षः (त्रिका.)
 रसायनामृतलौह-न., ज्वरातिसारे लौहम्
 रसालशर्करा-स्त्री., रसालेक्षुरसकृतशर्करा
 (रा. नि. व. १४)
 रसालसा-स्त्री., पुण्ड्रकेक्षुः । गोधूमः । कुन्दुरुतृणम् ।
 नाडी (श. च.)
 रसालाघ्न-पु., महाराजाघ्नः (रा. नि. व. ११)
 रसालिका-स्त्री., सप्तला (वै. निघ.)
 रसालिहा-स्त्री., पृश्निपर्णी (श. च.)
 रसाली (इन्)-पु., कृष्णचणकेक्षुः
 रसालेक्षुली-पु., कर्कशशालिनामेक्षुः (रा. नि. व. १४)
 रसान्दोला-स्त्री., जिह्वा
 रसाश्वसा-स्त्री., पलाशीलता (रा.)
 रसाष्टक-न., महाराष्टकम् । पारददरदाभ्रककान्तलौह-
 विमलमाक्षिकवैकान्तशङ्खश्च (वै. निघ.)
 रसास्वादी- (इन्)-पु., भ्रमरः
 रसाह्न-पु., लवणखोटी (र. सा.)
 रसिकालु-पु., नीलालुः (वै. निघ.)
 रसुन-पु., लज्जुनः (श. च.)
 रसेन्द्रगुडिका-स्त्री., कासे यक्ष्मणि वा रसविशेषः
 रसोदर-न., दिङ्गुलः (रा. नि. व. १३)
 रसोनपिण्ड-पु., ऊरुस्तम्भधिकारे औषधम्
 रसोनाष्टक-न., वातव्याध्यधिकारे औषधम्
 रसोपल-न., मौक्तिकम् (त्रिका.)
 रस्य-न., मांसधातुः (वै. निघ.) रक्तम् (श. च.)
 रा-पु., स्त्री., काञ्चनम् (श. र. । अम.)
 राका-स्त्री., दुष्टरजस्वा कन्या (हारा.) पूर्णिमा ।
 कण्डूरोगः (मे.)

राक्षम्-न., पर्कडीफलम् (अम.)
 राक्षसभोजन-न., भांसम् । राक्षसग्रहः ।
 राक्षसीकन्द-पु., चन्डालकन्दः (वै. निघ.)
 राक्षा (क्ष्या)-स्त्री., लाक्षा (अम.)
 रागचूर्ण-पु., खदिरवृक्षः (मे.) फल्गुचूर्णम् । (श.र.)
 लाक्षारसः (रा. नि. व. ६.)
 रागद-पु., तैरणीक्षुपः (रा. नि. व. ४) लाक्षारसः
 रागदृक्-पु., माणिक्यम् (रा. नि. व. १३.)
 रागपुष्पी-स्त्री., ओडूपुष्पवृक्षः (रा. नि. व. १०)
 रागयुक् (ज)-पु., माक्षिकम्
 रागलता-स्त्री., उपस्थम्
 रागसारा-स्त्री., मनःशिला (वै. निघ.)
 रागसूत्र-न., पट्टवस्त्रम् (मे.)
 रागी (तरु)-पु., अशोकवृक्षः
 रागीष्ट-न., सुगन्धरोहिषवृक्षम् (वै. निघ.)
 राघव-पु., तिमिलिलमत्स्यः (मे.) बृहदाकारमत्स्यभेदः
 राङ्गल-पु., तस्कण्टकः (हारा.)
 राङ्गव-न., पशुलोमजातवस्त्रादिः (अम.)
 राङ्गण-न., रङ्गणपुष्पम् (राज. ५५.)
 राजक-पु., कृष्णागुरुः (वै. निघ.)
 राजकदम्ब-पु., कदम्बविशेषः (जटा.)
 राजकर्कटी-स्त्री., चीनकर्कटी (रा. नि. व. ७)
 राजकार्श-पु., शालवृक्षः
 राजकाष्ठ-न., पतङ्गचन्दनः (वै. निघ.)
 राजकुलक-पु., पटोललता (प. मु.)
 राजकूष्माण्ड-पु., बार्ताकी (जटा.)
 राजग्रीव-पु., मत्स्यविशेषः (त्रिका.)
 राजघास-पु., वृणभेदः
 राजचम्पक-न., पुष्पगुण्डम् (सुसु. ३८ अ.)
 राजचिह्नक-न., शिशुम् (श. च.)
 राजजक्ष्मा-पु., स्नानामरव्यातरोगः
 राजजीरक-न., जीरकभेदः
 राजतरणी-स्त्री., पुष्पविशेषः । महातरणीपुष्पवृक्षः
 (रा. नि. व. १०)
 राजताल-पु., गुवाकवृक्षः (त्रिका.) नारिकेलः
 (वै. निघ.)
 राजतालेश्वर-पु., कुष्ठाधिकारे रसः
 राजतिमिश-पु., चेलानम् । सुखाशः
 राजदन्त-पु., दशनानामग्रस्थदन्तचतुष्टयम् (त्रिका.)
 तूराजघ्न (रु) रक-पु., पीतधुस्तरवृक्षः (वै. निघ.)

राजधूर्त्त-पु., पीतधुस्तरः (वै. निघ.)
 राजनग-पु., राजगिरिशकः (वै. निघ.)
 राजनिम्बूक-पु., निम्बूविशेषः (वै. निघ.)
 राजनील-न., मरकतमणिः (श. र.)
 राजनीलिका-स्त्री., महानीली (रा. नि. व. ४)
 राजन्य (न्या)-पु., स्त्री., राजादनवृक्षः (जटा.)
 राजन्याचर्त (के)-पु., राजाचर्तमणिः (रा. नि. व. १३)
 राजपटोल-पु., मधुपटोलः (रमा.)
 राजपटोलिका (ली)-स्त्री., मधुस्पटोली (रा. नि. व. ३)
 राजपट्ट-पु., न., कान्तपाषाणः (त्रिका.)
 राजपट्टिका-स्त्री., चातकः (हारा.)
 राजपत्नी-स्त्री., प्रसारणी लता (रा. नि. व. ५)
 राजपुत्रिका-स्त्री., शरारिपक्षी (जटा.)
 राजपुष्प-पु., नागकेदारवृक्षः (श. च.)
 राजपूज्य-न., स्वर्णम् (वै. निघ.)
 राजफणिज्झक-पु., नागरङ्गवृक्षः (श. मा.)
 राजफलगु-पु., कृष्णोदुम्बरवृक्षः (वै. निघ.)
 राजभक्त-न., नृपभोजान्नपानादि च
 राजभट्टिका-स्त्री., हापुत्रीपक्षी (जटा.)
 राजभद्रक-पु., पारिभद्रकवृक्षः । निम्बवृक्षः । कुष्ठम् ।
 कुन्दुरकम् [रा. नि. २३]
 राजभोग-पु., शालिधान्यविशेषः (रावणः)
 राजभोग्य-न., जातीकोपः पु., प्रियालवृक्षः (श. च.)
 त्रि. राजभोगार्हः
 राजमण्डूक-पु., महामण्डूकः (रा. नि. व. ११)
 राजमान्य-न., पटोलः (वै. निघ.)
 राजयोग्य-न., घेदनम् (वै. निघ.)
 राजरङ्ग-न., रजतम् (श. र.)
 राजराजेश्वररस-पु., कुष्ठाधिकारे रसः (रा. सा. सं.)
 राजलक्ष्मी-स्त्री., कदलीवृक्षः (रा. नि. व. ११.)
 राजवर्त-पु., राजवर्तमणिः (भा. म. कर्णरो. वि.)
 राजवल्ली-स्त्री., कारवेलकः (रा. मा.)
 राजवासन-पु., भृङ्गराजपक्षी
 राजवाह-पु., घोटकः (श. च.)
 राजशण-पु., पाट इति ख्यातवृक्षः
 राजशाली-पु., राजभोग्यशालिधान्यविशेषः
 राजशिम्वी-स्त्री., श्वेतशिम्वी निष्पावः (वै. निघ.)
 राजशुक-पु., पक्षिविशेषः (रा. नि. व. १९)
 राजशूकज-न., शालिधान्यम् (प. मु.)
 राजशृङ्ग-पु., मङ्गुरमत्स्यः (हे. च.)

राजसफर-पु., इल्लिषमत्स्यः (हारा.)
 राजसर्प-पु., सर्पविशेषः (त्रिका.)
 राजसारस-पु., मयूरः (श. मा.)
 राजसी-स्त्री., श्वेततुलसी (वै. निघ.)
 राजसुषवी-स्त्री., कारवेल्लभेदः (प. सु.)
 राजसैरेयक-पु., नीलझिण्टी
 राजस्कन्ध-पु., घोटकः (त्रिका.)
 राजस्वर्ण-पु., राजधुस्तरवृक्षः (रा. नि. व. १०)
 राजहास-(क)-पु., मत्स्यविशेषः
 राजाग्र-पु., राजगिरिशोकः (वै. नि.)
 राजातन-पु., पीतशालवृक्षः (रा. नि. व.)
 राजात्यावर्त्तक-पु., राजावर्तः
 राजादनफल-पु., क्षीरिणीवृक्षः (वै. निघ.)
 राजालाबु-स्त्री., स्वादुतुम्बी (मद.)
 राजालुक-पु., महाकन्दः (हारा.)
 राजाहि-पु., दिमुखसर्पः (त्रिका.)
 राजिचित्र-पु., राजिमच्छर्पविशेषः (सु. कल्प. ४)
 राजिफला-स्त्री., चीनकर्कटीलता (रा. नि. व. ७)
 राजिभ-पु., दुण्डुभसर्पः (वै. निघ.)
 राजिमत्फला-स्त्री., मधुकोपातकी (भा. पू. १ भ.)
 राजिल-पु., दुण्डुभसर्पः
 राजील-पु., राजसर्पः (वै. निघ.)
 राजेन्द्र-पु., राजगिरिशोकः (वै. नि.)
 राजेय-पु., पटोलः (भा. पू. १ भ. शा. व.)
 राटि-(डि)-पु., शरारिपक्षी (अम.)
 राठपुष्प-न., मदनपुष्पम् (वा. उ. २ अ.)
 रात्रिजल-न., कुञ्जटिका (श. मा.)
 रात्रिजागर-पु., कुरः (हे. च.)
 रात्रिनामिका-स्त्री., हरिद्रा
 रात्रिपुष्प-न., उत्पलम् (रा. नि. व. १०)
 रात्रिवियोगी (इन्)-पु., चक्रवाकपक्षी
 रात्रिश्लेष्मगामिन्-पु., चक्रवाकपक्षी
 (रा. नि. व. १०)
 रात्रिहास-पु., श्वेतोत्पलम् (श. र.)
 रात्रिवेद (दी) इन्-पु., कुक्कुटः (त्रिका.)
 राधवङ्क-पु., कसका
 राद्ध-त्रि., पक्कः (हे. च.) न., ह्यन्तरंभुक्तः आन्तरं-
 भुक्तः वा (त्रिका.)
 राधा-स्त्री., विष्णुकान्ता । आमलकी (भै)
 राधामाधव-पु., वैद्यरत्नावलीकारः
 रामक-पु., जलापामार्गः (वै. निघ.)

रामकन्द-पु., शमीवृक्षः (प. सु.)
 रामकर्पूरक-पु., कर्णम् (श. र.)
 रामकोशा(वा) तकी-स्त्री., महाशुककोशातकी
 (वै. नि.)
 रामगुवाक-पु., रामपूगवृक्षः
 रामचन्द्र-पु., रसप्रदीपकारः । चिन्तामणिकारः
 रामच्छर्द्दनक-पु., मदनवृक्षः (भा.)
 रामजननी-स्त्री., रेणुका
 रामतरुणी-स्त्री., तरुणीपुष्पवृक्षः (रा. नि. व. १०)
 रामदूतिका (ती)-स्त्री., नागदन्ती (र. मा.)
 नागपुष्पी (भा) तुलसीविशेषः
 रामपूग-पु., गुवाकवृक्षविशेषः (त्रिका.)
 रामभद्रा-स्त्री., गान्धारीवृक्षः (वै. नि.)
 रामलवण-न., शाकभरिलवणम् (र. मा.)
 रामवाणरस-पु., अजीर्णाधिकारे रसः (चि. भा.)
 रामशे (से) न (क)-पु., भूनिम्बः
 रामाटरूप-पु., वासाभेदः
 रामाप्रिय-पु., स्वक्
 रामावक्षोजोपम-पु., चक्रवाकः
 रामोदुम्बरिकाफल-न., अञ्जीरफलम् (वै. निघ.)
 रायण-न., पीडा (श. र.)
 रालकार्य-पु., शालवृक्षः (रा. नि. व. ९.)
 रालतैल-न., शालवृक्षभवतैलम्
 रालनिर्यास-पु., सालवृक्षः
 रालिका-स्त्री., धूनकः (वै. निघ.)
 रावण-पु., वृक्षविशेषः (वै. निघ.)
 राधभी-स्त्री., कपिकच्छुः (वै. नि.)
 राष्ट्रक-न., वैदूर्यमणिः (प. सु.)
 राष्ट्री-स्त्री., महाराष्ट्रीलता (रा. नि. व. २३)
 रास-पु., शृङ्खलकः । क्रीडा (त्रिका.)
 रासना-स्त्री., रास्ना । त्रिकटुकादिचूर्णम्
 रासभवन्दिनी-स्त्री., मल्लिकापुष्पवृक्षः (श.)
 रास्नागुग्गुलु-पु., वातव्याधौ औषधम् (चचि. २८)
 रास्नादशमूल-न., वातव्याधौ कषायः (रस. र.)
 रास्नादि-पु., रास्नावृक्षादनीदेवदारुसरलैलबालुककृत-
 कषायः
 रास्नादिलौह-न., राज्यक्षमाधिकारे श्वासकासेच लौहम्
 रास्नापञ्चक-पु., उरुस्तम्भाधिकारे कषायः (रस. र.)
 रास्नासप्तक-न., उरुस्तम्भाधिकारे पाचनम् (रस. र.)
 रास्तिका-स्त्री., रास्ना (भा.)

राहुरत्न-न., गोमेदक रत्नम् (रा. नि. व. १३)
 राहृच्छिष्ट-पु., लघुनः (त्रिका.)
 राहृःसृष्ट-पु., रशोनः (हारा.)
 रिङ्ग (ज्ञ)ण-न., स्वलनम् (अम.)
 रिठा (करञ्ज)-पु., स्त्री, रीठाकरञ्जः
 रिपुघातिनी-स्त्री., गुल्माविशेषः (श. च.)
 रिबु-पु., रक्तैरण्डः (वै. निघ.)
 रिमेद-पु., अरिमेदः (रा. नि. व. ८)
 रिरी-स्त्री पित्तलम् (हे. च.)
 रिश्य- (रूप)-पु., हरिणविशेषः (त्रिका.)
 रिष्टक-पु., रक्तसिमुवृक्षः (शर)
 रिक्षा-स्त्री., निक्षा । यूका (हे. च.)
 रीढक-पु., पृष्ठास्थि (हे. च.)
 रीति (का) कुसुम (पुष्प) न., पुष्पाञ्जनम् (रा. नि. व. १०)
 रीतिहेतु-पु., यशदम् (भा.)
 रक्ता-स्त्री., सुराविशेषः (प. प्र. ३ ख.)
 रक्प्रतिक्रिया-स्त्री., रोगशमनोपायः चिकित्सा
 (रा. नि. व. २०)
 रक्मवन्ती-स्त्री., शालिधान्यविशेषः
 रक्षदधि-न., निःस्नेहदधि (वै. निघ.)
 रक्षपत्र-पु., शाखोटवृक्षः (रा. नि. व. ९)
 रक्षसञ्ज (न्)-न., मलः
 रग्दाह-पु., तन्नामकसन्निपातज्वरविशेषः (वै. निघ. भा.)
 रग्म-न., स्वर्णम्
 रुचिकर-पु., नागरङ्गवृक्षः (वै. निघ.)
 रुचित-त्रि., मिष्टवस्तु (उणा.)
 रुचिप्रदा-स्त्री., मधुरविम्बी (वै. निघ.)
 रुचिफल-न., अमृतफलम्
 रुचिराञ्जन-पु., शोभाञ्जनवृक्षः (रा. नि. व. ७)
 रुचिरासुत-पु., पालकाप्यनामगजवैद्यककारः (त्रिका.)
 रुण्डक-न., अगुरुकाष्ठम् (वै. निघ.)
 रुण्डी-स्त्री., कुन्दुरुः (रा. नि. व. ८)
 रुदथ-पु., कुङ्कुरः (उणा.)
 रुद्रक-पु., महावकुलवृक्षः
 रुद्रदारु-पु., तैलदेवदारुः (वै. निघ.)
 रुद्रनिर्माल्य-न., शिवनिर्माल्यं, पुष्पादि
 रुद्रपर्पटी-स्त्री., कासाधिकारे औषधम् (रस. र.)
 रुद्रप्रिय-पु., बकुलवृक्षः (रा. नि. व. ८)
 रुद्रभट्ट-पु., वैद्यजीवनग्रन्थकारः । सन्निपातकलिकाकारः
 रुद्रमाल्य-पु., विल्ववृक्षः (वै. निघ.)

रुधिरक्षरा-स्त्री., लोहितक्षरा नाम योनिव्यापत्
 रुधिराख्य-न., इन्द्रनीलतुल्यमणिभेदः (पुराणम्)
 रुधिराशय-पु., यकृतं प्लीहा च
 रुषिका-स्त्री., आदित्यपुष्पिका (सुनि १७ अ.)
 रुमा-स्त्री., तन्नामक्षारसमुद्रः (मे.)
 रुमाभव-न., रुमानदीभवलवणम् (वै. निघ.)
 रुरुमाण-पु., वरुणवृक्षः (वै. निघ.)
 रुवुक-पु., एरण्डवृक्षः (रा. मा.)
 रुवुबीज-न., एरण्डबीजम् (भैष. वातरक्त चि.)
 रुष्कर-पु., भलातकवृक्षः (वै. निघ.)
 रुहक-न., छिद्रम् (श. च.)
 रुहदर्भ-पु., हरितकुशः (रा. नि. व. ८)
 रुह्मा (न)-पु., वृक्षः
 रुक्षगुणकर्म-न., अमार्दवकरत्वम् बलवर्णप्रत्वं च (सु.)
 रुक्षणात्मिका-स्त्री., कृष्णचणकवृक्षः । लङ्कानामशिम्बी-
 धान्यम् (रा. नि. व. १६)
 रुक्षपत्र-पु., शाखोटवृक्षः (रा. नि. व. ९)
 रुक्षप्रिय-पु., कषमौषधम् (रा. नि. व. ५)
 रुक्षस्वादुफल-पु., धन्वनवृक्षः (रा. नि. व. ९)
 रुढक-न., पिप्पलीमूलम् (वै. निघ.)
 रुढमल्लिका-स्त्री., अङ्गोलवृक्षः (वै. निघ.)
 रूपक-न., रौप्यधातुः (रा. नि. व. १३)
 रूपनाशन-पु., पेचकः (श. र.)
 रूपशङ्ख (सिख)-पु., वङ्गम् (वै. निघ.)
 रूप्यमाक्षिक-न., तारमाक्षिकम् (प. सु.)
 रूप्योज्ज्व-न., रौप्यमाक्षिकम् (वै. निघ.)
 रुमीमुस्तकी-स्त्री., गुहाबद्रीवृक्षः (भैष.)
 रुवुक-पु., एरण्डवृक्षः (रा. मा.)
 रुषक-पु., वासावृक्षः (जटा.)
 रुषण-न., रजोगुणः (रा. नि. व. २१)
 रुषिका-स्त्री., अर्कवृक्षः (च.)
 रेकण-पु., स्वर्णम् (उणा.)
 रेणुरूपित-पु., गर्दमः (त्रिका.)
 रेणुवास-पु., भ्रमरः (त्रिका.)
 रेणुसार (क)-पु., कर्पूरः (त्रिका.)
 रेतजा-स्त्री., बालुका (भा.)
 रेतन-न., शुक्रम (श. च.)
 रेत्य-न., पित्तलम् (अ. टी. नीलकण्ठ)
 रेत्र-न., शुक्र, पारदः (मे.) पितृषं पटवासचूर्णं

रेवट-न., दक्षिणावर्तशङ्खः । शिमुतैलम्, कदलीफलम्
(अजयपाल) पु., शृकरः । बातुलः । विषवैद्यः
(अजयपालः) । रामपूगः (त्रिका.)
रेवतीभव-पु., शनैश्चरग्रहः (हे. च.)
रेवा-स्त्री., नीलीवृक्षः
रोक-न., छिद्रम् (अम.)
रोगकाष्ठ-न., पत्राङ्गचन्दनम् (रा. नि. व. १२)
रोगज्ञ-पु., वैद्यः (रा. नि. व. २०)
रोगपति-पु., ज्वरः (वै. निघ.)
रोगप्रे (श्रे) छ-पु., ज्वरः (रा. नि. व. २)
रोगभू-स्त्री., शरीरम् (श. च.)
रोगमुरारी-पु., नवज्वरे रसः (रस. कौ.)
रोगशान्तक-पु., चिकित्सकः (श. च.)
रोगशिल्पी (इन्)-पु., स्पर्णुलीवृक्षः (जटा.)
रोगह-न., औषधम्
रोगहरद्रव्य-न., मधुरादि रोगनाशकद्रव्यम् (धन्वतरी)
रोगहारी (इन्)-पु., वैद्यः (रा. नि. व. २०)
रोगहेतु-पु., रोगनिदानम् (रा. नि. व. २०)
रोगाधीश-पु., राजयक्ष्मा (रा. नि. व. २०)
रोगासन-पु., ज्वरः (वै. निघ.)
रोगाह्वय-न., कुष्ठौषधम् (वै. निघ.)
रोगितरु-पु., अशोकवृक्षः (रा. नि. व. १०)
रोगिवल्लभ-न., औषधप्रलेपादिः (श. च.)
रोगोदक-न., मलिनदुर्गन्धादियुक्तं रोगजनकजलम्
रोग्य-न., रोगहितम् । रोगयोग्यम् अपथ्यम् (श. च.)
रोचकद्रव्य-न., लवणद्रव्यम् । विटसैन्धवम् (वै. निघ.)
ज्व. चि. चन्दनबलातैले)
रोची-स्त्री., पत्रशाकविशेषः, हिलमोचिका (श. र.)
रोटिका-स्त्री., गोधूममाषादिकृतपिष्टकविशेषः
रोदिका-स्त्री., लज्जालुका (कोषान्तरम्)
रोदिनी-स्त्री., रक्तदुरालभा (वै. निघ.)
रोधिनी-स्त्री., लज्जालुः (वै. निघ.)
रोधपुष्पिणी-स्त्री., घातकीवृक्षः (रा. नि. व. ६)
रोप-पु., रोपणम् (मे. न.) छिद्रम् (हे. च.)
रोपणीवर्त्ति-पु., कुसुमाभिधनेत्राङ्गमवर्त्तिभेदः (भा.)
नेत्रो.)
रोप्यशालि-पु., छिन्ना पुनरुत्ता शालिः (रा. नि. व. १९)
रोप्यातिरोप्य-पु., रोप्यशालिः (राज.)
रोम-न., पत्रम् (म. द. व. ३) जलम् (श. च.)
रोमकर्ण-पु., शशकः (वै. निघ.)

रोमकाख्य-न., शाम्भरलवणम् । सृत्तिकालवणम्
कान्तलौहम् (वै. निघ.)
रोमगुच्छ (क)-न., चामरः (हे. च.)
रोमतक्षरी-स्त्री., अरोमा स्त्री (रस. र.)
रोमद्वीप-पु., कृमिः (वै. निघ.)
रोमन्थ-पु., पशूनां चर्वितचर्वणम् (अम.)
रोमभूमि-स्त्री., चर्म (रा. नि. व. १८)
रोमलता-स्त्री., रोमराजी (श. च.)
रोम (क) लवण-न., शाम्भरलवणम्
सौवर्चललवणम् (रा. मा.)
रोमविकार-पु., रोमाक्षः (हला.)
रोमशपत्रा-स्त्री., देवताडवृक्षः
रोमशफल-पु., डिण्डिशवृक्षः (भा. पू. १ भ. शा. व.)
रोमशमूलिका-स्त्री., हरिद्रा (वै. निघ.)
रोमशुक-न., स्थौण्यकः
रोमहरण-न., हरितालम् (रा. सा. सं.)
रोमाख्य-न., शाम्भरलवणम् (वै. निघ.)
रोमान्ती-स्त्री., क्षुद्रमसूरिकारोगभेदः (मा. नि.)
रोमाली-स्त्री., रोमराजिका वयःसन्धिः (श. मा.)
रोमालुचिटपी (इन्)-पु., कोङ्कणदेशप्रसिद्धकुम्भीवृक्षः
(रा. नि. व. ९)
रोमावली-स्त्री., नाभेरूर्ध्वं रोमराजी (हे. च.)
रोमाश्रयफला-स्त्री., झिन्झिरीटाक्षुपः (रा. नि. व. ४)
रोमेश्वर-पु., वैद्यामृतग्रन्थकारः
रोल-पु., आर्द्रशुण्ठी । फलविशेषः पानीयामलकम्
(श. च.) तालीशपत्रम् (कश्चित्)
रोलम्भ-पु., अमरः (त्रिका.)
रोपण-पु., परूषकवृक्षः । पारदः । निकषोपलम् (मे.)
उपरभूमिः (हे. च.)
रोषिणी-स्त्री., लज्जालुका (वै. निघ.)
रोह-पु., अङ्कुरः (हे. च.)
रोहणद्रुम-पु., चन्दनवृक्षः । मलयागुरुः (वै. निघ.)
रोहन्त-पु., वृक्षः । तरुविशेषः (उणा.)
रोहन्ती-स्त्री., लतामात्रम् । लताविशेषः (उणा.)
रोहि-पु., वृक्षः बीजम् (उणा.)
रोहिका-पु., वनरोहिनाममृगः (अत्रि. २२ भ.)
रोहिकाप्रिय-पु., महाकरञ्जः (वै. निघ.)
रोहिण्य-पु., मरकतमणिः (रा. नि. व. १३)
रोहित-पु., रोहितमत्स्यः । श्रीखण्डचन्दनम् (त्रिका.)
सूर्यः । वर्णभेदः स्त्री., लताभेदः (मे.)
रोहिता-स्त्री., मञ्जिष्ठा (वै. निघ.)

रोहितेय-पु., रोहितकवृक्षः (रत्नकोषः)
 रोहितकलौह-न., प्लीहाधिकारे औषधम् (र. सा. सं.)
 रौक्ष-न., रूक्षता (सु.)
 रौक्ष्य-न., वायुगुणभूयिष्ठत्वम् । स्नेहराहित्यम् (सु.)
 रौद्ररस-पु., अर्बुदाधिकारे रसः
 रौप्यमूल-न., रौप्यमाक्षिकम् (वै. निघ.)
 रौप्यमाक्षिक-न., स्वनामरण्यातोपधातुः
 रौम (क)-न., रोमकलवणम् (र. मा.)
 रौहिट-पु., रोहिषशृङ्गः (अ. टी. भ.)
 रौहिण-पु., रक्तचन्दनम् । चन्दनवृक्षः (त्रिका.)
 रौहिष (पेय)-न., कर्तृणम् । रोहिषतृणम् । पु., रोहित-
 मत्स्यः । मृगविशेषः (अम.) स्त्री., (पी) दूर्वाशृङ्गी
 (उणा.)

रौही-(इन्)-पु., रोहितकवृक्षः

ल

लक्तकर्म (न)-स्त्री., रक्तवर्णलोमः (श. च.)
 लक्ष-न., मौक्तिकम्
 लक्ष्मणाजटा-स्त्री., लक्ष्मणामूलम्
 लक्ष्मीग्रह-न., रक्तोत्पलम् (त्रिका.)
 लक्ष्मीदास-पु., योगशतकप्रन्यप्रणेता
 लक्ष्मीपति-पु., लवङ्गवृक्षः । पुगवृक्षः (विश्व.)
 लक्ष्मीपुत्र-पु., घोषकः (मे.)
 लक्ष्मीपुष्प-पु., पञ्चरागमणि. (हे. च.)
 लक्ष्मीश्रृङ्गा-स्त्री., स्थलपद्मिनी (वै. निघ.)
 लग्निका-स्त्री., लग्निका (अ. टी.)
 लघुकण-पु., शुक्लजीरकः (वै. निघ.)
 लघुकण्टका-स्त्री., लज्जालुः (वै. निघ.)
 लघुकर्कशु-पु., स्त्री., (शु.) भूमिबदरम् (वै. निघ.)
 लघुकाम-पु., लागः (त्रिका. श. र.)
 लघुगर्ग-पु., गौरीमत्स्यः । त्रिकण्टकमत्स्यः (त्रिका.)
 लघुगोधूम-पु., हस्यगोधूमः (रा. नि. व. १९)
 लघुचन्दन-न., काष्ठागुरुः (वै. निघ.)
 लघुचेतकी-स्त्री., बालहरीतकी (वै. निघ.)
 लघुच्छदा-स्त्री., महाशतावरी (वै. निघ.)
 लघुज (ज) ल-पु., लावणक्षी (त्रिका.)
 लघुदन्ती-स्त्री., क्षुद्रदन्ती (भा.)
 लघुनाम (न)-न., अगुरुः (श. च.)
 लघुनिदान-न., सुरजितकृतसंक्षिप्तनिदानम् । ग्रन्थः ।
 लघुपञ्चमूल-न., स्त्री., (ली) स्वल्पपञ्चमूलम् । शालपर्णी.
 पृथ्वीपर्णी वृद्धी कण्टकारी गोक्षुरकृतकषायः
 (रा. नि. व. १२)

लघुपर्वा (न)-पु., उदुम्बरवृक्षः (वै. निघ.)
 लघुपाकी (इन्)-पु., चीनधान्यम् (प. सु.)
 लघुफल-पु., लघुदुम्बरः (वै. निघ.)
 लघुचदर-पु., क्षुद्रफलबदरवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 लघुवदरी-स्त्री., भूवदरी (रा. नि. व. ११)
 लघुमण्टी-स्त्री., विचित्रकः (वै. निघ.)
 लघुमांस-पु., तित्तिरिपक्षी (त्रिका.)
 लघुमूलक-न., हस्वमूलकः, नेपालमूलकम् (भा.)
 लघुलता-स्त्री., कारवेलेकः । अनन्ता (वै. निघ.)
 लघुलय-स्त्री., वीरणमूलम् (अम.) पीतोद्गीरम् (वै.-
 निघ. वा. ध्या. वि. एलादितैले)
 लघुशंख-पु., क्षुद्रशङ्खः (वै. निघ.)
 लघुश्लेष्मातक-पु., शेलुवृक्षः (वै. निघ.)
 लघुसोमवल्ली-स्त्री., लघुसोमलता (म.) तानसेरासहि
 (वै. निघ.)
 लघुदुम्बरिका-स्त्री., क्षुद्रोदुम्बरवृक्षः (रा. नि. ११)
 लघ्वानन्दरस-पु., पाण्डुधिकारे रसः (र. सा. सं.)
 लघ्वारव्यध-पु., आरवधवृक्षविशेषः
 लङ्काधिपेश्वररस-पु., कुष्ठाधिकारे रसः (रस. र.)
 लङ्का (ल्को) पि (यि, रि) का-स्त्री., पृष्ठा (श. र.)
 लङ्कास्थायी-पु., स्नुहीभेदः (श. च.)
 लङ्केश्वररस-पु., कुष्ठाधिकारे रसः (रस. र.)
 लङ्कित-न., अश्वस्य रोगभेदः (ज. द. ३२ अ.)
 लङ्गल-न., लङ्गलम् (उणा.)
 लङ्गेष्टालुक-न., रङ्गेष्टालुः (त्रिका.)
 लज्जकारिका-स्त्री., लज्जालुकालता (श. मा.)
 लज्जका-स्त्री., वनकार्पासी (वै. निघ.)
 लज्जरी-स्त्री., लज्जालुका (वै. निघ.)
 लज्जरी-स्त्री., लज्जालुका (रा. नि. व. ५)
 लज्ज-पु., पादशाखा, कच्छ (हे. च.)
 लटपण-न., त्वग् (रा. नि. व. १२)
 लटपक-पु., प्रतुदपक्षिविशेषः (च. सू. २० अ.)
 लट्ठ-पु., अश्वः (उणा.) स्त्री., (ट्ठा) करञ्जभेदः
 (त्रिका.) कुसुमवृक्षः (हे. च.) ग्राम्यचटकः
 (मे. चसु. ३७ अ.) भ्रमरः
 लठ-न., पिष्टा
 लट्ठुक-पु., मिष्टान्नभेदः (श. च.)
 लण्ड-(न, स्त्री., (ण्डा) । पुरीषः (भूरि प्र.) ।
 लताजिह्व-पु., सर्पः (श. मा.)
 लतातरु-पु., तालवृक्षः । निम्बवृक्षः (श. मा.)
 लताशालवृक्षः (त्रिका.)

लताद्रुम-पु., लताशालः (र. मा.)
 लतापनस-पु., तरम्बुजलता (त्रिका.)
 लतापर्णी-स्त्री., तालमूली । मधुरिका (वै. निघ.)
 लतापृक्षा-स्त्री., स्पृक्षा (श. र.)
 लताप्रतानिनी-स्त्री., शाखाप्रच्यवहता (अम.)
 लताफल-न., पटोलः (ब्रह्मवै. पु.)
 लतावृहदिका-स्त्री., बृहतीलता (प. मु.)
 लतामद्वा-स्त्री., भद्रालीलता (श. मा.)
 लतामहत्-स्त्री., स्पृक्षा (श. र.)
 लतामाधवी-स्त्री., माधवीलता (श. र.)
 लतायष्टि (घृष्टी)-स्त्री., मज्जिष्ठा (श. मा.)
 लतायावक-न., तरुप्रवालः (हारा.)
 लतारसन-पु., सर्पः (हारा.)
 लतालक-पु., गजः (त्रिका.)
 लतावृक्ष-पु., शङ्खुकीवृक्षः (वै. निघ.)
 लताशङ्कुतरु-पु., लताशालवृक्षः (त्रिका.)
 लताशङ्ख-पु., शालवृक्षः (श. र.)
 लताशिरीष-पु., बल्लीशिरीषः (प. मु.)
 लतिका-स्त्री., शमकलता (व्याक.)
 लत्तिका-स्त्री., ज्येष्ठा । गोधा (उणा.)
 लपन-न., मुखम् (रा. नि. व. १८)
 लम्फ-पु., उल्लम्फनम्
 लम्बन-पु., कफः (श. च.)
 लम्बिका-स्त्री., सूक्ष्मजिह्वा (रा. नि. व. १८)
 लम्बित-न., मांसघातुः (वै. निघ.)
 लयो (म्रौ) छ-पु., उद्गः (रा. नि. व. १९)
 ललज्जिह्व-पु., उद्गः । कुक्कुरः (मे.) स्त्री. (ह्वा) महा-
 समझा (रा. नि. व. ४)
 ललदम्बु-पु., पुष्पभेदः लिम्पाकः (जटा.) न., उदक-
 विशेषः (वै. निघ. द्विका. चि.)
 ललाक-पु., शिखम् (श. च.)
 ललाटरेखा-स्त्री., दीर्घजीवनसूचककपालस्थरेखा
 ललाटास्थि-न., कपालास्थिद्वयम् (च. शा. ७ अ.)
 ललाम-न., अश्वः । शृङ्गम् (चिन्हम्)
 लवङ्गकन्दपत्रा-स्त्री., लघुतालीशपत्रम् (वै. नि. घ.)
 लवङ्गतैल-न., लवङ्गायतैलम्
 लवङ्गलता-स्त्री., पुष्पवृक्षविशेषः (जयदेव)
 लवङ्गादिचूर्ण-न., राज्यश्माधिकार चूर्णौषधम्
 (रस. र.)
 लवणख (खा) पु., लवणाकारः (हे. च.)
 लवणत्रय-न., विट्सेनधवस्वकानि (रा. नि. व. २२)

लवणनित्य-त्रि., नित्यं लवणरसास्वादनीलः (च)
 लवणमद-पु., लवणक्षारः (रा. नि. व. ६)
 लवणलयापत्-स्त्री., अश्वस्य अतिमात्रलवणभक्षणजन्य-
 व्यात् (ज. द. ६० अ.)
 लवणारज-न., लोणारक्षारः (रा. नि. व. ६)
 लवणी-स्त्री., आनृष्यफलजातीयफलवृक्षः
 लवणोत्तमाद्यचूर्ण-न., अशौजिनाशकं चूर्णम्
 लवणोत्था-स्त्री., हृस्वज्योतिष्मतीलता (वै. निघ.)
 लवणोद्-पु., लवणसमुद्रः (अम.)
 लवनी-स्त्री., छेदनम् (अम) श्रोत्रजफलभेदः (श. च.)
 लसा-स्त्री., हरिद्रा (हारा.) आम्रहरिद्रा (वै. निघ.)
 लसान्द्र-पु., राजमाषः (र. मा.)
 लाक्षातरु-पु., पलाशवृक्षः (श. मा.)
 लाक्षापुष्पा-स्त्री., शतपत्री
 लागजीर- (क)-पु., शङ्खुजीरकम् (वै. निघ.)
 लाङ्गलिक-पु., स्थावरविषभेदः (हे. चं.)
 लाङ्गली (इन्)-पु., नारिकेलवृक्षः (रा. नि. ११)
 सर्पः (श. च.)
 लाङ्गलीशाक-पु., जलजशाकविशेषः (राज ३ प.)
 लाङ्गु-पु., शिखम्
 लाजभक्त-पु., सधिभक्तः (वै. निघ.)
 लाञ्जल-न., धान्यम् (वै. निघ.)
 लालसा-स्त्री., गाभेणीदोहदः (हे. च.)
 लालसीक-न., पिच्छिलम् (श. र.)
 लालिक पु., महिषः (हे. च.)
 लावणिकतैल-न., तैलविशेषः
 लावु- (वू) का-पु., अलावुः (श. र.)
 लास-पु., यूषः (श. च.)
 लासक-पु., मयूरः (मे.)
 लासिका-स्त्री., सुलसावः
 लास्फोटनी-स्त्री., आस्फोटनी । वेधनिका (अ. टी. रा.)
 लाक्षा-स्त्री., पेचकः (वै. निघ.)
 लिकोच (ठ) क-पु., अङ्कोटवृक्षः
 लिका (खया)-स्त्री., वेशकीटभेदः (प. प्र.)
 लिङ्गक-पु., कपित्थवृक्षः (श. च.)
 लिङ्गरोग-पु., उपदंशः (भा.)
 लिङ्गवर्धन-पु., कपित्थवृक्ष (श. च.)
 लिङ्गवर्द्धिनी-स्त्री., अपामार्गवृक्षः (श. च.)
 लिङ्गसम्भवा-स्त्री., लिङ्गनीलता (रा. नि. व. ३)
 लिङ्गलिका-स्त्री., क्षुद्रमूषकः (हारा.)

लित-पु., विषलितः (मे.)
 लिम्पाक-पु., जम्बीरवृक्षविशेषः (राज. ३ प.)
 लीका-स्त्री., हृस्वमूषिकमारी (वै. निघ.)
 लुङ्मांस-न., मातुलङ्गमांसम् (वै. निघ.)
 लुङ्गाम्ल-न., मातुलङ्गाम्लम् (र. सा. सं.)
 लुङ्गुषः-पु., मातुलङ्गवृक्षः (रमा.)
 लुण्टक-पु., शाकविशेषः (श. च.)
 लुण्ठन-न., लुठनम् (श. र.)
 लुण्ठाक-पु., काकः (त्रिका.)
 लुण्डिका-स्त्री., लोमादिगोलकः (भैष.)
 लुब्धक-पु., चौरनामगन्धद्रव्यम् (वै. निघ.)
 लुलाप (य) कान्ता-स्त्री., महिषी (रा. नि. व.)
 लुषभ-पु., मत्तहस्ती
 लूतिका-स्त्री., लूता (श. र.)
 लून-त्रि., श्लिष्टम् (अम.)
 लूनक-पु., पशुः
 लूम-न., लाहुलम् (अम.)
 लूमविष-पु., पुच्छदंशकप्राणिमात्रम् वृश्चिकादिः (हे. च.)
 लेख-पु., तालवृक्षः (प. मु.)
 लेण्ड-न., लण्डा (भूरि.)
 लेनीतक-पु., औत्तरापथिक पाषाणभेदः
 (सि. यो. छदि. वि.)
 लेश-पु., स्वल्पः
 लेहिन-पु., टंकणक्षारः (हे. च.)
 लेह्य-न., अष्टविधास्नान्यतमास्नम्
 (रा. नि. व. २०) अमृतम् (श. भा.)
 (चि.) लेह्ययोग्यः
 लोकतुषार-पु., कर्पूरः (रा. नि. व. १२)
 लोकस्कन्द-पु., तमालवृक्षः (वै. निघ.)
 लोकहिता-स्त्री., तुल्याञ्जनम् । कुलत्था (रा. नि. व. ५)
 लोचक-पु., नेत्रकनीनिका कज्जलम् । कदली । भुवः
 शिथिलचर्म (मे.) मांसलङ्कः । बदरीवृक्षः
 नीलवस्त्र निर्मितिः (त्रिका.) अहिनिर्मोकः (श. र.)
 लोचकर्कट-पु., लोचमस्तकम् (अ. टी. खा.)
 लोचनामय-पु., नेत्ररोगः (त्रिका.)
 लोचमस्तक-पु., अजमोदा (भा.) मयूरशिखा
 (अम.)
 लोचशिर-पु., अजमोदा (वै. निघ.)
 लोचिका-स्त्री., लुचीति ख्यातं खाद्यद्रव्यम्
 लोटा (टिका)-स्त्री., चुका (वै. नि.)
 लोणक-न., लवणम् (वै. निघ.)

लोणाम्ला-स्त्री., क्षुद्राम्लिका (रा. नि. व. ५)
 लोणार-न., लवणक्षारः (रा. नि. व. ६)
 लोणी-स्त्री., पत्रशाकभेदः (भा. पू. १ भ. शा. व.)
 लोट (त्र)-पु., न., लक्षणम् नेत्रजलम् (त्रिका.)
 चिन्हम् (उणा.)
 लोटनी-स्त्री., महाश्रावणिका
 लोघपुष्पक-पु., शालिधान्यविशेषः (भा. पू. भ. घी. व.)
 लोघचल-न., तन्नामकं चक्रपाणिदत्तस्य कुलम्
 त्रि. (ली)- तत्कुलसम्भूतम् (च. द.)
 लोघवृक्ष-पु., मधुकवृक्षः । रोधवृक्षः (वै. निघ.)
 लोघादि-पु., पित्तज्वरप्रकषायः (च. द. पि. ज्व. वि.)
 लोपा (शि) कि-स्त्री., धूर्तशृगालिका (श. मा.)
 लोपाशक-शृगालः (हारा.)
 लोभन-न., मांसम् (वै. निघ.)
 लोभ्य-पु., हरितालः (वै. निघ.) शिम्बीधान्यभेदः
 मुरः (हे. च.)
 लोमकर्कटी-स्त्री., अजमोदा (वै. निघ.)
 लोमकर्ण-पु., शशकः (हे. च.)
 लोमघ्न-न., इन्द्रजित्तरोगः त्रि., लोमपातनम् (निदा.)
 लोमफल-न., भव्यफलम् (रा. नि. व. ११)
 लोमविष-पु., व्याघ्रादिः (हे. च.)
 लोमशकाण्डा-स्त्री., कर्कटिका (रा. नि. व. ७)
 लोमशपर्णनी-स्त्री., माषपर्णी (प. मु.)
 लोमशमार्जार-पु., गन्धमार्जारः (रा. नि. व. १९)
 लोमहृत्-पु., हरितालः (हे. च.)
 लोमालिका-स्त्री., शृगालिका (त्रिका.)
 लोलजिह्वा-स्त्री., महाबला (वै. निघ.)
 लोलान्ध-पु., अपस्माररोगः (रा. नि. व. २०)
 लोलिका-स्त्री., हंसीविशेषः । चाङ्गेरी (जटा.)
 लोलिनी-स्त्री., नीलधुहा
 लोलिम्बराज-पु., वैद्यजीवनग्रन्थकारः
 लोहराज-पु., रौप्यम् (वै. निघ.)
 लोहकण्टक-पु., मदनवृक्षः (श. च.)
 लोहकर्ष (क)-पु., लौहचुम्बकम् (भा.)
 लोहकान्त (क)-न., कान्तलौहम् (प. मु.) लौहचुम्ब-
 कम् (वै. निघ.)
 लोहपञ्चक-न., स्वर्णरौप्यताम्रवज्रशीषं च स्वर्णरौप्यताम्र-
 त्रपुकान्तलौहं वा
 लोहपत्रिका-स्त्री., शालिञ्जशाकः
 लोहराज-न., रौप्यम्

लोहरण्डक-पु., मदनवृक्षः (वै. निघ.)
 लोहल-पु., अस्फुटभाषा (अम.)
 लोहवर-न., स्वर्णम् (त्रिका.)
 लोहविट् (घ्रा)-पु., लोहमलः (वै. निघ.)
 लोहशुद्धिद-पु., दङ्गणक्षारः (हे. च.)
 लोहश्रेष्मण-पु., दङ्गणक्षारः (हे. च.)
 लोहसार-पु., सारलौहम् (वै. निघ.)
 लोहसिंहान (निका)-न., स्त्री., लोहकिट्टः (भा.)
 लोहहृत्-पु., हरितालः (वै. निघ.)
 लोहाख्य-न., अगुरुकाष्ठम् (र. मा.)
 लोहि-न., शुक्लद्वजम् (रा. नि. व. ६)
 लोहिका-स्त्री., लोहपात्रविशेषः (त्रिका.)
 लोहितकन्द-पु., पलाण्डुः
 लोहितकुस्तुम्बुरुधान्य-न., तुरवयावनाकः
 लोहितज-न., हरिचन्दनम्
 लोहितपुष्पक-पु., दाहिसवृक्षः (भा.)
 लोहितमृत्तिका-स्त्री., गैरिकमृत्तिका । रक्तमृत्तिका
 (प. सु.)
 लोहितयष्टिका-स्त्री., मज्जिष्ठा
 लोहितलता-स्त्री., मज्जिष्ठा (संग्रहः)
 लोहितशिशु-पु., रक्तपुष्पशिशुः (वै. निघ.)
 लोहितानन-पु., नकुलः (रा. नि. व. १९)
 लोहिताभ-पु., रक्ताभमहाविषवृश्चिकविशेषः (सुकल्प)
 लोहिताय (थस)-न., ताम्रम् (त्रिका.)
 लोहित्याज-पु., तुण्धाम्यभेदः
 लोही (इन)-पु., रोहितकवृक्षः
 लोहोच्छिष्ट-न., लोहकिट्टम् (वै. निघ.)
 लोहोत्तम-न., स्वर्णम् (हे. च.)
 लोहोत्थ-न., मण्डुरः (वै. निघ.)
 लौहकान्तक-न., कान्तलौहम् (रा. नि. व. १३)
 लौहकिट्ट-न., मण्डुरः (प. सु.)
 लौहज-न., वर्तलौहः (रा. नि. व. १३) मण्डुरः
 (र. मा.)
 लौहदाह-पु., अश्वस्य वायुप्रकोपादौ दग्धलौहशलाकया
 दाहकरणम् (ज. द. १४ अ)
 लौहपत्री-स्त्री., लौहचटका (सा. कौ.) लौहमारणम्
 लौहपुरीष-न., लौहमलः । मण्डुरम्
 लौहमाण्ड-पु., अश्मभालः (श. च.) (न.) लौह
 निमित्तमाण्डम्
 लौहभू-स्त्री., लौहपात्रविशेषः (श. च.)
 लौहभेकीबीज-न., रसजारणबीजभेदः (र. स. वि. ३ अ.)

लौहविशुद्धिद-पु., दङ्गणक्षारः (र. सा. सं. दङ्गणशुद्धिः)
 लौहसार-पु., सारलौहः

व

व-पु., वायुः । बाहुः । व्याघ्रः । वस्त्रम् । शालकः ।

(वि.) बलवान्

वंशकञ्ज-न., कृष्णागुरुकाष्ठम् (वै. निघ.)

वंशकफ-न., शालमलीतलकम् । वंशतलम् यद्वृक्षादेव
 वायुना नीतं नभसि उड्डीयते (हारा.)

वंशकार-पु., गन्धकः (वै. निघ.)

वंशकुटजा-स्त्री., कृष्णकुटजः (वै. निघ.)

वंशतैल-न., अरुंधिकारोमे तैलम् (रस. र.)

वंशत्वक् (च्)-स्त्री., वंशत्वग् तद्गुणः रजःस्त्रावकारि

वंशदूर्वा-स्त्री., कटुका । शतपर्वा, किंशुका

(रा. नि. व. २३.)

वंशनेत्र-न., इक्षुमूलम्

वंशपत्र-पु., नलः (रा. नि. व. ७)

वंशपत्रिका-स्त्री., वेणुदलम्

वंशपुष्पा-स्त्री., सहदेवा (रा. नि. व. ४)

वंशपूरक-न., इक्षुमूलम् (रा. नि. व. १४)

वंशमूल-न., इक्षुमूलम् (रा. नि. व. १४)

वंशबीज-पु., वेणुयवः (रा. नि. व. १६)

वंशयव-पु., वेणुयवः (रा. नि. व. १६)

वंशवर्धिनी-स्त्री., वंशलोचना (वै. नि.)

वंशव्यजनवायु-पु., वंशकृततालवृन्तवायुः । गुणाः

वंशव्यजनजोवायुः रुक्षोष्णोवातपित्तदः

(राज. २ प.)

वंशशलाका-स्त्री., वीरणमूलम् । वंशनिर्मितशलाका

(हे. च.)

वंशिक-पु., न., कृष्णोक्षुः (वै. निघ.) अगुरुकाष्ठम्

(अम.) (स्त्री.) (का)-पिप्पली (वै. नि.)

वंशी-स्त्री., वंशलोचना (वै. निघ. र. भ.)

संग्रहणी. वि. जातीफलादिचूर्णे वंशः । कर्षचतुष्ट-

यम् । ८ तो. (रा. नि. व. २१) त्रसरेणुमानम् -

त्रसरेणुस्तु पर्यायनाम्ना वंशी निगद्यते (भा)

वंशोद्भवा-स्त्री., वंशरोचना (वै. निघ. र. पि. वि.)

वासाखण्डे)

वंश्य-न., वंशलोचनम् (वै. निघ. २ भ. क्षय. वि.)

सूर्यप्रभावव्याम्)

वक्-पु., अगस्त्यवृक्षः (रा. नि. व. १७)

वक्चिञ्चिका-स्त्री. मत्स्यविशेषः (हारा.)

वक्रपुष्प-(ष्पा, ष्पी) (पु., स्त्री.) अगस्त्यवृक्षः
(श. र.)
वक्राची-स्त्री., वक्रचिञ्चिकामयः (हारा.)
वक्रु (कू) ल-पु., स्वनामख्यातवृक्षः (रा. नि. व. १०)
वक्रुलपुष्प-न., वक्रुलकुसुमम् (अम.)
वक्रुला-स्त्री., कडुकी (रा. नि. व. ६)
वक्रुली-स्त्री., काकोली (श. च.)
वक्रुश-पु., पर्णमृगभेदः
वक्रेरुका-स्त्री., बलाका (मे.)
वक्रोट-पु., वक्रः (त्रिका.)
वक्रम-पु., मयविशेषः (सु. सु. ४५ अ.)
वक्रकण्डुता-स्त्री., मुखस्य कण्डुता, मुखवैरस्यम् (भा. नि.)
वक्रत्रखुर-पु., दन्तः (त्रिका.)
वक्रत्रपट्ट-पु., अश्वस्य घणकभोजनपात्रम् (हे. च.)
वक्रत्रभेदी-(इन्) पु., तिव्रतरसः (हे. च.)
वक्रत्रालु-पु., वाराहीकन्दः (वै. निघ.)
वक्रगुल्फ-पु., उष्ट्रः (वै. निघ.)
वक्रग्रीव-पु., उष्ट्रः (त्रिका.)
वक्रचुष्टु-पु., शुक्रपक्षी
वक्रतुण्ड-पु., शुक्रपक्षी (श. र.)
वक्रदंष्ट्र-पु., शूकरः (वै. निघ.)
वक्रदन्ती-स्त्री., ह्रस्वदन्ती (वै. निघ.)
वक्रमक्र-पु., शुक्रपक्षी (मे.)
वक्रनासिक-पु., पेचकः (त्रिका.)
वक्रपुच्छ-पु., कुक्कुरः (त्रिका.)
वक्रपुष्पिका-स्त्री., लाङ्गलिका (वै. निघ.)
वक्रयालधि-पु., कुक्कुरः (हे. च.)
वक्रलाङ्गल-पु., कुक्कुरः (हे. च.) त्रि., वक्रपुच्छ-
युक्तम्
वक्रवक्र-पु., शूकरः (श. र.)
वक्रशल्या-स्त्री., कुटुम्बिनीध्रुपः (रा. नि. व. ५)
कटुतुम्बी । रक्तलाङ्गलिका (वै. निघ.)
वक्रा-स्त्री., कर्कटशृङ्गी (मद. व. ३) रष्ट्रका (वै. निघ.)
वक्राग्र-न., कर्नाटवक्रवृक्षः (रा. मा.)
वक्राङ्ग-पु., हंसः (हे. च.) त्रि. कुटिलाङ्गम्
वङ्गसेन-पु., अगस्त्यवृक्षः (त्रिका.)
वङ्गि-पु., न., (क्रि.)-पर्युक्तम् । पार्श्वस्थि (रणा.)
वङ्गिल-पु., कण्टकः (त्रिका.)
वङ्गण-पु., सक्थिसन्धिः (रा. नि. व. १८)
वङ्गणानाह-पु., वङ्गणयोराकर्षणवत्पीडा (भा. म. ३ अ.)
वङ्गज-न., सिन्दूरः (रा. मा.)

वङ्गन-पु., वार्ताकृतवृक्षः
वङ्गमल-पु., न., शीघ्रधानुः (वै. निघ.)
वङ्गशुल्बज-न., कांस्यधानुः (हे. च.)
वङ्गसदृश-न., यशदम् (वै. निघ.)
वङ्गसेन--(क)-पु., वक्रवृक्षः (त्रिका.)
वङ्गारि-पु., हरितालः (हे. च.)
वङ्गावलेह-पु., मेहे अवलेहः (रस. चि.)
वचण्डा (ण्डी)-स्त्री., शारिका (त्रिका.) वर्तिः
(श. र.)
वचर-पु., कुक्कुटः (मे.)
वचाद्यधृत-न., गण्डमालाशधिकारे धृतम् (रस. र.)
वचोगृह (ग्रह)-न., पु., श्रवणेन्द्रियम् (वै. निघ.)
वज्रकाञ्चिक-न., प्रसूतिचिकित्साधिकारे औषधम्
(रस. र.)
वज्रगोप-पु., इन्द्रगोपकीटः (वै. निघ.)
वज्रचक्षु-पु., गृध्रपक्षी (वै. निघ.)
वज्रचर्म (न्)-पु., गण्डकः (रा. नि. व. १९)
वज्रतुण्ड-पु., स्नुहीवृक्षः । गृध्रः (वै. निघ.) मशकः
(रा. नि. व. १९)
वज्रदण्डक-पु., स्नुहीवृक्षः (वै. निघ.)
वज्रदन्त-पु., शूकरः (त्रिका.) मूषिकः (श. मा.)
अस्थिसंहारः (रा. मा.)
वज्रदशन-पु., उन्मूरः (हे. च.)
वज्रद्रु (म)-पु., स्नुहीवृक्षः (अम. । श. र.)
वज्रपाषाण-पु., दुग्धपाषाणम्, शिरगोला (वै. निघ.)
वज्रपुष्प-न., तिलपुष्पम् । शतपुष्पा (वै. निघ.)
वज्रभूमिरज-न., वैक्रान्तमणिः (वै. निघ.)
वज्रभृङ्गी-स्त्री., मधुरतृणविशेषः (वै. निघ.)
वज्रमण्डूर-न., पाण्डुरोगे औषधम् (रस. र.)
वज्ररद-पु., शूकरः (त्रिका.)
वज्रलौहक-न., कान्तलौहम् (वै. निघ.)
वज्रवल्लरी-स्त्री., अस्थिसंहारलता (हारा.)
वज्रशल्य-पु., शल्यकीटः (रा. नि. व. १९)
वज्रशङ्खलिका-स्त्री., वज्रास्थि (बमू. विखरा.)
वज्राख्य-न., दुग्धपाषाणः पु., सेहण्डवृक्षः (सु. चि. ६ अ.)
वज्राङ्गक-पु., सर्पः (रा. नि. व. १९) अस्थिसंहारः
(भा.) स्त्री., (ङ्गी) गवेधुका (श. च.)
वज्राभ-पु., शुक्रगो. दन्तमणिः । दुग्धपाषाणः (रा. नि. व. १३)
वज्राभ पु., न., अश्वविशेषः । लक्षणं यथा 'यदञ्जननिभं
क्षिप्तं न बद्धा विकृतिं ब्रजेत् । वज्रसंज्ञं हि
तथोज्यमग्रे सर्वत्र नेतरत्' (रस. चि. ४ अ.)

वज्रास्थि (शृङ्खला)-स्त्री., कोकिलाक्षशृङ्गः (रा. नि. व. ४)
 वज्राहिका-स्त्री., कणिकच्छुः (वै. निघ.)
 वज्राह्व-न., तगरपादुकम् (वै. निघ.)
 वञ्च (ञ्च) क-शृगालः (अम.)
 वञ्चथ (थू)-पु., कोकिलपक्षी
 वञ्चुलप्रिय-पु., वेतसवृक्षः (र. मा.)
 वञ्चुला-स्त्री., बहुदुग्धा गौः (हे. च.)
 वटकाकार-पु., पक्षिविशेषः । वटपक्षी (वै. निघ.)
 वट(ठ) र-पु., कुक्कुटः (श. र.) वैद्यः (हे. च.)
 वट (प्र) रोह-पु., वटाङ्कुरम् (वै. निघ. रभ. तृष्णा. वि.
 च. द.) वृहद्वखदिरवटी
 वटशृङ्गा-स्त्री., वटाङ्कुरम् (भा. क्षुद्रो. नि.)
 वटाग्रज-पु., वटशृङ्गा (रस. र. बालवि.)
 वटि-स्त्री., वटकः (प. प्र. १ अ.) उपजिह्विका (हारा.)
 वटिका-स्त्री., वटकः (प. प्र. १ ख.)
 वट्ट (क)-पु., कुटजवृक्षः । बालकः (श. र.)
 वडा-स्त्री., पिष्टकविशेषः (श. च.)
 वडिश(शी)-न., स्त्री., मत्स्यधारणयन्त्रम् (अम.)
 (श. र.) ऋषिविशेषः (च.)
 वण्ट-पु., खर्वः (मे.)
 वण्टर-पु., नूतनतालाङ्कुरः । कुक्कुटकुलम्
 वण्ड-पु., षण्डपुरुषः । अनावृतमेढ्रम् (हे. च.)
 (त्रि.) लाकुलादिरहितः
 वतू-पु., नेत्ररोगः (उणा.)
 वत्स-न., वक्षः (अम.) पुष्पकाशीषम् । (पु.)
 गोवत्सः । पुत्रः । वर्षः । (त्रिका.) इन्द्रयवः
 वत्सकण्टक-पु., पर्पटकः
 वत्सभक्षक-पु., ईहामृगः (वै. निघ.)
 वत्सरान्तक-पु., कार्गुनमासः (रा. नि. व. २१)
 वत्सा-स्त्री., वसा (रा. नि. व. १८)
 वत्साक्षी-स्त्री., गोडुम्बा (जटा.)
 वत्सादन-पु., ईहामृगः । वृकः (रा. नि. व. १९)
 वत्साह्व-य)-पु., कुटजवृक्षः
 वदद्रु-पु., आस्यशास्त्रोदवृक्षः (अत्रि.)
 वदाम-न., वातामफलम् (रा. नि. व. ११)
 वदाल-(क)-पु., मत्स्यविशेषः (त्रिका.)
 वधक-पु., व्याधौ । मृत्युः (उणा.)
 वधाङ्गक-न., विषम् । वै. निघ.)
 वधिर-पु., भूस्वृण (त्रि.) श्रुतशक्तिहीनः
 वधूतशयन-न., वातायनम्
 वनकचु-पु., कचुविशेषः

वनकणा-स्त्री., वनपिप्पली (वै. निघ.) जलपिप्पली
 वनकण्डूल-पु., मधुरशृणः (वै. निघ.)
 वनकर्कटी-स्त्री., आरण्यकर्कटी (र. सा. सं.)
 वनकर्कोट-न., अरण्यकर्कटिका (भैसा विषाधिकारे)
 वनकर्णिका-स्त्री., सलकीवृक्षः (वै. निघ.)
 वनकाक-पु., द्रोणकाकपक्षी
 वनकुक्कुट-पु., वन्यताम्रचूडः (रा. नि. व. १९)
 वनकुण्डली-(इन्)-पु., वनशृणः (वै. निघ.)
 वनकुलत्थिका-(त्थी)-स्त्री., अरण्यजातकुलत्थी
 वनकुसुम्भ-पु., अरण्यजातकुसुम्भवृक्षः
 वनकेन्द्राणी-स्त्री., श्वेतनिर्गुण्डी (वै. निघ.)
 वनकोलि-स्त्री., वनजबदरीवृक्षः
 वनगज-पु., वन्यकरी
 वनगौ-स्त्री., अरण्यभवा गौः । गवयः (रा. नि. व. १९)
 वनघोली-स्त्री., अरण्यजातघोलीशकः
 वनचटक-पु., अरण्यजातचटकपक्षी
 वनचन्दन-न., अगुरुः । देवदारुः
 वनचम्पक-पु., वनचम्पकवृक्षः (रा. नि. व. १०)
 वनचिचिण्डा-स्त्री., अरण्यचिचिण्डा
 वनच्छाग-पु., वानरः
 वनजताम्रचूड-पु., वन्यकुक्कुटः
 वनजवृत्तिका-स्त्री., ह्रस्वमेषशृङ्गी
 वनजीर-पु., वनजातजीरकः, कटुजीरकः (रा. नि. ६)
 वनतण्डुली-स्त्री., तण्डुलीयभेदः
 वनतरु-पु., अर्जुनवृक्षः (वै. निघ.)
 वनतिका (किका)-स्त्री., वनतित्तिका, पाठा (र. मा.)
 वनत्रपुष-(क)-पु., आरण्यत्रपुषम् । इन्द्रवारुणी
 (वै. निघ.)
 वनद्रु-पु., चारवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 वनद्रुम-पु., अर्जुनवृक्षः, काष्ठागुरुः (वै. निघ.)
 वनधेनु-पु., अरण्यभवा गौः (रा. नि. व. १९)
 वनपलाण्डु-पु., म०-रानकांदा (रा. नि. व. ७)
 वनपल्लव-पु., शोभाजनवृक्षः (जटा.)
 वनपिप्पली-स्त्री., वनोज्ज्वलपिप्पली (रा. नि. व. ६)
 वनपीत-पु., भूमिन्नगुग्गुलुः कणगुग्गुलुः (वै. निघ.)
 वनपूतिका-स्त्री., आरण्यपूतिका
 वनभद्रिका-स्त्री., भद्रबला (शब्दक०द्रुमः)
 वनभुक्-पु., कोकिला (वै. नि.)
 वनभूषणा-स्त्री., कोकिला (वै. निघ.)
 वनमञ्जरी-स्त्री., वननिर्गुण्डी (वै. निघ.)

वनमक्षिका-स्त्री., क्षुद्रदंशः । दंशः (अम.)
 वनमार्जार-पु., वनविडालः (वै. निघ.)
 वनमाष-पु., माषपर्णी
 वनमूर्धजा-स्त्री., कर्कटशृङ्गी (रा. नि. व. ६)
 वनयमानी-स्त्री., स्वनामख्यातह्रस्वक्षुपः (प. सु.)
 वनर-पु., वानरः
 वनराज-पु., अश्मन्तकवृक्षः (वै. निघ.) सिंहः
 वनराट-पु., वटवृक्षः (वै. निघ.)
 वनवल्लभा-स्त्री., निःश्रेणिकावृक्षः (रा. नि. व. ८)
 वनवाताम-पु., वातामभेदः
 वनवास-पु., मधूकवृक्षः (वै. निघ.)
 वनवासन-पु., खट्वासः (त्रिका.)
 वनविडाल-पु., वनमार्जारः (वै. निघ.)
 वनव्रीहि-पु., देवधान्यम्, नीवारः (हे. च.)
 वनशिम्बिका-स्त्री., अरण्यशिम्बी (भैष. शिरोरो. चि. वृहदशमूलतैले)
 वनशू (सू) करी-स्त्री., कपिकच्छुः (रा. नि. व. ३)
 वनवाराही (रा. नि. व. ७)
 घनशू (सू) रण-पु., आरण्यशूरणः (रा. नि. व. ७)
 वनशोभन-न., पद्मम् (श. च.)
 वनश्वा (न्)-पु., गन्धमार्जारः । व्याघ्रः (मे.) शृगालः (त्रिका.)
 वनपण्डी-स्त्री., पद्मिनी (वै. निघ.)
 वनसङ्कट-पु., मसूरः (श. च.)
 वनसम्भव-न., कैवर्तमुस्तकः
 वनसरोजिनी-स्त्री., वनकार्पासी (श. र.)
 वनस्थ-पु., मृगः (श. च.)
 घनस्नेहफला-स्त्री., ह्रस्ववृद्धती (वै. निघ.)
 वनारवु (क)-पु., शशकः । खट्वाशः । मुद्गरः (त्रिका.)
 वनाशज-पु., वन्यच्छागलः (हे. च.)
 वनाटु-पु., नीलमक्षिका (श. मा.)
 वनादिदमन-पु., वन्यदमनकः
 वनामल-पु., कृष्णपाकफलद्रुमः, करमर्दकः (श. मा.)
 वनायु-पु., हरिणः (वै. निघ.)
 वनायुज-पु., तद्देशीयोत्तमाश्वः (ज. व.)
 वनारिष्टा-स्त्री., वनहरिद्रा (रा. नि. व. ७)
 वनालक्त-न., गैरिकम् (वै. निघ.)
 वनालिका-स्त्री., हस्तिशुण्डी (हारा.)
 वनालुक-न., वनालुः
 वनासय-पु., दोणकाकः
 वनाहिर-पु., शूकरः (त्रिका.)

वनिता-स्त्री., प्रियङ्गुः (र. सा. सं. पूर्णचन्द्रसे) कस्तूरी-
 भोदकः (च. द. यस्म चि. चन्दनादितैले) नारी
 वनितावल्लभा-स्त्री., प्रियङ्गुः (वै. निघ.)
 वनेशुद्रा-स्त्री., करञ्जवृक्षः (प. सु.) पानीयामलकः (रमा.)
 वनेभवा-स्त्री., शाकविशेषः (वै. निघ.)
 वनेरुहा-स्त्री., त्रिपर्णीकन्दः (वै. निघ.)
 वनेसर्ज-पु., असनवृक्षः (प. सु.)
 वनोत्सव-पु., आप्नवृक्षः (वै. निघ.)
 वन्दन-न., मुखम् (श. च. । वै. निघ.)
 वन्दनी-स्त्री., गोरोचना (वै. निघ.)
 वन्दाका (की)-स्त्री., वन्दा
 वन्दारु-पु., वृन्दाकः (वै. निघ.)
 वन्धफला-स्त्री., स्वतकार्पासी (वै. निघ.)
 वन्धा- (स्त्री.), गोरोचना (भा.) वन्दा (श. च.)
 वन्यकर्कटी-स्त्री., वनजातकर्कटीभेदः
 वन्यजा-स्त्री., वनोपोदकी (वै. निघ.)
 वन्यदमन-पु., वनदमनक्षुपः (रा. नि. व. १०)
 वन्यधान्य-न., नीवारः (प. सु.)
 वन्यसहचरी-स्त्री., पीतझिण्डी (रा. नि. व. १०)
 वन्योपोदकी-स्त्री., वनजोपोदकी (रा. नि. व. ७)
 वपरु-पु., केशराजः (त्रिका.)
 वपा-स्त्री., मेदोधातुः (रा. नि. व. १८)
 वपावह-न., मेदस्थानरूपकोष्ठाङ्गम् (च. शा. ७ अ.)
 वपुःस्त्रव-पु., शरीरस्थरसधातुः (रा. नि. व. १८)
 वपुर्वीर्य-न., शुक्रधातुः (वै. निघ.)
 वपुषा-स्त्री., हपुषा (भा.)
 वपुष्टमा-स्त्री., स्थलपद्मिनी (जटा.)
 वप्र (विप्रक)-न., शीषधातुः (हे. च.)
 वप्रा-स्त्री., मज्जिष्ठा
 वप्री-स्त्री., बल्मीकम् (हला.)
 वभ्रु-पु., मण्डलीसर्पभेदः (सु. कल्प. ४अ.) वास-
 पितोल्बज्ज्वरः (भा.)
 वभ्रुधातु-पु., सुवर्णमैरिकम् (रा. नि. व. १३)
 वम- (धु)-पु., वमिरोगः (रा. नि. व. २०) करि-
 शुण्डाग्रशीकरम्
 वमनकल्प-पु., वमनार्थं मदनादिनानायोगयोजनविधिः
 तत्र मदनकल्प एव शस्तः (सु. सू. ४३ अ.)
 वमनीया-स्त्री., मक्षिका (रा. नि. व. १९)
 वम्म-पु., वंशः (श. र.)
 वम्रीकूट-पु., बल्मीकम्

वयःसंस्थापनी-स्त्री., आह्वी (वै. निघ.)
 वयस्या-स्त्री., आमलकी, गुडुची (भा. ४ भ. नैगमेय. वि.)
 वयोवृद्ध-न., शीषयातुः (कश्चित् । रा. नि. व. ३)
 वरकन्दा-स्त्री., क्षीरीश्वक्षः (प. मु.)
 वरकोद्रव-पु., कोविदारवृक्षः (र. मा.)
 वरकोल-न., राजवदरः
 वरक्षक-पु., श्यामाकः (वै. निघ.)
 वरचन्दन-न., कालीयचन्दनम् । देवदारु (मे.)
 वरटीवान्त-न., मधु
 वरट्टिका-स्त्री. कुसुम्भवीजम्
 वरणा-स्त्री., तुवरी (नकुल १३ अ.)
 वरण्ड- (क)-पु., यौवनकण्टकम् (मे. श. र.)
 वरण्डा-स्त्री., शारिका
 वरण्डालु-पु., एरण्डवृक्षः । कन्दशाकविशेषः (त्रिका.)
 वरत्करी-स्त्री., वेणुनामगन्धद्रव्यम् (श. च.)
 वरत्रा-स्त्री., करिवन्धनरज्जुः (अ. टी. भ.)
 वरदायिनी-स्त्री., सुवर्चला (वै. निघ.)
 वरपर्णाख्य-पु., क्षीरकुक्षीवृक्षः (र. मा.)
 वरफल-पु., नारिकेलवृक्षः
 वरमुखी-स्त्री., रेणुका
 वरम्बरा-स्त्री., पृश्निपर्णी (श. चं.)
 वरल-पु., वरटः (श. मा.)
 वरलध-पु., चम्पकवृक्षः (प. मु.) रक्तकाञ्चनः नाग-
 केसरचम्पकः (त्रिका.)
 वारवाण-पु., जाङ्गलजीवविशेषः (अचि. २० अ.)
 वरवाह्नीक-न., श्रेष्ठकुङ्कुमम् (अ. टी.)
 वरवेल-पु., वीरतरुः । स चतुर्विधः श्वेतकुण्ठनीलरक्त-
 भेदेन (वै. निघ.)
 वरशीत-न., स्वक् (वै. निघ.)
 वरश्रेणी-स्त्री., हस्त्रमूर्वा (वै. निघ.)
 वराङ्गक-न., स्वक् (अम.)
 वराङ्गदल-न., प्रियङ्गुपत्रम् (च. वि. ३ अ.)
 वराङ्गचलकल-स्वक् (र. सा. सं. अवान्तक. लौहे.)
 वराटकविष-न., तन्नामकस्वक्सारनिर्यासविषम्
 (सु. कल. २ अ.)
 वराटकरजा- (स)-पु., जी., नागफेसरवृक्षः (श. मा.)
 वराण-पु., वरुणवृक्षः (श. र.)
 वरादन-न., राजादनफलम् (श. च.)
 वराज-न., भर्जितधान्यद्विदलकृतश्रेष्ठाङ्गम्
 वराभिध-पु., अम्लवेतसः (रा. नि. व. ६)
 वराघ्न-पु., कर्मद्वृक्षः (र. मा.)

वरायु- (स)-न., पानीयाम्लकः
 वरारक-न., हीरकः (हे. च.)
 वरारोह-पु., पक्षिविशेषः (वै. निघ.) अवरोहः
 (विश्व.) स्त्री. (हा)-कटी । नारी (हे. च.)
 वरार्धक-न., भागैककुङ्कुमं भागैकचन्दनं भागैकह्रीवेरं
 वरार्धकमुच्यते (रा. नि. व. २२)
 वराल(क)-न., पु., लवङ्गम् (अष्टाङ्गसारसङ्ग्रहे)
 (वै. निघ. २ भ. व्या. वि.)
 वराशि- (सि)-पु., स्थूलवस्त्रम् (श. र. जटा, धरणी)
 वरासन-न., ओडुपुष्पम् (श. मा.)
 वरासी-स्त्री., मलिनवस्त्रम् (श. मा.)
 वराहक-पु., हीरकः । शिशुमारः (वै. नि.)
 वराहकाली(इन)-पु., सूर्यमणिपुष्पवृक्षः (हारा) (स्त्री)
 (ली)-आदित्यभक्ता (वै. निघ.)
 वराहक्रान्ता-स्त्री., स्वनामख्यातक्षुपः (प. मु.)
 वाराहीकन्दः (अ. टी. भ.)
 वराहदंष्ट्रा-स्त्री., क्षुद्ररोगविशेषः (मा. नि.)
 वराहनामा(न्)-पु., वाराहीकन्दः (श. मा.) वराहक्रान्ता
 वराहनिर्युह-पु., वराहमांसरसः (च. स. २ अ.)
 वराहपित्त-न., शूकरपित्तम् (सा. कौ.)
 वराहपुट-न., औषधपाकार्थं पुटभेदः
 वराहशिखी-स्त्री., शूकरभोज्यशिखी (वि. क. क.)
 बन्ध्याप्रतीकारे.)
 वराहाङ्गी-स्त्री., क्षुद्रदन्ती (वै. निघ.)
 वरिवस्या-स्त्री., शृङ्गपा (अम.)
 वरिशी-स्त्री., वडिशम् (श. र.)
 वरिषा-स्त्री., वर्षतः
 वरिषाप्रिय-पु., चातकपक्षी (श. र.)
 वरिष्ठ-न., ताम्रम् । (र. मा.) उशीरम् (वै. निघ.)
 मरिचम् (मे.) पु., नागरज्जवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 तित्तिरपक्षी (मे.) स्त्री., (घ्रा)-हरिद्रा (वै. निघ.)
 आदित्यभक्ता (रा. नि. व. ४.)
 वरिहिष्ठ-न., उशीरम् । बालकम् (सु. वि. १८ अ.)
 वरिहिष्टमूल-न., उशीरमूलम् (सु. वि. १८ अ.)
 वरुणग्रह-पु., तन्नामक अश्वस्य ग्रहविशेषः (ज. द. ५७.)
 वरुथ-न., मर्म (मे.)
 वरोट-न., मरुबकपुष्पम् (श. मा.)
 वरोत्पल-न., श्वेतवत्पत्रम् (वै. निघ.)
 वरोल-पु., वरटः । शृङ्गरोलः (त्रिका.)
 वरोषधी-स्त्री., आदित्यभक्ता । आम्हीशाकः (वै. निघ.)
 वर्कणा-स्त्री., तखण्णायी (सु. वि. १ अ.)

वर्कर-पु., पशुजातीयवृणम् (अम.) छागः (त्रिका.)
 मेषशावकः (अ. टी. भ.)
 वर्ग-पु., गणः (सु. कल्प. ५ अ.)
 वर्गचर-पु., पाठीनमत्स्यः (वै. निघ.)
 वर्च (स)-न., रूपम् । विष्टा । तेजः (मे.)
 वर्चक-पु., न., विष्टा (अम.)
 वर्ज-पु., कपर्दकः
 वर्जन-न., मारणम् (हे. च.)
 वर्णकण्ट-न., तुल्यम् (वै. निघ.)
 वर्णकृत्-न., पीतवर्णचन्दनम् (वै. निघ.)
 वर्णद-न., कालीयचन्दनम् (जटा.)
 वर्णपुष्प (क)-पु., राजतस्त्रीपुष्पवृक्षः (म. रक्तकोरुण्डा
 रा. नि. व. १०)
 वर्णभू-स्त्री, स्थौण्यकः (वै. निघ.)
 वर्णमातृका-स्त्री., वादेवता
 वर्णमुत्तिका-स्त्री., मुक्तिविशेषः (रस वि ६ अ.)
 वर्णरे (ले)-स्त्री., खटिका (त्रिका.)
 वर्णलेखिका-स्त्री., कठिनी (त्रिका.)
 वर्णलोहक-न., राजपित्तलम् (वै. निघ.)
 वर्णशाक-पु., न., गौरसुवर्णशाकः (वै. निघ.)
 वर्णसि-पु., जलम् (उणा.)
 वर्णा-स्त्री., आढकी (हे. च.)
 वर्णाह-पु., हरितमुद्गः (रा. नि. व. १६)
 वर्णि-न., स्वर्णम् (सिद्धान्तकौमुदी)
 वर्णिका-स्त्री., कठिनी (हारा.)
 वर्णोज्ज्वल-न., हरितालः । गन्धकम्
 वर्तकी-स्त्री., ससला (वै. निघ.)
 वर्तनी-स्त्री., तर्कुपीठिका (त्रिका.) (पेषणे श. र.)
 वर्त्ति (र्त्ती) क-पु., वन्यचटकः । वर्त्तिकपक्षी
 वर्त्तिनी-स्त्री., पिष्टकविशेषः (च. वि. २ अ.) तित्तिर-
 प नी (वै. निघ.) वर्त्तिकपक्षी (अम.)
 वर्ती-स्त्री., वर्तिका (प. प्र. लैपनचूर्णे)
 पु., (इन्) वनचटकः (वै. निघ.)
 वर्तुलफल-न., कालिङ्गकफलम् (वै. निघ.)
 वर्त्मकुन्द-पु., अश्वस्य नेत्ररोगभेदः (ज. द.)
 वर्त्मनिमेष-पु., नेत्रवर्त्मगतारोगविशेषः (मा. नि.)
 वर्त्ममाक्षिक-न., स्वर्णमाक्षिकम् (वै. निघ.)
 वर्त्माबुद्-न., नेत्ररोगभेदः (सु. उ. ३ अ.)
 वर्द्ध-न., शोषकम् (हे. च.)
 वर्द्ध- (क) पु., घाक्षण्यष्टिका (जटा. अम.)

वर्द्धमानपिप्पली-स्त्री., योगविशेषः (रस. र.)
 वर्द्धमानसट्टक न., सट्टकभेदः (वै. निघ.)
 वर्द्ध-न., चर्म (उणा. स्त्री) (धर्द्वा)-चर्मरज्जुः (अम.)
 वर्प-पु., रूपम् (उणा.)
 वर्म-पु., पर्पटकः (भा. म. १ म. उच. चि. विश्वादिद्योगे)
 वर्मण-पु., नागरङ्गवृक्षः (त्रिका.)
 वर्ममूष-पु., मत्स्यविशेषः (राज. ३ प.)
 वर्य्या-स्त्री., मुजादकी (प. सु.) आढकी (रा. नि.
 व. १६) युवती । स्त्री
 वर्वट- (टी)-पु., स्त्री., स्वनामख्यातकलायः
 वर्वणा-स्त्री., नीलमक्षिका (अम.)
 वर्वर-पु., मत्स्यविशेषः (रा. नि. व. १७) स्वनाम.
 ख्यातकण्टकवृक्षः
 वर्वरक-पु., विन्ध्योत्तरप्रसिद्धे नदः । तत् जलं शोणजल-
 सहशगुणम् (रा. नि. व. १४) न., वर्वरचन्दनम् ।
 स्त्री., (का)-भार्गी (वै. निघ.)
 वर्वरगन्ध-पु., श्वेतवर्त्ममिश्रचन्दनविशेषः (वै. निघ.)
 वर्वरा- (री)-स्त्री., भार्गी कर्णस्फोटा (वै. निघ.)
 वनतुलसी (भा) शाकविशेषः । पुष्पविशेषः (मे.)
 मक्षिकाभेदः (श. र.)
 वर्वराद्वय-न., वर्वरचन्दनम् (वै. निघ.)
 वर्वरीक-पु., बोलः (वै. निघ.) भार्गी (उणा.)
 तुलसीभेदः (श. च. महाकाले । हे. च.)
 वर्वरीगन्धा-स्त्री., कर्णस्फोटा । वनतुलसी (वै. निघ.)
 वर्वरोत्थ न., वर्वरचन्दनम् (वै. निघ.)
 वर्वरी-स्त्री., वर्वरिका (श. च.)
 वर्वर (क)-पु., वव्वलवृक्षः (रा. नि. व. ८)
 वर्पकरी-स्त्री., क्षिण्टी (हे. च.)
 वर्षकाली-स्त्री., जीरकः (वै. निघ.)
 वर्षण-न., वर्षोपलम् (त्रिका.) वृष्टिः (श. र.)
 वर्षपाकी (इन्) पु., आघ्रातकवृक्षः (हे. च.)
 वर्षप्रिय-पु., चातकपक्षी
 वर्षवर-पु., नृपुंसकः । वण्डः (अम.)
 वर्षाघोष-पु., महाभेकः (रा. नि. व. १९)
 वर्षाङ्गी-स्त्री., पुनर्नवा (श. र.)
 वर्षाभृशाक-पु., पुनर्नवाशाकः (रा. नि. व. ७)
 वर्षा-स्त्री., । भेकपत्री, पुनर्नवा
 वर्षामद-पु., मयूरः (शब्दकल्प.)
 वर्षाम्भःपारणद्रव्य-पु., चातकपक्षी
 वर्षाल-पु., स्पृष्टा (वै. निघ.)

वर्षालङ्कारिका-स्त्री, स्पृष्टा (अ. टी. भ.)
 वर्षावती-स्त्री, भूकीटविशेषः । भेकपत्री (अम.)
 पुनर्नवा (अमरमाला)
 वर्षावसान-पु., शरत्कालः (रा. नि. व. २१)
 वर्षाह्वा-स्त्री, पुनर्नवा (च. द. शूल. चि.) राममण्डूरे
 वर्षोपल-पु., मेघोन्नवशिला (अम.)
 वर्षर्भ-न., शरीरम् (रा. नि. व. १८) प्रमाणम् (अम.)
 वर्षर्भ(न)-न., शरीरम् (द्विरूपकोषः)
 वर्ह-पु., न., मयूरपुच्छम् (अम.) ग्रन्थिपर्णभेदः (भरत)
 पत्रम् (श. र.)
 वर्हण-न., तगरपुष्पम् । पिण्डीतगरः (रा. नि. व. १०)
 पत्रम् (श. र.)
 वर्हनेत्र-न., मयूरपुच्छचन्द्रकम् (वै. निघ.)
 वर्हपुष्प-पु., शिरीषवृक्षः (रा. नि. व. ९) नीडझिण्डी
 (रा. नि. व. १०) ग्रन्थिपर्णः (वै. निघ.)
 वर्हभार-पु., मयूरपुच्छम् (वै. निघ.)
 वर्हि-पु., चित्रकवृक्षः (अम.) अग्निः (मे.) मयूरः
 (वै. निघ.) पु., न., (स)-इर्भः । कुशः (त्रिका.)
 ग्रन्थिपर्णः (श. र.)
 वर्हिकुसुम-न., ग्रन्थिपर्णक्षुपः (श. र.)
 वर्हिण-पु., मयूरः (अम.) न., तगरः । पिण्डीतगरः
 (वै. निघ.)
 वर्ही (इन्)-पु., कुशवृक्षम् (प. मु.) मयूरः (अम.)
 वल-न., व्यायामगम्यशक्तिः (सु. सू. १० अ.)
 वलाक-पु., वकजातिः (भ.) स्त्री, (का) क्षुद्रकपक्षी
 (च. सू. २७ अ.)
 वलिग्रह-पु., अश्वस्य ग्रहविशेषः (ज. द. ५७ अ.)
 वलित्रय-न., प्रवाहिणी सङ्गणी विसर्जनी चेति त्रिविध-
 गुदस्थवली (मा. नि. अर्श. चि.) विद्यात् गुद-
 वलित्रयम्
 वलिर-पु., केकरः (अम.)
 वलूक-न., पद्ममूलम् पु., पक्षिभेदः (उणा.)
 वल्का-स्त्री, शुक्रपाषाणभेदः (रा. नि. व. ५) तेजोवती
 (वै. निघ.)
 वल्कली (इन्)-पु., श्वेतरोध्रवृक्षः (वै. निघ.)
 वल्करोध्र-पु., पट्टिकारोध्रः (रा. नि. व. ६)
 वल्कवान्-पु., भरतस्यः (त्रिका.)
 वल्कील-पु., कण्टकः (श. र.)
 वल्की (इन्)-पु., बिभीतकवृक्षः (वै. नि.)
 वल्कुत-न., वल्कलम् (श. च.)
 वल्गु-पु., छागः (मे.)

वल्लगुक-न., चन्द्रलम् (शब्दकल्पे, अजयः)
 वल्गुपत्र-पु., वनसुद्धः (श. च.)
 वल्गुपोदकी-स्त्री, राजगिराशाकः (वै. निघ.)
 वल्गुला(ली)-स्त्री, सोमराजी (रा. नि. व. २३)
 प्रतुदपक्षिविशेषः (रा. नि. व. १९ सु. सू. ४६ अ.)
 वल्गुलिका-स्त्री, तैलपायिका
 वल्भण-न., भक्षणम्
 वल्मीकि-पु., वल्मीकम् (श. मा.)
 वल्मीकूट-न., वल्मीकम् (हे. च.)
 वल्य-पु., तार्क्ष्यः (न) स्वक् (रा. नि. व. ६) स्त्री
 (ल्या)-पातालगरुडीलता (त्रि.) बलकरः
 वलयावर्त-पु., मरुभेदः
 वल्हगुणपूग-न., कोङ्कणदेशीयपूगफलविशेषः (रा. नि. व. ११)
 वल्हभ-पु., सुलक्षणाश्वः । कृष्णागुरुः । राजशिम्वी (भा. पू. १ भ. धा. व.) वैद्यवल्लभनामग्रन्थकारः
 वल्हभी-स्त्री, मेधिका
 वल्हभेन्द्र-पु., वैद्यचिन्तामणिग्रन्थकारः
 वल्हव-पु., पाचकः (त्रिका.)
 वल्हजविष-न., पुष्पविषभेदः (सु. कल्प. २ अ.)
 वल्हशाकटपोतिका-स्त्री, मूलपोतिका (रा. नि. व. ७)
 वल्हल्लीशू(सु)रण-(णा)-पु., स्त्री, अत्यम्लपर्णी
 (रा. नि. व. ३)
 वल्लीखदिर-पु., आरुक्नामखदिरभेदः (वै. निघ.)
 वल्लीगड पु., मरुस्थविशेषः (राज ३ प.)
 वल्लीपञ्चमूल-न., लतापञ्चमूलम् । विदारीसारिवारजनी-
 गुदस्थोऽजश्लीचेति (सु. सू. ३८ अ.)
 वल्लीपलाशकन्द-स्त्री, भूमिकृष्माण्डः (वै. निघ.)
 वल्हुर-पु., ऋषभकः (प. मु.) न., मज्जरी । निर्जल-
 स्थानम् (हे. च.)
 वल्हया-स्त्री, अश्वगन्धा (मद. व. १) धात्रीवृक्षः (हारा)
 प्रसारिणी (रा. नि. व. ५)
 वल्वक-न., वास्तूकभेदः (प. मु.)
 वल्वज-पु., उत्प्लवः (श. च. । अम.)
 वल्वजा-स्त्री, तृणविशेषः
 वल्वू (वो) ल-पु., वधुरवृक्षः (भा.)
 वल्वलनिर्यास-पु., वधुरवृक्षनिर्यासः
 वशा-स्त्री, वन्ध्या करिणी (मे.)
 वशाढ्यक-पु., शिशुमारः (श. र.)
 वशा (सा) पायी (इन्)-पु., कुक्कुरः (श. मा.)
 वशाक्षार-पु., क्षारः (रा. मा.)

वशिका-स्त्री., अगुरुः (श. च.)
 वशिजाता-स्त्री., पुत्रदात्रीलता (वै. निघ.)
 वशिनी-स्त्री., शमीवृक्षः । वृन्दा (श. च.) लज्जालुका
 वशीकरण-न., मणिमन्त्रौषधैरायत्तीकरणम्
 वश्य-न., लवङ्गम् (श. च.)
 वश्या-स्त्री., नीलापराजिता (मद. व. १) गोरोचन
 (वै. निघ.)
 वषट्फल-न., कक्कोलः (रा. नि. व. १२)
 वसनाह्वय-पु., तेजपत्रम्
 वसन्तकुसुम-पु., वृक्षविशेषः वसन्तकुसुमः शैलुसयितो
 द्विजकुस्मितः (श. मा.)
 वसन्तघोषी (इन्)-पु., कोकिलः (वै. निघ.)
 वसन्ततिलक-पु., बाजीकरणाधिकारे रसः
 वसन्तद्रु-पु., आम्रवृक्षः (त्रिका.)
 वसन्तमण्डन-न., सिन्दूरः । रक्तपद्मम् (वै. निघ.)
 वसन्तललना-स्त्री., शुक्रयूथी (वै. निघ.)
 वसन्तव्रत-पु., मसूरकः (वै. निघ.)
 वसन्तार्त्त-पु., विभीतकवृक्षः (वै. निघ.)
 वसाङ्ग-पु., शिशुमारः (त्रिका.)
 वसारोह-न., छत्रिका (हारा.)
 वसिर-न., सामुद्रलवणम् (धरणिः) गजपिप्पली
 (अ. टी. सु. सू. ३८ अ.)
 वसी (इन्)-पु., जलनकुलम्
 वसुक-न., वकपुष्पम् (त्रिका.)
 वसुकोदर-न., तालिशपत्रम् (रा. नि. व. ६.)
 वसुभार-पु., सूतकालवणम् (वै. निघ.)
 वसुचारक-न., स्वर्णम् (वै. निघ.)
 वसुद्रुम-पु., उदुम्बरवृक्षः (वै. निघ.)
 वसुधांशु-पु., पाण्डुलवणम्
 वसुस्थिति-पु., निर्गुण्डीवृक्षः (वै. निघ.)
 वसुहृद्-क-पु., वकवृक्षः (प. मु. श. मा.)
 वसुत्तम-न., रौप्यम् (वै. निघ.)
 वस्कयनीक्षीर-न., प्रवृद्धवत्सायाः क्षीरम्
 (सुनि. १ अ.)
 वस्कराटिका-स्त्री., वृश्चिकः (हारा.)
 वस्तक-न., कृत्रिमलवणम्
 वस्तपथ-पु., छागदुग्धम्
 वस्तमूत्र-न., छागमूत्रम्
 वस्ताखी-स्त्री., छागालान्त्रीवृक्षः
 वस्ताम्बु-न., छागीमूत्रम्
 वस्तिमल-न., मूत्रम् (हे. च.)

वस्तिचात-पु., स्वनामख्यातवातव्याधिः
 वस्तिशीर्ष-न., देहप्रत्यङ्गविशेषः (च. शा. ७. अ.)
 वस्तिशूल-न., वस्तिवेदना (निरा.)
 वस्तिशोधन-न., मदनफलम् । वस्तिशोधकद्रव्यमात्रम्
 (वै. निघ.) पु., मदनवृक्षः (रा. नि. व. ८.)
 वस्तूकी-स्त्री., श्वेतचिह्नीशाकः (रा. नि. व. ७)
 वस्त्याशय-पु., मूत्राशयः
 वस्त्रधारण-न., वस्त्रपरिधानम् (राज. २ प.)
 वस्त्ररञ्जिनी-स्त्री., मणिष्ठा (वै. निघ.)
 वस्त्ररागधृत-पु., नीलकाशीपम् (वै. निघ.)
 वस्त्र-न., वसा (रा. नि. व. १८) चर्म (अ. ची. रा.)
 वसनम् (विश्व.)
 वस्त्र (स्त्र) सा-स्त्री., वसा (रा. नि. व. १८)
 शरीरान्तःशिरादिः । स्नायुः (त्रिका. १ अ.)
 वह-पु., घोटकः त्रि., घृषस्कन्धः (अम.)
 वहलगन्ध-न., सम्यरचन्दनम् (रा. नि. व. १२)
 वहलचक्षु-पु., मेषशृङ्गी (प. मु.)
 वहला-स्त्री., शताह्वा (रा. नि. व. ४) स्थूलैला (भा.)
 सीतोपलादिलेहे
 वह्ना-स्त्री., गन्धरास्ना (प. मु.)
 वह्निः कुटीचर-पु., कर्कटः (त्रिका.)
 वहिरङ्ग-पु., शरीरावयव
 वहिरिन्द्रिय-न., चक्षुःकर्णादिवाह्येन्द्रियेषु चक्षुःकर्ण-
 नासाजिह्वात्वक्च, धाक्-पाणिपायुपादोपस्थश्च
 वहुलवहुरस-पु., हृक्षुः (वा. सू. १५ अ.)
 वह्नेडुक-पु., विभीतकवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 वह्निकरी-स्त्री., धातकीवृक्षः (श. र.)
 वह्निगन्ध-पु., रालः (श. र.)
 वह्निगर्भ-पु., वंशः (श. र.)
 वह्निगर्भा-स्त्री., शमीवृक्षः (श. च.)
 वह्निचक्रा-स्त्री., कलिकारीवृक्षः
 वह्निजिह्वा-स्त्री., लाङ्गलिका (र. मा.)
 वह्निदग्ध-न., अग्निदग्धरोगः (निदा.)
 वह्निदीपक-पु., कुसुमवृक्षः (श. र.)
 वह्निनामा (न)-पु., अजमोदा (रा. नि. व. ६.)
 वह्निनिर्मथना-स्त्री., क्षुप्तिमन्थवृक्षः (वै. निघ.)
 वह्निनी-स्त्री., जटामांसी (र. मा.)
 वह्निभूतिक-न., रौप्यम् (वै. निघ.)
 वह्निभाग्य-न., धृतम् (श. च.)
 वह्निमारक-न., जलम् (श. च.)

वहिरुचि-स्त्री., महाज्योतिष्मतीलता (वै. निघ.)
 वह्निवक्त्रा-स्त्री., लाङ्गलिका (भा.)
 वह्निवर्ण-न., रक्तोत्पलम् (श. च.)
 वह्निवल्लभ-पु., सर्जरसः, धूनकः (त्रिका.)
 वह्निशिखर-पु., लोचमस्तकम् । कुङ्कुमम् । रुद्रजटा
 (श. र.)

वह्निसंज्ञक-पु., चित्रकवृक्षः (अम.)
 वह्निसख-पु., जीरकवृक्षः (रा. नि. व. ६) वायु
 वह्निसम्भूत-न., स्वर्णम् (वै. निघ.)
 वा (र)-न., जलम् (अम.)
 वा.किटि-पु., शिशुमारः (व्याक.)
 वाकुचिका-स्त्री., वाकुची (वै. निघ.)
 वाकुल-न., बकुलफलम् (राज.)
 वाक्का-स्त्री., प्रतुदपक्षिविशेषः (च. सू. २७ अ.)
 वाक्शल्या-स्त्री., कुटुम्बिनीक्षुपः (वै. निघ.)
 वागर-पु., वृकः (हे. च.)
 वागुजारल-पु., { नादेयमत्स्यभेदः (वम्.) वागूल-
 वागुज्जाल-पु., { मत्स्यः (सु. सू. ४६ अ.)
 वागुजी-स्त्री., सोमराजी (प. मु. १ र. सा. सं.)
 (महामृत्युञ्जयरसे)

वागुण-पु., कर्मरङ्गवृक्षः (श. मा.) (न.) कर्मरङ्गः
 वागु(गु)लिक-त्रि., राज्ञां ताम्बूलदाता (हारा.)
 वागुश-पु., वागुज्जालमत्स्यः (वै. निघ.)
 वागुद्-पु., पक्षिविशेषः (त्रिका.)
 वागुलि-पु., ताम्बुली (हारा.)
 वाग्दल-न., ओष्ठाधरः (त्रिका.)
 वाग्विलासी(इन्)-पु., कपोतः (वै. निघ.)
 वाचन(क)-न., ग्रहेणकास्यापिष्टकभेदः
 वाचस्पतिवल्लभ-पु., पुष्परागमणिः (भा.)
 वाज-न., घृतम् । अन्नम् । जलम् । शुक्रम् (भेष.)
 (पु.) पक्षती (मे.)

वाजशल-पु., पट्टशकः (श. मा.)
 वाजिखुरा-स्त्री., कृष्णापराजिता (वै. निघ.)
 वाजिदन्त-(क)-पु., स्त्री., वासकवृक्षः (प. मु.)
 वाजिनामा-स्त्री., अश्वगन्धा (वै. निघ.)
 वाजिपुत्री-स्त्री., सल्लकीवृक्षः (वै. निघ.)
 वाजिपुष्प-पु., अभ्रानवृक्षः (श. च.)
 वाजिप्रिय-(या)-पु., स्त्री., यवः, भूमिकुष्माण्डः
 (वै. निघ.)
 वाजिभक्ष्य-पु., चणकः (रा. नि. व. १६) मुद्रः
 (वै. निघ.)

वाजिभोजन-पु., मुद्रवृक्षः (रा. नि. व. १६)
 वाजिमन्थ-पु., चणकवृक्षः । मुद्रवृक्षः (वै. निघ.)
 वाजिमान(त्)-पु., पटोलः
 वाजीकरी-स्त्री., अश्वगन्धा (मद. व. १)
 वाटीदीर्घ(इन्)-पु., इत्कटक्षुपः (र. मा.)
 वाट्यक-न., भृष्टयवः (श. च.)
 वाट्यपुष्प-न., चन्दनम् । कुङ्कुमम् (वै. निघ.)
 वाट्यमण्ड-पु., निस्तुपदरदलितयवः (राज. ३ प.)
 वाट्याल-पु., वाट्यालकः (श. र.)
 वाट्यालक-पु., पीतपुष्पबला (भा.) बला (र. मा. च.)
 द. वा. व्या. नि.)
 वाट्याल (लि)-का-स्त्री., लघुवाट्यालकः । महाबला
 (वै. निघ.)
 वाट्याला (ली)-स्त्री., लघुवाट्यालकः (श. र.)
 महाबला (वै. निघ.)
 वाट्याह-न., पुष्करमूलम् (वै. निघ.)
 वाठ-पु., मदनफलवृक्षः
 वाडवाग्रिरस-पु., स्थौल्याधिकारे रसः (रस. र.)
 वातक-पु., अशनपर्णीवृक्षः, शोकणी (अम.)
 वातकफज्वर-पु., वायुश्लेष्मज्ज्वरः (मा. नि.)
 वातकर्म (न्)-न., अपानवायुनिःसरणम् । पर्वनम्
 (बराहपु.)
 वातकास-पु., वायुजन्यकासरोगः
 वातकी-स्त्री., शेफालिकावृक्षः (रा. नि. व. ४ पु.)
 (न्)-वातरोगी (अम.)
 वातकुम्भ-पु., करिण्डाधोभागः
 वातकेतु-पु., धूलिः (त्रिका.)
 वातगण्ड-पु., वातजगलगण्डरोगः (निदा.)
 वातगुल्म-पु., वातुलः (त्रिका.) वायुजन्यगुल्मरोगः
 (निदा.)
 वातङ्गिनी-स्त्री., वार्त्ताकी (सु. भद्रदार्वादिगणः)
 वातचटक-पु., तित्तिरः
 वातज-त्रि., वातिकः (रा. नि. व. २०)
 वातनाडी-स्त्री., दन्तमूलगतारोगः (मा. नि.)
 वातपाण्डु-पु., वायुजन्यपाण्डुः
 वातपित्तघ्न-पु., वातपित्तनाशकं गुरुपाकद्रव्यमात्रम्
 (सु. सू. ४१ अ.)
 वातपित्तजशूल-न., वातपित्तजनितशूलरोगः
 वातपित्तज्वर-पु., वातपित्तप्रधानः ज्वरः
 वातप्रमी-पु., द्रुतगामिहरिणः (अम.) घोटकः नकुलः
 (उणा)

वातप्रशमनी-स्त्री., आलकम् (वै. निघ)
 वातफुल्लान्त्र-न., वातरोगः । उदराध्मानम् । फुस्फुः
 (भूरिप्र)
 वातमृग-पु., द्रुतगामिहरिणः (जटा.)
 वातरक्तघ्न-पु., कुकुरद्रुमः (श. च.)
 वातरक्तान्तकरस-पु., वातरक्ताधिकारे रसः
 (रस. र.)
 वातरक्तारि-पु., गुडूची (श. च.)
 वातरङ्ग-पु., अश्वत्थवृक्षः (श. र. त्रिका.)
 वातरायण-पु., सरलवृक्षः (श. र.) करपात्रम्
 काण्डम् । उन्मत्तः (मे.)
 वातरोहिणी-स्त्री., गलरोगभेदः (सु. नि. १६ अ.)
 वातविसर्प-पु., वायुजन्यविसर्पः (मा. नि.)
 वातवैरी-पु., वातादवृक्षः (भा.) रक्तैरण्डः (वै. निघ)
 वातशीर्ष-न., अस्तिस्थानम् । खिद्यो गर्भस्थानम्
 (रा. नि. व. १८)
 वातस्तम्भनिका-स्त्री., विद्या (वै. निघ.)
 वातहर-पु., वातनाशकः
 वातहरवर्ग-पु., वातघ्नद्रव्यगणः (रा. नि. व. ९)
 वाताढ-पु., जाह्नलद्रुगविशेषः । वातमृगः (श. र.)
 वातातिसार-पु., वायुजन्यातिसारः (निदा.)
 वाताद(म)पु., वातामवृक्षः
 वाताद(म)तैल-न., वातामफललेहः
 वाताभिष्यन्द-पु., सर्वगताक्षिरोगभेदः (वा. उ. १५अ)
 वातामोदा-स्त्री., कस्तूरी (श. मा.)
 वातायु-पु., हरिणः । वातमृगः (अम.)
 वातारिगुग्मुल-पु., वातव्याधौ औषधम् (रस. र.)
 वातारितण्डुला-स्त्री., विटङ्गः (रा. नि. व. ६)
 वातासह-पु., वातुलः (श. र.)
 वाताघ्न-न., वातरक्तम् (निदा.)
 वातिकप्रिय-पु., अम्लवेतसः (वै. निघ.)
 वातिकरक्तपित्त-न., वायुजन्यरक्तपित्तम्
 वातिगम-पु., वाताकुवृक्षः (श. र.)
 वातिङ्गन-पु., वाताकुवृक्षः (र. मा.)
 वातीक-पु., पक्षिविशेषः । अथ विष्किरो लघुः शीत-
 मधुरकषायश्च (सु. सू. ४६अ.)
 वातीय-न., काञ्जिकम् (श. च.)
 वातु(तु)ल-पु., कङ्कुनीनामवृणधान्यम् (रा. नि. व. ६)
 वातुलि-पु., तरुतूलिका (हारा.)
 वातूक-पु., मत्स्यविशेषः (रा. नि. व. १७)
 वाताना-स्त्री., गोजिह्वा

वातोल्बण-त्रि., वाताधिकः
 वात्सीपुत्र-पु., नापितः (त्रिका.)
 वादर-न., कार्पासजवस्त्रादिः (स्त्री.) (रा.) कार्पासी (श. र.)
 वादराङ्ग-पु., अश्वत्थवृक्षः
 वादल-न., मधुयष्टिका (श. च.)
 वादलीय-पु., रन्ध्रवंशः (रा. नि. व. ७)
 वादाम-न., स्वनामस्थानफलम् (राज.)
 वादाल-पु., मत्स्यविशेषः (हे. च.)
 वादिर-न., शृगालकोली (श. च.)
 वादुलि-पु., चर्मचट्टी (च. द.)
 वाद्यपुष्पिका-स्त्री., अतिबला
 वाधन-त्रि., वाधाजनकः । सद्यःप्राणहरः (च. चि. १ अ.)
 वाधपुष्पी-स्त्री., प्रियङ्गुः (ज. द.)
 वाधा-स्त्री., भद्रवत्पीडा (मा. नि.)
 वाधिर्य-न., वातव्याधिविशेषः
 वान-पु., शुष्कम् (न.) शुष्कफलम् (मे.) गोदुग्धज-
 तवक्षोरम् (रा. नि. व. ६)
 वानरीबीज-न., शुक्रशिम्बीबीजम् (सा. कौ. शतावरी-
 मोदके)
 वानल-कृष्णवर्बरकः (श. च.)
 वाना-स्त्री., वार्तिकपक्षी (जटा.)
 वीनी (ने) य-न., कैवर्तैमुस्तकः (अम.)
 वानीरक-पु., सुजलवृणम् (रा. नि. व. ८)
 वान्तारि-पु., स्त्री., भार्गो
 वान्ति-स्त्री., छर्दिः (र. मा.)
 वान्तिका (दा)-स्त्री., कंदुकी (श. च. वै. निघ.)
 वान्तिकृत्-पु., मदनवृक्षः
 वान्तिशोधनी-स्त्री., जीरकः (वै. निघ.)
 वाप (प्र) वोल्-न., मरकतमणिः
 वापित-न., अरोपितधान्यम्
 वापीह-पु., चातकपक्षी (त्रिका.)
 वाप्यक्षीर-न., सामुद्रलवणम् (रा. नि. व. ६)
 वाभट-पु., अष्टाङ्गहृदयेतिख्यातवैद्यकसंहिताप्रणेता
 शास्त्रदर्पणनिबण्डकारः
 वाम-न., वास्तूकशाकः (जटा.) पु., पयोधरः सव्यम्
 (मे.) स्त्री., मा., कृष्णचटका (वै. निघ.)
 नारी
 वामटूक् (टू)-स्त्री., नारी
 वामलूर-पु., वल्मीकम् (अम.)
 वामसंज्ञ-पु., कर्पूरभेदः (वै. निघ.)

वामस्कन्ध-पु., शूकरः (वै. निघ.)
 वामाङ्घ्रिघातन-पु., अशोकवृक्षः
 वामार्पाडन-पु., अशोकवृक्षः
 वामावर्तफल-स्त्री., कद्वि (वै. निघ.)
 वायन-न., पिष्टाञ्जविशेषः (त्रिका.)
 वायसजङ्घा-स्त्री., काकजङ्घा (वै. निघ.) (२ भ. जीर्णज्व चि.)
 वायसारति-पु., पेचकः (अम.)
 वायसीवली-स्त्री., करजवली (वै. नि.)
 वायुकेतु-पु., धूलिः (हारा.)
 वायुगण्ड-पु., अजीर्णम् (त्रिका.)
 वायुगुल्म-पु., वायुदोषजन्यगुल्मरोगः (मा. नि.)
 वायुफल-न., करका (मे.)
 वायुभक्ष्य-पु., सर्पः (रा. नि. व. १७)
 वायुवाह-पु., धूमः (हेच.)
 वायुवाहिनी-स्त्री., वातसञ्चारिणीशिरा (सु.)
 वायुव्यवस्था-स्त्री., ऋतुविशेषे वायोरवस्था यथा वसन्ते दक्षिणः वर्षायां पश्चिमः, शरदुत्तरः, हेमन्ते शिशिरे च पूर्व इति
 वायुप-पु., मत्स्यविशेषः (राज. ३ प.)
 वार-न., जलम् । पत्रम् । मदिरापानम् (हे. च.) (पु. कुञ्जकवृक्षः (त्रिका.)
 वारक-न., ह्रीवेरम् । कष्टस्थानम् (हारा.) •
 वारकीर-पु., जलका (मे.)
 वारङ्क-पु., पक्षी (त्रिका.)
 वारटा-स्त्री., हंसी (हे. च.)
 वारणकणा-स्त्री., गजपिप्पली (वै. निघ.)
 वारणपिप्पली-स्त्री., गजपिप्पली (वै. निघ. २ भ. चातु ज्व, दाव्यादिः । भैष शोथचि, त्रिकट्वादिलैहे च. द. कुञ्जप्रसारणीतैले.)
 वारणवल्लभा-स्त्री., कदलीवृक्षः (त्रिका.)
 वारणवृषा(सा)-स्त्री., कदलीवृक्षः (अम.)
 वारला-स्त्री., वराटः (हे. च.) कदलीवृक्षः (भा.) हंसी (हे. च.)
 वारलीक-पु., वल्ज्जातृणम् (श. र.)
 वारवु(वृ)पा-स्त्री., कदलीवृक्षः (श. र.)
 वारप-पु., मत्स्यविशेषः (वै. निघ.)
 वारा-स्त्री., काकमाची (रा. नि. व. ४)
 वारासन-न.,
 वास्तदन-न., } भाण्डभेदः (त्रिका.)

वाराहक-पु., प्राणहरकीटभेदः (सु. कल्प ८ अ.)
 वाराहदशनाद्वय-पु., शूकरदंष्ट्रकनामक्षुद्ररोगः (भा. म. ४ भ.)
 वाराहपत्री-स्त्री., अश्वगन्धा (रा. नि. व. ४)
 वाराहपुटभावना-स्त्री., अष्टपल (करीष) कृतभावना (वै. निघ.)
 वाराहाङ्गी-स्त्री., दन्तीवृक्षः (भा.)
 वारिकण्टक-पु., शृङ्गाटकः (त्रिका.)
 वारिकफ-पु., समुद्रफेनः (वै. निघ.)
 वारिकर्णिका-स्त्री., कुम्भिका (श. र.)
 वारिकर्पूर-पु., इलीषमत्स्यः (त्रिका.)
 वारिकुञ्ज-(क)-पु., शृङ्गाटकः (श. र.)
 वारिकुमि-पु., जलौका
 वारिचामर-न., शैवालम् (त्रिका.)
 वारिचा-स्त्री., जलत्राणा (त्रिका.)
 वारिद-न., ह्रीवेरम् (श. र. च. द. कास. चि.)
 वारिद-पु., मुस्ता (रा. नि. वा. ६ भा. म. वाजी. रति-वल्लभपूगपाके) मेघः (मे.)
 वारिधर-पु., भद्रमुस्ता (वै. नि. घ.)
 वारिपर्णी-स्त्री., शैवालम्, कुम्भिका (राज.)
 वारिपालिका-स्त्री., आकाशमूलिका (श. मा.)
 वारिप्रवाह-पु., वारिनिर्झरः (श. मा.)
 वारिप्रश्नी-स्त्री., वारिपर्णी (श. मा.)
 वारिप्रसादन-न., कतकफलम् (वै. निघ.)
 वारिचदर-(रा)-स्त्री., प्राचीनामलकः (त्रिका.)
 वारिचालक-न., ह्रीवेरम् (हारा.)
 वारिचाम्ही-स्त्री., जलचाम्हीक्षुपः (वै. निघ.)
 वारिभक्तवटिका-स्त्री., अजीर्णाधिकारे वटी । (रस. र.)
 वारिमान-न., पाचनादौ जलदानपरिमाणम् । (प. प्र. १ अ.)
 वारिमूली-स्त्री., कुम्भिका वारिपर्णी (श. र.)
 वारिचदर-न., कर्महृकः (हिं-करोदा. जटा.)
 वारिचद्रुमा-स्त्री., विदारी (रा. नि. व. ७)
 वारिचल्ली-स्त्री., कारवल्ली (मद.)
 वारिशिरीषिका-स्त्री., जलशिरीषः (वै. निघ.)
 वारिशुक्ति-स्त्री., जलशुक्तिः (वै. निघ.)
 वारुज-पु., गौरसुवर्णशाकः (वै. निघ.)
 वारुणात्मजा-स्त्री., मद्यम् (वै. निघ.)
 वारुणीयन्त्र-न., मद्यसाधनार्थं यन्त्रभेदः
 वारुणीरस-न., मद्यम्
 वारुण्ड-पु., कर्णगूथः । नेत्रमलः (मे.)
 वारुषक-पु., मत्स्यविशेषः (रा. व. १७)

वारेन्द्रपत्र-न., सुगन्धवर्गीयपत्रविशेषः
 वार्क्षि-पु., ऋषिविशेषः (च)
 वाचर्च-पु., हंसः (व्याक.)
 वार्त्त-न., आरोग्यम् (रा. नि. व. २०)
 वार्त्तक-पु., वार्त्ताकी (मे) वत्तक पक्षी (भा.)
 वार्त्ती(इन)-त्रि., निरामयः (रा. नि. व. २०)
 वाईर-न., काकचिन्ता (मे) गुञ्जा, दक्षिणावर्तशंखः
 (मे) आम्नवीजम् । जलम् (विश्व) भारतीपक्षी
 वाईल-न., दुर्विनम् (मे)
 वार्द्धक(कय)-पु., वृद्धावस्था (मे.)
 वार्द्धकरा-स्त्री., गुडूची (रा. नि. व. ३)
 वार्द्धिकेन-न., समुद्रकेनः
 वार्द्धिभव-न., दक्षिणावर्तशङ्खः, आम्नवीजम् । जलम्
 द्रोणीलवणम् (रा. नि. व. ६)
 वार्द्धिवृक्ष-पु., पिप्पली (वै. निघ.)
 वार्द्धिसम्भव-न., द्रोणीलवणम् (वै. निघ.) आम्नवीजम्
 वार्द्धेय-न., द्रोणीलवणम् (रा. नि. व. ७)
 वार्द्धीणस-पु., गण्डकः । नीलप्रीवरक्तशीर्ष पक्षिविशेषः
 (का पुराणम्.)
 वार्भट-पु., कुम्भीरः (त्रिका) शिशुमारः (वै. निघ.)
 वार्युद्धव-न., कमलम् (धनज्वरः)
 वाट्यौक-पु., जलौका (सु. कल्प. ५ अ.)
 वाट्याणा-स्त्री., नीलमक्षिका (श. र.)
 वाट्या-स्त्री., करका (श. च.)
 वाहंत-न., वृद्धीफलम् (अम. वासु. १५ अ.) क्षुद्र-
 वार्त्ताकीफलम् (अम.)
 वालधिप्रिय-पु., चमरीमृगः (रा. नि. व. १९)
 वालकली-स्त्री., मदिरा । गौडीमयम्
 वावथ-पु., तुलसीभेदः (श. र.)
 वावरी-स्त्री., ववूरवृक्षः (भैष. मृतसञ्जीवनीसुरा)
 वावल-पु., ववूलवृक्षः
 वाशा(शिका)-स्त्री., वासकवृक्षः (श. र.)
 वाशिर-पु., अपामार्गवृक्षः
 वाशुरा-स्त्री., रात्रिः (उणा)
 वाष्प-पु., अशु (अम.) उष्मा (मे.)
 वासका-स्त्री., स्वनामप्रसिद्धपुष्पशाकवृक्षः
 वासगृह-न., मध्यभवनम् (अम.) वासभवनम्
 वासत-पु., गर्दभः (श. र.)
 वासतेयी-स्त्री., रात्रिः (त्रिका)
 वासपुष्पा-स्त्री., चन्द्रशूरः (भा.)
 वासयोग-पु., चूर्णम् (अम.)

वासर-पु., दिवसः (अम.)
 वासाकुष्माण्डखण्ड-पु., रक्तपित्तकासे औषधम्
 वासावासिका-स्त्री., वासकवृक्षः
 वासासवा-स्त्री., ह्रस्वमूर्वा (वै. निघ.)
 वासि-पु., कुठारभेदः (उणा.)
 वासिका-स्त्री., वासकवृक्षः (श. र.)
 वासिकार-न., शुद्धशूल्यमांसम्
 वासिनी-स्त्री., शुक्रक्षिण्टी
 वासिष्ट-न., रुधिरम् (हें. च.)
 वासिष्टलेह-पु., कासाधिकारे औषधम् (वा. चि. ३ अ)
 वासिष्टी-स्त्री., वासिष्टकृतवैद्यकम्
 वासी-स्त्री., तक्षणी (वै. निघ. त्रिका.)
 वासुकी-स्त्री., बिल्ववृक्षः (वै. निघ.)
 वासुदेवप्रियङ्गुरी-स्त्री., शतावरी (रा. नि. व. ४)
 वास्तुकशाकट-न., वास्तुकशाकक्षेत्रम् (रा. नि. व. २)
 वास्तुकाकारा-स्त्री., पट्टशाकः (वै. निघ.)
 वास्तुकालिङ्ग-पु., तम्बुजलता (प. सु.)
 वास्तुपुष्पा-स्त्री., चन्द्रशूरः (भा.)
 वास्तुरजा-स्त्री., स्फोटपिडकाधिष्ठानवेदना
 (भा. म. ४. भ.)
 वास्तवस्तुक-न., वास्तुशाकः (रा. नि. व. १४)
 वास्प-पु., लौहः, उष्मा (कश्चित्) न., नेत्रजलम्
 वास्पसेक-पु., रोदनम् (भा. म. ४ भ. नासारोग)
 वास्पस्वेद-पु., गुल्मे स्वेदविशेषः (रस. र.)
 वास्पेय-पु., नागकेशरवृक्षः (र. मा.)
 वाहद्विपन्-पु., महिषः (प. सु.)
 वाहश्रेष्ठ-पु., घोटकः (रा. नि. व. ११)
 वाहस-पु., सुनिषण्णकशाकः (मे.)
 वाहित्य-न., करिगण्डाधोभागः (अम.)
 वाहुवार-पु., श्लेष्मान्तकवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 वाह्यकी-स्त्री., अग्निप्रकृतिकीटभेदः (सु. कल्प ८ अ)
 वाह्यद्रुती-पु., रसस्य संस्कारविशेषः (रस. चि. ३ अ)
 वाह्यायाम-पु., धनुस्तम्भाख्यवातज्याधिभेदः
 (सु. नि. अ.)
 वि-पु., पक्षी
 विक-न., सद्यःप्रसूताया गोः क्षीरम् (श. चि.)
 वीकङ्क-पु., विकङ्कतवृक्षः (वै. निघ.)
 विकङ्कट-पु., गोक्षुरक्षुपः (श. मा.)
 विकटविपाण-पु., सम्वरमृगः (वै. निघ.)
 विकटशृङ्ग-पु., सम्वरमृगः (वै. निघ.)
 विकर-पु., रोगः (श. च.)

विकरणी-स्त्री., तिन्दुकवृक्षः
 विकर्णक-पु., ग्रन्थिपर्णभेदः
 विकर्णरोमा (न)-पु., ग्रन्थिपर्णभेदः
 विकर्णसंज्ञ-पु., ग्रन्थिपर्णभेद (वम्-भटोरा.)
 विकर्त्तन-पु., अर्कवृक्षः (अम.)
 विकलपाणिक-त्रि., विकलहस्तः (हला.)
 विकलाङ्ग-त्रि., पङ्ककायः
 विकपा-स्त्री., मजिष्ठा (प. मु.)
 विकाल-पु., सायाह् (श. र.)
 विकालिका-स्त्री., मानरन्ध्रा (त्रिका.)
 विकशि-न., तद्वृणविशिष्टवृक्षभेदः (भा.)
 विकीर्ण (क) म् (का)-न., स्त्री., ग्रन्थिपर्णभेदः
 (वै. निघ.) विक्षिप्तः .
 विकीर्णफल - (क)-पु., रक्तार्कः (वै. निघ.)
 विकीर्णसंज्ञ-न., स्थौण्यकः (रा. नि. व. १२)
 विकुम्भ-पु., कनकवृक्षः (रस. कौ. ज्वरारिरे.)
 विकृणिका-स्त्री., नासिका (हे. च.)
 विक्रम-पु., पादः (रा. नि. व. १८)
 विक्रमी (इन्)-पु., सिंहः (रा. नि. व. १९)
 विक्रिया-स्त्री., विकारः (अम.)
 विक्षत-पु., क्षतरोगः
 विक्षाव-पु., छिन्ना (वै. निघ.) कासः (भा.)
 विख (खु)-(ख्य)-त्रि., अनासिकः (हे. च.)
 विगतसूतिका-स्त्री., पुनरावर्तवर्तनपर्यन्तप्रसूतिः यस्याः
 (सु. शा. १०अ.)
 विगतार्तया-स्त्री., निवृत्तरजस्का (श. र.)
 विगिर-पु., विस्किरपक्षिभेदः (अर्क. र.चि. ४र्थ. शतके.)
 विग्र-त्रि., अनासिकः (हे. च.)
 विग्रहावर-न., पृष्ठम् (श. च.)
 विघट्ट-न., वङ्गम् (वै. निघ.)
 विघट्टिकाकन्द-पु., गुदकन्दरोगः
 विघण्टा (ण्टिका)-स्त्री., गुलच्छकन्दः (रा. नि. व. ७)
 विघस-न., भोजनम् (रा. नि. व. २०) सिकथम् ।
 पु., भोजनशेषम् (अम.)
 विघ्न-पु., अम्लकरञ्जः । उपद्रवादिः
 विघ्नप्रिय-न., यवकृतयवागुः (प. मु.)
 विघ्नशशाह्न-पु., महामृषिकः (रा. नि. व. १९)
 विह्व-पु., खुरः (त्रिका.)
 विचकिल-पु., दमनकवृक्षः (भा. म. ३ भ. भेद. नि.)
 मल्लिकावृक्षः (वै. निघ.)
 विचण्डिका-स्त्री., रक्तकरवीरवृक्षः (वै. निघ.)

विचश्रु-त्रि., विमनः (त्रिका.)
 विचित्रकयुरा (वर्णा)-स्त्री., सविपजलौका (पु. सू. १३अ.)
 विचित्राङ्ग-पु., मयूरः (श. र.) व्याघ्रः (श. च.)
 विचित्राघ्न-पु., खेचरिका
 विच्छत्रक-पु., सुनिषण्णकशाकः (ज. द.)
 विच्छर्दिका-स्त्री., वमनम् (रा. नि. व. २०)
 विच्छल-पु., वेतसलता (र. मा.)
 विच्छाय-पु., मणिः
 विच्छत्ति-पु., कषायः (त्रिका.)
 विजनन-न., उत्पत्तिः । प्रसवः
 विजपिल-न., पङ्कः (हला)
 विजयचूर्ण-न., अशंसि औषधम् (च. द.)
 विजयन्ती-स्त्री., ब्राह्मीक्षुपः (वै. निघ.)
 विजयाबन्ध-पु., अपराजिताबन्धनम् (वै. निघ.)
 विजयाचह-पु., सर्पः (वै. निघ.)
 विजायनी-स्त्री., नवमल्लिका (वै. निघ.)
 विजिल-न., दक्षिप्रकारः । ईषत्सरसव्यञ्जनादि (अम.)
 विजिविल-न., विजिलम् (अ. टी. रा. श. र.)
 विजृम्भित-न., घेष्टा (मे.)
 विह्वद्वि-स्त्री., जटामांसी (श. च.)
 विज्जुलि (ह्ति) का-स्त्री., जन्तुकालता (रा. नि. ३)
 विज्जामर-न., चक्षुषः शुक्लसेत्रम् (कश्चित्.)
 विट-पु., खदिरः । मृषिकः (वै. निघ.) लवणभेदः
 (मे.) नागरङ्गवृक्षः (श. मा.)
 विटमाक्षिक-पु., धातुमाक्षिकम् (हे. च.)
 विटलवण-न., विडलवणम् (रा. नि. व. ६)
 विटवल्लभा-स्त्री., पाटलीवृक्षः (रा. नि. व. १०)
 विटि-स्त्री., पीतचन्दनम् (श. मा.)
 विट्-स्त्री., विष्टा (रा. नि. व. १८ का. नि.)
 विट्कता-स्त्री., विष्टा (मा. ज्वनि.)
 विट्खदिर-पु., अरिमेदखदिरवृक्षः विष्टागन्धखदिरः
 (भा.)
 विट्घात-पु., मूत्राघातः
 विट्चर-पु., ग्राम्यशूकरः (अम.)
 विट्प्रिय-पु., शिशुमारः (वै. निघ.)
 विट्सङ्ग-पु., पुरीषाप्रवृत्तिः (भा. अ. सा. चि.)
 विट्सारिका-स्त्री., सारिकाभेदः (जटा.)
 विडङ्गादिचूर्ण-न., कासाधिकारः । तत्पाठः- ' विडङ्गं
 नागरं रास्ना पिप्पली हिङ्गुसैन्धवम् । भार्गी क्षारश्च
 तच्चूर्णं पिबेद्वा घृतमात्रया (वा. चि. ३ अ.)

विडार-पु., मार्जारः । सुगन्धमार्जारः न., हरितालः (हे. च.)

विडालक-पु., तदाख्यनेत्रलेपभेदः ' विडालको बहिल्लेपो नेत्रे पक्षमविवर्जिते ' (भा.)

विडालपदक-न., कर्षः, तो. २ (प. प्र. १ ख.)

विडालास्थि-न., मार्जारास्थि (वा. उ. २८.)

विडालिका-स्त्री., भूमिकुष्माण्डः (रा. नि. व. ७)

विडुल-पु., वेतसवृक्षः (हे. च.)

विङ्गन्ध-निध-न., विडलवणम् (प. सु.)

विङ्ग्रह-पु., यद्वकोष्टा (निदा.)

विङ्गभेद-पु., पित्तजन्यरोगः (भा.)

विङ्गलवण-न., विडलवणम् (रा. मा.)

विङ्गवराह-पु., ग्राम्यशूकरः (जटा.)

विङ्गल-पु., गोपकः (प. सु.)

विङ्गविघात-पु., मूत्राघातरोगविशेषः (मा. नि.)

विङ्गविभेद-पु., विडुघातरोगभेदः (मा. नि.)

विणमार्ग-पु., गुदम् (वा. वि. २ अ.)

वितानमूलक-न., कोङ्कणदेशप्रसिद्धं वीरणमूलम् (रा. नि. व. ९)

वितुन्न-न., सुनिषण्णकः (अम.) शेवालः (मे.)

वित्रास-न., हिङ्गुलः

वित्सन-पु., वृषभः (श. च.)

विथ्या-स्त्री., गोविद्धा (श. च.)

विदंश-पु., व्यञ्जनम् (रा. नि. व. २०)

विद-पु., तिलकवृक्षः (वै. निघ.)

विदग्धाम्लदृष्टि-स्त्री., दृष्टिगतरोमभेदः (वा. उ. १३ अ.)

विदन्ता-स्त्री., वराटकभेदः (रा. नि. व. १३)

विदर-न., विश्वसारकः (श. च.) पु., स्फोटनम् (अम.)

विदरण-न., विदधिः (रा. नि. व. २०)

विदलान्न-न., दाली यथा- ' यत्र गोधूमचणका मापो मुद्गाडकौ तथा । मकुष्ठकः कुलस्थश्च मसूरस्त्रिपुटस्तथा । निष्पावकः कलायश्च विदलान्नं प्रकीर्तितम् ' (अत्रि. १५ अ.)

विदलित-न., मज्जरक्तपरिप्लुतसद्योवणः (वा. उ. २६ अ.)

विदारीद्वय-न., कुष्माण्डभूमिकुष्माण्डद्वयम् (वै. निघ.) (क्षय. चि. शिवगुह्याम्.)

विदारु-पु., कृकलासः (त्रिका.)

विदिक्चङ्ग-पु., हरिद्राङ्गपक्षी (श. च.)

विदु (द्व)-पु., करिण्डमध्वावकाशः (अ. टी.)
अश्वस्य कर्णाधः पडङ्गुलः भागः (ज. द. २ अ.)

विदूरज-न., वैदूर्यमणिः (रा. नि. व. १३)

विदूररत्न-न., वैदूर्यमणिः

विद्वकर्ण-पु., अविवर्कणी (भ. द्विरूपकोपः)

विद्वकर्णी (णिक्रा, णी)-स्त्री., पाठा (भ. द्विरूपकोपः । अम. । रा. नि. व. ६)

विद्वपर्कटी स्त्री., तिरुगुर्ज

विद्वमाक्षिक-न., मद्यम् (वै. निघ.)

विद्यादल-भूर्जवृक्षः (श. मा.)

विद्याधररस-पु., गुल्मे रसः

विद्याधराध-न., शूलाधिकारे औषधम्

विद्यापति-पु., चिकित्साज्ञानप्रणेता

विद्युत्प्रिय-न., कांस्यधातुः (हे. च.)

विद्र-न., छिद्रम् (श. च.)

विद्रधिका-स्त्री., प्रमेहपिडका (सु. नि. ६ अ.)

विद्रधिघ्न (नाशन) पु., शिशुवृक्षः शोभाजनवृक्षः (त्रिका)

विद्रुम-पु., प्रवालः (रा. नि. व. १३.) पल्लवम्

विद्रुमफल(ला)-पु., स्त्री., मधुरकुन्दरः (वै. निघ.)

विद्रुमलता (तिका)-स्त्री., नलीनामगन्धद्रव्यम् (अम. रा. नि. व. १२)

विद्रुमवाक्-स्त्री., मधुरकुन्दरः (वै. निघ.)

विद्रुल-पु., वेतसवृक्षः (वै. निघ.)

विद्रान्-पु., वैद्यः (रा. नि. व. २०)

विध-(धा)-पु., स्त्री., ऋद्धिः । हस्त्यञ्जम् । वेधनम् (भ. रभसः । मे. । त्रिका.)

विधन-न., मधूच्छिष्टम् (वै. निघ.)

विधवन-न., कम्पनम् (व्याक.)

विधस-न., मधूच्छिष्टम् (वै. निघ.)

विधाता-(तृण)-पु., मद्यम् (रा. नि. व. १४)

विधात्री-स्त्री., पिप्पली (श. च.)

विधानिका-स्त्री., वृद्धी (वै. निघ.)

विधु-पु., कर्षः (मे.)

विधु (धू) ति-स्त्री., कम्पनम्

विधु (धू) नन-न., कम्पनम्

विधुफल्गुध्वर-पु., सतिपातज्वरभेदः (भा.)

विधुवन (ल)-न., कम्पनम् (जटा. अम.)

विनद-पु., ससर्पणवृक्षः (श. च.)

विनया-स्त्री., बाव्यालकः (मे.)

विनस-पु., नासाहीनः (जटा.)
 विनारुहा-स्त्री., त्रिपर्णिकाकन्दः (रा. नि. व. ७)
 विनाश-पु., नाशः (अम.) (क)-त्रि., गतनासिकः
 (जटा.)
 विनाशोन्मुख-न., पक्वम् (अम.)
 विनिपात-पु., दैवादिव्यसनम् (मे.)
 विनीय-पु., कल्कः (रा. मा.)
 विन्दु-पु., परिणामभेदः । जलकणा (अम.) भ्रुवोर्मध्य-
 भागः (मे.)
 विन्दुचित्रक-पु., सृग्विशेषः (श. र.)
 विन्दुपत्र-पु., भृङ्गवृक्षः (रा. नि. व. ९)
 विन्दुफल-न., मौक्तिकम्
 विन्दुराजि-पु., राजिमच्छर्पविशेषः (सु. कल्प. ४)
 विन्ध्यजात-पु., विभीतकवृक्षः (वै. निघ.)
 विन्ध्यवासियोग-पु., राज्यद्वामाधिकारे योगः
 (रस. र.)
 विन्ध्या-स्त्री., लवलीवृक्षः (मे.) एला (हे. च)
 विन्याक-पु., सप्तपर्णवृक्षः (श. च.)
 विन्विनी-स्त्री., अक्षितारकम्
 विपत्ति-स्त्री., विपद् (अम.)
 विपदापहा-स्त्री., वनकुलस्थः (वै. निघ.)
 विपन्न-पु., सर्पः (मे.) त्रि., विपद्भरतः
 विपरीतमल्लतैल-न., शरीरघ्नाद्यधिकारे तैलम्
 (कल्क. प्र. १ प.)
 विपर्णक-पु., पलाशवृक्षः (श. च.)
 विपाण्डुरा-स्त्री., महामेदा (प. मु.)
 विपाशा-स्त्री., भारतीयनदीविशेषः (रा. नि. व. ४)
 विपिनद्रु-पु., कालशाकः (वै. निघ.)
 विपिननृप-पु., आरग्वधवृक्षः (रस. र. ज्व. वि.)
 विपुलरस-पु., इक्षुः । कोषान्तरम्
 विपूय-पु., बहुपूयता (भा. म. कुग्रवि.) मुञ्जवृणम्
 (व्याक.)
 विप्रदह-पु., फलमूलादिगुल्फकद्रव्यम् (श. च.)
 विप्रप्रिय-पु., पलाशवृक्षः (रा. नि. व. २३)
 विप्रलम्बी (लोभी) (इन्)-पु., देववर्षूरकः (रा. नि. १०)
 विफल-पु., वन्ध्याककोटिका (वै. निघ.)
 विबन्धवन्ध-पु., पृष्ठोदरोरस्थव्रणवन्धनविशेषः
 विबन्धवर्ति-स्त्री., अश्वस्य शूलरोगभेदः (ज. द. ४३)
 विभाकर-पु., चित्रकवृक्षः । अर्कवृक्षः (अम.) सूर्यः
 विभाण्डिका-स्त्री., आहुत्यक्षुपः (वै. निघ.)

विभात-पु., न., प्रभातम्
 विभावरी-स्त्री., हरिद्रा (रा. नि. व. ६) मेदा
 (रा. मा.) रात्रिः (अम.)
 विभावरीयुग-न., हरिद्रादारुहरिद्रे (भा. १ भ.-
 ज्व. वि.)
 विभावसु-पु., चित्रकवृक्षः । अर्कवृक्षः (मे.) अग्निः
 सूर्यः (अम.) चन्द्रः (हे. च.)
 विमर्द-पु., चक्रमर्दक्षुपः (रा. नि. व. ४) शृतसुक-
 कान्वितद्रव्यम् (वा. उ. ३९ अ.)
 विमलजाता-स्त्री., सावितेन द्रवीकृतस्रग्दादिः
 (सु. सू. ४५ अ.)
 विमलमणि-पु., कर्पूरमणिः (रा. नि. १३)
 विमलाशन-पु., शिरीषवृक्षः (रा. मा.)
 विमुक्त-पु., माधवीलता
 विम्बिनी-स्त्री., नेत्रकनीमिका (रा. नि. व. १८)
 विम्बु-स्त्री., गुवाकः (कश्चित्.)
 विम्लापन-न., अङ्गुल्यादिविमर्दनेन क्षोथविलायनम्
 (सुवि. १ अ.)
 वियञ्चारी (इन्)-पु., चक्रवाकपक्षी (श. मा.)
 विरजा-त्रि., विगतात्वेना (जटा.)
 विरजा-स्त्री., दूर्वा (हरा.) गन्धविरजा (भैष. बाजी-
 पल्लवसारतैले.) कपित्थालीवृक्षः (रा. मा.)
 विरठ-पु., तिलकवृक्षः (वै. निघ.)
 विरण-न., वीरणमूलः (प. मु. रस. व. वा' व्या. वि.)
 (गंधराजतैले.)
 विरदा-स्त्री., अश्वगन्धा (कश्चित्.)
 विरलद्रवा-स्त्री., विरलद्रव्यवागुः (जटा.)
 विरा-स्त्री., मद्यम् (रा. नि. व. १४)
 विराटक-न., कान्तपाषाणः (रा. सा. सं.)
 विराटज-पु., राजपट्टमणिः (त्रिका.)
 विरान्तक-पु., अर्जुनवृक्षः (वै. निघ.)
 विराध (धा) न-न., पीडा (श. र.)
 विराल-पु., विडालः (अ. टी.)
 विरुक्-पु., ईहासृगः (रा. नि. व. १९)
 विरुद्धता-स्त्री., विरुद्धं नाम यत् दृष्टान्तसिद्धान्तसमयै-
 र्विपरीतम् (च. वि. ८ अ.)
 विरुद्धा (ध्य) शन-न., विरुद्धभोजनम् (राज. ३ अ.)
 विरुपाक्ष-पु., अश्वस्य दुष्टग्रहभेदः (ज. द. ५७ अ.)
 विरूपी (इन्)-पु., जाह्नकः (रा. नि. व. १९)
 विरुक्षण-न., रूक्षीकरणम् (वा. उ. ३२ अ.)
 विरेकी (इन्)-पु., कम्पिलकम् (वै. निघ.)

विरेचक-पु., विरेचकारी

विलया-स्त्री., बला (रा. मा.)

विलला-स्त्री., श्वेतबला

विलवास-पु., जाह्नकजन्तुः (रा. नि. व. १९)

विलाल-पु., विडालः (अ. टी.)

विलासिनी-स्त्री., हरिद्रा (रा. नि. व. ६) शङ्खपुष्पी
(वै. निघ.)

विलिखा-स्त्री., मत्स्यभेदः (इहरीश इति कश्चित् वै. निघ.)

विलेप (न)-पु., न., सुगन्धलेपनद्रव्यम् (अम.)

विलेप्य-पु., यवागुः (श. र.) स्त्री., विलेपी
(च. द. वमने.)

विलोटक-पु., वलीगडमत्स्यः (श. च.)

विलोडन-न., आलोडनम् वायुजन्मघ्नणवेदनाविशेषः
(सु. सु. २२ अ)

विलोमी-स्त्री., आमलकी (मे.)

विल्ल-न., विडल (प. सु.) दिङ्गुः (श. र.)

विल्लुक-न., विषम् (प. सु.)

विल्लमूला-स्त्री., वाराहीकन्दः (श. च.)

विवर्तितसन्धि-पु., सन्धिमुक्तभस्मरोगविशेषः
(सु. नि. १६)

विवस्वान्-पु., अर्कवृक्षः (अम.)

विविधविषापहा-स्त्री., निर्विपीवृक्षः (अम.)

विश-न., रौप्यम् (वै. निघ.) मृणालम् (अ. टी. रा.)
(सु. चि. ११ अ.) पु., मनुष्यः

विशद-न., काशीपत्रम् (वै. निघ.) पु., निर्मलम् (मे.)

विशर्द्धन-न., गुदेकुरितस्य शब्दकरणम् (सु. नि. ३ अ)

विशल्यकरणी-स्त्री., ओषधिविशेषम् (रामायणम्)

विशल्यकृत्-पु., भूपलाशः आस्फोटकः (रा. मा.)

विशाकर-पु., हस्वदन्ती (रा. नि. व. ६)

हस्तिशुण्डी (प. सु.) पाटलावृक्षः (भा. म. ४
भ. गर्भञ्जि) भद्रचूडवृक्षः (श. च.)

विशाख-पु., पुनर्नवा (रा. नि. व. ५) स्कन्दापस्मारः
(सुउ. ३७ अ.)

विशाखग्रह-पु., विल्ववृक्षः (वै. निघ.)

विशाखज-पु., नागरजवृक्षः (श. च.)

विशाखपत्र-पु., बालरोगभेदः (निश.)

विशाखा-(खका)स्त्री., श्वेतवक्त्रपुनर्नवा (वै. निघ. २)
(भ. वा. व्या. चि.) षडशीतिगुंगुलौ कृष्णापराजिता
(वै. निघ.) कठिलकवृक्षः (मे.) तन्नामनक्षत्रम्
(अम.)

विशाचिका-स्त्री., माषपर्णी

विशालतैल गर्भ-पु., आङ्गोदवृक्षः (रा. नि. व. ९)

विशालत्वक्-पु., सप्तपर्णवृक्षः

विशिखपुङ्खा-शरपुङ्खा (भा. म. ४ भ.
वन्ध्याप्रतीकारे)

विशिष्ट पत्र-पु., ग्रन्थिपर्णवृक्षः (हारा.)

विशोधनी धीज-न., जैपालीवीजम् (वैद्यकम्)

विश्राम-पु., आषासप्रहणम् (राज. १ प.)

विश्लेषण-न., वायुजन्मघ्नणवेदना (सुउ. २२ अ)
पृथक्करणम्

विश्वकटु-पु., मृगयानिपुणकुङ्कुरः (अम.)

विश्वका-स्त्री., गङ्गाचिल्ली (हारा.)

विश्वक्सेना-स्त्री., प्रियङ्गुलता (कश्चित्)

विश्वस्वायु-पु., सर्वतोगामिवायुः (राज.)

विश्वची-स्त्री., तदाख्यवातव्याधिविशेषः द्र० विश्वाची

विश्वजा-स्त्री., शुण्डी (सा. कौ. वा. उव. चि.)

विश्वतुलसी-स्त्री., तुलसीभेदः । मधुरतुलसी (कश्चित्)

विश्वमदा-स्त्री., अग्निजिह्वालता

विश्वरोचन-पु., पेचुकः (त्रिका.) नाडीचशाकः

विश्ववर्णा-स्त्री., मूल्यामलकी (वै. निघ.)

विश्वसारक-न., विदरवृक्षः (श. च.)

विश्वस्था-स्त्री., शतावरी (रा. नि. व. ४)

विश्वादि-पु., कषायविशेषः (च. द. पि. उव. चि.)

विश्वामित्रप्रिय-पु., नारिकेलवृक्षः (श. र.)

विश्वाद्वा-स्त्री., शुण्डी (वै. स. बाहुशाल गुड)

विश्वोर-पु., रक्ताकः (रा. मा.)

विषकङ्काखोलिका (ली) स्त्री., वृक्षविशेषः
(नकुल १६ अ)

विषकण्टका (किनी, की)-स्त्री., वन्ध्याककौटिका
(रा. नि. व. ३.)

विषकण्टालिका (ली) स्त्री., विषकण्टालीति प्रसिद्ध-
वृक्षः (रा. सा. सं. स्वच्छन्दमैरवरसे)

विषकण्ठी-स्त्री., बलाका (रा. नि. व. १९)

विषगन्धक-पु., हस्वसुगन्धनृणम् (वै. निघ.)

विषगन्धा-स्त्री., कृष्णभोक्तणी (वै. निघ.)

विषग्रन्थि-पु., मृणालपर्प (च. द. यक्ष्म चि.)
(बलाशृणुते)

विषघ्ना-स्त्री., गुडूची (श. च.)

विषधाती-(इन्) पु, शिरीषवृक्षः (श. मा.)

विषचक्रक-पु., चकोरपक्षी (वै. निघ.)

विषजिह्व-पु., देवताडवृक्षः (र. मा.)
 विषज्वर-पु., तन्नामकागन्तुज्वरः (श. र.)
 विषण्ड-न., मृणालम् (श. र.)
 विषतन्त्र-न., तन्नामसर्पादिविषोपशमनतन्त्रभेदः
 (वैद्य सं. २ अ.)
 विषतरु-पु., कुचेलकवृक्षः (भैष. वातरक्तचि.)
 (विषतिन्दुकतैल)
 विषतिन्दुकज-न., मधुरतिन्दुकफलम् (र. सा. सं)
 (त्रैलोक्यडम्बररसे । गलत्कुष्ठारिरसे)
 विषदंश-क-पु., मार्जारः (वै. निघ.)
 विषदंष्ट्रा-स्त्री., सर्पकङ्कालिका (प. मु.) (र. सा. सं)
 नागदमनी (वै. निघ.)
 विषदन्त-क-पु., विडालः (वै. निघ.) सर्पः (श. च.)
 विषदमूला-स्त्री., बहुमूलमाकन्दी (रा. नि. व. ७)
 विषदर्शनमृत्युक-पु., चातकपक्षी (हे. च.)
 विषधर-पु., सर्पः (अम.)
 विषधर्मा-स्त्री., शुक्रक्षिप्त्री (श. च.)
 विषध्वंसी (इन्)-पु., नागरमुक्ता (वै. निघ.)
 विषनाशन-पु., शिरीषवृक्षः (प. मु.) माणकम् (प. मु.)
 विषनाशिनी-स्त्री., सर्पकङ्काली (श. च.) बन्ध्या-
 कर्कोटिका (वै. निघ.)
 विषनुत्-पु., श्योणाकवृक्षः (श. च.)
 विषभिषक्-पु., विषवैद्यः (हे. च.)
 विषभुजङ्ग-पु., विषधरसर्पः (वैद्यकम्)
 विषमाधुर-न., शृङ्गीविषम् (भैष. ज्व. वि. पानीय-
 वध्याम्.)
 विषमाधूक-न., द्रव्यविशेषः । विषमा इतिलोके
 (भैष. शिरो. रोचि. किङ्किणीतैले.)
 विषमुष्कक-पु., मदनवृक्षः (वै. निघ.)
 विषमूला-स्त्री., शिरामलकम् (प. मु.)
 विषमृत्यु-पु., जीवज्जीवपक्षी (त्रिका.)
 विषमच्छद-पु., सप्तपर्णवृक्षः (प. मु.)
 विषमज्वराकुशलोह-न., विषमज्वरे औषधम्
 (रस. वि.)
 विषमज्वरान्तकरस-पु., विषमज्वरे पुटपकम्
 औषधम्
 विषमभोजन-न., विषमाशनम् (मा. नि.)
 विषमचलकल-पु., करुणनिष्ठुकः (प. मु.)
 विषमवेग-पु., न्यूनधिकवेगः (मा. नि.)
 विषमा-स्त्री., सौवीरबदरम् (भा.)
 विषमाशुकर-पु., ग्रन्थिपर्णमूलम् (वै. निघ.)

विषमोभयकण्टक-पु., घण्टावदरः (वै. निघ.)
 विषयि-न., इन्द्रियम्
 विषयेन्द्रिय-न., शब्दादिग्राहकेन्द्रियाणि (रा. नि.
 व. १८)
 विषरूपा-स्त्री., अतिविषा (रा. नि. व. ६) महानिष्ठुकः
 बृहदलम्बुषा । कर्कोटी (वा. सू. १५ अ.) सुर-
 सादिः (अरुणः)
 विषरोग-पु., विषजन्यरोगमात्रम्
 विषरु-न., विषम् (श. च.)
 विषलितक-न., विषसञ्चरणम् (वा. उ. २६ अ.)
 विषचञ्चपात-पु., रसः (रस. र. विष. चि.)
 विषवर्त्म (न्)-न., नेत्रवर्त्मगतरोगविशेषः (भा.)
 विषविद्या-स्त्री., विषमन्त्रभेदः । विषविज्ञानशास्त्रम्
 विषवृक्ष-पु., उदुम्बरवृक्षः (प. मु.)
 विषवैद्य-पु., विषमन्त्राभिज्ञः वैद्यः (अम.)
 विषसैरिणी-स्त्री., निर्विषा (रा. नि. व. ६)
 विषशालूक-पु., पत्रकन्दः
 विषशूक-पु., भृङ्गरोल
 विषशोकापह-पु., तण्डुलीयवृक्षः (वै. निघ.)
 विषसंयोग-पु., सिन्दूरम् (वै. निघ.)
 विषसूचक-पु., चकोरपक्षी (हे. च.)
 विषखुक्ता (क्त्वा)-पु., भृङ्गरोलः (त्रिका.)
 विषस्फोट-पु., स्फोटकभेदः (भा.)
 विषहर-पु., ग्रन्थिपर्णभेदः (त्रि.) विषघ्नौषधादिः
 विषहरा (हा)-स्त्री., देवदालीलता (रा. नि. व. ६)
 निर्विषा (रा. नि. व. ६)
 विषहरी-स्त्री., मनसादेवी (श. र.)
 विषहरीचर्त्ति-स्त्री., विषे हिता (रस. चि.)
 विषहारक-पु., भूकदम्बः (वै. निघ.)
 विषहारिणी-स्त्री., निर्विषा (वै. निघ.)
 विषा-स्त्री., अतिविषा (रा. नि. व. ६)
 विषाख्या-स्त्री-शुक्रकन्दतिविषा (वा. सू. १५ अ.)
 मुस्तादिः (वा. उ. ५ अ.)
 विषाह्वर-पु., शल्याक्षम् (त्रिका.)
 विषानन-पु., सर्पः (श. मा.)
 विषाघ्न-न., सर्पपादिः
 विषाभावा-स्त्री., निर्विषा (रा. नि. व. ६)
 विषायुध-पु., सर्पः (श. र.)
 विषार-पु., सर्पः (श. च.)
 विषाराति-पु., कृष्णधुस्तरवृक्षः (रा. नि. व. १०)

विषारि-पु., महाचुङ्कुशकः (रा. नि. व. ४) घृतकरजः
(रा. नि. व. ९)

विषाला-स्त्री., मत्स्यविशेषः (अत्रि. २२ अ.)

विषास्य-पु., सर्पः (श. र.)

विषास्या-स्त्री., भलातकवृक्षः । (श. च.)

विषौषधी-स्त्री., नागदन्ती । हस्तिशुण्डी (र. मा.)

विष्कल-पु., ग्राम्यवराहः (रा. नि. व. १९)

विष्कलन-न., भोजनम् (वि. ३.)

विष्टर-पु., अर्कवृक्षः (रा. नि. व. १० वृक्षः (त्रिका.)

विष्टरा-स्त्री., गुण्डासिनीतृणम् (रा. नि. व. ८)

विष्टाभुक्-(शी)-पु., ग्राम्यशूकरः (वै. निघ.)

विष्टारुहा-(स्त्री.) सुवर्णकेशकी (रा. नि. व. १०)

विष्टेष्टा-स्त्री., हरिद्रा (वै. निघ.)

विष्णुतैल-न., वातव्याधौ तैलम् । पाठः- ' शालपर्णी
पृथ्विपर्णी बला गोरक्षतण्डुला । एरण्डस्य च मूलानि
वृद्धयोः पूतिकस्य च । शतावरी सहचरं पचेदेतैः
पलोन्मितैः । तैलप्रस्थं पयो दत्त्वा गव्यं वाजं चतु-
शुणम् (रस. र.)

विष्णुपद-न., आकाशम् (अम.) पद्मम् (हे. च.)

विष्णुपर्णिका-स्त्री., पृथ्विपर्णी (वै. निघ.)

विष्णुपर्णी-स्त्री., भृश्यामलकी (वै. निघ.)

विष्णुप्रिया (हिता)-स्त्री., तुलसीवृक्षः (वै. निघ.)

विष्णुलिङ्गी-स्त्री., वतिकापक्षी (त्रिका.)

विष्णुवल्गुमा-स्त्री., तुलसीवृक्षः (रा. नि. व. १०)

अग्निशिखा (श. च.)

विष्वग्वायु-पु., घृणितवातः (राज. २५.)

विसङ्कट-पु., इक्षुदीवृक्षः (रा. नि. व. ८) सिंहः
(श. च.)

विसर्पघ्न-पु., मधूच्छिष्टम्

विसर्पज्वर-पु., तज्जन्त्यागन्तुज्वरः

विसर्पण-न., कायसञ्चरणम् । तन्तुव्रणं त्रिपादे.
विसर्पणम् (भ.)

विसार-पु., मत्स्यः (अम.) (रा. नि. व. ४)

विसुन्दल-पु., सिन्दुवारवृक्षः (निसिन्दा.)

विस्तारी (इन्)-पु., वटवृक्षः (वै. निघ.)

विस्तीर्णपर्णी-न., माणकन्दः (श. च.)

विस्फा (स्फु) रक्-पु., वातोत्पन्नसन्निपातज्वरः
(भा. म. १ अ.)

विस्फुरणी-स्त्री., } तन्दुकवृक्षः (वै. निघ.)

विस्फूर्जनी-स्त्री., }

विस्फुरित-न., काण्डभग्नास्थि भग्नभेदः

विस्फोटज्वर-पु., तज्जन्त्यागन्तुज्वरः

विस्त्रगन्ध-(ग्धा,न्धि)-पु., स्त्री., पलाण्डुः

(रा. नि. व.) गोदन्तहरितालः (हे. च.) हयुषा
(रा. नि. व. ४)

विस्त्रगन्धक-पु., गोदन्तहरितालः (रा. नि. व. २३.)

विस्त्रसा-स्त्री., जरा (अम.)

विस्त्रा-स्त्री., हयुषा (रा. नि. व. ४)

विस्त्राच-पु., अन्नमण्डम् (वै. निघ.)

विहग-(ङ्गम)-पु., पक्षी (अम.)

विहङ्ग-न., स्वर्णमाक्षिकम् (रस. कौ.) (ज्वरान्तकरसे)

विहङ्गमा-स्त्री., भारयष्टी (शर.)

विहायस-पु., पक्षी न., आकाशम् (त्रिका.)

वीक्ष-पु., दृष्टिः (व्याक.)

वीजकर-पु., मापवीहिः (वै. निघ.)

वीजका-स्त्री., कपिलद्राक्षा (वै. निघ.)

वीजकाह-पु., मानुलवृक्षः (वै. निघ.)

वीजकृत्-न., वाजीकरणम् (रा. नि. व. २०)

वीजकोश-(प)-पु., पद्मकर्णिका

वीजगुप्ति-स्त्री., धान्यादिकञ्चुकी । शिखी (रा. नि.
व. १६)

वीजद्रुम-पु., असनवृक्षः (रा. नि. व. २३)

वीजपूरफल-न., मानुलवृक्षफलम् (म. द. व. ६)

वीजपेशिका-स्त्री., वृषणम् (रा. नि. व. १८)

वीजमातृका-स्त्री., पद्मबीजम् (हारा.)

वीजरत्न-(वर)-पु., न., माषकलायः (हे. च.)

वीजरुह-पु., शालिधान्यादिः (हे. च.)

वीजाख्य-पु., त्रैपालवृक्षः (न.) तट्टीजम्

वीजाचिक-पु., उष्ट्रः (वै. निघ.)

वीजोदक-न., करका (मे.)

वीटि (टी)-स्त्री., ताम्बूललता सञ्चितताम्बूलम् ।

(शब्दकल्पद्रुमः)

वीतन-पु., कृकपार्श्वयोः

वीतशोक-पु., अशोकतरुः (श. मा.)

वीति-पु., घोटकः (हे. च.)

वीतिका-स्त्री., यष्टिमधु । नीलिङ्गा (वै. निघ.)

वीरतण्डुलनामा(न)-पु., तण्डुलीयशाकशुपः (कश्चित्)

वीरनायक-पु., उशीरम् (वै. निघ.)

वीरपत्रा (त्री)-स्त्री., विजया (रा. नि. व. ६)

धारणीनाममहाकन्दः (रा. नि. व. ७)

वीरपादप-पु., बिल्वान्तरवृक्षः (वै. निघ.)

वीरपुष्पा (णी)- स्त्री., वाट्यालकभेदः । महाबला
(वै. निघ.) सिन्दूरपुष्पीवृक्षः (रा. नि. व. १०)

वीरभद्र-पु., वीरणम् (भे)

वीरभद्रक-न., वीरणम् (जटा.)

वीरभद्ररस-पु., सन्निपातज्वरे रसः (रस. चि.)

वीरवती-स्त्री., मांसरोहिणी (भा.)

वीरवल्ली-स्त्री., देवदाली (वै. निघ.)

वीरवेतस-पु., अम्लवेतसः (रा. नि. व. ६)

वीरशाक-पु., वास्तूकशाकः (वै. निघ.)

वीरसिंह-पु., वीरसिंहावलोकनप्रणेता

वीरसिंहावलोकन-न., वीरसिंहकृतवचकग्रन्थः

वीराम्ल-पु., अम्लवेतसः (रा. नि. व. ६)

वीरायतच्छदा-स्त्री., कदलीवृक्षः (वै. निघ.)

वीररुक्-न., आरुक् (रा. नि. व. ११)

वीरान्नाव-पु., कुमारीनियांसः

वीरी-स्त्री., ब्रह्मरोती

वीरुपत्रिका-स्त्री., चुन्चुशाकः (रा. नि. व. ४)

वीरेश्वररस-पु., पित्तश्लेष्मज्वरे रसः

वीर्यार्थ-स्त्री., वीर्यम् (अ. टी. भ.)

वीहा-स्त्री., वनकुलस्थः (वै. निघ.)

वृंहणीयवर्ग-पु., वृंहणाय हिते कषायवर्गः

(च. सू. ४ अ.)

वृकदंश-पु., कुक्कुरः (हे. च.)

वृकदन्ती-स्त्री., पाठा (वै. निघ.)

वृकधूप (क)-पु., बहुसुगन्धद्रव्यकृतसुगन्धधूपः (अम)
सरलद्रवः (अम.)

वृकधूर्त्त-पु., शृगालः (हारा.)

वृकाक्षी-पु., त्रिवृत् (र. मा.)

वृकाराति (रि)-पु., कुक्कुरः (रा. नि. व. १९)

वृकि (की)-स्त्री., पाठा (वै. निघ.) (२ भ. वा.
व्या. चि. महाराष्ट्रनादौ.)

वृक्षा-स्त्री., नागदमनी । महासमझा

वृक्ष-पु., तरुः (रा. नि. व.) धववृक्षः (र. मा.)

वृक्षक-पु., श्वेतकुटजवृक्षः (र. मा. च. कल्प. अ.)
नन्दिवृक्षः (धन्वतरि.)

वृक्षकवीज-न., इन्द्रयवः

वृक्षचर-पु., वानरः (धनञ्जयः)

वृक्षतपन-पु., कर्णिकारवृक्षः (वै. निघ.)

वृक्षधूमक-न., शैवालः (वै. निघ.)

वृक्षनाथ-पु., वटवृक्षः (श. च.)

वृक्षपाक-पु., वटवृक्षः (श. च.)

आ. श. सं. पृ. ३४

वृक्षभक्षा-स्त्री., बन्दा (भा.)

वृक्षमेदी-(इन्) पु., वृक्षादनः (अम.) अश्वत्थवृक्षः
(कश्चित्)

वृक्षमृद्-पु., जलवेतसम् (श. च.)

वृक्षराज-पु., महामेदा, द्वीपान्तरवचा (वै. निघ.)

वृक्षवान्-पु., पर्वतः (रा. नि. व. २)

वृक्षवीरा-स्त्री., भूम्यामलकी (वै. निघ.)

वृक्षामय-पु., लाक्षा (वै. निघ.)

वृक्षायुर्वेद-पु., वृक्षरोपणपोषणादिशास्त्रम्

वृक्षार्हा-स्त्री., महामेदा (रा. नि. व. ५)

वृक्षाश्रयी (इन्) पु., क्षुद्रोल्कः (रा. नि. व. १९)

वृक्षोत्पल-पु., हुमोत्पलम् (र. मा.)

वृजन-पु., केशः (उणा.)

वृजिन-पु., न., केशः (मे.) न., शोणितम् रक्तचर्म (हे. च.)

वृत्तपत्रा-स्त्री., पुत्रदात्रीलता

वृत्तिङ्कर-पु., विकटवृक्षः

वृत्तक-न., घेन्नम् (वै. निघ.)

वृत्तका-स्त्री., उपोदकी (वै. निघ.)

वृत्तकोष-पु., पीतदेवदाली (भा.)

वृत्ततुम्बी-स्त्री., वृत्तालावुः (वै. निघ.)

वृत्ततृण-न., गुण्डतृणम् (वै. निघ.)

वृत्तनिष्पाविका-स्त्री., नखनिष्पावी, ह्रस्वशिखी
(रा. नि. व. ७)

वृत्तपत्र-पु., उत्तमशाकविशेषः (प. सु.)

वृत्तपर्णिका-स्त्री., मज्जन्त्रीलता (रा. नि. ३)

वृत्तपक्ष-पु., क्षुद्रशङ्खः (वै. निघ.)

वृत्तभोजन-पु., गण्डीरः (श. च.)

वृत्तयुग्म-पु., वातामवृक्षः (वै. निघ.)

वृत्ता-स्त्री., मांसरोहिणी । प्रियङ्गुलता (रा. नि. व. १२)

श्वेतनिष्पावः (रा. नि. व. १६) क्षिप्रिरीयाक्षुपः

(रा. नि. व. ४) नागदमनी (रा. नि. व. ५)

रेणुका (रा. नि. व. ६ । वै. निघ. २ भ. वा. व्या.

चि. वात्सरिसे.) हस्तिकोशातकी (रा. नि. व. ७)

वृत्तिस्थ-पु., कुकलासः (रा. नि. व. १९)

वृत्तेर्वारु-पु., खर्भूजावृक्षः (रा. नि. व. ७)

वृत्रभोजन-पु., गण्डीरशाकः

वृथार्तवा-स्त्री., बन्ध्यास्त्री (रा. नि. व. १८)

वृद्धकण्ट-(क)-पु., इहुदीवृक्षः (वै. निघ.)

वृद्धकर्णिका-स्त्री., पाठा (रा. नि. व. ६)

वृद्धकाक-पु., द्रोणकाकः (हे. च.)

वृद्धकोटरपुष्पी-स्त्री., नीलवृद्धा । वृद्धदारकः

वृद्धतिका-स्त्री., पाठा (वै. नि. घ.)
 वृद्धत्व-न., वार्द्धक्यम् (अम.)
 वृद्धदारक-पु., वृद्धदारु श्वेतरक्तभेदेन द्विधा (रानिव. ३)
 वृद्धदारकादिलौह-न., ऊरुस्तम्भाधिकारे औषधम् (रस. र.)
 वृद्धधूप-पु., वृद्धदारु, श्वेतरक्तभेदेन द्विधा (रानिव. ३)
 वृद्धधूमा-स्त्री., श्लेष्मातकवृक्षः (वै. निघ.)
 वृद्धनाभि-त्रि., उचनाभिः (अम.)
 वृद्ध (द्वि) बला-स्त्री., महासमञ्जा (रा. नि. व. ४)
 महाबला (वै. निघ.)
 वृद्धराज-पु., अम्लवेतसः (कश्चित्)
 वृद्धवाहन-पु., आम्रवृक्षः (कश्चित्)
 वृद्धविभीतक-पु., आम्रातकवृक्षः (श. मा.)
 वृद्धसूत्रक-न., इन्द्रतुलकम् (हारा.)
 वृद्धा स्त्री., पञ्चाशतोर्ध्वा प्राचीना (भा.) महाश्रावणिका (रा. नि. व. ५) अङ्गुष्ठः (श. र.)
 वृद्धाङ्गुलि-स्त्री., अङ्गुष्ठाङ्गुलिः (श. र.)
 वृद्धिका-स्त्री., शुद्धपुष्पी । अर्कपुष्पी (वै. निघ.) क्रदिः (श. मा.)
 वृद्धिद-पु., जीवकनामहस्वक्षुपः (रा. नि. व. ५)
 वाराहीकन्दः (रा. नि. व. ७)
 वृद्धिभाक्-स्त्री., वृद्धौषधिः (नकुल १० अ.)
 वृद्धैला-स्त्री., स्थूलैला (वै. निघ.)
 वृद्धसान-पु., मनुष्यः (उणा.)
 वृन्तिका-स्त्री., कटुका (श. च.)
 वृन्दा-स्त्री., तुलसीवृक्षः (श. र.) वृक्षोपरिजातलता (वै. नि.)
 वृवूक-न., जलम्
 वृश-पु., वासकवृक्षः (अ. टी. भ.) उन्दरुः (श. र.)
 स्त्री., वासा (उणा.)
 वृश्चि-पु., रक्तपुनर्नवा (वै. निघ. कास. चि. कण्टकारीवृते)
 वृश्चिकप्रिया-स्त्री., पूतिका (श. मा.)
 वृश्चिकविषापहा-स्त्री., महारास्ता नाकुली (वै. निघ.)
 वृश्चिकाहिविषापहा-स्त्री., नाकुली (वै. निघ.)
 वृश्चिपर्णी (र्णी)-स्त्री., वृश्चिकाली (प. मु. र. मा.)
 लघुमेषशङ्की (वै. निघ.)
 वृश्ची-स्त्री., वृश्चीरक्षुपः (वा. चि. ३ अ.)
 वृश्चीद्वय-न., वृश्चीरयुगलम् । श्वेतरक्तपुनर्नवाद्वयम् (चि. क. क. १ स्त. ३ अ.)
 वृषगन्धा (न्धिका)-स्त्री., छगलान्त्री (रा. नि. व. ३)
 अतिबला (वै. निघ.)

वृषदंश (क)-पु., विडालः (अम.)
 वृषध्वाङ्गा (स्त्री)-स्त्री., नागरमुस्ता (रा. नि. व. ६)
 वृषनाशन-पु., विडङ्गः (श. मा.)
 वृषपत्रिका-स्त्री., वसान्त्री (रा. नि. व. ३)
 वृषपर्णी-स्त्री., आलुकर्णीलता (प. मु.) कृष्णदन्ती (र. म.)
 वृषपर्वा (न्)-पु., कशेरुः (विश्व.)
 वृषभध्वजा-स्त्री., महादन्तीवृक्षः (वै. निघ.)
 वृषभपल्लव-पु., वासावृक्षः (वै. निघ. २ भ. क्षय. चि. वसन्तकुसुमाकररसे.)
 वृषमूल-न., वासामूलम् (वातरक्त. चि. रुदतैले)
 वृषल-पु., गृञ्जनः घोटकः (मे.)
 वृषलोचन-पु., मूषिकः (हे. च.)
 वृषवीभत्स-पु., कपिकच्छुभेदः (वै. निघ.)
 वृषसार-पु., शुक्रवटः । देवकुम्भाख्यवृक्षभेदः (वै. निघ.)
 वृषकी (इन्)-पु., भृङ्गरोलः (श. मा.)
 वृषस्यन्ती-स्त्री., अतिकामुका (अम.)
 वृषा (न्)-पु., घोटकः । वृक्षः (हे. च.) कर्णः (मे.)
 वृषाकपायी-स्त्री., शतावरी, जीवन्ती (मे.)
 वृषाकर-पु., माषः (रा. नि. व. १६)
 वृषाङ्ग-पु., पानीयमहातकः । षण्डः (मे.)
 वृषादनी-स्त्री., इन्द्रवारुणी
 वृषायण-पु., चटकपक्षी (हारा.)
 वृषाहार-पु., विडालः (हारा.)
 वृषी (इन्)-पु., मयूरः (श. मा.)
 वृष्टिका-स्त्री., अरण्यशणपुष्पी
 वृष्टिकाल-पु., वर्षर्तु
 वृष्टिघ्नी-स्त्री., क्षुद्रैला (श. च.)
 वृष्टिजीवन-पु., चातकपक्षी
 वृष्टिभू-पु., भेकः (हारा.)
 वृष्टिण-पु., मेघः (अम.)
 वृष्यचण्डी-स्त्री., महामूषिककर्णी (वै. निघ.)
 वृष्यपर्णी-स्त्री., भूमिकृष्णण्डः (वै. निघ.)
 वृष्यफला-स्त्री., आमलकीवृक्षः (वै. निघ.)
 वृहच्चित्त-पु., फलपूरम् (श. च.)
 वृहच्छतावरीवृत्त-न., असृग्दराधिकारे घृतम् (च. द. असादर. चि.)
 वृहच्छफरी-स्त्री., महाप्रोष्टीविशेषः (राज.)
 वृहच्छलक-पु., चिङ्गटमत्स्यः (जटा.)
 वृहच्छालपर्णी-स्त्री., महाशालपर्णी
 वृहज्जीरक-न., स्थूलजीरकः (भा. वाजी. चि.)

वृहतिका-स्त्री., वार्त्ताकी
 वृहत्कालशाक-पु., महाकासमर्हः (त्रिका.)
 वृहत्काश-पु., खग्गडतृणम् (प. सु.)
 वृहत्कुक्षि-त्रि., तुन्दिलः (अम.)
 वृहत्खर्जूरिका-स्त्री., राजखर्जूरिका (वै. निघ.)
 वृहत्गोधूम-पु., महागोधूमः
 वृहतृण-पु., वंशतृणम् (श. च.)
 वृहत्त्वच-पु., निम्बवृक्षः (प. सु.)
 वृहत्धुस्तूरक-पु., राजधुस्तूरः
 वृहत्पञ्चमूल-न., विल्वाग्निमन्थदुण्डुक- (श्योणाक)
 पाठाकाशमरीच (सु. सु. ३८ अ.)
 वृहत्पत्रा-स्त्री., त्रिपर्णिका (रा. नि. व. ७) कासमर्दक्षुपः
 (वै. निघ.)
 वृहत्पर्णी-स्त्री., महाशणपुष्पीविशेषः (रा. नि. ४.)
 वृहत्पाटलि- (ली)-पु., स्त्री., धुस्तूरवृक्षः (त्रिका.)
 वृहत्पाद-पु., वटवृक्षः (श. च.)
 वृहत्पारे (ले) वत-न., महापारेवतफलम्
 (रा. नि. व. ११)
 वृहत्पाली (न)-पु., वनजीरकक्षुपः (रा. नि. ११)
 वृहत्पुष्प-पु., महाकृष्माण्डः (वै. निघ.)
 वृहत्फल-न., कृष्माण्डः (भा. पू. १ भ. शा. व.)
 वृहद्गल-पु., कर्मरज्जवृक्षः (श. च.)
 वृहद्देला-स्त्री., स्थूलैला (रा. नि. व. ६)
 वृहद्द्रोल-न., तस्मज्जः (श. च.)
 वृहद्गन्ती-स्त्री., पुरण्डपत्रविटपदन्तीविशेषः
 वृहद्गोणी-स्त्री., गोणीपरिमाणम् (१२८ श.)
 वृहद्गान्ध-पु., सेवेक्षुः । महाशालिः (प. सु.)
 वृहद्गर-न., महाकोलीफलम् (मद. व. ६)
 वृहद्गला-स्त्री., महाबला (सि. यो. उन्मा. वि.-
 चैतसघृते) शुक्रोक्षः । लज्जालुका (वै. निघ.)
 वृहद्गण्डी-स्त्री., त्रायमाणालता (प्रयोग.) (कनकतौले.)
 वृहद्गानु-पु., अग्निः, चित्रकवृक्षः (अम.)
 वृहद्ग्राव- (वी) (इन्)-पु., क्षुद्रपेचकः (रा. नि. व. १९)
 वृहद्दर्प-पु., माक्षिकनाभोपधानुः (र. सा. सं.)
 वृहद्दलकल-पु., पट्टिकालोघ्रम् (रा. नि. व. ६)
 सप्तपर्णवृक्षः (वै. निघ.)
 वृहद्दली-स्त्री., कारवली (मद.)
 वृहद्दात-पु., देवधान्यम् (र. मा.)
 वृहद्दीज-पु., आम्नातकवृक्षः
 वृहद्दल-पु., महापोटगल (मे.)

वृहद्भिम्ब-पु., महानिम्बः (वै. निघ.)
 वृहद्भीली-स्त्री., महानीलीवृक्षः
 वृहन्मरीच-पु., मरीचः (वै. निघ.)
 वृहद्लोनी-स्त्री., लोनीशाकभेदः (ज. द. ५७ अ.)
 वेकट-पु., मत्स्यभेदः (मे.)
 वेगनाशन-पु., श्लेष्मा (श. र.)
 वेगनिरोध-पु., वेगाविधारणम् (निदानम्)
 वेगिहरिण-पु., श्रीकारिमृगः (रा. नि. व. १९)
 वेजानी-स्त्री., सोमराजी
 वेष्टचन्दन-न., श्रीखण्डचन्दनान्यतरचन्दनम् (रा. नि.
 व. १२.)
 वेढमिका-स्त्री., रोटिकाविशेषः (भा.)
 वेणि-स्त्री., देवदाली (वा. कल्प १ अ.)
 वेणिवेधनी-स्त्री., जलौका
 वेणीग (मूलक)-न., उशीरः (रा. नि. व. १२)
 वेणीफल-न., देवदालीफलम् (वै. निघ. २ भ.
 कामलानस्ये)
 वेणीर-पु., अरिष्टम् (श. च.)
 वेणुकर्कर-पु., करीरवृक्षः (त्रिका.)
 वेणुनिःसृत-पु., इक्षुः (वै. निघ.)
 वेतन-न., रौप्यम् (श. च.)
 वेतसी-स्त्री., वेतसवृक्षः (श. र.)
 वेतालग्रह-पु., भूतग्रहविशेषः (वा. उ. ४ अ.)
 वेतालरस-पु., कुष्ठाधिकारे रसः (र. सा. सं.)
 वेत्रक-पु., रामशरः (वै. निघ.)
 वेत्रमूला-स्त्री., शङ्खिनी (वै. निघ.)
 वेत्रयिप-न., तन्नामकपुष्पविषभेदः (सु. कल्प. २. अ.)
 वेत्राय-न., नाडीशाकविशेषः (राज. ३ प.)
 वेदनाधिष्ठान-न., मनोदेहेन्द्रियादिः
 वेदयिता-त्रि., मनसः प्रवर्त्तकः (सु. शा. ३ अ.)
 वेदार-पु., कृकलासः (त्रिका.)
 वेदि-स्त्री., परिकृतभूमिः (अम. न.) शम्भु (श. च.)
 वेदिक-पु., श्वेतधुस्तूरकः (वै. निघ.)
 वेधनिका-स्त्री., छिद्रकरणार्थास्त्रभेदः (अम.)
 वेधफल-पु., करज्जवृक्षः (रा. नि. व. १९)
 वेधमुख्यक-पु., गन्धशठी हरिद्रा (अमभ)
 वेधस-न., अङ्गुष्ठमूलम् (श. च.)
 वेधा- (स.) श्वेतार्कवृक्षः (श. च.)
 वेर-न., कुङ्कुमम् (त्रिका.) वार्त्ताकम् (त्रिका.) शरीरम्
 (मे.)

वेरक-न., कर्पूरः (हारा.)
 वेलन-न., हिङ्गुः (ज. द.)
 वेलाजलपान-न., वेलायां वारिपानम् (रा. नि. व. १४)
 वेलाज्वर-पु., ज्वरविशेषः (ज्व. नि.)
 वेलिभुक्प्रिय-पु., सुगन्धाम्रः (श. र.)
 वेलुगिरिका-स्त्री., प्रियङ्गुः (वै. निध.)
 वेल्ज-न., मरिचम् (भा. पू. १ भ.)
 वेल्ज-न., मरिचम् (प. सु.) लुण्ठनम् (त्रिका.)
 राटीवेल्जार्थं वर्तुलकाष्ठम् (भा.)
 वेल्जनी-स्त्री., वल्लीदूर्वा (रा. नि. व. ८)
 वेल्जन्तरादिगणः-पु., तदादिद्रव्यवर्गः (वा. सू. १५ अ.)
 वेल्जभव-न., मरिचम् (वै. निध. कास. चि. त्रिकटुचूर्णं)
 वेल्जरी-स्त्री., कृष्णवृद्धदारकः (वै. निध.) (२ भ.)
 (वा. व्या. चि. एरण्डपाके) वल्लीदूर्वा (वै. निध.)
 वेल्जि-स्त्री., लता (श. र.)
 वेल्जिका-स्त्री., इन्द्रपोदकी (रा. नि. व. २३)
 वेल्जिकाख्या-स्त्री., विव्वशलाटुः (श. च.)
 वेशन-न., द्विदलचूर्णम्
 वेशन्त-पु., क्षुद्रसरोवरम् (अ. म.)
 वेशर-अश्वतरः (त्रिका.)
 वेशवारीकृत-पु., पिष्टम् (वा. चि. ५ अ.)
 वेशीजाता-स्त्री., पुत्रदात्रीलता
 वेदमकलिङ्ग-पु., चटकपक्षी (राज.)
 वेदमकुल-पु., चचेण्डा (मद. । रा. नि. व. ७)
 वेदमनकुल-पु., ह्युन्दरी (त्रिका.)
 वेदमरस-पु., मोचरसः (वै. निध.)
 वेदया-स्त्री., पाठा (श. च.)
 वेदयाचार्य-पु., पीठमर्दवृक्षः
 वेपण-पु., कासमर्दवृक्षः (हारा.)
 वेपणा-स्त्री., वितुन्नकवृक्षः (र. मा.)
 वेपवार-पु., वेशवारः (अ. टी. रा.)
 वेषिका-स्त्री., जानीपुष्पवृक्षः
 वेष्टवंश-पु., कण्टककिणेत्यपरनामवंशभेदः (श. च.)
 वेष्टा-स्त्री., हरीतकी (वै. निध.)
 वेष्ट-पु., पानीयम्
 वेसन-न., द्विदलचूर्णम् (भा.)
 वेसनमोदक-पु., वेसनकृतलङ्गुलभेदः (भा.)
 वैकङ्कत-पु., श्रुवावृक्षः (श. र.) न., वैकङ्कतफलम्
 वैकतिक-पु., भणिकारः (हे. च.)
 वैकुण्ठाश्रमी (इन्)-पु., वैद्यवल्लभनामग्रन्थकारः

वैकृतज्वर-पु., अग्रकृतकालजातो वातज्वरः (मा. नि.)
 वैजनन-पु., प्रसवमासः (अम.)
 वैजपाणि-पु., ऋषिविशेषः (च.)
 वैजिक-न., शिशुनैलम् (मे.) पु., सद्योजाताङ्गुरः (मे.)
 आत्मा (श. मा.)
 वैडालशकृत् न., विडालविष्टा (च. द. ज्व. चि. धूपे.)
 वैतंसिक-पु., मांसविक्रेता (अम.)
 वैतरणवस्ति-पु., निरुहवस्तिभेदः (च. द.)
 (निरुहवस्तौ)
 वैतस-पु., अम्लवैतसम् (जटा.)
 वैदलान्न-न., वैदलयुक्तभक्षम् (वै. निध.)
 वैदलिकशिम्ब-पु., वैदलिकशिम्बी
 वैदारिक-पु., हीनमध्यप्रवृद्धवातादिजनितसन्निपातज्वरः
 वैदिका-स्त्री., भूमिजम्बूवृक्षः (वै. निध.)
 वैदुल-न., वेतसमूलम् (पु. चि. १. अ.)
 वैदूर्यवर्ण-त्रि., कृष्णवर्णः (भा.)
 वैद्यक-न., वैद्यस्य कर्म । अष्टाङ्गचिकित्साशास्त्रम् ।
 दशाङ्गवैद्यशास्त्रम् (वै. निध.)
 वैद्यचिन्तामणि-पु., बहुभेन्द्रकृतवैद्यकग्रन्थः
 वैद्यजीवन-न., लोलिम्बराजकृतवैद्यकग्रन्थः । रुद्रकृत. च
 वैद्यतोपसंग्रह-पु., भीमसेनकृतचिकित्सासंग्रहः
 वैद्यत्रिशटीका-स्त्री., चन्द्रकृतत्रिशङ्खकोटीका
 वैद्यदर्पण-न., वैद्यकसंग्रहः
 वैद्ययन्धु-पु., आरवधवृक्षः (श. च.)
 वैद्यमनोरमा-स्त्री., वैद्यकग्रन्थभेदः
 वैद्यमाता-स्त्री., वासा (अम.)
 वैद्यरसायन-न., रसायनग्रन्थविशेषः
 वैद्यवल्लभ-पु., उदयरुचिकृतवैद्यकग्रन्थः
 वैद्यविनोद-पु., शङ्करकृतवैद्यकग्रन्थः
 वैद्यविलास-पु., रघुनाथकृतवैद्यकशास्त्रम्
 वैद्यवृन्द-पु., नारायणकृतवैद्यशास्त्रम्
 वैद्यसार-पु., हर्षकीर्तिरचितवैद्यकम्
 वैद्यसिंह-स्त्री., वासा (श. र.)
 वैद्यहितोपदेश-पु., श्रीकण्ठकृतं तथा शिवपण्डितकृतं
 च चिकित्साशास्त्रम्
 वैद्या-स्त्री., काकोली (श. च.)
 वैद्यामृत-न., नारायणदासकृतं रामेश्वरकृतं च
 वैद्यशास्त्रम्
 वैद्यामृतलहरी-स्त्री., मथुरानाथकृतवैद्यक ग्रन्थः
 वैद्यावतंश-पु., लोलिम्बराजकृतवैद्यकम्

वैपरीत्यलज्जालु-पु., स्त्री., लघुलज्जालुका
(रा. नि. व. ५)
वैपादिक-न., कुष्ठरोगभेदः (मा. नि.)
वैराट-पु., इन्द्रगोपकीटः
वैरातङ्क-पु., अर्जुनवृक्षः (रा. नि. व. ९)
वैरोचनरस-पु., अजीर्णादौ रसः (रस. र.)
वैवस्वतद्रुम-पु., कुष्ठवैरिवृक्षः (अत्रि.)
वैशाख-पु., मन्थनदण्डः । वर्षस्य प्रथमः मासः (अम.)
रक्तपुनर्नशा (वै. निघ.)
वैशिकी-स्त्री., वसनविरेचनादिषु चतुर्विध शोधनेषु
एकम् (च. द. वमनाधिकारे)
वैश्या-स्त्री., हरिद्रा (वै. निघ.)
वैश्रवणालय-पु., वटवृक्षः (हे. च.)
वैश्रवणोदय-पु., वटवृक्षः (र. मा.)
वैश्वानररस-पु., उदराधिकारे रसः (रस. वि.)
वैष्णिक-त्रि., विकीर्य भक्षणशीलः कुक्कुटादिः
(वा. वि. ६ अ.)
वैसारिण-पु., मत्स्यः (अम.)
वोड-पु., गुवाकवृक्षः (श. र.)
वोडू-पु., गोनससर्पः । मत्स्यविशेषः (मे.)
वोढ-पु., कदम्बवृक्षः (वै. निघ.)
वोण्ट-पु., वृन्तम् (श. र.)
वोद-पु., आर्द्रम्
वोदाल-पु., मत्स्यविशेषः (शर)
वोपदेघ-पु., हृदयदीपकसिद्धमन्त्रशतश्लोकीप्रणेतृ
वोरट-पु., कुन्दवृक्षः- (त्रिका.)
वोरव-पु., तन्नामकवीहिधान्यभेदः (राज. ३ प.)
व्यडम्बक-पु., पुरण्डवृक्षः (अम. सं. कनकतैले)
व्यण्डा-स्त्री., मूत्र्यामली (वै. निघ.)
व्यतिक्रम-पु., क्रमविपर्ययः
व्यथा-स्त्री., वेदना
व्यवहारिक-(का)-पु., स्त्री., इक्षुदीवृक्षः । सम्मार्जनी
(मे.)
व्याघ्रकर-पु., रक्तैरण्डः (वै. निघ.)
व्याघ्रखङ्ग-पु., व्याघ्रनखम् (वै. निघ.)
व्याघ्रघण्टा (पटी)-स्त्री., कोट्टणे प्रसिद्धलताविशेषः
(वै. निघ.) वाघांटी
व्याघ्रतरु-पु., रक्तैरण्डः (वै. निघ.)
व्याघ्रनखी-स्त्री., व्याघ्रनखः (भा. ४ भ. प्रद. वि.)
व्याघ्रनायक(सेवक)-पु., शालावृक्षः (रा. नि. व. १९)
व्याघ्रपात्(द)-पु., विकटवृक्षः (रा. नि. व. ११)

व्याघ्रपुच्छ-पु., पुरण्डवृक्षः (अम.)
व्याघ्रपुष्प-पु., व्याघ्रनखः (वै. निघ.)
व्याघ्रहस्त-पु., रक्तैरण्डः (रा. नि. व. ८)
व्याघ्राङ्गुज-पु., व्याघ्रनखम् (वै. निघ.)
व्याघ्राट-पु., भरद्वाजपक्षी (अम.)
व्याघ्रादनी-स्त्री., त्रिवृता (प. मु.)
व्याघ्रायुध-न., व्याघ्रनखम् (वै. निघ.)
व्याघ्रास्थ-पु., विडालः
व्याघ्री-स्त्री., कण्टकारी (प. मु.) वराटिकाभेदः (रा. नि. व. १३) व्याघ्रपत्नी । व्याघ्रनखी (च. द. वा. व्या. वि.)
व्याघ्रीयुक् (युग)-स्त्री., न., बृहती । कण्टकारी च
व्याड-पु., सर्पः । हिंस्रः (अम.)
व्याडम्ब-पु., रक्तैरण्डः (वै. निघ.)
व्याडायुध-न., नखीनामगन्धद्रव्यम्
व्याधर्भीत-पु., मृगः
व्याधिघ्न (जित्)-पु., आरग्वधवृक्षः (ज. द.)
व्याधिनाशन-पु., द्वीपान्तरवचा (वै. निघ.)
व्याध्यगल-पु., दामोदरकृतवैद्यकग्रन्थः
व्याप-न., कुष्ठौषधम् (अम.)
व्यामन-न., व्यामम्
व्यालकरज-पु., व्याघ्रनखम् (रा. नि. व. १२)
व्यालपत्र-पु., एवांस्कलता (कश्चित्)
व्यालप्रहरण-न., व्याघ्रनखम् (वै. निघ.)
व्यालमृग-पु., चित्रकव्याघ्रः (भारतम्)
व्यालम्ब-पु., रक्तैरण्डः (वैद्यकम्)
व्यालवल्लरी-स्त्री., नागवल्ली (वै. निघ.)
व्यालवेणी-स्त्री., देवदाली (वै. निघ.)
व्यासदीपप्रजा-स्त्री., वन्ध्याककटी (वै. निघ.)
व्युष्ट-न., प्रभातम् । पथ्युषितम् । फलम् (हे. च.)
(त्रि.) उपितम् । दग्धम् (मे)
व्योमचारी (इन्)-पु., पक्षी (मे.)
व्योमनासिका-स्त्री., भारतीपक्षी (त्रिका.)
व्योमपूर-न., सुगन्धतृणम् (वै. निघ.)
व्योषाद्यगुग्गुलु-पु., स्थूल्यरोगे गुग्गुलुः (रस. र.)
व्योषाद्यघृत-न., अशंसि घृतम्
व्योषाद्यचूर्ण-न., रक्ताशंसि रक्तातिसारे च हितम्
व्योषाद्यलौह-न., विद्रव्यधिकारे लौहम् (रस. नि.)
व्रजभू-पु., केलिकदम्बवृक्षः (श. च.)
व्रणकृत्-पु., भल्लातकवृक्षः (र. मा.)

व्रणघ्नी-स्त्री, लघुकारवेलेकम् (वै. निघ.)
 व्रणजिता-स्त्री, सुण्डी (वै. निघ.)
 व्रणद्विद्-पु., ब्राह्मण्यष्टिका (रा. च.)
 व्रणरोपणरस-पु., क्षुद्ररोगाधिकारे औषधविशेषः
 (रस. वि.)
 व्रणशुक्र-न., नेत्रतारकगतारोगविशेषः (भा.)
 व्रणशोथ-पु., व्रणनिमित्तश्वयथुः (भा. नि.)
 व्रणह-पु., पुरण्डवृक्षः (रा. च.) स्त्री., (हा) गुडूची (शर)
 व्रणहरी-स्त्री., लाङ्गलिकौषधम् (वै. निघ.)
 व्रणोपक्रम-पु., व्रणचिकित्सा (सु. वि. १ अ.)
 व्रत-न., ईप्सितकामनियमः (च. सु. १ अ.)
 व्रतति-(ती)-स्त्री., लता (अम.)
 व्रतादेश-पु., उपनयनम्, स्मृतिः
 व्रतोपायन-न., ग्रहेणकारुणापिष्टकभेदः
 व्रधन-न., छेदनम् पु.; स्वर्णादिछेदकं अस्त्रम् (अम.)
 व्रीडा-स्त्री., वनकुलत्थिका (प. सु.) लज्जा
 व्रीहिकाञ्चन-पु., मसूरवृक्षः (त्रिका.)
 व्रीहितुण्डिका-स्त्री., देवधान्यम् (वै. निघ.)
 व्रीहिधान्य-न., पष्टिकादिधान्यम् (वै. निघ.)
 व्रीहिभेद-पु., चीनाकधान्यम् (र. मा.)
 व्रीहिराजिक-पु., चीनाकधान्यम् कङ्कुधान्यम् (मे.)
 व्रीहिश्रेष्ठ-पु., शालिधान्यम् (रा. नि. व. १६)
 व्रीह्यास्य-न., व्रीहिमुखाग्रभेदः (च. द.)
 शु
 शंब-पु., सुषलाग्रस्थलौहमण्डलम् (धरणिः)
 शंबर-न., जलम् (अम.)
 शकटाख्य(क)-पु., श्ववृक्षः (र. मा.)
 शकुनशा-स्त्री., क्षुद्रगुहगोषिका (त्रिका.)
 शकुनिप्रपा-स्त्री., पक्षिपानीयशाला (हारा.)
 शकुन्त (न्ति)-पु. पक्षी (अम.) काकभेदः, कुकुटभेदः
 (वै. निघ.) भासपक्षी (उणा.) कीटविशेषः (मे.)
 (वै. निघ.)
 शकुल-पु., मत्स्यविशेषः (राज. ३ प.)
 शकुलगण्ड-पु., मत्स्यविशेषः (त्रिका.)
 शकुला-स्त्री., कटुरोहिणी (रा. नि. व. ६)
 शकुलार्भक-पु., गडकमत्स्यः (अम.)
 शकुलाक्षक-(का)-पु., स्त्री., श्वेतदूर्वा (अम.)
 शकृत्कारि-(री)-पु., स्त्री., गोवतसः (त्रिका.)
 शकृत्कार-पु., मलत्यागकारकः (ध्याक.)
 शकृद्धार-न., मलधारम् (हे. च.)
 शकृद्भव-त्रि., द्रवरूपः (भा. म. ४ भ. तालुकण्टकचि)

शक्र (रि)-पु., वृषः (हे. च. १ त्रिका.)
 शक्तव-पु., भृष्टयवादिवृणम्
 शक्तिक-पु., गन्धकः (रस. र. रस. कौ. भेष.)
 (द्वादशायसे.)
 शक्तिपर्ण-पु., सप्तपर्णवृक्षः (जटा.)
 शक्तुक-पु., तन्नामकविषभेदः (भा. पू. १ म.)
 (विष. व.) न., शक्तुः (भा. कौ.)
 शक्तुपिण्डी-स्त्री., शक्तुकृतपिण्डाकारभोजनद्रव्यम्
 (राज. ३ प.)
 शक्तुफला (ली)-स्त्री., शमीवृक्षः (अम.)
 शक्तुत्वलेहिका-स्त्री., शक्तुकृतात्वलेहिका (रा. ज. ३ प.)
 शक्रचापसमुद्भवा-स्त्री., अलावुः (वै. निघ.)
 शक्रज-(जातः) पु., काकः (त्रिका.)
 शक्रजा-स्त्री., इन्द्रवारुणी (सु. वि. ३८ अ.)
 शक्रदारु-पु., शालवृक्षः । तैलदेवदारुवृक्षः (वै. नि. घ.)
 शक्रद्रुम-पु., शकुलवृक्षः (भा. म. १ भ. ज्वरोपद्रवचि.-
 द्वात्रिंशतकाये) तैलदेवदारुः (भा.)
 शक्रनेमी-स्त्री., हस्वमेषशृङ्गी । शुक्रकुटजवृक्षः, देवदारु-
 वृक्षः (वै. नि. घ.)
 शक्रपर्याय-पु., कुटजवृक्षः (प. सु.)
 शक्रपुष्प-न., इन्द्रयवः (वै. निघ. जीव. वि. लवङ्गदि-
 कषाये)
 शक्रपुष्पा(षी)-स्त्री., नागदमनी (र. मा.) लाङ्गली-
 वृक्षः (अम.)
 शक्रपुष्पिका-स्त्री., अग्निशिखावृक्षः (र. मा.)
 शक्रभूभवा-स्त्री., इन्द्रवारुणी (रा. च.)
 शक्रभूरुह-पु., कुटजवृक्षः (वै. नि. घ.)
 शक्रमूर्द्धा (न्)-पु., बल्मीकम् (त्रिका.)
 शक्रवीज-न., इन्द्रयवः
 शक्रशाखी (इन्)-पु., कुटजवृक्षः (भा.)
 शक्रशिरा-पु., बल्मीकम् (रा. नि. व. १३)
 शक्रसुधा-स्त्री., कुन्दुरुखोटी । (रा. च.)
 शक्रसृष्टा-स्त्री., हरीतकी (त्रिका.)
 शक्राख्य-पु., उल्लूक, पेचकः (त्रिका.)
 शक्राणी-स्त्री., निर्गुण्डी
 शक्रासन-न., भङ्गा (राज.) (पु.) विजयावृक्षः
 (प. सु.) कुटजवृक्षः (रा. च.) इन्द्रयवः
 (वै. निघ.)
 (२ भ. दुर्जलज्व. चि. हानोदयरसे)

शकेन्द्र-पु., इन्द्रगोपकीटः (वै. निघ.)
 (अर्शः चि. त्रिफलागुग्गुलै)
 शकरी-स्त्री., अङ्गुलिः (उणा.)
 शक (न)-पु., गजः (उणा.)
 शङ्करप्रिय-पु., द्रोणपुष्पी (प. मु.) तित्तिरपक्षी
 (शब्दकल्पद्रुमः)
 शङ्करमत (लौह)-न., अर्शसि लौहम् (भा.)
 शङ्करशुक्र-न., पारदः (भा. ज्व. चि. कल्पतरौ)
 शङ्करस्वेद-पु., आमवातहरे स्वेदविशेषः (ज. द. १८ अ.)
 ' शङ्कता महिषाश्वानां गोमयेन तथैव च । अग्नि-
 तप्तेन यः स्वेदः शङ्करस्वेद उच्यते
 शङ्करावास-पु., भीमसेनोत्कर्षः (रा. नि. व. १२)
 शङ्कराख्या-स्त्री., हस्वशमीवृक्षः (वै. निघ.)
 शङ्कुकर्ण-पु., गर्दभः (त्रिका.)
 शङ्कुचि-पु., मत्स्यविशेषः (श. र.)
 शङ्कुतरु- (वृक्ष.)-पु., शालवृक्षः (श. र.)
 शङ्कुला स्त्री., यन्त्रिका (शब्दकल्पः) उत्पलपत्रम् (उणा)
 शङ्कोच- (चि.)-पु., मत्स्यविशेषः (ज. टा.)
 शङ्कुकन्द-पु., शङ्खालः (प. मु.)
 शङ्कुसुमा-स्त्री., शङ्खपुष्पी (रा. नि. व. ३)
 शङ्खचरी (चर्त्री)-स्त्री., ललाटिका (त्रिभा. श. र.)
 शङ्खज-पु., पारावताण्डाकारस्थूलमौक्तिकम्
 (शब्दकल्पः)
 शङ्खद्रावक-पु., प्लीहयकृदधिकारे द्रावकविशेषः (भैष)
 शङ्खधरा-स्त्री., हिलमोचिका (भा. पू.) (१ भ. शा. व.)
 शङ्खधवला-स्त्री., शुक्लयुथिका (वै. निघ.)
 शङ्खनाम्नी-स्त्री., शङ्खपुष्पी (वै. निघ.)
 शङ्खपाल-पु., स्वनामप्रसिद्धः दर्वीकरमहासर्पः (सु. कल्प. ४ अ.)
 शङ्खमुख-पु., कुम्भीरः (हे. च.)
 शङ्खवटी-स्त्री., अग्निमान्द्ये शूलाधिकारे च हिता वटी
 (रस. वि. १ भैष)
 शङ्खविष-न., विषभेदः
 शङ्खसङ्काश-पु., शङ्खालः (वै. निघ.)
 शङ्खाख्य-पु., बृहन्नखम् (र. मा.)
 शङ्खावर्त-पु., शम्भूकावर्तभगन्दररोगः (सु. शा. ५ अ.)
 शङ्खास्थि-न., मस्तकस्थास्थिद्वयम् (च. शा. ७ अ.)
 पृष्ठास्थि (रा. नि. व. १८)
 शङ्खाहुली-स्त्री., शङ्खपुष्पी (रा. नि. व. ३)
 शङ्खाख्या-स्त्री., शङ्खपुष्पीलता (रा. नि. व. ३)
 शङ्खिन-पु., शिरीषवृक्षः (वै. निघ.)

शङ्खिनिका-स्त्री., ग्रन्थिपर्णवृक्षः (वै. निघ.)
 शङ्खिनीवास-पु., शाखोट वृक्षः (श. च.)
 शङ्खोदधिमल-पु., समुद्रफेनः (वै. निघ.)
 शङ्खोदरी-स्त्री., वृणविशेषम्
 शङ्खक-न., सघृतजलमिश्रितशालिचूर्णम् (भा.)
 शङ्खाङ्गा-स्त्री., अम्बुष्ठा (रा. नि. व. ४)
 शङ्खिका-स्त्री., स्वनामख्यातमूलम्
 शङ्खीरूपा-स्त्री., कन्दगुडूची (वै. नि.)
 शङ्खादि-पु., त्रिदोषज्वरे कषायविशेषः (च. द. ज्व. चि.)
 शणकन्द-पु., चर्मकषा (रस. र. उद. चि. वह्निभट्टातकरसे)
 शणघण्टा-स्त्री., शणपुष्पी (रा. नि. व. ४)
 शणपर्णी-स्त्री., असपर्णी (श. र.)
 शणपुष्पिका-स्त्री., शणपुष्पी । आढकी (भा. पू. १ भ. भा. व.)
 शणमूल-न., शणशिका (सु. सू. ३६ अ.)
 शणाल (लुक)-पु., आरग्वधवृक्षः (श. र.)
 शणिका-स्त्री., शणपुष्पी (रा. नि. व. ४)
 शण्ड-न., पद्मिनी (श. र.) पु., नपुंसकः (अम.)
 शण्ड-पु., ङ्गीवः (अ. टी. भ.) वन्ध्यपुरुषः (जटा.)
 अन्तर्मेहलिकः (अम.)
 शतकीर्म्भ (क)म् -न., स्वर्णम् (वै. निघ.)
 शतकतुद्रुम-पु., कृष्णकुटजवृक्षः (वै. निघ.)
 शतक्रतुयव-पु., इन्द्रयवः (वै. निघ.)
 शतखण्ड-न., सुवर्णम् (श. च.)
 शतच्छद-पु., काष्ठकुटपक्षी (त्रिका.)
 शतजटा-स्त्री., शतमूली (वि. क. क.)
 शतदन्तिका-स्त्री., नागदन्ती (रा. नि. व. ५)
 शतदलमल्लिका-स्त्री., स्वनामख्यातपुष्पवृक्षः (प. मु.)
 शतदला-स्त्री., शतपत्रीपुष्पवृक्षः (रा. नि. व. १० ।)
 शतद्रु-पु., नदीविशेषा (रा. नि. व. १४)
 शतधा-स्त्री., दूर्वा
 शतपद्म-न., श्वेतकमलम् (र. मा.)
 शतपात् (द्)-स्त्री., शतपदी (जटा.)
 शतपादिका-स्त्री., काकोली (जटा.) कर्णजलौका (श. र.)
 शतपुत्री-स्त्री., हस्वशतमूली (र. सा. सं.) लघुघोषा
 (वै. निघ.)
 शतपोनक-पु., शतपोनकनामभगन्दरविशेषः । शुक्ररोगः
 (कश्चित्)
 शतपोरक (पौर)-पु., हृक्षुविशेषः (सु. सू. ४५ अ.)
 शतप्रास-पु., करवीरवृक्षः (अम.)

शतफल-पु., वंशः

शतभीरु-स्त्री., मल्लिकापुष्पवृक्षः (अम.)

शतभेदक (न)-पु., अम्लवेतसः (मद. व. ६)

शतमान-पु., रूप्यमलः । आढकमानम् (अम. भ.)

शतमूला-स्त्री., नीलवर्णा (रा. नि. व. ८) महाशतमूली (रा. नि. व. ४) वचा (रा. नि. व. ६)

शतवेधनी-स्त्री., चुक्रिका

शतश्लोकी-वोपदेवकृतं चन्द्रकलानामकं द्रव्यगुणशास्त्रम्

शतश्लोकीटीका-स्त्री., कृष्णदत्तकृतशतश्लोकीटीका

शतसुता-स्त्री., शतावरी (रस. र. शिरोरो. चि. वरुणाद्युते)

शताक्षी-स्त्री., शताङ्गा रात्रिः (श. च.)

शताङ्ग-पु., तिनिशवृक्षः (रा. नि. व. ९)

शताङ्गुल-पु., तालवृक्षः (कश्चित्)

शतायुष-पु., मनुष्यः (वै. निघ.)

शतारु-(स) (रपी) न., स्त्री., कुष्ठरोगभेदः (भा. कुष्ठ चि.)

शतावरीमण्डूर-न., परिणामशूले मण्डूरम्

शताङ्गाद्वय-न., शतपुष्पामपुरिकाद्वयम् (च. सू. ३)

शत्र-न., बलम् (त्रिका.)

शत्रि-(द्वि)-पु., गजः (उणा.)

शत्रुद्रुम-पु., अम्लवेतसः (कश्चित्.)

शत्रुभूमिज-पु., नीलाङ्गनम् (वै. निघ.)

शद्-पु., शाकफलादिः (व्याक.)

शानकावलि-पु., स्त्री., गजपिप्पली (श. च.)

शानपर्णी-स्त्री., कटुकी (श. च.)

शनिप्रिय-न., नीलकान्तमणिः (शब्दकल्पद्रुमः)

शनीरुह-पु., महिषः (वै. निघ.)

शस-पु., तृणविशेषम् (अम.)

शब्दग्रह-पु., कर्णः (अम.)

शब्दभेदी (इन्)-पु., मलद्वारम् (शब्दकल्पः)

शब्दमाल-पु., रन्ध्रवंशः (वै. निघ.)

शब्दरोचन-न., तृणम् (वै. निघ.)

शब्दाट्य-न., श्रेष्ठकांक्षधातुः (वै. निघ.)

शब्दाधिष्ठान-न., श्रवणेन्द्रियम् (त्रिका.)

शमठ-पु., शाकविशेषः । तूदभेदः (वै. निघ.)

शमल-न., विष्टा (अम.)

शमि-स्त्री., शिम्बी (हेच.)

शमिका-स्त्री., महाशमीवृक्षः (वै. निघ.)

शमि (मी) ज (जा)-पु., स्त्री., रक्तकुलस्थकः (जा)
-शिम्बीधान्यम् (भा. पू. १ भ. धा. वा.)

शमि (मी) र-पु., ह्रस्वशमीवृक्षः (वै. निघ.)

शमिला-स्त्री., जातीपुष्पवृक्षः (वै. निघ.)

शमीधान्य-न., शिम्बीधान्यम् । माषादिः सुदराज-
माषतिलकुलस्थाः (च.)

शमीपात्रा-स्त्री., लज्जालुकालता (रा. नि. व. ५)

शमीरकन्द-पु., वाराहीकन्दः (कोपान्तरम्)

शम्पदा-स्त्री., वृद्धिः (वै. निघ.)

शम्पात-पु., आरग्वधवृक्षः (श. र.)

शम्ब-(व) रकन्द-पु., वाराहीकन्दः (रा. नि. व. ५.)

शम्ब(व) रचन्दन-न., वर्वरचन्दनम् । (रा. नि. व. १२)

शम्ब (व) रदेशज-पु., शुक्ररोधः (वै. निघ.)

शम्ब (घ) राहार-पु., वनबदरः (वै. निघ.)

शम्ब (घ) री-स्त्री., आलुकर्णीलता (रा. नि. व. २३)
श्रुतश्रेणीक्षुपः (रा. नि. व. ४)

शम्बरीगन्धा-स्त्री., वनतुलसी (वै. निघ.)

शम्ब (व) रोद्धव-पु., शुक्रलोधः (वा. ज. ३२ अ.)

शम्बु-पु., शम्बुकः (हड़चन्द्र.)

शम्बुक-पु., शम्बुकः (श. र.)

शम्बुकपुष्पी-स्त्री., शङ्खपुष्पी (भा. पू. १ भ.)
चित्तभ्रम. चि.)

शम्बुकाद्यतैल-न., कर्णरोगे तैलम् (रस. र.)

शम्भुकेतन-पु., पीतलोधः (वै. निघ.)

शम्भुतेज-न., पारदः (र. सा. सं.)

शम्भुप्रिया-स्त्री., आमलकी (श. र.)

शम्भुबीज-न., पारदः

शम्भोःकण्ठविभूषण-न., विषम् (भैष. पञ्चाननरसे)

शय-पु., हस्तः (रा. नि. व. १८) सर्पः (मे. निघ.) निद्रा (विश्वः)

शयथ पु., सर्पविशेषः । वराहः । मीनः शयुः (उणा.)
(नि.), गाढनिद्रितः (हे. च.)

शयानक-पु., कृकलासः (हे. च.) सर्पः (उणा.)

शयामूत्र-न., शय्यामूत्रम् (वै. निघ.)

शयालु-पु., कुक्कुरः (त्रिका.) शृगालः (नि.) अलसम्

शयित-पु., अजगरः । शलि (शमा.) (नि.) (अम.)

शयु-पु., अजगरनाम सर्पजातिः (अ. म.)

शय्यामूत्र-न., शिशोस्तन्नामकरोगः (र. स. र. धाल. चि.)

शरखङ्गक-पु., खागुणम् (प. सु.)

शरजम्-न., नवनीतम् (शब्दकल्पः ।) हैयङ्गवीनघृतम्
(हे. च.)

शरट-पु., कुशुम्भशाकः (रसा.) पूकतिरञ्जः (प. सु.)

कृकलासः-(अटि.) स्त्री., (टी.), -खदिरपर्णी (वै. निघ. जीर्णज्व. चि.)

शरणा-(णी) स्त्री, प्रसारणी (म. द. व. ३) (श. र.)
जयन्ती (शा.)

शरण्ड-पु., पक्षी (श. र.) गृहगोधा, कृकलासः (मे.)

शरत्कामी (इन्)-पु., कुकुरः (श. र.)

शरदन्त-पु., शरः । हेमन्तकालः (रा. नि. व. २१)

शरदा-स्त्री., वत्सरः (शरदकालः)

शरदुदाशय-न, शरत्कालिकसरोवरम् (भागवतम्)

शरदुद्धव-पु., वृत्तपत्रशाकविशेषः (र. सा. सं.)

शरवीज-न., शरधान्यम् (वै. निघ.)

शरभूमिज-पु., गन्धकः

शरमल्ल-पु., शारिकाभेदः । मयनभेदः (श. च.)

शरल-पु., सरलवृक्षः (शब्दकल्पः)

शरलपृष्ठक-पु., पर्वतमृगः

शरलक-न., जलम् (श. च.)

शराटि-(डि) (ति)-पु., अदिनामकपक्षी (श. र.)
अ. टी. र. मा.)

शराटिका-स्त्री., शरारिपक्षी । खदिरपर्णी (वै. निघ.)

शरादिपञ्चमूल-न., शरादिपञ्चद्रव्यकृतकषायः (च. द.)
अश्म चि. शरादिपृते)

शरादिपञ्चमूलाद्यवृत-न., अश्मयाः घृतम् (च. द.)
अश्म. चि.)

शरालि-(का) स्त्री-स्त्री., शरारिपक्षी (श. र.)

शरावार्द्ध-न., अर्द्धशरावपरिमाणम् (प. प्र.)

शराविला-स्त्री., प्रमेहपीडकाभेदः (सु. नि. ६ अ.)

शरित-पु., श्लेष्मातकवृक्षः

जयन्ती (श. र.)

शरिमा-(न-पु.,) प्रसवः

शरी-स्त्री., मेथीतृणम् (भा.) शरपुष्पनलः

शरीरज-पु., रोगः (धरणिः त्रि.,) देहमार्जनम्

शरीर (परि) मार्जन-न., देहमार्जनम् (राज २ प.)

शरीरस्स्कार-पु., देहस्य पवित्रीकरणम्

शरीरावरण-न., स्वक् (रा. नि. व. १८)

शरीरास्थि-न., कङ्कालः (रा. नि. व. १८)

शरेष्ट-पु., आश्रवृक्षः (ज. टा.)

शरोटिका-स्त्री., लज्जालुका (वै. निघ.)

शरीरोपस्तम्भ-पु., शरीरधारकस्तम्भः (च. सू. ११ अ.)

शर्करकन्द-पु., बालुकाविशेषः

शर्करजा-स्त्री., मधुशर्करा (रा. नि. व. १४)

शर्कराक्ष-पु., ऋषिविशेषः (च.)

शर्करालेह-पु., रसायनाधिकार लेहः (रस. र.)

शर्करासुरभि-पु., शर्करासदः (वै. निघ.)

आ. श. सं. पू. ३५

शर्करोदक-न., सिताजलम् (भा.)

शर्द्ध-(न)-पु., न., मरुत्करः । अपानवायुः

(व्याकरणम्)

शर्द्धञ्जह-पु., शिम्बादिः । माषः (व्याक.)

(त्रि.,) मलद्वारेण वायुत्यागी

शर्मणी-स्त्री., ब्राह्मीक्षुपः (वै. निघ.)

शर्मरा-स्त्री., दारुहरिद्रा (धरणी.)

शर्माख्य-पु., मसूरः (प. सु.)

शर्वरीद्वय-न., हरिद्रादारुहरिद्राच (भेष.) (धुद्रो. चि.)

शर्षप-पु., सर्षपः

शल-पु., न., तालवृक्षः (वै. निघ.) उद्गः (हे. च.)

शलकीकण्टकः (अम.)

शलक-पु., तालवृक्षः । शलकीकण्टकः (वै. निघ.)

मर्कटकः (त्रिका.)

शलङ्ग-पु., लवणविशेषः (उणा.)

शलभोलि-पु., उद्गः (हे. च.)

शलली-स्त्री., शलकीकण्टकः (अम.)

शलाकाधिष्ठानास्थि-स्त्री., पाणिपादयोः शलाकास्था-
धारभूतानि अस्थानि । तानि ४ (च. शा. ७ अ.)

शलाट-पु., शकटपरिमाणम् । द्विसहस्रपलानि (हे. च.)

शलालु-न., सुगन्धद्रव्यविशेषः (व्याक.)

शली-स्त्री., धुद्रशलकीमृगः (रा. नि. व. १७)

शलक-न., खण्डः (अम.) मत्स्यत्वक् (कोषान्तरम्)
वलकलम् (अम.)

शलकल-न., मत्स्यशलकः । तरुवलकलम् (व्याक.)

शलकली (इन्)-पु., मत्स्यः (श. र.)

शलपदा-स्त्री., मेदा

शलपपर्णिका-स्त्री., मेदा

शलमलि(ली)-पु., शालमलिवृक्षः (लिक) रक्तरोहितक-
वृक्षः (रानि. व. ८)

शलमलिक-पु., रक्तरोहितकः

शल्यकण्ठ-पु., सलकीमृगः (श. च.)

शल्यचिकित्सा-स्त्री., अक्षचिकित्सा

शल्यतन्त्र-न., सौश्रुताष्टविधतन्त्रान्यतमतन्त्रम्
(सु. सू. १ अ.)

शल्यमृग-पु., शलकीमृगः

शल्यलोम-(न्)-न., शलकीरोमन् (रानि. व. १९)

शल्य-स्त्री., मेदा (रानि. व. ५) विकङ्कतवृक्षः नागबल्ली
लता (वै. निघ.)

शल्योद्धरण-न., विद्धशल्योत्पादनम् (वै. सं. २ अ.)

शल्य-पु., भेकः (श. र.)

शलकीत्वक्-स्त्री., सिलकीवृक्षत्वक् (च. सू. ४ अ.)
 शलकीद्रव(रस)-पु., सिलकः (जटा. च. द. वा.)
 (ध्या. चि. अष्टदशशतीप्रसारणीतैले)
 शल्ली-स्त्री., सलकीवृक्षः । सलकीमृगः (वै. निघ.)
 शव-न., लौहम् । जलम् (मे.)
 शवकाम्य-पु., कुकुरः (श. र.)
 शवर-पु., पानीयम् । हस्तः
 शवरलोध्र-पु., शवरलोध्रः
 शवल-पु., चित्रकक्षुपः (रा. नि. व. ६) (ला. ली)
 स्त्री.,-शवलवर्णा गौः (अ. टी. भ.) कनूरवर्णः
 शशधर-कर्पूरः (रा. नि. व. १२)
 शशभृत्-पु., कर्पूरः (हे. च. भैष. वा. ध्या.)
 (गन्धद्रव्यकथने)
 शशलोम-(न.) न., शशकरोमन् (अम.)
 शशाङ्गलेखा-स्त्री., सोमराजी (च. द. कुष्ठ. चि.)
 गुह्वरी
 शशाङ्ग (न.) पु., श्येनपक्षी (रा. नि. व. १९)
 शशिपर्णा-स्त्री., पटोलः (वै. निघ.)
 शशिपुण्य-न., पद्मम् (वै. निघ.)
 शशिप्रभ-न., मुक्ता (रा. नि. व. १३)
 कुमुदपुष्प (श. मा.) स्त्री., ज्योत्स्ना (जटा.)
 शशोण-न., शशकलोम (अम.)
 शङ्कुल-पु., करञ्जवृक्षः (श. र.)
 शस्त-पु., प्रशस्तः न., हरीरम् (त्रिका.)
 शल्वक-न., लौहः (प. सु.)
 शल्वचूर्ण-न., लौहकिट्टम् (वै. निघ.)
 शल्ली (इन्)-त्रि., शल्वधारी, स्त्री., छुरिका (मे.)
 शस्यध्वंसी (इन्) पु., तुष्ववृक्षः (श. च.)
 शस्यमञ्जरी-स्त्री., धान्यादेकगणेशः (अम.)
 शस्यशूक न., शस्यशुक्रम् (अम.)
 शस्यसम्बर(रण)-पु., अश्वकर्गनामलताशालिः
 (रा. नि. व. १९)
 शस्यारु-(वन) पु., ह्रस्वशमीवृक्षः (श. र.)
 शाकटमुख-न., पटवासः (वै. निघ.)
 शाकटाख्य-पु., ध्रुववृक्षः (र. मा.)
 शाकटीन-पु., २० तुलापरिमाणम् २००० पलानि
 (हे. च. प. प्र.)
 शाकतरु-पु., शाकवृक्षः (श. मा.)
 शाकद्रुम-पु., बरुणवृक्षः (वै. निघ.)
 शाकपाकी (इन्) पु., सुनिषण्णकः (वै. निघ.)
 शाकमत्स्य-न., मत्स्यव्यञ्जनभेदः (राज.)

शाकवालेथ-पु., ब्रह्मयष्टी (श. र.)
 शाकम्भरीभय-न., रोमकलवणम् (भा.)
 शाकम्भरीय-न., रोमकलवणम्
 शाकवर-पु., जीवशाकः (प. सु.) स्त्री., (रा.)
 जीवन्तीशाकः (वै. निघ.)
 शाकवल्ली-स्त्री., लताकरञ्जकः (वै. निघ.)
 शाकविन्द-(लव)-(क)-पु., वार्ताकुवृक्षः
 (जटा । त्रिका)
 शाकवृक्ष-पु., स्वनामख्यातवृक्षः
 शाकशाकट (किन्)-म् न., शाकक्षेत्रम् (रा. नि. व. ५)
 शाकशाल-पु., महानिम्बः (वै. निघ.)
 शाकश्रेष्ठ-पु., वास्तुकक्षुपः (शर.)
 शाका-स्त्री., हरीतकी (शब्दकल्पः)
 शाकाख्य-न., व्यञ्जनयोग्यफलमूलपत्रपुष्पादिः
 शाकाम्लभेदन-न., चुक्रनामककाञ्चिकभेदः
 (रा. नि. व. १५)
 शाकालावु-स्त्री., राजालावुकः (रा. नि. व. ७)
 शाखापित्त-न., हस्तपादांसमूलदाहः । मुखताल्बोष्ठा-
 दिषु सदाहद्वयः (रा. नि. व. २०)
 शाखामृग-पु., कपिः (प. सु.)
 शाखाम्ला-स्त्री., तिमिरीवृक्षः (रा. नि. व. ६)
 शाखारोग-पु., रक्तादिधातुजेषु श्वग्नेषु च वीसर्प-
 गुल्मादि रोगः (च. सू. ११ अ.)
 शाखाशिफा-स्त्री., शाखाजातशिफा (वै. निघ.)
 शाखी (इन्)-पु. वृक्षः, (अम.)
 शाङ्कर-पु., सोमलताभेदः (सु. वि. २९ अ.) वृषः
 (त्रिका स्त्री.) (री)-शमीवृक्षः (वै. निघ.)
 शाङ्कित-पु., ग्रन्थिपणभेदः (वै. निघ.)
 शाङ्गुची-स्त्री., शाङ्गोचमत्स्यः (श. च.)
 शाङ्गुष्टा-स्त्री., गुष्ठा (र. मा.)
 शाङ्गी-स्त्री., शालिञ्जराकः (रस. चि. ९ अ.)
 शाटिका-स्त्री., शटी (अ. टी. भ.)
 शाडल-पु., नीलवर्वा (वै. निघ.)
 शात-पु., शणितः । कृशः पु., ध्रुस्तूरवृक्षः (अम.)
 शातकौम्भ-न., सुवर्णम् (भ. द्वि.)
 शातपत्रक-पु., चन्द्रप्रकाशः (श. च.)
 शातभीरु-पु., मदनमालीनाममल्लिकावृक्षः (र. मा.)
 शातला-स्त्री., स्वनामप्रसिद्धसेद्वण्डभेदः, पीतसेद्वण्डः (भा.)
 शाद-पु., कर्दमः । कोमलतृणम् (अम.)
 शाद्वलाभ-पु., मन्दविषवृक्षभेदः (सु. कल्प. ८ अ.)

शान-पु., ४ माषकः (प. प्र. १ ख.)
 शानपाद्-पु., चन्दनपीठिका (भारत.)
 शानी-स्त्री., इन्द्रवारुणी (श. च.)
 शान्त्वति-स्त्री., भार्गी
 शापटिक-पु., मयूरः (शब्दकल्पः)
 शाबरचलक-न., लोध्रत्वक् (वा. वि. १७.)
 शामील-न., भस्म (सा. कौ.)
 शाम्बर (रिक)-पु., लोध्रवृक्षः (वै. निघ.)
 शाम्बरी-स्त्री., मूषिकमारी (वै. निघ.)
 शायकपुष्पा-स्त्री., शरपुष्पा
 शायिका-स्त्री., निद्रा
 शारदजल-न., शारत्कालीनजलम्
 शारदमल्लिका-स्त्री., शारत्कालभवमल्लिका (रत्ना.)
 शारदयाचनाल-पु., शारदीययाचनालः (रा. नि. १६)
 शारदी (इन्)-पु., सप्तपर्णवृक्षः (अम.) कञ्जटशाकः
 (र. मा.) अपराजिता (जद.)
 शारिवा-स्त्री., स्वनाप्रसिद्धलता (सु. सू. ३८ अ.)
 शारीरगुण-पु., दैहिकगुणसमष्टिः (च. सू. १ अ.)
 शारीरग्रन्थ-पु., श्रीमुखनिरचितशारीरशास्त्रम्
 शारीरज्वर-पु., देहातज्वरः (च. वि. ३ अ.)
 शार्क-पु., शर्करा (श. र.)
 शार्कक-पु., दुग्धफेनः । शर्करापिण्डः (मे.)
 शार्करमद्य-शीघ्र-न., पु., शर्कराधातुकीसिद्धमद्यम्
 (रा. नि. व. १४)
 शार्करिल-पु., शर्करान्वितभूमिजः, शर्कराभूयिष्ठम् (व्याक.)
 शार्ङ्गधर-पु., स्वनामख्यातचिकित्सासंग्रहकारः, श्वरत्रि-
 शतीकारः
 शार्ङ्गधरदीपिका-स्त्री., आदमल्लकृतः शार्ङ्गधरटीकाविशेषः
 शार्ङ्गवेरिक-पु., शुण्ठीसमानवर्णः । स्थावरविषभेदः
 (अत्रि. ३ स्थान. ५६. अ.)
 शार्दूलकन्द-पु., अरण्यपलाण्डुः
 शार्दूलज-व्याघ्रनखम् (वै. निघ.)
 शावेरी-स्त्री., रात्रिः (अ. टी. भ.) रोध्रः (वै. निघ.)
 शालक-न., नाडीशाकम् (वै. निघ.)
 शालज-पु., शालमत्स्यः (श. र.)
 शालञ्च-पु., शालिञ्चशाकः
 शालद्वय-न., शालपीतशालद्वयम् (सा. कौ.)
 शालाजतुशोधने)
 शालपत्र-समपत्री-स्त्री., शालपर्णी (प. मु.)
 शालपर्णिका-स्त्री., मुरा (वै. निघ.)
 शालपर्ण्यादि-पु., तृदाविप्रव्यवणः

शालमर्कट-पु., दाडिमवृक्षः (वै. निघ.)
 शालघ-पु., लोध्रवृक्षः (श. र.)
 शालवर्ग-पु., शालशारादिवर्गः (भा.)
 शालचेष्ट-पु., शालनिर्यासः (त्रिका.)
 शालशाक-न., शालवृक्षः (सु. सु. ३८. अ.)
 हिङ्गुवृक्षः (विश्व)
 शाला-स्त्री., तरुशाखा । गृहम् (त्रिका.)
 शालाककूटक-न., चाणक्यमूलकम्
 शालाकी (इन्) पु., अश्ववैद्यः
 शालाद्वार-पु., कर्मकारशालाग्निः (रस. वि.)
 (१ अ. शालकाष्टाङ्गारे)
 शालाजिर-पु., शरावः (त्रिका.)
 शालाञ्चि-पु., शाकभेदः (श. र.)
 शालानी-स्त्री., विदारी (श. र.)
 शालामृग-पु., शृगालः (हारा.)
 शालिज (जाहक)-पु., खट्वाशाण्डः (च. द. व्या. वि.)
 शालिजाहक-पु., खट्वाशाण्ड (च. द. वा. व्या. वि.)
 शालिञ्च (स्त्री) पु. स्त्री., स्वनामख्यातशाकभेदः
 (राज. ३ प.)
 शालिनाथ-पु., रसमञ्जरीकारः
 शालिनी-स्त्री., पद्मकन्दः (रा. नि. व. १०)
 मेथिका (वै. निघ.)
 शालिमूल-न., हैमन्तिकधान्यमूलम् (च. वि. ३ अ.)
 शालिराद-पु., महाशालिः, राजशालिः (प. मु.)
 शालिशक्नु-पु., शालिधान्यकृतसक्तुकः
 (च. सू. २७ अ.)
 शालिहोत्र-पु., तन्नामकाश्चशास्त्रप्रणेता ऋषिविशेषः ।
 घोटकः (त्रिका.)
 शालिहोत्र-न., नकुलकृतअश्ववैद्यकम्
 शाली-स्त्री., कृष्णजीरक (रा. नि. व. ६) मेथिका
 शालपर्णी । दुरालभा (वै. निघ.)
 शालु-न., शालुकः (श. र.) पु., भेकः (हे. च.)
 चोरकनामगन्धद्रव्यम् (मे.)
 शालूर-पु., भेकः (अम.) पद्मकन्दः (वै. निघ.)
 शालूरक-पु., पुरीषजकृमिभेदः (च. वि. ७ अ.)
 शालूरपर्णी-स्त्री., ब्राह्मीशाकः (भा. म. १ म.)
 (जिह्वकज्वर. वि.)
 शाल्मलिनी-स्त्री., शाल्मलीवृक्षः (श. र.)
 शाल्मलीकण्टक-पु., प्रसिद्धः (वा. उ. २२ अ.)
 शाल्मलीकल्प-पु., वैद्यशास्त्रान्तर्गतचिकित्साकल्पभेदः
 (ज. ह.)

शास्त्रमालीसत्त्वनिर्यास-पु., मोचरसः (भैष.)
 (ध्वजभ. वि.)
 शाल्वणस्वेद-पु., वातव्याधौ स्वेदविशेषः
 शावक-पु., शिशुः (रा. नि. व. १८)
 शावर-पु., शवरलोध्रः (मे.)
 शावरकरोध-पु., अक्षिभेषजापरसंज्ञः । स्वनाम-
 कृत्यावृक्षः (वा. सू. १३ अ.)
 शावरभेदास्थ (क्ष)-न., ताम्रम् (हे. च.)
 शावरी-स्त्री., शुक्रशिम्बी (मे.)
 शाकुल-त्रि., मांसाशी (हे. च.)
 शिकताथलभवन-न., जलस्य शीतलीकरणोपायाविशेषः
 (सु. सू. ४५ अ.)
 शिकथ-न., मधूच्छिद्रम् (रा. नि. व. १३)
 शिक्षा-स्त्री., वेदाङ्गविशेषः (रा. मा.) श्योणाकवृक्षः
 (श. मा.)
 शिखण्ड (क)-पु., मयूरपुच्छम् (अम.) काकदक्षः
 (मे.)
 शिखण्डिक-पु., कुङ्कुटः (भा.) स्त्री., का-गुञ्जा
 शिखण्डिनी-स्त्री., गुञ्जालता (प. सु. र. सा. सं.)
 (रसप्रकरणे) यूथिका (रा. मा.) मयूरी
 शिखण्डि (इन्)-पु., मयूरः । मयूरपुच्छम् (मे.)
 कुङ्कुटः (हे. च.) स्त्री., गुञ्जालता (रा. नि. व. ३)
 स्वर्णयूथिका (रा. नि. व. १०)
 शिखरा-स्त्री., मूर्त्वा (श. च.)
 शिखरिचरण-न., अपामार्गमूलम् (वै. निघ. २ अ.)
 उग्मा. वि.)
 शिखरिज-पु., अपामार्गः (भैष. ने. रो. वि. भार.)
 म. ४ अ.)
 शिखरिलोहित-पु., भूकदम्बः (श. च.)
 शिखाचल-पु., मयूरः (त्रिका.)
 शिखाधर (धार)-पु., मयूरः (त्रिका.)
 शिखामूल-न., गुञ्जनम् (रा. नि. व. ७)
 शिखाल-पु., मयूरः (वै. निघ.)
 शिखालु-पु., मयूरशिखा (रा. नि. व. ५)
 शिखावती-स्त्री., मूर्त्वा (श. च.)
 शिखावर-पु., पणसवृक्षः (श. मा.)
 शिखावला-स्त्री., मयूरशिखा (रा. नि. व. ५) मेथिका
 (वै. निघ.)
 शिखावान्-पु., चित्रकवृक्षः (अम.) भाषपक्षी
 (वै. निघ.)

शिखावृक्ष-पु., उच्चदीपाधारः
 शिखिबुन्द-पु., कुन्दुखोटी (कश्चित्)
 शिखिग्रीव-वा. न. स्त्री. तुल्यकम् (अम.) कान्त-
 पाषाणः । चुम्बकः (रा. सा. सं.)
 शिखिध्वज-पु., धूमः (त्रिका.) मयूरः (वै. निघ.)
 शिखिनीफल-पु., शिरीषवृक्षः
 शिखिपुच्छम्-न., मयूरपुच्छम् (रा. र.)
 शिखिपुच्छभूति-स्त्री., पुच्छभस्म (च. द. हिका
 श्वास. वि.)
 शिखिमण्डल-पु., वरुणवृक्षः (रा. र.)
 शिखिमन्थ-पु., गणिकारिका (रस. र.)
 शिखिमोटा-स्त्री., अजमोदा (रा. नि. व. ६)
 शिखियूप-पु., श्रीकारिमृगः (रा. नि. व. १९)
 शिखिवर्धक-पु., कृष्माण्डः (रा. र.)
 शिखिवाडवरस-पु., गुल्माधिकारे रसः (रस. र.)
 शिखिहिण्टी-स्त्री., महाबलाक्षुपः (वै. निघ.)
 शिखिवधु-पु., सितावरीक्षुपः (रा. नि. व. ४)
 शिगूडि-स्त्री., स्वनामस्यातक्षुपः (रा. नि. व. ४)
 शिग्रुपुष्प-न., शोभाञ्जन पुष्पम् (भा.)
 शिग्रुफल-न., शोभाञ्जन फलम्
 शिग्रुद्रव-न., शिग्रुवीजम् (वै. निघ.)
 शिङ्गाणक-पु., ककः । नासामलः (उणा) वाजिनो
 नासागतरोगविशेषः (ज. द.)
 शिङ्गाण (णिका)-न., (स्त्री.) काचपात्रम् (त्रिका.)
 लोहमलः नासामलः (मे.)
 शिङ्गित-त्रि., घ्रातम् (श. र.)
 शिङ्गिनी-स्त्री., नासिका
 शित-पु., धृषः (त्रि.) कुशः (विश्व.)
 शितकर-पु., कर्पूरः (रा. नि. व. १२)
 शितकर्णी-स्त्री., बासा (रा. नि. व. ४)
 शितच्छत्रा-स्त्री., शताह्वा (वै. निघ.)
 शितद्रु पु., स्त्री., क्षीरमोरटः (रा. मा.) शतद्रुनदी
 (अक.)
 शितनिर्गुण्डी-स्त्री., कुष्पनिर्गुण्डी (रस. र. बाल. चि.)
 शितपर्ण-पु., शुद्धमुस्तकम् (वै. निघ.)
 शितपुष्प-पु., शिरीषवृक्षः (रा. नि. व. ६)
 शितपुष्पक-न., काशतृणम् (रा. नि. व. ८)
 शितशाक-पु., -गालिञ्जशाकः (प. सु.)
 शितशिव-न., सैन्धवलवणम् (वै. निघ.) मिश्रेया
 स्त्री., शताह्वा (वै. निघ.)

शितशिक्षा-स्त्री., श्वेतशिक्षा (रा. नि. व. ९.)
 शितशूक-पु., चवः (त्रिका.) गोधूमः (त्रिघ.)
 शितसार-पु., तिन्दुकवृक्षः (अम.)
 शिताद्रिकर्णी-स्त्री., श्वेतापुराजिता (रा. नि. व. २३)
 शितावार-पु., सुनिषणकः (जटा.)
 शितिच्छद-पु., हंसः (श. र.)
 शितिपक्ष-पु., हंसः (श. र.)
 शितिमारक-न., शालिग्रामशकः
 शितिसार (क)-पु., तिन्दुकवृक्ष (अम.)
 शितिसिम्बिनी-स्त्री., श्यामालता
 शिपि-पु., चर्म
 शिफ-पु., मूलम् (अटी. विद्याविनोदः)
 शिफाक (कन्द)-पु., पत्रमूलम् (श. च.)
 शिफाधर-पु., शाखा (श. च.) मयूरः
 शिमूडी-स्त्री., स्वनामख्यातक्षुपः
 शिम्बिक-पु., कृष्णमुद्गः (हे. च.)
 शिम्बीभव-पु., शिम्बीधान्यम् (भा. पू. १ अ.)
 शिरःखण्ड-न., कपालस्थि (वै. निघ.)
 शिरःपीडा-स्त्री., शिरोरोगः (निदा.)
 शिरःफल-पु., नारिकेलवृक्षः (त्रिका.)
 शिरज-पु., केशः (श. र.)
 शिरसिज (रो-रुहः)-पु., केशः (रा. नि. व. १८)
 शिरा-स्त्री., धमनी (रा. नि. व. १८)
 शिराजपिडका-स्त्री., शुक्लगतनेत्ररोगः (सु. ३४ अ.)
 शिराजाल-पु., शुक्लगतनेत्ररोगः (भा.)
 शिराग्रन्थि-पु., घातेन शिरासंकोचेन ग्रन्थिरोगभेदः
 (वा. उ. २९ अ.)
 शिराग्रहर्ष-पु., सर्वगताक्षिरोगः (मा. नि.)
 शिराफल-पु., नारिकेलवृक्षः (श. च.)
 शिरामलक-पु., स्वनामख्यातवृक्षः (प. सु.)
 शिरामोक्ष-पु., रक्तमोक्षणम् (नकुल १४ अ.)
 शिरायाम-पु., शिरायाः प्रसरणवत्पीडा (मा. नि.)
 शिरायु-पु., भल्लुकः (रा. नि. व. १९)
 शिराल-न., कर्मरङ्गफलम्
 शिरानृत्त-न., शीपकम् (रा. नि. व. १९)
 शिरावेध (व्यधा)-पु., शोणितदुष्टिजन्यरोगेषु शिराया
 वेधनम्
 शिरोत्पात-पु., सर्वगताक्षिरोगः (मा. नि.)
 शिरोधि-स्त्री., कन्धरा (रा. नि. व. १८)
 शिरोधिजा-स्त्री., शिरा (रा. नि. व. १८)

शिरोभ्यङ्ग-पु., मस्तकाभ्यङ्गः (सु. नि. २४ अ.)
 शिरोमर्म- (न) पु., शूकरः (हे. च.)
 शिरोऽर्ति-स्त्री., शिरःपीडा (मा. नि.)
 शिरोवल्ली-स्त्री., मयूरशिखा (श. च.)
 शिरोवृत्तफल-पु., रक्षापासागञ्जुषः (भा.)
 शिरोऽस्थि-न., करोटी (रा. नि. व. १८)
 शिलाजतुलेह-पु., प्रमेहाधिकारे लेहः (रस. र.)
 शिलाजा-स्त्री., श्वेतशिलानामपाषाणभेदः (रा. नि. व. ५)
 शिलाजनी-स्त्री., कालाजनी (रा. नि. व. ४)
 शिलाटक-पु., विलेपनम् (मे.)
 शिलाटिका-स्त्री., रक्तपुनर्नवा
 शिलात्मिका-स्त्री., मृषिका (श. च.)
 शिलाद्वन्द्व-न., शैलेयः
 शिलापुत्र-लोडा इति स्थाते प्रस्तरखण्डः (श. र.)
 शिलाभव-न., शैलेयः (जटा.)
 शिलाभिष्यन्द-पु., शिलाजतुकः (वै. निघ.)
 शिलामल-पु., शिलाजतु (वै. निघ.)
 शिलारस-पु., स्वनामख्यातखनिजगन्धद्रव्यविशेषः
 शिलाव्याधि-पु., शिलाजतु (त्रिका.)
 शिलासन-न., शैलेयः (श. र.)
 शिलासार-पु., लौहः (हे. च.)
 शिलास्वेद-पु., शिलाजतु (वै. निघ.)
 शिलाह्वा-स्त्री., (भा. म. ३ अश्मचि.) मनःशिला
 (रा. सा. सं. वृद्धिन्तामणिरसे.) कुण्डली
 (रा. नि. व. २३) न., शिलाजतु
 शिलाक्षार-पु., चूर्णकः (वै. निघ.)
 शिलि-भृजवृक्षः (श. मा.)
 शिलिगर्भजा-स्त्री., पाषाणभेदकः (रा. नि. व. ५)
 शिलिन्द-पु., मस्त्यविशेषः (राज. ३ प.)
 शिली-स्त्री., गण्डूषदी (मे.)
 शिलि (ली) न्ध (क) पु., भूच्छाकः । छत्रिका
 (मे.)
 शिलीन्ध्रपुष्प-न., कदलीपुष्पम् (मे.)
 शिलीन्ध्री-स्त्री., किन्तुलुका । मृत्तिका (मे.)
 शिलीपद-पु., श्लोपदरोगः (श. र.)
 शिलीमुख-पु., भ्रमरः (अम.)
 शिलु-पु., बहुवारवृक्षः (वै. निघ.)
 शिलेय-न., शैलेयः (श. र.)
 शिलोट्टिदा-स्त्री., पाषाणभेदः (भा. म. ३. प.)
 शिल्ली-स्त्री., शल्लकीवृक्षः

शिवतेज-न., पारदः (शब्दकल्प.)
 शिवधातु-पु., पारदः, गोदन्तमणिः (शब्दक.)
 शिवधूप-पु., महिषाक्षगुग्गुलुः (वै. निघ.)
 शिवनामा-(न.) पु., पारदः (र. सा. सं)
 शिवनिर्माल्य-न., पुष्पादिः (रावणकृतकुमारतन्त्रम्)
 शिवपण्डित-पु., वैद्यकहितोपदेशकारः
 शिवपुत्र-पु., पारदः (वै. निघ.)
 शिवप्रीति-पु., विल्ववृक्षः (वै. निघ.)
 शिवब्रह्म-स्त्री., ब्रह्मीशाकभेदः, शङ्खपुष्पी (प. सु.)
 शिवरस-पु., श्वहात्पर्युषिताञ्जादकरसः स्वनाम्ना महा-
 राष्ट्रकर्णाटकदेशे ख्यातः
 शिवलिङ्गी-स्त्री., लिङ्गिनीलता (रा. नि. व. ३)
 शिवशित-पु., कफः (वै. निघ.)
 शिवसाधन-न., शालिधान्यम् (प. सु.)
 शिवाख्या-स्त्री., बलीदूर्वा (रा. नि. व. ८)
 शिवावृत्त-न., उन्मादे घृतविशेषः (वै. निघ.)
 शिवाङ्ग-न., रुद्राक्षः (रा. नि. व. १०)
 शिवात्मक-न., सैन्धवलवणम् (रा. नि. व. ६)
 शिवानी-स्त्री., जयन्तीवृक्षः (श. च.)
 शिवापीठ-पु., अगस्तिवृक्षः (रा. नि. व. १०)
 शिवाप्रिय-पु., छागः (विक्र.)
 शिवामूल-न., दूर्वामूलम् (रत्नमाला. सं. बालप्रह. वि.)
 शिवाराति-पु., कुकुरः (र. मा.)
 शिवाल्य-पु., रक्तनुलसीवृक्षः (श. च.) न.,
 इमशानम् (हारा.)
 शिवालु-पु., शालावृक्षः (रा. नि. व. १९)
 शिवास्मृति-स्त्री., जयन्तीवृक्षः (रा. नि. व. १०)
 शिवाल्हाद-पु., अगस्तिवृक्षः (रा. नि. व. १०)
 शिवाह्वय-पु., पारदः (भा.) श्वेतार्कः । वटवृक्षः
 (वै. निघ.)
 शिवि-पु., भृङ्गवृक्षः (मे.)
 शिविका-स्त्री., खाद्यद्रव्यभेदः (वै. निघ.)
 शिविर-पु., तृणधान्यभेदः (च. सु. २७ अ.)
 शिवेश-पु., शृगालः (वै. निघ.)
 शिशुक-पु., शिशुमारः (अम.) मण्डलिसर्पविशेषः
 सु. कल्प. ४ अ.) बालकः (मे.) वृक्षभेदः
 (हे. च.)
 शिशुगन्धा-स्त्री., मल्लिकाविशेषः (श. मा.)
 शिशुमाराकृति-पु., मत्स्यभेदः
 शिशुवाह (हा) क-पु., वन्यछागः (हे. च.)
 शि - ., न., लिङ्गम् (रा. नि. व. १८)

शिष्ट-पु., आम्रवृक्षः (वै. निघ.)
 शिह (क)-पु., शिलारसः । (श. च. र. मा.)
 शीघ्रकारी (इन्)-पु., त्रिदोषसन्निपातज्वरः
 (भा. म. १ म.)
 शीघ्रग-पु., सन्निपातज्वरविशेषः (भा. म.)
 शीघ्रचेतन-पु., कुकुरः (ज. मा.)
 शीघ्रजन्मा-(न.)-पु., कण्टकरजः (श. र.)
 शीघ्रजीर्ण (शीर्ण)-पु., तण्डुलीयकशाकः (श. मा.)
 शीघ्रप्ररोही (इन्) पु., क्षणवृक्षः (वै. निघ.)
 शीघ्रा-स्त्री., दन्तीवृक्षः (रा. नि. व. ६)
 शीतकणा-स्त्री., श्वेतजीरकः (वै. निघ.)
 शीतकाल-पु., हेमन्ते ऋतुः (मे.)
 शीतकुम्भ-पु., करवीरवृक्षः (र. मा.)
 शीतकूर्चिका-स्त्री., लघुवाट्यालकः (वै. नि.)
 शीतकेशरीरस-पु., रसप्रदीपोक्ते शीतज्वरे रसः (भा.)
 शीतक्षार-न., श्वेतदङ्गणम् (रा. नि. व. ६)
 शीतगुणकर्म (र.) गुणाः-ह्लादनरत्नं मूर्च्छावृण्णा-
 क्लृप्तदाहघ्नत्वं च (सु. सु.)
 शीतचम्पक-पु., दर्पणम् (मे.)
 शीतच्छाय-पु., वटवृक्षः (वै. निघ.)
 शीतदन्तिका-स्त्री., नागदन्ती (रा. नि. व. २०)
 शीतदीप्य-न., श्वेतजीरकः (वै. निघ.)
 शीतद्रु-पु., क्षीरमोरटः (प. सु.)
 शीतपत्रा-स्त्री., श्वेतलज्जालुका (वै. निघ.)
 शीतपर्णी-स्त्री., अर्कपुष्पिका (र. भा.)
 शीतपल्लवा-स्त्री., भूमिजम्बूवृक्षः (र. मा.)
 शीतपात्री-स्त्री., काकोली (प. सु.) गुञ्जा (रा. नि. व. ३)
 वाट्यालकः (श. र.)
 शीतपूर्वकज्वर-पु., विषमज्वरभेदः (मा. नि.)
 शीतयला-स्त्री., महासमझा (रा. नि. व. ४)
 शीतमयूखे-पु., कर्पूरः (मे.)
 शीतमपीचि-पु., कर्पूरः (श. र.)
 शीतमूलक-न., उशीरः (रा. नि. व. ८)
 शीतरश्मि-पु., कर्पूरः (वै. निघ.)
 शीतरुह-न., श्वेतरक्तपत्रम् (वै. निघ.)
 शीतलजल-न., उत्पलम् (रा. नि. व. १०)
 शीतलता-स्त्री., हिमरत्वम् । चित्रकूटदेशख्यातामृतवल्ली
 (वै. निघ.)
 शीतलत्व-न., जडता, हिमरत्वम् (रा. नि. व. २०)
 शीतलप्रद-पु., चन्दनवृक्षः (शब्दकल्पः)
 शीतलवातक-पु., असनपर्णी (श. र.)

शीतलि (ली) बी., पाताहीति प्रसिद्धः जलजवृक्षभेदः
(रा. नि. व. ८)

शीतशर-पु., सुनिषणकशकः (वै. निघ.)

शीतचल्लभ-पु., पर्पटकः (वै. निघ.)

शीतवासा-स्त्री., यूथिका (वै. निघ.)

शीतबीज-न., तदाख्यसूक्ष्मबीजभेदः

शीतवृक्षा-स्त्री., सुवर्चला (वै. निघ.)

शीतशूक-पु., यवः (म. पू. १ भ. धा. व.)

शीतांशुतैल-न., कर्पूरतैलम् (रा. नि. व. १५)

शीताद्-पु., दन्तवेष्टगतरोगविशेषः (सु. नि. १६ अ)

शीताद्य-पु., विषमज्वरः (रा. नि. व. २०)

शीताभ-पु., न., कर्पूरः (वै. निघ.)

शीताचला-स्त्री., महासमझा (रा. नि. व. ४)

शीताश्मा (न्)-पु., चन्द्रकास्तमणिः (रा. नि. व. १३)

शीतेच्छा-स्त्री., पित्तज्वररोगः (भा.)

शीतोत्तम-न., जलम् (श. च.)

शीघ्रगन्ध-पु., वकुलवृक्षः (त्रिका.)

शीफालिक-स्त्री., शेफालिकावृक्षः (अ. टी. भ.)

शीमूल-पु., शास्मलिवृक्षः (रस. वि. ९ अ.)

शीर-पु., नागरजवृक्षः (वै. निघ.) अजगरसर्पः (श. र.)

शीरिका-स्त्री., वंशपत्रोत्पन्नविशेषः (वै. निघ.)

शीर्णदल-पु., निम्बवृक्षः (रा. नि. व. २३)

शीर्णपत्र-पु., कणिकारवृक्षः (श. च.) पट्टिकालोभः
(वै. निघ.) निम्बवृक्षः (रा. नि. व. ९)

शीर्णपुष्पिका-स्त्री., अवाक्षुष्पी (श. च.)

शीर्णमाला-स्त्री., पृश्निपर्णी (श. च.)

शीर्षक-न., शरीरावयव, मस्तकम्, मस्तकास्थि
(रा. नि. व. १८) अगुरुकाष्ठम् उष्णीषम्
नारिकेल (वै. निघ.)

शीत्रल-न., शैलेयः । शैवालः (मे.)

शीष-न., कासीसम् (रा. नि. व. १३)

शीषक-न., शीषधातुः (प. मु.)

शीटुण्ड-पु., स्नुहीवृक्षः

शुकद्रुम-पु., शिरीषवृक्षः (श. मा.)

शुकनामा-स्त्री., शुकनुण्डी । शुकजिह्वा (र. मा.)

शुकनासिका-स्त्री., श्योणाकवृक्षः

शुकपत्र-पु., गन्धकः (वै. निघ.)

शुकपत्रक्ष-पु., गन्धकः (वै. निघ.)

शुकपुष्प-न., स्थौण्यकः (भा.) पु., शिरीषवृक्षः
(रा. नि. व. ११) गन्धकः (वै. निघ.)

शुक्ररोग-पु., शुक्ररोगः

शुक्रवर्ण-पु., ग्रन्थिवर्णभेदः (वै. निघ.)

शुक्रवृक्ष-पु., शिरीषवृक्षः (वै. निघ.)

शुक्रशा क-पु., महानिम्बः (वै. निघ.)

शुक्रशिम्बा (स्त्रि) (स्त्री)-स्त्री., शुक्रशिम्बी (श. र.)

शुक्रदीर्घा-स्त्री., तालीशपत्रम् । स्थौण्यकः, तेजपत्रम्
(वै. निघ.)

शुक्रादन-पु., दाहिमवृक्षः (श. च.)

शुक्रानना-स्त्री., शुक्राख्या (प. मु.)

शुक्तिपुटोपम-न., वाताद् (वै. निघ.)

शुक्तिमणी-पु., मुक्ता (वै. निघ.)

शुक्रनाबीज-न., मुक्ता (वै. निघ.)

शुक्रत्यङ्गी-स्त्री., श्वेतनिर्गुण्डी (वै. निघ.)

शुक्रभूक-पु., मयूरः (श. च.)

शुक्रभू-स्त्री., मजा (श. च.) अस्थिसारः

शुक्रमाता-स्त्री., भार्गी (वै. निघ.)

शुक्रमातृका (घटिका)-स्त्री., प्रमेहे औषधम्
(रस. र)

शुक्रला-स्त्री., उत्पटा (प. मु.) आमलकवृक्षः

शुक्रसङ्ग-पु., शुक्ररोधः (भा.)

शुक्रकृच्छ्र-न., सूत्रकृच्छ्ररोगः (निदा.)

शुक्रगतज्वर-पु., तदाश्रितज्वरः (भा. नी.)

शुक्रपुष्प-कुम्बकशकः (प. मु.) स्त्री., श्वेतापराजिता
(वै. निघ.)

शुक्रा-स्त्री., वंशलोचना (रा. नि. व. ६.)

शुक्राङ्ग पु, मयूरः (जटा.)

शुक्राल्पता-स्त्री., पित्तज्वररोगः (भा.)

शुक्रक-पु., क्षीरिणीवृक्षः (वै. निघ.)

शुक्रकण्ठ (क) पु, दात्यूहपक्षो (श. मा.)

शुक्रकुष्ठ-न., श्वित्रम् । गारुडम्

शुक्रतुलसी-स्त्री., श्वेततुलसी (संग्रहः)

शुक्रदुग्ध-पु., जलजवृक्षभेदः, शृङ्गाटकः (श. च.)

शुक्रधातु-पु., कटिनी (हे. च.)

शुक्रपद्म-न., श्वेतपद्मम्

शुक्रपृष्ठक पु, सिन्धवारकवृक्षः (श. च.)

शुक्रफल-पु., रक्तार्पवृक्षः

शुक्रमला-स्त्री., शमीवृक्षः (वै. निघ.)

शुक्रफेन-पु., समुद्रफेनः (वै. निघ.)

शुक्रभण्डी-स्त्री., शुक्रनिर्वृत् (वै. निघ.)

शुक्रमञ्जरी-स्त्री., श्वेतनिर्गुण्डी (वै. निघ.)

शुक्रमुद्र-पु., शुभ्रमुद्रः

शुक्रमूल-न., श्वेतलग्नः (वै. निघ.)

शुक्रला-स्त्री., उच्छ्रया (र. मा.) आमलकः

शुक्रवंश-पु., श्वेतवंशः (रा. नि. व. ८)

शुक्रवायस-पु., वक्त्रपक्षी (त्रिका.)

शुक्रवृहती-स्त्री., श्वेतवृहती (भैष. अ. पि. वि. पानीय-भक्तव्याम्)

शुक्रसारङ्ग-पु., शुक्रचातकः (च. सू. २७ अ.)

शुक्राङ्ग-पु., द्वीपान्तरवचा (वै. नि.)

शुक्राक्ष-पु., प्लवजार्तीयसंघातचरणक्षी (सु. सू. ४६ अ.)

शुक्राजाजी-स्त्री., श्वेतजीरकः (वै. निघ.)

शुक्रापाङ्ग-पु., मयूरः (हे. च.)

शुक्राम्ल-न., अम्लशाकम् (रा. नि. व. ७)

शुक्राहिफेन-पु., शुक्रपुष्पाहिफेनवृक्षः

शुक्रौदन-न., आतपात्रम् (रा. नि. व. १६)

शुक्रोपला-स्त्री., शर्करा (र. मा.)

शुक्ती(इन्)-पु., प्लक्षवृक्षः, वटवृक्षः (जटा.)

शुचिद्रुम-पु., अश्वत्थवृक्षः (रा. नि. व. ११)

शुचिमल्लिका-स्त्री., नवमल्लिका (रा. नि. व. ११)

शुचिग्रत-पु., प्रपौण्डरीकम् (वै. निघ.)

शुटीरता(टीर्य)-स्त्री., न., वीर्यम् (त्रिका.)

शुण्टि(ण्टी)-पु., स्त्री., शुष्कार्द्रकः (अम.)

शुण्ट-न., गुण्डासिनीतृणम् (वै. निघ.)

शुण्टघृत-न., ग्रहण्याम् आमवाते च घृतम् (च. द. भा.)

शुण्ठय-न., शुण्ठी (श. च.)

शुण्डरोह-पु., मूतृणम् (रा. नि. व. ८)

शुण्डा-स्त्री., गलशुण्डीनामरोगः (रा. नि. व. २०)

शुण्डार-पु., करिशुण्डाकारः वकयन्त्रभेदः

शुण्डाल-पु., गजः (धनञ्जयः)

शुण्डिका-स्त्री., स्फोटकः (रा. नि. व. २०) उपजिह्विका (शब्दकल्पः)

शुण्डिनी-स्त्री., सुन्दरी (रा. नि. व. १९)

शुजङ्ग-पु., गर्दभः (त्रिका.)

शुद्धमांस-न., मांसव्यञ्जनम् । पक्वमांसम्

शुद्धवल्लिका-स्त्री., शुद्धी (श. च.)

शुद्धा-स्त्री., कुटजबीजम् (वै. निघ.)

शुद्धान्तपालक-पु., नपुंसकः (श. च.)

शुद्धिकन्द-पु., लग्नः (वै. नि.)

शुन (क)-पु., कुङ्कुरः (श. टी. भ.)

शुनि-पु., कुङ्कुरः (हे. च.) (नी) स्त्री., कुष्माण्डी (रा. नी. व. ७)

शुभग-पु., दङ्कणक्षारः (र. सा. सं.)

शुभाकिनी-स्त्री., भूम्यामलकी (वै. निघ.)

शुभाजन-पु., रक्तशिशुवृक्षः (र. मा.)

शुभेक्षण-पु., मत्स्यः (वै. नि.)

शुभ्रतरु-पु., शिरीषवृक्षः (प. सु.)

शुभ्रपुङ्खा-स्त्री., श्वेतशरपुङ्खा (रा. नि. व. ४)

शुभ्रवेष्ट-पु., श्वेताशाढमली (वै. निघ.)

शुभ्रसर्षप-पु., श्वेतसर्षपः (वै. निघ.)

शुभ्रिका-स्त्री., मधुशर्करा (वै. निघ.)

शुल्कवायस-पु., वक्त्रपक्षी (त्रिका.)

शुल्या-स्त्री., सुनिषण्कशाकः (वै. निघ.)

शुल (ल्व) (क-) न., -ताम्रम् (प. सु.) सूतादिगुड्याम्

शुल्वपत्र-न., ताम्रपत्रम् (रस. वि.)

शुल्वरिपु-पु., गन्धकः (हे. च.)

शुल्वशक-पु., गन्धकः (वै. निघ.)

शुल्वारि-पु., गन्धकः (हे. च.)

शुश्रूषा-स्त्री., सेवा (त्रिका.)

शुषणी-स्त्री., स्वनामख्यातशाकः (राज. ३ प.)

शुषवी-स्त्री., कारवेल्लता

शुषिर-न., लवङ्गम् (प. सु.) पु., मृपिकः (मे.) स्त्री., नलीनामगन्धद्रव्यम् (अम.) छिद्रम्

शुषिराख्य-पु., रन्ध्रवंशः

शुष्कगोमय-पु., वनकरीष

शुष्कनी-स्त्री., शुष्कमांसम्

शुष्कपत्र-न., शुष्कपट्टशाकः (राज. ३ प.)

शुष्कमत्स्य-पु., सलवणः रौद्रशोषितमत्स्यः (शब्दकल्प)

शुष्कमुख-पु., मुखशोषयुक्तः (वा. वि. ९ अ.)

शुष्कमूल-न., रौद्रशोषितमूलकः (वा. वि. ७ अ.)

शुष्कमूलकाद्यतैल-न., शोथाधिकारे तैलम् (रस. र.)

शुष्कमूलाद्यघृत-न., उदावर्ताधिकारे घृतम् (रस. र.)

शुष्कली-स्त्री., शुष्कमांसम् (शब्दकल्पः)

शुष्कवृक्ष-पु., धववृक्षः (रा. नि. व. ९)

शुष्कव्रण-पु., योनिकन्दरोगः (त्रिका. किणे. त्रिका.)

शुष्काङ्ग-पु., धववृक्षः (वै. निघ.)

शुष्काङ्गी-स्त्री., बलाका (वै. निघ.) गोथिका (श. च.)

शुष्कार्द्रम्-न., शुण्ठी (श. च.)

शुष्म-न., तेजः (मे.)

शुष्मा (न)-पु., चित्रकवृक्षः (अम.) अग्निः

शूकक-पु., रसः (मे.) यवः

शूककीट (क)-पु., ऊर्णादिभक्षकशूकयुक्तकीटविशेषः (अम.)

शूकतृण-न., तृणविशेषम् (रा. नि. व. ८)
 शूकपाक्य-पु., यवक्षारः (संप्रह.)
 शूकपिण्डि-(ण्डी)-स्त्री., शूकशिम्बी (श. मा.)
 शूकरकन्द-पु., वाराहीकन्दः (रा. नि. व. ७)
 शूकरक्रान्ता-स्त्री., वराहक्रान्ता
 शूकरपादिका-स्त्री., कोलाशिम्बी (रा. नि. व. ३)
 शूकरशिम्बी-स्त्री., कोलशिम्बी (भा. म. ४ अ.)
 शूकराक्रान्त-स्त्री., वराहक्रान्ता (श. र.)
 शूकरेष्ट-पु., कशेरुः (रा. नि. व. ८)
 शूकला-स्त्री., शालिभान्यविशेषः (अत्रि. १५. अ.)
 शूकवती-स्त्री., कपिकच्छुः (श. च.)
 शूकवृन्त-पु., कीटविशेषः (सु. कल्प. ८ अ.)
 शूका-स्त्री., कपिकच्छुलता (श. च.)
 शूकाक्ष-पु., शिरीषवृक्षः (आ. वैदसारे सा. ज्वरे.)
 शूकाक्षवीज-न., शिरीषवीजम् (आयुर्वेदसारे)
 शूकापृष्ट-पु., तृणमणिः (हारा.)
 शूकाभपुष्प-पु., शिरीषवृक्षः (वै. निघ.)
 शूतिपर्ण-पु., आरग्वधवृक्षः (श. र.)
 शूद्रार्त्ता-स्त्री., प्रियङ्गुलता (श. च.)
 शूनक-त्रि., शोथयुक्तः (मा. नि.)
 शूनकचक्षुक-पु., क्षुद्रचक्षुक्षुपः (वै. निघ.)
 शूपकार-पु., शूद्रपाचकः (पुराणम्)
 शूरक-पु., कोकिलावृक्षः
 शूरण-पु., वङ्गदेशजम्बनामख्यातकन्दशाकविशेषः
 शूरणपिण्डिका-स्त्री., अर्शसि औषधम् (च. द.)
 शूरणमोदक-पु., स्वल्पाख्येऽशोऽग्नौषधविशेषः (भा.)
 शूरणोद्भज-पु., पक्षिविशेषः (श. र.)
 शूरा-स्त्री., क्षीरकाकोली (वै. निघ.)
 शूरिमृग-पु., वराहादिः (अत्रि. २९ अ.)
 शूर्पश्रुति-पु., गजः (हारा.)
 शूलग्रन्थि-पु., बर्लाद्वर्षा
 शूलघातन-न., भण्डुरलौहम् (श. च.)
 शूलद्विष्ट-न., हिङ्गु (रा. मा.)
 शूलनाशन-न., सौवर्चललवणम् (हे. च.)
 हिङ्गुः, पुष्करमूलम् (वै. निघ.)
 शूलवज्रिणी (वटिका)-स्त्री., शूलाधिकारे औषधम्
 शूलशत्रु-पु., पुरण्डवृक्षः (श. र.)
 शूलशब्द-पु., उदरमध्यः गुडगुडाशब्दः
 शूलहरम्-न., पुष्करमूलम् (वै. निघ.)
 शूलहृत्-पु., हिङ्गु (रा. नि. व. ६.)
 शूलाकृत-न., शूलविदग्धं पक्वमांसम् (अम.) त्रि.,

शूलारि-पु., इडुवीवृक्षः (रा. नि. व. ८)
 शूलिक-पु., शशकः (हे. च.) न., शूलविदग्धपक्वमांसम्
 (श. च.)
 शूलिन-पु., भाण्डीरपुष्पवृक्षः (शमा.) उदुम्बरवृक्षः
 शूली (इन्)-त्रि., शूलरोगवान् पु., दशकः (भा.)
 शूलोत्था-स्त्री., सोमराजी
 शूल्यपाक-पु., शूलविदं कृत्वाऽङ्गारपक्वमांसादि(पाकराज.)
 शृगालकण्टक-पु., वृक्षविशेषः (श. च.)
 शृगालकोलि-पु., कर्कण्डववृक्षः (प. सु.) क्षुद्रवदरः
 (रा. मा.)
 शृगालजम्बु(म्बू)-स्त्री., गोडुम्बा । घण्टाफलम् (मे.)
 शृङ्खलक-पु., उष्ट्रः (रा. नि. व. १९.)
 शृङ्खला (ली)-स्त्री., कांकिलाक्षक्षुपः (रा. नि. व. ४.)
 शृङ्गज-न., अगुरुकाष्ठम्
 शृङ्गधूम-पु., फिङ्गापक्षी (वै. निघ.)
 शृङ्गनाभ-न., विषभेदः (प. सु.)
 शृङ्गनाम्नी-स्त्री., कर्कटशृङ्गी (भद. व. १.)
 शृङ्गमोही (इन्)-पु., चम्पकवृक्षः (रा. नि. व. १०)
 शृङ्गरीटका-स्त्री., स्वर्णजीवन्ती
 शृङ्गवेराभमूलक-पु., गुन्दातृणम् (भा.)
 शृङ्गाराध-न., वाजिरसायनाधिकारे औषधम् (रा. र.)
 शृङ्गारी (इन्)-पु., माणिक्यम् (रा. नि. व. १२.)
 शृङ्गारुहा-स्त्री., शृङ्गाटकम् (वै. निघ.)
 शृङ्गाह (ह्वा)-पु., (स्त्री.) जीवकः (रा. नि. व. ५.)
 शृङ्गाटकम् (वै. निघ.)
 शृङ्गि-स्त्री., तन्नामप्रसिद्धमरस्यः (राज. ३५.)
 शृङ्गिण-पु., भेषः (हे. च.) सशृङ्गमृगवर्गः
 (अत्रि. २०)
 शृङ्गिणी-स्त्री., मल्लिकापुष्पवृक्षः । ज्योतिष्मतीलता (मे.)
 अतिविषा (रा. नि. व. ६.) नदीवट (वै. निघ.)
 गौः (अम.)
 शृङ्ग्यादि-पु., बालरोगे लेहः (च. द.)
 शृत-पु., तोयक्षिसद्रव्यादग्निपाचितात् नि.मृ०कषायः
 (प. प्र. १ ख.)
 शृतशीतजल-न., पक्वशीतलजलम् (रा. नि. व. १४)
 शृधु-(धू) स्त्री., पायुः (विश्व.)
 शेखरिक-पु., अपामार्गः
 शेखरी-स्त्री., बन्दकः (रा. नि. व. ५)
 शेष्ट-पु., करण्डः (त्रिका.)
 शेप-पु., शेफस्
 शेपाल-पु., शेवालम् (श. र.)

शेफालि-स्त्री., स्वनामख्यातपुष्पवृक्षः (रा. नि. व. ४)

शेलक-पु., बहुवारवृक्षः (वै. निघ.)

शेलुत्वक्-पु., बहुवारवृक्षत्वक् (भैष. शोध. वि. बृहच्छुष्कमूलादतैले)

शेलुष-पु., क्षुद्रशेलः (वै. निघ.)

शेवाली-स्त्री., आकाशमांसी (रा. नि. व. १२)

शेषचिन्तामणि-पु., रसमञ्जरीदीकाकारः

शैखरी-स्त्री., वन्दा

शैखरेय-पु., अपामार्गः (शब्दकल्पः)

शैत्यवीज-न., शीतबीजम्

शैम्ब-न., शिम्बीधान्यम् (वै. निघ.)

शैरेयक-पु., नीलक्षिणी (रा. मा.)

शैलक-न., शैलजनामगन्धद्रव्यम् (रा. नि. व. १२)

शैलगन्ध-न., शायरचन्दनम् (रा. नि. व. १२)

शैलगर्भजा-स्त्री., करज्योडिपाषाणभेदविशेषः (वै. निघ.)

शैलजा-स्त्री., गजपिप्पली (रा. नि. व. २३) शैली-
पिप्पली (रा. नि. व. ६) श्वेतवर्णपाषाणभेदः
(वै. निघ.)

शैलजात-न., शैलजः (च. द. मदनमोदके)

शैलधातुज-न., शिलाजतु (भा.)

शैलनिर्यास-पु., शिलाजतु (भा.)

शैलपत्र-पु., विल्ववृक्षः (रा. नि. व. ११)

शैलमल्ली-स्त्री., कोरैजा इति प्रसिद्धवृक्षः (भा. म. १
भ. ज्व. वि. श्वात. चि. दशाङ्ग)

शैलरोही(इन्)-पु., कुष्ठवैरवृक्षः (अत्रि.)

शैलवीज-पु., भलातकवृक्षः (रा. नि. व. ११)

शैलाख्य(ज)-न., शैलजः (रमा.)

शैलाङ्ग-न., शिलाजतु (रा. नि. व. १३)

शैलू(क)-पु., बहुवारवृक्षः (वै. निघ.)

शैलूषभूषण-न., हरितालः (भैष ज्व. चि.)

शैलेय-न., पु., शैलजनामगन्धद्रव्यम्

शैलोत्थगरल-न., पाषाणघातजन्यविषम् (रा. सा. सं.
रसाध्याये.)

शैल्यमेथिका-स्त्री., लिङ्गिनीलता (वै. निघ.)

शैवमल्लिका-स्त्री., लिङ्गिनीलता (रा. निघ. ३)

शैशिर-पु., श्यामचटकः (रा. नि. व. १९) बदरवृक्ष
(वै. निघ.)

शैशेरिक-न., शीतबीजम्

शोक(दोष)ज-पु., अशोकवृक्षः (रा. नि. व. १०)

शोकज्वर-पु., शोकजन्यज्वरः (मा. नि.)

शोकारि-पु., कदम्बवृक्षः (श. च.)

शोचिष्केश-पु., चित्रकवृक्षः (अम.)

शोदीर्य-न., वीर्यम् (श. र.)

शोठ-पु., पारावतः (श. र.)

शोणपुष्प (क)-पु., कोबिदारवृक्षः (रा. नि. व. १०)

शोणफलिनी-स्त्री., पीतपुष्पकाञ्चनवृक्षः (वै. निघ.)

शोणरत्न-न., माणिक्यम् (रा. नि. व. १३) पञ्चरागमणिः
(अम.)

शोणा स्त्री., रक्तक्षिणी (वै. निघ.)

शोणाक-पु., श्योणाकवृक्षः (अम.)

शोणितचन्दन-न., रक्तचन्दनम् (रा. नि. व. १२)

शोणितरोक्षण-न., रक्तमोक्षणम्

शोणितपंभव-न., मांसधातुः (वैद्यकम्)

शोणिताभिध-न., कुङ्कुमम् (वै. निघ.)

शोणिताह्वय-न., कुङ्कुमम् (रा. मा.)

शोणितोत्पल-न., रक्तोत्पलम् (वै. निघ.)

शोणोत्पल-पु., माणिक्यम् (रा. नि. व. १३)

शोथक-न., कङ्कुष्ठम् (रा. नि. व. १३)

शोथघनी-स्त्री., रक्तपुनर्नवा (अम.) शालपर्णी
(रा. नि. व. ४)

शोथजनेत्रपाक-पु., सर्वाक्षिरोगः (निदा.)

शोथजि(हृ)त्-पु., भलातकवृक्षः (प. मु.) पुनर्नवा
(त्रिका.)

शोथजिह्वा-पु., पुनर्नवा (त्रिका.)

शोथारि-पु., पुनर्नवा (रस. र. वङ्गिभलातकरसे)

शोथोदरारिलेह-पु., उदराधिकारे औषधम् (भैष. रस. र.)

शोधनीवीज-न., जैपालवीजम् (रा. नि. व. ६)

शोरुक-पु., भलानकः (वै. निघ.)

शोफकृत्-पु., भलातकवृक्षः (भा.)

शोकारि-पु., हस्तिकन्द (वै. निघ.)

शोभन-न., पद्मम् (श. च.) कङ्कुष्ठम् (वै. निघ.)
कुङ्कुमम् (नि.) सुन्दरम्

शोभनक-पु., शोभाजनवृक्षः (श. च.)

शोभनानन-पु., सुगन्धाजकः (वै. निघ.)

शोभनीया-स्त्री., गोरक्षमुण्डी । महासुण्डी (वै. निघ.)

शोषसम्भव-न., पिप्पलीमूलम् (रा. नि. व. ६)

शोषहा-(न्)-पु., जलपामार्गः (वै. निघ.)

शोकरि-स्त्री., वाराहीकन्दः (वै. निघ.)

शोक्तिकेय-न., मुक्ता (प. मु.)

शौक्तिकेय-पु., विषम् (प. मु.) सोमलता (वै. निघ.)
विषभेदः (अम.)

शौकुच-न., शुक्लता (अम.)
 शौग्र-न., शोभाजनवीर्यम् (वै. निघ.)
 शौटीर्य-न., शौण्डीर्यम् । वीर्यम् (श. र.)
 शौण्डी-स्त्री., पिप्पली (रा. नि. व. २३.) कृष्णकटभी-
 वृक्षः (रा. नि. व. ९)
 शौण्ड (ण्डी)-पु., स्त्री., देवधान्यम्, कुकुटः
 (वै. निघ.) स्त्री., पिप्पलीमूलम् (वै. निघ.)
 शौण्डिक-न., पिप्पलीमूलम् (वै. निघ.)
 शौण्डिकप्रिय-पु., आम्रवृक्षः (वै. निघ.)
 शौधिका-स्त्री., रक्तकः (हे. च.)
 शौभ-पु., गुवाकवृक्षः (शमा.)
 शौभाजन-पु., शोभाजनवृक्षः (भ. द्वि.)
 शौरिप्रिय-न., नीलहीरकः (प. सु.)
 शौरिरत्न-न., नीलमणिः (रा. नि. व. १३)
 शौल्फ-न., सुलफाशकः (शब्दकल्पः)
 शौल्फशीत-पु., क्षेत्रेष्ठः (प. सु.)
 शौष्कल-पु., मत्स्यमांसभक्षकः (अम.)
 शमन्-न., मुखम् (भ.)
 शमश्रुमुखी-स्त्री., शमश्रुयुक्तानारी (श. र.)
 शमश्रुशेखर-पु., नारिकेलवृक्षः (वै. निघ.)
 श्यामकण्ठ-पु., मयूरः (हला) श्यामकण्ठपक्षी
 (शब्दकल्पः)
 श्यामचटक-पु., भारिपक्षी
 श्यामचूडा-स्त्री., कृष्णचटका (वै. निघ.)
 श्यामपत्र-पु., तमालवृक्षः (श. च.) (स्त्री.)
 जम्बूवृक्षः (वै. निघ.)
 श्यामपर्ण-पु., शिरीषवृक्षः (वै. निघ.)
 श्यामपर्णी-स्त्री., 'चा' इति प्रसिद्धः श्लेष्मार्यपरनामधेयः
 वृक्षभेदः
 श्यामभूषण-न., मरिचम्
 श्यामृमग-पु., कृष्णवर्णहरिणः (च.)
 श्यामलचूडा-स्त्री., रक्तगुप्ता (रा. नि. व. ३.)
 श्यामलता-स्त्री., श्यामानामलता (प. सु.)
 श्यामलाल-पु., सङ्क्षेपरत्नावलीकारः
 श्यामलालु-पु., नीलालुकम् (रा. नि. व. ७.)
 श्यामरीज-न., कालादःनेतिख्याते वणिग्द्रव्यविशेषः
 श्यामा-स्त्री., दृष्टार्थं मध्यमा स्त्री (रा. नि. व. १८.)
 श्यामसर्प-पु., कृष्णसर्पः (चि. क. क. १ स्त.)
 श्यामाङ्गी-स्त्री., नीलदूर्वा (वै. निघ.)
 श्यामाढकी-स्त्री., कृष्णपुष्पाढकी

श्यामाम्ली-स्त्री., नीलाम्ली (रा. नि. व. ४.)
 श्यामालता-स्त्री., कृष्णशारिचा
 श्यामाद्वा-स्त्री., पिप्पली (वै. निघ.)
 श्यामेशु-पु., कृष्णेशुः (रा. नि. व. १४)
 श्यायतैल-न., कर्पूरतैलम्
 श्यावास्यता-स्त्री., मुखकृष्णता (निदा)
 श्येतकोलक-पु., मत्स्यविशेषः (हारा.)
 श्येनाहत-पु., सोमलता (वै. निघ.)
 श्येनी-स्त्री., श्येनास्त्री (शब्दकल्पः)
 श्रपित-नि. पक्वम् । पाचितम् । घृतदुग्धजलभिन्नपक्वद्रव्यम्
 (जटा.)
 श्रपिता-स्त्री., काष्ठिकम् (शब्दकल्पः)
 श्रमणा-स्त्री., सुदर्शना । मुण्डी । मांसी (मे.)
 श्रव(म्)-पु., श्रवणेन्द्रियम् (रा. नि. व. १८)
 श्रवणविभ्रम-पु., अन्यथाश्रवणम् (वैयकम्)
 श्रवणी-स्त्री., प्रपौण्डरीकनामगन्धद्रव्यम् (रा. नि.
 व. १२)
 श्राण-न., पक्वम् (मे.) घृतजलदुग्धभिन्नपक्वद्रव्यम्
 (जटा.) स्त्री., (णा) यवागुः (पमु.)
 श्राद्धशाक-न., कालशाकः । नाडीचशाकः
 श्रान्तोपचार-पु., अश्वत्थ श्रान्तौ उपचारविधानम्
 श्राव-पु., श्रीवासः (भा.)
 श्रावक-पु., काकः (त्रिका.)
 श्रावा-स्त्री., अन्नमण्डः (प. सु.)
 श्रीकर-न., रक्तोरपलम् (त्रिका.) पु., शालवृक्षः (वै. निघ.)
 श्रीकारी-(इन्) पु., मृगविशेषः (रा. नि. व. १९)
 श्रीकुकुट-पु., तिलसर्पपिण्याकजः मालवदेशप्रसिद्धः
 अम्लखटकविशेषः (वा. चि. १२ अ.)
 श्रीगन्ध-न., श्वेतचन्दनम् (वै. निघ. २ भ. दाह. चि.
 पुनर्नवातैले.)
 श्रीग्रह-पु., पक्षिपानीयशाला (हारा.)
 श्रीधनम्-न., दधि (जटा.)
 श्रीचन्दन-न., श्वेतचन्दनम् (वै. निघ. २ भ. अप. चि.
 द्राक्षावलेहे.)
 श्रीचमरी-स्त्री., चमरीमृगः (वै. निघ.)
 श्रीतरु-पु., शालवृक्षः (वै. निघ.)
 श्रीधात्री-स्त्री., शिरामलकः (रस. कौ. महाभृत्युजयरसे)
 श्रोपरी-स्त्री., वार्षिकीमल्लिका (भा.)
 श्रीपर्ण-न., पत्र (रा. नि. व. १०) पु., गणिकारिका
 (अम. १ च. वि. ८ अ.)

श्रीपिष्ट-पु., सरलवृक्षनिर्गसः (अ. टी. रा. मा.)
 लवणखोटी (कश्चित्)
 श्रीपुत्र-पु., घोटकः (त्रिका.) अश्वत्थवृक्षः
 श्रीपुष्पमञ्जरी-स्त्री., प्रपौण्डरीकः (रा. नि. व. १२)
 श्रीप्रसूनक-न., लवङ्गम् (वै. निघ.)
 श्रीफलशालाटु-पु., विल्वशालाटुः (सा. कौ. ग्रहणी नि.)
 श्रीबाहुशालगुड-अशोधिकारे पकगुडः (च. द.)
 श्रीवीज-पु., तालवृक्षः (वै. निघ.)
 श्रीभद्र-पु., मुस्ता (श. र.)
 श्रीधारा-स्त्री., घोटकः (रा. नि. व. १९)
 श्रीमञ्जरी-स्त्री., तुलसीवृक्षः (वै. निघ.)
 श्रीमत्-न., तिलपुष्पम् (वै. निघ.) स्त्री., [ती] मुण्डीरी
 (वै. निघ.)
 श्रीमदनानन्दमोदक-पु., ध्वजभङ्गे औषधम्
 श्रीमलापहा-स्त्री., भूषणपत्रा (रा. नि. व. ५)
 श्रीमस्तक-पु., रङ्गेष्टालुकः । रसांनः (त्रिका.)
 श्रीमुख-पु., शारीरकग्रन्थकारः
 श्रीलता-स्त्री., महाज्योतिष्मतीलता (रा. नि. व. २)
 श्रीवाससार-पु., कपित्थपर्णीवृक्षनिर्गसः
 श्रीवासा (स्) पु., सरलद्रव्यम्
 श्रीवृक्ष (क)-पु., अश्वत्थवृक्षः (हें. च.) विल्ववृक्षः
 (शब्दकल्पः)
 श्रीवेष्टफल-न., सरलवृक्षफलम् (वै. निघ.)
 श्रीसंज्ञ-न., लवङ्गम् (अम.)
 श्रीसम्पदा-स्त्री., ऋद्धिः (रा. नि. व. ५)
 श्रीहर्षसूरि-पु., योगचिन्तामणिकारः
 श्रीहस्तिनी-स्त्री., हस्तिशुण्डी (जटा.)
 श्रुवारु-पु., विकङ्कतवृक्षः (रा. मा.)
 श्रुतश्रेणी-स्त्री., ब्रवन्तीवृक्षः (भा.)
 श्रुति-स्त्री., श्रवणेन्द्रियम् (रा. नि. व. १८)
 श्रुतिकट-पु., सर्पः (मे.)
 श्रुतिमूल-न., कर्णमूलम् (संप्रहः)
 श्रुतिचर्जित-पु., बधिरः (जटा.)
 श्रुतिवेध-पु., कर्णवेधः (शब्दकल्पः)
 श्रुतिसार-पु., वैद्यकग्रन्थभेदः
 श्रुतिस्फोटा-स्त्री., कर्णस्फोटालता (रा. नि. व. ३)
 श्रुच-पु., अश्वस्य शिरोऽधः केशान्तभागः (ज. द. २ अ.)
 स्त्री., (वा)-मूर्वा (रा. नि. व. ३)
 श्रुवावृक्ष-पु., विकङ्कतवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 श्रेणि (णी)-स्त्री., लाजमण्डः (प. मु.) समानशिल्पसंहतिः
 (मे.) सेकपात्रम् (विश्व.)

श्रेणिचला-स्त्री., निःश्रेणिकानृणम्
 श्रेय-स्त्री., जीवकः (वै. निघ.)
 श्रेष्ठकाष्ठ-पु., शाकवृक्षः (रा. नि. व. ९)
 श्रेष्ठमल्लिका-स्त्री., शतदलमल्लिका (प. मु.)
 श्रेष्ठलवण-न., सैन्धवलवणम् (वै. निघ.)
 श्रेष्ठवृक्ष-पु., वरुणवृक्षः (रा. नि. व. ९.) कृष्णागुरुवृक्षः
 (वै. निघ.)
 श्रेष्ठवेधिका-स्त्री., कस्तूरी (वै. निघ.)
 श्रेष्ठवीहि-पु., पट्टिकशालिः (वै. निघ.)
 श्रेष्ठाम्बु-न., तण्डुलोदकम् (वा. उ. ३७ अ.)
 श्रेण-त्रि., सञ्जः (अम.) (स्त्री.) (णा) काञ्चिकम्
 (शब्दकल्पः)
 श्रेणिफल-न., वरस्त्रीणां प्रशस्तनितम्बः (रा. नि. व. १८)
 श्रेणिफलकास्थि-न., नितम्बभगास्थिनि (च. शा. ७ अ.)
 श्रोत- (स्)-न., कर्णम् (त्रिका.) इन्द्रियम् (हें. च.)
 शिरा (सु.)
 श्रोतोज-न., सौवीराञ्जनम् (रा. नि. व. १३)
 श्रोतोद्भव-न., श्रोतोऽञ्जनम् (रा. नि. व. १३)
 श्रोत्र-न., श्रवणेन्द्रियम्, कर्णम् (अम.)
 श्याह-पु., नवनीतखोटी (च. सू. ३ अ.) प्रदेहः (न.)
 कमलम् (शब्दकल्पः)
 शृङ्गणक (का)-न., स्त्री., पूगफलम् (रा. नि. व. ११)
 (का)-कृष्णापराजिता (वै. निघ.)
 शृङ्गणत्वक्-पु., अश्मन्तकवृक्षः (रा. नि. व. ९)
 शृङ्गापदप्रभव-पु., आम्रवृक्षः (श. मा.)
 शृङ्गापदापह-पु., पुचजीववृक्षः (त्रिका.)
 शृङ्गाष्ट-पु., आम्रवृक्षः (वै. निघ.)
 श्लेष्मकोष्ठ-पु., अश्वरोगभेदः (ज. द. ४६ अ.)
 श्लेष्मघ्न-पु., श्लेष्महरं द्रव्यम् (सु. सू. ४१ अ.)
 श्लेष्मघ्ना (घ्नि)-स्त्री., त्रिपुरमल्लिका (त्रिका.) केतकी
 (विश्व.) ज्योतिष्मतीलता (जटा.) त्रिकटुः (श. र.)
 श्लेष्मज्वर-पु., कफजन्यज्वरः (निदा.)
 श्लेष्मण-पु., कफः (भा.)
 श्लेष्मनाडी-स्त्री., दन्तमूलगतारोगः
 श्लेष्मपाण्डु-पु., श्लेष्मजन्यपाण्डुरोगः
 श्लेष्मलफल-पु., बहुवारवृक्षः (वै. निघ.)
 श्लेष्मचिसर्प-पु., कफजन्यविसर्पः (निदा.)
 श्लेष्मसंभूत-त्रि., श्लेष्मजः (रा. नि. व. २०)
 श्लेष्मस्त्राव-पु., नेत्रसन्धिगतारोगविशेषः (सु. उ. २ अ.)
 श्लेष्मह-पु., पनसवृक्षः (वै. निघ.) कट्फलवृक्षः
 (श. च.)

श्लेष्महन्त्री-स्त्री., देवदालीलता (वै. निघ.)
 श्लेष्माट-पु., शेलुवृक्षः
 श्लेष्माणा-स्त्री., वृक्षविशेषः (श. मा.)
 श्लेष्मातकसदृशपत्र-पु., पनसवृक्षः
 श्लेष्मान्तक-पु., शेलुवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 श्लेष्मारि-पु., पार्वत्यक्षुद्रवृक्षभेदः
 श्लेष्मोलवण-पु., श्लेष्माधिकः (वा. नि. ७ अ.)
 श्लैष्मिकरक्तपित्त-न., कफजन्मरक्तपित्तम् (मा. नि.)
 श्लैष्मिकी-स्त्री., श्लेष्मजन्मयोनिध्यापद् (वा. उ. ३३ अ.)
 श्वचिह्नी-स्त्री., कुक्कुरचिल्लीक्षुपः (वै. निघ.)
 श्वदंष्ट्रक-पु., गोक्षुरक्षुपः (रा. नि. व. ४)
 श्वधूत-पु., शृगालः (श. र.)
 श्वनक-पु., कुक्कुरः (प. मु.)
 श्वनिशम् (शा)-न., स्त्री., मत्तकुक्कुरनिशा (जटा.)
 श्वपुच्छ-पु., वृश्चिकः
 श्वफल-पु., चूर्णम् । बीजपूरम् (र. मा.)
 श्वभीरु-पु., शृगालः (श. मा.)
 श्वभ्र-न., पु., छिद्रम् (भम.)
 श्वयाचि-(ची)-स्त्री., रोगः । पीडा (ध्याक.)
 श्वसनाशन-पु., सर्पः (हारा.)
 श्वसनेश्वर-पु., अर्जुनवृक्षः (श. च.)
 श्वसनोत्तुक-पु., सर्पः (श. च.)
 श्वसित-न., निःश्वासः (हे. च.)
 श्वसुन-पु., कासालुः (रा. नि. व. ७) क्षतग्रवृक्षः (श. च.)
 श्वादन्त-पु., कुक्कुरदन्तः (व्याक.)
 श्वान-पु., कुक्कुरः स्त्री., (नी)-सारमेधा (श. र.)
 श्वानचिल्लिका-(ली)-स्त्री., शुनकचिल्लीशाकः
 (वै. निघ.)
 श्वावलिका-स्त्री., धन्याकम् (रा. नि. व. ६)
 श्वावित्-पु., शशकः । शलकीभृगः (भा.) शलकीवृक्षः
 (त्रिका.)
 श्वास-पु., स्वनामख्यातरोगविशेषः (ज. द. ३५ अ.)
 श्वासकास-पु., प्रसिद्धरोगद्वयम् (निदा.)
 श्वासभक्ष-पु., वर्वरकवृक्षः (रा. नि. व. ८)
 श्वासहेति-स्त्री., मित्रा (हे. च.)
 श्वित्रघ्नी-स्त्री., वृश्चिकाली (श. च.)
 श्वेतकटभी-स्त्री., शुक्रकटभीवृक्षः (वा. उ. ३८ अ.)
 श्वेतगुड्डा (वा. उ. ५ अ.)
 श्वेतकण्टक-पु., श्वेतलज्जालुका (वै. निघ.)
 श्वेतकण्टकारिका (री)-स्त्री., शुभ्रपुष्पकण्टकारी
 (रा. नि. व. ४.)

श्वेतकपोत-पु., दुर्विकरसर्पविशेषः (सु. कल्प. ४ अ.)
 श्वेतकमल-न., श्वेतपद्मम् (रा. नि. व. १०)
 श्वेतकरवीर-पु., शुक्रपुष्पकरवीरवृक्षः
 श्वेतकाक-पु., शुक्रकाकः । रावणकृतकार्मेणक्षतकम्
 श्वेतकाञ्चन-पु., शुक्रपुष्पकाञ्चनवृक्षः (प. मु.)
 श्वेतकाष्ठा-स्त्री., श्वेतपाटली (वै. निघ.)
 श्वेतकिणिही-स्त्री., शुक्रकटभीवृक्षः (रा. नि. व. ९)
 श्वेतकुश-पु., शुक्रदर्भः (रा. नि. व. ८)
 श्वेतकुमुदा-स्त्री., श्वेतनिर्गुण्डी (वै. निघ.)
 श्वेतकृष्णा-स्त्री., कीटजातिभेदः (सु. कल्प. ८)
 श्वेतकेश-पु., रक्तशिमुः (जटा.)
 श्वेतकोल-पु., शफरमत्स्यः (त्रिका.)
 श्वेतखदिर-पु., शुक्रखदिरवृक्षः (भा.)
 श्वेतगण्डा-स्त्री., श्वेतदूर्वा (वै. निघ.)
 श्वेतगरुत्-पु., राजहंसः (भम.)
 श्वेतघोषा-स्त्री., श्वेतकोषातकी (वै. निघ.)
 श्वेतचरण-पु., प्लवचरजलजपक्षिविशेषः (सु. सू. ४६ अ.)
 श्वेतचरणक-पु., शुक्रचरणकः
 श्वेतच्छद-पु., गन्धपत्रम् (श. च.) हंसः (हला)
 श्वेतजयन्ती-स्त्री., शुक्रजयन्तीवृक्षः (भैष.) (कुष्ठवि.)
 श्वेतजरण-पु., शुक्रजीरकः (वै. निघ.)
 श्वेततण्डुलमण्ड-न., पु., आतपतण्डुलसिद्धमण्डः
 (अग्नि. १२ अ.)
 श्वेततुलसी-स्त्री., शुभ्रपत्रतुलसीवृक्षः (प. मु.)
 श्वेतत्रिवृत्-स्त्री., शुक्रमूलत्रिवृत् (भा.)
 श्वेतदन्ता-स्त्री., नागदन्ती (वै. निघ.)
 श्वेतदर्भ-पु., शुक्रदर्भः (वै. निघ.)
 श्वेतधातु-पु., दुग्धपाषाणः (रा. नि. व. १२)
 श्वेतधामा-न. पु., कर्पूरः, समुद्रकेनः (मै.)
 श्वेतधूनक-न., शुक्रधूनकम् (रस. र.)
 (ज्वराति. वि. ग्रहणीकपाटरसे)
 श्वेतनाडी-स्त्री., खटिका (वै. निघ.) श्वेतापराजिता
 (च. सू. २ अ.)
 श्वेतपटल-न., यशदधातुः (वै. निघ.)
 श्वेतपर्ण-पु., श्वेताजकः (प. मु.) स्त्री., (पार्.) वारिपर्णी
 (र. मा.)
 श्वेतपणाल-पु., श्वेततुलसी (प. मु.)
 श्वेतपाटला-स्त्री., शुक्रपुष्पपाटलवृक्षः (जटा.)
 श्वेतपारावत-पु., शुभ्रकपोतः (वै. निघ.)
 श्वेतपाषाण-पु., शुभ्रप्रस्तरः (र. सा. सं.) रसप्रकरणे
 स्फटिका (वै. निघ.)

श्वेतपिङ्ग-ल-पु., सिंहः (त्रिका.)
 श्वेतपुङ्खा-स्त्री., शुक्लशरपुङ्खा (रा. नि. व. ४)
 श्वेतपुनर्नवा-स्त्री., शुभ्रपुनर्नवा (भा.)
 श्वेतपुष्पा-स्त्री., कोषात्कीलता (र. मा.) श्वेतगोकर्णिका
 (वै. निघ.) नागदन्ती (रा. नि. व. ५)
 मृगेवांरुः (रा. नि. व. ७)
 श्वेतपूरिका- स्त्री., साद्यद्रव्यभेदः (वै. निघ.)
 श्वेतप्रसूनक-पु., साकवृक्षः (श. मा.)
 श्वेतभण्टिका-स्त्री., शुक्लवार्ताकी (वै. निघ.)
 श्वेतभण्डा-स्त्री., श्वेतापराजिता (र. मा.)
 श्वेतभृङ्गराज-पु., शुक्लपुष्पभृङ्गराजः
 श्वेतमञ्जरी-स्त्री., लुब्धपुष्पः (वै. निघ.)
 श्वेतमृग-पु., मूत्रयमृगविशेषः (च.)
 श्वेतयूथिका-स्त्री., शुक्लयूथिका (वै. निघ.)
 श्वेतरञ्जन-न., शीपकम् (शब्दकल्पः.)
 श्वेतरत्न-न., रफटिकः (प. मु.)
 श्वेतराजि-(जी) स्त्री., चिचिण्डः (भा. पू. १ अ. शा. व.)
 श्वेतराजिका-स्त्री., श्वेतपीतसर्पपम्, राजिका
 (रा. नि. व. १६)
 श्वेतरास्ना-स्त्री., श्वेतपुष्परास्नाविशेषः
 श्वेतलक्ष्मणा-स्त्री., श्वेतकण्टकारी (वै. निघ.)
 श्वेतवर्णक-न., श्वेतवर्णचन्दनम् (वै. निघ.)
 श्वेतवर्वरक-न., वर्वरचन्दनम् (रा. नि. व. १२)
 श्वेतवर्वरिका-स्त्री., शुभ्रतुलसी (रा. नि. व. १०)
 रावणकृतसप्तमशतकम्
 श्वेतचलकल-पु., उदुम्बरवृक्षः (जटा.)
 श्वेतवल्ली-स्त्री., शुक्लवास्तुकम् (वै. निघ.)
 श्वेतविट्कृता-स्त्री., कफाधिक्यजन्यशुक्लपरीषता (वै. निघ.)
 श्वेतबीज-पु., श्वेतकुल्लथः (रा. नि. व. १६)
 श्वेतवुल्फा-स्त्री., स्वनामरुयातलवाविशेषः
 श्वेतवृन्ताक-पु., शुक्लवार्ताकी (वै. निघ.)
 श्वेतवृक्ष-पु., वरुणवृक्षः (प. मु.)
 श्वेतवेतस-पु., जलवेतसः (वै. निघ.)
 श्वेतशरपुङ्खा-स्त्री., शुक्लपुष्पशरपुङ्खा (रा. नि. व. ४)
 श्वेतशा(सा) रिवा-स्त्री., शारिवाभेदः
 श्वेतशाल्मलि-पु., शुक्लपुष्पकिशुकवृक्षः
 श्वेतशिम्वा(विः)(वीरुः)-स्त्री., राजशिम्बी (र. मा.)
 श्वेतशिला-स्त्री., श्वेतपाषाणभेदः (रा. नि. व. ८)
 श्वेतशुङ्ग-पु., यवः (जटा.)
 श्वेतशूक-पु., यवः (रा. नि. व. २३)
 श्वेतशूरण-पु., वनशूरणनामकद्रव्याकः (रा. नि. व. ७)

श्वेतशेफालिका-स्त्री., शुक्लशेफालिकावृक्षः (संग्रहः)
 श्वेतश्रेष्ठ-पु., चन्दनवृक्षः (वै. नि.)
 श्वेतसर्ज-पु., श्वेतभूतकम् (संग्रहः)
 श्वेतसर्प-पु., शुक्लसर्पः (प. मु.)
 श्वेतसिंही-स्त्री., श्वेतवृहती (रा. नि. व. ४)
 श्वेतहनु-पु., राजिमरसर्पविशेषः (सु. कल्प ४ अ.)
 श्वेतहर-पु., महाशालवृक्षः (वै. निघ.)
 श्वेताशुद्रा-स्त्री., श्वेतकण्टकारी (वै. निघ.)
 श्वेताञ्जन-न., शुक्लाञ्जनम् (वै. निघ.)
 श्वेताढकी-स्त्री., श्वेतपुष्पाढकी (रा. नि. व. १६)
 श्वेतात्रिवृत्-स्त्री., शुक्लमूलत्रिवृत् (भा.)
 श्वेताद्रिकर्णिका-स्त्री., शुक्लगिरिकर्णिका (वा. उ. ५ अ.)
 श्वेतापराजिता-स्त्री., शुक्लपुष्पापराजिता (रा. नि. व. ३)
 श्वेताभद्रा-स्त्री., श्वेतगोकर्णी (वै. निघ.)
 श्वेताश्व-स्त्री., श्वेतवर्णाश्वः (रा. नि. व. १३)
 श्वेताम्य(व)र-पु., सुनिषणकशाकः (रा. नि. व. ४)
 श्वेतारिरस-पु., श्वेतकुष्ठो रसः (रस. वि.)
 श्वेतालु-पु., शुक्लवर्णालुकः । महिषकन्दः (रा. नि. व. ७)
 श्वेताचलोकन-पु., शुक्लनेत्रतारूपकफजन्यरोगविशेषः
 (निदा.)
 श्वेताश्व-पु., कैटयः (प. मु.)
 श्वेताह्ला-स्त्री., शुक्लगोकर्णी (वै. निघ.) सितपाटला
 (रा. नि. व. १०)
 श्वेतोत्पल-न., शुक्लकुमुदपुष्पम्
 श्वेतोन्मत्त-पु., शुक्लपुष्पपुस्तकवृक्षः
 प
 ष-पु., केशः (एका.)
 षटि-(टी)-स्त्री., शटी (वा. वि. ६ अ.)
 षट्क (कटु)-न., त्रिकटुचन्यचित्रकपिप्पलीमूलं च
 (वै. निघ.)
 षट्कनिघंटु-पु., वैद्यकनिघण्टुभेदः
 षट्कोण-न., हीरकम् (वै. निघ.)
 षट्चरण (षट्)-पु., भ्रमरः (हला.) यूका
 (रा. नि. व. ११)
 षट्चरणयोग- पु., षड्धरणयोगः (सि. यो.)
 (वा. व्या. वि.)
 षट्पदघाती (इन्)-पु., स्वर्णचम्पक (वै. निघ.)
 षट्पददल-(प्रिय)-पु., सुरपुत्रागवृक्षः (वै. निघ.)
 षट्प (पा) दा (दी)-स्त्री., कीटभेदः (हे. च.)
 षट्पदाधार-कन्दवृक्षः (वै. निघ.)

पदपदालय-पु., सुरपुष्पागवृक्षः (वै. निघ.)
 पदपदीभक्ष-पु., गङ्गापतङ्गभक्षणजन्याश्चरोगः (ज. द.)
 पदभट्टिका-स्त्री., बालरोगग्रं औषधम् (वा.)
 पदलवण-न., मृत्तवणोपेतानि पञ्चलवणानि (रा. नि. व. २२)
 पदलौहसम्भव-न., शिलाजतुः (वै. निघ.)
 पङ्ग-पु., मण्डलितर्पविशेषः (सु. कल्प. ४)
 पङ्गयूप-पु., पङ्गपानीयम् (भैष.)
 पङ्गपण-न., समरिचपञ्चकोलम् (भा. प. १ भ.)
 पङ्गुणवलिजारितमकरध्वज-पु., पङ्गुणगन्धक
 जारितरसेन साधितः मकरध्वजः
 पङ्गग्रन्थिका-स्त्री., आमहरीदा (अम.)
 पङ्गसनिघण्टु-पु., वैद्यकग्रन्थविशेषः
 पङ्गरेखा-स्त्री., पङ्गभुजा
 पङ्गविन्दुतैल-न., शिरःपीडायां तैलम् (भैष.)
 पण्डाल (ला ली)-पु., स्त्री., तैलमानभेदः
 पण्डिकान्न-न., पण्डिकमसतम्
 पण्डिवासरज-पु., पण्डिकशालिधान्यम् (रा. नि. व. १६)
 पण्डिशालि-पु., पण्डिकशालिः (रा. नि. व. १६)
 पण्डिहायन-पु., पण्डिकशालिः, हस्ती
 पण्डालुकाल-न., ध्वनत्स्थान्तरभुक्तम् (त्रिका.)
 षोडशाङ्गि-पु., कर्कटः
 षोडशावर्त-पु., गङ्गाः
 स-पु., सर्पः । पक्षी
 संक्ष-न., पीतकाष्टम् । भावुकादिसप्तपीतकाष्टम् (श. च.)
 संय-न., अस्थिकङ्कालः (श. च.)
 संयम-पु., भयम् (भा. म. ४ भ. ने. रो. वि.)
 संयमन-न., निरोधः (मे.)
 संयुक्ता-स्त्री., आवर्तकीलता (रा. नि. व. ३)
 संलपन-न., प्रलापः (सु. सू. २५ अ.)
 संलय-पु., निद्रा (हे. च.)
 संवर-पु., सञ्चयः । मत्स्यभेदः । हरिणभेदः । न., जलम्
 (शब्दकल्पः)
 संवर्ण-न., शिहानकः
 संवर्त्ति-(का)-स्त्री., पशस्य केशरसमीपस्थजलम् (भा.)
 संवर्द्धक-न., त्रि., वृद्धिकारकः । दीपनम् (हे. च.)
 संवहन-न., शरीरमर्दनम् (वा. वि. ७ अ.)
 संवाटिका-स्त्री., धृक्वाटक (जटा.)
 संवित्तिकाफल-न., सेवफलम् (वै. निघ.)

संवित्ति-स्त्री., चेतना (श. र.)
 संविषा-स्त्री., अतिविषा (श. च.)
 संवीत-पु., श्वेतकिणिहि (वै. निघ.)
 संवेदन-पु., छिदिका (वै. निघ.)
 संवेश-पु., निद्रा (अम.)
 संयमशमहेतु-पु., संशयच्छेदनहेतुः (च. वि. ८ अ.)
 संशोपी-(इन्)-पु., सन्निपातज्वरविशेषः
 संश्यान-स्त्री., शीतेन सङ्कुचितम् (व्याक.)
 संसारमार्ग-पु., भगः (त्रिका.)
 संस्काल-पु., भेषः (त्रिका.)
 संस्वेदजशाक-न., शिलिन्ध्रकम् (भा.)
 संहितच्छत्रिका-स्त्री., शतपुष्पा, मिश्रेधा
 सकट-पु., शाखोटवृक्षः (शब्दकल्पः)
 सकण्टक-पु., क्षैवालः (श. च.)
 पूतिकरजः (र. मा.)
 सकण्डक-पु., कर्णपालीगतरोगः (सु. सू. १६ अ.)
 सकलप्रिय-पु., चणकवृक्षः
 सकललक्षण-न., शालनिर्वासः (वै. निघ.)
 सकुल-(ली [इन्])-पु., शीलमत्स्यः (श. र.)
 सकुलादनी-स्त्री., महाराष्ट्रीलता (रा. नि. व. ४)
 कटुकी (ज. द.) वृश्चिकः स्त्री., काकवन्ध्या ।
 सिही रा. नि. व. २३)
 सहत्पज (जा)-पु., स्त्री., काकः (अम.) वृश्चिकः
 (स्त्री.) काकवन्ध्या । सिही (रा. नि. व. २३)
 सहद्रुम-पु., अश्वतरः (रा. नि. व. १९)
 सक्तुफाली-स्त्री., शमीवृक्षः (अम.)
 सक्थिमर्म-न., ऊरुमर्म (सु. शा. ६ अ.)
 सगन्धा-स्त्री., सुगन्धशालिः (रा. नि. व. १६)
 सग्धि-स्त्री., सहभोजनम् (अम.)
 सङ्कुटाक्ष-पु., धववृक्षः
 सङ्कुटी-स्त्री., उपोदिका (वै. निघ.)
 सङ्गशिग्रह-पु., अश्वस्य दुष्टग्रहभेदः (ज. द. ५७ अ.)
 संकेद-पु., आर्द्रता
 संकेद-पु., आर्द्रता । छिन्नता
 सङ्कोचपिशुन-न., कुङ्कुमम् (भा.)
 सङ्क्षेपरत्नावली-स्त्री., इयामलालकृतद्रव्याभिधानम्
 सङ्क्षेपुष्पी-स्त्री., धातकीवृक्षः (सं.)
 सङ्क्षिनी-स्त्री., चोरपुष्पी (च. सू. ४ अ.)
 सङ्ख्यानिनादटीका-स्त्री., संख्यानिदानस्यटीका
 सङ्ग्रह-पु., विषम् (मे.) (न.) शमीवृक्षफलम् (मे.)

सङ्गम-पु., मैथुनम् । मिलनम्
 सङ्गिनी-स्त्री., चोरपुष्पी
 सग्रहक-त्रि., भिन्नमलसन्धारकः (च. सू. ४ अ.)
 सग्रहण-स्त्री., सग्रहयहणी (निदा.)
 सङ्गाहक-त्रि., अनिलगुणभूयिष्ठद्रव्यम्, (सु. सू. ४१ अ.)
 सङ्गचारी(इन्)-पु., मत्स्यमात्रः (हे. च.)
 सङ्गट्टा-स्त्री., लता
 सङ्गाटिका-स्त्री., शृङ्गायकलता (मे. प्राणे विश्व.)
 सचर-पु., श्वेतशिण्ठी (वै. निघ.)
 सचिल्लुक-त्रि., कुदर्शनम्, द्विब्रचक्षुः (श. र.)
 सचिव-पु., कृष्णधुस्तूरः (रा. नि. व. १०)
 सचिवामय-पु., पाण्डुरोगः । विसर्पः (रा. नि. व.)
 सचेष्ट-पु., आम्रवृक्षः (श. मा.) त्रि., चेष्टान्वितम्
 सच्चरा-स्त्री., हरिद्रा (श. च.)
 सञ्चर-पु., शरीरम् (हे. च.)
 सञ्चल-न., सौवर्चललवणम्
 सञ्चलन-न., कल्पनम् (शब्दकल्पः)
 सञ्चान-पु., श्येनपक्षी (शब्दकल्पः)
 सञ्चारिका-स्त्री., घ्राणम् (मे.)
 सञ्चाली-स्त्री., गुआ (शब्दकल्पः)
 सञ्चित्रा-स्त्री., मृषिकर्णी (शर.)
 सञ्जर-पु., सन्तापः (रा. नि. व. २०)
 सञ्जा-स्त्री., छात्री (श. र.)
 सञ्जीवनागद-पु., सर्पदष्टे अगदविशेषः (सु. कल्प ५ अ.)
 सटा-स्त्री., जटा । केदारम् (मे.) न., जटा (शर.)
 सटि-स्त्री., शठी (श. र.)
 सण्ड-पु., नपुंसकः (अ. टी.)
 सण्डिश-पु., सन्दंशम् (शब्दकल्पः)
 सतंसा-नागवल्लीभेदः (रा. नि. व. ११)
 सतिक्तका-स्त्री., चुबुशाकः (भा. पू. १ अ.)
 सती-स्त्री., सौराष्ट्रसृद् (हे. च.)
 सतील(क)-पु., वंशः (हारा.) सतीलकः (रा. नि. व. १६) स्त्री., ला-विष्णुकान्ता (रा. नि. व. ५) कलायभेदः
 सतेर-पु., तुषः (उणा.)
 सत्कदम्ब-पु., केलिकदम्बवृक्षः (श. च.)
 सत्काञ्चनार-पु., रक्तकाञ्चनम् (श. च.)
 सत्काण्ड-पु., श्येनपक्षी (श. च.)
 सत्त्वशुद्धि-स्त्री., घातुसारस्य निर्मलीकरणम् (र. स. चि. ६ अ.)

सत्त्वाचजय-त्रि., शरीरस्थाहितकरूपादिभ्यः मनोवृत्ति-
 व्यावर्तकं औषधम् (च. सू. ११ अ.)
 सत्त्वादस्थान-न., हृदयम् (च.)
 सत्पत्र-न., पद्मस्य कोमलदलम् (श. च.)
 सत्यफल-पु., बिल्ववृक्षः (रा. नि. व. ११)
 सत्यवती-स्त्री., शमीवृक्षः, ब्राह्मी (वै. निघ.)
 सत्यवाक्-पु., काकः (त्रिका.)
 सत्याह्वा-स्त्री., ब्राह्मी (वै. निघ.)
 सत्यक्-स्त्री., शिरा (रा. नि. व. १८)
 सत्सार-पु., वृक्षविशेषः (शब्दकल्पः)
 सत्सुकन्दक-पु., अष्टविधस्थावरविषान्यतमविषम् (अग्नि ३ स्थान ५६ अ.)
 सधुत्कार-न., धुत्कारसहितवचनम् (हे. च.)
 सदंशक-पु., कर्कटः (रा. नि. व. १८)
 सदंशचदन-पु., कङ्कपक्षी (रा. नि. व. १८)
 सदञ्जन-न., पुष्पाञ्जनम् (श. च.)
 सदाकुसुम-न., धातकीवृक्षः (वै. निघ.)
 सदागतिशत्रु-पु., एरण्डवृक्षः (चि. क्र. क. स्त्री. रो. चि. अपरापातने)
 सदातोया-स्त्री., प्लापर्णी (श. च.)
 सदानर्त-पु., खड्गनपक्षी (श. च.)
 सदापुर-पु., कैवर्तमुस्ता (वै. निघ.)
 सदामण्डलपत्रक-पु., श्वेतपुनर्नवा (वै. निघ.)
 सदारुह-पु., बिल्ववृक्षः (वै. निघ.)
 सदृशस्पन्दन-न., निष्पन्दम् (त्रिका.)
 सद्यःप्राणकर-त्रि., सद्योहृतशृगादिमांसनवाग्नादिः
 सद्यःप्रीणन-न., आहारः (वैश्वकम्)
 सद्यःशाथा-स्त्री., शुक्रशिखी (श. च.)
 सद्योमांस-न., अभिनयमांसम् (चाणक्यः)
 सन-पु., घण्टापाटलवृक्षः (श. च.)
 सनपर्णी-स्त्री., अपराजिता (श. र.) आसनपर्णीवृक्षः
 सनाभा-स्त्री., श्वेतपाटलः (वै. निघ.)
 सनायक-पु., शोभाञ्जनवृक्षः (श. च.)
 सनिष्ठेव-न., अशुक्रुतः (अम.)
 सन्ततज्वर-पु., निरन्तरज्वरः
 सन्तमक-पु., तमकवासः (सु. उ. ५१ अ.)
 सन्तर्पण-न., द्राक्षादाडिमखर्जूरीकदलीवृत्तमधुशर्करा-
 युक्तं लाजचूर्णम् (रा. नि. व. २२) अतिभोजनम्
 सु. सू. ४४ अ.) अतिवृत्तिः, रसादिवर्द्धकनवाञ्जमद्या-
 त्तिसेवनम् (च. द. ज्व. चि.)

सन्तान-पु., कल्पवृक्षः (अम.) स्त्री., (ना) नीला-
पराजिता (वै. निघ.)
सन्तानच्छेदिका-स्त्री., नीलापराजिता (वै. निघ.)
सन्देशिका-स्त्री., सन्देशयन्त्रम् (मे.)
सन्दाह-पु., सम्यग्दाहः, तावदोष्ठमुखदाहः (रा. नि. व. २०)
सन्दीप्य-पु., मयूरशिखावृक्षः (श. च.)
सन्दृष्टभोजन-न., संयोगविरुद्धभोजनम्
(सा. नि. ग्रहणीचि.)
सन्धानिका-स्त्री., भोज्यद्रव्ये विशेषम्
सन्धानी-स्त्री., सन्धानम् (श. र.)
सन्धारणीय-स्त्री., संग्रहणम् (च. सू. ४ अ.)
सन्धिग-पु., स्वनामख्यातसन्निपातज्वरविशेषः
(भा. म. १ अ.)
सन्धिका (जा) स्त्री., त्रिसन्धिपुष्पवृक्षः (रा. नि. व. १०)
मद्यसन्धानम् (श. र.)
सन्धिकुसुमा-स्त्री., त्रिसन्धिपुष्पवृक्षः (वै. निघ.) मद्य-
सन्धानम् (श. र.)
सन्धिनी-स्त्री., वृषाकाङ्क्षिणी गौः (अ.) अकालदुग्धा
सन्धिभङ्ग-पु., अस्थिभङ्गः (वैद्यकम्)
सन्धिमुक्तभङ्ग-न., द्विविधभङ्गरोगान्यतरं भङ्गम् (सु.
नि. १५ अ.)
सन्धिला-स्त्री., मदिरा (मे.)
सन्नकद्रु-स्त्री., पियालवृक्षः (अम.)
सन्नाहमक्षिका-स्त्री., विरेचकमक्षिकाविशेषः (अर्क वि.
रावणकृतनवमशतके.)
सन्निकृष्ट-पु., सन्निकर्षविशिष्टः (मानि.)
सन्निपातकलिका-स्त्री., अश्विनीकृतसन्निपातचिकित्सा
रुद्धकृता चान्या
सन्निपातनाडी-स्त्री., दन्तमूलगतरोगः (मानि.)
सन्निपातहृत् (हर)-पु., नेपालनिम्बः (वै. निघ.)
सन्निपातपट-पु., वैद्यकग्रन्थभेदः
सन्निपातमृत्युञ्जयरस-पु., सन्निपातज्वरे रसः (भैष.)
सन्निपातसूर्यरस-पु., सन्निपातज्वरे रसः (भैष.)
सपत्नारि-पु., वंशभेदः
सपत्रकृत-त्रि., पीडितः दुःस्थापितः शराहतमृगादिः
(शब्दकल्प)
सपत्राकृति-स्त्री., अतिपीडनम् (हे. च.)
सपत्राकरण-न., अतिपीडनम्। अतिवेदना (हला.)
सपादमत्स्य-पु., पादविशिष्टमत्स्यविशेषः
सपीतिका-स्त्री., राजकोशातकी (रा. नि. व. ७)
सपुष्पका-स्त्री., तिलवासिनीशालिः

सपूजका-स्त्री., तिलवासिनीशालिः (रा. नि. व. १९)
सप्तदल-पु., सप्तपर्णवृक्षः। सारथीनामगन्धद्रव्यम्
सप्तदलपुष्प-न., सुद्वरपुष्पम्। सप्तच्छदपुष्पम्
(रस. र. बाल. वि.)
सप्तधातु-पु., शरीरस्थरसादिधातवः रसरक्तमांसमेदो-
ऽस्थिमज्जुकृष्णधातवः (रा. नि. व. २२)
सप्तनाडिका-स्त्री., शृङ्गाटकः (वै. निघ.)
सप्तनामा-स्त्री., आदित्यभक्ता (रा. नि. व. ४)
सप्तप्रस्थमापतैल न., वातव्याधौ तैलं मापतैलं वा (रस. र.)
सप्तभद्र-पु., शिरीषवृक्षः (श. च.)
सप्तमुष्टिकयूय-पु., यूषविशेषः
सप्तरक्त-न., शरीरस्य बहिःस्थाः रक्तवर्णाः सप्तविधा-
वयवाः (सामुद्रकम्)
सप्तविंशतिकगुग्गुलु-पु., भगन्दरे पक्षगुग्गुलुविशेषः
सप्ताङ्गगुग्गुलु-पु., नाडीघणे औषधम् (सा. कौ.)
सप्तामृतलौह-न., नेत्ररोगे औषधम् (सा. कौ.)
सप्तार्चि-पु., चित्रकवृक्षः, अग्निः (अम.)
सप्ताश्व-पु., अर्कवृक्षः (अम.) श्वेतरोहीतकवृक्षः
(रा. नि. व. ८) सूर्यः
सप्ताह्वा-स्त्री., सप्तपर्णवृक्षः (भैष.)
सप्ति-पु., अश्वः (अम.)
सफर-पु., प्रोष्ठीमत्स्यः (अ. टी. भ.)
सफरी-स्त्री., प्रोष्ठीमत्स्यः (भा.)
समकश्रवण-पु., शालविशेषः (वै. निघ.)
समकृत्-पु., कफः (वै. निघ.)
समकोल-पु., सर्पः (त्रिका.)
समकाथ-पु., अष्टमांशावशिष्टकाथः (रा. नि. व. २०)
समङ्गिका-स्त्री., लज्जालुका (चि. क्र. क.)
(गर्भाधिकारे)
समठ-पु., न., शमशाल्यशाकभेदः
समण्ड-पु., फलशाकविशेषः त्रपुषादिः
समत्र (त्रित) यम् (त्रयी)-(न., स्त्री.,) हरीतकी-
नागरगुडानां समभागः (रा. नि. व. २२)
समनृपति-पु., शोभाञ्जनवृक्षः (रस. र. बाल-
चि. नागार्जुनचूर्णे)
समन्तदुग्धा-स्त्री., स्नुहीवृक्षः (प. सु.)
समन्वितकारी (इन्)-पु., आम्रवृक्षः (वै. निघ.)
समप्रकृति-स्त्री., समधातुप्रकृतिः (अत्रि. ५ अ.)
समयोनि-पु., कफः (वै. निघ.)
समल-न., विष्टा (श. र.) (त्रि.) सलिनम् रजत-
ताम्रत्रपुलौहेषु (च. सू. १ अ.)

समशर्करचूर्ण-न., ग्रहण्यादौ कासाधिकारे च चूर्णम्
(रस. र. अजी. चि.)
समष्टि (ष्टी) ला-स्त्री., कटुशूरणम् । नद्याम्रः
(वै. निघ.) गण्डीरः (अम.) शमठनामशकविशेषः
(सर्वानन्दः)
समालम्ब (म्बी)-पु., सुगन्धरोहिषतृणम् (रा. नि. व. ८)
समालम्भ-पु., कुङ्कुमादिलेपनम् (अम.)
समालम्भन-न., कषायः । कुङ्कुमादिविलेपनम् (त्रिका.)
समासवान्-पु., तुल्यवृक्षः (श. च.)
समाह्ला-स्त्री., गोजिह्वा (श. च.)
समित- (ता)-पु., स्त्री., गोधूमचूर्णम् (भा. । हे. च.)
समिदुत्तम-पु., पलाशवृक्षः (वै. निघ.)
समिद्वर-पु., पलाशवृक्षः (वै. निघ.)
समीचक-पु., मैथुनम् (शब्दकल्पः)
समीची-स्त्री., स्त्रीमृगः
समीच्छदा-स्त्री., धराहकान्ता
समीद-पु., गोधूमचूर्णम् (शब्दकल्पः)
समीनिका-स्त्री., प्रतिवर्षप्रसवा गौः (श. र.)
समीर-पु., शमीवृक्षः (रा. नि. व. ८)
समीरणा-स्त्री., गर्भाशयस्थितनाडीविशेषः
समुत्क्रोशा-स्त्री., कुरीपक्षी (श. र.)
समुत्क्रिष्ट-त्रि., स्वस्थानात् चलितं, बहिर्नीतम् (वा. नि.
१ अ. अरणः)
समुद्वीरण-न., धमनम् (वै. निघ.)
समुद्रकफ-पु., समुद्रफेनः (त्रिका.)
समुद्रकान्ता-स्त्री., शृङ्गा (रा. नि. व. १२)
समुद्रग्रह-न., जलयन्त्रगृहम् (त्रिका.)
समुद्रज-न., सामुद्रलवणम् (रस चि.)
समुद्रजल-न., सागरसलिलम्
समुद्रनवनीत-न., अमृतम्
समुद्रपुष्प-न., कपित्थपुष्पम् (वै. निघ.)
समुद्रफल (क)-न., स्वनामख्यातवृक्षफलम् कपित्थ-
फलम् (वै. निघ.)
समुद्रफेन- (न) पु., न., वनीभूतसागरोत्थफेनपुञ्जः
(वै. निघ.)
समुद्रमण्डूकी-स्त्री., जसशुक्तिः (सु. चि. १ अ.)
समुद्रलवण-न., सामुद्रलवणम् (भा.)
समुद्रशोष-पु., हिजलवृक्षः (वै. निघ.)
समुद्रा-स्त्री., शमीवृक्षः । शमी (रा. नि. व. ८)

समुद्रान्त-न., जातीफलम् (श. च.) पु., दुरालभा
(रा. नि. व. ४) जातीफलवृक्षः (श. र.)
स्त्री., (स्ता)-दुरालभा (अम.) शृङ्गा (मे)
कार्पासः (रा. नि. व. ४) (मैष. शिरोरो. चि.-
बृहत्किङ्किणीतैले)
समुद्रारु-पु., तिमिङ्गिलमीनः । कुम्भीरः (मे.)
समुद्र (न)-न., आर्द्रता (अम.)
समूर- (रु)-पु., मृगभेदः । सम्बरमृगः (हे. च.)
समूह-पु., साङ्घिपातिकः (रा. नि. व. २०)
समूहगन्ध-न., गन्धराजः (रा. नि. व. १२)
समूहनी-स्त्री., सम्मार्जनी (हे. च.)
समूहक्षार-पु., सर्वक्षारः, मलशोधकक्षारद्रव्यम्
(वै. निघ.)
समोदक-न., अर्धजलघोलम् (अम.)
सम्पत् स्त्री., वृद्धिनामौषधम्
सम्पदाह्ला-स्त्री., क्रुद्धिः (प. सु.)
सम्पाव-पु., न., रोटिकाभेद
सम्पुट-न., कुलवकवृक्षः (शब्दकल्पः)
सम्पुटाङ्ग-न., अन्वफलम् (प. सु.)
सम्फाल-पु., मेघः (हे. च.)
सम्बर-न., जलम् (जटा. अम.)
सम्बर-पु., मृगभेदः । मरस्यविशेषः (मे.)
स्त्री., री-शतावरी (श. र.) मण्डूकपर्णी (अम.)
सम्बाधन-पु., न., भगः (मे.)
सम्बिदा-स्त्री., विजया
सम्बिदामञ्जरी-स्त्री., गजिका
सम्भरोद्भव-न., गाडलवणम् (रा. नि. व. ६)
सम्भव्य-पु., कपित्थवृक्षः (श. च.)
सम्मार्जक(नी) पु., स्त्री., मार्जनी (श. र.)
सम्मार्जन-न., शोधनम् (रा. मा.)
सम्मिलितद्रुम-पु., रक्तपुनर्ववा (रा. नि. व. ५)
सम्मूर्च्छन-न., मूर्च्छा । मिश्रणम्
सम्मोहक-पु., प्रवृद्धमध्यहीनवातादिजसन्निपातज्वरः
(भा. म. १ अ. ज्व. चि.)
सम्यक्संहित-त्रि., सम्यक्योजितम् (भा. म. ३ अ.)
सम्यक्क्षार-पु., टङ्गणक्षारः (र. सा. सं.)
सम्यग्दग्ध-न., अग्निदाहविशेषः दाहप्रयोजने यथा-
योग्यदाहः (सु. सू.)
सरःकाक-पु., हंसः (त्रिका.) स्त्री., (की) हंसी (श. र.)
सरधा-स्त्री., मधुमक्षिका (अम.)

सरङ्ग-पु., पक्षी (उणा.)
 सरजा-(स)स्का-स्त्री., ऋतुमती स्त्री (त्रिका.)
 सरट्ट-पु., कृकलासः (उणा.)
 सरण-न., माधवीमधम् (वै. निघ.) लोहमलः (हे. च.)
 स्त्री., (णा) प्रसारणी (रा. नि. व. ५) विवृता
 (श. मा.) श्वेतत्रिवृत् । स्वर्णजीवन्ती (वै. निघ.)
 सरणि-स्त्री., प्रसारणी (रा. नि. व. ५)
 सरण्ड-पु., कृकलासः (मे.) कामुकः । पक्षी (श. र.)
 सरण्यु-पु., जलम् । वायुः । मेघः (श. र.) अग्निः
 वसन्तः (उणा.)
 सरत्ति-पु., अरत्तिः बद्धमुष्टिहस्तः (रा. नि. व. १८)
 सरपत्रिका-स्त्री., पत्रपत्रम् (श. र.)
 सरलतृण-न., सुगन्धतृणम् (वै. निघ.)
 सरलद्रव-पु., धूपविशेषः, सरलवृक्षसारः (अम.)
 सरलनिर्यास-पु., धूपविशेषः, सरलवृक्षसारः (अम.)
 सरसम्प्रत-न., वज्रीवृक्षः (श. च.)
 सरसिका-स्त्री., हिङ्गुपत्रिका (श. च.)
 सरसीक-पु., सारसपक्षी (श. र.)
 सरसीरुह-न., पद्मम् (अम.)
 सराव-पु., शरावमानम् (भ. द्विरूपको.)
 सरिका-स्त्री., हिङ्गुपत्री (श. च.)
 सरित्पतिकफ-पु., समुद्रकेनः (भा. म. ४ भ.)
 ने. रो. चि. नयनशोष्याञ्जने.)
 सरिलि-न., जलम् (भ. टी. भ.)
 सरिषप-पु., सर्पपवृक्षः (त्रिका.)
 सरोज-न., पद्मम् (हे. च.)
 सरोजन्म (न्)-न., पद्मम् (हे. च.)
 सरोजिनी-स्त्री., कमलिनी । पद्मम् (मे.)
 सरोरसव-पु., वक्रपक्षी । सारसपक्षी (श. र.)
 सरोऽमृत-न., सरोवरजलम् (वै. निघ.)
 सरोरुह-न., पद्मम् (हे. च.)
 सरोवर-पु., सरः
 सर्क-पु., मनः (उणा.)
 सर्ग-पु., आत्यन्तिकदुःखनिवृत्तिरूपं सुखम्
 सर्जगन्धा-स्त्री., रास्ता (र. मा.)
 सर्जनामा (न्)-पु., सर्जतरुः (सु. नि. १ अ.)
 सर्जमणि-पु., शाल्मलीवेष्टः (त्रिका.)
 सर्जशाल-पु., शालवृक्षः (र. मा.)
 सर्जाख्य-(ह्)-पु., सर्जरसः (मेष. शुद्रो.
 चि. मा. भ. ४ अ.)
 सर्जी-स्त्री., सज्जिज्ञारः (प. सु.)

सर्ज्य-पु., सर्जरसः (र. मा.)
 सर्पकङ्कालिका (ली)-स्त्री., स्वनामख्यातलता (र. मा.)
 गन्धरास्ता (प. सु.)
 सर्पकञ्चुक-पु., सर्पनिम्बोदः
 सर्पगन्धिनी-स्त्री., गन्धरास्ता (रा. नि. व. ७)
 सर्पतृण-पु., नकुलः (हे. च.)
 सर्पदंष्ट्र-पु., दन्तीवृक्षः (श. च.)
 सर्पदंष्ट्रा-स्त्री., वृश्चिकाली (वै. निघ.)
 सर्पदंष्ट्रिका-स्त्री., सेपयुक्ती
 सर्पदन्ता-स्त्री., सिंहपिप्पली (रा. नि. व. ६)
 सर्पदंष्ट्रक-न., सर्पदंशनम् (सु. कल्प. ४ अ.)
 सर्पनामा-स्त्री., सर्पाक्षी (प. सु.)
 सर्पनेत्रा-स्त्री., सुगन्धरास्ता । सर्पाक्षी (रा. नि. व. ७)
 सर्पपुष्पी-स्त्री., वन्ध्याककौटकी । नागदन्ती (रा. नि. व. ५)
 सर्पप्रिय-पु., चन्दनवृक्षः (वै. निघ.)
 सर्पफेण (न)-न., अहिफेनः (वै. निघ. २ भ.)
 सर्पभक्षक-पु., नाकुलीकन्दः । मयूरः (हे. च.)
 सर्पभुक्-पु., मयूरः (हे. च.) गृध्रः । राजसर्पः
 नाकुलीकन्दः (रा. नि. व. ७)
 सर्पमाला-स्त्री., सर्पकङ्कालिकाभेदः (र. मा.)
 सर्पमाला-स्त्री., नागवल्लीलता (रा. नि. व. ३)
 सर्पलोचना-स्त्री., सर्पाक्षी (वा. उ. ३७ अ.) गन्ध-
 रास्ता (वै. निघ.)
 सर्पचिप-न., सर्पगरलः (वा. उ. ३६ अ.)
 सर्पसहा-स्त्री., सर्पाक्षी (प. सु.)
 सर्पसुगन्धिका-स्त्री., सर्पगन्धा (वै. निघ.)
 सर्पहा (न्)-पु., नकुलः (हे. च.)
 सर्पा-स्त्री., तन्नामकौषधम् (चचि. १ अ.)
 सर्पाख्य-पु., नागकेशरवृक्षः (र. मा.) महिषकन्दः
 (रा. नि. व. ७) श्वेतालुकम् (वै. निघ.)
 सर्पारि-पु., नकुलः । मयूरः (रा. नि. व. १९)
 सर्पाशन-पु., मयूरः (हला.)
 सर्पास्त्र-न., नासाकर्णाश्छेदनयोग्यः अस्त्रभेदः
 सर्पि-(स्)-न., दुग्धसम्भूतस्नेहः, घृतम् (रा. नि. व. १५)
 सर्पिका-स्त्री., गोकर्णीलता (वै. निघ.)
 सर्पिर्गर्भ-न., नवनीतकम् (वै. निघ.)
 सर्पिष-न., घृतम् (वै. निघ.)
 सर्पी-स्त्री., भुजंगी (श. र.)
 सर्पी-(पैष्ट)-न., श्रीखण्डचन्दनम् (र. मा. जटा.)
 सर्वग-पु., जीवः । आत्मा (श. मा. न.) जलम् (मे.)

सर्वगा-स्त्री., प्रियकुलता (श. च.)
 सर्वग्रन्थि-पु., पिप्पलीमूलम् (रा. नि. व. ६)
 सर्वग्रहापहा-स्त्री., नागदमनी (वै. निघ.)
 सर्वजगत्प्रिया-स्त्री., क्रुद्धिः वृद्धिः (वै. निघ.)
 सर्वज्वरहरलौहः-पु., विषमज्वरे रसविशेषः (सा. कौ.)
 सर्वतःशुभा-स्त्री., पिप्पलीमूलम् । प्रियङ्गुः (श. च.)
 सर्वतोभद्र-पु., निम्बवृक्षः (रा. नि. व. ९) न.,
 आसनपर्यङ्काकारेण भद्रमरीच्छेदनम् (सु. चि.
 ८ अ.)
 सर्वतोभद्रलौह-न., अम्लपित्तकासश्वासादिनाशक-
 औषधविशेषः (भैष.)
 सर्वधातुक-न., ताम्रम् (वै. निघ.)
 सर्वपाचक-पु., टङ्गणक्षारः (वै. निघ.)
 सर्वभक्ष्या-स्त्री., छागी (हे. च.)
 सर्वभूमिक-पु., दारुचिनीतिख्यातपण्यद्रव्यम् (वै. निघ.)
 सर्वमूल्य-न., (त्रिका.) कपर्दकः
 सर्वयूष-पु., गोरसधान्याम्लफलाग्नैरेकप्रमिलीतैर्यो रसो
 भवति गुरुतरः (वै. निघ.)
 सर्वरस-पु., धूतकः (अम.) लवणरसः (हे. च. स्त्री.)
 (सा.)-लाजमण्डः (प. सु.) न., औषरलवणम्
 (हे. च.)
 सर्वरसोत्तम-पु., लवणरसः (हे. च.)
 सर्वलौह-न., ताम्रम् (वै. निघ.)
 सर्ववर्चस-न., ताम्रम् (वै. निघ.)
 सर्ववर्णिका-स्त्री., गाम्भारीवृक्षः (जटा.)
 सर्वसंसर्गलवण-न., औषरलवणम् (रा. नि. व. ६)
 सर्वसङ्गत-पु., क्षिप्रवृद्धिधान्यविशेषः । षष्टिकृषान्यम्
 (श. च.)
 सर्वसाधन-न., स्वर्णम् (वै. निघ.)
 सर्वसिद्धि-पु., श्रीफलम् (श. च.)
 सर्वस्नेह-पु., चतुःस्नेहाः (सि. यो. वा. ध्या. चि.
 शाल्वणभेदे)
 सर्वाक्ष-पु., रुद्राक्षवृक्षः (वै. निघ. न.) रुद्राक्षफलम्
 सर्वाक्षी-स्त्री., दुग्धिका (वै. निघ.)
 सर्वाख्य-पु., पारदः (रस. कौ. भैष. वा. र. चि.
 द्वादशायसे)
 सर्वाङ्गकम्पारिरस-पु., वातव्याध्यधिकारे रसः
 (रस. र.)
 सर्वाङ्गसुन्दर-पु., रसोऽयं विरेचनाधिकारोक्तः
 (र. सा. सं.)

सर्वाङ्गसुन्दरी-स्त्री., वैद्यकग्रन्थविशेषः
 सर्वाङ्गीन-स्त्री., सर्वाङ्गभक्षकः (वा. चि. १ अ.)
 सर्वायनी-स्त्री., श्वेतत्रिवृता (वै. निघ.)
 सर्वाभल-न., सर्वविधप्रशस्ताम्लद्रव्येषु, काञ्जिका-सुरा-
 सौवीरक दधिमस्तवादिषु (सि. यो. शाल्वणभेदे)
 सर्वौषध(धि)गणः-पु., कुष्ठद्योषधिवर्गः (रा. नि. व. २२)
 सर्षपनाल-न., सर्षपदण्डः नालशाकमिदम् । (भा.)
 सर्षपा-स्त्री., सर्वौषधिगणः
 सर्षपाः-स्त्री., श्वेतसर्षपः (वै. निघ.)
 सर्षपोद्भूत-न., श्वेतसर्षपः (वै. निघ.)
 सल-न., जलम् (अ. टी. भ.)
 सलकटुक-पु., वृत्तपत्रशाकः (प. सु.)
 सलपत्र-न., दारुशर्करा (वै. निघ.)
 सलिलकुन्तल-पु., न., शोवालः (त्रिका.)
 सलिलग्रह-पु., अश्वस्य ग्रहभेदः (ज. द. ५० अ.)
 सलिलधर-पु., मुस्ता (वै. निघ.)
 सल्लुकटुक-पु., प्रियालवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 सल्ली-स्त्री., स्वनामख्यातफलशाकलता (रा. नि. व. ११)
 सल्लव्यादिस्वरसः (सु. सू. २५ अ.)
 सवर-न., जलम् (त्रिका.)
 सवररोध-न., श्वेतरोधः (प. सु.)
 सवहा-स्त्री., त्रिवृता (अ. टी. भ.)
 सवित्र-न., प्रसवकरणम् (व्याक.) स्त्री., श्री,
 धात्री (अत्रि.)
 सविभाल-न., नखीनामगन्धद्रव्यम् (वै. निघ.)
 सवीर्या-स्त्री., शतावरी (रा. नि. व. ४)
 सव्य-न., वामकायः (अम.)
 सशल्य (ल्या, स्या)-(पु., स्त्री.,) भल्लुकः
 (रा. नि. व. ११) नागदन्ती (र. मा.)
 सशाक-पु., आर्द्रकम् (रा. नि. व. ६)
 ससत्त्वा-स्त्री., गर्भवती स्त्री., (श. र.)
 ससिद्ध-पु., सर्जवृक्षः (रा. नि. व. ९)
 सत्यमारी (इन्)-पु., महामूषिकः (रा. नि. व. १९)
 सस्यसंव(त्स)र-पु., लघुशालवृक्षः (अम.)
 सल्लकीवृक्षः (वै. निघ.)
 सस्यसंवरण-पु., अश्वकर्णशालः (रा. नि. व. ९)
 सहजकृति-न., सुवर्णम् (वै. निघ.)
 सहजरस-पु., स्वरसः (रस. चि. ९ अ.)
 सहण्डुक-न., मांसकृतव्यञ्जनविशेषः (भा.)
 सहद्रक-न., सहण्डुकमांसम्

सहपान-न., एकत्रपानम् (हे. च)
 सहभादली-स्त्री., प्रसारणी (भैष. आमवातचि.)
 सहभोजन-न., एकत्रभोजनम् (अम.)
 सहस-स्त्री., मुद्रपणी (श. र.)
 सहसानु-पु., मयूरः (उणा.)
 सहस्रजित्-स्त्री., कस्तूरी (वै. निघ.)
 सहस्रदंष्ट्री(इन्)-पु., मत्स्यविशेषः (श. र.)
 सहस्रधौता त्रि., सहस्रवारं क्षालितं घृतादिः (वा. नि. १ अ.)
 सहस्रनुत्-पु., अम्लवेतसः (भा. पू. १ भ.)
 सहस्रपाद-पु., कारण्डवपक्षी (मे.)
 सहस्रभित्-न., अम्लवेतसम् (भा.)
 सहस्ररसा-स्त्री., मुद्रपणी (श. र.)
 सहस्रवेध-धि-न., पुकनामककाञ्जिकभेदः (रा. नि. व. १५)
 सहस्रवेधपापाण-पु., हिङ्गुप्रस्तरः (वै. निघ.)
 सहस्रवेधिका-स्त्री., शृगनाभिः (वै. निघ.)
 सहस्राङ्गी-स्त्री., ह्रस्वपीलुवृक्षः (वै. निघ.)
 सहस्रा(स्त्री) स्त्री., अम्यष्टा (भा.) मयूरशिखा (वै. निघ.)
 सहस्राङ्गि-पु., मयूरशिखा
 सहार-पु., आन्नवृक्षः (उणा.)
 सहासार-पु., वीरान्नावः
 सक्षीरा-स्त्री., क्षीरिणीवृक्षः (वै. निघ.)
 सागरक-न., सामुद्रलवणम् (वै. निघ.)
 सागरगामिनी-स्त्री., सूक्ष्मैला (रा. नि. व. ६)
 सागरजमल-पु., समुद्रफेनः (वै. निघ.)
 सागरफेन-पु., समुद्रफेनः
 सागरोत्थ-न., सामुद्रलवणम् (रा. नि. व. ६)
 सागरोद्भूत-पु., शङ्खः (वै. निघ.)
 साङ्कृत्य-पु., क्षयिविशेषः (च.)
 साङ्गुष्ठा-स्त्री., गुञ्जालता (र. मा.)
 साङ्गुतिक-त्रि., मारात्मकः
 साचिश्वार-पु., स्वर्जिकाक्षारः
 साचिवाटिका-स्त्री., पुनर्नवा (र. मा.)
 साञ्जन-पु., गृध्रगोधा । कृकलासः (श. च.)
 सातीलक-पु., कलायभेदः (अ. टी. भ.)
 साधारणमृग-पु., जाङ्गलानूपोभयदेशचारिजन्तुः ।
 शूकरादिः (अत्रि २० अ.)
 साधिका-स्त्री., सुपुष्टिः (हे. च.)

साधुपुष्प-न., स्थलपद्मम् (श. मा.)
 साधुरसा-स्त्री., मदिरा
 साधुवृत्त-त्रि., हिताहारविहारकारि
 साध्वस-न., भयम् (अम.) लज्जा
 साध्वी-स्त्री., मेदा (रा. नि. व. ५) दुग्धपापाणः (प. मु.)
 सानसि-पु., सुवर्णम् (उणा.)
 सानुवाधन-त्रि., कालान्तरप्राणहरः (च. सू. १ अ.)
 सानुमानक-पु., पुण्डरीकवृक्षः (वै. निघ.)
 सान्द्रष्टिक-न., तात्कालिकफलम् (वै. निघ.)
 सान्द्रपुष्प-पु., विभीतकवृक्षः (श. च.)
 सान्ध्यकुसुमा-स्त्री., त्रिसन्धिपुष्पवृक्षः (रा. नि. व. १०)
 साध्याय्य-न., घृतम् । हविः (त्रिका.)
 सान्निपातिक-पु., त्रिदोषज्वररोगः (रा. नि. व. २१)
 त्रि., त्रिदोषसम्बन्धि ।
 सान्निपातिकी-स्त्री., सान्निपातजन्ययोनिरोगः
 (वा. उ. ३३ अ.)
 साब्दी-स्त्री., द्राक्षाविशेषः (शब्दकल्पः)
 सामज (योनि)-पु., गजः (मे.)
 सामत्रय-न., हरीतकी शुण्ठी गुडूची च (वै. निघ.)
 सामवात-पु., आमयुक्तवातरोगः (भा. नि.)
 सामान्य-न., एकत्रवृद्धिकरजातिः (च. सू. १ अ.)
 सामिचन्द्र-पु., योनिरन्ध्रावरकं छदाख्यचर्म
 सामुद्रक-पु., संपुटम् (वा. उ. ३९ अ.)
 सामुद्रसन्धि-पु., ग्रीबोर्ध्वगतसन्धिः (भा.) अंसपीठ-
 गुदयोनितन्त्रेण सन्धिः (सु. शा. ५ अ.)
 सामुद्रायचूर्ण-न., उदराधिकारे चूर्णम् (सा. कौ.)
 साम्ब(म्बन्धा)-न., गाढलवणम् (रा. नि. व. ६)
 साम्भरी-स्त्री., रक्तलोध्रवृक्षः (श. च.)
 सायङ्काल-पु., सायाह्नः
 सायोद्भिदुर-स्त्री., मल्लिकाविशेषः (रा. नि. व. १०)
 सारखदिर-पु., दुःखदिरः (रा. नि. व. ८)
 सारगन्ध-पु., चन्दनवृक्षः (श. च.)
 सारतरु-पु., कदलीवृक्षः (वनजय) खदिरवृक्षः (वै. निघ.)
 सारण्ड-पु., सर्पाण्डम् (जटा.)
 सारपादप-पु., धामनवृक्षः (श. र.)
 सारफल-पु., साराग्लम् (वै. निघ.)
 सारबन्धका-स्त्री., मेधिका (वै. निघ.)
 सारभाण्ड-न., कस्तूरीमृगाण्डम् (शब्दकल्प.)
 सारमण्डूक-पु., मण्डूकजातीयकीटः (सु. कल्प. ८ अ.)
 सारमेय-पु., कुङ्कुरः (पमु.) (स्त्री.) कुङ्कुरी
 (श. र.)

सारलोह-न., लोहसारः (भा. पू. १ भ. धा. व.)
 सारवर्ग-पु., क्षीरवृक्षवर्गः (भा. म. ३ भ. प्रमेहचि.)
 सारवृक्ष-पु., धामनवृक्षः (वै. निघ.)
 सारशाल्य-पु., श्वेतखदिरः (वै. निघ.)
 सारसंग्रह-पु., वैद्यकग्रन्थभेदः चक्रपाणिनिकृतः
 सारसंग्रहनिघण्टु-पु., वैद्यकनिघण्टुभेदः
 सारसजल-न., सरोवरजलम् (वै. निघ.)
 सारसाम्बु-न., सरोवरजलम् (वै. निघ.)
 सारसैन्धव-न., सैन्धवम् (च. द. रतिवल्लभमोदके)
 सारा-स्त्री., कृष्णाश्रितृता (शा. र.) सातळा (वै. निघ.)
 बूर्वा (शा. च.)
 सारामुख-पु., स्वादुपाकसयुक्तकृष्णशूकधान्यम्
 (वा. सु. ६ अ.)
 साराम्ल-न., निम्बुभेदः (वै. निघ.)
 साराल-पु., तिलः (शा. च.)
 सारिका-स्त्री., पक्षिविशेषः (भम.)
 सारोद्धार-पु., वैद्यकग्रन्थविशेषः
 सारोद्धृक्-पु., सौराष्ट्रदेशजविषम् (अ. टी. भ.)
 सार्ङ्गवेर-न., शुण्ठी (रा. नि. व. ६)
 सार्ज-पु., सर्जरसः (रमा.)
 सार्द्र-पु., आर्द्रः (भम.)
 सार्वभौम-पु., गजः (त्रिका.)
 सार्वपतैल-न., सर्पपजतैलम्
 सालज(क)-पु., सर्जरसः (प. मु.) सर्जरसः (रा. नि. व. ९)
 सालनिर्यास-पु., सर्जरसः (र. मा.)
 सालपर्णी (त्रिका.)-स्त्री., अंशुमती (शा. र.)
 सालपुष्प-न., स्थलपद्मपुष्पम् (शा. र.) प्रपौण्ढरीकः
 सालरस-पु., शालनिर्यासः (रा. नि. व. १२)
 सालवेष्ट-पु., सर्जरसः (शब्दकल्प. :)
 सालसार-पु., शालभेदः (मु. सू. ३८ अ.)
 सालावृक्ष-पु., कुकुरः शृगालः (शब्दकल्पः)
 सालिमकन्द-पु., कार्वळदेशीयकन्दभेदः (वै. निघ.)
 सालूर-पु., भेकः (शा. र.)
 सालेय-पु., मधुरिका (अ. टी. भ.)
 साल्विक-पु., पक्षिविशेषः (शा. च.)
 सावर-पु., लोभविशेषः (शा. र.) लोभः, सदाख्य-
 मृगभेदः
 सार्वर्णलक्ष्य-न., चर्म (शा. र.)
 साशयन्दक-पु., गृहगोधा (शब्दकल्पः)
 साशूक-पु., कम्बलम् (हारा.)
 सास्थिताम्राङ्ग-न., कांस्यम् (त्रिका.)

सास्ना-स्त्री., गोगलकम्बलम् (भम.) रास्ना (वै. निघ.)
 सास्त्राव-त्रि., अश्रुयुक्तम् छावयुक्तम् (मा. नि.)
 सिंहकेश (स)-पु., वक्रुलवृक्षः सिंहजटा (त्रिका.)
 सिंहचित्रा-स्त्री., माषपर्णी (वै. निघ.)
 सिंहच्छदा-स्त्री., श्वेतदूर्वा (रा. नि. व. ८)
 सिंहनुण्ड-पु., सेहुण्डवृक्षः, स्नुहीवृक्षः (रा. नि. व. ८)
 सिंहनादगुग्गुलु-पु., आमवाने औषधम् (रस. र.)
 सिंहनादिका-स्त्री., दुरालभा (शा. च.)
 सिंहपत्रा-स्त्री., माषपर्णी (वै. निघ.)
 सिंहपर्णी स्त्री., वामकवृक्षः (रा. नि. व. ४)
 सिंहपिप्पली-स्त्री., सैहलीपिप्पली (रा. नि. व. ६)
 सिंहपुष्पी-स्त्री., पृथ्वीपर्णी (रा. नि. व. ४)
 सिंहलस्थान-पु., तालतरुसदृशतरुः (शा. मा.)
 सिंहलाङ्गुली-स्त्री., पृथ्वीपर्णी
 सिंहवदना-स्त्री., सिंहमुखी
 सिंहवल्लभा-स्त्री., भाटवृक्षः (वै. निघ.)
 सिंहविक्रान्त-पु., अश्वः (हारा.)
 सिंहवृन्ता-स्त्री., माषपर्णी (वै. निघ.)
 सिंहा-स्त्री., वृहती (वै. निघ.) नाडी (रा. नि. व. १८)
 सिंहाण-न., लौहमले (प. मु.) नासामलः (शा. र.)
 सिंहानन-पु., वासकवृक्षः (भा. म. १ भ. कण्टकुब्ज
 ज्व. वि.)
 सिंहाभृतघृत-न., अशंसि घृतम् (च. द.)
 सिंहाली-स्त्री., सिंहलीपिप्पली (वै. निघ.)
 सिंहासन-न., लौहकिटम् (वै. निघ.)
 सिंहास्य-पु., वासकवृक्षः (र. मा.)
 सिंहास्यदल-न., वासकपत्रम्
 सिंहास्यादि-पु., शोथे कषायविशेषः (भैष. शोध. वि.)
 सिंहीफल-न., वृहतीफलम् (च. द. पृथ्याधिकारे अश्व-
 गन्धाष्टके)
 सिंहीलता-स्त्री., लतावृहती (भा.) मुद्रपर्णी
 (रा. नि. व. ३)
 सिकटी-स्त्री., स्वनामप्रसिद्धलताभेदः (मा. नि.)
 सिकतिल-पु., सिकतामयभूमिः (रा. नि. व. २)
 सिकासि-पु., उत्कासिका (प्रयोगा. श्वास. वि.)
 सिकता-स्त्री., बालुका (वै. निघ.) । श्वेतकण्टकारी
 (त्रि.) आर्द्रा
 सिक्ष्य-पु., स्फटिकः (शब्दकल्पः)
 सिङ्गान-पु., कुरण्डवृद्धिः (त्रिका.)
 सिङ्गिनी-स्त्री., नासिका (रा. नि. व. १८)
 सिञ्चिता-स्त्री., पिप्पली । (शा. च.)

सिञ्चितिका-स्त्री., सेव इति प्रसिद्धफलम् (वै. निघ.)
 सितकङ्कु-स्त्री., सज्जसः (वै. निघ.) न., श्वेतकङ्कुधान्यम्
 सितकटभी-स्त्री., श्वेतकटभीवृक्षः (रा. नि. व. ९)
 सितकण्टकी-स्त्री., श्वेतपुष्पकण्टकारी
 (रा. नि. व. ४)
 सितकण्ठ-पु., दाल्युहपक्षी (श. र.)
 सितकर-पु., भीमसेनीकर्पूरः (रा. नि. व. १२) स्त्री.,
 रा. नीलदूर्वा (वै. निघ.)
 सितकर्णी-स्त्री., वासकवृक्षः । (रा. नि. व. १०)
 सितकल्याणघृत-न., स्त्रीरोगाधिकारे घृतम्
 सितकाञ्चन-पु., श्वेतपुष्पकाञ्चनवृक्षः (र. मा.)
 सितकारिका-स्त्री., ह्रस्ववाक्यालोकः (वै. निघ.)
 सितकुम्भी-स्त्री., श्वेतपाटला (रा. नि. व. १०)
 सितक्षार-पु., श्वेतदङ्गणम् (वै. निघ.)
 सितगुञ्जा-स्त्री., श्वेतगुञ्जा (रा. नि. व. २३)
 सितचन्दन-न., श्रीखण्डचन्दनम् (च. द. खदिरवटी)
 सितचिल्ली-स्त्री., श्वेतवास्तुकः (वै. निघ.)
 सितचिह्न-पु., बल्लीगडकमत्स्यः (हारा.)
 सितच्छत्रा-स्त्री., शतपुष्पा (अम.)
 सितच्छद्-पु., स्वतपुष्पशोभाजनम् (वै. निघ.) हंसः
 (हे. च.)
 सितज-पु., मधुशर्करा (रा. नि. व. २३)
 सितजफल-पु., मधुनारिकेलवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 सितजलज-न., श्वेतपद्मम् (वै. निघ.)
 सितजाग्रक-पु., बहुरसालाग्रवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 सितजाशर्करा-स्त्री., मधुजातशर्करा
 सितजीरक-न., शुक्रजीरकः (भैष. बाल. वि.)
 सितदीन्य-पु., श्वेतयमानी श्वेतजीरकः
 (रा. नि. व. ६)
 सितदूर्वा-स्त्री., श्वेतदूर्वा (प. मु.)
 सितद्रु(म)-पु., मोरदभंदः (र. मा.) अर्जुनवृक्षः
 (वै. निघ.)
 सितधानु-पु., खटिका (रा. नि. व. १३)
 सितपञ्च-पु., शुक्रपक्षः (शब्दकल्पः) हंसः (श. र.)
 सितपद्म-न., श्वेतपद्मम् (वै. निघ.)
 सितपणि-स्त्री., अर्कपुष्पिका (र. मा.)
 सितपाटला-स्त्री., शुक्रपाटलवृक्षः । (रा. नि. व. १०)
 सितपुङ्खा-स्त्री., श्वेतपुष्पशरपुङ्खा (रा. नि. व. ४)
 सितमाष-पु., राजमाषः (हा. रा.)
 सितमोघा-स्त्री., श्वेतपाटलवृक्षः (वै. निघ.)
 सितरज-पु., कर्पूरः (वै. निघ.)

सितराग-पु., रौप्यम् (वै. निघ.)
 सितलशुन-पु., शुक्रसोनः (वै. निघ.)
 सितला-स्त्री., अमृतस्रवालता
 सितवर्णा-स्त्री., क्षीरिणीवृक्षः (प. मु.)
 सितवर्षा-स्त्री., क्षीरिणीवृक्षः
 सितवल्लरी-स्त्री., भूमिजम्बूवृक्षः (प. मु.)
 सितवार(क)-पु., शालिखवृक्षः (र. मा.)
 सितवारिक-पु., सिंहलीपिप्पली (वै. निघ.)
 सितशर्करा-स्त्री., धवलशर्करा (वै. निघ. क्षय. वि.
 लघुशिवगुह्याम्)
 सितशा(सा)यका-स्त्री., श्वेतपुष्पशरपुङ्खा
 सितशिशपा-स्त्री., श्वेतपुष्पशालमकीवृक्षः श्वेतशिशपा
 (वै. निघ. रा. नि. व. ९)
 सितशिम्विक-पु., गोधूमः (हे. च.)
 सितशिम्वी-स्त्री., श्वेतशिम्वी (वै. निघ.)
 सितशि-(सि)व-न., सैन्धवलणम् (वै. निघ.) । स्त्री.,
 शमीवृक्षः (प. मु.)
 सितशूक-पु., यवः (प. मु. रा. नि. व. १६)
 सितशू(स्)रण-पु., श्वेतशूरणः (रा. नि. व. ७)
 सितसर्षप-पु., गौरसर्षपः, सिद्धार्थः (रा. नि. व. १६)
 सितसार(क)-पु., शालिखशाकः
 सितसूर्या-स्त्री., शुक्रसूर्यावर्तः (वै. सं. मू. कृ. वि.)
 सितांशु-पु., कर्पूरः । (शब्दकल्पः)
 सितांशुतैल-न., कर्पूरतैलम् (रा. नि. व. १५)
 सिताख्य-पु., श्वेतमरिचः (वै. निघ.) श्वेतदूर्वा
 (रा. नि. व. ८)
 सिताग्र-पु., कण्टकः (हारा.)
 सिताङ्ग-पु., बालुकागडमत्स्यः (हारा.)
 सितात्रय-स्त्री., त्रिशर्करा (रा. नि. व. २२)
 सितादि-पु., गुडः (रा. नि. व. ४)
 सितानन-पु., बिल्ववृक्षः । (वै. निघ.)
 सितापाङ्ग-पु., मयूरः (त्रिका.)
 सिताफल-न., स्वनामख्यातफलम्
 सिताभ-पु., कर्पूरः (अ. टी. रा.)
 सिताम्बुज-न., श्वेतकमलम् (अम.)
 सिताकै(क)-पु., श्वेताकैवृक्षः (रा. नि. व. १०)
 सितालिकटभी-स्त्री., श्वेतकिणिहीवृक्षः (रा. नि. व. ९)
 सितालिका-स्त्री., पङ्कशुक्तः (हारा.)
 सितावर-पु., सुनिषण्कः (रा. नि. व. ४)
 सितावरी-स्त्री., वाकुची (रा. नि. व. ४)

सितामज-न., पापाणोदकम् (वै. नि)
 सितासित-त्रि., श्वेतकृष्णमिश्रवर्णः
 सितासिता-स्त्री., वाकुची (वै. निघ)
 सिताह्वया-स्त्री., श्वेततुलसी (रा. नि. व. १०) श्वेत-
 पाटलवृक्षः (वै. निघ.)
 सिति-पु., सुनिपणकशाकः (वै. निघ.) त्रि., श्वेतवर्ण
 कृष्णवर्णः
 सितिकण्ठ-पु., दास्यहृपक्षी
 सितिसारक-पु., शालिब्रजाकः (च. द. भद्रम. नि.)
 सितोच्चटा-स्त्री., श्वेतगुञ्जा (वै. निघ.)
 सितोत्पला-न., श्वेतोत्पलम् (वै. निघ)
 सितोदर-स्त्री., वराटिकासेदः (रा. नि. व. १३)
 सितोद्ग्रथ-न., श्वेतचन्दनम् (शब्दकल्पः)
 सितोपल-न., शुक्लखटिका (त्रिका.) पु., स्फटिकः
 (रा. नि. व. १३)
 सितोपलादिलेह-पु., राजयद्माधिकारे लेहः
 सिद्धखण्ड-पु., तवराजोद्भवखण्डः
 सिद्धजल-न., काञ्जिकम् (हारा.) पक्वजलम्
 सिद्धधातु-पु., पारदः (त्रिका.)
 सिद्धनामक-पु., अश्मन्तकवृक्षः (वै. निघ.)
 सिद्धप्राणेश्वर-पु., ज्वरातिसारे औषधम्
 (रस. नि. भेष.)
 सिद्धमन्त्रप्रकाश-पु., बोधदेवकृतमन्त्रशास्त्रम्
 सिद्धमोदक-पु., तवराजखण्डः (रा. नि. व. १४)
 सिद्धयोगशतक-न. वृन्दकृतः प्रसिद्धवैद्यकसंग्रहभेदः
 सिद्धरस-पु., पारदः (शब्दकल्पे अजयपालः) खनिज-
 धात्वादिः (मे.)
 सिद्धसलिल-न., काञ्जिकम् (हारा.)
 सिद्धार्थयुग्म-न., पीतगौरसर्पपः कृष्णगौरसर्पपश्च
 (वा. ड. ५ अ.)
 सिद्धिली-स्त्री., क्षुद्रपिपीलिका (शब्दकल्पः)
 सिद्धसाधक-न., श्वेतसर्पपः (रा. नि. व. १६)
 दमनकवृक्षः (वै. निघ.)
 सिद्धोदक-न., काञ्जिकम् (हारा.)
 सिद्धौषधि-पु., औषधिवर्गभेदः (रा. नि. व. २२)
 सिद्धपुष्पिका-स्त्री., सिद्धरोगभेदः (त्रि. र.)
 सिद्धमल-त्रि., सिद्धकुलार्तः (त्रिका.)
 सिद्धमला-स्त्री., शुक्लमीनः (त्रिका.) कुष्ठरोगी (वै. निघ.)
 मरस्यविकृतिः (मे.)
 सिद्धवान्-त्रि., सिद्धरोगी (वै. निघ.)
 सिद्धमा-स्त्री., किलासरोगः (हे. च.)

सिद्ध-पु., वृक्षः (उणा.)
 सिद्धका-स्त्री., सीधु इति ख्यातः वृक्षविशेषः
 सिन-पु., ग्रासः (व्याक.) न., शरीरम् (उणा.) स्त्री., (नी)
 एकनेत्रम् (शब्दकल्पः)
 सिन्दुर-न., सिन्दूरम् (वै. निघ.)
 सिन्दुवारच्छदा-स्त्री., वननिर्गुण्डी (वै. निघ.)
 सिन्दु(न्धु)सहा-स्त्री., कृष्णनिर्गुण्डी (वै. निघ.)
 सिन्दूरकारण-न., शीपधातुः (हे. च.)
 सिन्दूरतिलका-स्त्री., नारी
 सिन्दूरा-स्त्री., श्वेतनिर्गुण्डी (वै. निघ.)
 सिन्धुक-पु., नीलसिन्धुवारवृक्षः (रा. नि. व. ४)
 श्वेतसिन्धुवारवृक्षः (श. च.)
 सिन्धुकफ-पु., समुद्रफेनः (श. र.)
 सिन्धुकर-न., श्वेतद्वयः (रा. नि. व. ६)
 सिन्धुजन्म-न., सैन्धवलवणम् (अम. जटा.)
 सिन्धुजात-न., मुक्ता (वै. निघ.)
 सिन्धुदेशज-न., सैन्धवलवणम्
 सिन्धुपुत्र-पु., मर्कटेन्दुवृक्षः
 सिन्धुपुत्री-स्त्री., मांशितकशुक्तिः (वै. निघ.)
 सिन्धुफल-पु., अग्निजारवृक्षः
 सिन्धुमन्थज-न., सैन्धवलवणम् (र. मा.)
 सिन्धुर-पु., हस्ती (हे. च.) निर्गुण्डीवृक्षः (र. सा. सं.)
 जातीफलप्याम्)
 सिन्धुरद्वेपी (इन्)-पु., सिंहः (व्याक.)
 सिन्धुलताग्र-न., प्रवालम् (वै. निघ.)
 सिन्धुवलयग्र-न., प्रवालम् (वै. निघ.)
 सिन्धुलवण-न., सामुद्रलवणम् । सैन्धवलवणम्
 (र. मा.)
 सिन्धुवारदल-न., निर्गुण्डीपत्रम् (च. द. कफज्व. नि.)
 सिन्धुवारिका-स्त्री., सिन्दुवारवृक्षः
 सिन्धुवेण-पु., गाम्भारीवृक्षः (श. च.)
 सिन्धुत्लव-पु., अग्निजातवृक्षः (वै. निघ.)
 सिन्धूपल-न., सैन्धवलवणम् (हारा.)
 सिप्र-(प्र)-पु., वर्मेः । स्थेदः (मे.)-स्त्री., (प्रा)
 माहिपी
 सिम्वा (म्बि.)-स्त्री., शमीधान्यम् (भ. द्विरूपको.)
 शिम्बी (भ.) नखीनामगन्धद्रव्यम्
 (रा. नि. व. १२)
 सिम्बिजा-स्त्री., सिम्बिधान्यम् (भा.)
 सिम्बितिका-स्त्री., सेववृक्षः (सु. सू. ४६ अ.)

सिम्बी-स्त्री., निष्पावी (रा. नि. व. ७) मुद्रणी
(रा. नि. व. ३०)
सिर-पु., पिप्पलीमूलम् (हे. च.)
सिरामातृका-स्त्री., तन्नामकोर्ध्वजत्रुमर्म (सु. शा. ६ अ.)
सिरिष्टिका-स्त्री., कुटुम्बिनीवृक्षः
सिरी-स्त्री., लाङ्गलिकालता (वै. निघ.)
सिली-स्त्री., गण्डपदी पु., शिलिन्दमत्स्यः
सिलीन्द्र-पु., मत्स्यविशेषः (वै. निघ.)
सिल्लकी-स्त्री., सल्लकीवृक्षः (अ. टी. भ.)
सिविका-स्त्री., सेवफलम् (वै. निघ.)
सिवितिकाफल-न., सेवफलम् (भा.)
सिहली-स्त्री., सिडलिछीप इति ख्यातं द्रव्यम् (प. मु.)
सिहुण्ड-पु., स्नुहीवृक्षः (अम.)
सिल्लकी-स्त्री., सल्लकी (श. र.)
सिल्लभूमिका-स्त्री., सल्लकी (श. र.)
सिल्लसार-पु., शिलारसः (वै. निघ.)
सिल्लहास-पु., सिल्लकः (रा. नि. व. १२)
सिल्लार-पु., गभैतैलम् । शिलारसः (वै. निघ.)
सीत-पु., श्वेतसवृक्षः (वै. निघ.)
सीतजाम्ब-पु., महाश्वेतवृक्षः (वै. निघ.)
सीतफेण-न-पु., रीठाकरजः (वै. निघ.)
सीता-स्त्री., महासमझा (रा. नि. व. ४) मदिरा
सीताफल-न., आनृप्याख्यफलविशेषः (वै. निघ.)
सीतीलक-पु., सतीलकः । शिम्बीधान्यविशेषः
(अ. टी. रा.)
सीतोत्थ-न., श्वेतमरिचः (रा. नि. व. ६)
सीत्य-न., धान्यम् । शस्यम् (हे. च.)
सीद्य-न., आलस्यम्
सीधुपर्णी-स्त्री., गाम्भारीवृक्षः (रा. नि. व. ९)
सीधुपुष्प-पु., वकुलवृक्षः (रा. नि. व. १० कदम्बवृक्षे
रा. नि. व. ९) स्त्री., (ण्पी)-धातकीवृक्षः
(रा. नि. व. ६)
सीधुराक्ष-पु., मातुलुङ्गवृक्षः (वै. निघ.)
सीधुराक्षिक-न., काशीषम् (वै. निघ.)
सीधुवृक्ष-पु., स्नुहीवृक्षः (वै. निघ.)
सीधु (धू) संज्ञ-पु., वकुलवृक्षः (रा. नि. व. १०)
सीधूकफाणित-न., मधूकपुष्पोत्थकफाणितम् (वै. निघ.)
सीधूरसा-स्त्री., आमलकी (वै. निघ.)
सीध्र-न., पायुः (शब्दकल्पः)
सीमा (अन)-पु., अण्डकोषः (जटा.)
आ. श. सं. पू. ३८

सीविक-पु., सूक्ष्मकृमिः । वल्मीकः । वृक्षविशेषः
(उणा.)
सीमीक-पु., वृक्षविशेषः (शब्दकल्पः)
सीर-पु., अर्कवृक्षः (अम.)
सीरक-पु., शिशुमारकः (श. मा.)
सीरी (इन्)-पु., स्थूलदर्भः
सीलन्द (न्ध)-पु., मत्स्यभेदः (भा.)
सीपपत्रक-न., सीसधातुपत्रम् (हे. च.)
सीपभस्मन्-न., नागभस्म
सीसज-न., सिन्दूरम्
सीसपत्रक-न., सीसकम्
सीसोपधातु-पु., सिन्दूरम् (भा.)
सुकट्ट-पु., शिरीषवृक्षः (वै. निघ.)
सुकण्ड-पु., कण्डूरोगः (श. र.)
सुकन्दकरण-पु., श्वेतपलाण्डुः (वै. निघ.)
सुकर्णा-स्त्री., आसुकर्णालता (रा. नि. व. ३)
सुकर्णिका-स्त्री., मृषिककर्णी (श. र.) महाबला
(वै. निघ.)
सुकाण्डिका-स्त्री., कारवेळलता (रा. नि. व. ३)
सुकार्पास-पु., रक्तकार्पासी (रा. सा. सं.)
(चन्द्रोदयेरसे)
सुकुन्द-पु., सल्लकीनिर्यासः (वै. निघ.)
सुकुमारिका-स्त्री., कदलीवृक्षः (रा. नि. व. ११)
सुकेरा (स) र-पु., बीजपूरवृक्षः (रा. नि. व. ११)
सुकेशिनी-स्त्री., शङ्खिनी (वै. निघ.)
सुकोमला-स्त्री., सिन्दूरपुष्पी वृक्षः
सुकोली-स्त्री., क्षीरकाकोली बदरीवृक्षः (रा. मा.)
सुकोपा-स्त्री., कोशातकी (रा. नि. व. ७)
सुकोषक-पु., कोषात्रः (भा.)
सुक्ता- (त्तिका) स्त्री., तिमिन्ती (वै. निघ.)
सुकडिचन्दन-न., स्वनामख्यात श्रीखण्डचन्दनान्यतर-
चन्दनम् (रा. नि. व. १२)
सुखङ्करी-स्त्री., जीवन्तीलता (रा. नि. व. ३)
सुखदायिनी-स्त्री., रोहिणी (वै. निघ.)
सुखभक्ष-पु., श्वेतशिग्रुः (रा. नि. व. ७)
सुखमोद-पु., शोभाजनवृक्षः (रा. नि. व. ७)
सुखमोदा-स्त्री., सल्लकीवृक्षः (रा. नि. व. ११)
सुखर-पु., सारसपक्षी (वै. निघ.)
सुखयर्चक-पु., सज्जिहारः (अम.)
सुखवास-पु., वरसुजः (त्रिका.)

सुखवासन-पु., सुखवासनसुगन्धद्रव्यम् (श. र.)
 सुखा-स्त्री., वृदिनामौषधम् (वै. निघ.)
 सुखात्मक-पु., शुक्लमरुतकवृक्षः (वै. निघ.)
 सुखार्जिक-पु., सर्जिशारः (रा. नि. व. ६)
 सुखाश (क) (स)-पु., चेलाफलवृक्षः (त्रिका.)
 राजनिनिशः- (श. मा.,) सुखभोजनम् (मे.)
 सुग-न., विष्टा (श. च.)
 सुगन्धक-पु., गन्धतुलसी (प. सु.) धरणी
 कन्दः-वै. निघ., रक्ततुलसी (र. मा.) बृहद्वन्धनृणम्
 (सु. सू. ३८ अ.) गन्धकः (र. मा.) द्रोणपुष्पी ।
 नागरज्वरवृक्षः (त्रिका.) कर्कोटकः (हे. च.)
 शालिधान्यभेदः
 सुगन्धगन्धक-पु., गन्धकः (वै. निघ.)
 सुगन्धचन्द्री-स्त्री., सुगन्धशरी (वै. निघ.)
 सुगन्धतृण-न. तृणभेदः (रा. नि. व. ८)
 सुगन्धतैलनिर्यास-पु., यवादिनामगन्धद्रव्यम्
 (रा. नि. व. १२) (वै. सं.)
 सुगन्धत्रय-न., चन्दनशालकनागकेसरं च
 सुगन्धत्रिफला-स्त्री., जातिफललवङ्गलाश्च (वै. निघ.)
 पूगजातीफललवङ्गाः (रा. नि. व. २२)
 सुगन्धफल-न., ककोलम् (वै. निघ.)
 सुगन्धमुख्या-स्त्री., कस्तुरिका (वै. निघ.)
 सुगन्धमूत्रपतन-पु., सुगन्धमार्जारः (वै. निघ.)
 सुगन्धमूषिका-स्त्री., सुदुन्दरी (वै. निघ.)
 सुगन्धवल्कल-न. त्वग् (वै. निघ.)
 सुगन्धवैरजात्य-न. रोहिषतृणम् (वै. निघ.)
 सुगन्धशालि-पु., स्वनामकशालिधान्यविशेषः
 (रा. नि. व. १६)
 सुगन्धषट्क-न. जातीफलककोललवङ्गबालक-
 कर्पूरपूगाः (वै. निघ.)
 सुगन्धसार-पु., शाकवृक्षः (वै. निघ.)
 सुगन्धिकुसुम-पु., पीतपुष्पकरवीरः (रा. नि. व.)
 (न.,) सुगन्धपुष्पम् (स्त्री.,) स्पृष्टा (जटा.)
 सुगन्धिकृत्-पु., शिलारसः (वै. निघ.)
 सुगन्धिपुष्प-पु., राजकदम्बवृक्षः (वै. निघ.)
 सुगन्धिमूषिका-स्त्री., मूषिकविशेषः (रा. नि. व. १९)
 सुगर-न., हिङ्गुलः (रा. नि. व. १३)
 सुगर्भक-न., त्रयुषः (वै. निघ.)
 सुगुण्डा-स्त्री., गुण्डासिनीतृणम् (रा. नि. व. ८)
 सुगुता-स्त्री., कपिकच्छुः (प. सु.)
 सुग्रीव-पु., राजहंसः (शब्दकल्पः)

सुच(चु)टी-स्त्री., यन्त्रविशेषः
 सुचन्दन-न., पत्राङ्गचन्दनम् (रा. नि. व. १२)
 सुचक्षु-पु., उदुम्बरवृक्षः
 सुचित्रक-पु., मत्स्यरूपक्षी
 सुचिकका-स्त्री., तित्तिडी
 सुच्छिद्रिका-स्त्री., महामेदा (वै. निघ.)
 सुजल-न., कमलम् (रा. नि. व. १०) निर्दोषजलम्
 सुजातका-स्त्री., कुङ्कुमशालिः (रा. नि. व. १६)
 सुतङ्गी-स्त्री., महोषादिका (वै. निघ.)
 सुतर्कारी स्त्री., देवदालीलता (रा. नि. व. ३)
 सुतिन्तिड-पु., तित्तिडीवृक्षः (वै. निघ.)
 सुतुङ्ग-स्त्री., नारिकेलवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 सुनूर्य-पु., उल्लूकः (र. मा.)
 सुतेजन-पु., धनुर्वृक्षः । (भा.)
 सुट्ण्डिका (दण्डा)-स्त्री., गोरक्षी (रा. नि. व. ५)
 ब्रह्मदण्डी (वै. निघ.)
 सुदधि-न., कपित्थफलम् (वै. निघ.)
 सुदन्तिका-स्त्री., गौः (वै. निघ.)
 सुदमन-पु., आम्रवृक्षः (वै. निघ.)
 सुदर्शन-पु., मत्स्यभेदः (रा. नि. व. ४) मत्स्यः (भा.)
 सुदर्शनचूर्ण-न., विषमज्वरे औषधविशेषः
 सुदर्शना-स्त्री., स्वनामव्यातलता (भा.)
 सुदीर्घ पु., चिचिण्डकः (भा. पू. १ अ. शा. व.)
 सुदीर्घचर्मा-स्त्री., आसनपर्णी (श. च)
 सुदीर्घफला-स्त्री., बृहत्कर्कटिका (वै. निघ.)
 सुदीर्घफलिका-स्त्री., दीर्घवृन्ताकभेदः (र. मा.)
 सुदूरमूल-पु., यासक्षुपः (रा. नि. व. ४)
 सुदृश-पु., मृगः
 सुदृष्टि-(क)-पु., गृध्रः (वै. निघ.)
 सुधांशु-पु., कर्पूरः
 सुधांशुतैल-न., कर्पूरतैलम् (रा. नि. व. १५)
 सुधांशुरत्न-न., मौक्तिकम् (रा. नि. व. १३)
 सुधाक(धा)र-पु., कर्पूरः । चन्द्रः
 सुधाक्षार-पु., चूर्णक्षारः (वै. निघ.)
 सुधाङ्ग-पु., कर्पूरः
 सुधानिधिरस-पु., रक्तपित्त औषधम् (रस. वि.)
 सुधापाणि-पु., धन्वन्तरी (शब्दकल्पः)
 सुधापापाण-पु., शुक्लखडिका (वै. निघ.)
 सुधामूति-पु., कर्पूरः
 सुधामूली-स्त्री., सालममिळीरिति रुपातः कन्दभेदः
 सुधामोदक-पु., यवासशर्करा (रा. नि. व. १४)

सुधामोदकज-पु., तवराजखण्डः (रा. नि. व. १४)
 सुधालता-स्त्री., गुरुवल्ली । गडूचीभेदः
 (वै. निघ. २ भ. ज्व. वि.)
 सुधायास-पु., त्रपुण्ड्रफलम् (भ.) कर्कटिका (वै. निघ.)
 सुधासूति-पु., पद्मम् (श. र.)
 सुधाह्वय-पु., चूर्णकः (वै. निघ.)
 सुधूम-पु., अगुरुसारः । स्वादुनामगन्धसारः
 (रा. नि. व. १२)
 सुधोद्भव-पु., धन्वन्तरिः (त्रिका.) स्त्री., (चा)
 हरीतकी (त्रिका.) गुडूची (वै. निघ.)
 सुनख-पु., कुंकुरः (वै. निघ.)
 सुनयन-पु., मृगः (श. च.) स्त्री., (ना) नारी
 सुनाकृत-पु., कर्पूरः (श. च.)
 सुनाद-पु., शङ्खः (वै. निघ.)
 सुनाभा-स्त्री., श्वेतकिण्णीही
 सुनामा-स्त्री., ब्राह्मी (वै. निघ.)
 सुनामिका-स्त्री., त्रायमाणा लता (वै. निघ.)
 सुनार-पु., चटकपक्षी । कुक्कुरीस्तन्यम् (मे.)
 सुनालक-पु., वकपुष्पवृक्षः (श. च.)
 सुनिर्घोषा-स्त्री., जिह्मिनी (वै. निघ.)
 सुनिर्यासा-स्त्री., जिह्मिनी (भा.)
 सुनिषण्णकच्छदा (पत्रिका)-स्त्री., चाङ्गेरी
 (वै. निघ.)
 सुनेपाली-स्त्री., पिण्डीखर्जूरभेदः (भा.)
 सुपक-पु., सुगन्धात्रः (श. च.)
 सुपत्रिन्-पु., पक्षी (वै. निघ.)
 सुपथ्य-पु., आश्रवृक्षः (वै. निघ.) स्त्री., (ध्या)
 श्वेतचिल्लीशाकः । लघुवास्तुकः (रा. नि. व. ७)
 सुपद्मा-स्त्री., वचा (श. च.)
 सुपर्णाख्य-पु., नागकेशरवृक्षः (प. सु.)
 सुपर्वा-(न)-पु., वंशः । धूमः । पर्व (मे.) स्त्री.,
 श्वेतदूर्वा (रा. नि. व. ८)
 सुपुत्र-पु., जीवकद्रुमः (प. सु.) पुत्रजीववृक्षः
 सुपुत्रिका-स्त्री., जतुकालता (रा. नि. व. ३)
 सुपूर-पु., चूर्णकविशेषः । मातुलुङ्गवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 सुसजन-पु., अर्धरात्रम् (जटा.)
 सुतज्ञान-न., स्वप्नम् (जटा.)
 सुप्रतिष्ठ-पु., उदुम्बरवृक्षः (र. मा.)
 सुप्रतिष्ठा-स्त्री., मद्यसामान्यम् (रा. नि. व. १४)
 सुप्रतिष्ठिता-स्त्री., महाजम्बूवृक्षः (वै. निघ.)
 सुप्रतीका-स्त्री., मद्यम् (वै. निघ.)

सुवन्ध-पु., तिलः (श. च.)
 सुभगाह्वया-स्त्री., कैवर्तिका लता (रा. नि. व. ३)
 शालपर्णी (रा. नि. व. ४) हरिद्रा (रा. नि. व. ६)
 सुवर्णकदली (रा. नि. व. ११) तुलसीवृक्षः
 (रा. नि. व. १०) नीलवूर्वा (रा. नि. व. ८)
 सुभङ्ग-पु., नारिकेलवृक्षः (जटा.)
 सुभ(भा)जन-पु., शोभाजनवृक्षः (भा.) (द्विरूपको.)
 सुभद्र-(क)-पु., बिल्ववृक्षः (श. च.) निम्बवृक्षः
 (वै. निघ.)
 सुभद्राणी(ली)-स्त्री., त्रायमाणा लता (र. मा.)
 सुभीर-(क)-पु., पलाशवृक्षः (हारा.)
 सुभूतिक-पु., बिल्ववृक्षः (रा. नि. व. ११)
 सुभ्रु(भ्रू)-स्त्री., नारी
 सुम-न., पुष्पम् (अ. टी. भ.)
 सुमकरन्द-पु., कुन्दवृक्षः (वै. निघ.)
 सुमञ्जरी-स्त्री., कृष्णतुलसी (वै. निघ.)
 सुमति-स्त्री., शारिका (वै. निघ.)
 सुमधुर-पु., जीवशाकः (रा. नि. व. ७) गोधूमः
 (वै. निघ.)
 सुमनःप्रवाल-(पल्लव)-पु., जातीपल्लवम् (च. द.)
 सुमनोरज-(स्)-न., पुष्परजस् (भ्रम.)
 सुमेखल-पु., सुजतृणम् (रा. नि. व. ८)
 सुस्पलुण्ठ-पु., कर्पूरः (श. च.)
 सुरकन्द-पु., कटुशूरणः (वै. निघ.)
 सुरगण्ड-पु., अन्तर्विद्रधि विशेषः (निदा.)
 सुरगोप-पु., इन्द्रगोपकीटः (च. द. स्त्री रो. वि.)
 सुरज-न., लवणक्षारः (कश्चित्)
 सुरजःफल-पु., पनसवृक्षः (शब्दकल्पः)
 सुरजित-पु., लघुनिदाननामग्रन्थकर्ता
 सुरञ्जन-पु., गुवाकवृक्षः (त्रिका.)
 सुरञ्जी-स्त्री., श्वेतकाकमाची (वै. निघ.)
 सुरतरु-पु., विकङ्कतवृक्षः (वै. निघ.) देवदारुवृक्षः
 (रा. नि. व. १२)
 सुरतोषक-पु., कौस्तुभमणिः
 सुरत्न-न., स्वर्णम् । माणिक्यम् (वै. निघ.)
 सुरथकर्णिका-स्त्री., पुसागवृक्षः (वै. निघ.)
 सुरदुन्दुभी-स्त्री., तुलसीवृक्षः (रा. नि. व. १०)
 सुरनायिका-स्त्री., कर्पूरहरिद्रा
 सुरनिर्गन्ध-न., पत्रकम् (रा. नि. व. ६)
 सुरपत्री-स्त्री., सुगन्धपत्रशाकविशेषः (रा. नि. व. १०)

सुरपणिक-पु., सुरपुत्रागवृक्षः (रा. नि. व. २०)
पुत्रागवृक्षः (वै. निघ.)

सुरपादप-पु., कल्पवृक्षः । देवदारुः (भूरिप्र.)

सुरभिका-स्त्री., स्वर्णकदली (रा. नि. व. ११)

सुरभिकान्ता-स्त्री., वासन्तीपुष्पवृक्षः (वै. निघ.)

सुरभिच्छद-पु., कपित्थवृक्षः (वै. निघ.)

सुरभिन्निफला-स्त्री., सुगन्धिन्निफला
(रा. नि. व. २२)

सुरभिदाह (क)-पु., सरलदेवदारुवृक्षः
(रा. नि. व. १२)

सुरभिनिम्बु-पु., सुगन्धनिम्बुकभेदः

सुरभिमञ्जरी-स्त्री., श्वेततुलसी (वै. निघ.)

सुरभिवलकल-न., गुडत्वक् (श. र.)

सुरभिशाक-पु., सुगन्धशाकभेदः (रा. नि. व. १०)

सुरभीजल (मूत्र) न., गोमूत्रम् (अत्रि. ९ अ.)

सुरभीरसा-स्त्री., शङ्करीवृक्षः (अ. टी. भ.)

सुरभूरुह-पु., देवदारुवृक्षः (भा.)

सुरमुद्ग-पु., सुरपुत्रागवृक्षः (रा. नि. व. १०)

सुरमेदस (म्भ) मुद्गवा-स्त्री., महामेदा
(वै. निघ.)

सुररक्तज-पु., वैक्रान्तमणिः (वै. निघ.)

सुरवल्ली-स्त्री., तुलसीवृक्षः (रा. नि. व. १०)

सुरकुञ्जरपारीन्द्रसः

सुरवृक्ष-पु., देवदारुवृक्षः (वै. निघ.)

सुरशाखी-इन्-पु., कल्पवृक्षः (जटा.)

सुरश्रेष्ठ-पु., श्वेतकरवीरः (वै. निघ.)

सुरसमिध-स्त्री., देवकाष्ठम् (चि. क्र. क.)

स्तवकः

सुरसयुग-न., गौरकृष्णतुलसीद्वया (वा. सु. १५ अ.)

सुरसाग्र-न., सिन्धुवारमञ्जरी (च. द.) (विघ. वि.)

सुरसाग्रणी-स्त्री., श्वेततुलसी (वै. निघ.)

सुरसाष्ट-पु., तत्त्वर्गभेदः (श. च.)

सुरसुन्दरीगुडिका-स्त्री., रसायनाधिकारे
वैषधभेदः (रस.)

सुराकर-पु., नारिकेलवृक्षः (शब्दकल्पः)

सुराकिट्ट-न., सुरावीजः (भा. म. ४ भ.)

सुरागा (गिणी)-स्त्री., मनःशिला (वै. निघ.)

सुराज-पु., गोधूमः (वै. निघ.)

सुराजक-पु., शृङ्गराजः (श. भा.)

सुरापान-न., मद्यपानम् । अवदंशः (श. र.)

सुराभाग-पु., सुराया अग्रभागः (श. च.)

सुराल-पु., श्रेष्ठसर्जरसः (वा. सु. १५ अ.) (विरेचने)

सुरालिका-स्त्री., सातला (वै. निघ.)

सुरावीज-न., सुराकिण्वम् । पक्वसारमेदकः

सुरूङ्ग-पु., शोभाजनवृक्षः (श. मा.)

सुरुद्रि-स्त्री., भारतवर्षीयनदीविशेषा (रा. नि. व. १४)

सुरूहक-पु., गर्दभाश्वः (हे. च.)

सुरेन्द्रा-स्त्री., हस्वेन्द्रवारुणी (वै. निघ.)

सुरेभ-न., वज्रः (त्रिका.)

सुरेघट-पु., पूगवृक्षः रामपूगः (त्रिका.)

सुरोत्तर-पु., चन्दनवृक्षः (श. र.)

सुरोद्भव-न., पञ्चकाष्ठम् (वै. निघ.)

सुरोहिप-न., सुगन्धरोहिधनृणम् (वै. निघ.)

सुलङ्घन-न., सुष्ठु लङ्घनम् (सु.)

सुलेमानी-स्त्री., स्वनामख्याते पिण्डीखर्जूरभेदः (भा.)

सुलोकिनी-स्त्री., भूम्यामलकी (वै. निघ.)

सुलोचन-पु., सुल्लसृगः (रा. नि. व. १९) चकोरः
(वै. निघ.)

सुलोमनी-स्त्री., जटामांसी (वै. निघ.)

सुलोमशा-काकजङ्घा (रा. नि. व. ४)
जटामांसी (वै. निघ.)

सुलोम्या-स्त्री., मांसरोहिणीभेदः (रा. नि. व. १२)
ताम्रवल्लीलता मालवे प्रसिद्धा (रा. नि. व. ३)

सुलोमी-स्त्री., आलुक्णीलता (वै. निघ.)

सुलोहक-न., पित्तलम् (हे. च.)

सुवया (स्)-स्त्री., दृष्टतवा मध्यमा स्त्री

सुवर्चक-पु., सर्जिकाक्षारः (जटा.)

सुवर्ची-स्त्री., सर्जिकाक्षारः (रा. नि. व. ६)

सुवर्णकमल-न., रक्तपद्मम् (वै. निघ.)

सुवर्णक्षीरिणी-स्त्री., स्वर्णक्षीरी (रा. नि. व. ५)

कङ्कष्ठः (सु. सु. ३८ अ.)

सुवर्णघ्न-न., वज्रघातुः (वै. निघ.)

सुवर्णजाति-स्त्री., भूमिजलौहसङ्करजरसवेधज-सहज-
कृति-स्नानिसम्भवज-वह्निजरसेन्द्रजतद्वेधजाः (वै. निघ.)

सुवर्णतिलका-स्त्री., ज्योतिष्मती लता (वै. निघ.)

सुवर्णदुग्धी-स्त्री., स्वर्णक्षीरिणीनामक्षुपः (रा. नि. व. ५)

सुवर्णप्रसव-न., एलवालुकम् (वै. निघ.)

सुवर्णमाक्षिक-न., स्वर्णमाक्षिकम् (रा. नि. व.)

सुवर्णमित्र-न., दङ्कणक्षारः (वै. निघ.)

सुवर्णयूथिका (श्री) स्त्री., स्वर्णयूथिका (रा. नि. व. १०)

सुवर्णवर्णा (णी)-स्त्री., हरिद्रा (श. च.) कपर्दकभेदः
 (रा. नि. व. १३) जीवन्ती (प. सु.)
 सुवर्णबीज-न., कनकधुतूबीजम्
 सुवर्णसंज्ञ-न., सुवर्णकर्म.
 सुवर्णसिन्दूर-न., स्वर्णसिन्दूरम् (र. सा. सं.)
 सुवर्णाख्य पु., नागकेदारवृक्षः (र. मा.)
 सुवर्णाभ-पु., राजावर्तमणिः (वै. निघ.)
 सुवर्णारि-न., सीसकम्
 सुवर्तुल-न., तरशुजः (वै. निघ.)
 सुवह्नि (स्त्री.)-स्त्री., सोमराजी (अ. टी. भ.)
 पुत्रदात्रीलता कडुकवल्ली (रा. नि. व. ३)
 सुवसन्तक-पु., वासन्ती पुष्पलता
 सुवासरा-(स्त्री.) चन्द्रशूरः (भा. नि.)
 सुवासिनी-स्त्री., पितृभवनस्था नारी, चिरण्टी (अम.)
 सुविद-पु., तिलकवृक्षः (वै. निघ.)
 सुवीज-पु., बदरवृक्षः (रा. नि. व. ११) (न.)
 सुन्दरबीजः
 सुवीर-(यी)- पु., एकवीरवृक्षः (रा. नि. व. ८)
 बदरीवृक्षः (वै. निघ.) (न.) (क.) सौवीराञ्जनम्
 (र. मा.) बदरः कृष्णाञ्जनम् (वै. निघ.)
 सुवृत्त-पु., शूरणकन्दः (रा. नि. व. ७) मरिचः (वै. निघ.)
 सुशक्या-स्त्री., शुक्रनासा (प. सु.)
 सुश (प, स) वी-स्त्री., कृष्णजीरकः कारवेलम्
 पानीयवल्ली (अम.)
 सुशीतला-स्त्री., ह्रस्वत्रपुषलता (भा.) कर्कटिका
 (वै. निघ.) (न.) गन्धतृणम्
 (र. मा. अम.) नागदमनी (प. सु.)
 सुशी (पी) म-पु., शैत्यम्, चन्द्रमणिः (जटा.)
 हिमम् । शीतलम्, सर्पविशेषः (मे.)
 सुशीविका-स्त्री., वाराहीकन्दः (श. च.)
 सुशुल्का-स्त्री., शुक्रजातीपुष्पवृक्षः (वै. निघ.)
 सुशुभञ्जन-न., रक्तशोभाञ्जनवृक्षः (प. सु.)
 सुश्वेत न., खण्डः (भा.)
 सुषि-पु., छिद्रम् (अ. टी. भ.)
 सुषिराख्य-पु., रन्ध्रवेशः (रा. नि. व. ७)
 सुपीम-पु., सर्पभेदः । चन्द्रकान्तमणिः
 सुषुप्ति-स्त्री., सत्वप्रधानम् अज्ञानम् आनन्दमयकोशः
 (वेदान्त) गार्हनिद्रा
 सुषुम्ना-स्त्री., शरीरावतर्नाडीविशेषः (तन्त्रम्)
 सुषुणा-स्त्री., त्रिवृता (रा. नि. व. ६)
 सुषुणिका-स्त्री., कृष्णत्रिवृता (अम.)

सुषेवी-स्त्री., सुषवीजीरकः
 सुपुन्धा-स्त्री., मदिरा (वै. निघ.)
 सुसन्धिजा-स्त्री., त्रिसन्धिपुष्पवृक्षः (वै. निघ.)
 सुसर्पण-पु., पारदः (रस. कौ.)
 सुसारवत्-न., स्फटिकम् (त्रिका.)
 सुसिकता-स्त्री., सुशर्करा (रा. नि. व. १४.)
 सुसिर-पु., दन्तमूलगतारोगविशेषः (वा. उ. २१ अ.)
 सुसीता-स्त्री., शतपत्री (वै. निघ.)
 सुस्तनी-स्त्री., दृष्टव्या कन्या (रा. नि. व. १८)
 सुस्थ-पु., स्वस्थः आरोग्यवान् (च. सु. १ अ.)
 सुस्थता-स्त्री., स्वास्थ्यं, सुखम्, आरोग्यम् (श. च.)
 सुस्थित-पु., अश्वस्य तन्नामकग्रहः (ज. द. ५७ अ.)
 सुस्त्रा-स्त्री., शिम्बीधाम्यविशेषः (रा. नि. व. १६)
 सुस्वन-पु., शङ्खः (वै. निघ.)
 सुस्वरा-स्त्री., ब्राह्मीशाकः (प. सु.)
 सुहिता-स्त्री., रुद्रजटा (रा. नि. व. ३) अग्निजिह्वावृक्षः
 सुहृत्राणा-स्त्री., श्रायमाणालता (वै. निघ.)
 सूक-पु., उत्पलम् । वातम् (मे.)
 सूकराह्वय-पु., न., ग्रन्थिपर्णवृक्षः (वै. निघ.)
 सूक्ता-स्त्री., शारिकापक्षी (त्रिका.)
 सूक्ष्मकृष्णफला-स्त्री., क्षुद्रजम्बूवृक्षः (र. मा.)
 सूक्ष्मजिह्वा-स्त्री., तालुन उर्ध्वदेशवर्ति क्षुद्रजिह्वा
 (रा. नि. व. १८)
 सूक्ष्मजीरक-पु., क्षुद्रजीरकः
 सूक्ष्मदल-पु., देवशिरीषः (रा. नि. व. ९)
 स्त्री., (ला)-दुरालभा (रा. नि. व. ४)
 सूक्ष्मदारु-न., सूक्ष्मकाष्ठफलकः (त्रि. का.)
 सूक्ष्मपत्रिका-स्त्री., क्षुद्रोषोदकी (रा. नि. व. ७)
 शताह्वा (रा. नि. व. ४) आकाशमांसी
 (रा. नि. व. १२) दुरालभा, लघुब्राह्मी
 (रा. नि. व. ४)
 सूक्ष्मपर्णा-स्त्री., क्षुद्रशणपुष्पिका (रा. नि. व. ४)
 जीर्णफली, बृहती (रा. नि. व. ४)
 सूक्ष्मपिंडीतक-पु., क्षुद्रमदनवृक्षः (वै. निघ.)
 सूक्ष्ममक्षिका-स्त्री., मशकः (रा. नि. व. १९)
 सूक्ष्मवस्त्र-न., क्षुद्रवसनम् (शब्दकल्प.)
 सूक्ष्मबीज-पु., खसखसः (रा. नि. व. ४)
 सूक्ष्मशरीर-न., शानेन्द्रियपञ्चकं कर्मेन्द्रियपञ्चकं वायु-
 पञ्चकं बुद्धिमनसी चेति सप्तादशावयवाः
 (वेदान्तसार.)
 सूक्ष्मशर्करा-स्त्री., बालुका (रा. नि. व. १४.)

सूक्ष्मशाक-पु., जालवर्वूरकः (रा. नि. व. ८)
 सूक्ष्मषट्चरण-पु., पक्ष्माश्रयो कुणविशेषः (रा. नि. व. १९)
 सूक्ष्मस्फोट-पु., विचर्चिका (रा. नि. व. २०)
 सूक्ष्माम्ल-पु., क्षुद्राम्लः (वा. वि. १ अ.)
 सूक्ष्माह्वा-स्त्री., महामेढा (वै. निघ.)
 सूक्ष्मौषध-न., तैलादिः (वा.)
 सूचि-स्त्री., सेवनी (अम.)
 सूचिका-स्त्री., करिशुण्डा सूची (शब्दकल्प.)
 सूचिपर्ण-पु., शितावरक्षुपः (रा. नि. व. ४)
 सूचिपुष्प-पु., केतकवृक्षः (प. सु.)
 सूचिरोमा (न)-पु., शूकरः (त्रिका.)
 सूचिवदन-पु., मशकः, नकुलः (रा. नि. व. १९)
 सूचीदल-पु., शितावरक्षाक्षुपः (रा. नि. व. ४)
 सूचीपत्रक- (पर्ण)-पु., इक्षुविशेषः (सु. सू. ४५ अ.)
 सूचीपुष्प-पु., केतकीवृक्षः (र. मा.)
 सूचीवक्त्रा-स्त्री., योनिन्यापद्विशेषः (वा. उ. ३३ अ.)
 सूचीरोमा (न)-पु., शूकरः (त्रिका.)
 सूचीवृक-पु., मृगविशेषः (वै. निघ.)
 सूचोग्र-पु., तदाख्यगालरोगभेदः
 सूच्य-उ., स्वल्पगोधूमः (वै. निघ.)
 सूच्यग्र (स्थूलक) पु., उलुपतृणम् (र. मा.)
 सूच्यास्य-पु., मूषिकः (हे. च.)
 सूतका-स्त्री., सद्यःप्रसूता स्त्री (वै. निघ.)
 सूतकागृह-न., प्रसवगृहम् (अ. टी. भ.)
 सूतखोट-पु., रसज्ञारणशीजम् । पारदज्वारणार्थं सिक्थक-
 वद्व्यम् रसपिष्टी (रस चि. ३ अ)
 सूतमातृका-स्त्री., कुमारी (सा. कौ. अभ्रमारणे)
 सूतसूर्य-पु., कृकलासः (वै. नि.)
 सूतिकागृ (गो) ह-न., प्रसवगृहम् (सु. शा. १० अ.)
 सूतिकाभवन-न., सूतिकागारः (द्वारा.)
 सूतिकारिरस-पु., सूतिकारोगेरसः (रस. कौ.)
 सूतिकावास-पु., सूतिकागारः (शब्दकल्पे) (शुद्धितत्त्वम्)
 सूतिकाविनोदरस-पु., सूतिकारोगे रसः
 सूतिकाषष्ठी-स्त्री., जातसन्तानस्य षष्ठदिने सूतिका-
 गारे पूजनीयदेवीविशेषः
 सूति (ती) गृह-न., सूतिकाभवनम् (श. र)
 सूति (ती) मास-पु., प्रसवमासः नवमो दशमो वा
 मासः (जटा.)
 सूक्त-न., गुडत्वक्

सूत्पर-न., घर्घरशब्दः । सुरासन्धानम् (श. च.)
 सूत्या-स्त्री., सोमलतारसपानम् (भ.)
 सूत्रकण्ठ-पु., नकुलः । वनकपोतः । पारावतः खड्गरीटः
 (मे.)
 सूत्रखण्डमोदक-पु., खण्डलडुकविशेषः (वै. निघ.)
 सूत्रपुष्प-पु., कार्पासवृक्षः (त्रिका.)
 सूत्रमध्यभू-पु., यक्षधूपः कुन्दुरुः (श. च.)
 सूत्रवर्ति-स्त्री., सूत्रकृतवर्तिः (भा. म. ना. व. चि.)
 सूत्राङ्ग-न., उत्तमकांस्यम् (वै. निघ.)
 सूत्री (इन्)-पु., काकः (त्रिका.)
 सूदज-पु., उपजिह्विका (वै. निघ.)
 सूदशाला-स्त्री., पाकशाला (हे. च.)
 सूदाध्यक्ष-पु., पाकशालाध्यक्षः । रसवत्यधिकारिवैद्यः
 (हे. च.)
 सून-न., पुण्यम् । प्रसवम् (मे)
 सूनु-पु., सूर्यः । पुत्रः (मे) अर्कवृक्षः (अम.)
 सूषकार-पु., पाचकः (नीतिशालम्)
 सूषधूपम्-न., हिङ्गुः (रा. नि. व. ६)
 सूषपर्णी-स्त्री., मुद्गपर्णी (रा. नि. व. ३.)
 सूषश्रेष्ठ-पु., मुद्गः (रा. नि. व. १६)
 सूपाङ्ग-न., हिङ्गुः (रा. नि. व. ६)
 सूमम्-न., क्षीरम् (मे) जलम् (श. र.)
 सू-पु., मसूरः (रा. नि. व. १६) अर्कवृक्षः (अम.)
 सूरणवटक-पु., शूरणकृतवटकः (वै. निघ.)
 सूरसाधन-पु., सर्षपः (प. सु.)
 सूरसाधनक-पु., सिन्धुवारवृक्षः (रा. नि. व. ४)
 सूरि-स्त्री., भुजङ्गघातीवृक्षः । राजसर्षपः
 सूरी-स्त्री., राजसर्षपः (र. मा.)
 सूर्यकान्ता (न्ति)-स्त्री., आदित्यपर्णीनामौषधम् ।
 पुष्पवृक्षविशेषः (श. र.)
 सूर्य-पु., माषः (श. र.)
 सूर्यनामका-स्त्री., सूर्यावर्तक्षुपः
 (वै. निघ.) पु., अर्कवृक्षः (ज. द.)
 सूर्यपत्र-पु., अर्कपत्रवृक्षः (रा. नि. व. ४)
 पु., अर्कवृक्षः (सं) वणराक्षसतैले सूर्यावर्तक्षुपः
 (वै. निघ.)
 सूर्यपर्णी-स्त्री., अर्कपत्रा (रा. नि. व. २३)
 सूर्यपर्यायनाम-न., ताम्रम् (वै. निघ.)
 सूर्यपाद-पु., सूर्यकिरणम् । सूर्यकान्तमणिः । निम्बवृक्षः
 (वै. निघ.)

सूर्यपुष्पक-पु., अर्कवृक्षः (वै. निघ.)
 सूर्यप्रिया-स्त्री., पद्मिनी (वै. निघ.)
 सूर्यभक्त-(क)-पु., बन्धूकवृक्षः (मे.)
 सूर्यमणि-पु., पुष्पवृक्षविशेषः (श. र.)
 सूर्यकान्तमणिः (हे. च.)
 सूर्यमुखी-स्त्री., पुष्पवृक्षविशेषः (भूरिप्र.)
 सूर्यवल्लभा-स्त्री., आदित्यभक्ता (रा. नि. व. ४)
 पद्मिनी (वै. नि. घ.)
 सूर्यवृक्ष-पु., अर्कवृक्षः (वै. निघ.) अर्कपुष्पी (ज. द.)
 सूर्यसंज्ञ-न., ताम्रम्, कुङ्कुमम् (त्रिका.)
 सूर्याख्य-पु., सूर्यकान्तमणिः (व. निघ.)
 सूर्याङ्ग-न., ताम्रधातुः
 सूर्याश्मा (न.)-पु., सूर्यकान्तमणिः (हे. च.)
 सूर्योदयरस-पु., शिरोरोगाधिकारे रसः (र. स. र.)
 सूक-पु., वायुः पद्मम् कैरवम् (उणा.)
 सूकण्डु-स्त्री., कण्डूयनम् (श. र.)
 सूका (गा) ल-पु., शृगालः (श. च.)
 सूका-स्त्री., अनन्ता (ज. द.)
 सूज (जि) काक्षार-पु., सर्जिकाक्षारः (अ. टी. र.)
 सूजा-स्त्री., छापी (त्रिका.)
 सूणि-(णी) का-स्त्री., लाला (रा. नि. व. १८)
 सूत्वा-स्त्री., वीसर्परागः वृद्धिः (उणा.)
 'सुपाटिका (टी) स्त्री., पक्षिचञ्चुः । भालविशेषः (वै. निघ.)
 सूष्टी-स्त्री., वृद्धौषधम् । पर्वटकः (वै. निघ.)
 सूष्टिकृत्-पु., पर्वटकधूपः (रा. नि. व. ४)
 सेका-स्त्री., श्यामालता (वै. निघ.)
 सेकिम-न., मूलकः (हे. च.)
 सेगुडी-स्त्री., क्षुद्रधूपविशेषः (वै. निघ.)
 सेट्ट-पु., धवलयावनालः (रा. नि. व. १६) नादास्रः (हारा)
 सेतु (क)-पु., वरुणवृक्षः (अम.)
 सेतुमेदी (इन)-पु., वन्तीवृक्षः (श. च.)
 सेतुवृक्ष-पु., वरुणवृक्षः (अम.)
 सेत्र-न., स्नायुः । शृङ्खलः (व्याक.)
 सेनिका-स्त्री., शतपुष्पी (वै. निघ.)
 सेन्दु-पु., लतापनस (त्रिका.)
 सेन्धा-स्त्री., सल्लकीवृक्षः (भा.)
 सेफ-पु., शेफम् (जटा.)
 सेफाली-स्त्री., सिन्धुवारवृक्षः (रा. नि. व. २३)
 शेफालिका
 सेमन्ती-स्त्री., पुष्पवृक्षभेदः (शब्दकल्पः)
 सेमश-पु., मेघः (त्रिका.)

सेरीपूग-न., महाराष्ट्रकर्णोटकयोः खेरीति ख्यातं पूगम्
 (रा. नि. व. ११)
 सेलुक-पु., पीतरोधः (वै. निघ.)
 सेव(वि)-न., कावेलदेशीयतन्नामकफलविशेषः
 (रा. नि. व. ११)
 सेवकाल-(लु)-पु., दुग्धपेयावृक्षः (श. च.)
 सेवती(न्तिका)(न्ती)-स्त्री., स्वनामख्यातपुष्पवृक्षः (भा.)
 सेवनमोदक-पु., बेसनमोदकाख्यलङ्घुकभेदः
 सेविका-स्त्री., मिष्टान्नभेदः (भा.)
 सेवित-न., सेविफलम् (रा. नि. व. ११)
 सैहल-न., सुवर्णपित्तलम् । स्वक् (वै. निघ.)
 सैकत-न., हिङ्गुलः (वै. निघ.)
 सैक्य-न., शोणपित्तलम् (वै. निघ.)
 सैन्धवादितैल-न., भगन्दराधिकारे तैलम् (रस. र.)
 सैन्धी-स्त्री., मद्यविशेषः तालरसकृतमद्यम् (वै. निघ.)
 सैमन्तिक-न., सिन्दूरः (शब्दकल्पः)
 सैरिभ-पु., महिषः (प. सु.)
 सैरी-स्त्री., लाङ्गलिका (प. सु.)
 सैरीयकद्वय-न., नीलपीतझिण्डीद्वया (सु. सू. ३८ अ.)
 सैर्य-पु., श्वेतझिण्डीधूपः (वै. निघ.)
 सैवाल-न., जलमीली (शब्दकल्पः)
 सैलिक-पु., शिलारसः (सं.)
 सोनह-पु., लसुनः (श. र.)
 सोन्माद-नि., क्षिप्तः । उन्मत्तः (अ. टी. भ.)
 सोभाञ्जन-पु., शोभाञ्जनवृक्षः (अ. टी. भ.)
 सोमक-पु., सोमरोगः (निदा.)
 सोमखण्डा-स्त्री., सोमराजी (वै. निघ.)
 सोमगन्धक-न., रक्तोत्पलम् (वै. निघ.)
 सोमगा-स्त्री., सोमराजी (वै. निघ.)
 सोमगृष्टि (टी) का-स्त्री., कृष्णखण्डलता (वै. निघ.)
 सोमग्रह-पु., अश्वस्य ग्रहविशेषः (ज. द. ५ अ.)
 सोमधृत-न., गर्भोत्पादनधृतम् (भैष.)
 सोमज-न., दुग्धम् (हे. च.)
 सोमदा-स्त्री., गन्धशरी (वै. निघ.)
 सोमद्भव-पु., हस्ती (वै. निघ.)
 सोमनाथरस-पु., प्रमेहः । सोमरोगाधिकारे च
 रसविशेषः ।
 सोमपत्र-पु., उलुपत्रम् (श. च.)
 सोमपादप-पु., कायफलवृक्षः (वै. निघ.)
 सोमप्रिय-पु., कुसुदपुष्पम् (वै. निघ.)
 सोमबन्धु-पु., कुसुदम् (श. र.)

सोममणि-पु., चन्द्रकान्तमणिः (भूरिप.)
 सोमयोनि-पु., पीतचन्दनवृक्षः (श. र.)
 सोमराजिका-स्त्री., सोमराजी (श. र.)
 सोमराट्-पु., सोमराजी
 सोमवल्कल-पु., कट्फलवृक्षः, श्वेतखदिरः (वै. निघ.)
 सोमवह्लिका-स्त्री., सोमलता (भ.) सोमराजी (भम.)
 सोमवृक्ष-पु., कट्फलवृक्षः (र. मा.) श्वेतखदिरः
 (रा. नि. व. ८)
 सोमशकला-स्त्री., शशाण्डुली (रा. नि. व. ७)
 सोमशल्य-पु., श्वेतखदिरः (रा. नि. व. ८)
 सोमसंज्ञ-न., कर्पूरः (र. मा.)
 सोमसट्टक-पु., सट्टकभेदः (द्रव्य. गु.)
 सोमसम्भवा-स्त्री., गन्धशटी (वै. नि. घ.)
 सोमस्कन्ध-पु., श्वेतखदिरः (वै. नि. घ.)
 सोमाख्य-न., रक्तकैरवः (र. मा.)
 सोमाह्वा-स्त्री., महासोमलता (रा. नि. व. ३.)
 सोमाल-पु., सुकुमारः (हारा.)
 सोरक-न., मृत्क्षारभेदः (अत्रि. गन्धद्रावके.)
 सोहरा-स्त्री., सोरा इति व्यातं पण्यद्रव्यं
 (भैष. प्लीहचि. महाशंखद्रावके)
 सौलिकेय-पु., तदायविषभेदः
 सौख्य-न., आरोग्यं, सुखम् (हे. च.)
 सौगन्ध-न., कतूणम्, सुगन्धवृणम् (श. र.)
 (त्रि.) शुभगन्धम्
 सौगन्धपत्रक-पु., श्वेतार्जकः (वै. निघ.)
 सौगन्धिपत्रक-पु., श्वेतार्जकः (वै. निघ.)
 सौण्डी-स्त्री., पिप्पली (श. च.)
 सौध-पु., न., सौष्यम् (रा. नि. व. १३) राजभवनम्
 (भम.) पु., शुक्लखडिका (रा. नि. व. १४) स्त्री.,
 धा-सुहीवृक्षः (व. द. ग्रन्थिरो. चि.)
 सौधभूषण-न., चूर्णकम् (वै. नि.)
 सौभद्रेय-पु., विभीतकवृक्षः (श. र.)
 सौभाग्यचिन्तामणि-पु., विषमज्वरे औषधम्
 (सा. कौ.)
 सौभाग्यमण्डन-न., हरितालः (वै. निघ.)
 सौभिक्ष-पु., अश्वस्य शूलरोगभेदः (ज. द. ४३ अ.)
 सौमनस (स्य) फल-न., जातीफलम् (वै. निघ.)
 सौमनसा (स्या) स्त्री., जातीपत्री (रा. नि. व. १२)
 सौमनस्यफला-स्त्री., महाजातिपुष्पवृक्षः (वै. निघ.)
 सौमनस्यायनी-स्त्री., मालतीपुष्पकलिका (त्रिका.)
 सौमित्र-न., ग्रन्थिपर्णभेदः (वै. निघ.)

सौमेरुक-न., सुवर्णम् (रा. नि. व. १३)
 सौम्यगन्धी-स्त्री., शतपत्री (रा. नि. व. १०)
 सौम्यगन्धिक-न., श्वेतरक्तकमलम् (वै. निघ.)
 सौम्यज्वर-पु., ज्वरभेदः (च. सु. ३ अ.)
 सौम्यलता-स्त्री., ब्राह्मी
 सौरज-पु., तुम्बुरुफलवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 सौरमेयी-स्त्री., गाह्वी गन्धपत्रा
 सौरवनज-पु., तुम्बुरुवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 सौराष्ट्रक-न., पञ्चलौहः (हे. च.)
 कांस्यधातुः (प. सु.)
 सौराष्ट्रमृत्तिका-स्त्री., सौराष्ट्री । अभावः (रा. नि. व. १३)
 सौराष्ट्रसम्भूता-स्त्री., फटिकारिका (वै. निघ.)
 सौरिक-पु., भलातकवृक्षः (वै. निघ.)
 सौरिरत्न-न., नीलमणिः (रा. नि. व. १३)
 सौरी-स्त्री., आदित्यभक्ता पु.-री-(इन्)-भलातकः
 (वै. निघ.)
 सोरेय-(क)-पु., शुक्रपुष्पझिण्टी (भा.)
 सौल्विक-पु., ताम्रकुट्टकः (अ. टी.)
 सौवर्णभेदिनी-स्त्री., प्रियङ्गुः (श. मा.)
 सौविद(दल्ल)-पु., अन्तःपुरिकाया रक्षकः (अ. म.)
 सौवीरज-न., नीलाञ्जनम् (वै. निघ.)
 सौवीरा-स्त्री., क्षीरकाकोली (वै. निघ.)
 सौवीरिका-स्त्री., क्षुद्रवदरीभेदः (मद. व. ६)
 स्कन्द(न्ध)तरु-पु., नारिकेलवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 स्कन्दसखा-पु., स्कन्दापरस्मारः (सु. सु. ३७ अ.)
 स्कन्दांशक-पु., पारदः (रा. नि. व. १३)
 स्कन्धदेश-पु., हस्तिस्कन्धः । स्कन्धप्रदेशः (भम.)
 स्कन्धफल-पु., नारिकेलवृक्षः (रा. नि. व. १०)
 उदुम्बरवृक्षः (श. च.) स्त्री., (ला)-खर्जूरवृक्षः (भा.)
 स्कन्धवन्धना-स्त्री., मधुरिका
 स्कन्धमल्लक-पु., कङ्कपक्षी (हे. च.)
 स्कन्धवदना-स्त्री., मधुरिका (श. च.)
 स्कन्धशृङ्ग पु., महिषः (शट्टकल्पः)
 स्कन्धी(इन्)-पु., वृक्षः (र. मा.)
 स्कोटिका-स्त्री., हापुत्रिका, खज्जलिका (त्रिका.)
 स्तनपायिका-स्त्री., बालिका (रा. नि. व. १८)
 स्तनपीडा-स्त्री., स्तनरोगः (निदा.)
 स्तनमुख-न., पु., चूचकः (रा. नि. व. १८)
 स्तनवृन्त-न., चूचकः (हे. च.)
 स्तनशिखा-स्त्री., चूचकः (हे. च.)
 स्तनत्रण-पु., स्तनोपरिजातक्षतम् (रस. र. स्तनरो. चि.)

स्तनशोष-पु., स्तनशुष्कतारोगविशेषः

(च. द. खं. रो. नि.)

स्तनाग्र-स्तनशुष्कतम् । चूचकः

स्तनितोद्धव-पु., उदुम्बरवृक्षः । विकण्टकवृक्षः

(रा. नि. व. ११)

स्तन्या-स्त्री., कलम्बीशाकः (प. सु.)

स्तब्धरोमा (अन्)-पु., शूकरः (अम.).

स्तम्भ-पु., छागः (श. र.)

स्तम्भ-पु., रोहितकवृक्षः । प्रकाण्डहीनतरुमात्रम्
(अम.) गृणादीनां गुच्छम् (चामरः)

स्तम्भक-पु., क्षवकवृक्षः (वै. निघ.)

स्तम्भकरि-पु., धान्यम् (अम.) धान्यमात्रम् (श. र.)

स्तम्भेरम-पु., हस्ती (प. सु.)

स्तम्भक-पु., रक्तबोलः (वै. निघ.)

स्तम्भक (काष्ठ) कन्द-(क)-पु., गुलुच्छकन्दः

(रा. नि. व. ७)

स्तम्भकफल-पु., तेजोवती (वै. निघ.)

स्तम्भकमञ्जरी-स्त्री., अशोकवृक्षः (वै. निघ.)

स्तम्भकशालिनी-स्त्री., घृतकुमारी (प. सु.)

स्तम्भकाङ्ग-पु., स्तम्भकः, गुच्छम्

स्तीर-न., वङ्गम् (वै. निघ.)

स्तीर्वि-पु., रुधिरम् । गृणजातः (उणा.)

स्तुटि-पु., भरद्वाजपक्षीः (वै. नि. घ.)

स्तुनक-पु., छागः (श. च.)

स्तुभ-पु., छागः (अ. टी. भ.) छागी (भा.)

स्तूप-पु., एकत्रसञ्चितः पदार्थः । राशिः

स्तूपक-पु., वटकादिभक्ष्यद्रव्यम् (वै. निघ.)

स्तेम-पु., आर्द्राभावः (अम.)

स्तेयफल-पु., तेजःफलम्

स्तेयी (इन्)-पु., वनस्पिकः (वै. निघ.)

स्तोक-पु., चातकपक्षी (रा. नि. व. १९)

स्तोम-न., शस्यं मस्तकम् (शब्दकल्पः)

स्त्येन-अमृतम् (उणा.)

स्त्रीचित्तहारी (इन्)-पु., शोभाञ्जनवृक्षः (त्रिका.)

स्त्रीचिह्न-न., योनिः (जटा.)

स्त्रीदुग्ध-न., नारीदुग्धम्

स्त्रीधर्म-पु., स्त्रीरजः (हे. च.)

स्त्रीधर्मिणी-स्त्री., रजस्वला (अम.)

स्त्रीनवनीत-न., मानुषीस्तन्यजातनवनीतम्

(रा. नि. व. १५)

स्त्रीनिरीक्षणदोहद-पु., तिलकपुष्पवृक्षः (वै. निघ.)

स्त्रीपुंसलक्षणा-स्त्री., पोटास्त्री (अम.)

स्त्रीप्रिय-पु., आम्रवृक्षः (त्रिका.)

स्त्रीबीज-पु., श्यामाकवृणम् (वै. निघ.)

स्त्रीरञ्जन-न., ताम्बूलः (शब्दकल्पः)

स्त्रीरोग-पु., विंशतिविधयोनिरोगः

स्त्रीसंसर्ग-पु., स्त्रीसेवा

स्त्रीसुख-पु., शिपुवृक्षः (वै. निघ.)

स्थगु-न., कुट्टिमभागः (शब्दकल्पः)

स्थपुट-न., विषमोज्ञतम् (हारा.)

स्थलकन्द-पु., भारण्यशूरणम् (र. मा.)

स्थलकमल-न., स्थलपद्मम् (रा. नि. व. १०)

स्थलकुमुद-पु., धेनुकरवीरवृक्षः (रा. नि. व. १०)

स्थलजा-स्त्री., धलीयष्टिमधु (वै. निघ.)

स्थलतण्डुलगन्ध-पु., पक्षिराजशालिः (रा. नि. व. १६)

स्थलपद्म (क)-न., स्वनामरुपतपुष्पवृक्षविशेषः (भा.)

स्थलपद्मक-पु., मानकः (र. मा.)

स्थलपद्मिनी (स्त्री)-स्त्री., स्थलपद्मवृक्षः

स्थलपुष्पा-स्त्री., श्लेष्मकक्षुः (रा. नि. व. ५)

स्थ (स्थू) लमण्टा (की)-स्त्री., बृहत्तिका (वै. निघ.)

स्थ (स्थू) लमञ्जरी-स्त्री., अपामार्गः (र. मा.)

स्थलमर्कट-पु., करमर्दकवृक्षः (वै. निघ.)

स्थ (स्थू) लरुहा-स्त्री., स्थलपद्मिनी (रा. नि. व. ५)

स्थविका-स्त्री., मक्षिकाभेदः (सु. कल्प. ८ अ)

स्थविरदारु-न., वृद्धदारु (भा. म. १ भ. सन्धिकृज्ज. वि.)

स्थानुकर्णी-स्त्री., मण्डूकाहमीलता (रा. नि. व. ३)

स्थानुरोग-पु., अश्वत्थपादरोगविशेषः (ज. द. ३९ अ.)

स्थानक-न., आलवालम् (हे. च.) केगः (शब्दकल्पः)

स्थानचञ्चला-स्त्री., ध्वंसीवृक्षः (श. च.)

स्थानमृग-पु., कर्कटः मत्स्यः कच्छः मकरः (वै. निघ.)

स्थाल-न., सुवर्णादिपात्रम् (अम.)

स्थालिकास्थि-न., अर्द्धशकृरास्थि (च. शा.)

स्थालिद्रुम-पु., नन्दीवृक्षः (वै. निघ.)

स्थालिपर्णी-स्त्री., भारण्यगुप्ता (वै. निघ.)

स्थालीपक-न., स्थालीपाचितान्नादिः (शब्दकल्पः)

स्थालीवृक्ष-पु., अश्वत्थविशेषः (भा.)

स्थायरादि-पु., वत्सनाभविशेषः (रा. नि. व. ६.)

स्थिक-पु., कटिप्रोथम् । सिङ्ग (श. र.)

स्थिरक-पु., शाकवृक्षः (वै. निघ.)

स्थिरच्छद-(दा)-पु., स्त्री., भूजवृक्षः (र. मा.)

स्थिरच्छाय-पु., बटादौ, छायातरुः (त्रिका.)

स्थिरजिह्व-पु., मतस्यः (हे. च.)
 स्थिरजीविका (ता)-स्त्री., शात्मलीवृक्षः
 स्थिरदंष्ट्र-पु., सर्पः (मे.)
 स्थिरपुष्पी (इन्)-पु., तिलकपुष्पवृक्षः (रा. नि. व. १०)
 स्थिरमुद्रा-स्त्री., शकटकुलस्थः (वै. निघ.)
 स्थिरयोनि-पु., छायावृक्ष (शब्दकल्पः)
 स्थिरराष्ट्र-पु., माषपर्णी (वै. निघ.)
 स्थिरशात्मली-स्त्री., शात्मलीवृक्षः (वै. निघ.)
 स्थिरसार-पु., शाकवृक्षः
 स्थिरादि-पु., स्वल्पपञ्चमूली (च. द. परिणामशूले)
 स्थिरायु-पु., शात्मलीवृक्षः (अम.)
 स्थूर-पु., वृषः (उणा.) मनुष्यः (व्याक.)
 स्थूलक-पु., तृणविशेषम्
 स्थूलकऋतविका-स्त्री., शाहमलीवृक्षः (श. च.)
 स्थूलकऋतफल-पु., एणवृक्षः (वै. निघ.)
 स्थूलकण्टाली (ष्ठी)-स्त्री., बृहती (रा. नि. व. ४)
 स्थूलका-स्त्री., आम्रहरिद्रा (वै. निघ.)
 स्थूलग्रन्थि-स्त्री., महाभरीवचा (वै. निघ.)
 स्थूलचम्पक-पु., श्वेतचम्पकः (वै. निघ.)
 स्थूलतिका-स्त्री., दार्दी (वै. निघ.)
 स्थूलतिन्दुक-पु., काकतिन्दुकः (वै. निघ.)
 स्थूलनास (सिक)-पु., शूकरः (हे. च.)
 स्थूलनिम्बु (क)-पु., महानिम्बुवृक्षः (वै. निघ.)
 स्थूलनील-पु., रणपृथः (वै. निघ.)
 स्थूलपट्ट-पु., कार्पासः (श. र.)
 स्थूलपट्टाक-पु., स्थूलवस्त्रम् (श. र.)
 स्थूलपत्र-पु., दमनवक्षुपः (रा. नि. व. १०)
 सप्तपर्णवृक्षः (वै. निघ.)
 स्थूलपर्णा-स्त्री., सप्तपर्णवृक्षः (वै. निघ.)
 स्थूलपाद-पु., गजः (नि.) क्षीरदरोमी (वै. निघ.)
 स्थूलपुष्प-पु., शकवृक्षः (रा. मा.) छण्डक्षुपः (रा. नि. व. ५)
 स्थूलपुष्पी-स्त्री., यवतिका लता (रा. नि. व. २३)
 स्थूलप्रियङ्गु-पु., वारकाख्यान्यम् (वै. निघ.)
 स्थूलभण्टाकी-स्त्री., महाबृहतीक्षुपः (मद. व. १)
 स्थूलमूल (क)-न., चाणक्यमूलकः (रा. नि. व. ७)
 स्थूलवर्म (न्)-न., दुष्टव्रणरोगभेदः
 स्थूलवर्मकृत् स्त्री., भार्गी (श. च.)
 स्थूलवर्बुरिका स्त्री., महाबर्बुरवृक्षः (शार्ङ्ग. म. १ अ.)
 स्थूलवृक्ष-पु., महाबकुलवृक्षः (वै. निघ.)
 स्थूलवृक्षफल-पु., स्निग्धपिण्डीतकवृक्षः (रा. नि. व. ८)

स्थूलशिम्ब-पु., अग्निशिम्बी (रा. नि. व. ७)
 स्थूलशीर्षिका-स्त्री., महामस्तकपिपीलिका,
 क्षुद्रपिपीलिका (हे. च.)
 स्थूलषट्पद-पु., वरोलः (वै. निघ.)
 स्थूलांशा-स्त्री., गन्धपत्रा (रा. नि. व. १०.)
 स्थूलाङ्गी-स्त्री., स्थूलशालिः (वै. निघ.)
 स्थूलाजाजी-स्त्री., स्थूलजीरकः (मद. व. २.)
 स्थूलाम्र-पु., महाराजवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 स्थूलास्य-पु., सर्पः (श. च.)
 स्थूली (इन्)-पु., उष्ट्रः (शब्दकल्पः)
 स्थूलोच्चय-पु., सुखव्रणम् (मे.)
 क्षव-पु., क्षरणः (अम.)
 क्षसा-स्त्री., बससा (हे. च.)
 क्षानतृण-न., कुकृतृणम् (श. र.)
 क्षायूर्मन्-न., शुक्लगतनेत्ररोगभेदः (सु. उ. ४ अ.)
 क्षात्री-स्त्री., अंसद्रव्यम् (वा. शा. ४ अ.)
 स्निग्धकरञ्जक-पु., गुल्फकरञ्जः (वै. निघ.)
 स्निग्धच्छद-पु., वटवृक्षः (वै. निघ.) (दा.) (स्त्री.)
 बदरीवृक्षः (वै. निघ.)
 स्निग्धतण्डुला-स्त्री., पट्टिकशालिधायम् (प. सु.)
 स्निग्धनिर्मल-न., उत्तमकांस्यम् (वै. निघ.)
 स्निग्धपत्री-स्त्री., बदरीवृक्षः (जटा.) पालकशाकः
 (रा. नि. व. ७) लोणिका (वै. निघ.)
 गाम्भारीवृक्षः (रा. नि. व. ९)
 स्निग्धपर्णिका-स्त्री., मूर्धा (रा. नि. व. ३)
 पृक्षिपर्णी (वै. निघ.)
 स्निग्धपिण्डीतक-पु., मदनवृक्षविशेषः (रा. नि. व. ८)
 स्निग्धमण्डजक-पु., वातामवृक्षः (वै. निघ.)
 स्नु-स्त्री., स्नायुः
 स्नुक्छद-पु., क्षीरीशवृक्षः (प. सु.)
 क्षीरकण्डुकीवृक्षः (रा. मा.)
 स्नुक्छदोपम-पु., वाराहीकन्दः (वै. निघ.)
 स्नुग्दल-न., मनसापत्रम् (रस. रा. बाल. वि.)
 पु., स्नुहीवृक्षः (श. च.)
 स्नुपी-स्त्री., पुत्रभार्या (वा. वि. ९ अ.)
 स्नुहा (हि)-स्त्री., स्वनामख्यातक्षीरसारवृक्षः (रा. मा.)
 स्नुहाद्यतैल-न., खालित्ये तैलम् (रस. रा.)
 स्नुहीदल-न., स्नुहीवृक्षपत्रम्
 स्नुहीबीज-न., स्नुहीवृक्षबीजम् (सं. कनकतैले.)
 स्नुहा-न., उत्पलम् (त्रिका.)

स्नेहकर-पु., शालवृक्षः (वै. निघ.)
 स्नेहगर्भ-पु., तिलध्रुपः (प. मु.)
 स्नेहचतुष्टय-न., सापिस्तैलवसामज्जा च (प. प्र. ३ स.)
 स्नेहपिण्डीतक-पु., पीतमदनवृक्षः (वै. निघ.)
 स्नेहपूरफल-पु., तिलध्रुपः (वै. निघ.)
 स्नेहभू-पु., कफः (हे. च.)
 स्नेहमुख्य-न., तिलः (वै. निघ.)
 स्नेहरङ्ग-पु., तिलः (श. र.)
 स्नेहवती-स्त्री., मेदा (रा. नि. व. ५)
 स्नेहवृक्ष-पु., देवदारुः (वै. निघ.)
 स्नेहबीज-पु., पियालवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 स्नेहा (न.) (हु.)-पु., चन्द्रः । रोगः (उणा)
 स्पन्दनाद्वय-पु., तिन्दुकवृक्षः
 स्पर्श-पु., स्पर्शम् (शब्दकल्पः)
 स्पर्शमणि-पु., मणिविशेषः (शब्दकल्पः)
 स्पर्शमणिप्रभव-न., स्वर्णम् (श. र.)
 स्पर्शशुद्धा-स्त्री., शतमूली (श. च.)
 स्पर्शस्यन्द-पु., भेकः (शब्दकल्पः)
 स्पृशा-स्त्री., सर्पकङ्कालिकावृक्षः (श. च.)
 (शा. जी.) कण्टकारी (ज. द.)
 स्पष्टरोदनिका-स्त्री., समझा (सु. चि. २)
 स्पृष्टास्पृष्टि-व्य., परस्परस्पर्शनम् (शब्दकल्पः)
 स्पृष्टि-स्त्री., स्पर्शनम् (अम.)
 स्पृहा-स्त्री., इच्छा भुजङ्गघातिनीवृक्षः
 स्पृह्य-पु., मातुलुङ्गवृक्षः (श. च.)
 स्फट-(टा)-पु., स्त्री., सर्पफणा (अम.)
 स्फटिकविष-न., दारुमोक्षभेदः (सं.)
 स्फटिकाख्या-स्त्री., स्फटिकारिका (भा.) (सं. रसकर्पूरे)
 स्फटिकात्मा (न.)-पु., स्फटिकम् (श. च.)
 स्फटिकादिभिद्-पु., कर्पूरः (शब्दकल्पः)
 स्फटिकाभ्र-पु., कर्पूरः (रा. नि. व. १२)
 स्फटिकारि-पु., स्वनामख्यातखनिजोपरसः
 (भा. पू. १ भ. उ. रसव.)
 स्फटिकोदम-पु., कर्पूरः । यज्ञदः ।
 चन्द्रकान्तमणिः (वै. निघ.)
 स्फटिकोपल-पु., स्फटिकम् (वै. निघ.)
 स्फटि-स्त्री., स्फटिकारी (भा.)
 स्फाट (टी) क-न., स्फटिकम् (श. र.)
 स्फाटिकोपल-पु., स्फटिकम् (त्रि. का.)
 स्फिकघातनक-पु., कट्फटवृक्षः (श. च.)
 स्फुट-न., ज्योतिःमतीपत्रम् (च. द. बाल. चि.)

स्फुटवचा-स्त्री., ज्योतिःमती (वै. निघ.)
 स्फुटवन्धना (नी) स्त्री., पारावतपदी (प. मु.)
 स्फुटवलकडी-स्त्री., पारावतपादी (र. भा.)
 स्फुटि-(टी)-स्त्री., स्फुटितकर्कटिका
 पादस्फोटरोगः (हा. रा. श. र.)
 स्फुटक (त्का)-पु., अग्निः (श. च.) फुत्कारः
 स्फूर्जनतरु-पु., नन्दीवृक्षः (वै. निघ.)
 स्फूर्ति-स्त्री., स्फूर्णम् । कम्पनम् (व्याक.)
 स्फोटक-पु., पक्षिविशेषः । विस्फोटकः (रा. नि. व. २०)
 स्फोटकर-पु., भल्लतकवृक्षः (वै. निघ.)
 स्फोटहेतु-(क)-पु., भल्लतकवृक्षः (वै. निघ.)
 स्फोटा-स्त्री., फणा (शब्दकल्पः)
 स्फोटिका-स्त्री., स्फोटकः । हातुत्रिकापक्षी (त्रिका.)
 स्फोटिनी-स्त्री., कर्कटिकालता (वै. निघ.)
 स्फोता-स्त्री., श्वेतोत्पलसारिवा (भा. पू. १ भ.)
 स्मरकूपक-(त्रिका)-पु., स्त्री., भगः
 स्मरगृह (च्छत्र)-न., भगः । योनिः (जटा.)
 स्मरण-न., स्मृतः (हे. च.)
 स्मरणागत्यतर्क-पु., कच्छरः (शब्दकल्पः)
 स्मरध्वज-न., योनिः (श. र.) शिश्रः
 स्मरमन्दिर-न., भगः (रा. नि. व. १८)
 स्मरलेखनी-स्त्री., सारिकापक्षी (श. र.)
 स्मरसंज्ञ-पु., कामवृक्षः (रा. नि. व. ४)
 स्मस्तम्भ-पु., लिङ्गम् (त्रिका.)
 स्मस्मरा-वनमल्लिका (रत्ना.)
 स्मस्मर्य-पु., गर्दभः (त्रिका.)
 स्मरागार-न., भगः योनिः (त्रिका.)
 स्मराङ्कुश-पु., लिङ्गम् (त्रिका.) नखम् ।
 स्मरातव-पु., तालसुग (शब्दकल्पः) लाला (त्रिका.)
 स्मराणी-स्त्री., ब. श्वो (वै. निघ.)
 स्मृतिहेता-स्त्री., शङ्खपु पो लता (वै. निघ.)
 स्मेरविधिकर-पु., मयूरः (शब्दकल्पः)
 स्यद-पु., वेगः (अम.)
 स्यन्दनदु (म) पु., तिमिशदुमः
 (रा. नि. व. ९)
 स्यन्दनाद्वय-पु., तिमिशवृक्षः तिन्दुकवृक्षः (वै. निघ.)
 स्यन्दि-पु., तिमिशवृक्षः
 स्यन्द-(न्दि) नी-स्त्री., मुखलाला (रा. नि. व. १८)
 तिमिशवृक्षः (र. सा. सं.) सूत्रग्रहनाडी (कश्चि.)
 स्यन्दिता-स्त्री., तिन्दुकवृक्षः

स्यमीक-पु., तर्मीकम् । तहभेदः (भे.) (स्त्री)
 का-नीलिका (भे.)
 स्रम-न., जलम् (उणा.)
 स्रसिनीफल-पु., द्विरीपवृक्षः (श. मा.)
 स्रध्दु-स्त्री., अपानवायुनिःसरणम् । वातकर्म (शब्दकल्प)
 स्रवद्रर्भा-स्त्री., पतितगर्भा गौः (अम.)
 स्रवन्तीपत्तिफेन-पु., समुद्रफेनः (सं. प्लीह)
 (चि. महाद्रावके)
 स्रावक-न., मरिचः (श. च.)
 स्रावणिका (णी) स्त्री., ऋद्धिः (शब्दकल्पः)
 मुण्डीरी (भा. म. कुष्ठ. चि.)
 स्राव्युदर-न., परिस्राव्युदरनाम्ना प्रसिद्धः क्षतुदररोगः
 स्रुद्राह-पु., विकटवृक्षः (र. मा.)
 स्रुघ्नी-स्त्री., खजिकाक्षारः (हे. च.)
 स्रुता-स्त्री., हिङ्गुपत्री (श. च.)
 स्रुचतरु-पु., विकटवृक्षः (वै. निघ.)
 स्रुवा-स्त्री., शलकीवृक्षः (भे.) मूवां (प. मु.)
 स्रोतःपाक-पु., मुखनासिकादिस्त्रावः (मा. नि.)
 स्व-पु., आत्मा न., सत्त्वम् (त्रिका.)
 स्वकुलक्षय-पु., मत्स्यः (हे. च.)
 स्वगृह-पु., कलिकारपक्षी (जटा.)
 स्वग्रह-पु., बालरोगभेदः (निदा.)
 स्वच्छधातु-पु., कर्पूरकमणिः । रौप्यमाक्षिकम्
 (वै. निघ.)
 स्वच्छपत्र-न., अन्नकधातुः (हे. च.)
 स्वच्छवालुका-न., विमलधातुः (रा. नि. व. १३)
 स्वच्छमणि-पु., रफटिकम् (रा. नि. व. १३)
 स्वत्र-पु., अन्धमनुष्यः (शब्दकल्प)
 स्वदन-न., भोजनम् (हे. च.) लौहम् (रा. नि. व. १३)
 स्वदि-स्त्री., भक्षणम् (रा. नि. व. २०)
 स्वधाप्रिय-पु., कृष्णतिलः (श. र.)
 स्वधालता-स्त्री., लताभेदः
 स्वनोत्साह-पु., खड्गी (श. र.)
 स्वपन-न., निद्रा (श. र.)
 स्वपिण्डा-स्त्री., पिण्डसर्जूरः (रा. नि. व. ११)
 स्वप्रकृत्-न., सुनिषणकशाकः
 स्वप्रक्-त्रि., निद्रालुः (अम.)
 स्वप्रदोष-पु., स्वप्ने रेतसरलनम् (शब्दकल्पः)
 स्वप्रनित्य-त्रि., नित्यं निद्रागमनशीलः स्वप्न-
 दर्शनशीलः (च. शा. ८ अ.)

स्वयम्भुव-पु., वनमुद्रः (वै. निघ.)
 स्वरभङ्गिन्-पु., पक्षिविशेषः (श. र.)
 स्वरसादि-त्रि., कषायः (वै. निघ.)
 स्वरामक-पु., अक्षोटवृक्षः (वै. निघ.)
 स्वरालु-पु., वचा (श. च.)
 स्वरु-पु., वृश्चिकभेदः (शब्दकल्पः)
 स्वर्गपुष्प-न., लवङ्गम् (वै. निघ.)
 स्वर्गलोकेश-पु., शरीरम् (जटा.)
 सर्ज- (क्षार)-पु., सर्जिश्चारः (च. द. परिणामशूले.)
 सर्जिकापाक्य-पु., सर्जिश्चारः (वै. निघ.)
 सर्जी (न्)-पु., सर्जिश्चारः (रा. नि. व. ६)
 स्वर्णक-न., धसूरफलम् (भैष. शिरो. रो. चि. किंकि-
 णीतैले.)
 स्वर्णकण्डू-स्त्री., सर्जरसः (वै. निघ.)
 स्वर्णकदली-स्त्री., स्वर्णवर्णकदलीफलम्
 स्वर्णकमल-न., रक्तपद्मम् (वै. निघ.)
 स्वर्णकेतकी स्त्री., रक्तकेतकीवृक्षः (रा. नि. व. १०)
 स्वर्णचातक-पु., चापपक्षी
 स्वर्णचूड-पु., पक्षिविशेषः (जटा.)
 स्वर्णज-न., स्वर्णमाक्षिकम् (वै. निघ.) वङ्गम् (हे. च.)
 स्वर्णजातिका (ती)-स्त्री., पीतजातीपुष्पवृक्षः (वै. निघ.)
 स्वर्णदी-स्त्री., स्वर्णगङ्गा (अम.) वृश्चिकाली (रा. नि. व. ५)
 स्वर्णनिभ-न., स्वर्णगैरिकम् (वै. निघ.)
 स्वर्णपत्र-न., पत्तलसुवर्णपत्रम् (रस. चि.)
 स्वर्णपत्रिका-स्त्री., सुवर्णमुखी
 (भैष. शल. वि. हरीतकीखण्डे)
 स्वर्णपर्पटी-स्त्री., ग्रहण्यधिकारे रसः (भैष.)
 स्वर्णपाचक-पु., टङ्गक्षारः (र. मा.)
 स्वर्णवीज-न., धसूरवीजम् (वै. निघ.)
 स्वर्णभूमि-स्त्री., मधुरवल्लकम् (वै. निघ.)
 स्वर्णभूषण-न., आरम्बधवृक्षः, स्वर्णगैरिकम् (वै. निघ.)
 स्वर्णमण्डन-न., स्वर्णगैरिकम् (वै. निघ.)
 स्वर्णमाक्षिक-न., स्वनामख्यानोपधातुविशेषः (योगर.)
 स्वर्णयूथी-स्त्री., पीतयूथिका (श. र.)
 स्वर्णरीति- (ती)-पु., स्त्री., राजपित्तलम् (वै. निघ.)
 स्वर्णवङ्ग-न., मेहनाशक औषधविशेषः (भै.)
 स्वर्णवर्ण-पु., कण्ठगुग्गुलुः (रा. नि. व. १२.) वंशपत्र-
 हरितालः । स्वर्णगैरिकम् (वै. निघ.)
 स्वर्णवल्लक-पु., श्योणाकवृक्षः (श. च.)
 स्वर्णवल्ली-स्त्री., स्वर्णलता (भा.) स्वर्णलीवृक्षः (वै. निघ.)
 स्वर्णजीवन्ती (रा. नि. व. ३)

स्वर्णशेफालिका-स्त्री, पीतशेफालिका
(चि. भ्र. क. स्त्री. वि.) आरग्वधवृक्षः (श. मा.)
स्वर्णसिन्दूर-न., रक्तसिन्दूरकोषः (वै. निघ.)
स्वर्णहालि-पु., चतुरङ्गुली (च. सू. ३ अ.)
स्वर्णान्न-पु., महारग्वधवृक्षः (रा. नि. व. ९)
स्वर्णभि-न., हृदिमालः (वै. निघ.)
स्वर्णभा-स्त्री, पीतपुष्पयुक्ता (वै. निघ.)
स्वर्णारि-पु., शीषकम् (वै. निघ.) रन्धकः
स्वर्णिका-स्त्री, धन्याकम् (वै. निघ.)
स्वर्भनिघ-पु., गोमेदरत्नम् (रा. नि. व. १३)
स्वर्थक-पु., तिन्दुकवृक्षः
स्वर्धेद्यौ-पु., अश्विनीकुमारौ (अ. म.)
स्वल्प-पु., रक्षीनामगन्धद्रव्यम् (वै. निघ.)
स्वल्पकन्द-पु., कसेरुः (वै. निघ.)
स्वल्पकाष्ठ-पु., न., श्वेतालुः (वै. निघ.)
स्वल्पकेशर-री (इन्)पु., कोविदारवृक्षः (रा. नि. व. १०)
स्वल्पकेशी-स्त्री, भूतकेशः (श. च.)
स्वल्पघट्टा-स्त्री, आरग्वधवृक्षः (वै. निघ.)
स्वल्पचटका-पु., क्षुद्रचटकः (वै. निघ.)
स्वल्पजम्बूक-पु., क्षुद्रशृगालः (वै. निघ.)
स्वल्पतरु-पु., वेसुकन्दः (वै. निघ.)
स्वल्पपत्रक-पु., गौःकाकः मधुकर्षिकोषः (रा. मा.)
स्वल्परूपा-स्त्री, आरग्वधवृक्षः (वै. निघ.)
स्वल्पवर्तुल-पु., कलावृक्षः (वै. निघ.)
स्वल्पवदकला-स्त्री, तेजोवती (वै. निघ.)
स्वल्पविटप-पु., वेसुकन्दः (वै. निघ.)
स्वल्पशब्दा-स्त्री, हस्वरग्वृक्षः (वै. निघ.)
स्वल्पशृगाल-पु., रोहितकशृगः (वै. निघ.)
स्वल्पसङ्घातवीर्य-पु., स्वल्पचटकः (वै. निघ.)
स्ववहा-स्त्री, त्रिवृत (च. सू. ४ अ.)
स्वसंज्ञा-स्त्री, अग्न्यशास्त्रासामान्यसंज्ञा (सु. ६५ अ.)
स्वसा (सु)-स्त्री, तेजोवती (वै. निघ.)
स्वस्ति-न., पुष्पम् (वै. निघ.)
स्वस्थारिष्ट-पु., अश्वस्य सृत्तुचिह्नम् (ज. द. २३ अ.)
स्वाक्ष-पु., शङ्खकीर्णसाः (वै. निघ.)
स्वाद (न)-पु., न., आस्वादः। रसग्रहणम्
(ज. द. २३ अ.)
स्वादुकोषातकी-स्त्री, मधुरकोशातकी (वै. निघ.)
स्वादुखण्ड-पु., गुडः, खण्डः (श. र.)

स्वादुगन्धच्छदा-स्त्री, कृष्णतुलसी (वै. निघ.)
स्वादुगन्धा-स्त्री, रक्तशोभाजनवृक्षः (रा. मा.)
धूमिकृष्णण्डः (जटा.)
स्वादुगन्धि-पु., रक्तशिशुः (वै. निघ.)
स्वादुतिक्त-न., पीलुफलम् (वै. निघ.)
स्वादुतिक्तफल-पु., ऐरावतीवृक्षः (वै. निघ.)
स्वादुपटोलिका-स्त्री, मधुरपटोललता (वै. निघ.)
स्वादुपर्णी-स्त्री, दुग्धिका (रा. नि. व. ५)
स्वादुपात्रफला-स्त्री, काकमाचिका (वै. निघ.)
स्वादुपारे (ले) वत-पु., द्वीपान्तरखर्जूरीवृक्षः
(वै. निघ.)
स्वादुपुष्प (ष्पी)-पु., स्त्री, कृष्णकटभीवृक्षः
(रा. नि. व. ९)
स्वादुपुष्पिका-स्त्री, दुग्धिका (वै. निघ.)
स्वादुफल-न., बदरीफलम् (श. र.) पु.,
धन्वनवृक्षः (रा. नि. व. ९)
स्वादुबीज-पु., अश्वत्थवृक्षः (वै. निघ.)
स्वादुमाषा-स्त्री, माषपर्णी (वै. निघ.)
स्वादुल-पु., क्षीरमूर्वा (वै. निघ.)
स्वादुलङ्गी-स्त्री, मधुकर्षिका १ स्वादुमातुलङ्गः
(वै. निघ.)
स्वादुवीर्य-पु., पित्तवृक्षः (वै. निघ.)
स्वादुशुण्ठी-स्त्री, श्वेतनिषिही (वै. निघ.)
स्वादुशुद्धी- (स्वच्छ) न., पार्वतलवणम्
(शब्दवत्प.)
स्वादुसिञ्चितिकाफल-न., कावेलदेशीयफलम्
(वै. निघ.)
स्वादुगुरु-पु., मधुरसंगुरवृक्षभेदः (राज.)
स्वादुघ्न-न., खादुरसाक्षम् (भा.)
स्वाद्वी-स्त्री, द्राक्षा कपिलद्राक्षा (अम.) चिर्मेटिका
(वै. निघ.) क्षुद्रखर्जूरीवृक्षः (भा.) गुडत्वग्
स्वाध्याय-पु., वेदाभ्यासः (वै. निघ.)
स्वात-न., मनः (रा. नि. व. १८)
स्वापतेय-न., द्रव्यम् (वै. निघ.)
स्वापाश्रय-न., शयनशय्या (च. सू. १५ अ.)
स्वामी (इन्) पु., पारदः (वै. निघ.)
स्वाम्युपकारक-पु., अश्वः (शब्दवत्प.)
स्वायम्भुवगुगुलु-पु., वातरक्तधिकारोक्तपङ्कगुगुलुः
(रस. र.)
स्वायम्भुवी-स्त्री, ब्राह्मीशाकः (वै. निघ.)

श्वारामगुच्छक-न., ग्रन्थिपर्णम्
 स्वेदक-पु., अयस्कान्तभेदः (रा. नि. व. ३)
 स्वेदचूषक-पु., शीतलवायुः (शब्दकल्पः)
 स्वेदजल-न., धर्मम् । वायुजनितफलम्
 स्वेदजशाक-न., शाकभेदः (राज.)
 स्वेदनयन्त्र-न., पारदस्वेदनयन्त्रम् (भा.)
 स्वेदनाश-पु., वायुः (वै. निघ.)
 स्वेदमाता (तृ)-स्त्री., शरीरस्थरसधातुः
 (रा. नि. व. २८)
 स्वेदस्त्राव-पु., पित्तज्वरोगः (निदा.)
 स्वेदाप्रवर्त्तन-न., धर्मानिधयः । धर्मेतिप्रदः (मा. नि.)
 स्वैरणी-स्त्री., वल्गुलापक्षी
 स्वैरिता-स्त्री., स्वच्छन्दता (अम.)
 स्वोरस-पु., स्वरसः । शिलापिष्टकल्कः (श. च.)
 ह
 ह-पु., जलम्, रक्तम् (एकाङ्ग. को.)
 हंसक-पु., राजहंसः (श. च.)
 हंसकूट-पु., ककुत् (शब्दकल्पः)
 हंसदाहन-न., अगुरुः (श. च.)
 हंसपद-न., कर्षः (प. प्र. १ ख.)
 हंसपाकाग्नि-पु., हंसपाक्यन्त्रेण पाकयोग्याग्निः
 (रस. वि. ३ अ.)
 हंसपाद (कृ)-न., हिङ्गुलः (इला.) सिन्दूरः (वै. निघ.)
 हंसयोषिता-स्त्री., राजहंसी (वै. निघ.)
 हंसलोमश-न., कासीसम् (रा. नि. व. १३)
 हंसवती-स्त्री., हंसवती (जटा.)
 हंसवीज-न., हंसबिम्बम् (रा. नि. व. १९)
 हंसाभिमुख्य-रौप्यधातुः (रा. नि. व. १३)
 हंसाह्वया-स्त्री., हंसगदी (पु. नि. ८ अ.)
 (च. द. ग्रन्थि. वि. अट्टाग्रतैले)
 हंसिका (सो)-स्त्री., हंसवती (श. र.) मुद्रपर्णी
 (वै. निघ.) वराटकभेदः (रा. नि. व. २३)
 हञ्जि-स्त्री., क्षुधा (जटा.)
 हञ्जिका-स्त्री., भार्गो
 हञ्जी-स्त्री., जिङ्गिती (वै. निघ.)
 हटतृण-न., शैवालः (सू. सु. ४५ अ.)
 हट (ठ) पर्णी (णि) स्त्री., न., शैवालः (श. र.)
 हट्टविलासिनी-स्त्री., नखीनाम गन्धद्रव्यम् (अम.)
 हरिद्रा (भा.)
 हटालु-स्त्री., कुम्भिका (श. च.)
 हटो-स्त्री., वारिपर्णी (धरणिः)

हट्ट-न., अस्थि (श. च.)
 हट्टज-न., मजा (श. च.)
 हण्डी-स्त्री., मृत्पात्रविशेषः (शब्दकल्पः)
 हण्डिकासुत-पु., क्षुद्रहण्डिका (त्रिका.)
 हत्तु-पु., व्याधिः, शास्त्रम् (उणा.)
 हदन-न., विद्यात्यागः (व्याक.)
 हनील-पु., केतकी (र. मा.)
 हन्तु-पु., मृत्युः । वृषः
 हन्न त्रि., कृतपुरी रोत्सवः (अम.)
 हमल-पु., वृकशसः (वै. नि. घ.)
 हयकातरा (रिका)-स्त्री., अश्वकातरिकावृक्षः
 (रा. नि. व. ५)
 हयघ्नी-स्त्री., तेजोवती (वै. निघ.)
 हयपुच्छी-स्त्री., मायपर्णी (अम.)
 हयप्रिय-पु., यवः (हे. च.) श्वत्करवोरः
 (रा. नि. व.)
 हयभङ्ग्या-स्त्री., पिण्डीखर्जूरिका (वै. निघ.)
 हयमारण-पु., अश्वत्थवृक्षः (श. च.)
 हयवरप्रिय पु., कदम्बवृक्षः (वै. निघ.)
 हयवाहनशङ्कर-पु., रक्तकांचनवृक्षः (श. च.)
 हयवैत-पु., महिषः (वै. निघ.)
 हयशाला-स्त्री., अश्वशाला
 हया-स्त्री., अश्वगन्धा (रा. नि. व. ४) घोटकी (जटा)
 खर्जूरिका
 हयागार-पु., अश्वशाला (नकुल ७ अ.)
 हयानन्द-पु., मुरः (रा. नि. व. १६)
 हयापुर्वेद-पु., अश्वपैयकशास्त्रम्
 हयाशना-स्त्री., कल्लुकीवृक्षः (श. च.)
 हयाह्वता-स्त्री., अश्वगन्धा (वै. निघ.)
 हयाह्वा-स्त्री., अश्वगन्धा (वै. निघ.)
 हय्यङ्गवीन-न., सद्योजातधृगम् (वै. निघ.)
 हरज-पु., पारदः (भैष. ध्व. भ.)
 हरहुरा-स्त्री., हारहुरा । द्राक्षा (शब्दकल्पः)
 हरिकान्त-पु., घोटकः (त्रिका.)
 हरिग्रह-पु., अश्वत्थ प्रदंशेषः (ज. द. ५७)
 हरिजीवक-पु., चणकवृक्षः (वै. निघ.)
 हरिणाक्षी-स्त्री., हट्टविलासिनीनामगन्धद्रव्यम् (श. च.)
 हरितक-न., शाकः । आर्द्रकादिः (अम.)
 हरितच्छद-पु., श्वेतशियु (मद. व. ७)
 हरितयव पु. निःशूकयवः (वै. निघ.)
 हरितक्षेत्रा-स्त्री., गङ्गापत्री (रा. नि. व. १०)

हरिताक्ष-पु., अश्वस्य दुष्टग्रहभेदः (ज. द. ५७)
 हरितालिका (ली) स्त्री., दूर्वा (त्रिका.)
 खल्लता (विश्व.)
 हरित्कन्द-पु., कन्दविशेषः (वै. निघ.)
 हरिद्रुर्भ-पु., हरिद्रुणकुशः । शरपत्रकुशः
 (रा. नि. व. ८)
 हरिदश्व-पु., सूर्यः । अश्ववृक्षः (अम.)
 हरिर्द्रु-पु., कुशभेदः (भा.)
 हरिद्रव-पु., नागकेशरचूर्णम् (त्रिका.)
 हरिद्राङ्ग-पु., हरितालपक्षी (श. च.)
 हरिद्रापञ्चक-न., हरिद्राङ्गहरिद्रादारुहरिद्रादौ-
 विकृतानि (वै. निघ.)
 हरिद्रापत्रकण्टका-स्त्री., दावी (वै. निघ.)
 हरिनाभा (न.)-पु., मुद्गः (त्रिका.)
 हरिभद्र-न., एलवालुकम् (प. सु.)
 हरिभद्रक (भद्रक)-न., कुष्ठौषधम् (वै. निघ.)
 हरिमन्थ-पु., आग्निमन्थः (प. सु.) चणकः
 (रा. नि. व. १६)
 हरिमन्थक (ज.)-पु., चणकः (अ. टी. भ.)
 कृष्णमुद्गः (हे. च.)
 हरिमुद्ग-पु., शारदमुद्गविशेषः
 हरिमूला-स्त्री., कालपर्णी (वै. निघ.)
 हरियाल-पु., हरितालपक्षी
 हरिलोचन-पु., कर्कटः (त्रिका.) पेचकः (शब्दकल्पः)
 हरिवासुक-न., एलवालुकम्
 हरिवीज-न., हरितालः (जटा.)
 हरिहर-पु., रसाधिकारसंमणिकारः
 हरीतकीतैल-न., हरीतकीफलैर्द्रवतैलम्
 (रा. नि. व. १५)
 हरीतकीवीज-न., हरीतक्यस्थि (वै. निघ.)
 हरीन्द्रवैशेषिक-पु., वैद्यकग्रन्थभेदः (स्त्री.) (का)
 रेणुका (च. सू. २ अ.) शिरोविरोचनम् ।
 निर्गुण्डी कर्मल्लङ्कः (वै. निघ. द्विका वि. नस्ये.)
 हरीषा (सा)-स्त्री., मांसव्यञ्जनभेदः
 हर्म (न.)-न., जग्मा (श. र.)
 हर्मुट-पु., कच्छः (शब्दकल्पः)
 हर्य-पु., विभीतकवृक्षः (वै. निघ.)
 हर्षकीर्ति-पु., वैद्यकसारग्रन्थकारः
 हर्ष (र्षि) णी-स्त्री., कपिकच्छुः (वै. निघ.)
 भङ्गा (शब्दकल्पः)

हर्षणीक्रिया-स्त्री., सुरापानजन्यहर्षोत्पादक्रिया
 (वा. वि. ७ अ.)
 हर्षयितु-पु., पुत्रः (न.) स्वर्णम् (मे.) (त्रि.) हर्षजनकः
 हर्षसम्भव-न., हुक्म (वै. निघ.)
 हर्षल-पु., मृगः
 हलच्छद-पु., कृष्णदिग्गुः (वै. निघ.)
 हलराक्ष-न., आहुत्यक्षुषः (रा. नि. व. ४)
 हललोमश-न., कासीसम् (रा. नि. व. १३)
 हला-स्त्री., मद्यम् जलम्, (अनेकार्थकं ष)
 लाङ्गलकीवृक्षः (वै. निघ. वृष्ट. नि.)
 हलिनक-पु., केतकवृक्षः (राज. ६ प.)
 हलनीप्रिय-पु., कदम्बवृक्षः (प. सु.)
 हलिप्रिय-पु., कदम्बवृक्षः (अम.)
 हलिप्रिया-स्त्री., मदिरा (रा. नि. व. १४)
 हलीन-पु., शाकवृक्षः (श. च.) केतकवृक्षः (प. सु.)
 हलीमल-पु., पाण्डुरोगभेदः (सा. नि.)
 हल्लुक-न., रक्तकदारुम्
 हवि-पु., आग्निमन्थवृक्षः (रा. मा.)
 हविमण्डला-स्त्री., रश्मिलालुका (वै. निघ.)
 हविर्यन्धा-स्त्री., कमीवृक्षः (रा. नि. व. ८)
 हविर्मन्थ-पु., गणिकार्णिका (रा. मा.)
 हडुषा-स्त्री., स्वनामख्यातफलम् (रा. नि. व. ४)
 हसन्ती-स्त्री., मल्लिका (मे.)
 हस्तयोडि (डी)-स्त्री., स्वनामख्यातमहाकन्दशाकः
 (रा. नि. व. ७)
 हस्तपर्ण-पु., रक्षैरण्डम् (वै. निघ.)
 हस्तपुच्छ-न., करपुच्छम् (त्रिका.)
 हस्तमान-न., आमध्याकुलिकूर्परं विस्तृतं पाणिः
 (रा. नि. व. १८)
 हस्तसन्धि-स्त्री., मणिबन्धः
 हरताडुलि-पु., कराडुली (भूरि प्र.)
 हस्ताञ्जन-पु., पक्षाण्डवृक्षः (वै. निघ.)
 हस्तामलक-न., करस्थामलकीफलम् (शब्दकल्पः)
 हस्तिकर्णक-पु., विंशुकवृक्षः (श. र.)
 हस्तिकर्णदल-पु., हस्तिकर्णपलाशः (प. सु.)
 हस्तिकृष्णा-स्त्री., गजपिपली (वै. निघ.)
 हस्तिकोल-पु., राजबदरः (वै. निघ.)
 हस्तिकोली (ली)-पु., स्त्री., बदरीभेदः (प. सु.)
 हस्तिकोपातकी-स्त्री., हस्तिकोषा (रा. मा.)
 हस्तिनीदुग्ध-न., हस्तिनीजातक्षीरम् (रा. नि. व. १५.)

हस्तिनीनवनीत-न., हस्तिनीदुग्धभवनवनीतम्
(रा. नि. व. १५)

हस्तिपर्ण-पु., महाकोषातकी (भा. पू. १ भ. शा. व.)

हस्तिपर्णिका-स्त्री., राजकोषातकी (रा. नि. व. ७)

हस्तिपात्-(द) पु., पिण्डालुः (प. मु.)

हस्तिवृषा-स्त्री., कदलीवृक्षः (भा.)

हस्तिरुचि-पु., वैद्यवृक्षनामग्रन्थकारः

हस्तिलोध्रक-पु., लोध्रवृक्षः (रा. नि. व. ६)

हस्तिचारुणी-स्त्री., महाकरञ्जः (वै. निघ.)

हस्तिशुण्डा-स्त्री., स्वनामख्यातक्षुद्रक्षुपः (वै. निघ.)

हस्त्यायुर्वेद-पु., पालकीयगजचिकित्साशास्त्रम्

हस्त्यालुक-न., दीर्घालुकभेदः

हहल-न., हलाहलविषम् (श. च.)

हाङ्गर-पु., नक्षः । जलजन्तुविशेषः (श. च.)

हाटक.माक्षिक-न., स्वर्णमाक्षिकम् (वै. निघ.)

हानव्य-पु., हनुभवदन्तः (वै. निघ.)

हानु (लु) पु., दन्तः (त्रिका.)

हापुत्रिका-(श्री) स्त्री., स्वनामख्यातपक्षी (त्रिका.)

हाफिका-स्त्री., जम्भा (हारा.)

हाहु-पु., अहिफेनः (प. मु.)

हारा-स्त्री., गाम्भारीवृक्षः

हारिकण्ठ-पु., कोकिलः (मे.)

हारित (क)-पु., हारीतपक्षी (जटा.)

हारितक-न., शाकः (श. र.)

हारिद्रसंनिपात-पु., संनिपातज्वरभेदः (वै. निघ.)

हारिद्रु पु., हरिद्रावृक्षः (वै. निघ.)

हारो (इन्) पु., कदम्बवृक्षः कोकिलः

(री)-स्त्री., मुक्ता (श. र.)

हार्यवृक्ष-पु., विभीतकवृक्षः (रा. नि. व. ११)

हालह (हा) ल-न., विषभेदः (श. र.)

हालाहालगणा (हली) स्त्री., मद्यम् (वै. निघ.)

हालाहलधर-पु., सर्पः (श. र.)

हालाहला-स्त्री., क्षुद्रमृषिका (जटा.)

हालिनी-स्त्री., अञ्जनिका (हे. च.)

हाली-स्त्री., तालादिमद्यम् (रा. नि. व. १४) मद्यम् (अम.)

हालु-पु., दन्तः

हाह (हा) ल-न., हलाहलविषम् (श. च.)

हिसारु-(सीर)-पु., व्याघ्रः (त्रिका.)

हिसालुक-पु., स्वादुककुरः (हारा.)

हिस्त्राहा स्त्री., जटामांसी (रा. नि. व. १२)

हिङ्गुफला-स्त्री., हिङ्गुपत्रो (वै. निघ.)

हिङ्गुलिका-स्त्री., कण्टकारी (श. च.)

हिङ्गुली (इन्)-पु., हिङ्गुलः (स्त्री.) वार्ताकी (प. मु.)
वृहती (भा.)

हिङ्गुलु-पु., न., हिङ्गुलः (अम.)

हिङ्गुलोत्थरस-पु., हिङ्गुलनिकाशितपारदः (र. सा. सं.)

हिज्ज-(ल)-पु., स्वनामख्यातवृक्षः (श. च.)

हिपिड(ण्डी)र-पु., समुद्रफेनः (प. मु.) वार्ताकी
(मे.) दाहिमवृक्षः (वै. निघ.) रुचकः (जणा.)

हितक-पु., शिशुः (रा. नि. व. १९)

हितलोहित-पु., तुषरयावनालः (रा. नि. व. १६)

हितावली-स्त्री., स्वनामख्यातवृक्षः (रा. नि. व. ९)

हितावल्ली-स्त्री., हितावलीवृक्षः (वै. निघ.)

हिताहित-न., पथ्यापथ्यम् (च. सू. १ अ.)

हिन्दोलन-न., भेषजेन गर्भपातनम् (सु. नि. ८ अ.)

हिमक्रतु-पु., हेमन्तकालः

हिमक-पु., विकटवृक्षः (रा. नि. व. ४)

हिमकूट-पु., शिशिरकृतः (रा. नि. व. २१)

हिमञ्जलि-पु., कुञ्जटका

हिमतैल-न., कर्पूरतैलम् (रा. नि. व. १५)

हिमपुष्प-पु., आरम्वधवृक्षः

हिमपूति-त्रि., उद्गुर्गन्धः (भा. म. ४ भ.)

हिमयुत-पु., भीमसेनीकर्पूरः (वै. निघ.)

हिमविधि-पु., द्रव्यपलं षट्पञ्चत्रले क्षिप्तं विशोषितं

हिम इत्युच्यते । स एव शीतकषायः ।

पाने च तस्य मानं पलद्वयम् (भा.)

हिमसंहति-स्त्री., हिमराशिः (अम.)

हिमहासक-पु., हिमालवृक्षः (श. र.)

हिमांश्वभिरुप-न., रौप्यम् (हे. च.)

हिमाद्रिजा-स्त्री., क्षीरिणो (रा. नि. व. ५)

हिमाब्द-न., उत्पलम् (रा. नि. व. १०)

हिमाराति-पु., चित्रकक्षुपः । अर्कवृक्षः (अम.)

हिमाली-स्त्री., यावनालीशर्करा (रा. नि. व. १४)

हिमावती (नी)-स्त्री., स्वनामख्यातवृक्षः स्वर्णसीरी
(वै. निघ.)

हिमाह (य)-पु., कर्पूरः (त्रिका.)

हिमिका-स्त्री., वर्षेपलम् । हिमसङ्घातः शिशिराग्निदुः
(शब्दकल्पः)

हिमोत्तरा-स्त्री., कपिलद्राक्षा (रा. नि. व. ११)

हिमोत्था-स्त्री., यावनालीशर्करा (रा. नि. व. १४)

हिमोदक-न., हिमजलम् (वै. निघ.)

हिमोपम-पु., प्रवालः (वै. निघ.)
 हिरण्यम्-न., 'स्वर्णम् । रजतम् । धुतूरः । वराटकः (त्रिका.)
 हिरण्यकोष-पु., स्वर्णम्, रौप्यम् (वै. निघ.)
 हिरण्यरेता- (स्.) चित्रकवृक्षः (अम.)
 हिरण्यक्षीरा-स्त्री., प्रहसुवर्चलानामौषधम्
 (सु. नि. ३० अ.)

हिरण्यक्षीरि-स्त्री., स्वर्णक्षीरी
 हिलमुची-स्त्री., हिलमोचिका (प. सु.)
 हिलमोचि-स्त्री., हिलमोचिका (प. सु.)
 हिल-पु., शरारिनामपक्षिविशेषः
 हीनाङ्ग-पु., विकलाङ्गः (जटा.)
 हीनाङ्गी-स्त्री., क्षुद्रपिपीलिका (हे. च.)
 हीन्ताल-पु., हिन्तालवृक्षः (अ. टी.)
 हील-न., शुक्रम्
 हीलक-न., गौडीमद्यम्
 हुड- (हु.)-पु., भेषः (त्रिका.) स्त्री., भेषी
 हुडिका-स्त्री., अङ्गोलवृक्षः (वै. निघ.)
 हुडुक-पु., दास्यूहपक्षी (मे.)
 हुडुम्ब-पु., भ्रष्टचिपिटः (श. मा.)
 हुण्ड-पु., व्याघ्रः, ग्राम्यशूकरः (शब्दकल्पः)
 हुताशनरस-पु., अग्निमान्द्ये रसः (भा.)
 हरव-पु., शृगालः (त्रिका.)
 हलु-पु., भेषः
 हल्लल-न., वक्षः शूलम् (निदा.)
 हतगन्धा-स्त्री., कुस्तुम्बरी (वै. निघ.)
 हत्पद्म-पु., हृदयम्
 हत्पाषाण-पु., मनःशिला (भैष. कुष्ठ. चि.)
 (षडविन्दुतैले)
 हृदयदीपक-पु., बोधदेवकृतवैद्यकग्रन्थः
 हृदयस्थान-न., वक्षः (हे. च.)
 हृदयात्मा- (न.)-पु., कङ्कपक्षी (श. च.)
 हृदयादक-पु., कफजकृमिः (निदा.)
 हृदयोपशरण्य-न., हृदयोपद्रवणम् (च. सू. १५ अ.)
 हृदग्रन्थि (न्थ)-पु., विद्रधिरोगः (रा. नि. व. २०)
 हृद्यगन्धि-न., कणजीरकम् (र. मा.)
 हृद्रग्-पु., हृदयहिते महाकषायवर्गः (च. सू. ४ अ.)
 हृद्रुक्-पु., हृदयरोगः (रा. नि. व. २०)
 हृद्रोगवैरी (इन्)-पु., अर्जुनवृक्षः (श. च.)
 हृद्रण्टक-पु., आमामशयः, जठरम् (श. च.)
 हृद्रण-पु., विद्रधिः (रा. नि. व. २०)
 हल्लक्ष्मी-स्त्री., क्षुद्रतुलसी (वै. निघ.)

आ. श. सं. पू. ४०

हल्लास-पु., उपस्थितवमनत्ववत् उत्क्लेशः (भा.)
 हृपीक-न., कर्मेन्द्रियम् (अम.)
 हेका-स्त्री., हिका (हे. च.)
 हेतुविपर्यस्तार्थकारी (त्रि.) हेतुविपरीतार्थकारि
 (मा. नि.)
 हेतुव्याधिविपर्यस्तार्थकारी (इन्) (त्रि.)
 हेतुविपरीतार्थकारि व्याधिविपरीतार्थकारि हेतुव्याध्या-
 भयविपरीतार्थकारि च औषधादिः (मा. नि.)
 हेमकन्दल-पु. प्रवालः (हे. च.)
 हेमकान्ति-स्त्री., दारुहरिद्रा (वै. निघ.)
 हेमकृष्टि-स्त्री., स्वर्णकर्षणयोगः (रस. चि. ३ अ.)
 हेमगन्धिनी-स्त्री., रेणुकनामगन्धद्रव्यम् (र. मा.)
 हेमजीवन्ती-स्त्री., पीतजीवन्ती (रा. नि. व. ३)
 हेमतार (क)-न., तुल्यम् (हे. च.)
 हेमदुग्धी (इन्)-पु., यशदुम्बुरवृक्षः (श. र.)
 हेमधान्यक-पु., तिलवृक्षः (प. सु.)
 हेमनिधि-पु., पारदः (वै. निघ.)
 हेमन्तनाथ-पु., कपित्थवृक्षः (श. च.)
 हेमपत्र-न., धुतूरफलम् (वै. निघ.) नागकेसरपुष्पम्
 (च. द. दाह. चि.) पद्मकाष्ठम् (वै. निघ.)

स्वर्णपत्रम्

हेमपत्रिका (त्री)-स्त्री., स्वर्णपत्रिका
 हेमपद्मक-न., पद्मकाष्ठम् (वै. निघ.)
 हेमपुष्पिका-स्त्री., स्वर्णपुष्पिका (वै. निघ.)
 हेमबल-न., मौक्तिकम् (रा. नि. व. १३)
 हेमबीज-न., धुतूरबीजम् (वै. निघ.)
 हेममांसी-स्त्री., जयमांसी
 हेममित्र-न., स्फटिकारिका (प. सु.)
 हेमरागिणी-स्त्री., हरिद्रा (त्रिका.)
 हेमलता-स्त्री., मधुनिष्पावः (प. सु.) कृन्कलासः (मे.)
 हेमवल्ली-स्त्री., स्वर्णजीवन्ती (रा. नि. व. ३)
 हेमशिखा-स्त्री., स्वर्णक्षीरी (प. सु.)
 हेमशोधिनी-स्त्री., स्फटिकारिका (वै. निघ.)
 हेमसार-न., तुल्यकम् (र. सा. सं. ज्वरकुञ्जरपारीन्द्ररसे)
 स्वर्णमाक्षिकम् (प्र. कस्तूरीभैरवरसे)
 हेमाख्य-न., स्वर्णगैरिकम् (वै. निघ.)
 हेमाङ्गा (ङ्गी)-स्त्री., स्वर्णक्षीरिणी (वै. निघ.)
 हेमाद्रिजरणा-स्त्री., स्वर्णक्षीरिणी (र. मा.)
 हेमाद्रिजा-स्त्री., स्वर्णक्षीरी (प. सु.)
 हेमाभ-न., यशदः, नागकेसरम् (वै. निघ.)

हेर-न., हरिद्रा
 हेरु-स्त्री., महाशतावरी
 हेरम्ब-पु., महिषः (मे.)
 हेरुस्त्री-स्त्री., हिलमोचिका (श. च.)
 हेपी (इन्)-पु., अश्वः (त्रिका.)
 हेसनीया-स्त्री., नागवल्लीभेदः (रा. नि. व. १२)
 हैमकांन्ता-स्त्री., दार्वी (वै. निघ.)
 हैमन-न., पु., शीतर्तुः (श. र.)
 हैमन-पु., हेमन्तकालज्यैष्ठिकधान्यम् (वै. निघ.)
 हैमन्तवीज-न., रक्ताक्षादिवीजम् (वै. निघ.)
 हैमान्नवीज-न., रक्ताक्षादिवीजम् (वै. निघ.)
 हैमन्तिक-पु., न., हेमन्तकालिकशालिधान्यम्
 हैमपुष्पी-स्त्री., मुषली (वै. निघ.)
 हैमल-पु., न., हेमन्तकालः (केचिद्)
 हैमा-स्त्री., स्वर्णकैतकी (रा. नि. व. १०)
 पीतयूथिका क्षीरेणी (रा. नि. व. ५) वटप्री
 होगल-पु., होगला इति ख्यातं तृणम् (चस. ३ अ.)
 होतानिका-स्त्री., वरकधान्यम्
 होत्र-न., हविः (त्रिका.)
 होमी-पु., घृतम् (मे.) जलम् (श. र.)
 होलक-पु., तृणान्निर्गन्धार्धपक्वशमीधान्यम् (भा.)
 होम्य-न., घृतम् (रा. नि. व. १५)
 होम्यधान्यम्-न., तिलः (रा. नि. व. १६)
 होष्टाम्बु-न., तण्डुलोदकम् (प. प्र. ३ ख.)
 हृदग्रह-पु., कुम्भीरः (त्रिका.)
 हृदा-स्त्री., शलकीवृक्षः
 हसलक-प्रियालवृक्षः
 हस्वक-पु., पूगवृक्षः (र. मा.)
 हस्वकन्द-पु., तैलतासरिति ख्यातः कन्दः (प. गु.)

हस्वकर्बन्ध-स्त्री., वनकदरः (वै. निघ.)
 हस्वकुश-पु., श्वेतकुशः (रा. नि. व. ८)
 हस्वगर्भ-पु., कुशः (र. मा.)
 हस्वजम्बु-गवू पु., क्षुद्रजम्बूवृक्षः (र. मा.)
 हस्वदृष्टि-पु., तन्नामकदृष्टिरोगः (मा. नि.)
 हस्वत्रिफला-स्त्री., गागभारीफलस्वर्जूरपक्षकफलानि
 (प. प्र. ३ ख.)
 हस्वतण्डुल-पु., क्षुद्रतण्डुल, राजाक्षम् (रा. नि. व. १६)
 हस्वदर्भ-पु., श्वेतकुशः (रा. नि. व. ८)
 हस्वदा-स्त्री., शलकीवृक्षः (रा. नि. व. ९)
 हस्वपञ्चमूल-न., वृद्धी-कण्टकारी शालिपर्णी पुष्पिपर्णी
 गोक्षुरश्चेति पञ्च (वा. सू. १५ अ.)
 हस्वपत्रक-पु., गिरिजमधूकवृक्षः (जटा.)
 हस्वपत्रिका-स्त्री., अश्वत्थिका (रा. नि. व. ११)
 हस्वपर्वा (न)-पु., वृष्णेक्षुः (वै. निघ.)
 हस्वपृष्ठ-पु., क्षुद्रपृष्ठवृक्षः (रा. नि. व. ११)
 हस्ववदर-न., पु., क्षुद्रकदरः (मद. व. ६)
 हस्ववृक्ष-पु., कुशः (प. गु.)
 हस्वशाखाशिफ-पु., क्षुपः (अम.)
 हस्वाग्नि-पु., अर्कवृक्षः विश्रववृक्षभेदः (श. च.)
 हस्वोत्पल-न., कटारपत्रम् (वै. निघ.)
 हादिनी-स्त्री., शलकीवृक्षः (श. र.)
 हीवेर-न., बालकः (श. र.)
 हीकु-पु., जतुकः त्रपुधातुः (उणा.)
 हीचिल (क)-न हीवेरम् (अ. टी. अ.)
 हीवीरादि-पु., ज्वरातिसारे कषायः (च. द.)
 हादिनी-स्त्री., शलकीवृक्षः (वै. निघ.)
 हीकु-पु., जतुकः त्रपुषः (अ. टी.)

आयुर्वेदीय शब्दकोशः पूरणिका

शीर्षक - शुद्धिपत्र

पृष्ठ	स्तंभ	अशुद्धम्	शुद्धम्
२७	२	अवल्युजा	अवल्युजबीज
२८	१	अवल्युजबीज	अवल्युजा
२९	२	अश्वत्थफलका	अश्वत्थक
३०	१	अश्वत्थभित्	अश्वत्थफलका
४३	२	ईदीवर	इन्दवर
४८	शीर्षक	आयुर्वेदीय शब्दकोशः	आयुर्वेदीयशब्दकोशः-पूरणिका
७८	१	सङ्कर्षा	सङ्कर्षा
१०५	२	गण्डूषवी	गण्डूषदी
१०९	२	गान्धिक	गान्धार
११०	१	गाम्भारिका	गान्धिक
१३७	२	तपस्विप	तपस्विपत्र
१८३	२	षाटी	पाटी
१८५	२	पारसाकवचा	पारसीकवचा
१८८	२	पिपल्यायलेह	पिप्पल्यायलेह

पुरवणी कोशः

— शुद्धिपत्र —

पृष्ठ	स्तंभ	ओळ	अशुद्धम्	शुद्धम्
१	१ व २	सूचना		
			अकलकर शब्दांतर्गत (मद) गुवाकशिरः- पर्णेनबिना- (रा. नि. व. ११) वर्णनमेतत् अग्रे अकोट शब्दांतर्गतरूप 'गुवाकबुद्ध', "मधुर गुरु च" वचनादनंतर पठनीयम् ।	
१	२	८	सा.	वा.
१	२	३३	चौल्यः	चील्यः
२	१	२	बल्लिगुल	बल्लीगुल
२	१	११	वानभण्टी	वनभण्टी
४	१	२६	वरावटक	वराट
५	१	५	X	+इन्द्रगोपकौटः
५	१	९	पक्त्र	वक्त्र
५	१	१४	हः	हुः
५	१	१७	वर्धन	विवर्धन
५	२	३७	ङ्क	(ङ्की)
५	२	३८	(ता)	(वा)
६	२	३५	भृगराजः	भृगराजः
७	१	११	X	+करङ्गविशेषः
७	२	२६	खालित्यम्	खालित्यम्
८	२	८	बुद्धः	वृन्दः
९	१	३५	रक्तपित्ता	रक्तपित्त
१०	२	३६	अटहष	अटहषक
११	१	२१	तश्च	तच्च
१३	१	१८	शुक्ति-	शुक्ति
१४	२	२	पाण्ड	पाण्डु
१५	१	२	कोष्ठः	कोष्ठः
१५	१	३६	दिवससिकां	दिवसिका
१६	१	१५	रुक्षश्च	रुक्षश्च
१६	१	२४	शरीरावयव	शरीरावयवः
१६	१	२८	वातव्याधि	वातव्याधिः
१८	२	३	X	+ वातव्याधिः
२१	१	२८	घेने	आंबट माठ
२२	१	१०	वुत्	वृन्द
२४	२	२५	द्रव्यस	द्रव्यसं
२५	२	२८	व्या	व्या)
२५	२	२९	षडशीति) गुग्गुलुः	षडशीति गुग्गुलुः
२७	२	शीर्षक	अवल्लुजा	अवल्लुजबीज
३१	१	३५	शरावती	शतावरी
३१	२	१९	तेरणीः	तेरण्यः

पृष्ठ	स्तंभ	ओळ	अशुद्धम्	शुद्धम्
३१	२	३८	सांक्रिजम्	संक्रिजम्
३१	१	१२	(चटा)	(जटा)
३२	२	३७	अस्थिहृखला	अस्थिशृङ्खला
३३	१	२१	विकसितम्	विकसितम्
३४	२	१७	रक्षा	रक्षा
३८	१	३३	सान्ता	सन्ता
३९	१	३	माघ्र	माघ्रं
४१	१	१२	स	स—
४१	१	१६	स्वरस	सरस
४१	२	१३	लाके	लोके
४४	१	३४	लाङ्गलि	लाङ्गली
४४	२	२७	बुद्धी	बुद्धि
४५	१	३२	(नेन)	×
४८	१	१	लघुतालीशपत्रम्	×
४८	१	२	×	+ लघुतालीशपत्रम्
४८	२	२१	बालवी	बालवी
४८	२	३४	(र) म् न	×
५१	२	२५	धातः	धौतम्
५७	२	१०	ग्रहणीची	ग्रहणी चि
६०	१	११	शलकी	शाल्की
६०	१	४१	बाबल	बावल
६१	२	३८	मापकाः	माषकाः
६३	१	२	आरण्व	आरण्य
६३	२	२	ग्रहण्या	ग्रहण्य
६५	१	१	स्वादुहृच्यश्च	स्वादु हृच्यश्च
६५	२	९	करजलं	करकजलम्
६८	२	३	तत्स्य	तस्य
६९	१	१३	मेदम्	मेदः
७०	१	२०	पिकीम्	पिकी
७३	१	३९	स्यात्	स्यात्
७३	२	३६	रोपित म् (पदार्थम्)	रोपितः पदार्थः
७६	२	५	प्रधाने	प्रधानम्
७७	१	१	तर्कः	तर्कः + सूत्रनिर्माण यन्त्रम्
७७	२	२१	कङ्कष्टः	कङ्कष्टः
७७	२	३६	क्षीरकाकोलीः	क्षीरकाकोली
७८	२	१३	असिद्धा	प्रसिद्धा
७९	१	३४	हिङ्गिगुत्व	हिङ्गिगुर्वीत्व
८०	१	२१	किञ्चिलिक-पु	किञ्चिलिक } किञ्चुलिक } -पु. गण्डपदः (त्रिका) किञ्चुलिक }
		२२	किञ्चिलिक-	
		२३	किञ्चलिक-त्रिका,	

पान	स्तंभ	ओळ	अशुद्ध	शुद्ध
८०	२	९	प्रसिद्ध	प्रसिद्धं
८२	१	१५	सारग्रन्थ	सारग्रन्थ
८३	१	३१	(तस्य)	(तस्य) गृहगोधिका
८३	२	३७	आरम्भ	आरम्भ
८४	१	२०	वृक्षः	वृक्षः
८४	१	२३	पथ्यम्	‘ अपथ्यम्
८६	१	२३	प्रसिद्धायाम्	प्रसिद्धम्
८६	१	३३	कुलयी	कुलयी }
८६	१	३४	कुली	कुली }
८६	२	अन्त्य		(हे. च)
८७	२	६	कुशाल्मली	कुशाल्मलि
८८	२	३५	किडा	कीडा
९०	१	३६	(स्त्री. ज्वरसि)	(स्त्री) (ज्वरसि.)
९४	१	अन्त्य	कृमिशल	कृमिशैल
९४	२	३८	कोकड	कोकड }
९४	२	३९	कोकवाच	कोकवाच }
९४	१	१३	शोधनाथम्	शोधनार्थम्
९४	२	१५	दाहदाः	दाहदः
९४	२	२०	कफघ्न	कफघ्नं
९५	१	५	विशेष	विशेषः
९६	१	८	कुड्मशलः	कुड्मलः
९६	१	अन्त्य	काटी	कौटी
९८	२	२२	क्षारः	क्षारी
९८	२	३१	निहह	निहह
९९	२	१६	खर्जुरीका	खर्जुरिका
१०१	२	१४	गण्डक	गण्डका
१०२	१	१६	खधि	खधिः
१०४	२	१९	वृक्षा	वृक्षः
१०५	१	८	चंद्र	×
१०६	२	अन्त्य	पारीषाश्वत्थ	पारीषाश्वत्थः
१०९	१	३५	(नै. नि.)	(वै. नि.)
११०	२	३७	लघूष्ण	लघूष्णं
११२	१	अन्त्य	त्राहिमान	त्राहिमान्
११३	२	२८	घनम्	छन्नम्
११४	१	१५	कफभेद	कफभेद
१२०	२	१६	भ्रमर	भ्रमरः
१२१	१	१२	चणकाम्लम्	चणकाम्लम्
१२१	२	२३	एकचतुष्टय	एकचतुष्टयं
१२१	२	३५	योगा	योग
१२२	१	१२	हितः	हितम्

पान	स्तंभ	ओळ	अशुद्ध	शुद्ध
१२५	२	१९	धानसपः	धानसर्पः
१२६	१	८	वासुक	वास्तुक
१२६	१	३८	वस्त्री	नरवी
१२८	२	२४	मासं	मांसं
१२९	२	२	परदि	परद्वी
१३२	२	१९	लामज्जकः	लामज्जकः
१३३	२	७	पत्रिकाप	पत्रिका
१३४	१	१ व २	प. म. ज्योतमनी	(पमु.) ज्योत्स्ना
१३४	१	१२	जिवज्जीव	जीवज्जीव
१३४	२	३	न.,	न.,
१३४	२	१५	इक्षुगुती	इक्षुदी
१३५	२	३४	मत्स्य	मत्स्यः
१३७	१	१३	मास	मांस
१३७	१	१४	वधिः	विधिः
१३७	१	१९	पित्तलङ्कित्सर्वाहारस्य	पित्तलं किंचित्सर्वाहारस्य
१३८	१	१	ग्रीष्मत्तु	ग्रीष्मर्तुः
१४१	२	११	दर	दर
१४१	२	उपान्त्य	लङ्क	लङ्क
१४२	१	२५	बाकू	बाक
१४२	१	३७	मद्यम	मद्यम्
१४२	१	३७	क्षार	क्षीर
१४२	२	१२	तुच्छद्वं	तुच्छद्वः
१४२	२	२३	लिङ्गिनी	लिङ्गिनी
१४३	१	३३	पू तं	पूतं
१४५	२	२३	त्रिशङ्किः परमाणवः	त्रिशङ्किः परमाणुभिः
१४६	२	६	शोथेः	शोथे
१४६	२	९	अपरम्	अपरः
१४८	१	१२	ताम्रम्	ताम्रम्
१४८	२	३०	दृष्ट	दृष्ट
१५०	२	६	मेद (मनि.)	मेदः (मनि.)
१५०	२	७	दर्द्वं	दर्द्वं
१५२	१	२६	वृक्षा	वृक्षः
१५४	१	अन्य	उत्साहः	उत्साह
१५४	२	११	सन्त	सन्ता
१६०	२	३	मेव	मेव-
१६१	२	११	भूच्छत्राक	भूच्छत्राकः
१६२	१	३८	कषाय	कषायः
१६३	२	२४	बुधै	बुधैः
१६४	२	८	ग्रहः	ग्राहः
१६७	२	२८	वृक्ष	वृक्षः

पान	स्तंभ	ओळ	अशुद्ध	शुद्ध
१६८	२	३	नागार्जुना	नागार्जुना
१६८	२	१४	पटशाक	पटशाकः
१६९	१	२८	व्याधौ	व्याधौ
१७२	२	१३	रजरका न्त्री	रजरका स्त्री
१७३	२	३	जीरफः	जीरकः
१७६	१	७	नागफला	नागवला
१७६	१	१८	मूत्रान्	मूत्रम्
१७६	१	२६	व्रणस्य	व्रणस्य
१७६	१	३८	हिम	हिमं
१७६	२	६	शम्बुः	शम्बु
१७७	१	४	सनाभसा	सनाभसाः
१७७	१	६	पार्थिवा	पार्थिवाः
१७७	१	१०	पार्थियानवे	पार्थिवानेव
१७९	१	१४	विशत्य	विशत्य
१७९	२	२२	चक्रमर्द	चक्रमर्द
१८०	१	१६	परपुष्टा	परपुष्टा
१८०	२	२	परुषक	परुषक -
१८१	१	३४	भोजनार्थ	भोजनार्थ
१८२	१	३१	श्लेष्माम्ल	श्लेष्माम्ल
१८२	१	३८	परुषक	परुषक
१८३	२	३६	सप्तः	सप्त
१८४	२	१६	वृक्षः	वृक्षः
१८५	१	३	यन्त्र	यन्त्र
१८५	२	३४	पादास्थीवि	पादास्थीनि
१८६	१	१९	यमानी	यमानी
१८६	२	८	पारावर	पारावर
१८८	१	३२	चरकोक्तः	चरकोक्तः
१८८	१	अन्त्य	ज्वर -	X
१८८	२	८	षिण्डिरिका	षिण्डिरिका
१८८	२	१३	जोजिष्मति	ज्योतिष्मति
१८८	२	१६	जनक	जनकं
१८८	२	३५	निर्गमम्	निर्गमः
१८८	२	३६	पिपल्याद्य	पिप्पल्याद्य
१९०	२	३४	ममधु	मधु
१९०	२	३८	स्त्राव	स्त्राव
१९२	१	२१	पुण्डरीक	पुण्डरीक
१९३	१	४	व्वादि	व्वादिः
१९३	१	३१	करञ्ज	करञ्ज
१९३	१	३२	शात्मली	शाल्मली
			अन्यम्	अन्त्रम्

पान	स्तंभ	कोळ	अशुध्द	शुध्द
१९३	२	३६	पृथकील	पृथुकील
१९४	२	७	खण्डीकृत	खण्डीकृतः
१९७	२	१७	प्रसादन	प्रसादन
१९८	१	१६	वायुः कोपः	वायुकोपः
१९८	२	अन्त्य	वा. ल.	वा. उ.
१९९	२	१९	X	+ सर्पः
२०१	१	१४	शालावृक्षः	शालावृक्षः
२०३	१	१६	मेघशृङ्ग	मेघशृङ्गी
२०३	१	१८	स्वर्णः	स्वर्णम्
२०३	१	२९	स्त्रीः	स्त्री
२०४	२	१२	भार्गी	भार्गी
२०६	२	१	पुष्पा	पुष्प
२०८	१	४	शृगाल	शृगालः
२०८	२	२१	मीष्म	मीष्म
२०९	१	२७	कोशाम्न	कोशाम्न
२१०	२	३३	भृङ्गराज	भृङ्गराज
२१३	१	२०	वृत्ति	वृत्तिः
२१३	२	१	मत्स्यः	मत्स्यः
२१३	२	५	ज्वर.	ज्वर.
२१४	१	३७	श्लेष्म	श्लेष्म
२१५	२	३	मधुच्छिष्टः	मधुच्छिष्टः
२१५	२	१७	पुष्टिकरौषधम्	पुष्टिकरौषधम्
२१५	२	३३	पुष्ट	पुष्ट
२१५	२	४०	तद्वि	तद्वि
२१६	२	१	भाक्षिकैः	भाक्षिकैः
२१६	२	१४	पसु.	(पसु.)
२१६	२	३२	अममोदा	अजमोदा
२१७	१	३६	कारण्डव	कारण्डवः
२१७	२	११	म	न.
२१७	२	२२	हृद्य	हृद्य
२१८	२	४०	हाक्लीतन	महाक्लीतन
२१८	२	४१	वृक्ष	वृक्षः
२२१	१	१	किङ्मुलकः	किङ्मुलकः
२२१	१	२२	अन्तर्बहिर्वा	अन्तर्बहिर्वा
२२१	१	२८	विद्यात्	विद्यात्
२२१	२	१४	तक्रादि	तक्रादिः
२२३	१	२६	रोचनञ्च	रोचनञ्च
२२३	२	१४	मङ्गलकर	मङ्गलकरः
२२४	२	२७	खर्पर	खर्परम्

पान	स्तंभ	ओळ	अशुद्ध	शुद्ध
२२५	१	२	रस	रसः
२२५	१	११	सञ्च	खञ्ज
२२५	१	३८	कटु	कटुः
२२५	२	४	पलाण्डुः	पलाण्डुः
२२५	२	१०	ताम्बूल	ताम्बूलम्
२२५	२	११	शोभाजन	शोभाजन
२२५	२	३८	मेद	मेदः
२२६	१	शीर्षक	मुञ्जक	मुञ्जतृण
२२६	२	१		मुद्र
२२८	२	१८	व्याधिः कष्ट चिकित्सितः	व्याधिः कष्टचिकित्सितः
२२८	२	२०	दुच्छासते	दुच्छसते
२२९	१	१८	गर्भ सन्धान	गर्भसन्धान
२३०	१	३१	कटुफलम्	कटुफलम्
२३०	१	३९	छर्दि	छर्दि
२३०	२	८	मेदोद्भवा	मेदोद्भवा
२३२	१	३०	मुख	मुख
२३३	१	१	पाण्डु	पाण्डुं
२३३	२	२५	तत्राप्ये	तत्राप्ये
२३३	२	४०	युवावस्था	युवावस्थ
२३३	२	४०	युवः	युवा
२३४	१	२३	मैष	मैष
२३४	२	२	वृक्ष	वृक्षः
२३४	२	३३	दवा	दवा
२३५	२	१२	सुकल्प	(सुकल्प
२३५	२	२०	मत्स्यम्	मत्स्यः
२३५	२	२५	मेहदी	मेहदी
२३८	१	४१	वृक्ष	वृक्षः
२३९	२	२३	ग्रन्थ	ग्रन्थ
२३९	२	१३	पित्ता	पित्तः
२३९	२	१५	ज्वरा	ज्वरा
२४०	१	११	मरुत्या	मरुत्या
२४०	१	४०	तुराजधनु (२)	धु(तू)स्त
२४१	२	२८	कुरुरः	कुक्कुरः
२४३	२	३७	करञ्जः	करञ्जः
२४४	१	१७	पाण्डु	पाण्डु
२४६	१	३५	रोगः	रोगः
२४९	१	३७	व्याधौ	व्याधिः
२४९	१	३९	भूस्तृण	भूस्तृण
२५१	१	३६	नागफेशर	नागफेशर
२५२	२	१२	वृक्ष	वृक्षः

पृष्ठ	स्तंभ	ओळ	अशुद्ध	शुद्ध
२५२	२	२७	वृक्षः	वृक्षः
२५३	१	५	मण्डूरे	मण्डूरः
२५४	१	३	शमि	शमी
२५४	१	६	गोरोचन	गोरोचनम्
२५४	१	२३	नकुलम्	नकुलः
२५४	२	८	वस्त्र	वस्त्र
२५४	२	२४	पस्थ	पस्थश्च
२५५	१	२८	कारव्या	कारव्य
२५७	१	४	ऋद्धि	ऋद्धिः
२५७	१	२०	मत्स्य	मत्स्य
२५८	२	१३	वृक्षः	वृक्षः
२५९	२	२४	वृक्ष	वृक्षः
२५९	२	३०	विद्	विद्
२५९	२	३१	विद्	विद्
२५९	२	३३	विद्	विद्
२६०	१	२६	रोम	रोग
२६०	१	२९	विद्रधिः	विद्रधिः
२६३	२	३४	शाल्याक्षम्	शाल्याक्षम्
२६४	१	३४	(निसिन्दा)	निसिन्दा
२६४	२	३२	पार्श्वयोः	पार्श्वे
२६५	१	२१	हिते	हितः
२६६	१	२९	उन्दुरुः	उन्दुरुः
२६६	१	३६	शृङ्गी	शृङ्गी
२६८	२	३३	वैद्यसिंही	वैद्यसिंही
२६९	१	१६	विकीर्य	विकीर्य
२६९	२	३५	स्थूल्य	स्थूल्य
२७०	१	१४	कारव्या	कारव्य
२७२	२	४	(च)	च
२७२	२	१३	कर्णौ	कर्णौ
२७३	१	२४	प्रमेह	प्रमेह
२७३	२	१९	भूतानि	भूतानि
२७५	१	१७	स्वनाप्र	स्वनामप्र
२७५	२	१७	खट्वाशाण्डः	खट्वाशाण्डः
२७६	१	११	पाया	पाय
२७८	१	९	व्रत्यौ	व्रत्यौ
२७८	१	१३	कफः	कफः
२७८	१	४१	शि-; न,	शिक्ष-न;

पृष्ठ	स्तम्भ	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
२७८	२	३१	मयूखे	मयूख
२७९	२	२८	वृक्ष	वृक्षः
२८०	१	२९	जिहिका	जिहिका
२८१	२	३०	वट	वटः
२८२	१	१	वृक्ष	वृक्षः
२८३	१	३६	ख्याते	ख्यातः
२८३	२	१४	ध्रुव (सू)	ध्रुवस्
२८३	२	२७	सर्षप	सर्षप
२८७	२	११	शिलिन्ध्र	शिलिन्ध्र
२८८	१	३	सम्रहक	सम्रहक
२८८	१	४	सम्रहण	सम्रहण
२८८	२	३०	वृक्ष	वृक्षः
२८८	२	३४	कृतः	कृतम्
२८९	२	१२	सप्तरक्त	सप्तरक्त
२८९	२	२६	सर्पः	सर्पः
२९०	१	३१	पुष्प	पुष्प
२९०	१	३८	शोष	शोष
२९०	२	२२	भेदः	भेदः
२९१	१	१२	पद्म	पद्म
२९१	१	१५	धूप	धूप
२९१	२	२६	सर्पसु	सर्पसु
२९२	१	२	पिप्प	पिप्प
२९२	१	२५	सर्व्व	सर्व्व
२९२	२	९	सर्षपाः	सर्षपा
२९४	१	३१	कुकुरः	कुकुरः
२९५	२	४	वृक्ष	वृक्षः
३००	१	२९	द्वया	द्वयम्
३००	२	१५	ख्याते	ख्यातः
३०१	१	११	वासन्ती	वासन्ती
३०१	२	३०	सप्त	सप्त
३०५	१	१०	गुच्छम्	गुच्छः
३०५	१	२०	गुच्छम्	गुच्छः
३०६	१	१५	पणस	पणस

पृष्ठ	स्तम्भ	पंक्ति:	अशुद्धम्	शुद्धम्
२०६	२	१६	स्नात्री	स्नात्री
२०६	२	२७	योनि	योनिः
२०७	२	२१	पु पी	पुष्पी
२०८	२	१	मुद्रः	मुद्रः
२०९	१	२०	त्रिवृत	त्रिवृत
२१०	२	२९	शिष्ट	शिष्टः
२१२	२	५	शित	सित
२१३	१	शीर्षक	हिमोपम	हिमोपम
२१३	१	१६	मेषः	मेषः
२१३	१	१६	मेषी	मेषी
२१३	१	२४	मेषः	मेषः
२१३	२	२६	निध	निध
२१४	२	८	क्षुद्रतण्डुलः	क्षुद्रतण्डुलः
२१४	२	१०	शालिपणी	शालिपर्णी